

Др Бранка
Докнић

Милић
Ф. Петровић

Иван
Хофман

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945-1952

ЗБОРНИК ДОКУМЕНАТА
књига 1

Београд 2009

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Издавач

Архив Југославије
Београд

За издавача

Миладин Милошевић, в.д. директора

Редакција

проф. др Љубодраг Димић, мр Драгомир Бонцић,
др Бранка Докнић, Милић Ф. Петровић и Иван Хофман

Лектор

Бранка Косановић

Превод на енглески језик

Мирослав Старовлах

Компјутерска и графичка обрада

Костадин Гигић

Дизајн корица

Зорица Нетај

Фотографија на корици

Школа под ведрим небом

Тираж

300

Штампа

Књига Комерц Д.О.О. Београд

ISBN 978-85-80099-28-6

ISBN 978-85-80099-30-9 (за издавачку целину)

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945–1952

Зборник докумената

Књига 1

Приредили

др Бранка Докнић Милић Ф. Петровић Иван Хофман

Београд 2009

Објављивање књиге помогао је UNESCO

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	7
<i>Др Бранка Докнић</i> КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945–1952	16
<i>Милић Ф. Петровић</i> ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИ РАД	41
<i>Иван Хофман</i> ОСНОВНО И СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945–1952.....	68
ШЕМЕ ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ СТВАРАОЦА АРХИВСКИХ ФОНДОВА	93
РЕГЕСТА ДОКУМЕНАТА Од броја 1 до броја 288.....	104
I ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ КУЛТУРЕ И ПРОСВЕТЕ	118
<i>ОСНОВНЕ ДИРЕКТИВЕ АГИТПРОПА</i> Документа од броја 1 до броја 5.....	118
<i>ОРГАНИЗАЦИЈА И НАДЛЕЖНОСТИ ОРГАНА ПРОСВЕТЕ И КУЛТУРЕ</i> Документа од броја 6 до броја 8.....	131
<i>МАТЕРИЈАЛНЕ ОСНОВЕ ПРОСВЕТНЕ И КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ</i> Документа од броја 9 до броја 47.....	144
<i>(НЕ)ПРИЗНАВАЊЕ ДИПЛОМА СТЕЧЕНИХ ЗА ВРЕМЕ РАТА И ЊИХОВА НОСТРИФИКАЦИЈА</i> Документа од броја 48 до броја 52.....	200
<i>БОРЦИ НОР-А И ЊИХОВО ШКОЛОВАЊЕ</i> Документа од броја 53 до броја 62.....	204
<i>РЕВОЛУЦИЈА И ТРАДИЦИЈА</i> Документа од броја 63 до броја 106.....	212
<i>НАРОДНО ПРОСВЕЂИВАЊЕ</i> Документа од броја 107 до броја 146.....	257
II КУЛТУРА АГИТПРОПА	330
<i>ОПШТИ ИЗВЕШТАЈИ И ДИРЕКТИВЕ О ПРОСВЕТИ, КУЛТУРИ И УМЕТНОСТИ</i> Документа од броја 147 до броја 149.....	330

ПРОСВЕТА

Документа од броја 150 до броја 202 342

ВИСОКЕ ШКОЛЕ, УНИВЕРЗИТЕТИ И ИНСТУТИ

Документа од броја 203 до броја 288 472

РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА 592

РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ ПОЈМОВА 603

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Културна политика једне државе проистиче из друштвених, економских и политичких односа у њој. Она проналази културне моделе који одговарају потребама владајућих друштвених слојева и пружа их или, у мање демократским друштвима, намеће грађанима као пожељне, кроз различите институције просвете и културе, са крајњим циљем да се створи пожељан образац човека, који би по својим особинама одговарао интересима дате државне заједнице и био њен градитељ и бранилац. У том смислу, културна политика Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ) проистекла је из револуционарног преображаја земље, из намере да се у њој изгради социјализам.

Пролетаријат је, као нова политичка снага на кормилу државе, одмах започео стварање новог политичког система, стварајући са новом економском и нову културну политику. Новоформирана власт је преко културне политике настојала да обезбеди проходност сопствене оријентације у култури, помажући је материјално, а политички и идеолошки стимулишући. Таква свесно и плански усмерена културна политика постала је врло важан чинилац свеукупног преображаја друштва. Модел југословенске културне политике био је условљен затеченим материјалним и политичким стањем, а држава је преко својих институција креирала развој културе, одлучивала о приоритетима у финансирању и валоризовала укупно уметничко стваралаштво. Овај класични етатистичко-бироكرатски модел био је важећи за цео посматрани период, али се његова форма мењала, онако како је то било у функцији политичког одлучивања. Етатистички елемент у културној политици одмах после рата био је оличен у огољеној доминацији партијско-идеолошке директиве. У каснијем раздобљу, почев од 1950. године, држава је своју доминантну улогу остваривала мање видљивим идеолошким притиском, али је, кроз институцију потпуног финансирања сваке културне акције, и даље у потпуности контролисала културно стваралаштво. Патернализам државе, мање или више видљив, али суштински увек исти, омогућавао је да држава преко своје културне политике обезбеђује потпуну стабилизацију политичке реалности, при чему је комплетна култура остала у функцији очувања и оправдања постојећег поретка и система вредности.

Дугорочан циљ југословенске културне политике био је у остваривању материјалних и образовних услова за несметано учествовање у култури свих њених грађана. У име тог, тада се веровало, не тако далеког остварења, дефинисани су сви краткорочни циљеви, чији је задатак био да својим појединачним остварењима допринесу остварењу коначног циља.

Освајањем политичке власти 1945. године, пролетаријат се сусрео са девастираном материјалном структуром једне од најнеразвијених земаља Европе. Само 7% људи било је запослено у индустрији, иако је, званично, радничка класа била одлучујући фактор власти. Формирајући друштвену основу политичка власт се суочила са бројком од скоро 85% становништва које је живело на селу, бавећи се пољопривредом. Готово исти проценат био је неписменог, односно полуписменог становништва. Број високообразованих људи био је изузетно мали. И у том сиромаштву неки делови земље били су мање, а неки више сиромашни. Западни делови Југославије мање су страдали у рату и били су економски и културно развијенији од источних и југоисточних делова земље. Проценат писменог становништва у

Словенији, најзападнијем делу државе, износио је преко 90%, док је у појединим деловима Босне и Херцеговине и Косова и Метохије био скоро идентичан проценат неписменог, посебно женског, становништва. У таквој ситуацији први задатак нове власти на плану културе био је опште просвећивање становништва. Организован је велики број курсева за вишемилионске полазнике, у циљу елиминисања неписмености, едукације ради заштите од разних болести, вођења домаћинства, истовремено са стварањем услова за покретање целокупне културне делатности.

Одлучивање у култури у једнопартијској југословенској држави ишло је од централног партијског тела (конгреса), преко његовог дела задуженог за културу (идеолошке комисије), до нижих партијских структура. Институције културе, образовања и науке постојале су само као део партијских институција у ширем смислу или су са њима биле непосредно повезане – стварајући тако врло обиман институционални апарат, разнородан по функцијама, а једнообразан по начину и циљу деловања и несамосталан у процесу одлучивања.

Период од 1945. до 1952. представља историјско време у коме се Југославија нашла у самом „срцу историје“. Турбулентност историјских догађаја бацала је земљу са једног на други тас идеолошке ваге, доносећи несагледиве друштвене промене. Послератни елан којим се кренуло у промену културе, после само три године спласнуо је и изгубио се у политичким превирањима због идеолошких сукоба са дојучерашњим идеолошким и политичким узором СССР-ом и земљама „народне демократије“. Изолацијом наметнуто економско окретање према земљама западне алијансе условило је, почев од 1950, преоријентацију међународних културних веза на ту страну. Либерализација у култури била је ипак препознатљива само за део културе који се пласирао на западно тржиште, јер је служила политичкој промоцији државе. Онај део културе, заједно са просветом и целокупним стваралаштвом, који је био намењен културним потребама сопственог народа био је, још неко време, под потпуном контролом и са свим одликама социјалистичког реализма.

Напуштање статистичког модела културне политике у ФНРЈ текло је постепено, кроз отпор притисцима СССР-а и земаља Информбироа: од Петог конгреса КПЈ, одржаног 1948. са намером да се Комунистичка партија одреди према оптужбама Информбироа, а који је био потврда дотадашњег стаљинистичког усмерења у култури, преко Другог и Трећег пленума ЦК КПЈ 1949, до Шестог конгреса из 1952. на коме се Партија званично одрекла идеје социјалистичког реализма и приклонила вишегласју и либерализацији културе. Преко поља културе, политичка власт се, иако формално, најбрже дистанцирала од стаљинизма.

* * *

Култура и просвета у социјалистичкој Југославији биле су од самог почетка децентрализоване. Већ у марту 1945. разграничене су надлежности просветних власти. Према постављеном начелу, све федералне јединице (републике) имале су „потпуно самосталан културно-просветни живот и развој“. Задатак савезног Министарства просвете сводио се на „давање најопштијих линија и директива просветном и културном животу у ДФЈ, уз једновремено координирање сваког културно-просветног рада у појединим јединицама у циљу задржавања јединствене културно-просветне политике“. Према иностранству и у односу на културно-просветне установе из своје надлежности савезно министарство иступало је самостално.

Основно опредељење било је да сваки југословенски народ има право на своју индивидуалност у оквиру ДФЈ. Задатак савезног Министарства просвете био је да утврђује:

основну линију и општа начела у области државне просветне политике; доноси основне уредбе, одлуке и упутства из области школства, народног просвећивања, стручних и научних установа, телесног васпитања, културе и уметности, универзитета и осталих културно-просветних и научних установа; доноси оквирни наставни план и програм и друга акта ради постизања једнообразности организације у свим врстама школа; доноси основне смернице за израду уџбеника, наставних и васпитних средстава и сл.

Првостепене просветне власти и извршни органи били су срески народни одбори. При среским народним одборима постојао је просветни школски одборник задужен за просветни рад и просветни референт који је као стручно лице обилазио школе, подносио предлоге среском народном одбору, са просветним одсеком среског народног одбора одржавао среске конференције на којима су се поред стручних разматрала и политичка питања. Непосредни контакти са народом остваривани су преко месних народних одбора, који су покретали предлоге за отварање основних школа, организовали и спроводили просветни рад изван школа, давали земљиште, грађевински материјал, радну снагу и остале потребе за подизање школских зграда, учитељских станова, школских башта, набављали књиге, одела, обућу и храну за сиромашне ђаке.

Окружни народни одбори су били другостепена просветна власт и вршили су надзор над среским народним одборима. При отварању и затварању школа појављивали су се као првостепена власт. У материјалном смислу старали су се о гимназијама и учитељским школама.

Обласни народни одбори и федерална министарства просвете имали су улогу врховне просветне власти у федералним јединицама са овлашћењима да издају директиве и са општом просветном руководећом улогом. Руководили су радом на народном просвећивању. Проучавали су просветна питања и предлагали мере за унапређење своје области. Решавали су жалбе на одлуке нижих просветних власти. Као првостепена власт решавали су о отварању, затварању и финансирању свих врста средњих и виших школа, факултета, универзитета, научних установа, архива, библиотека, музеја, завода и других установа из своје надлежности. Постављали су и разрешавали просветне раднике, материјално помагали ниже народне одборе, прикупљали податке и сачињавали просветну статистику.

Преко новог законодавства држава је успела да изврши експропријацију и у своје окриље концентрише већи део материјалних добара, што је обезбедило полазну материјалну базу за изградњу културно-просветне политике. Буџети просветних органа обједињени су у целину и тиме стављени у функцију изградње јединствене културно-просветне политике. Део средстава добијан од других министарстава усмераван је за обнову и изградњу стручних школа и установа. Значајан допринос био је добровољни рад на изградњи школских зграда и објеката, бесплатно ангажовање учитеља и других активиста на аналфabetским течајевима, рад у домовима културе, књижницама, библиотекама и читаоницама, дилетантским и позоришним групама и другим установама и активностима.

Основне смернице просветне политике ФНРЈ биле су да се просвета, култура и уметност идеолошки и образовно приближе народу. У тој служби поред школа биле су ангажоване све политичке, масовне, стручне и друге установе и организације. У свим програмима и плановима уочава се чврсто опредељење да југословенска култура и просвета буду „прожете духом народноослободилачке борбе и духом народноослободилачког покрета“.

Задатак културно-просветне политике социјалистичке Југославије био је да афирмише изградњу нове власти, ангажује народ у обнови земље и социјалистичкој изградњи, да кроз рад упознаје народне масе са циљевима КПЈ и мобилише их за своје активности и прегнућа. Важан задатак културно-просветне политике био је да се свим средствима и на сваком кораку сузбију, како се говорило, „противнародни остаци“ претходног времена. Просветни радници су „морали да најпре сами у себи ликвидирају све остатке шовинизма и сепаратизма“, ако их је било, и да са таквим погледима васпитавају друге. О континуитету у просвети, науци и култури није се размишљало.

Цела културно-просветна делатност стављена је у службу обнове и социјалистичке изградње земље. У циљу демократизације настојало се да се реорганизује школски систем, да се омогући школовање свим људима без обзира на њихову социјалну припадност и имовно стање и тиме ликвидира неписменост; да се прошири мрежа културно-просветних установа, посебно основних школа и течајева за описмењавање, да се успостави и развије радиодифузна мрежа и филмска делатност, обезбеде услови за развој књижевности и уметности и води стална борба против „непријатељских утицаја“.

План за реорганизацију школства предвиђао је просвећивање маса и ван школе и подизање културно-просветног нивоа народа ради „остваривања демократског поретка“ и суделовања у „свим животним манифестацијама од општег значаја“. Поред редовног школовања омладине главну карактеристику просветном раду давали су општеобразовни и стручни течајеви који су били намењени запосленима у привреди да по убрзаном поступку стекну ванредно образовање. На овај начин требало је оспособити армију стручних кадрова и преваспитати и стручно усавршити старе кадрове. Течајеви за преваспитавање учитељских и професорских кадрова у политичком и стручном погледу служили су им да прошире и продубе знања. Партијско и државно вођство је настојало да се нови просветни кадар регрутује из сељачких и радничких породица. Према општим смерницама пред просветне власти постављени су непосредни задаци: покренути рад свих школа, научних института и завода у обиму како захтева ново социјалистичко време; омогућити брзо школовање и изграђивање потребних кадрова путем течајева и скраћеног школовања; створити омладини из НОР-а повољне могућности да што лакше и што пре стекне стручна знања за дужности које врше и које ће убудуће вршити; створити мрежу културно-просветних установа.

Тежиште послератне просветне политике стављено је на основно образовање и народно просвећивање. У првим година после рата уочава се нешто мањи број стручних школа од предратног периода, што је имало за последицу и карактер тих школа. У школској 1944/1945. години универзитети, факултети и високе школе нису радили. Изузетак је био Медицински факултет за чијим је кадром постојала прека потреба. Универзитет и факултети у Београду налазили су се у тешком положају. Зграде, намештај, опрема, кабинети, заводи и лабораторије били су оштећени, демолирани, опљачкани и развучени. Будући да је високом школству била намењена важна улога у просветно-научном и васпитном раду и изградњи кадрова, нова власт је настојала да изврши „чишћење“ просветног кадра од буржоаског и грађанског погледа на свет па да потом универзитет отпочне са радом. Предратни наставни кадар је смањен и због тога што је један број наставника погинуо или био онеспособљен за време рата. Део кадра је био на другим дужностима, а део је елиминисан због држања за време рата.

Југословенска спољна просветна политика тесно је повезана са просветом социјалистичких земаља, пре свега са просветом СССР-а. У почетку је истицан дух словенства, а касније је замењен југословенством. Циљ је био изградња југословенског социјалистичког друштва и југословенског социјалистичког човека на темељима сопствене револуције, „напредних“ тековина југословенских народа у прошлости и напредних тековина других народа.

* * *

Социјалистичка Југославија је трагала за одговарајућом организационом формом државне управе. Савезни органи управе у области просвете, науке и културе, као и цела државна управа, вршили су честе реорганизације. Мењали су се органи, њихови називи, надлежност, делокруг и начин рада, док су функције мање-више остајале исте. На Другом заседању АВНОЈ-а у Јајцу 29. и 30. новембра 1943. основано је Повереништво за просвету НКОЈ. Био је то први привремени савезни орган управе будуће социјалистичке власти за послове просвете. Повереништво је постојало до 7. марта 1945. када су образовани Министарски савет ДФЈ и Министарство просвете ДФЈ (Указ у *Службеном листу ДФЈ*, 11/1945). Министарство је постојало до 31. јануара 1946. када је у складу са Уставом престало са радом (Указ у *Службеном листу ДФЈ*, 11/1945). Средином 1945. из надлежности Министарства индустрије, односно његове Дирекције управе народних добара, на Министарство просвете ДФЈ пренети су послови заштите споменика културе, архивске грађе, послови прикупљања и расподела књига, културних и научних збирки и уметничких предмета (Указ у *Службеном листу ДФЈ*, 12/1946). При Министарству просвете успостављен је (обновљен) Просветни савет, као саветодавно тело министарства са задатком да проучава и даје предлоге за утврђивање основних смерница просветне политике. Уместо Министарства просвете 8. фебруара 1946. формирана су два нова органа управе: Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ и Комитет за културу и уметност при Влади ФНРЈ (Указ у *Службеном листу ФНРЈ*, 13/1946), који су због централизације државне управе престали са радом 31. децембра 1948 (Указ у *Службеном листу ФНРЈ*, 114/1948). Пре престанка рада њихови послови обједињени су у Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ, што је образложено потребом да се државна управа поново централизује (Указ у *Службеном листу ФНРЈ*, 108/1948). Министарство је постојало до 31. маја 1950 (Указ у *Службеном листу ФНРЈ*, 32/1950). Послове Министарства за науку и културу преузео је Савет за науку и културу Владе ФНРЈ, основан 24. маја 1950. Због честих реорганизација државне управе Савет је, поред редовних послова, обављао и послове неких укинутих савезних органа управе: августа 1950. преузео је послове укинутог Комитета за кинематографију и Савезне комисије за преглед филмова, марта 1952. послове радиодифузије и радиофикације од укинуте Дирекције за информације. У делокругу рада Савета једно време су били и послови графичке индустрије (Решење у *Службеном листу ФНРЈ*, 50/1950), док нису априла 1952. пренети у надлежност Савета за индустрију и грађевинарство (Решење у *Службеном листу ФНРЈ*, 24/1952).

Законом о спровођењу Уставног закона од 15. јануара 1953. престао је да постоји Савет за науку и културу Владе ФНРЈ, а његови послови су стављени у надлежност новооснованог СИВ-а. До именовања секретара за просвету у СИВ-у, 17. марта 1953, није постојао посебан савезни орган управе за послове просвете, науке и културе (Решење у *Службеном листу ФНРЈ*, 12/1953).

Министарства, комитети и Савет вршили су своје послове преко одељења, одсека, групе послова и реферата, који су се често мењали, што смо приказали у шемама њихове организационе структуре, датим у прилогу. Радом савезних органа управе у области просвете, науке и културе руководио је министар или председник комитета и савета у рангу министра: Владислав Рибникар је био министар за просвету 1945–1946. и председник Комитета за културу и уметност 1946–1948 (Комитетом је руководило Председништво у саставу: В. Рибникар, И. Андрић, М. Селимовић, Б. Ступица, Р. Зоговић, О. Данон и др.); Борис Зихерл је био председник Комитета за школе и науку 1946–1948, а Родољуб Чолаковић министар за науку и културу 1949–1950. и председник Савета за науку и културу 1950–1953.

Задатак савезних просветних органа управе био је да: припремају и Влади ФНРЈ предлажу нацрте законских прописа и да доносе подзаконска акта из своје надлежности; уређују просветни, научни и културни рад и установљавају општа начела за рад подручних установа, прате и усмеравају њихов рад, одобравају њихове програме и планове рада; координирају рад ресорних републичких министарстава; старају се о стручним, научним и уметничким кадровима; прикупљају и обрађују извештаје, информације и статистичке податке из своје области; успостављају и одржавају контакте са одговарајућим државним органима, научним, образовно-васпитним установама и уметничким удружењима у иностранству и са страним научним радницима и уметницима.

* * *

Документа о културно-просветној политици Југославије од 1945. до 1952. године која објављујемо настала су у раду савезних органа управе из ове области, чији се архивски фондови чувају у Архиву Југославије у Београду. То су: Министарство просвете ФНРЈ 1945–1946 (фонд 313); Комитет за културу и уметност при Влади ФНРЈ 1946–1948 (фонд 314); Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ 1946–1948 (фонд 315); Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ 1949–1950 (фонд 316); Савет за науку и културу Владе ФНРЈ 1950–1953 (фонд 317) и ЦК СКЈ, Комисија за агитацију и пропаганду (фонд 507/VIII). Неколико докумената су из Архива Јосипа Броза Тита, који се налази у Музеју историје Југославије у Београду.

Из наведених архивских фондова, који нису комплетно сачувани, одабрали смо и приредили за објављивање документа која садрже релевантне податке о културно-просветној политици Југославије у периоду 1945–1952. године. Одабрано је 520 докумената. Уз поједина документа дали смо прилоге или одговоре на иницијативна акта, па је укупан број објављених докумената нешто већи од наведеног броја.

Аутори докумената су савезни и републички министри просвете, помоћници министра, начелници одељења и шефови одсека у министарствима, генерални секретари владе, партијски функционери који су управљали сектором агитације и пропаганде, председници академија наука и уметности, управници и секретари установа, ректори и професори универзитета, декани и секретари факултета, домаћи и страни студенти, дипломатски и конзуларни заступници у иностранству, председници и секретари струковних друштава и удружења, црквени великодостојници, анонимна и друга лица.

Према врсти и садржају одабрана документа су: резолуције, директиве, инструкције, упутства, решења, одлуке, сагласности и расписи државних и партијских органа и тела; записници, стенографске белешке, забелешке и закључци са седница и састанака; реферати и

изводи из реферата државних и партијских функционера и руководиоца установа и удружења; организационе шеме просветних власти; планови и програми рада и извештаји о раду, информације, обавештења, елаборати, прегледи, пописи, спискови, табеларни показатељи, статистички пописи и подаци; идеолошко-политичке карактеристике; захтеви, потраживања, молбе, иницијативе, ургенције; представке, предлози, примедбе, сугестије, мишљења, жалбе, одговори, преписка и друга акта. У коришћеним архивским фондовима ретки су годишњи планови и програми рада министарстава, установа и других државних институција, док годишњих извештаја о раду готово нема. Уместо њих одабрали смо неколико месечних извештаја о раду. У циљу редовног праћења рада вероватно су рађени и достављани на увид само месечни извештаји о раду. Ради се о оригиналним документима која су примарни историјски извори за проучавање просвете, науке и културе у социјалистичкој Југославији у периоду агитпроповске политике и управљања. Одабрана документа сведоче о намери револуционарне власти да изгради сопствени модел културне политике, заснован на теорији марксизма-лењинизма, о идеологизацији и политизацији просвете и уметничког стваралаштва, о настојању да се маси неписмених грађитеља социјализма приближи књига и пружи елементарна знања и о културним и просветним везама ФНРЈ са иностранством. Према значају најважнија документа су директиве, препоруке, закључци и друга акта Комисије за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ. Међутим, без докумената савезних и републичких министарстава, комитета, савета и установа на терену није могуће целовито сагледати културну политику ондашње Југославије.

У документима се покрећу и обрађују различита питања, проблеми, теме, активности и акције. Према проблематици и садржају документа смо разврстали на три основне групе и више тема и подтема:

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ПРОСВЕТЕ И КУЛТУРЕ

1. Основне директиве Агитпропа
2. Организација и надлежност органа управе просвете и културе
3. Материјалне основе просвете и културе (ратна штета, обнова архивских и библиотечких фондова, додела материјалне помоћи установама)
4. Обнова старих и оснивање нових установа и институција
5. (Не)признавање стечених диплома за време рата и окупације
6. Борци НОР-а и њихово даље школовање
7. Карактеристике и постављења
8. Револуција и традиција ((не)брига о архивској грађи, укидање старих просветних фондова, однос државе и цркве)
9. Изградња нове историјске свети (митологизација НОБ-а, прослава нових празника)
10. Народно просвећивање (течајеви и курсеви, просвећивање жена на селу, просвећивање путем предавања, приредби, штампе, изложби, усмених и зидних новина, радија, филма и других облика)

КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

1. Општи извештаји и директиве

2. Просвета (општа документа, физичка култура, статистички подаци, уметничке школе, предшколско и ваншколско образовање и васпитање, мађинске и исељеничке школе, високе школе и универзитети, југословенски студенти у страним земљама и страни студенти у Југославији)
3. Институти и научна друштва
4. Култура и уметност (опште директиве, планови и извештаји, награде, архиви и музеји, књижевност и издавачка делатност, штампа, ликовна уметност, позориште, музичка уметност, радио, кинематографија)
5. Културне и просветне везе са иностранством.

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ 1949/50–1952

1. Просвета после Трећег пленума ЦК КПЈ
2. Универзитет и наука после Трећег пленума ЦК КПЈ
3. Промене у култури и уметности
4. Отварање према свету.

Документа настала у првим годинама рада просветних органа и других институција по обиму су краћа а по садржају су иницијативна. Касније настала акта су обимнија, свеобухватнија, аналитичнија. Због превеликог обима један број докумената објављујемо у скраћеном обиму, што је означено испрекиданим тачкицама у угластим заградама. Нека документа настала у раду Комисије за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ су недатирана и непотписана. Где је било могуће на основу садржаја документа утврдили смо приближно време његовог настанка и то назначили у заградама. Нечитке потписе где је било могуће ишчитали смо или установили на основу других докумената.

Сва документа која објављујемо доносимо на језику, писму и дијалекту на коме су изворно писана: српско-хрватском, македонском, словеначком и енглеском; ћирилици и латиници; екавици и ијекавици.

Ради лакшег коришћења докумената урадили смо: уводне напомене и три историјске студије о основним питањима културне политике 1945–1952, шеме организационе структуре стваралаца архивских фондова, регистар личних имена, регистар географских појмова и резиме на енглеском језику. У прилогу смо дали факсимиле неколико докумената, меморандума и печата институција и потписа аутора докумената, фотографије значајних личности, здања, активности и ликовних дела из времена настанка докумената, као и списак коришћене литературе.

Обједињена између корица једног зборника у две књиге, одабрана документа дају заокружену слику о једном важном периоду социјалистичке стварности Југославије. Ова књига требало би да буде помоћ у раду на истраживању ове тематике у наредном периоду.

Архивски фондови из којих су одабрана документа за објављивање нису непознати научној јавности. Поједина документа су коришћена за израду магистарских и докторских теза и других научних радова пре архивистичке обраде ових фондова (Lj. Dimić, *Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952*, Beograd 1988; D. Bondžić, *Beogradski univerzitet 1944–1952*, Beograd 2004; M. Перишић, *Од Стаљина ка Саптру: форми-*

рање југословенске интелигенције на европским универзитетима 1945–1958, Београд 2008. и други).

У припреми зборника докумената помоћ су нам пружили управа и колеге из Архива Југославије. Посебне напоре су уложили чланови редакције: проф. др Љубодраг Димић и мр Драгомир Бондић, чија је помоћ била драгоцене. Материјалну подршку за штампање књиге пружио нам је УНЕСКО. Свима изражавамо захвалност.

Милић Ф. Петровић

др Бранка Докнић

Иван Хофман

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1945–1952

І.Увод

Модел, циљеви, инструменти и институције југословенске културне политике – Завршетком Другог светског рата дошло је на европском тлу до корените прерасподеле политичке моћи у корист нове класе – класе пролетаријата. Нова класа, као нова политичка снага на кормилу југословенске државе, почела је одмах по преузимању власти да ствара политички систем примерен свом политичком положају, обликујући са новом економском и нову културну политику. У друштвеној реалности послератне економске беде и нејасне будућности, култура је добила значај какав скоро више никада није имала у југословенским оквирима. Потреба да се у култури, првенствено у делу који се сврстава међу достигнућа образовања, науке, уметности и морала, из темеља мењају сви затечени резултати била је у Лењиновој идеји да се стари систем не може превазићи „никаквим политичким преображајима... већ једино подизањем културе“. Новоформирана власт је преко свега онога што чини бескрајно поље културе настојала да обезбеди проходност своје партикуларне идејне оријентације, при чему је културу у потпуности помагала материјално и политички је усмеравала. Таква свесно и плански усмеравана културна политика постала је врло важан чинилац преображаја друштва и представљала је разноврсну и разгранату укупност планских акција и тежњи потребних за усмеравање огромног простора културе, постајући изузетно важан сегмент целокупне државне политике. Централистичко планирање културе усмеравано је потпуном материјалном и финансијском потпором сваке културне акције, контролом и валоризацијом уметничког, односно укупног културног стваралаштва, ревалоризацијом затечених грађанских вредности, покретног и непокретног културног наслеђа. Позиција културе се у том смислу није разликовала од позиције других сфера друштвеног живота – војске, полиције, економије, индустрије.¹

Освајањем власти пролетаријат се сусрео са девастираном привредом једне од најнеразвијенијих земаља Европе и са поражавајућим стањем у култури и просвети. Први циљ у култури, али и један од најзначајнијих задатака нове класе на власти био је усмерен на образовање најширих слојева становништва.² У односу на овај далекосежан и стратешки циљ културне политике постављени су сви краткорочни циљеви. Овај визионарски циљ требало је да у континуитету историјског развитка допринесе промени културно-духовне структуре

¹ Види: Бранко Прњат, *Културна политика*, Београд 1979; Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918–1988*, Београд 1988; Стеван Мајсторовић, *Култура и демократија*, Београд 1980, Милован Ђилас, *Нова класа*, Београд 1990; Ђуро Шушњић, *Отпори критичком мишљењу*, Београд 1971; *Социолошки речник*, Београд 1982; Хана Арендт, *О револуцији*, Београд 1991.

² У Југославији је после рата било неписмено више од 80% становништва. Преко 85% становништва је живело на селу, а само 7% радило је у индустрији (иако је радничка класа била одлучујући чинилац нове власти). Број високо образованог становништва био је занемарљив и износио је мање од 1% укупног становништва (мање од 150.000 људи). Западни делови Југославије били су економски и образовно много развијенији од источних делова. У Словенији је било више од 90% писменог становништва, док је у појединим деловима Косова толико износио проценат неписменог становништва. – *Југославија 1945–1964*, Статистички преглед, Београд 1965, 75–81.

друштва, да успостави нове културне потребе, омогући материјалне услове за стваралачки потенцијал и да културу, у физичком и духовном смислу, учини доступном свим заинтересованим слојевима становништва.

Реализација постављених циљева, краткорочних и дугорочних, претпостављала је осмишљавање инструмената и метода којима би се оствариле промене постојећег стања. Будући да је на делу био бирократско-просветитељски модел културне политике, сви инструменти њене реализације налазили су се у рукама државе. По природи свог деловања ти инструменти су били економског, политичко-правног, организационог и вредносно-идејног карактера, а по смеру деловања били су стимулативни или репресивни, што је директно зависило од потреба владајуће политичке елите. У зависности од циљног приоритета сви инструменти културне политике стављани су у функцију подстицања, односно сузбијања културне делатности. Етатистичка културна политика је развила низ стимулативних инструмената (бесплатно школовање, стипендије, кредити, подстицајни планови развоја, доступност свих културних програма најширим слојевима конзумента), али су ови инструменти били у функцији само једне идеологије, једног вредносног система, тако да је темељно сузбијана свака делатност супротна партикуларној комунистичкој идеји. *Овај административно-етатистички модел културне политике био је доминантан за цео посматрани период, али се мењала форма идеолошке суштине, у зависности од објективне политичке и економске ситуације и циљева које је требало остварити овим моделом културне политике.*

У дубоко политизованом југословенском друштву културна политика, као планско регулисање класног интереса у култури и одлучивања о свим питањима целокупног културног развоја, испољавала се кроз три етапе: а) дефинисање циљева у култури; б) теоријско утемељење и осмишљавање задатих циљева; в) стварање услова, инструмената и метода за остваривање тих циљева. Укупна културна политика је реализована само преко државних институција културе, које су у потпуности финансирале сваку културну акцију. Трећа етапа се вршила кроз делатност министарства културе и институција културе које су биле подређене том министарству. Прве две етапе су реализоване у партијским организацијама, па је због огромне количине партикуларно-идеолошких усмерења и контроле над целокупним идејним кретањима, коју је спроводио посебан део партијске организације под именом агитационо-пропагандно одељење, југословенски послератни модел одлучивања и креирања културе у стручној и осталој јавности познат као агитпроповски модел културне политике.

Иако само „саветодавни орган“ (по речима Милована Ђиласа), управа (агитпроп) при федералном централном комитету партије, имао је најзначајнију улогу у области културе, просвете и идејно-теоретског рада. Као што је Централни комитет комунистичке партије имао прву и последњу реч у свакој одлуци југословенске владе, иста функција у бескрајном пољу онога што се подразумева под културом припала је његовом агитационо-пропагандном одељењу. Одлуке Агитпропа, дате и као најблажа препорука, без поговора су постајале извршне, тако да овај период у култури с правом носи епитет агитпроп култура.³ Формирањем државних институција после усвајања првог Устава током 1946. године реорганизована је *Управа за агитацију и пропаганду при ЦК КПЈ*. До тада јединствена организација подељена је на три сектора: Сектор агитације, Теоретски сектор и Културни сектор, који су имали десетак одељења. Утицај Агитпропа на свест народа најбоље показује та прва организа-

³ Љубодраг Димић, *Агитпроп култура*, Београд 1988.

циона шема. Агитпроп је имао право контроле рада свих јавних гласила и организовања културно-масовног рада, као и обавезу детаљног праћења рада свих подручја културе (филм, позориште, сликарство, књижевност). Само испод агитпроповског кишобрана могло се стварати. Ван тог кишобрана била је пустиња, без икаквих услова за рад и промоцију.⁴ Реорганизацијом партијске управе крајем 1949. године, број одељења је смањен на шест (Културно-уметничко одељење, Теоретско одељење, Одељење штампе, Одељење издавачке делатности, Одељење за школе и Спољнополитичко одељење).⁵ Процесом опште државне децентрализације, маја 1950. године, укинуте су *агитпроп комисије* у нижим партијским ћелијама са образложењем да „сада целе партијске организације постају комисије за пропаганду и агитацију“, али су остале управе за агитацију и пропаганду при савезном и републичким централним комитетима.

Институције из области културе, просвете и науке биле су саставни део југословенске савезне администрације од њеног формирања. Без законодавних прописа и традиције у постојању институција културе, али са најбољим културним посленицима леве опредељености на највишим местима, уследило је формирање централних савезних институција која ће спроводити партијско-државне одлуке у изузетно важном ресурсу за нову класу на власти. У оквиру прве партизанске федералне владе, 30. новембра 1943. формирано је *Повереништво за просвету* које је угашено 7. марта 1945, са престанком рада ратне владе, односно НКОЈ-а. У оквиру Владе ДФ Југославије основано је *Министарство за просвету*, које је радило до 31. јануара 1946. Доношењем Устава ФНРЈ 31. јануара 1946, послови из области културе и просвете подељени су на *Комитет за школе и науку* и *Комитет за културу и уметност*,⁶ у оквиру кога су основани *Државни издавачки завод Југославија*, *Државна штампарија ФНРЈ*, *Завод за заштиту ауторског права*, *Државна централна библиотека*, *Државно филмско предузеће ФНРЈ* (у његовом оквиру формирана је прва *Цензорна комисија*, чији је састав потписивао Јосип Броз), *Државно предузеће Југословенска књига*. У тим институцијама било је запослено више од 1.000 људи, међу којима и најзначајнија имена југословенске културе.⁷ *Министарство за науку и културу* формирано је 11. децембра 1948.⁸ и преузело је послове оба комитета, а расформирано 24. маја 1950, стварањем *Савета за науку и културу Владе ФНРЈ*,⁹ са *Одбором за кинематографију* (у његовом оквиру постојала је *Комисија за преглед филмова*, која је преузела послове Цензорне комисије и била искључиво надлежна за давање дозвола за приказивање филмова), *Одбором за радио-дифузију* и *Одбором за физичку културу*. Увођењем Уставног закона из 1953.¹⁰ престало је постојање Савета за науку и културу, али није формиран нови самостални орган савезне администрације за послове културе, науке и просвете. После рата су основани *Главна радио дирекција*,

⁴ Шематски приказ организационе структуре Агитпропа, ради боље прегледности, дат је у Уводним напоменама, АЈ, VIII-1.

⁵ Управа за агитацију и пропаганду при ЦК СКЈ током 1958. године постала је Комисија за идеолошко-политички рад за питања школства, науке и културе, а 1964. добила је назив Комисија ЦК СКЈ за идејно деловање у СКЈ.

⁶ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 13/1946.

⁷ АЈ, 314-9.

⁸ *Указ Президијума Народне скупштине ФНРЈ*, Службени лист ФНРЈ, бр. 108/1948.

⁹ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 50/1950.

¹⁰ Уставни закон о основама друштвеног и политичког уређења ФНРЈ и савезним органима власти, проглашен 13. јануара 1953.

Комитет за фискултуру, Државна архива ФНРЈ, Библиографски институт ФНРЈ, Савезни институт за заштиту споменика културе, Управа за координацију рада научних института, Академијски савет ФНРЈ. Формирана су и не мање утицајна еснафска удружења књижевника, сликара, конзерватора, библиотекара. Та удружења су, под непосредним утицајем Агитпропа, спроводила државну политику у култури и имала непосредан и најзначајнији увид у рад и планове уметничког еснафа. На челу тих високо идеологизованих удружења били су уметници леве провенијенције, који су у оквиру својих надлежности пропагирали комунистичке идеје.¹¹ Осим честих законских уредби о оснивању институција, остала законска решења су била врло ретка, тако да се може претпоставити да се културна делатност осмишљавала и реализовала у зависности од договора и преговора, од знања културних посленика, а све у функцији тренутне државне промоције и потребе.

II. 1945–1948

Крај рата и нова класа на власти – Комунистичка партија, која је из рата изашла са високом међународним рејтингом предводнице антифашистичке борбе у својој земљи, била је једина организована политичка снага у Југославији, са националним, регионалним и локалним руководством у свим деловима земље.¹² Потпуно копирајући совјетски систем, Партија је „у име народа“ руководила целокупном организацијом власти, формирајући невиђену моћ у руковођењу.¹³ Сходно свом поимању власти пролетаријат је започео обнову подрштљивањем средстава за производњу постепеним али потпуним укидањем приватне својине – као реализацијом обећања власти о остварењу друштва једнакости и праведности.¹⁴ До краја 1952. године ван државног сектора остале су само мале занатске радње, али

¹¹ Целокупна делатност на пољу културе одвијала се на основу следећих закона и законских уредби: у мају 1944. донет је Закон о прибирању, чувању и расподели књига и других културно-научних и уметничких предмета (*Службени лист ДФЈ*, бр. 36/1945); у 1945. години Закон о обавезном седмогодишњем школовању (*Службени лист ДФЈ*, бр. 23/1945), Одлука о заштити и чувању културних споменика (*Службени лист ДФЈ*, бр. 10/1945) и Уредба о обавезном достављању штампаних ствари на подручју Југославије (*Службени лист ДФЈ*, бр. 52/1945); у 1946. години Закон о штампи (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/1946) и Уредба о организацији радио-дифузне мреже (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 32/1946); у 1952. години Закон о радио-дифузним станицама (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 52/1955), Опште упутство о школовању у школама за опште образовање (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 28/1952) и Уредба о стручним школама (*Службени лист ФНРЈ*, бр. 39/1952).

¹² Милован Ђилас, непосредни градител комунистичке власти, пише: „У Југославији је власт од почетка, већ крајем рата била чврста и чврсто у рукама комуниста: та власт је изашла одоздо, из потпуног развоја и укоренивања у народу партијских и герилских формација. Била је то безбедна, али несрећена земља у којој су се организовали администрација и културни живот, али са идеолошким и партијским оквирима... појавили су се часописи и новине али са усмереним и контролисаним програмима, ставовима и вестима. И мада са одушевљеном омладином и приврженом радничком класом и снажном Партијом“, али додаје и оно што је била неминовност ратне катастрофе: „Југославија је истовремено била подељена, ојађена и материјално и духовно опустошена“. – Милован Ђилас, *Власт и побуна*, Београд 1991, 17.

¹³ Објашњавајући југословенску политику тадашњи амерички амбасадор у Београду Патерсон (иначе врло нетрпељив према југословенским комунистима) изјавио је фебруара 1947. у Хјустону да 250.000 комуниста доминира над 15 милиона осталих грађана, што је био разлог за југословенску протестну ноту упућену Стејт департменту.

¹⁴ Законом о конфискацији из јуна 1945. одузета је сва имовина припадницима немачке националности, ратним непријатељима, профитерима и страном капиталу. Преузете су све банке и међународна трговина. На овај начин у државне руке је прешло 80% привреде, односно сва крупна индустрија, тако да је држава по-

су и оне убрзо нестале, јер „партијска бирократија не може да се заустави у ширењу своје сопствености и над ситном производњом. Штавише, наставши се неизбежно – због свог тоталитаризма и монополизма – у непријатељству са сваким обликом својине којим она не управља и не располаже, нова класа тежи да те облике и уништи, односно посвоји“.¹⁵ Захваљујући огромном радном ентузијазму скоро целокупног становништва, за непуне две године отклоњене су најтеже последице рата.¹⁶ Највише труда и материјалних средстава утрошено је за опоравак виталних функција привреде, али и у осталим областима живота постојали су лични ентузијазам и потреба да се стање што пре нормализује.¹⁷ Југославија је у Други светски рат ушла као једна од најнеразвијенијих европских држава, а по подацима Међусавезничке репарационе конференције (Париз, 1945) из рата је изашла са 10% становништва мање (међу којима је нестало 40.000 образованих људи), са 2/5 разорене индустрије, 50% уништених пруга, 35% уништених бродова, 223 урушена рудника, опустошеним школама и библиотекама, са преко 3 милиона људи без кућа и станова и са 1,5 милијарди штете на добрима трајне културне вредности.¹⁸ По тим подацима у рату је девастиран скоро цео корпус предратне културне баштине. Југославија је остала без 65% зграда основних, средњих и виших школа, од 11.000 колико их је било пре рата, запаљене су зграде Филозофског, Пољопривредног и Медицинског факултета у Београду, опустошене су зграде скоро свих факултета у Београду, Загребу и Љубљани, као и зграде факултета у Суботици и Скопљу. Изгорела је Народна библиотека у Београду (уништено је 1.390 оригиналних рукописа, 220 турских и 210 српских докумената, 60 латинских рукописа, 200 старих књига, међу којима Октоих из Ободске штампарије, хрватски Мисал из 1483; збирка часописа, од којих је најстарији био Орфелинов *Магазин* из 1768). Уништене су библиотеке Министарства одбране (основана 1862) и Народне скупштине, из Српске академије наука однето је 228 униката ћириличних повеља, 227 латинских и 1.400 турских докумената. Из Државне архиве из Београда нестао је оригинал Устава из 1825. године, из трогирског архива сви важни списи од 1335. године до XIX века, а преостали део документације из тог архива прослеђен је фабрици хартије. Из которског, нинског и сплитског архива однета су 74 сандука млетачке грађе из периода од XIII до XVII века. Из Етнографског музеја у Београду однете су збирке од историјске важности, док је из Војног музеја у Београду нестала комплетна збирка црногорске династије Петровић. Опустошени су музеји у Нишу, Куршумлији, Трогиру, Корчули, Скопљу, Цетињу (музеј је претворен у магацин), оштећене су тврђаве у Смедереву, Стону, Дубровнику (Св. Ивана, Ловријенац, Минчета, Лазарете, Ривеле), сва позоришта у земљи су

стала једини чинилац привредног развоја. Законом о аграрној реформи и колонизацији из августа 1945. одузети су сви поседи преко 30 хектара, а цркви је у поседу остало власништво до 10 ха. Око 800.000 ха подељено је онима који нису имали сопствену земљу.

¹⁵ Милован Ђилас, *Нова класа*, Београд 1990, 58.

¹⁶ Због последица рата индустријска производња у 1946. била је за 25% мања него 1939. године. И поред огромних улагања, предратни ниво је достигао тек 1951. Централно место је имала металска индустрија, у коју је улагано 36% друштвеног производа. – *Југославија 1946–1963*, Београд 1964, 12–53 (даље: *Југославија...*).

¹⁷ Меша Селимовић је 26. марта 1946, у име Комитета за културу и уметност, упутно допис Влади критикујући оглас Државног предузећа за отпад, којим су предузећа позвана да предају сву затечену архиву. Селимовић је тражио да се тај оглас стопира, што је Комитет учинио. Део грађе НО Земун није био исте среће. Приликом уништавања дела архивске грађе из XIX и почетка XX века нестала је и грађа Земунског магистрата.

¹⁸ *Материјални и друштвени развој СФРЈ*, Београд 1975, 12.

опљачкана. Срушено је 450 православних цркви и оштећено 800, срушено или оштећено 120 римокатоличких цркви, срушено је 750 џамија и 106 синагога.¹⁹

Политичка и културна елита је врло амбициозно замислила културни препород земље. Основна стратегија новоформиране комунистичке власти препознавала се у истински хуманој визији подизања културног нивоа целе земље („да учини културу општедруштвеним добром“). Та стратегија се заснивала на подизању доступност свих видова културе свим становницима, како у стварању културног добра, тако и у конзумирању сваке културе, разбијајући разлике између елитне и остале културе, као и смањивању културне неједнакости између западног и источног дела земље. Културним препородом остваривао се истински циљ: стварање нових вредности, још тачније речено – стварање „новог човека“. Да би остварио промену културне политике, ЦК КПЈ је марта 1945. упутио проглас свим нижим партијским организацијама, као истинским носиоцима револуционарних промена, са листом приоритетних задатака, које читамо и као листу циљева на пољу културе. У том за целу земљу важећем прогласу као приоритети су одређени ликвидирање неписмености, стварање услова за рад просвете (од основне школе до универзитета), обнављање рада свих културних институција, организовање тзв. културно-масовног рада, као и „вођење систематске борбе против непријатељских утицаја у културном животу, против безидејности и аполиитичности, подизање културног живота на већи идејни и уметнички ниво“.²⁰

Задатак да оствари амбициозну културну политику добио је сазив првог федералног министарства за културу и одабран састав врхунских југословенских стваралаца леве провенијенције. Прва пленарна седница Комитета за културу и уметност, одржана августа 1946. у репрезентативном саставу: председник Владислав Рибникар и чланови: Иво Андрић, Антон Аугустинчић, Мирослав Крлежа, Бојан Ступица, Мехмед-Меша Селимовић, Боровоје Јерковић, Александар Вучо, Чедомир Миндеровић, Доре Клеменчић, Оскар Данон, Радован Зоговић, Блаже Конески и Марин Франичевић, покренула је више питања која су трасирала будући правац културне политике.²¹ Ради увида у рад републичких установа културе и планирања будуће делатности Савезни комитет је 1946. године донео одлуку да сви републички комитети шаљу месечне извештаје о свим дешавањима и будућим плановима у својим републикама, тако да је комуникација између савезних и републичких власти била веома интензивна. У тим извештајима републички комитети су морали да упознају савезне власти са свим променама које су остварене.²² На основу првих извештаја, Комитет је донео прву правну уредбу о позоришту којом су евидентирани сви позоришни ансамбли, предложени оснивање високе школе за позоришну уметност и начин стипендирања студената преко ре-

¹⁹ *Информативни приручник о Југославији*, Дирекција за информације Владе ФНРЈ, Београд 1948, 30–267. Попис ратне штете учињене над културном баштином Југославије одобрила је Међународна репарациона комисија за културну баштину.

²⁰ Љ. Димић, *Агитпроп култура*, 29.

²¹ О улози изабраних чланова Комитета се каже да „будући да су од савезне владе именовани, нису представници нити уметника, или културних радника ове или оне гране или струке, а нити од својих народних република. Они су људи који живо учествују у културно-уметничком животу, и као такви не само да што могу, него су и дужни и одговорни да доносе правилне и конкретне закључке“. – АЈ, 314, ф. 5. На првој седници Комитета донета је одлука да се седам већих (национализованих) вила у дубровачкој регији опреме као виле за одмор за потребе седам министарстава културе – савезног и републичких. У исто време није било новца да се одговори на захтев сликара Паје Јовановића и Уроша Предића за скромном материјалном потпором.

²² АЈ, 314, ф. 16.

публичких министарстава, материјална помоћ глумцима и позоришту као институцији и оснивање мањих позоришних група. Истим актом предложено је да се награде глумци Сарајевског позоришта, јер су први посетили омладинску бригаду Брчко-Бановићи, а да се као испомоћ у Народном позоришту у Београду запосле немачки заробљеници на дефицитарним пословима балетана и музичара. У области музичке културе предложено је убрзано стварање јединственог плана музичких школа, а у области ликовне уметности формирање сталне поставке модерне уметности, оснивање институције годишњих изложби, стварање услова за материјално осигурање уметника.²³ У записницима са првих седница Комитета за културу и уметност нису помињани идеолошки постулати ни идеолошка упутства. У време успостављања комунистичке власти још увек је постојало јако грађанско наслеђе, тако да се нова власт једино поуздавала у своје људе на одговорним местима, који су већ доказаним идеолошким опредељењем ревносно „одрађивали“ упутства Агитпропа. Због тешког материјалног стања Комитет је тражио списак свих културних и јавних радника.²⁴ Карактеристике су тражене за све јавне раднике, за све запослене и за све сараднике, а осим података везаних за струку садржавале су податке о учешћу у рату и после рата. Тако се у архивској грађи Комитета налазе детаљни спискови људи, запослених у свим музејима и галеријама, спискови књижевника, по републикама, а сви сликари су имали своје картоне са детаљним образложењем каријере, материјалног стања и политичке опредељености. До 23. августа 1947. такве податке Комитету су достављала лица одговорна за тај посао у хијерархијски нижим установама културе, а после тог датума право давања таквих података имало је само Министарство унутрашњих послова.²⁵

Година 1946. била је година великог културног елана. Готово све значајне институције културе започеле су рад, а у остваривање нове културне политике укључила се културна елита, како она која је била непосредан учесник антифашистичког рата, тако и плејада интелектуалаца леве провенијенције. Један од првих обимнијих задатака била је припрема и организовање две репрезентативне изложбе југословенске уметности. Прва је била „Југословенско сликарство и вајарство XIX и XX века“, која је после Београда, Загреба и Љубљане требало да буде приказана у Москви и осталим престоницама источних земаља.²⁶ Изложба је била културни догађај у Југославији, а током јуна 1947. одржана је у Москви, касније у Прагу и Варшави.²⁷ Пропратна манифестација за међународну презентацију изложбе били су први југословенски филм „Славица“ и низ документарних филмова о животу у новој др-

²³ АЈ-314-10-40.

²⁴ Списак који је августа 1946. доставио Министарство просвете са Цетиња садржавао је имена 40 сликара, глумаца, редитеља, новинара и књижевника из Државног музеја, Народног позоришта, Радија Црне Горе, Удружења ликовних уметника и Удружења књижевника.

²⁵ Негативне политичке карактеристике добили су глумица Блаженка Каталинић (није пристајала да учествује на позоришним представама ван позоришне зграде), као и поједини уметници који су после рата хтели да се врате у земљу. – АЈ, 314, ф. 6.

²⁶ У жиријима за све савезне манифестације обавезно су били чланови из свих република, мада Црна Гора често није имала свог представника.

²⁷ Иза кулиса репрезентативне изложбе сакривала се сиромашна реалност – Комитет је молио Извршни народни одбор Београда да обезбеди гардеробу за културне посленике који су пратили изложбу у Москви (кошуљу за М. Селимовића, ципеле за С. Стојановића, мантите за С. Боднарова и Ђ. Андрејевића Куна). – АЈ, 314-12-45.

жави.²⁸ Припремана је и репрезентативна изложба средњовековног сликарства, првенствено намењена излагању у иностранству. Неколико стотина копија фресака и десетине одливака скулптура из свих подручја земље изазвали су велики публицитет у француској стручној и широј јавности.²⁹ Током 1946. додељене су прве награде из савезног фонда, који је званично установио Комитет за културу. Те године прве награде, са високом материјалном донацијом, добили су уметници чије ће име у наредним деценијама бити синоним елитне југословенске уметности и културе. Прву награду за књижевност, у износу од 100.000 динара, добио је Иво Андрић за роман *На Дрини ћуприја*.³⁰ Установљена је и награда Владе ФНРЈ, која је носила назив Награда маршала Тита. Она се сваке друге године додељивала научним радницима, књижевницима и уметницима, обухватајући колективне и индивидуалне радове, а убрзо је преузела примат најзначајније савезне награде за стваралаштво. Издавачка делатност је представљала област непрекидне пажње државне културне политике. Будући да је преко писане речи нова класа најбезболније и најпотпуније утицала на народ, контрола издавања и штампања била је потпуна, а увоз књига без дозволе био је кривично санкциониран. Комитет је имао право да добије на увид планове свих издавачких кућа да их прегледа и да их одобри, а достављани су обавезни примерци свих штампаних књига и публикација. Све веће библиотеке добијале су обавезни примерак сваке новоиздате књиге.³¹ Увозом књига, односно његовим административним делом, под будним оком државе бавила се само Југословенска књига из Београда. Тек средином педесетих година право увоза строго проверене, претежно научне литературе за техничку и медицинску струку добиле су још три увозне куће, распоређене по републикама.³² Статистичка обрада података о броју листова и часописа почела је тек после 1948, тако да је већ те године (већина их је постојала и пре) регистровано 306 листова са 4,5 милиона читалаца. Првих послератних година приступило се организовању позоришног живота. Већ током 1946. године основана су 42 професионална позоришна ансамбла, а до краја 1950. у земљи су постојала 73 позоришта.³³ Прве године после рата отворено је 520 биоскопских сала у којима је филмске пројекције гледало више од два милиона људи. Филм је био омиљена, а често и једина културна потреба. Одмах по-

²⁸ Филм „Славица“, чија је тема борба далматинског народа, био је први потпуно југословенски филм (продукција Авала филма, хрватски режисер Вјеслав Афрић, камера Жорж Скригин, музика Силвио Бомбардели, глумци из целе земље – Ирена Колесар, Дубравко Дујшин).

²⁹ АЈ, 316, ф. 70.

³⁰ За књижевност су награђени и: П. Воранц, Р. Зоговић, И. Ковачич, О. Жупанчич, М. Бор, С. Куленовић, Ј. Поповић, Ј. Хорват, В. Назор, В. Дедијер, Д. Дудић, за дечију књижевност Б. Ђопић; за рад у позоришту и на филму Б. Ступица (сви по 50.000 динара), В. Афрић (25.000), глумци Љ. Јовановић, Д. Дујшин, И. Левар, В. Подгорска, С. Северова; за ликовну уметност М. Детони, П. Лубарда, А. Аугустинчић, В. Радауш; за музику композитори К. Марјана (*Еквиноциј*), В. Вучковић (*Буре-весник*), О. Данон (*Козара*), Т. Скаловски (*Македонски оро*). Посебне награде су додељене за масовну песму: *Хеј бригаде* (М. Бор), *Марш на првата македонско-косовска бригада* (В. Малески), *На јуриш* (К. Похор). Награђени су и документарни филмови *Трагом IV и V непријатељске офанзиве* и *Младина гради*.

³¹ АЈ-507-VIII-II/5.

³² У Србији је током 1947. штампано 996 наслова – 427 из области науке, 193 из књижевности, 149 из привреде, 87 из законодавства итд. (од тога на Космету 62 наслова); са руског језика преведено је 297 наслова, са енглеског 23, са француског 9 и са немачког 23, превођено је и са бугарског и са пољског. На енглески је преведено пет наслова југословенских аутора, три писца су преведена на руски и по три на француски и немачки. У Словенији је исте године штампан 591 наслов, од тога са руског 102, немачког 8 и са француског 6. У Хрватској је штампано 649 наслова, БиХ 113, Црној Гори 15 наслова (по једна књига из привреде, књижевности, уметности, фискултуре и остало под разнo).

³³ Статистички годишњак, Београд 1945–1963; АЈ, 314, ф. 25.

сле рата започео је увоз страних филмова. Прве године је увезено 78, а наредне (1946) године 110 филмова. Први домаћи филм „Славица“ снимљен је 1947. године, а тема је, што се може претпоставити, била из народноослободилачког отпора.³⁴ Одмах после ослобођења мрежа од четири предратне радио-станице колико их је било на југословенском простору повећана је на 10, али је поље покривености радио сигналом остало исто. За неколико година (током 1949) број радио-станица се готово удвостручио, покривеност радио сигналом се проширила на готово целу земљу, а у употреби је било преко 300.000 радио-апарата.³⁵

Сматрајући да су сазрели услови за сумирање једногодишњих резултата, али и за израду стратешких планова Комитет за уметност и културу је крајем 1947. године упутио допис свим републичким министарствима за културу и просвету, тражећи да му се доставе подаци о броју предратних културних институција, као и о томе колико је сваке послератне године у свакој републици изграђено позоришта, музеја – галерија, уметничких школа, завода за заштиту споменика и основано музичких оркестара. Комитет је од министарстава захтевао да доставе и планове развоја.³⁶ Црногорско и македонско министарство за културу и просвету нису ни доставили тражене податке. По подацима хрватског министарства, те 1947. године постојало је 8 позоришта, 47 музеја, 121 приватна збирка (законом заштићене) и још 5 од значаја за јавност, 9 уметничких збирки у црквеном поседу; уметничких школа – 14 музичких, 2 ликовне и 1 глумачка; 3 завода за заштиту споменика културе; 6 симфонијских оркестара, 1 филхармонија и градски оркестар у Дубровнику. У Словенији су крајем 1947. године постојала 2 позоришта, али и 873 „добро организоване“ дилетантске позоришне групе; 20 музеја; 21 уметничка школа; 1 завод за заштиту споменика културе и 3 оркестра. Министарство просвете Србије попунило је рубрике следећим подацима: 14 позоришта и 250 аматерских група; 13 музеја; уметничких школа – 7 музичких, 3 глумачке и 6 ликовних; 1 завод за заштиту споменика; 2 филхармоније. Из Сарајева је одговорено да постоје: 2 професионална позоришта, једно у Сарајеву са опером; 3 музеја; 1 уметничка школа; 2 завода за заштиту споменика; 1 филхармонија.

Обавезно основно школовање продужено је после рата са четири на седам година – четири основно и три ниже гимназијско школовање. Препоруком Трећег пленума ЦК КПЈ од 1949. прешло се на 8-годишње обавезно школовање, које је законски регулисано током 1952. године.³⁷ Издвајање за просвету из националног дохотка стално је повећавано, тако да је почетком 50-их износило 4,6% од укупне суме државне касе. Осим основних школа и гимназија, отворене су средње учитељске, средње стручне, основне и средње специјалне

³⁴ Филм „Славица“ је један од најпопуларнијих југословенских филмова свих времена. Милиони Југословена су се поистовећивали са главним јунацима и њиховим политичким опредељењем, а име главне јунакиње постало је једно од најомиљенијих имена првих послератних година.

³⁵ У београдском електротехничком институту „Никола Тесла“ произведен је 1947. први домаћи радио-пријемник назван Космај 47.

³⁶ АЈ-314-24-96.

³⁷ Различит степен писмености у југословенским републикама, али и деловима тих република, условио је слободу републичких власти да се приклоне једном од решења. У заосталијим деловима земље прихваћено је обавезно 4-годишње школовање, док се у деловима Словеније, Хрватске и Војводине одмах после 1945. године прешло на 8-годишње основно школство. – АЈ, 316, ф. 64.

школе, као и школе за припаднике националних мањина.³⁸ После оснивања четири више школе у целој земљи било их је укупно шест, али је њихов број растао, поготову после доношења Закона о универзитетима из 1954. године.³⁹ После рата су, уз велико прегалаштво, поново почели са радом универзитети у Београду, Љубљани и Загребу. Убрзо су отворени нови универзитети у Сарајеву (Медицински факултет) и Скопљу (Филозофски факултет) на македонском језику. Прве послератне године уписано је више од 25.000 студената, а школске 1952/53. преко 54.000. До краја 1954. дипломирало је мање од 10.000 студената, што је био резултат испод очекивања, па је стање на универзитетима било честа тема седница ЦК КПЈ. Највише академско знање, звање доктора наука, стекло је до краја 1952. године мање од 100 дипломаца.⁴⁰

Освојивши политичку власт, а у заносу антифашистичке победе, КПЈ је у културној политици започела са „процесом коренитог и наглог мењања духовне културе и система вредности и односа људи према њима“. Корените промене које су се огледале у насилној промени свести целе популације имале су све одлике револуције. Још у току рата, а поготову после ослобођења, комунистичка идеја је имплементирана преко сваког окупљања становништва. Свака врста дошколовавања, описмењавања, радних акција имала је за циљ ширење партикуларне идеје комунизма. Институционализацијом управе те партикуларне идеје су постале оствариве, а комунистичка држава је на тај начин градила и учвршћивала власт. У непрекидној бризи за свест својих поданика створени су застрашујући термини „инжињери душа“ и „уздизање маса“, а у циљу преображаја употребљени су „новинари, идеолози, плаћени писци, специјалне школе... огромна материјална средства, све је ангажовано око тога. Све новине у крајњој линији су службене. Тако радио и друго.“⁴¹ Државна културна политика нове власти није схватала традицију као живи део историје и као знак друштвеног и духовног континуитета. Традиција је свесно замењена традиционализмом. Тако је традиција постала синоним за превазиђено и конзервативно, које кочи стварање нове историје. Нова пролетерска култура (пролеткулт) није била потребна само за промене у култури, већ је захватала целокупне идејно-друштвене односе. Свака културна акција је морала бити класно утемељена, југословенски јединствена и масовна. Најбољи пример за такве акције биле су масовне манифестације Титове штафете, манифестације Народне технике и спортске манифестације, у којима је учествовало милионско становништво, свих година и свих нивоа образовања.⁴²

Посредством Комитета за културу и уметност Владе ФНРЈ, Агитпроп ЦК КПЈ је добијао на увид све издавачке планове за следећу годину и на њих давао (не)сагласност. За штампање су предлагана дела српске, хрватске и словеначке класике, дела југословенских

³⁸ У школској 1949/50. готово 100.000 албанских (шиптарских, како су се тада називали) ђака у основним и 5.500 у средњим школама први пут у историји похађали су школе на свом језику, а српски језик се изучавао као посебан предмет. Радиле су и школе на турском и словачком језику. – *Југославија...*, 297.

³⁹ *Општи закон о универзитетима*, Службени лист ФНРЈ, бр. 27/1954.

⁴⁰ *Југославија...*, 293.

⁴¹ М. Ђилас, *Нова класа*, 125.

⁴² Прва манифестација под називом Титова штафета одржана је маја 1945. са 12.000 учесника, да би већ 1949. у њој учествовало око три милиона људи (носилаца, посматрача и помагача). У секције Народне технике и Савеза за телесно васпитање било је учлањено 800.000 становника, претежно омладинаца.

научника, дела савремених књижевника, дечије и омладинске литературе,⁴³ дела са темама из НОБ-а. Књиге је требало штампати латиницом и ћирилицом, на језицима народа. Циљ је био да књига буде што јефтинија. Издавачко предузеће „Култура“ формирано је као партијско издавачко предузеће, са задатком да штампа само дела четворице класика марксизма (Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина). Одобрења су се односила и на ђачке уџбенике, листове за жене, право претплате на часопис *Комунист*, обележавање празника.⁴⁴ Министарство за науку и културу ФНРЈ, на предлог Агитпропа, донело је препоруку о садржају научних часописа: „... нас пре свега интересује идејна страна, научни и стручни ниво. Даље је важно уочити колико и како часописи спроводе партијску линију на свом подручју“.⁴⁵

Мада је постојала јасна намера да минимизира или „пребрише“ духовни развитак претходних друштвених система, југословенско руководство се према културном наслеђу односило двосмислено и према тренутној ситуацији и потреби. У излагању једног гласноговорника комунистичке власти каже се да „пред собом имамо то тзв. културно наслеђе позитивно и негативно... У тај проблем спада питање архива појединих градова, историјских архива... нама је тако пропала крагујевачка архива, која представља огромну вредност за изучавање односа у првој српској држави... те архиве су отишле Отпаду, јер је бирократија те архиве сматрала за ништа, а требале су им просторије где је биле смештена... а у неким градовима су од 1600. године те архиве биле сачуване све до ослобођења и тада током једног дана уништене..., а културни рад није само држање предавања него свакодневан рад, правилан однос према културном наслеђу, према архивама, културним споменицима. Чланство Партије треба васпитавати у том правцу.“⁴⁶

III. 1948–1950

Оловно време Информбироа – У настојању да буде у току са свим сегментима културних дешавања, Комитет за културу и уметност упутио је фебруара 1948, на препоруку Политбироа, наредбу радио-станицама у земљи да доставе списак грамофонских плоча које имају у евиденцији, са акцентом на оне набављене у иностранству, са називом дела, именом композитора и земље из које је грамофонска плоча. Слична ситуација је била са репертоаром позоришта у земљи. Постојао је списак драмских дела штампаних после рата, а сва позоришта су преко републичких комитета доставила списак дела која су после рата изведена у њиховим поставкама. Осим што је давала сагласност на предложени репертоар, савезна институција је маниром класичне централизације распоређивала слободне глумце по свим

⁴³ „Преводи се бирају по старим мјерилима и калупима, какви су раније важили, јер сви грађански дечији писци који су прије рата важили као дјечији писци данас су рехабилитовани... То важи за писце из Њемачке, Француске и осталих западноевропских земаља“, па је ваљда зато (као велики пропуст) издавачка кућа Нопок, која је била под контролом ЦК СКОЈ-а, „издала реакционарну књигу која се зове Мачак у чизмама.“ – АЈ, VIII, II-5-p-76.

⁴⁴ Управа за агитацију и пропаганду поводом 30 година Комунистичке партије (17. марта 1949) предложила је 18 тема о којима треба писати у новинама и послала републичким ЦК КП – од: 1) Јединствена и несаломива авангарда трудбеника Југославије, 2) Борба КПЈ за правилно решење националног питања у Југославији, 3) КПЈ у борби за социјалистичку реконструкцију села – па све до теме број 18 под називом Тито – организатор и руководилац КПЈ; Исто.

⁴⁵ Исто.

⁴⁶ Предавање В. Влаховића на Вишој партијској школи, 14. јун 1951; АСКЈ, II-a-11.

југословенским позориштима. Потврду свог уметничког садржаја добијао је и циркуски програм, а Филмско предузеће ФНРЈ као једина установа такве врсте снимало је само документарне филмове који су служили за пропаганду система.⁴⁷ Иако је централизација управе била иманентна комунистичкој власти од првих дана њене владавине, од пролећа 1948. почела је политичка репресија која је оставила погубан утицај на југословенску културу. До средине 1948. године комунисти су били у сукобу са осталим идеологијама и осталим класама. Од тог времена у земљи више није било недодирљивих, „систем је био наштелован да тражи и уништава непријатеље.“⁴⁸

Од земље којој су 1945. године сви хтели да буду пријатељи, доспела је у незавидну ситуацију сиромашне земље без пријатеља. Понесена аутентичношћу своје победе у рату и потпомогнута диктаторском влашћу после рата, југословенска власт је изгубила слику о реалности, желећи да буде равноправан партнер САД и Совјетском Савезу, што је довело до потпуне изолованости крајем 1948. Наступило је „оловно време“, у коме је било мало места за културу. Економска криза и несигуран политички курс приморали су југословенску власт да током 1949. године напусти „херојски принцип“, усвоји реалполитичко начело и приклони се западним земљама. Уплашена за сопствени опстанак на власти, јер је за један блок била премало комунистичка а за други превише, југословенска власт је у свакоме видела непријатеља.⁴⁹

Архивска грађа савезних органа за културу не говори пуно о овом времену. Рад министарства културе се одвијао неометано, а велика пажња била је посвећена универзитетима (њиховом партијском, материјалном и организационом раду). Осим неколико спискова искључених студената (без навођења разлога за тај поступак) готово нема докумената о последицама промене идеолошког правца.⁵⁰ Југословенска власт је остала суштински увек комунистичка, али је, парадоксално, да би остала на власти у комунистичкој земљи била присиљена да тражи помоћ од капиталистичких земаља. Тешка материјална ситуација је већ крајем 1948. године условила да се југословенска власт окрене западним земљама.⁵¹ У скла-

⁴⁷ АЈ-316, ф. 59.

⁴⁸ Б. Петрановић, *н. д.*, 203–207.

⁴⁹ До раскида са Совјетским Савезом непријатељи су били носиоци либерално-грађанских опредељења, а сада су то постале првенствено све проруски оријентисане особе. „У хапс, у логор“, објаснио је Броз стратегију одбране од информбировских присталица, тако да је средином 1949. године прва група од 1.200 затвореника стигла на Голи оток. Тај број се до 1963. повећао на 55.632. Тачна евиденција полицијских погрома тог времена још није доступна јавности, јер процесе није водио суд већ Управа државне безбедности (УДБА), која је „измислила методе притиска и мучења невиђене у историји... То је најмрачнија и најсрамнија појава у том периоду... Жртве и целати су се враћали са тог уклетог места једнако кивни на систем који их је довео у несрећно људско посртање“, сећа се Ђилас „оловних времена“ југословенске историје. После невиђене репресије, већ 1950. године министар полиције А. Ранковић је изнео податак да је до тада неправедно осуђених било: у БИХ 51%, Црној Гори 47%, Србији 40%, Словенији 39%. Алармантни подаци ипак нису омели рад полицијско-судијских служби, тако да је број осуђених растао до 1958. године. Износимо и податак да од 180 судија у БИХ њих 110 није имало судијско звање, а на Косову од укупно 65 судија скоро сви су имали само основну школу.

⁵⁰ Архивска грађа Министарства за културу Владе ФНРЈ (1948–1950) одаје слику мирне државе, без радног полета у култури. Грађа садржи велики број идејних и архитектонских пројеката за многобројне културне институције, који су ранијих година били предложени. Од предложених пројеката ниједан није реализован у наредних неколико година. Средства за културу више није било.

⁵¹ У ријечку луку стизали су бродови пуни робе широке потрошње – храна, платно, кожа, обућа, шиваћи прибор, сапуни, као помоћ западних земаља. – АЈ, Савет за промет, (157-7, 10, 13).

ду са интересним ставом „одржати Тита на површини“, и економска помоћ се сводила на пуко преживљавање и подношљив стандард који је првенствено омогућавао одбрану земље.⁵² Политичка ситуација је била толико нестабилна да је први пут од доласка Јосипа Броза на чело КП сазван партијски конгрес. Идејна област, а самим тим и култура, налазила се 1948/49. у лебдећем стању – на делу јесте био прекид са стаљинистичком политиком, али то још увек није значило да се културна политика позитивно одређивала према култури Запада. Савезним планом инвестиција за 1949. годину мегаломански је, да би се прикрило право стање, као приоритетно предложено да се у Скопљу изграде: ликовна галерија, фестивалска дворана, уметничка академија, музичка школа, централни пионирски дом и позориште; у Београду је од већих радова планирано: изградња позоришне, ликовне и балетске академије, проширење Народног позоришта са изградњом сликарнице, изградња уметничког и историјског музеја, изградња државног архива; у Крагујевцу и Нишу проширење позоришних зграда. Наредне године, у којима ништа од тога није изграђено, показале су да је то било само „бацање прашине у очи“ култури. Скромна државна средства трошена су у друге сврхе.⁵³ Због великог недостатка хартије током 1949, Агитпроп је препоручио редукцију издавачких планова за 40–70% у односу на план.⁵⁴ Хартија је од стране западних земаља била третирана као материјална могућност за ширење идеолошке пропаганде, и зато је увоз био лимитиран за најнужније потребе.

Пети конгрес КПЈ, који је сазван ради раскида са идејом стаљинизма, показао је само стаљинистичку суштину југословенског комунизма. Реферати свих говорника су били на линији одбране до тада доминантног *социјалистичког реализма* у уметности.⁵⁵ Раскид са буржоаском уметношћу био је неопходан, јер кроз ту уметност „оргијају свакојаки кубисти, надреалисти, егзистенцијалисти, „умјетници“, и „књижевници“ типа Сартра и Пикаса“. Стога је требало „окупити напредне културне раднике у борби против реакције уопште, а у области културе посебно, помажући им да свој рад заснивају на бази учења марксизма-лењинизма и повезују са борбом радничке класе и народа Југославије“. Партијска политика у области културе окарактерисана је као „нераздвојни део борбе за ослобођење маса“.⁵⁶ У циљу те борбе социјалистички уметник је морао да „влада оружјем идеја“, а социјалистичка идејност „мора да прожима садржај и форму дела, она мора бити нераздвојна са најинтимнијим осећањима и мислима уметника.“ Иако је Пети конгрес имао намеру да раскине са идејом *социјалистичког реализма*, ова идеја је остала суштински део уметничког и идејног

⁵² Мада је Америци било јасно да „титоизам није отпор СССР-у и совјетизацији ни на унутрашњем, ни на спољашњем плану“ јер не „одбацује класни рат и светску револуцију, нити се приклања неком компромису са грађанским и економским слободама западног света“, дозволила је склапање споразума са југословенском владом о испоруци инвестиционе опреме из Велике Британије и САД, закљученог септембра 1948. – Дарко Бекић, *Југославија у хладном рату*, Загреб 1989, 76.

⁵³ АЈ-314-7-30.

⁵⁴ И поред несташице хартије, током 1948. штампано је 3.413 наслова, од тога 2.614 домаћих писаца, а 799 страних аутора, у више од 30 милиона примерака. Укупан број књига и брошура растао је сваке године, али се смањивао број страних аутора у односу на домаће, тако да је 1957. године штампано 5.063 наслова југословенских и 705 наслова страних аутора.

⁵⁵ Термин *социјалистички реализам* први је употребио М. Горки. „Његови погледи су се сводили на то да у савременим – социјалистичким – условима уметност треба да је надахнута и новим – социјалистичким – идејама. Све оно друго што се приписује тој теорији – типичност, идејна усмереност, партијност итд., или је позајмљено од других теорија или убачено због политичких потреба режима“, сматра М. Ђилас.

⁵⁶ *В конгрес КПЈ*, Извештај о агитационо-пропагандном раду, Београд 1948, 270–303.

деловања све до средине пете деценије XX века.⁵⁷ И поред вруће декларативне одређености према комунистичком друштву „са циљем јачања радничке класе, и са свестраним културним и научним развитком и свестраним културним подизањем маса,“ прелазак на „другу идеолошку обалу“ био је невољан, али неминован. Ради шире примене таквих идеолошких стремљења ти задаци су, осим партији, поверени Народном фронту и синдикатима. Вођена објективним политичким приликама, југословенска културна политика је појединачним иступима и првенствено декларативно постепено напуштала важећу теорију *социјалистичког реализма*. Прву јавну ограду од стаљинистичког комунизма исказао је Едвард Кардељ на седници Словеначке академије наука, децембра 1948, али је то било више схваћено као одбрана од неправедне оптужбе „старијег брата“, јер је програмом прославе 1. маја 1949. у Београду (са најситнијим детаљима – боја драперија, место за цвеће, висина постамента), који је био састављен у Управи за пропаганду и агитацију ЦК КПЈ, одређено да централно место на трговима имају слике Тита (у средини), а Стаљина и Лењина с једне и Маркса и Енгелса с друге стране.⁵⁸ Током 1949. године, у јеку највећих хапшења проруски одређених комуниста, у југословенским биоскопима приказан је рекордан број руских филмова (170).⁵⁹ Идејна дезоријентисаност и конфузија били су потпуни. Тек крајем децембра 1949, програмски и без остатка, највиши партијски орган се огладио од совјетског утицаја. Трећи пленум ЦК КПЈ, сазван ради решавања питања школства, донео је суштинске промене и то не само у просвети. На том пленуму југословенски комунизам се званично одвојио од совјетског идеолошког утицаја. Партија се zaloжила за дебијрократизацију и децентрализацију у култури и просвети, а циљ новог образовања „треба да буде на основи усвајања савремених резултата науке и вредности општељудске и националне културе.“

Декларативно, либерализација деловања у југословенској култури постала је могућа. Међутим, несигурност у идејно-политичкој пракси се наставила. После Петог конгреса КПЈ и званичног раскида са стаљинистичком теоријом, уместо процеса демократизације догодило се супротно. Донете су одлуке, правдане објективним околностима, о чувању државних тајни у штампима, филму и на радију. Препоруке Агитпропа су примане као наређења. Обустављено је штампање *Есеја* Исидоре Секулић, јер је неко, безимен, поред наслова у из-

⁵⁷ „Неизграђен у целовиту теорију, *социјалистички реализам* у пракси значи идејни монополизам комуниста и настојање да се скучене и назадне идеје вође обуку у уметничку форму и да се романтично и хвалоспевно прикажу њихова дела. Та теорија се свела на фарисејско правдање режимске идејне контроле и бирократске цензуре потребама саме уметности“, објашњавао је Ђилас феномен у чијем је стварању сам учествовао. Такав приступ уметничком стваралаштву, по његовом мишљењу, произилази из тоталитарне идеологије као суштине комунизма, „пошто уметничко дело, по својој природи, ретко када није и критика датог стања и датих односа, у комунистичком систему није могуће стваралаштво на актуелне теме. Дозвољене су само похвале датом стању, или критике његових противника... На тој основи немогуће је створити уметничко дело с актуелном темом, а које би било од било какве стварне вредности“. – М. Ђилас, *Нова класа*, 132.

⁵⁸ После прославе 1. маја 1949. примедбе Агитпропа обухватале су: дужину поворке, која је довела до одвајања чела поворке од осталих, „сељаци (поворка у народним ношњама) још оживети“; тежину табли; слике руководиоца које нису биле добро истакнуте; превисоке столице на централној бини које се убудуће морају монтирати „на шраф“, да би се подешавале. Предложено је да се за будуће прославе: точи пиво, деле бомбоне и свежа вода, да се подели више балона, паролe испишу на великим балонима у ваздуху, хор испред Народне скупштине озвучи и да се укључи више рефлектора. Примедбе Агитпропа на прославу 1. маја 1950. односиле су се на изглед поворке, лошу декорацију града, лош избор гостију, слаб смештај и избор у бифеу. Охридска легенда је изведена на отвореном, испред Народне скупштине, али су резултати таквог експеримента били поражавајући.

⁵⁹ *Статистички годишњак 1946–1966*, Београд 1967.

давачком плану достављеном на одобравање црвеном оловком дописао: „Било би незгодно да се појаве „Есеји“ Исидоре Секулић, уколико они сада садрже крупније грешке, што је лако могуће“.⁶⁰ Српска књижевна задруга је нешто касније издала *Хронику паланачког гробља*, али је поред одобрења за штампање дописано: „код које би књиге требало бити обазрив“, а препоручено је да се у Србији више преводи књиге на шиптарски (албански), јер је до 1948. године преведено само 30 књига. Процедура увоза филмова обухватала је прелиминаран избор у иностранству, а потом су одабране филмове прегледали савети при предузећима за увоз филмова. Тек после тога дозволу је давала званична комисија, која због тога често није имала посла, што показује и занемарљив број забрањених филмова. Комисија је себи дала задатак оцењивања, који је „захтевао свестрану анализу сваког филма, не само са морално-политичког, него и са естетско-уметничког аспекта.“⁶¹ Контрола сваке културне акције била је потпуна, а одлука партијске власти (од општине до федерације) неприкосновена. Забрана (политичких, судских, партијских) било је релативно мало. Судске забране су мало коришћене, а полицијске забране су се првенствено односиле на емигрантску штампу. У страху од партијске критике угасила се свака критичка мисао, а аутоцензура је убила уметничку креативност. Страх од партијске оценове направио је највећу пошаст – хиљаде неостварених уметничких дела.

Културна политика је отаљавана у извршавању партијских задатака, а право на уметничку промоцију имали су само тзв. државни уметници. Задатак тих књижевника, сликара, музичара био је глорификација комунистичких резултата. Та уметничка елита је била награђена могућношћу да буде у близини политичке елите, али и да добије простран стан, специјализацију. Са научним и универзитетским кадром однос је био исти. У Југославији је тих година једина истинска елита била политичка елита.⁶² Остали су стицали своју позицију само захваљујући „милости“ политичке елите. У архивској грађи сачувана су досијеа професора свих југословенских универзитета. И поред сјајних стручних карактеристика, њих 144 добило је епитет непријатеља. У броју непријатеља предњачио је Београдски универзитет (Милоје Васић, Георгије Острогорски, Владета Поповић, Петар Слијепчевић, Виктор Новак, као и писци првог устава Михаило Константиновић и Јован Ђорђевић). Сви су они остали на својим радним местима док није ишколована прва генерација идеолошки подобних универзитетских наставника. Средином педесетих година позиција ових професора је на разне начине потпуно маргинализована. Најмање „непријатеља“ било је на Љубљанском универзитету, на коме је било и највише чланова комунистичке партије. Слично је било и у осталим сферама културно-уметничког и просветног деловања. Политичка елита је за своје потребе формирала културну елиту, стварајући тако званичну уметност и државног уметника као њеног експонента. Државни уметник је постојао од времена државног монопола над уметношћу, али никада као у комунизму није добио толики значај, јер је држава била једини финансијер и једини критичар.⁶³

⁶⁰ AJ-507-VIII-II/5.

⁶¹ AJ, 318, фас. 314.

⁶² Југославија је пред рат имала само 12.000 особа са дипломом факултета (од тога су половина били правници, због лакшег режима студија). Од овог броја било је 2.500 жена. Тај 1% високообразованог становништва није промењен ни по попису из 1961. године.

⁶³ Власт, оличена у разним одборима и комисијама, била је једина која је имала право да купује дела ликовне уметности и која је одобравала штампање књижевних дела.

Од дана када су на прославу победе Октобарске револуције, почетком новембра 1944, стигле прве иностране – војне делегације из Велике Британије, САД и СССР-а, заједно са савезничким новинарима, Југославија је ушла у сферу интересовања међународног политичког мњења. Културне везе са светом увек су биле у сенци и функцији политичких догађаја.⁶⁴ На почетку обнављања културног и научног живота и институција у земљи највише се или скоро искључиво рачунало на помоћ СССР-а, тако да су прве делегације професора, књижевника, глумаца, новинара биле из Совјетског Савеза.⁶⁵ У земљи је основан велики број друштава српско-руског пријатељства, а у оквиру културне сарадње основано је седам федералних друштава.⁶⁶ Мали број комуниста међу наставним кадром, али и целокупном интелигенцијом, био је разлог слања великог броја стипендиста у СССР. До марта 1948. у договору са Министарством иностраних послова и Комитетом за културу и уметност одласком у СССР специјализирао је велики број кадрова, а за превозијење су предложена дела Ј. Б. Тита, Е. Кардеља, Устав, Закон о народним одборима, зборник приповедака из НОБ-а, антологија југословенске приповетке, лирике и народне поезије. Као изложбе предложене су презентације карикатуре, графике и опреме књига.⁶⁷ Пошто су сви предатни уџбеници, осим из математике и физике, били неупотребљиви, нови су рађени по узору на совјетске уџбенике, а уџбеник из историје је потпуно преписан. У доступној архивској грађи нема трагова срдачне совјетске добродошлице кад је у питању помоћ у развоју високе науке и технологије. Подигавши висок зид према иностранству, совјетска наука је ту укључила и идеолошки блиске земље, што Југословенима није било право. Много лакша комуникација се одвијала у области музичко-позоришних и ликовних гостовања, где је једини проблем био организационе природе (финансијска средства за гостовања, бесплатан превоз железницом, број организатора и састав жирија). У периоду 1945–1948. преко 80% преведених књига преведено је са руског језика, док је тај број 1948–1956. био 20% преведених дела. За југословенске издаваче тај податак је био за похвалу, јер „без обзира на хладни рат, нисмо пошли путем шовинистичког бојкота“.⁶⁸ Претежно су то били универзитетски уџбеници руских аутора. У периоду 1949–1954. није увезен ниједан руски дугометражни филм, а 1950. и 1951. године није приказан ниједан филм на руском језику. Дубина културног раскида мерила се дубином политичког раскида. Са југословенског простора пребрисан је због комунистичке свађе сваки културни садржај са руским предзнаком.

⁶⁴ У архивској грађи културне провенијенције сачувани су документи о држању југословенских уметника и студената у иностранству, поготово у западним земљама. Таквих података нема о југословенским студентима у источним земљама.

⁶⁵ *Гости социјалистичке Југославије 1944–1980*, Београд 1980, 6–32.

⁶⁶ Председници друштава су били: Владислав Рибникар (Србија), Павле Грегорић (Хрватска), Фран Албрехт (Словенија), Иво Андрић (БиХ), Саво Фатић (Црна Гора), Васа Стајић (Војводина), Павел Шатев (Македонија). – АЈ, 316, 19–404.

⁶⁷ АЈ, 316, 19–378. – Већ крајем 1946. сваки повратак из иностранства морао се пријавити Генералном секретаријату Владе, заједно са резултатима оствареним у иностранству. До тада је било потребно само пријављивање одласка. – АЈ, 316, 5–565.

⁶⁸ Тај тренд је и касније настављен. Током 1955. године од 607 преведених књига педесетак је било са руског језика; највише књига преведено је са енглеског – 201, са француског и немачког – 240 (са ова три језика преведено је више од 2/3 свих књига). – АЈ, 318, ф. 138.

IV. 1950–1952

Промена идеолошког курса – За неколико година десиле су се велике, првенствено политичке промене. Ништа мање промена није било на привредном, социјалном и културном пољу. Највећа особеност овог периода била је огромна количина идеологије, и као лажне свести и као свесне лажи, која се спустила на Југославију, као и све остале комунистичке земље, ушавши брзо у све сфере друштвеног живота. Политичка, економска, а тиме и културна ситуација у земљи била је пуна парадокса. На једној страни обилна инострана материјална помоћ, а на другој глад и несташнице основних индустријских средстава; на једној страни прокламована либерализација, а на другој отварање нових логора; на једној страни држава уређена као војни логор, а на другој страни отварање, првенствено преко културе и просвете, према земљама либералне демократије.⁶⁹ Условљена објективним политичким приликама, југословенска културна политика је постепено појединачним иступима и првенствено декларативно напуштала важећу идејну матрицу. У друштву које није било спремно на персонално-политичку промену, а које није имало ни времена ни жеље да спроведе економске реформе, промена идејног курса била је препуштена култури. У томе је и значај Трећег пленума КП који је не само одредио нове смернице у југословенској култури и просвети, већ је био прекретница у југословенској политичкој опредељености. Одржан у „глуво време“, пред саму Нову 1950. годину, званично посвећен проблему основног школства, рефератом Милована Ђиласа, тада главног човека Агитпропа, наговештена је нова културна политика заснована на одбацивању дотадашњих постулата југословенске културе: совјетског утицаја и негирајућег става према западној уметности. Остварење идеја и права на разноврсност у култури и уметности започело је правом југословенских ђака да изаберу страни језик који ће учити у школи.⁷⁰ Озбиљност идејног заокрета показује и програмски реферат помоћника министра културе из јануара 1950. године.⁷¹ Пројектована културна политика темељила се на интеркултурном дијалогу са западним земљама који „треба да буде свестрано анализиран“, тако да „ми можемо да експортујемо у свет дела наше културе, што би донело практичне користи нашој земљи данас или сутра, али ради се и о томе да донесемо нашој земљи нешто из тог спољног света“. У циљу боље и свестраније сарадње и презентације своје културе, републичким министарствима и струковним уметничким удружењима дозвољено је да самостално успостављају међународне контакте. Југословенска културна политика је широм отворила врата несметаном контакту са западним културом и науком, а међународни односи у култури постали су наредних година један од приоритета југословенске политике. Марта 1950. југословенска делегација се први пут, после присуства осни-

⁶⁹ Послератни амерички амбасадор у Југославији Џ. Ален направио је разлику међу највишим југословенским руководиоцима. По његовој оцени, конзервативну струју, мање склону реформама, чинили су Едвард Кардељ, Александар Ранковић, Борис Кидрич и Иван Гошњак, као и Тито, а другој струји, склоној британској „левој политици“, припадали су Милован Ђилас, Моша Пијаде и Благоје Нешковић. Колико је процена америчког дипломате о путу југословенских реформи била тачна, препознаје се по политичкој судбини ове друге групе руководиоца.

⁷⁰ До тада неприкосновени руски језик (учило га је 90% ученика) у неколико наредних година изгубио је примат. Иако је највеће интересовање ученика владало за енглески језик, просветне власти и недостатак професора тог језика условили су да се у Словенији и Хрватској највише изучавао немачки, а у Србији француски језик. У Црној Гори се и даље највише учио руски језик, јер професора за остале језике није било, поготово у гимназијама.

⁷¹ АЈ, Савет за науку и културу Владе ФНРЈ (318), ф. 33

вачкој седници УНЕСКО-а (1945), укључила у редован рад ове организације.⁷² Југословенска делегација је на тој седници упутила захтев за доделу техничке помоћи,⁷³ као и за учлањење у многа међународна удружења и савете (универзитети, универзитетски наставници, савремена музика, позориште, фолклор). Споразум са УНЕСКО-ом био је најзначајнији ако не и једини канал који је Југославију тих месеци повезивао са светом. Висок значај који је придаван односу са том институцијом показује и састав чланова (31) Националне комисије. У њој су били председници свих академија наука, ректори универзитета, председници свих републичких савета науке, културе и просвете, а на челу је био председник Академијског савета ФНРЈ – Симиша Станковић.⁷⁴ Финансијска и материјална средства добијена од УНЕСКО-а била су ограничена, јер су их чинили добровољни прилози земаља чланица УН. Број стипендиста због тога није био велики и кретао се око 5 годишње.⁷⁵ У Паризу је крајем 1950, после неколико година припреме, отворена репрезентативна изложбе средњовековне југословенске уметности.⁷⁶ На изложби су биле заступљене репродукције највреднијих дела зидног сликарства и ситне пластике из тридесетак цркви широм Југославије. Презентација у Лондону је одложена, јер простор у Музеју Викторије и Алберта није било могуће добити.⁷⁷ Кроз западноевропске метрополе прошле су презентације југословенске уметности (изложбе савременог и народног сликарства, турнеје музичара и фолклорних ансамбала), а у земљу су позивани уметници из тих земаља. Ради боље презентације југословенске културе осмишљене су Дубровачке летње игре. Прве године на отвореним дубровачким позорницама изведено је 13 позоришних и музичких представа којима је присуствовало 400 страних гледалаца, да би за десетак година њихов број достигао 40.000.⁷⁸

Разноликост као одлика међународне културне сарадње није била препознатљива на унутрашњем пољу културних дешавања. То је било време у коме је један вид културе постојао за странце, а други за домаће потребе. Док је на међународном плану охрабривана сарадња са западним земљама, на партијским састанцима градских комитета вођене су дискусије о штетном утицају западне уметности. На унутрашњем плану домен културе, као део идејне области, био је под великом пажњом и под потпуном партијском контролом. Упутство за ток прославе Октобарске револуције, које је М. Ђилас 1950. године послао централним комитетима република, одаје утисак да се мерила свака написана реч. Ток прославе је

⁷² Представници Југославије су били: В. Рибникар (који се од 1952. налазио у извршном савету УНЕСКО-а), М. Богдановић, Р. Увалић, Г. Кушеј и М. Јока.

⁷³ Техничка помоћ обухватала је првенствено стручну помоћ у следећим сегментима: основно школство деце и одраслих, техничка настава, коришћење школских учила, техничке потребе штампе, филма и радија, формирање учитеља и професора, организација научних лабораторија (да би се уз помоћ иностраних формирали домаћи стручњаци). – Билтен бр. 3; АЈ 317, ф. 69.

⁷⁴ АЈ, 317, ф. 61.

⁷⁵ После 1958. групе југословенских професора су на исти начин помагале формирање школских система у земљама трећег света.

⁷⁶ Током 1949. приређене су изложбе народне уметности у Швајцарској, Шведској, Енглеској; уметничке фотографије у Италији, Аустрији, Немачкој; изложба сценографских макета требало је да се одржи у Бугарској и ЧСР, али је отказана.

⁷⁷ АЈ, 316, ф. 70.

⁷⁸ Дубровачке летње игре до 1957. године организовало је и финансирао савезно министарство за културу. После тога оне су постале самостална институција, али су и даље финансиране из савезног буџета. – АЈ, 317, ф. 5.

био једнообразан за све – Интернационала, предавање члана републичког ЦК, „с тиме да се обезбиједи контрола предавања“ и на крају музичка тачка.⁷⁹

На југословенској уметничкој и академској сцени, првенствено београдској, делала је елита леве провенијенције, али стручно и научно формирана пре рата на европским универзитетима. Мали дашак слободе и могућност контакта са европском уметношћу и културом омогућио је таквим ствараоцима брз раскид са соцреалистичком стилом.⁸⁰ Јануара 1951. обновљен је предратни часопис НИН, око кога се окупила редакција младих новинара, такође комунистичке провенијенције, али стилом и темама различита од концепта социјалистичког реализма, залажући се за тзв. социјалистичку демократију. Либерализацији културне климе допринели су књижевни часописи *Дело* и *Савременик*, као и њихова концепцијска неслагања. Отварање изложбе Петра Лубарде у галерији на београдским Теразијама, маја 1951, представљало је камен међаш после кога у југословенској култури више ништа није било исто, а „узбуђење је било тако велико као да је репатица ударила усред града.“ Мирослав Крлежа је на Конгресу књижевника 1952. године у Љубљани својим рефератом *О слободи говора* започео битку за нову културну политику, без „формалистичких цепидлачења у есејима, по катедрама, у белетристици, у лирици, у програмским текстовима између редака као јављање сјенке мртвих ствари и појмова.“⁸¹ Крлежине речи – „указима и ултиматумима се скидају главе, али се не ствара умјетност“, означиле су званичан раскид са копирањем совјетског модела културе. Савремени социјалистички естетa, оценио је Крлежа, „не може негирати импресионизам у стиху и палети, а проповиједати старомодну карикатуру академизма“.⁸²

У времену бременитом политичком нестабилношћу и економским сиромаштвом, југословенска власт је посвећивала значајну пажњу научним везама са иностранством, јер је то био једини начин образовања научне елите.⁸³ Савет за науку и културу добијао је списак свих светских научних конгреса, а већини њих присуствовао је и представник Југославије. Ниједан конгрес није био из области хуманистичких наука. За одлазак у иностранство постојале су, иако малобројне, специјализације, које су додељивали савезно министарство за културу и инострани донатори. Први инострани донатори за студирање у западним земљама били су Британски савет, Фонд српског посланика⁸⁴ и француска влада. Да ли због висине путних трошкова или других разлога, већина иностраних стипендија остала је неискори-

⁷⁹ Теме предавања су биле задате „у духу данашњих идеолошких поставки наше Партије, да је руководство СКП(б) сишло са линије Октобра и да наша Партија иде Лењиновим путем“. – А ЦК СКЈ, VIII, II-1-6-61.

⁸⁰ Јуна 1951. и маја 1952. одржани су партијски пленуми ЦК КПЈ на којима је још једном потврђено право на „идејну разноврсност, подстицање слободне, свесне, политичке и друштвене активности грађанина.“ Одлукама тих пленума и Шестог конгреса (1952), створени су либерални оквири југословенске културе у наредном периоду. Либерализација културне политике настављена је и одлукама Седмог конгреса из 1958. године.

⁸¹ Мирослав Крлежа, *Есеји*, Загреб 1956, 57.

⁸² М. Крлежа, *Говор на Конгресу књижевника у Љубљани*, Република, Загреб 1952, 10.

⁸³ Степен неповерења према иностранству показује и предлог да културну сарадњу са Западном Немачком организује Војна мисија ФНРЈ (да покуша да заинтересују Немце за превод дела М. Крлеже и гостовање балета Охридска легенда). – АЈ, 317, ф. 43.

⁸⁴ „Тај фонд има извештај статут који даје велика овлашћења таторима. Како татори нису пријатељски расположени према данашњој Југославији, то је тешко са њима сарађивати. Овогодишњи избор кандидата није био најбољи“, оценио је Савет за науку и културу. – АЈ, 317, ф. 51.

шћена заслугом југословенске владе.⁸⁵ У оквиру техничке помоћи, која је реализована преко Комисије за техничку помоћ ФНРЈ, Југославија је набављала опрему за универзитете, литературу, филмове, плоче, магнетофонске и филмске траке, учила.⁸⁶ Постојала је несаслагодност о висини хонорара америчких стручњака (претежно преводилаца), као и проблеми око филмова и литературе која је била на списку, јер су тај списак диктирали донатори. Највећи део техничке помоћи, који је до краја 1953. године износио готово два милиона долара, потрошен је на стипендирање југословенских стручњака. На тај начин у иностранству се дошкоровало око 4.500 стручњака из привреде, медицине, просвете и осталих области.⁸⁷

Велика сума средстава (делом југословенских, а делом из техничке помоћи) трошена је на набавку иностране литературе и публикација. Преко Центра за међународну размену при Библиографском институту ФНРЈ током 1950. године вршена је размена са 280 научних установа из 16 земаља. На тај начин у земљу је ушло 10.000 научних и стручних публикација. Редовну размену научних публикација САНУ је имала са 300 светских научних установа, ЈАЗУ са 180, САЗ са 212, а Универзитетска библиотека у Београду са 62 установе.⁸⁸ Финансијски проблеми су били изузетно велики, тако да се о количини девиза за набавку литературе договарало на нивоу министара. Увозом књига се прво бавила само Југословенска књига, а после су се укључиле Знанствена књижара из Загреба и Државна založба из Љубљане. Савезна планска комисија је у годишњем плану издавала одређен износ девиза за куповину стране научне и стручне литературе. Та средства су упућивана овлашћеним увозницима преко Министарства спољне трговине и Министарства науке и културе. Они су увозили инострану литературу по одобреним списковима које су сачиниле научне и културне институције.

Држава се званично одрекла крутог административног уплива у културна дешавања, али је задржала контролу преко новопостављене институције управних одбора и савета. Чланови савета при свим установама културе и уметности били су изузетно поверљиви људи, који су своју функцију бранилаца владајуће идеологије схватили озбиљно. Током 1952. године одржан је Шести партијски конгрес који је посветио велику пажњу култури и просвети, прихватајући могућност плурализма у култури, јер се „културни напредак може осигурати само ако се културно стваралаштво ослободи административног притиска.“ Да се суштински мало тога променило, спознало се убрзо из Титовог говора усмереног на релативизацију далекосежних закључака Шестог конгреса, односно на елиминацију атмосфере либерализма, који је после конгреса почео заплъускивати читаву друштвену структуру. Тито је у говору оценио „да се у последње вријеме све више осећају утицаји нама туђих схватања у нашем

⁸⁵ Разне врсте материјалне помоћи (релативно скромне) при одласку или боравку у иностранству само током 1952. користили су: Х. Клајн, О. Милићевић, К. Спаић, М. Богдановић, М. Матковић, Б. Гавела, М. Милошевић, петнаестак сликара и балетских уметника. – АЈ, 318, ф. 58.

⁸⁶ На име техничке помоћи Југославија је од САД (1952–1962) добила око 26 милиона долара, од Енглеске (1951–1962) око 600.000 долара и од Француске (1951–1962) око 2 милиона долара. Техничка помоћ преко УН за 1963. износила је 316.000 долара (од чега је само Југословенској књизи за куповину литературе исплаћено 114.000 долара). – АЈ, 318, ф. 328.

⁸⁷ Између осталих додељено је 5 четворомесечних стипендија на тему рекреационог покрета у САД. – АЈ, 318, ф. 368.

⁸⁸ Размена је вршена са Националном библиотеком у Паризу, Конгресном библиотеком у Вашингтону, Краљевском библиотеком у Стокхолму и Копенхагену, Смитсоновим институтом у Вашингтону, Британским музејом у Лондону. – АЈ, 317, ф. 48.

свакодневном животу, и то у врло осетљивим питањима, као што су, на примјер, културни и друштвени живот, штампа и наука, односи међу људима итд.“

Главни извор финансирања у Југославији до 1952. године био је буџет федерације (Главна државна благајна). Министарство финансија је било одговорно за сва материјална давања културним институцијама али само преко федералног министарства за културу, коме су републичка министарства за културу достављала свој план буџета за све установе под њиховом контролом (библиотеке, школе, музеје, позоришта).⁸⁹

Процес децентрализације и велика материјална оскудица почетком 1950-их година условили су промене у финансирању институција културе. Првих послератних година Југославија је приступила оспособљавању постојећих и стварању нових институција културе које су својим бројем за неколико година прерасле стварне потребе, или су биле неадекватно распоређене. Број професионалних и аматерских позоришта се повећавао. Године 1950/52. године било је 73 професионална позоришна ансамбла и 2.888 аматерских позоришта, и сва су била директно на савезном буџету.⁹⁰ Велики број институција представљао је оптерећење за танак државни буџет, што је довело до првих значајних промена у начину финансирања тих институција. Предложена реорганизација унела је две карактеристике у начин рада: „а) пословање на бази сопственог привредног рачуна; б) досадашњи платни систем замењује се таквим системом који базира првенствено на ефекту и квалитету“.⁹¹ Промена у раду институција, која се огледала у смањењу државних дотација и покушају преласка на тржишну утакмицу ради стицања сопствених прихода, наишла је на оштре протесте и институција и министарства културе. У жалби Савета за науку и културу Владе ФНРЈ, упућеној Јосипу Броз, наведено је да је та нагла и непромишљена одлука Министарства финансија дошла у ситуацији „кад је због повишења цена низа услуга (осветљење, радио, трамваји итд.) у свакој породици остало мање новца да троши на тзв. културне потребе, кад је знатно смањен број стипендија ученицима и студентима, који су били најревноснији посетиоци позоришта, и, најзад, у ситуацији када су низом финансијских и привредних мера смањени приходи такзованих слободних професија“.⁹² Као последица ове владине одлуке цене биоскопских улазница су шестоструко повећане, што је за првих десет дана новембра смањило број посетилаца у Љубљани за 57%, Сарајеву за 35%, у Македонији за 25%. Од 1951. године филмска предузећа су „постала самосталне јединице са радничким самоупра-

⁸⁹ Проценат федералног издвајања се све више смањивао због процеса опште децентрализације, да би 1957. године 42% свих инвестиција било финансирано из фондова који су створени доприносима привредних организација. Формирањем пословних банака финансирање свих инвестиција прешло је у њихову надлежност, али се то у већем обиму дешавало после 1963. године. Овакав начин финансирања представљао је само привид децентрализоване привреде, с обзиром да је у питању била општедржавна својина, а за новац, ма из ког извора, крајњи гарант је опет била држава Југославија.

⁹⁰ На другачији начин је био организован рад биоскопа. Пред почетак Другог светског рата у Југославији је било 413 биоскопа, са два милиона посетилаца годишње. Број биоскопа, филмских представа и посетилаца непрекидно је растао, да би крајем 1950. број гледалаца био 2,3 милиона. Године 1945. увезено је 78 филмова, а 1946. године 110. Најмање филмова је увезено 1950. године (52), али су већ наредне године увезена 93 страна филма, са тенденцијом годишњег раста. Биоскопи су радили тржишно, приказивани су филмови по вољи гледалаца. Мада се статистика гледаности водила после 1953. године, по броју увезених филмова вероватно су најбројнији били амерички. Увоз тих филмова је био у сталном порасту од 1945. године. Њихов увоз и приказивање били су условљени додељивањем средстава из америчке техничке помоћи.

⁹¹ АЈ-507-VIII-II/8.

⁹² КМЈ-II-6-д/II.

вљањем,“ а филмски радници су добили статус слободне професије. Цена књиге је од септембра 1950. до октобра 1951. повећана 3–4 пута, са тенденцијом да током 1952. године порасте још 4 пута. Савет за културу бележио је податке о паду куповине књига у Загребу и Београду за 50%, услед чега су „огромно порасли лагери књига појединих издавачких предузећа.“⁹³ На адресу Јосипа Броза стигло је у том периоду више дописа сличног садржаја у којима министарства за културу и науку изражавају неслагање са одлукама министарства финансија и траже повлачење његових одлука. Ово размењивање дописа говори да је почетком педесетих година у једнопартијском и високо централизованом систему као што је био југословенски постојала могућност да се води борба око различитих ставова, па макар то биле цене књиге и биоскопских представа. Неспремност руководећих људи у институцијама културе на тржишне услове пословања вратила је културну делатност у потпуну финансијску зависност од државног буџета.

Немоћ западних сила да одмах после рата битније утичу на развој политичких прилика у Југославији условила је само формалне односе бивших чланица антифашистичке коалиције, а утицај западних сила током 1946. и 1947. пао је на најнижи ниво у целокупном послератном периоду. Током јуна 1948. у Југославију је допутовао познати енглески научник др Џулијан Хаксли, генерални директор ОУН-а за културу и просвету, интересујући се „за развој културних делатности у Југославији и за сарадњу наше земље са ОУН у тој области“. Хаксли је имао више сусрета и разговора у Београду, Загребу и Љубљани.⁹⁴ Најзначајнији посао за југословенску културу био је споразум са САД, који су у име две владе 1952. године склопили југословенска амбасада у Вашингтону и МСА (Mutual Security Agency), на основу којег је омогућен увоз књига, плоча и филмова. Америчка, енглеска и француска влада шириле су свој културни утицај у Југославији преко информативних сервиса у Београду, Загребу и Новом Саду, као и преко посебних одељења својих амбасада у Београду.⁹⁵ Током 1952. у Београду је на два курса Британског савета (курс за студенте и за испит Cambridge) било око 600 полазника. Југословенска страна, за коју је то био недопустиво велики број, оцењивала је да се „на тим курсевима окупљају људи без нарочитих потреба“. Занимљиво је да представник Британског савета, на тражење Савета за науку и културу није хтео да да имена полазника курса. У Загребу курс је организован према профилу пет различитих група полазника, а курс „за шире грађанство“ похађало је више од 300 полазника. У страху од тога да неће моћи да контролише број југословенских грађана који су желели да уче страни језик и упознају страну културу, односно „да се не би обраћали на Британски савет“, југословенска власт је организовала летње курсеве за професоре страних језика (прво енглеског, а потом и француског) у Новом Винодолском. Пошто је југословенска власт сваку културну делатност Британског савета (предавања, посебно предавање првог секретара амбасаде Лоренса Дарела на Филозофском факултету у Загребу, изнајмљивање књига, организовање хорова, заједничке излете), почела да третира као уплитање у унутрашњу политику земље, Британском савету је дозвољено да курсеве језика држи само студентима факултета. Забрањено је било да страни професори раде посао лектора на југословенским факул-

⁹³ КМЈ-II-6-д/9.

⁹⁴ *Гости...*, 30.

⁹⁵ Почетком 1951. почео је упис југословенских грађана у америчку читаоницу. У Београду је уписано 166, а у Новом Саду 2.000 људи, што је за браниоце југословенског комунизма била огромна цифра. Упис у француску читаоницу није био у фокусу југословенских обавештајних служби.

тетима, а на „наше курсеве енглеског језика позиваћемо изнимно поједине енглеске стручњаке уколико ће то бити пријатељи наше земље“.⁹⁶ Упозорени су сви „универзитети, научне, просветне, културне установе и просветни органи народних одбора да контакт са иностранним дипломатским представницима и страним институцијама, колико се тиче питања из области просвете, науке и културе могу остваривати искључиво преко републичких савета за просвету, науку и културу, односно преко Савета за науку и културу Владе ФНРЈ.“⁹⁷

Закључак

У планирању сваке државне културне политике преламају се друштвене, материјалне, политичке и идеолошке супротности датог друштва, одражавају се битни циљеви друштвеног развоја и политичких борби, одсликава се укупна позиција слободе и стваралаштва човека, рефлектује се свакодневни живот у безброј видова. Новоформирана југословенска власт креирала је сопствену културну политику, преко које је обезбеђивала проходност своје политичке оријентације, помажући културу материјално а идеолошки је усмеравајући. Држава је преко свог идеолошко-политичког апарата „културу као политички и васпитно пожељну садржину уносила споља у животну и радну средину“ и у потпуности одлучивала о сваком проценту материјалних издатака за културу. Тако третирана, култура је постала незаобилазан чинилац преображаја целокупног друштва, формирана у оквиру културне политике као система за усмеравање, унапређење и координацију безграничног културног простора. Културна политика, као свесна и планска интервенција државе у домену културе, постала је изузетно важан део свеобухватног политичког руковођења. Иако су циљеви чијем је остварењу тежила југословенска културна политика били истински хумано оријентисани, начин на који је то у комунизму било једино могуће оствариво није допуштао њихову реализацију. Формалним променама политичког система мењала се и форма етатистичког модела културне политике, али се није мењала његова суштина, јер је она била резултат непрекинуте и доминантне улога партијског апарата у друштвеним дешавањима. То је била „затворена култура“ у којој су се неговали аматерска радничка поезија и сликарство, фолклорне секције, певачка друштва која су изводила Интернационалу и старе радничке песме.

Југословенски простор затечен после рата био је један од најнеразвијенијих и најзаосталијих у Европи. Осам милиона неписменог становништва, (више од 50% укупног становништва), била је доминантна група и приоритетан циљ нове власти. Формирано је хиљаде курсева за описмењавање, са неколико милиона полазника, основани су курсеви, посебно за жене и сеоско становништво, омогућено је убрзано дошколовавање, све у циљу „просвећивања становништва.“. Културно-масовни рад је био изузетно важан, јер је то био рад на идеолошком образовању у форми стручне едукације. Огромна маса полуобразованог становништва представљала је ново али истинско партијско упориште, а она је комунизам прихватила са надом да ће јој нови друштвени систем променити економски статус.

Период директивног, агитпроповског концепта културе званично је напуштен током 1950. када су раздвојене функције председника народних одбора и партијских секретара. Говором у Словеначкој академији наука, средином децембра 1949, Е. Кардељ је први одба-

⁹⁶ Исто.

⁹⁷ Исто.

цио партијност науке: „Наука није никакав додатак државном апарату, она је аутономна у односу на државни апарат. *Ми* сматрамо да наши научни радници морају да буду слободни у свом стварању“. Иако је то званично учињено, подручје идеолошког се није лако напуштало – председници народних одбора су остали секретари идеолошких комисија, остали су да воде контролу, они које Кардељ назива – *Ми*. Несигурни кораци либерализације у друштву, па тиме и у култури, били су уступак материјалној помоћи која је „инфузионо“ одржавала и онако низак животни стандард. Отопљавање у односима са западним земљама довело је до интензивне културне сарадње. Тадашња југословенска висока култура „носила“ се са европском и била примана са добродошлицом. На Запад су путовале изложбе ликовне уметности, музички оркестри, фолклорни ансамбли, неколико стотина студената и научника је упућено на научну специјализацију. Део државног буџета намењен култури се повећавао. Од дотадашњих 2,6% повећао се на 4% у 1952. години, али је највећи део трошен за гостовања у иностранству.

Стално подгреван страх од новог, сазнајног, запарложио је политички систем, свдећи цео духовни простор на просечност – као идеалну категорију. Таквом културном политиком изгубила је значај изузетно важна категорија сваког друштва – елита. У земљи у којој није постојала приватна својина, па није било услова за стварање економске елите, за очекивати је било да је форсирано стварање духовне елите. То се, међутим, није могло десити јер је у Југославији увек постојао занемарљив број (1%–1,6% целокупног становништва) људи који су имали највише образовање. Погубност комунизма се највише показала према том уском кругу људи. Они су до посла долазили тешко, „комесарским“ постављењем, а због своје стручности посматрани су са подозрењем и увек су били идеолошки недовољно „изграђени“. Уз појам елите веже се и једна посебна категорија – државни уметник. То је уметник чије је стварање било блиско комунистичкој идеји, а служило је бољем разумевању и прихватању постојећег. Ти уметници су за своје заслуге добијали велике станове, државне награде, стипендије у иностранству. Статус миљеника власти било је тешко задобити, а лако изгубити. На федеративном нивоу то није био велики број стваралаца, што се може видети из списка који је сваке године састављало Министарство за културу. Списак је бројао једва педесетак имена научника, сликара, књижевника, културних идеолога, који су у име државе и своје струке могли да присуствују међународном скуповима. Они југословенски уметници који су имали срећу да снагом свог талента прескоче границе, били су прећутно прихваћени. Снага њиховог талента откривала је владајућој класи сопствене недостатке, али је због става међународне критике њихов рад глорификовала мимо своје воље.

У настојањима да се дефинише културна политика мора се поћи од питања какво друштво желимо да створимо, на који начин и са колико материјалних средстава. Свако министарство за културу настоји да омогући стварање дела највишег уметничког домета и њихову доступност, као и доступност целокупног културног наслеђа што већем броју људи. Историјско време 1945–1952. представља време политичке турбуленције, у коме се земља нашла у самом срцу историје. Да ли је било могуће осмислити ваљану културну политику ако се сваке две године из темеља мењао систем укупних вредности? Свих тих седам година култура је била под директним патронатом државне политике, оличеним у Агитпропу. То би се прихватило као усуд времена – да тај исти Агитпроп није сваке две-три године из темеља мењао своје идеолошке предиспозиције. Културна политика у југословенском друштву није испунила свој циљ, јер није створила ни нову културу ни просвету за коју се зала-

гала. То је било турбулентно време у коме је „култура била потребна као хлеб, али се није могла делити као хлеб“. Оно што је било зацртано културним планом никада није било испуњено. Ради одржања на власти, све одлуке су биле кратког даха, без дугорочне перспективе и стрпљивости. У оптималним условима резултати у култури су видљиви тек после неколико деценија, а југословенска културна политика није тако хтела да размишља. Култура је требало да послужи само оправдању тренутног историјског времена. Будућност је није интересовала, сем декларативно. Време које живимо даје нам право за такву оцену.

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ЗА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИ РАД

Ратна штета

Полазне основе за културно-просветни рад и изградњу новог друштва биле су врло неповољне. Општа привредна заосталост, ратна разарања у свим областима и велика неписменост биле су велике препреке које је требало премостити. Поред жртава у крви иза окупатора су остала згаришта села и градова, разрушени путеви, мостови, фабрике, срушени и оштећени културно-историјски споменици и природне реткости. У циљу утврђивања штете 19. децембра 1944. при Повереништву просвете НКОЈ образована је Комисија за утврђивање штете причињене од стране окупатора на културно-историјским предметима и природним реткостима Југославије и за њихово враћање у земљу.⁹⁸ Комисија је имала задатак да прикупи податке о свим предметима, сачини предлог за њихов повраћај и тражи надокнаду ако су предмети били оштећени или уништени.⁹⁹

Напори власти и народа после ослобођења да се у изузетно неповољним условима обнови и уздигне просвета равни су подвизима за време рата. На ослобођеној или полуослобођеној територији организовани су аналфабетски течајеви, а где је било зграда и наставника отворане су редовне основне школе и гимназије. Настава се одвијала у приватним кућама и полусрушеним зградама, често и под ведрим небом. Књиге и хартије су биле ретке, писало се и на песку, прашини или по мекој земљи, на чађавим даскама, плеху, каменим плочама и другим „приручним материјалима“. Школе су у почетку биле без прозора и врата, клупа, столова и ормана. Није било уџбеника, географских карата и другог прибора. Народ је радним акцијама поправљао и постепено опремао школе. Основне школе су отворане у свим селима. Већ у школској 1944/45. години надмашен је број основних школа од пре рата (у школској 1940/41. било је 9.169, а у 1944/45. радило је 9.397 школа).¹⁰⁰

Окупатор је изузетно велику штету нанео факултетима, семинарима, институтима, заводима, клиникама и лабораторијама Универзитета у Београду. Скоро све што је деценија-

⁹⁸ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 3/1945.

⁹⁹ *АЈ*, 313, 10, 33; *Одлука о образовању Комисије за утврђивање штете причињене од стране окупатора на културно-историјским предметима и природним реткостима Југославије и за њихово враћање у земљу*, *Службени лист ФНРЈ*, бр. 3/1945; документ бр. 10.

¹⁰⁰ Средњих школа је било: 1940/41. године 427, а 1944/45. године 352; учитељских школа 1940/41. било је 35, а 1944/45. године 34. Школске зграде коришћене су за смештај војске, војног материјала и опреме. Због тога су рушене, паљене и пљачкане. У источној Босни, у Босанској Крајини и на Кордуну ниједна школска зграда није била употребљива. У Црној Гори више од половине школских зграда, инвентара, учила и опреме потпуно је уништено. У Херцеговини од 247 основних школа потпуно је уништено 148, оштећено 56, а само су делимично биле употребљиве 42 школске зграде. У целој земљи уништено је готово 2/3 школских зграда, опрема и учила. Од 9.169 основних школа школски инвентар и учила потпуно су уништени у 5.145, делимично у 2.313 школа. Школске архиве и библиотеке потпуно су уништене у 6.094 школе, а делимично у 1.570 школа. Од 5.007 средњих школа (стручне, учитељске и гимназије) инвентар и учила потпуно су уништени у 222, делимично у 182 школе; библиотеке, архиве, збирке и лабораторије потпуно су уништене у 384, делимично у 100 школа. – *АЈ*, 313, 50–73; документ бр. 11, стр. 152–156.

ма грађено, набављано и опремано (зграде, лабораторије, кабинети, опрема, справе и апарати) страдало је у току рата. Нестале су и уникатне вредности које су деценијама брижљиво прикупљане и формиране. Причињену штету било је немогуће изразити у новцу и надокнадити уништене збирке, научну грађу и необјављене резултате научних истраживања.

Универзитетске зграде су у знатној мери порушене, део демолиран, а део оштећен у току бомбардовања, употребе од стране окупатора или приликом његовог повлачења. За њихово оспособљавање и обнову била су потребна велика финансијска средства и дуг временски период. Нову зграду универзитета, у којој је било смештено 12 завода Филозофског факултета, окупатор је запалио приликом повлачења. Стара зграда универзитета, где су били смештени ректорат и Филозофски факултет, оштећена је директним поготком бомбе 1941. године и касније демолирана. У току рата делимично су срушене и демолиране зграде Правног, Техничког и Медицинског факултета и Универзитетске библиотеке. Знатно су оштећене и демолиране зграде осталих факултета и универзитетских установа: Ветеринарског факултета, Астрономске опсерваторије, Сеизмолошког завода, Машинске лабораторије, Физиолошко-хистолошког факултета, Огледног добра Пољопривредног факултета, Метеоролошке опсерваторије, Хируршке, Интерне, Дечије, Очне и Ушне клинике, Судске медицине, Патолошког института, велики број помоћних зграда универзитета и факултета. Скоро све зграде универзитетских задужбина су знатно оштећене. Уништена је и задужбина епископа нишког Никанора, где је био смештен интернат Богословског факултета.

На Филозофском факултету од 45 семинара, института и завода потпуно је уништено 13, велику штету претрпело је 8, а мања оштећења 6. Неоштећено је остало само 7 завода, семинара и института.¹⁰¹

Делимично су оштећене зграде, заводи и семинари Правног факултета у Суботици, Филозофског факултета у Загребу, Техничког и Медицинског факултета у Загребу и Медицинског факултета у Љубљани.

У Српској академији наука у Београду уништени су историјски документи: 228 ћирилских повеља, 227 латинских и 1.400 турских докумената. У Војно-географском институту, Сеизмолошком заводу, Геолошком институту у Београду уништене су научне збирке, рукописи, инструменти, апарати, лабораторијска постројења, карте, скице, секције, архиве, музејске збирке и библиотеке.

Из Државне архиве у Београду и архивских одељења у Новом Саду, Скопљу, Цетињу, Сплиту и Љубљани однета су оригинална акта и историјска документа.

Народна библиотека Србије у Београду потпуно је спаљена и уништене су све књиге, часописи, новине, необјављени рукописи и стара писма, старе и ретке штампане књиге, карте и скице. Књиге, часописи и рукописи страдали су у библиотекама у Београду, Крагујевцу, Нишу, Љубљани и другим местима. Уништене су бројне књиге Српске књижевне задруге, државних штампарија у Београду, на Цетињу и у Сарајеву.

У току рата страдали су музеји у Београду: Уметнички, Војни, Етнографски, Природњачки, Црквени, Технички, Железнички, Градски, Музички и Шумско-ловачки; музеји у Нишу, Скопљу, на Цетињу, у Сплиту, Книну, Љубљани и музеј Војно-техничког завода у Крагујевцу. Уништене су и разнете музејске збирке: праисторијске, античке, збирке оружја,

¹⁰¹ АЈ, 313, 10, 33; документ бр. 13, стр. 160-167.

ордења, накита, нумизматичке збирке, етнографске, уметничке, збирке кујунџијске израде, природно-минеролошке и друге збирке.

У Народном позоришту у Београду, Новом Саду, Нишу, Пожаревцу, Скопљу и другим местима уништене су гардеробе и декорације. У Радио Београду и Радио Скопљу уништено је око 40.000 музичких плоча и музичке библиотеке.

Српска православна црква и њене установе биле су посебне мете напада окупатора и квислинга. Српских цркава и манастира уништено је 450, а 800 оштећено; уништено је 1.000 иконостаса и око 3.000 икона; уништено и оштећено 25 епархијских дворова и зграда; око 2.000 комплета црквених одежди; уништени историјски предмети, уметничке слике, црквена звона, бројне црквене сасуде, архиви, музеји и библиотеке, штампарије, манастирска и црквена гробља и друго. У Хрватској је уништена организација Српске православне цркве, епископи и свештеници су поубијани и растерани, а цркве и манастири, парохијски и епископски дворови опљачкани и попаљени. Од свих српских манастира у Хрватској сачуван је само манастир Крка. Од 189 српских цркава у Лици, Банији и Кордуну остало је само 16, али су и оне потпуно опљачкане. Српске цркве у Хрватској после рата практично није било. Српски народ, упропашћен за време рата, није био у могућности да одмах обнови своју цркву.¹⁰² После ослобођења поставило се питање повраћаја црквених и уметничких предмета из Загреба које су усташе однеле из српских цркава, манастира, епископских дворова и парохијских домова по Хрватској, Славонији и Срему. Договорено је да се ти предмети предају Патријаршијском двору у Сремским Карловцима одакле ће бити враћени црквама и манастирима којима су припадали.

Савез јеврејских општина констатовао је да су уништене синагоге, архиве, библиотеке, уметничке збирке и музејски предмети који су припадали Јеврејској верској заједници.

У току рата страдали су неки историјски споменици и уметнички предмети: оштећени су делови Београдске тврђаве; срушен је део Смедеревске тврђаве, а део оштећен; потпуно су или делимично уништене оштећене старе зграде из XVIII века у Београду; страдали су уметнички објекти у државним установама у Србији; уништене неке јавне грађевине и споменици у Србији; два моста из XVIII века у Србији; уметничке историјске збирке Универзитета у Београду; јавни споменици са националном тематиком у више градова.¹⁰³ Нису поштеђене ни природњачке знаменитости, природњачке збирке, колекције и научни радови на Филозофском и Пољопривредно-шумарском факултету у Београду, Зоолошки врт у Београду, природњачке реткости у Београду, на Косову пољу и другим местима.

Страдали су архиве, библиотеке, научно-истраживачки радови, научне школске и уметничке збирке и слике, албуми, географске карте, бакрорези, историјски предмети и друге драгоцености у зградама министарстава просвете, правосуђа, финансија, шума и рудника, пољопривреде, саобраћаја, унутрашњих послова и социјалне политике. Уништени су планови, скице, цртежи, секције, карте, профили, збирке, архиве, библиотеке, рукописи и друго у Министарству одбране, Генералштабу и Штабу ваздухопловства. Страдале су архиве, библиотеке, карте, графикони, скице, рукописи, збирке, историјски предмети, апарати,

¹⁰² АЈ, 313, 10, 33; документ бр. 14, стр. 168-170.

¹⁰³ У Суботици, Сомбору, Сенти, Старом Бечеју, Вршцу, Куманову, Скопљу, Велесу, Битољу, Штипу, Подгорици, Цетињу, Сплиту, Трогиру, Карловцу, Љубљани, Марибору, Зренјанину, Ђаковици, Златару, Фрушкој гори, Острог Жупи, Морачи, Ждребаонику, Трогиру и другим местима.

опрема, споменици, спомен-плоче, музички инструменти, бакрорези, пластике и фотографије више гарнизона.¹⁰⁴ Архиве, цртежи, скице, карте, збирке, библиотеке, историјски уметнички предмети нестали су из: Војне академије, Краљеве гарде, Интендантске академије, Пешадијско-подофицирске школе у Београду, Подофицирске школе у Пожаревцу, Штаба дивизије у Ужицу, Скопске војне области, Команде града Загреба, Команде војних подручја у Загребу, у Огулину, Бјеловару, Осијеку и Сплиту са гарнизонима у суседним местима; Војно-техничког завода у Крагујевцу, Дома војске у Београду и из других установа. Из Државне хипотекарне банке нестале су уметничке слике и библиотека.

Укупно процењена вредност штете износила је 15.869.598.135 динара из 1938. године, док је културна вредност процењена на 172.265.135.555 динара из 1938. године.¹⁰⁵

Реституција однетих културних добара, историјских и уметничких предмета са земљама окупатора споро се одвијала због политичких разлога и недовољно стручних кадрова. Комитет за културу и уметност Владе ФНРЈ покренуо је реституцију 1.500 предмета из окупационих зона Немачке тек средином 1948. године. За историјским и уметничким предметима трагали су мајор Сава Темер и Гордана Брејц. После припрема упућене су петочлане екипе у Мађарску, Италију, Аустрију и Бугарску. Иако је из Србије однето највише културних добара, са овог подручја нико није био ангажован да ради на реституцији културних добара.¹⁰⁶

Обнова рада ранијих и оснивање нових установа

Процес обнове старих и стварања нових институција у области просвете, науке и културе текао је упоредо са стварањем и обновом државе и њених органа власти и управе. Један број ранијих установа је обновљен и реорганизован на новим основама и са новим садржајима рада. Укинута је више старих националних установа, задужбина и фондова који се нису „уклапали“ у ново време, а њихова имовина подељена независно од раније намене и завештања. Ради изградње нове просветне, научне и културне политике основане су нове институције и удружења која су требала да оправдају нова стремљења, да омогуће превазилажење велике културне заосталости и културно-просветно уздизање народа, да окупе уметнике, организују и усмеравају њихов рад и брину о њиховом положају и статусу у друштву. Ликвидацијом приватног, задружног и задужбинског власништва настојало се да се сва материјална и техничка база културно-просветног живота стави под ингеренцију партије и државе.

Директивама КПЈ и законским прописима и расписима државних органа одређивани су надлежност, делокруг рада, функција и организациона структура сваке установе. Централистичко устројство државних органа условило је и хијерархијско устројство установа у области просвете, науке и културе, почев од федералног, републичког, обласног, окружног, среског до месног нивоа. Све институције из ресора просвете биле су подређене Агитпропу

¹⁰⁴ У Врању, Ваљеву, Ђаковици, Зајечару, Неготину, Новом Пазару, Књажевцу, Митровици, Краљеву, Крушевцу, Пећи, Прилепу, Призрену, Ресену, Чачку, Шапцу и Штипу.

¹⁰⁵ АЈ, 313, 10, 33.

¹⁰⁶ Видети: Никола Живковић, *Пљачка и оштећење Београдског универзитета у Другом светском рату*, у: Саопштења и прилози са симпозијума Београдски универзитет у предратном периоду, ослободилачком рату и револуцији, Београд 1983, 264–266.

апарату КПЈ. Државни органи одређивали су правни и организациони оквир за рад институција, а партија је утврђивала смернице и правце њиховог рада. Уметничка удружења су била погодна форма преко којих је партија ширила своју идеологију и утицај међу ствараоцима. Преко удружења уметност је потчињена и преображена у инструмент за остваривање идеолошких циљева, уметници су каналисани и контролисани, доношени судови и изрицане оцене о уметничком стваралаштву. Чланство у удружењима омогућавало је уметницима учествовање и појављивање у културном животу и обезбеђивало економске повластице и материјалну сигурност.¹⁰⁷

Посебним прописима уређен је рад народних универзитета, домова културе, културних приредби и манифестација. У Србији је на врху ових институција био Коларчев народни универзитет, као матични дом културе. На челу сеоских, среских, окружних и обласних народних библиотека, књижница и читаоница стајале су републичке народне библиотеке. Законским прописима и административним актима одређивани су надлежност и делокруг рада архива, библиотека, музеја, домова културе, филмских предузећа и секција, садржај њихових фондова и збирки, филмски и позоришни репертоар, изглед усмених и зидних новина, рад читалачких група, садржај приредби и предавања, али и спискови неподобних књига, часописа, непожељних филмова и позоришних представа, предавања и приредби и других стваралачких садржаја и форми.

Министарство просвете ДФЈ наследило је из Краљевине Југославије један број институција: Просветни савет,¹⁰⁸ Државну архиву у Београду,¹⁰⁹ Државну штампарију,¹¹⁰ Школу за телесно васпитање,¹¹¹ Сеизмолошки завод¹¹² и друге, којима је дата нова законска основа и стављени су под надзор савезног Министарства просвете.

У циљу спровођења нове просветне политике Министарство просвете и касније формирано Министарство просвете из ове области основали су и друге институције: Државни издавачки завод,¹¹³ Државну централну библиотеку ДФЈ,¹¹⁴ Државно филмско предузеће у чијем саставу је установљена Цензорна комисија, касније Комисија за преглед филмова,¹¹⁵ Врховни

¹⁰⁷ Љубодраг Димић, *Агитпроп култура – агитпропска фаза културне политике у Србији 1945–1952*, Београд 1988, 49–50.

¹⁰⁸ Просветни савет образован је (обновљен) 31. маја 1945. као саветодавно тело Министарства просвете са задатком да проучава и даје предлоге за утврђивање основних смерница просветне политике. – *Службени лист ДФЈ*, бр. 39/1945.

¹⁰⁹ Основана је 1900. Функцију Архива Југославије вршила је до 23. јануара 1950.

¹¹⁰ Основана је, односно обновљена, 23. августа 1945. са задатком да обавља штампарске, графичке и књиговезачке делатности за потребе државних институција. – *Службени лист ДФЈ*, бр. 53/1945.

¹¹¹ Обновила рад 14. септембра 1945. Од 1936. до 1939. у Београду је постојао течај за наставнике телесног васпитања, а потом Школа за телесно васпитање која је 1946. прерасла у ДИФ.

¹¹² Основан је 1906. за праћење и проучавање сеизмолошких појава. Од 1948. до 1951. био је савезна установа.

¹¹³ Основан 7. јула 1945. са циљем да издаје књиге, часописе, брошуре и друге публикације научног, политичког и уметничког карактера. – *Службени лист ДФЈ*, бр. 51/1945.

¹¹⁴ Основана 20. јула 1945. са задатком „да читаоцима омогући свестраније познавање живота и културе наших народа и њихов однос са другим народима, као и научни и уметнички рад из разних области умне делатности и да помаже унапређење библиотека и библиотекарства у ДФЈ“. – *Службени лист ДФЈ*, бр. 52/1945.

¹¹⁵ Основано 23. јула 1945. у циљу заштите културних тековина и природњачких реткости од уништења и нестручног руковања. – *Службени лист ДФЈ*, бр. 54/1945.

институт за заштиту и проучавање споменика културе и природних реткости,¹¹⁶ Савезно привредно предузеће Југословенска књига,¹¹⁷ Пословницу за културно-уметничке приредбе,¹¹⁸ Завод за ауторско правно посредништво,¹¹⁹ Новинарску и дипломатску високу школу,¹²⁰ Вишу политичку школу,¹²¹ Југословенско драмско позориште,¹²² Институт друштвених наука,¹²³ Државне мајсторске радионице у Београду, Загребу и Љубљани,¹²⁴ Академски савет ФНРЈ,¹²⁵ Институт за океанографију и рибарство у Сплиту,¹²⁶ Институт за рибарствену биологију у Ровињу,¹²⁷ Лексикографски завод ФНРЈ у Загребу,¹²⁸ Библиографски институт ФНРЈ у Београду,¹²⁹ Државни институт за физичку културу ФНРЈ у Београду,¹³⁰ Државну архиву ФНРЈ у Београду,¹³¹ Океано-рибарствени завод у Дубровнику, Академију за позоришну уметност у Београду,¹³² Школу за руководиоце пионира у Јајинцима код Београда,

¹¹⁶ *Правилник о надлежности и организацији Врховни институт за заштиту и научно проучавање споменика културе и природњачких реткости*, Службени лист ДФЈ, бр. 88/1945.

¹¹⁷ Основано 18. јуна 1946. са задатком да врши промет, пропагирање и пласман југословенске књиге у земљи и у иностранству. – *Службени лист ДФЈ*, бр. 49/1945.

¹¹⁸ Основана 6. јула 1946. са задатком да организује приредбе, посете и предавања страних уметника у Југославији и југословенских у иностранству. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 65/1946.

¹¹⁹ Основан 16. јула 1946. за заступање државе као носиоца ауторских права и заступање ауторских права домаћих и страних аутора приликом јавног извођења, приказивања и публиковања дела. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 65/1946.

¹²⁰ Основана за образовање новинарског и дипломатског кадра. – *Уредба о оснивању*, Службени лист ФНРЈ, бр. 75/1948.

¹²¹ *Уредба о оснивању ВПШ*, Службени лист ФНРЈ, бр. 30/1948.

¹²² Основано 30. јула 1947. у циљу подизања позоришне културе југословенских народа. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 71/1947.

¹²³ Основан 1948. ради стварања сопствене стручне интелигенције, односно за оспособљавање кадрова за рад у области друштвених наука. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 98/1948.

¹²⁴ „У циљу подизања и развика уметничког квалитета кадрова ликовне уметности основаће се мајсторске радионице ликовне уметности као самосталне државне установе под руководством Комитета за културу и уметност Владе ФНРЈ, којима непосредно управљају мајстори сликари и мајстори вајари“. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 46/1947. Решењем из 1950. мајсторске радионице пренете су у надлежност република: мајстора вајара Томе Росандића, мајстора сликара Мила Милуновића и Ђорђа Андрејевића Куна Србији; мајстора вајара Антуна Августинчића, Вање Радауша и Франа Кршинића и мајстора сликара Крсте Хегедушића Хрватској; мајстора вајара Бориса Калина Словенији. – *Службени лист ФНРЈ*, 71/1950.

¹²⁵ Основан 1948. у циљу координације између САН, ЈАЗУ и САЗУ, као јединственог представљања целокупне науке народа ФНРЈ. – *Службени лист ФНРЈ*, 47/1948.

¹²⁶ У надлежности Владе ФНРЈ 1947–1954.

¹²⁷ Указ о одређивању Института за рибарствену биологију у Ровињу за установу опште државног значаја. – *Службени лист ФНРЈ*, 92/1948.

¹²⁸ Основан 1950. са задатком да сакупља и обрађује лексикографски и други материјал потребан за издавање енциклопедија, лексикона, монографија и сличних дела. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 59/1950.

¹²⁹ Основан 1949. за библиографска истраживања, да издаје библиографске публикације, води централни каталог литературе, стара се о размени библиографског материјала, остварује везе са иностранством. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 77/1949.

¹³⁰ Основан 1946. уместо Школе за телесно васпитање, са задатком да спрема високошколске фискултурне руководиоце и наставнике. – *Службени лист ФНРЈ*. У надлежност НР Србије пренет 1952.

¹³¹ Основана 1950. Општим законом о државним архивима за „чување, заштиту и обраду историјско-архивског материјала“. – *Службени лист ФНРЈ*, бр. 12/1950.

¹³² Висока школа у Београду 1948. прерасла је у Академију за позоришну уметност при Комитету за културу и уметност. У надлежност НР Србије пренета 1951.

стручна удружења књижевника, ликовних уметника, филмских радника, библиотекара и других. Сличне институције основане су и у републикама.

Пошто служба заштите културних добара и природних реткости није била развијена, постојећим институцијама из ове области проширена је надлежност. Одлуком Министарства просвете Србије од 22. јануара 1946. о додатној надлежности музеја у Београду решено је да у сарадњи са Српском академијом наука и Универзитетом у Београду Уметнички музеј врши заштиту над културно-историјским и уметничким предметима; Етнографски музеј у сарадњи са Уметничким музејом врши заштиту над споменицима националне културе етнографског карактера; Природњачки музеј српске земље врши заштиту над природњачким реткостима и знаменитостима у Србији. Ово су биле нужне мере пре оснивања завода и институција из ове области.¹³³ Решењем Народне владе Црне Горе од 1. фебруара 1946. уређено је „да службу заштите споменика културе и природних реткости на територији НР Црне Горе врши Државни музеј на Цетињу све до оснивања земаљских завода за заштиту споменика културе и природњачких реткости“.¹³⁴

Раније установе из области културе, науке и уметности реорганизоване су и одређене су им нове смернице за рад. У недатираном реферату о раду Коларчевог народног универзитета из 1945. године предложено је да се установа и њена делатност реорганизују тако да КНУ постане „матица српских народних универзитета и поуздано упориште за истински просветни рад у народу“. Рад универзитета организован је у три секције: предавачко-издавачку, књижничко-позоришну и филмску пропаганду. Тежиште је стављено на заокружене целине – серије предавања на популаран начин; да се поједина предавања ставе на коришћење народним универзитетима у унутрашњости и покрене лист у коме би се објављивала предавања и практична упутства просветним радницима на терену; да се организују покретне библиотеке; да се умножи збирка пригодних позоришних комада; да се организују филмске секције на терену за набавку филмске апаратуре, приказивање филмова, организовање предавања и снимање филмова за народно просвећивање.

Револуција и традиција

У концепирању културне политике и одређивању према културном наслеђу и традицији КПЈ је тражила извориште у учењу идеолога марксизма и лењинизма. За стварање „социјалистичке културе“ спремила се пре рата и окупације земље. Када је револуционарним путем дошла на власт применила је радикалан однос према традицији и културном наслеђу. Социјалистички реализам који је заступала изградио је критеријуме за вредновање уметничких дела и културног наслеђа. Циљ је био да се изгради нова култура, способна да изрази друштвено-политичке промене. Традиција и културно наслеђе које је могло да служи социјалистичкој мисли и изградњи прерађивано је и прилагођавано новом времену и новим захтевима.¹³⁵

Ради спречавања уништења, развлачења, отуђења и изношења културних добара ван земље држава је законским прописима уредила њихову заштиту, евидентирање и прикупља-

¹³³ АЈ, 313, 10, 35; документ бр. 46, стр. 199.

¹³⁴ Исто; документ бр. 47, стр. 199-200.

¹³⁵ Љ. Димић, *н. д.*, 56-57.

ње. Путем секвестра, национализације и одузимањем имовине културна добра су стављена под заштиту државе. Захтевано је да стручњаци уклоне заостатке „раније културе“ (књиге, слике, документа, фотографије, филмове, споменике и друга обележја) из свих установа и са јавних површина. Законским прописима и на друге начине гушено је све оно што је сматрано да треба да нестане. Укинута су приватне и верске школе, приватни издавачи, штампарије, књижаре, кинематографи, приватна позоришта, библиотеке и читаонице, забрањен рад културно-просветних друштава и националних установа, као што су били: Друштво Светог Саве, Коло српских сестара, Српски културни клуб, Српски књижевни гласник, Музеј кнеза Павла, бројне универзитетске и друге задужбине и фондови. Укидањем ових установа елиминисана је могућност да се опозиција окупља око националних установа и завода. Министарство просвете делило је имовину укинута институција републикама и установама са препоруком да се не популарише, показује, излаже и објављује. У установама које су наставиле да постоје и раде (САН, Матица српска, Универзитет у Београду, Народна библиотека, Архив Србије, Народно позориште, Коларчев народни универзитет, Српска књижевна задруга и друге) социјалистичка власт је на руководећа места поставила партијски одане људе, ангажовала нове сараднике и увела нову организацију, нове форме и нове садржаје рада. Српска академија наука је ангажована да се бави питањима искоришћавања руда, вода, повећања пољопривредне производње и сл. Српска књижевна задруга је због трансформације прву књигу издала тек 1947. године.

Културно наслеђе карактерисала је општа заосталост са великим процентом неписмених, малим бројем школа, библиотека, архива, музеја, галерија, завода, часописа и невеликом културном публиком. Партија је настојала да превазиђе културну заосталост давањем општег скромног знања великом броју људи на разним курсевима, течајевима и вечерњим школама, па чак и на факултетима где су у почетку семестри трајали по 2 месеца уз постојање сталног испитног рока. Знања су пружана из репрезентативно-историјских зборника, општих антологија, изабраних или скраћених списа, хрестоматија о појединим историјским периодима, уметничким правцима, изабраним и погодним личностима. Партијски кадар се такође школовао на курсевима и сличним додатним школама уз помоћ одабраних скрипата и брошура.

Оскудно образовање и скромно знање доводило је до погрешних одлука и грубих грешака према културном наслеђу. Историјски и цивилизацијски значај, културолошка и естетска вредност културних добара и наслеђа уопште нису уочавани и валоризовани. У свему се видела идеолошка опасност. Због идеолошке острашћености и несхватања културних и историјских, посебно цивилизацијских вредности уништене су многе архиве, библиотеке, део филмског фонда, музејски предмети. Однос је био посебно негативан, а често и агресиван, према црквеним архивалијама, историјско-уметничким предметима, покретној и непокретној имовини. Рушене су и запуштане цркве, црквени инвентар и драгоцености. Без милости су рушени споменици вођама и учесницима устанака и ратова за ослобођење и уједињење, националним и културним радницима из минулих времена. Са споменика културе, државних надлештава и других јавних објеката уклањани су трагови прошлости и културног наслеђа: грбови, круне, крстови, пластика, симболи и друге ознаке са династичким и националним симболима и обележјима. Запостављани су аутори и дела из српског средњег века, периода ослобођења и посебно из периода Краљевине Југославије. Научна истраживања, приказивања и објављивања дела монархистичког и националног садржаја нису дозво-

љавана. Одбацивани су експресионизам и надреализам и ствараоци ових уметничких праваца. Запостављене су генерације доказаних стваралаца и националних радника. Са ауторима су одбацивана и њихова дела. Поједини комунистички идеолози су писали да је одбачене ауторе штета срести и на улици (Радован Зоговић).

Пажња је усмеравана на народну књижевност и епику са циљем да уметничко стваралаштво буде народно. Форсирани су социјалистичко учење, његови ствараоци и социјалистичко стваралаштво. Уздизало се и поистовећивало њихово револуционарно и уметничко дело. Прихватала се совјетска пракса и оно што је она оценила позитивним. Гушено је и укидано приватно власништво и иницијатива. У свим социјалистичким земљама одбацивано је све што није „савремено“, партијско, народно, реално, корисно за комунистичку партију и социјалистичку идеологију. Социјалистичка култура и изградња су настојале да се ослоне на „позитивне тековине“ културног наслеђа и достигнућа марксизма и лењинизма у области друштвеног развоја. У основи таквог понашања власти лежали су идеолошка искључивост и нетолерантан однос према националном и културном наслеђу. Суштина је била необразованост, дубока заосталост, некултура, незнање и непоштовање сопствене историјске прошлости. Такав однос, посебно према српској традицији и култури, дуго је изграђиван и подржаван од партијског вођства у Југославији, а после ослобођења земље исказао се на најгрубљи начин.

Архиви и архивска грађа за време Другог светског рата делили су судбину земље и народа. Бомба која је 6. априла 1941. била пућена на Државну архиву у Београду није погодила циљ. Зарила се у земљу испред улаза у зграду и поразбијала прозорска стакла. После бомбардовања дошла је екипа познавалаца историјских прилика и српске прошлости са др Робертом Шванкеом, која је заузела зграду за потребе окупационих власти. Убрзо су уследили континуирани прегледи, одвајање и у више наврата одношење најважнијих архивских докумената и архивских фондова у Беч. Архивска грађа је одношена из регистратура министарства, установа, привредних предузећа и других институција.

Немачке окупационе власти су строго контролисале рад Државне архиве у Београду, Новом Саду, Скопљу, Цетињу и другим местима. Без њиховог одобрења није се могла преузети никаква архива из угрожених регистратура, нити тим институцијама дати упутство о спасавању и склањању архива. Државна архива у Београду борила се да не спроведе упутство окупационих власти у Србији из 1942. о сакупљању старих архива ради прераде у фабрикама хартије.¹³⁶

После рата предузета је акција да се прегледа архива по инвентару, да се попишу ствари које су остале у згради Државне архиве после одласка Немаца, да се поврате архива и библиотека Правног факултета у Суботици које су однете у Мађарску 1941. године,¹³⁷ да се из рушевина Техничког факултета у Београду спасе архива Окружног суда за град Београд која је ту била измештена за време рата, да се из рушевина Правног факултета у Београду измести архива Министарства војске и морнарице и Генералштаба и да се у селу Баљевац пронађе и пренесе у Београд део архивске грађе Министарства иностраних послова која је за време рата била закопана. У Мађарску је послата трочлана комисија да прегледа и

¹³⁶ Милић Ф. Петровић, *Државна архива у Београду и архивска грађа за време Другог светског рата*, у: *Архивска грађа као извор за историју*, Београд 2000, 255–267.

¹³⁷ АЈ, 313, 10, 35; документ бр. 18-22.

попише архивалије однете из Југославије и покренута је акција реституције архивске грађе из Беча.

Раније настала архивска грађа и грађа у настајању често је била изложена пропадању и нестајању због немарности и небриге. Генерални секретар Председништва Министарског савета ДФЈ, Митар Бакић, указао је Министарству просвете на хитну потребу да се издаде упутства и да се заштите од уништавања архиве које су оставиле окупаторске власти, без претходног прегледа и одобрења надлежне Комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача.¹³⁸ Архива других институција била је у другом плану. Управник Државне архиве у Београду, др Никола Шкеровић, више пута је тражио од министра просвете ДФЈ да се предузму мере у циљу очувања свих архива у земљи док се општим прописом не уреди питање старих архива које се налазе код институција, да се све штампарије и аутори књига обавезу да Државној архиви достављају по један примерак свих државних службених издања: новина, законских прописа и научних публикација из свих области. Ова обавеза препоручена је свим републичким министарствима просвете и њиховим подручним институцијама.¹³⁹ И поред ових настојања у дневном листу *Политика* од 17. марта 1946. појавио се оглас којим су позвана сва државна надлештва, јавне и приватне установе да старе архиве и хартију предају предузећима за прераду хартије. Управник Државне архиве у Београду и Мехмед-Меша Селимовић из Комитета за културу и уметност при Влади Србије протестовали су 23. марта 1946. због тог огласа и захтевали да Савезно министарство просвете нареди свим министарствима и установама да пре предаје старих архива предузећима за прераду хартије обавесте најближу државну архиву или установу која ће издати оцену о вредности старих архива и упутства о поступању са њима.¹⁴⁰ Док се разјаснила штетност ове акције, објављени оглас је у немалом броју случајева примењен и бројни архивски фондови су неповратно изгубљени. Уништен је драгоцен материјал за проучавање историје привредног и друштвеног живота, архива бившег Земунског магистрата и др.

Влада ФНРЈ је 1948. донела Наредбу о привременом обезбеђењу архива¹⁴¹ којом је изричито забрањено уништавање, пресељење, отуђење и одабирање архива без увида и одобрења надлежне државне архиве. Извршни одбори месних, среских и градских народних одбора били су задужени да предузму хитне мере за смештај и чување архивалија које одређи надлежна Државна архива.

Влада ДФЈ донела је Закон о прибирању и расподели књига и других културних, научних и уметничких предмета који су постали државна својина према одлуци АВНОЈ-а од 24. новембра 1944,¹⁴² а Министарство просвете ДФЈ преузело је акцију прикупљања књига, обнове старих и формирања нових библиотека. Прво су преузете сачуване књиге из Министарства просвете Краљевине Југославије и Главног просветног савета Министарства просвете, затим књиге из Српске књижевне задруге, приватних библиотека и школа и других установа и појединаца. Према упутствима просветних власти било је предвиђено оснивање окружних сабирних центара за књиге, њихово разврставање по струкама и расподела библиотекама у унутрашњости земље. При Министарству просвете ДФЈ постојала је комисија

¹³⁸ АЈ, 313, 10, 34; документ бр. 63.

¹³⁹ Исто; документ бр. 66.

¹⁴⁰ АЈ, 313, 1, 1, 3, 4.

¹⁴¹ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 25/1948.

¹⁴² *Исто*, бр. 36/1945.

за набавку књига која је предлагала домаће и стране књиге које треба набавити. Савезно министарство просвете повремено је додељивало републичким министарствима просвете извештај број најпотребнијих књига, часописа и друге литературе, претежно марксистичког садржаја.¹⁴³

Априла 1945. у Сарајеву је основана Народна библиотека Босне и Херцеговине. Крајем године основана је Државна библиотека ФНРЈ која није заживела. Основана су и нова издавачка предузећа (Просвета, Омладинска књижара, Култура, Југословенски издавачки завод и др.). Национализацијом старих издавачких предузећа угашена је активност приватних издавача, а њихов књижни фонд укључен у фонд државних библиотека.

Јуна 1945. министарства просвете и финансија ДФЈ предузела су акцију да се ликвидира Фонд средишњег одбора за народно просвећивање при Министарству просвете, који је постојао од 1920. године. За време окупације фонд је преименован у Средишњи одбор за васпитавање народа. Средства је прикупљао путем прилога „видовдански дарак“. Гашење је образлагано немогућношћу да се фонд обнови старим начином прикупљања прихода и тиме што је изгубио разлог даљег постојања. Међутим, прави разлог је био идеолошке природе. Нова власт није желела да наследи традиционално задужбинарство код Срба, укључујући и оно које је било у функцији народног просвећивања, сада толико потребног. Као обележје старог времена све фондове је требало укинути, а финансијска средства употребити за друге сврхе.¹⁴⁴

Слична судбина задесила је фонд Лазара и Стане Ђуковић из кога су помагани добри и сиромашни студенти из ове породице и други студенти из њиховог завичајног Рисна и фонд Васа Ђуковића, такође из Рисна, чије је 2/3 прихода општина Рисан делила као помоћ сиромашним лицима родом из Рисна, а 1/3 прихода сиромашним у селима рисанске општине.¹⁴⁵

Решењем Министарства унутрашњих послова ФНРЈ од 30. јуна 1948. национализована је сва имовина Друштва Светог Саве и постала „општенародна“ имовина. Тако је ликвидирана још једна важна национална установа српског народа која је са успехом деловала од 1886. до 1941. године. Републичке власти у Србији укинуле су бројне фондове и задужбине универзитета, факултета и других установа у Београду.¹⁴⁶

Пре завршетка школске 1944/45. Министарство финансија нове Југославије обуставило је све исплате у иностранству, припадљености, стипендије, помоћи и друга давања, док се не издају обавештења „који су службеници преузети и постављени у службу ДФЈ, односно којим ће се ђацима стипендије и помоћи за школовање и даље исплаћивати“. Као разлог за овакво поступање наведена су ограничена финансијска средства. Међутим, прави разлог је био држање сваког појединца према НОП-у за време Другог светског рата.¹⁴⁷

После ослобођења Министарство просвете ДФЈ донело је Одлуку о непризнавању диплома стечених за време окупације, на основу које су посебне комисије вршиле ревизију тих диплома. Верификацији су биле подвргнуте и „спомен сведоче“, које је бивша НДХ

¹⁴³ АЈ, 313, 10-27; документ бр. 24-28, стр. 181-183.

¹⁴⁴ АЈ, 313, 2, 7; документ бр. 71, стр. 219.

¹⁴⁵ Исто; документ бр. 72-74, стр. 219-221.

¹⁴⁶ Исто; документ бр. 75, стр. 221.

¹⁴⁷ АЈ, 313, 1, 1-5; документ бр. 50, стр. 201-202.

делила крајем школске 1940/41. године свршеним ученицима осмог разреда гимназије и завршних разреда свих осталих средњих школа.

Да су се приликом признавања сведочанстава стечених за време окупације просветне власти руководиле идеолошким критеријумима сведоче и други примери. Министарство просвете Србије издало је у 1945. години око 50 сведочанстава ученицима течајева Југословенског професорског друштва у заробљеничком логору Офлаг VI/Ц Оснабрик – Еверсхајде у Немачкој од првог до осмог разреда и 13 сведочанстава за виши течајни испит. Као разлог за признавање наведено је да су течајеви одржани у сагласности са Женевском конвенцијом, да се из дневника рада и друге документације уочило да је рад на течају био потпун и да су трајали дуже од послератних течајева за ратом ометене ученике, те да су их држали квалификовани просветни радници. Међутим, нису призната сведочанства течаја Светог Саве који је радио у истом логору и у истим условима, а од наведеног течаја се одвојио децембра 1943, јер је третиран као течај „логорске реакције“. Пре издавања сведочанстава за сваког логораша прибављане су карактеристике од Антифашистичког одбора ослобођених заробљеника о њиховом понашању пре и после поделе течаја на „напредне“ и „реакционарне“. ¹⁴⁸

Према новим законским прописима и лица која су тражила да им се нострификују дипломе стечене за време рата на страним универзитетима и високим школама била су дужна да уз молбу са потребним доказима поднесу и уверење о морално-политичком држању за време окупације. ¹⁴⁹

Формирање нове историјске свести

Главна карактеристика приликом пријема у службу било је учешће у НОР-у, или добро држање за време окупације. Следили су радиност и оданост послу, па тек потом знање, познавање језика и друга знања и квалитети. Преовладало је идеолошко над знањем, подобност над стручношћу. У јавну службу примани су и ратни заробљеници који су имали антифашистичко опредељење у логорима или су се изјашњавали као присталице НОП-а, о чему су надлежни органи и службе издавали карактеристике.

Још док су вођене борбе за ослобођење земље Министарство просвете је расписом од 14. марта 1945. обавезало републичка министарства просвете да организују прикупљање материјала о НОБ-у и раду школа за време рата. У вези са овом акцијом Председништво ЗАВНО-а Босне и Херцеговине донело је одлуку да се при Повереништву за народну просвету оснује Институт за прикупљање грађе за историју НОБ-а, иако нису могли наћи подесну личност да води институт и стручно особље за рад. Тешкоће су биле и због недостатка новог уџбеника из историје и приручника за наставнике, као и немогућности да се формира стручна комисија која би идеолошки „исправно“ поставила питање националне историје. У недостатку одговарајуће литературе састављен је општи програм по коме се радило на учитељским течајевима и који је руководећим наставницима на овим течајевима служио као окосница за израду уџбеника.

¹⁴⁸ АЈ, 313, 5, 17; документ бр. 52, стр. 203.

¹⁴⁹ АЈ, 313, 5, 17. *Уредба о нострификацији диплома и признавању испита и семестара са страних универзитета и високих школа.* – Службени лист ДФЈ, бр. 52/1946; Измене и допуне бр. 58/1952.

Придржавајући се упутства Савезног министарства просвете министар просвете у Црној Гори Нико Павићевић наложио је 21. октобра 1945. среским народним одборима да сакупљају песме и тужбалице из НОБ-а, које ће послужити за каснија научна проучавања. Учитељима је ово била стална обавеза. Поједини референти за просвету су такође предлагали да се организује планско и систематско прикупљање, сређивање и објављивање материјала из НОБ-а (песме, мелодије, приповетке, анегдоте, пословице, изреке и др.), да се формирају екипе које би на терену прикупљале материјале и стручни редакторски одбор који би упућивао у активности у сакупљању народних умотворина попут Вука Стефановића Караџића.

После бројних акција Министарство просвете ДФЈ уочило је све израженију митологизацију НОБ-а. У распису из јануара 1946. скренуло је пажњу републичким министарствима просвете да се у великом броју школа уместо градива историје предвиђеног новим програмом још увек предаје само историја НОБ-а. Та предавања су се свела на набрајање офанзива и места где су се водиле борбе, кретање партизанских и непријатељских јединица – без дубљег улажења у народноослободилачки покрет. Републичким министарствима просвете је наложено да директорима школа издају наредбе да се придржавају предвиђеног плана и програма.¹⁵⁰

Митологизација НОБ-а огледала се и у подизању споменика, мостова, школа и других спомен-обележја са именима бораца из НОР-а. У вези с овим активностима Министарство просвете ДФЈ препоручило је 12. јуна 1945. да „споменути иницијативу треба не само дозволити, већ је треба препоручити свим установама и одборима“.¹⁵¹

На реализацију ових захтева није се дуго чекало. Решењем МУП-а Хрватске од 16. октобра 1945. промењен је назив општинског места Кореница у Лици у Титова Кореница.¹⁵² Касније је издата директива да се у свакој федералној јединици по један град назове Титовим именом. Надлежни државни органи су донели решења о промени назива и других места: Ужице у Титово Ужице, Подгорица у Титоград, Велес у Титов Велес, Велење у Титово Велење, Краљево у Ранковићево, Плоче у Кардељево итд. Пошто је акција промене имена места узела непримерену меру Управа за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ упутила је 1952. године директиву свим републичким и покрајинским комитетима КПЈ оценивши да се „у многим случајевима изгубио сваки критеријум, па се и у најситнијим радионицама и у свакој радној задрузи морало по сваку цену наћи неко име. Постало је некако незгодно да се радна задруга, нпр., зове именом села“. Агитпроп је тражио да се ово питање ревидира и сведе на праву меру. Поред тога скренута је пажња да „треба још једном обратити пажњу на чишћење преосталих совјетских назива“, што је била последица прекида односа са Совјетским Савезом због Информбироа.

Комунистичке просветне власти су мењале прописе, померале датуме уписа и испитних рокова, прилагођавале наставне планове и програме и уџбенике и све друго што је било потребно да ђаци – бивши учесници НОР-а по убрзаном поступку заврше основно и средње образовање. У Србији су родитељи средњошколаца молили да се ђаци – војници са Сремског фронта демобилишу и наставе школовање. У Хрватској су отворани помоћни раз-

¹⁵⁰ АЈ, 313, 3, 11; документ бр. 99, стр. 249.

¹⁵¹ Исто; документ бр. 95, стр. 247.

¹⁵² АЈ, 313, 10, 36; документ бр. 96, стр. 247-248.

реди ради убрзаног школовања демобилисаних бораца НОР-а.¹⁵³ Баца ратни инвалиди уживали су посебну пажњу у току школовања. Просветне власти су упозоравале директоре школа и течајева да воде рачуна о ђацима инвалидима и да за њих организују допунска предавања. Приликом демобилисања из војске борцима, ђацима и студентима пружана је помоћ у новцу и одећи.¹⁵⁴

Нове просветне власти бринуле су за социјалну помоћ која је давана и другим категоријама бораца НОР-а и комунистичким ствараоцима. Од Црвеног крста САД захтевана је помоћ у одећи, обући, хигијени, лековима за школску децу у домовима, децу размештену у породицама, социјално угрожену децу и школску децу у Југославији.¹⁵⁵ Од УНРЕ су добијене конзервирани намирнице. Побољшање материјалног и економског положаја јавних радника, научника, књижевника и уметника заслужних за социјалистички културни напредак било је предмет посебне пажње. Помоћ у прехранбеним производима, огреву, одећи и обући пружана је породицама почивших истакнутих личности и породицама чији су хранитељи страдали за време рата или су још увек били у заробљеништву. Због опште немаштине у првим послератним годинама систем снабдевања био је централизован. Савезном наредбом из 1946. становништво је подељено у категорије којима су додељиване потрошачке картице (према њима су добијали различите количине хране): општа категорија потрошача Г; радници су подељени на три категорије: Р 1, Р 2, Р 3; деца Д 1 до 2 године, Д 2а од 2–7 година, Д 2б од 7–14 година; Б болесници и Т труднице. Народни посланици и државни службеници, професори универзитета, академици, руководиоци културно-уметничких и научних установа и „најистакнутији представници“ науке, књижевности, уметности, главни и одговорни уредници листова били су изједначени са радницима прве категорије, што им је обезбеђивало повољније снабдевање. Власти су настојале да произвођачима и ствараоцима покажу колико цене људе који изграђују земљу, стварају социјалистичку културу и општем добру жртвују своје радне способности.¹⁵⁶

Уредба о установљењу Награде Владе ФНРЈ, која је додељивана заслужним радницима у области просвете, науке и културе у току једне године, донета је 1949. Ова новчана награда тумачена је „као знак народног признања заслужним научним радницима, књижевницима и уметницима за њихова дела и рад на подручју науке и културе“.¹⁵⁷

У оквиру митологизације НОБ-а комунистичка власт установила је и прослављала нове празнике: 1. мај – Међународни празник рада; 9. мај – Дан победе над фашизмом; 25. мај – дан када је обележаван рођендан Ј. Б. Тита, 4. јули – Дан борца када је донета одлука о дизању устанка против окупатора; Дан устанка у свакој републици; 29. и 30. новембар – Дан Републике када су 1943. донете одлуке о стварању федеративне Југославије. Комисија за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ и државни органи редовно су издавали директиве о прославама празника. Све појединости прослава биле су разрађене и прописане. Формирани су одбори на свим нивоима који су правили програм и сценарио прославе. Штампала је популарисала прославе, редовно извештавала о њиховом одржавању, објављивала изводе из реферата и др. Прославе су

¹⁵³ АЈ, 313, 2, 6 и 313, 3, 9; документ бр. 53-59, стр. 204-210.

¹⁵⁴ АЈ, 313, 1, 1.

¹⁵⁵ Исто.

¹⁵⁶ Слободан Селинић, *Време „тачкица“ у исхрани Београда (1945–1950)*, Годишњак за друштвену историју, год. Х, св. 1–3, Београд 2003, 171–190.

¹⁵⁷ *Службени лист ФНРЈ*, бр. 6/1949.

обухватале низ активности: војне параде у престоници, конференције у насељима, народне митинге и веселја, ватромете и бакљаде на градским трговима, свечане академије у државним органима и јавним установама, позоришне и филмске представе, радио емисије, музичке концерте, објављивање сабраних и изабраних дела појединих аутора, спортска такмичења. Брижљиво су одређивани говорници, пароле и фотографије руководилаца које су истицане у први и други план. У свечаним говорима величан је датум који се обележавао. Посебан акценат је стављан на значај и улогу НОБ-а, обнову земље и социјалистичку изградњу, васпитање и опремање војске, очување мира, улогу и значај ОУН-а, касније на напад земаља Информбироа на Југославију, увођење радничког самоуправљања и др. На прославама, митинзима и парадима носиле су се фотографије идеолога марксизма и лењинизма: Марса, Енгелса, Лењина, Стаљина и Тита и фотографије лидера социјалистичких источноевропских земаља „по једна за сваку земљу, осим за СССР две – Стаљин и Молотов“. Ношене су и фотографије југословенских руководиоца: Едварда Кардеља, Александра Ранковића, Милована Ђиласа, Бориса Кидрича, Моше Пијаде, Сретена Жујовића, Благоја Нешковића, Ивана Рибара, Франца Лескошека, Симе Шолаје, председника републичких влада и других. „Све слике да буду исте величине, а Титова највећа“, била је директива.

На митинзима се клицало Јосипу Брозу Титу, НОР-у и револуцији, НОБ-у, КПЈ, Народном фронту, Југословенској армији, јединственим синдикатима, УСОЈ-у, истакнутим домаћим руководиоцима, лидерима социјалистичких земаља, обнови и изградњи земље, дану борца, дану устанка, дану републике, радницима и сељацима, пријатељским земљама и др.

Још док је рат трајао 1945. године покренута је акција за израду нових типова играчака које су сматране важним средством за васпитање деце, посебно предшколског узраста, у комунистичком духу. Захтевано је да се нове играчке ослободе пореза на луксуз и да се приближе деци бораца, деци без родитеља и сиромашној деци. За реализацију ове идеје основана је комисија за оцену предложених модела. Сматрано је да ће се у сарадњи педагога, уметника и произвођача створити нови типови играчака примерених социјалистичком човеку и времену.¹⁵⁸ Покренута је производња и контрола производње играчака. Преко штампе произвођачи су позивани да нове моделе играчака поднесу министарству на увид, оцену и ослобођење од пореза. Првих пет прихваћених модела урађено је у 2.000 примерака које је Министарство социјалног старања уступило деčјим домовима и вртићима. Преостали примерци дати су у слободну продају. Министарство је основало посебну радионицу и предузеће „Препород“ за осмишљавање и израду играчака, али они нису заживели. Током 1948. године формирано је предузеће „Пионир“ са истим задатком. До масовне производње ипак није дошло, јер није било економског интереса за производњу „идеолошких“ и недовољно осмишљених деčјих играчака. У Словенији је постигнут договор о сарадњи свих заинтересованих институција, али се производња оваквих играчака показала превише скупа.

Држава и црква

Нове власти су одмах после ослобођења исказале нов однос према верским празницима. Према директиви Комисије за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ у ослобођеним крајевима земље требало је да се одржи прослава Светог Саве 1945, али да се школска прослава одвоји

¹⁵⁸ АЈ, 313, 3, 9; АЈ, 316, ф. 10; документ бр. 38-41, стр. 192-196.

од верског обреда. Као народни просветитељ Свети Сава је те године прослављен у Народној скупштини, а свечаности је присуствовао и маршал Југославије Јосип Броз Тито. Локалне власти су, међутим, већ 1945. забрањивале прославу Светог Саве у школи оцењујући да је то верски обред „непримерен“ просветним установама. Црквене власти су сматрале да се тиме руше стара традиција и обичај.¹⁵⁹ Скромно и радно, 24. маја 1945, обележена је Врбица и одржано предавање, без прославе, о значају рада Светих Ћирила и Методија. Одлуком државних власти уређено је да се у свим школама прослави 25. мај, рођење „вође и учитеља наших народа“, маршала Ј. Б. Тита. Током 1946. верски обред за прославу дана Св. Саве одвојен је од школске прославе. Наглашаван је његов просветитељски и политички рад. Следећих година није се писало о светосавским прославама. У штампи су само помињане божићне и васкршње посланице. У 1947. верски празници сведени су на најмању меру: један дан се није радило за Божић и један дан за Васкрс, а Савиндан је био радни дан. Следеће, 1948. године Председништво Владе ФНРЈ наредило је нижим органима да се не празнују православни и католички Божић. За школске празнике и нерадне дане од 1949. уведени су 1. и 2. мај, 29. и 30. новембар, 1. и 2. јануар. Ученици православне вере могли су да изостану и 7. јануара и на дан крсне славе, а католичке вере 25. децембра и 1. новембра. Однос према верским празницима све се више заоштравао. Школске власти су почетком 50-их година кажњавале децу која су у црквама присуствовала прославама Светог Саве, исмејавали их пред другом децом, чинили сметње, а МНО су ометали прославу Св. Саве у црквама.¹⁶⁰

Нове просветне власти у Србији су већ крајем 1944. најавиле да веронаука у школама неће бити обавезан предмет, већ ће се држати факултативно по жељи родитеља на крају дневне наставе.¹⁶¹ Према подацима Светог архијерејског синода СПЦ, за слушање веронауке у 1945. пријавило се 90% ученика. Међутим, она није могла да се изводи због спречавања власти.¹⁶² Генерална линија КПЈ била је да се званично дозволи настава веронауке у школама, али просветне и школске власти нису одговарале што су спречавале да се она изводи. Партија је сматрала да су верска настава у школама и утицај свештеника једна од главних сметњи за формирање научног погледа на свет. Свети архијерејски синод је 4. априла 1945. безуспешно захтевао од Министарства просвете ДФЈ да се у погледу верске наставе у школама успостави стање које је постојало пре рата.¹⁶³

Број ђака у градовима који су током 1947. похађали веронауку још увек се кретао око 80%. Због немогућности одржавања наставе овај проценат је у селима био знатно мањи.¹⁶⁴ Веронаука је у школама званично забрањена доношењем Закона о народним школама, децембра 1951, а у извесној мери провлачила се до краја школске 1951/52. године. После тог рока верска настава је била могућа само у црквама и црквеним објектима.

Свих пет богословија СПЦ (Сремски Карловци, Сарајево, Цетиње, Призрен и Битољ) престале су са радом 6. априла 1941. Око 300 ученика је отпуштено да би се склањањем у централну Србију спасли од пропасти. За време окупације Свети архијерејски синод је покушавао да отвори богословију у Београду за ученике из Србије. Иницијатива је за

¹⁵⁹ АЈ, 313, 5, 19; документ бр. 76-79, стр. 222-224.

¹⁶⁰ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945-1970*, Београд 2002, 226-229.

¹⁶¹ АС, АСНОС, Извештај бр. 1060/237/1947.

¹⁶² *Гласник СПЦ*, бр. 3, 1. март (16. фебруар) 1946.

¹⁶³ АЈ, 313, 1, 4; документ бр. 80, стр. 224-225.

¹⁶⁴ АС, ЦК СКС, Извештаји, планови рада, Ф. 1.

кратко успела 1943. године када је богословија радила у Нишу од јуна до октобра. После бомбардовања Ниша, богословија је престала са радом због недостатка зграде и тешкоћа у обезбеђивању исхране и одеће за ученике. Министарство просвете ДФЈ је негативно одговорило на захтев Синода СПЦ да се отвори богословија у Призрену, уз образложење да „за сада ово министарство не може да преузме на терет свог буџета издржавање никаквих школа, па ни Богословије у Призрену“.¹⁶⁵ У школској 1944/45. години ниједна богословија није започела рад, док су све друге средње школе биле обновљене. Овакав став према богословијама остао је и касније. Тешкоће су имали и богослови који су ратом ометени да заврше школовање и свршени богослови приликом уписа на високе школе и факултете. Министарство просвете ДФЈ заузело је став да је „богословска школа, стручна школа и да ученици тих школа немају потребних услова за студије на универзитету“. Министарство просвете Србије је нешто касније издало распис којим је богословима омогућен прелаз на редовно похађање гимназија и учитељских школа, али им нису признати сви разреди богословије. Ова делимична могућност призната је само ученицима у Србији.¹⁶⁶

Републичке власти су на основу директиве Управе за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ решењима из 1952. године укинуле богословске факултете у Београду, Загребу и Љубљани као државне установе и искључиле их из универзитета.¹⁶⁷ Од тада су ове институције радиле као приватне црквене установе без државне потпоре.

Наставници Богословског факултета у Београду упутили су 21. фебруара 1952. жалбу на решење о укидању факултета председнику Министарског савета ФНРЈ, маршалу Јосипу Брозџу Титу, са захтевом да се пониште наведена акта и да се факултет задржи у саставу Универзитета као државна високошколска установа. У образложењу представке позивали су се на то да је историја универзитета у свету почињала са богословским и црквено-правним факултетима око којих су касније формиран и други факултети (Париз, Кембриџ, Оксфорд, Болоња, Падова, Палермо и др.). Око ових факултета развијала се аутономија универзитета (покрет богослова Јана Хуса у Прагу). Богословски факултет у Београду био је један од пет факултета када је Велика школа 1905. године претворена у Универзитет у Београду. Истицано је да се богословским факултетима на Западу и после Другог светског рата одаје почаст као мајци факултета. У представи Римокатоличког факултета из Загреба Ј. Б. Титу указано је да је одлука о укидању факултета дошла изненада и непотребно у току школске године без знања факултета и Свеучилишта, у тренутку када је успостављен обећавајући однос цркве и државе и одобрено полагање доктората на овом факултету. Нова власт није уважила ове молбе и решења о укидању богословских факултета у Београду, Загребу и Љубљани остала су на снази.¹⁶⁸

Интензивна кампања за скидање зара и фереца код муслиманки почела је у 1947. године. Акцију су водиле активисткиње АФЖ Југославије у Македонији, на Косову и Метохији, у Рашкој области и Босни Херцеговини. Крајем 1950. и почетком 1951. донети су републички закони који су забранили ношење зара и фереце. Да би се превазишло традицио-

¹⁶⁵ АЈ, 313, 5, 17-26; документ бр. 80-82, стр. 224-226.

¹⁶⁶ Исто.

¹⁶⁷ Православни богословски факултет у Београду укинут је Решењем Владе НР Србије В. С. бр. 62 од 15. фебруара 1952 (Архива Православног богословског факултета).

¹⁶⁸ Музеј историје Југославије, Архив Ј. Б. Тита – КМЈ, II-в-б.

нално поимање места и улоге жене муслиманке у друштву организовани су бројни скупови, предавања, филмске представе, екскурзије и друге активности.

Уставом ФНРЈ из 1946. црква је потпуно одвојена од државе и школа од цркве. Религија је проглашена за приватну ствар сваког грађанина. Сви грађани у земљи су према према Уставу били равноправни, без обзира на народност, расу и вероисповест. Грађанима је зајемчена слобода савести и вероисповести. Уставом је предвиђена могућност материјалног помагања верских заједница од стране државе. Будући да то није била обавеза државе, државни органи су по слободној процени помагали када су сматрали за потребно. Државне цркве су тиме биле стављене на маргине друштвених збивања.

Однос државних органа власти према СПЦ био је неодговарајући. Патријарх српски Гаврило (Дожић) све до новембра 1946. остао је у иностранству због заточеништва, потом лечења, раскола у дијаспори и неодређеног става нових власти према цркви. До патријарховог повратка у земљу Светим архијерејским синодом председавао је и управљао црквом заменик председника Синода, митрополит скопски Јосиф. За то време црква није могла да редовно функционише. Нови епископи нису могли да буду изабрани, нити да се доносе важне одлуке. Сарадња цркве са државом била је отежана. Доласком патријарха Дожића приметни су извесни знаци прилагођавања СПЦ новим властима. У децембру 1946. и јануару 1947. на пријему код председника владе, маршала Ј. Б. Тита, патријарх је говорио о неодговарајућем материјалном положају СПЦ, уређењу верске наставе у школама, раду богословија и Богословског факултета, да се врате заузете црквене зграде и др. Према договору, у писменој представи изнео је све потребе СПЦ. Међутим, годину дана после патријарховог повратка однос државе према СПЦ није се значајније поправио. Држава је, напротив, још више заоштрила однос према цркви. Појединим епископима је забрањено да посећују своје парохије, епископи Јосиф и Дамаскин били су физички нападнути и осуђени на казне затвора, постојала је и претња аутономијом неких епархија. Држава се отворено мешала у послове СПЦ. Извесно затишје у односу државе према цркви донела је Резолуција Коминформа, јер власти није одговарао још један сукоб у земљи.

Закон о аграрној реформи и колонизацији од 23. августа 1945. највише је погодио верске заједнице. Тумачи његове примене су објашњавали „да јединства народа неће бити све дотле, док (се) утицај вере не ограничи и не упути само на уске верске циљеве и задатке. То ће се моћи постићи једино слабљењем привредне, културне и политичке моћи црквених јерарха“. У складу са овим опредељењем предузет је низ мера, од увођења грађанског брака, преко лаицизације просвете до аграрне реформе.¹⁶⁹ Овај закон је довршио аграрну реформу започету после Првог светског рата. У току 1945/46. верским заједницама одузето је 173.367 хектара земље, што је чинило 80% њихових поседа. Од СПЦ одузето је око 70.000 хектара земље, од чега у Војводини 34.522, у централној Србији и на Косову и Метохији 18.696 хектара. Од 35.000 хектара обрадиве и необрадиве земље манастирима је остало у поседу свега 1.588 хектара, од 10 до 30 хектара у зависности од њиховог значаја.¹⁷⁰

Однос државе према СПЦ описан је у седам документованих жалби и представки српског патријарха Гаврила и Светог архијерејског синода упућених Влади и Комисији за

¹⁶⁹ Реферат Васе Чубриловића, АЈ, Председништво Владе ФНРЈ (50), 89, 188.

¹⁷⁰ Р. Радић, н. д., 179–188.

верске послове Владе ФНРЈ током 1946, 1947. и 1948. године.¹⁷¹ Са жаљењем, 3. децембра 1948. поново је констатовано да ниједно питање није повољно решено. Свим гранама црквеног живота и верске делатности још у већој мери чине се тешкоће, како материјалне тако и моралне, са циљем да се црквени живот и рад „прогласи као нешто непотребно и сувишно“. Штампa и политичке организације показивале су према цркви „пропагандистички непријатељски став“. Неправде и тешкоће огледале су се у следећем: народне власти нису давале вероучитељима одобрење и школске просторије за извођење наставе; спречавани су верски обреди, верници су одвраћани од цркве и вређана су верска осећања; свештеници су нападани, убијани, затварани и ликвидирани без разлога и обавештења; рушени су храмови и други црквени објекти, разбијане и плјачкане црквене реликвије и инвентар, манастири запоседани за војне потребе а цркве претваране у магацине; спречаван је завршетак започетих храмова. Бесправно су одузимани црквена имања, зграде, годишњи род, наметане обавезе давања вишка пољопривредних производа; бесправно су подизани задружни и други домови на црквеном земљишту; црквене установе су ометане у тражењу својих права; захтевало се да се седнице епархијских и црквено-општинских савета пријаве властима као да су то јавни зборови и да на те седнице долазе изасланици власти, иако о томе нису постојали законски прописи.¹⁷² Ни на ову представку СПЦ није добила одговор ни задовољење.

Забринути због развоја односа између СПЦ и државе, српски патријарх Гаврило и Свети архијерејски синод упутили су 16. марта 1949. нову молбу председнику Владе Ј. Б. Титу у којој се позивају на улогу и значај Српске цркве која је у периодима када није било државе одржала српски народ, његове тековине, индивидуалност и етничке границе. У историји српског народа, каже се у молби, никада није било покрета против цркве; напротив, народне покрете и устанке водила је Српска црква и народ се окупљао око ње. Непријатељ се због тога увек обарао на Српску цркву и српски народ. У Другом светском рату срушено је око 250 цркава и манастира и побијено 6 владика и 550 свештеника. Српска црква је после 1945. године без противљења примила раставу цркве од државе са свим последицама, почев од аграрне реформе. Први пут се црква од сопствене народне власти сматра народним непријатељем. Дижу се у ваздух преостале богомоље, скрнавe се црквене светиње, без суда убијају свештеници, малтретирају српске владике, забрањују богослужења и литије, гуши црквена штампа, бесправно одузима и земља коју је аграрна реформа оставила цркви, оспоравају цркви сва права која јој је устав загарантовао. Све ове тешкоће нису се износиле пред домаћу и страну јавност, јер је црква сматрала да су ти поступци последица неразумевања и неупућености локалних власти. Црква се због тога жалила вишим државним властима, али није наилазила на разумевање нити је добијен одговор на бројне представке. Напротив, притисци су се појачавали тако да је створено уверење како је СПЦ без икакве законске заштите и да се систематски онемогућава њен живот и рад.

Представка је била поткрепљена следећим чињеницама: ни четири године после ослобођења земље владикама и свештенству није дозвољено да се врате у места службовања у Македонији, па су три епархије обезглављене; један владика и преко 60 свештеника су на робији; владике и свештеници се гоне са својих епископија и парохија у родна места

¹⁷¹ АЈ, 144-1-13 (представке: АС бр. 23/зап. 159 из 1947. од 8/21. маја 1947; АС бр. 33/зап. 147 из 1947 од 6/19. маја 1948; Син. бр. 815/зап. из 1946. од 17/4. септембра 1946; Син. бр. 321 из 1947 од 3. новембра 1947; ПУО бр. 4 816 од 11. новембра 1947. и 595 од 10. новембра 1948); документ бр. 84, стр. 227-235.

¹⁷² Исто; документ бр. 84, стр. 224-235.

(протерани су пакрачки и врањски владика); владике и свештеници се физички нападају; спречавају се литије; цркве се претварају у магацине; не дозвољава се обнова цркава и манастира; развлачи се прибављени грађевински материјал; одузимају се црквена имања, секу манастирске шуме од стране државних власти; забрањена је веронаука у школама; вероучи-тељима је отказана државна служба, шиканирају се вероучитељи и ђачки родитељи; гуши се православна штампа; не дозвољава се било какав упис у матичне књиге становништва; СПЦ је одузета готово сва имовина. Црквама и манастирима остављено је по 10 хектара земље која је оптерећена наметима по закону о откупу пољопривредних вишкова; цркве и манастири се присиљавају да улазе у радне задруге и др. На крају представке патријарх истиче да се све ово изводи „уз потпуно игнорисање цркве и црквеног права тако да се не може отети утиску да се ниједна добра и корисна ствар нашој земљи не може спровести, а да то не буде на штету интереса и угледа СПЦ-а“. Патријарх српски Гаврило и Свети архијерејски синод су узалуд молили Ј. Б. Тита, као шефа државе и владе, да заштити СПЦ. Одговора ни на ову молбу није било.¹⁷³

Односи државе и СПЦ постепено су почели да се побољшавају средином педесетих година XX века. За промене је био заслужан нови патријарх Викентије (Проданов). Држава је давала цркви извесне субвенције, свештеници су имали право на социјално осигурање, отворен је Музеј СПЦ (1954), омогућен је контакт са црквама у иностранству. Односе су оптерећивали отворено питање СПЦ у Македонији, демонстрације против појединих епископа у Босни и Херцеговини, национализација имовине Друштва Светог Саве и друга питања.

Народно просвећивање

Пре Другог светског рата у Југославији је постојала друштвено-економска и културна заосталост: 76,6% становништва живело је од пољопривреде, 44,6% становништва било је неписмено, велики број деце није био обухваћен школом. После рата главна акција је била описмењавање неписмених, посебно сеоског становништва. Циљеви су били превазилажење опште културне заосталости, ширење мреже културних установа и круга корисника културних потреба, ликвидација остатака „буржоаског и грађанског“ и васпитање у новом, социјалистичком духу. Разлози за овакво поступање били су превасходно идеолошки и политички и у основи хумани. Циљ описмењавања и народног просвећивања био је не само да неписмена лица науче да читају и пишу, већ и да стечено знање користе за побољшање услова свога живота и друштвене заједнице у целини. Од народних одбора захтевано је да попишу сва неписмена лица и да организују течајеве за описмењавање. Одређен је дан борбе против неписмености (22. април, када је рођен Лењин), дан када су појачане агитација и пропаганда за описмењавање и када су похваљивани и награђивани активисти у борби против неписмености.

У акцији описмењавања ангажовале су се партијске комисије за агитацију и пропаганду, просветне власти, комисије за ликвидацију неписмености на свим нивоима власти. У револуционарном заносу веровало се да ће се ова акција брзо завршити, да ће се изградити социјализам и ући у комунизам. Није се схватило да је образовање дуг и сложен процес, кога су пратили неповољно материјално стање, недостатак кадрова, незнање, инертност и отпори.

¹⁷³ АЈ, 140, 1–26 (Свети архијерејски синод СПЦ бр. 1052/зап. 213 од 29/16. марта 1949).

Просветне власти су под директивом КПЈ мобилисале целокупно друштво за сузбијање неписмености. Ниједна фабрика, градилиште, рудник и село није смело остати без културно-просветног рада. Све масовне организације, културно-просветна друштва и просветни радници морали су деловати путем предавања и учешћа у дискусијама на конференцијама. Штампa је била дужна да води агитацију за описмењавање. Народне власти биле су обавезне да материјално подрже течајеве и друге акције за описмењавање. Писменост и просвећеност народа су посматрани као „гаранција да ће се правилно схватити револуционарне промене и захтеви социјалистичког доба – писменост је моћно оружје за дело обнове и изградње и постизање веће продуктивности рада“.¹⁷⁴

За описмењавање народа и народно просвећивање најважније је било обезбедити одане и стручне описмењиваче и предаваче у редовним школама. У првој половини 1945. године сачињени су план и програм једномесечног течаја за руководиоце аналфабетских течајева (како одрасле и неписмене треба учити да за 22 часа недељно науче да читају, пишу и рачунају).

У Србији је априла 1945. почео тромесечни течај за наставнике средњих школа. У Војводини је августа 1945. одржан течај за наставне инструкторе и професоре педагошких група. У Новом Саду је исте године отворен једногодишњи течај за наставнике у нижим средњим школама. У Црној Гори је у 12 већих градова одржан дванаестодневни курс за рад на народном просвећивању. У свим окрузима у Србији током јула и августа 1945. одржани су петнаестодневни течајеви за све учитеље ради њихове педагошке изградње. Ресорна министарства ДФЈ учествовала су у изради плана и програма течаја за индустријске раднике, четворомесечног течаја за помоћне раднике ПТТ-а и радио-механичаре. У Босни и Херцеговини у школској 1949/50. години отворене су двогодишње основне школе у којима је школовано око 50.000 деце од 11 до 15 година. За ове основне школе отворена су посебна одељења у постојећим школама и сачињен посебан план и програм. Посебна одељења отворена су и за лица ометена у развоју.

У најважније задатке народног просвећивања спадало је просвећивање жена на селу. У свим окружним одборима у Србији у лето 1945. одржан је петнаестодневни курс за домаћице. Потом је донет план и програм привремених течајева за просвећивање жена на селу. Због недостатка средстава, течај се састојао од низа предавања, поука и практичних упутстава. Жене су училе да одржавају кућу и спремају зимницу према новим технологијама, да спроводе здравствено-хигијенску заштиту у свом домаћинству. Уз практичан рад на течајима се стицало основно знање и образовање. Жене су упућиване да се ангажују у друштвеном и политичком животу своје средине. Три године касније захтевано је да се изради нови план теоријског рада на селу: да се појача агитација у свим областима, посебно у пољопривреди; да издавачке организације издају стручну и научно-популарну литературу; да се преведе руска литература; појача културно-масовни рад; организује слушање радио емисија; отворе разни стручни курсеви; организује фискултурни рад на селу, формирају читалачке групе, раде зидне новине; отворе кратке рубрике за подизање идеолошко-политичке свести сеоског становништва.

¹⁷⁴ АЈ, 313, 11, 37; документ бр. 119, стр. 269.

Дужности лица која су завршила курс за народно просвећивање биле су следеће: да буду његови идејни и оперативни организатори; помажу месне народне одборе, домове културе; организују читаонице, зидне и усмене новине, спреме екипе за приредбе; организују расподелу књига и штампе; убеђују народ у значај народног просвећивања; проуче историју НОБ-а, њен задатак и циљ, чувају тековине НОР-а и све ово доведу у везу са народним просвећивањем.¹⁷⁵

Власт је захтевала да се промени *профил учитеља*. Народним учитељима образованим у Краљевини Југославији замерано је да „нису васпитавани ни припремани за јавни рад“. Највећа морална дужност и обавеза било је активно учешће у јавном животу. Сваки човек је требало да се изграђује и усавршава и у томе помаже другима. Сматрало се да неписмен народ не може узети учешће у јавном животу, нити могу доћи до изражаја његове стваралачке и радне способности. Просвета је била „средство да се оспособи сваки појединац да преко штампе и литературе прати јавни живот“, да може користити научна и уметничка достигнућа, да се може сам оспособљавати и заузимати правилно гледиште по свим питањима.¹⁷⁶

Од новог учитеља је тражено да споји рад у школи и рад у народу. Он је морао да ради на свом стручном и општем образовању путем стручних конференција и курсева, читањем „напредних“ књига, дневне и стручне штампе. Осим тога, учитељ „мора бити начисто са нашом данашњом стварношћу, темеље школском и народном образовању морају бити тековине НОР-а. У духу тих тековина морају се васпитавати младе генерације“. Партијска директива је гласила: ако се учитељ не саживи са том стварношћу не може бити наставник и не може радити у школи. Од учитеља је захтевано да своје знање, искуство и способности стави у службу народа и да у свему помаже власти и њеном учвршћивању и популарисању у народу. Он је морао да буде темељ и ослонац нове власти, да даје импулс покретачким акцијама у организацији течајева за описмењавање и раду народних универзитета, домова културе, књижица и читаоница.

У организацији течајева тешкоће су биле материјалне природе – оштећене школе, недостатак огрева и осветљења, обуће, буквара, хартије, недовољан учитељски кадар оптерећен „старим схватањима и навикама“ и неадекватна кампања против неписмености. Акцента је стављен на оправку школа, набавку учила и прибора, преузимање демобилисаних и из заробљеништва враћених учитеља; формирање комисија за народно просвећивање на свим нивоима власти, организовање домаћичких и покретних течајева за домаћице.¹⁷⁷

Ангажовани облик борбе за описмењавање биле су радне *просветне недеље*. Задатак ових активности био је да се: изврши тачан попис неписмених лица; у основне школе упишу сва деца која су остала неуписана; одрже просветне конференције, приредбе и предавања у вези са народним просвећивањем; одрже течајеви за народно просвећивање и аналфбетски течајеви у сваком насељу где је то било могуће и помогне свака просветна акција. Резултати радних просветних недеља били су свеобухватни.¹⁷⁸

¹⁷⁵ АЈ, 313, 11, 37; документ бр. 124, стр. 285.

¹⁷⁶ Исто.

¹⁷⁷ АЈ, 313, 11, 37; документ бр. 126, стр. 289.

¹⁷⁸ Исто.

У Краљевини Југославији постојале су једногодишње *више домаћичке школе* од 1920. године. Ове школе спремале су учитељице за ниже школе и покретне просветно-домаћичке течајеве. После Другог светског рата ове школе су укинуте. По њиховом наставном плану и програму, који је ревидиран и допуњен, основан је шестомесечни курс за учитељице за народно просвећивање. Током 1948. године основане су још две учитељско-пољопривредно-домаћичке школе у трајању од две године: у Бачкој Паланци за АО Војводину и у Ђаковици за АО Косово и Метохију. Ове школе примале су ученице са завршеном нижом гимназијом или занатском школом. И поред свих тешкоћа, резултати течајева за жене у Србији у првим годинама рада били су добри. Од 1945. до 1948/49. организовано је 804 течаја са 23.661 учесником.¹⁷⁹

Домови културе су основани у готово свим градовима Југославије. У почетку су сакупљали књиге, музичке збирке, музејске предмете, архивска документа и друге предмете из културног наслеђа. Потом су формирали покретне библиотеке, путујуће биоскопе, давали приредбе, организовали разне стручне курсеве и течајеве, популарна предавања, израђивали упутства за рад културно-просветних установа, водили статистику о културним активностима и дешавањима и др. У склопу народног просвећивања значајна улога намењена је републичким, матичним домовима културе, који су имали задатак да „повежу и ускладе службену и слободну културно-просветну делатност око проучавања, исправног руковођења и материјалног снабдевања културе“. У погледу организације културе матични домови културе требали су да буду „с једне стране научни заводи за проучавање проблема народног просвећивања, а са друге стране, установе за материјалну организацију просветног рада на терену“. У матичним домовима културе прикупљана су помоћна и техничка средства за просветни рад народних маса (књиге, умножена предавања, учила, пројектори, дијапозитиви, филмови, кулисе, реквизити, радио апарати и други прибор за приказивање и снимање културних филмова и позоришних комада).¹⁸⁰ У Србији је Коларчев народни универзитет био матични дом културе. Партијски апарат је умножавао предавања одржана на овом универзитету и достављао их народним универзитетима у унутрашњости земље као обавезан материјал за рад. Предавања, посебно политичког садржаја, била су главни садржај рада народних универзитета.

Књижнице и читаонице су биле сталне установе са задатком да прикупљају и популаришу књигу, организују часове читања књига, изложбе књига, такмичења у читању и др. Тешкоће у раду су биле недостатак простора за смештај књига и рад, средстава за набавку књига и стручног кадра. Тек у 1947. уведени су плаћени срески библиотекари. Среске књижнице и читаонице финансирали су срезови, док су сеоске биле препуштене саме себи па су интезивно радиле само у зимским месецима. Књиге су највише читали учители и ђаци, мање сељаци, а најмање жене. И поред свих напора књига није ухватила дубљи корен на селу. Књижнице и читаонице нису постале културно-просветна жаришта како је било замишљено.

Читалачке групе су, под руководством партије, преко дневне штампе и популарне литературе повремено упознавале слушаоце са актуелним догађајима и говорима политичких руководилаца. Био је то спој културно-просветног, идеолошког и политичког рада и друштвено-моралног васпитања становништва. Присуство читалачким групама у почетку је

¹⁷⁹ АЈ, 316, ф. 12; документ бр. 116, стр. 268.

¹⁸⁰ АЈ, 313, 11-35; документ бр. 44, 130-133, стр. 292-297.

било обавезно, а касније се прешло на принцип добровољности. Временом је престала потреба за овом формом рада.

Организовањем приредби настало је да се подигне културно-просветни ниво народа. Ниво забавних приредби у почетку је био слаб. Министар просвете је више пута захтевао да свака федерална јединица изда упутства месним народним одборима да контролишу организацију приредби и да одобравају њихове програме и садржаје.¹⁸¹ Иницијатори и носиоци приредби били су задужени да са културно-просветним друштвима, хорovima и позоришним групама обилазе села и среска места и врше културно-просветну мисију.¹⁸²

Дилетантске групе и њихове самоиницијативне представе имале су васпитни и политички карактер. Уметнички ниво био је у другом плану. Приредбе су давале у задружним домовима, домовима културе, у кафанама и на другим местима. Приказивани су хумористички садржаји: скичеви, одломци или краћа дела Бранислава Нушића и других аутора.

Сталне изложбе књига организоване су у седишту федералних јединица за народно просвећивање са задатком да помогну рад мањих књижница и читаоница, да просветне раднике, руководиоце библиотека и друга лица информишу где могу набавити добре књиге, да побуде интересовање за самообразовање.¹⁸³ У Србији је организована путујућа изложба књига у специјално уређеном железничком вагону, која је посећивала градове и села поред пруге. Осим књига које су продаване по популарној цени у вагону су се налазили филмови, филмски апарати, радио пријемници, новине, часописи и друга средства и материјали за народно просвећивање. Зид вагона био је обложен пароллама и фотографијама из НОБ-а, обнове и индустријализације земље, ради њихове популаризације. На станицама где се вагон задржавао бесплатно су давале радио емисије, приказивани културно-просветни филмови, држана популарна предавања и друге пригодне активности.¹⁸⁴

Усмене новине су као форма народног просвећивања успешно примењиване. Непосредан начин излагања и садржаји чинили су их увек актуелним. Задатак им је био слободно обавештавање и што живља измена мисли и искуства у народним масама. У лаганој форми и обавештавањем о друштвеном напретку требало је пре свега чувати тековине НОБ-а и нове друштвене стварности. Актуелна питања привреде, пољопривреде, технике, хигијене, социјалне медицине, задругарства била су мање значајна. Захтевано је да у мањим местима постоје једне усмене новине које треба да постану „једна врста јавне народне говорнице“ за усмено изношење мишљења, без читања припремљеног текста. После излагања тражено је да се отвори дискусија, да се постављају питања и траже објашњења, да се читају „добре књиге“ и др. Просветне власти су „препоручивале“ да је најбоље усмене новине држати у домовима културе у утврђене дане и сате уз претходну најаву.¹⁸⁵ Због неконкурентности и неприлагођености усмене новине су скоро потпуно напуштене крајем 1947. године.

Штампа је уз радио и филм била основно средство агитације и пропаганде, преко кога је Партија објашњавала и популарисала своју културно-просветну политику и политику уопште. Улога штампе у мобилизацији маса за народно просвећивање била је незамен-

¹⁸¹ АЈ, 313, 11-52; документ бр. 134-135, стр. 298-301.

¹⁸² Исто.

¹⁸³ АЈ, 313, 11-114; документ бр. 139, стр. 308.

¹⁸⁴ АЈ, 313, 11-7; документ бр. 140, стр. 309.

¹⁸⁵ АЈ, 313, 11-32; документ бр. 137, стр. 302.

љива. Акценат је стављен на листове и часописе о народном просвећивању. Матични домови културе су задужени да објављују ревије са тематиком из народног просвећивања.¹⁸⁶

Књига као производ издавачке делатности третирана је као основно „средство револуције“ за васпитање и утицај на свест људи. Партија је сматрала да државна и партијска издавачка предузећа треба да развију сопствену продајну мрежу књига. У приватним издавачима видела је центре моћи који су преко књига могли да шире идеологију и пропаганду супротну политици КПЈ. Гушила је њихов рад, отежавала им пословање, ширила кампању у штампи о њиховом „непријатељском раду“. У току друге национализације 1948. године ликвидирани су приватни издавачи и књижари. Централно место у издаваштву заузели су новоформирани издавачи: Државно издавачко предузеће (ДИЗЈУГ), „Култура“, издавачи у републикама које је Партија контролисала и усмеравала. Уредницима листова и часописа агитпроп апарат је издавао директиве „шта и како да пишу“, захтевајући да „уђу у дух партијске линије“. Обавезне теме биле су: културно-просветни рад на селу, домаћински течајеви, народни универзитети, књижнице и читаонице, културно-просветна друштва и друге установе социјалистичког уздицања и преображаја народних маса. Културна критика писала је о ствараоцима, похвално или дискредитационо, а мање о њиховом делу и његовом значењу. У недостатку тема из културе у културним рубрикама писано је о спорту и разоноди. Сматра се да је културна рубрика у то време била најкраћа, најнередовнија и најслабија.¹⁸⁷

Радио је био погодно и моћно средство масовне комуникације за народно просвећивање. Министарство просвете ДФЈ покренуло је акцију да окружни и месни народни одбори, посебно у Војводини, оспособе радио-апарате и уступе их „важнијим домовима културе“ како би се народу омогућило да слуша радио-емисије у циљу народног просвећивања.¹⁸⁸ Међутим, радио-апарати после ослобођења били су још увек ретки. У домовима културе организовано је колективно слушање емисија Радио Београда. Дужност свих учитеља и осталих јавних радника (лекара, ветеринара, агронома, задругара, активиста Народног фронта и омладине) била је да редовно слушају радио-емисије из области политике, обнове и изградње земље, културе и народног просвећивања и да их тумаче народу одмах на лицу места и у току недеље до следеће емисије. У местима где није било радио-апарата, а таквих је било највише, наређено је колективно слушање радија, организовање предавања и тумачење емисија у суседном месту где је било могуће. После тога су организовани известиоци да установе како се слушају, усвајају и користе упуте, савети и наређења из радио-емисија.¹⁸⁹ У градовима су коришћене разгласне станице да мобилишу радне масе, подстичу извршавање задатака, тумаче политику и мере које власт спроводи и да информишу о политичким догађајима.¹⁹⁰

Преко радија су на популаран начин давана практична упутства, објашњења и савети из области просвете, привреде, пољопривреде, задругарства, хигијене, домаћинства, науке и уметности; радио-усмене новине су доносиле најбоље чланке из усмених новина; на књижевним вечерима (часови читања) популаризовала се љубав према књизи и читању, давани

¹⁸⁶ АЈ, 313, 11-208; документ бр. 137 и 138, стр. 302-303.

¹⁸⁷ Љ. Димић, *н. д.*, 148-152.

¹⁸⁸ АЈ, 313, 9-30; документ бр. 130-133, стр. 292-297.

¹⁸⁹ Исто.

¹⁹⁰ Љ. Димић, *н. д.*, 146-148.

прикази књига и препоруке о најбољим делима.¹⁹¹ Радио је као пропагандно средство коришћен у кампањи у вези са обрадом земље и сетвом.

Филм је сматран погодним видом народног просвећивања, док је његова друга улога – забава и разонода народа била у другом плану. Државно филмско предузеће било је задужено за набавку и расподелу културних филмова федералним јединицама, као и за набавку филмских пројектора и друге опреме за приказивања филмова. Федералне јединице су обезбеђивале средства за набавку филмова и апаратуре. Школе и школске установе добијале су културне филмове и филмске апарате од републичких матичних домова културе. Новоосноване, окружне и градске филмске станице задужене су да врше пропаганду, расподелу и приказивање филмова на своме подручју по директивама просветних власти и матичних домова културе. Министарство просвете ДФЈ основало је у оквиру Одељења за народно просвећивање одсек за филм и радио.

У почетку сваки културни филм пратило је тумачење филмских слика. Уз неке филмове организовано је предавање ради разјашњења садржаја филма; рађени су кратки подсетници о најважнијим питањима која се обрађују у филму; вршене припреме да се покрене филмски часопис или ревија са филмском тематиком; организовани течајеви за оспособљавање и изграђивање филмског кадра, стваралачког и техничког.¹⁹²

Статистички показатељи о народном просвећивању у школској 1944/45. години сведоче о значајним резултатима: великом броју описмењених људи на бројним течајевима за описмењавање, разним активностима и новим институцијама.¹⁹³

Упоредо са индустријализацијом и електрификацијом приступило се подизању културног нивоа као општој акцији против неписмености. Од 1944/45. до 1948/49. године описмењено је 676.804 лица, од којих 455.891 жена. После Резолуције Информбироа и сукоба са СССР-ом појачана је активност на описмењавању. Од 202.418 неписмених лица у току 1949/50. године акцијом описмењавања обухваћено је 112.861 лице. У извештају Министарства просвете Србије, и поред завидних резултата, изражено је и незадовољство будући да циљ описмењавања није био остварен. Планови и могућности за описмењавање били су у раскораку. У 1950. години захтевано је да активисти одлазе у куће полазника и убеђују их у корисност описмењавања, да се ажурира и води евиденција полазника и да срески партијски комитети размотре рад месних комитета у елиминисању неписмености, а да републичке комисије разматрају извештаје из срезова.¹⁹⁴ Словенија, у којој је било најмање неписмене популације, улагала је напоре да искорени неписменост и подигне образовање на виши ниво. Организовано је више течајева за допунско основно образовање, течајева за сеоску омладину и вечерњих радничких гимназија са скраћеним програмом. Према извештају од 30. јуна 1948. у Словенији је било свега 6.575 неписмених лица.¹⁹⁵

¹⁹¹ Исто.

¹⁹² АЈ, 313, 11-12; документ бр. 141, стр. 311-312.

¹⁹³ АЈ, 313, ф. 10 У 1944/45. домова културе било је 2.057; књижница и читаоница 3.582; народних универзитета 382; течајева за неписмене 3.328; дилетантских група 1.243; читалачких група 361; усмених новина 343; певачких хорова 1.465; 6 филмских екипа и 164 биоскопа; 3 радио-станице у Хрватској и 259 и 1 радио-станција у Црној Гори, бројни течајеви за описмењавање.

¹⁹⁴ Исто.

¹⁹⁵ АЈ, 313, 11-37; документ бр. 143, стр. 317-319.

Образовање одраслих у социјалистичкој Југославији одвијало се по скраћеним поступку, убрзаној процедури и прилагођеним наставним плановима и програмима кроз разне форме описмењавања, образовања, стручног оспособљавања и културно-просветног уздицања.

Скраћено школовање састојало се од: течајева за описмењавање у школама после редовне наставе, у војним јединицама после обуке, на градилиштима после рада. Од 1945. до 1951. кроз ове течајеве прошло је 2.886.645 слушалаца и проценат неписмених у Југославији сведен је на 25,4. После описмењавања радници на градилиштима оспособљавали су се на стручним курсевима и тако стицали потребну квалификацију за рад у предузећу. Остали су похађали просветне течајеве од 3–6 месеци на којима су утврђивали читање и писање и стицали основна знања из историје и географије Југославије. Основни течајеви су трајали годину дана, а за то време се прелазило четворогодишње градиво и добијало сведочанство о завршеној основној школи. У двогодишњој школи за опште образовање радника стицало се сведочанство о малој матури. У радничким техникумима, новој врсти четворогодишње средње школе, радници су се школовали уз скраћено радно време. После укидања радничких техникума (1950/51) основана су вечерња одељења при редовним средњим школама.

Стручно усавршавање стицало се на стручним курсевима и семинарима.

Културно-просветни ниво народних маса подизан је преко штампе, часописа и литературе, пригодних предавања, књижевних вечери и приредби; радом народних универзитета, културно-уметничких друштава, књижница и читаоница, приказивањем наставних и документарних филмова и на друге начине.

За техничко образовања народа посебно је значајан рад Народне технике, масовне организација са 40.000 чланова у 1952. години и 8 трговачких предузећа за снабдевање материјалима основних организација Народне технике. Ова организација обједињавала је више организација: Ваздухопловни, Поморско-бродарски, Савез радио-аматера, Савез фото и кино аматера, Електромашински савез и Савез грађевинаца Југославије. Народна техника је временом израсла у водећу организацију у општетехничком васпитању људи.

ОСНОВНО И СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1945–1952

Циљеви културне и просветне политике су друштвено и политички условљени. Свака друштвена или државна заједница – било традиционална или модерна, демократска, ауторитарна или тоталитарна – настоји да кроз установе просвете и културе створи жељени образац човека, који би по својим особинама одговарао интересима саме заједнице и био њен градител и бранилац.

Циљеви целокупне просветне политике ФНР Југославије проистекли су из револуционарног преображаја земље, из намере да се у њој изгради социјализам. Победа у рату и револуцији била је извојевана, земља је ослобођена од окупатора и срушен је стари, грађански, поредак. Сама по себи, победа није могла да гарантује потпун преображај друштва из либерално-капиталистичког у социјалистичко, јер је требало променити свест људи, навике, успоставити сасвим другачији однос према традицији и, најзад, створити нове традиције, чији би темељ била извојевана револуција. Ново друштво тражило је новог човека – градиатеља и браниоца социјализма и одатле је следио циљ просветне политике ФНРЈ: *образовање и васпитање свестрано развијеног југословенског социјалистичког човека*, који је „изграђен у духу нашег новог друштвеног морала, [који је] родољубив и слободољубив, физички развијен и чврст, са развијеном радном свијешћу и способностима“.¹⁹⁶

Пред југословенским социјалистичким човеком стајали су бројни задаци. Морао је да се бори са остацима српског, хрватског, словеначког „буржоаског национализма и шовинизма“. Морао је да негује и јача прокламовано братство и јединство, преко којег су, веровало се, југословенски народи могли у потпуности да остваре несметани индивидуални развој. Пред њим је стајао задатак да сузбије, како се то говорило, противнародне, фашистичке и профашистичке културно-просветне остатке, наслеђене из Краљевине Југославије и различитих режима из Другог светског рата и окупације. Ти остаци нису оставили дубљег трага у свести „широких народних маса“, али су ипак утицали на поглед на свет интелектуалаца и појединих сељака „који су клонули пред огавном пропагандом борбе против комунизма“. Требало је колебљивце васпитавати у новом духу, претворити их у одушевљене градиатеље новог, праведнијег и срећнијег друштва. На међународном плану, задатак југословенског социјалистичког човека био је да јача и продубљује везе ФНРЈ са земљама и народима антифашистичке коалиције на челу са СССР-ом. Васпитање је требало да се развија у духу међународне пролетерске солидарности и словенства.¹⁹⁷

Прокламовани циљ просветне политике ФНРЈ био је формулисан по совјетском моделу. Просветна политика СССР-а почивала је на негацији достигнућа грађанске просвете (нарочито царске руске)¹⁹⁸ и, у складу са тим, просвета ФНРЈ је у посматраном периоду почивала на негацији достигнућа просвете Краљевине Југославије. Просветне установе Краљевине пружале су, веровало се, онолико образовања и васпитања колико је одговарало интересима

¹⁹⁶ Dr. S. Pataki, *Uvod u opću pedagogiju*, Zagreb 1949, 37.

¹⁹⁷ *Основне смернице наше просветне политике*, Београд 1945; документ бр. 8, стр. (АЈ; 317-50-73).

¹⁹⁸ В. универзитетски приручник *Педагогија*, у редакцији П. Н. Груздева, Београд 1949.

владајуће буржоаске класе и у школама је гушена и прогањана „напредна мисао“, као опасна по владајући друштвени поредак.¹⁹⁹ Зато је образовање и васпитање у „новој“ Југославији почивало на сасвим другачијим и, како се то говорило, напреднијим основама: победоносна револуција омогућила је стварну демократизацију друштва и у слободном, социјалистичком друштву нестали су класни антагонизми и „експлоатација човјека по човјеку“. Веровало се да је само у таквим условима могућ развој свестране стваралачке социјалистичке личности, која није друштвено неутрална као буржоаски интелектуалац (или је чак непријатељски настројена према друштвеном напретку).²⁰⁰ Стваралачка социјалистичка личност може да развије све своје интелектуалне потенцијале само ако је друштвено укорењена и друштвено усмерена, тј. ако даје пун допринос изградњи новог и праведнијег друштва.²⁰¹

Из прокламованог циља образовања и васпитања произашли су општи задаци просветних радника социјалистичке Југославије:

1) да васпитавају младе нараштаје у духу југословенског социјалистичког патриотизма, љубави према домовини, њеним народима и свим „неослобођеним“ Југословенима изван домовине, што је подразумевало оданост тековинама народноослободилачке борбе, социјалистичкој изградњи, народној демократији, народној армији и спремност да се брани земља;

2) да васпитавају у духу интернационализма, који полази од уверења да су Југословенима страни шовинизам, национална и расна нетрпељивост и дискриминација, што је подразумевало развијање солидарности са потлаченим народима широм света и сарадњу са напредним покретима, а против империјализма и фашизма;

3) да кроз образовно-васпитни процес развијају сталну будност према непријатељима „нове Југославије“ – да воде борбу против спољних непријатеља, као и борбу против унутрашњих, кроз сузбијање и искорењивање „малограђанских навика и традиција, предрасуда и сујеверја“;

4) да васпитавају у духу новог социјалистичког односа према раду и народној имовини, што подразумева да би младе требало научити да је рад у функцији изградње социјалистичке домовине и благодатања свих грађана, односно у функцији искорењивања „паразитизма и друштвеног штеточинства сваке врсте“;

5) да васпитавају у духу колективизма и „здравог истинског другарства и пријатељства међу људима“, што значи развијање свести да сви грађани учествују у остваривању заједничког циља – изградње социјализма.²⁰²

Полазне основе за изградњу новог друштвеног поретка и новог човека биле су прилично неповољне. Југославију је оптерећивало бреме врло ниске писмености, коју просветне власти Краљевине, упркос настојањима, нису успеле да искорене. И рат је учинио своје: униште-

¹⁹⁹ „Одгој [у Краљевини Југославији] се врши у духу националног шовинизма, за један друштвени систем у којем влада закон израбљивања, безобзирне конкуренције и ситног малограђанског егоизма, без везе са опћим народним интересима.“ – Dr. S. Pataki, *Uvod...*, 26.

²⁰⁰ „Пролетерска револуција је неопходна претпоставка културног подизања и свестраног развоја људи“. – П. Н. Груздев, *Педагогија...*, 56.

²⁰¹ Dr. S. Pataki, *Uvod...*, 51.

²⁰² *Isto*, 134–145.

не су бројне школе, факултети, институти, лабораторије, библиотеке и др.²⁰³ У борбама и на стратиштима животе су изгубили, или су остали трајно онеспособљени, бројни просветни радници; неки међу њима, наставши се на страни поражених друштвених снага, отишли су у емиграцију, а неким је, из истих разлога, био онемогућен даљи педагошки рад. Партија и просветне власти нове Југославије морале су да обезбеде минималне услове за обнову рада школа и других просветних институција; да обезбеде одговарајуће просторије за школски рад, инвентар, учила, да обнове проређен наставни кадар и да започну процес интензивног описмењавања масе неписмених Југословена. Амбициозно замишљена изградња и модернизација земље кроз серију петогодишњих планова, претварање аграрне земље у којој је преовладала екстензивна пољопривреда у индустријски развијену, у којој су се масовна употреба електричне енергије и разграната мрежа путева подразумевали, није било могуће без школованих градитеља, не само технички образованих (инжењери, квалификовани мајстори и др.), већ и добро идеолошки поткованих људи, који својим радом свесно доприносе изградњи социјализма. Покренути су бројни курсеви на којима су масе нешколованих жена и мушкараца могле да стекну елементарну писменост и да се обуче за неки занат, као и курсеви којима су убрзано припремани будући описмењивачи. Обновљен је рад редовних просветних институција од предшколских, преко школских и ваншколских, до универзитета. Осниване су различите културно-просветне институције чији је циљ био додатно образовање и продубљивање културе народа, не би ли се смањиле наслеђене културне разлике између различитих делова земље и проширио круг конзумента културних и просветних садржаја (да културни, уметнички и слични садржаји не буду више доступни само уском кругу повлашћених, тј. припадницима владајућих класа). Најзад, у циљу преузимања потпуне контроле над образовно-васпитним процесом, органи власти нове државе су извршили експроприацију установа просвете и културе и тако је, врло брзо после извојеване револуције, Партија обезбедила монопол над системом образовања и васпитања у Југославији.²⁰⁴

ЈЕДИНСТВЕНИ ШКОЛСКИ СИСТЕМ 1945–1952

У сврху остваривања прокламованих циљева просветне политике, просветне власти ФНРЈ увеле су тзв. јединствени школски систем, који је подразумевао да су сви ступњеви образовања (основни, средњи и виши, подједнако општеобразовног и стручног типа) реално доступни свим грађанима. Сprovedено је програмско јединство наставе које је омогућило да на универзитет могу да ступе подједнако и ученици са завршеном гимназијом и они који су завршили средњу стручну школу, што по просветним законима Краљевине Југославије није било могуће. Ученицима који су ометени ратом, или су прекинули школовање из неког другог разлога, омогућено је да наставе школовање путем скраћеног школовања и

²⁰³ О ратној штети учињеној просветним установама в. документе бр. 10, 11, 12 и 13, стр. 145–167.

²⁰⁴ О полазним основама културне и просветне политике у социјалистичкој Југославији и циљевима и задацима културне политике КПЈ, видети у: В. Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988 III*, Beograd 1988, 56–85; Lj. Dimić, *Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952*, Beograd 1988; М. Павловић, *Школство у Србији 1945–1950*, Образовање код Срба кроз векове, Beograd 2003, 289–304; Д. Бонцић, *Просвета и наука у Србији и Југославији 1945–1990*, Историја 20. века, бр. 2, 2008, 390–436.

различитих курсева и да, по успешном завршетку средње школе, упишу чак и факултет.²⁰⁵ Јединствени школски систем у ФНРЈ чинила је мрежа установа за предшколско васпитање, за опште образовање, стручно образовање и високо и више образовање. У наставку биће приказане све врсте образовно-васпитних установа обухваћених јединственим школским системом, осим високих школа и универзитета, које нису предмет овог рада.

Предшколско васпитање: Оно представља најнижу степену у васпитно-образовном систему свих модерних држава и служи за припрему деце за будуће обавезно основно школовање. У установама предшколског васпитања деца, обично кроз различите форме игре, стичу основна знања и социјализују се кроз дружење са вршњацима. Предшколске установе су постојале још у Краљевини Југославији, а деловале су и за време рата и револуције на ослобођеној територији, када им је првенствени задатак био старање о деци активних и погинулих бораца НОР-а и њихово „правилно васпитавање“. У условима обнове и изградње земље и спровођења Првог петогодишњег плана значај предшколских установа је порастао, јер је изградња социјализма тражила масовно учешће жена у производњи. Школски систем ФНРЈ предвидео је да деца похађају деčји вртић од своје 3 до 7 године и да у њему бораве 8–12 часова дневно, за то време добијајући и храну. Деца у вртићу била су подељена на три старосне групе (3–4–5; 4–5–6; 6–7 година), свака са својом васпитачицом и својим образовно-васпитним планом и програмом.²⁰⁶

Васпитно-образовним радом са децом предшколског узраста бавиле су се још неке установе у ФНРЈ. Били су то домови за незбринуту децу предшколског узраста, лечилишта за болесну децу и забавишта, која су се разликовала од вртића по томе што су се деца, полазници ових установа, хранила код куће и њихов рад је, самим тим, био двократан. Колективизација пољопривреде и стварање сељачких радних задруга подстакли су просветне власти Југославије да оснивају сезонске деčје вртиће по селима, за време великих пољопривредних радова. Васпитним радом у овим установама руководиле су сељанке-задругарке, које су завршиле одговарајући течај. У оквиру предшколског васпитања деловала су и деčја игралишта, пионирски градови и летовалишта, под руководством масовних организација. Ради стручног оспособљавања васпитача у предшколским установама осниване су, почев од 1948. године, четворогодишње школе за васпитаче, које су биле у рангу учитељских школа.²⁰⁷

Школе за опште образовање: ФНР Југославија је наследила од Краљевине Југославије три основна типа општеобразовних школа:

- 1) основне школе, у трајању од 4 године, почев од 7. године живота
- 2) ниже гимназије, у трајању од 4 године, које су трајале до 15. године живота и
- 3) више гимназије, у трајању од 4 године, које су се завршавале полагањем матурског испита.

²⁰⁵ АЈ, 317-50-73, елаборат *О систему народног образовања у ФНРЈ*, Београд 1950; *Školstvo u FNR Jugoslaviji od školske 1945–1946 do 1950–51 godine*, Београд 1952.

²⁰⁶ *Školstvo u FNR Jugoslaviji od školske 1945–1946 do 1950–51 godine...*, 31.

²⁰⁷ *Isto.*

Влада ДФЈ била је суочена са недостатком школованих људи, пре свега због припрема за прелазак на планску привреду. Организовала је различите убрзане течајеve и Законом о обавезним седмогодишњим школама из октобра 1945. скратила је редовно школовање са осам на седам година. Према основној одредби овог правног акта, обавезно седмогодишње основно школовање обухватало је сву децу оба пола, узраста од 7 до 15 година.²⁰⁸ Савезни закон је дао само општи оквир и републичка министарства просвете су, свака својим законом, разрадила детаље овог вида општег образовања.

Седмогодишње школе су обједињавале дотадашњу основну школу и три разреда ниже гимназије. У Србији се основно седмогодишње школовање изводило на два ступња: нижем као четворогодишња основна школа и вишем као трогодишња прогимназија или нижа гимназија.²⁰⁹ Ученик који би, положивши нижи течајни испит (малу матуру), завршио седмогодишњу школу могао је да настави школовање у вишој гимназији, као највише рангираној општеобразовној школи, или у средњој стручној школи. Седмогодишње школовање је на сличан начин организовано и у другим републикама ФНРЈ.²¹⁰

Маја 1952. донето је Опште упутство о школовању у школама за опште образовање. Према одредбама овог правног акта, обавезно школовање је продужено на осам година: четири разреда основне школе и четири разреда ниже гимназије, односно више основне школе. Нижа гимназија и виша основна школа биле су потпуно равноправне – имале су исте наставне планове и програме и по завршетку ученици су добијали иста сведочанства. Ученици који би завршили обавезно осмогодишње школовање имали су право да се упишу у више разреде гимназије и друге средње школе само ако би положили нижи течајни испит.²¹¹ Упркос настојању Владе ФНРЈ да уједначи систем школа у земљи, у појединим срединама још увек су постојали разни прелазни облици општеобразовних школа, као што су више или продужене основне школе које су биле сличне прогимназијама (нижим гимназијама). Оне су имале бар још два додатна разреда, а њихови планови и програми су се разликовали, како међусобно, тако и од планова и програма нижих гимназија.²¹²

Постојале су и специјалне општеобразовне школе: за децу са посебним потребама, које су биле углавном интернатски уређене (осим за ментално заосталу децу, за које су оснивана посебна одељења при основним школама) и класичне гимназије које су трајале осам година и у којима су класични језици били међу основним предметима.²¹³

²⁰⁸ *Закон о обавезним седмогодишњим школама*, Службени лист ДФЈ, бр. 84, 30. октобар 1945, 886.

²⁰⁹ Прогимназија је била обавезна трогодишња општеобразовна школа која је постојала у мањим местима, у којима није било услова за оснивање нижих гимназија. У овим школама настава се вршила по плановима и програмима нижих гимназија, али су у њима, у недостатку гимназијских професора, предавали и приучени наставници и учитељи (*Закон о увођењу обавезног седмогодишњег школовања у Србији*, Службени гласник НР Србије, бр. 43, 22. децембар 1945, 761).

²¹⁰ Видети: *Закон о обавезном седмогодишњем школовању*, *Narodne novine*, службени лист НР Хрватске, бр. 116, 7. септембар 1946. и *Закон о седмогодишњем основном школовању*, Службени лист НР Босне и Херцеговине, бр. 13, 19. март 1947, 136.

²¹¹ *Опште упутство о школовању у школама за опште образовање*, Службени лист ФНРЈ, бр. 28, 20. мај 1952, 538.

²¹² *Školstvo u FNR Jugoslaviji od školske 1945–1946 do 1950–51 godine...*, 45.

²¹³ *Isto*, 47.

Стручне школе: Планска привреда ФНРЈ, чија је реализација почела 1947. године, као и захтеви за убрзаном индустријализацијом и електрификацијом земље, подстакли су просветне власти да обрате нарочиту пажњу на развој стручног образовања. Стручне школе у ФНРЈ биле су према начину практичног обучавања подељене на:

1) школе у којима су се ученици практично обучавали у посебно организованим ученичким радионицама при школи и

2) школе у којима су се ученици практично обучавали у привредним предузећима, под надзором самих предузећа, а теоријска знања су стицали у школи.

Према дужини трајања наставе, постојале су ниже и средње стручне школе. У обе су се уписивали ученици после завршеног седмогодишњег (осмогодишњег) обавезног школовања, с тим да су ниже стручне школе трајале 2–3 године, а средње пуне 4.²¹⁴

Средње стручне школе су, уз опште средњошколско образовање, давале ученицима теоријска и практична знања из одговарајућих струка. Услов за пријем у средње стручне школе био је завршено седмогодишње (осмогодишње) обавезно образовање и положен нижи стечајни испит. Настава у овим школама била је теоретска. Ученици су похађали наставу из општеобразовних предмета у скраћеном обиму, похађали су практичну наставу при школским радионицама и другим вежбалиштима и за време летњег распуста обављали су обавезну праксу у предузећима. Постојали су следећи типови средњих стручних школа: техничке школе (одсеци: машински, електро, металуршки, грађевински, рударски, текстилни и др.), пољопривредне школе (одсеци: општи, ратарски, сточарски, воћарско-виноградски), шумарски, економски, саобраћајни (друмски, железнички, бродарски одсек), медицински (медицински техничари, лаборанти, фармацеутски помоћници и др.).

Посебан вид средњих стручних школа представљали су раднички техникуми, који су основани током школске године 1947/48. Задатак ових школа био је да се најбољим квалификованим радницима омогући стицање средње школске спреме и средњег општег образовања. У техникуме су могли да се упишу радници са завршеном нижом стручном школом, уз одговарајући пријемни испит. Избор полазника радничких техникума вршила је сама школа, а на основу предлога предузећа у коме је радник био запослен.

Четворогодишња настава у радничким техникумима била је углавном теоретска. Полазници техникума остајали су у радном односу у својим предузећима, али су радили са скраћеним радним временом. Радничким техникумима био је признат ранг средње стручне школе и свршени полазници су могли да наставе школовање на одговарајућим високим школама.²¹⁵

Учитељске, васпитачке и домаћичке школе: Југославија је од свог оснивања 1918. године настојала да реши проблем масовне неписмености становништва. Просветне власти Краљевине имале су одређене резултате у описмењавању, али је проценат неписмених и даље био висок. Рат је овај проблем само појачао, јер је велики број учитеља изгубио живот или се нашао на пораженој страни. Агитпроп КПЈ је поставио рад на убрзаном и масовном описмењавању становништва као један од приоритетних задатака, без чега се није могла за-

²¹⁴ Isto, 99.

²¹⁵ Isto, 100.

мислити изградња социјализма и планирана убрзана индустријализација. Како описмењивача није било довољно, још док је рат трајао Агитпроп је почео да организује различите течајеве за учитеље, који су потом мање или више успешно описмењавали народ.

Убрзо по ослобођењу започео је упис у старе учитељске школе, као и оснивање нових. Настава у учитељским школама трајала је у почетку 4 године, осим у Босни и Херцеговини и Македонији, где се, због видљивог недостатка учитељског кадра, школа завршавала после 3 године. Школске године 1950/51, продужена је настава на 5 година (у Босни и Херцеговини и Македонији на 4). Почев од 1948. почело је оснивање школа за васпитаче у предшколским установама. Њихово трајање било је 4 године. За потребе културног уздизања села основане су учитељско-домаћичке школе, у трајању од 4 године. У овој школи су се, поред општеобразовних предмета, предавали и домаћинство, наука о исхрани, хигијена, повртарство, живинарство и др. Учитељска, васпитачка и учитељско-домаћичка школа уписивале су се после завршене ниже гимназије.²¹⁶

Уметничке школе: Оне представљају посебан вид стручних школа. У ФНРЈ је деловало више уметничких школа различитог образовног профила и нивоа.

У средње школе за примењену уметност уписивали су се ученици са завршеним седмогодишњим (осмогодишњим) обавезним образовањем, положеном малом матуром, као и они који су завршили нижу стручну школу и школу ученика у привреди. Ове школе оспособљавале су стручњаке за уметничке занате, наставнике ликовног у општеобразовним и стручним школама и припремале будуће академске ликовне и примењене уметнике. Имале су следећа усмерења: декоративно сликарство, декоративно вајарство, графику, декоративну архитектуру, сценографију, обраду метала, тканине, керамике и др. Настава у овим школама трајала је 5 година.

У ниже музичке школе уписивана су деца која су показала музички таленат и завршила бар један разред основне школе. Школа је трајала 6 година и имала је одсеке за клавир, виолину и виолончело. Ниже балетске школе уписивала су деца са навршених 11 година живота и настава у њима трајала је 3 године. Четворогодишње средње музичке школе уписивале су се после завршене ниже или изузетно након положеног пријемног испита, ако се покаже да је кандидат изузетно талентован. Ученици средњих музичких школа оспособљавали су се за оркестарске музичаре, наставнике у нижим музичким школама, општеобразовним и стручним школама и за организаторе културно-уметничких активности у масовним организацијама. Најбољи међу њима уписивали су Музичку академију. Средње балетске школе примале су, као и ниже, децу са навршених 11 година. Настава је трајала 6 година, ређе 8, а изузетно за најталентованије 9 година. Свршени ученици средњих балетских школа били су оспособљени за професионално бављење балетском уметношћу.

У позоришне школе примани су ученици са положеном малом матуром, положеним пријемним испитом и узраста од најмање 17 година. Позоришне школе оспособљавале су „оне таленте из народа који, због недовољне школске наобразбе, немају услова да буду примљени у академије“ и имале су одељење за глуму (4 године) и одељење за техничко особље (2 године).²¹⁷

²¹⁶ Isto, 47.

²¹⁷ Isto, 231.

Школе националних мањина: Када је 1918. године формирана Југославија, унутар њених граница остали су да живе бројни припадници народа чије су матице биле у околним државама, као што су и у околним државама остали бројни припадници југословенских народа. Краљевина је прихватила међународну обавезу да поштује права националних мањина, али се према њима није равноправно односила. Немачка мањина уживала је сва права и имала је разгранату мрежу културних и просветних установа. Мађарска мањина је имала разгранату мрежу културних и просветних установа, али је истовремено била под сталном присмотром, због страха југословенских власти од њених сепаратистичких тежњи. Поједине мањине, као албанска, нису уживале никаква права.²¹⁸

Градећи Југославију на новим основама, Комунистичка партија Југославије је желела да обезбеди свим мањинама пуна национална права.²¹⁹ Одговарајућа одлука о томе донета је на Другом заседању АВНОЈ-а, и на основу ње је Комисија Привременог просветног савета Министарства просвете ДФЈ усвојила августа 1945. главне смернице за рад школа националних мањина. Главне смернице биле су следеће:

1) Све националне мањине имају право на школе на свом језику. У местима у којима живи 20 ученика, припадника одређене мањине, и нема других школа, отварају се мањинске школе; у местима у којима постоје редовне школе могу да се отворе мањинска одељења, ако је број ученика припадника одређене мањине бар 30.

2) Упис у мањинске школе врши се према жељи родитеља, али принципијелно, припадници одређене мањине похађају школу за дотичну мањину.

3) Надлежност над мањинским школама имају републичка министарства просвете.

4) Наставници у школама националних мањина су припадници дотичних мањина, али држављани Југославије. Изузетно, остављена је могућност да у мањинским школама предају наставници из земље матице, уколико сама мањина не може да обезбеди одговарајуће наставнике.²²⁰

5) Настава у мањинским школама обавља се на језику националне мањине, али је и настава српскохрватског језика, односно словеначког и македонског била обавезна.

6) Наставне планове и програме одобрава Министарство просвете ФНРЈ. Оно издаје уџбенике за мањине, односно уколико не може да обезбеди југословенско издање, набавља потребне уџбенике из матичне државе.²²¹

²¹⁸ О месту националних мањина у културној и просветној политици Краљевине Југославије видети: Љ. Димић, *Културна политика Краљевине Југославије III. Политика и стваралаштво*, Београд 1997, 5–133.

²¹⁹ Од давања пуних националних права била је изузета немачка мањина, због масовне колаборације са Трећим рајхом. Оне „Подунавске Швабе“ који нису напустили територију Југославије са повлачењем немачке војске били су практично протерани из земље првих година после рата. О овоме више у: Z. Janjetović, *Between Hitler and Tito. The Disappearance of the Vojvodina Germans*, Belgrade 2000.

²²⁰ На основу споразума Румуније и Југославије из 1933. године у румунским школама у ФНРЈ предавао је извештан број румунских држављана, односно у српским и хрватским школама у Румунији предавао је извештан број југословенских држављана. Сличан реципрочитет је успостављен после 1945. са владама Албаније и Бугарске.

²²¹ *Реферат о исељеничким и мањинским школама*, Београд, 5. април 1946, документ бр. 184, стр. 439.

Бројно југословенско исељеништво имало је своје школе. У Мађарској и Румунији било је више српских и хрватских школа, а треба поменути још српске и словеначке школе у САД, југословенске школе у Латинској Америци (најпознатије у Антофагасту, Пунта Аренасу, Монтевидеу и Буенос Ајресу) и Српску школу у Трсту. О већини исељеничких школа старало се Министарство просвете Краљевине Југославије и ту бригу наследило је, бар формално, Министарство просвете ДФЈ (ФНРЈ). Део исељеничких школа био је у приватним рукама, а о неким су се старале српске црквеношколске општине. У погледу исељеничких школа, брига просветних власти ФНРЈ да се спречи „непријатељска пропаганда“ међу исељеницима далеко је превазилазила бригу за њихов материјални положај. Зато се сматрало веома важним да се исељеницима обезбеде одговарајућа литература и други пропагандни материјали из народноослободилачке борбе, а од омладинске организације се тражило да се повеже са омладином исељеника.²²²

ШКОЛА ИЗМЕЂУ ПОТРЕБЕ ЗА РЕШАВАЊЕМ ОБЈЕКТИВНИХ ТЕШКОЋА И ОПТЕРЕЋЕНОСТИ ИДЕОЛОГИЈОМ

Просветна политика ФНРЈ у првој деценији после Другог светског рата није била узалудна: многе разрушене школе биле су обновљене и сазидане су нове; велики број неписмених одраслих лица је описмењен; проценат деце и омладине обухваћене школским системом превазилазио је укупан број ученика у Краљевини Југославији; националне мањине су укључене у образовни систем у далеко већој мери него раније. Постигнути су значајни резултати у смањивању разлика између културно развијених и неразвијених области. Бројни историјски извори, међутим, приказују и несклад између многих хтења просветних власти ФНРЈ и стварности. Партијски кадрови који су радили у просвети често су, у свом револуционарном заносу, превиђали да се негативно наслеђе из прошлости и ожиљци рата не могу уклонити административним мерама, преко ноћи. Морали су да се суоче са бројним објективним тешкоћама које су отежавале наставни процес, али и са снагом традиција и отпором према револуционарним променама, чак и онда када су доприносиле цивилизацијском напретку друштва. Поменути несклад приказати ћемо кроз анализу серије извештаја, међу којима нарочито место заузимају они који су написани пером просветног инспектора Ивана Лерика, настали током 1948. и 1949. године, као и кроз обиман елаборат (од 200 страна) непознатог аутора о општим просветним приликама у земљи, написан током 1949. године.²²³ Ови архивски документи представљају прворазредни извор за проучавање просветних прилика на терену, али и парадигму идеологијом оптерећених погледа на просвету.

²²² Исто.

²²³ Просветни инспектор Иван Лерик, човек широког образовања, одличног дара запажања, али и марксистички догмата, обишао је током 1948. и 1949. године велики број школа широм Југославије, и присуствовао је већем броју конференција просветних радника. Извештаји се налазе у АЈ, 317-48-71 и АЈ, 317-52-75; део извештаја објављујемо у Зборнику, у одломцима, под бр. 156, 157, 158, стр. 358-370 и 189, стр. 451. *Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ* из 1949. налази се у АЈ, 317-50-73. У Зборнику га објављујемо у одломцима као документ бр. 161, стр. 375.

Школа оптерећена објективним тешкоћама

Негативно наслеђе прошлости и ратна разарања били су видљиви, у мањој или већој мери, на простору читаве Југославије. На овом месту задржаћемо се на примерима Босне и Херцеговине, Македоније и Косова и Метохије, јер је у овим републикама, односно аутономној области, стање било најтеже.

Босну и Херцеговину је оптерећивао недостатак учioniца и школских зграда. Због тога су просветни радници у многим местима били принуђени да одржавају наставу у више смена и да раде ноћу, у просторијама у којима није било електричног осветљења. Недостатак учioniца решаван је адаптацијом помоћних школских просторија, укључујући и тоалет, као што је то био случај у једној школи у околини Бихаћа. У учioniцама је недостајао намештај и била је раширена појава да се у једној клупи намењеној за двоје тискају по 4–5 ученика. Многи ученици били су принуђени да пешаче до школе и по двадесетак километара. Они срећнији користили су воз, често теретни „а понегде, где је уведен ђачки вагон, не могу да уђу у њега јер ту улазе и други путници, па се ђаци вешају по возовима“.²²⁴

Владала је општа несташница школског прибора и уџбеника. У појединим школама ученици су писали задатке на било каквом папиру, „од пакпапира до папира за машину“. У неким забаченим местима нису написали ниједан рад за првих неколико месеци школске године.

Недостајали су и наставници. Због потребе да се школе у Босни и Херцеговини што пре попуне наставничким кадром, учитељске школе у републици биле су скраћене на три године и основани су различити убрзани курсеви. Кадар је стално пребациван из једног места у друго, где год би школа остала без наставника. Централна управа синдиката просветних радника Југославије покренула је 1947. иницијативу да се учитељи из других крајева ФНРЈ добровољно јаве на рад у БиХ. Пријавило се тридесетак учитеља из Србије и свега неколико из Хрватске.²²⁵

Здравствене прилике и међу ученицима и међу просветним радницима биле су врло лоше. Забележено је више случајева туберкулозе и ендемског сифилиса. У Добоју је неколико туберкулозних ученика редовно похађало наставу са здравом децом, а да се над њима није вршио никакав здравствени надзор; у ђачком интернату у Завидовићу дуго је радила туберкулозна васпитачица. Као илустрација тешког стања у коме се налазила просвета у Босни и Херцеговини може да послужи и опис једног директора школе: „Поред мене седео је један директор у врло трошним ципелама, које су на самој капици ципеле имале грдну закрпу (врло невешто направљену), а кроз горњи део коже, испуцане на многим местима, виделе су се чарапе“.²²⁶

Опште сиромаштво није представљало једину објективну тешкоћу у просвети Босне и Херцеговине. Посебан проблем били су незнање и конзервативизам средине. У вишем разреду једне школе ученик је питао наставника где се налази држава Унра, а у једном муслиманском селу учитељ Србин, не би ли придобио наклоност сељака, морао је да стави фес на главу и да редовно посећује џамију!²²⁷

²²⁴ Иван Лерик, *Извештај са конференције директора средњих школа у НР БиХ*, документ бр. 157, стр. 364.

²²⁵ *Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ, 1949*, документ бр. 161, стр. 375.

²²⁶ Иван Лерик, *Извештај са конференције директора средњих школа у НР БиХ*, документ бр. 157, стр. 364.

²²⁷ Исто.

Просветне прилике у Македонији биле су сличне босанскохерцеговачким. Сиромаштво је било опште, велики проценат становника био је неписмен, а наставници малобројни, недовољно стручни и преоптерећени: у Скопском срезу поједини учитељи имали су и по 300 ученика. У појединим срединама са доминантном албанском и турском мањином није било учитеља и аналфабетске течајеве водили су ученици III и IV разреда основне школе. Македонска влада покушала је да покретањем двонедељних курсева повећа број учитеља и поправи стручну спрему постојећих, али су прави резултати изостали због сувише кратког трајања течаја и недовољно искусних инструктора. Неки учитељи давали су школска имања у наполицу, „као што то ради кулак“, и њих су обрађивали чланови масовних организација и сељачких радних задруга. Поједини учитељи су, суочени са немаштином, самовољно напуштали и затварали школе одлазећи у Скопље или Београд.

Посебно питање са којим су се суочавале македонске просветне власти било је образовање мањина, тј. Албанаца, Турака и Рома. Они су, као врло конзервативни муслимани, избегавали да шаљу своје кћери у школу, односно понегде су пристајали тек након што би се уверили да ће им предавати учитељице и да ће бити одвојене од мушке деце.²²⁸

Косово и Метохија је била област са нарочито неповољним културно-просветним наслеђем. Сиромаштво Срба, Албанаца и осталог становништва било је опште, а са њим, раме уз раме, ишли су предрасуде и незнање. У аутономној области је недостајало све: школске зграде, учионице, уџбеници и учила и наставници. Број школа наслеђених из Краљевине Југославије био је мали: свега 290 основних школа и две гимназије на српском наставном језику и ниједна школа на албанском. Велики број школа није био у функцији због последица ратних разарања или недостатка наставника.

Држава је од 1945. интензивно градила просветне установе на Косову и Метохији. Према неким подацима, 1951. године било је 790 основних школа (од тога 479 албанских) и 189 гимназија (50 албанских), али су се многе школе налазиле у нефункционалним зградама – у приватним кућама и џамијама.²²⁹ Постојеће школе биле су тесне да приме све ученике и полазнике курсева, тако да је, према неким прорачунима, једном ученику припадало у просеку око 0,46 м² школског простора. Недостатак школског простора ни у ком случају није значио да су деца Косова и Метохије масовно кренула у школу. Напротив, око 1950. године школу је похађало свега 55% деце. Од тога највећи део је чинила албанска популација, која је, оптерећена предрасудама, у великој мери одбијала да пошаље децу у грађанске школе, чак и на албанском језику.

Ученици се нису тискали само у школама. Уобичајена слика у интернатима била је да по двоје ученика спава у једном кревету, а местимично и по 5–6 на два спојена. Исхрана је била слаба, осим у интернату у Призрену, чије је особље похваљено што је на време спремило зимницу и друге потрешштине. Грејање није било решено у већини интерната. У тако отежалим условима за живот ученици нису могли да постигну очекиване резултате. Проце-

²²⁸ Иван Лерик, *Извештај о конференцијама у организацији Министарства просвете НР Македоније*, документ бр. 156, стр. 358.

²²⁹ *Извештај за Повереништво просвете о просветним приликама на Косову и Метохији*, Београд, 1945, документ бр. 150, стр. 342.; *Проблеми школства на Косову и Метохији*, извештај Управе за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ, Београд 1951; документ бр. 459, књига 2, стр. 324. Осим тога основан је један број нижих и средњих стручних школа: пољопривредних, медицинских, рударских, техничких и др.

нат слабих ученика кретао се: у основним школама око 70%, у средњим око 50%, односно у стручним око 40%.

Просветне власти на Косову и Метохији сусретале су се и са проблемом недостатка наставника. У читавој области радило је 1379 учитеља (862 Албанца и 517 Срба), што је задовољавало око 2/3 потреба, ако се узме просек од 50 ученика на једног учитеља (у српским школама број ученика на једног учитеља био је у просеку 20–30, док је у албанским био далеко већи). Велики број учитеља албанске националности, али и српске, није имао потпуно образовање за свој позив, већ завршену основну школу, 1–3 разреда гимназије и неки убрзани учитељски курс. Број наставника предметне наставе са завршеним факултетом или педагошком школом био је такође мали.²³⁰

Школа оптерећена идеологијом

Сваки друштвени и политички систем настоји да васпитава и образује грађане у складу са својим основним идеолошким поставкама. Сврха школског система је да, кроз различите наставне садржаје, оформи будуће носиоце самог поретка. То подједнако важи и за традиционална и модерна друштва, као и за тоталитарни и демократски друштвени поредак.²³¹

Целокупан живот и рад школе у ФНРЈ 1945–1952 био је, упркос започетој либерализацији друштва под утицајем Резолуције Информбироа, оптерећен идеологијом. Идеолошка и политичка неутралност, коју је „буржоаска педагошка наука“ узимала као свој идеал, посматрана је као маска иза које се крије тежња владајућих класа да се оправда „експлоатација човјека по човјеку“ и капиталистички друштвени поредак прикаже као вечан и непроменљив. Идејност, односно идеологизација и политизација наставе, посматрана је као повезаност са „напредном стварношћу“, са стварношћу изградње социјализма.²³² У наставку, кроз анализу уџбеника, наставника и ученика, приказаћемо степен идеологизације просвете у ФНРЈ у посматраном периоду.

Уџбеници: По свом садржају значили су „одлучно кидање са оним старим уџбеницима који су били презасићени религијом, монархијом, идеализмом, фатализмом, мистицизмом и сујеверјем“, ²³³ што је нарочито видљиво у уџбеницима из тзв. базичних предмета, као што су матерњи језик и књижевност, историја, географија и математика.

Текстови објављени у читанкама за српскохрватски и друге матерње језике могли су се поделити на неколико ширих тематских целина, као што су: обнова и изградња земље (петогодишњи план, индустријализација, електрификација, развој села, ударништво), народноослободилачка борба (народни хероји, „наша Армија“, братство и јединство), идеолошки пречишћена историја југословенских народа (народне песме, приче и др.), текстови „из

²³⁰ Исто.

²³¹ На пример, крајњи циљ просветне политике Краљевине Југославије по *Закону о народним школама* из 1929. био је образовање и васпитање у духу интегралног југословенства (Ј. Димић, *Културна политика Краљевине Југославије II. Школа и црква*, Београд 1997, 117–144).

²³² „Идејно-политичким заснивањем и усмеравањем наставе, школа формира читаво биће ученика, развија га и изграђује интелектуално, одгаја морално, патриотски, у духу истинског, демократског интернационализма.“ – Dr. S. Pataki, *Uvod...*, 89.

²³³ *Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ, 1949*, документ бр. 161, стр. 375.

братских земаља“ (СССР, „народне демократије“, Црвена армија, Лењин, Стаљин и др.) и идеолошки пречишћени књижевни текстови других народа (уметничка и народна књижевност). Наведимо неколико карактеристичних наслова: *Петогодишњи план* (читанка из Србије), *Народна власт* (Македонија), *Електрика у нашем сету* (Хрватска). У свим овим читанкама биле су заступљене песме и приче о Јосипу Брозџу Титу.

У појединим читанкама поткрале су се извесне „идејне погрешке“. На пример у босанскохерцеговачком издању за II разред нашла се *Ђурђевданска песма*, а у српском приповетка *Како су се посвађали делови човечијег тела*, која је настала још у римско доба са намером да „отупи класну борбу“. Поједини текстови приказивали су мајку „каква она није данас“ или су уносили дух нетолеранције и националне нетрпељивости, као приповетка *Циганин хвали свога коња*, која је проглашена за погрешну зато што „на Цигане ми данас не гледамо као на лажљивце и данас нема џамбаса“.

Наставе историје је „по своме квалитету, научности и идејној усмерености несумњиво изашла из старих оквира“, иако је стање још увек било лоше, јер многи наставници још нису „пречистили ни најосновније ствари марксизма-лењинизма“, ма колико су настојали да излажу наставне садржаје у складу са прокламованим идеолошким поставкама. Неки су, штавише, заобилазили различите „деликатне“ наставне садржаје.

Уџбеници географије (као и наставни програми) по карактеру и обиму углавном су одговарали узрасту коме су били намењени, али и у њима су пронађени бројни недостаци. Као кључна замерка наводи се да у њима нема ни речи о борби за изградњу социјализма, о социјалистичкој реконструкцији села, масовним организацијама, као ни о руководећој улози Партије. Читањем ових уџбеника „не може ни да се наслути стваралачки елан наших људи у борби за социјалистичку изградњу наше земље“.²³⁴

Идеологизацију просвете у ФНРЈ најпластичније илуструје анализа једног броја збирки задатака из математике. Њихов основни недостатак био је што су задаци из аритметике, геометрије и других математичких дисциплина патили од апстрактности, формализма и „слабог повезивања са животом“. Задаци у збиркама за основну школу били су махом аполитични, а неки, као хрватска збирка за II разред основне школе, „потпуно туђи револуционарној садржини наше земље“. У њима „нигде није дат наговештај оштре класне борбе која се води у нашој земљи. Ни једним јединим задатком ученик није стављену ситуацију да се узбуди, да се радује, да се диви, да заволи хероје рада, да мрзи штеточине, једном речју, да заузме један одређен и правилан став“. Збирке из Србије су боље оцењене, јер су састављене на основу података узетих из дневне штампе, брошура о социјалистичкој изградњи и др. Ево неколико карактеристичних задатака: „За време подизања Дома културе IV рејона (1947. године) једне недеље 23 фронтовца из Улице Тодора од Сталаћа пренесу зидарима за 8 часова рада 21750 ком. цигала. За које време би урадили исти посао 48 фронтоваца?“, или „Наши радници послали су 9400 литара уља као своју помоћ француским рударима који штрајкују. Ако се од тога једној радничкој породици додели 5 литара уља, колико ће радничких породица добити од ове помоћи из Југославије?“²³⁵

²³⁴ Исто.

²³⁵ Исто.

Наставници: Учитељи чине основну масу наставничког кадра. Њихов посао је тежак и одговоран, јер описмењују и дају друга основна знања будућим грађитељима друштва. Како се од њих очекује да образују будуће грађане у складу са владајућим идеолошким моделима, њихов рад је под присмотром органа свих држава, нарочито тоталитарних. У Краљевини Југославији од њих се тражило да буду носиоци идеологије интегралног југословенства, а у ФНРЈ да буду носиоци социјалистичког друштвеног преображаја.

Како је замишљен идеалан учитељ у „новој“ Југославији? Од њега се тражило да свој посао ради с љубављу и да воли средину у којој ствара, што је, у крајњој линији, нешто што се очекује од сваког запосленог човека, независно од друштвеног система, али је он морао да буде и „начисто са нашом данашњом стварношћу“. Од учитеља се захтевало да има „јасну и чврсту идејно-политичку оријентацију“, а онај који је аполитичан, тј. одгаја младе нараштаје у духу неутралности и пасивности према новом друштву проглашен је за непријатеља социјалистичке домовине и штеточину.²³⁶

Од учитеља се очекивало да се константно стручно усавршава кроз похађање различитих курсева и стручних скупова, праћење педагошке литературе и коришћење како сопственог, тако и туђег педагошког искуства. Требало је да одбаци све наставне садржаје које је Партија прогласила лажним и ненаучним, а који су, веровало се, чинили највећи део наставних садржаја у школи Краљевине Југославије. Темелј целокупног учитељевог рада чиниле су „тековине народноослободилачке борбе“, чију је вредност и величину требало да осећа и да их са одушевљењем преноси ученицима,²³⁷ он није смео да заостаје за револуционарним променама које су се интензивно вршиле и требало је да буде човек са погледом упртим у будућност – „чији часовник иде 15 минута напријед“.²³⁸

Нови учитељ, „изграђен, наоружан знањем и одушевљен за рад“, требало је да стави све своје снаге у службу народу, јер, како су то партијски идеолози тумачили, некадашњим „ненародним властима“ није било у интересу културно уздизање народа и оне су са подозрењем гледале на праве народне учитеље и њихов јавни рад. Учитељ је имао задатак да, у условима обнове земље и започињања планске привредне изградње, помогне да се учврсти „народна власт“ и да предњачи у борби против „црноберзијанаца, народних штеточина и саботера“, односно свих стварних или потенцијалних противника изградње социјализма. Од учитеља се тражило да објасни народу смисао колективизације пољопривреде и да својим теоретским и практичним знањем допринесе модернизацији пољопривредне производње. Најзад, Партија је видела учитеља као централну фигуру просвећивања народа, јер је

²³⁶ Dr. S. Pataki, *Uvod...*, 152. Лик идеалног учитеља преузет је из совјетске педагошке науке: „Напредни наставник – то је большевик [...] то је самопрегорни борац за комунизам. Њега одликује најдубља и искрена вера у правичност дела Лењина-Стаљина, највећа и потпуна преданост делу комунизма и непоколебљива увереност у његову крајњу победу.“ – (П. Н. Груздев, *Педагогија...*, 469). Описујући идеалног учитеља, Патаки се осврнуо и на улогу родитеља у образовно-васпитном процесу, јер они као „први и природни одгајатељи“ морају да стекну „правилне идејно-политичке погледе“. У противном, родитељи не би могли да допринесу социјалистичком образовању и васпитању (Dr. S. Pataki, *Uvod...*, 153).

²³⁷ О улози народноослободилачке борбе у образовно-васпитном процесу ФНРЈ видети: др. К. Грубачић, *Васпитни значај народноослободилачке борбе*, предавање одржано на Коларчевом народном универзитету, Београд 1947.

²³⁸ *Народни учитељи као јавни радници*, документ бр. 125, стр. 286.

широко распрострањена писменост један од основних предуслова напретка и модернизације сваког друштва.²³⁹

Какав је био материјални положај „фаланге народних учитеља“, пред коју су постављени набројани задаци? Учитељи, традиционално сиромашни, додатно осиромашени ратним разарањима, имали су ниже плате од осталих државних службеника. Плата почетника у служби била је око 1948. године 3.500 динара, док је приправник комерцијалиста примао 3.700, а да нема дилеме чији је посао тежи и одговорнији. Превођењем државних службеника у нове платне разреде 1947. године донекле је поправљен материјални положај просветних радника, али то није одвратило многе учитеље од одлуке да напусте своју професију и окушају срећу бавећи се неким другим занимањем.²⁴⁰

Највећи број учитеља живео је и радио на селу, удаљен од среских места у којима је добијао следовање гарантованог снабдевања. У појединим срединама, у Македонији на пример, власти су добро организовале снабдевање учитеља, отворивши специјалне продавнице по среским местима. У њима су они могли без проблема да се снабдеју потрошачким картама, намирницама, петролејем и др. У другим срединама локалне власти нису водиле рачуна о својим учитељима: у Србији, у Поречком срезу, власти им нису давале следовање сапуна и кафе, „јер то учитељу не припада“. У неким местима уместо брашна делило им се жито које су морали сами да мељу, што им је одузимало и време и енергију. Поједини учитељи били су принуђени да се баве црном берзом.²⁴¹

„Идеолошко-политичко уздизање“ и стручно усавршавање учитеља били су у жижи интересовања просветних власти, јер се испоставило да многи међу њима „чине крупне грешке“ у раду, што је резултат њиховог недовољног општег образовања и недовољне идеолошко-политичке изграђености. „Има учитеља који још иду у цркву и носе крстове“. Још 1945. покренути су поједини курсеви у којима су учитељи изучавали народноослободилачку борбу, а школске године 1947/48. Централна управа синдиката просветних радника Југославије израдила је програм за идеолошко-политичко образовање учитеља. Осмишљено је више форми овог програма, које се могу свести на различите курсеве, предавања у масовним и синдикалним организацијама, писање реферата и друго.

Учитељи су били оптерећени бројним обавезама. Због малобројности радили су прековремено, са великим бројем ђака (у неким местима Македоније и по 300). Ван школе, редовно су били ангажовани у раду масовних организација, у руковођењу алфабетским течајевима, у раду дилетантских уметничких група; готово сви су били чланови актива агитатора. Честа последица презаузетости учитеља била је површност у њиховом основном послу.²⁴²

Партија је показивала далеко мању наклоност према гимназијским професорима. Њих је пратила оцена да су били слабо политички и идеолошки изграђени, да је њихов наставни рад недовољно идејно-политички усмерен и да често неправилно интерпретирају наставни садржај. Партијски кадрови били су нарочито непријатељски расположени према професорима који се нису одрицали празновања црквених празника и ношења религиозних симбола. У

²³⁹ Исто.

²⁴⁰ *Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ, 1949.* документ бр. 161, стр. 375.

²⁴¹ Исто.

²⁴² Исто.

њима су видели свесне непријатеље који користе различите тешкоће за антикомунистичку пропаганду, „рачунајући са малограђанским менталитетом доброг дела наставника“.²⁴³

О степену неповерења просветних власти ФНРЈ према наставницима сведочи више примера из пера просветног инспектора Ивана Лерика. Почетком 1949. он је обишао један број гимназија у Словенији и Хрватској и запажања која је потом изнео у извештају Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ представљају изразите примере идеолошки оптерећених погледа на просвету:

1) Професор књижевности у једној љубљанској гимназији настојао је да предаје у складу са резултатима „науке марксизма-лењинизма“. Он је, штавише, у свом разреду, као писану вежбу, увео састављање записника са конференције омладинске организације, али научни метод марксизма-лењинизма није савладао. Таквим наставницима требало би, по Лерику, помоћи издавањем уџбеника са добро прокоментарисаним тезама.

2) Професор историје предавао је Први и Други српски устанак. Набрајао је сувопарне чињенице, што је подстакло Лерика да му препоручи књигу Веселина Маслеше о Светозару Марковићу, у којој се говори о српским устанцима, „а исто тако и једну брошуру, издату од Коларчевог универзитета“.

3) Професор руског језика: граматизирао је и етимологизирао, обрађујући текст неутралног садржаја. Замерено му је што избегава текстове политичког карактера, јер би требало да помоћу наставе руског језика „заволимо ту земљу, те народе, борбу и тековине које су учиниле Совјетски Савез најнапреднијом земљом на свету“.

4) Једна професорка није искористила предавање о грађевинским материјалима „за развијање братства и јединства наших народа на привредној основи“, јер није наводила из које републике су набављане разне врсте материјала. Час је, штавише, пошао „нежељеним“ током, када су ученици почели да се распитују којим стиливима и од којих врста камена су грађене поједине цркве.²⁴⁴

Од директора школа очекивало се да буду носиоци револуционарних промена у школи, али и по овом питању Партија се нашла у раскораку између идеала и стварности, о чему опет најпластичније сведоче извештаји Ивана Лерика. Директоре је углавном оценио као људе застарелих схватања, опортунисте, личности несклоне критици и самокритици, који се према постављеним задацима односе као чиновници који нису схватили политичку страну својих функција. Од њих није тражио само стручне и организаторске способности, већ и одушевљење што дају свој допринос изградњи социјализма. Директори су носили у себи, „не остатке, већ читаву грађанску свест“, а марксизам-лењинизам, теорију која би требало да им пружи полазне основе за целокупно деловање, прихватили су само форме ради. Неки од њих имали су, штавише, сумњиво држање за време рата и окупације.

Своје критичко виђење директора Лерик је илустровао различитим примерима, међу којима је карактеристичан опис директорке женске гимназије у Вараждину: „Једна госпођа од 45 година која носи некакав фантастичан шешир, а која [говори] без икаквог унутрашњег узбуђења, осим што ју мало узбуђује да говори пред масом слушаоца“. Она о актуелним пробле-

²⁴³ Исто.

²⁴⁴ АЈ, 317-48-71, Иван Лерик, *Извештај са службеног пута у Љубљану, Загреб, Брежице и Винковце*, Београд, март 1949.

мима „не разбија главу, већ своју неукост, неспособност и малограђански опортунизам покрива фамилијарним смешкањем, не би ли пробудила пријатно саосећање над тешкоћама са којима се она мора борити“.²⁴⁵

Партија је веровала само директорима из сопствених редова, макар они не били довољно стручни и искусни: „Млад директор (испод 30 година), курсиста [...] интелигентан, политички добро изграђен, борбен, самокритичан, начитан, енергичан и радин [...]. Кроз неко време [...] биће директор најбољег кова.“²⁴⁶

Ученици: Ученичка популација је одувек и свугде у свету налик једна другој: мање или више вредно учи и прави различите „несташлуке“, који су најчешће бенигни и сазревањем личности престају да буду привлачни. Међутим, тоталитаризам нема слуха за шалу и духовите испаде младих људи,²⁴⁷ јер у условима изградње социјализма у једној земљи учење постаје дужност, вид класне борбе која се води на свим пољима и носиоце сваког облика отпора требало је одстранити из просвете.²⁴⁸

Просветни инспектор Иван Лерик је у својим извештајима посветио велику пажњу ученичкој недисциплини, наводећи низ примера из београдских гимназија. Многи ученици и ученице нижих разреда гимназије стајали су „као беспризорни“ испред биоскопа, препродавали улазнице, тукли се и задиркивали пролазнике. Они старији обилазили су кафане, барове и коцкали су се. Слаби ученици били су прави хероји: проглашавани су за ударнике и добијали су значку: две укрштене пловке са двојком у средини. Ученици су се међусобно ословљавали са пуковничке и генерале, у зависности од броја слабих оцена, а највећи чин имали су они са највише слабих оцена – генералисимуси. Примећен је био и рушилачки однос ученика према школској имовини, који је у појединим школама узео маха.²⁴⁹

Толико о дисциплини ученика грађанског порекла. А дисциплина партијског подмлатка? Поједини ученици – омладински активисти – сувише су буквално схватили задатке које им је поверила Партија. Одговорност коју су преузели, по свему судећи, помутила им је разум, па су се понашали крајње непримерено. Ево примера: неколико ученика-активиста Учитељске школе у Загребу „поповало“ је директору и наређивало му да у што краћем року припреми школски хор за једну приредбу; омладинско руководство дубровачке гимназије је својевољно користило директоров службени телефон и тражило је од њега да обезбеди одређен број ученика за бербу маслина, иако је настава била у току.²⁵⁰ Директори школа и наставници нису смели да се супротставе бахатим омладинским руководиоцима „из опортунизма“, али, по свему судећи, прави разлог био је њихов страх од могућих последица, уколико се замере неком од њих.

²⁴⁵ АЈ, 317-48-71, Иван Лерик, *Извештај са конференције директора гимназија и учитељских школа у Загребу*, 26. април 1948.

²⁴⁶ Иван Лерик, *Извештај о конференцијама у организацији Министарства просвете НР Македоније*, документ бр. 156, стр. 358.

²⁴⁷ Читаоце подсећамо на роман Милана Кундере *Шала*.

²⁴⁸ *Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ*, документ бр. 161, стр. 375.

²⁴⁹ АЈ, 317-48-71, Иван Лерик, *Материјал из извештаја инспектора Министарства просвете НР Србије, Хрватске и Главног одбора АП Војводине и извештаја Централног већа Народне омладине Југославије, Београд 1949.*

²⁵⁰ Исто.

Партијски кадрови у просвети имали су разумевања за неке објективне тешкоће које су доприносиле слабијем успеху ученика од очекиваног, као што су недостатак наставника, уџбеника и друго, али су без много дилеме стављали знак једнакости између различитих облика недисциплине, односно девијантног понашања, и ученика грађанског порекла. Често су спомињали проблем лошег социјалног састава гимназија, јер су и наставници и ученици најчешће били припадници „свргнуте буржоазије“. Ученици гимназија наследили су од родитеља индивидуализам, који добија примесе анархизма. Они су избегавали да се укључе у опште задатке који су се постављали пред социјалистичком омладином и живот, који би требало да је испуњен радом због изградње домовине, заменили су животом испуњеним лаким уживањем и песимизмом. Насупрот њима, стајала су деца радничког и сељачког порекла, дакле оних друштвених слојева који су били субјекти револуционарног преображаја, која још увек нису похађала гимназије у довољној мери. Лерик је сматрао да се овај проблем може решити отварањем што већег броја интерната, у којима би боравили ученици из сиромашнијих друштвених слојева током школовања у гимназијама.

Партија је посматрала проблеме у просвети као прворазредно политичко питање зато што их је поставила револуција која није била завршена: „Схватање да су задаци који стоје пред нама револуционарни задаци, мора да пробуди оне који су се мало успавали, мора развити иницијативу и борбеност [...]. При том, разуме се, да ми у данашњим условима не треба да примењујемо све методе револуције, већ њен дух, а најбољи пример, на који се треба стално позивати – не испуштајући из вида да ми и данас живимо [...] у револуционарној борби – је народноослободилачка борба, која је показала како се мобилишу снаге на извршењу задатака, како се отклањају објективне тешкоће.“²⁵¹

Школа и верске заједнице

Посебно место у процесу идеологизације и политизације просвете у социјалистичкој Југославији имала је борба против религије и утицаја верских заједница на образовање и васпитање будућих грађана социјализма. Марксистички поглед на свет заснивао се на дијалектичком материјализму, веровању да не постоји ништа изван природе (материје). Она није статична, већ је подложна сталним променама, а све оно што је духовно, што је производ ума, производ је материје, односно не може ни да настане ни да опстаје ван материјалног света. Религија је један у низу производа људског ума и, у условима класног друштва, она је идеолошко оруђе владајуће друштвене класе, која својим садржајима обмањује потлачене друштвене слојеве и држи их у незнању и покорности.

Став КПЈ према религији и верским заједницама у илегалном периоду није се разликовао од става СКП(б) и Коминтерне. У почетку био је нетолерантан и милитантан да би касније, у време Народног фронта, постао толерантнији и прагматичнији. Такав однос КПЈ према религији и верским заједницама одржао се и у време рата и револуције, јер је у борби против фашизма требало окупити све слободоумне појединце и групе. Зато су се у партизанским јединицама борили поједини православни, католички и муслимански свештеници антифашисти, међу којима су неки постали угледни чланови Партије, као православни свештеник Влада

²⁵¹ Иван Лерик, *Извештај о конференцијама у организацији Министарства просвете НР Македоније*, документ бр. 156, стр. 358.

Зечевић. Свештеници су у партизанској војсци чинодејствовали и обављали поједине административне послове. У партизанским јединицама славили су се и верски празници (слава, Божић, Ускрс, Бајрам и др.). Забележени су, додуше, случајеви крајње секташког, насилничког односа појединих припадника народноослободилачке војске према свештенству и верницима, али је у основи Партија неговала толерантан однос према цркви. Овакав однос био је прагматичан, проистицао је из тактичких потреба народноослободилачког покрета.²⁵² Идеолошки обрачун остављен је за касније, по победоносном исходу револуције.

Крај рата и победа револуције учинили су да Партија промени однос према религији и цркви. У настојању да створи сасвим другачији, социјалистички друштвени поредак и социјалистичког човека, прихватила је веру у бога као лични чин појединца, рачунајући уосталом да ће у редове градитеља социјализма привући и религиозне људе, али није могла да толерише да васпитнообразовну улогу дели са верским заједницама.

Партија је прихватила веронауку искључиво као факултативни предмет, који није улазио у наставни план и програм основних и средњих школа, није био оцењиван и није био уписиван у сведочанства. Верска настава могла је да се одвија само ван редовних школских часова, 1–2 часа недељно. Право на држање наставе имали су само свештеници који се нису компромитовали за време рата и окупације и који су добили одобрење за рад од Окружног народног одбора на чијој територији се налазила школа. Издржавање вероучитеља је третирано као ствар споразума између наставника и родитеља.²⁵³

Партија је држала верску наставу под сталном присмотром и систематски је радила на одвраћању ученика од ње.²⁵⁴ Иницијативу у репресивним мерама према цркви често је препуштала локалним партијским органима, који су настојали да докажу своју непоколебљивост у борби за социјалистички преображај друштва. Црквене власти су се у таквим случајевима жалиле централним просветним и партијским органима, али су они, лицемерно, сву одговорност за насилничко поступање пребацивали на локалну власт.²⁵⁵ Аутор поменутог елабората о општим просветним приликама у ФНРЈ из 1949. године похвалио се да похађање веронауке у Македонији, Црној Гори и Босни и Херцеговини више није представљало проблем, уз малу оgradu да то још није значило да су верска убеђења грађана била искорењена и, самим тим, да не би требало одустати од борбе против њих, као ни против „разних других облика мистике“.²⁵⁶

У Босни и Херцеговини веронаука се предавала у 45 основних школа, од готово 1.400 колико их је те године било у републици.²⁵⁷ Није се одржавала ни у једној средњој

²⁵² Р. Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970, Први део: 1945–1953*, Београд 2002, 124–138.

²⁵³ *Упутство о настави вјеронауке у школама*, Службени лист НР Босне и Херцеговине, бр. 23, год. II, Сарајево, 5. јуни 1946, 287; Р. Радић, *Држава и верске заједнице...*, 188–195.

²⁵⁴ Говорећи, између осталог, о улози наставе биологије у борби против религиозног погледа на свет, просветни инспектор Иван Лерик је закључио да је настава успела „тек онда ако се покажу и практични резултати, као на пр. много мање посеђивање часова веронауке“ (АЈ, 317-48-71, *Извештај са службеног пута у Љубљану, Загреб, Брежнице и Винковце*, Београд, март 1949).

²⁵⁵ Р. Радић, *Држава и верске заједнице...*, 192.

²⁵⁶ *Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ*, документ бр. 161, стр. 375.

²⁵⁷ Прецизне статистичке податке о броју школа свих образовних нивоа и усмерења у ФНРЈ за период 1945–1951. видети у: *Школство у ФНР Југославији од школске 1945–1946 до 1950–51 године*, Београд 1952.

школи, изузев у медреси у Сарајеву и фрањевачкој гимназији у Високом. Веронауку је похађало нешто мање од 10.500 ученика, од приближно 268.000 колико их је укупно било у републици (око 4%). Од тога највећи број, око 51%, био је католичке вероисповести, око 35% муслиманске, а око 14% православне. Аутор елабората се пожалио да је велики број ученика римокатоличке вероисповести још увек присуствовао верским обредима, али, истовремено, „у неким местима, која су била позната по својој верској заслепљености (Широки Бријег, Ливно, Љубушки) данас ученици скоро више ни не одлазе у цркву“.²⁵⁸

У Црној Гори је значајно узнатрживала атеизација друштва: верску наставу похађало је 343 ученика од приближно 57.500 (око 0,6%). Од тога је две трећине отпадало на Которски срез (највероватније католике). „Верских школа нема нити се празнују верски празници.“²⁵⁹

Веронаука се уопште није учила у Македонији, мада је постојала сумња да су у неким мањинским школама потајно радиле сибијан-мектебе, једна врста курса која је најмлађима давала основну исламску подучу.²⁶⁰

Ситуација у Србији, Хрватској и Словенији је у много мањој мери одговарала жељама партијских кадрова.

У Србији веронаука је била „проблем“ у Београду и Војводини. У Београду је евидентирано да 15,84% ученика основних и 13,90% ученика средњих школа похађа овај предмет.²⁶¹ У Војводини је ситуација, из угла Партије, била још алармантнија: у појединим местима сви ученици, припадници националних мањина, похађали су верску наставу (укупно преко 75% ученика русинских, 60% словачких школа, 12% мађарских основних школа и 8% мађарских гимназија).

У Словенији се на почетку школске године 1948/49. за учење веронауке пријавило 67% ученика основних и седмогодишњих школа. Велики број ученика редовно је одлазио у цркву, као и приближно 50% учитеља и професора.

У Хрватској је веронауку учило скоро 16% ученика основних школа, односно око 19,5% ученика седмогодишњих школа. Већина наставника је одлазила у цркву повремено, као и приближно 40% ученика.²⁶²

Партијски чиновници нису крили незадовољство због мршавих резултата у борби против религије, нарочито у римокатоличким крајевима. Као основни кривци за пропусте „у борби за искорењивање веронауке и мистике“ прозвани су наставници и директори школа, који су били толерантни према верницима и цркви или нису крили сопствену оданост према црквеним традицијама, поштујући празнике и шаљући сопствену децу на часове веронауке; неки су прозивани „јер имају жене богомољке“. У Хрватској директори нису довољно оштро реаговали на појаву теолошке (римокатоличке) литературе у школама, нису

²⁵⁸ Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ, документ бр. 161, стр. 375.

²⁵⁹ Исто.

²⁶⁰ Исто.

²⁶¹ О похађању верске наставе у Београду и појави да бројни млади Београђани празнују славу и друге верске празнике, односно о мерама партијских органа против ових појава, видети: Д. Бонцић, *Религиозност школске и студентске омладине у Београду и антирелигијска пропаганда Комунистичке партије 1945–1955*, Српска теологија у двадесетом веку: истраживачки проблеми и резултати, књ. 2, Београд 2007, 296–307.

²⁶² Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ, документ бр. 161, стр. 375.

санкционисали поједине случајеве одржавања молитви на састанцима омладинске организације или су прешли преко наводне појаве „крстоноша“, односно девојака које су везивале косу у плетенице у облику крста.²⁶³

Комбинацијом административних мера, пропаганде и принуде КПЈ је постепено сужавала маневарски простор верским заједницама. Верска настава је практично онемогућена усвајањем *Закона о народним школама*, децембра 1951. Васпитавање деце у духу социјализма проглашено је основним циљем образовно-васпитног процеса. Оснивање приватних школа било је забрањено и једино су државне школе могле да спроводе обавезно школовање. Школске зграде и дворишта нису више могли да се употребљавају у сврхе које нису биле у вези са задацима народне школе. Иако се верска настава није спомињала у одредбама овог закона, јасно је да њој није било места у народној школи.²⁶⁴

ПРОМЕНЕ У ПРОСВЕТИ ПОД УТИЦАЈЕМ РЕЗОЛУЦИЈЕ ИНФОРМБИРОА

Социјалистичка Југославија је око 1948. године многим посматрачима изгледала као типична „народна демократија“, држава у којој владајућу политичку снагу чини партија бољшевичког типа, која је започела изградњу социјализма по совјетском моделу и која је у свему сателит СССР-а. Колико је Југославија одговарала овом стереотипном моделу? Ако само поредимо околности под којима је КПЈ дошла на власт са околностима под којима су то учиниле нпр. комунистичке партије Чехословачке, Пољске или Мађарске, видећемо суштинску разлику: југословенски комунисти су освојили власт сопственим снагама, као победници у ослободилачком, грађанском и револуционарном рату 1941–1945. Комунисти осталих „народних демократија“ дугују све Совјетском Савезу и Црвеној армији, која је освојила и окупирала све престонице у источној и средњој Европи, осим Београда.²⁶⁵ Одатле потиче самосвест југословенских комуниста који, упркос несумњивој верности и дивљењу Стаљину, СССР-у и СКП(б)-у, нису заборавили сопствену улогу и место у тек завршеном светском рату, имали су одлучности да самостално иступају у међународној политици и да се чак осећају као равноправни са совјетским комунистима. Југословенски комунисти су, штавише, приликом боравка у иностранству знали надмено да се понашају, сматрајући себе најправовернијим Стаљиновим ученицима и следбеницима.²⁶⁶

²⁶³ Иван Лерик, *Извештај са службеног пута у Загреб и Ријеку*, Београд, 11. април 1949, документ бр. 158, стр. 369. (АЈ, 317-52-75).

²⁶⁴ Р. Радић, *Држава и верске заједнице...*, 194; *Zakon o narodnim školama*, Narodne novine, službeni list NR Hrvatske, br. 71, Zagreb, 13. decembar 1951.

²⁶⁵ Изузетак је Албанија, чија је комунистичка партија освојила власт слично југословенској, победом у ослободилачком, грађанском и револуционарном рату.

²⁶⁶ Карактеристично је држање ФНРЈ у време тршћанске кризе или у односу на грађански рат у Грчкој (Р. Лубурић, *Историјско-политички оквир сукоба Југославије и СССР-а 1948. године*, Голи оток (1949–1956), радови са округлог стола, Подгорица 27. јуна 1995, Подгорица 1998). О томе како су југословенски комунисти, оптерећени идеолошким стереотипима, посматрали грађане држава у којима су боравили видети у: М. Перишић, *Од Стаљина ка Сартру: формирање југословенске интелигенције на европским универзитетима 1945–1958*, Београд 2008; Исти, *Послератни Праг – слика за поређење. Чехословачка средина и југословенски студенти-стипендисти од 1945. године до објављивања резолуције ИБ*, Токови историје, 1–2/2006, Београд 2007, 82–

Резолуција Информбироа је преломна тачка целокупног даљег развоја социјалистичке Југославије. Јосип Броз Тито и већина челних људи у КПЈ схватили су да је сукоб партијских руководства добио размере међудржавног сукоба, у коме се Југославија нашла у непосредној ратној опасности. У намери да се дефинише став КПЈ и државе према насталом сукобу, јула 1948. сазван је Пети конгрес КПЈ.

На Петом конгресу КПЈ југословенски комунисти су у рефератима и дискусијама изразили своју верност СССР-у, Стаљину и његовом учењу, али су јасно истакли да нису напустили учење марксизма-лењинизма, већ су га применили на конкретне услове у Југославији.²⁶⁷ Милован Ђилас је у свом реферату нагласио да у наредном раздобљу идејно-политичке борбе за изградњу социјализма предстоји васпитавање *југословенског* социјалистичког човека, у чему посебну улогу заузима развијање *југословенског* социјалистичког патриотизма. Појам југословенски социјалистички патриотизам подразумевао је, као општа места, борбу против империјализма и империјалистичких поробљивача, васпитавање народа у духу верности и љубави према СССР-у и љубави према свим револуционарним и демократским покретима у свету. Али, испред свега тога стајало је васпитавање у духу безграничне љубави и верности према југословенској домовини која гради социјализам, која је утемељена на револуционарним традицијама југословенских народа из прошлости и традицијама народноослободилачке борбе 1941–1945. Југословенски социјалистички патриотизам је подразумевао борбу са остацима српског, хрватског, словеначког и другог „буржоаског национализма“ и марксистичко осветљавање свих области живота југословенских народа у прошлости.²⁶⁸

Упркос новим погледима који су видљиви из Ђиласовог реферата, Партија је наставила да спроводи опробан стаљинистички курс, нарочито према селу, не би ли доказала своју правоверност.²⁶⁹ Како сукоб током наредних месеци није јењавао, већ се, напротив, заоштравао изношењем нових оптужби (а могућност рата са СССР-ом и „народним демократијама“ била реална), Тито и други руководећи људи КПЈ увидели су да нешто морају да промене.

Јануара 1949. на Другом пленуму ЦК КПЈ, који је био посвећен политици КПЈ према селу, Ђилас је јасно изнео став да би Партија требало да гради социјализам сопственим снагама, у условима постојања других социјалистичких земаља. Југославија је имала сопствене револуционарне традиције и сопствено искуство у изградњи социјализма, које је требало да се удружи са позитивним тековинама других социјалистичких покрета и земаља, а не да слепо и некритички преузима туђа искуства. Ниједно револуционарно искуство није дато

112; Исти, *Свест о другачијем: југословенски студенти у Француској 1945–1950. између изазова Париза и верности партији*, Токови историје, 4/2006, Београд 2007, 100–123.

²⁶⁷ Видети: *Резолуција о односу КПЈ према Информбироу*, у: V конгрес Комунистичке партије Југославије 21–28. јула 1948, стенографске белешке, Београд 1949, 844–846.

²⁶⁸ Реферат Милована Ђиласа *Извештај о агитационо-пропагандном раду*, прочитан на Петом конгресу КПЈ, јула 1948, у: *V конгрес Комунистичке партије Југославије, извештаји и реферати*, Београд 1948, 289–290.

²⁶⁹ Општрица напада у Резолуцији Информбироа била је уперена на политику КПЈ према селу.

као коначно и апсолутно, већ би требало да се различито примењује, у зависности од конкретних услова.²⁷⁰

Нова схватања места и улоге југословенског револуционарног искуства и даљих путева у изградњи социјализма била су разрађена на Трећем пленуму ЦК КПЈ, последњих дана децембра 1949. Тема дискусије на овом скупу била је школство и његова улога у социјалистичком преображају. Ђилас је у уводном реферату *Проблем школства у борби за социјализам у нашој земљи*,²⁷¹ на основу кога је састављена Резолуција Трећег пленума, истакао да се проблеми просвете могу решити само кроз сталну идејну борбу за ликвидацију остатака идеализма у образовању и успостављање материјалистичког погледа на свет. Циљ образовања је стварање социјалистичког човека. Он би требало да буде „човек богатог унутрашњег живота, физички и морално здрав, крепак и чио“, а да Југославија буде земља слободних социјалистичких људи, „који смјело и одважно мисле и раде, који су широки и разноврсни у схватањима“, а не земља људи „чији ће умови бити потпишани на исти начин“.²⁷² Идеал социјалистичког човека није било могуће остварити применом административних мера, у унапред утврђеним роковима, нити шаблонским и некритичким преузимањем туђих узора, већ само кроз развитак социјалистичке демократије, кроз развијање слободног мишљења и проверу идеја у пракси.²⁷³ Како би се кроз наставни процес формирао социјалистички човек? Наставни процес, као и култура и наука у целини, треба да буду прожети идејношћу, да буду посматрани са становишта борбе за револуционарно мењање природе и друштва. То је, заправо, борба за примену дијалектичког и историјског материјализма, а он је најбољи, најпотпунији и најефикаснији метод за формирање правилног погледа на свет. Одатле проистиче задатак чланова Партије да примењују дијалектички материјализам у борби против реакционарних, идеалистичких и декадентних учења, али и вулгаризаторских и догматских схватања марксизма.²⁷⁴ Дијалектички материјализам био би присутан у свим наставним садржајима, али би се нарочито изучавао кроз наставу филозофије у завршним разредима средњих школа и кроз предмет основи историјског материјализма и марксистичке социологије на факултету. Основни наставни метод приликом изучавања дијалектичког материјализма био би дискусија и сучељавање мишљења.²⁷⁵

Кључну улогу у организовању школе на новим основама имала би и даље комунистичка партија. Она је имала задатак да обезбеди стручно и идеолошко уздизање наставника, да потпомогне подизање стварног знања код ученика – нарочито из области природних наука и страних језика (што је потребно ради успешног спровођења планске привреде) и да

²⁷⁰ Видети: Ђиласов реферат у: *Sednice Centralnog komiteta KPJ (1948–1952)*, priredili Branko Petranović, Ranko Končar, Radovan Radonjić, Beograd 1985, 178–193.

²⁷¹ *Isto*, 287–320.

²⁷² *Isto*, 295.

²⁷³ „Борба против буржоаске декаденције и покушаја замјене истинске науке и културе сурогатима, [борба] против реакционарних и контрареволуционарних схватања и метода, који се испољавају како у погледу интерпретације појединих питања из науке и културе, тако и по начину васпитања омладине [...] неодложно такође захтјева да у нашим редовима, [...] тј. у редовима оних који се налазе на материјалистичким позицијама, тако и оних који се боре за остварење програма наше Партије – влада неспутана иницијатива, да буде што више дискусије и измјене мишљења.“ – *Isto*, 296.

²⁷⁴ *Isto*, 302.

²⁷⁵ *Isto*, 303.

се ангажује у обезбеђењу материјалних основа за успешно спровођење наставе. На идеолошком плану, Партија је имала превасходан задатак да помогне наставницима и ученицима да се ослободе схватања наслеђених из старог, капиталистичког друштва, као што су идеализам, религиозност, национализам и шовинизам. Истовремено би требало да се бори и против „тобож марксистичких, а у ствари доктринарских, ревизионистичких и контрареволуционарних схватања“, карактеристичних за СССР и „народне демократије“.²⁷⁶

Трећи пленум је био у много чему прекретница у развоју културе и просвете социјалистичке Југославије. Партија је схватила да је њен директиван и централистички вид руковођења постао кочница даљем развоју друштва. Теорија и пракса радничког самоуправљања и давање значајног степена стваралачких слобода у једној земљи произашлој из револуције болшевичког типа, омогућили су Партији да трасира посебан, југословенски пут у изградњи жељеног социјалистичког друштва. У годинама које су уследиле, Југославија се отворила према свету, успоставила је културно-просветну и научну сарадњу са земљама до недавно омрзнутог Запада и почела је да се намеће као предводник малих и недовољно развијених држава које су тежиле да одбране своју тек стечену независност, угрожену „врџим миром Хладног рата“ (будући покрет несврстаних).²⁷⁷ Овакав развојни пут достигао је свој пуни израз у раду и одлукама Шестог конгреса КПЈ, новембра 1952. године. У конгресној резолуцији потврђени су нови правац југословенске спољне политике и опредељење да се социјализам гради на темељима радничког самоуправљања. У погледу просвете, констатовано је да је постигнут значајан напредак у организацији наставе и проширивању мреже основних и средњих школа, али и да није показана довољна упорност у борби против клерикализма, мистике и шовинизма у њима. Даље развијање знања и његово повезивање са стварношћу, како у смислу стварности привредног развоја земље тако и у смислу реалног поимања савременог света, посматрано је као основно питање развоја просвете и науке. Савез комуниста Југославије се залагао за борбу мишљења, која се изражава у снази аргумената, и за подједнака права свих оних који различито мисле, ако су полазне основе борбе мишљења борба за социјализам и социјалистичку демократију, за братство и јединство југословенских народа, њихову независност и несметани унутрашњи развитак.²⁷⁸

Даљи развој друштва у социјалистичкој Југославији показао је ограничене домете циљева прокламованих на Шестом конгресу, што су осетили сви они мислиоци из редова комуниста (или блиски њима) који су наредних деценија били прогањани због изреченог става о неком друштвеном питању – сетимо се судбине Милована Ђиласа, праксисоваца или редитеља Лазара Стојановића (аутора контроверзног филма „Пластични Исус“). После Шестог конгреса уследиле су деценије противречног друштвеног развоја и продубљивања

²⁷⁶ Isto, 315.

²⁷⁷ О променама у културној и просветној политици КПЈ, отварању и културном продору Југославије према свету после сукоба са Информбироом и Трећег пленума ЦК КПЈ у: В. Петрановић, *Istorija Jugoslavije III...*, 316–331; Лј. Димић, *Agitprop kultura...*, 239–263; М. Перишић, *Велики заокрет 1950: Југославија у трагању за властитим путем. Култура – ослонац, претходница и саставни део спољне политике*, Писати историју Југославије: виђење српског фактора, Београд 2007, 237–282; I. Hofman, *Uloga muzičkog folklora u spoljnoj politici socijalističke Jugoslavije 1950–1952*, *Spoljna politika Jugoslavije 1950–1961*, *Zbornik radova*, Београд 2008, 437–456.

²⁷⁸ *Борба комуниста за социјалистичку демократију, VI конгрес КПЈ (Савеза комуниста Југославије)*, Београд 1952, 283–284.

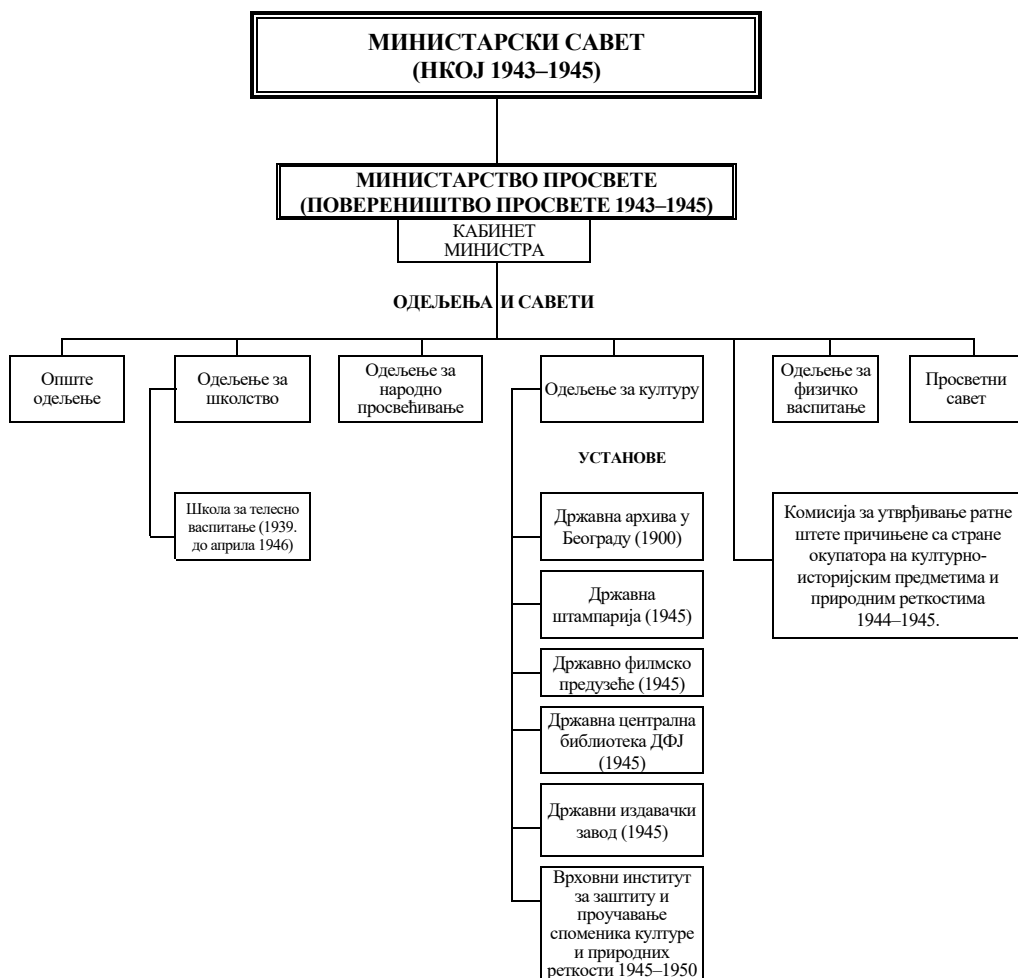
кризе, која је била „истовремено државна и партијска, идејна и организациона, политичка и економска, друштвена и морална“.²⁷⁹

Школство, које је чак и у условима централизованог, директивног управљања апарата за агитацију и пропаганду било у великој мери децентрализовано, све више је постајало забран затворених и самозадовољних републичких, па и локалних партијских бирократија и губило је југословенски карактер. Просвета је настојала да прати изазове времена и да се реформише, као што је то био случај са увођењем школа тзв. средњег усмереног образовања (популарно названих „шуварице“, по Стипи Шувару, теоретичару самоуправљања и идејном творцу реформе), а које добро памте генерације рођене шездесетих година XX века. Вулгарна идеологија и политичка пропаганда, првенство индоктринације над стицањем знања и развијањем критичког мишљења били су одавно напуштени, али се школа није ослободила идеолошки обојених садржаја. Табу теме су и даље оптерећивале наставу матерњих језика и књижевности, историје и географије. Одређени партијски ритуали, као што су пријем ђака-првака у пионирску организацију или прославе школских празника са иконографијом која се није битно променила од 1945. године, остали су део живота школе у самоуправном социјализму. Знање јесте однело превагу над идеологијом, али је крајњи циљ читавог система образовања и васпитања у социјалистичкој Југославији остао исти до самог краја, а то је стварање идеалног, стваралачког, социјалистичког човека.²⁸⁰

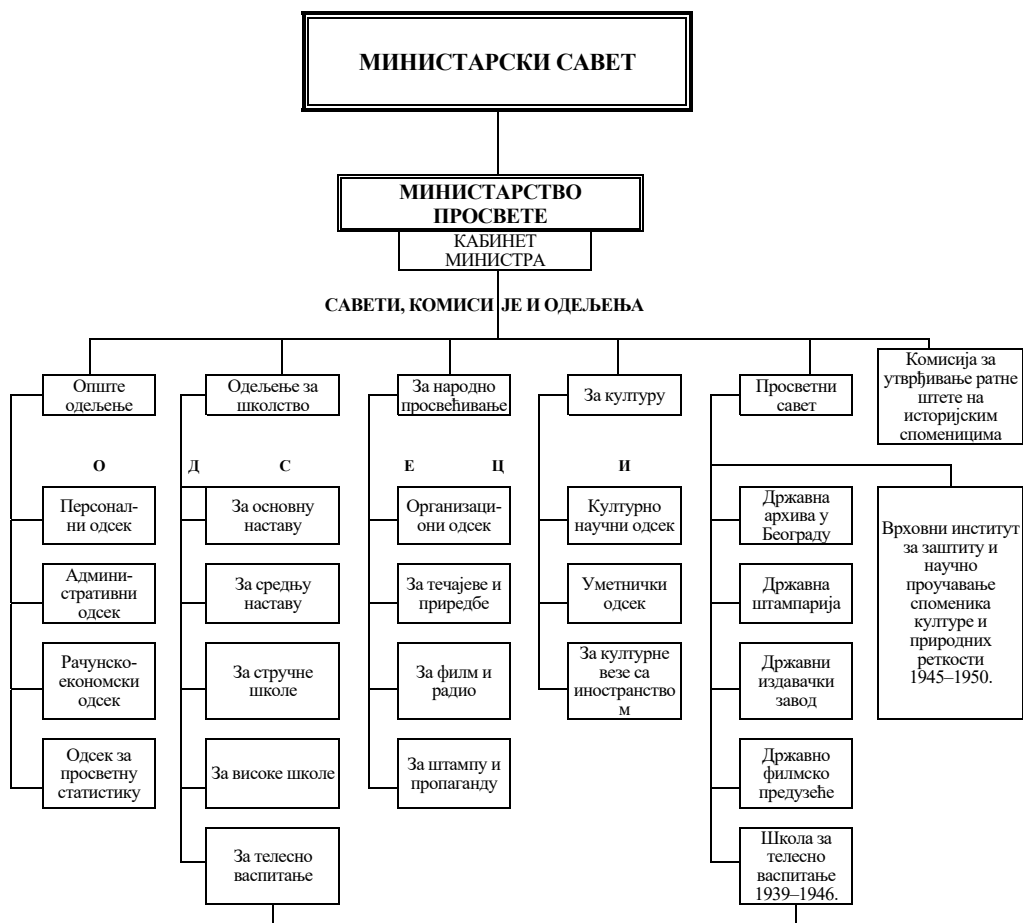
²⁷⁹ Љ. Димић, *Историја српске државности, књига III, Србија у Југославији*, Нови Сад 2001, 368.

²⁸⁰ Аутор овог текста је као матурант школске године 1987/88. учио педагогију и сећа се да је овако био дефинисан циљ педагогије као науке.

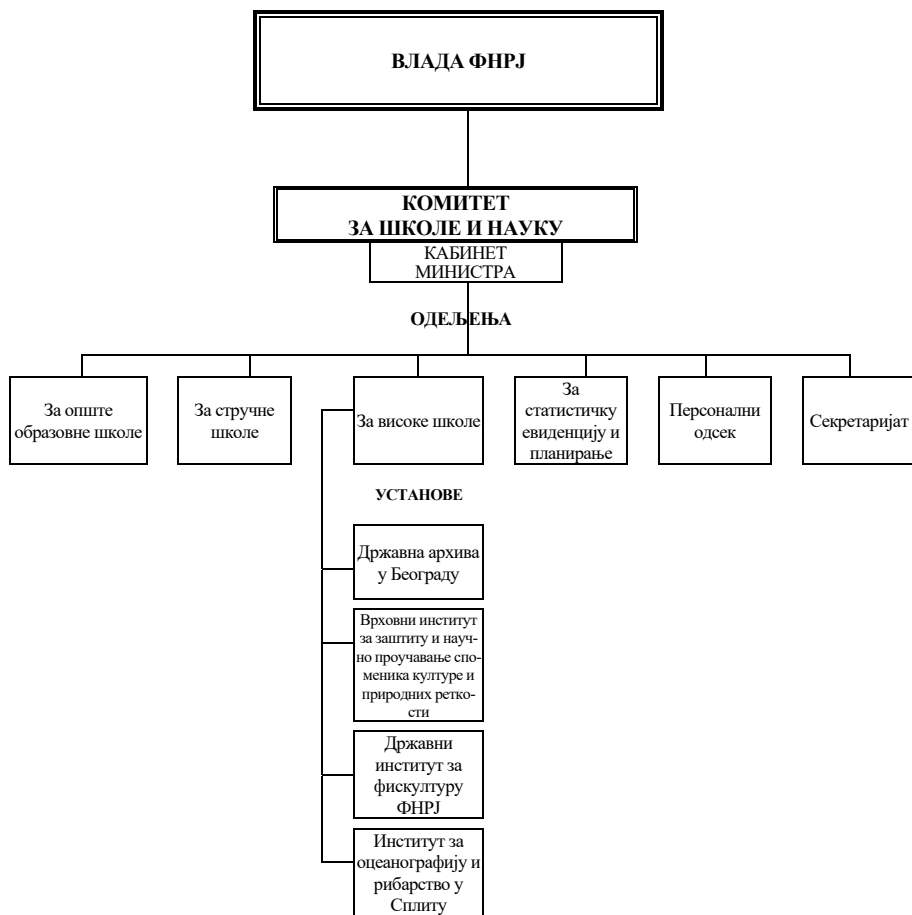
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
МАРТ – СЕПТЕМБАР 1945.**

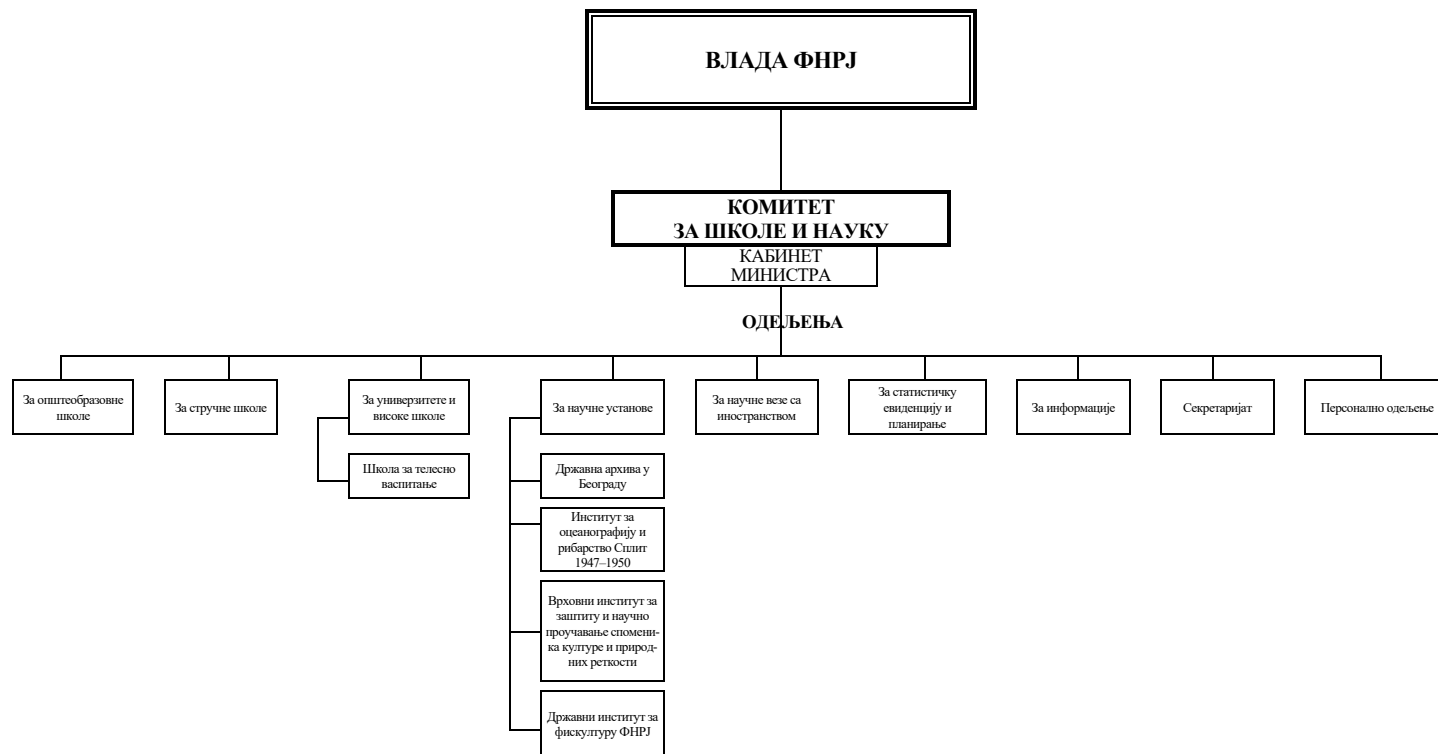
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ – ДФЈ**
СЕПТЕМБАР 1945 – ЈАНУАР 1946.

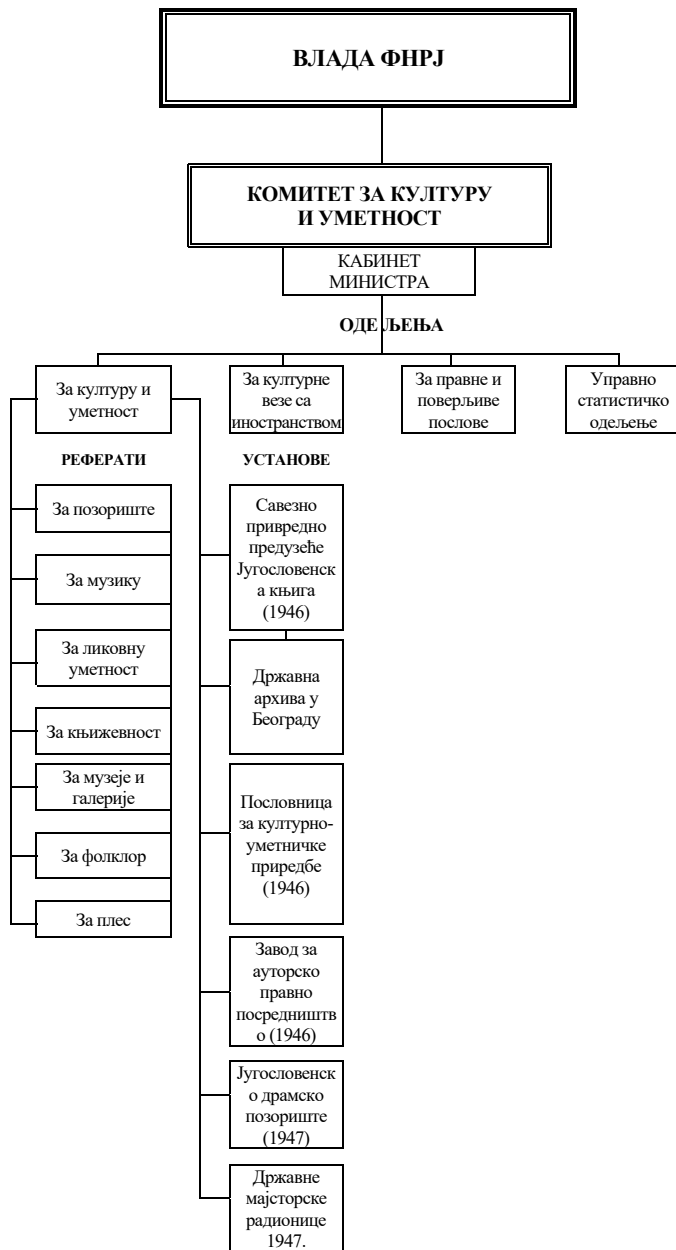
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ
1946.**

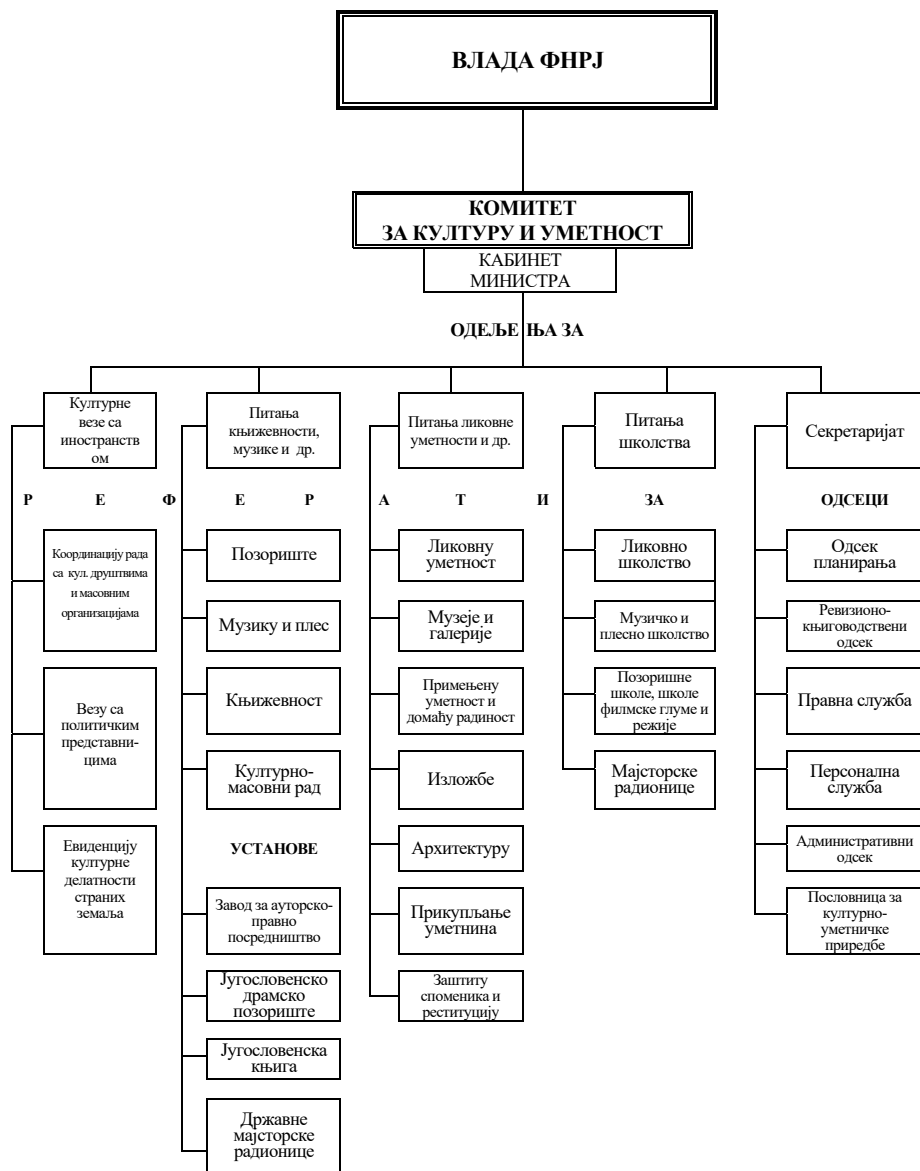
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ
1947–1948.**

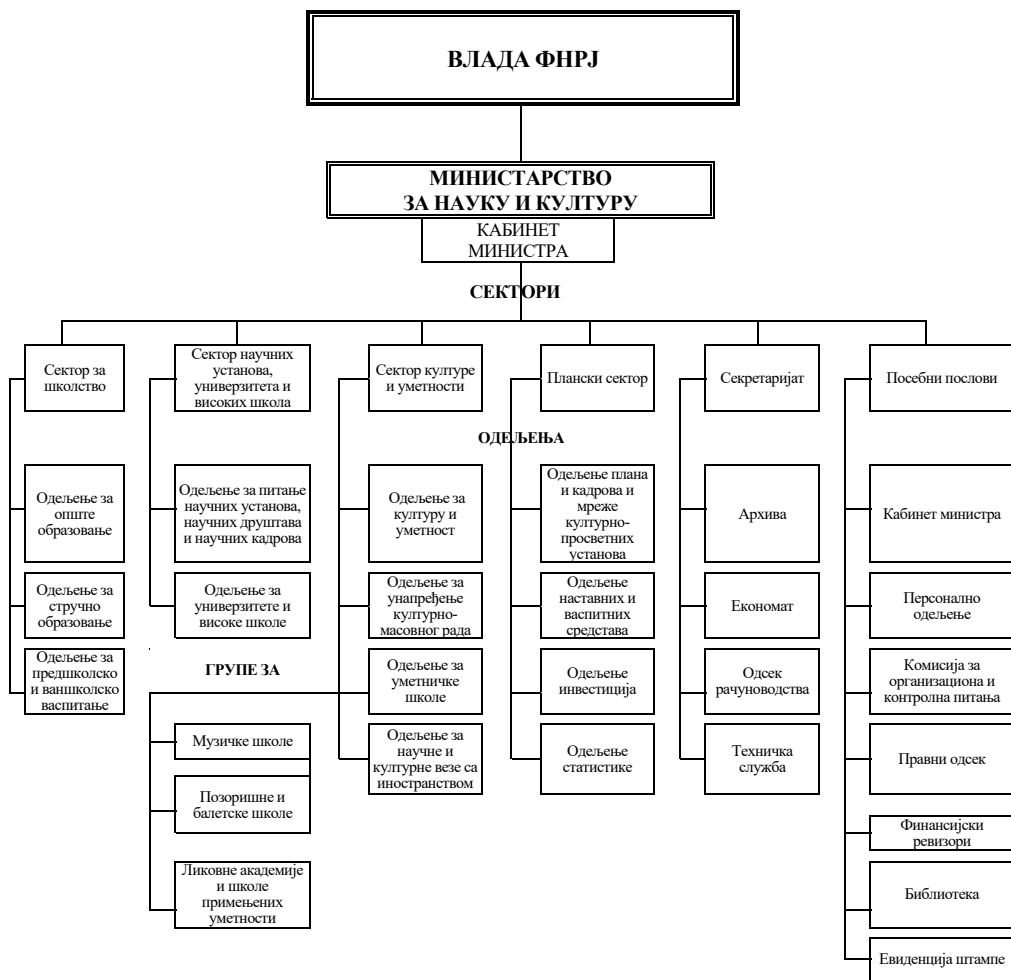
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
КОМИТЕТА ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ
1946–1948.**

**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
КОМИТЕТА ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ
1948.**

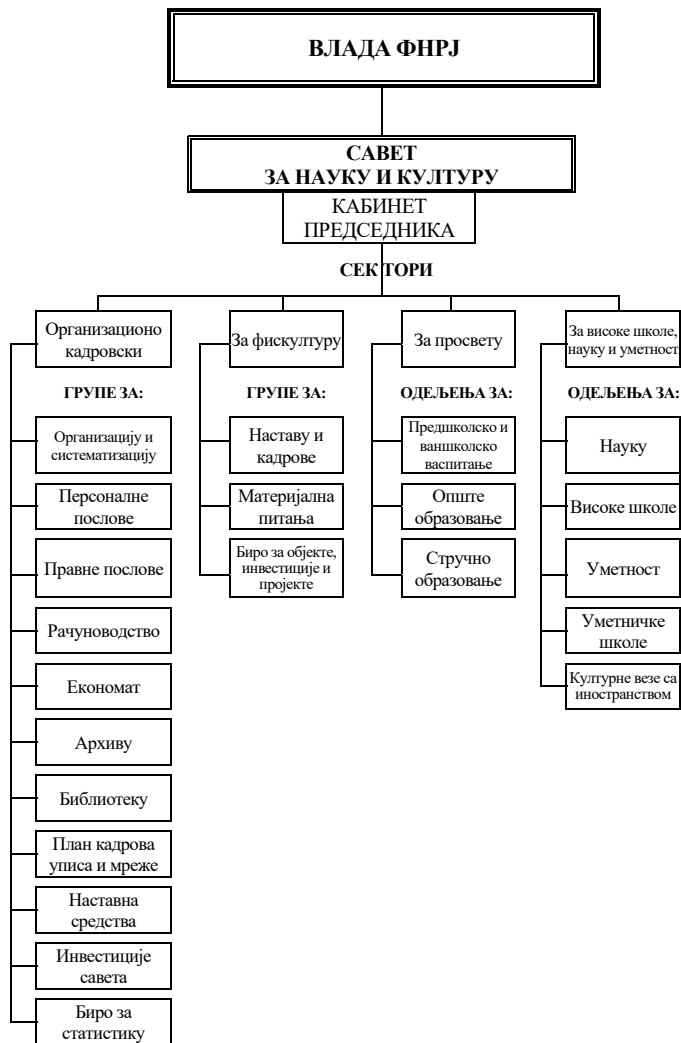
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
МИНИСТАРСТВА ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ
1948–1950.**

Установе при Министарству

1. Државна архива у Београду
2. Врховни институт за заштиту и научно проучавање споменика културе и природних реткости
3. Библиографски институт 1949.
4. Југословенско драмско позориште 1947.
5. Сеизмолошки завод ФНРЈ 1948–1951.
6. Пословнице за културно уметничке приредбе
7. Новинарска и дипломатска висока школа
8. Завод за ауторско-правно посредништво
9. Виша политичка школа
10. Институт друштвених наука
11. Академски савет ФНРЈ
12. Институт за рибарствену биологију, Ровињ
13. Океанографски рибарствени завод, Дубровник
14. Академија за позоришну уметност
15. Државне мајсторске радионице 1947–1950.
16. Школа за руководиоце пионира, Јајинци
17. Државни институт за физкултуру (ДИФ) 1946–1952.
18. Институт за океанографију и рибарство, Сплит 1947–1950.

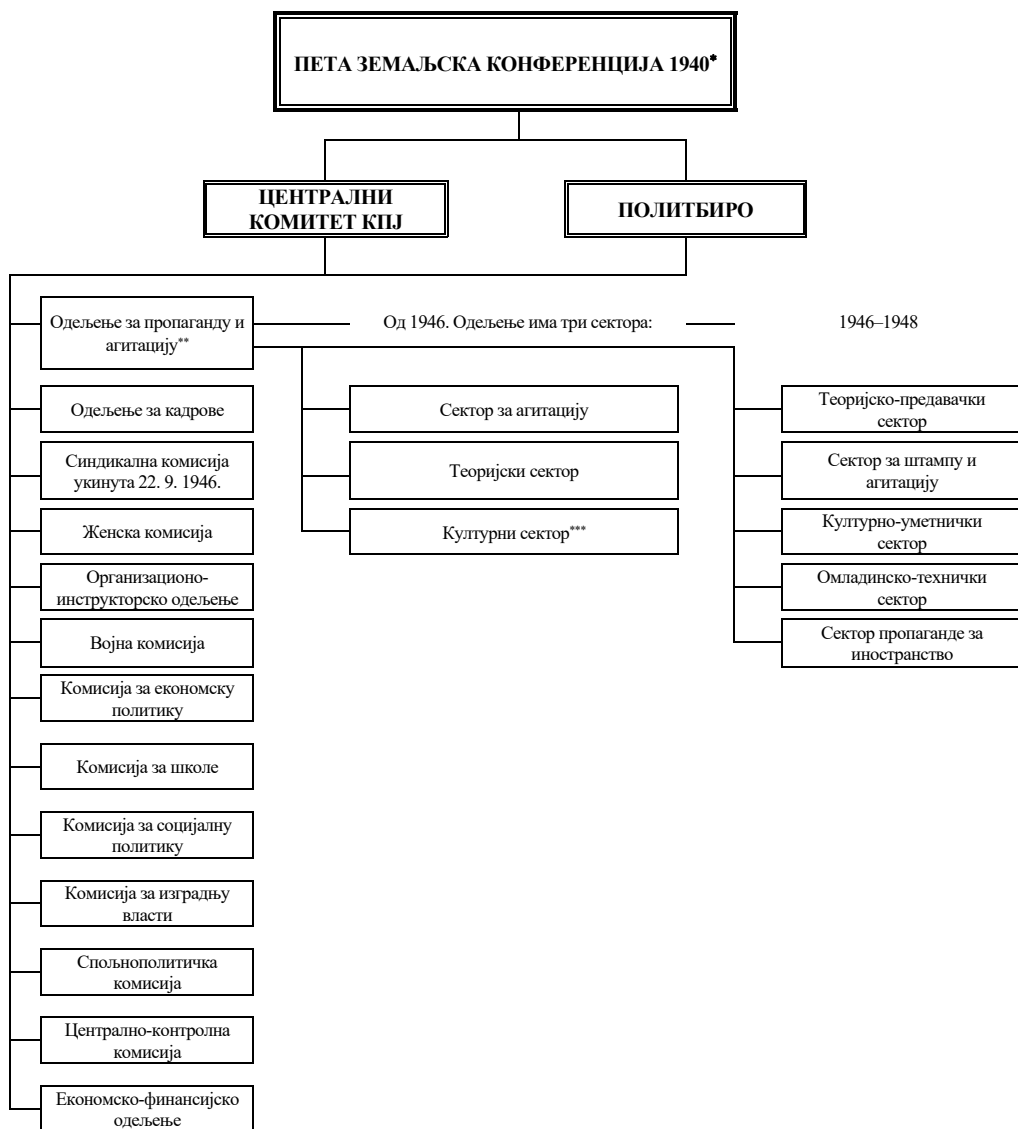
**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
САВЕТА ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ
1950–1953.**

Установе при Савету

1. Државна архива ФНРЈ, Београд	10. Државни институт за физкултуру (ДИФ)
1946–1952.
2. Савезни институт за заштиту споменика културе,
Београд 1950–1971.	11. Јасле ДИФ
3. Библиографски и институт ФНРЈ, Београд	12. Дом студената ДИФ
4. Лексикографски завод ФНРЈ, Загреб	13. Сеизмолошки завод ФНРЈ
5. Пословнице за културно-уметничке приредбе	14. Државне мајсторске радионице ликовних
уметности, Београд
6. Југословенско драмско позориште	15. Државне мајсторске радионице ликовних
уметности, Загреб
7. Виша политичка школа	16. Институт за океанографију и рибарство, Сплит
8. Институт друштвених наука	
9. Дом слушаца инст. др наука	

**ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ
ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
1945–1948.**

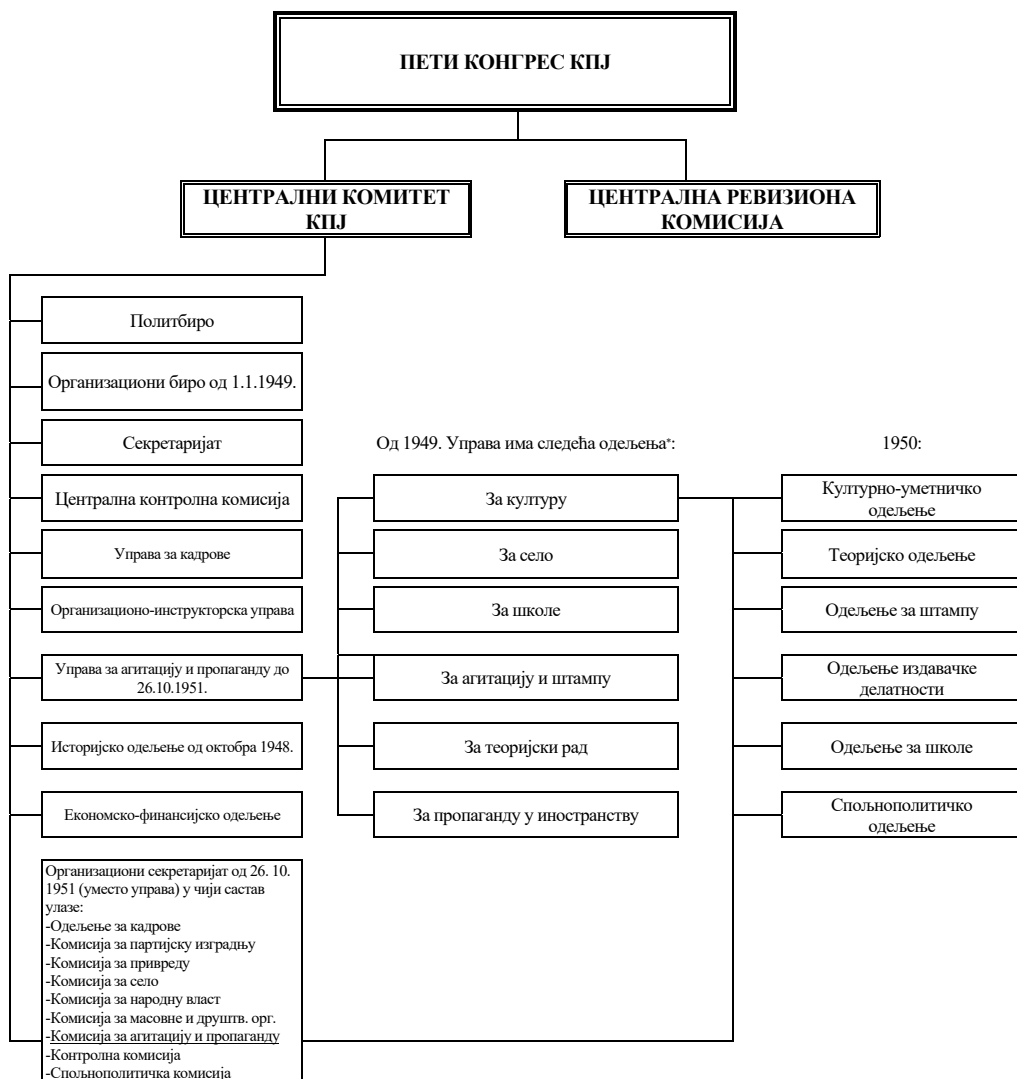
* ЦК КПЈ и Политбиро изабрани 1940. као политички органи постојали су до 1948 (до V конгреса КПЈ).

** Од 10. јануара 1948. одељења су преименована у управе.

*** Сектори су били подељени на више одељења и одсеке, чији су се број и назив често се мењали.

ШЕМА ОРГАНИЗАЦИОНЕ СТРУКТУРЕ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Од Петог до Шестог конгреса 1948–1952.

* Одељења су се састојала од одсека и реферата.

РЕГЕСТА ДОКУМЕНАТА

БР. ДОК	МЕСТО И ДАТУМ	КО КОМЕ ШАЉЕ	САДРЖАЈ	БР. СТР.
---------	---------------	--------------	---------	----------

I. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ КУЛТУРЕ И ПРОСВЕТЕ

ОСНОВНЕ ДИРЕКТИВЕ АГИТПРОПА

1	Београд март 1945	ЦК КПЈ – свим централним и покрајинским комитетима КПЈ	Упутство о реорганизацији апарата агитације и пропаганде	118
2	Београд 21.9.1946	ЦК КПЈ, Комисија за агитацију и пропаганду – републичким руководством, одељењима и комисијама	Упутство о раду на идеолошком и политичком уздицању комуниста и радника	121
3	Београд 12.12.1947	ЦК КПЈ, Комисија за агитацију и пропаганду	Записник са састанка Комисије за агитацију и пропаганду по питању пропаганде у иностранству, културно-масовног рада, приватне издавачке делатности и др.	125
4	Београд 2.3.1948	ЦК КПЈ, Управа за агитацију и пропаганду	Записник са састанка апарата за агитацију и пропаганду са представницима Комитета за школе и науку при Влади ФНРЈ	127
5	Београд 3.4.1948	Исти	Закључци са састанка о културно-просветном раду на селу	129

ОРГАНИЗАЦИЈА И НАДЛЕЖНОСТИ ОРГАНА ПРОСВЕТЕ И КУЛТУРЕ

6	Београд 13.3.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – Председништву Владе ДФЈ, Београд	Организациона шема Министарства просвете ДФЈ, задаци појединих организационих јединица	131
7	Београд 1945	Министарство просвете ДФЈ, Београд	Осврт на развој просвете пре, за време и после Другог светског рата	136
8	Београд 1945	Исти	Основне смернице просветне политике нове Југославије; улога, компетенције и задаци појединих нивоа власти у ресору културе и просвете	140

МАТЕРИЈАЛНЕ ОСНОВЕ ПРОСВЕТНЕ И КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ

РАТНА ШТЕТА

9	Суботица 22.12.1944	Непознати аутор – Повереништву за просвету НКОЈ	Одношење библиотеке и архиве Правног факултета у Суботици и њихова предаја Правном факултету у Печују (Мађарска)	144
10	Београд 1945	Комисија за утврђивање штете на културно-историјским предметима Министарства просвете ДФЈ – Председништву Владе ДФЈ, Београд	Процена ратне штете на културно-просветним установама и споменицима Југославије	145
11	Београд 1945	Исти	Ратна штета начињена школским зградама и покретном инвентару на простору целе ДФЈ	152
12	Београд 1945	Непознати аутор – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Материјална штета учињена факултетима и институтима Београдског универзитета	156
13	Београд 1945	Ректорат Универзитета у Београду – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Исто – општа слика и карактеристични примери	160
14	Београд 25.8.1945	Комисија за утврђивање штете на културно-просветним предметима Министарства просвете ДФЈ – Председништву Владе ДФЈ, Београд	Ратна штета учињена историјским споменицима, уметничким предметима, природњачким знаменитостима и верским установама	168

РЕСТИТУЦИЈА КУЛТУРНИХ ДОБАРА

15	Београд 1/3.1.1946	Свети архијерејски синод Српске православне цркве – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Повраћај имовине Српске православне цркве коју су власти НДХ однеле у Загреб	170
16	Београд 21.4.1949	Алеш Беблер, помоћник министра иностраних послова ФНРЈ – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Мишљење да Министарство за науку и културу није уопште организовало рад на реституцији културних добара која су затечена у Немачкој	172
17	Београд 23.4.1949	Владо Мађарић, начелник Одељења за културу и уметност Министарства за науку и културу Владе ФНРЈ – Министарству иностраних послова ФНРЈ, Београд	Одговор Министарства за науку и културу Министарству иностраних послова поводом горњег мишљења	172

Обнова ратом растурених архивских фондова

18	Београд 1.3.1945	Михаило Ј. Дамјановић, секретар Државне архиве у Београду – Управи Државне архиве, Београд	Предлог да се образује комисија за утврђивање стања инвентара и стања Државне архиве у целини	174
19	Београд 28.3.1945	Исти	Предлог да се приступи уређењу архиве Окружног суда у Београду, пронађене у рушевинама Грађевинског факултета у Београду и пребачене у зграду Архива	174
20	Београд 30.3.1945	Начелник Одељења у Министарству просвете Србије – Министарству финансија, Београд	Извештај да је чиновник Министарства просвете упућен у село Бољевац да преузме и врати у Београд део архиве МИП-а, која се тамо затекла за време рата	175
21	Београд 20.4.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – министру народне одбране, Београд	Молба да се одреде стручна лица за преглед и разграничење грађе бившег Министарства војске и морнарице и Генералштаба	175
22	Будимпешта 13.10.1945	Др Алекса Ивић, Свет. Раичевић, Младен Лесковац – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о преговорима у Будимпешти у вези са издавањем архивалија	176

Прикупљање књига и обнова библиотечких фондова

23	Београд 28.2.1945	Удружење трговаца разних струка за град Београд – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Резолуција донета на конференцији београдских књижара	178
24	Београд 26.3.1945	Др Богдан Стојисављевић, в.д. начелника Одељења за културу Министарства просвете ДФЈ – Просветном одељењу ГНОО Војводине, Нови Сад	Преузимање библиотеке грофа Одескалкија	181
25	Београд 21.4.1945	Вуко Стојковић, начелник Општег одељења у Министарству просвете ДФЈ, Београд	Одлука да се у библиотеку Министарства унесу књиге из библиотеке немачких основних школа и гимназија и библиотеке Српске књижевне задруге	181
26	Београд 5.5.1945	Исти	Одлука да се за потребе Министарства преузму књиге из библиотеке бившег Министарства просвете КЈ	182
27	Београд 21.5.1945	Исти – Рачуноводству Министарства просвете ДФЈ	Пренос библиотеке грофа Куен-Лисија из села Нуштар (Винковци) у Београд	182
28	Београд 26.5.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ, Београд	Одобрење да се део библиотеке Главног просветног савета укључи у Библиотеку Министарства просвете ДФЈ	182
29	Сарајево 28.6.1945	Кондић, начелник Општег одељења Министарства просвете Босне и Херцеговине – Министарству просвете Србије, Београд	Обавештење да је основана Народна библиотека федералне БиХ и молба да јој се уступи по један примерак сваке ново-одштампане књиге	183
30	Загреб 31.8.1945	Иво Фрол, помоћник министра просвете Хрватске, Загреб – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о књигама које су скупљене од „народних непријатеља“	183
31	Београд 26.11.1945	Комисија за набавку књига Министарства просвете ДФЈ, Београд	Списак совјетских часописа на које Министарство жели да се претплати	185
32	Београд 27.12.1945	Вуко Стојковић, начелник општег одељења Министарства просвете ФНРЈ – Дирекцији ПГТТ, Београд	Обавештење да је основана Државна библиотека ФНРЈ	185
33	Београд 6.2.1950	Министарство просвете Србије – Савету за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о стању Народне библиотеке НР Србије	186

ДОДЕЛА МАТЕРИЈАЛНЕ ПОМОЋИ УСТАНОВАМА ПРОСВЕТЕ И КУЛТУРЕ

34	Београд 19.6.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ, Београд	Одлука о подели школског писаћег прибора из ратног плена	188
35	Београд 3.1.1946	Исти – Друштву Црвеног крста, Београд	Списак најважнијих потреба југословенске омладине	188
36	Београд 12.4.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – Извршном НОО града Београда	Извештај о материјалном положају јавних радника, научника и уметника	189
37	Ваљево 16.6.1945	Бошко В. Веселиновић, председник Окружног одбора за прикупљање помоћи, Ваљево – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Помоћ учитеља и ученика среза Ваљевског сиромашним ученицима у Истри	191

ДЕЧЈЕ ИГРАЧКЕ

38	Београд 1945	Централни одбор УСАОЈ-а – Министарству финансија, Београд	Захтев за ослобођење од пореза на луксуз оних дечјих играчака које је одобрило Министарство просвете ДФЈ	192
----	-----------------	---	--	-----

39	Београд 5.7.1949	Олга Тимотијевић, Одељење за ваншколско васпитање Министарства просвете Србије – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Реферат о раду Министарства просвете Србије на побољшању квалитета деčјих играчака	193
40	Београд 24.3.1950	Даница Маринковић, председник Комисије за оцену играчака Владе ФНРЈ – Комисији државне контроле ФНРЈ, Београд	Питање квалитета деčјих играчака	195
41	Београд 12.10.1950	Матеја Лаушин, Главна дирекција индустријских предузећа – Савету за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Тражи образложење по питању награде за деčју играчку предузећа „Препород“ из Пожаревца	195

ОБНОВА СТАРИХ И ОСНИВАЊЕ НОВИХ УСТАНОВА

42	Београд 3.5.1945	Др Богдан Стојисављевић, в.д. начелника Одељења за културу Министарства просвете Србије – Председништву Министарског савета ДФЈ, Београд	Предлог закона о оснивању Државног издавачког завода ДФЈ	196
43	Београд 9.11.1945	Вуко Стојковић, начелник Општег одељења у Министарству просвете ДФЈ – Државном филмском предузећу Београд	О плаћању такси и да се у биоскопима филмског предузећа могу продавати искључиво улазнице које издаје држава	197
44	Београд 1945	Непознати аутор – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Реферат о Коларчевом народном универзитету у Београду	197
45	Београд 2.1.1946	Чедомир Миндеровић, начелник Одељења за културу и уметност Министарства просвете Србије – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Предлог да Природњачки музеј у Београду и даље сарађује са надлежним установама на пословима заштите копаоничких шума и на изрази прописа о заштити природе	198
46	Београд 22.1.1946	Митра Митровић, министар просвете Србије, Београд	Одлука о надлежности Уметничког, Етнографског и Природњачког музеја у Београду	199
47	Цетиње 4.2.1946	Блажо Јовановић, председник Владе Црне Горе, Цетиње	Решење да службу заштите споменика културе, природњачких реткости у Црној Гори врши Државни музеј на Цетињу	199

(НЕ)ПРИЗНАВАЊЕ ДИПЛОМА СТЕЧЕНИХ ЗА ВРЕМЕ II СВЕТСКОГ РАТА И ЊИХОВА НОСТРИФИКАЦИЈА

48	Београд 28.3.1945	Емануил Чучков, министар за Македонију Владе ДФЈ – Министарству одбране ДФЈ, Београд	Примедбе на одлуку Министарства просвете о непризнавању диплома, испита и семестара на универзитетима и високим школама током рата и окупације	200
49	Београд 11.7.1945	Стево Десић, начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – Министарству просвете Црне Горе, Цетиње	Став да се дипломе стечене за време рата и окупације не могу признати без претходне ревизије	201
50	Београд 16.7.1945	Помоћник министра финансија ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Одлука да се обустави исплата стипендија Југословенима на студијама у иностранству	201
51	Београд 21.11.1945	Стево Десић, начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – Министарству просвете Србије, Београд	Одговор да су „Спомен свједоче“, које су дељене у завршним разредима гимназија у НДХ биле подвргнуте верификацији и проглашене за правно ваљане	202
52	Београд 16.1.1946	Д. Ивановић, начелник Одељења за средњу наставу Министарства просвете Србије – Министарству просвете ФНРЈ	Течај Југословенског професорског друштва у заробљеничком логору Офлаг VI/С, Оснабрик (Немачка): извештај и признање сведочанстава о положеном течају	203

БОРЦИ НОР-а и ЊИХОВО ШКОЛОВАЊЕ

53	Београд 23.5.1945	Д. Ивановић, начелник Одељења за средњу наставу Министарства просвете Србије	Одлука у вези са наставком школовања демобилисаних бораца НОР-а	204
54	Београд 9.7.1945	Родитељи бораца ЈА – Министарству просвете ДФЈ	Молба родитеља војника да се њихова деца демобилишу ради даљег школовања	205
55	Београд 23.7.1945	Ј. Соларић, Одељење за средњу наставу Министарства просвете Србије, Београд	Захтев да сви директори средњих школа и течајева за ратом ометене ученике буду обазриви према ученицима ратним војним инвалидима	206
56	Загреб 12.9.1945	Иво Фрол, помоћник министра просвете Хрватске – свим гимназијама и просветним одељењима НО у Хрватској	Отварање помоћних разреда ради убрзаног школовања демобилисаних бораца НОР-а	206
57	Београд 12.9.1945	Виде Заниновић, Одељење за школство Министарства просвете ДФЈ – Министарству народне одбране ДФЈ	Примедбе и предлози у вези са курсеви-ма за школовање официра	207

58	Београд 18.9.1945	Светозар Вукмановић Темпо, начелник Политичког одељења Министарства народне одбране ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ	Молба да се одобри школовање у војним школама борцима НОР-а млађим од 16 година и да се изради наставни план и програм основне и средње наставе до IV разреда гимназије	209
59	Београд септембар 1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – Председништву Министарског савета ДФЈ, Београд	Пружање материјалне помоћи ученицима и студентима – бившим борцима	209

КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПОСТАВЉЕЊА

60	Нови Сад 13.3.1945	Спасоје Чобански, начелник Одељења за просвету ГНОО Војводине – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о држању ученице гимназије за време рата и окупације	210
61	Београд 28.4.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – Председништву Министарског савета ДФЈ, Београд	Карактеристике лица која министар В. Рибникар намерава да постави на руководеће положаје у Министарству	211
62	Београд 15.5.1945	Вуко Стојковић, начелник Општег одељења Министарства просвете ДФЈ – Министарству просвете Србије, Београд	Идеолошко-политичка карактеристика учитеља, бившег ратног заробљеника	212

РЕВОЛУЦИЈА И ТРАДИЦИЈА (НЕ)БРИГА О АРХИВСКОЈ ГРАЂИ

63	Београд 24.5.1945	Митар Бакић, генерални секретар Председништва Министарског савета ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Захтев да све републичке владе и надлежна министарства издају упутства о заштити и обезбеђењу архива окупаторских органа власти	212
64	Београд 15.6.1945	Михаило Апостолски, генерал лајтнант, помоћник начелника Генералштаба ЈА – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Мишљење да би требало да архива бившег Министарства војске и морнарице и Генералштаба остане код Генералштаба ЈА	213
65	Београд 27.6.1945	Вуко Стојковић, начелник Општег одељења Министарства просвете ДФЈ – Аутокоманди ЈА, Београд	Тражи камион за повраћај архиве из Народне банке	213
66	Београд 8.10.1945	Др Никола Шкерковић, в.д. управника Државне архиве у Београду – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Молба да се изда упутство да се не уништавају архиве док се не уреди питање уништавања архивске грађе и да све штампарије достављају Државној архиви по један примерак својих публикација	214
67	Београд 8.6.1946	Борис Зихерл, председник Комитета за школе и науку при Влади ФНРЈ – генералном секретару Владе ФНРЈ, Београд	Молба да се објави одлука којом се свим државним надлештвима и приватним установама забрањује уништавање архива пре прегледа стручног лица из Државне архиве	215
68	Београд 8.7.1947	Др Никола Шкерковић, управник Државне архиве у Београду – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Молба да Комитет спречи уништавање архивског материјала о репарационим комисијама, секвестрима, ратном плену, централној каси, ратној штети, државним дуговима и зајмовима	215
69	Београд 8.7.1947	Исти – Државној инвестиционој банци, Београд	Молба да се сачува архива бивших државних институција док се не обезбеди смештај за преузимање грађе за трајно чување	216
70	Београд 10.11.1947	Владо Мађарић, секретар Комитета за културу и уметност при Влади ФНРЈ – Заводу за заштиту и научно проучавање споменика културе и природних реткости, Београд	Молба да се предузме истрага о уништењу архиве бившег Земунског магистрата	217

УКИДАЊЕ СТАРИХ ПРОСВЕТНИХ ФОНДОВА

71	Београд 19.6.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – Министарству финансија ДФЈ, Београд	Тражи се сагласност да се ликвидира Фонд Средишњег одбора за васпитање народа при Министарству просвете	219
72	Цетиње 24.1.1946	Андрија Копривица, помоћник министра просвете Црне Горе – Министарству просвете ФНРЈ, Београд	Тражи се објашњење о томе ко ће преузети руководство над Задужбином Ђуковић из Рисна	219
73	Београд 2.2.1946	Вуко Стојковић, начелник Општег одељења Министарства просвете ФНРЈ – Министарству просвете Србије, Београд	Тражи извештај о намени и стању Задужбине Ђуковић из Рисна (Црна Гора)	220
74	Београд 15.2.1946	Исти – Министарству просвете Црне Горе, Цетиње	Извештај о намени и стању Задужбине Ђуковић из Рисна (Црна Гора)	220

75	Београд 30.6.1948	Петар Ивићевић, помоћник министра унутрашњих послова ФНРЈ	Решење о национализацији имовине Друштва Светог Саве	221
----	----------------------	---	--	-----

ДРЖАВА И ЦРКВА

Традиционални празници

76	Сремски Карловци 30.1.1945	Арсеније, епископ моравички викар Његове светости патријарха српског г. Гаврила – НОО за Срез Сремско-митровачки, Сремска Митровица	Жалба Главном НОО Војводине поводом забране прославе Светог Саве у школама	222
77	Београд 6.4.1945	Мартин Менцеј, начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – Главном НОО Војводине, Нови Сад	Налаже да се поништи одлука о забрани прославе Светог Саве и тиме да се пружи сатисфакција СПЦ	223
78	Београд 5.9.1945	Митар Бакић, генерални секретар Председништва Министарског савета ДФЈ – Министарству про- свете ДФЈ, Београд	Мишљење да још није дошло време да се изда одговарајући правни акт о пра- зницима, јер односи између државе и верских заједница још увек нису регу- лисани	223
79	Џетиње 19.12.1945	Нико Павић, министар просвете Црне Горе – свим директорима гимназија у Црној Гори	Налаже да се, до доношења правила о пра- зницима, на тлу Црне Горе празнују сви верски и државни празници као и раније	224

Српска православна црква и укидање богословија и Богословског факултета

80	Београд 4.4.1945	Јосиф, митрополит скопски и заступник Светог архијерејског синода СПЦ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Молба да се у погледу верске наставе у школама успостави стање какво је посто- јало пре рата	224
81	Београд 10.5.1945	Исти	Молба да министарство просвете ДФЈ одобри и помогне отварање богословије у Призрену	225
82	Београд 25.5.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – Светом архијерејском синоду СПЦ	Обавештење да Министарство просвете ДФЈ не може да преузме издржавање бог- ословије у Призрену	226
83	Београд 9.7.1945	Начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – Главном НОО Војводине, Нови Сад и Обласном НОО Косова и Метохије, Призрен	Упутство да не може да се тражи од свеште- них лица да се рашчине; да свештена лица могу да предају веронауку када добију одго- варајуће одобрење власти и да имају право да предају друге предмете у школама	226
84	Београд 20.11.1948	Патријарх српски Гаврило – Председништво савезне Владе ФНРЈ, Комисији за верске послове, Београд	Извештај о репресији према црквеним установама и свештеницима	227
85	Београд 15.2.1952	Петар Стамболић, председник Владе Србије, Београд	Решење Владе НР Србије да се Богослов- ски факултет Универзитета у Београду укине као државна установа	235
86	Београд 21.2.1952	Наставници Православног богословског факулте- та у Београду – председнику Министарског савета, министру народне одбране ФНРЈ, маршалу Јо- сипу Броз у Титу, Београд	Представка наставника Православног бог- ословског факултета због решења о ње- говом укидању	236

Римокатоличка црква и укидање Богословског факултета

87	Загреб 20.9.1946	Потпуковник Вељко Дракулић, помоћник мини- стра унутрашњих послова Хрватске – Министар- ству унутрашњих послова ФНРЈ, Београд	Коментари грађана Хрватске поводом хапшења надбискупа Алојзија Степинца	238
88	Загреб 1.2.1952	Др Вилим Кеџлбах, редовни професор и декан Римокатоличког богословског факултета у Загре- бу – маршалу Југославије Јосипу Броз у Титу	Представка због укидања Римокатолич- ког богословског факултета у Загребу	239
89	Загреб 3.2.1952	Др Јосип Ујчић, надбискуп београдски и в.д. председника Бискупских конференција – маршалу Југославије Јосипу Броз у Титу, Београд	Молба да се Одлука о укидању Богослов- ског факултета у Загребу стави ван снаге	241
90	Београд 4.2.1952	Делегација Римокатоличког богословског факултета у Загребу код Јосипа Броза Тита	Белешка са састанка делегације код Јоси- па Броза Тита	242
91	Загреб 7.2.1952	Др Светозар Ритиг, министар без портфеља у Влади Хрватске – председнику Министарског савета ФНРЈ Јосипу Броз у Титу, Београд	Представка због укидања Римокатолич- ког богословског факултета у Загребу	243

ФОРМИРАЊЕ НОВЕ ИСТОРИЈСКЕ СВЕСТИ

Митологизација народноослободилачке борбе

92	Загреб 9.2.1945	Повјереништво просвете ЗАВНОХ – НОО-има Хрватске	Препорука да се сакупља материјал о НОБ и школама за време рата	244
93	Сарајево 9.4.1945	А. Матић, повереник за просвету ЗАВНО БиХ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Проблеми у вези са прикупљањем грађе за историју НОБ; проблем недовољног броја удбеника историје и школских летописа	245

94	Загреб 4.5.1945	Помоћник министра просвете Хрватске – Министарству просвете ДФЈ	Рад на прикупљању материјала за историју НОБ и изради нових уџбеника историје	246
95	Београд 12.6.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – републичким министарствима просвете	Препоручује да се покрене иницијатива за подизање споменика, школа и мостова у спомен на борце НОР	247
96	Београд 16.10.1945	Вељко Комненовић, МУП ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Обавештење да је, на предлог грађана, Кореница преименована у Титову Кореницу	247
97	Цетиње 21.10.1945	Нико Павић, министар просвете Црне Горе – среским НОО Црне Горе	Распис у вези са прикупљањем народних песама и тужбалица из НОБ	248
98	Панчево 10.11.1945	Борислав Михаиловић, референт Одсека индустрије и занатства Среског НО Панчево – Министарству просвете ДФЈ	О потреби прикупљања прича, песама и мелодија из НОБ	248
99	Београд јануар 1946.	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – свим републичким министарствима	Распис о потреби дубљег изучавања историје НОБ	249
100	Београд 1952	ЦК КПЈ, Комисија за агитацију и пропаганду – свим републичким и покрајинским ЦК	Мишљење да би требало приступити са мером приликом давања имена бораца НОР-а појединим институцијама и да се обрати пажња на „чишћење“ преосталих совјетских назива	249

Прославе нових празника

101	Београд без датума	Исти	Инструкције у вези са прославом Дана победе (9. мај)	250
102	Београд без датума	Министарство народне одбране ДФЈ – организаторима прославе Дана победе	Предлог парола за прославу Дана победе	251
103	Београд 1. 7. 1946	Милован Ђилас, секретар ЦК КПЈ – републичким и покрајинским ЦК	Директиве у вези са прославом стогодишњице рођења Светозара Марковића	252
104	Београд 8.3.1948	Вељко Влаховић, Управа за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ – републичким ЦК	Инструкције везане за прославу Празника рада (1. маја) у Београду	253
105	Београд 1948	ЦК КПЈ Комисија за агитацију и пропаганду – свим републичким и покрајинским ЦК	Списак парола за прославу 1. маја, са исправкама које је руком дописао Јосип Броз Тито	255
106	Београд 17.3.1951	Исти	Закључци у вези са прославом Дана устанка (4. јула)	256

НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ

ТЕЧАЈЕВИ ЗА БУДУЋЕ ОПИСМЕЊИВАЧЕ

107	Београд 1945	Министарство просвете ДФЈ, Београд	План и програм рада месечног течаја за руководиоце аналфабетских течаја	257
108	Београд 26.3.1945	Митра Митровић-Ћилас, повереник за просвету АСНОС-а – Министарству просвете ДФЈ	Одлука о почетку рада течаја за наставнике средњих школа при Вишој педагошкој школи у Београду, са наставним планом	258
109	Нови Сад 21.7.1945	Помоћник начелника Одељења за просвету Главног НОО Војводине – Министарству просвете ДФЈ	Извештај о плану рада течаја за наставне инструкторе и професоре – општи и стручни део	259
110	Цетиње 8.12.1945	Вуко Тмушић, министар социјалне политике, заступник министра просвете Црне Горе	Одлука да се при среским НОО одрже дванаестодневни курсеви за упознавање рада на народном просвећивању	260
111	Београд 11.12.1945	Драго Мучалица, начелник Одељења за основну наставу у Министарству просвете Србије – Министарству просвете ФНРЈ, Београд	Информација о петнаестодневним течајевима за учитеље на територији свих срезова у Србији	260

РАЗЛИЧИТИ ТЕЧАЈЕВИ

112	Београд 5.8.1945	Шеф Одсека за стручну наставу при Министарству индустрије ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Молба да се план и програм течаја за индустријске раднике остави у надлежности Одсека за стручну наставу Министарства просвете	261
113	Београд 10.11.1945	М. Килибарда, Министарство ПТТ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Молба Министарства да оно одреди предмете из области општег образовања на течају за приручене телеграфско-телефонске и радио техничаре	262
114	Сарајево 24.11.1949	Митар Папић, помоћник министра просвете Босне и Херцеговине – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о отварању двогодишњих основних школа за прераслу децу	263

ПРОСВЕЋИВАЊЕ ЖЕНА

115	Београд 1945/46	Стево Десић, начелник Одељења за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ	План и програм рада привремених течајева за просвећивање жена на селу	263
116	Београд 1949	Непознати аутор – Министарству за науку и културу, Београд	Извештај о учитељско-домаћинским школама у Прокуљу, Бачкој Тополи и Таковици	265
117	Сарајево 16.1.1950	Митар Папић, помоћник министра просвете Босне и Херцеговине – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о течајевима за жене из сељачких радних задруга у Босни и Херцеговини	268
118	Љубљана 1950	Министарство просвете Словеније – Савету за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Предлог да се оснују једногодишње стручне школе за учитељице у пољопривредно-домаћинским школама у Словенији	269

ИЗВЕШТАЈИ СА ТЕРЕНА О СУЗБИЈАЊУ НЕПИСМЕНОСТИ

119	Београд 8.12.1945	Др Коста Грубачић, помоћник министра просвете Србије, Београд	Упутство за рад на сузбијању неписмености на територији Србије	269
120	Цетиње 24.12.1945	Марко Кажих, начелник у Министарству просвете Црне Горе – Министарству просвете ФНРЈ	Извештај о културно-просветном раду у Црној Гори за новембар 1945.	273
121	Сарајево 14.2.1946	Драго Видовић, Одељење за народно просвећивање Министарства просвете БиХ – Министарству просвете ФНРЈ, Београд	Извештај о народном просвећивању у Босни и Херцеговини за децембар 1945.	275
122	Београд 1945	Шеф Одсека за народно просвећивање Министарства просвете ФНРЈ	Статистички подаци о народном просвећивању за школску годину 1944/45.	281
123	Београд 1945	Министарство просвете Србије, Београд	Саопштење за штампу о одржаним аналфабетским течајевима у 1945. години	283
124	Београд 1945/46	Министарство просвете ФНРЈ	Дужности лица која су завршила курс за народно просвећивање	285
125	Београд 1945/46	Исти	Народни учитељи као јавни радници	286
126	Цетиње 1946	Марко Кажих, Одељење за народно просвећивање Министарства просвете Црне Горе – Министарству просвете ФНРЈ	Циљеви и задаци Радне просвјетне недеље у Црној Гори од 1. до 7. јануара 1946.	289
127	Цетиње 6.8.1946	Исти – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Извештај о резултатима описмењавања током Радне просвјетне недеље у Црној Гори	290
128	Загреб 24.7.1946	Звонимир Палчок, помоћник министра просвете Хрватске – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Извештај о броју неписмених, одржаним течајевима и народним универзитетима на тлу Хрватске	291
129	Љубљана 22.1.1947	Јора Кернц, помоћник министара просвете Словеније – Комитету за школе и науку Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о броју неписмених и о аналфабетским течајевима у Словенији	292

НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ ПУТЕМ РАЗЛИЧИТИХ МЕДИЈА

130	Београд 30.4.1945	Стево Десић, в.д. начелника Одељења за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ – ОНОО Панчева	Акција сакупљања и оправке старих радио апарата за домове културе, а у циљу просвећивања народа	292
131	Београд 26.5.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – свим министарствима и др. државним органима	Распис да се организује колективно слушање радио емисија које пропагирају народно просвећивање и обраду земље	293
132	Београд 7.8.1945	Исти – Министарству народне одбране ДФЈ, Београд	Обавештење да је основан Одсек за филм и радио у Министарству просвете ДФЈ	295
133	Београд 1945/46	Стево Десић, начелник Одељења за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Проблеми у вези са народним просвећивањем путем радио-емисија	295

ПРИРЕДБЕ У ФУНКЦИЈИ НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

134	Београд 25.5.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – свим министарствима	Распис о организацији и раду културно-просветних манифестација	298
135	Београд 15.11.1945	Стево Десић, начелник Одељења за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ – свим републичким министарствима просвете	Уздизање културно-уметничког нивоа приредби	299
136	Београд 23.6.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – свим републичким министарствима просвете и другим органима	Предлог за оснивање матичних домова културе у републикама	301

ШТАМПА У ФУНКЦИЈИ НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

137	Београд 23.6.1945	Стево Десић, начелник Одељења за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ	Упутство о усменим новинама	302
-----	-------------------	---	-----------------------------	-----

138	Београд 1945	Бранко Радловић, Одељење за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ – свим републичким министарствима просвете	Извод из реферата о штампани и пропаганди у функцији народног просвећивања	304
-----	--------------	---	--	-----

ИЗЛОЖБЕ КАО ВИД НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

139	Београд 10.4.1945	Стево Десић, начелник Одељења за народно просвећивање Министарства просвете ДФЈ – свим федералним државама и аутономним јединицама	Распис да се у седиштима федералних јединица организују сталне изложбе везане за народно просвећивање	308
140	Београд 4.10.1945	Исти	Покретна изложба књига са читаоницом, радијом и биоскопом у функцији народног просвећивања	309

ФИЛМ КАО ВИД НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

141	Београд 1945	Исти	Филм у служби народне просвете	311
-----	--------------	------	--------------------------------	-----

СУМИРАЊЕ РЕЗУЛТАТА НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

142	Београд 20.1.1948	ЦК КПЈ, Комисија за агитацију и пропаганду	Записник са саветовања са руководиоцима културно-просветног сектора у централним и покрајинским комитетима КПЈ о проблемима културно-масовног рада	313
143	Љубљана 16.11.1948	Иван Братко, помоћник министра просвете Словеније – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Подаци о резултатима рада на народном просвећивању у Словенији	317
144	Београд 1950	Министарство просвете Србије – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Реферат о описмењавању на тлу Србије	320
145	Загреб 19.3.1950	Младен Коритник, помоћник министра просвете Хрватске – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о раду народних универзитета у Хрватској	322
146	Београд 30.1.1952	Савет за науку и културу Владе ФНРЈ	Реферат о образовању одраслих од 1945. до 1952.	326

II. КУЛТУРА АГИТПРОПА

ОПШТИ ИЗВЕШТАЈИ И ДИРЕКТИВЕ О ПРОСВЕТИ, КУЛТУРИ И УМЕТНОСТИ

147	Београд 11.6.1945	Начелник Одељења за науку, уметност и културу Министарства просвете Србије – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о раду Министарства просвете Србије и о општим културно-просветним приликама у Србији од ослобођења до средине 1946.	330
148	Београд јануар/ фебруар 1946	Др Богдан Стојисављевић, начелник Одељења за културу Министарства просвете ФНРЈ	Извештај о раду Одељења за културу Министарства просвете ФНРЈ за јануар 1946.	337
149	Београд 6.8.1946	Комитет за културу и уметност при Влади ФНРЈ – свим републичким министарствима просвете	Закључци прве пленарне седнице Комитета за културу и уметност при Влади ФНРЈ, 3. и 4. јула 1946.	339

ПРОСВЕТА

ОПШТА ДОКУМЕНТА О ПРОСВЕТИ У ЈУГОСЛАВИЈИ

150	Београд 1945	Председник НОО за Косово и Метохију – Повереништву просвете ДФЈ, Београд	Извештај о просветним приликама на Косову и Метохији	342
151	Београд 15.3.1945	Мартин Менцеј, в.д. начелника Одељења за школство у Министарству просвете ДФЈ – републичким министарствима и синдикатима	Позив на конференцију по питању организације стручног школства	344
152	Љубљана 7.8.1945	Др Тине Логар, помоћник министра просвете Словеније – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о стању основног школства у Словенији на дан 1. 7. 1945.	345
153	Београд 11.10.1945	Марин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – републичким министарствима просвете	Појашњење који разреди ће учити по старим, а који по новим наставним плановима и програмима након што започну са радом седмогодишње школе	351
154	Београд 1945	Министарство просвете ДФЈ – републичким министарствима просвете	Оквирни наставни план и програм за више основне школе ДФЈ	352
155	Београд 1946	Исти	Извештај о послератним школским реформама у Југославији	354
156	Београд 16.9.1948	Просветни инспектор Иван Лерик – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Извештај о општим просветним приликама у Македонији	358
157	Београд 5.2.1949	Исти	Извештај о општим просветним приликама у Босни и Херцеговини	364

158	Београд 11.4.1949	Исти	Извештај о конференцији директора школа у Загребу: „веронаука и борба против мистике“ и „рад непријатеља у школи“	369
159	Цетиње 12.7.1949	Мил. Стојовић, Министарство просвете Црне Горе – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о општим просветним приликама у Црној Гори за период април–јуни 1949.	371
160	Београд 1949	Непознати аутор – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Борба партијских организација против Резолуције ИБ у средњим школама и на универзитету	373
161	Београд 1949	Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ	Елаборат о општим просветним приликама у ФНРЈ (1945–1949): питање уџбеника, наставних планова и програма, материјалног положаја наставника и ученика, верске наставе, здравља ученика, библиотека, интерната и др.	375

ПРОСВЕТА У ФНРЈ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ СТРАНИХ ПОСМАТРАЧА

162	Париз 1947	Моника Лафмен, службеница Унеска	Извештај о општим просветним приликама у Југославији (1945–1947)	392
-----	---------------	----------------------------------	--	-----

ШКОЛА И ПОЛИТИЧКА РЕПРЕСИЈА

163	Београд 11.1.1950	Максеј Ступица, начелник Одељења за стручно образовање Министарства за науку и културу Владе ФНРЈ – Министарству просвете Хрватске	Извештај о искључењу ученика из стручне школе због оптужби да шири пропаганду Информбироа	406
-----	----------------------	--	---	-----

ФИЗИЧКА КУЛТУРА

164	Београд 20.6.1945	Секретар Фискултурног одбора Југославије – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Оснивачки састанак и Резолуција о оснивању Фискултурног одбора Југославије	408
165	Београд 31.12.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ФНРЈ, Београд	Зајам за потребе изградње спортских игралишта и других објеката Школе за телесно васпитање	410

ПРОСВЕТА КРОЗ СТАТИСТИЧКЕ ПОДАТКЕ

166	Београд 29.3.1945	Љуб. Радовановић, начелник Одељења за средњу наставу Повереништва за просвету ДФЈ, Београд	Извештај о стању средњих, учитељских и грађанских школа на подручју Србије, Без Војводине, Косова и Метохије	410
167	Љубљана 1.7.1945	Министарство просвете Словеније Министарству просвете ДФЈ, Београд	Статистички подаци о основним школама у Словенији	411
168	Београд 12.10.1945	Одсек за просветну статистику Министарства просвете Србије – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Статистички подаци о просвети у Србији на свршетку школске године 1944/45.	412
169	Сарајево 16.10.1945	Бранко Иванковић, начелник Одељења за основну наставу Министарства просвете Босне и Херцеговине – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Статистички подаци о основним школама, ученицима и наставницима у Босни и Херцеговини	415
170	Београд 1947	Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Статистички подаци о полазницима течаја за ратом ометене ученике	415
171	Београд 18.12.1948	Исти	Преглед пораста броја школа различитих образовних профила од школске године 1938/39. до 1947/48.	416
172	Београд 1949	Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Предлог плана расподеле ученика нижих гимназија и седмолетки који ће полагати малу матуру школске године 1949/50, ради уписа у гимназије и учитељске школе	416
173	Београд 1949	Исти	Предлог плана расподеле ученика нижих гимназија и седмолетки који ће полагати малу матуру, за упис у средње стручне школе	417

УМЕТНИЧКЕ ШКОЛЕ

174	Београд 1949	Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Елаборат о уметничким школама: наставним плановима и програмима, настави, ученицима, уџбеницима и материјалним условима за рад; статистички подаци о раду уметничких школа; трогодишњи план рада на развијању уметничког школства	418
-----	-----------------	---	---	-----

ПРЕДШКОЛСКО И ВАНШКОЛСКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

175	Београд 18.11.1948	Иво Фрол, помоћник председника Комитета за школе и науку при Влади ФНРЈ – Комитету за социјално старање, Београд	Циљеви и задаци, план и програм савезног течаја за оспособљавање управника и васпитача у децим летовалиштима	426
-----	-----------------------	--	--	-----

176	Београд 18.1.1950	Родољуб Чолаковић, министар за науку и културу Владе ФНРЈ – Министарству трговине и снабдевања ФНРЈ, Београд	План потреба интерната под надзором Министарства за науку и културу за прво тромесечје 1950.	428
177	Скопље 24.2.1950	П. Кировски, помоћник министра просвете Македоније – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о школским мензама у Македонији	429
178	Цетиње 18.5.1950	Слободан Бујишић, Министарство просвете Црне Горе – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о организацији ђачких летовалишта у Црној Гори	430
179	Београд 1949/50	Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Упутство и програм семинара за активисткиње АФЖ које раде са децом на дејим игралиштима и у собама	431
180	Београд 1949/50	Исти	Списак васпитних средстава за предшколске установе (слике, играчке, справе за фискултуру)	432
181	Београд 1950	Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Елаборат о предшколском и ваншколском васпитању и образовању у ФНРЈ; рад Народне омладине и Савеза пионира	434

МАЊИНСКЕ И ИСЕЉЕНИЧКЕ ШКОЛЕ

Мањинске школе у Југославији

182	Београд 28.11.1945	Начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – Државном статистичком уреду ДФЈ, Београд	Статистички преглед мањинских школа и одељења у школској години 1944/45.	437
183	Београд 18.4.1946	Мартин Менцеј, Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ – МИП ФНРЈ	Извештај о броју мађарских мањинских основних школа и гимназија	438
184	Београд 5.4.1946	Министарство просвете ФНРЈ, Београд	Реферат о мањинским и исељеничким школама	439
185	Београд [17.2.1948]	М. Дивац, помоћник министра просвете Србије – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Извештај о раду мањинских школа на територији АП Војводина	444
186	Београд 27.3.1948	Исти	Извештај о мањинским школама на простору АО Косова и Метохије	446
187	Скопље 1948	Министарство просвете Македоније – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Извештај о стању мањинских школа у Македонији	448
188	Загреб 7.3.1950	В. Хорват, начелник у Министарству просвете Хрватске – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Извештај о отварању основних школа за избеглу децу из Егејске Македоније	450
189	Београд 4.3.1950	Иван Лерик, просветни инспектор – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ, Београд	Допунски подаци о италијанским, словачким, бугарским, мађарским и албанским мањинским школама	451

Српске и хрватске школе у Румунији

190	Београд 11.1.1945	Димитрије С. Пашић, српски учитељ у Румунији – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о броју и стању Срба и њихових школа у Румунији	456
191	Београд 12.12.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ФНРЈ – Председништву Министарског савета ФНРЈ, Београд	Извештај о стању српских и хрватских мањинских школа у Румунији; о потреби отварања српских школа у Солуну, Цариграду и Букурешту; о учитељима за исељеничке школе у Француској, Белгији, Немачкој и Америци	457
192	Букурешт 16.1.1946	Дипломатско-конзуларно заступништво ФНРЈ у Румунији – МИП ФНРЈ, Београд	Меморандум о културно-просветној ситуацији Срба и Хрвата у Румунији	458
193	Букурешт 1948	Р. Јовановић, амбасадор ФНРЈ у Букурешту – МИП ФНРЈ, Београд	Извештај о југословенским професорима и учитељима у мањинским школама у Румунији	460

Југословенске школе у Северној и Јужној Америци

194	Београд 26.7.1945	М. Н. Марковић, Политичко одељење МИП – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Препорука Епархијског одбора Америчко-канадске епархије СПЦ свим општинама и друштвима српских исељеника у САД и Канади да не позивају представнике комунистичке Југославије због става према СПЦ	461
195	Београд 18.8.1945	Антон Кржишник, министар социјалне политике ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извод из извештаја о културно-просветним приликама југословенских исељеника у Латинској Америци	462
196	Београд 14.9.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – Министарству унутрашњих послова ДФЈ, Београд	Мишљење да у исељеничке школе у Америци не би требало да се шаљу часне сестре, јер то није у складу са новим школским системом који се спроводи у ДФЈ	463

197	Београд 1945	Министарство просвете ДФЈ, Београд	Неки статистички подаци о словеначким исељеничким школама у обе Америке	464
198	Београд 7.5.1947	Инж. Јанко Швајгер, помоћник начелника Одељења за исељенике Министарства рада ФНРЈ – Комитету за школе и науку при влади ФНРЈ, Београд	Годишњи извештај Управе Југословенске школе у Антофагасту (Чиле), за 1946. годину	465

Српска народна школа у Трсту

199	Београд новембар 1945	Стево Десић, начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – МИП ДФЈ, Београд	Министарство просвете моли МИП за помоћ у вези са исплатом заосталих принадажности запосленима у Српској народној школи у Трсту	468
-----	-----------------------------	--	---	-----

Остале југословенске исељеничке школе

200	Париз 21.7.1945	М. Јовановић, председник Удружења Југословена у Француској – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Молба да се пошаљу буквари на српском, хрватском и словеначком језику, за потребе југословенских исељеничких школа у Француској	469
201	Београд 15.2.1946	Велиша Тошовић, в.д. шефа Регионалног одсека МИП ФНРЈ – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Набавка школске опреме у циљу обнове рада Југословенске основне школе у Солуну	469
202	Београд 1945/46	Министарство просвете ФНРЈ	Елаборат „Питање исељеничких школа и културно-просветних установа наших народа“	470

ВИСОКЕ ШКОЛЕ, УНИВЕРЗИТЕТИ И ИНСТИТУТИ

203	Београд 5.6.1945	Стево Десић, начелник Одељења за школство Министарства просвете ДФЈ – министарствима просвете Србије, Хрватске и Словеније	Министарство просвете ДФЈ тражи од републичких министарстава мишљење о материјалним, кадровским и стручним питањима факултета и високих школа	472
204	Београд 17.9.1945	Чedomир Миндеровић, начелник Одељења за науку, уметност и културу Министарства просвете Србије – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о броју студената који желе да у школској години 1945/46. студирају на Београдском универзитету и Економско-комерцијалној високој школи	475
205	Сарајево 28.9.1945	Кондић, начелник Општег одељења Министарства просвете Босне и Херцеговине – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Извештај о броју студената са територије Босне и Херцеговине који желе да се упишу на различите факултете и високе школе у ДФЈ и иностранству током школске 1945/46. године	477
206	Београд 1.10.1945	Помоћник министра народног здравља ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Укупне потребе државе за дипломираним лекарима и фармацеутима	478
207	Цетиње 18.10.1945	Начелник у Министарству просвете Црне Горе – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Табеларни преглед ученика из Црне Горе који желе да студирају у школској години 1945/46.	479
208	Београд 19.10.1945	Проректор Београдског универзитета – Министарству просвете ДФЈ, Београд	Молба да се распоред уписа студената из других република достави њиховим министарствима просвете, преко којих ће се вршити упис на Београдски универзитет	480
209	Београд 25.10.1945	Берковић, начелник за медицинску наставу Министарства народног здравља ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ	Извештај о броју слободних места за упис на медицинске и фармацеутске факултете у Београду, Загребу и Љубљани	481
210	Београд 27.10.1945	Чedomир Миндеровић, начелник Одељења за науку, уметност и културу Министарства просвете Србије – Министарству просвете ДФЈ	Обавештење да Београдски универзитет може да прими све студенте из Црне Горе, Босне и Херцеговине, Војводине и Косова и Метохије	481
211	Београд 19.9.1945	Фране Фрол, министар правосуђа ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ	Сагласност да се стручни факултети и високе школе издвоје из ресора просвете	481
212	Београд 15. и 16.10.1945	Министарство пољопривреде ДФЈ, Београд	Закључци са конференције у вези са преносом пољопривредно-шумарских факултета из просвете у ресор пољопривреде	481
213	Београд 1945/46	Јован Томић, декан Филозофског факултета у Београду – Министарству просвете ДФЈ	Бројно стање студената Филозофског факултета у Београду током зимског семестра 1945/46, по студијским групама, националној, социјалној припадности и др.	483
214	Београд 1945/46	Декан Правног факултета у Београду – Министарству просвете ДФЈ	Бројно стање студената Правног факултета у Београду током школске године 1945/46, по националној припадности	484

215	Београд 28.1.1946	Декан Техничког факултета у Београду – Министарству просвете ДФЈ	Извештај о бројном стању студената Тех- ничког факултета по: одсесима, нацио- налности, социјалном статусу и др.	484
216	Београд 1945/46	Декан Медицинског факултета у Београду – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Ме- дицинског факултета по: одсесима, наци- оналности, социјалном статусу и др.	485
217	Београд 1945/46	Декан Фармацеутског факултета у Београду – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Фармацеутског факултета по: одсесима, националности, социјалном статусу и др.	486
218	Београд 1945/46	Декан Ветеринарског факултета у Београду – Рек- торату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Ве- теринарског факултета по: одсесима, на- ционалности, социјалном статусу и др.	486
219	Београд 1945/46	Декан Пољопривредног факултета у Београду – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Пољ- опривредног факултета по: одсесима, националности, социјалном статусу и др.	487
220	Београд 1945/46	Декан Богословског факултета у Београду – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Бог- ословског факултета по: одсесима, на- ционалности, социјалном статусу и др.	488
221	Београд 1945/46	Економско-комерцијална висока школа – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Еко- номско-комерцијалне високе школе по различитим критеријумима	488
222	Београд 1945/46	Василије Гажевић, секретар Академије ликовних уметности у Београду – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Ака- демије ликовних уметности по различит- ним критеријумима	489
223	Београд 1945/46	Б. Драгутиновић, секретар Музичке академије у Београду – Ректорату Универзитета у Београду	Извештај о бројном стању студената Му- зичке академије по различитим критери- јумима	490
224	Загреб 1945/46	Андрија Штампар, ректор Загребачког свеучили- шта – Министарству просвете ДФЈ	Извештај о броју уписаних студената на различите факултете Загребачког свеучи- лишта	490
225	Љубљана 14.9.1945	Тине Логар, помоћник министра просвете Словеније – Министарству просвете ДФЈ	Предвиђен број места за упис студената на Универзитет у Љубљани	491
226	Љубљана 26.9.1945	Исти	Допуна претходног извештаја	492
227	Загреб 17.9.1945	П. Растовчан, декан Правног факултета у Загребу – Министарству просвете Хрватске, Загреб	О немогућности предвиђања колико сту- дената може да се упише на Правни фа- култет у Загребу	493
228	Љубљана 2.11.1945	Др Стане Бевк, шеф Одсека за високе школе Ми- нистарства просвете Словеније – Министарству просвете ДФЈ	Број слободних места на Љубљанском универзитету за упис студената из других република ДФЈ	494
229	Сарајево 26.11.1945	Помоћник министра просвете БиХ – Министарству просвете ДФЈ	Упис студената из Босне и Херцегови- не на Београдски универзитет и Еко- номско-комерцијалну високу школу у Београду	494
230	Београд 12.2.1946	Чедомир Миндеровић, начелник Одељења за науку, уметност и културу Министарства про- свете Србије – Министарству просвете ФНРЈ	Извештај о раду Економско-комерцијал- не високе школе, Академије ликовних уметности и Музичке академије	496
231	Београд 7.9.1946	Немања Мацаревић, Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ – Министарству просвете Маке- доније, Скопље	Закључак матичне комисије за формира- ње Филозофског факултета Македонског универзитета у Скопљу	498
232	Београд 1947	Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Упоредна табела: високо школство у Ју- гославији школске године 1938/39. и 1946/47.	499
233	Београд 12.3.1947	Др Анте Мандић, Опатија – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Несклад између тежње да се научници- ма-комунистима обезбеди што више времена за научни рад и појаве да на- учници-непријатељи, неоптерећени партијским дужностима, имају довољ- но времена за научни рад	500
234	Београд 17.6.1947	Милован Ђилас, секретар ЦК КПЈ	Директивно писмо о високом школству и наставним кадровима	500
235	Београд 1948	Управа за агитацију и пропаганду ЦК КПЈ	Систем наставе на Београдском универ- зитету; метод избора, политичке каракте- ристике и национални састав наставника БУ; квалитет наставе	501

236	Београд новембар/ децембар 1948	Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ, Београд	Бројно стање дипломираних студената виших педагошких школа и уметничких академија од ослобођења до 31. 10. 1948.	506
237	Београд новембар/ децембар 1948	Исти	Бројно стање студената који су дипломирали на свим факултетима у ФНРЈ од ослобођења до 31. 10. 1948.	507
238	Београд 18.12.1948	Исти	Преглед извршења плана уписа на факултете и високе школе	508
239	Љубљана 1949	Министарство просвете Словеније – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	План уписа на факултете и високе школе у Словенији за школску годину 1949/50.	509
240	Љубљана 13.6.1949	Исти	Примедбе Планске комисије Словеније на план уписа из документа бр. 287	510
241	Скопље 1949	К. Зафировски, Министарство просвете Македоније – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	План уписа македонских матураната на факултете и високе школе у ФНРЈ у школској години 1949/50.	512
242	Београд 1949	Београдски универзитет – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Идеолошко-политичке карактеристике појединих професора Филозофског факултета у Београду	514
243	Загреб 11.3.1949	Загребачко свеучилиште – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Идеолошко-политичка карактеристика Ђуре Курепе, професора Природословно-математичког факултета у Загребу	520
244	Београд 31.8.1949	Лазар Максим, секретар Комитета за научне установе, универзитет и високе школе Владе Србије – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Писмо студента хемије Природно-математичког факултета у Београду који је „непријатељски радио и роварио у организацији Народне омладине“	521
245	Београд 1949	ЦК КПЈ Комисија за агитацију и пропаганду	Анализа наставних планова и програма хуманистичких предмета, са гледишта идејности и партијности, на филозофским, правним и економским факултетима у Београду, Загребу и Љубљани	523
246	Београд 1949	Непознати аутор	Материјални положај ученика гимназија и студената: стипендије, исхрана и здравствена заштита	531

ЈУГОСЛОВЕНИ НА СТУДИЈАМА У ИНОСТРАНСТВУ

247	Београд 17.11.1945	И. Ковачевић, шеф II одсека МИП ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ	Студенти из Југославије који студирају у Италији као стипендисти Ватикана, НДХ и италијанске фашистичке Владе	535
-----	-----------------------	---	---	-----

Југословени на студијама у Чехословачкој

248	Праг 2.7.1948	Вељко Видаковић, председник Удружења југословенске студентске омладине у Чехословачкој, Праг – Комитету за школе и науку при влади ФНРЈ	Извештај о животу и раду Југословена на студијама у Чехословачкој током школске године 1947/48.	536
-----	------------------	---	---	-----

Југословени на студијама у СССР

249	Београд 18.8.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – МИП ДФЈ	Предвиђен број студената који се шаљу на студије у СССР, разврстан по врстама и групама наука које се изучавају	542
250	Београд 30.8.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – МИП ДФЈ	Измена предложеног списка из документа бр. 287	542
251	Београд 12.9.1945	Исти – Министарству трговине и снабдевања ДФЈ	Молба да се стипендистима обезбеди одговарајућа одећа и обућа, као и храна за пут од Београда до Москве	543
252	Београд 19.12.1946	Никола Енглер, шеф III одељења МИП ФНРЈ – Комитету за школе и науку при влади ФНРЈ	Извештај о материјалном положају Југословена на студијама и стручном усавршавању у СССР	544
253	Москва 12.3.1948	Тихомир Стојановић, први секретар Амбасаде ФНРЈ у Москви – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Извештај о раду и резултатима испита југословенских студената у децембарском року, школске године 1947/48	546

Југословени на студијама у Француској

254	Београд 10.9.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – министрима просвете свих република	Обавештење да је француска влада доделила студентима из Југославије одређен број стипендија	548
255	Београд 1945	Непознати аутор	Политичке карактеристике неких кандидата за француску стипендију	549

256	Париз 26.12.1946	Осман Ђикић, секретар Посланства ФНРЈ у Паризу – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Извештај о животу и раду Југословена на студијама у Француској	549
257	Београд 4.1.1947	Секретар Политичког одељења МИП – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Забелешка „другарице Петровић-Његош“ о Југословенима на студијама у Паризу	556

Југословени на студијама у Великој Британији

258	Лондон 10.3.1945	Службеник Краљевске амбасade у Лондону – министру просвете Владиславу Рибникуру	Југословенски држављани који као стипендисти студирају у Великој Британији	558
-----	---------------------	---	--	-----

Југословени на студијама у иностранству – остало

259	Београд 3.1.1946	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ФНРЈ – МУП Србије, Одељење за пасоше	Списак југословенских држављана којима је држава дала сагласност да студирају у иностранству	559
260	Београд 1.2.1946	Митар Бакић, генерални секретар Председништва Министарског савета ФНРЈ – Министарству просвете ФНРЈ	Тешкоће приликом подмиривања трошкова издржавања југословенских студената у иностранству	561
261	Београд 13.2.1946	Л. Соколов, помоћник министра трговине и снабдевања ФНРЈ – Министарству просвете ФНРЈ	Питање да ли је упутно да се инжењерима и економистима дозволи стручна специјализација у иностранству у јеку „интензивног рада на обнови земље“	562
262	Београд 1949	Непознати аутор	Југословени на студијама у Бугарској – они који су се определили за Резолуцију Информбироа и они који нису	562

СТРАНИ ДРЖАВЉАНИ НА СТУДИЈАМА У ФНРЈ

Студенти из Албаније

263	Београд 17.11.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ДФЈ – МИП ДФЈ	Пријем 50 студената из Албаније на универзитете у Југославији	563
264	Београд 30.9.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – МИП ДФЈ	Обавештење да Министарство просвете дели 15 стипендија за студенте из Албаније	564
265	Београд 18.10.1947	Иво Фроп, секретар Комитета за школе и науку – комитетима за високе школе и научне установе Босне и Херцеговине, Србије, Словеније и Хрватске	Распоређивање студената из Албаније по факултетима и високим школама у ФНРЈ	565
266	Београд 31.1.1948	Милутин Иванушић, начелник у Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ – свим републичким министарствима просвете осим Црне Горе	Молба деканатима факултета у ФНРЈ да упишу студенте из Албаније без обзира што су закаснили на упис и што немају легализован документ	567
267	Београд 15.7.1948	Милутин Костић, управник Дома студената Београдског универзитета „Иво Лола Рибар“, Београд – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Непријатељско држање студената из Албаније према југословенским колегама у дому, а поводом Резолуције Информбироа	568

Студенти из Бугарске

268	Београд 29.8.1945	Заменик начелника Политичког одељења МИП – Министарству просвете ДФЈ	Сагласност да се студентима из Бугарске дозволи студирање у Југославији, али после провере њиховог држања за време рата	569
269	Београд 8.9.1945	Владислав Рибникар, министар просвете ДФЈ – МИП ДФЈ	Обавештење да Београдски универзитет може да прими минималан број студената из Бугарске због недостатка смештајног простора	569

Остале земље

270	Београд 23.1.1946	Окружни НОО Копер – Управи универзитета, Београд	Одобрење италијанским држављанима „који су политички оријентисани за нашу ствар“ да могу да студирају у Југославији	570
271	Београд 19.11.1945	Рајко Долечек, студент из Прага – Министарству просвете ДФЈ	Чехословачки држављанин моли да му се одобри студирање у Југославији	571
272	Београд 25.12.1945	Мартин Менцеј, помоћник министра просвете ФНРЈ – МИП ДФЈ	Одговор на молбу три грчка држављанина која желе да студирају у Југославији	571
273	Копенхаген 25.6.1949	Гунар Сванс, слависта из Данске – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Захваљује се на додељеној стипендији и гостопримству и предлаже облике даље сарадње Данске и Југославије на пољу науке	572
274	Београд 11.7.1949	Франц Дреновец, начелник Одељења за научне и културне везе са иностранством Министарства за науку и културу – Гунару Свансу, слависти из Данске	Одговор на предлоге данског слависте	573
275	Бахар Индија 15.4.1949	Ахмед Бадрудин, Бахар, Индија – Јосипу Броз Титу	Индијски држављанин жели да студира у Југославији	573
276	Београд 27.5.1949	Кабинет Јосипа Броза Тита – Ахмеду Бадрудину, Бахар, Индија	Одговор на молбу индијског држављанина	574

277	Београд 1951	Савет за науку и културу Владе ФНРЈ	Списак студената из иностранства који у Југославији студирају као стипендисти Савета за науку и културу	574
ИНСТИТУТИ И НАУЧНА ДРУШТВА				
278	Београд 17.9.1945	Александар Белић, председник Српске академије наука – Министарству просвете ДФЈ	Молба да се донесе одлука да Институт за океанографију и рибарство у Сплиту остане под управом САН и ЈАЗУ	575
279	Загреб 11.10.1945	Др Габријел Дивјановић, шеф Одсека за високу наставу и научне заводе Министарства просвете Хрватске – Министарству просвете ДФЈ	Извештај о одлуци Владе Хрватске да је Институт за океанографију и рибарство у Сплиту пренет под надлежност Министарства обалног поморства, рибарства и локалног промета Хрватске	576
280	Београд 24.10.1945	В. д. помоћника министра саобраћаја ДФЈ – Министарству просвете ДФЈ	Мишљење да би Институт за океанографију и рибарство у Сплиту требало да буде под руководством савезне Владе	577
281	Сарајево 4.2.1947	Ника Милићевић, начелник Одељења за науку и уметност Министарства просвете БиХ – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Подаци о научним друштвима у Босни и Херцеговини	577
282	Загреб 3.3.1947	Божо Стошић, шеф Одсека за високе школе и научне заводе Министарства просвете Хрватске – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Подаци о научним друштвима у Хрватској	578
283	Београд 10.12.1947	Секретар Комитета за научне установе и високе школе Владе Србије – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Извештај о раду научних друштава у Србији	579
284	Сарајево 25.9.1948	Др Благоје Ковачевић, председник Друштва лекара БиХ – Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ	Извештај о раду Друштва лекара Босне и Херцеговине	583
285	Цетиње 6.12.1949	Блажо Савићевић, помоћник министара просвете Црне Горе – Министарству за науку и културу Владе ФНРЈ	Рад научних друштава у Црној Гори	584
286	Београд 2.10.1950	Родољуб Чолаковић, председник Савета за науку и културу Владе ФНРЈ – Савету за законодавство и изградњу народне власти ФНРЈ	О потреби доношења уредбе којом би се регулисао рад научноистраживачких установа	585
287	Београд 19.9.1948	Александар Белић, председник Српске академије наука – Јосипу Броз у Титу	Изјава Српске академије наука поводом Резолуције Информбироа	587
288	Загреб 22.11.1949	Андрија Штампар, председник Југославенске академије знаности и умјетности – Јосипу Броз у Титу	Изјава Југославенске академије знаности и умјетности поводом Резолуције Информбироа	588

I ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ КУЛТУРЕ И ПРОСВЕТЕ

ОСНОВНЕ ДИРЕКТИВЕ АГИТПРОПА

1 ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ – СВИМ ЦЕНТРАЛНИМ И ПОКРАЈИНСКИМ КОМИТЕТИМА

(Београд, март 1945.)

O REORGANIZACIJI AGITACIJE I PROPAGANDE¹

U sadašnjim uslovima (organizacija države i prosvete) naša agitacija i propaganda ne zadovoljava ni po načinu organizovanja, ni po načinu rada. Promenjeni uslovi zahtevaju da se pitanju agitacije i propagande pristupi mnogo organizovanije, da se njome neposredno rukovodi iz partijskih centara, od centralnih i pokrajinskih rukovodstava i od nižih partijskih foruma. Našu današnju agitaciju i propagandu umnogome karakteriše s jedne strane – spontanost i anarhičnost, a s druge strane – nerazumevanje značaja agitacije i propagande od strane partijaca i partijskih foruma, neshvatanje da su stare forme agitacije i propagande preživele i da u novim uslovima treba pribеći novima. Danas agitacija i propaganda ima ogroman značaj za obezbeđenje provođenja partijske linije u život i u rukama naših partijskih i naših propagandnih ustanova mora da se – posredno ili neposredno – koncentriše čitav narodni politički, kulturni, prosvetni, pa i naučni život. Naše partijske organizacije nemaju za to izgrađen aparat, one ne umiju, a bez aparata i ne mogu da se uhvate za osnovne parole CK. Dalje, naše partijske organizacije nemaju nikakvog ozbiljnijeg plana za ideološko podizanje partijskog članstva i za pravilno ideološko i političko vaspitanje širokih narodnih masa.

Spontane težnje širokih narodnih masa za bujnim kulturnim i političkim životom, za koji su stvoreni svi osnovni uslovi u našoj državi, nisu pravilno kanalisane i organizovane, a često puta te težnje iskorišćavaju tuđi pa čak i neprijateljski elementi. U mnogim krajevima skoro ne postoji nikakva idejna borba, ne samo van Partije nego često puta ni u samoj Partiji, protiv idejno tuđih i štetnih uticaja (naročito u političko-teoretskim, kulturnim, naučnim pitanjima).

To znači naša se agitacija i propaganda mora organizovati na način koji odgovara današnjim potrebama. I dalje partijski komiteti i partijske organizacije moraju agitaciju i propagandu shvatiti kao jedan od najkrupnijih zadataka, kao ostvarenje onog zadatka, koji daje uslove da se parole naše Partije i borba širokih narodnih masa mogu pretvoriti u delo, praktično ostvariti.

Osnovni zadatak, dakle, sastoji se u tome da se čitav agitacioni, propagandni, kulturno-prosvetni rad organizuje i ujedini pod rukovodstvom partijskih komiteta. Zato je neophodno potrebno da se stvore aparati i izvrši pravilna raspodela ljudi, jer bez tih aparata nemoguće je uspešno i pravilno voditi posao. Razume se, ti aparati se ne stvaraju prekonoć, nego se i oni i njihov posao razvijaju u toku rada. Ali treba odmah, još sada, uočiti važnost stvaranja osnovnog aparata, bez kojega je nemoguće dalje s uspehom obavljati posao.

Prema tome:

Prvo, treba odmah uz sve partijske komitete – centralne, pokrajinske, oblasne, okružne, mesne, sreske, rejonske i u većim gradovima (Beograd, Skoplje, Zagreb, Subotica, Sarajevo, Novi Sad, Ljubljana, Split, a po potrebi i drugim) stvoriti agitaciono-propagandne komisije. U ćelijama i biroima treba odrediti druga odgovornog za taj sektor.

Drugo, u agitaciono-propagandnim komisijama treba izvršiti pravilnu raspodelu rada po sektorima. Sektori su ovi: sektor za štampu i agitaciju, teoretsko-predavački sektor, kulturni sektor, organizaciono-tehnički sektor, pedagoški sektor. Na čelu svakog od ovih sektora nalazi se rukovodilac sektora. Čitavom komisijom rukovodi jedan član partijskog rukovodstva (biroa), koji sam ne rukovodi ni jednim određenim sektorom. Njemu su podređeni svi sektori, svaki posebno i svi skupa. On će povremeno sazivati rukovodioce sektora na sastanke i savetovanje (u redovnim prilikama otprilike jedanput nedeljno, a u izuzetnim slučajevima prema nahođenju).

¹ Документ је објављен *Zapisnici sa sednica Politbiroa Centralnog komiteta KPJ (11. jun 1945 – 7. jul 1948)*, priredili Branko Petranović, Ranko Končar, Radovan Radonjić, Beograd, 1995, стр. 259 – 267.

Treće, dužnosti rukovodilaca sektora su sledeće:

a) Rukovodilac za štampu i agitaciju prati celokupnu štampu na svojoj teritoriji, kao i centralnu partijsku štampu. On se brine da se u štampi pravilno postave sva politička i druga pitanja i da se pravilno u štampi na njegovoj teritoriji primene i protumače direktive centralne štampe. On se brine o tome kakvi članci i o čemu treba da uđu, šta da se u štampi jače naglasi, šta da se naročito potcрта, a šta opet ne. On se dalje brine i o tome kakvi oblici agitacije (zborovi, konferencije, priredbe, plakati itd.) treba da se razviju i primene u odgovarajućim političkim i drugim uslovima. On vodi računa o tome kakvi ljudi treba da uđu u redakcije partijskih i drugih novina i časopisa, a i sam stupa po potrebi u pojedine važne redakcije. Ali ne treba misliti da se njegov rad svodi na rad u nekoj od redakcija. To može biti samo deo njegovog rada, a on mora imati pregled i rukovoditi neposredno ili posredno čitavom štampom i agitacijom u svom kraju. On istovremeno rukovodi aktivom agitatora.

b) Rukovodilac teoretsko-predavačkog sektora brine se o tome da u našoj štampi i propagandi budu pravilno tumačene, s gledišta opšte partijske linije, sva pitanja, da u Partiji i oko Partije ne dolazi do unakaživanja teorije marksizma-lenjinizma; on treba, uz pomoć i kontrolu foruma, da organizuje borbu i da je vodi protiv onih koji unakažuju teoriju i liniju; on treba planski da pristupi organizovanju pravilnog vaspitavanja masa u duhu učenja Marksa, Engelsa, Lenjina, Staljina. On istovremeno mora dati plan vaspitnog rada iz teorije marksizma-lenjinizma za pojedine partijske organizacije (prema njihovom nivou, aktuelnosti pojedinih pitanja itd.). On, istovremeno, rukovodi aktivom predavača.

c) Rukovodilac kulturnog sektora ima za zadatak da daje inicijativu za organizaciju i razvijanje čitavog kulturnog života (pozorišta, diletantskih grupa, orkestara, pevačkih društava, izložba, kinopredstava, književnih i kulturnih priredbi, izdavanju književnih i drugih časopisa), a istovremeno da rukovodi izborom dela koja treba prikazati, štampati i sl.

d) Rukovodilac organizaciono-tehničkog sektora ima da se brine za sredstva propagande, za njihovu raspodelu (štamparije, materijal za transparente, hartije, instrumenti itd.), kao i da kontroliše raspodelu već gotovog materijala (knjige, novine, kino, slike itd.). On istovremeno ima da se brine za način organizovanja raznih priredbi, putovanja, zborova itd.

Rukovodilac pedagoškog sektora u CK-ima da se brine izborom udžbenika za škole, pravcem u nastavi, izdvajanjem pedagoških časopisa i sl., a u nižim komitetima – o pravilnom sprovođenju direktive iz centra i razvijanju i proširenju tih direktiva na terenu.

Svaki rukovodilac sektora mora izgraditi potrebni partijski aparat za ostvarenje postavljenih zadataka (potreban broj drugova za određene poslove, daktilografinje, personal za administraciju itd.). Ovaj aparat ukoliko se odnosi na isključivo partijski rad, mora biti sastavljen od partijaca, a ukoliko se rad sprovodi preko Jedinštenog fronta – u njemu mogu učestvovati i drugi antifašisti. Treba, dalje, predvideti mogućnost stvaranja, naročito pri agitpropima CK, raznih komisija, npr. Komisija za terminologiju, komisija za prevode itd.

Komisije viših i nižih foruma ne povezuju se direktno među sobom, nego preko partijskog foruma. Partijski forum rukovodi preko odgovornog druga čitavom agitacijom i propagandom na svom terenu. To znači, da niži partijski forumi najiscrpnije moraju obavestavati više partijske forume o radu svih sektora propagande kao i o sredstvima za propagandu, kojima raspoložu. To, razume se, ne znači da preko partijskog foruma i uz njegovu saglasnost komisije ne mogu da sarađuju, konsultuju se, pomažu.

Četvrto, pri svim partijskim forumima uz koje postoje agitprop komisije, treba uvesti aktive agitatora i aktive predavača.

A) U aktiv agitatora ulaze svi rukovodeći članovi partije, sekretari komiteta i ćelija, članovi komiteta, partijci koji rukovode važnim državnim ustanovama i privrednim preduzećima itd., kao i rukovodioci pojedinih sektora agitacije i propagande. Aktiv se saziva povremeno i saziva se po odluci partijskog foruma, odnosno člana komiteta koji rukovodi agitpropom, a njime rukovodi rukovodilac sektora za štampu i agitaciju. Na njemu jedan od drugova održa predavanje o nekom aktuelnom i važnom pitanju spoljne ili unutrašnje politike, ili o nekom aktuelnom i važnom partijskom zadatku. Drug koji drži predavanje mora ga napisati i predavanje mora biti pregledano od partijskog foruma, odnosno odgovornog druga. Predavača određuje partijski forum, odnosno član komiteta odgovoran za agitaciju i propagandu. Dotični drug može svoje predavanje održati i na

drugim mestima (u drugim aktivima ili pred masama, prema karakteru predavanja). Partijski forum kod kojega je bilo predavanje daje ocenu, daje izveštaj o predavanju forum, koji je predavača poslao, o učešću i reagiranju mase itd.

B) Aktiv predavača sačinjavaju drugovi iz raznih partijskih foruma, državnih ustanova itd., koje po odluci partijskog foruma saziva na sastanak član komiteta odgovoran za agitaciju i propagandu, a njime rukovodi drug odgovoran za sektor predavača. Na aktivu se utvrđuje plan predavanja (gde i kada), menjaju iskustva i vrši raspodela predavanja. Na aktivu se takođe održavaju referati o pojedinim konkretnim temama za koje je potrebno teoretsko razrađivanje ili koje traži dalju teoretsku razradu, daju se smernice za takvo razrađivanje. Predavači moraju svoja predavanja pisati, a po odluci partijskog foruma pojedini predavači mogu otići da održe svoja predavanja i u drugim mestima.

Prema tome, važno je razlikovati: a) da predavanja mogu biti namenjena samo partijskim članovima, tj. moraju se držati u zatvorenim prostorijama u kojima nepartijci nemaju pristupa; b) predavanja namenjena širokoj publici mogu biti držana i od nečlanova Partije. Iz toga izlazi da se, pored partijskog aktiva predavača, kao i aktiv agitatora, moraju organizovati i odgovarajući aktivni JNOF; drugim rečima partijski aktivni mogu se proširiti i na nečlanove Partije u onom slučaju kada se radi o političkim temama već razrađenim u Partiji, o predavanjima iz istorije, kulture, o pokretanju izvesnih akcija itd., kada se ne radi o razjašnjavanju partijske linije i o pitanjima koja partijcima treba tek razjasniti, da mi mogli pravilno da istupaju u JNOF-u i pred masama.

Peto, isto tako, član komiteta koji rukovodi agitacijom i propagandom, po odluci komiteta, treba povremeno da formira grupa agitatora i propagandista sa raznih sektora: iz AFŽ-a, USAOJ-a, SKOJ-a, pevačke grupe, pozorišne grupe, izvestan broj predavača itd., koje se bacaju za određeno vreme i na određen teren, gde je naš uticaj slab, sa unapred pripremljenim planom. Ovih grupa može biti više. Ovakve grupe moraju imati svoje odgovorne rukovodioce, čija dužnost prestaje kao i sama grupa, po povratku sa terena. On podnosi, po povratku, opširan pismeni izveštaj rukovodstvu.

U našoj agitaciji i propagandi veoma je važno da se izmeni odnos partijskih foruma prema centralnoj partijskoj štampi, naročito prema centralnom dnevnom partijskom organu Borbi.

Pojedine direktivne članke iz Borbe moraju partijske organizacije proraditi i odmah preduzeti konkretne mere za njihovo sprovođenje u život, a naše agitacione i propagandne ustanove moraju stavove iz tih članaka – preko svih sredstava i oblika agitacije i propagande – učiniti pristupačnim i razumljivim širokim narodnim masama.

Partijske organizacije moraju podupirati i razvijati dopisništvo i predlagati stalne dopisnike – sa sela i iz preduzeća – za centralnu partijsku jnofovsku štampu.

U našoj agitaciji i propagandi treba uvek uočiti ono što je za celu zemlju u datoj situaciji najvažnije, šta je glavni momenat i kako to da se primeni i razradi u pokrajini ili mestu. Znači, ako je u centralnoj štampi ili nekoj centralnoj propagandnoj ustanovi ili od nekog vodećeg druga u partiji (npr. Člana CK) podvučeno ili istaknuto na dnevni red neko pitanje, naše organizacije moraju da razrade to pitanje, da prouče kako da se ono u datim uslovima primeni – a naše agitaciono-propagandne ustanove moraju da se popularišu (predavanjem, štampom, plakatima, crtežima itd.). Svako takvo pitanje mora se razjasniti svima, najpre partijcima, a onda i nepartijcima, do u najzabačenije selo. Tome se mora pristupiti sa unapred detaljnim izrađenim planom.

Naša agitacija i propaganda mora postati konkretna. Npr. drug koji rukovodi agitacijom i propagandom u birou čelije ili čeliji mora, ako se radi npr., o fabrici koja proizvodi za rat, ispisati parole na vidnim mestima i istaći slike radnika, koji se ističu u radu, organizovati čitaonicu, šahovski klub, obezbediti izrađivanje mapa frontova, popularisanje aktuelnih partijskih parola, izdavanje zidnih novina, on mora organizovati konferencije i priredbe za široke mase i napraviti plan i obezbediti materijal za izučavanje pitanja marskizma-lenjinizma u samoj čeliji itd.

Sav politički aktuelni deo naše agitacije i propagande treba preneti na Jedinstveni front i na njegovu odeljenja za štampu i agitaciju, koja treba da se odmah formiraju gde ih nema. Pojedini naši rukovodioci agitacije i propagande treba da uđu u tela Jedinstvenog fronta, da tamo planski okupe ljude i organizuju ih i da iz tih tela rukovode aktuelnom masovnom agitacijom, ali pri tome ne smiju da se izgube isključivo u tome radu i da zaborave na partijski deo rada, koji im pripada u sektoru ili partijskom telu. Pri narodnooslobodilačkim od-

borima treba ukinuti propagandne ustanove, a obezbediti rukovođenje svim kulturnim i prosvetnim ustanovama (domovima, narodnim univerzitetima, prosvetnim, kulturnim odborima itd.), u koje treba da ulaze pojedini naši drugovi odgovorni za kulturni pedagoški rad itd.

Agitaciono-propagandni rad Partije mora da se poveže sa agitaciono-propagandnim radom omladine. Normalna veza ide preko partijskog foruma, u kome se nalazi i sekretar SKOJ-a. Ali član partijskog foruma koji rukovodi agitacijom i propagandom mora da kontroliše i rad omladine na agitaciji i propagandi, da ga usklađuje sa radom Partije, a po potrebi da ga povremeno na konkretnim pitanjima povezuje.

Na kraju potrebno je istaći pitanje kadrova. Kod pojedinih partijskih funkcionera i partijskih foruma odomaćeno je shvatanje da nema kadrova koji bi rukovali agitacijom i propagandom. Oni to obično svode na pitanje da nema ljudi koji bi mogli da pišu. Ljudi koji umeju da dobro pišu, razume se, ima malo. Ali zato ima drugih, kadrih da rukovode agitacijom i propagandom i koje treba podizati. Činjenica da nema dosta ljudi ne sme biti izgovor za neorganizovanost, za nerad – koji je najveći neprijatelj za izdizanje kadrova. Ako se pitanje agitacije i propagande pravilno organizuje i ako mu partijski forumi posvete dovoljnu pažnju, onda ćemo u našoj partiji naći dovoljno kadrova da uspešno postavimo i rešimo ovo veoma važno pitanje.

Svi centralni i pokrajinski komiteti moraju u svojim izveštajima CKKPJ redovno slati i izveštaje o svim sektorima agitacije i propagande. U kartotekama za kadrove treba uvesti posebnu rubliku partijskih kadrova agitacije i propagande. Isto tako moraju postupiti i niži forumi.

Ovo pismo treba proraditi u svim nacionalnim CK-ima, PK-ima i oblasnim komitetima i odmah pristupiti njegovom sprovođenju u život.

Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije

AJ;507,VIII,I-(1-41)(K-1)

2 ЦК КПЈ, КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ – РЕПУБЛИЧКИМ РУКОВОДСТВИМА, ОДЕЉЕЊИМА И КОМИСИЈАМА

Бр. 10227

[Београд]

21.IX-1946

О ДАЉЕМ РАДУ НА ИДЕОЛОШКОМ И ПОЛИТИЧКОМ ПОДИЗАЊУ КОМУНИСТА И ИДЕОЛОШКОМ И ПОЛИТИЧКОМ ПОДИЗАЊУ РАДНИХ МАСА

Основни недостаци у нашем идејно-политичком раду су следећи:

1. Недовољна борба за идеолошку чистоћу и линију Партије. Овај недостатак се испољава у првом реду у томе што партијске организације не реагују на време или чак не реагују уопште на појаве идеолошког и политичког изопачавања партијске линије. Уколико се на такве појаве реагира, обично се то чини у затвореном кругу, на апстрактан, кабинетски начин. А баш се ради о томе да се на те појаве реагира јавно и конкретно, да се не упада у апстрактне теоретске дискусије, него да се бране тековине народно-ослободилачке борбе, линија изградње и свестраног подизања земље и да се уклоне све оне идеолошке и политичке сметње, које ометају правилан развитак у привредно, политичком и културном животу.

2. Недовољно развијен идеолошки, политички и културно-просветни рад међу радницима. Корен овог недостатка налази се, пре свега, у несхватању улоге радничке класе у борби за изградњу и свестрано подизање земље, а затим у несхватању улоге синдикалног покрета као најшире организације радничке класе и радних маса уопште и као школа радничке класе и радних маса уопште. Скоро читав агитационо-пропагандни и културно-просветни рад партије и одговарајућих партијских установа одвија се организационо изван синдикалног покрета и синдикати нису у потребној мери искоришћени као трансмисија и као сабиралиште за најшири масовни, идеолошки, политички и културно-просветни рад.

3. Занемаривање свакодневног конкретног рада на селу. Рад на селу, уколико се и обавља, нема ни плана ни система и већином се своди на апстрактно, сељацима неразумљиво, теоретисање, или повремене политичке конференције.

4. Неплански рад међу интелигенцијом. У раду са интелигенцијом карактеристично је да се не води рачуна о томе да интелигенција проширује свој видик изучавајући дубље баш она питања из марксизма-лењинизма која ће јој омогућити брже преваспитање и успешнији рад на обављању конкретних задатака. У раду са интелигенцијом, као и иначе, нема довољно плана срачунатог на дужи период, а баш код ње је тај план најпотребнији.

5. Шаблонски рад с члановима партије. У раду на политичком и идеолошком уздизању чланова партије постоје, пре свега, крупни организациони недостаци. Тај рад се обично обавља преко теоретских састанака ћелија. Тиме се ћелије претрпавају питањима која у њиховом раду као основних партијских организација нису основна. Њихов главни рад јесте практичан политички и организациони рад, решавање политичких и организационих задатака које партија пред њима поставља. Ћелије су обавезне, ради успешног извршавања тих задатака, да проучавају на својим састанцима само директиве Партије и материјале директивног карактера, ради практичне примене тог директивног материјала и политичког подизања чланства. Сем тога, партијске организације, у раду на идеолошком и политичком подизању чланова партије, не воде довољно рачуна о различитом нивоу појединих чланова и њиховој личној склоности ка изучавању овог или оног питања из области марксизма-лењинизма. Скупно проучавање појединих тема и предмета схваћено је као крута организациона обавеза, а не као обавеза сваког члана партије да се идеолошки уздиже да би могао више користити Партији и народу – с једне стране, а да се лично оспособи и да му се отвори воља да сам ради на свом уздизању – с друге стране. И најзад, многи комунисти су се прилично изоловали од маса на том раду; често се заборављају жеље маса да изучавају марксизам-лењинизам и да се идејно и политички подижу. Не посвећује се довољно пажње ванпартијским масама и масама уопште, не води се довољно рачуна о чињеници да и десетине хиљада нечланова партије - радника, интелектуалаца, па и сељака, желе да се наоружају учењем Маркса – Енгелса – Лењина – Стаљина, на чему би рад знатно учврстио повезивање Партије с масама и олакшао остваривање партијских задатака.

Како треба уклонити те недостатке?

1. Треба организовати и водити упорну борбу против искривљивања линије наше партије и учења марксизма-лењинизма. У тој борби се мора строго водити рачуна о томе да у нашем јавном животу (културном, друштвеном и политичком) учествују десетине хиљада, не само људи који нису усвојили нашу идеологију, него и људи нама туђих схватања, али који искрено улажу напоре да стану на пут развитака нове Југославије и да се за тај развитак свесно заложу. Било би из основа штетно и погрешно ако би Партија у тој борби ударала на те људе и не би водила рачуна да је њен основни задатак да их упорним и дугим радом преваспита и убеди, да конструктивним радом и критиком исправи и њих и масе у које они уносе неправилна схватања. У том смислу, наша критика треба да је управљена и у будуће на окупљање свих оних појединаца и група које се позитивно односе према новој Југославији и које подупиру њен развитак. Оштрица партијске критике треба да је уперена, у првом реду и скоро искључиво, против оних људи који намерно искривљавају марксизам-лењинизам, протурају своја изопачења као марксизам-лењинизам и злонамерно искривљују и изопачују линију Партије, линију коју Партија спроводи као иницијатор и организатор народног јединства, јединства народних маса, као иницијатор и организатор нове државе, нове културе, нове народне привреде. Наша критика, даље, треба да је уперена против оних људи који површно прилазе питањима, који схватају све олако, који у културни живот уносе аполитичност, забавност и безидејност, који својим неодговорним прилажењима питањима успављују масе и сметају им да постану свесне тешкоћа и да се приуче тешкоћама које пред њима стоје. То су обично они људи, а често пута и руководиоци читавих установа и разних организација, који се некритички хвалишу, надувају своје или туђе успјехе, држе некритичка и непромишљена предавања и не приступају државним, културним и привредним питањима са свом озбиљношћу савесношћу, поштењем и несребичношћу, водећи строго рачуна о интересима маса и потреби да се свестрано подижу. Такви и њима слични људи су често пута криви да на видело не избију баш они људи који у раду могу да служе другима као пример, да не избију на видело баш они успеси који су стварни и велики. Наша критика треба да је жива и конкретна да потстиче на подвиге и уклања оно што је нездраво и лажно.

2. У односу на масовне организације, нарочито синдикате, идејни, политички и културно-просветни рад треба поставити тако да се он одвија кроз саме те организације, а не да се уноси споља у њих. У том погледу агитационо-пропагандне установе Партије – централних и покрајинских комитета у републикама и окружних комитета, треба да пренесу тежиште свога масовног рада у масовне организације, нарочито синдикате. То исто треба да учине и срески комитети у индустријским центрима. Синдикати треба да послуже као трансмисиони каиш за развијање масовног политичко-просветног рада међу осталим масама. Не треба никада изгубити из вида учење Лењина и Стаљина о синдикатима као школи комунизма. Таква промена у нашем агитационом и пропагандном раду сасвим одговара улози коју данас игра радничка класа у нашој земљи и коју ће неизбежно играти све више. Другови који раде на агитационом и културном пољу, у агитпроп одељењима морају тежиште свога рада укључити у одговарајућа синдикална тела, остајући, разуме се и даље у агитпропима (то важи како за централне, покрајинске и окружне комитете, тако и за среске комитете у индустријским центрима). Политичко-просветни рад у синдикатима је данас један од најважнијих задатака и он се мора чврсто узети у руке и плански поставити, радећи упоредо и на томе да се остваре и сви материјални услови потребни да би се он одвијао (просторије, клубови, библиотеке и тд.).

Треба добро обратити пажњу на држање јавних и добро припремљених предавања по актуелним политичким и другим питањима (спољним и унутрашњим). Њих треба организовати солидно и плански обухватити њима читав терен. Ако се плански употребе постојећи кадрови, који раде у партији и државном апарату, могуће је у потпуности обухватити сав терен и сав народ. Предавања треба да су по могућству са дискусијом. Наша штампа даје већ довољно материјала да се систематски, солидно и плански приступи припреми и одржавању оваквих предавања. Не треба никад заборављати да ништа не може да замени моћ усмене агитације. Слично треба поставити и проблем из области науке, културе итд.

У идеолошком подизању партијског чланства треба изменити досадашњи систем рада, који се шаблонизирао и постао неплодан за многе чланове партије. Партијцима треба прилазити индивидуално, водећи рачуна о њиховом животу и склоностима. Партијце истог и приближно истог нивоа треба за идеолошки рад издвојити и организовати посебно водећи рачуна о томе да се ћелије не парчају сувише, него да људи из исте ћелије или сродних и блиских на терену ћелија, ако су приближно истог нивоа – раде заједно. Тим друговима треба дати јачег друга, макар и из њихове средине, који ће руководити радом и бити у стању да помогне њихово идеолошко уздизање. Такве групе могу приступити много дубљем и планскијем изучавању појединих питања (већ према њиховом нивоу). Било би, разуме се, погрешно схватити да члан партије није обавезан идеолошки да ради и да се идеолошки уздиже. Напротив, ради се баш о томе да сви партијци буду обухваћени и да се нађу такве организационе форме идеолошког рада који ће сваком партијцу омогућити да се уздиже и оспособи га да и сам ради на свом уздизању.

Те форме би углавном биле ове:

а) дописна партијска школа. Сваком члану партије који жели да полаже средњу партијску школу треба дати материјале школе. Рок спремања треба да буде до година дана, а испити у школи двапут годишње. При томе партијски комитети треба да воде рачуна о томе да ли партијац који се пријавио за школу занста има основног предзнања да би школу успешно могао да заврши или му је потребно да претходно прође неке курсеве. С партијцима који се пријаве за дописну школу, треба одржавати повремене колективне консултације, помагати им у раду, контролисати њихово знање, објашњавати поједина питања итд. Консултовање ће водити другови које одреди централни или покрајински комитет и окружни комитет у претходној сагласности поменутих комитета.

б) Вечерњи курсеви. Вечерње курсеве треба организовати за чланове партије који по природи свога посла најзгодније могу да се окупљају у исто време и који прорађују материјале из једне исте области. Ови курсеви не треба да су сувише плوماзни, морају такође имати свога руководиоца – предавача и на њима треба вршити пропитивање ученика, настојећи да сами ученици један другог поправаљају и да се што шире развије дискусија.

в) Кружоци. То је форма сасвим слична курсевима с том разликом што су мањи и што би се у њима вршила само пропитивања и дискусија или само дискусија по реферату неког од учесника. Разуме се, кружоци морају имати руководиоце, одговорне за рад кружока.

г) Семинари. Семинаре треба сазивати при вишим комитетима (централним, покрајинским, обласним и окружним). Они могу [бити] најразличитији и могу се тицати баш неког конкретног унутар-партијског, било привредног или политичког питања. Тему која се обрађује треба солидно припремити како у практично-политичком, тако и у теоретском погледу. Семинари кратко трају и на њих обично долазе партијци чији је рад у вези с темом која се проучава.

Теме које се прорађују на вечерњим курсевима и у кружоцима, могу бити најразноврсније, али приликом њиховог избора треба водити рачуна о степену знања учесника. У сваком случају оне треба да буду заокружене, срачунате на дужи период рада и темељитије проучаване. Оне могу бити било из области марксизма-лењинизма, било према материјалима наше народно-ослободилачке борбе и нашег новог државног живота.

Треба истаћи да [би] читав овај рад [требало да] буде плански организован и да о раду свих група, о дисциплини и показаном успеху свих појединаца треба да имају увид партијски комитети. Свако селјавање с курса на курс, неодговорност у учењу, недисциплину итд. треба спречити и унети атмосферу рада и савесности. Групама (дописне школе, вечерњих курсева, кружока, семинара) које су на ниском нивоу, треба обезбедити такве руководиоце с којима ће моћи да се консултују и мимо времена одређеног за састанке. Правилно је повремено сазивати руководиоце група ради измене искуства и побољшања рада. Треба водити рачуна о томе да се поједини чланови партије не удаљују од места где раде, да се не врше велика и компликована премештања и да се омогући рад на самом месту, или у близини, у вези са тим како су другови повезани послом или становањем.

4. Треба нагласити да су форме рада вечерњих курсева и кружока применљиве и за све оне који нису чланови партије. Ово је важно уочити када се ради о радницима и интелигенцији, које треба масовно подизати идеолошки и политички. У том масовном раду веома је погодна и важна форма – предавање са дискусијом, било као једно предавање, било као серија предавања из неког питања народно-ослободилачке борбе или проблема наше државе или марксизма-лењинизма. Разуме се, форме рада са масама морају бити еластичније и искључиво на принципу добровољности, водећи при томе рачуна да се предавања и развијање дискусије узме као основни метод рада и да се одржи потребна дисциплина и радна атмосфера.

Таквим постављањем нашег идеолошко-политичког и културно-просветног рада створиће се и одговарајући кадар предавача, којима треба плански руководити, издижући их између најбољих у групама и употребљавајући у масовном и другом раду према њиховом смислу и потребама Партије.

На крају треба нагласити да је за остварење свих ових задатака потребно знатно проширити агитационо-пропагандни апарат. И то не само при комитетима, него и при свим већим партијским ћелијама.

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ

Комунистичке партије Југославије

Рађено у 16 примерака. Достављено свим националним руководствома, Орг. инструкторском и Кадровском одељењу

ЦК КПЈ, Војној, Контролној, Синдикалној, Економској, Школској и Женској комисији ЦК КПЈ, Агитпропу ЦК КПЈ и СКОЈ-у, један примерак предат Златићу који ради у Албанији, још 3 копије у „Резервним примерцима“ (рађено код друга Ђиласа).

AJ;507,VIII,I-(1-41)(K-1)

3 ЦК КПЈ, КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ

Београд, 12. 12. 1947.

ЗАПИСНИК СА САСТАНКА АГИТПРОПА, ОДРЖАВНОГ 12 XII 1947.

Писутни: Милован Ђилас, Вељко Влаховић, Никола Ковачевић, Стефан Митровић, Владо Дедијер, Радован Зоговић, Олга Ковачић, Зденка Шегвић, Драго Вучинић.

Дневни ред:

Пропаганда за иностранство,
Културно-масовни рад,
Орган Савеза писаца,
Приватна издавачка дјелатност,
Разно.

Пропаганда за иностранство

1. Морамо систематскије и још боље пласирати „Комунист“ и говоре друга маршала. У Америци сви траже „Комунист“. Треба штампати извод из Титове књиге за иностранство у 250-300 страница. Тој књизи дали би наслов „Борба за ослобођење и изградњу нове Југославије“. Друг Радован [Зоговић] са другом Дедијером направиће предлог за ту књигу. То је хитно. Затим ћемо издати другу књигу, избор из књиге друга [Едварда] Кардеља и Ђиласа, што треба најприје проучити.

Имаћемо преведене наше законе на 5 језика, па треба направити избор за које земље шта треба.

Треба организовати да се у САД штампа „Комунист“, јер док тамо стигне треба дуго. Исто тако треба послати рукописе у Италију, да они тамо штампају, а ми ћемо им дати новац за то, пошто га они немају. Док избор дјела пошаљемо до њих коштало би много новца.

2. У погледу наше пропаганде у иностранству у овој години највеће заслуге имала је Омладинска пруга. За идућу годину требало би да измислимо неку акцију, неки велики и лијепо објекат, који би уједно био занимљив за људе.

3. По питању културних веза једна од важних карика треба да буду друштва за културну сарадњу, но она животаре, не снабђева их нико материјалом, нема евиденције и контроле над њима. У Комитету за културу и умјетност требало би формирати одјељење које ће се бавити питањем друштава у иностранству и код нас. Друштва код нас не раде ништа. Она у иностранству за Југославију раде, али су препуштена сама себи. У Комитету треба створити тијело које ће их снабђевати материјалом, литературом и штампом, а са друге стране наша друштва активизирати, не у смислу ширења организације на доље, него активирати у смислу издавања часописа. Треба издати часопис о Мађарској у Југославији. У Мађарској има крупних личности, музичара, сликара који имају неку прошлост, о томе наши људи не знају. Исто тако треба покренути часопис посвећен Бугарској. Тај часопис издавати у виду алманаха, једном у 6 мјесеци на отприлике 300 страница. По том питању одржати неки састанак са Бугарима и утаначити читав низ конкретних ствари. Ти часописи треба да се формално издају од стране Друштва за културну сарадњу. Друг Стефан [Митровић] треба да види ту ствар са Комитетом за културу.

4. По питању економске пропаганде Дирекција треба да се заинтересира, јер та пропаганда има врло велик значај. Дирекција треба да задржи сајам као велики значај за економску пропаганду. То је до сада неконтролисано.

5. Питање рада наших масовних организација и њихових веза са иностранством. Тај рад треба још више проширити. До сада нисмо имали евиденцију, нити смо имали иницијативу. У Дирекцији треба формирати тијело које би гурало те ствари.

По питању фискултуре има недостатака у гостовањима наших репрезентација у западним земљама, тамо гдје смо јаки и гдје можемо да их тучемо, да изађемо из оквира наших сусједа.

Питање Савеза бораца. То је нова организација која за пропаганду у иностранству може да одигра велику улогу у повезивању са сличним организацијама које су нам блиске. У вези са тим треба поразмислити да будемо организатори Конгреса антифашистичких бораца свијета.

Синдикати у раду немају плана и главна слабост им је да не популаришу успјехе синдикалног покрета. По том питању треба остварити увид.

6. Сва државна пропаганда треба да иде преко Дирекције за информације. Дирекција треба да у свој пројекат буџета унесе своте које сматра за потребно. Дирекција треба да одржи свака 2-3 мјесеца састанке са свим установама које врше пропаганду, да види како се извршава план пропаганде.

7. Агитпроп у Хрватској и Словенији треба да узме чвршће у руке идејни рад. У календарима које су издали у Хрватској има грешака, али и то је боље него ништа не издати.

8. Питање нашег рада међу исељеницима. При Министарству рада формирано је одјељење за пропаганду међу исељеницима које треба ликвидирати и преселити из Министарства рада и ставити под контролу Дирекције за информације.

9. Питање агитације. Танјуг треба да туче све друге агенције у извјештајима, да се што боље пласира у сусједним земљама. Танјуг треба да сам реагује по извјесним спољно-политичким питањима, не треба да чека „Борбу“, него да одмах даје коментар, да прије ми коментаришемо догађаје него „Рајтер“.

10. Треба обуставити пропаганду за повратак расељених лица. У вези са агитацијом је питање страних новинара. Треба водити борбу за сталне дописнике из западних земаља, да не затворимо потпуно врата, да се боримо за сталне дописнике.

11. Питање става Претсједништва владе према Дирекцији. Дирекција нема аутомобила, нити просторија.

12. Из извјештаја видимо да се милионске суме троше за иностранство. Нарочито огромну литературу шаљемо у СССР. Дирекција треба да створи тачну евиденцију и направи план гдје треба поједине књиге да се шаљу. У СССР-у има институција којима треба да се шаљу књиге, на пр. Библиотеци Лењина, Московском партијском институту, но то је свега око 50 комада. Исто такву евиденцију треба да оствари Југословенска књига.

13. Југословенској књизи треба наћи руководиоца. Контролна комисија треба да прегледа тамо ствари. Ту групу ће организovati друг Радован.

14. Питање филмских журнала. У њима треба да буду прикази из Албаније, Бугарске, Мађарске.

15. Питање како, на који начин да руководимо аташеима за штампу. Немамо евиденције, увида у рад, увијек се хватају за то да немају материјала. Треба да дајемо за посланства основни материјал који ће им дати базу за њихове вијести. У организационом погледу је правилно да они буду органи Министарства спољних послова, али Дирекција треба да оствари контролу рада над аташеима, не мешајући се у оне ствари које се односе на Министарство спољних послова.

16. Друштва за културну сарадњу у републикама треба да буду унутар Комитета, да се искористе просторије. Треба позвати руководиоце тих друштава на састанак у Дирекцију за информације и ускладити њихов рад, јер многи раде исте ствари. Тај састанак треба припремити и њему ће присуствовати друг Вељко уз друга Дедијера.

17. Наши омладинци из иностранства могу доћи овдје на курсеве (на пр. журналистике), с тим да се обавезу да ће касније радити у иностранству. Ту ствар видјети са УДБ-ом.

Орган Савеза писаца

Најважнији савез код нас је Савез књижевника, он је политички најважнији, јер се директно обраћа масама. Може се издавати заједнички лист Савеза књижевника и сликара. Те новине треба да буду испуњене добро направљеним информацијама, критикама о књигама, о изложбама, да укажу које су добре слике и да се на тај начин наша публика васпитава. Уредник тог листа биће Јован Поповић, а његов помоћник Диздар. У редакцију могу да се узму неки млађи људи из „Младости“ који би се на тај начин развијали.

Комитет за кинематографију не треба издавати лист. Они имају свој часопис и нека се у њему баве политиком филма.

Приватна издавачка дјелатност

Приватна предузећа добивају папир за штампање својих издања од Одјељења за штампу Србије и отпатке од „Политике“. Књиге су врло скупе и непријатељске. Уред за цијене треба да им снизи цијене да они морају да пропадну. По том питању треба позвати друга Минића овамо и са њиме уредити ствар. Треба почети кампању о њиховом раду као непријатељском у штампи, да се припреми јавно мијење.

По питању црквених издања највише књига је издала католичка црква. Ту треба спријечити пропагандну литературу. Најефикасније средство је да радници не штампају таква дјела.

Музичка дјелатност. Код државних предузећа треба пропагирати да издају што више нота за школе, више стручне и музичке литературе, класичну хорску музику за оркестре и хорове и наше старе хорске текстове. Треба организовати нотне шрампариије, јер их до сада немамо. Из Њемачке или Италије би се могла набавити нотна штампариија и смјестити је при Државној штампариији.

У провинцији ради велик број посудбених библиотека. Посудбена библиотека је државна ствар и треба да то ликвидирамо. Треба послати партијску директиву да се те библиотеке откупе. То се питање одгађа на касније рјешење. Исто тако питање државних антикварница.

Питање Елзе Триоле, франц. књижевнице која је била код нас у посјети. Милан Богдановић може да јој одговори на неправилне ствари у њеним књигама.

Савез сликара и књижевника уселиће се у једну зграду, тамо гдје се сада налази Савез књижевника, а зграда у Нинчићевој ул. да се даде Дирекцији за информације.

Треба формирати једно државно тијело при Комитету за умјетност које ће откупљивати најбоље радове за галерију. Треба уредити просторије за галерију.

Издавачко предузеће „Култура“ треба да направи дефинитивни план и да га предложи.

Извјештаји по другим тачкама дневног реда одгађају се до слиједећег састанка.

AJ;507,VIII,II/5-(1-103)(K-26)

4 ЦК КПЈ, УПРАВА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ

Београд, 2. 3. 1948.

ЗАПИСНИК СА САВЈЕТОВАЊА СА ДРУГОВИМА ИЗ КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ, ОДРЖАНОГ 2. III 1948.

Писутни: Ђидо [Милован Ђилас], Вељко [Влаховић], Маријан Стилиновић, Иво Фрол.

По питању школа треба узети у обзир слиједеће: више не можемо да шаљемо наше студенте на школовање у иностранство и морамо се оријентисати на то да их школујемо у нашој земљи. То је с једне стране због идеолошких разлога, да се наши студенти уче нашим формама рада, да повлаче искуства из нашег живота, а што мање из других земаља, па чак и из СССР-а. Други моменат је тај да не можемо говорити о развиту науке код нас ако немамо све школе у својој сопственој земљи.

Из тога произилази да Комитет мора узети брзи курс на стварање факултета за оне гране за које нема услова за развитац ни у једној републици. Такав је случај са геолошким факултетом, факултетом за бродоградњу, за инжењере конструкторе. Код нас постоје услови за стварање скоро свих факултета и ми их морамо створити. Исто тако треба створити факултет за прехранбену индустрију који мора бити савезни факултет. Оснивањем тих факултета мора се почети идуће године, како би осамосталили нашу земљу у научном погледу.

У вези са тим намеће се потреба промјене организације Комитета за школе. Новом организацијом Комитета повећава се улога помоћника претсједника комитета, а смањује се улога секретара у односу на ранију улогу секретара у комитетима.

Сада ће се формирати Институт за филм, којег ће организовати Комитет за кинематографију, јер они имају више искуства, а кад се тај факултет формира, треба да се пребаци на Комитет за школе и да постане савезни факултет. Исто тако морамо створити савезни факултет за геологе-истраживаче.

Све савезне установе треба да буду у Београду, осим института за океанографију, за који у Београду не постоје услови. Институт за океанографију требаће касније предати Академији наука.

У предлогу организације Комитета има превише савјета и комисија. Све те комисије треба распоредити на помоћнике, да не буду директно везане за претсједника.

Одјељење за планирање и статистику треба да води помоћник претсједника Комитета, исто тако одјељење за кадрове, јер је то у Комитету за школе врло важан сектор рада.

Комитет треба да у року од мјесец дана изучи проблем савезних високих школа, њихове организације и зидање нових зграда. Друго, треба да се приђе оснивању музеја НОБ. Треће, треба прићи оснивању школа којих код нас нема, нарочито високих школа. На тај начин прешли би на оснивање савезних универзитета, и то оних факултета за које у републикама нема услова да се развијају.

Новинарска школа треба да потпадне под Комитет за школе од првог дана кад се утврди њен програм. За школу треба узимати хонорарне наставнике.

Дипломатску школу треба формирати као редовну. Садашња школа је више партијски курс не-го школа. Она, уствари, оспособљује партијце за дипломатску службу, а тежиште треба бацити на стручну спрему, али људи који ће посјећивати школу треба уједно да буду и добри партијци.

Треба водити курс за зидање зграда за школе у идућој години, јер смо ове године већ закаснили.

Треба спровести контролу над предавањима у републикама, нарочито по питању националне историје и националне књижевности. Наше републике отишле су у национализам. Нашу омладину треба вапитавати у општејугословенском духу и због тога би морали имати стално тијело које ће пратити рад комисија за уџбенике. Треба направити један реферат који ће обухватити све што је у програмима за националну историју и националну књижевност, почам од основних школа. Треба детаљно разрадити историју, да видимо шта се на пр. у Хрватској учи о Хрватима, гдје треба да се почне, какав размјер дати између оног што се учи о Хрватима и осталим народима Југославије, када да се споје те историје, откад почиње заједничка борба народа Југославије. Такав план рада морамо створити за националну историју и националну књижевност. За физику и остале науке које су саме по себи материјалистичке то није за сада потребно.

Немамо статистике шта попови предају у вјеронауци.

Питање музеја. Ствари за музеј пропадају као на пр. једрилице из десанта на Дрвар, тенкови и топови које су Нијемци бацили у Неретву. За музеј треба направити репродукцију пећине у Дрвару у којој је био Тито. Људи обилазе ту пећину, нема чувара, нема књиге посјетилаца и она пропада. Затим у музеј треба да дођу разне рогоље којима се дизао устанак, партизанске штампарије (ако нема оригиналних треба направити репродукцију). Треба наредити републикама да чувају материјал из НОБ и слати људе да тај материјал прикупе.

Питање нивоа универзитета. Ниво знања на универзитетима је пао, нарочито се страни језици полажу скандалозно. У том погледу треба створити контролу и томе учинити крај.

Са Комитетом за законодавство треба видјети да ли се у Комитету за школе може увести дужност потпретсједника Комитета. Потпретсједник би се бавио опћом проблематиком Комитета и замјењивао би претсједника. Дужност потпретсједника преузео би друг Фрол.

Добре начелнике одјељења у Комитету треба поставити за помоћнике претсједника. Комитет предлаже да се Чобанског постави за помоћника за план, а Ружу Ољачу за секретара комитета.

У шеми организације Комитета разбијене су везе са иностранством. Све везе са иностранством треба да води један референт. Рад око веза са иностранством ће се смањити, јер више нећемо слати људе на школовање у иностранство. Кадар који смо слали ове године на школовање у СССР је политички добар, али [...]².

[...] Позориште које мисли зидати Комитет имаће 600 мјеста. Тамо ће бити и биоскопска сала.

Треба размислити о томе да ли филмску школу називати факултетом. Школа треба да проради на јесен, у редовном школском року. У школи ће бити око 300 ђака и њих треба некако смјестити. Згра-

² На овом месту недостаје текст у оригиналу.

ду за школу треба зидати тако да се учионице касније могу претворити у канцеларије, јер ће расти административни апарат Комитета и биће му потребне просторије. Касније ће се моћи подигнути школа на посебном, одвојеном месту.

Предмете који ће се учити у школама треба детаљно разрадити. Од предмета треба јаче истакнути националну историју, националну културу, економску географију наше земље, привреду. Режиери треба да знају географију, лепеоте наше земље, рељеф, климу итд.

За школу за филмски сценарио предвиђено је по 10 кандидата. Програм у тој школи треба прилагодити тако да људи који сврше ту школу могу бити искориштени и на друге дужности, уколико не би могли бити сценаристи. Они треба због тога да се оспособе за уреднике листова, журнала, за критичаре. Због тога потребно је повећати број слушаоца ове школе на 60 људи.

За школу за режију предвиђено је 20 људи. Најталентованији постаће режисери, а остали ће се оспособити за помоћнике режисера.

За школу за глуму предвиђено је по 50 људи, за сниматеље 20.

У школу за тонске инжењере долазе већ готови инжењери електротехнике који се специјализирају.

Све језике у школама треба увести факултативно, тиме да се установи однос између језика и да се предвиди колико слушаоца може да учи један језик.

У школама треба увести као предмет естетику, а избацити социјалистички реализам. Као материјал за предмет естетику узети Маркса, Енгелса, „Писма о књижевности“ од Горког и Плеханова, а може се превести и „Општа теорија умјетности“ од Павлова.

AJ;313-2-6

5 ЦК КПЈ, УПРАВА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ

ZAKLJUČCI SA SASTANKA UPRAVE ZA AGITACIJU I PROPAGANDU O PITANJU RADA NA SELU

Теоретски рад партијске организације на селу

1. Израдити нови план теоретског рада и пробрати материјал тако да одговара нивоу партијске организације на селу.

2. Форма теоретског рада – предавање у предавачком центру (предаваћ члан актива предаваћа среског комитета), а проучавање материјала у кружоку у који улазе чланови Партије, кандидати и Скојевци. Frontовце још не увлачити у кружоке.

Агитација на селу

1. Активе агитатора учвршћивати и оријентисати их на објашњавање свих политичких догађаја и мјера, а не само уско привредних, као што је то до сада случај. У актив агитатора увлачити раднике и селјаци. Агитацију углавном спроводити кроз Front и посветити већу пажњу него до сада агитацији у радним задругама.

2. Агитација за стручно-пољопривредне проблеме препустити Министарству пољопривреде, а са наше стране потпомоћи те задатке преко штампе.

3. Преко „Борбе“ и остале штампе дати низ чланака о проблемима агитације и искуствима из рада партијске организације. Исто тако у „Борби“ критиковати лоше примјере агитације коју спроводе комунисти на терену.

Издavaчка делатност

1. Издавачком литератуrom за село треба да се баве партијске, масовне организације и државне установе, и то по одређеном плану. Тако би требало да:

- министарства издају стручну литературу,
- Министарство просвете требало би да планира научно-популарну литературу,
- Saveзи задруга – задружну литературу,
- Front и остале масовне организације – политичку литературу,
- Saveз културних друштва – литературу по линији културно-масовног рада,
- Партијска предузећа – литературу која ће служити за теоретски рад партијске организације на селу.

2. Knjige za selo u izdanju „Seljačke Borbe“ treba prethodno pregledati (naročito brošuru Nikole Vujanovića „Lenjin i seljaštvo“).

3. U okviru izdavačke delatnosti za selo treba dati niz brošura koje će objasniti značaj najvažnijih zakona.

4. Stručna sovjetska literatura može se prevoditi.

5. Knjige za selo prodavati u zadrugama u zasebnim rafovima.

Kulturno-masovni rad

1. Skrenuti pažnju svim komitetima da se moraju pozabaviti sadržajem kulturno-masovnog rada.

2. Sa Radiokomitom prodiskutovati o sadržaju radio emisija za selo.

3. Sa Komitetom za kinematografiju insistirati naročito na osiguranju materijalne baze (kadrovi i aparature). Isto tako ostvariti kratke filmove za selo. Voditi kurs na to da filmove o unapređenju poljoprivrede preuzme Ministarstvo poljoprivrede.

4. U vezi sa radom narodnih univerziteta treba formirati aktive predavača tamo gde za to postoje uslovi. Oni treba da budu sastavljeni od drugova koji su prošli kroz večernje kurseve.

5. U zadrugama osnovno je stvarati kadrove za kulturno-masovni rad (bibliotekar, kino operater i td.).

6. Posebna briga je vaspitavanje učitelja da bi mogli postati nosioci kulturnog rada na selu i zameniti one koji sada rukovode kulturno-prosvetnim radom na selu, a koji su uglavnom ljudi starih shvatanja (bivši činovnici itd.).

7. Povesti računa o fiskulturnom radu na selu.

8. Pregledati planove rada čitalačkih grupa i izabrati onu literaturu koja njima najbolje odgovara. Čitalačke grupe razvijati tamo gde treba likvidirati zaostalost i primitivnost. Dobro je, ako se čitalačke grupe vežu za analfabetski tečaj.

9. Zidne novine treba razvijati tamo gde je sredina kulturno nerazvijena, ili tamo gdje neki kolektiv (fabrika ili radna zadruga) treba da vodi borbu za svoja konkretna pitanja.

10. Čitaonice koje služe istovremeno kao kafane treba ukinuti (slučaj u Bosni).

11. Ne sprečavati aktivnosti „Seljačke Sloge“, jer je ona samo pomoćna organizacija Fronta, ako se s njom pravilno rukovodi.

12. Porazmisliti o pripremanju seljačkih omladinaca za kulturno-prosvetni rad na selu, dok se nalaze u vojsci na otsluženju roka (prodiskutovati to sa drugom Tempom).

13. Kulturno-prosvetne odbore koji postoje pri prosvetnim osecima narodnih odbora ukinuti (Bosna).

14. Kulturno-prosvetni oseci pri sreskim zadružnim savetima verovatno neće biti potrebni, jer se sreske agitprop komisije bave svim pitanjima agitacije o propagande (ovo još prodiskutovati sa drugovima Krstom Popivodom i Perom Stambolićem).

Štampa

1. Otvoriti u listovima za selo kratke rubrike koje bi služile podizanju ideološko-političke svesti čitalaca.

2. Voditi računa o načinu pisanja. Truditi se da ono odgovara nivou naših seljaka.

3. Dati kroz štampu tumačenje reči koje su seljaku nepoznate (Prevesti sa ruskog „Politički rečnik“).

U vezi sa ovim zaključcima i sa potrebom da se što više pažnje posveti selu, treba u svakom odeljenju uprave za agitaciju i propagandu odrediti druga koji će se baviti samo pitanjem sela. Za teoretsko-predavački sektor treba naći novog druga za tu dužnost, dok u ostalim odeljenjima već postoje drugovi koji se bave tim pitanjem. Istu stvar treba postaviti u agitpropima CK i PK republika.

Isto tako treba organizovati konferenciju svih agitpropa CK i PK (za aprila) da bi se ovi zaključci sproveli kod svih.

Beograd, 3 aprila 1948 godine.

AJ;313-2-6

ОРГАНИЗАЦИЈА И НАДЛЕЖНОСТИ ОРГАНА ПРОСВЕТЕ И КУЛТУРЕ

6 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ ДФЈ

Министарство просвете, Кабинет

Каб.бр.117

13-III-1945. године, Београд,

ПОТПРЕТСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ

БЕОГРАД

У вези Вашег акта од 7. фебруара ове године бр. 39 доставља се опис и шема организације овог Министарства по одељењима и одсецима и њиховим задацима.

Министарство просвете имаде Кабинет и пет одељења и то:

1. Опште одељење
2. Одељење за школство
3. Одељење за народно просвећивање
4. Одељење за културу
5. Одељење за телесно васпитање

У појединостима рад појединих одељења и отсека састоји се у следећем:

I Опште одељење

1) *Административни одсек:*

Води евиденцију и надзор над радом целокупног особља Министарства; даје предлоге за постављења, унапређења, премештања, отпуштања и пензионисања особља Министарства; спрема одлуке за одобрење отсуства и боловања; води службеничке листове и картотеку особља Министарства; израђује правилнике и упутства којима се регулише административни рад опште природе и даје сугестије федералним јединицама у том правцу; води надзор над радом послуге у свима одељењима Министарства.

2) *Рачунско-технички одсек*

Саставља предлог буџета за Министарство; води евиденцију кредита; чини предлоге за вирманисање; води регистарске послове; води новчане податке за особље Министарства; спрема одлуке о евентуалним забранама.

Израђује уредбе и правилнике за подизање школских зграда, домова културе и у вези са тим даје потребне сугестије федералним јединицама; води техничке послове и даје стручна мишљења у свима техничких питањима, стара се о зградама Министарства као и о евентуалном подизању нових.

Економат врши снабдевање Министарства потребним канцеларијским материјалом, врши набавке и поправке намештаја и писаћих машина за све канцеларије Министарства; стара се о набавци огрева за Министарство; стара се о економичном трошењу материјала; води рачуна о чистоћи зграде; води за Економат прописане новчане књиге и инвентар.

3) *Одсек за просветну статистику*

Спрема статистику школа и наставника као и осталих државних и приватних установа из круга просвете; прикупља статистичке податке по тражењу других одељења Министарства, спрема податке за Општу државну статистику; издаје статистичке податке о стању просвете за целу земљу; израђује статистичке карте и графиконе.

4) *Библиотека*

Прикупља књиге и ради на организацији једне централне педагошке библиотеке.

II Одељење за школство

1) *Одсек за основно школство*

Нацрт о организационој форми основне школе: трајање школске обавезе, специјалне школе у рангу основних школа, компетенције и дужности НОО и надзор над школом, однос између школа и

народа, народно-просветни одбори и родитељска већа, однос између школе и ваншколских омладинских организација.

Васпитни и образовни циљеви основне школе и рад у основним школама.

Правилник о раду у школама: питање унутршњег реда, однос учитеља према ученику и обратно, питање школске дисциплине и ђачке самоуправе.

Основне инструкције по питању учитељског кадра и то: Упут за рад учитељских течајева и течајева за стручне учитеље, предлог за организацију учитељских школа.

2) Отсек за средње школство

Нацрт о организационој форми средњих школа: типови средњих школа (грађанских школа), однос између средњих школа и основних школа, циљ и задатак средњих школа, трајање школовања у средњим школама, унутрашња организација средњих школа, надзор над средњим школама, однос између средњих школа и народа.

3) Отсек за стручне школе

Начин сарадње појединих министарстава са Министарством за просвету по питању стручних школа и течајева.

Врсте течајева за што брже добијање стручног кадра у различитим гранама друштвеног живота.

Наставни план и програм за стручне течајеве у погледу наставних предмета који потпадају под ово Министарство.

Надзор над стручним течајевима.

Организациона форма стручних школа у саставу јединственог система.

Типови стручних школа са редовитим школовањем. - Трајање школовања, у чију компетенцију потпадају, народни органи тох школа, материјално снабдевање, сарадња јединствених синдиката итд.

Наставни план и програм за стручне школе у погледу предмета који потпадају под ово Министарство.

Скраћени наставни план и програм по којем би завршили школовање садашњи ђаци стручних школа који су прекидали своје школовање због рата.

Верификација диплома и сведочанстава стечених под окупацијом.

4) Отсек за високе школе

Припремљен је предлог по питању школског рада и стечених сведочанстава за време окупације.

Предлог о организовању саветодавне комисије, чији би се рад састојао у проучавању предлога о организацији рада високих школа и рада те комисије.

III Одељење за народно просвећивање

1) Отсек за просветну организацију

Има задатак да организује просветне одборе у саставу месних НОО-а; да организира рад народног просвећивања код виших НОО-а; да организира домове културе, савезне и матичне домове културе друштава која раде на народном просвећивању; да ствара кадар за народно просвећивање; да организира извођење аналфабетских, продужно просветних, опште образовних и стручних течајева; да организује народне универзитете, књижнице, читаонице, зидне и усмене новине, позоришна друштва и дилетанске секције.

2) Отсек за течајеve и јавне приредбе

Има задатак да сталном службом на терену стоји у што непосреднијем додиру са просветним радом давањем иницијативе, потстрека и упутстава у раду; да упознаје прилике и потребе у народу; да проналази способне организаторе и просветне раднике по свима гранама просветне делатности и да даје стручна упутства за извођење тога рада.

3) Отсек за просветну штампу, филм и радио

Има задатак да путем издавања листа, књига за народ и другог пропагандног материјала утиче и подиже опште народно просвећивање. У ту сврху израђиваће разна популарна предавања за народ, радио емисије за народ и друге приредбе за народ, употреба филма и израда објашњења уз филмове.

IV Одељење за културу

1) *Културно научни одсек*

Оснивање централних установа: Југословенске академије, Слободног универзитета, Јавне го-ворнице, Централног музеја, Централне библиотеке и Југословенског архива

Иницијатива за оснивање и идејно руковођење радом музеја, библиотека, архива, културних домова итд.

Организовање течајева и школа: музејских, библиотекарских, архивских.

Заштита културних споменика и старина; прикупљање из иностранства наших културних споменика и докумената.

Организовање свестраног научног проучавања наше земље и наших народа; издавање на свет значајних научних радова, библиографских реткости, репродукција стрих рукописа и томе слично.

Материјално збрињавање научника и других културних радника.

Рад на узајамном упознавању културно-научних тековина једне федералне јединице са другом; расписивање и дељење награда за најбоље научне радове.

Надзор над сталешким и стручним савезима; административни, персонални и буџетски послови ресорних установа.

Сазивање саветодавних органа; Културно-научног одбора и Културно-научног савета.

2) *Књижевни одсек*

Издавање репрезентативног југословенског часописа и библиографије.

Организовање јавних књижевних приредаба; рад на узајамном упознавању књижевног рада федералних јединица; потстицање књижевне делатности путем стечаја и награда; материјално збрињавање књижевника.

Издавачка делатност и надзор над приватном издавачком делатношћу.

Надзор над сталешким и стручним савезима; административни, персонални и буџетски послови.

Израда библиографије, биографија уметника, књижевника и научника, статистике друштава и установа, приредаба и предавања, програма, посетилаца јавних приредаба и прочитаних дела; организовање разних анкета ради испитивања културног нивоа наших народа.

Сазивање саветодавних органа: Књижевног одбора и Књижевног савета.

3) *Уметнички одсек*

а) *музика и уметничка игра*

Оснивање централних установа: Југословенског конзерваторијума, филхармоније и Опере, Балетске школе и Националног балета; репрезентативних хора, Музичког архива и Музичке библиотеке.

Организовање музичких и играчких фестивала, певачких, музичких и играчких утакмица, течајева за хоровађе, диригенте и скупљаче народног музичког и играчког блага; идејно помагање музичких и балетских школа, певачких и музичких друштава и фолклорних група.

Прикупљање, чување и издавање музичких народних творевина и народних игара, уметничких, музичких и балетских композиција.

Уметничко унапређивање наставе музике и ритмике у школама, радиофонских програма и њихових извођења.

Расписивање течајева и дељење награда за музичка и играчка дела, трупе, композиторе, уметнике, за музичку и ритмичку обраду народних мотива и дела.

Изналажење и школовање музичких и играчких талената.

б) *Ликовна уметност*

Оснивање централних установа: Ликовне академије и Сталне галерије сликарских и вајарских радова.

Организовање изложби и идејно и уметничко унапређивање: уметничких школа, примењене уметности, наставе ликовних уметности у школама, урбанизма и архитектуре.

Потстицање и уметнички надзор над подизањем јавних споменика, над уметничким украшавањем јавних зграда, паркова, тргова; издавање уметничких репродукција и каталога.

Расписивање течајева и дељење награда ради унапређивања ликовних уметности.

Изналажење и школовање талената; па на узајамном упознавању уметничког живота федералних јединица.

Материјално збрињавање уметника; надзор над сталешким стручним савезима; административни, персонални и буџетски послови подручних установа.

Сазивање уметничког одбора и Уметничког савета.

4) *Позоришни отсечи*

Оснивање централних установа: Југословенског позоришта, Експерименталне сцене и Глумачке академије.

Идејно помагање уметничког рада позоришта и њихове мисије у народу.

Стварање домаћег и страног репертоара.

Организовање и помагање драмског стварања и дељење награда.

Организовање драмских фестивала и позоришних утакмица.

Изналажење глумачких талената и њихово школовање.

Уметнички надзор над кинематографским програмима и изразом наших филмова.

Организовање узајамног упознавања позоришних уметности федералних јединица.

Материјално збрињавање глумаца и других позоришних уметника.

Надзор над сталешким и стручним савезима; административни, персонални и буџетски послови подручних установа.

Сазивање позоришног одбора и Позоришног савета.

5) *Отсек за културне везе са иностранством*

Размена научника, предавача, изложби, каталога, уметничких репродукција, књига итд.

Узајамна сарадња књижевника.

Гостовање књижевних и уметничких друштава, група и појединаца.

Размена студната.

У погледу досадашњег рада овог Одељења нарочито се истиче следеће:

Упућен је распис (новембра 1944. г.) свима просветним властима да предузму хитне мере за заштиту културних споменика и старина, јер су они у овом рату нарочито настрадали од непријатеља.

Спремљена је и поднета Националном комитету Одлука о заштити културних споменика и старина која је ступила на снагу 20-II-1945 године. У вези са њом Министарство просвете прописаће ближе одредбе о чувању и заштити културних споменика и старина у споразуму са просветним властима федералних јединица.

Израђена је и поднета Националном комитету Одлука о скупљању и расподели књига, архивалија и музеолија које су постале државна својина. По њој Министарство просвете израдиће план и једнообразна упутства по којима ће се просветне власти федералних јединица управљати приликом прикупљања и чувања свих предмета. Министарство просвете, у споразуму са повереништвима појединих федералних јединица извршиће поделу прикупљених предмета на федералне јединице, према њиховим извештајима, водећи при томе рачуна о оним установама које су у рату уништене или оштећене.

У неколико махова Одељење је предузимало мере преко грађанских и војних власти да се заштите библиотеке од растурања и упропашћивања (случај у Илоку, Панчеву и Петровграду). Сем тога,

интервенисало је код Војне мисије СССР да се руска библиотека сачува, задржи и евентуалноуступи Словенском институту који би се у Београду основао.

Израђени су план и упутства о скупљању материјала из ослободилачке борбе. Уколико се ослободилачка борба приближава своме крају, утолико се све више намеће потреба да се прикупе и сачувају за научну и уметничку обраду сви они предмети који дају слику борбе и свега онога што ју је пратило. У плану и упутствима опширно је побројано шта се све има да скупи и на који начин. У томе послу требало би да учествују све грађанске и војне власти.

У вези са планом и упутством о скупљању материјала из ослободилачке борбе, израђен је нацрт Уредбе о оснивању Института народног ослобођења. Институт, по том нацрту, има у свом саставу: музеј, архив и библиотеку. Они имају за задатак да скупљају предмете из ослободилачке борбе и да их стручно сређују и чувају. Пословима Института руководи научно-уметничко тело које чине чланови Института. Они имају за дужност, поред скупљања и чувања материјала из ослободилачке борбе, да тај материјал објављују на нашим и страним језицима, да израђују монографије, студије и историју ослободилачког рата, да издају разне публикације и репродукције, да снабдевају материјалом из ослободилачке борбе школску лектуру, да приређују изложбе, предавања и друге манифестације у оквиру грађе из ослободилачког рата и да потстичу књижевну и уметничку обраду мотива из ослободилачке борбе.

Покренута је мисао и израђен план о приређивању Недеље народно- ослободилачке борбе која би имала за задатак да прикаже развој ослободилачке борбе, културно стварање за време отаџбинског рата, технику која је служила борби и обнови ослобођених територија и злочиначка дела окупатора и народних непријатеља. Она би то учинила изложбама, академијама, књижевним и драмским вечерима, концертима, филмом, радиом, пропагандом, сабирном акцијом за Црвени крст и предавањима.. Тако би Недеља народно ослободилачке борбе добила широки народни карактер. У одбору за организацију и координацију свих ових приредаба били би претставници, поред Министарства просвете још и Пропагандног одељења, Врховног штаба, Министарства грађевина, Повереништва просвете АСНОС-а, Удружења новинара, Удружења књижевника, Удружења ликовних уметника, Народног позоришта, Филхармоније, Радио Београда, Коларчевог народног универзитета, АФЖ-а, УСАОЈ-а, Радничких синдиката, Градског НОО-а и Црвеног крста.

Израђен је пројекат организације Издавачког предузећа и детаљан план за послове појединих одељења. Издавачко предузеће треба да има ова одељења: 1) Научно, 2) Књижевно, 3) Уметничко (за ликовну уметност, музику, игру, позориште и филм) и 4) Школско.

Поднет је и предлог о организацији Централног музеја и завода за чување старих споменика.

Спремљен је предлог и план за организацију културне статистике.

Донета је одлука о прелажењу Пионирског позоришта Министарства УСАОЈ-а у надлежност Централног одбора УСАОЈ-а а под надзором Министарства просвете. Позориште се редовно помаже са 150.000.- динара месечно.

Обављају се послови око скупљања и повраћаја докумената који су за време окупације били однет из Државне архиве.

Организован је посао око најнужнијег сређивања растурене архиве бившег Министарства војске и морнарице. Извршена је поновна интервенција уметничких предмета бившег Министарства просвете.

Предузети су кораци преко савезничких војних мисија да се из савезничких земаља добаве пројекциони апарати и стручне књиге за попуну библиотека настрадалих у овом рату. Известан број књига добијен је од Америчке војне мисије и раздeљен факултетским библиотекама Београдског универзитета.

V Одељење за телесно васпитање

Одељење има овај задатак: координација рада повереништава за просвету федералних јединица и свих организација за телесно васпитање. Израда и одобравање оквирних планова и календра приредби за телесно васпитање. Давање начелних упутстава и директива о задацима, раду и организацији телесног васпитања. Спремање наставних кадрова, издавање, помагање стручне и научне литературе у вези са телесним васпитањем, пропаганда телесног васпитања, вођење статистике над целокупном те-

лесно васпитном активношћу, организација и одобравање учествовања наших репрезентација на међународним утакмицама и приређивање истих у нашој земљи.

Министар просвете.
Владислав Рибникар, с.р.

ПРИЛОГ

Министарство просвете Демократске Федеративне Југославије

К Бр. 3838

14 септембра 1945 г. Београд

Организациони план министарства просвете ДФЈ

А. Подела на одељења:

- 1) Опште одељење,
- 2) Одељење за школство,
- Одељење за народно просвећивање,
- 3) Одељење за културу.

І. Подела одељења на отсеке:

Опште одељење :

- 1) Персонални отсек,
- 2) Административни отсек
- 3) Рачунско-економски отсек
- 4) Отсек за просветну статистику

ІІ. Одељење за школство:

- 1) Отсек за основну наставу,
- 2) Отсек за средњу наставу,
- 3) Отсек за високе школе,
- 4) Отсек за струне школе,
- 5) Отсек за телесно васпитање.

ІІІ. Одељење за народно просвећивање:

- 1) Организациони отсек,
- AJ;313-2-6

7 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945.)

- 2) Отсек за течајеве и приредбе,
- 3) Отсек за филм и радио,
- 4) Отсек за штампу и пропаганду.

ІV. Одељење за културу:

- 1) Културно-научни отсек,
- 2) Уметнички отсек,
- 3) Отсек за културне везе са иностранством.

Б. Комисије и савети:

Просветни савет при савезном Министарству просвете и Комисија за утврђивање ратне штете на историским споменицима.

ІV. Заводи и установе:

- 1) Државна архива у Београду,
- 2) Државна штампарија
- 3) Државни издавачки завод ДФЈ,
- 4) Државно филмско предузеће ДФЈ,
- 5) Школа за телесно васпитање.

РАД МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

I

Стваралачке и организационе снаге, које су показали наши народи на тако величанствен начин у току саме ослободилачке борбе, нису се ограничиле само на поље оружаног отпора и политичке надградње, него су се манифестовале и на подручју просветног и културног стварања. Као што је наш покрет постао и калио се у самој борби, тако је и наша просвета и култура ницала паралелно са развојем наше војске и народне власти. Наша штампа која је у току четворогодишње борбе васпитавала и образовала најшире слојеве наших народа, широка мрежа васпитних, стручних и општеобразовних курсева, многобројне нове школе на ослобођеној територији итд., жив су пример стваралачке, просветне и културне делатности. Сав тај рад започео је истовремено са народним отпором и био у његовој служби, тумачио линију Народно-ослободилачког покрета у смислу организације и мобилизације свих народних снага за борбу и победу. Културно - просветна делатност у овој борби оформила је оне узвишене особине, које су се више пута у историји наших народа на тако диван начин манифестовале и подигла их на досад незапамћену висину. Није случајна појава да се још током борбе показала огромна љу-

бав за школу културно усавршавање, да су поједини срезови имали 10% па и 80% више школа него до рата, и што је најнеобичније за такве прилике, да је тај културни полет подједнако обухватио и омладину и одрасле људе без обзира на старост. Као илустрација овога стања послужиће нам за пример срез Кореница у Хрватској где је било до рата свега 15 школа, а у 1943/44 години било их је 35, или Срез Вргин Мост са 17 школа до рата, а у борби 29.

Та културно - просветна делатност у времену четворогодишње борбе поставила је гранитне темеље наше нове просветне политике. На тим темељима почивају основне идеје културно - просветне делатности наших просветних власти.

II

Ранија књига у јесен 1944 године снажним налетом Црвене армије и наше Народно-ослободилачке војске отпочело је ослобођење наших територија и са истока. У тек ослобођеним местима одмах су се легализовали народно-ослободилачки одбори, и на тај начин успоставља се народна власт. Поред осталих задатака који су се постаљљвали пред нашу младу народну власт био је и научни-просветни рад. Требало је организовати школе, требало је отпочети са народним просвећивањем. Али на рушевинама које је фашизам за собом оставио било је веома тешко отпочети са научно-просветним радом. Школе, па чак и онај мали број устова за народно просвећивање, били су главна мета непријатељу. Према приближној процени, укупна штета причињена у току рата 1941 до 1945 године од стране непријатеља на просветним и културним установама и предметима од научног и уметничког значаја, на подручју ДФЈ износи око 109,000.000.000.- предратних динара; 6,50 милијарди износи причињена штета само на школским зградама. А ако се погледа како су ова разарања извршена на територијама појединих федералних јединица, напр. На територији Босне и Херцеговине и Црне Горе, где је уништено или теже оштећено скоро 80% школских зграда, види се са коликим су се тешкоћама имале да боре те федералне јединице. Ова два податка најбоље показују у каквом су стању наше народне власти затекле школе. И оно мало установа за народно просвећивање рат је уништио.

Пред овако тешким стањем, као најхитнији, поставили су се ови задаци:

1) Отварање школа

Према статистичким подацима у 1940/41 школској години у Југославији било је 9.161 основна школа, 472 средње (рачунајући ту и грађанске школе) и 35 учитељских школа.

И поред тога што је велики број школских зграда уништен, ипак се до краја 1944/45 школске године отворило:

9.327 основних школа,
303 средње и грађевинске школе, и
34 учитељске школе.

У овај број урачунате су и школе за мањине.

Значи, да смо за ово кратко време отворили 166 основних школа више него што је било у Југославији 1940/41 школске године, тј. 1,8% а 64% средњих школа и 97% учитељских школа отворено је од броја који је био у Југославији 1940/41 школске године.

1940/41 школске године било је ученика:

у основним школама 1,495.345,
у гимназијама и грађанским школама 194,506,
у учитељским школама 7,324.

На крају 1944/45 школске године било је ученика:

у основним школама 1,055.065,
у гимназијама и грађанским школама 158,194,
у учитељским школама 4,717.

Значи да је до краја 1944/45 школске године похађало школе:

основне 70%
гимназије и грађанске школе 81%,
учитељске школе 64%

од онога броја колико је похађало исте школе у мирно време школске 1940/41 године.

Из овога прегледа види се да су федералне јединице учиниле велике напоре да остваре ово што је учињено, али са једним бољим, смишљенијим планом, са ефикаснијом организацијом и правилнијом расподелом постојећег наставничког кадра, могли су се постићи и бољи резултати.

Врло мали број стручних школа, које су иначе у компетенцији одговарајућих министарстава, радио је током 1944/45 године. То има својих особитих рањилога који проистичу из карактера тих школа.

Универзитети и високе школе нису радиле, изузев медицинских факултета, који су с обзиром на прешну потребу кадра за здравствену службу морали да почну с уписом и радом. Овде треба напоменути да су наши универзитети, нарочито Београдски, у тешком положају, јер су опљачкани и порушени. Имајући у виду важност задатака који они имају да изврше не само у научном погледу него и у изградњи стручних кадрова, као и на просветном и васпитном пољу, поставило се као нужно да се изврши претходно чишћење наставничког кадра, па тек онда да се почне са радом.

2) Други задатак био је попуњавање наставничког кадра 1940/41 школске године било је:

у основним школама 31.848 наставника,
у средњим и грађанским школама 8.773,
у учитељским школама 633 наставника.
у 1944/45 школској години имамо:
у основним школама 21.153 наставника,
у средњим и грађанским школама 3.529,
у учитељским 394.

Када ове податке упоредимо, видимо да је наставнички кадар знатно смањен. То смањење настало је из ових разлога:

- 1) један број наставника је погинуо у народно-ослободилачкој борби, или је онеспособљен за свој позив;
- 2) изванредан број се налази на другим положајима;

изванредан број није могао бити преузет, због свог држања за време окупације.

Поред овога рада у школама, радило се и на народном просвећивању. Отварани су аналфабетски течајеви. На пр.: у Србији одржано је 1.407 течајева на којима је научило читати и писати 28.373 љака. У Босни и Херцеговини: 630 течајева са 18.961 полазником; у Македонији 89 течајева са 13.380 полазника. Ови подаци су карактеристични баш за ове федералне јединице, јер је тамо било највише неписмених.

Остале установе народног просвећивања: течајеви за опште образовање, народни универзитети, књижнице и читаонице, филмови и штампа отпочели су са својим радом.

Фискултура која је била у бившој Југославији, мање више професионалног карактера, постављена је на здраву основу, са задатком да омасови физкултурни покрет у свим његовим гранама. Обновљена је висока школа за телесно васпитање која има за задатак да спрема физкултурне руководиоце. Одржана су у њој до сада 4 течаја од 5 недеља и 4 краћа течаја.

Да би се сав овај рад наводио по одређеном плану, да би се извршила координација рада међу федералним јединицама, и давале сугестије за даљи рад, као и да би се припремали оквирни планови свих научно-просветних подухвата, Министарство просвете Демократске федеративне Југославије, с обзиром на праксу организовано је овако:

- 1) Опште одељење
- 2) Одељење за школство
- 3) Одељење за народно просвећивање
- 4) Одељење за културу и уметност.

У овим одељењима формиран је потребан број отсека.

III

Као што је сва културно-просветна делатност за време народно-ослободилачке борбе била у служби народног отпора и помагала линију народно-ослободилачког покрета у смислу организације

и мобилизације свих народних снага за борбу и победу над непријатељем, тако мора бити данас у служби обнове и изградње наше земље. Полазна тачка за читаву културно-просветну политику у будућности је захтев демократизације просвете. У ту сврху потребно је реорганизовати целокупни школски систем и поставити га на тврде основе да буде омогућено школовање сваком грађанину без обзира на његову социјалну припадност и материјално стање. У вези с тим потребно је остварити седмогодишњу школску обавезу у целој нашој земљи на принципу бесплатне наставе и бесплатног школовања. Као нужна последица произилази оснивање интерната и студентских домова, где ће бити обезбеђен живот и студије у првом реду сиромашним ученицима и студентима. Према том захтеву савезно Министарство просвете израдило је план за реорганизацију школског система о коме расправља Просветни савет на свом садашњем раду, који је започео 6 августа ове године.

Читав унутрашњи рад нашег школства мора бити у складу са циљевима нове просветне политике и тежњама наших народа. Према томе се израђује нови оквирни наставни план и програм, који је исто тако на претресању у просветном савету.

Тешки задаци пред просветним властима стоје у погледу просвећивања широких народних маса ван школе. Подизање културно – просветног нивоа потребно је колико ради чувања и развијања тековина народно-ослободилачке борбе, толико и ради потпуног остварења демократског поретка. Масовним развијањем културе и просвете омогућићемо успешно суделовање народа у свим животним манифестацијама од општег значаја за цео народ, и омогућити широким народним масама да буду прави и истински носиоци народне власти. Тај посао потребно је плански организовати и стручно руководити. Предуслов самом културно – просветном раду јесте максимално проширење мреже аналфабетских течајева до те границе да буде у што краћем времену потпуно сузбијена неписменост. Затим морамо проширити мрежу домова културе, организовати библиотеке и издавати погодну литературу за народ, организовати покретне изложбе и покретне филмске претставе, проширити и продубити народне универзитете, ту продужну школу за наше широке народне слојеве. Савезно Министарство просвете има израђен план како да се сви ти облици просветног рада што јаче прошире у народ. Сада се тај план налази на претресању у Просветном савету.

Општем просветном раду дају, а убудуће ће још више давати главну карактеристику општеобразовни и стручни течајеви. Дужност нам је да до максимума проширимо њихову мрежу, како би поред редовног школовања омладине било омогућено и ванредно школовање свих оних који су активно упуслени у производњи, тако да упослење и рад у било којој грани народне привреде неће затварати пут даљем школовању. Нарочито ћемо проширити мрежу стручних течајева, вечерњих школа уз различита предузећа, фабрике и остале институције, где ће се оспособити кадрови за вршење разних квалификованих послова.

Научне и уметничке заводе и институте потребно је тако организовати да не буду више монопол неколицине имућних грађана и малог круга интелектуалаца, него да буду опште културно благо за естетско, морално, техничко и друштвено издизање најширих слојева народа. У том се смеру израђују потребни нацрти како би се кроз плански рад постојеће установе у што краћем времену реорганизовале према стварним задацима.

За остварење свих постављених задатака потребно је васпитати и стручно оспособити армију нових кадрова, а преваспитати и стручно усавршити старе кадрове. Изграђивање просветних радника треба да полази од нових темеља и начела далеко од досадашњих бирократских метода у раду. Из тога произилази неопходна потреба да се течајеви за преваспитавање старих учитељских и професорских кадрова како у политичком, тако и у стручном погледу, прошире и продубе. У изградњи нових учитељских родова треба озбиљно повести рачуна да наш нови учитељски нараштај потекне из сељачких и радничких редова, из средине нашег радног народа, и да у том погледу отстранимо недостатке предратне Југославије. Данас већ поред редовних школа ради по читавој земљи велики број течајева за оспособљавање просветних кадрова.

Према наведеним општим смерницама и задацима, пред просветним властима искрсавају ови непосредни задаци:

- 1) покренути рад свих школа, научних института и завода у оном обиму како захтевају стварне потребе;
- 2) омогућити брзо школовање и награђивање потребних кадрова путем течајева и скраћеног школовања;
- 3) омладини из борбе створити повољне могућности да што лакше и што пре дође до стручног знања за дужности које сада врши и задатке који ће се убудуће стављати пред њих;
- 4) створити такву мрежу културно – просветних установа да сваком човеку, без обзира које дужности врши и где се са својим радом налази, буде омогућено културно напредовање;
- 5) у сарадњи са свим осталим просветним факторима у установама створити нове просветне могућности и здраве темеље културног напретка нове Југославије.

Рад у савезном Министарству просвете, као и у земаљским министарствима просвете, развија се живим темпом. У Београду заседава ових дана савезни Просветни савет. Непосредни је циљ овог рада да већ идуће школске године, која почиње септембра месеца, наше школе и наша мрежа културних установа буду ствљене на солидне темеље, како би се могло почети са интензивнијим радом у духу захтева данашњице. Ми много рачунамо на помоћ самог народа, на иницијативу одоздо, - рачунамо с тим да ће наше просветне власти, и у будућности као и досада, добијати највећу и најглавнију подршку од широких народних слојева, који показују огромну љубав према школи и култури, свесни да је просвета за њих драгоцене тековина коју су, заједно са слободом, извојевали у народноослободилачком рату.

AJ;313-2-6

8 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД

(Београд, 1945.)³

ОСНОВНЕ СМЕРНИЦЕ НАШЕ ПРОСВЕТНЕ ПОЛИТИКЕ [...]

Просвећивање широких народних слојева [...]

Наука и уметност мора[ју] бити у служби народа

Наука и уметност данас не могу бити више монопол неколицине имућних грађана и интелектуалаца. Све културно благо, које постоји у нашој земљи мора постати власништво народних маса. Поред свих школа морају бити у служби и музеји, галерије и казалишта; све библиотеке, лабораторије, збирке и томе сличне установе. Њихов је задатак да буду у служби естетског, моралног, друштвеног, техничког и духовног уздизања сваког држављана нове Југославије.

2) Нашим народима није свеједно какве ће бити наше школе, није свеједно какво ће бити просвећивање широких народних слојева ван школе. Мислим ту на “политизацију” и “деполитизацију” просвете. Стара је држава требала послушне, “неполитичке” и бескичмене држављане. Захтев за деполитизацијом био је маска за противнародну и странкарску политизацију. Друкчије није ни могло да буде, јер школа је била и остаје политикум. Ми се не можемо и не смео одрећи тога да наша просвета и култура буде прожета духом народно-ослободилачке борбе, духом народно-ослободилачког покрета. Ми осећамо потребу да наш просветни рад буде постављен на такве политичке основе и прожет таквим политичким духом који одговара тежњама наших народа, а не да буде у служби појединих политичких режима, као што је било раније.

3) У најтеснијој вези са питањем наше просвете и наше просветне политике је и питање сузбијања фашистичких и профашистичких културно-просветних остатака у нашој земљи. Десетогодишња фашистичка и профашистичка просветна пракса коју су бивши режим старе Југославије и режими за време окупације спроводили свим средствима преко наших школа, радија, штампе, предавања, кроз друштва и организације, није имала много успеха у широком народним масама како је то показала сама народно-ослободилачка борба. Али били бисмо слепи када не бисмо видели, да та жалосна издајничка работа није имала никаквог успеха. Имала је извесне успехе, и то више подсвесне него свесне,

³ Документ је настао између 15. маја и 29. новембра 1945.

норочито у редовима интелектуалаца и неупућених сељака, који су клонули пред огавном пропагандом борбе против комунизма. Било би чудо, и наша отаџбина не би била на овом планету, ако не би било извесних последица ове пропаганде још данас, нарочито када добија подршку у нашим домаћим и противнародним круговима и иностраној реакцији, која не жели да наши народи живе у независној међусобној слози и братству.

Један од основних задатака просветне политике јесте и то, да свим средствима и на сваком кораку сузбија противнародне остатке. У служби тог сузбијања морају бити све наше просветне и културне установе, од дечијих вртића па до научних института.

4) Између главних тековина народно-ослободилачке борбе за коју су пале толике заједничке жртве у ослободилачкој борби јесте братство и јединство наших народа. Заједничка борба, заједно проливена крв најбољих синова наших народа, крв црногорских бораца у Хрватској и Словенији, словеначких бораца у Хрватској и Србији, српских у Хрватској, а хрватских у Србији – ето ту у борби се створило и прекалито оно братство и јединство о коме су могли само сањати најбољи синови наших народа. Није то братство уметно створено и одозго натурено, јединство онога кова из 1929, које је имало за последицу раздвајање југословенских народа, међусобну мржњу и сепаратизам; није то јединство које би имало за циљ унифицирати историјски условљене народне индивидуалности и натурати надвладу једног народа над другим, него је то братство и јединство створено одоздо, слободно и на основу самоопредељења. Народи су сами повезали своју судбину међусобно у најтежим данима њиховог живота. Зато је братство вечито и непоколебљиво.

Дужност наше просветне политике јесте да јача и даље учвршћује то стечено братство и јединство наших народа. Пре свега је дужност просветних радника, сја најпре сами у себи ликвидирају све остатке шовинизма и сепаратизма, јер само тако могу васпитавати и остали у духу братства и јединства.

5) Једнакоправност и принцип демократије спроведен у друштвени живот наших народа пружају не само могућност него и гаранцију да ће културно и просветно стварање наших народа почивати на напредним националних тековинама поједини народа. Индивидуални живот сваког нашег народа у оквиру Демократске федеративне Југославије загарантован је на првом и другом заседању АВНОЈ-а, а тиме и његова индивидуална културна и просветна делатност. Зато имају, саобразно већ постављеном начелу, свака од шест јединица, које сачињавају Демократску федеративну Југославију, може се рећи, потпуно самосталан културно-просветни живот и развој. Улога Савезног министарства просвете своди се, према томе, на давање најопштијих линија и директива просветном животу у ДФЈ уз једноремено координирање културно-просветног рада у појединим јединицама у циљу одржавања јединствене културно-просветне политике. Према томе, да је савезно Министарство просвете:

1) основну линију и општа начела у области просвете и државне просветне политике;

2) основне уредбе, одлуке и упутства по питању школства, народног просвећивања, стручних и научних установа, телесног васпитања, културе и уметности, универзитета и осталих културних установа које потпадају под Министарство просвете;

3) оквирни наставни план и програм, дисциплинске прописе и томе слично, ради постизања једнообразне организације у свим врстама школе просветних установа, основне смернице за израду уџбеника, наставних и васпитних средстава.

Према иностранству Савезно министарство иступа самостално. Исто тако иступа самостално у односу на своје високе стручне школе и институте, музеје, експерименталне заводе и друге огледне станице, као и заједничку Академију наука.

У сектору просвете компетенције појединих степена народних власти, појед својствених особности, имају и сличности са многим појавама у другим секторима народног државног живота. Ради тога треба имати на уму да су срески НОО-и првостепене власти и углавном извршни органи. Окружни НОО-и, међутим, представљају другостепену власт, а обзиром на своје положаје и природу треба де у себе прикупе што већи стручни кадар, преко кога централне власти остварују своје планове. Осим тога, у појединим приликама јављају се и обласни НОО-и са својом руковођеном улогом. Напослед-

ку, потребе живог и непосредног додира с народом могу се спровести, у претежном броју случајева, преко месних и њима равних НОО-а.

У оквиру своје компетенције месни НОО-и овлашћени су да преко среских НОО-а подносе окружном НОО-у предлоге за отварање основних школа. Осим тога, организују и спроводе просветни рад изван школа и самостално руководе просветним приредбама. Одржавају месне зборове на којима се имају расправљати школска као и остала просветна питања. У материјалном погледу месни НОО-и дужни су да дају за школе које се подижу на њиховом подручју, и то: за основне школе – земљиште, материјал, могућу радну снагу и остале потребе за подизање школских зграда, учитељских станова, школских башта и томе слично. Затим се старају за материјално издржавање основних школа (плаћају школске служитеље, набављају канцеларијски материјал, школски намештај, учила, књиге за школе и ђачке књижице, одело, обућу и прехрану за сиромашне ђаке и обављају теже послове при обради школских башта). Уколико не постигну све сами, могу се обраћати за материјалну или другу помоћ среским и окружним НОО-има, као и федералним просветним властима.

Срески НОО-и су првостепена просветна власт. Срески НОО-и врше размештај наставног основношколског особља на свом подручју и овлашћени су да потврде предложени им избор управитеља основних школа. Спроводе са својим мишљењем окружном НОО-у предлоге НОО-а о стварању основних школа; помажу месне одборе материјално, а и давањем стручних лица и савета код изградње основних школа. При овим одборима постоји одборник задужен радом на просветном пољу, а он се брине о општим просветним питањима у срезу. Али поред овог одборника при среском НОО-у мора постојати просветни референт (педагошки саветник, инструктор, надзорник), који је стручно лице и чије су дужности да се брине о стручној страни, да обилази школе и да између учитеља предлаже среском НОО-у избор управитеља основних школа као и размештај наставног основно-школског особља на територији одбора. Срески НОО-и, тј. његов просветни одсек (одјел) сазива и одржава среске просветне конференције, бар једанпут у месecu, на којима се реферише, расправља и дискутује о стручним и опште-просветним питањима као интелектуално-политичким проблемима.

Другостепена просветна власт јесу окружни НОО-и. Ови одбори врше надзор над радом среских и других НОО-а. У односу на рад среских, овима равних или нижих НОО-а, окружни НОО-и појављују се као другостепена власт. Врши потребан надзор, а при доношењу одлука и отварању и затварању основних школа појављују се као првостепена просветна власт. У материјалном смислу имају дужност да подижу, одржавају, преправљају и оправљају средње и њима сродне стручне школе и да их снабдевају огревом, училима, намештајем и другим наставним средствима (школски кабинети, књижице, плате служитељима). По потреби притичу у помоћ месним НОО-има код материјалних и других терета за основне школе. За материјалну и другу помоћ могу и сами да се обрате просветним и федералним властима. Просветно одељење окружних НОО-а састоји се од повереника, који је један од одборника окружних НОО-а, и од стручних лица која су задужена за поједине гране просветног рада (основне школе, средње школе, народно просвећивање). Дужности стручних лица (реферата који задужени за поједине гране просветног рада) јесу: да врше надзор над целокупним радом и руководе њим, да размештају наставно особље по срезовим, дају предлоге окружном НОО-у кој доноси одлуку о томе и да најмање једном годишње одржавају конференције са среским референтима ради постизање стручног школског живота и општег народног просвећивања.

Обласни НОО-и, као и сама федерална министарства просвете, појављују се као врховна земаљска просветна власт с овлашћењем у давању директива и си општом руководственом просветном улогом. Дејствују као другостепена и опште-надзорна власт по одлуци нижих школских власти код појединих НОО-а. У својству првостепене власти решавају о отварању и затварању свих врста подручних и средњих школа. Постављају и отпуштају наставни кадар. У материјалном погледу пружају, по потреби, помоћ свим НОО-има. Непосредно воде сву административну и материјалну бригу о универзитетима, научним установама, библиотекама итд, у оквиру своје федералне јединице.

Као за школство, исто тако важи у односима компетенција државних органа и за народно просвећивање.

III

Наша просветна политика према иностранству биће условљена нашим опћим политичким односима до иностраних народа и држава. Судбинска повезаност народа који су водили заједничку борбу против фашизма и даље ће остати, па ће и наша просветна политика бити тесно повезана са просветом тих народа. Нарочито важи то за братске словенске народе, а пре свега народе великог нам Совјетског Савеза. Са словенским народима вежу нас традиционалне везе. Али братска крв, проливена у заједничкој борби, огромна материјална и морална помоћ великог руског народа у најтежим нашим данима, нас је је још јаче повезала. Словенство на челу са Црвеном армијом дало је највеће жртве у борби против најжестијег непријатеља слободољубивог човечанства.

Дужности наше просветне политике је да јача и продубљује ту међусобну повезаност. У том погледу мораћемо ићи у смеру васпитавања и преваспитавања у духу словенства. Треба изучавати живот и прилике словенских народа, њихову богату културу и литературу, њихову историју и судбинску повезаност у времену фашистичке најезде.

IV

Не можемо замислити успешан рад на културно-просветном пољу без наших масовно-политичких и стручних организација. Ту се пре свега масовне организације, као што је УСАОЈ, АФЖ и синдикати. Савез просветних радника окупља све просветне раднике у нашој земљи и по свом програму најтесније је везан са целокупном просветном проблематиком у нашој земљи. Рад наших просветних органа мораће ићи као и досад у најтеснијој повезаности са организацијом тог синдиката. Ништа мање нису везане са нашим просветним животом наше омладинске организације и АФЖ, чији је рада већ данас најтесније повезан са васпитавањем и преваспитавањем најширих слојева наших народа.

V

За време народно-ослободилачке борбе, како сам казао већ на почетку, сва просветна делатност била је у служби организованог отпора и тумачила линију Народно-ослободилачког покрета у смислу организације и мобилизације свих народних снага за борбу и победу. Данас мора бити у служби обнове и изградње наше земље. Учити ударнички и плански радити је једна од основних задаћа која се постављају пред нас. Развијати иницијативност, смисао за организацију, реалистичко схватање задатака мора бити битна као карактеристика наше просветне делатности. Чињеница да је у редовима просветних радника још увек недовољан смисао за организационо и реалистичко схватање задатака да са на сваком кораку опажа помањкање иницијативе, нарочито у погледу решавања конкретних задатака. Ова чињеница наређује, да што пре отклонимо и коригујемо те недостатке. Још увек има сувише “психологизирања” и “педагогизирања”. Ми смо на почетку изградње и треба са свом снагом порадити на томе да се наши најнижи просветни органи као и сваки појединац, научи радити плански, повезујући локалне интересе са општедржавним. Још увек има сувише папирнатих нацрта и планова. Још увек се чека на директиве и сугестије, па и за најпростије решење од виших органа наше просветне власти. Треба знати за границе, да се не истрчава унапред и не заостаје за развојем. За једно и друго имамо безброј примера у нашим школама, као и уопште у нашој просветној политици. У том погледу су најбољи компас у нашем раду потребе и тежње наших народних маса. Пример из грчке митологије о хероју Антеју најлешје ће нам послужити као нужност најтесније повезаности са народним масама у нашем просветном раду. То је најјача гаранција да ћемо ићи у правом смеру и да нећемо скренути. А то је темељна задаћа наше просветне политике и нашег успешног просветног рада, оног рада који ће допринети свој велики удео срећнијој и лепшој будућности наших народа.

Са уверењем да само просвећен народ може бити слободан, економски јак и политички свестан, треба изграђивати нашу нову просвету истим еланом и херојством, као што је стварао ову државу и услове за нов просветни, културни живот наш партизан, наша херојска армија под челичним вођством нашег највећег учитеља Маршала Тита.

AJ;313-10-33

МАТЕРИЈАЛНЕ ОСНОВЕ ПРОСВЕТНЕ И КУЛТУРНЕ ПОЛИТИКЕ

ПАТНА ШТЕТА

9 НЕПОЗНАТИ АУТОР – ПОВЕРЕНИШТВУ ЗА ПРОСВЕТУ НКОВ

Prevod sa mađarskog. Fakult. Br. 422/41. Zapisnik sastavljen 4 oktobra 1941 godine u Subotici u prostorijama sekretarijata bivšeg Pravnog fakulteta. Prisutni su: od Ministarstva prosvete dr. Martonfi Karolj, redovni profesor univerziteta u penziji, šef odeljenja za višu nastavu; dr. vitez Nad Ivan, savetnik Ministarstva i privatni profesor. Sa strane Pravnog fakulteta Univerziteta Kraljice Jelisavete u Pečuju: dr. Molnar Kalman, redovni profesor univerziteta u penziji kao dekan; dr. Faluceli Ferenc, prodekan; dr. Kristic Šandor, profesor univerz. u penziji, upravnik biblioteke. Od strane bivšeg jugoslavenskog Pravnog fakulteta: Rjedkin Feodor, bivši sekretar i Dinkov Vasilije, bivši knjižničar, kao opunomoćeni činovnici, i mlađi Balaž Piri Kalman od južne vojne vlasti opunomoćeni. Zapisnik vodi dr. Porbiro Jozef, sekretar fakulteta.

Po naređenju mađarskog Kraljevskog ministarstva prosvete br. 41963/1941. IV 1. da se subotičkog Pravnog fakulteta knjižnica i arhiva preda Pečujskom pravnom fakultetu Kraljice Jelisavete.

Odbor komisijski ustanovio po referatu knjižničara, da se biblioteka sastoji od oko 10.000 knjiga od kojih mnoge fale, naročito zato, što bivši studenti i profesori pozajmljene knjige nisu vratili. Postoji inventar knjiga iz koga se može nedostatak ustanoviti.

Na predstavku dr. Martonfi Karolja predsednik odbora rešava se da bivši knjižničar, po uputstvu odbora, spakuje knjige i na auto, koji će se poslati, knjige smesti i po budućem naređenju g. ministra prosvete preneti u Pečuj. Pri predaji knjiga treba predati i inventar knjiga koje fale, u tri primerka.

Konačno preuzimanje arhive će se tek 15 decembra izvršiti po pomenutoj naredbi. Pečujski Pravni fakultet će u određeno vreme poslati dr. Porbiro Jozefa da preuzme konačno arhivu sa inventarom, kada će se zapisnik o preuzimanju priključiti ovom triplikatu.

Nameštaj bivše subotičke fakultetske biblioteke i kancelarije, izuzev komada koje će posle g. ministra za prosvetu izuzeti, će se takođe predati Pravnom fakultetu univerziteta Kraljice Jelisavete u Pečuju a čija predaja će se izvršiti takođe 15 XII 1941 godine.

Od bivšeg sekretara subotičkog Pravnog fakulteta prima dr. Molnar Kalman 4 komada poštanskih štednih knjižica, koje je g. Mlađi Balaž Piri Kalman priložio uz originalni zapisnik na srpskom jeziku od 1. jula t.g... Takođe, prima uložnu knjižicu poštanske štednionice istavljenu na ime studentskog doma Pravnog fakulteta br. 4156689 sa vrednošću od 31500.- din.

Sumu od 183 pen. i 99 fil. u gotovu sa kojom je do sada rukovao g. mlađi Balaž Piri Kalman prima Rjedkin Feodor, bivši sekretar, dobivši punomoć od g. dr. Martonfi Karolja, predsednika komisije, da, uz obračun, istu za manje izdatke upotrebiti može.

Ovom prilikom je g. dr. Martonfi Karolj, predsednik komisije, izrazio priznanje i zahvalnost u ime g. ministra prosvete g. Balažu Piri Kalmanu, nadzorniku, koji je od promene vlasti sa velikom ljubavlju i savesnošću svršavao poslove fakulteta.

Zapisnik je sastavljen u tri primerka, a pročitan pred prisutnima.

Balaž Piri Kalmana s.r.
Rjedkin Feodor s.r.
Dinkov Vasilije s.r.
dr. Feluceli Ferenc s.r.
Tačnost prepisa overava:
Subotica, 22. XII 1944.
Pročelnik prosvete,
[ПОТПИС НЕЧИТАК]
AJ;313-10-33

dr. Martonfi Karolj s.r.
dr. vitez Nad Ivan s.r.
dr. Molnar Kalman s.r.

dr. Kristić Šandor s.r.
dr. Porbiro Jozef s.r.

**10 КОМИСИЈА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ШТЕТЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИМ ПРЕДМЕТИМА
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

(Београд, 1945)

**RATNA ŠTETA NA KULTURNO PROSVETNIM USTANOVAMA I KULTURNIM SPOMENICIMA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE**

VRSTA I OPIS ŠTETE	Vrednost 1938. godine			
	Efektivna vrednost		Kulturna vrednost	
	Dinara	Dolara	Dinara	Dolara
I ŠKOLE				
A) OSNOVNE ŠKOLE				
1. Inventar i učila				
Potpuno uništeni u 5145 škola	166.246.500		166.246.500	
Delimično uništeni u 2313 škola.....	31.551.000		31.551.000	
2. Biblioteka (đačke i nastavničke) i arhive				
potpuno uništene u 6.094 škola.....	221.880.000		243.760.000	
Delimično uništene u 1570 škola	15.700.000		31.400.000	
B) SREDNJE ŠKOLE (GIMNAZIJE, STRUČNE I UČITELJSKE ŠKOLE)				
1. Inventar i učila				
Potpuno uništeni u 222 škole	195.360.000		195.360.000	
Delimično uništeni u 182 škole.....	80.080.000		80.080.000	
2. Biblioteka (đačke i nastavničke) i arhive				
potpuno uništene u 384 škole.....	152.064.000		34.128.000	
Delimično uništene u 100 škola.....	19.800.000		39.600.000	
3. Kabineti (laboratoriji i zbirke)	185.856.000		185.856.000	
Delimično uništeni u 100 škola.....	24.400.000		24.400.000	
V) UNIVERZITETI I VISOKE ŠKOLE				
1. Pravni fakulteti u Beogradu i Subotici:				
biblioteka, instrumenti, aparati.....	2.000.000	131.340	6.000.000	164.368
2. Filozofski fakulteti u Beogradu, Skoplju i				
Zagrebu.....	219.000.000	13.884	1.942.000.000	42.573
3. Tehnički fakulteti u Beogradu i Zagrebu:				
naučne i nastavne zbirke, instrumenti i				
aparati, biblioteke i arhivi, umetnički				
predmeti i unikati	70.290.435	825	362.323.480	6.372
4. Medicinski fakulteti u Beogradu, Zagrebu				
i Ljubljani:				
naučne i nastavne zbirke, instrumenti,				
aparati i biblioteke	24.541.463	43.181	96.331.704	345.448
5. Veterinarski fakultet u Beogradu:				
naučne i nastavne zbirke, instrumenti,				
aparati i biblioteke.....	2.310.000		8.480.000	
6. Poljoprivredni fakultet u Beogradu:				
naučne i nastavne zbirke, aparati,				
biblioteke	53.950.215		131.601.720	
7. Bogoslovski fakultet u Beogradu:				
biblioteka	5.779.000		7.232.000	
8. Viša ekonomsko-komercijalna škola u				
Beogradu:				
biblioteka, učila i arhiva	609.156		1.873.248	
9. Viša pedagoška škola u Beogradu:				
učila i biblioteka	36.300		280.400	
Akademija likovne umetnosti u Beogradu,				
Sarajevu, Splitu, Novom				

	Sadu i Osijeku: biblioteka, učila, 500 objekata gipsoteke i 250 komada reprodukcija.....	1.900.000		15.200.000	
II	KULTURNO – NAUČNE USTANOVE				
A)	SRPSKA AKADEMIJA NAUKA U BEOGRADU: uništeni dokumenti, biblioteka, istoriska dokumenta, 228 povelja ćirilskih i 227 latinskih, 1.400 turskih dokumenata.....	25.239.150	573.617	1.000.000.000	22.727.272
B)	VOJNO-GEOGRAFSKI INSTITUT U BEOGRADU: Uništena stručna, naučna i laboratorijska postrojenja i instrumenti, naučni radovi, karte i sekcije, arhiva.....	354.893.000	8.065.750	3.374.574.000	76.694.863
V)	SEIZMOLOŠKI ZAVOD U BEOGRADU: uništene naučne zbirke, biblioteka, arhiva, instrumenti i aparati.....	279.000	6.340	2.232.000	50.727
G)	GEOLOŠKI INSTITUT MIN. RUDARSTVA D.F.J. U BEOGRADU: uništeni rukopisi, instrumenti, aparati i biblioteka	927.602	21.081	7.420.867	168.656
D)	CENTRALNI HIGIJENSKI ZAVOD U BEOGRADU: uništeni muzej za dečiju higijenu, tri atlasa i tri putujuće izložbe.....	160.000	3.636	1.280.000	29.090
Đ)	DRŽAVNE ARHIVE (u Beogradu, Novom Sadu, Skoplju, Šibeniku, Splitu, Cetinju, Ljubljani i dr. mestima): uništeni Ustav od 1825. g., originalna akta i ostala akta od istoriske vrednosti	109.237.575	2.482.672	1.092.375.750	24.826.721
E)	BIBLIOTEKE:				
1	Narodna biblioteka u Beogradu potpuno spaljena. Uništene knjige, časopisi, novine, rukopis, stara pisma, stare štampane knjige, karte, slike.....	5.814.400.000	132.145.454	116.288.000.000	2.642.909.090
2	Biblioteka u Beogradu, Kragujevcu, Nišu, Ljubljani, i dr. mestima uništene knjige, časopisi, novine, rukopisi itd.	58.174.000	1.322.136	465.392.000	10.577.088
Ž)	NARODNA POZORIŠTA (u Beogradu, Nišu, Požarevcu, Skoplju, Cetinju, Novom Sadu i dr. mestima) uništene garderobe i dekoracije.....	4.062.000	92.318	32.496.000	738.545
Z)	DRŽAVNE ŠTAMPARIJE (u Beogradu, Sarajevu i Cetinju) uništene knjige.....	1.991.667			
I)	RADIO BEOGRAD I SKOPLJE uništeno 40.000 muzičkih ploča i muzička biblioteka	10.950.000		20.000.000	
J)	SRPSKA KNJIŽEVNA ZADRUGA uništene knjige.....	7.000.000			
K)	MUZEJI:				
1.	Umetnički muzej u Beogradu uništene preistorijske, antičke,				

srednjovekovne i numizmatičke zbirke i umetnička galerija	7.637.000	61.096.000
2. Gradski muzej u Beogradu uništeni delovi galerije slika	525.635	1.585.905
3. Vojni muzej u Beogradu uništeni objekti: starinsko oružje, oruđe, ordenje, odeća i drugo.....	18.718.329	280.770.000
4. Crkveni muzej u Beogradu oštećena zgrada od istoriske vrednosti, instrumenti i stručni inventar	740.000	89.090 ⁴
5. Etnografski muzej u Beogradu uništene zbirke nakita, keramike, kujundžijskih izrađevina, aparata i dr.	757.000	6.056.000
6. Muzički muzej "Stanković" u Beogradu uništeni razni muzički objekti	75.000	350.000
7. Željeznički muzej u Beogradu delimično oštećeni objekti	30.000	240.000
8. Tehnički muzej u Beogradu uništen stručni inventar	725.000	
9. Prirodnjački muzej srpske zemlje u Beogradu uništene kolekcije petrografske-mineraloškog, botaničkog, zoološkog i geološko-paleontološkog karaktera, instrumenti i aparati, biblioteke i arhive	2.105.040	16.553.120
10. Muzej na Cetinju uništene zbirke: umetničke i etnografske ...		
11. Šumarsko lovački muzej u Beogradu	6.375.000	51.000.000
12. Muzej Vojno-tehničkog zavoda u Kragujevcu potpuno uništene zbirke starog oružja i oruđa svih vrsta i kalibara koje su brojale nekoliko desetina hiljada predmeta.....	47.687	381.296
13. Gradski muzej u Nišu potpuno uništeni: muzejska zgrada od istoriske vrednosti, preistoriska, antička, etnografska i numizmatička zbirka, galerija slika i zbirka ikona.....	30.000.000	150.000.000
14. Muzej u Skoplju uništeni: jednim delom zgrada od istoriske vrednosti "Kuršumlihan", etnografske, numizmatičke, arheološke i umetničke zbirke	44.873.000	448.730.000
15. Muzeji i druge naučne ustanove na teritoriji Hrvatske (u Kninu, Splitu i dr. mestima) stradale su pojedine zbirke	65.500.000	524.000.000
16. Muzeji u Ljubljani stradale su pojedine zbirke	65.505.000	524.040.000
L) RAZNE DRŽAVNE USTANOVE NA TERITORIJ SRBIJE uništene biblioteke, arhive, mape,	2.121.250	16.970.000

⁴ Прецртано руком и уписан износ од 3.920.000

	grafikoni i sl.	84.353.735	324.000.000
III	ISTORISKI SPOMENICI I UMETNIČKI PREDMETI		
	A) BEOGRADSKA TRŦĐAVA izvesni objekti potpuno uništeni, a drugi delimično	17.660.000	75.000
	B) ZGRADE U BEOGRADU IZ XVIII VEKA potpuno uništene i delimično oštećene.....	2.710.000	5.000.000
	V) SMEDEREVSKI GRAD najvažniji delovi građevine potpuno uništeni; cela građevina delimično oštećena	10.000.000	50.000.000
	G) RAZNI UMETNIČKI OBJEKTI DRŽAVNIH USTANOVA SRBIJE	8.724.000	87.240.000
	D) DVA MOSTA IZ XVIII VEKA U SRBIJI ..	4.000.000	32.000.000
	DJ) JAVNE GRAĐEVINE I MANJI SPOMENICI SRBIJE	61.550.000	192.400.000
	E) ISTORISKE I UMETNIČKE SLIKE BEOGRADSKOG UNIVERZITETA	1.847.000	18.470.000
	Ž) JAVNI SPOMENICI (u Skoplju, Kumanovu, Bitolju, Velesu, Štipu, Cetinju, Podgorici, Splitu, Trogiru, Karlovcu, Ljubljani, Mariboru, Subotici, Senti, Somboru, Starom Bečeju, Vršcu i dr. mestima)	268.459.000	1.147.672.000
	Z) STARI MOSTOVI IZ SREDNJEG VEKA vezirov most kod Podgorice; most u Spužu, most kod Danilov-grada i u drugim mestima Crne Gore.....	28.600.000	286.000.000
	I) ISTORISKO-UMETNIČKI SPOMENICI (u Štipu, Šibeniku, Trogiru, Hrvatskom Zagorju, Bisagu, Zlataru, Novom Marofu, Lepoglavi, Fruškoj Gori, Ostrogu, Ždrebaoniku, Kosijerevu, Župi, Moriči i dr. mestima)	2.890.750.000	28.907.500.000
IV	PRIRODNJAČKE ZNAMENITOSTI		
	A) PRIRODNJAČKE ZBIRKE I KOLEKCIJE uništene prirodnjačke zbirke i kolekcije na Filozofskom i Poljoprivreno-šumarskom fakultetu Beogradskog univerziteta, sabirane za 40 godina naučnog i stručnog rada, kao i publikovani naučni i kartografski stručni radovi.....	50.000.000	500.000.000
	B) ZOOLOŠKI VRT U BEOGRADU uništeni ogledna bašta i dobro	1.933.366	4.000.565
	V) PRIRODNJAČKE RETKOSTI U BEOGRADU I NA KOSOVU POLJU	11.592.100	39.000.000
V	VERSKÉ USTANOVE		
	A) SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVA:		
	1. Crkve i manastiri potpuno uništeno 450.....	900.000.000	1.800.000.000
	oštećenih 800.....	400.000.000	800.000.000

2.	Ikonostasi potpuno uništeni 1000	100.000.000	300.000.000
3.	Dvorovi patrijarha i 25 eparhiskih i episkopskih zgrada uništeno i delimično oštećeno sa inventarom.....	200.000.000	400.000.000
4.	Crkvene ikone uništeno 3000	90.000.000	250.000.000
5.	Crkvene odežde uništeno 2000 kompleta.....	20.000.000	40.000.000
6.	Crkveni sasudi.....	200.000.000	400.000.000
7.	Crkvena biblioteka	250.000.000	500.000.000
8.	Crkveni arhivi.....	50.000.000	250.000.000
9.	Crkveni muzeji.....	150.000.000	700.000.000
10.	Istoriski portreti	30.000.000	60.000.000
11.	Umetničke slike.....	20.000.000	40.000.000
12.	Groblja ⁵	15.000.000	30.000.000
15.	Manastirska štamparija.....	5.000.000	
16.	Crkvena zvona	80.000.000	160.000.000
B) SVEZ JEVREJSKIH OPŠTINA			
1.	Sinagoge	207.200.000	414.400.000
2.	Biblioteke, umetničke zbirke, utvari itd.	245.295.000	526.475.000
VI	SAVEZNA MINISTARSTVA		
A)	MINISTARSTVO FINANSIJA		
	biblioteka	160.000	800.000
B)	MINISTARSTVO RUDARSTVA		
1.	Biblioteka instituta za unapređenje goriva i ruda i		
2.	Naučno-istraživački (geološki) institut	1.000.278	6.390.000
V)	MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA		
	biblioteka, arhiva, 25 umetničkih slika, albumi, geografske karte, bakrorezi	1.355.000	6.775.000
G)	MINISTARSTVO ŠUMARSTVA		
	arhive	33.046.000	90.230.000
D)	MINISTARSTVO SOCIJALNE POLITIKE		
	štampane stvari, muzejske, školske i naučne zbirke, umetničke slike, i bakrorezi	4.000.000	20.000.000
DJ)	MINISTARSTVO PROSVETE		
	istoriski i umetnički objekti	1.308.650	7.851.150
E)	MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE		
1.	Biblioteka Ministarstva narodne odbrane...	3.750.000	15.000.000
2.	Arhiva Generalštaba	1.000.000.000	4.000.000.000
3.	Štab vazduhoplovstva uništene knjige, oko 600 časopisa, razni crteži, sekcije i karte.....	740.000	1.700.000
4.	Vranjski garnizon štampane stvari, muzikalije, rukopisi, inventar i oprema kulturno-istoriskog značaja	9.222.770	16.113.850

⁵ Недостају бројеви 13 и 14.

5. Prilepski garnizon uništeni ratni istoriski – umetnički spomenici: “Bakarno gumno” od kamena i posvećen žrtvama 1915 g. od mermera.....	1.500.000	3.500.000
6. Pećski, đakovički i prilepski garnizon podoficirska biblioteka, geografske karte, muzički instrumenti i muzikalije.....	65.500	127.750
7. Štipski garnizon štampane stvari, arhivalije, muzejske, školske i naučne zbirke.....	864.135	1.320.675
8. Štipsko vojno područje časopisi, biblioteka, zidne geografske karte, generalštabne karte, dokumenti, arhiva, umetničke slike, umetnički izrađene zastave.....	221.800	444.000
9. Uroševački garnizon biblioteka, dokumenta, arhiva, rukopisi	1.003.000	2.015.000
10. Kosovsko – mitrovački garnizon arhiva, biblioteke, umetničke slike, spomenici, spomen ploče	4.740.000	18.700.000
11. Prištinski garnizon biblioteke, geografske karte, inventar, dokumenta, arhiva, umetničke slike, spomenik kosovskim junacima, Muratovo tulbe	4.060.000	8.300.000
Komanda pozadine (Vojna akademija, Intendantska akademija Vojna odeća, Internat medicinar, Kraljeva garda, Pešadiska podoficirska škola) biblioteka, fizički i hemijski kabineti, litografska radionica, učila itd.	77.000.000	385.000.220
12. Podoficirska knjižnica u Požarevcu	30.009	30.009
13. Valjevski garnizon biblioteka, arhivalije, 100 kompleta karata (sekcija) i opreme kulturno – istoriskog značaja	15.850.000	39.250.000
14. Šabački garnizon crteži, skice, karte, rukopisi, arhive, umetničke slike, kabineti, za fortifikaciju ..	12.705.000	23.525.000
15. Kruševački garnizon zavod u Obilićevu, podoficirska biblioteka, muzički instrumenti, vojna pravila, karte	148.000	280.000
16. Garnizon u Kraljevu Biblioteke	22.000	44.000
17. Garnizon u Čačku Biblioteka	18.000	36.000
18. Zaječarski garnizon muzikalije, geografske karte, arhivalije, inventar, oprema umetničkog i kulturno- istoriskog značaja, biblioteke, muzejske i naučne zbirke	17.935.000	34.675.000
19. Negotinski garnizon geografske karte, arhivalije, etnografske knjige, umetničke slike, bakrorezi, plastika itd.	392.840	764.200

20. Knjaževački garnizon knjige razne vrste	100.000	200.000
21. Vojno-tehnički zavod u Kragujevcu geografske karte, nacrti, rukopisne knjige, arhivalije, razni predmeti umetničkog i kulturno-istoriskog značaja, biblioteka.....	10.560.000	1.995.454 ⁶
22. Štab divizije u Užicu muzikalije, muzički instrumenti, geografske karte, biblioteka, Povelja kneza Miloša, rukopisi, umetnički predmeti, arhive i dr.	8.550.000	40.750.000
23. Skopski garnizon knjige, muzikalije, geografske karte, stare rukopisne knjige, delovodni protokoli, istorija jedinica i komande, akta, umetničke slike, i kabineti	2.034.000	4.068.000
24. Skopska vojna oblast čitaonice, geografske karte, muzički instrumenti, arhiva	132.000	244.000
25. Dom jugoslovenske armije u Beogradu sedam komada umetničkih kipova od gipsa i biblioteka sa 6000 knjiga	430.000	860.000
26. Komanda grada Zagreba geografske karte, sekcije, biblioteke, umetničke slike, kabineti za kopiranje i skiciranje planova	2.035.000	4.071.000
27. Komanda zagrebačkog vojnog okruga u Varaždinu, Čakovcu i Sisku uništene su biblioteke stručne i beletrističke.....	137.000	274.000
28. Komanda ogulinskog vojnog područja u Karlovcu, Otočcu, Gospiću, Kraljevici, Sušaku, uništene su biblioteke, geografske i specijalne karte, umetničke slike, starinsko oružje, stručni nacrti i dr.	1.425.335	2.850.670
29. Komanda bjelovarskog vojnog okruga u Bjelovaru, Virovitici, Koprivnici, Lipku, uništeni su: biblioteke, arhive, razni vojni dokumenti, muzikalije, albumi, umetničke slike, geografske karte, prirodopisne zbirke i dr.	1.509.300	3.018.600
30. Komanda Osiječkog vojnog područja u Osijeku, Slavonskom brodu i Požezi uništeni su: dokumenta, delovodni protokoli, prepiske, registri, geografske karte, biblioteke, modeli, slike, arhivi, velika istoriska ploča i 1696 i dr.	331.200	662.400
31. Komanda Splitskog vojnog područja u garnizonima Benkovca, Šibenika, Knina, Sinja, Dubrovnika uništeni su: biblioteke, arhive, starinski predmeti, ratni trofeji, geografske i specijalne karte, sekcije, biste, umetničke slike.....	9.659.053	19.318.106

⁶ Прецртано руком и уписан износ 87.800.000.

32. Resanski garnizon uništene su knjige, časopisi, geografske karte, razni vojni dokumenti, prepiske i arhivske knjige	16.250	32.500
33. Garnizon u Novom Pazaru uništena biblioteka sa oko 300 knjiga.....	12.000	24.000
Ž) MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE DFJ knjige, časopisi, geografske karte, matične i poreklopisne knjige, dokumenti, prepiska, delovodni protokoli, registri i dr. arh. knjige, statue, biste, slike i dr.	4.466.534	8.933.068
Z) MINISTARSTVO PRAVOSUĐA biblioteke i umetničke slike	660.300	1.320.600
I) MINISTARSTVO SAOBRAĆAJA u svim produčnim ustanovama knjige, bilteni, geografske karte, grafikoni, kartoteka, rukopisne knjige, arhiva i arh. knjige, umetničke slike, plastika, fotografije, precizni instrumenti za naučna merenja i izračunavanja	65.142.062	130.284.124
J) DRŽAVNA HIPOTEKARNA BANKA umetničke slike i biblioteka..... REKAPITULACIJA	182.414	364.828
I ŠKOLE	1.373.354.069	3.603.704.052
II KULTURNO-NAUČNE USTANOVE.....	6.697.402.670	125.625.838.688
III ISTORISKI SPOMENICI I UMETNIČKI PREDMETI.....	3.494.300.000	30.801.282.000
IV PRIRODNJAČKE ZNAMENITOSTI	63.525.466	543.000.565
V VERSKE USTANOVE.....	2.962.495.000	6.670.875.000
VI SAVEZNA MINISTARSTVA UKUPNA ŠTETA	15.789.598.135	5.020.435.250 172.265.135.555

AJ;313-10-33

II КОМИСИЈА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ШТЕТЕ НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИМ ПРЕДМЕТИМА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ ДФЈ

(Београд, 1945)

УНИШТАВАЊЕ ШКОЛСКИХ ЗГРАДА, ИНВЕНТАРА И НАСТАВНИХ СРЕДСТАВА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

За време четворогодишње борбе са окупатором наши су народи поднели огромне жртве у крви, а материјална добра наших народа су безобзирно и систематски пљачкана и уништавана. Непријатељ је ишао за тим да нас потпуно уништи. Поред жртава у крви иза окуптора остала су згаришта наших села, градова, разорени саобраћај, порушени мостови, згаришта и рушевине наших културно-просветних институција и споменика као симболи окупаторског „културног настојања“.

Школске зграде биле су прве на удару. Школе су распуштене, јер је просвета опасно оружје у рукама народа. Зграде су употребљене за смештај војске, стоке, као магацини и бункери.

Отпочело је вандалско уништавање народне имовине. Војска је насрнула у зграде, разбијала, пљачкала збирке и кабинете, палила школске библиотеке и архиве. У многим школама није остао ни један траг од некадашњих физикалних, хемијских, природословних збирки или кабинета. Гомиле крхотина у згради или око ње сведоче о поступцима непријатељске војске.

Школске клупе, столице, ормани и сва остала дрвенарија служила је као гориво. Кад је нестало и тог материјала вађени су подови, оквири врата и прозори. Ложило се посред учионица које су изгледале као пушница. Скинуте су електричне сијалице, жице, упалаћи, кваке на вратима и прозорима,

узето је све што је могло послужити непријатељу, а што се није могло понети разбијено је, згажено и бацано на ђубриште.

Није редак случај да су школске учионице претворене у непријатељске коњушнице. Наводим пример гимназије у Тузли. Приземне просторије огромне двоспратне зграде, као и најмодернија уређења гимнастичка дворана служила је окупатору за коњушницу. Све електричне и водоводне инсталације (тешеве), сав покретни намештај, сва дрвенарија од пода до вратница уништена је или спаљена. Остали су изрешетани зидови, полупани прозори и излокани подови. На послетку је гимнастичка дворана претворена у ђубриште. Слично је прошла већина наших школских зграда.

Бежећи испред народно-ослободилачке војске непријатељ је до темеља демолирао школску зграду или их је у већини случајева разрушио или запалио. Уколико то није успео, уништавао их је бомбардовањем.

У појединим крајевима уништене су или онеспособљене за рад готово све школске зграде. „У Херцеговини пре рата било 247 основних школа. Од тих је потпуно разорено 148, оштећено 56, а сачуване за рад су свега 42 школе.“ (Просветни преглед бр. 8 страна 3).

„У Црној Гори и више од половине срезова све су школе порушене, запалене, или онеспособљене за употребу. Томе треба додати да су истовремено уништени и сви школски објекти, инвентари, архиве, учила и др.“ (Просветни преглед бр. 8 страна 3).

„У Лици зграда никако нема. Учи се под ведрим небом. Организоване су нарочите радионице за израду школског намештаја и прибора, а порушене зграде се удешавају за пријем ученика. Па ипак то не смета да деца 100% похађају школу. Јединствен пример свести пружа Кореница која је 41 пут плачкана и паљена, у којој нема ни једне зграде читаве. Народ сам прикупља грађу и сам подиже школе. Од плеха праве школске табле, а оборена стабла им служе за клупе.“ (Просветни преглед бр. 6 страна 2).

У округу крушевачком окупатор је уништио 103 школе и школски инвентар.

У Кордуну, Босанској Крајини, Источној Босне, нема ни једне потпуно употребљене школске зграде за рад. Све је у рушевном стању или до темеља разорено.

Данас имамо готово две трећине потпуно уништених школских зграда, а једна трећина делимично је онеспособљена или сачувана. Из приложених статистичких података види се колико је упропашћено или потпуно уништено осталих наставних средстава.

ФЕДЕРАЛНА СРБИЈА СА КОСОВОМ И МЕТОХИЈОМ

Основне школе

1. Инвентар и учила:

Потпуно уништени у	1.144 школе
Делимично уништени у	456 школа
2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	1.350 школа
Делимично уништени у	456 школа

Средње школе:

(гимназије, стручне и учитељске)

1. Инвентар и учила:

Потпуно уништени у	43 школе
Делимично уништени у	32 школе
2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	84 школе
Делимично уништени у	32 школе
3. Кабинети, лабораторија и збирке:

Потпуно уништени у	84 школе
Делимично уништене у	32 школе

АУТОНОМНА ВОЈВОДИНА

Основне школе:

1. Инвентар и учила:

Потпуно уништени у	200 школа
Делимично уништени у	100 школа
2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	200 школа
Делимично уништени у	100 школа

Средње школе (гимназије, стручне и учитељске):

1. Инвентар и учила:

Потпуно уништени у	20 школа
Делимично уништени у	30 школа
2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	40 школа
Делимично уништени у	20 школа

3. Кабинети, лабораторије и збирке:

Потпуно уништени у	40 школа
Делимично уништене у	20 школа

ФЕДЕРАЛНА ХРВАТСКА

Основне школе:

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	1.459 школа
Делимично уништени у	1.050 школа

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	1.768 школа
Делимично уништени у	750 школа

Средње школе (гимазије, стручне и учитељске):

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	60 школа
Делимично уништени у	45 школа

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	92 школе
Делимично уништени у	33 школе

3. Кабинети, лабораторије и збирке:

Потпуно уништени у	92 школе
Делимично уништене у	33 школе

ФЕДЕРАЛНА СЛОВЕНИЈА

Основне школе:

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	433 школе
Делимично уништени у	284 школе

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	717 школа
Делимично уништени у	

Средње школе (гимазије, стручне и учитељске):

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	35 школа
Делимично уништени у	35 школа

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	64 школе
Делимично уништени у	6 школа

3. Кабинети, лабораторије и збирке:

Потпуно уништени у	64 школе
Делимично уништене у	6 школа

ФЕДЕРАЛНА БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Основне школе:

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	936 школа
Делимично уништени у	264 школе

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	936 школа
Делимично уништени у	264 школе

Средње школе (гимазије, стручне и учитељске):

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	20 школа
Делимично уништени у	40 школа

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	60 школа
Делимично уништени у	4 школе

делимично у

3. Кабинети, лабораторије и збирке:

Потпуно уништени у	60 школа
Делимично уништене у	4 школе

ФЕДЕРАЛНА ЦРНА ГОРА

Основне школе:

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	443 школе
Делимично уништени у	

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	443 школе
Делимично уништени у	

Средње школе (гимазије, стручне и учитељске):

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	20 школа
Делимично уништени у	

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	20 школа
Делимично уништени у	2 школе

3. Кабинети, лабораторије и збирке:

Потпуно уништени у	20 школа
Делимично уништене у	2 школе

ФЕДЕРАЛНА МАКЕДОНИЈА

Основне школе:

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	530 школа
Делимично уништени у	150 школа

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	680 школа
Делимично уништени у	

Средње школе (гимазије, стручне и учитељске):

1. Инвентар и учили:

Потпуно уништени у	24 школе
Делимично уништени у	

2. Библиотеке (ђачке и наставничке) и архиве:

Потпуно уништени у	24 школе
Делимично уништени у	3 школе

3. Кабинети, лабораторије и збирке:

Потпуно уништени у	24 школе
Делимично уништене у	3 школе

У основним и средњим школама уништено:

Инвентара и учили

потпуно у 5.367 школа

делимично у 2.495 школа

Библиотеке и архиве

потпуно у

делимично у

Кабинети, лабораторије и збирке

потпуно у

Из горе наведених разлога велики број школа не може још ни данас да ради у пуном замаху онако како то захтевају потребе и жеље народа који је херојском борбом заслужио своју слободу, а уједно тиме и права да се широки слојеви народа културно и просветно подигну. Напори народних маса да се просветно уздигну равни су херојским војничким напорима да се савлада окупатор и његове слуге.

У току народно-ослободилачке борбе, и ако под најтежим условима, није престајао, него шта више појачан је просветни рад у нашој земљи. На ослобођеној, као и на делимично ослобођеној територији отворени су аналфабетски течајеви, а тамо где је било наставника редовне основне школе и гимназије. Недостajала су им најосновнија средства. Настава се изводила у сељачким и полусрушеним зградама, а најчешће под ведрим небом. Деца су долазила гола, боса, често и гладна. Књиге и хартије биле су ретке. Писало се на песку, слоју прашине или штапићима на мекој земљи.

У неким крајевима Хрватске почађала даска служила је место школске плоче. У Босни прављене су плочице за основце из плеха који је изрезан из канти у којима су нам савезници бацали из авиона храну. У Горском Котару прављене су плочице од камена шкриљца.

У изналажењу могућности и услова за рад људи су показали оригиналне и задивљујуће примере. У Срезу шавничком (Црна Гора) у недостатку креде, сељаци су на обали Таре пронашли једну врсту кречасте глине и правили креду за децу и шта више „извозили“ је у друге срезове. Народ бјелопављичког среза (Црна Гора) пронашао је „руду“ за прављење школских таблица.

Било је напора и тешкоћа са којим су се борили и ђаци и наставници. То су биле школе без стакала на прозорима, без клупа и столова, без уџбеника, свезака, оловки, табли, креда, географских карата, експерименталних објеката и осталих основних потреба, да би се учило са вољом и љубављу и успех није изостајао. У току народно-ослободилачке борбе ликвидиран је велики број неписмених и најзаосталији крајеви просветно су се подигли више него за време свих бивших југословенских режима.

Народ је у борби показао дивну стваралачку иницијативу – схватио је значај борбе за слободу, знао је да ради за себе, за своје потомство, за бољу и срећнију будућност.

Народна власт схватајући и осећајући потребе широких народних маса за просвећивањем учинила је све напоре у току саме борбе и по ослобођењу да просвета постане својина народа.

И ако је наша земља још разрушена, попаљена, економски исцрпљена, снаге народних маса долазе све више до изражаја: народ ствара, гради, поправља, ради неуморно, ради на обнови своје порушене, али бескрајно драге домовине.

Школе ничу на све стране, ради се ипак под знатно бољим условима него за време борбе, али све то просветно настојање још увек незадовољава жеље и потребе народа. Осећа се потреба за отварањем нових школа, поправљањем оштећених и разрушених школских зграда.

У школској години 1940 до 1941 било је у целој Југославији:

9.169 основних школа

472 средње школе

35 учитељских школа

Укуп 9.676 школа

а у школској години 1944/45 радило је

9.397 основних школа

352 средње школе

34 учитељских школа

Укупно: 9.783 школе

Ако се ове бројке пореде са бројкама школа по ослобођењу, видимо колико је напора уложено да се из рушевина изгради наша нова школа и просвета пружи целом народу који то неуморно тражи, коме то мора бити дато, јер је заслужио и извојевао то право.

AJ;313-10-33

12 НЕПОЗНАТИ АУТОР – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945.)

Материјална штета коју је окупатор причинио нашој земљи је огромна. Рушења и пљачки нису поштеђене ни наше научне установе као што су универзитети и њихови институти, лабораторије, кабинети итд. Може се са сигурношћу рећи да је три четвртине од укупне материјалне опреме коју су наши универзитетски институти поседовали, или уништена или однета од стране окупатора.

Ово се највише односи на Народну Републику Србију и Народну Републику Словенију, које су углавном претрпеле највећу штету, а такође и на остале републике у мањој мери.

Из података који су апроксимативни види се колика је та материјална штета.

БЕОГРАДСКИ УНИВЕРЗИТЕТ

Медицински факултет Вредност у дин. 1938. г.

Бактериолошки институт 71.150.-

(Овај институт је страдао од бомбардовања 6 априла 1941)

I интерна клиника 2,747.590.-

(окупатор је запосео пуну клинику 1941 год, а оставио је празну 1944 године)

II интерна клиника 889.481.-

(окупатор је запосео пуну клинику 1941 год, а оставио је празну 1944 године.)

III интерна клиника 651.307.-

(окупатор је запосео пуну клинику 1941 год, а оставио је празну 1944 године.)

Хистолошки институт 2,143.510.-

(изгорела 1941 године од немачког бомбардовања)

Клиника за кожне и полне болести 665.767.-

(изгорела 1941 године од немачког бомбардовања)

Клиника за уво, нос и грло 98.528.-

(делимично настрадала од бомбардовања 1944 године)

Фармаколошки институт 126.611.-

(опљачкан 1941 године од стране окупатора)

Гинеколошко-акушерска клиника 238.656.-

254.050.-

694.746.-

(уништена 1941 године бомбардовањем)

Уролошка клиника 618.147.-

(читава опрему однео окупатор)

Хигијенски институт 130.780.-

61.800.-

(од 1941-1944 године опрему разнео окупатор)

Патолошки институт 2,275.480.-

179.687.-

(оштећен од бомбардовања 1941 године)

Хируршка клиника 214.640.-

(опрема однета или уништена од стране Немаца)

Интерна пропедевтика 1,380.617.-

(окупатор узео пуну клинику 1941, а оставио је празну 1944 године при повлачењу)

Институт за физику и радиологију 2,493.936.-

(уништен од бомбардовања 1941 године)

Хемиски институт 8,091.200.-

(уништен од бомбардовања 1941 године)

Физиолошки институт 12,000.000.-

(уништен од бомбардовања 1941 године)

Клиничка болница 687.790.-

	(1941 године окупатор уништио)	
Инфективна клиника	174.707.-	
	(уништена или однета од стране Немаца од 1941-1944)	
УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ	36,962.899.-	динара
Технички факултет	Вредност у дин. 1938. г.	
Хидротехнички завод	2,455.080.-	
	1,774.120.-	
	Свега 4,984.876.-	
	(опрему однели Немци 1941 године)	
Завод за физику и електрохемију	242.168.-	
	16.298.-	
	533.480.-	
	448.507.-	
	Свега 1,240.453.-	
	(уништен за време бомбардовања априла 1944 год.)	
Завод за ваздухопловство	2,872.306.-	
(сви предмети уништени за време бомбардовања на железничким станицама у Београду и Земуну)		
Кабинет за машинске елементе	10.627.-	
	10.870.-	
	Свега 21.497.-	
	Вредност у дин. 1938. г.	
	(Немци однели у току рата)	
Завод за локомотиве и парне котлове	185.666.-	
	(уништено бомбардовањем 16 априла 1944 године)	
Завод за физику	68.700.-	
	(опрему однели Немци када су се уселили у зграду)	
Кабинет за историју уметности	60.000.-	
	(однели Немци)	
Завод за моторе са унутр. сагоревањем	212.485.-	
	(уништено бомбардовањем 1944 године)	
Завод за пројектовање јавних и монумент. грађевина	13.100.-	
	(однели Немци)	
Завод за парне котлове	93.283.-	
	(априла 1941 год. однели Немци)	
Завод за гвоздене конструкције	150.000.-	
	36.400.-	
	138.948.-	
	Свега 292.588.-	
	(априла 1941 год. однели Немци)	
УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ	9,976.454.-	динара
Пољопривредно-шумарски факултет	Вредност у дин. 1938. г.	
Завод за ветеринарство	410.000.-	
Завод за ботанику и дендрологију	4,600.000.-	
Завод за пољопр. и шумарску технику	544.500.-	
Завод за агрохемију	1,327.620.-	
Завод за агрогеологију	244.000.-	
Завод за микробиологију	1,500.000.-	
Завод за млекарство	905.000.-	
Завод за пољопривредно газдовање	3,211.590.-	
Завод за општу хемију	906.640.-	

Завод за воћарство и виноградарство	859.150.-
Завод за дендрометрију	82.760.-
Завод за посебно ратарство	501.450.-
Завод за примењену зоологију и ентомол.	3,675.900.-
Завод за пољопр. оруђа и машине	165.400.-
Завод за биљну патологију	632.100.-
Завод за шумска транспорт. средства	273.890.-
Завод за анатомију и опште сточарство	2,522.500.-
Завод за геодезију	658.850.-
Завод за опште ратарство	3,909.000.-
Завод за генетику и цитологију, селекција биља и	

Вредност у дин. 1938. г.

селекц. стап. Пољ-шум. Фак. 1,160.000.-

(читав Пољопривредно-шумарски факултет Немци су запалили при повлачењу 17 октобра 1944 године)

УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ 28.200.000.- динара

Богословски факултет	
Библиотека	459.100.-
	4,779.000.-
Семинар за св. писмо Старог завета	342.500.-
Семинар за св. писмо Новог завета	178.500.-
Апологетски семинар	120.000.-
Догматски семинар	26.000.-
Семинар за хришћанску етику	119.000.-
Семинар за историју цркве	192.500.-
Патролошки семинар	46.000.-
Педагошки семинар	130.500.-
Филозофски семинар	121.500.-
Пастирско-омилитички семинар	138.500.-
Литургички семинар	132.500.-
Црквено-правни семинар	122.500.-

УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ 6,908.100.- динара

Богословски факултет делимично је уништен бомбардовањем 1941 године, а оно што је преостало однели су Немци.

Правни факултет	
Институт за међународне студије	3.850.-
Институт за социјалну статист. и економ.	246.000.-
Криминалистички институт	1,333.815.-
Инвентар Правног факултета	1,275.085.-
Библиотека	120.000.-

УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ 2,968.750.-динара

(За време окупације однео окупатор, који је становао у згради Правног факултета)

УНИВЕРЗА У ЉУБЉАНИ

ТЕХНИШКА ФАКУЛТЕТА

Вредност у дин. 1938. г.

Деканат	1,316.000.-
Институт за водне зградбе	3,323.000.-
Институт за физикалну хемију	5,985.000.-
Институт за анорганску хемију	2,450.000.-
Институт за аналитичку хемију	8,000.000.-

Вредност у дин. 1938. г.

Институт за агрикултурну хемију	2,750.000.-
Институт за органску хемију	4,750.000.-
Институт за биохемију	3,525.000.-
Институт за анорганску технологију	4,350.000.-
Институт за органску технологију	6,350.000.-
Финомехан. делавница	1,148.500.-
Институт за техничко рударство	5,000.000.-
Институт за техн. оплемењ. економ. маш.	7,000.000.-
Институт за ојачан бетон	357.000.-
Институт за цесте	3,573.000.-
Институт за високе градње инд. ставбе	40.000.-
	476.930.-
Институт за рударско стројништво	7,010.000.-
Институт за железнице, згојни устрој	1,244.000.-
Институт за топлотну технику	2,700.000.-
Институт за жељезарство	4,030.000.-
Институт за ковинарство	1,590.000.-
Институт за стројништво	30,000.000.-
Институт за железнице, снодин устр.	738.800.-
Институт за архитектуру	970.000.-
Институт за електротехнику	34,540.000.-
Институт за мостне зградбе	479.300.-
Институт за геодезију	8,400.000.-
Институт за упорабно математико	3,600.000.-
Институт за физику	18,000.000.-
УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ	173,696.530.-
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ	Вредност у дин. 1938. г.
Деканат	7,000.000.-
Физиолошки институт	4,600.000.-
Физиолошка хемија	2,700.000.-
Фармалошки институт	3,000.000.-
Анатомски ин хистолошки институт	1,200.000.-
Експериментално-патолошки институт	5,000.000.-
Патолошко-анатомски институт	276.000.-
Завод за згдовино медицине	60.000.-
Завод за содно медицино	850.000.-
Физикални институт Мед. факултете	6,000.000.-
Биолошки институт Мед. факултете	6,000.000.-
Мед. фак. Кемички институт	4,500.000.-
Микробиолошки институт	908.000.-
Рентгенолошки завод	2,500.000.-
Гинеколошка породнишка клиника	5,000.000.-
Неуро-психијатрична клиника	300.000.-
Ортопедска клиника	1,000.000.-
Очесна клиника	750.000.-
Онколошки завод	4,000.000.-
Кирургична клиника	3,000.000.-
	Вредност у дин. 1938. г.
Дерматолошка клиника	1,750.000.-
Интерна клиника	140.000.-

Клиника за нерезљиве болести	315.700.-
Стоматолошка клиника	1,189.000.-
Отрошка клиника	8,500.000.-
Отоларинголошка клиника	70.000.-
УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ	70,608.700.-
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ Вредност у дин. 1938. г.	
Семинар за германско филологију	6,000.000.-
Семинар за романско филологију	3,000.000.-
Семинар за класично филологију	3,000.000.-
Семинар за старо згодовино	1,200.000.-
Семинар за примерјално литературу	3,000.000.-
Семинар за филозофију	1,200.000.-
Семинар за педагогико	3,000.000.-
Семинар за примерјално језиковје и експер. фонетико	7,000.000.-
Семинар за уметностно згодовино	5,520.000.-
Семинар за класично археологију	3,000.000.-
Хисторични семинар	6,000.000.-
Институт за прасгодовинско археологију	3,000.000.-
Спеколошки институт	3,000.000.-
Геолошко-палеонтолошки институт	6,000.000.-
Институт за експерименталну психолог.	6,000.000.-
Институт за славенско филологију	6,000.000.-
Антрополошки институт	3,000.000.-
Зоолошки институт	10,000.000.-
Ботанички институт	3,488.000.-
Физиолошки институт	9,000.000.-
Географски институт	9,435.000.-
Завод за метеорологију	3,010.000.-
Филозофска факултета	1,000.000.-
УКУПНА МАТЕРИЈАЛНА ШТЕТА ИЗНОСИ	107,853.000.-
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ	2,600.000.-
СВЕУЧИЛИШНА КЊИЖНИЦА	5,452.355.-

AJ;313-10-33

13 РЕКТОРАТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945)

ШТЕТА КОЈУ ЈЕ ОКУПАТОР НАНЕО ФАКУЛТЕТИМА, СЕМИНАРИМА, ИНСТИТУТИМА И ЗАВОДИМА БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА

За све време окупације, од прве појаве фашистичких авиона над Београдом, 6. априла 1941, па до последњег дана, 20. октобра 1944, немачки окупатор је, безобзирно и плански, упропашћавао тековине и имовину Београдског Универзитета, највише наше научне и слободарске установе. Сви факултети без изузетка, сви њихови семинари, институти и заводи претрпели су огромну материјалну штету у добрима, годинама и деценијама прибираним из скромних средстава које је наш народ у свом уздизању ка вишем културном степену драговољно од себе одвајао и давао за напредак Универзитета и науке. Уништаване су драгоцене библиотеке, скупљане за свеколике научне области од интереса и у вези са животом народа и стварношћу у нашој земљи. Њихова вредност не да се проценити збиром књижарских или антикварских вредности сваке књиге понаособ, јер појединачна вредност књиге расте када се налази у великој, потпуној библиотеци. Библиотека као целина, састављена по утврђеном принципу, са одређеним циљем, представља увек вредност униката. Ако се и може приближно оценити

штета коју је окупатор нанео универзитету уништавањем скупочених инсталација и инструмената, справа, материјала, и рушењем зграда, штета проузрокована уништавањем најразноврснијих збирки, научне грађе, необјављених научних радова, резултата дугогодишњих испитивања не може се изразити никаквим цифрама, јер су ненадокнадиве. Са њима су уништени, често, резултати дугог и напорног рада на испитивању појава, материјала, колектива или појединих привредних и културних области, чији су ток, облици и стања подвргнути сталним променама, тако да је и могућност њихове реконструкције искључена – штета, дакле, ненадокнадива. Те врсте су: резултати испитивања сеоских газдинстава која је вршио Завод за пољопривредно газдовање Пољопривредно-шумарског факултета; или резултати испитивања насеља и порекла становиштва, која су вршена још пре првог светског рата; ботаничке и геолошке збирке екземплара прикупљаних деценијама из целе земље; збирке и подаци експериментално-психолошко-физиолошких мерења итд.

Велики део универзитетских зграда у току рата је порушен, добар део демолиран, огроман број оштећен. Уколико нису порушене и оштећене услед бомбардовања или паљевине, оштећене су готово све употребом од стране окупатора, у разне своје сврхе, и, у већини случајева, у толикој мери да ће за њихово оспособљавање бити потребна велика новчана средства.

Ево прегледа стања појединих универзитетских зграда:

СТАРА ЗГРАДА УНИВЕРЗИТЕТА, Краљев трг бр. 1, у којој је смештен Ректорат и Филозофски факултет, делом је оштећена поготком бомбе, делом демолирана; за време борби сва су стакла полупана, многа врата и прозори разваљени. Процентуално оштећење зграде поцењено је на 2%, што претставља штету од 361.200 динара.

НОВА ЗГРАДА УНИВЕРЗИТЕТА, Краљев трг бр.3 у којој је до рата било смештено дванаест завода Филозофског факултета, а за време окупације склоњен инвентар Пољопривредно-шумарског факултета, запаљена је од стране Немаца приликом њиховог повлачења из Београда. Од зграде су остали само зидови. Оштећење у процентима премаша 80%, што претставља штету од 12,142.800 динара.

ЗГРАДА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА, Краља Александра улица бр. 69, оштећена је запаљивом бомбом у априлу 1941; за време окупације потпуно је руинирана употребом од стране окупатора; приликом повлачења знатно је оштећена: порушен је лимени кров, полупан већи део стакала на прозорима и вратима. Оштећење у процентима износи 5%, или, према процени 923.250.- динара.

ЗГРАДА УНИВЕРЗИТЕТСКЕ БИБЛИОТЕКЕ, Краља Александра улица бр. 71, претрпела је априла 1941, када су Немци улазили у престоницу, и у октобру 1944, приликом повлачења, велику штету: на лименом крову разваљеним унутрашњим вратима, зидовима и прозорима, на којима је већи део стакала полупан. Зграда је оштећена за 2%, што претставља штету од 171.790.- динара.

ЗГРАДА ТЕХНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА, Краља Александра улица бр. 73, знатно је оштећена на једном крилу, директним поготком бомбе, затим сам потпорни зид и ограда. За време доласка и повлачења Немаца оштећен је лимени кров и велики број прозорских окана. Док су Немци боравили у згради оштетили су је рушењем појединих унутрашњих зидова и преграђивањем просторија. Зграда је оштећена за 36% висина штете је поцењена на 14,656.800.- динара.

МАШИНСКА ЛАБОРАТОРИЈА ТЕХНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА, нова велика зграда у Гетеовој улици бр. 1, претрпела је штете на лименом крову и прозорима где су скоро сва стакла полупана за време немачког бомбардовања, 1941, као и за време повлачења. Стално је употребљавана од стране Немаца, тако да јој је уређај знатно искварен и оштећен. Зграда је оштећена за 3%, што претставља штету од 309.076.- динара.

ЗГРАДЕ АСТРОНОМСКЕ ОПСЕРВАТОРИЈЕ, на Лаудановом шанцу, претрпеле су велике штете приликом повлачења непријатеља. Више или мање, оштећене су све зграде са посматрачким павиљонима. Штета је поцењена на 17%, што претставља 1,372.780.- динара.

ЗГРАДЕ МЕТЕОРОЛОШКЕ ОПСЕРВАТОРИЈЕ, Булевар ослобођења бр. 12, знатно су оштећене. Изгорело је пет дрвених барака са лабораторијама, радио-станицом и становима, једна зидана зграда за чиновнике и две шупе. На главној згради, за време повлачења Немаца, полупана су стакла на прозорима, оштећен лимени кров и бетонска зграда. Штета се пење на 2,715.380.- динара.

ЗГРАДЕ У БОТАНИЧКОЈ БАШТИ, Таковска улица бр. 43, претрпеле су знатне штете у априлу 1941 г. Полупана су сва стакла велике и мале стакларе, зграда учioniце је изгорела; остале су зграде демолиране: оштећени су кровови и полупана прозорска стакла. Штета износи 1,587.800.- динара.

ЗГРАДА ПОЉОПРИВРЕДНО-ПУМАРСКОГ ФАКУЛТЕТА, у Земуну, оштећена је за време окупације, јер ју је окупатор користио за своје потребе. За време повлачења оштећени су прозори, врата и кров. Штета није процењена.

ЗГРАДЕ ОГЛЕДНОГ ДОБРА ПОЉОПРИВРЕДНО-ШУМАРСКОГ ФАКУЛТЕТА „ЦРВЕН-КА“, у Панчевачком Риту, за све време окупације коришћене су од стране окупатора и, услед тога, знатно оштећене. За време повлачења оштећен је кров и полупани су прозори. Штета није процењена.

ЗГРАДЕ ОГЛЕДНОГ ДОБРА ПОЉОПРИВРЕДНО-ШУМАРСКОГ ФАКУЛТЕТА У ЗЕМУНУ, код коњичке школе, коришћене су од стране окупатора за све време окупације. Приликом повлачења зграда је демолирана, оштећен је кров и полупани су прозори. Штета износи 1,104.686.- динара.

ЗГРАДА ФИЗИОЛОШКО-ХИСТОЛОШКОГ ИНСТИТУТА МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА, Вишеградска ул. Бр. 26, јако је оштећена од бомбардовања у априлу 1941. Оба крила су потпуно срушена, средњи део је јако оштећен. На помоћним зградама оштећени су прозори и кровови. Укупна штета износи 11,061.700.- динара.

ЗГРАДА ХИРУРШКЕ КЛИНИКЕ, Вишеградска ул. бр. 26, претрпела је, у априлу 1941, штете на крову-светларнику, операционој сали и прозорима. Оштећена је за 4%, у износу од 196.392.- динара.

НА ЗГРАДИ ИНТЕРНЕ КЛИНИКЕ, Булевар ослобођења бр. 16, оштећени су прозори и кров у априлу 1941, као и за време повлачења окупатора. Зграда је оштећена за 2%, у висини од 361.432.- динара.

ЗГРАДЕ ДЕКАНАТА МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА, у којима су смештене и четири клинике (III Интерна, Нервна, Дерматолошка, Зубна), Булевар ослобођења бр. 16, претрпеле су штете на крову и прозорима у априлу 1941, а за време повлачења Немаца делимично су демолиране. Штета од 10% процењена је на 2,012.000.- динара.

НА ЗГРАДИ ПАТОЛОШКОГ ИНСТИТУТА МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА, Булевар Ослобођења бр.16, оштећен је кров и прозори у априлу 1941. За време окупације бомбом је уништен средњи део, а за време повлачења Немаца проузроковане су ситније штете. Зграда је оштећена за 4% што представља штету од 5,863.880.- динара.

ЗГРАДА ДЕЧЈЕ КЛИНИКЕ, Пастерова ул. бр. 14 имала је у априлу 1941 оштећен кров и прозоре. За време повлачења Немаца оштећени су јој зидови, прозори, кров и стакларија. Штета од 5% процењена је на 1,501.440.- динара.

НА ЗГРАДИ ЗА СУДСКУ МЕДИЦИНУ, Вишеградска ул. бр. 26, оштећени су, у априлу 1941, кров и прозори. Штета од 3% износи 76.511.- динара.

ЗГРАДА ОЧНЕ И УШНЕ КЛИНИКЕ, Џорџа Вашингтона 19, претрпела је у априлу 1941, доста велику штету: порушена је капела, зидана [...] и велики део зидане оgrade, док је на осталим зградама био оштећен кров и прозори. За време повлачења поново су оштећени кров, прозори и плафони. Штета је процењена на 63.700.- динара.

НА ЗГРАДАМА ДЕКАНАТА ВЕТЕРИНАРСКОГ ФАКУЛТЕТА, Франше Депере 125, оштећени су прозори и кров за време повлачења. Штета није процењена.

НА БАРАКАМА ВЕТЕРИНАРСКОГ ФАКУЛТЕТА (са Бујатричком, Медицинском, Хируршком, Породиљском клиником и Анатомским институтом) у Јатаган Мали, оштећени су кровови и прозори и априла 1941, и октобра 1944, за време повлачења Немаца. Штета није процењена.

БАРАКЕ УНИВЕРЗИТЕТА, Панчићева 11, потпуно су уништене. Штета од 100% износи 2,324.000.- динара.

СЛУЖИТЕЉСКЕ БАРАКЕ, Зринског ул. бр. 66, оштећене су 5%, висина штете износи 22.240.- динара.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ДЕПЕДИКУЛАЦИЈУ, Вишеградска бр. 26, оштећено је за 3%, у висини од 18.780.- динара.

СЕИЗМОЛОШКИ ЗАВОД, на Ташмајдану, који претставља засебну установу, али је својим радом тесно везан за Универзитет, оштећен је за 10%, у висини од 73.620.- динара.

Мање штете су претрпеле и четири приватне зграде које је користио Универзитет: у Краља Петра ул. бр. 2, у којој је био смештен Православни богословски факултет; у Добричиној ул. бр. 16, где је било смештено неколико завода Филозофског факултета; у Доситејевој ул. бр. 19, где се налазио Геолошки музеј Филозофског факултета, и у Војводе Миленка ул. бр. 24, где се налазио Патолошки институт Ветеринарског факултета.

Три недовршене универзитетске зграде (зграда Института за рак Булевар ослобођења бр. 16; зграда Гинеколошко-акушерске клинике, Булевар ослобођења бр. 16; зграда Ветеринарског факултета, Булевара ослобођења бр. 20) оштећене су, делом од бомбардовања, делом због тога што су их Немци рушили и преграђивали за своје потребе.

Скоро све зграде задужбина Универзитета знатно су оштећене за време окупације. Потпуно је изгорела под бомбама, у априлу 1941, зграда на Косанчићевом Венцу бр. 16, задужбина епископа Нишког Никанора, која је служила за смештај пансионета Богословског факултета.

НА ФИЛОЗОФСКОМ ФАКУЛТЕТУ, од 45 семинара, института и завода, у току рата 1941-1944 потпуно их је уништено, пожаром, тринаест, што претставља 30% од укупног броја; знатније је оштећено 8 завода, или 18% од целокупног броја. Мање је оштећено шеснаест завода, или око 36%. свега је седам института, тј. 15% од укупног броја остало неоштећено.

Од завода Филозофског факултета потпуно су уништени:

ФИЗИЧКИ ЗАВОД са целокупним инвентаром: инсталације, сав инструментариј, са многобројним апаратима, справма и разним прибором за демонстрације и експерименте уз предавања из експерименталне физике, као и за вежбе и практичне радове слушалаца из свих области физике, у укупној вредности од 5.500.000 предратних динара; затим библиотека преко 8.000 свезака са најпознатијим стручним часописима, старим издањима, најновијим студијама, приручницима, уџбеницима, практикумима, и ретким књигама, чија је вредност процењена на 2.600.000.- динара. Уништен је сав намештај: кабинетски, учioniчки, лабораторијски и библиотечки, у вредности од 3.300.000.- динара.

ЗООЛОШКИ ЗАВОД са целокупним инструментаријем (87 микроскопа, 3 микрофотографска апарата, 9 термостата, 3 пројекциона апарата, 121 имерсионно сочиво, електрични апарат за дестилацију, 75 дисекционих прибора, 27 цртачких апарата за микросковију итд.) са 4 комплетне лабораторије за биолошка испитивања, 1 за лимнолошке студије, 1 за прављење анатомских и микроскопских препарата; са лабораторијама за вежбе која је могла да прими 120 слушалаца. Пропале су у пожару све залихе боја којима је завод био богато снабдевен. Ненадокнадиву штету претставља губитак збирки: лептирова, јаја, хистолошких, ембриолошких и цитолошких цртежа за практичне радове; затим збирке: лимнолошког материјала, са балканских језера, дугогодишњи рад проф. Синише Станковића, морске фауне и фауне наших језера проф. Живојина Ђорђевића; ентомолошки протоколи радова експерименталне зоологије и генетике. Вредност инструментарија процењена је на 4.500.000.- динара. Спаљена је и драгоценца библиотека овог завода, не толико по броју свезака колико по пробраности, по обилности најважнијих збирки часописа, дела, уџбеника, посебних публикација, поглавито по збирци преко 25.000 сепарата из свих грана зоологије. Штета нанета паљењем ове библиотеке износи 8.700.000.- динара. Вредност уништеног намештаја, уређаја у лабораторијама, затим збирки и кабинета износи 800.000.- динара.

ГЕОГРАФСКИ ЗАВОД.- Уништена је библиотека са колекцијом страних и наших часописа, дела и уџбеника, богатом збирком карата и атласа и јединог примерка великог албума гравура старог Београда у два дела, у вредности од 5.300.000.- динара. Инструментариј пројекционих, кино- и фото апарата, планиметара, пантографа, анероида, бусола, глобуса, метеоролошких и др. инструмената представља губитак у вредности од 800.000.- динара. Уништене су све збирке фосила, стена, дијапозитива, фотографија и рељефа и сав намештај у вредности од 450.000.- динара. У истим просторијама потпуно је уништена и библиотека Јована Цвијића у вредности од 600.000.- динара и његова необјављена дела и други рукописи – губитак који се не може надокнадити нити претставити неком сумом новца. Пропao је и намештај Цвијићевог кабинета рађен у народном стилу по цртежима Инкиострије-

вим, у вредности око 250.000.- динара. У Географском заводу пропала је и сва имовина Географског друштва, библиотека, намештај и магацин, многобројних издања друштва у вредности од 2.600.000.- динара. У институту је потпуно уништена и књижница студентског географског друштва „Јован Цвијић“ у вредности од 150.000.- динара.

1. МАТЕМАТИЧКИ СЕМИНАР ДР. МИХАЈЛА ПЕТРОВИЋА је у пожару изгубио своју семинарску библиотеку, најпотпунију математичку библиотеку у Београду, са комплетима свих познатијих математичких часописа, издањима старих и нових великих математичара, збиркама најпознатијих специјалних дела и огромним бројем студија, као и уџбеника на свим језицима; затим богату збирку математичких модела, потпуно цртачку апаратуру са прибором у вредности од 8.000.000.- динара. Вредност уништеног намештаја, библиотеке и професорских кабинета цени се на 500.000.- динара.

2. СЕМИНАР ЗА ФИЛОЗОФИЈУ такође је потпуно уништен. Остао је без своје богате семинарске библиотеке, која је почетком 1941 бројала преко 6.500 часописа, дела најпознатијих филозофа и уџбеника у вредности од 4.950.000.- динара. У пламену је уништен и сав намештај библиотеке и кабинета у вредности од 183.000.- динара.

3. ЕТНОЛОШКИ ЗАВОД изгубио је своју библиотеку од преко 5.500 дела, часописа, годишњака, атласа и уџбеника, са збирком учила и прибора за школско наставни рад, збиркама географских, топографских карата, секција и планова, гипсаних фигура људских раса, типова и лобања, слика привредних површина и саобраћаја, модела кућа, зграда и насеља – укупно око 2.500 предмета. Упропашћен му је инструментариј од 4 комплетна апарата за антропометриска мерења, 3 холостериска анероида, 5 фото апарата, 2 апарата за филмска снимања, 1 пројекциони апарат и 1 кино камера са прибором. Вредност библиотеке процењена је на 2.000.000.- динара, инструментарија на 450.000.- динара. Богати намештај библиотеке, кабинета, збирки и слушаоница претставља вредност од 350.000.- динара. У овом заводу попала је и библиотека Института аустралијанске задужбине са преко 1.500 дела из области етнологије, социологије и народне економије, у вредности од 375.000.- динара као и књижица студентског друштва у вредности од 100.000.- динара.

4. ФИЗИОЛОШКИ ЗАВОД је такође поштупно упропашћен. У њему су уништени апарати за мерење метаболизма малих и великих животиња, пројекциони апарати, апарати за анализу гасова, одређивање РН и вештачко дисање, електрични мотори, центрофуге, разни термостати, електричне сушнице, аналитичке и обичне ваге, мокротоме, микроскопи са имерзијом, велики електрични хладњак АЕГ, метални и дрвени столови за вивисекцију, десекциони прибор, ексикатори и остали прибор и материјал за лабораториски рад. Уз лабораторију постојала је и столарска и механичарска радионица, добро снабдевена справама и алатом. Укупна вредност ове штете процењена је на 2.000.000.- динара. Библиотека завода располагала је са свим важним збиркама, часописима, целокупним делима великих физиолога, приручницима, уџбеницима и специјалним делима из области физиологије и најближих дисциплина. Њена вредност износи 1.500.000.- динара. Уништен је лабораториски, библиотечки и кабинетски намештај у вредности од 350.000.- динара.

5. СЕМИНАР ЗА ИСТОРИЈУ УМЕТНОСТИ са инструментаријем и библиотеком. Инструментариј се састојао из 1 епидиаскопа, 2 фотографска апарата, 1 апарат за снимање у боји, 1 догледа, 5 разних објектива и велике залихе хотографских плоча и негатива у вредности од 100.000.- динара. Библиотека која је бројала преко 1000 књига, састојала се већином од скупочених издања старијих и новијих дела великих мајстора ликовне уметности у вредности до 1.500.000.- динара. Уништени намештај библиотеке и кабинета процењен је на 150.000. дин.

6. КЛИМАТОЛОШКИ СЕМИНАР који је потпуно уништен, имао је у свом инструментарију теларијум, већи број зидних карата за наставу метеорологије и климатологије и изванредан број ситних апарата у укупној вредности од 5.000.- динара. Климатолошка библиотека процењена је на 35.000.- динара, семинарски намештај на 7.000.- динара.

7. СЛОВЕНСКИ СЕМИНАР изгубио је велику библиотеку са 9.000 свезака, дела руских, чешких и пољских писаца, најважнијих дела из словенске филологије, старих и нових речника свих

словенских језика, словенске енциклопедије и комплета словенских књижевних и филолошких часописа. Од нарочите су вредности била стара издања дела великих и других руских писаца и јубиларна издања репродукованих старих издања чешких књига од XVI века. Вредност библиотеке процењена је на 2,200.000.- динара. Уништени намештај процењен је на 80.000.- динара.

8. ИНСТИТУТ ЈОВАНА ЦВИЛИЋА ЗА ИСПИТИВАЊЕ КРША И ПЕЋИНА, основан 1939, изгубио је своју библиотеку, збирку фотографија и негатива крша и пећина, намештај у вредности од 20.000.- динара.

9. ПАЛЕОНТОЛОШКИ ЗАВОД, издвојен у јесен 1940 из Геолошко-палеонтолошког семинара и смештен у новој згради Универзитета потпуно је уништен пожаром. Његова библиотека састојала се из приличног броја комплета палеонтолошких часописа, великог броја стручних дела и учебника, као и литературе за палеонтологију Балканског полуострва (књиге, студије, атласи). Вредност библиотеке процењена је на динара 1,500.000. Потпуно је уништена збирка фосила, скупљана преко 20 година, која је садржавала многобројне нове родове и врсте као и упоредни материјал за одређивање из разних делова света. Вредност збирке процењена је на 2,000.000.- динара. препарати, микроскопски препарати и углачане циглице радних стена са карактеристичним фаунама претстављали су најдрагоценију имовину завода у вредности од 500.000.- динара. Уништени кабинетски, учioniчки намештај и сав остали материјал, прибор и опрема завода процењени су на 300.000.- динара.

10. МУЗИЧКО-НАУЧНИ СЕМИНАР са богатом библиотеком, инструментима, инструментаријем који се састојао из два клавира, два контрабаса, 2 виолине, виоле и др. и збирком мелографског материјала скупљеног у више махова по Македонији – такође је потпуно уништен. Вредност инструментана и библиотеке са збирком процењена је на 1,000.000.- дин. Вредност уништеног намештаја цени се на 300.000.- динара.

Осам института Филозофског факултета спасени су од потпуне пропасти, а претрпели су велику штету која, код извесних, премаша размере неких потпуно уништених семинара. У овај број улазе:

1. БОТАНИЧКА БАШТА И ЗАВОД, установа која је претрпела знатне штете. У њој је уништена збирка анатомског и систематског материјала, збирка дијапозитива Македоније, страни хербар, збирка лишајева, маховина и гљива наше земље, збирка страних културних збирака, збирка од 300 ботаничких зидних слика. Од инструментарија и у лабораторији завода уништено је 87 микроскопа, 7 прибора за микроскопирање, вакум- и кино апарати са прибором, микрофотографски апарат, клино-стат, аутоклав, ауксанометар, терморегулатор, апарати за апсорпцију, дисање и дестилацију, гелиоскопска комора, планктонска мрежа, микротом, 6 пројекционих апарата са прибором, призме за цртање, термостати, велики број лупа, разних врста и типова термометара за разне сврхе, барограф, аналитичне и обичне ваге и велика количина материјала и лабораторијске опреме. Штета је процењена на 2,000.000.- динара. Вредност намештаја који је уништен у лабораторији износи 350.000.- динара.

2. МЕТЕОРОЛОШКА ОПСЕРВАТОРИЈА, опустошена је бомбардовањем и пљачком. Од инструментарија је уништена пријемна радио станица, 42 барометра, 712 кишомера, 9 теодолита, 117 термометара, разних лабораторијских инструмената и прибора. Однесени су од странеокупатора разни метеоролошки инструменти и готово сви резервни станични метеоролошки инструменти. Укупна штета уништених и опљачаних инструмената износи 2,400.000.- динара. Библиотека обсерваторије оштећена је губитком неколико стотина књига и часописа у вредности од 210.000.- динара. Уништени намештај процењен је на 150.000.- динара.

3. АСТРОНОМСКА ОПСЕРВАТОРИЈА, делом опљачкана, делом услед бомбардовања током борби за ослобођење Београда претрпела је велику штету. Вредност однесеног Спектрогелиографа и Тражиоца комета од 200мм. износи 1,600.000.- динара. Од инструментарија је тешко оштећен велики рефрактор од 650 мм и $P = 10,5$ м, са свим електричним уређајем и куполом. Са малог рефрактора не-стао је већи део прибора затим помоћни апарати и делови са машина за мерење фотографских плоча, микрофотометара за регистровање, визуелних фотометара, микрометара са рефрактора; даље хронометри, секстанти, електрични прибор, разводне табле и прибор за синхронизовање часовника. Све је

то, делом, разнесено, нестало, делом, тешко оштећено. Укупна штета је процењена на 1,135.000.- динара. Механичка радионица са три одељења: столарска, механичка, прецизно механичка-часовничка остала без иједног комада алата; штета се цени на 600.000.- динара. Библиотека је изгубила изванредан број књига и небеских карата, како фотографских, тако и драгоцених В збирки карата. Штета износи 100.000.- динара.

4. СРПСКИ СЕМИНАР –ОДЕЉЕЊЕ ЗА ЛИНГВИСТИКУ оштећен је бомбардовањем и доцније разношењем његове имовине. Његова библиотека оштећена је са 2000 драгоцених свезака часописа, научних дела и уџбеника, у вредности од 500.000.- динара. Штета у намештају процењена је на 40.000.- динара.

5. АРХЕОЛОШКИ СЕМИНАР СА МУЗЕЈОМ оштећен је за приличан број музејских објеката, изванредан део оштећен је заједно са витринама и орманима. Нестао је алат и опрема за научна археолошка ископавања, а из библиотека 6 књига, укупна штета износи 481.482 динара.

6. СЕМИНАР ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ ПСИХОЛОГИЈУ избачен је од стране Немаца из своје зграде. Том приликом је изгубио сав намештај у вредности од преко 500.000.- динара. Из библиотеке је однесено преко 40 важнијих дела и часописа, у вредности од 40.000.- динара. Инструментариј је оштећен за 60.000.- динара.

7. ОПШТИ ПЕДАГОШКИ СЕМИНАР, такође приликом избацивања из зграде у којој је био смештен остао је без целокупног свог намештаја и великог броја књига и часописа из своје библиотеке. Висина штете процењена је на 470.000.- динара.

8. СЕМИНАР ЗА ПЕДАГОГИЈУ сналашла је иста судбина као и претходна два семинара и услед тога остаје без великог дела свог намештаја и извесног броја књига и часописа. Целокупна штета износи 250.000.- динара.

Знатне је штете претрпела и сама канцеларија ДЕКАНАТА ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА, у којој су се Немци, за време борбе, били забарикадирали. Нестао је или упропашћен сав канцеларијски прибор са машинама за писање и умножавање и добар део намештаја, у укупној вредности од 203.670.- динара.

Остали су институти Филозофског факултета претрпели мање штете.

У ГЕОЛОШКОМ ЗАВОДУ оштећени су инструменти пљачком најскупљих прецизних делова у висини од 44.000.- динара. Однесене су књиге и часописи у вредности од 5.000.- динара, а оштећен је и намештај у висини од 5.000.- динара.

Из МИНЕРАЛОШКО-ПЕТРОГРАФСКОГ ЗАВОДА опљачкан је један део намештаја, чија је вредност процењена на 25.600.- динара.

Из СЕМИНАРА ЗА ИСТОРИЈУ СТАРОГА ВЕКА однете су књиге у вредности од 8.239.- динара.

У СРПСКОМ СЕМИНАРУ-ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ нестала је писаћа машина и неколико старих ређих и скупљих књига. Укупна вредност штете процењена је на 36.200.- динара.

Из СРПСКОГ СЕМИНАРА-ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ опљачкане су две писаће машине, већи број књига и оштећен намештај у укупној вредности д 18.000.- динара.

ФРАНЦУСКИ СЕМИНАР претрпео је штету због боравка немачке војске у њему и за време борби за ослобођење Београда. знатно је оштећен намештај; штета износи 24.000.- динара. Однети су речници и изванредан број књига у вредности од 6.000.- динара. Опљачкали су све грамофонске плоче за вежбање у изговору у вредности од 23.000.- динара.

ГЕРМАНИСТИЧКИ ЗАВОД делом је оштећен у намештају и разнетим књигама у вредности од 26.000.- динара.

ВИЗАНТОЛОШКИ СЕМИНАР претрпио је штету у намештају за 35.000.- дианра, док вредност разнетих књига износи 20.000.- динара.

СЕМИНАРУ ЗА ПОМОЋНЕ ИСТОРИСКЕ НАУКЕ И ОПШТУ ИСТОРИЈУ СРЕДЊЕГ ВЕКА однета је писаћа машина са две азбуке у вредности од 11.000.- динара и мањи број књига у вредности од 6.700.- динара.

ФИЗИЧКО-ХЕМИСКИ ЗАВОД имао је штете на однетим и оштећеним инструментима у вредности од 28.275.- динара.

АРБАНОЛОШКИ СЕМИНАР избачен је из своје зграде и остао је без целокупног свог намештаја, чија вредност износи 47.560.- динара.

СЕМИНАР ЗА ИТАЛИЈАНСКИ ЈЕЗИК оштећен је у мањој мери. Штета у намештају износи 4.000.- динара, а у однетим књигама 3.000.- динара.

СЕМИНАР ЗА ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ оштећен је у мањој мери. Штета у намештају износи 500 динара, а у однетим књигама 5.500.- динара.

Из СЕМИНАРА ЗА ГРЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ опљачкане су књиге у вредности од 30.000.- динара. Штета у намештају износи 15.000.- динара.

ЗАВОД ЗА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНУ ФОНЕТИКУ претрпео је штету од 4.13[...] динара услед оштећења инструмената за експерименте.

РЕКАПИТУЛАЦИЈА

штете на Универзитету у Београду у току рата 1941-1944. године сређене по факултетима и величини оштећења појединих његових завода

Ред Бр.	ФАКУЛТЕТ	Потпуно уништени институти	Знатно оштећени институти	Незнатно оштећени институти	Укупни износ штете
1	ФИЛОЗОФСКИ ФАК.	13	9	14	114.967.826
2	ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ	-	2	4	2.724.931
3	ТЕХНИЧКИ ФАК.	14	20	14	38.264.413
4	БОГОСЛОВСКИ ФАК.	1	4	8	11.247.550
5	МЕДИЦИНСКИ ФАК.	6	16	7	45.511.418
6	ПОЉ. ШУМАРСКИ ФАК.	32	цео уништен		59.968.658
7	ВЕТЕРИНАРСКИ ФАК.	5	7	1	1.007.246
8	РЕКТОРАТ	-	-	-	389.000
9	УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛ.	-	-	-	712.120
	Свега:	71	58	48	274.793.162

и словима: две стотине седамдесет и четири милиона седам стотина деведесет и три хиљаде и сто шездесет два – предратних динара.

Универзитети (Београд, Загреб, Љубљана)	600.000.000	динара
Академије 6 x 10.000.000	60.000.000	“
Музеји (уметнички) 5 x 250.000	1.250.000	“
Средње и стручне школе 500 x 500.000	250.000.000	“
Основне школе 9000 x 30.000	270.000.000	“
Позоришта	50.000.000	“
Етнографски музеји	15.380.000	“
Државне штампарије 3 x 30.000.000	90.000.000	“
Свега: динара	1.336.630.000	“
Свега: долара	26.732.600	
AJ;313-10-33		

14 КОМИСИЈА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ШТЕТЕ НА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИМ ПРЕДМЕТИМА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ ДФЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Комисија за утврђивање штете на културно-просветним предметима

К. Бр. 104

25. августа 1945. године, Београд

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ УЗ ЕЛАБОРАТ О ШТЕТИ⁷

I ШКОЛЕ [...]

II КУЛТУРНО-НАУЧНЕ УСТАНОВЕ [...]

III ИСТОРИСКИ СПОМЕНИЦИ И УМЕТНИЧКИ ПРЕДМЕТИ

Историски споменици широм наше земље тако су исто порушени од стране окупатора, бацани у ваздух и претварани у згаришта. Тако је било од Београда па до забачених села. Београдска тврђава претрпела је велику штету. Њени бедеми и куле из XV и XVI века уништене су: магацини у њој из XVIII века исто тако. Старе зграде у Београду – Турско-тулбе из XVIII века, Конак Књезиње Љубице, Доситејева школа – нису прошле боље. Смедеревски град, једини ове врсте у југоисточној Европи, тешко је оштећен. Капије, куле, градска платна – све је то уништено или тешко оштећено. Разни уметнички објекти државних установа однесени су и уништени. Јавне грађевине у Србији, мањи споменици и мостови из средњег века и доцнијег доба у Србији и Црној Гори услед бомбардовања и немачке тираније су уништени и разорени. Многе уметничке слике са Београдског универзитета су однешене, а један део (на Техничком факултету / страдао је услед бомбардовања.

Јавни споменици у нашој земљи од окупатора нису били и мало поштеђени. У свим крајевима земље јавни споменици су немилосрдно уништени. Тако су уништени споменици у Скопљу, код Куманова, код Битоља, у Велесу, Штипу, Цетињу, Подгорици, Трогиру, Карловцу, Љубљани, Марибору, Суботици, Сенти, Сомбору, Старом Бечеју, Вршцу, у Сплиту, Сушаку, Бакуру и другим местима.

Историско-уметнички споменици у Југославији претрпели су огромну и ненадокнадиву штету бомбардовањем и варварским поступањем окупационих власти. Тако су многи споменици ове врсте потпуно уништени или страдали да је њихова културна вредност сасвим изгубљена. Тако су страдали дворови: у Бистри, Јаковљу, Голубовцу, Лобору, Белцу, Зајезди, Бисагу, Крижављанима, Иваницу, Тракошћану, Бежанцу, Познановцу, Горњој Бистри, Орослављу, Брачку, Шчрбинецу, Турнишћу и др. местима у Хрватској. Тако исто уништен је или страдао велики број градова и тврђава из средњег века или ранијег доба. Тако су страдали или оштећени стари град у Сиску, Стари град у Конешћини, град у Дубровнику, тврђаве Св. Ивана, Минчете и тврђава Ловријенац у Дубровнику, као и историски врло значајна грађевина из XVII века Лазарети. Осим тога страдали су многи споменици у Србији као Муратово тулбе на Косову, многе муслиманске богомоље у Србији и Босни, велики број цркава у Хрватској као у Златару, Белцу, Зајезду, Камину, Лепоглави, Миховиљану, Крапини и другим местима. Тако исто уништен је велики број историских зграда из целе земље и етнографских споменика (грађевина, резбарија, текстила и др.). У Босни и Херцеговини и Црној Гори исто тако многи историјско-уметнички споменици су уништени и већим делом пропали.

IV ПРИРОДЊАЧКЕ ЗНАМЕНИТОСТИ

Природне знаменитости од културног значаја наше земље нису остале мање поштеђене од непријатељске руке. Зоолошки врт у Београду је већим делом страдао: пошумљени терен градског зеленог појаса исто тако; Ботаничка башта слично итд. У унутрашњости земље било је исто тако, као пример треба узети Косово: у селу Неродимљу уништен је „бор краља Милутина“, „бор цара Душана“, а у манастиру Девичу уништена су два стабла која су била историски везана за личности св. Јанићија, деспота Ђурђа, Бранковића и Ђурђевог кћер Мару.

V ВЕРСКЕ УСТАНОВЕ

За време окупације Југославије наши непријатељи нису поштедели ни историјске манастире и цркве које су биле укашене уметничким делима средњовековних мајстора – врло лепим и значајним фрескама. Тако су порушене и спаљене многе цркве и манастири као: Раковац (срез иришки), Бешеново (срез иришки), мала Ремета (срез иришки), Гргетек (срез иришки), Попово (срез иришки), Шишатовић (срез митровачки), Рмањ (срез бос. петровачки), Вомућа (срез маглајски), Озрен (срез

⁷ Наслов је дописан руком.

маглајски) Благовештење (срез опленачки), Гринчарица код Крагујевца, Св. Благовештење код Вуковара, црква у Адашевцима код Шида, црква у Малој Вашици код Шида, црква у Грку код Шида, храм код Јамена (Шид), храм у Босуту (Шид), храм у Сремској Рачи (Шид), храм у Дечу код Земуна, храм у Продору, храм у Среској код Бјеловара, храм у Вел. Радинци (Рума), храм у Вел. Писаници (Бјеловар), храмови у Ласовцу, Беденици, Рибници (код Бјеловара), храмови у Терезинов Пољу, Вировитици, Гачишту, Новом Обилићу (срез вировитички), храмови у Бања Луци, Петричевцу, Челинцу, Ивањској, Слатини (у срезу Бањалучком), храмови у Бос. Крупи, Бањанима, Перми, Љусини, Подгомили, Зборишту, Равници, Добром Селу (срез бос. крупски), затим у срезу бос. петровачком, грачаничком, дervентском, мостарском, маглајском, мркоњићградском, тесличком, приједорском, доњелачком, кореничком, котор-варошском, војничком, глинском, петрињском, слуњском, вуковарском, новоградишком, новском, пакрачком, подравско-слатинском, бродском, пожешком, шабачком, браничевском, жичком, дреначком, барском, никшићском, шавничком, зајечарском, скопском и многим другим су цркве и манастири порушени и уништени. Осим великог броја цркава и манастира порушених, такође, је велики број њих страдао и данас се налазе у доста оштећеном стању. Такав је случај са манастиром Жичом, којега су Немци бомбардовали. Тако исто манастири Сретење, Боговођа, Праскавица, Добрићево, Крушедол, Голије, Грачаница и многи други.

Иконостаси такође су страдали у великом делу цркава. Дворови патријарха и епископва оштећени су и демолирани у Београду, Сремским Карловцима, Нишу, Зајечару, Пожаревцу, Шапцу, Краљеву, Скопљу, Мостару, Бањалуци, Тузли, Загребу, Плашком, Пакрацу, Призрену, Цетињу, Шибенику, Штипу, Сарајеву и другим местима. У свим овим дворovima уништен је или нестао намештај, старо посуђе, старе митре, одежде, крстови и разне уметничке слике и др. Велики број црквених икона, одежди и сасуда опљачкан је и разнесен.

Велики број црквених библиотека, од којих су многе старе, уништен је и разнесен. Тако су страдале све библиотеке: у Сремским Карловцима, Загребу, Плашком, Сарајеву, Пакрацу, Мостару, Бањалуци, Тузли, Шапцу, Призрену, Битољу, Цетињу, и другим местима. Поред библиотека ових порушених манастира, које су доста старе, постојале су манастирске архиве. Ове архиве [...] ⁸ су спаљене или уништене заједно са целокупном манастирском имовином. [...] ⁹ многи црквени музеји су у току овог рата страдали од непријатеља, тако да су неки оштећени а неки сасвим уништени. Црквени музеј у Скопљу је [потпуно] уништен, а затим у Сарајеву и Београду су оштећени. Страдали су тако [сви] црквени музеји у Крушедолу, Студеници, Жичи, Грачаници, Дечанима, Ораховцу и Гомирију. Велики број историских портрета и уметничких слика у појединим епархијама и манастирским конацима такође је разнесен и уништен. Многи стари уметнички споменици код појединих манастира и цркава као и на гробљима су разбијени и уништени. У свим порушеним црквама и манастирима упропашћена су и однесена сва звона којих је било од 700 комада. Многа од њих била су врло стара.

Нарочито ту од окупатора страдале су јеврејске синагоге, библиотеке, уметничке збирке и др.

VI САВЕЗНА МИНИСТАРСТВА

У свим министарствима, као и у подручним установама, страдала су за време окупације библиотеке, институти, архиве, уметничке слике, албуми, географске карте, бакрорези, музејске збирке, цртежи, географске секције, музикалије, рукописи, уметничке заставе, музејске збирке, физички и хемијски кабинети, литографске радионице, учила и др., и то у великом броју тако да је губитак ненадокнадив. Све је то уништено или опљачкано од стране немачких и италијанских окупатора.

Целокупна штета на културно-просветним установама и културним споменицима Југославије непроцењива је, јер се сваки други објекат може надокнадити, а онај који има истријску и уметничку

⁸ Документ је на овом месту оштећен.

⁹ Исто.

вредност за једну земљу тешко га је ма чиме заменити. Сваки такав објекат, маколико процењена његова културна вредност, не достиже ону висину коју је и стварно имао.

Смрт фашизму – слободу народу!

Секретар,
[нема потписа]

Председник,
[нема потписа]

Послат Држ.[авној] ком.[исији] за р.[атну] штету, Минист.[арства] ин.[остраних] послова, амбасадама и предати по потреби разним делегатима који су боравили у иностранству.

AJ; 313-10-33

РЕСТИТУЦИЈА КУЛТУРНИХ ДОБАРА

15 СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД СПЦ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Бр. 37 из 946

1/3 јануара 1946. године, у Београду

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

Одељење за културу

Београд

Вашим актом под бр. 6470/45, тражи се мишљење Светог Синода по представи Министарства просвете Ф.Н.Р. Хрватске, под бр. 26271/45, у ствари повраћаја културно-историјских и других предмета однешених у Загреб – за време усташке владавине у НДХ – из српских цркава, манастира, парохијских домова, епископских и патријарашких дворова по Хрватској, Славонији и Срему.

По мишљењу Министарства просвете Хрватске, израженом у тој представи „црквени умјетнички објекти и књиге, који потјечу са територије ДФХ., треба да остану и даље истом, било да буду враћени опћинама или предани овдашњој /загребачкој/ српској православној цркви“.

Свети Синод је захвалан Министарству просвете Хрватске на његовој културној бризи и готовости да помогне Српској православној цркви, да она што пре, што потпуније и што правилнијим путем дође до своје културне имовине, коју је црква брижљиво прикупљала и чувала вековима у својим институцијама, а сада је, после незапамћених страдања српскога народа и његове цркве – у време пљачкања, развлачења и уништавања свих српских црквених и културних институција по НДХ. – својим главним делом склоњена и сачувана у Загребу. Али, после те констатације, Свети Синод мора одмах да нагласи, да за сада није могуће поступити по предлогу Министарства просвете Хрватске из ових разлога:

Прво – за време ужасних збивања у НДХ. од 1941-1945 године потпуно је разорена и уништена сва организација Српске православне цркве у областима данашње Ф.Н.Р.Х: епископи, као и свештеници, поубијани су или растерани, а цркве, манастири, парохијски домови и епископски дворови – пошто су потпуно опљачкани – попаљени су или разорени тако, да готово сви још и данас леже у развалинама, уколико им и сами темељи њихови нису раскопани и разнешени... Тако, нпр., од свих српских манастира у данашњој Ф.Н.Р.Х. сачуван је само један једини манастир и то у северној Далмацији – Крка; а од 189 српских цркава по Лици, Банији и Кордуну уништено је 173, а остало их је само 16, па и те су опљачкане скоро до голих зидова и више или мање оштећене. Изузетак чине само неке цркве, као што су епископска катедрала у Загребу и парохијска црква у Карловцу и Бјеловару.

Како нема српских цркава у Хрватској, а упропаштени српски народ, без игде ичега свога, није у могућности да подигне себи ни најнужнија станишта, не може он још ни да мисли на подизање нових цркава. Сем тога, и оно још понешто у животу преосталих избеглих из Хрватске српских свештеника, врло тешко и ретко се враћа на своја опустела огњишта и уништене парохије, те нема још ни могућности за систематско обнављање српских црквених општина по већини области ФНРХ. Само тамо, где се, по изузетку, вратио жив и здрав свештеник почиње и рад на обнови српских црквених

општина, па се тамо одмах шаљу и најнужнији предмети за вршење култа – без обзира да ли је од те црквене општине, после пљачке и разарања, остало штогод или ништа...

Дакле, већ из овог кратког образложења јасно се види, да први предлог Министарства просвете Хрватске: да црквени предмети „буду враћени општинама“ данас још није могуће извести. То ће се моћи учинити етапно, као што се већ и чини са обнављањем црквених општина, постављањем свештеника на парохије и подизањем цркава, када буде имао ко да прими и гарантује да ће бити сачувани повраћени, или с других страна набављени црквени предмети.

Друго – Министарство просвете Хрватске и само је предосећало немогућности реализовања овога свог првог предлога, па је као алтернативу предложило: да се сви сачувани српски црквени предмети из свих области Ф.Н.Р.Х. предаду Српској православној цркви у Загребу - „овдашњој српској православној цркви“. Међутим, ни та алтернатива није могућа. Српска црквена општина у Загребу нема, за сада, на расположењу ни најпотребније просторије за све своје потребе, а камоли за смештање библиотека, архива читавих иконостаса и много појединачних икона, бројних портрета и многобројних црквених посуђа, одела итд., јер треба знати, да су, нпр., само библиотеке и архиве из епископских дворова у Пакрацу и Плашком донешене у 211 сандука и морале магациониране бити у гипсотечи града Загреба.

Сем тога, све када би и било довољно простора, администратор све четири српске православне епархије у Хрватској /загребачке, пакрачке, горњокарловачке и далматинске/ који станује у Загребу у врло тешким приликама нема на расположењу ни најнужније особље за своју редовну администрацију, а камоли за регистровање и стручно одељивање и распоређивање књига и архивског материјала, иконостаса и икона, посуђа и одела црквеног, потребног за богослужења и друге култне сврхе – од оних који се, као културно – историјски и уметнички објекти, имају спремити за централну библиотеку, архиву и музеј целокупне Српске православне цркве у склопу сличних централних државних института у Београду, као средишту Ф.Н.Р.Ј. и Српске Патријаршије.

Имајући све ово на уму, Свети Синод Српске Патријаршије, као врховна духовна власт јединствене Српске православне цркве у Ф.Н.Р.Ј. – увек будно свестан своје дужности и одговорности пред садашњицом и историјом – одлучио је:

Да се сви српски црквени предмети, који су већ нађени или се још буду нашли у Загребу и по разним другим местима Хрватске, као и сви сувишни црквени предмети из свих других области целе српске цркве, имају пренети у патријарашки двор у Сремске Карловце или, ако то због потреба наше народне војске не буде могуће, онда у Београд, где има довољно слободних, добро уређених и осигураних просторија за смештај предмета, а уз то и потребан број стручних лица за разврставање тих предмета на оне који су за богослужбену употребу и оне који имају само библиотечни, архивски и музејски значај.

Ту у Карловцима или Београду настојаће се, да се опреми што буде више могуће комплета свега онога што је потребно за богослужења и остале култне потребе, па ће се слати српским црквеним општинама по Ф.Н.Р.Х., према томе како се оне буду обнављале. Разуме се, да ће се притом пазити да сви сачувани предмети, за које се поуздано буде могло уврдити којима су црквама, манастирима или епископским дворовима раније припадали, опет дођу у те установе, а оним општинама од којих се није ништа сачувало послаће се, као дарови, потребни предмети из сачуваних дупликаата, трипликаата од оних цркава из разних других области Српске патријаршије где разорни дух и похлепне руке пљачкаша нису допрле.

На основу свега тога молимо: да се сви досада у Загребу пронађени предмети српских црквених институција, као и они који се убудуће ма где било у Хрватској буду пронашли, предаду професору др. Радославу М. Грујићу, делегату Светог Синода, који ће с њима поступати према добивеним инструкцијама – у споразуму са министарствима просвете Ф.Н.Р.Ј. и Ф.Н.Р.Х.

За Председника
Светог Архиепископског Синода
Члан, митрополит скопски,
Јосиф

**16 АЛЕШ БЕБЛЕР, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ –
МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ**

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

MINISTARSTVO INOSTRANIH POSLOVA

Pov. Br. 47143

Prav. № 10

Beograd, 21. IV 1949.

МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ

лично за друга министра

Београд

Ovih dana u Beogradu zasedava jedna šira konferencija koja pretresa pitanje restitucija kulturnih objekata iz Nemačke i Austrije. Tu konferenciju je sazvalo Ministarstvo za nauku i kulturu i to na inicijativu ovog ministarstva.

Povodom rada te konferencije ovo ministarstvo smatra za svoju dužnost da privuče pažnju druga ministra na jednu činjenicu iz niza prigovora na dosadašnji rad koje je na konferenciji izneo predstavnik ovog ministarstva. Konkretno to je fakat da do danas uopšte nije organizovan rad na restituciji kulturnih objekata iz tri zapadne zone u Nemačkoj. Do danas u te tri zone nije uopšte poslat ni jedan stručnjak za kulturne restitucije. U međuvremenu je čak proglašeno da je restitucija u američkoj zoni završena i da će se ubuduće uzimati u obzir samo zahtev od izuzetne važnosti.

Ovu činjenicu je utoliko više potrebno podvući što nijedan od stručnjaka nije poslat u te tri zone ne samo što je to forsirano od strane MIP-a preko Reparacione komisije FNRJ, nego što su čak i predstavnici engleske i američke okupacione uprave za kulturne restitucije na međusavezničkoj konferenciji u Parizu u oktobru 1948 g., izneli da se tim upravama nije do tada uopšte obratio ni jedan jugoslovenski stručnjak. O tome je delegat FNRJ na toj konferenciji izvestio Reparacionu komisiju, koja je sa sve strane obavestila odgovarajući komitet, ali do potrebnih koraka nije došlo. Zato MIP smatra da se o gornjem ponovo privuče pažnja druga ministra.

Smrt fašizmu – sloboda narodu.

Помоћник

Министра иностраних послова

др. Алеš Беблер

AJ;313-10-34

**17 ВЛАДО МАЂАРИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ
МИНИСТАРСТВА ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ – МИНИСТАРСТВУ
ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ**

Министарство за науку

и културу Владе ФНРЈ

Пов. III Бр. 867

23 април 1949 г. Београд

[Предмет:] Рад на реституцији културно-уметничких и историских предмета у Немачкој. Наши делегати за реституцију културно-уметничких и историских предмета из Немачке.

МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

лично за друга помоћника министра др. Алеша Беблера

БЕОГРАД

У вези са вашим актом пов.бр. 47143 (прав. № 10) од 21 IV 1949 године, молим вас да примите до знања следеће:

1) У вашем акту је наведено „да до данас уопште није организован рад на реституцији културних објеката из три западне зоне у Немачкој“.

Чињеница је да смо ми поставили захтеве за реституцију наших културних, уметничких и историских предмета (1500 на броју) из свих окупационих зона Немачке (па према томе и у три западне зоне) средином 1948 године. Осим тога смо ради осигурања реституције наших културних предмета

поставили исте захтеве и Контролном савезничком савету у Немачкој. Орган Репарационе комисије као нпр. друг мајор Сава Темер и другарица Гордана Брејц организовали су у прво време, док наших стручњака још није било у Немачкој, трагање за нашим културно-уметничким и историјским предметима.

2) У вашем акту је наведено да „до данас у те три зоне није уопште послат ни један стручњак за културне реституције“.

Премда смо имали великих потешкоћа у избору наших стручњака који би требали радити на реституцији културно-уметничких и историских добара у иностранству (мали кадар, политички разлози код неких од њих и потреба рада у земљи) ипак смо послали у Мађарску пет, у Италију четири, у Аустрију четири, у Бугарску два и у Немачку два стручна лица.

За реституцију наших културних добара из Немачке одредили смо:

- 1) проф. РОЈНИЋА МАТКА, директора Свеучилишне библиотеке у Загребу и
- 2) проф. ПРЕЛОГА МИЛАНА, асистента Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу (историја уметности)

На њихове визе чекали смо око четири месеца тако да је друг проф. ПРЕЛОГ отпутовао у Немачку 12 јануара 1949 године, а проф. друг др. РОЈНИЋ 22 фебруара 1949 године. Осим тога је до средине децембра 1948. године ангажиран за рад на реституцији културно-уметничких добара од стране Репарационе комисије Владе ФНРЈ сликар Топић Мате.

Друг проф. Ројнић радио је у америчкој, а друг проф. Прелог у британској и француској окупационој зони Немачке. Сликара Топић радио је у све три зоне.

Другови Прелог и Ројнић отпутовали су у Немачку преко Репарационе комисије Владе ФНРЈ.

Друг проф. Ројнић Матко вратио се из Немачке 3 априла 1949 год. А друг проф. Милан Прелог допутовао је јутрос 23 априла 1949 године из Берлина. Обојица у морали напустити Немачку ради тога јер су им окупационе власти ускратиле даљи боравак у Немачкој и то у све три зоне.

У све три окупационе зоне још увек ради на реституцији културно-уметничких добара сликар Топић Мате.

У вези ваше напомене да је „у међувремену чак проглашено да је реституција у америчкој зони завршена и да ће се убудуће узимати у обзир само захтеви од изузетне важности“ обавештавамо вас да нам је професор Прелог Милан данас по свом доласку у Београд, саопштио најновију одлуку енглеских окупационих власти да се реституција културно-уметничких и историских предмета продужава за једну годину дана без обзира на вредност предмета. У вези с тим постоји вероватност да ће остале окупационе зоне прихватити слично продужење рока од године дана за реституцију културно-уметничких предмета без обзира на вредност.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник

Одељења за културу и уметност,

Мађарић Владо

AJ;313-10-34

ОБНОВА РАТОМ РАСТУРЕНИХ АРХИВСКИХ ФОНДОВА

18 МИХАИЛО ДАМЈАНОВИЋ, СЕКРЕТАР ДРЖАВНЕ АРХИВЕ У БЕОГРАДУ – ПЕТРУ КОЛЕНДИЋУ, УПРАВНИКУ ДРЖАВНЕ АРХИВЕ, БЕОГРАД

ДРЖАВНА АРХИВА

Бр. 29

1. III 1945. г. У БЕОГРАДУ

УПРАВИ ДРЖАВНЕ АРХИВЕ

Београд

Молим управу Државне архиве да донесе одлуку према којој ће се образовати комисија за преглед, сравњивање са инвентаром ствари и утврђивање фактичког стања, пошто су неке ствари нестале, а неке упропашћене и оштећене за време окупације и бомбардовања Београда. Последњи преглед инвентара извршен је 18 новембра 1942 г. а и после тога времена настале су извесне промене у стању инвентара Државне архиве. Сем тога, после евакуације немачких власти, остале су извесне ствари у згради Држ. архиве, о којима треба исто тако донети одлуку, пошто је о томе извештена команда града Београда, у смислу издатих наређења путем штампе, под бр. 197 од 24 октобра 1944 г.

Потребно је напоменути да су после ослобођења извесно време у згради Државне архиве биле и јединице руске и наше војске.

1. марта 1945 г.
Београд

Михаило Ј. Дамјановић
секретар Државне архиве

На основу реферата секретара
Државне архиве Бр. 29 од 1. марта
т.г. и чл. 69, 70 и 71 Правилника
о раду одсека Рачуноводства и
рачуноводној служби код наредбодаваца

ОДЛУЧУЈЕМ:

Да се комисијским путем изврши
преглед ствари по инвентару I и II
Државне архиве, упореди стање
ствари и о томе поднесе извештај
и предлог за евентуално расхођивање
односно за упутство како да
се поступи са стварима, преосталим

од немачких власти.
За чланове комисије одређујем:
др. Николу Шкеровића, др. Илију Синдика
и др. Бранка Магарашевића.
Руководалац,
П.[етар] Колендић

AJ;313-10-34

19 МИХАИЛО Ј. ДАМЈАНОВИЋ, СЕКРЕТАР ДРЖАВНЕ АРХИВЕ – ПЕТРУ КОЛЕНДИЋУ, УПРАВНИКУ ДРЖАВНЕ АРХИВЕ, БЕОГРАД

ДРЖАВНА АРХИВА

Бр. 49

28 марта 1945 г. У БЕОГРАДУ

ДРЖАВНОЈ АРХИВИ

Београд

Државна архива се за време окупације морала пренети у зграду Техничког факултета сва документа Окружног суда за округ београдски, пошто су немачке војне власти реквирирале зграду Државне архиве. Та архива погођена је директним поготком више бомби и сва се са спрата сручила у сутерен зграде заједно са малтером и шупом као и бетонским плочама. Управа државне архиве успела је да већи део те архиве извади испод рушевина, издвоји од малтера и шупа и пренесе у Државну архиву. Да би се ова архива спасла, која је иначе врло важна за историју нашег правосуђа од најстаријег времена до светског рата, потребно је што пре приступити њеном уређењу. Стога ми је част поднети овај реферат и умолити за дејство да се што хитније набави за сада 10-15 кг. канапа за везивање фасцикула.

Секретар
Државне архиве,
Михаило Ј. Дамјановић

AJ;313-10-34

20 НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА ДФЈ, БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Бр. 622

30 марта 1945 год. У БЕОГРАДУ

МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА

Буџетско одељење

У прилогу овог акта доставља се одлука Министарства просвете бр. 622 од 30. марта 1945. год. којим је друг РАДИВОЈЕ ЉУБИНКОВИЋ, чиновник Министарства просвете упућен да пронађе и пренесе у Београд онај део архиве Министарства спољних послова који је за време овог рата у селу Баљевцу био закопан, с тим да се са истом изволи сагласити и Министарство финансија.

Начелник

Општег одељења,

[потпис нечитак]

AJ;313-10-34

**21 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ДФЈ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Демократске Федеративне Југославије

Одељење за културу

Број 914

20 априла 1945. год. Београд

МИНИСТАРСТВУ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ

Немачке власти, за време окупације, пренеле су на Правни факултет архиву бившег Министарства војске и морнарице и Генералштаба. После ослобођења Београда Министарство просвете је сазнало да је ова архива изложена пропадању, па је организовало зимус рад са чиновницима да се архивска документа дигну са земље, најгрубље среде и сачувају. Сада се та архива налази у неколико одељења зграде Правног факултета у сандуцима, полицама и орманима, тако да је сасвим обезбеђена.

У архиви која се сада налази на Правном факултету, има историско-научних докумената, нарочито из прошлих ратова, и тај би материјал требало уступити Државној архиви на сређивање и чување, као што су многа архивска документа, која имају научни, привредни, културни и историски значај за нашу земљу, тамо смештена. Међутим, архива, која има чисто војни карактер и значај за војне циљеве, требала би да се врати Министарству народне одбране. По овом нашем предлогу молите се да изволите дати своју сагласност и у том случају да одредите личност, која би са претставницима Министарства просвете, односно Државне архиве, ушла у комисију за преглед и одвајање архивских докумената који би се једним делом уступили Државној архиви а други вратили Министарству народне одбране.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Министар просвете,

Владислав Рибникар

AJ;313-10-34

**22 ДР. АЛЕКСА ИВИЋ, СВЕТ. РАИЧЕВИЋ И МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

MINISTARSTVU PROSVETE DFJ

ODELJENJU ZA KULTURU

Beograd

У прилогу, на 5 писаћом машином откучаних страна, достављамо свој други по реду извештај о своме раду у Будимпешти..

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

Budimpešta,
13 oktobar 1945 godine.

Članovi Komisije:
Dr. Aleksa Ivić
Svet. Raičević
Mladen Leskovac

ПРИЈЛОГ

PREGOVORI OKO IZDAVANJA ARHIVALIJA

Po prethodnom sporazumu posetili smo u subotu, 6 oktobra u devet i po časova Mađarski državni arhiv u Budimu, gde nas je već očekivao generalni direktor dr Deneš Janoš sa činovnicima Arhive dr Košanji-jem i dr Emberom. Zamolili smo ih da nam pokažu osnovne knjige, u kojima su zabeležene sve zbirke koje se nalaze u Arhivu. Odgovorili su da takvih knjiga nemaju; oni, vele, imaju samo Diplomataria, akta Mađarske dvorske kancelarije i Namesničkog veća, kao i mnogobrojne porodične arhive, koje su ili poklonjene ili pak predate na čuvanje Državnom arhivu. Zatražili smo da nas povedu u magazine i pokažu nam one zbirke za koje znamo da postoje. Tako su nas povel, pokazujući nam ponajviše odeljenja najviše postradala ratom (zgrada Arhiva je dobila nekoliko direktnih pogodaka), a tek na naše nergično zahtevanje pokazali su nam zbirke Illyrische Hof Deputation i Illyrische Hof - Kanzlei, koje su sasvim očuvane, kao i Banater Administration, koja je delimično oštećena; međutim nam nisu pokazali Zrinsko-Frankopanski porodični arhiv, izgovarajući se da su spisi ove zbirke uneseni u druge zbirke, a najviše u Diplomataria.

Posle ovoga počeli su pregovori. U ime Mađara vodio je reč dr Košanji, u ime naše Komisije dr Ivić, a ostali prisutni članovi, i s naše i sa njihove strane, uzimalisu reč s vremena na vreme.

Dr Košanji se pozivao na međunarodno načelo, da se arhivi ne cepaju, jer se time otežava naučna upotreba njihovih podataka. Mađari nam nude ugovor po kome ćemo moći osnovati Jugoslovenski institut u Budimpešti, ili bar delegovari jednog jugoslovenskog istraživača koji će biti stalno u budimskom Arhivu, i imati prava da se slobodno kreće po Arhivu, baš kao i njegovi mađarski nameštenici. Što se ilirskih spisa tiče, oni se ne odnose samo na Srbe, nego na sve pravoslavne u Austriji pa dakle i na Rumune u Bukovini i Erdelju. Što se tiče banatske administracije, ona se prostirala i na rumunskim i na jugoslovenski deo Banata. U pogledu Zrinsko-Frankopanskih spisa, volni su da pregovaraju da ih pravedno podele s nama.

Dr Ivić je odgovorio: Mi ne tražimo cepanje zbirke Mađarske dvorske kancelarije i Mađarskog name-sničkog veća, ma da su ove državne vlasti i pre i posle osnivanja Ilirske dvorske deputacije i Ilirske dvorske kancelarije vodile srpske poslove, pa se u njima nalazi množina srpskih dokumenata. Mi tražimo dve zbirke – Illyrische Hof Deputation i Illyrische Hof Kanzlei – u kojima nema ni jednog mađarskog akta, a potiču od samostalnog administrativnog tela kje je vodilo posebne protokole i indekse. Nije tačno da se u tim aktima go-vori i o pravoslavnim Rumunima u Bukovini, jer (bukovinski Rumuni u to doba, u XVIII veku, nisu ni potpa-dali pod Austriju). Imenom Iliri nazivani su u XVIII veku isključivo pravoslavni Srbi; Rumuni su tada naziva-ni Vlasima i Dako-Romanima, a njihove stvari je rešavalo Erdeljsko namesničko veće. Za vreme Ilirske dvor-ske kancelarije postojao je jedan rumunski školski inspektorat (veliko-varadski) poveren ovoj Kancelariji, a na čelu tog inspektorata stajao je jedan srpski književnik, i to je bila jedina veza srpske crkvene autonomije sa Rumunima. Dr. Košanji zna da je srpska crkvena autonomija u XIX veku bila u kontaktu sa erdeljskim Rumu-nima kao i sa Rumunima u Bukovini, pa misli da je tako bilo i u XVIII stoleću, ali je to netačno. Kad Mađari nama predadu arhivske spise koje im tražimo, oni su time pokriveni pred Rumunima, a ako Rumuni budu zah-tevali te spise od Mađara, neka ih oni upute na nas. Mi vidimo da gospoda, protivno izričitom obećanju i in-tencijama ministra prosvete grofa Telekija, neće da nam dadu na uvid osnovne knjige arhiva, a osujećuju izda-vanje i onih zbirki za koje znamo da postoje i da o nama govore. Za vreme rata okupatori su opljačkali i uništi-li naše domaće arhive u Beogradu, Novom Sadu i Petrogradu. Mi smo pri polasku iz Beograda za Budimpe-štu dobili instrukcije da energično zahtevamo sve one spise koji o nama govore ili su naše provenijencije. Mađari ne treba da zaborave da nismo aprila 1941 mi napali vojskom na Mađarsku, nego su Mađari s vojskom upali u Vojvodinu, i ne treba smetnuti s uma da nismo mi izgubili rat, nego su ga izgubili Mađari. Mi ćemo još jednom govoriti sa g. ministrom grofom Telekijem, pa ako ne ide na prijateljski način, ostvarićemo svoje zah-teve putem mirovnog ugovora.

Na primedbu prof. Ivića, da mi nemamo u Beogradu dokumenta pre XIX veka ni za školsku upotrebu, iz kojih bi naši studenti naučili paleografiju i najobičnije abrevijature ranijih stoleća, dr. Janošić je obećao da će Mađari rado dati izvesnu grupu akata za školske svrhe, ali je molio da zbirke ne kidamo, pa će nam oni to nadoknaditi iz muzeja i biblioteke. Pošto kod prof. Ivića mosi imali uspeha, pokušavali su ubediti prof. Leskovca i druga Raičevića, moleći ih i laskajući im /smatrajući Leskovca tobože pogodnim za šefa jednog jugoslovenskog instituta pri Mađarskom državnom arhivu/, ali su i oni ostali uporni pri našim zahtevima.

NASTAVAK PREGOVORA U NACIONALNOM MUZEJU

U ponedeljak 8 oktobra pre podne pošli smo u Nacionalni muzej, da nastavimo pregovore započete u petak 5 oktobra. Tamo nas je očekivao dr. Janošić, generalni direktor Državnog arhiva i vršilac dužnosti generalnog direktora Nacionalnog muzeja. Zamolili smo ga da potseti g. ministra grofa Telekija na obećanje da se izda nalog direktoru Univerzitetske biblioteke, zatim upravicima biblioteka Sent-Ištván-taršulata, Akademije nauka i gradskog muzeja, da nam dadu na uvid svoje osnovne knjige kada narednih dana budemo došli k njima. Zatim smo pošli do upravitelja rukopisnog odeljenja Sečenjijeve biblioteke u Nacionalnom muzeju, i zatražili od njega osnovne knjige. On se izgovarao da nema takvih knjiga, a nema ni ključa da nam otvori dvoranu gde se rukopisi nalaze. Pošto smo u petak već bili dobili sličan odgovor i od dr. Husara, direktora arheološkog i numizmatičkog odeljenja, dr. Ivić se naljuti i stade vikati da oni postupaju s nama kao da smo mala deca, ali se varaju ako misle da ćemo se mi dati vući za nos. Na to nam direktor arheološkog odeljenja dr. Husar podastre protokole numizmatičke zbirke, s izjavom da je takvih protokola 15, a isto toliko ima i arheološka zbirka. Od 15 protokola numizmatičke zbirke proučili smo toga dana četiri, i učinili pravo otkriće: našli smo u njima na hiljade srpskih, bosanskih, dubrovačkih i drugih srednjovekovnih i još ranijih novaca nađenih na zemljištu današnje Jugoslavije, ili pak poklonjenih od lica sa teritorije današnje Jugoslavije.

PREKID DALJIH PREGOVORA SA MAĐARIMA

U utorak 9 oktobra došli smo ponovo u Nacionalni muzej, da nastavimo proučavanje protokola (osnovnih knjiga) numizmatičke zbirke, da bismo zatim prešli na protokole arheološke zbirke i protokole rukopisnih knjiga. Sve to nam je dan ranije bilo i obećano, ali kada smo se 9 oktobra sastali sa dr. Janošijem, našli smo sasvim promenjenu situaciju. U međuvremenu su objavljeni rezultati gradskih izbora u Budimpešti, obavljenih u nedelju 7 oktobra, na kojima je koalicija komunista i socijal-demokrata ostala u manjini prema stranci sitnih posjednika. Ovakav ishod izbora koji su, kako po svemu izgleda, mađarski činovnici čekali, načinio je preokret u njihovu ophođenju sa nama. Odmah posle izbora primljen je kod ministra prosvete dr. Janošić, i tu je verovatno pala odluka da se, umesto dotadašnjeg razvlačenja pregovora, ti pregovori potpuno onemoguće. Kada smo se u utorak našli sa dr. Janošijem, nismo mogli da poznamo toga čoveka. Njegovo držanje bilo je sada direktno izazivačko. Sve što smo pre toga govorili, sve što nam je obećavao, sada je odbijao da ispuni. Mi smo ga molili da, prema obećanju koje smo dobili od ministra prosvete, saopšti Univerzitetskoj biblioteci i Akademiji nauka nalog g. ministra da nam se dadu na uvid sve osnovne knjige. Dr. Janošić nam je odgovorio da su te institucije autonomne i da ministar nije vlastan izdavati naloge Univerzitetu i Akademiji. Dr. Ivić primeti da bi on voleo kod nas, u Jugoslaviji, videti toga direktora Univerzitetske biblioteke koji bi se usudio da kaže „neću“ kada mu ministar prosvete naredi da nešto učini. Na to dr. Janošić reče, naglašavajući svaku reč, sa mrimim osmehom: Kod nas ne vlada diktatura, nego demokratija!

U takvom tonu je tekao i dalji razgovor sa dr. Janošijem.

Otišli smo zatim direktoru arheološkog i numizmatičkog odeljenja dr. Husaru i zatražili ostale protokole numizmatičke zbirke, pošto smo dan ranije od 15 protokola pregledali samo 4. Dr. Husar nam reče da nema više protokola. Mi smo ga potsetili da smo pregledali svega četiri protokola, a on nam je koliko juče rekao da ih je u svemu petnaest. On tada reče da ih je bilo 15, ali su ostali nestali. Pitali smo ga zašto nam to juče nije rekao, a on odgovori da se juče toga nije bio setio. Iskali smo onda protokole arheološke zbirke, na što dr. Husar reče da su te protokole odneli „njilaši“ (pristalice stranke strelastih krstova) kada su se sa Nemcima povlačili. Izrazili smo svoje čuđenje da su „njilaši“ poneli sobom ogromne protokole, a zbirke zlatnog novca ostavili netaknute. Dr. Husar tada reče da se tome i on veoma čudi. Na naše pitanje zašto nam je juče govorio da se protokoli arheološke zbirke nalaze u Muzeju, on nam reče da je bio sasvim smetnuo s uma da se ti protokoli više ne nalaze kod njega.

Posle razgovora sa dr. Janošijem i dr. Husarom odlučili smo da ne odlazimo ponovo ministru grofu Telekiju, jer je jasno da je njihovo držanje posledica Janošijeve jučerašnje posete kod ministra, i da naš ponovni razgovor sa ministrom ne bi ni u koliko doprineo povoljnijem ishodu naše misije; u toj stvari mi smo se posavetovali i sa šefom naše Delegacije, pukovnikom Obradom Cicmilom, koji je usvojio ovo naše stanovište.

ZAKLJUČAK

Naša misija je ovim završena bez uspeha. Mi smo odmah od početka zauzeli jedino ispravno stanovište: da nam se dadu na uvid osnovne knjige i protokoli mađarskih institucija, da bi smo iz njih pobeležili sve što se odnosi na nas Jugoslovene, kao i sve ono što je našega porekla, pa da onda načinimo konvenciju o izručenju svih predmeta za koje ustanovimo da pripadaju nama. Mađari, međutim, po svemu sudeći, nisu voljni da ovaj spor reše na prijateljski način. Uprkos obećaju svoga ministra prosvete, oni su osujetili da nam dadu uvid u glavne protokole (osnovne knjige) svojih institucija, a to je prethodni i najelementarniji posao za pravilno rešenje naših zahteva.

Činjenica da se Mađari tako energično opiru da nam dadu na uvid glavne protokole svojih institucija, koje do sada niko od naših naučnika nije video; zatim činjenica da smo samo u četiri protokola od svega 15 numizmatičke zbirke konstatovali veliku množinu novaca naših srednjevekovnih vladara kao i drugih starih novaca nađenih na teritoriji današnje Jugoslavije, - jasno svedoče da su Mađari tokom prošlih vekova prikupili od naših ljudi i sa našeg teritorija vanredno mnogo i vanredno dragocenih muzejskih, bibliotečkih i arhivskih predmeta, i sada uporno izbegavaju ne samo da nam izruče ovo dragoceno blago, nego nam uskraćuju i dobivanje pregleda i saznanja šta se to sve zapravo kod njih nalazi, skriveno od očiju naučnika i ispitivača. Prof. Ivić je od svih naših stručnjaka najviše istraživao našu prošlost u Beču i Budimpešti, pa i on lojalno priznaje da nema ni približnog pregleda o celokupnoj sadržini mađarskih kulturnih institucija, a da bi se taj pregled mogao imati samo u slučaju ako bi se mogle proučiti osnovne knjige i protokoli njihovih naučnih ustanova.

Zato ne preostaje drugi put., nego da se u mirovni ugovor unese klauzula da su Mađari dužni izručiti sve predmete iz svojih institucija za koje se prema njihovim glavnim knjigama i protokolima utvrdi da se odnose na naš narod ili su naše provenijencije.

Od sveg posla ostalo je jedino da preselimo Tekelijinu biblioteku iz Budimpešte u Novi Sad, i biblioteku Pravnog fakulteta iz Pečuja u Suboticu, što ćemo i učiniti narednih dana (pakovanje Tekelijine biblioteke je već u toku), i o čemu ćemo podneti detaljan izveštaj.

AJ;313-10-35

ПРИКУПЉАЊЕ КЊИГА И ОБНОВА БИБЛИОТЕЧКИХ ФОНДОВА

23 УДРУЖЕЊЕ ТРГОВАЦА РАЗНИХ СТРУКА ЗА ГРАД БЕОГРАД – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

РЕЗОЛУЦИЈА КЊИЖАРА ДОНЕТА НА КОНФЕРЕНЦИЈИ БЕОГРАДСКИХ КЊИЖАРА

одржаној 28 фебруара 1945 год.¹⁰

Београдски књижари на својој конференцији од 28 фебруара о.г. узевши у разматрање данашњи положај књижарства у Београду, као и у осталим деловима ослобођене територије, донели су следећу резолуцију:

1) Утврђено је да су књижари у Југославији од увек били носиоци слободарске мисли, да су се увек трудили да публици пруже путем књиге најновије и најнапредније идеје које су се развијале у целом свету. На том њиховом послу пропагирања напредних социјалних мисли нису могле да их спрече ни све драконске мере које су реакционарни владајући кругови доносили ради спречавања ширења тих идеја. Када нису могли да легалним путем врше ту своју мисију, књижари су прибегавали и илегалним средствима, да тај свој узвишени циљ постигну. Због таквог свог рада многи од књижара су и пре рата били прогоњени, радње затваране.

¹⁰ Резолуцију је донело Удружење трговаца разних струка за град Београд на својој конференцији 28. фебруара 1945.

2) Тако исто констатовано је да је за време окупације међу књижарима, нарочито у Београду, био врло мали број, готово незнатан (од 120 свега неколико), који су се огрешили о своју југословенску или српску националну част. И од овог незнатног броја двојица нису Југословени пореклом (Пеликан, Бенеш). Напротив, утврђено је да је наше књижарство увек било на висини свог културног и националног задатка, што се види и по броју жртава које је књижарство за време овога рата дало: Лазар Вукићевић, Павле Бихали, Радомир Бугарски, Александар Шишковић, Сретен Стефановић, Милован Јовановић, Коста Симоновић и други. Остали књижари, бар њихова већина, су за време окупације на све начине, често ризикујући свој опстанак, а увек на велику своју материјалну штету, вршили саботажу окупаторске пропагандне литературе. Ово наше тврђење може се доказати и из архиве главних окупаторских издавачких предузећа „Југоистока“ и „Просветне заједнице“.

3) Наше књижарство одмах после ослобођења почело је са великим полетом да врши своју велику културну, социјалну и националну дужност. Већ првих дана излози београдских књижара били су пуни литературе, која се нигде није могла видети за четири године окупације. Читалачка публика била је пријатно изненађена овом појавом, и стално се распитивала одакле књижарима толики број слободарске забрањене литературе. Одатле, како су књижари ризикујући свој живот, опстанак свој и своје породице, скривали ту литературу по подумима, таванима, код пријатеља и на све начине, само да једнога дана могу да корисно послуже свом народу.

4) Уништењем, после ослобођења, главних фашистичких књижара „Југоистока“, „Просветне заједнице“, „Литерарије“ и „Београдске књижарнице“ књижари су били уверени да је за њих настала епоха слободе и да им се пружа могућност да сву своју добру вољу, знање и труд уложе да публика добије ону и онакву књигу како то данашњица налаже. Оснивање „Просвете“ државног издавачког предузећа, „Омладинске књижаре“, „Културе“ и „Југословенског државног издавачког предузећа“ књижари су одушевљено поздравили, сматрајући да ће у што тешњој сарадњи са њима моћи да допринесу општем напретку на пољу књижевности, науке и уметности. Они су били одушевљени што ће своје радње моћи у великом броју ставити овим предузећима на расположење за пропагирање њихових издања, којих је наша читалачка публика била толико жељна. Међутим, у пракси се показало да су ове лепе жеље књижара остале само жеље. Издавачко предузеће „Просвета“ почело је са отварањем својих продавница једне за другом (до сада је отворено шест) и ако за тим никакве стварне потребе није било, пошто су им све београдске књижаре биле на расположењу да им служе као њихове продавнице. Исто тако београдски књижари од свих горе побројаних издавачких предузећа нису никако могли добити нова издања у продају. Изговори су за то били разни: недостатак хартије, мали број штампаних књига, немогућност давања процента књижарима и најзад да им није потребно да књижари продају њихова издања. Због тога ми данас имамо стварност да се у београдским књижарама врло ретко може наћи које ново издање књига. Тиме се код читалачке публике ствара мишљење да београдски књижари не желе да држе нова издања издавачких предузећа и да врше саботажу нових издања. Међутим, како се из свега напред изложеног може установити, ово се ни на који начин не може књижарима уписати у грех.

Како је из декларације Југословенске владе, разних говора и изјава званичних претставника надлежних власти, као и досадашњих одлука привредних комора подвучено да данашња управа сматра да је приватна иницијатива у привреди као и у културном животу неопходно потребна, да државна власт и државна предузећа имају да дају главне линије привредног и културног живота, а да су приватници неопходни сарадници на том послу, књижари сматрају да ће моћи у потпуности да испуне свој задатак у данашњем друштву само онда, ако надлежни буду изашли у сусрет овим њиховим савим оправданим захтевима:

1) Да се књижарима да пуна могућност и слобода рада, издавања и растурања књига и публикација које нису у супротности са данашњим стремљењима.

2) Да државно предузеће „Просвета“ престане са отварањем нових продавница, а да од досадашњих задржи само једну као њено угледно предузеће. Тако исто да и остала државна и повлашћена предузећа могу имати по једну своју угледну продавницу.

3) Да сва горе побројана предузећа буду вољна да књижарима докле год залиха књига траје увек истима дају у продају своја издања са утврђеним књижарским рабатовом од 25%, тако да књижари буду главни посредници између издавачких предузећа и публике, што и јесте њихова дужност и намена.

У погледу односа са издавачким предузећима, ради лакшег обављања посла као и што правилније расподеле књига, књижари су вољни да цео посао са издавачким предузећима врше преко свога Удружења или преко књижарске задруге, тако да ће подела књига увек бити правилно извршена.

Надајући се да ће надлежни овај наш апел схватити у потпуности и нашим жељама изаћи у сусрет, књижари се обавезују да ће увек бити на висини свога задатка како у погледу рада са публиком, тако и у односу са издавачким предузећима.

Смрт фашизму – слобода народу!

Коста Јов. Михаиловић с.р.
Десимир В. Лазаревић с.р.
Мил. Р. Јакшић с.р.
Милован Милинковић с.р.
Милован И. Николић с.р.
Ст. Милеуснић с.р.
В. Д. Гођевац с.р.
Бранко В. Сујић с.р.
Бор Ј. Димитријевић с.р.
Марија П. Бићали с.р.
Мара М. Јовановић с.р.
Милева Новачић с.р.
Милоје Д. Кузељевић с.р.
Милијан Сокић с.р.
Антоније К. Симић с.р.
Свет. Н. Рајковић с.р.
С. Б. Цвијановић с.р.
Миод. Каменчић с.р.
Рад. Д. Ђуковић с.р.
Ђ. Ј. Миленковић с.р.
Арс. У. Михајловић с.р.
Миливоје М. Бацановић с.р.
Милан Маринковић с.р.
Војислав Милошевић с.р.
Рад. Н. Милорадовић с.р.
Драг. М. Поповић с.р.
Д. Михајловић с.р.
Александар Ј. Јовановић с.р.
Влад. Панић с.р.
Жив. А. Михаиловић с.р.
Веселиновић с.р.
Јован Д. Живадиновић с.р.
Марковић Радмила с.р.

Душан Васиљевић с.р.
Ружа А. Константиновић с.р.
Милица Николић с.р.
Слободан Јовановић с.р.
Радован Крбаљевић с.р.
Браћа Ст. Миловановић с.р.
Драг. М. Петковић с.р.
Милорад И. Ћалић с.р.
Драг. Туцаковић с.р.
Антић Косара с.р.
Зора Г. Ћебо с.р.
Јордан Ђ. Јанковић с.р.
Милена Поповић с.р.
Михајловић и Миладиновић с.р.
Сава Ј. Грујић с.р.
Крстић А. Михаило с.р.
Рад. П. Зиројевић с.р.
Миливоје Д. Арнаутовић с.р.
Вуковић и Мишковић с.р.
Јанко Хркаловић с.р.
Слоб. М. Благојевић с.р.
Рад. Ј. Милосављевић с.р.
Милош С. Радовић с.р.
Стојановић и Друг с.р.
Дебач Никола с.р.
Драгиша Пајић с.р.
М. С. Чутурило с.р.
Душан М. Долић с.р.
Јов. М. Губеринић с.р.
Мирко М. Тулимировић с.р.
Ст. Вукелић с.р.
Јер. Целебџија с.р.
Манојло Ј. Поповић с.р.

Да је препис веран оригиналу тврди

Шеф канцеларије
[потпис нечитак]

Делегат
Д. Михајловић

AJ;313-10-32

**24 ДР. БОГДАН СТОЈИСАВЉЕВИЋ, В.Д. НАЧЕЛНИКА ОДЕЉЕЊА ЗА КУЛТУРУ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– ПРОСВЕТНОМ ОДЕЉЕЊУ ГНОО ВОЈВОДИНЕ, НОВИ САД**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

бр. 581

26 марта 1945 год.

ПРОСВЕТНОМ ОДЕЉЕЊУ ГНОО ВОЈВОДИНЕ
Комисји за прикупљање књига

НОВИ САД

У вези са вашим актом бр. 273 од 4 марта 1945 год. који се односи на преузимање библиотеке грофа Одескалкиа у Илоку и питање да ли се ова библиотека сматра као напуштена фашистичка имовина, извештавате се да је Министарство просвете тражило мишљење од Државне управе народних добара Министарства индустрије и да га је она обавестила да имање грофа Одескалкиа досада није потпало под њен надзор нити му је постављен принудни управитељ. Државна управа народних добара сматра да би одговор на ово питање могло да да Управа народних добара за Војводину у Новом Саду. С тога се изволите њој обратити за мишљење, па о предузетим даљим мерама око преузимања библиотеке у Илоку обавестите ово Министарство.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

В.д. начелника
Одељења за културу
др. Богдан Стојисављевић

AJ;313-9-32

25 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Бр. 909

21 априла 1945 год. Београд

Према указаној потреби

ОДЛУЧУЈЕМ:

да се унесу у Библиотеку Министарства
просвете књиге и дела по приложеним
списковима и то по списку:

Бр. I Педагошке књиге из немачке библиотеке,
из библиотеке немачке основне
школе и немачке гимназије,¹¹

Бр. II Књиге Српске сњижевне задруге из
Магацина књига овог Министарства.¹²

Начелник
Општег одељења,
[Вуко Стојковић]

AJ;313-9-32

26 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Бр. 1076

5 маја 1945 год. Београд

Према указаној потреби

ОДЛУЧУЈЕМ:

да се уведу у Инвентар књига
Библиотеке овог Министарства књиге
и дела, која су наведена у приложеном

¹¹ Списак садржи 141 књигу.

¹² Списак садржи 154 књиге.

списку бр. III а које су се налазиле
до сада у магацину књига Мин.
просвете у Балканској улици бр. 7.¹³

AJ;313-9-32

Начелник
Општег одељења,
[Вуко Стојковић]

**27 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ
ДФЈ – РАЧУНОВОДСТВУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
Демократске Федеративне Југославије
Бр. 1273
21 маја 1945 год.
БЕОГРАД

РАЧУНОВОДСТВУ МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ

Одлуком министра просвете бр. 1107 од 10-V-1945 год. друг ПАВЛЕ ВАСИЋ, асистент музеја на раду у Министарству просвете одређен је да из села Нуштра код Винковаца из замка грофа Куен-Лиси-а пренесе библиотеку и друге објекте. Друг Васић је извршио предњу одлуку и ствари пренео возом од Винковаца до Земуна. Већи део послова посвршавао је уз помоћ народноослободилачког одбора бесплатно, али за превоз ових ствари морао је платити вагон Железничкој дирекцији.

У државном буџету за период април-јуни 1945 године по партији 102 за ову сврху предвиђен је износ од 2.500.- динара ДФЈ. Од овог износа једна половина је већ отворена, но с обзиром да су трошкови око превоза већи него што износи једна половина, моли се Рачуноводство за дејство код Министарства финансија да се по паритији 102 државног буџета за период април-јуни 1945 год. отвори и друга половина у суми од динара 1.250.- (једна хиљада двеста педесет) и о томе обавести ово Одељење.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-9-32

Начелник
Општег одељења,
[Вуко Стојковић]

28 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за школство
Бр. 1406
26 маја 1945 год. Београд

Према указаној потреби
ОДОБРАВАМ:

да се један део педагошких и других
стручних школских књига, које су
добивене од Библиотеке Главног просветног
савета бившег Министарства просвете,
преда према приложеним списковима
Библиотеци овог Министарства на
употребу.¹⁴

¹³ Списак садржи 227 књига.

AJ;313-9-32

Министар просвете,
Владислав Рибникар

**29 КОНДИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ БИХ –
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

MINISTARSTVO PROSVJETE
NARODNE VLADE BOSNE I HERCEGOVINE

Број: 2034/45

28 juna 1945 god. Sarajevo

MINISTARSTVU PROSVJETE
federalne Srbije

Beograd

Izvjestavate se da je u Sarajevu osnovana Narodna biblioteka federalne Bosne i Hercegovine.

U vezi s time molite se:

1) da svim izdavačkim poduzećima i štamparijama na Vašem teritoriju izdate naređenje da od svih do sada izašlih primjeraka, publikacija po jedan primjerak dostave i ubuduće dostavljaju: Narodnoj biblioteci federalne Bosne i Hercegovine – Sarajevo Obala Stepe Stepanovića 39.

2) da ovom Ministarstvu pošaljate popis svih izdavačkih preduzeća, štamparija, novina, listova itd. da bi ih Narodna biblioteka u Sarajevu mogla kontrolisati u izvršenju njihove obaveze da šalju tzv. obavezni primjerak.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Načelnik opšteg odjeljenja:
Kondić

AJ;313-9-32

**30 ИВО ФРОЛ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO PROSVJETE

Број: 11379-VII

Predmet: Izveštaj o knjigama sabranih
od narodnih neprijatelja

Zagreb, 31.8.1945.

MINISTARSTVO PROSVJETE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
BEOGRAD

U vezi Zakona o pribiranju čuvanju i raspodjeli knjiga i drugih kulturno-naučnih predmeta, te pravilnika o prenosu poslova iz nadležnosti Ministarstva industrije –Državne uprave narodnih dobara – u nadležnost Ministarstva prosvjete Demokratske federativne Jugoslavije i Uputstva za osnivanje i poslovanje sabirnih centara izvještavamo slijedeće:

Član 1. Uputstva predviđa osnivanje okružnih sabirnih centara. Mi smo međutim još u aprilu ove godine iz Dalmacije poslali tada oslobođenim krajevima upute za rad čitaonica i knjižnica u kojima je rečeno da knjige narodnih neprijatelja treba smjestiti u kotarske centralne knjižnice koje imaju zadatak da posuđuju knjige mjesnim i seoskim knjižnicama. Odmah nakon oslobođenja Zagreba te su upute razaslane u sve novo-oslobođene krajeve. Taj posao je uglavnom završen, jer je takvih knjiga vani bilo malo a potrebe su ogromne. Spominjem samo slučaj Banije, gdje u čitavom okrugu osim gradske knjižnice u Petrinji nema ni jedne knjižnice. U tom okrugu sabrano je 860 knjiga i one su podijeljene na 6 centralnih kotarskih knjižnica. U velikom broju okruga nije sabrano ništa ili vrlo malo knjiga. Točnih izvještaja o raspodjeli knjiga u pojedinim okruzima još nemamo, pa ćemo ih poslati naknadno.

¹⁴ Списак садржи 221 књигу.

Član 6., 9. i 10. predviđa da će se knjige odmah po prijemu rasporediti po strukama i učiniti spisak. Kod nas to nije učinjeno s razloga što to ne dozvoljava posao samog pribiranja, koji zahtijeva najveću hitnost, jer su knjige u napuštenim stanovima narodnih neprijatelja stalno izložene opasnosti da se izgube, zametnu, odnesu i sl. Predlažemo da se spiskovi učine po završenom poslu pribiranja.

Pored toga smatramo da shema predložena u čl. 9. Uputstva nije prikladna, jer je podijeljena na 31 grupu što je odviše kad znamo da je ta podjela privremena, jer će svaka ustanova knjige koje dobije pri raspodjeli svrstavati prema svojim principima. Osim toga neke su grupe odviše specijalizirane, dok druge nisu ni predviđene. Tako ima na pr. grupa pod općenitim naslovom prirodne nauke, a posebno još grupa matematika i astronomija i grupa geografija, dok industrije, trgovine, obrta, prometa, šumarstva, rudarstva i veterinarstva uopće nema. Predlažemo zato shemu s ovih 14 glavnih grupa: 1) novine i časopisi, 2) opća djela – enciklopedije, riječnici, općeniti udžbenici, bibliografije, katalozi, almanasi, kalendari i slično. 3) prirodne nauke, 4) povijest, kulturna povijest i umjetna, 5) socijologija, filozofija, psihologija, logika, pedagogija, 6) pravo, uprava – zakoni, uredbе, budžeti, 7) filologija, teorija i istorija književnosti, 8) beletristika (s dječjom i omladinskom književnošću), 9) etnologija i etnografija, 10) teologija, 11) medicina i veterinarstvo, 12) privreda – industrija, trgovina, obrt, promet, šumarstvo, rudarstvo i poljoprivreda, 13) tehnika, 14) vojna literatura.

Član 13. Uputstva govori o podjeli prikupljenih knjiga koji će izvršiti savezno Ministarstvo prosvjete u sporazumu s prosvjetnim vlastima pojedinih federalnih jedinica. Kako međutim u Hrvatskoj ima krajeva kao što su Istra, Zadar i Međimurje odakle je okupator odvuкао zadnju hrvatsku knjigu, pa Lika, Kordun i Banija gdje je sve spaljeno i uništeno, to smo mi odmah nakon oslobođenja Zagreba pristupili pregledavanju knjiga koje su za bivše N.D.H. zaplijenjene od Srba i Židova i poklonjene Narodnoj sveučilišnoj knjižnici. Izlučili smo hrvatske i srpske knjige beletrističkog i popularno-poučnog sadržaja, od kojih Narodna i sveučilišna knjižnica ima bar po jedan primjerak, i razaslali ih na teren. Isto smo tako postupili s knjigama zaplijenjenim od narodnih neprijatelja. prilažemo spiskove knjiga poslanih u Istru, Zadar, Međimurje, Liku, Kordun i Baniju i molimo da to odobrite.

Količina knjiga koje su do sada poslane u te krajeve vrlo su malene, pa smo mišljenja da bi i u buduće trebalo hrvatske i srpske knjige odmah slati na teren, jer to traže prilike u Hrvatskoj. Raspoređivanje knjiga po strukama, pravljenje spiskova, dostavljanje izvještaja o potrebama tih krajeva i čekanje na konačnu raspodjelu knjiga u saveznom Ministarstvu prosvjete imalo bi štetnih posljedica ne samo u prosvetnom nego i u političkom pogledu.

Knjige na stranim jezicima kao i hrvatske i srpske naučne knjige sabrane u Zagrebu pohranjene su u sabinom centru. O svemu postoje zapisnici. Čim pribiranje u Zagrebu završimo izradit ćemo spiskove i dostaviti vam. Pravljenje spiskova potrajat će od prilike 3 mjeseca.

Izveštaje o potrebama ustanova na području Demokratske federalne Hrvatske dostavit ćemo čim ih skupimo.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

ПОМОЋНИК МИНИСТРА

Ivo Frol

AJ;313-9-34

31 КОМИСИЈА ЗА НАБАВКУ КЊИГА – НАЧЕЛНИКУ ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

НАЧЕЛНИКУ ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Комисија за набавку књига при Министарству просвете ДФЈ предлаже да се за потребе Библиотеке Савезног министарства просвете изврши претплата на ове часописе и новине из Совјетског Савеза:

1. ЛИТЕРАТУРНАЈА ГАЗЕТА	100.-	дин.
2. ПИОНЕРСКАЈА ПРАВДА	30.-	“
3. УЧИТЕЉСКАЈА ГАЗЕТА	100.-	“
4. БОЉШЕВИК	120.-	“
5. ВЕСТНИК АКАДЕМИИ НАУК СССР	300.-	“
6. ВОПРОСИ ИСТОРИИ	240.-	“
7. ПРОПАГАНДИСТ	90.-	“

8.	ДОКЛАДИ АКАДЕМИИ НАУК СССР	720.-	“
9.	ЖУРНАЛ ОБЩЕЈ ХИМИИ	360.-	“
10.	ЖУРНАЛ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОЈ И ТЕОРЕТИЧЕСКОЈ ФИЗИКИ	480.-	“
11.	ИЗВЕСТИЈА ГОСУДАРСТВЕННОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОПШЧЕСТВА	240.-	“
12.	МАТЕМАТИЧЕСКИЙ ЗБОРНИК	270.-	“
13.	ПРИРОДА	180.-	“
14.	УСПЕХИ СОВРЕМЕННОЈ БИОЛОГИИ	240.-	“
15.	БЮЛЕТЕН ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОЈ БИОЛОГИИ И МЕДИЦИНИ	180.-	“
16.	НОВИЈ МИР	300.-	“
17.	ДОШКОЛЬНОЕ ВАСПИТАНИЕ	55.-	“
18.	НАУКА И ЖИЗН	180.-	“
19.	НАЧАЛНАЈА ШКОЛА	60.-	“
20.	СОВЈЕТСКАЈА ПЕДАГОГИКА	135.-	“
21.	ШАХМАТИ В СССР	240.-	“
	Укупно	4.620.-	дин.

(словима: четири хиљаде шест стотина двадесет динара).

Горњи износ је претплата за једну годину дана.

26 новембра 1945 год.

Чланови комисије:

1. [потпис нечитак]

2. [потпис нечитак]

[непотписано]

AJ;313-9-32

32 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ – ДИРЕКЦИЈИ ПОШТА, ТЕЛЕГРАФА И ТЕЛЕФОНА ФНРЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

Број 8268

27 децембра 1945 год. Београд

ДИРЕКЦИЈИ ПОШТА, ТЕЛЕГРАФА И ТЕЛЕФОНА

(Одељење Т.Т.)

При Министарству просвете ФНРЈ основана је Државна библиотека ФНРЈ. Њен задатак лежи у томе да прикупља сав штампани материјал са територије ФНРЈ и да затим један део дели појединим федералним јединицама а други задржи за себе. Поред тога Државна библиотека вршиће размену књига и са другим земљама а исто тако набављаће и сама књиге из иностранства. Како је њено правилно функционисање везање како за разне библиотеке тако и за издавачка предузећа то јој је неопходно потребан телефон, те с тога молимо да нам се исти што је могуће брже уведе.

С.Ф.-С.Н.

27 децембра 1945 год. Београд

Начелник

Примио

Општег одељења,

[потпис нечитак]

[Вуко Стојковић]

AJ;313-2-7

33 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ НР СРБИЈЕ, БЕОГРАД – САВЕТУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД

Izveštaj o stanju Narodne biblioteke NR Srbije

Na osnovu obilaska Narodne biblioteke, obaveštenja o njoj od strane управника и другог особља, као и на основу других информација и података mogao sam konstatovati da Narodna biblioteka NR Srbije ni po svom smeštaju ni po svom uređenju, a ni po svom radu ne odgovara ulozi i zadacima koje ima centralna republička biblioteka jedne naše republike. Slabo stanje biblioteke naročito se ističe, ako se uzme u obzir da je Narodna biblioteka centralna biblioteka naše najveće republike i da se ona nalazi u glavnom gradu naše države i tako već po mestu u kom se nalazi pretstavlja, za inostranstvo i za strance koji je posećuju, centralnu bibliotečku ustanovu naše države.

1. Biblioteka je smeštena, pošto je ranije Narodna biblioteka izgorela, u prostorijama koje su pripadale ranije nekom hotelskom preduzeću. Prostorija je za potrebe biblioteke nedovoljno i one su za biblioteku neprikladne. Danas nije moguće knjige kojima biblioteka raspolaže pravilno rasporediti u tim prostorijama, a to će - jer stalno pridolaze nove knjige - biti sve teže. I sada se već nalaze knjige na podovima hodnika, na prozorima, u podrumu u kome ima vlage a nema dovoljno ventilacije, nedovoljno osigurane i nedovoljno čuvane. Skupovi knjiga mogu se naći na zemlji bez izolacije od poda i od zida. Sređivanje časopisa vrši se delimice po hodnicima i duž nekih hodnika mogu se videti nizovi skupova takvih časopisa.

Police za knjige su neispravne i neekonomične, velikim delom suviše visoke, pa se tako i raspoloživa prostorija ne može potpuno iskoristiti. U biblioteci nema naprava za ventilaciju, iako se podrumске prostorije koje služe kao spremišta knjiga ne mogu dovoljno zračiti. Nema dovoljno sijalica ni u čitaonici, ni u magazini-ma knjiga. Tako je u velikom delu čitaonice nemoguće čitati u prvim jutarnjim časovima i posle podne čim počinje nastupanje sumraka. Iz magazina je u to doba veoma teško izdvajanje knjiga i dostavljanje u čitaonicu na zahtev čitalaca.

2. U biblioteci radi svega 49 službenika, koliki je broj mesta odobren sistematizacijom. Od toga je 15 pomoćnog osoblja i 34 stručnog osoblja. Međutim, znatan broj tog stručnog osoblja često je na bolovanju, jer je praksa da se srednjoškolski profesori, oronuli i nesposobni više za školski rad ili oboljeli od raznih bolesti, upućuju na rad u Narodnu biblioteku. Baš zbog toga je i znatan deo osoblja, koje se vodi kao stručno, ustvari slabo stručno za bibliotekarske poslove i ne zadovoljava na radu. Upravnik biblioteke navodi da se od sveg osoblja kojim raspolaže, stručnim i sposobnim za bibliotekarski posao može smatrati samo manji deo službenika. Danas, i među popisanim i u spremištima knjiga sređenim knjigama, imade mnogo signiranih primeraka na pogrešnim mestima, koja se do revizije (a takva se vrši u velikim bibliotekama svake dve do tri godine) uopšte ne mogu naći, iako se zna da u biblioteci postoje.

I onaj kadar koji je stručan, jednim delom je politički reakcionaran i ne radi sa potrebnim elanom i interesom da bi se biblioteka što pre i što bolje uredila. Sam upravnik - prema nekim obaveštenjima, a i prema mom utisku - nije dovoljno stručan, nema dovoljno energije i upornosti, a verovatno ni potrebnog interesa za bibliotekarski posao. Nedostaje mu potrebni autoritet kod osoblja i lični i stručni.

3. Još veći nedostatak od slabe urednosti i nereprezentativnosti biblioteke jeste neobavljanje osnovnih poslova i zadataka, koje ima jedna centralna, nacionalna biblioteka. Danas u biblioteci ima oko 300.000 knjiga. Tačan broj se ne zna, jer veliki broj knjiga, preko polovine, nije popisan i katalogiziran. Obradene su knjige samo na našem i na ruskom jeziku, a ni jedna knjiga na stranim jezicima osim ruskog. Te knjige stoje naslagane po policama, rad na njihovom popisivanju se vrši, ali teče veoma sporo.

Biblioteka, od svih kataloga potrebnih tako velikoj biblioteci, ima samo azbučni katalog za knjige na našem i na ruskom jeziku. Stručnog kataloga (kataloga po kome bi se videlo koje se knjige iz pojedinih naučnih oblasti mogu naći u biblioteci) nema, niti se izrađuje. Pristupilo se izradi predmetnog kataloga (kataloga iz koga bi trebalo videti u kojim se knjigama, koje se nalaze u biblioteci, obrađuju pojedina pitanja i problemi, govori o pojedinim ličnostima), ali se u tome još nije daleko odmaklo i trebaće još niz godina da se taj [posao] dovrši. U takvoj biblioteci, kao što je Narodna, stručni katalog bi bio neophodniji od predmetnog.

Biblioteka se ne popunjava uopšte novijom stranom literaturom. Ona dobija od inostranih časopisa svega oko 30 sovjetskih i 6 francuskih, na koje se pretplatila uprava preko francuske knjižare. Devize za nabavku nove inostrane literature Narodnoj biblioteci se uopšte ne dotiraju. Svoj knjižni fond biblioteka nadopunjava obaveznim primercima, o čijem urednom dolaženju se međutim ne vodi dovoljno brige, poklonima i kupovinom. Upravnik biblioteke smatra da su budžetska sredstva, dodeljena za kupovinu knjiga, nedovoljna. Ona su bila naročito nedovoljna ranijih godina. Teko je, prema obaveštenju upravnika, Narodna biblioteka 1946. imala svega 300.000 dinara za kupovinu knjiga, dok je Crna Gora imala oko 1.000.000 (po obaveštenju upravnika Miletića), a baš u to doba bili su Narodnoj biblioteci potrebni veliki iznosi, da bi popunila svoj knjižni fond koji je 1945. iznosio svega 30.000 knjiga i kada je bilo moguće lako nabaviti potrebne knjige. Ni sa jednom bibliotekom u zemlji, niti u inostranstvu, Narodna biblioteka ne vrši razmenu. Razmena bi, međutim, naročito sa inostranstvom, mogla biti veoma široka, jer biblioteka ima preko 50.000 suvišaka - a među ovima vrlo značajnu literaturu - [s] obzirom na to da je stvarala uglavnom iz knjiga dobivenim konfiskacijom po oslobođenju.

U Narodnoj biblioteci ne izrađuje se nikakva nacionalna bibliografija, iako je to jedan od osnovnih zadataka centralnih biblioteka, i taj posao rade i Sveučilišna biblioteka u Zagrebu i Sveučilišna narodna biblioteka u Ljubljani (u Hrvatskoj i Sloveniji nema odvojene centralne nacionalne biblioteke), a priprema se izrada i u Bosni i Hercegovini. Upravnik biblioteke smatra da ni sada nisu u mogućnosti da pristupe radu na nacionalnoj bibliografiji. Tako, najveća naša republika nema ni dobre tekuće nacionalne bibliografije (neku bibliografiju radio je Ured za informacije Srbije, ali je ta po mišljenju stručnjaka sasvim loša i neupotrebljiva), niti ikakve retrospektivne.

4. Po mišljenju upravnika, razlog za takvo slabo stanje u biblioteci leži pre svega u nedostatku prostora, zatim u nedovoljnom broju i slaboj stručnosti raspoloživih kadrova, a donekle i u slaboj brizi nadležnih rukovodećih organa. Upravnik navodi da je dve i po godine tražio čelične kase u koje bi sklonio najdragoceniji rukopisni materijal, a da će ih tek sada dobiti, da nije u stanju da nabavi jedne merdevine (u magacinima stvarno sa raspoloživim merdevinama nije moguće doseći najviše police u kojima se nalaze knjige), da nemože nabaviti sijalice, da je već pre 8 meseci tražio komisiju koja bi pregledala smeštaj biblioteke, a da ta do danas nije upućena, da iz nadležnog ministarstva retko, u zadnje vreme nikako, niko ne obilazi biblioteku i drugo.

Po mom mišljenju, pored razloga koje navodi upravnik biblioteke, razlozi za slabo stanje i slab rad u Narodnoj biblioteci leže i u nedovoljnim organizacionim i stručnim sposobnostima rukovodstva biblioteke, u nedovoljnoj energiji i inicijativnosti u rešavanju teškoća.

5. Da bi se popravilo stanje i Narodna biblioteka osposobila za izvršenje svojih zadataka, mislim da je potrebno:

- Obezbediti potrebne prostorije za rad. To bi se moglo [postići] izgradnjom jednog magacina, onakvog kakav je već posle oslobođenja izgrađen, a za koji ima prostora na zemljištu pored sadašnje zgrade biblioteke. Nužno će biti što pre pristupiti izgradnji odgovarajuće zgrade za Narodnu biblioteku.

- Izvršiti kadrovske promene. Uputiti na rad izvesni broj sposobnih, energičnih i preduzetnih mladih ljudi, a službenike koji su sada na radu u biblioteci, a za ovaj posao nisu sposobni ili neće da ga rade, otpustiti. Možda bi bilo vrlo korisno, pored sadašnjeg upravnika, postaviti za pomoćnika upravnika jedno lice koje bi bilo u stanju da energičnije i uspešnije pomaže u rukovođenju bibliotekom.

- Postaviti u biblioteci stručni savet u kome bi bili predstavnici Ministarstva za nauku i kulturu Srbije i najспособniji i najautoritativniji bibliotekari NR Srbije, od četiri do pet lica, a koji bi pratio, ocenjivao i usmeravao rad u Narodnoj biblioteci.

- Da Ministarstvo za nauku i kulturu NR Srbije pokloni što veću pažnju stanju u biblioteci, pomaže [joj] u savladavanju materijalnih i drugih teškoća koje iskravaju (načelnik odeljenja u čiju brigu spada Narodna biblioteka Ministarstva za nauku i kulturu NR Srbije, drugarica Kun, izjavila je da će ministarstvo odmah preduzeti mere da se neke nabavke za biblioteku izvrše).

Beograd, 26. decembra 1950. godine

AJ;317-15-29

ДОДЕЛА МАТЕРИЈАЛНЕ ПОМОЋИ УСТАНОВАМА ПРОСВЕТЕ И КУЛТУРЕ

34 МАТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 1791

19 јуна 1945 год. Београд

У вези са решењем бр. 1130 од 22 маја 1945 год.

ОДЛУЧУЈЕМ:

да се у подели школских таблица и писаљки (ратни плен) изврши измена на овај начин: од дељењег материјала за Федералну јединицу Словеније (4.500 школских таблица и 70.000 писаљки) остави за Словенију 1.000 школских таблица и 20.000 писаљки; а остатак од 3.500 школ. таблица и 50.000 писаљки разделити овако:

Федералној јединици Црне Горе, поред материјала који је већ добила., дати још: 1.500 школских таблица и 20.000 писаљки;

Федералној јединици Босне и Херцеговине, поред материјала који је добила, дати још: 2.000 школских таблица и 30.000 писаљки.

18. јуна 1945 год.
Београд
АЈ;313-2-6

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ,
Мартин Менцеј

35 *МАРТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ*
– ДРУШТВУ ЦРВЕНОГ КРСТА, БЕОГРАД

MINISTARSTVO PROSVETE
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
Br. 90
3 januara 1946 godine Beograd

DRUŠTVU CRVENOG KRSTA

Beograd

U vezi razgovora koji su se vodili u tom Društvu, a po pitanju pomoći od strane podmlatka Američkog crvenog krsta, ovo Ministarstvo u dogovoru sa Ministarstvom narodnog zdravlja FNRJ i Ministarstvom socijalne politike FNRJ dostavlja predlog najvažnijih potreba naše mladeži, i to:

- 1) odelo i obuću,
- 2) riblji zejtin,
- 3) vitaminski preparati: A, B, C i D,
- 4) mast za šugu i vaši,
- 5) sapuna,
- 6) peškira,
- 7) češljeva – gustih,
- 8) mašina za šišanje,
- 9) termometra,
- 10) mleka kondenzovanog (zaslađenog),
- 11) priručnih apoteka za prvu pomoć.

Neophodno je potrebno da se sve ovo što pre primi kako bi se još u toku ove zime i proleća moglo da подели. Time bi se mnogo pomoglo našoj mladeži, koja će u proleće biti najugroženija od raznih obolenja.

Da bi se bar približno mogle da odrede količine navedenih artikala dostavljamo pregled dečjih domova i dece, škola i učenika.

- 1) dečjih domova: 682 sa 64.957 dece,
- 2) dece razmeštene u pojedinim porodicama zbog toga što nije bilo mesta u domovima ima: 53.000,
- 3) pored toga ima još i 1.200.000 socijalno ugrožene dece,
- 4) osnovnih škola: 11.096, učenika: 1.208.352,
- 5) srednjih škola: 453, učenika: 211.001.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ,
Mencej Martin

АЈ;313-5-21

36 *ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ*
– ИЗВРШНОМ НОО ГРАДА БЕОГРАДА

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
Федеративне демократске Југославије
Одељење за културу

ИЗВРШНОМ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОМ ОДБОРУ ГРАДА БЕОГРАДА

Страховита скупоћа која је, услед ратних прилика, завладала у нашој земљи тешко погађа не-сумњиво све наше друштвене редове. Али постоји један ред, врло заслужан за наш културни напредак, који нарочито осећа материјалну и економску оскудицу. То су наши јавни радници: научници, књижевници и уметници. Одвојени, природом својих послова од свакидашњег живота, они све своје време посвећују раду који данас не доноси довољно средстава за животну egzистенцију. отуда и они и њихове породице с муком таворе дане, очекујући, с правом уосталом, помоћ државе и народних власти. Сем тога, у нашој средини живи и извесан број породица наших заслужних јавних радника које су остале без хранилаца било стога што су они страдали у овом рату, било зато што се налазе у заробљеништву. И те породице имају право на нашу пуну потпору.

Дужност је наша, данас нарочито и много више него раније, да свима њима притекнемо у помоћ и да им покажемо колико народна власт, изграђена у духу народно-ослободилачке борбе, цени оне људе који, стварајући нашу културу, општем добру жртвују све своје урођне и радне способности. Министарство просвете, са своје стране, у могућности је да им пружи само једну малу, скоро незнатну новчану награду. Она, међутим, није ни из далека довољна да задовољи њихове и наскромније животне потребе. Помоћ у животним намирницама била би им данас једина права помоћ. Стога сам слободан да се обратим Извршном народно-ослободилачком одбору града Београда и да га замолим да помогне наше културне раднике и њихове породице које се налазе у беди на тај начин што би им ставио бесплатно на расположење 60м³ дрва. Из те количине помогло би се 120 лица, односно породица, свака са по ½ м³ огревног дрвета. Дрва би се подизала са места које би назначио Извршни народно-ослободилачки одбор града Београда, а личности које би имале право на бесплатан пријем одредило би Министарство просвете према подацима које је добило од надлежних сталешких удружења.

Надајући се да и Ви увиђате оправданост овога мога предлога, ја Вас молим да га што пре узмете у разматрање и да ме о одлуци у вези са њим обавестите.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Министар просвете,
Владимир Рибникар

ПРИЛОГ

СПИСАК

интелектуалаца, уметника, књижевника и јавних радника које треба материјално помоћи

А) Професори Универзитета 1. Иван Арновљевић 2. Боривоје Ж. Милојевић 3. Радован Кошутић 4. Бора Стефановић 5. Миодраг Аћимовић 6. Миливоје Ч. Марковић 7. Милан Владисављевић 8. Радивоје Кашанин 9. Богдан Шолаја 10. Петар Турић 11. Сима Милојевић 12. Јован Томић 13. Војислав Радовановић	14. Александар Леко 15. Добросав Тодоровић 16. Драгаш Денковић 17. породица поч. Михаила Илића Б) Књижевници 18. Милан Вукасовић 19. Десанка Максимовић 20. Светислав Петровић 21. Исидора Секулић 22. Милосав Јелић 23. Миодраг Пешић 24. Ђуро Гавела 25. Аница Савић – Ребец 26. Миливоје Предић

27. Вељко Петровић
28. Божидар Ковачевић
29. Рашко Димитријевић
30. Ж. А. Спасић
31. Мирко Жежел
32. Гвидо Тартаља
33. Велимир Живојновић
34. Раша Плаовић
35. породица Милана Богдановића
36. породица Велибора Глигорића
37. породица Стевана Јаковљевића

В) Новинари

38. породица поч. Николе Алексића
39. породица поч. др. Отона Крстановића
40. мајка и жена поч. Веселина Маслеше
41. породица поч. Воје Васиљевића
42. породица поч. Боре Продановића
43. породица поч. Душана Богдановића
44. породица поч. др. Јосифа Флама
45. породица поч. Предрага Удицког
46. породица поч. Жиге Босковица
47. породица поч. Станка Кукића
48. породица поч. др. Милоша Савковића
49. породица Дејана Лапчевића (у заробљеништву)
50. породица Милана Богдановића (у заробљеништву)
51. породица Велибора Глигорића (одведен у Немачку)

Г) Ликовни уметници

52. Тома Росандић
53. Мило Милуновић
54. Михаило Петров
55. Винко Грдан
56. Стојан Аралица
57. Коста Хакман
58. Сретен Стојановић
59. Петар Лубарда
60. Ђорђе Поповић
61. Александар Кумрић
62. Јевто Перић
63. Зора Петровић
64. Ристо Стијовић
65. Бора Стефановић
66. Љуба Ивановић
67. Јован Бијелић
68. Милош Голубовић
69. Даница Антић
70. Марко Брежанин

71. Ђока Јовановић
72. Антоније Хутер
73. Дарослава Вијоровић
74. Иван Табаковић
75. Фрањо Радочај
76. Мате Зламалик
77. продица поч. Боре Баруха

Д) Музичари

78. Стеван Шијачки (старији)
79. Димитрије Големовић
80. Божа Јоксимовић
81. Љубомир Бошњакковић

Ђ) Глумци

82. Мила Анђелковић
83. Божа Јовановић
84. Милка Крсмановић
85. Душан Илкић
86. Љубица Јовановић
87. Драга Мишић
88. Лазар Лазаревић
89. Петар Бајић
90. Душан Кременовић
91. Олга Христилић
92. Царка Јовановић
93. Ирена Јовановић
94. Каја поч. Бране Цветковића
95. Дана Петровић
96. породица Светислава Никачевића
97. Војислав Јовановић
98. Мара Таборска
99. Марко Маринковић
100. Радомир Плаовић
101. Драгољуб Гошић
102. Јован Антонијевић
103. Дара Милошевић
104. Љубинка Бобић
105. Фран Новаковић
106. Станко Колашинац
107. породица Милорада Ђ. Јовановића
108. “Симе Лакетића
109. “Мате Милошевића
110. “Витомира Богића
111. “Сташе Беложанског
112. “Драгана Јовановића
113. “Слободана Малбашког
114. “Миле Величковић
115. “Витомира Качаника
116. “Николе В. Стојановића

37 БОШКО В. ВЕСЕЛИНОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК ОКРУЖНОГ ОДБОРА ЗА ПРИКУПЉАЊЕ ПОМОЋИ ПОСТРАДАЛИМ КРАЈЕВИМА ЈУГОСЛАВИЈЕ, ВАЉЕВО – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ОКРУЖНОГ ОДБОРА ЗА ПРИКУПЉАЊЕ ПОМОЋИ

Пострадалим крајевима Југославије

Бр. 41

16. VI 1945. год. Ваљево

**МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДЕМОКРАТСКЕ
ФЕДЕРАЛНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

БЕОГРАД

Овај одбор добио је од Окружног одбора ЈНОФ-а у Ваљеву акт следеће садржине:

“Окружном ЈНОФ-у у Ваљеву

Учитељи града Ваљева и среза ваљевског са ђацима својих одељења прикупили су 5.000 динара на име помоћи ђацима народних школа у пострадалим крајевима Југославије.

Моли се тај одбор да горњу суму достави Министарству просвете да се иста подели сиромашним ђацима у Истри уз другарски поздрав слободних потомака Илије Бирчанина и Алексе Ненадовића слободној и вољеној Истри.

Ми смо мали, али смо знали,
Да нас неће нико штети, нико смети
Тако волети, као ИСТРО ТИ
ЋИЈУ ЋИ!”

Поступајући по предњем акту ми Вам достављамо суму од 5.000 динара с молбом, да се иста подели сиромашним ђацима у Истри.

У исто време молимо Вас да нам пријем овог новца потврдите.

Смрт фашизму – слобода народу.

За Секретара
Марко [нечитко]

Претседник
Бошко В. Веселиновић

ПРИЛОГ

ОДГОВОР

**НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ –
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA

MINISTARSTVO PROSVJETE

Opći odjel

Broj: 5145-I-1945.

Predmet: Potvrda primitka svete
od 5.000.- din.

MINISTARSTVU PROSVJETE DF JUGOSLAVIJE

Beograd

U vezi Vašeg dopisa od 10. VII 1945. br. 2142 u predmetu o prikupljenoj pomoći za siromašne đake u Istri, obavješćujemo Vas, da smo navedenu svotu od 5.000.- din. upotrijebili za nabavku pisaćeg materijala, kojeg smo uputili Oblasnom NO za Istru, jer smo smatrali da ćemo time više pripomoći siromašnim đacima Istre.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

U Zagrebu, 20. kolovoza 1945.

Načelnik općeg odjela:
[потпис нечитак]

AJ;313-3-6

ДЕЧЈЕ ИГРАЧКЕ

38 ЦЕНТРАЛНИ ОДБОР УСАОЈ-А – МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА ДФЈ

(Београд, 1945.)

ЦЕНТРАЛНИ ОДБОР УСАОЈ-а

Ослобођење од пореза на луксуз. На играчке
које одобри Министарство просвете.

МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА ФЕДЕРАЛНЕ ДЕМОКРАТСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

У жељи да испуњавамо своју дужност према деци наших бораца по домовима, да побољшамо квалитет играчке с обзиром на њену васпитну вредност, да је начинимо приступачном за најшире слојеве, решили смо да у сарадњи са педагозима, уметницима и произвођачима створимо нове типове играчака и отпочнемо рад према данашњим могућностима.

Свака наша играчка биће контролисана од педагога и уметника што је гаранција за нашу васпитну вредност и квалитет, а одобравање је Министарство просвете. Да бисмо је начинили приступачном сваком детету, па и оном у најзабаченијем селу одлучили смо да тражимо забрану умножавања и ослобођење пореза на луксуз, уверени да оваква играчка није луксуз већ неопходна потреба за правилно васпитање наше деце.

Ево неколико разлога:

Пре свега педагози целог света од вајкада се баве овим проблемом доказујући да је играчка неопходна у правилном васпитању. У последње време се испитује утицај играчке на доцнији избор занимања, што значи да већ играчком у најранијем детињству одлучујемо судбину детета. Имајући у виду да сваки родитељ жели добра своје детету, ми стојимо пред једним великим задатком. Деца наших палих бораца по нашим домовима су без играчака, а за све време наше борбе и без свога детињства. Наша је највећа дужност да им младост вратимо и да их васпитамо правилно.

На другом месту ми не смомо наставити са старим, где је играчка била приступачна само имућнијој деци, тиме што је као луксузни предмет опорезивана разним дажбинама, продавана по невероватно високим ценама. У старој Југославији се није мислило на децу, већ се тражила могућност профита на сваком месту. Ми овакве грешке данас не смомо да чинимо. Зато молимо да се наш захтев правилно схвати, те да све играчке које нам Министарство просвете буде одобрило, ослободите од пореза на луксуз и осталих дажбина у вези са овим.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За Централни одбор
[потпис нечитак]

AJ;313-3-9

39 ОЛГА ТИМОТИЈЕВИЋ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА ВАНШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

РЕФЕРАТ

О РАДУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ НР С[РБИЈЕ] НА ПОБОЉШАЊУ КВАЛИТЕТА ДЕЧЈИХ
ИГРАЧАКА

Министарство просвете НР Србије почело је да се бави питањем контроле над производњом играчака још 1946. године, и то на иницијативу Пионирског одељења Народне омладине Југославије. Произвођачи играчака позвани су преко штампе да поднесу своје моделе на увид и одобрење Мини-

старству просвете. Преко расписа тадашњим окрузима добили смо списак државних и приватних радионица у којима се израђују играчке. Повезали смо се са Министарством финансија НРС, Одељењем пореза, да бисмо утврдили и ускладили поступак приликом доношења одобрења произвођачима играчака. Одређено је да произвођачи подносе по два примерка модела играчака на одобрење, на које се удара одобравајући печат и од којих се једна враћа произвођачу, а друга задржава у Министарству просвете као узорак одобрене играчке. При Министарству просвете формирана је комисија за оцену играчака.

На позив Министарства просвете одазвао се само мали број произвођача. Иако је, у договору са Министарством финансија НРС, одређено да произвођачи за моделе које одобри Министарство просвете буду ослобођени плаћања пореза на луксуз, већина произвођача после добијеног упутства како своје моделе да исправе није се више враћала у Министарство просвете, пошто су израчунали да и поред плаћања пореза на луксуз могу да остваре већу добит ако израђују играчке по старом начину него ли ако поступе према захтевима Министарства просвете, тј. да играчка буде брижљиво израђена, да буде на расклапање (да би омогућила конструктивну игру) или лутка са хаљиницама за свлачење итд.

Да би се добила добра и јевтина играчка и са тржишта потиснуле играчке лошег квалитета, Министарство просвете почело је да се бави питањем самосталне производње педагошких играчака. Повезали смо се са уметницима, који су по нашем упутству израдили прве моделе (шупље коцке и сандучиће, љуљашку, кегље и вијачу). У недостатку сопствене радионице где би се те играчке израђивале, обратили смо се државним предузећима, али смо одбијени, пошто су сва предузећа имала своје производне задатке које су сматрали важнијим од производње играчака. Првих пет модела израдили смо код приватног столара, који је, узград буди речено, био и упола јевтинији у ценама него ли државна предузећа којима смо се обраћали. Један контингент тих играчака, које су произведене у највише 2000 примерака, Министарство социјалног старања откупило је и разаслало дејим домовима и вртићима, а остатак је уступљен државним продајним предузећима.

Оваквим радом успели смо да створимо квалитетну играчку, али задатак нисмо могли у потпуности да испунимо, пошто је због малог капацитета и примитивног начина производње играчка остала скупа и количина ни из далека није могла да задовољи потребе тржишта.

Поучени овим покушајем покренули смо питање стварања сопствене радионице играчака при „Облику“, предузећу за примењену уметност, које је 1947 године још било под Министарством просвете. Успели смо да нам у Облику израде неколико модела конструктивних играчака, али радионица није формирана. 1947 године појавила се и могућност откупа приватног предузећа „Косово“, у Косовској улици, за 400.000 динара. Предузеће је располагало са приличним бројем машина и са мањим инвестирањем могло је лепо да се комплетира али, пошто у том тренутку нико у Министарству просвете није био спреман да прими на себе одговорност финансиског и индустриског пословања, те се одустало од куповине те радионице, а обратили смо се Министарству индустрије да оно образује и руководи једном радионицом играчака.

На нашу иницијативу и уз нашу помоћ у проналажењу кадрова и машина, основана је у лето 1948 године фабрика „Пионир“, под управом Главне дирекције за примењену уметност.

Задатак предузећа „Пионир“ био је да израђује играчке према одобреним моделима и по плану Министарства просвете. Међутим, због лошег руководства у самом предузећу, а можда и због неразумевања у Главној дирекцији за примењену уметност, није дошло до потребне сарадње са Министарством просвете и, уместо да се израђују играчке према списку и моделима одобреним од Министарства просвете, предузеће је почело анархичну, безвредну производњу, тако да су разне играчке предузећа Пионир враћене од комисије за оцену играчака и могле су да буду одobreне тек после солидних исправки. Предузеће Пионир учинило је чак и то да је и неодobreне играчке бацало на тржиште, исто као што су то чинили приватници и друга државна предузећа, нпр. предузећа Министарства унутрашњих послова НРС у Пожаревцу и Сремској Митровици, радионица Удружења инвалида и други.

Све до данас Министарство просвете није успело да организује масовну продукцију педагошких играчака и није успело да потисне са тржишта лошу и скупу играчку, али неуморно и упорно ради на томе. У том циљу израђена је Уредба за надзор над производњом и прометом дејим играчака,

која је обнародована у Службеном гласнику НРС бр. 24 од 21 маја 1949 године. Израђен је и правилник за спровођење Уредбе, који такође ускоро треба да се озакони.

После објављивања Уредбе о надзору над производњом и прометом дечјих играчака Уред за цене упућује све произвођаче играчака на одобрење модела у Министарство просвете, тако да је од маја месеца до данас Комисија за надзор над производњом и прометом дечјих играчака при Министарству просвете НРС извршила преглед и оцену 81 модела разних играчака и од тога одобрила 13 модела (док је од 1946 до маја 1949 одобрено укупно 58 модела).

У закључку дајемо тешкоће и проблеме на које смо наишли у раду на организацији правилне производње играчака:

1. Наишли смо на неразумевање важности и значаја играчака код меродавних фактора у Индустији.

2. Наилазимо на отпор и одбијање сарадње код установа као што су Удружење инвалида и Савез слепих Југославије, са којима смо у више махова покушавали сарадњу и увек давали потребна упутства за производњу добрих играчака.

3. Наилазимо на отпор државних установа, као то је Министарство унутрашњих послова, које у производњи примењује метод и принцип приватних произвођача – профитера. Сличан отпор показало је и предузеће Пионир, које је створено на нашу иницијативу и да би послужило нашим задацима.

4. Упознали смо неке тешкоће производње, а то су: недостатак машина, боја, лакова, стручних мајстора.

5. Као озбиљан проблем намеће се обарање цене играчака, што се при данашњем малом капацитету производње најпре може постићи радом са планским губитком. То је ствар коју морају да реше надлежни руководиоци у Индустији, али можда је потребно да и ми утичемо да се до тога дође.

6. Као проблем који ми не можемо да решимо појављује се производња играчака од папјемашеа (лутке), алуминиума и других метала, картона и гланцпапира, крпе (хаљинице за лутке) и гуме. То је питање које треба да се реши преко Планске комисије и Индустије.

7. Као проблем намеће се и производња играчака чије је моделе Комисија за надзор над производњом и прометом дечјих играчака одобрила, а које из разних разлога не могу да се производе у Пиониру. У решењу овог проблема очекујемо помоћ од Министарства за науку и културу.

8. Сматрамо потребним да Министарство за науку и културу интервенише код Министарства финансија ФНРЈ да се играчке приликом опорезивања изједначе са училима, а не да буду класиране у луксузне предмете.

Смрт фашизму – слобода народу.

Београд,
5 јула 1949.
АЈ;316-130

За Начелника Одељења
за ваншколско васпитање деце
Олга Тимотијевић

**40 ДАНИЦА МАРИНКОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ИГРАЧАКА ВЛАДЕ
ФНРЈ – КОМИСИЈИ ДРЖАВНЕ КОНТРОЛЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

IV/3 Пов. бр. 705
24. III [195]0
Тел. бр. 23-136

Предмет: Дечје играчке – квалитет

КОМИСИЈИ ДРЖАВНЕ КОНТРОЛЕ

БЕОГРАД

Играчке које су почеле да се производе у нашој земљи након ослобођења, биле су у већини случајева тако лошег квалитета, да су министарства просвете појединих народних република морала основати комисије за оцену и надзор над играчкама. Уредбама, којима су основане те комисије предвиђено је, да имају комисије пре свега педагошко-инструкторски карактер. Оне одржавају контакт са про-

извођачима и конструкторима играчака и дају им потребна упутства. Свака играчка, која се производи мора бити одобрена од стране комисије. Трговачкој мрежи забрањено је продавање играчака, које нису одобрене.

Ове мере показале су се као добре, нарочито у оним НР у којима су те уредбе донете раније, на пр. НР Словенија.

Међутим, дешава се да се упркос тих прописа на тржишту појављују играчке које штетно делују на васпитање деце. То долази отуда, што у свим народним републикама нису донете те уредбе, па могу произвођачи играчака из Словеније, Србије и Хрватске ту пласирати играчке које нису одобрене, а то се дешава и због тога, што се трговачка мрежа не придржава прописа уредаба. На ове неправилности утиче и недовољан капацитет, који може данас удовољити тек око 10% потреба па је због тога потражња велика.

Да би се побољшао квалитет играчака, Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ расписа-ло је месеца септембра 1949 год. општедржавни конкурс за израду нових модела. На конкурс је стигло око 150 модела од којих је жири 15 наградио.

Награђени модели понуђени су бесплатно главним произвођачима играчака као што су Министарство дрвне индустрије НР Словеније, Савез ратних војних инвалида итд. Произвођачи би били дужни платити ауторима модела једино ауторски хонорар, чија би се висина одредила у споразуму између овог Министарства и аутора.

За моделе са тог конкурса владало је у почетку велико интересовање. Претставници Министарства дрвне индустрије НР Словеније изјавили су, да може творница играчака у Новом месту примити у производњу око 40 модела, међу њима и награђене. Обећали су, да ће послати у Београд претставника творнице играчака у Новом месту ради преузимања модела. То до данас није урађено.

У међувремену ово се Министарство обратило ауторима награђених и похваљених играчака, да ставе своје захтеве у погледу ауторског хонорара. Скоро сви аутори ставили су претеране захтеве, неки су тражили за сразмерно једноставне моделе који нису ни оригинали 20, 30 па чак и 80 хиљада динара на име ауторског хонорара. Истовремено ово је Министарство сазнало, да је Завод за примењену уметност Министарства индустрије НР Србије основао комисију за оцену модела. Та комисија, која нема законског права за оцењивање модела играчака одређивала је високе тантијеме за моделе средњег квалитета а од аутора тражила накнаду трошкова за рад комисије, што даље поскупљује модел.

AJ;316-130

41 МАТЕЈА ЛАУШИН, ГЛАВНА ДИРЕКЦИЈА МУП-А НР СРБИЈЕ —САВЕТУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

Народна Република Србија
Министарство унутрашњих послова
Главна дирекција индустријских предузећа
Београд, ул. Народног Фронта 84
12. X 1950

[Предмет:] Објашњење по питању награде за деčију играчку предузећа “Preporod” из Požarevca.

SAVETU ZA NAUKU I KULTURU VLADE FNRJ

BEOGRAD

Privredno preduzeće “PREPOROD” из POŽAREVCA, koje se nalazi pod rukovodstvom ovog Ministarstva, učestvovalo je na konkursu za izradu novih modela dečjih igračaka, koji je raspisao Vaš Komitet.

Preduzeće nas je izvestilo da je vašim aktom br. 1381 od 23 januara t.g. izvešteno da je njegova igračka “socijalističko selo”, koju su dostavili Komisiji za ocenu igračaka pod šifrom “Moto P 26”, pohvaljena i nagrađena novčanom nagradom od dinara 5000.-

Međutim, Stopansko predpriјatie “PREPOROD”, koje se nalazi pod rukovodstvom Min. unutr. poslova NR Makedonije iz IDRIZOVA kod SKOPLJA, obratilo se ovom Ministarstvu sa traženjem da im ovo Ministarstvo povрати njihovu играчку “GERILKA” sa crtežima koja je na vašem konkursu pohvaljena, pošto su oni vašim dopisom

br. 1376 od 23. I t.g. obavešteni da je igračka pohvaljena i da je istu preuzelo Ministarstvo unutraš. poslova NR Srbije. Njihova igračka “Gerilka” dostavljena je vašoj Komisiji na konkurs pod šifrom broj III-10.

Mi smo tražili izveštaj od našeg Preduzeća “Preporod” iz Požarevca da li je možda slučajno ono primilo i ovu njihovu igračku i ono nas izveštava da istu nije primilo.

Kako igračku nije primilo ni ovo Ministarstvo ni naše preduzeće “Preporod” u Požarevcu, a drugovi iz preduzeća “Preporod” iz Idrizova kod Skoplja potražuju svoj model i crteže, koji su im neophodno potrebni za njihov rad, to molimo Komitet da izvidi u čemu je stvar i kome je vraćena igračka “Gerilka” sa njenim crtežima.

Ukoliko je igračka zaista upućena ovom Ministarstvu, to molimo za izveštaj kome Odeljenju ovog Ministarstva, kojim dopisom i kada, kako bismo drugovima iz NR Makedonije mogli pomoći da pronađu svoje crteže i model.

Molimo za vaš hitan odgovor.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

ZA GLAVNOG DIREKTORA,
Laušin Mateja

AJ;317-14-28

ОБНОВА СТАРИХ И ОСНИВАЊЕ НОВИХ УСТАНОВА

42 ДР БОГДАН СТОЈИСАВЉЕВИЋ, В.Д. НАЧЕЛНИКА ОДЕЉЕЊА ЗА КУЛТУРУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ДФЈ, БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за културу
Број 1055
3. маја 1945 год. Београд

ПРЕДСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА

У Вези са Вашим актом бр. 13 од 20 априла о.г. доставља Вам се пројект Закона о оснивању Државног издавачког завода Демократске Федеративне Југославије који је упућен Председништву Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије на усвајање.

Државни издавачки завод уствари већ постоји. Он је издао неколико значајних публикација, а издржава се из средстава Државног буџета. Сада му се само даје законска основа. У пројекту су предвиђене одредбе које ће Издавачком заводу дати обележје трговачког предузећа и тиме осигурати му бољи успех у раду. Сем тога, Завод је стављен под надзор Министарства просвете, јер му је ту и право место, пошто се Министарство просвете брине о свима просветним и културним питањима наших народа.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

В.д. начелника
Одељења за културу,
Др. Бог[дан] Стојисављевић

AJ;313-10-34

43 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ДРЖАВНОМ ФИЛМСКОМ ПРЕДУЗЕЋУ, БЕОГРАД

Бр. 6172/45
9 новембра 1945 год. Београд

ДРЖАВНОМ ФИЛМСКОМ ПРЕДУЗЕЋУ

БЕОГРАД

Министарство финансија – Одељење пореза – актом својим бр. 4035 од 5 новембра 1945 године доставља следеће:

У “Службеном листу” ДФЈ. Бр.46 од 3-VII-1945 објављена је Уредба о оснивању филмског предузећа ДФЈ. У чл. 6 те уредбе речено је: “Предузеће је ослобођено свих државних дажбина”.

У делокруг рада предузећа спада: производња, увоз и расподела филмова на целом подручју ДФЈ., као и организовање сопствених биоскопа, сталних и покретних, у циљу културно-просветног рада. Цитирано ослобођење од дажбина дато је самом предузећу и оно је личне природе. То значи да односне дажбине неће бити плаћене само у том случају ако њих би требало да сноси само предузеће. Па и то ослобођење ограничено је само на оне послове, који су предузећу прописани као обим рада по уредби, а који су напред побројани (чл.2 Уредбе).

Напротив: 1) ако предузеће обавља какве друге послове или 2) ако, у обиму прописаног му рада, ступа у такве односе са другим лицима, која нису ослобођена од дажбина, онда односне дажбине морају да буду плаћене, а платиће их: у случају под 1) само предузећа, а у случају под 2) друго – од дажбина неослобођено лице (в.чл.8 општих таксених прописа).

Постављено је питање: да ли су биоскопи филмског предузећа дужни да набављају улазнице државног издања, на које се плаћа такса из Т.бр. 99а опште таксене тарифе.

Поводом тога даје се ово објашњење:

Таксу за биоскопске улазнице полаже државној каси власник биоскопа унапред, приликом куповине улазница. Али, ову таксу стварно плаћају посетиоци биоскопа, пошто је износ таксе урачунат у продајној цени саме улазнице. Власник биоскопа појављује се овде само као државни инкасант, који за рачун државе наплаћује таксу од биоскопских посетилаца.

Личним ослобођењем од такса, које ужива филмско предузеће, не могу се користити друга лица, која стварно носе таксу на улазнице, а то су посетиоци биоскопа.

Према томе у биоскопима Филмског предузећа имају се продавати искључиво улазнице државног издања, што значи да се такса из Т бр. 99а. Мора плаћати.

Молите се да о предњем обавестите Филмско предузеће ДФЈ. А ми смо са своје стране обавестили сва земаљска министарства финансија. “

Предње се доставља ради знања и управљања.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Начелник
Општег одељења,
Вуко Стојковић

AJ;313-10-34

44 НЕПОЗНАТИ АУТОР – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Да би Коларчев универзитет стварно постао матица српских народних универзитета и поузда-но упориште за за истински просветни рад у народу, потребно је извршити реорганизацију његове делатности. Пре свега треба извршити практичну поделу рада, по секцијама. По моме мишљењу, најбоље би било поделити рад на три секције:

- 1) предавачко – издавачку,
- 2) књижничко – позоришну,
- 3) филмско – пропагандну.

I Прва секција, предавачко-издавачка, имала би да организује предавања, како у Београду тако на терену у народу.

Она треба да окупи што већи број најбољих предавача који би редовно држали предавања и обилазили по народу. Ова предавања треба организовати по једном разрађеном плану, по могућству у заокруженим целинама (евент. у серијама) Начин обраде мора бити заиста популаран, жив, приступачан и интересантан.

Секција би штампала (или умножавала) најуспелија предавања и разишиљала их бесплатно народним универзитетима и другим просветним установама у народу.

Сем тога, Коларчев универзитет би покренуо свој месечни лист, који би доносио најлепша предавања одржана на Коларчевом народном универзитету, а уз то би просветним радницима на терену давао потребна практична упутства и обавештења о просветном раду у народу. Без таквог листа, уређиваног у првом реду за теренске просветне раднике, Коларчев универзитет тешко да ће икада да успостави приснији контакт са просветним радом на терену.

II Друга секција, књижничко-позоришна, требало би да организује једну добро урађену покретну библиотеку која би позајмљивала књиге у првом реду књижницама народних универзитета и пропагирала идеју народних књижница и читаоница у народу. Исто тако она би и поклањала одабране књиге, нарочито оне скуповеније од којих мање народне књижнице теже могу да дођу, сиромашнијим народним књижницама.

Даље, требало би на сваки начин прикупити једну богатију збирку позоришних комада (у више примерака), нарочито оних који су прикладни за народ и приказивање на селу. Таквих комада има много, сли су растурени, махом у рукопису, и нису одабрани. То је први и најважнији посао, да би се сеоским позоришним дружинама пружио што већи избор лаких, прикладних комада.

Затим, треба урадити једну уметно сортирану позоришну гардеробу, за позајмљивање активним а сиромашним позоришним дружинама, које одреда оскудевају у најпотребнијим позоришним реквизитама. Врло би добро било кад би Коларчев универзитет израђивао јевтине, практичне позорнице и реквизите које би сеоска позоришта могла за мале паре да набављају. То би могло да послужи и за награђивање најактивнијих позоришта.

III Трећа секција, филмско-пропагандна, имала би да организује филмску службу на терену. Она би набављала филмске апаратуре и филмове и позајмљивала их народним универзитетима и другим просветним установама у народу. Израђивала би zgodна предавања и објашњења уз филмове (ово је нарочито важно), давала практична упутства у техници филмског приказивања и сл. Организовала би повремене или сталне практичне течајеve за филмска снимања и приказивања. С временом, организовала би и снимања домаћих просветних филмова из нашег народног живота.

У исто време, она би, заједно са другим секцијама, организовала разне течајеve (библиотекарске, позоришне, филмске, диригентске, изложбене и др.), конференције и састанке за спремање будућег кадра просветних радника у народу.

Оваквим добро смишљеним радом Коларчев универзитет постао би не само матица српских народних универзитета, него и прави институт за народно просвећивање, за којим се сваким даном осећа већа потреба.

AJ, 313-10-35

[потпис нечитак]

**45 ЧЕДОМИР МИНДЕРОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за науку, уметност и културу

Бр.4471

2-I 1946.год

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

Ово Одељење примило је од Природњачког музеја у Београду акт следеће садржине:

“У одговор на акт IV бр. 4116 од 7-XII-о.г. констатујем пре свега да је овај Музеј у циљу заштите природе дао разне сугестије, првенствено Министарству шумарства Србије (чак је овај Музеј од тог Министарства добио 6 овог месеца акт којим јавља да је по нашим сугестијама предузело кораке за заштиту копаоничких шума!); друго, да је готов на сваку сарадњу, особито са Врховним институтом, и то не само у изрази законских прописа, као до сад, него и практично. Али овај Музеј се не би могао без велике штете лишити ниједног свог стручњака: Музеј још нема ни довољно стручњака, нарочито не за примењене природне науке, од којих је предвиђено тек у буџету место за кустоса “Одељења за

примењену биологију “. Неопходно је потребно да се ово одељење активира (У коме засад још нема ни једног лица!), а то ће одељење моћи бити од изванредне користи Врховном институту.

Сматрам да овај проблем треба засад решити тако да Музеј сарађује са Врховним институтом, а не да се окрњи Музеј, без чије помоћи, чини ми се, Врховни институт не би могао функционисати.

О предњем се извештавате ради знања.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник Одељења
За науку, уметност и културу
Ч.[едомир] Миндеровић

AJ, 313-10-35

46 МИТРА МИТРОВИЋ, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ НР СРБИЈЕ, БЕОГРАД

ОДЛУКА

Митра Митровић, министар просвете Србије, Београд

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за науку, уметност и културу

22. јануара 1946

На основу чл. 8 Правилника о извршењу Закона о заштити споменика културе и природњачких Реткости ДФЈ, а према указаној потреби, Министарство Просвете Србије

ОДЛУЧИЛО ЈЕ:

Да наведене установе, поред досадашњег делокруга рада, обављају и ове послове:

1) Уметнички музеј у Београду, уз сарадњу Српске академије наука и Универзитета у Београду, вршиће заштиту над културно историјским и уметничким предметима;

2) Етнографски музеј у Београду уз сарадњу Уметничког музеја, Српске академије наука и Универзитета у Београду, вршиће заштиту над споменицима националне културе етнографског карактера;

3) Природњачки музеј српске земље у Београду из сарадњу са Српском академијом наука и Универзитетом у Београду, вршиће заштиту над природњачким реткостима и знаменитостима у Србији.

Координација посла око заштите, вршиће се преко Министарства просвете Србије – Одељење за науку, уметност и културу.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Министар просвете Србије
Митра Митровић, с.р.

AJ;313-10-35

47 БЛАЖО ЈОВАНОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ НР ЦРНЕ ГОРЕ, ЦЕТИЊЕ

Федерална Црна Гора

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Одељење III

Број 1649

Цетиње 4-II-1946 год.

На основу закона о заштити споменика културе и природњачких реткости Демократске Федеративне Југославије (Службени лист бр. 54 од 31. јула 1945 год.), а у смислу чл. 8 Правилника о извршењу тога закона (Службени лист бр. 88 од 13 новембра 1945 год.)

РЈЕШАВАМ:

Да службу заштите споменика културе и природњачких реткости на територији Народне републике Црне Горе врши Државни музеј на Цетињу до оснивања земаљских завода за заштиту споменика културе и природњачких реткости.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Да је препис вјеран оригиналу, ТВРДИ:

НАЧЕЛНИК

Одјељења за нар. просвј. и културу

Марко Кажих

AJ;313-10-35

за МИНИСТРА ПРОСВЈЕТЕ
ПРЕТСЈЕДНИК НАРОДНЕ ВЛАДЕ
Блажо Јовановић с.р.

(НЕ)ПРИЗНАВАЊЕ ДИПЛОМА СТЕЧЕНИХ ЗА ВРЕМЕ РАТА И ЊИХОВА НОСТРИФИКАЦИЈА

**48 ЕМАНУИЛ ЧУЧКОВ, МИНИСТАР ЗА МАКЕДОНИЈУ ВЛАДЕ ДФЈ
– МИНИСТРУ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ЗА МАКЕДОНИЈУ

Демократске Федеративне Југославије

Број 27

28 марта 1945 год. Београд

Господину Министру Народне одбране

Част ми је доставити Вам, Господине Министре, примедбе које стављам на пројекат одлука Господина Министра просвете О НЕПРИЗНАВАЊУ ДИПЛОМА, ИСПИТА И СЕМЕСТАРА НА УНИВЕРЗИТЕТИМА И ВИСОКИМ ШКОЛАМА ИЗ ВРЕМЕНА ОКУПАЦИЈЕ.

У члану првом друга алинеја стоји следећи текст: “исто како немају важност нострифициране стране дипломе” ни за време окупације признати испити односно семестри са школа у непријатељским или од непријатеља окупираним земљама, као академски степени (докторати и.т.д.) домаће или стране, добијени или признати за време окупације.

Текст ове алинеје директно погађа македонске интелектуалце, који су студирали, завршили студије или докторирали на Софијском државном универзитету. Истина је да је Бугарска у то време била непријатељска земља, да је васпитни систем био профашистички, али је истина и то да је наставно-научни програм на Универзитету као и у средњим школама није ни мало променио после 5. априла 1941. године. Студенти Македонци студирали су дипломирали, докторирали упоредо са студентима Бугарима, којима данас у Отечествоној-фронтској Бугарској нико не оспорава стечено знање, испите, дипломе и докторате.

Сем тога према студентима Македонцима Бугарска власт није правила апсолутно никакав изузетак, нити су просветне власти давале ма какве бенефиције. Једина бенефиција, ако се то може назвати бенефицијом, је та што је ђацима средњих школа призната школска година у којој су се затекли на дан 5 априла – матурантима је признат исто тако 8 разред али су морали полагати испит зрелости по скраћеном програму после двомесечног курса за време летњег распуста, док студентима је летњи семестар 1941 године признат условно. Према томе у чисто научном смислу Македонски интелектуалци који потпадају под овај члан нису пропустили ништа, тако да у Македонији нема ни једног адвоката, лекара или професора, који је добио своју диплому на милост и неправилно. С друге стране с обзиром на изузетни политички положај Македоније у то време и садашње наше братске односе са новом Бугарском, сматрам да би било неправедно и неправилно да члан први ове пројекат одлуке обухвати македонске интелектуалце, који су под istim условима радили и полагали испите као и бугарски студенти којима данас у новој Бугарској нико не оспорава научну спрему.

Деликатан положај македонских интелектуалаца ни у ком случају не смемо упоређивати са студентима који су добровољно ишли на студије у Мађарску, Италију или Немачку, а још мање их можемо упоредити са студентима усташама у загребу, или љотићевцима и недићевцима у Београду. Слободан сам исказати свој утисак да дух ове пројекат – одлуке има у виду баш ова два последња случаја.

Стога предлажем да се у другу алинеју првог члана унесе следећа корекција: да се место речи у трећем реду “непријатељским” конкретно каже “у Италији, Мађарској, Немачкој и Словачкој”. Исто тако у претпоследњем реду реч “страни” треба брисати и оставити “у поменутих земљама”.

II

У члану другом исте пројекат – одлуке алинеја прва предвиђа се могућност изузетака од правила у првом члану али само са домаћих универзитета и високих школа. Сматрам да је неопходно овај изузетак проширити и у односу на стране универзитета па чак и на оне у Италији, Мађарској, Немачкој и Словачкој. Јер није искључено да има и таквих студената који су своје студије из разних разлога започели у тим земљама још пре рата и завршили тамо. Стога сматрам да се прва алинеја другог члана поправи тако, да и члан трећи добије своју ширу примену. Корекција би могла да буде ако се после речи “ семестри са” ставе “италијанских, мађарских, немачких, словачких и” .

III

Члан 5 треба тачније прецизирати на које се студенте односи одредба да се четири семестра могу продужити даље. Да ли на оне, који су затечени са четири семестра пре рата или на студенте коју су у току окупације уписали четири семестра. Ако се та одредба односи на студенте који су за време окупације уписали и имају већ четири семестра, онда се овај члан коси са алинејом првом првог члана исте пројекат – одлуке.

Молим да се ове примедбе узму у обзир на седници Министарског савета.

Музеј историје Југославије, Архив ЈБТ,
Кабинет Маршала Југославије, II-6-б/1

Министар за Македонију,
[Емануил Чучков]

49 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ, ЦЕТИЊЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Број: 2218

11 јула 1945 год. Београд

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ, ЦЕТИЊЕ

У повратку акта Министарства просвете ДФЈ вас извештава да је начело да се никакве дипломе стечене за време окупације, па тим ни дипломе издате по чл. 72 Зак. О народним школама (дипломе о практичном учитељском испиту), не могу признати без претходне ревизије, која би им или признала важност или их поништила. Ускоро ће се донети законски пропис који ће ово питање детаљно и дефинитивно да регулише а дотле се треба држати горњег начела.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Начелник
Одељења за школство,
Стево Десић

AJ;313-5-17

50 ПОМОЋНИК МИНИСТРА ФИНАНСИЈА ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД

ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА
МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

V Пов .бр. 72

16 јула 1945 Београд

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Министарство финансија Демократске федеративне Југославије наредило је Делегацији Министарства финансија у Лондону да обустави исплате у иностранству на име: принадлежности, стипендија, помоћи и другог све док не буде обавештена који су службеници преузети и постављени у службу Демократске федеративне Југославије, односно којим ће се ђацима стипендије и помоћи за школовање и даље исплаћивати.

С тим у вези потребно је да у што скоријем року обавестите Министарство финансија ДФЈ ко је преузет или постављен у службу Министарства просвете ДФЈ у иностранству односно коме се имају убудуће исплаћивати стипендије и помоћи за школовање у иностранству. За службенике је потребно да наведете: име и презиме, положајну групу, место службовања и припадљености а за примаоце помоћи и стипендије месечни износ ових помоћи односно стипендија. Овај извештај потребно је да доставите у што скоријем року и у два примерка.

Сваку будућу промену потребно је да доставите Министарству финансија ДФЈ актом у два примерка.

Приликом преузимања и постављења службеника потребно је да се води рачуна о ограниченим финансијским средствима државе те и на потребу да се број особља за службе у иностранству сведе на меру која је најнужнија за успешно обављање службе.

Смрт фашизму – Слобода народу !

По овлашћењу Министра финансија

Помоћник

[потпис нечитак]

AJ;313-1-1

51 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Демократске Федеративне Југославије

Бр. 6609

21 новембра 1945 године Београд

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ, БЕОГРАД

Молимо вас да саопштите Ректорату Универзитета и свих осталих високих школа у Београду да су т.зв. “спомен-сведоче”, које је бивша НДХ делила крајем школске године 1940/41 свршеним ученицима VIII разреда гимназије и завршних разреда свих осталих средњих школа, уместо редовног сведочанства о положеном вишем течајном испиту, била подвргнута верификацији у смислу “Упутства о поништењу сведочанстава стечених за време окупације на средњим, учитељским, стручним и њима сличним школама и забавиљским течајевима”, која су достављена министарствима просвете свих федералних јединица од стране овог Министарства, под бр. 2434 од 18-VII- 1945 године. Таква сведочанства, верифицирана на полеђини, потпуно су исправна и ђаци имају право да на темељу истих наставе студије на универзитетима и другим одговарајућим школама у ДФЈ.

Будући да је рок уписа на Универзитет на измаку, потребно је да се ректорати најхитније обавесте о горе наведеном.

С тим у вези, да скратимо поступак, препис овога дописа упућујемо Ректорату Универзитета, Музичке академије, Академији ликовних уметности, Високо-комерцијалне школе и Више педагошкој школи.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За Помоћника

Министра просвете,

Стево Десић

AJ;313-5-17

52 Д. ИВАНОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ, БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за средњу наставу

III Бр. 306

16 januara 1946 год. БЕОГРАД

MINISTARSTVU PROSVETE
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Beograd

U vezi sa vašim dopisom br. 7965/45 od 8 januara 1946 godine podnosimo sledeći izveštaj:

Odeljenje za srednju nastavu Ministarstva prosvete Srbije izdalo je do danas 50 svedočanstava učenicima tečajeva Jugoslovenskog profesorskog društva u zarobljeničkom logoru Oflag VI/c Osnabruk-Evershaje, Nemačka, i to: 1 svedočanstvo za I, 1 za II, 1 za III, 1 za IV razred, 2 za niži tečajni ispiti, 2 za V, 2 za VI, 13 za VII, 14 za VIII razred, i 13 svedočanstava o višem tečajnom ispitu.

Razlozi za ovakvo rešenje, tj. Za priznavanje punovažnosti tečaja u Osnabriku, jesu sledeći:

1. Tečajevi su održavani u saglasnosti sa Ženevskom konvencijom.
2. Iz knjiga vođenih na tečaju (zapisnika sednica nastavnčkog saveta, upisnica, dnevnika rada, glavnih protokola, zapisnika o održanim ispitima) vidi se da je rad na tečaju bio potpun i da su tečajevi trajali dovoljno dugo (duže nego današnji tečajevi za ratom ometene učenike). –Da bi tome Ministarstvu bio omogućen uvid u rad na tečaju, dostavljaju se u prilogu pet knjiga: 1) dnevnik rada tečaja za VII i VIII razred; 2) zapisnik o ispitima i upisnica tečaja za VII razred; 3) zapisnik sednica i ispita za tečaj VIII razreda i zapisnik o višem tečaju ispita; i 5/ zapisnik sednica nastavnčkog saveta. Priložene knjige jasno ilustruju rad na tečaju /programi, postupak na ispitima itd.).

3. Ozbiljnost rada na tečajevima zagarantovana je i sastavom nastavnčkog kadra. (Vidi priložene knjige).

4. Do kraja decembra 1943 godine postojao je u Osnabriku samo jedan zajednički tečaj. Tada se lo-gorska reakcija izdvojila iz tečaja i osnovala tečaj: "Sv. Sava". Pri izdavanju svedočanstava dolazili su u obzir samo slušaoci tečaja Jugoslovenskog profesorskog društva koji su se vratili u domovinu i imaju povoljnije karakteristike od Antifašističkog odbora oslobođenih zatvorenika. Ove karakteristike obuhvataju i one slušaocce koji su pohađali i polagali ispite pre podele tečaja.

Sa priznavanjem tečajeva upoznat je i Ministar prosvete Srbije i dao je svoju saglasnost.

Smatrajući opravdanim gornje razloge za priznavanje punovažnosti tečajeva u Osnabriku. Odeljenje za srednju nastavu Ministarstva prosvete Srbije je mišljenja da je pravilno postupilo. Ovi tečajevi su mnogim našim zarobljenicima pružili priliku da dopune svoje školovanje, koristeći se slobodnim vremenom kojega su kao zarobljenici imali dosta, te su mogli potpuno da se posvete svome školskom radu. Osim toga, ovaj rad ih je zabavio i pomogao im da prebrode što lakše dug i težak period robovanja. Stoga se nadamo da će to Ministarstvo, uzimajući u obzir ove navedene razloge, ostaviti na snazi odluku o priznanju punovažnosti tečajeva u Osnabriku.

U resoru Ministarstva prosvete Srbije nije bilo drugih sličnih slučajeva.

Molimo da nas, uz povratak priloženih knjiga, izvolite izvestiti o donetoj odluci.

Smrt fašizmu-Sloboda narodu !

17 januara 1946
Beograd

Načelnik
Odeljenja za srednju nastavu
D. Ivanović

ПРИЛОГ:

MINISTARSTVO PROSVETE FNRJ

Br.734

1 februara 1946 god. Beograd

MINISTARSTVU PROSVETE SRBIJE

BEOGRAD

U vezi vašeg akta III Br. 306 od 16-I-1946 godine izveštavate se da je ovo Ministarstvo, usvajajući u svemu razloge navedene u pomenutom aktu, saglasno sa izdavanjem svedočanstava učenicima tečaja Jugoslovenskog profesorskog društva u zarobljeničkom logoru Oflag VI c Osnabruk – Ewersheide – Nemačka, s tim, da se ne mogu izdavati svedočanstva učenicima drugih tečajeva (npr. Sv. Sava, itd.).

PRIOLOG:5 knjiga.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

Mencej Martin

AJ;313-5-17

БОРЦИ НОР-А И ЊИХОВО ШКОЛОВАЊЕ

53 Д. ИВАНОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА СРЕДЊУ НАСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за средњу наставу

III бр. 2987

23-V- у Београду

Министарство просвете, на предлог Наставног савета, бр. 132/45 доноси ове

ОДЛУКЕ:

1) У школској 1944/45 години приватни испити ће се полагати по наставном плану и скраћеном програму за школску 1944/45 год. За приватне испите наставници се не хоноришу.

2) Ученици који долазе непосредно из војске могу се уписивати у све средње и учитељске школе у одговарајући разред без обзира на то када је школа отпочела са радом. Наставници и ученици дужни су да помогну таквим ученицима – војницима да раније пређено градиво савладају.

3) Ако у једној школи нема довољан број ученика за отварање одељења за престареле ученике, такви ученици похађаће редовно један разред. Њима наставнички савет може дозволити полагање испита и из наредног разреда, ако то по успеху и владању (садашњем и ранијем) заслужије. Таквим ученицима наставници и другови – ученици дужни су да пруже наставну помоћ.

4) на курс за престареле ученике од сада се могу примати искључиво она лица која уверењима народне власти докажу да су због учешћа у народно-ослободилачкој борби, због групне саботаже окупаторских школа или због прогањања од стране власти за време окупације били у немогућности да се редовно школују. Одлуку о овоме доноси наставнички савет.

Они који су већ на курсу за престареле морају такође испуњавати горње услове ако желе да сврше више од једног разреда за годину дана.

5) Ову одлуку спровешће Одељење за средњу наставу.

Министар просвете

Митра Митровић-Билас, с.р.

Доставља вам се предња одлука ради знања и управљања.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Начелник

Одељења за средњу наставу

[потпис нечитак]

РАСПИСАНО:

1) Свима директорима средњих, учитељских и управитељима грађанских школа;

2) Свима окружним народним одборима и

3) Извршном народном одбору у Београду

AJ;313-2-8

54 РОДИТЕЉИ БОРАЦА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

SAVEZNOM MINISTARSTVU PROSVETE DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

BEOGRAD

Potpisani roditelji mobilisanih učenika gimnazija i učenika gimnazija dobrovoljaca u Jugoslovenskoj Armiji uputili su Glavnom Štabu Jugoslovenske Armije predlog sledeće sadržine:

“Odmah po oslobođenju Beograda u oktobru mesecu 1944 godine, veliki broj učenika beogradskih gimnazija rođenih 1926 godine pa na više, mobilisan je po naređenju vojnih vlasti. Od godine 1927, 1928 pa čak i 1929 godine, veliki broj dece stupio je dobrovoljno u razne jedinice Jugoslovenske Armije s izrazitim ciljem da se neprijatelj što pre pobeđi i zemlja oslobodi. Želja te dece je ispunjena i neprijatelj je pobeđen.

Roditelji navedenih učenika smatraju, da je sa pobedom nad neprijateljem i završetkom rata nastupila stvarna mogućnost da se gimnazijski učenici vrate gimnazijskom školovanju. Taj momenat i praktično sada nastupa, pošto će uskoro početi treći kurs gimnazijskog rada. Mi u izvesnoj meri osećamo da naša deca u vojsci izostaju, upravo gube, iza svojih drugova, koji ipak, relativno uzev, danas redovno pohode gimnaziska predavanja.

Studenti Univerziteta, zbog svog fizičkog uzrasta i pune gimnazijske spreme, nalaze se u mnogo povoljnijem položaju od gimnazijske dece, koja su u vojsku stupila pre svog punog sazrevanja. Analogno školovanju u prvom svetskom ratu i onda postignutih rezultata, oni koji su ušli u rat kao nedovršeni učenici gimnazija i pored docnije završenih škola, u životu su se pokazali mnogo slabiji. Nisu imali osnovnu gimnazijsku spremu neophodnu za dalji razvoj univerzitetskih studija. Studenti, međutim, sa punom gimnazijom, i pored izgubljenog vremena, stajali su daleko napred, distanca je prosto bila zavidna.

S tog razloga, a u interesu Države i našeg društva, potpisani roditelji učenika gimnazija čine svoj predlog, da se učenici gimnazija, koji su mobilisani ili se dobrovoljno nalaze u jedinicama Jugoslovenske Armije, što pre puste, radi produženja svog gimnaziskog školovanja.“

Na osnovu prednjeg, potpisani roditelji mole Savezno Ministarstvo Prosvete D.F.J. , da i ono sa svoje strane potkrepi napred izneti predlog.

9 jula 1945 godine

Beograd

Roditelji

Srednjoškolskih učenika

1) Јован Вељановић, пензионер
Ал.Ненадовића 12	9) Петар [нечитко презиме]
Невесинска бр. 21
2) Јован С. Димић, рудар.геолог
Ал.Ненадовића бр.11	10) [нечитак потпис]
Краља Петра 26
3) Инг. Милорад Михајловић
Авалска број 2	11) Милорад Ђорђевић
Вој. Степе 204
4) С. Васовић, трг.
Мутапова бр. 15	12) Димитрије М. Јовановић
Душанова 64
5) Љубинка М. Антић,
Златиборска 53	13) Сава [нечитко презиме]
Јована Ристића 38
6) Лазаревић В. Софија
[нечитка адреса]	14) Богољуб Милановић
Краља Томислава бр. 71
7) [нечитак потпис]
Дубровачка бр 60	15) Данило Глишић
Лозничка бр. 14
8) [нечитак потпис]
[нечитка адреса]	16. Зорка Ж. Поповић
[нечитка адреса]

AJ;313-3-9

55 J. СОЛАРИЋ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА СРЕДЊУ НАСТАВУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ, БЕОГРАД

Министарство просвете Србије

Одељење за средњу наставу

Бр. 6306

23 јула 1945 године Београд

Министарство просвете Д.Ф.Ј. добило је жалбу Ђака инвалида у којој се жале да их наставници престога оцењују, нарочито из предмета страних језика, певања и цртања, зато долазе до уверења да се њиховом стању не поклања довољно пажње и разумевања.

На основу горњег Министарство просвете федералне Србије – Одељење за средњу наставу

ОДЛУЧУЈЕ

Да сви директори гимназија, учитељских школа и директори течајева за ратом ометене ученике, треба да упозоре наставнике да воде рачуна о ђацима инвалидима на часовима предавања и пропитувања, да су ти ученици као борци у народно – ослободилачкој војсци дали максиму, жртава од себе за заједничку ствар у борби против окупатора. Под тешким околностима живота у борби они су изгубили не само један део своје крви већ и нерава.

Како су инвалиди осетљивији услед тешких недостатака, наставници као методичари морају показати више обазривости и педагошког такта према њима како би се постигао потребан минимум знања, који мора сваки ученик показати, да би добио позитивну оцену из одређеног предмета. Где је потреба могу се одржати посебни часови да би се поједине теже методске јединице објасниле.

Директори у повереним школама треба да воде контролу да ли се сви наставници строго придржавају ових упута и ако би који наставник прешао преко њих, треба га опоменути а у тежем случају обавестити ово Министарство.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Расписано:

1. окружним одборима
 2. директорима средњих,
 3. учитељских школа,
 4. управитељима грађанских школа,
 5. директорима течаја
- AJ;313-5-23

За начелника

Одељења за средњу наставу

J.M. Соларић

56 ИВО ФРОЛ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ

– СВИМ ГИМНАЗИЈАМА И ПРОСВЕТНИМ ОДЕЉЕЊИМА НО У ХРВАТСКОЈ

Federalna država Hrvatska

Ministarstvo prosvjete

Odjel za srednje škole

Organizaciono-administrativni Odsjek

Broj 12765 –IV-1945

Predmet: Otvaranje pomoćnih razreda

SVIM GIMNAZIJAMA

SVIM PROSVJETNIM ODJELIMA O NO-A

1) За све ученике (це), који су током рата прекинули школовање ради судjelовања у NOB-и или су у свом редовитом школовању били на други начин спрјечени од окупатора или ненародне политике бивших режима, треба у редовитим гимназијама или отворити помоћне разредe, у којима би им се омогућило надокнађивање изгубљеног школовања убрзаном радом.

2) Помоћни се разреди отварају при свакој гимназији, гдје се за поједини разред пријави најмање 15 (петнаест) ученика (-ца). Ако у појединим гимназијама нема довољног броја ђака за један разред, треба такве ученике (-це) једног округа или области окупити у једну гимназију тога округа или области, која је за то најпогоднија.

3) Предмети, који се уче у редовним разредима, морају бити заступани I у помоћним разредима. – Помоћни разреди раде по скраћеном програму, тако да се у једног годину пређе грађа двaju разредa. Програм помоћних разредa одобрава министарство.

4) Sva administracija i unutrašnja organizacija (upis, ocjenjivanje, svjedodžbe i t.d.) jednaka je kao u redovitim razredima. Glavni imenik (upisnica) vodi se za svaki razred posebno. Popravnih ispita nema.

5) U pomoćni I. – II. Razred primaju se djeca s najviše 14 – 15 god; u II. – III. S najviše 15 – 16 god.; u III. – IV. s najviše 16 -17 god.; u IV. –V. s najviše 17 – 18 god.; u V. – VI. s najviše 18 – 19 god.; u VI. – VII. s najviše 19 -20 god.; a u VII. VIII.razred s najviše 20-21 g.

6) U I. razred primaju se djeca, koja su svršila redovito četiri razreda osnovne škole, a u ostale razrede primaju se učenici na temelju svršenog prethodnog razreda.

Ako je učenik (-ca) uslijed ratnih prilika prekinuo školovanje u osnovnoj školi, te ima samo tri svršena razreda osnovne škole ili nesvršeni četvrti razred, prima se privremeno u I. pomoćni razred uz uvjet, da u roku od mjesec dana završi gradivo osnovne škole I položi ispit IV. razreda osnovne škole.- Po položenom ispitu nastavlja I. pomoćni razred.

7) Kada učenici (-ce) pomoćnih razreda nadoknađujući izgubljene školske godine dostignu svoje vršnjake, upisuju se u redovite razrede.-

8) Tumačenje svih pitanja u radu ovih razreda daje Ministarstvo prosvjete.-

Smrt fašizmu – Sloboda narodu !

U Zagrebu, dne 12. rujna 1945.
AJ; 313-2-8

Pomoćnik ministra:
(Ivo Frol)

**57 ВИЦЕ ЗАНИНОВИЋ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА ШКОЛСТВО МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ –
МИНИСТАРСТВУ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ДФЈ**

Ministarstvo prosvjete
Demokratske Federativne Jugoslavije
Br.4012
12 septembra 1945 g. Beograd

**MINISTARSTVU NARODNE ODBRANE DFI
-Političko odeljenje-**

Beograd

Dopisom Be. 2126 od 3-IX- 1945 godine obavestili ste nas o organizovanju obaveznih kurseva za sve oficire koji nemaju puno srednješkolско obrazovanje. Ujedno ste nas zamolili, da na osnovu priloženog plana i programa ozvaničimo te kurseve i da im priznamo kvalifikacije odgovarajućih razreda srednje škole.

Imajući u vidu cilj i karakter navedenih kurseva i razmatrajući nastavni plan i program koji ste nam dostavili, moramo primetiti ovo:[...]

Na osnovu gore izloženog potrebno je imati u vidu ovo:

I. Ukupan broj časova za svaki razred treba da odgovara najneophodnijem minimumu, koji ne sme biti manji od jedne trećine radnih časova koji su određeni za redovnu nastavu u gimnaziji. To znači, da se za sa-
vладавanje gradiva jednog razreda u skраćenom roku ne može одreditи manje od cca 350 časova.

II. Prema novoj Uredbi o gimnazijama svedena je osmogodišnja gimnazija na sedmogodišnju, pa je moguće da se kod organizacije ovih tečajeva već sada korisno pristupi takvom rasporedu. Time će se u isti mah polaznicima tečaja učiniti znatna olakšica.

Iz navedenih razloga bilo bi potrebno da tečajevi budu ovako raspoređeni:

a. niži tečaj trebao bi da obuhvati gradivo potpune niže gimnazije (I, II i III razred) kroz cca 1060 radnih časova i da traje najmanje 9 meseci + 1 mesec za spremanje na niži završni ispit (ukoliko ispit bude uveden);

b. srednji tečaj da obuhvati gradivo IV i V razreda kroz cca 710 radnih časova i da traje najmanje 6 meseci;

c. viši tečaj da obuhvati gradivo VI i VII razreda kroz cca 720 radnih časova i da traje najmanje 6 meseci + 1 mesec za spremanje na viši završni ispit.

Kod upisa u tečaj treba imati u vidu spomenutu promenu u rasporedu gradiva po razredima, koja je nastala usled pretvaranja osmogodišnje gimnazije u sedmogodišnju. Zato predlažemo da se:

a. u niži tečaj upisuju sva ona lica koja nemaju kvalifikaciju IV razreda srednje škole, a imaju najmanje osnovnu školu;

b. u srednji tečaj lica koja su svršila IV ili V razred srednje škole;

c. u viši tečaj lica koja su svršila VI ili VII razred gimnazije.

III. Da bi se postigao cilj za kojim se ide, potrebno je u prvom redu d plan i program tečajeva bude potpuno usklađen prema planu i programu gimnazije, koji Vam u prilogu dostavljamo. Ujedno vam dostavljamo i nacrt plana koji bi odgovarao za Vaše tečajeve.

Program gimnazije koji Vam prilažemo nije još definitivno usvojen. On će doživeti neke male izmene, o kojima ćemo Vas naknadno izvestiti. Međutim, da rad ne bi zastao, potrebno je da se po tom programu radi (u programu istorije, fizike i hemije provedene su izmene rasporeda, pa Vas na njih upozoravam).

Nastavnici tečaja moraće rasporediti gradivo programa prema priloženom planu sa skraćenim brojem časova.

Što se tiče pismenih zadataka dovoljno je da se pišu samo iz jezika (maternjeg i stranog) i iz matematike, a ne po 3 iz svakog predmeta, kako Vi predviđate. Na razrednim ispitima i na nižem i višem završnom ispitu treba da se izradi pismeni zadaci ne samo iz maternjeg jezika, nego iz svih gore navedenih, jednako kao i u redovnoj gimnaziji.

Ako prilike i mogućnosti dozvoljavaju, trebao bi u svakom tečaju predvideti i po nekoliko časova crtanja i pevanja, budući da su to oblagatni predmeti u gimnaziji.

IV. Da bi se rad u pojedinom tečaju mogao pravilno odvijati i kontrolisati, polaznici moraju – svršivši gradivo jednog razreda – odmah polagati razredni ispit da bi na osnovu svedočanstava o položenom ispitu mogli preći u viši razred-

Popravni ispit može se polagati u nižim razredima (I, II i III) iz dva predmeta, a u višem (IV, V, VI i VII) samo iz jednog predmeta .

Prema Projektu Uredbe o gimnaziji, po završenom III i VII razredu polaznici polažu niži odnosno viši završni ispit, kao i kod redovnog školovanja.

U ispitnu komisiju za završni razred niže i više gimnazije potrebno je pored lica koje ste naveli predvideti i lice, koje će delegirati prosvetne vlasti federalne jedinice, na čijem području se škola održava. Na kraju svakog razreda, a posle položenog razrednog ispita, izdaje se svedočanstvo. Svedočanstvo se izdaje i nakon položenog nižeg i višeg završnog ispita (a ne “diploma o završenom tečaju”).

Sistem ocenjivanja još nije definitivno utvrđen. Isti će biti objavljen u Uredbi o gimnazijama.

Ako se ide za tim da tečajevi imaju da dadu polaznicima ne samo opštu naobrazbu nego i zvaničnu kvalifikaciju pojedinih razreda gimnazije onda je neophodno potrebno da se rad uskladi sa gornjim napomenama.

Saglasno Vašoj molbi uputilo smo dopis Ministarstvima prosvete federalnih jedinica, da preko svojih prosvetnih ustanova pomognu Vaš rad.

U prilogu Vam dostavljamo:

1. plan i program redovne gimnazije;

2. nacrt plana koji bi odgovarao Vašim tečajevima, a izrađen je na osnovu plana gimnazije svakog od 1/3 radnih časova.

Za načelnika Odeljenja za školstvo
Vice Zaninović

AJ, 313-5-18

**58 СВЕТОЗАР ВУКМАНОВИЋ ТЕМПО, НАЧЕЛНИК ПОЛИТИЧКОГ ОДЕЉЕЊА
МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Ministarstvo narodne odbrane
Demokratske Federativne Jugoslavije

Političko odeljenje Br. 2375

18 - IX - 1945 god. Beograd

U našoj armiji nalazi se veliki broj boraca ispod 16 godina koji su u toku rata ostali većinom bez kuća i bez roditelja. Njihov dalji ostanak u jedinicama kao boraca bio bi štetan za njihov pravilan razvoj. Ovo Ministarstvo je poduzelo mjere da se ti mladi borci posebno vaspitavaju i školuju. – Na teritoriji svake naše armije formiraju se omladinski bataljoni do tih mladih boraca koji bi istovremeno imali karakter doma u kome bi nastavnici davali deci osnovno i srednješkolsko znanje. Cilj tih škola bio bi učiti decu u opšte-prosvetnom i kulturnom smislu, vaspitavati ih tako da bi postali dobri vojnici i da bi se kasnije kroz specijalne vojne škole osposobili da budu dobri oficiri.

U vezi sa ovim molimo vas:

a) da nam načelno odobrite školski rad u ovim bataljonima, odnosno da odobrite da se u tim bataljonima mogu izdavati svedočanstva o svršenim razredima učenika, računajući na pomoć i kontrolu Ministarstva prosvete federalne vlade na čijoj se teritoriji nalazi Dom.

b) da nastavni savjet izradi plan i program osnovne i srednjoškolske nastave do 4-og razreda gimnazije. Mišljenja smo da program nastave može biti potpun, jer će školska godina trajati 6 meseci, imajući u vidu ispite i odmor. Obzirom na namjenu tih škola program bi imao izvesne specifičnosti. Za pomoć na izradi plana i programa mogli bi preporučiti profesora Dr. Živomira Mladenovića koji ima nešto iskustva jer je bio rukovodilac jednog kursa u omladinskom bataljonu koji je ranije formiran.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

Načelnik Polit[ičkog] odeljenja

General-major

Svetozar Vukmanović

AJ;313-5-18

**59 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПОСВЕТЕ ДФЈ
– ПРЕДСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА**

Ministarstvo prosvete

Demokratske Federativne Jugoslavije

Be. 4213

Septembra 1945 god. Beograd

Predmet: Zbrinjavanje đaka i studenata

Bivših boraca

PRESEDNIŠTVU MINISTARSKOG SAVETA

Beograd

Svakodnevno stižu nam pisma roditelja, a i samih đaka i studenata koji se nalaze u JA ili kod svojih kuća. Neki su otpušteni, drugi privremeno ili stalno nesposobni, gotovo svi siromašni i ne mogu da nastave školovanje.

Borci srednjoškolci otpuštaju se iz vojske svojim kućama, koje ne postoje (Bosna, Crna gora, pojedini krajevi u Hrvatskoj). Oni ostaju po glavnim gradovima, najviše u Beogradu, gde već oko 1400 srednjoškolaca polaže tečajeve da bi dostigli zaostale godine školovanja. Osim njih ima još jedan priličan broj, koji još ni upisan ni zbrinut, već spava po Kalemegdanu i sl. i nema namere da se vraća, jer nema ni kuda ni kome, a želi u školu.

Da bi se pitanje srednjoškolaca i studenata moglo što uspešnije rešiti, molimo Predsedništvo Ministarskog saveta da poradi:

1) Da bi jedinice JA po mogućnosti iselile iz školskih zgrada u celoj zemlji i škole i škole prepustile đacima.

Narodni odbori često puta pronadu nove prostorije i nude ih u zamenu, ali bez uspeha. To je pitanje naročito važno po gradovima, gde deca prelaze prometnim ulicama i nije svejedno na kom se mestu održava nastava. Konkretni primer, između mnogih: u Beogradu u V reonu iz škola broj 16 i 30, gde se sada nalaze povratnici iz zarobljeništva, već 5 godina deca pešače 4 km do škole broj 15 i škole Cara Dušana prelazeći Aleksandrovom ulicom. U tom razdoblju bilo je već 5 nesreća, a nedavno je jedan dečak izgubio nogu do kolena.

2) Da bi se prema izloženom štabovi pojedinih jedinica uputili na usku saradnju i susretljivost prema narodnim odborima, naročito u pitanju školskih zgrada, jer svaka zgrada nije podesna za školsku nastavu.

3) Da daci kojima su kuće uništene i koji uz to imaju još malo neoskrbljeno braće ili se čak nemaju ni kuda vraćati, dobiju pri izlasku iz vojske: 1 par rublja za presvući i jedno ćebe.

Zima je na domaku, a Narodni odbori nisu u mogućnosti da ih snabdeju najnužnijim. Na taj način mogli bi se smestiti u domove, koji se svagde otvaraju, a nemaju posteljine i rublja.

4) Da se pomoć od 10.000. – Din dade i svim onim đacima borcima koji su ranije izašli iz vojske, a nisu je primili. Obaveštenja o tome i podatke da donesu Okružni narodni odbori, kako ne bi došlo do zloupotrebe.

5) Da Ministarstvo finansija DFJ odobri kredite za uspostavljanje i rad studentskih domova, koji za sada mogu primiti baš one studente koji su kroz 4 godine sudelovali u borbi. Imade slučajeva da naši studenti, naročito drugarice ostaju u vojsci, jer se nemaju kuda vraćati.

Molimo Pretsedništvo Ministarskog saveta da posreduje kod nadležnih saveznih ministarstava da se ova pitanja što pre povoljno reše.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

AJ;313-2-6

Ministar prosvete DFJ
Vlad[islav] Ribnikar

КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПОСТАВЉЕЊА

60 СПАСОЈЕ ЧОБАНСКИ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ПРОСВЕТУ ГНОО ВОЈВОДИНЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

GNOOV

Odeljenje za prosvetu

Broj 508

13 marta 1945 god

MINISTARSTVO PROSVETE

BEOGRAD

Na svojoj sednici od 1 marta 1945 g Nastavnički savet Državne realne gimnazije u Beloj Crkvi kaznio je izgnanjem iz svih škola LAMBRIN DARINKU, učenicu V razreda gimnazije:

zato što je išla sa nemačkim oficirima,

što su u kući Lambrin priređivane gozbe na kojima je prisustvovao i poznati zlikovac Špiler,

što je poricala da joj je maternji jezik srpski i

što je za vreme okupacije nosila ključeve zatvora (ovo je ona tvrdila pred učenicima).

U vreme kad je počinila ta dela učenica je imala 18 god, te je stoga za njih odgovorna i stoga je ova odluka Nastavničkog saveta potpuno na svome mestu.

O ovome se izveštava: Ministarstvo prosvete u Beogradu, svi ONOO-i na teritoriji Vojvodine s tim da o tome obaveste uprave svih gimnazija na svojoj teritoriji.

Smrt fašizmu- Sloboda narodu!

AJ;313-3-9

Načelnik
Odeljenja za prosvetu,
Spasoje Čobanski

61 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ДФЈ

Министарство просвете

Демократске Федеративне Југославије

ПОВ.Бр.26

28-IV-1945 год.

Доставља се списак лица која намеравам поставити за помоћнике министра, начелнике одељења и шефове отсека Министарства просвете, с молбом да се у смислу чл.3 Уредбе о постављењу у унапређењу државних службеника Демократске федеративне Југославије од 2- IV-1945 године, за ова постављења прибавити сагласност Претседника Министарског савета.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Министар просвете,
Владислав Рибникар

ПРИЛОГ

РБ	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ	Лични подаци	Стручна спрема	Раније звање и група	Да ли је дошао из војске или грађанства	Други подаци	Предлог за ново звање и групу	Напомена
1	МЕНЦЕЛ МАРТИН	Рођен 1904.г. у Игу (Словенија). Има 20 г. службе. Ожењен, једно дете.	Свршио учитељску школу.	в.д. начелника за школство III група 2 степен	дошао из војске	добар стручњак и организатор, самоницијативан, одан борби, добар карактер. Говори немачки језик.	за помоћника Министра II група 2 степен.	
2	СТОЈКОВИЋ ВУКО	Рођен 1896 г. у Мартинашима-Црна Гора. Ожењен, четворо деце. Има 25 година службе.	Учитељска школа и два семестра педагошких наука у Лозани (Швајцарска)	в.д. начелника Општег одељења III група 2 степен	дошао из војске	Добар познавалац посла, агитан, одан борби, чврст карактер. Говори француски и албански језик.	за начелника Општег одељења III група 1 степен.	
3	ДЕСИЋ СТЈЕПАН	Рођен 1912 г. у Батини - Хрватска. Ожењен, без деце. Има 11 год. службе.	Учитељска школа и Виша педагошка школа.	в.д. начелника Одељења за народно просвећивање III група 2 степен	дошао из војске	Врло вредан и умешан, одан борби, чврст карактер.	за начелника Одељења за народно просвећивање III група 1 степен.	
4	БАБИЋ ВЛАТКА	Рођена 1901 г. у Приквеници-Хрватска. Удата, без деце. Има 22 год. службе.	Учитељска школа	учитељица VIII групе	дошла из војске	Добар просветни радник и организатор, одана борби, добар карактер. Служи се немачким и италијанским језиком.	за начелника Одељења за школство III група 2 степен.	
5	СТОЛИСА- ВЉЕВИЋ др БОГДАН	Рођен 1899 г. у Удбини - Хрватска. Ожењен, једно дете. Има 22 године службе.	Филозофски факултет са положеним докторским испитом	в.д. начелника Одељења за културу III група 2 степен.	из грађанства – као професор гимназије.	Интелигента, али не показује довољно уметности у раду; за вријеме окупације био професор, али се добро држао.	за в. д. начелника Одељења за културу III група 2 степен.	
6	РАДИЧЕВИЋ ФИЛИП	Рођен 1908 г. у Горичанима - Црна Гора. Неожењен. Има 15 г. службе.	Учитељска школа	шеф Персоналног отсека Општег одељења IV група 1 степен.	дошао из војске	Врло поштен и доследан у послу; кроз борбу је доказао своју оданост НОП -у; чврст карактер.	за шефа Персоналног отсека Општег одељења IV групе 1 степена.	
7	ЛАЗИЋ МИ- ЛОВАН	Рођен 1883 г. у Горњем Милановцу - Србија. Ожењен, четворо деце. Има 26 год. службе.	Учитељска школа	учитељ V групе	из грађанства (затечен у Мин. Просвете)	Лично поштен; у послу марљив и умешан; пријатељ НОП-а.	за шефа Рачунско-техничког отсека Општег одељења IV групе 2 степена.	
8	ТУЈКОВИЋ НИКОЛА	Рођен 1886 г. Боки Которскоје. Неожењен. Има 36 год. службе.	Православна богословија	секретар Мин. Просвете IV гр. 2 степен.	из грађанства (затечен у Мин. Просвете)	Добар стручњак и врло марљив, судећи по његовом ћутању, не може се рећи да је пријатељски расположен.	за шефа Статистичког отсека IV групе 2 степена.	
9	ЖЕЖЕЉ АН- ДРЕЈА	Рођен 1900 г. У Бенковцу - Далмација Жењен, троје деце. Има 21 год. службе.	Филозофски факултет	инспектор Мин. Просвете IV гр. 2 степен.	из грађанства (затечен у Мин.просвете)	Добар стручњак и организатор. Врло марљив. Није пријатељски расположен према НОП-у, али се уз добру контролу може користити.	за шефа отсека за тежаче јавне приредбе Одељења за нар.просвећивање IV групе 1 степен.	
10	РАДУЛОВИЋ БРАНКО	Рођен 1890 г. у Београду. Ожењен, без деце. Има 35 год. службе.	учитељску школу и Вишу пед. школу	саветник Мин. Просвете IV групе 1 степена.	из грађанства (затечен у Мин.просвете)	Добар администратор и марљив у послу. Политички незаинтересован. Говори мађарски, служи се немачким и румунским јез.	за шефа отсека за организацију Одељења за нар. просвећивање IV група 1 степен.	
11	ЗАНИНО- ВИЋ ВИЦЕ	Рођен 1905 г. у Старом Граду-Хвар - Далмација. Неожењен, Има 14 год. службе.	Филозофски факултет	професор V гр.	из војске	Врло поштен; добар стручњак и марљив у раду; одан борби.	за шефа отсека за средње школе Одељења за школство IV група 1 степен.	
12	НИКОЛИЋ	Рођен 1901 г. у Крагујевцу.	Филозофски	професор V гру-	из грађанства	Добро познаје службене по-	за шефа Културно-науч-	

	МИЛЕН	Ожењен, без деце. Има 21 год. службе.	факултет	па.	(затечен у Мин.просвете)	слове и марљиво их обавља; Политички незаинтересован. Говори француски и служи се немачким.	ног Одељења за културу IV група 2 степен.	
13	ПРОДАНОВ РИСТО	Рођен 1897 г. У Патаросу – Егејска Македонија – Грчка (Македонац). Ожењен, троје деце. Има 32 год. службе	Филозофски факултет	професор IV групе 1 степе- на из војске	из војске	лично поштен; тих ио одме- рен; добар карактер; одан на- родно-осл. Борби.	за шефа Отсека за штам- пу Одељења за народно просвећивање IV групе 1 степен.	

Пов. Бр. 21
Београд, 28 априла 1945.
АЈ;313-1-1

Оверава
Министар просвете
Владислав Рибникар

62 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Пов. Бр. 46
15 маја 1945 год.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ЗА СРБИЈУ Персонално одељење

Упућује Вам се Поповић В. Момчило, бивши ратни заробљеник из Немачке на распоред.

Од Претседништва Министарског савета – Персонално одељење за именованог смо добили следеће податке:

„Рођен у Крушевцу 1912 године, Србин, православне вере. Свршио учитељску школу. Пре рата био учитељ. По оцени логорског руководства спада у ред проверених антифашиста и одлучни приста-
лица НОП-а. Поуздан за јавну службу, одан, вредан, политички свјестан. Сада се налази у Великој
Плани као учитељ на расположењу, додељен на рад ЈНОФ-у.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник
Општег одељења,
Вуко Стојковић

АЈ;313-1-1

РЕВОЛУЦИЈА И ТРАДИЦИЈА

(НЕ)БРИГА О АРХИВСКОЈ ГРАБИ

63 МИТАР БАКИЋ, ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР ПРЕДСЕДНИШТВА МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Претседништво Министарског савета
Демократске Федеративне Југославије
К.бр.187
29 – V – 1945 г.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Наше народне власти са недовољно разумевања приступају архивама, које су за собом остави-
ли непријатељи и њихови помагачи. Исто тако без претходне провере и прегледа уништавају се архиве
разних непријатељских организација и установа.

Како су те архиве, забелешке и евиденције од необичне важности по рад Државне комисије за
утврђивање злочина окупатора и њихових помагача и по историју наше Народно-ослободилачке бор-
бе, то вам скрећемо пажњу на горње чињенице са напоменом да Земаљске владе и поједина министар-
ства у својим доменима, хитно треба да изуладу упутства да се све ове архиве најбрижљивије обезбеде
од сваког уништавања и да се не смеју уништити пре стручног прегледа Државне комисије и њеног

одобрења, односно прегледа и одобрења надлежне Земаљске комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, скрећући пажњу свим органима на одговорност због пропуштања извршења ове дужности.

Смрт фашизму – слобода народу!

AJ;313-10-34

Генерални секретар,
Митар Бакић, с.р.

**64 МИХАИЛО АПОСТОЛОСКИ, ГЕНЕРАЛ ЛАЈТАНТ, ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА
ГЕНЕРАЛШТАБА ЈА – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Министарство народне одбране
Генералштаб Југословенске Армије
Одељење историско и за ратне опите
ис бр.107/45
15. VI 1945. год.

**МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КУЛТУРУ**

БЕОГРАД

Na vaš dopis broj 1644 od 12 o.g. javljamo vam da je Ministarstvo Narodne odbrane mišljenja da do-
tična arhiva mora ostati kod Generalštaba, koji će obaviti vojno-stručno sređivanje arhivskog materijala i nje-
govu obradu. Sastavljanje mešovite komisije za pregled arhive ne bi bilo podesno, jer u njoj mogla bi ponići
diskusija sa članovima, koji stručno nisu spremljeni za vojno istorijske studije i ne mogu shvatiti pravilno što
se odnosi iz arhivskog materijala na „vojne ciljeve“ a što ne, tim pre što materijal u vojnoj arhivi može da se
odnosi samo na vojne ciljeve. Ovim se ne isključuju da posle vojno-stručnog pregleda arhive jedan njen deo
nema trajnog vojnog istorijskog značenja bude predat u Državnu Arhivu, a isto tako tamo biće predat na čuva-
nje i već obrađeni materijal, ali isključivo za čuvanje a ne radi sređivanja.

Gornje vam dostavljamo radi znanja, a istome će se pristupiti čim bude uređeno pitanje prostorija za
smeštaj iste arhive u ovom Ministarstvu.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБА

General – lajtnant

AJ;313-10-35

M.[ihailo] Apostoloski

**65 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ
ДФЈ – АУТОКОМАНДИ ЈА, БЕОГРАД**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
бр. 1944
27 јуна 1945 год.

**АУТО КОМАНДИ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ
ТРАНСПОРТНО ОДЕЉЕЊЕ**

БЕОГРАД

За време прошлогодишњег бомбардовања Београда од стране савезника Управа Државне архи-
ве у Београду морала је један део старих архивалија од велике вредности пренети у тресоре Народне
банке, да би их на тај начин сачувала од евентуалне пропасти. Како је сада опасност прошла Народна
банка тражи да се та архива изнесе из тресора и да јој се тресори испразне. Да би ово Министарство
могло по томе да поступи и да архивалије врати на своје место и уреди, потребна су му превозна сред-
ства, па молим Одељење да нам за сутра 28 ов. месеца стави на располагање један већи камион, којим
би се у току сутрашњег дана тај посао завршио.

Напомињем да сам се у вези телефонског разговора са руководиоцем тога Одељења обратио телефоном Државном транспортном предузећу (капетану Баруху), од кога сам пак добио одговор да би нам то предузеће могло ставити на расположење камион само уз наплату износа од 1800.- динара, као и сваком другом приватном лицу. Како ово Министарство нема новчаних средстава за ову исплату, а неопходно је потребно да се пренос што пре изврши, поново молим да нам то Одељење за сутра стави на расположење тражени камион.

Шофер нека се јави Управи државне архиве Карнецијева улица бр.2, сутра у 8 часова пре подне.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Начелник

Општег одељења,

[Вуко Стојковић]

AJ;313-10-34

**66 ДР. НИКОЛА ШКЕРОВИЋ, В.Д. УПРАВНИКА ДРЖАВНЕ АРХИВЕ У БЕОГРАДУ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Министарство просвете

Демократске Федеративне Југославије

Државна Архива

бр.179

8 октобра 1945 год.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Задатак је Државне архиве да за научне и практичне сврхе сачува све документоване манифестације: културно-просветне, политичке, економске, друштвене итд. Другим речима, да научницима и руководиоцима свих врста животне делатности осигура могућност да прате и проучавају ток и развој целокупног живота по документима који ће сређени, бити чувани по архивима.

Да би Државна архива могла одговорити томе задатку потребно је:

А) Предузети потребне мере да се очувају све разноврсне архиве на територији ДФЈ. Јер се дешавају случајеви да се поједине архиве уништавају, а није реткост да архиве пропадају у влажним и несигурним просторијама.

Да се то не би дешавало, требало би хитно дати потребна упутства да се архиве не смеју уништавати, већ да се чувају, бар у стању у коме се налазе, док питања архива не буде уређено једним општим Статутом о архивама.

Б) Наредити да све штампарије, односно аутори из Београда бесплатно достављају Државној архиви на чување и приручну библиотеку, бар по један примерак свих службених – државних издања, (новине, законе, уредбе, правилнике и.т.д.), и научних публикација из разних научних области, а из других места Просветним централама федералних јединица. Сматрам да је неопходна, хитна потреба донети Статут о архивама уопште.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

В.Д. УПРАВНИК-а

Државне Архиве

Н.[икола] Шкеровић

AJ;313-10-34

**67 БОРИС ЗИХЕРТ, ПРЕДСЕДНИК КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ
– ГЕНЕРАЛНОМ СЕКРЕТАРИЈАТУ ФНРЈ**

Комитет за школе и науку

при Влади ФНРЈ, Београд

Бр. 943, 8. јун 1946.

ГЕНЕРАЛНОМ СЕКРЕТАРИЈАТУ ФНРЈ, БЕОГРАД

Управник Државне архиве Др. Шкеровић обратио се Комитету за школе и науку при Влади ФНРЈ следећим дописом:

“Државној архиви су познати случајеви упропашћавања архива појединих државних установа. Такви су случајеви са архивама Окружног суда за Округ Београдски, Првог пореског одељења у Београду, Окружног суда и начелства у Крагујевцу од 1839. године на овамо и др., те се на тај начин уништава драгоцен материјал за проучавање историје привредног и друштвеног живота наших народа. Поред тога у листу ‘Политика’ од 17 марта о. г. отштампан је оглас који се позивају сва државна надлештва, све јавне и приватне установе, да сву стару хартију ставе на расположење Државном предузећу за прераду отпадака у Београду. Државна архива је 19 марта о. г. умолила Комитет за културу и уметност за дејство да ни једна установа не сме ни под каквим условима или изговорима никоме предавати своје архиве без претходног обавештења и пристанка Државне архиве. Генерални секретаријат при Влади ФНРЈ под К.Бр. 788-946 г. издао је распис у том смислу, чија садржина није позната Државној архиви, јер јој није ни достављена. Међутим, како тај распис није ни отштампан у дневним листовима, те није добио шири публицитет, тј. нису се упознале све установе, моли се Комитет за школе и науку за дејство да се донесе одлука о том:

1. да ни једно државно надлештво, ни једна јавна ни приватна установа не смеју, ни под каквим изговором, никоме предати своје архиве ни део тих архива без претходног обавештења и пристанка Државне архиве, која ће преко својих стручних лица ценити вредност сваког појединог архива, и
2. да се ова одлука отштампа у свима дневним листовима свих федералних република.”

На темељу факата изнесених у горњем допису предлагемо да се у опште државном интересу, а пре свега у циљу сачувања важних докумената за изучавање историје наших народа, хитно донесе и објави одлука којом се свим државним надлештвима и приватним установама забрањује уништавање архива, односно предавање архива на уништење, сем уз претходно одобрење органа Државне архиве или лица која су за то овлашћена од Министарства просвете народних република.

СМРТ ФАШИЗМУ-СЛОБОДА НАРОДУ!

Председник Комитета за
школе и науку,
Борис Зихерл

AJ;315-16-35

**68 ДР НИКОЛА ШКЕРОВИЋ, УПРАВНИК ДРЖАВНЕ АРХИВЕ У БЕОГРАДУ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ**

Државна архива
Федеративне Народне Републике
Југославије Бр. 681,
8 VII 1947. год. Београд

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД

У прилогу под 1/2/ част ми је доставити ради обавештења:

1) акт Државне инвестиционе банке ФНРЈ од 4 јула т.г. у препису, којим се ултимативно тражи да Државна архива до 20 јула преузме од Државне инвестиционе банке један велики архивски материјал, који чини 4 до 5 вагона, у противном случају да ће тај важан материјал предати фабрици папира, као стару хартију на прераду;

2) одрговор Државне архиве на тај акт.

При томе је потребно истаћи да је дотични архивски материјал, који садржи документа о: репатриционим комисијама, секвестрима, ратном плену; централној каси за време окупације, ратној штети, државним дуговима, унутрашњим заљјмовима и т.д., врло важан за историјску, економску и политичку обраду и осветљавање једног важног периода из живота наших народа.

Зато молим Комитет за школе и науку да предузме потребне кораке и спречи најављено уништавање поменутог архивског материјала.

СМРТ ФАШИЗМУ-СЛОБОДА НАРОДУ!

Управник Државне архиве
др Никола Шкеровић

AJ;315-16-35

**69 ДР НИКОЛА ШКЕРОВИЋ, УПРАВНИК ДРЖАВНЕ АРХИВЕ У БЕОГРАДУ
– ДРЖАВНОЈ ИНВЕСТИЦИОНОЈ БАНЦИ**

Државна Архива
Федеративне Народне
Републике Југославије
Бр. 681,
8 VII 1947 год. Београд

ДРЖАВНОЈ ИНВЕСТИЦИОНОЈ БАНЦИ ФНРЈ, БЕОГРАД

У вези акта Државне инвестиционе банке – Дирекција дугова – V – 24675 – 1775/09 од 4 јула 1947 који је примљен 5 – VII – т.г. у 11 часова управы Државне архиве ФНРЈ част је одговорити што следи:

Државна архива је на позив Инвестиционе банке од 19 фебруара 1947 год. Перс. бр. 71 изаслала своје стручно лице за преглед архивалија којима рукује Државна инвестициона банка.

На основу тога реферата Државна архива је својим актом бр. 363 од 24 априла 1947 године замолила Државну инв. банку да “предузме потребне мере и среди и чува у подесним просторијама архиву Одељења државних дугова и кредита, са документима Репарационе комисије, секвестра, ратног плена итд. Све донде док Државна архива ФНРЈ не буде у могућности да ту архиву преузме.”

Из акта Државне инв. банке од 4 јула т.г. види се да се међу тим архивалијама налазе и документа централне касе за време окупације, као и документа бив. одсека ратне штете, односно Одељења државних дугова (разни документи, преписка и досије-и унутрашњих зајмова итд.). По себи се разуме да се напред наведени захтев Државне архиве ФНРЈ односи у целисти и на тај архивски материјал.

Од тога времена, 24 априла 1947 године, Државна архива није добила никакво даље обавештење о поменутој архиви, и ако је то очекивала, пошто је било потребно да се та растурена архива доведе у ред, тј. да се среди те тако очува и омогући њена уредна предаја Државној архиви кад ова “буде у могућности да је преузме”.

Међутим Државна инвест. банка актом бр. 24675-1775/09, без икаквога обавештења о стању те архиве, ултимативно захтева да Државна архива до 20 јула т.г. преузме поменути архивски материјал, у противном “банка би била принуђена [...] да га, као стару хартију, уступи фабрици на прераду”.

Такво постављање овога питања изненађује, тим више, што се ради о несумњиво врло важном архивском материјалу, који садржи податке о: репарацијама, секвестру, ратном плену, централној каси за време окупације, државним дуговима, унутрашњим зајмовима итд., и без кога, очигледно, не може бити обрађен и осветље један важан период времена из нашег народног и државног живота. Али и поред те историјске, економске и политичке важности, уништавање дотичног архив. Материјала било би очигледна повреда закона и законских наређења народних власти ФНРЈ (Види одлуку АВНОЈА од 21 новембра 1944; Закон од 24 маја 1945 год. Циркулар Владе ФНРЈ од 5 јуна 1946 г. бр. 1449 упућен “свим савезним министарствима и владама Народних Република”). Цитирани напред циркулар изричито одређује: “Забрањује се предаја архива, које имају документа културно-историјског значаја предузећима за прерду хартије, без сагласности Државне архиве или установе која води рачуна о архивским документима”.

Скрећући пажњу Државне инвестиционе банке на наведене законске прописе, управа Државне архиве ФНРЈ извештава да она, на жалост, нема могућности да у назначеном року преузме архивски материјал о коме је реч у овоме акту, јер су све њене просторије до максимума оптерећене. Зато се моли управа Државне инв. банке да поменути архивски материјал сачува у целисти све док Државна архива ФНРЈ буде у могућности да га сређен преузме.

Акт Држ. инв. банке и овај одговор Државне архиве достављен је Комитету за школе и науку при Влади ФНР Југославије.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Управник Државне архиве
Др. [Никола] Шкеровић

AJ;315-16-35

**70 ВЛАДО МАЂАРИЋ, СЕКРЕТАР КОМИТЕТА ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ
ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ – ЗАВОДУ ЗА ЗАШТИТУ И НАУЧНО ПРОУЧАВАЊЕ
СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ И ПРИРОДНИХ РЕТКОСТИ, БЕОГРАД**

POV:1114/47

10.XI 47

Predmet: Uništenje dela zemunskog arhiva

Dana 3 - XI - 47 godine, drug Lazar Čelap saopštio je Komitetu za Kulturu i Umetnost Vlade F.N.R.J., da je arhivski materijal koji se nalazio pri NO-Zemun, prodat kao stara hartija i uništen, o čemu prilažemo overenu izjavu druga Lazara Čelapa.

Molimo Vas da po ovom predmetu preduzmete istragu i utvrdite tačnost navoda druga Čelapa te raspravite pitanje odgovornosti.

U koliko budu iskazi druga Čelapa tačni, t.j.u koliko je zemunski arhiv uništen, smatramo da bi bilo potrebno da nadležnim narodnim vlastima podnesete tužbu s pozivom na propise Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih retkosti.

Molimo Vas da po gornjem predmetu dostavite što pre opširan izveštaj.

S.[mrt] F.[ašizmu] – S.[loboda] N.[arodu]

SEKRETAR

Komiteta za Kulturu i Umetnost

Vlado Mađarić

ПРИЛОГ 1

Комитет за културу и уметност Владе ФНРЈ

ПРЕДМЕТ: Уништење једног дела земунског архива. Саслушање друга Ћелапа Лазара

Дана 3-XI-1947 године дао је пред друговима Радивојем Љубинковићем, Дејаном Гојковићем и Банковић Даницом, службеницом овог Комитета следећу изјаву:

Већи део земунског архива пренет је 1939 године у Градску библиотеку у Београду, а један мањи део остао је у згради земунског магистрата. Априла месеца 1946 године почело је са уређивањем архивске грађе која се налазила у Београду. Просветно одељење ИНО-а Београда ставило је другу Лазару Ћелапу у задатак извршење овог уређивања.

Марта месеца 1947 године обратио се Народни одбор Земун Просветном одељењу ИНО-а Београд са захтевом да се и преостали део земунског архива пренесе у Београд, јер се зграда у којој се он тренутно налази руши. Пошто у Београду није било просторија замолило је Просветно одељење ИНО-а да земунски народни одбор стави на расположење просторије да се архивалије сместе док се у Београду не нађу одговарајуће просторије за њихов смештај.

После ове интервенције Народни одбор Земун дао је једну просторију где је материјал пренет. Том преносу присуствовао је, на позив Просветног одељења ИНО-а, Лазар Ћелап као стучњак и установио да се уз материјал другоразреног значаја налази и маса првокласног архивског материјала. Као пример друг Ћелап наводи да је приликом ове сеобе пуким случајем дошао до акта извнредно велике важности који се односи на годину 1848 и садржи извештај земунског магистрата Бечком Крикоминистеријуму о догађајима у 1848 години у Земуну и околини. Друг Лазар Ћелап тврди да у преосталом материјалу нису ретки документи који су поважности једнаки горе наведеном. Трба нагласити да је овај део материјала припадао XIX и делом XX веку.

Извесни друг Златовић из Народног одбора Земун позвао је 5. јула т.г. телефоном друга Лазара Ћелапа и саопштио му да ће Народни одбор Земун продати архив као стару хартију, јер је наводно пресељење у нову просторију имало за последицу грубо оштећење архива, јер су се том приликом фасцикле растуриле.

На ово саопштење друга Златовића друг Ћелап је одговорио да се продаја архива као стара хартија не сме чинити и скренуо је пажњу да ће они који нешто слично предузму за такав рад бити одговорни.

Друг Лазар Ћелап је отишао после овога разговора шефу Отсека за културу и наставу при ИНО-у Београда другарици Ради Димитријевић и замолио [је] за интервенцију.

Касније је сазнао да је интервенција предузета, али је као одговор добивен извештај од НО Земун да је хартија тј. архивска грађа већ продата, јер нема историјске вредности. У одговору је сем тога наведено да је НО Земун пре тога предузимао кораке и код Државног архива односно Просветног одељења ИНО-а у Београду да се та архивска грађа пренесе и осигура, али то није учињено. Сазнавши за ове наводе Народног одбора Земун друг Ћелап је отишао у Државни архив где му је речено да после марта 1947 године нико није у земунском архиву са њима говорио.

3 новембра 1947 г.

Да су предњи наводи тачни тврди:

Београд

Лазар Ћелап

ПРИЛОГ 2

Народна Република Србија

Завод за заштиту

и научно проучавање споменика културе

бр. 58

18. I 1948. год.

ЈАВНОМ ТУЖИОШТВУ ГРАДА БЕОГРАДА

Предлог о подизању оптужнице противу руководиоца ИОНО-а

VIII рејона – Земун због прекршаја из општег Закона о заштити споменика културе и природних реткости (Сл.листФНРЈ бр. 81/11).

Актом својим Пов. бр. 1114/47. Комитет за културу и уметност Владе ФНРЈ доставио је Заводу за заштиту и научно проучавање споменика културе НРС, извештај друга Лазара Ћелапа, руководиоца градског архива у коме се излаже случај са уништењем архива бив. Земунског магистрата, веома значајног за проучавање политичке историје нашега народа и који је као такав под заштитом државе у смислу чл. 1 Општег Закона о заштити споменика културе и природних реткости.

У смислу чл. 2. и 4. ов. зак., Завод се актом својим бр. 520/47. обратио ИОНО-у VIII рејона – Земун тражећи ближе обавештења о судбини оног дела архива бив. Земунског магистрата, који је остао у Земуну. И ако је у пом акту био одређен рок у коме се тражио одговор, ИОНО-у VIII рејона није одговорио на тражење Завода, те је исти био поновљен актом бр. 783/47. (види прилог под 1,2 и 3).

Тек на ово поновно тражење, Завод је добио од Повереника за просвету ИОНО-а VIII рејона Земун извештај о судбини архива бив. Земунског магистрата из кога се види да је овај архив збиља уништен продајом предузећу Отпад (в. пр. под 4).

Оваким поступком одговорних руководиоца VIII рејона – Земун учињен је прекршај прописа чл. 5 општег Закона о заштити споменика културе и природних реткости који повлачи казну из чл. 18 истога закона, те молимо Јавно тужиоштво да поведе истрагу по овом случају и противу криваца подигне оптужницу тражећи највећу казну.

Главни сведок по овом предмету: Лазар Ћелап може се позвати на тел. 22-710 (Градска библиотека).

С.[мрт] Ф.[ашизму] – С.[лобода] Н.[ароду]

Директор

AJ; 314-1-4

М.[илорад] Панић-Суреп

УКИДАЊЕ СТАРИХ ПРОСВЕТНИХ ФОНДОВА

71 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ

– МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА ДФЈ

Министарство просвете

Демократске Федеративне Југославије

Одељење за народно просвећивање

БР. 1802

19 јуна 1945 год.

218

Предмет: Тражи се сагласност за ликвидацију Фонда Средишњег одбора за васпитање народа при Министарству просвете.

МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА

БЕОГРАД

Средишњи одбор за народно просвећивање при Министарству просвете (под окупацијом назван Средишњи одбор за васпитање народа) основан је 1920 год. са задатком да ради на општем просвећивању широких слојева народа. Своје приходе одбор је остваривао од добровољних прилога који су се купили у целој земљи у виду „Видовданског дарка“.

За време окупације донета су нова правила Средишњег одбора за васпитање народа (IV бр.2685 од 30-IV-1943 год.). Ова правила донета су на основу овлашћења тадашњег Министарског савета, а одобрио их је и Министар финансија.

Данашње стање благајне овог Фонда, који је блокиран, износи:

Депо у банкама	Дин.	185.720 (окуп. дин.)
Чековни рачун Поштанске штедионице	Дин.	210.613 -//-
СВЕГА :	Дин.	396.333 (окуп. дин.)

Како се савезно Министарство просвете – Одељење за народно просвећивање – не руководи директно радом просветних установа на терену, то се ни овај Фонд не би могао више обнављати оним начином прикупљања прихода како је то Правилником предвиђено. Једини пут за обезбеђење нових новчаних средстава овог Фонда био би путем редовног буџета, а то не би било ни правилно ни целисходно. Према томе, овај Фонд изгубио је свој разлог постојања.

Стога предлажем да се Фонд Средишњег одбора за васпитање народа ликвидира тако да се од постојеће суме у износу од дин. 396.333 (окуп. дин.) набави разни просветни материјал и раздели федералним јединицама.

Молим да се са овим предлогом сагласи и Министар финансија.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-2-7

Владислав Рибникар с.р.

**72 АНДРИЈА КОПРИВИЦА, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ –
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Федерална Црна Гора
Министарство просвете
Број 1113
24.I 1946 г.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЈЕТЕ ФНРЈ

– Задужбинско одјељење –

БЕОГРАД

Овом Министарству често се обраћају за обавјештење појединци из Боке са питањем шта је са Фондом Ћуковића из чијих су се средстава помагали студенти Рисанске општине. Да бисмо могли дати потребна обавјештења и сами се упознати детаљније са читавим питањем које се односи на тај Фонд, молимо Савезно Министарство да нас најхитније упозна са следећим:

- 1) Ко ће руковати са Фондом Ћуковића: наше Федерално Министарство или Савезно,
- 2) Да ли је утврђено којом количином новца тај Фонд располаже у Америци,
- 3) Да ли је сву непокретну имовину у Америци уновчио онај који тим Фондом руководи и колика је та сума новца.

Према нашем обавјештењу Фондом у Америци руководи сестрић Ћуковића Петар Јовановић, који се налази у Денверу – Колорадо.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-3-9

ПОМОЋНИК
Андрија Копривица

**73 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ
ФНРЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ**

Бр.1179/46

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД

Да би ово Министарство могло дати обавештење Министарству просвете Црне Горе по питању задужбине ЋУКОВИЋА из Рисна, молим за извештај о намени и стању ове задужбине, као и о томе да ли је непокретно имање Задужбине у Америци уновчено и ко тим имањем-фондом у Америци сада управља.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

2 фебруара 1946 год.

Начелник
Општег одељења
[Вуко Стојковић]

AJ;313-3-9

**74 ВУКО СТОЈКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ
ФНРЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Демократске Федеративне Југославије

Број 184

15 II 1946 год. Београд

У вези са вашим актом Каб.бр.1131/46 доставља се препис извештаја Министарства просвете Србије о стању и намени задужбине Ћуковића.

Питање о томе ко ће овом задужбином руковати још није решено. Засада том задужбином још рукује Министарство просвете Србије.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

16 фебруара 1946 год.

Београд

Начелник
Општег одељења,
Вуко Стојковић

ПРИЛОГ

**МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Београд

У вези Вашег акта бр. 1179/46 доставља Вам се извештај о стању и намени задужбина Ћуковића.

Лазар и Стана Ћуковић – стање 31 - XII -1945 године.

119 ком. обвез. 2,1/2% ратне штете у номиналном износу Дин.119.000.-

50.290 -//- 7% инвест. зајма -//- -//- 5,029.000.-

Уложна књижица бр. 1612 код Држ. Хип. Банке са 2% кам. У ЈФ.Дин. 2.918.-

Улог код Централ. Благ. Задужб. Отсека са 2% камате у Ј.Ф.Дин. 20.237,57

ЦИЉ ЗАДУЖБИНЕ:

„Приход главнице има се употребити на издржавање ђака сиромашних родитеља из Рисна како мушких, тако и женских и то у првом реду долазе:

а) деца од лозе Лазара и Стане Ћуковића, како са очинске тако и са материнске стране, ако су добри ученици и ако су им родитељи сиромашног стања, тако да децу не могу сами издржавати; а у другоме реду пак долазе:

б) деца сиромашних родитеља из Рисна, који су добри ученици и доброг владања“.

Васа Лазара Ћуковића

50.000 ком. обвез. 7% инвест. зајма у номин. износу динара 5,000.000
Улог код Централ.благајне Зад.отсека са 2% камате [динара]15.237,50

ЦИЉ ЗАДУЖБИНЕ:

„Општина у Рисну дели приход фонда: „2/3 као помоћ сиромашним лицима родом из Рисна, 1/3 помоћ сиротињи у селима рисанске општине“.

Ништа нам није познато о имању у Америци“

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-3-9

Шеф
Задужбинског отсека
Загорка Павловић

75 ПЕТАР ИВИЋЕВИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ФНРЈ

Министарство унутрашњих послова
Федеративне Народне Републике Југославије
IV број 11038/48
30 јуна 1948. год.

Министарство унутрашњих послова ФНРЈ по предмету имовине бившег Друштва Св. Саве на основу члана 31 Закона о удружењима, зборовима и другим јавним скуповима доноси

РЕШЕЊЕ

Имовина бившег Друштва Св. Саве постала је опште-друштвена имовина.

За органа управљања са овом имовином одређује се Комитет за школе и науку Владе ФНРЈ.

Овим се ставља ван снаге решење бр. 91 од 2 јануара 1947 године.

Образложење

Друштво Св. Саве основано је 1886 године, а пре 6 априла 1941 године деловало је на целој државној територији и имало седиште у Београду. Ово удружење није у законском року обновило рад, због чега је решењем бр. 91 од 2/1-1947 била наређена секвестрација његове имовине на основу првобитног става 5 члана 31 Закона о удружењима и имовина предата Комитету за школе и науку Владе ФНРЈ.

Пошто је Законом о изменама и допунама закона о удружењима измењен став 5 члана 31 и према овим изменама имовина необновљених удружења проглашена општенародном имовином, то је у смислу ових измењених одредаба и прописа о управљању и располагању са општенародном имовином ваљало одлучити као у диспозитиву овога решења.

По чл. 5 Закона о таксама решење је донето без таксе.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

По овлашћењу
министра унутрашњих послова
помоћник
Петар Ивићевић

AJ;315-1-1

ДРЖАВА И ЦРКВА

ТРАДИЦИОНАЛНИ ПРАЗНИЦИ

76 АРСЕНИЈЕ, ЕПИСКОП МОРАВИЧКИ ВИКАР ЊЕГОВЕ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХА СРПСКОГ Г. ГАВРИЛА – НОО ЗА СРЕЗ СРЕМСКО-МИТРОВАЧКИ, СРЕМСКА МИТРОВИЦА

Архиепископ Пећки
Митрополит Београдско-Карловачки
и Патријарх Српски

НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКОМ ОДБОРУ ЗА СРЕЗ СРЕМСКОКАРЛОВАЧКИ У СРЕМ. КАРЛОВЦИМА

Против одлуке школске власти достављене ми 24. јануара о.г. под бр.409/1945. у ствари забра-
не прослављања Св. Саве верским обредом у школама, као претставник рпске православне цркве и ви-
кар Његове Светости Патријарха Српског, подносим путем Обласног Народно-Ослободилачког Одбора

ЖАЛБУ

Главном Народно-Ослободилачком Одбору Војводине и молим, да се та одлука поништи, да би
се на тај начин, пошто је свечаност већ прошла, дала сатисфакција Српској православној цркви.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

У Српском народу већ одавно постоји обичај, да се Св. Сава најсвечаније прославља како у цр-
кви, а тако исто и у школи. У свима нашим селима постоји обичај, да народ после Св. Литургије са ли-
тијом иде у школу, где се свети водица и реже колач, после чега долазе говори и децје декламације. Ми
смо мислили, да и ове године, у ослобођеном Срему, прославимо Св. Саву онако како су га наши стари
вековима прослављали. Међутим изашла је горња одлука, по којој се колач може резати само у Цркви.
Школска власт није смела укидати тај наш вековима освештан обичај и то за време рата, у близини
фронта. Школска власт није смела донети такву одлуку још из ових разлога:

Свети Архијерејски Синод ме је известио и то на основу наређења повереника за просвету, да
ће се Св. Сава прослављати у школама са верском обредом, као што се то види из прославе Св. Саве на
београдском Универзитету. За то, кад постоји једно такво наређење федеративне јединице Србије, онда
школска власт аутономне Војводине није могла издати наређење, које је у противности са наређењем
школских власти у Србији. Ништа не мења ствар, што аутономна Војводина још није пришла Србији.
Јер, тежиште целе ствари је у томе, да се о једном предмету, као што је прослава Св. Саве, не могу из-
дати 2 противречне одлуке, не може бити, да један православни народ у једној православној Цркви
Српској на два различита начина прославља Св. Саву. То је једна крупна начелна ствар у којој не сме
бити размимомлажења између аутономне власти и федеративне јединице. Нити се школска власт Вој-
водине може позвати на то да она *de iure* не припада Србији, па да услед тога она може издавати наре-
ђења каква хоће. Јер, ако Војводина *de iure* и не припада Србији али јој припада *de facto*, а припашће
јој и *de iure*. Ништа не треба да буни школску власт, што је највиша власт изјавила, да ће Војводина би-
ти аутономна у оквиру оне федеративне јединице, којој се буде прикључила. Највиша власт се изјасни-
ла тако из разлога што није хтела да јој се пребаци, да хоће да прејудуцира вољу народа Војводине.
Али, са свим је природно, да ће се Војводина прикључити Србији, јер је Српски народ у Војводини и у
Србији један и исти, једне, православне вере. Томе треба додати и то да су војвођански Срби више од
једнога века учествовали у изградњи Србије, учествовали у ослободилачким ратовима њезиним. При-
кључиће се Војвођани Србији и из геополитичких разлога. То Срби могу учинити што имају апсолут-
ну већину у Војводини, укључивши ту и Срем. Такво питање не би требало ни поставити, јер се Војво-
дина још 25 новембра 1918 године изјаснила за Србију. С њим су се заједно изјаснили и Буђевци и
други као што су Словацки, Крашовани, Шокци, Хрвати. Једно је дакле, да Војводина припада српском
простору, због чега се у верским питањима не могу доносити противречне одлуке. За то није било це-
лиходно, да се укида један верски обичај, који има симболичко значење, да између цркве и школе по-
стоји веза, да и једна и друга раде на истом пољу, само сваки у своме делокругу. Црква облагорођава
душу а оплеменава срце, а школа развија ум. Та веза између школе и цркве има симболички значај, да
вера и наука не морају бити непријатељи, него и једна и друга теже једном истом циљу, а то је добро
народа.

Ја сам тврдо убеђен, да је укидање овога верскога обичаја изазвало велико незадовољство код
српскога народа у Војводини.

Из тих разлога молим Главни Народно Ослободилачки Одбор Војводине, да поступи као што је то у диспозитиву жалбе наведено.

Арсеније,
епископ Моравички
АЈ;313-5-18

викар Његове Светости Патријарха Српског

**77 *МАТИН МЕНЦЕЈ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО МИНИСТАРСТВА
ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ГЛАВНОМ НОО ВОЈВОДИНЕ***

Министарстви просвете ДФЈ
Број 723
6 априла 1945 год. Београд

ГЛАВНОМ ГЛАВНОМ НОО ВОЈВОДИНЕ

У вези жалбе коју је у Архиепископ Пећки Митрополит Београдско-Карловачки и Патријарх српски Д. Е. М. Бр. 12 од 30 јануара 1945 год. коју је доставио Свети Архијерејски Синод Српске православне цркве под бр. 115 зап. 64 од 17/4 фебруара о.г. преко Повереништва за просвету АСНОС-а овом Министарству, због забране прославе Св. Саве са верским обредом, са напоменом да је Повереништво за просвету АСНОС-а својим расписом бр. 68 т.г. одобрило прославу Св. Саве са верским обредом у свима школама. А пошто је свечаност већ прошла, молим да се та одлука поништи, да би се на тај начин дала сатисфакција Српској православној цркви.

Доставља се предње ради знања и поступка.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник
Одељења за школство
Матин Менцеј

АЈ;313-5-18

**78 *МИТАР БАКИЋ, ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР ПРЕДСЕДНИШТВА МИНИСТАРСКОГ
САВЕТА ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ***

Претседништво Министарског Савета
Демократске Федеративне Југославије
К. Бр. 846
5.IX.1945. Београд

**MINISTARSTVU PROSVETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE**

Beograd

Pojedina ministarstva obratila su se Pretsjedništvu Ministarskog savjeta sa prijedlogom da se pitanje praznika uredi što prije zakonskim putem, ističući kao razloge za ovo: što često trpe važni i hitni poslovi zbog toga radici i čak i po neke ustanove smatraju da ne treba raditi u izvjesne praznične dane i zatim što je pitanje praznika aktuelno kod plaćanja prekovremenog rada u smislu odredbe čl. 18 Uredbe o regulisanju nadnica i plaća radnika i namještenika u državno privrednim i privatnim preduzećima, ustanovama i organizacijama.

Pretsjedništvo Ministarskog savjeta smatra da još nije vrijeme da se izdaje zakon ili bilo kakva načelna odluka o praznicima, zato što još nisu uređeni odnosi između države i pojedinih vjerskih zajednica.

Međutim, nema smetnje da pojedina Ministarstva izdaju u krugu svoje nadležnosti propise da se izvjesni važni i hitni poslovi i radovi izvode i u praznične dane.

Što se tiče pitanja primjene odredbe čl. 18 pomenute Uredbe jasno je da će se ona primjenjivati na nedjelju i na državne praznike koji su do sada ili koji budu ubuduće proglašeni kao takvi od naših nadležnih organa.

Pretsjedništvo Ministarskog savjeta Demokratske Federativne Jugoslavije do donošenja definitivnih zakonskih propisa, odlučivaće u svakom konkretnom slučaju koji će se vjerski praznici osim nedjelje smatrati kao praznici u smislu navedene odredbe čl. 18 Uredbe.

Smrt fašizmu- sloboda narodu!

Dostavljeno:
Svim savezним ministarstvima
Svim zemaljskim vladama
Državnim komisijama: Za utvrđivanje
zločina, za Ratnu štetu, Kontrolno-računskoj
komisiji i Personalnom odeljenju Predsed. Vlade.
AJ;313-2-6

Generalni sekretar
Mitar Bakić

**79 НИКО ПАВИЋ; МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– ДИРЕКТОРИМА ГИМНАЗИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ**

ФЕДЕРАЛНА ЦРНА ГОРА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
Одјелјење за школе
Бр. 6048
Цетиње, 19-ХП-1945 год.

ДИРЕКТОРУ ГИМНАЗИЈЕ

СВИМА

У вези са питањима која долазе од појединих директора средњих школа и управитеља основних школа, у које дане школе не раде и које празнике треба светковати, дају се следећа привремена упутства, која ће важити до доношења Правила о празницима:

У свима основним и средњим школама Народне републике Црне Горе празноваће се, осим недеље, ови празници:

1. Сви државни празници
2. Нова година (календарска), Божић (четири дана: Бадњи дан и три дана Божића), Свети Сава, Ускрс (сва три дана).
3. По споразуму са Мјесним одбором поједине школе могу да не раде на дан мјесне народне светковине (сабора).

На дан Светог Саве, у школама се може одржати прослава са краћим програмом културно-просвјетног значаја у духу нових демократских стремљења наше народне просвјете.

Предње се доставља на знање и управљање.

Смрт фашизму – Слобода народу!

Министар просвете
Нико Павић, с.р.

AJ;313-3-9

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА И УКИДАЊЕ БОГОСЛОВИЈА И БОГОСЛАВСКОГ ФАКУЛТЕТА

**80 ЈОСИФ ЦВИЈОВИЋ, МИТРОПОЛИТ СКОПСКИ И ЗАСТУПНИК СВ. АРХИЈЕРЕЈСКОГ
СИНОДА СПЦ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Свети архијерејски Синод
Српске Православне Цркве
Бр. 569/Зап. 162
4.IV/22.III. 1945 године, у Београду

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДЕМОКРАТСКЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БЕОГРАД

У смислу одлуке Светог Архијерејског Синода под горњим број и датумом, част Нам је уколико Министарство за дејство, да се у погледу веронаучне наставе у школама, успоставити стање које је постојало и пре рата, а нарочито да верску наставу, где исту из техничких разлога не могу обављати

стални вероучитељи и свештеници, могу вршити и учитељи дотичне школе, на предлог надлежних црквених власти.

Ово тим пре, што је то општа жеља нашег народа и што су се ђачки родитељи стопроцентно изјаснили да им се деци обавезно предаје веронаука у школама.

За Претседника
Светог Срхијерејског Синода
Члан, Митрополит скопски
Јосиф

AJ;313-1-4

**81 ЈОСИФ ЦВИЈОВИЋ, МИТРОПОЛИТ СКОПСКИ И ЗАСТУПНИК СВ. АРХИЈЕРЕЈСКОГ
СИНОДА СПЦ - МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Свети архијерејски Синод
Српске Православне Цркве
бр. 727
10 маја 1945 год. у Београду

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БЕОГРАД

Српска православна црква пре овога рата имала је пет својих богословија у којима се се спремао свештенички подмладак за службу Богу и своме роду. Оне су се налазиле: у Сремским Карловцима, Сарајеву, Цетињу, Призрену и Битољу. Рад у њима престао је 6 априла 1941 године. Ученици су отпуштени својим кућама а наставничко особље било је принуђено да бегством у Србију спасава своје голе животе од крвавог терора оних који су, по слому наше државе, окупирали поменута места. Свети синод наше Цркве, свестан своје дужности и одговорности пред Богом, својим народом и његовом историјом, настојао је да одмах по окупацији отвори у Београду једну богословију која би окупила ученике свих предатних богословија са територије Србије као и оне који су у Србију избегли из других крајева, али су овој намери стајале на путу несавладиве тешкоће. То је пошло за руком тек јуна 1943, када је богословија отворена у Нишу, али која је, нажалост, 20 октобра исте године, после првог бомбардовања Ниша, морала да обустави рад, нешто због недостатка зграде а нешто због многобројних других тешкоћа (исхране, одевања итд.), које су са школама интернатског уређења нераздвајно везане.

Са завршетком рата и ослобођењем наше земље од туђинског јарма пред нас се поставља проблем обнављања народног живота у свима правцима.

Наша Црква је свесна свога удела и своје одговорности у овоме народном послу и зато је њена прва брига да постепено обнови рад предатних богословија. Потреба за свештенством је огромно велика. Читави срезови на територији бивше Павелићеве „Независне државе Хрватске“ остали су без својих духовних пастира. Не мања потреба осећа се на југу и северу наше државе. Чак и у Србији, где није било тако масовног и систематског истребљења свештенства, свештенички редови знатно су проређени.

С обзиром на све ово Свети Архијерејски синод одлучио је да се од предатних богословија прва отвори она у Призрену, где су зграде, са нешто школског инвентара, најбоље очуване. Ово тим пре што отварање ове Богословије захтева и народ онога краја, који на њу гледа као на своју највећу и најдражу тековину још из времена турског ропства. Према томе, отварањем ове Богословије изашло би се у сусрет како жељи народа онога краја тако и ученицима који су, силом прилика ратних, били принуђени да прекину своје школовање. Зграде осталих богословија реквирисане су за државне потребе, те се, услед овога, на њихово отварање засад не може да мисли, док се питање зграда са државним властима не реши.

Стога Нам је част умолити то Министарство да одобри и помогне отварање богословије у Призрену, која ће корисно послужити и поштено се одужити своме народу, као што је то и у прошлости учинила. Ако се одобри отварање ове богословије, у шта не сумњамо, молимо да се од стране тога Министарства подејствује код других надлежних државних власти да се ученицима и наставницима омогући несметан одлазак у Призрен и рад у школи. Како наша Црква нема својих материјалних средстава

и како су се богословије издржавале из буџета Министарства просвете, у који се сваке године, према Уредби о државној помоћи Српској цркви од 7.VI.1939, бр. 55.787, уносила за богословију сума од 8.448.752 д., то молимо да се ова сума унесе и ове године у буџет тога Министарства и стави на расположење Цркви за Богословије. Тиме би се омогућило ученицима да своје запшочето школовање заврше и посвете се служби, своме народу и држави.

За Претседника
Светога архијерејског синода
Члан, Митрополит скопски
Јосиф

AJ;313-5-18

**82 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– СВ. АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ СПЦ**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Бр. 1377
25 маја 1945. год. Београд

СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ СРПСКЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ,

БЕОГРАД

У вези акта Светога архијерејског синода српске православне цркве бр. 727 од 10 маја 1945. год. Министарство просвете демократске федеративне Југославије Вас извештава да оно нема ништа против обнављања рада богословије у Призрену. За сада ово Министарство не може да предузме на терет свога буџета издржавање никаквих школа, па ни богословија.

Министар просвете
Владислав Рибникар

AJ;313-5-18

**83 НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ-
ГЛАВНОМ НОО ВОЈВОДИНЕ И ОБЛАСНОМ НАРОДНОМ ОДБОРУ
КОСОВА И МЕТОХИЈЕ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
9 јула 1945. год.
Бр. 2288

7. Главном народно-ослободилачком
Одбору Војводине- Нови Сад
8. Обласном народном одбору
Кос. и Мет., Призрен

Будући да се дешавају многи случајеви неправилног односа према свештеним лицима дајемо следећа упутства:

1) сходно декларацији Владе ДФЈ о слободи вере, поједине просветне власти федералних јединица немају право тражити од свештених лица да се „рашчине“ („распопе“), као ни вршити било какав утицај на свештена лица у том смислу;

2) према досадашњим начим упутствима свештена лица могу предавати верску наставу у школама, када за то добију одобрење од надлежних власти;

3) свештеним лицима, начелно, не може бити забрањено да предају сем верске наставе и остале наставне предмете у средњим и осталим школама, ако за то имају потребне квалификације и ако просветне власти појединих федералних јединица нађу за сходно да им то одобре. Просветне власти појединих федералних јединица одредиће таквом лицу место службовања и наставне предмете које ће предавати, водећи рачуна да свештено лице своју наставничку дужност обавља као и остали наставници.

Смрт фашизму – Слобода народу!

Расписано:

1. Мин. просвете	Србије
2. -//-	Словеније
3. -//-	Хрватске
4. -//-	Црне Горе

По наређењу
Министра просвете
Начелник
Одељења за школство

5. . -//- Бос. и Херцеговине
6. . -//- Македоније
АЈ:313-5-18

**84 ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ГАВРИЛО – ПРЕДСЕДНИШТВУ САВЕЗНЕ ВЛАДЕ ФНРЈ,
КОМИСИЈИ ЗА ВЕРСКЕ ПОСЛОВЕ, БЕОГРАД**

СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ СИНОД
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Бр. 3854/Зап.1058

3. XII/20.XI.1948. године у Београду

ПРЕДСЕДНИШТВУ САВЕЗНЕ ВЛАДЕ ФНРЈ,
Комисији за верске послове,

Београд

Већ је прошло четири године од ослобођења а ускоро ће се навршити и три године како је донесен Устав Федеративне Народне Републике Југославије, а да се у проучавању питања која се тичу спољашњег живота верских заједница и положаја Цркве према држави и народним властима, као и припремању материјала за законодавно решавање односа између верских заједница и државе, [се] није у смислу овога основног закона, а ни у смислу Уредбе о оснивању Комисије за верска питања, до сада ништа учинило.

У недостатку тих и таквих прописа који би имала да разраде и протумаче главна начела Државног устава, којим се Цркви по чл.25 гарантује слобода вероисповести и вршења верских обреда, догађало се у току овога времена, а догађа се и данас, да поједини државни органи и појединци поступају у појединим питањима, која се односе на цркву, њезин живот и организацију, на своју руку и према својим личним убеђењима, тако да свакодневно ове и овакве појаве доводе највишу црквену управу до уверења да се оно највише начело законитости које је нашим новим политичким уређајем истакнуто као главно начело, не примењује свуда једнако.

И Свети Архијерејски сабор и Свети Архијерејски Синод и Патријашки управни одбор нанили су већ до сада у неколико својих документованих преставака своје опште потешкоће и жалбе и молили су да се чим пре приступи решавању извесних најважнијих питања Српске православне Цркве (АС бр.23/ЗАП.159 НА 947 ОД 8/21 маја 1947 АС Бр 33/Зап.147 из 947 од 6/19 маја 1948. Син.бр. 815/зап.43 из 1946 од 17/4 септембра 1946, Син.бр. 321 из 947 од 3.II.1947, ПУОБр.4816 од 11.XI.1947 и 595 од 10.II.1948. Наше оне највише црквене власти, настојале су свагда, да државне и црквене власти, но на жалост све до данас ниједном од насталих питања није се нашло повољног решења.

Напротив свима гранама црквеног живота и верске делатности чине се и даље још у већој мери сметње и потешкоће и материјалне и моралне и то тако, да се и поред основног државног закона самог Устава, који је Цркви определио позитивно место у својим основним одредбама, ипак у пракси и свакодневном животу према Цркви заузима не само негативан став, већ управо такав, који хоће Цркву и њезине установе, њезину верску делатност те у опште њезин живот и рад да прогласи као нешто непотребно и сувишно.

Данашња штампа и рад појединачних политичких организација показују намерно и отворено према цркви и њезиним установама не само овакав свој негативан него управо пропагандистичко непријатељски став. Због оваквог стања и недостатка посебних правних прописа који би Цркву као правно лице штитили у њезиној делатности и њезиних правила, црква нема могућности да себе и своје духовне интересе брани, а у извесним случајевима не пружа јој се са стране народних и државних власти ни она најосновнија законска заштита, која по законима ове земље припада сваком слободном грађанину и другом правном лицу. Нарочите потешкоће и неправда чине се у погледу:

І. ОДРЖАВАЊА ВЕРСКЕ НАСТАВЕ У ШКОЛАМА

Народне власти не дају свештеницима одобрења за рад у школи. На тај начин ометена је верска настава у скоро целој држави, а нарочито у Н.Р.Србији.

Уколико негде свештеници и добију одобрење за рад, њима чине сметње школске власти, наставници и омладинске организације:

Школске власти не дају вероучитељима ни просторија ни обезбеђено време за рад. Где је и одобрен распоред часова за верску наставу, исти се не поштује, него се у то исто време одређују ученицима разне друге дужности и тако им се не допушта да присуствују предавањима из веронауке.

Многе школске управе, и овде у Београду, не дозвољавају вероучитељима да држе часове пре подне после свршене наставе. На тај начин је верска настава, нарочито у зимско време, сасвим онемогућена.

И директори школа и многи наставници врше пасивну отворену пропаганду учења веронауке: приликом уписивања нових ученика не питају родитеље да ли желе да им деца уче веронауку, а ако родитељи сами најаве да то желе, они их одвраћају од тога; ученицима у разреду објаве да могу учити веронауку, али им саветују да не троше време узалуд на науку која «загупљује»; у току школске године чешће контролишу који ученици уче веронауку и то таквим тоном и начином да задају страх свима који је уче.

Омладинске организације и њихови руководиоци у много школа ометају рад вероучитеља одузимајући им часове веронауке за своје послове и одвраћајући омладину да не уче веронауку.

Цела омладинска штампа заузима отворено непријатељски став према верској настави, богослужењу, црквеним свечаностима, свештенству и Цркви уопште, неправедно осуђујући и нападајући њен рад, који јој је свима државним законима одобрен.

II. СПРЕЧАВАЊА ВЕРСКИХ ОБРЕДА И ЗАБРАНЕ СВ.БОГОСЛУЖЕЊА, ОДВРАЋАЊУ ВЕРНИХ ОД ЦРКВЕ И ВРЕЋАЊУ ВЕРСКИХ ОСЕЋАЈА.

Отсек унутрашњих послова у Бања Луци забранио је како традиционалну бадњачарску поворку тако и богојављенску литију у Бања Луци Син.бр.571/зап.129 из 1948.

Месне народне власти села Кукљин, срез крушевачки, епархија нишка позивају свештеника на кулук у недељне и празничне дане кад треба да буде у цркви да врши службу Божју. Син.бр.2693/зап.768 из 1948.

Литије су забрањене у Ченти, Ст.Ечци, Мрамору, Ковину, Вел. Кикинди, Баваништу, епархија банатска Син. Бр.878/зап.194 из 1948. Затим скоро свим местима архијерејског намесништва врачарско-грачаничког па чак и Београду. Син.бр. 2267/зап.589 из 1948.

Тако исто забрањене су литије и у осталим епархијама и онемогућене, као: тимочкој: у Зајечару, у Градскову, у Рујишту, Сесалцу, Богданцу, Читлуку, Копривници, Вратерници, Заграђу, Воњевцу, Књажевцу, Јабуковцу, Корбову, Текијама, Грабовцу, Вел. Извору, Малој Каменици, Црнајки (Син.бр.1282/Зап.291 из 1948). У епархији булимљанско-полимској: Пријеполје (Син.бр.1862/1862/1943 г.), у епархији браничевској: Петровац (Син.бр.2223) 1948 г.), у епархији жичкој: Рашка, Гуча (Син.бр.2037) зап.492 из 1948), у епархији [...]. Ст. Футог Центра (Син.бр.2283) зап.590 из 1948 г.), у епархији бањалучкој: свим селима среза прњаворског, (син. бр.2454/ЗАБ. 631 из 1948. г) у епархији рашкопризренској: Кабаш, Грмов, Витина, Ајиновац, Боржевац, Коретин, Дреновац (Син.бр.2743) зап.772 из 1948 г.), у епархији нишкој: Сушица, где су поред забране још и кажњена лица, која су покушала да се литија пронесе и суђена на казну од 3 месеца до 10 година лишења слободе (Син.бр.3169) зап.865 из 1948 г. у епархији шумадијској: Трмбас и Ждраљца. Месни Народни Одбор у Трмбасу поред литије забранио је и сечење колача и одржавање молитве (бр.МНО 1239 од 23.VI.1948, Син.бр.2628/зап.775 из 1948).

Омладинци села Поточана у архијерејском намесништву прњаворском, епархија бањалучка, приредили су игранку и демонстративно весеље пред црквом за време самог богослужења на Божић. Ово се све збило у присуству Месних власти (Син.бр.523) зап.21 из 1948 г.).

Неодговорна лица кидали су крстиће са врата жена и девојака на јавном скупу народа у Новацима, епархија шабачко-ваљевска, бацали их на земљу и газили ногама. (Син.бр.828/зап.193 из 1948).

Месни Народни Одбор у селу Прхову, епархија сремска одлучио је да поруши стародревни крст наред села, на главном раскршћу испред саме цркве и да на том месту подигне споменик (Син.бр.3139) зап.862 из 1948 г.).

У селу Смири, епархија рашкопризренска, ноћу је уклоњен стари крст са сред села код кога су одржаване молитве сваке године на дан сеоске славе (Син.бр.2743) зап. 772 из 1948).

На Богојављење ове године органи месне милиције Месног Народног Одбора у Буковику, срез пљеваљски, за време службе Божје добавивали су разне тешке непристојне изразе служашчем свештенику, претећи да ће му почупати седу браву. Потом су запалили цигарете и пушили у цркви. (Син.бр.626/ зап.132 из 1948).

Претседник МНО у Забрђу, Митар Прерадовић, забранио је обављање богослужења на Св. Саву у храму на Илинон Брду с мотивацијом да је тога дана заказао конференцију код општине. (Син.бр.851) зап.196 за 1948 г.).

МНО у селу Г.Лесковица код Ваљева забранио је долазак народа у цркву и на богослужење у цркви. (Решење МНО у Г.Лесковцу бр.705 [...])

Омладинци села Срнца, срез градачки, епархија зворничко-тузланска изазвали су неред и тучу пред црквом лепоничком 28.XII.1947. године. Исто су поновили 8,18 и 26.I.1948., а 7.III. ове године истукли су црквеног татора Митра Бојића и претили свештенику (Син.бр.1489) зап.312 из 1948).

Народна милиција у селу Жегри, епархија рашкопризренска забранила је парохи да врши водоосвећење по домовима у селу Влашници да пререже славски колач и изврши јелеосвећење о сеоској слави.

Народна милиција МНО у Малешеву забранила је парохи да о задушницама обави парастос у селу Г.Кусцу.

Омладинци села Кукуља, срез србачки, епархија бањалучка, претворила су порту црквену у фудбалско игралиште (Син.бр.2008/ зап. 494 из 1948).

Омладинци села Божевца, срез пожаревачки, епархија браничевска подговорени од стране руководиоца, за време читања страсних јеванђеља на Велики Четвртак, ушли су у цркву и разним изгредима, пљувањем верних, звоњењем у звона ометали богослужење и прекидали га у неколико махова (Син.бр.1974/зап.473 из 1948).

III. ФИЗИЧКИ НАПАДИ И УБИЈСТВА СВЕШТЕНИКА, ЗАТВАРАЊЕ И ХАПШЕЊЕ СВЕШТЕНИКА БЕЗ ИКАКВА ОБАВЕШТЕЊА

Јереј Божидар Стефановић, парох вратарнички, епархија тимочка, ухапшен и држан у затвору 50 дана па пуштен на суду као невин.

Јереј Стеван Стошић, парох I михаиловачки, епархија тимочка ухапшен под оптужбом да је реакционар, држан у затвору 40 дана па пуштен да се из слободе брани (Син.бр.1276 из 1946 г.)

Јеромонах Никодим Секулић, намесник манастира Рајиновца у Архиепископији београдско-карловачкој ухапшен је месеца јуна 1948 и суђен на 2 године робије због ношења литије у селу Рајиновцу и ако се повиновао забрани власти за ношење литије.

Ноћу између 28 и 29 јула 1948 године у 22 часа упали су непознати људи у стан пароха у Допсину, срез осјечки, епархија сремска и уз повике:»уби га, удри га» итд. Тукли га и злостављали и полумртва оставили. Власт је похватала те људе али их је само саслушала, као и свештеника, и на томе се све свршило (Син.бр.2815/ зап.815 из 1948 године).

Протојереј Перко Типовић, парох у Кусцу, епархија рашко-призренска лишен је слободе кад је хтео да обави парастос. Том приликом ударен је цевљу од пушке у леву слабину и спроведен у МНО и Милешево (Син.бр.2743/ зап.772 из 1948).

Омладинци села Штрбац у срезу прњаворском, епархија бањалучка напали су 11.IV. ове године пред црквом свештеника који је хтео да служи св. Литургију и уз разне претње присилили га да цркву напусти и оде не обавивши богослужење. Исто се поновило у истој цркви и 19. IV. Ове године (Син.бр.1915/ зап.471 из 1948).

Јереј Живан Срећковић из Обрежа, одмах по завршеном верском обреду на дан сеоске славе «притворен је од стране МНО у један подрум пун гадежи и прљавштине и држан од 14 до 17 часова» (Син.бр.2609/ зап. 773 из 1948).

Јереј Чедомир Кујунџић, парох бистрички, епархија браничевска убијен је по ослобођењу 25.IX. 1944 године (Син.бр.1407 из 1946).

Јереј Владимир Кљукин, парох курјачко-половачки, епархија браничевска, убијен је 7. XI.1944 године (Син.бр.1292 из 1945 године).

Монах Стефан Живковић сабрат манастира високих Дечана, епархија рашкопризренска убијен је 8.I.1945. године.

Јеромонах Александар (Перовић) парох подујевски, епархија рашкопризренска, убијен октобра 1944 по ослобођењу.

Протојереј Тихомир Балшић, парох пећки, епархија рашкопризренска убијен по ослобођењу 1944 године.

Јереј Митар Вујисић, парох витински, епархија рашкопризренска убијен по ослобођењу 1944 године.(Син.бр.1383 из 1946).

Јереј Радосав Кнежевић, парох туларски, епархија нишка убијен крајем 1944 године.(Цркв.суд Ниш бр.4196 из 1946).

Јереј Петроније Миљковић, парох доњодрaговски, епархија нишка убијен крајем 1944 године. (Ц.С. Ниш бр.4196/1946).

Јереј Риста Антоновић, парох мачковачки, епархија нишка убијен од непознатих лица 12.XI.1945 године.

Јереј Божидар Ђикић, парох моаговски, епархија нишка убијен од непознатих лица 8.XII.1945 године.

Јеромонах Митрофан, старешина манастира Наупаре, епархија нишка убијен од непознатих лица 26.V.1945 године

Јереј Божидар Јовановић, парох В. Шиљеговачки, епархија нишка, убијен по ослобођењу 1944 године.(Син. бр.2637 из 1946).

Јереј Милорад В. Николић, парох брочински, епархија нишка месеца новембра 1944 године притворен од власти у Ражњу и о њему се више ништа не зна.(Син. бр.2637/46).

Јереј Никон Миљковић, парох прелопчелички, епархија нишка у присуству жене, деце и родитеља, убијен из пушке у својој соби (Син. бр.2637 из 1946).

Јеромонах Севастијан, сабрат м-ра Св.Романа, епархија нишка, одведен 10.XI.1944 године у Крушевачку ОЗНУ и више се никада ником није јавио (За све случајеве, епархија нишка Син. бр.2677/1946 год.).

Јереј Димитрије Алимпијевић, парох доњоодбраћки, епархија шабачко-ваљевска убијен крајем јуна 1945 године (Син.бр.1876/1945 године).

Јереј Милан Милић, парох смедеревски, епархија браничевска, изведен из куће ноћу 16. III.1945 од милиције и близу куће убијен (Син.бр.2776/1946 године).

Јеромонах Сава, сабрат манастира Витовнице, епархија браничевска убијен од милиције 17. XI.1944 године (Син.бр.2776/1946 године).

Јереј Богомир Поповић, парох Вел.Поповићки, епархија браничевска одведен од куће од народних власти 21. XI.1944 по ослобођењу и више се ништа о њему не зна (Син.бр.2776/1946 године).

Протојереј Михаило Боргић из Подгорице, Ц.Гора затворен од народних власти и нестao (Син.бр.3046/1946 године).

Протојереј Никодим Новаковић, парох и архијерејски намесник У Босанском Петровцу, епархија добробосанска убијен на друму 21.XI.1947 године при повратку кући из парохије. Био је стар 90 година (Син.бр.4105 из 1947 године).

Јереј Стојан Цветковић, парох дворански, епархија нишка убијен из машинске пушке са неколико метака (Син.бр.3039/зап.859 из 1948).

IV. НАПАДИ НА СВЕТЕ ХРАМОВЕ И УНИШТАВАЊЕ И ОБЕСВЕЋЕЊЕ (ОСКВРЊЕЊЕ) ЦРКВЕНИХ СВЕТИЊА

Уочи Цвети, ноћу, обијена је црква бољевачка, срез студенички, епархија жичка. Провалници су ушли у храм и по њему све испретурали покрали и однели тако да се ни богослужење на цвети није могло обавити (Син.бр.1975/ зап.479 из 1948).

Ноћу између 20 и 21 јуна ове године непозната лица провалила у цркву житнопоточку, епархија нишка и украли разне богослужбене књиге: Јеванђеље, апостол, зборник, типик, пентикостар, октоих итд. Касније су књиге пронађене бачене у клозет Љубинке уд. Милана Цветковића из Житног потока (Син.бр.3305/ зап.946 из 1948).

Ноћу између 15 и 16. IX. о. г. непозната лица украла су конопце за звона на цркви у Стејановцима, епархија сремска (Син.бр.3348/ зап.947 из 1948).

Ноћу уочи Св.Саве о. г. упала су непозната лица у цркву ранилушку, архијерејско намесништво гњиланско, епархија рашко-призренска, све књиге поцепала на парампарчад, крстове и др. Положили и по цркви разбацали итд.(Син.бр.590/ зап.131 из 1948).

Ноћу између 15 и 16 фебруара о. г. непозната лица провалила су у храм у Инђији, епархија сремска и све предмете са часне трпезе као:антиминс, јеванђеље, св. Миро, ларохранитељицу, служебник и др. Покривач са часне трпезе умотали и запалили. Запалили су и орман с књигама, одежама и иконама те је све изгорело. Црквену кадионицу су изнели из цркве и окачили о кестен пред црквом (Син.бр.1238/ зап.287 из 1948).

На дан 5. II. о. г. извесна лица из села Стара Бања, епархија нишка гађала каменицама цркву и црквено звоно изговарајући притом разне баналности на рачун цркве (Син.бр.1379/ зап. 2907 из 1948).

Деца, питомци државног дејег дома у Блацу, срез копаонички, епархија нишка, на дан 23 јануара т. г. полупала су каменицама сва стакла на цркви у Блацу. Сутрадан је парох позвао секретара МНО те су изашли и констатовали шта је учињено. Тада на њихове очи један питамац разбио је последње окно које је некако било остало читаво, а за то време један други питамац мокрио је јавно на степеницама св.храма (Син.бр.1380/ зап. 289 из 1948). На интервенцију Светог Синода Министарство социјалног старања је известило да ће Управа дома накнадити штету.

На II дан Духова о. г. 8-10 омладинаца под руководством одраслих људи а под покровитељством органа власти ушли су у храм у манастиру Св.Тројице код Пљеваља, епархија будимљанско-полмска, под капама и с цигаретама у зубима и играли коло пред самим олтаром. Том приликом псовали су и хулили на бога и светиње а онда почели рушити по цркви, разбијати кандила, обарати свећњаке, претурати полице с књигама и док је народ протествовао са сузама али им није смео ништа јер су били наоружани револверима. Најпосле су полупали све прозоре на цркви па онда вршили нужду уза саму цркву а потом изметом намазали икону Св.Тројице.

Ноћу између 7 и 8 августа о. г. непозната лица упала су у цркву у Шуљму, срез сремско-митровачки, епархија сремска и цркву обесветили на тај начин што су вршили нужду у путиру и на светим иконама књиге разбацали, јеванђеље поцепали, прозоре полупали, столац за иконе поломили, и на другим местима у храму вршили нужду итд.(Син.бр.301/ зап.831 из 1948).

На дан 13 августа о. г. омлоадинци дејег летовалишта у Борчу, ср.крушански, епархија шумадиска обили су врата на цркви борачкој, полупали све прозоре, иконе побацали, са св.престола све побацали, велики престолни крст изломиле, у цркву набацали камење и ћерамиду (Син.бр.3108/ зап. 860 из 1948).

Одлуком Месних власти црква у Урошевцу, епархија рашко-призренска, претворена је у магацин за смештај сунцокрета (Син.бр.3095/ зап.867 из 1948).

СНО у Ораховцу заузео је цркву ораховачку, у архијерејском намесништву призренском епархије рашко-призренске за смештај сунцокрета (Син.бр.366/ зап.20 из 1948).

МНО у Сјеници епархија будимљанско-полмска, такође је претворио цркву сјеничку у магацин за смештај сунцокрета (Син.бр.3225/ зап.868 из 1948).

Градски Народни одбор у Пећи заузео просторије манастирских зграда за смештај пшенице, те су се запатили мишеви који прете да оштете и униште старе рукописне књиге и др. Старине и драгоцености у ризници (Син.бр.2692/ зап.759 из 1948).

V. РУШЕЊЕ СВЕТИХ ХРАМОВА И ДРУГИХ ЦРКВЕНИХ ОБЈЕКТА

МНО у Бањи Ковиљачи одлучио се да се поруши недовршена црква у Бањи Ковиљачи, еп. шабачко-ваљевска (Син.бр.1785/ зап.424 из 1948).

Стара црква у Скутрићу, арх. намесништво грачаничко, ср.модрички, еп.зворничко-тузланска срушена је до темеља 13. маја 1948 год. (Син.бр.2072/ зап.490 из 1948).

Одлуком народних власти у горњокарловачкој епархији-Хрватска срушене су оштећене цркве у Плочи, Бељуну, Скраду, Мајским Пољанама, Комићу, Мутилићу, Средњој гори, Јасенку и Марјановића Брду и материјал употребљен за зидање задружног дома (Син.бр.3387/ зап.949 из 1948).

Кад је 13. VII.1948 године надлежни епископ добио извештај о рушењу цркве у Плочи истог дана је уложио брзојавни протест КМО-у у Грачацу и Претседништву Владе у Загребу, а 20. VIII.1948 о томе известио и јавно тужилаштво за Котар Грачац и Верску комисију у Загребу. Кад је претседник КМО-а примио брзојав најавио је изасланом епископовом делегату да се Котар не меша у такве послове, а већ 24 сата касније срушен је и звоник са цркве, а звоно бачено и загађено лежало по страни.

У Јасенику и Перни су неколико дана мињама рушили преосталу грађу са св. Храмова. Један очевидац прича да су преостале рушевине цркве у Перни прво опасани челичним конопом те везали за трактор и ставили трактор у погон, услед чега су, зидови храма почели попуштати и ломити а уз тутњаву и ларму мотора. По страни је народ то плачући посматрао, а једна је жена казала: «Ево баш овде где је пало то парче зида од цркве, ту су усташе заклали 7 деце и мога сина».

Одлуком народних власти срушена је капела у Брестачу Срем. И материјал употребљен за зидање задружног дома (Син.бр.3014 из 1948).

Насилно је ометано довршење цркве у Ковачевцу, срез Младеновац од стране омладинаца који су најурили архитекту Коруновића који је вршио надзор над радовима (Син.бр.3070 из 1948).

Срушена је недовршена црква у Ђурђеву, срез крагујевачки (Син.бр.3069/ зап.828 из 1948).

VI. БЕСПРАВНО ОДУЗИМАЊЕ ЦРКВЕНЕ ЗЕМЉЕ И ИМАЊА

А) Случајеви бесправног одузимања црквене имовине и самовољног располагања веома су честа, а до скоро ни у једном случају упућене жалбе и протести нису имали никаквог успеха. Слободни смо да наведено само неколико карактеристичних примера:

1) Усред Београда започето је подизање велелепног спомен храма Св.Сави. У данашњим приликама, кад се обнавља порушена земља која још пати од ратних последица, не може се помишљати на довршавање овог огромног подухвата. Али је зато најмање очекивати да се ово свето место обесвећује и већ извршено упропашћује. Насупрот томе Грађевинско предузеће «Рад» уселило се без ичијег питања и приволе у зидине започетог храма и у истима изградило гараже и радионице за своје камионе. Тешки камиони из дана у дан оштећују ову светињу а прети опасност да пропадну скуповени мраморни ступови милионске вредности преко којих је набацано старо гвожђе и други материјал и преко којих се без икакве пажње прелази. Интервенција код И.О.Н.О-а Београда и Претседништва Владе Србије, и поред повољног уверавања, остале су без икаквог резултата.

2) Манастиру Бањи код Прибоја одузето је 1.1/2 ха земљиште јер тобоже није засејано, и ако је та земља воћњак.

3) У Титограду је самовољно подигнут стадион на црквеном земљишту.

4) У Гор. Топлици (срез колубарски) месне власти су развукле материјал спремљен за цркву: гвожђе, даске и креч, и ако је црква озидана до крова па је требало да се заврши. Исто тако је у селу Тополовику (В.Градиште) одузет камен спремљен за зидање цркве да би се употребно за зидање задружног дома

5) У Ораовици (Лесковац) градско предузеће за откуп воћа бесправно је одузело црквеној општини цео род шљива, не плаћајући ништа.

6) Црквеним општинама Мишљеновац и Мали Црнић (Пожаревац) узурпирано је црквено земљиште за печење цигле, а за неку оштету месне власти неће ни да чују.

7) Црквеној општини Манастирица (срез млавски) одузео је срески одбор 2 ха шуме и ако не потпада под удар аграрне реформе јер нема другог земљишта.

8) Манастир Горњак, епархије браничевске, заузела је војска, а братство иселило из манастира (Син.бр.4112/ зап.1129 из 1947).

9) М.Н.О. у Браничево (срез рамски) одузео је црквени дом у коме је била смештена црквена канцеларија и крстионица и у исту уселио приватно лице.

Сличних гажења права црквене сопствености од стране месних власти дешава се свакодневно на стотине.

За скоро сваки овакав случај обрађали смо се Земаљској верској комисији.

Б) КАО И БЕСПРАВНОГ ПОДИЗАЊА ЗАДРУЖНИХ ДОМОВА НА ЦРКВЕНОМ ЗЕМЉИШТУ И ЗАУЗИМАЊЕМ ПОЈЕДИНИХ ОБЈЕКТАТА.

Корисна акција за подизање задружних домова изгледа да је на много места нарочито искористењена да се цркви начини штета. И где није било никакве потребе, и где је било подеснијих места, скоро редовно је бирано црквено земљиште, или парохиски дом, да се на њему подигне нови задружни дом. Парохиски домови су без милости рушени, црквени материјал развлачен и употребљаван за грађење, а ретко где је тражен контакт са црквом, или јој давана оштета.

Има и жалосних случајева рушења цркава да би се на њеним темељима подигао задружни дом, што је већ напред споменуто, а чести су случајеви подизања домова уз сваку цркву да би се заградио улаз у цркву и омела даља намена храма.

У самој епархији шабачко-ваљевској одузети су парохиски домови за задружне или културне домове у селима: Лопатањ, Шеварица, Грабовац, Метковић, Причиновић: у епархији тимочкој у селима: Горњак, Јабуковац, Белановац (где се руши капела да би се подигао дом); у епархији сремској у селима: Лежмир, Карловчић, Срем, Михаљевци, Вишњићево, Дивастин и др.

Нема епархије у којима нема сличних случајева, а у овим случајевима колико год је за жаљење сама чињеница гажења црквене имовине, још више је за жаљење бруталан начин на који се то изводи.

VII. ОМЕТАЊЕ ЦРКВЕНИХ УСТАНОВА У ВРШЕЊУ ЊИХОВИХ ПРАВА

Органи УДБЕ у епархији бањалучкој наговарали су претседнике, секретаре и благајне црквених општина да напусте службу у цркви, наглашавајући им да власти неповољно гледају на лица запослена у служби Цркве. (Син.бр.2007/ зап.493 из 1948).

Иако се не може претпоставити да месне власти које се према цркви односе како не би требало, то чине по инструкцијама својих виших власти, ипак се не може отети утиску да се дух нетрпељивости према цркви појављује у свакој прилици и сваким поводом. То иде до те мере да су н.пр. месне власти у Нишу забраниле црквама да продају свеће вернима за крсну славу. Пошто верни на другом месту не могу доћи до свеће, омета се најлепши српски народни обичај, ствара у народу нерасположење и изазивају тумачења која у крајњој линији руше државни ауторитет.

Иако су по чл.25 Устава верске заједнице слободне у свом пословању, дешава се да месни одбори спречавају слободно пословање црквених органа. На местима се (н.пр.епархија шабачко-ваљевска) чак тражи да се седнице епархиских и црквеноопштинских савета морају пријављивати властима као да се ради о неком јавном збору да и на те седнице долазе изасланици власти мада не постоји никакав законски пропис по коме би се тако могло поступати.

VIII. ОТКУП ЖИТАРИЦА

По питању неправилног и противзаконитог поступања према црквама и манастирима у послу спровођења Уредбе о откупу житарица упућена је под бр.4816/зап. 202-1947 опширна преставка Претседништву Владе ФНРЈ.

Мада су у преставци изнети многобројни случајеви очитог гажења закона, одузимања и задњег зрна жита манастирима с братством апшења црквеноопштинских одборника и свештеника и манастирског братства итд. Цело ово питање остало је и даље отворено.

Сматрамо да би требало водити рачуна о следећим чињеницама:

Закон о аграрној реформи оставио је цркви минималне површине земљишта за њену потребу и потребе свештеника. Црква није земљорадник нити се може третирати као земљорадник. Црквене општине и манастири, којима није професија земљорадња него служе интересима духовног и моралног јачања, не могу бити обавезни на облигатно обрађивање свог земљишта па се мора дозволити да ове верске установе дају у закуп своја имања, а уколико их обрађују требало би их поштедети од строгости закона, уважавајући специфичне потребе цркава и манастира којима односна земљишта служе за издржавање братства и свештенства, за давање помоћи намерницима и сиротињи, за употребу и црквенослужбене сврхе и сл.

IX. ПИТАЊЕ ПЕНЗИОНОГ ОСИГУРАЊА ЦРКВЕНИХ СЛУЖБЕНИКА

Извесном броју лица, који су 1932 године силом закона преведени из црквене службе у државну, Министарство правосуђа је одузело право на пензију. По овом питању подноси се засебна преставка Комисији.

Пензиони фонд парохиског свештенства није преузет од стране Државног завода за социјално осигурање с мотивацијом да свештеници немају својство најамних радника.

Пензиони фонд службеника је преузет, али сад Државни завод врши издвајање свих службеника и пензионера који имају свештенички чин, без обзира какву дужности исти врше и враћа их цркви. По овом питању поднета је преставка Министарству рада која се доставља у прилогу. Питање пензионих фондова Српске православне цркве, који нису никакви приватни фондови, него фондови засновани на државним законима је једно крупно социјално питање.

Било би потребно да Комисија приђе проучавању овог проблема, као једног од најважнијих у односима између цркве и државе, а док се питање не реши да се сталном субвенцијом Свештеничком пензионом фонду истоме олакша да извршује своје тешке задатке. Једноставно одбацавање ових фондова и њихове судбине није у интересу ни цркве ни државе.

---00---

У свима овим горе наведеним насловним питањима као и наведеним конкретним чињеницама уз њих, приказано је само у главним цртама једно тешко стање, које се Цркви намеће само услед недостатка правилних законских прописа а чију израду у првом реду и сама Уредба о оснивању Државне комисије за верска питања ставља у дужност нашем законодавству.

Светом Архијерејском Синоду је стога част и овај пут замолити Државну верску комисију при Претседништву Савезне владе ФНРЈ да решавању ових питања изволи поклонити своју пажњу и Светом Архијерејском Синоду пружити чим пре прилике, да се потребном међусобном сагласношћу (члан 2 Уредбе) приступи изради потребних законских прописа, који ће на основу досадањег искуства моћи послужити за правилно решење свију питања која се у односу цркве према држави императивно намећу и који ће онемогућити пуном силом законског ауторитета све оно, што правилном животу и раду цркве, колико за извршење њезиних духовних задатака толико и за извршење општих задатака према Држави и према нашем народу смета.

Међутим док се изради потребних законских прописа не би пришло, умољава се Комисија да у смислу чл.1 Уредбе о оснивању Државне Комисије за верска питања узнастоји, да се постојећи законски прописи који се односе на уређење односа између Цркве и државе поштују и правилно примењују, а жалосни и тешки случајеви који су се до сада догађали у будућности отклоне.

Председник
Светог Архијерејског Синода
АЕМ и ПАТРИЈАРХ СРПСКИ
Гаврило [Дожић]

AJ;144-1-13

85 ПЕТАР СТАМБОЛИЋ, ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ НР СРБИЈЕ

ПРЕПИС

Са овереног преписа

Грб

ВЛАДА НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

В.С.Бр. 62

15-II-1952 год. Београд

На основу члана 25,78 и 80 Устава Федеративне Народне Републике Југославије и чл. 26, 78 и 79 Устава Народне Републике Србије а на предлог министра Претседника Савета за просвету, науку и културу, Влада Народне Републике Србије доноси следеће

РЕШЕЊЕ

I. Богословски факултет, који је до сада био у саставу Универзитета у Београду укида се као државна установа.

II. Савет за просвету, науку и културу Владе НРС предузео је мере за спровођење ликвидације укинутог Богословског факултета и то путем комисије коју ће образовати Претседник Савета за просвету, науку и културу НРС.

Савет за просвету, науку и културу НРС донеће одлуку и о материјалним средствима којима је до сада управљао Богословски факултет Универзитета у Београду.

Ова ликвидација има да се спроведе најдаље до 30 јуна 1952 год.

III. Ово решење ступа на снагу одмах.

МИНИСТАР ПРЕТСЕДНИК
САВЕТА ЗА ПРОСВЕТУ, НАУКУ И КУЛТУРУ
ВЛАДЕ НР СРБИЈЕ
М[итра]Митровић, с.р.

ПРЕТСЕДНИК ВЛАДЕ НРС,
П[етар] Стамболић, с.р.

Да је овај препис веран своме оригиналу који се налази у архиви овог Претседништва за службу употребу тврди:

По овлашћењу Министра
Секретара НРС
Шеф правног отсека.
Боривоје Франкловић, с.р.

Да је овај препис веран своме овереном препису, тврди:

Помоћник министра
Претседника
Никола Вученов, с.р.

Да је овај препис веран своме овереном препису, тврди:

Архива Православног Богословског
факултета у Београду

[потпис нечитак]

**86 НАСТАВНИЦИ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ –
ПРЕТСЕДНИКУ ВЛАДЕ ФНРЈ И МИНИСТРУ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
МАРШАЛУ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ**

ПРЕТСЕДНИКУ ВЛАДЕ ФНРЈ И МИНИСТРУ НАРОДНЕ ОДБРАНЕ МАРШАЛУ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ГОСПОДИНУ ЈОСИПУ БРОЗУ - ТИТУ

БЕОГРАД

Господине Маршале,

У моменту, када су представници Богословске науке у Српској Православној Цркви веровали да је ипак постигнут извештај споразум између Српске Православне Цркве и Државе који би до краја

изградио нормалан и праведан однос између њих и тако омогућио неометани црквени и државни живот: и у моменту, када је православном богословском факултету Универзитета у Београду враћено право да даје научни степен доктора богословских наука, долази изненада смртоносан удар на Православни богословски факултет: одлука Владе НРС (бр. 62, од 15. II 1952 г.) о укидању Православног богословског факултета и одлука Савета за просвету, науку и културу НРС (бр. 2 од 15. II 1952 г.) о ликвидацији његовој!

Стога су наставници Православног богословског факултета на својој конференцији од 20. II т.г. одлучили да се Вама обрате за заштиту – за заштиту вековног права богословског факултета да може научно изграђивати теологију на Универзитету.

Морамо бити кратки и да само у неколико црта изнесемо разлоге за оправдање на једнодушне молбе на Вас:

да се анулира поменута одлука Владе НРС, те да Православних богословских факултета и даље остане у саставу Универзитета у Београду.

I Историја Универзитета уопште казује, да су најстарији универзитети почели са богословским и црквено-правним факултетима око којих су се касније остали факултети формирали (Париз, Кембриџ, Оксфорд, Болоња, Падова, Палермо). Због тога и данас на западу ставља се богословски факултет на прво место (у реду факултета), одајући му тако почаст као мајци свима осталим факултетима.

II Богословски факултети су увек били слободарски факултети. У XV веку Богословски факултет у Бечу био је највећи поборник универзитетске аутономије. Успех за чешки национални препород припремио је Универзитет у Прагу, који за овакав свој рад има да захвали ученом богослову Јану Хусу. Православни богословски факултет Универзитета у Београду од окупационих нацистичких власти, за време последњег светског рата, од свих факултета нашег Универзитета највише је страдао: половина професора је била одстрањена са Универзитета и једино Његовим студентима тек на годину дана пред слом Нацизма једва је напослетку одобрено полагање испита. Најреакционарнија влада старе Југославије (одн. Министар просвете Стошовић у влади Мил. Стојадиновића), а исто тако хитлеровска Недићева влада (министар просвете В. Јонић) из доба немачке окупације покренули су били питање укидања Православног богословског факултета. – Нама је тешко схватити, да ће једна народна и демократска влада нове Југославије слично томе урадити!

III Још 1905 г., за време најслободоумније владавине у малој Србији, предвиђено је отварање богословског факултета (са још три нова факултета) када је имала да се стара Велика школа преобрази у Универзитет. Не само научни разлози (да се и теологија као једна грана науке уопште обрађује на универзитету) него то се хтело учинити и из разлога захвалности према великим националним заслугама Српске Православне Цркве. Оснивање тих нових факултета ометало је материјално напрезање ондашње српске државе да се припреме за ослободилачке ратове од 1912-1918 г. Највећи наши научници светског гласа (Нићифор Дучић, Милан Јовановић-Батут, Богдан Гавриловић, Јован Цвијић, Сима Лозанић, Михаило Петровић и др.) форсирали су отварање богословског факултета на Универзитету у Београду.

IV Студирање теологије на Богословском факултету Универзитета у Београду било је приступачно свима – без обзира на вероисповест, народност и припадност овој или оној држави, и без обзира на разлику пола, само ако за то имају школске услове а у границама државног законодавства. Православни Срби, Руси, Чеси, Бугари, Грци, Румуни, и др., припадници других држава, студирали су пре овог Рата у приличном броју на нашем богословском факултету. Такође је овај богословски факултет имао и не православних студената из разних хришћанских конфесија (римокатоличке и протестантске) и народности (Немци и др.) Ове школске године наш Православни богословски факултет има десетак студената протестаната (евангелиста и методиста) који су грађани наше Државе. Оваквим својим радом наш Факултет је учинио значајан прилог верској толеранцији, и нема сумње да ће укидање Православног богословског факултета болно одјекнути и у другим хришћанским конфесијама у нашој земљи.

V Ми, наставници Православног богословског факултета, одлучно одбијамо тврђење: да теологија није наука! Не само што многобројни примери великих научника, научника светског гласа, који су су се на богословским факултетима формирали, говоре у прилог научног изграђивања на богословским факултетима, него и из разлога чисто принципијелне природе мора се теологији одати признање:

да је она наука, једна грана науке уопште. Теологија није проста вера; она је научна обрада вере. Религија и религиозни живот нашег народа је чињеница. Српска Православна Црква са својом сјајном прошлошћу, са својим уређајем, дисциплином, учењем итд. је чињеница. Само се на једном факултету, и то: богословском све ово може проучавати. Јер, постоје дисциплине (предмети), које се не могу ни каквом другом факултету обрађивати и не обрађују се, али су и оне ствар ствар научног испитивања. Сви напредни народи не одбацују теологију као науку, него је задржавају да се обрађује на универзитетима. У многим напредним државама, у којима је црква одвојена од државе, задржани су стари а негде и нови богословски факултети, оснивани на универзитету. У Швајцарској, на пр., сви универзитети имају богословске факултете; шта више, универзитет у Берну има два богословска факултета. У Сједињеним државама Америке постоје самостални факултети и недржавни (приватни) универзитети, али, постоје и државни универзитети са богословским факултетима, а тамо је такође црква одвојена од Државе. Слично је и у Француској.

VI Устави ФНРЈ и НРС налажу одвајање Цркве од Државе; али, по нашем дубоком уверењу, то не значи и: одвајање Богословског факултета од Универзитета, још мање, пак, његово укидање. Овако се схвата и у културним државама Запада, као што горњи примери доказују. Стога верујемо, да није у интересу наше Државе, која се брзим темпом изграђује у културну Државу, да она чини један јак изузетак у схватању односа богословског факултета према универзитету и науци. Мислимо, даље, да не треба давати повода непријатељима наше Државе, да укидање Богословског факултета искоришћавају за своју пропаганду. Захтев, пак Устава, да се школа одвоји од Цркве, такође не резултира одвајање богословског факултета од универзитета а још мање његово укидање. Овај захтев Устава пре иде у прилог: да Богословски факултет остане на Универзитету, тј. да остане државна школа.

VII Наш Устав гарантује слободу савести (вероисповести). Српски народ чврсто је привезан и одан је својој националној Цркви. Стога., овај акт укидања Православног Богословског факултета болно ће одјекнути у Српском народу. Ми верујемо, да је баш у интересу Државе, да се духови смирују; и стога је било мудро, што се већ био нашао *modus vivendi* између Цркве и Државе, како би се поравнославно Срби још јаче привезали за народну државу.

Господине Маршале,

Ми Вас најтоплије молимо, да ову нашу претставку не схватите као протест и револт, него као најискренију молбу! Ми знамо за Ваше напоре да дође до споразума између Цркве и Државе – до споразума на правичној основи за мирну изградњу наше Домовине. Дубоко верујући у Вашу мудрост и далековидност, ми Вас молимо да свој утицај и по питању опстанка Богословског факултета на Универзитету у Београду употребите, да би се одлука Владе НРС повукла и заменила једном новом одлуком: одлуком о враћању Православног Богословског факултета на Универзитет у Београду. Та би нова одлука била у потпуности са Вашим обећањем које сте још 1946. године, када је први пут било покренуто питање избацивања Богословског факултета са Универзитета, дали почившем Патријарху Српском Др Гаврилу Дожићу.

Смрт фашизму- Слобода народу!

21. фебруар 1952 год.

Београд

МУЗЕЈ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ,
АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, КМЈ, II-66

Наставници
Православног Богословског факултета
Др Радивој А. Јосић
Др Лазар Мирковић
Др Борилав Лоренц
Др Душан Глумац
Др Викентије Фрадински
Др Милош Ердељан
Др Димитрије Димитријевић
Др Љубомир Дурковић
Др Чедомир Драшковић
Др Благота Гардашевић

РИМОКАТОЛИЧКА ЦРКВА И УКИДАЊЕ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА

87 ПОТПУКОВНИК ВЕЉКО ДРАКУЛИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ХРВАТСКЕ – МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ФНРЈ

Ministarstvo unutrašnjih poslova FNRJ

Uprava državne bezbjednosti

za Narodnu Republiku Hrvatsku

Str.Pov.Br.155

20.IX 1946 год.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POLOVA FNRJ UPRAVA DRŽAVNE BEZBJEDNOSTI

Beograd

КОМЕНТАРИ О ХАПШЕЊУ НАДБИСКУПА [АЛОЈЗИЈА] STEPINCA

Naši simpatizeri i pripadnici Narodne Fronte u Zagrebu primili su vrlo povoljno vijest o hapšenju nadbiskupa Stepinca. Njegovo hapšenje ostavilo je jak utisak na građane, a u prvom redu na klerikalce i ostale reakcionare iz biv. građanskih partija. Oni nisu vjerovali da ćemo se usuditi hapsiti Stepinca i radi toga je u njihovim redovima zavladao izjestan strah. Oni su svi vidjeli i ličnosti Stepinca osobu najvećeg političkog značaja u opoziciji i ličnosti sa autoritetom u inostranstvu. Mađutim se istovremeno zapaža da pojedini inače pobožni građani govore kako se Stepinac nije smio kompromitirati u ovakvim stvarima. Nije se primjetilo jače okupljanje neprijateljskih elemenata na Kaptolu, a posjet u katedrali bio je sasvim normalan, ma da se sračunato proširuje vijest o velikoj posjeti crkvama. Kruže vijesti da bi trebalo pripremiti demonstracije koje bi imale veliki efekat jer bi ga na taj način morali pustiti iz zatvora. Također proširuju se neprijateljske parole kako Stepinac neće biti suđen, jer on nije državljanin FNRJ, već je on kao crkveni poglavar državljanin Vatikana i prema tome nemamo nikakvo pravo da ga sudimo. Lansira se vijest kako je proglašen kardinalom te da je trebao ovih dana otići u Vatikan, a isto tako da za crkvene poglavare postoje samo crkveni sudovi, te se prema tome on u nikojem slučaju nemože suditi od državnog suda. Kroz ovaj period hapšenja Stepinca neprijateljski komentari su vrlo drski u iznošenjima različitih laži koje izmišljaju i prenose, pa osim gore pomenutih slučajeva još i ovo: da je Stepinac nevin, da su optužbe lažne, jer proces nije prenašan preko radija, da ga mi nesmiemo suditi obzirom na intervenciju sa strane Engleske i Amerike, da su već Saveznici intervenirali ultimatumom. Popovi osuđuju držanje držanje Šalića, Martinčića i dr. Na procesu, dok im Lisak imponira i uzimaju ga kao primjer, tako da župnik Gašpert izjavio našem saradniku da ga čudi i da ne može oprostiti Martinčiću što u tolikoj mjeri tereti Stepinca, te da je njegovo držanje nedostojno jednog provincijala. Kler mnogo očekuje od papinskog nuncija Harlya koji je iz Rima došao u Jugoslaviju radi hapšenja Stepinca. Prema nekim obavještenjima po neki kanonici na pr. Marić izjavljuju da je Stepinac „previše zabrazdio“ i svojom nepromišljenom politikom sprečavao svaki pokušaj mime solucije sa vlastima i tjerao ih u takovu situaciju da će se i njih zvati na odgovornost. Navodno su dalje komentirali da će sada biti više mogućnosti sređenja odnosa i mime solucije sa vlastima.

Biskup [Antun] Akšamović u Đakovu je izjavio jednom našem simpatizeru da povodom hapšenja Stepinca neće ništa poduzimati, a ako koji od popova bude što preduzimao, to će činiti na svoju ruku. U okrugu Brod sve više se među narodom govori kako bi suđenju trebalo prenositi preko radija. U okrugu Osijek vijest o hapšenju Stepinca postepeno prodiče, te je kod neprijateljskih elemenata izazvalo iznenađenje, a kod naših simpatizera veliko raspoloženje. Svećenik iz Valjeva tom prilikom rekao je da naša vlast ide za tim sve popover uništi. Vijest o hapšenju Stepinca u okrugu Daruvar primljena je kod naroda sa oduševljenjem, dok se kod klera osjeća potištenost, a kod drugih neprijateljskih elemenata još i živost, no do sada nisu ništa poduzimali. U okrugu Karlovac hapšenje Stepinca primljeno je dobro prema prvim obavještenjima.

Povodom hapšenja Stepinca održana je u nadbiskupskom duhovnom stolu sjednica kanonika zagrebačke biskupije. Kanonik Radičević održao je govor kako je Stepinac uhapšen i pozvao ih na molitvu. Zaključak je bio da se po župama obavljaju molitve za Stepinca. Također se saznaje da je Stepinac prije hapšenja odredio neki redosljed biskupskog kadra koji bi ga zamjenjivao u koliko bi on bio hapšen, a obzirom na pojedine ličnosti koje bi u tom redoslijedu također bile hapšene, predvidio je više ličnosti za zamjenu.

Prilažemo vam nastavak zapisnika o saslušanju nadbiskupa Stepinca i dnevnu štampu.

МУЗЕЈ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, КМЈ, II-66

Pomoćnik Ministra – ppukovnik:
Veljko Drakulić

**88 ДР. ВИЛИМ КЕИЛБАХ (KEILBACH), РЕДОВНИ ПРОФЕСОР И ДЕКАН
РИМОКАТОЛИЧКОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА У ЗАГРЕБУ
– МАРШАЛУ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ**

Rektorat Bogoslovskog Fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu
Broj 131/1952

Predmet: Pretstavka u predmetu ukidanja Fakulteta – Maršalu Titu

Po jednoglasnom zaključku i ovlaštenju Vijeća Rektoratu bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu čast mi je podastrijeti Vam slijedeću

PRETSTAVKU

Gospodine Maršale!

Dne 28.I. 1952 saopćeno je dekanu Rektorata bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dru Vili-mu Keilbachu od gospodina ministra dra Miloša Žanka kao predsjednika Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NRH da se Rkt. bogoslovski fakultet Sveučilišta u Zagrebu izdvaja iz sklopa Sveučilišta, jer da država nije vi-še zainteresirana na bogoslovskom fakultetu i jer se radi o tom, da se do kraja provede Ustav. "Izdvajanje" fa-kulteta iz sklopa Sveučilišta prikazao je gosp. Ministar dr. Žanko kao pravo ukidanja fakulteta, jer je naglasio da država skida fakultet sa svoga proračuna i da će fakultet moći raditi samo još kao privatna, čisto crkvena ustanova. Na pitanje dekana, da li se radi o zaključku Vlade NRH, gosp. Ministar dr. Žanko je odgovorio, da se radi o stavu Savezne Vlade FNRJ, koji da se odnosi i na pravoslavni bogoslovski fakultet u Beogradu kao i rimokatolički bogoslovski fakultet u Ljubljani.

Dne 1.II. 1952 dostavljeno je dekanatu Rektoratu bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pi-smeno rješenje br. 1268 od 29.II.1952 u ovjerovljenom prijepisu „o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“, koje ovdje u prijepisu prilažem. Isto tako prilažem neke napomene obzirom na formalnu stranu navedenog rješenja kao i rješenja, kojima se profesorima fakulteta otkazuje služba.

Gospodine Maršale! Odluka o ukidanju Rkt. Bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu došla je sasvim neočekivano: u trenutku, kad su obostrana nastojanja vodila sve potpunijoj suradnji, nekoliko mjeseci iza donošenja "Uputstva o polaganju doktorskih ispita na teološkim fakultetima" po Savjetu za nauku i kulturu Vlade FNRJ (9.VIII. 1951) i nakon nekoliko imenovanja na samome fakultetu. Sve je to dalo naslutiti, da je nađen jedan istinski modus vivendi, pun obećanja za sadašnjost i za budućnost. No tim nas se jače i bolnije kosnula odluka, koja sve to jednim potezom pera poništjuje.

Dopustite stoga, gospodine Maršale, da Vam povodom toga iznesemo svoje poglede, mišljenja i predloge.

Ne želimo se zaustavljati na načinu, kako je sve to provedeno: Preko noći takoreći, bez ikakvog kon-sultiranja samoga fakulteta o kome se radi, bez stavljanja u kontakt s Rektoratom odnosno Senatom Sveučiliš-ta, usred akademske godine sa stupanjem na snagu „odmah“, sa žurbom koja valjda nikad nije bila primijenje-na pri dokidanju neke i mnogo neznatnije ustanove nego je jedan fakultet.

Htjeli bismo iznijeti samo ono što u konkretnim prilikama smatramo bitnim i na što Vas kao šefa drža-ve moramo po svojoj dužnosti upozoriti. Stvari su, naime, odveć krupne a da bismo preko njih šutke smjeli preći. Odluku doista o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu smatramo i nepodesnom i nepravednom i protivnom interesima države.

1. Držimo je ponajprije nepodesnom, što je spomenutom odlukom dirnuto u ustanovu, koja kroz duga stoljeća čini sastavni dio našeg narodnog života. Zagrebački je bogoslovski fakultet naš najstariji fakultet u dr-žavi. On se evo već skoro 300 godina takmiči sa sličnim ustanovama u stranome svijetu. Iz njeg su izlazili lju-di, koji su zacrtali najdublje brazde u formiranju našeg narodnog svećenstva, u izgradnji naše kulture i pro-

svjete. Povezanost je naše tradicije s teološkim fakultetom takva, da bi ukidanje toga najstarijeg fakulteta bilo svakako nepodesno.

2. To bi ukidanje bilo i nepravedno. Nepravedno ponajprije u sebi, jer je osnivanje i ukidanje škola, a prema tome svakako i fakulteta, predmet zakonodavstva te traži da se prethodno donese zakon, na temelju koga bi se fakultet mogao dokinuti. Nepravedno također prema onima, koji su toliko doprinijeli izgradnji zagrebačkog Sveučilišta: odreda svećenicima i biskupima, koji su nešteditimice davali ne samo novac, nego i svoje umne i fizičke sile žrtvujući sve za procvat i podizanje sveučilišta u Zagrebu. Dosta je napomenuti, da su kako biskupi tako i ostali crkveni dostojanstvenici, počevši od Strossmayera pa do Bauera, pomagali svestrano i u novcu i u zemljištu i u zgradama podizanje Sveučilišta u Zagrebu, prije svega u izgradnji i tehničkog, medicinskog i poljoprivredno-šumarskog fakulteta. Nepravedno bi to ukidanje bilo i prema sadašnjim nastavnicima fakulteta, koji se uistinu nisu ničim ogriježili o narodne interese i interese države. Naprotiv, sva su naša nastojanja išla za tim da pojačaju međusobnu suradnju i doprinesu izgradnji naših najviših moralnih vrednota i narodu. I mi smo se iskreno veselili, kad smo u posljednje vrijeme počeli nailaziti na sve veće razumijevanje od strane narodnih vlasti. Nepravedno bi napokon to ukidanje bilo i prema studentima, koji su upravo željeli da u jednoj državnoj teološkoj ustanovi steknu svoju naobrazbu i koji su za to već toliko žrtvovali.

3. Smatramo konačno, da ukidanje Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ne odgovara državnim interesima. Nije uistinu nikome teško uvidjeti, kako bi takav akt ukidanja odjeknuo u širokim narodnim krugovima, koji pripadaju katoličkoj religiji i koji u nj šalju svoje sinove. Naročito sad, gospodine Maršale, nakon što ste Vi sami u nekoliko navrata izjavili, da želite i podvlačite tu svoju želju, da se odnosi između Crkve i Države potpuno normalizuju, jer da ovakvo stanje ne može doprinijeti ničim pozitivnom. A o odjeku što bi ga taj čin imao u inozemstvu, ne treba ni govoriti. Oni koji su prigodom skupa mira u Zagrebu a i inače imali prigode dolaziti u kontakt s predstavnicima iz inozemstva, znaju sasvim dobro, da je upravo opstanak Rkt. bogoslovskog fakulteta u Zagrebu bio za njih vidan dokaz o želji države da sredi odnose sa Crkvom. I obratno, treba se pitati, neće li oni koji u inozemstvu sve čine da napakoste našoj zemlji naći u toj činjenici novi material za svoju propagandu?

Sve ove činjenice govore neosporno, da Rkt. bogoslovski fakultet u Zagrebu mora ostati sastavni dio zagrebačkoga Sveučilišta.

Mi Vas stoga, gospodine Maršale, u ime pravde, u interesu naroda i zbog dobra države molimo, da poduzmete potrebne mjere, da bi se odmah stavio izvan snage akt o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a jednako da se stave izvan snage rješenja donesena u vezi s ukidanjem fakulteta o razrješenju od dužnosti nastavnika i o premještanju službenika toga fakulteta.

Molimo Vas, gospodine Maršale, i u interesu potpunog normaliziranja odnosa između Države i Crkve, da ovaj naš najstariji fakultet i preteča svih ostalih fakulteta i dalje ostane u sastavu zagrebačkoga Sveučilišta.

Šestodišnji opstanak teoloških fakulteta u narodnoj državi najbolje dokazuje, da između Ustava i te činjenice nema nikakve nespojivosti te da duh Ustava ne traži nestanak takvih fakulteta. Ima doduše zemalja, u kojima su teološki fakulteti isključivo crkvene ustanove; ali tamo Crkva putem razgranato organizirane štampe i drugim apelima na vjernike lako dolazi do sredstava za uzdržavanje fakulteta, što međutim u našim konkretnim prilikama prema različitim propisima i praksama štednje nikako nije slučaj. Odvajanje teološkog fakulteta od državnog proračuna značilo bi za nj vrlo težak i potpuno nezaslužen udarac.

Da li je rad na teološkim fakultetima znanstveni rad, o tom najbolje svedoče priznanja teološkim radovima učenjaka po svijetu a i kod nas od strane ljudi svih mogućih životnih nazora.

Ima konačno i jedna povijesna činjenica, a koja govori protiv ukidanja Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a to je, da su u prošlosti svi pokušaji za ukidanjem ovoga fakulteta dolazili od izrazito protunarodnih režima, kao što je onaj Josipa II i sl. Što bi javnost rekla, da to sad učini jedan narodni režim.

Napominjemo napokon, da su prigodom pokušaja ukidanja Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za vrijeme bivše Jugoslavije svi fakulteti u znak priznanja za rad teoloških stručnjaka i za rad teološkog fakulteta za izgradnju Sveučilišta odlučno ustali na njegovu odbranu i uspjeli da to ukinuće osujete.

Mi Vas, gospodine Maršale, molimo, da to i Vi ovaj put učinite.

S.F. - S.N. !

U Zagrebu U ime fakultetskog vijeća

1.II 1952. godine

Dr Vilim Keilbach
Redoviti profesor i dekan

Napomena: Msgr. Dr. Svetozar Ritig, ministar bez portfelja NRH, ovlastio je potpisanoga izjaviti gosp. Maršalu Titu, da i on -msgr. R i t i g – osobno sprema jednu pretstavku na gosp. Maršala Tita u stvari Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, jer da tu stvar smatra vrlo teškom.

Dr Vilim Keilbach

Prilog pretstavci od 1.II

Napomene

K rješenju br. 1268 od 29.I. 1952. o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

1) Svim nastavnicima Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu dostavljena su dijelom 31.I dijelom 1.II. 1952 rješenja o otkazu službe s nalogom da razrješenje od dužnosti ima uslijediti danom 1. II. 1952. Sva ta rješenja šablonski navode otkazni rok od samo mjesec dana, što ne odgovara zakonskim propisima prema godinama službe pojedinaca odnosno prema pravu pojedinaca na penziju.

Prema pismenom rješenju o otkazu službe imao bi I sam dekan biti razrješen od službe 1. II. 1952. Međutim na dan 3.II. 1952. dekan još nije imao nikakvih pismenih odredaba Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NRH o sprovođenju rješenja o ukinuću fakulteta. K tomu je dekan dobio usmenu uputu (28.I. od g. ministra dra Žanka, a 31.I i 1.II. od g. Pomoćnika ministra j. Lukatele) da profesori tijekom mjeseca veljače mogu još ispitati studente i da dekan može a i mora dalje vršiti sve potrebne poslove.

Tako sad postoji pismeni nalog i usmena uputa, koji se kose među sobom, a zvog kojih i profesori i dekan mogu doći u nezgodan položaj

2) S formalne strane nije sasvim jasno, da li je rješenje o ukidanju fakulteta doneseno od Predsjednika Vlade NRH ili od Vlade NRH. – Rješenje je fakultetu dostavljeno u ovjerovljenom prijepisu.

Rješenja o otkazu službe profesorima i nastavnicima dostavljena su također u ovjerovljenim prijepisima. U većini tih prijepisa se nalazi precrtana riječ „Predsjednika“ tintom (na nekim primjercima dvostrukom tintom), a da se iz samih prijepisa ne vidi, tko je ispravke učinio i po čijem ovlaštenju. (Prilažem u potvrdu toga tri rješenja o otkazu službe.)

МУЗЕЈ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, КМЈ, II-66

Dekan:

Dr. Vilim Keilbach

**89 ДР. ЈОСИП УЛЧИЋ, НАДБИСКУП БЕОГРАДСКИ И В.Д. ПРЕДСЈЕДНИКА БИСКУПСКИХ
КОНФЕРЕНЦИЈА – МАРШАЛУ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ, БЕОГРАД**

Predsjedništvo

biskupskih konferencija

broj 7/1952-bk.

Gospodine Maršale!

Potpisani v.d. Predsjednika Biskupskih konferencija katoličkog Episkopata u Jugoslaviji slobodan je izjaviti, da se saslušavši članove Poslovnog odbora potpuno slaže sa promemorijom Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Taj je fakultet najstariji fakultet u našoj državi, koji je dao hrvatskom narodu lijepi broj uglednih kulturnih radnika i visokih narodnih ličnosti.

Radi svojih znanstvenih radova uživa fakultet zaslužen priznanje kod inostranih stručnjaka, koje bi vrlo neugodno iznenadilo, kad bi čuli da je fakultet ukinut. A naročito bi bolno odjeknulo u srcima svih katolika Jugoslavije, kad bi čuli da je Vlada NRH otkazala službu svima profesorima bogoslovskoga fakulteta.

Potpisani ne može sakriti pred Vama, gospodine Maršale, svoje duboko uvjerenje, da bi izdvojenje Rkt. bogoslovskog fakulteta iz sklopa Sveučilišta u Zagrebu prouzročilo općeniti dojam u narodu, da taj akt znači kulturno-bojni korak, što je svakako protivno smjernicama, koje ste Vi, gospodine Maršale, javno naglasili: takav bi korak znatno otežavao normaliziranje odnosa između Crkve i Države.

Obzirom na iznesene razloge katolički Episkopat Jugoslavije pouzdano očekuje, da ćete Vi, gospodine Maršale, poduzeti sve potrebne mjere, kako bi se stavile izvan snage do sada donesene odluke u tome predmetu.

S.F. - S:N. !

U Beogradu, 3.II.1952.

МУЗЕЈ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, КМЈ, II-66

Dr.Josip Ujčić
Nadbiskup beogradski
kao v.d. predsjednika
Biskupskih konferencija

90 ДЕЛЕГАЦИЈА РИМИКАТОЛИЧКОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА У ЗАГРЕБУ КОД ЈОСИПА БРОЗА ТИТА

(Београд, 4. 2. 1952.)

U Kabinet su 4. II. 1952 došli dr. JOSIP UJČIĆ nadbiskup sa sedištem u Beogradu – istovremeno vrši funkciju Pretsjednika odbora katoličkog episkopata, dr [Antun] AKŠAMOVIĆ biskup đakovački, član Poslovnog odbora episkopata i dr. VILIM KEILBACH dekan Bogoslovskog fakulteta u Zagrebu, - kao delegacija iz Zagreba, - da se žale drugu Maršalu u vezi odluke Hrvatske Vlade kojom se Bogoslovski fakultet skida sa državnog budžeta i izdvaja iz Sveučilišta.

U razgovoru - dekan je pročitao tekst žalbe – a ostali su u nadopunama i tumačenjima uglavnom se držali teksta. Posebno su podvlačili sledeće momente žalbe:

Prvo, odluka da se Bogoslovski fakulteti isključi iz Sveučilišta u svakom pogledu kao i u pogledu državnog budžetiranja donesena je izvanredno brzo; kad bi već bila nužda da se takva odluka donese, normalno bi bilo da to bude po nekom dogovoru ili blagovremenom upozorenju, pa da se ako to državni interesi zahtevaju donese po svršetku godine tj. juna ili jula meseca.

Drugo, smatraju da ovaj akt neće doprineti daljoj sartađnji crkve i države; u tom smislu Akšamović je napomenuo da je dobra volja od strane crkve manifestovana i na Skupu za mir u Zagrebu na kome su učestvovali predstavnici katoličke crkve. Kao uzgred Akšamović napominje da su neki delegate se interesovali za stanje crkve kod nas i tad aim je monsinjer Ritig rekao da informacije o stanju crkve mogu dobiti neoposredno od dekan Bogoslovskog fakulteta, koji se nalazi u sklopu Sveučilišta. Taj fakat sam po sebi delovao je snažno i pozitivno.

Treće, akt je donesen odlukom Vlade ili Predsednika Vlade. Kažu da im nije jasno ko je donio odluku. Ali napominju da monsinjor Ritig nije, kao član Vlade, upoznat sa ovim aktom. Istovremeno obaveštavaju da je on obećao da će u vezi sa ovim slučajem pisati drugu Maršalu.

Oni će 5 II. u 10,00 biti u Savetu za nauku i kulturu, gdje će biti primljeni kod druga Čolakovića ili nekog njegovog pomoćnika. Tako su sami izjavili. Nisu govorili da će ići u Vjersku komisiju.

Jutros je dekan dr. Keilbach doneo molbu sa potpisima i pečatom. U razgovoru je izjavio da je juče razgovarao sa dekanom Bogoslovskog fakulteta u Beogradu i da on o tome što je bilo u Zagrebu nije obavestio, niti je obavestio da će se neke slične mere primeniti na pravoslavni Bogoslovski fakultet u Beogradu.

Imam utisak iz sveg razgovora da aim je naročito mnogo stalo do toga da dobiju u vremenu, tj. da se praktično sprovođenje rešenja Vlade Hrvatske odgodi pa makar i za nekoliko nedelja.

Žalbu sam prepisao i prepis poslao drugu Marku.¹⁵

МУЗЕЈ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, КМЈ, II-66

91 ДР. СВЕТОЗАР РИТИГ, МИНИСТАР БЕЗ ПОРТФЕЉА У ВЛАДИ ХРВАТСКЕ – ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ФНРЈ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ

Narodna Republika Hrvatska
Komisija za vjerske poslove
Broj Kab16/52

¹⁵ Марко – конспиративно име Александра Ранковића.

Zagreb, 7. veljače 1952.

Predmet:

VISOKO POŠTOVANI I DRAGI DRUŽE MARŠALE:

Stojim teško uzbuđen oštrom mjerom, koju mi je 29. siječnja t.g. saopćio drug predsjednik Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Vlade N.R.H., da se od 1. veljače 1952. godine ukida katolički bogoslovski fakultet na zagrebačkom sveučilištu i da se obustavlja fakultativna vjerska obuka na svim sedmoljetkama i osmoljetkama. Na moj uput, koja je Narodna Vlast donijela ovo rješenje, rečeno mi je: "Savezna Vlada". Tako sam prinuđen, da ovaj moj spis uputio na Vas, Predsjednika Savena Vlade. Činim to s najvećim pouzdanjem, da će moj apel biti riješen mudro i pravedno.

Prelazim preko toga, što se ta krupna mjera donijela, a da se nije saslušalo moje mišljenje, kao Predsjednika Vjerske komisije pri Predsjedništvu Vlade N.R.H., koji sam zadužen i uvijek nastojao o usklađenju što boljih odnosa između Narodne Vlasti i Vjerskih zajednica, ta zato i ne smijem da šutim, kada je izdana neočekivana i nagla mjera, koju su njihovi krugovi shvatili kao neprijateljski akt protiv protiv Katoličke Crkve.

Ne pristupam k Vama samo kao vlasti, koja ima da u nemilom pitanju donese odluku, nego kao čovjeku, koji je veličinom svojih životnih čina izdvojen nad ine i pozvan da stvara duh, stil, linije i metode naše Narodne vlasti. Imate to pravo, imate tu dužnost, jer velika, herojska oslobodilačka borba i pobjeda uz onih milion i pol i više poginulih žrtava, u glavnom je Vaše djelo. Vaša odgovornost za sudbinu i budućnost jugoslovenskih naroda je najveća. S vrhunca Vašega rukovodećega položaja Vaši su vidici najširi i najdalji. Vi ih od vremena do vremena crtate pred našom i najširoom svjetskom javnošću.

Poštovani družo Maršale, Vi ste prije nekoliko tjeđanana 1. studenog minule godine vropskim novinama dali jasni i otvoreni nacrt i program svoje politike. Tom prilikom ste bili zapitani i o odnosima Jugoslovenske Državne Vlasti prema vjerskim zajednicama i crkvama. Kratko i jezgrovito odgovoriste: „I danas ponovo podvlačim, da želim, da se ti odnosi potpuno normalizuju, jer ovakvo stanje ne može doprinijeti ničemu pozitivnom.“

Ova Vaša izjava nije bilačasoviti odušsk, nego trajna crta Vaše politike, koju ste na prijemu delegacije zagrebačkog svećenstva dne 2 lipnja 1945. g. Onako slavno formulirali: „GOSPODO! RJESAVACÉMO SVE STVARI SPORAZUMOM! A NE DEKRETIMA!“

Današnje ukidanje zagrebačkog Bogoslovsčkog fakulteta i fakultativne vjerske obuke u nižim državnim školama je očita protivština Vašem poltičkom stilu. Ono ne void normalizaciji naših unutrašnjih prilika, ne može doprinijeti ničemu pozitivnom. Dekret je ozgora, a ne traženje sporazuma. Ja sam uvjeren, Poštovani Družo Maršale, da će Vaš pravorijek biti pozitivan. Ja to predlažem i molim.

Kao razlog za ukinuće Bogoslovsčkog fakulteta naznačeno je, da je potrebno da do kraja bude sprovedeno osnovno načelo državnoga Ustavai provedena posvemašnja rastava Crkve od Države. Posljednjih dana su delegate Jugoslovenskoga katoličkoga Episkopata i zagrebačkog Bogoslovsčkog fakulteta boravili u Beogradu i predali kod nadležnih Saveznih vlasti predstavku kojom mole, da se preispita i obustavi mjera o dokuću zagrebačkog Bogoslovsčkog fakulteta. Njihov dokument navodi vrijednosti ove starostavne, ali i prosvjetne i naučne institucije, najstarijega naučnog zavoda u Hrvatskoj. I ako bi Zavod nakon provedenoga ukinuća i dalje opstojao, kao privatna vjerska škola, njegov značaj bio bi potpuno obaljen. On ima i danas svoju vrijednost, ali samo kao državna ustanova, jer je za ovih šest godina služio našoj Narodnoj Vlasti kao najjači dokumenat njezine stvarne vjerske trpeljivosti i tolerancije. Ako ga nestane kao državnoga fakulteta, neće moći svi naši odlični i rječiti predstavnici na zborovanju u Društvu U.N uvjeriti veliki svijet, da u njihovoj kući cvate sloboda savjesti, sloboda vjerezakona i ostalih elementarnih ljudskih prava, za kojih kodifikaciju se toliko zalažu.

Na koncu, Poštovani Družo Maršale, Slobodan sam primijetiti, ponukan velikom Vašom izjavom od 1. studenog prošle godine, da smatram, da je moguće došao čas, da se ponovo pokuša naći modus vivendi. Imam izvjestan krug znanaca u Rimu, koji me izvješćuju, da takova mogućnost postoji. Značajna je činjenica, što je senjska biskupska stolica preložena na Rijeku, što ne bi bilo nikada učinjeno, da je Vatikan tako zapregnut u kola iredentističke Italije, kako se priča. Ako nije uputno to učiniti po službenim i akreditiranim diplomatima, ono bi se dalo izvesti rutiniranim pourparlerima, po strogo ličnim pouzdanicima, koji bi bili neposredni

tumači ličnih gledišta i poruka dvojice vrhovnih, suverenih kompasisciscenata. Ako smatrate, da je stvar dozrela, ja sam spreman doći na poziv u Beograd i podnijeti usmeni referat.

Molim, da i ovom prilikom primete izraze moga najodanijeg poštovanja.

Dr. Svetozar Ritig

Drug:

Josip Broz Tito

Predsjednik Savezne Vlade FNRJ

Maršal Jugoslavije,

Beograd

МУЗЕЈ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА, КМЈ, II-66

ФОРМИРАЊЕ НОВЕ ИСТОРИЈСКЕ СВЕСТИ

МИТОЛОГИЗАЦИЈА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ

92 *ПОВЈЕРЕНИШТВО ПРОСВЈЕТЕ ЗАВНОХ* *– НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИМ ОДБОРИМА ХРВАТСКЕ*

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE

NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

POVJERENIŠTVO PROSVJETE

Broj 212 – dne 9. veljače 1945.

Naša škola prošla je kroz Narodno-oslobodilačku borbu razne faze svoga razvitka. Te faze bile su uslovljene stepenom razvitka NOP-a, snagom Narodno-oslobodilačke vojske, čvrstinom narodne vlasti, te konačno jakošću ili slabošću i aktivnošću samoga neprijatelja. Svakako da je naša škola, a pogotovo osnovna, od sloma bivše Jugoslavije pa na ovamo, živjela i razvijala se pod okolnostima, koje nisu svakodneвне, koje se čak i historiji školstva neće nikad više ni ponoviti. Iz tih razloga razvitak naše škole kroz NOB-u zaslužuje posebno mjesto te prema tome ovome rzdoblju moramo posvetiti naročitu pažnju. Ono ne smije ostati nezapaženo. Na iskustvima toga vremena moraju se učiti i graditi naša nova pokoljenja.

Da bi tadanjim učiteljskim generacijama, širim slojevima našeg naroda, te onima koji dolaze iza nas prikazali stvarnost razvitka naše škole i uslove njenog rada, moramo se potruditi da sakupimo sav materijal koji bi nam omogućio da pred širokim masama ilustriramo sav taj rad. Da nam mnogi dragocjeni materijali o našoj školi, stvoreni u toku borbe ne bi propao, da bi sve sjajne momente u tom razvoju sačuvali za budućnost, to je potrebno da se, Prosvjetni odjeli svih NOO-a, a isto tako im svi učitelji i prosvjetni radnici dadu na sabiranje toga materijala.

Potrebno je sakupiti:

1. slike zapaljenih i uništenih škola.
2. slike zgrada u kojima se sada drži obuka.
3. u nekim selima najprije se održavala obuka na otvorenom, zatim u malim kućicama, pa konačno u popravljenoj školskoj zgradi. Ovaj razvoj potrebno je donijeti u slikama.
4. slike školskih zgrada, koje su značajne, jer su se u njima često zbivali mnogi značajni momenti u historiji NOB-e.
5. rad djece i učitelja.
6. škole na otvoreno.
7. slike školskog namještaja koji se upotrebljavao u toku borbe.
8. slike učenika u grupama.
9. slike istaknutih učenika pionira (u prilogu opisati njihova djela).
10. rad zaslužnih učitelja u slikama.
11. fotografije zaslužnih učitelja (sa opisom njihovog rada).
12. rad Narodno-oslobodilačkih odbora na uređenju i podizanju škola, te sve ostale akcije NOO-a.
13. Slike istaknutih prosvjetnih radnika (pročelnika, aktivista) i opis njihovog rada.
14. slike s prosvjetnih manifestacija, mitinga i zborova.

15. slike s općinskih sastanaka, kotarskih konferencija i ostalih prosvetnih savjetovanja.
16. Rad školskih aktiva u slikama.
17. Slike „Narod dari za svoje škole.
18. radovi s nepismenima.
19. Pomoć omlaćadine školi.
20. žene i škole.
21. školske svečanosti.

Svaka slika neka ima tačnu oznaku mjesta i datum, te opis događaja (kratak). Osim toga sabrati:

1. Značajnija i interesantnija školska učila i školsku umjetnost, zatim školska pomagala (razne školske ploče, računaljke, slike i ostalo).
2. sabrati knjige po kojima se radilo po školama, kao i sva sredstva koja su nadomještala udžbenike.
3. Svu našu propagandu; članke, parole, listove, i ostalo, koja je izišla u toku NOV.
4. Sva sredstva neprijateljske propagande, koju je neprijatelj upotrebljavao da preko škole ocrni našu NOB-u.
5. Zanimljive i značajne radove samih učenika /ručne radove, pismene sastavke, slike i drugo izrađeno od onog i na onakav materijal koji se tada u školi upotrebljavao.
6. Vrijednije primerke zidnih novina.

Osim toga neka drugovi pročelnici, referenti i prosvjetni radnici smatraju da je vrijedno i značajno u razvitku naše škole sakupljanje ovog materijala. Da bi se izvršilo što uspješnije sakupljanje materijala Povjereništvo prosvjete raspisuje natjecaj između pojedinih prosvjetnih radnika (pročelnika, referenata učitelja i aktivista) pojedinih kotarskih i okružnih prosvjetnih odjela. Rok natječaja traje do 30. II 1945.

Sve sakupljene predmete treba dati prosvjetnim kotarskim odjelima koji će čuvati u posebnoj prostoriji. Kotarski prosvjetni odjeli svakoga mjeseca izvještavati će okružne prosvjetne odjele o sakupljenom materijalu i priložiti će spisak. Sve ustanove i pojedince koje se bave fotografijom treba angažovati u ovom poslu.

Kasnije će se sav prikupljeni materijal poslati Povjereništvu prosvjete u svrhu priređivanja jedne izložbe i spremanja materijala u školskom muzeju u Zagrebu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

AJ;313-10-36

93 А. МАТИЋ, ПОВЕРЕНИК ЗА ПРОСВЕТУ ЗАВНОБИХ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ПРЕТСЈЕДНИШТВО
ЗЕМАЉСКОГ АНТИФАШИСТИЧКОГ
ВИЈЕЋА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
Одјељење за просвјету

Број 205

9. априла 1945 г.

Предмет: Пrikupljanje грађе за историју
Народно-ослободилачке борбе,
удžbenici историје,
школски лjetopis.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЈЕТЕ

БЕОГРАД

У веzi Вашег dopisa број 16 од 14.III.1945. г. извјештавамо Вас о сlijедећем:

1) Питање prikupljanja грађе за историју Народно-ослободилачке борбе и pokрета, историју разvитка Народне власти, културних и економских настојања, дискутовано је на сједници Претсједништва ЗАВНОБИХ-а и до-несена је одлука да се, при Повjerenиштву за народну просвјету оснује „Институт за prikupljanje грађе за историју

narodno-oslobodilačke borbe“. Ali kako uopšte oskudevamo u stručnim ljudima za vođenje Instituta do sada nismo mogli pronaći podesnu ličnost koja bi, uz stručnu spremu, imala i dovoljno iskustva stečenog ličnim učestvovanjem u događajima našeg oslobodilačkog rata. Za sada možemo učiniti samo toliko, što ćemo raspisom pozvati Okružne narodno-oslobodilačke odbore da prema našim uputstvima organizuju na svom terenu prikupljanje materijala koji će se kasnije srediti.

2) Osjećamo veliku potrebu za novim udžbenikom istorije kao i za priručnikom za nastavnike. Do sada nismo bili u mogućnosti da za izradu takovih knjiga sastavimo komisiju od lica koja bi imala dovoljno stručnog znanja i koja bi znala da pitanja naše istorije postave ideološki i ispravno. Po ovome pitanju urađeno je toliko što smo izradili jedan opširan program istorije sa skicom metodskih jedinica po kojem se do sada radilo u našim učiteljskim tečajevima. Program je tako izrađen da on može poslužiti kao rukovod stručnim nastavnicima i kao okosnica za izradu udžbenika. Taj program dostavljamo Vam u prilogu i molimo da nam pošaljete svoje primjedbe i mišljenja.

3) U pogledu školskog ljetopisa davali smo i ranije izvjesne direktive prosvjetnim organima N.O.O. Ponovo ćemo staviti u dužnost odborima da se ovaj zadatak sprovede u svim školama i izdati potrebna uputstva.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Povjerenik:
A. Matić

AJ;313-10-36

94 ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

NARODNA VLADA HRVATSKE

MINISTARSTVO PROSVJETE

Broj 688 – dne 4.V.- 1945.

Predmet: Prikupljanje materijala za istoriju NOB-e.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЈЕТЕ ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД

U vezi Vaše okružnice br. 416 od 14 marta 1945. izveštavamo Vas da smo po predmetu prikupljanja materijala za istoriju oslobodilačke borbe pristupili u februaru ove god. na cijelom teritoriju federalne Hrvatske.

Udžbenici za istoriju izrađuju se u odjelu za srednju nastavu ovog Ministarstva, a odjel za osnovnu nastavu prilagoditi će ove udžbenike za upotrebu u osnovnim školama.

Prikupljanju podataka i materijala za školsku kroniku, pristupili smo također u februaru ove godine. U prilogu Vam dostavljamo našu okružnicu broj 212 od 9. II 1945.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

Pomoćnik ministra:
[попис нечитак]

AJ;313-10-36

**95 МАРТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 1686

12 ЈУНА 1945 ГОД.

Послато: Свим федералним јединицама,
аутономним областима и Уједињеном савезу
антиф. омладине Југославије, Јединственом
индикату радника и намештеника,

ПРЕТСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ДФЈ
ЈАВНОМ ТУЖИОЦУ ДФЈ, И СВИМ
ОДЕЉЕЊИМА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ.

Поједини одбори и установе обраћају се с питањем да ли могу подизати споменике, школе, мостове и изводити сличне радње у спомен бораца Југословенске армије.

Поводом тога сматрамо потребним саопштити да споменути иницијативу треба не само дозволити, већ је треба препоручити свим установама и одборима. Племените побуде и корисне потхвате треба у том правцу свуда потстицати и старати се да се у народу на што широј основи остварују, те да се успомена на заслужне борце за слободу народа и таквим видним вањским знаком народног признања чува, подржава и шири.

Међутим, у исто време намеће се потреба да се установе и одбори обраћају просветним федералним властима и траже њихову сагласност код подизања спомен-плоча, код давања назива Домовима културе, школама, мостовима и код сличних акција које чине на успомену истакнутих бораца за слободу. То је потребно због тога, како ови изрази народног поштовања и захвалности не би били на уској и једностраној основи проведени, како би хероизам наших људи био означен у свој ширини деловања појединих покрајина и земаља и огромног броја неустрашивих бораца широм наше земље. Због свега тога је потребно да се поједине покрајине руководе у првом реду популаризирањем хероја које је њихов крај дао.

На тај начин хероизам наших дана и неизмерна љубав наших људи и наших народа према слободи и земљи доћи ће до израза у свој ширини и величини наше херојске борбе.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Менцеј Мартин

AJ;313-3-9

96 ВЕЉКО КОМНЕНОВИЋ, МУП ДФЈ – МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Демократске федеративне Југославије

Бр. 5168

16 октобра 1945 год. Београд

Предмет: Кореница-промена назива у „Титова Кореница“

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије

Београд

Решењем Министарства унутрашњих послова федеративне Хрватске Број 7578 /45 год. од 5. октобра 1945 године, а по жељи становништва, промењен је досадашњи назив места: Коренице у „ТИТОВА КОРЕНИЦА“.

Доставља вам се предње с молбом да са овим упознате све подручне вам установе ради знања.
Смрт фашизму – Слобода народу!

За шефа
Административног отсека,
Вељко Комненовић

AJ;313-2-6

**97 НИКО ПАВИЋ, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– СРЕСКИМ НАРОДНИМ ОДБОРИМА ЦРНЕ ГОРЕ**

ФЕДЕРАЛНА ЦРНА ГОРА

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Одјељење за народно просвјешћавање

Број 4834

21.XI 1945 године ЦЕТИЊЕ

СРЕСКОМ НАРОДНОМ ОДБОРУ
-Културно-просвјетни одсек – СВИМА

Да би се сачувале све културне вриједности које су биле одјек народне душе у вријеме четворогодишње ослободилачке борбе, потребно је још сада, док су трагови свјежи, прикупити све народне пјесме и тужбалице поникле у том времену. Рад на прикупљању треба схватити озбиљно и обављати га савјесно. То је наша народна обавеза и дуг. Читав посао треба изводити на самом извору, у народу. Прикупљање овог драгоцјеног материјала, који ће се на тај начин сачувати од пропасти и згодно послужити каснијим научним проучавањима, вршиће учитељи, који су, као јавни радници, у најтешњем додиру с народом о по природи свога позива најпозванији да ово уреде.

Ми их овим обавезујемо и увјерени смо да ће они, као пријатељи народне културе и просвјете, извршити постављени им задатак.

При сакупљању важно је да се обрати пажња да се пјесма или тужбалица тачно забјележили. Добро би било у напомену назначити гдје је бјележење извршено, од кога и све оно што се зна о самом мотиву те пјесме или тужбалице.

Непотребно је доказивати значај прикупљања овог нашег најновијег народног блага. Просвјетно-културни одјеци среских одбора упознаће са овим преко мјесних одбора све учитеље и стално настојавати да се овај посао не занемари. Преко школских инструктора и мјесних одбора као и савјетодавних конференција даваће стално подстрека и истицати оне који су се највише истакли у раду на прикупљању.

Све прикупљене пјесме и тужбалице у духу ових упутстава слаће се на културно-просвјетни одјек среза који ће их редовно достављати Министарству просвјете – Одјељењу за народно просвјешћавање.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-10-35

МИНИСТАР
Нико Павић, с.р.

**98 БОРИСЛАВ МИХАИЛОВИЋ, РЕФЕРЕНТ ОДСЕКА ИНДУСТРИЈЕ И ЗАНАТСТВА
СРЕСКОГ НО, ПАНЧЕВО – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Панчево

10. новембар 1945.

САВЕЗНОМ МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ, БЕОГРАД

Свестан чињенице да иницијатива одоздо јесте и треба да буде елеменат стварања, слободан сам упутити министарству један предлог. Подвлачим унапред да не знам да ли се и уколико се ради на овом послу, али свакако да не може шкодити, и ако се већ ради, ни моја сугестија.

У нашим народима, током четворогодишње борбе, настало је једно велико море народног уметничког стварања, толико, да се по обимности не може упоредити ни са једним другим периодом наше историје.

Свакако да је већ много тога забележено и мелодија, песама, приповедака, анегдота, пословица, изрека и т.д., али на сваки начин, без једног систематског и стручног рада на овом пољу, остаће много тога скривено и непознато, или ће временом стукнути у позадину и заборавити се. Баш сада док су моменти збивања још дубоко урезани у свести, док се још нису стишала сећања, било би можда добро ако би се организовало планско и систематско прибирање, сређивање и објављивање овога материјала, који би, овако сређен и извучен на светло дана, свакако претстављао неопцењиву грађу или завршена дела, за нашу уметност, историју, фолклор и т.д.

Мислим да би можда Министарство могло организовати једну екипу људи, коју би упutio у посао, разаслао по целој земљи, на терен у народ, да прикупљају материјал, затим стварањем редакциског одбора, упућеног у сакупљање народних умотворина (познавањем Вука и совјетских искустава), побележити, средити и објавити материјал, истргнувши га на тај начин од евентуалне пропасти, која му прети.

Свакако да ће велики део овога посла бити обављен од стране појединаца, књижевника или сакупљача, али било услед недостатка времена или новаца, било из каквих других узрока, вероватно да самоникло и повремено обављање овога посла неће дати резултате, које би дало планско и стално при-

купљање. Ако би се цео посао организовао по секцијама, музичкој, песничкој, приповедачкој, фолклорној, еветуално ликовној и т.д., ако би се обилазила места где се налазе масе (војне јединице, зборови, народна весеља и т.д.), ако би се целом послу дала широка публицистика и провела правилна агитација и обезбедила помоћ масовних организација, може се веровати да би ова акција у догледном времену изнела на светло нове и велике домете нашег народног уметничког стваралаштва.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Михајловић Борислав

Студент, реф.отсека инд.и занатства СНО.

Војводе Путника 15, Панчево

AJ;313-10-35

**99 МАТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА**

MINISTARSTVO PROSVETE FNRJ

Br. 738

Januara 1946 god. Beograd

Primeћено је да се у току ове школске године у многим школама, уместо градива историје предвиђеног новим програмом, предаје још увек само историја НОБ. То се је исто радило и током прошле 1944/45 године. Та се је пракса показала потпуног накорисном и непедагошким, јер је већи део наставника, не познавајући ширину тога предмета, сводио сав рад на набрајање офанзива, залажећи у непотребне детаље и учење напамет имена места и села где су се водиле борбе, кретања наших непријатељских јединица, имена фашистичких дивизија, итд., итд. – При томе се занемариле суштина и значај НОБ. Није се залазило дубље у опште историјске проблеме, који су у непосредној вези са борбеним покретом наших народа и са драгоценим тековинама које су у тој борби извојеване.

У циљу да се такав начин рада прекине, потребно је да то министарство најхитније ту ствар испита и да изда поново свим школама директиве са образложењем, да се придржавају плана и програма који им је достављен.

О учинјеном обавестите ово Министарство.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

DOSTAVLJENO: Svim narodnom Republikama

AJ;313-10-35

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ

Mencej Martin

**100 ЦК КПЈ, КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ
– СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ ЦК КПЈ**

(Београд, 1952)

Већина наших предузећа, задруга и других установа и организација добила је своје називе а најчешће при својила себи име истакнутог државног и партиског руководиоца, народног heroја или неки крупан историјски датум.

Свакако да је то у многим случајевима имало разлога и смисла. (Ако се на пр. ради о једном предузећу за које је на неки начин везана та личност.) Међутим, неоспорно је да се ту отишло до непотребне ширине и у многим случајевима изгубио сваки критериј, те се и најситнијој радници, и свакој радној задрузи морало по сваку цену наћи неко име, (постало је некако незгодно да се радна задруга, на пр. зове именом села на чијем је тлу никла).

Потребно је на читавој линији наших установа, предузећа, задруга, друштава итд. ово питање продискутовати, ревидирати и свести ствар на праву меру. Треба још једном обратити пажњу на чишћење преосталих совјетских назива. (Ових је назива остало најчешће код улица, које су неке у периоду иза ослобођења, по више пута менјале имена). Овај посао треба извршити темељито, како би се стално после тога са менјанјем имена и назива, а само изузетно, убудуће, треба неке специјалне називе давати за поједине институције или организације.

AJ;507,VIII,I-(1-41)(K-2)

ПРОСЛАВА НОВИХ ПРАЗНИКА

101 ЦК КПЈ КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ – СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ И ПОКРАЈИНСКИМ ЦК ПК КПЈ

(Београд)

ЦК КП Хрватске

ЦК КП Словеније

ЦК КП Македоније

ПК КП Босне и Херцеговине

ПК КП Црне Горе

Proslava 9. maja dana pobede treba organizovati na sledeći način:

1 – Uoči 9 maja održati konferencije o značaju toga dana po preduzećima i naseljima u mestima gde će biti vojna parada.

2 – Na dan 9 maja u mestima gde neće biti vojna parada održati mitinge i narodna veselja koje će organizovati Narodni front. U mestima gde se nalaze vojni garnizoni treba organizovati mitinge i narodna veselja u zajednici i saradnji s vojskom.

3 – U većim mestima gde neće biti vojne parade mogu se održati i svečane akademije, također u zajednici i saradnji s vojskom, ukoliko se tamo nalaze vojni garnizoni.

4 – Budući da je 9 maj državni praznik, treba istaći državne zastave, a u glavnim gradovima narodnih republika zastave pet vodećih sila antihitlerovske koalicije (SSSR, Amerike, Engleske, Francuske, Kine), a eventualno i zastave 21 zemlje pobednice te Bugarske i Albanije.

5 - U govorima na konferencijama i mitinzima i u štampi treba objasniti značaj pobede nad snagama fašizma i reakcije kao rezultat oslobodilačke borbe slobodoljubivih naroda i demokratskih zemalja na čelu sa SSSR; istaći jačanje snaga mira i demokratije i njihovu doslednu borbu za pravedan mir i ostvarivanje mogućnosti za slobodan razvitak naroda, uprkos potstrekača novih ratnih sukoba; postaviti rješenje pitanja Trsta u okviru Jugoslavije kao osnovnu parolu proslave 9 maja; govoriti o značaju Organizacije ujedinjenih nacija za očuvanje i učvršćenje mira i demokratskih tekovina oslobodilačkog rata; naglasiti potrebu učvršćenja i daljeg razvijanja demokratskog unutrašnjeg poretka i izgradnje armije; govoriti o uspesima i poredama u učvršćivanju naše narodne vlasti i izgradnji zemlje; govoriti o ulozi i značaju naše narodne vlasti i izgradnji zemlje; govoriti o ulozi i značaju naše Armije u oslobodilačkoj borbi i osiguranju mira, bezbednosti i napretka naše zemlje; istaći i manifestovati ljubav i brigu naroda prema svojoj narodnoj armiji.

AJ;507,VIII,II-(1-71)(K-2)

Agitprop ЦК КПЈ

102 МИНИСТАРСТВО НАРОДНЕ ОДБРАНЕ ДФЈ – ОРГАНИЗАТОРИМА ПРОСЛАВЕ ДАНА ПОБЕДЕ

(Београд, S.A.)

Ministrstvo narodne odbrane
Demokratske Federativne Jugoslavije
Političko odeljenje

PAROLE ZA PROSLAVU DANA POBJEDE

1. Živeo Vrhovni komandant naše junačke Armije – Maršal TITO.
2. Živeo 9. maj svenarodni praznik pobjede.
3. Živela junačka Armija - najmilije čedo naših naroda.
4. Živela naša draga i slobodna domovina – FNRJ.
5. Živela naša slavna Armija – zaštitnica slobode i nezavisnosti Jugoslavije!
6. Živjela narodna Armija – vjerni čuvar tekovina oslobodilačkog rata!
7. Živjela naša Armija – budni čuvar izvojevanog mira i stvaralačkog mira i stvaralačkog rada slobodnih Jugoslovenskih naroda !

8. Da živi nova slavna Armija Jugoslavije!
9. Da živi naša narodna Armija - ponos i čast naših naroda!
10. Moćna Armija – sigurna otadžbina! (Skandirati!)
11. Tuđe nećemo – svoje ne damo! (Skandirati!)
12. Heroj TITO! (Skandirati!)¹⁶
13. Živelo oružano bratstvo naše Armije i Crvene Armije !
14. Živela naša avijacija !
15. Živeli sokoli našeg slobodnog beba!
16. Živeli naši tenkisti!
17. Živele tenkovske jedinice!
18. Živela naša Mornarica!
19. Živeli čuvari našeg plavog Jadrana!
20. Živeli naši artiljerici!
21. Živela naša moćna artiljerija!
22. Da živi naša junačka omladina – cvet naše Armije!
23. Da živi naša hrabra konjica!
24. Živeli narodni oficiri!
25. Živeli generali naše narodne Armije!
26. Živeli podoficiri naše narodne Armije!
27. Živeli naši hrabri gardisti!
28. Živela Titova garda!
29. Živela naše slavom ovenčane proletherske brigade!
30. Živeli proslavljeni proleter-i pioniri naše narodne Armije !
31. Živeli naši inženjerci!
32. Živeli naši vezisti!
33. Živeli naši budući oficiri!
34. Slava herojima našeg oslobodilačkog rata!
35. Živeli naši narodni heroji – najbolji sinovi naših naroda!
36. Poklonimo pažnju porodicama naših boraca i oficira poginulih u velikom Otadžbinskom ratu!

AJ;507,VIII,II/1- (1-74)(K-2)

103 МИЛОВАН БИЛАС, СЕКРЕТАР ЦК КПЈ – РЕПУБЛИЧКИМ И ПОКРАИНСКИМ ЦК ПК

Centralni Komitet

Komunističke partije Jugoslavije

1. juli 1946 god.

Centralnom komitetu Komunističke partije Srbije
 Centralnom komitetu Komunističke partije Hrvatske
 Centralnom komitetu Komunističke partije Slovenije
 Centralnom komitetu Komunističke partije Makedonije
 Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu
 Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru

Devetog septembra 1946 navršava se sto godina od rođenja Svetozara Markovića, jednog od najvećih ljudi u srpskom narodu, požrtvovanog borca za bolji život radnih masa, vesnika i pobornika jedinstva naših naroda, preteče socijalizma kod nas.

U FNJR, državi radnog naroda, stogodišnjicu rođenja Svetozara Markovića treba proslaviti tako da se razbije zid kojim je srpska reakcija odvajala njegovo delo i njegovu delatnost od radnih masa, da se njegova borba i njegova pozitivna shvatanja učine svojinom najširih slojeva našeg naroda, jednom od zastava naše borbe za nove ekonomske i kulturne uspehe za još pobedonosnije učvršćivanje bratstva i jedinstva naših nara-

¹⁶ Пароле под редним бројем 10, 11 и 12 су прецртане у оригиналном тексту.

da, - najzad, da se isprave i ponište sve nepravde koje su srpska reakcija i njeni pisci naneli Svetozaru Markoviću. U tu svrhu, treba učiniti sledeće:

1. Ukoliko se do devetog septembra tačno utvrdi grad u kome se rodio Svetozar Marković, predvideti mogućnost da se taj grad nazove Svetozarevim imenom. Ako pitanje Svetozarevog mesta rođenja ostane i dalje nerešeno (Jagodina ili Zaječar). Onda se treba postarati da se, bar, u Jagodini glavni trg nazove Svetozarevim imenom, da se obnovi njegov grob i na grobu postavi nadgrobni stub, i da se, po mogućstvu, na glavnom jagodinskom trgu podigne spomenik Markoviću. Pomen na renoviranom grobu, ili otkrivanje spomenika, ili, ukoliko bi to bilo moguće, i jedno i drugo, trebalo bi pretvoriti u veću svečanost, uz učešće predstavnika sindikalnog pokreta, Komunističke partije, Narodnog fronta, omladinskih, ženskih i kulturnih organizacija i društava iz svih federalnih jedinica.

2. Ukoliko je u Beogradu, Novom Sadu i Kragujevcu ostalo ikakvog traga od kuća u kojima je Svetozar Marković živeo i izdavao svoje listove, onda bi na po jednoj od tih kuća ili štamparija trebalo osmog septembra postaviti spomen-ploče. To isto bi trebalo uraditi i u požarevačkom zatvoru, ukoliko je sačuvana soba u kojoj je tamnovao, i ukoliko bi ona mogla biti dostupna publici.

3. Neke od radničkih domova u Srbiji (npr. u Kragujevcu, Zaječaru, Jagodini i sl.) pa i u drugim krajevima, treba nazvati imenom Svetozara Markovića. Takođe bi trebalo osnovati pri Ministarstvu prosvete Srbije jednu ili više stipendija za studente, koje bi nosile ime Svetozara Markovića.

4. Osmog i devetog septembra u svim okružnim i sreskim varošima u zemlji, naročito u Srbiji, treba održati akademije i predavanja posvećena Svetozaru Markoviću. Na te akademije i predavanja treba pozvati seljake iz okolnih sela, a gde to nije moguće – nastojati da se u samim selima održe predavanja. Predavanja treba da se održe i po svim školama, vojnim jedinicama, u fabrikama i preduzećima, po zadrugama i domovima kulture.

U centrima gde postoje akademije nauka i univerziteti treba organizovati zajedničke akademsko-univerzitetske svečanosti, na njima treba dati po dva do tri referata, u kojima bi se život i rad Svetozara Markovića osvetlio s raznih strana, i u kojima bi se pobile laži građanske historiografije o Svetozaru Markoviću.

5. Septembarske sveske časopisa treba ili u celini (Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora) ili delimično (ostale jedinice) posvetiti Svetozaru Markoviću. U njima treba doneti studije o Svetozaravim naučnim i filozofskim pogledima, o njegovim učiteljima, njegovom shvatanju umetnosti i književnosti, njegovoj političkoj borbi u Srbiji, njegovim listovima itd. Osim toga, u ovim sveskama časopisa trebalo bi doneti po neki odlomak iz Svetozarevih dela, zatim beletrističke priloge posvećene Markoviću (od Zmaja i drugih ranijih pesnika, od današnjih pesnika i književnika); uspomene savremenika o Svetozaru Markoviću i njegovu dobu; zatim istorijata izdavanja Svetozarevih dela kod nas itd.

6. Naši centralni dnevni i nedeljni listovi, naročito partiski, treba desetak dana pre proslave da donesu bar po jedan članak o Svetozaru Markoviću – kako bi to poslužilo kao materijal za predavanja na dan proslave. Devetog septembra svi naši listovi treba da posvete po jednu ili dve svoje stranice Svetozaru Markoviću, osvetljavajući njegovu delatnost i njegovo delo, njegovu ličnost i ondašnje prilike u Srbiji, tako, da to osvetljavanje bude što življe i raznovrsnije i da bude projicirano s tačke gledišta naših današnjih borbi i zadataka.

7. Državna i partiska preduzeća u Beogradu, a u Zagrebu, Ljubljani i Skoplju samo državna, ili samo partiska, moraju do devetog septembra izdati bar po jednu knjigu izabranih spisa Svetozara Markovića. Ta izdanja treba snabdeti bar kratkim predgovorima i komentarima. "Kultura" treba da izda dobar, masovan portret Svetozarev.

U udžbenike (čitanke) koji se pripremaju za osnovne škole i gimnazije treba uneti odlomke iz dela Svetozara Markovića i manje članke o njegovom životu i radu.

8. Pomoćna literatura kojom se drugovi već sada mogu služiti u pripremanju proslave stogodišnjice rođenja Svetozara Markovića je sledeća: Todor Pavlov: Svetozar Marković, "Naša književnost", br.2 za 1946; Veselin Masleša: Svetozar Marković, izdanje "Kulture", Beograd 1945; Milovan Đilas: Predgovor Tucovićevoj knjizi "Srbija i Albanija". Kritički, kao material o životu, može se iskoristiti i knjiga Jovana Skerlića o Svetozaru Markoviću. Pred samu proslavu pristići će i novi materijal.

AJ;507,VIII,I-(1-41)(K-1)

Milovan Đilas

**104 ВЕЉКО ВЛАХОВИЋ, НАЧЕЛНИК УПРАВЕ ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ ЦК СКЈ
– УПРАВАМА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ РЕПУБЛИЧКИМ ЦК КП**

(Београд, 8. 3. 1948.)

УПРАВИ ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ ЦК КП

Шаљемо вам, ради оријентације, план прославе Првог маја у Београду.

Овај план односи се само на нека основна питања која треба даље детаљно разрадити.

1. Прослава треба да почне у 8 часова изјутра с војном парадом у трајању од највише једног сата.

2. Послије војне параде полази поворка народа (спортских организација, пионира, вечих предузећа, појединих установа, сељака из околине итд.). Ова поворка треба да траје највише 3 сата, тако да се у сваком случају заврши до 12 сати. У поворци треба да учествују што веће масе народа.

Да би се то могло постићи, треба да иду двије поворке, и то једна из улице Маршала Тита, а друга из Булевара Црвене Армије и да се сливају на Теразијама, а код зграде Албаније поново раздвајају. Једино спортске организације треба да иду из једне улице и то одмах иза Армије.

3. У овогодишњој прослави треба јаче него прошле године изразити национални карактер ове манифестације. У првом реду треба изразити борбу за Петогодишњи план и његово испуњење. У том циљу биће тачно предвиђено које и какве пароле ће носити која група, а такође и које и какве слике.

Пароле треба претежно да буду унутрашњег карактера, а у спољно-политичким паролама треба јаче нагласити борбу за мир и пријатељство с нама савезничким земљама.

Поворка треба да почне с државним грбом, с Титовом сликом и са грбовима 6 република. Иза тога треба да се носе слике Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина.

Свака група треба да носи Титову слику. Отприлике свака шеста група треба да има слике Маркса, Енгелса, Лењина и Стаљина (било све четири, било Лењина и Стаљина, било само Стаљина). Прошле године је примјећено да је било превише слика Стаљина и других совјетских руководиљаца, тако да је прослава личила на прославу у некој совјетској републици. Такође је било премало слика Маркса и Енгелса. Оваквим распоредом то би се исправило. Слике других совјетских руководиљаца не треба носити.

4. Да би поворка добила јаснији карактер у политичком погледу, треба формирати групе од појединих већих предузећа или установа од којих би свака изражавала пријатељство с неком од нама савезничких држава. Свака таква група треба да носи слике руководиљаца односно државе, заставе, одговарајуће пароле итд. Тиме ће се уклонити хаос и неравномјерност у погледу изражавања симпатија према појединим земљама, какав је постојао раније. Треба формирати слиједеће групе – за СССР, за Чехословачку, за Бугарску, за Румунију, за Пољску, за Мађарску и за Албанију и једну специјалну групу за мир. Могу се носити слиједеће слике руководиљаца појединих држава: У групи за СССР – Стаљин и [Вечеслав] Молотов, за ЧСР – [Клемент] Готвалд, за Пољску – [Болеслав] Бјерут и [Јузеф] Циренкијевич, за Бугарску – [Георги] Димитров, за Мађарску – Тилди и [Мађаш] Ракоши, за Румунију – Гропа и [Георгиу] Деж, за Албанију – [Енвер] Хоџа.

Група која ће манифестовати за мир може да поред парола носи заставе савезничких мирољубивих земаља, на челу с југословенском заставом.

Од слика наших руководиљаца треба носити слиједеће и то у слиједећем омјеру (осим слике Тита коју треба да носи свака група): [Едварда] Кардеља, [Александра] Ранковића, [Милована] Ђиласа (до 40), [Благоја] Нешковића, [Бориса] Кидрича, [Ивана] Рибара, [Моше] Пијаде, [Сретена] Жујовића (до 20), [Вицка] Крстуловића, [Ђуре] Салаја (до 15-20), [Франа] Лесковшека, [Светозара Вукмановића] Темпа, Коче Поповића и [Ивана] Гошњака (10-15).¹⁷ Слике претсједника владе република носе делегације република које ће учествовати на прослави у посебним групама и које ће те слике носити заједно с грбом републике и Титовом сликом. (Делегација Босне и Херцеговине треба да носи слике [Ђуре]

¹⁷ Накнадно су руком дописана имена Светозара Вукмановића Темпа, Коче Поповића и Ивана Гошњака.

Пуцара и [Родољуба] Чолаковића). Службеници министарстава Савезне владе могу да носе слике својих министара.

Све слике у једној групи треба да буду исте величине (осим слике Тита које треба да се издвајају по величини), али може да постоји разлика у величини слика између појединих група. Изузетак се може учинити у погледу величине слика код сељачких група, уколико им се не би могле дати унапред у Београду израђене слике. Ово одређивање величине слика не смије да се претвори у униформност и треба пустити иницијативу масама у погледу уоквиривања слика, уљепшавања цвијећем, зеленилом и слично.

Карикатуре не треба да се носе у поворци.

5. Сељачке групе треба да буду веће него прошле године, да се не губе у радничким групама. Због тога треба спојити по неколико села заједно и ставити их између већих радничких и намјештеничких група.

6. Поворка треба да буде много збијенија и да пролази брже него прошле године. У вези с тим треба уклонити мале групе школске дјеце, које организују поједине учитељице на своју руку, и претворити их у крупне, организоване, збијене колективе који би брзо пролазили (могуће у маршу), без извођења фигуре и сл. и задржавања пред трибином. Да се дјеца не би одвише замарала чекајући на ред у поворци, било би најбоље да пионирске организације пролазе на почетку поворке, евентуално одмах иза фискултурника.

7. Послије параде треба послје подне приредити два најбоља југословнска фудбалска тима.

Увече треба организовати народно весеље на појединим трговима, с музиком, народним играма, иступањем пјевача, циркусних мајстора итд. Увече треба такође организовати ватромет.

8. Град треба декорисати и увече освјетлити (о томе разрадити детаљан план). На згради Албаније треба поставити 5 слика, и то Тита, Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина и државни грб, на неколико истакнутијих мјеста у граду слике Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина, а на Теразијама заставе, слике руководиоца и претсједника влада република заједно са Титовом сликом. На тим кућама треба извесити државне и црвене заставе.

9. Треба организовати одбор за прославу у који треба да уђу претставници појединих организација и тај одбор објавити у новинама.

У штампи, уочи прославе, треба такође објавити програм разних приредби на 1 маја, као на пр. гдје ће бити народна весеља, шта на коме мјесту и сл.

10. На самој паради одбор треба да буде чврсто повезан са читавом поворком телефоном, куририма на бициклима итд., да има читаво вријеме преглед кретања поворке и да може утицати на њено кретање.

11. Академију с иступањем фолклорних група и пјевачких друштава, као што је била прошле године, не треба приређивати. Евентуално треба дати за учеснике из унутрашњости оперу у позоришту, без позивања других страних или домаћих гостију.

12. Штампа треба 1 маја да има свечанији карактер.

Овај план прославе 1 маја у Београду треба сматрати повјерљивим.

У унутрашњости, нарочито у престоницама република прославу треба организовати на сличан начин (изузев Цетиња гдје би поворку могао замјенити митинг). У мањим мјестима треба одржати краће митинге, на линији борбе за Петољетку и организовати народна весеља, вашаре, излете и слично.

За Управу за агитацију
и пропаганду ЦК КПЈ,
Вељко Влаховић

AJ;507,VIII,II/1-(1-71)(K-2)

105 ЦК КПЈ КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ
– СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ И ПОКРАИНСКИМ ЦК

(Београд, 1948.)

PAROLE ZA 1 MAJ¹⁸

Živeo Prvi maj, borbena smotra trudbenika Jugoslavije!

Živela slavna Komunistička partija, avangarda trudbenika Jugoslavije!

Živeo Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije na čelu s drugom Titom!

Živeo organizator svih naših pobjeda, naš vođ i učitelj Maršal¹⁹ Tito!

Živela naša domovina Jugoslavija, koja se izgrađuje na pobjedonosnim idejama marksizma-lenjinizma!

Živela slavna Jugoslavenska armija, čuvar slobode i nezavisnosti Jugoslavije!

4. Živeo demokratski front mira na čelu sa Sovjetskim savezom!

5. Živjela saradnja demokratskih zemalja u borbi za čvrsti mir!

6. Pozdrav narodima koji se bore za čvrsti mir, protiv potpaljivača rata!

2. Živeo Sovjetski Savez, zaštitnik mira i prijateljske saradnje među narodima!

1. Živeo moćni Sovjetski Savez, uporište demokratskog i miroljubivog čovečanstva!

3. Živeo genijalno vođ naprednog čovečanstva u borbi za mir i demokratiju, generalisimus Staljin!²⁰

Živela naša Armija, koja nepokolebivo stoji na straži mira i demokratije!

Borba za ostvarenje Plana – naš najveći doprinos za pravedan mir i protiv potpaljivača rata! [...]

Pozdrav bratskim komunističkim partijama koje predvode borbu slobodoljubivih snaga protiv izazi-
vača rata, protiv planova američkih i drugih imperijalista! [...]

Živjeli narodi koji daju otpor planovima američkih imperijalista i njihovih pomagača!

Pozdrav slobodarskom francuskom narodu!

Pozdrav italijanskom narodu, koji se bori za svoju slobodu i demokratiju!

Neka živi herojska borba španskog naroda!

Živela međunarodna solidarnost za pomoć grčkom narodu, koji se bori za nacionalnu slobodu i nezavisnost!

Živela herojska borba kineskog naroda za slobodu i nezavisnost! [...]

Onemogućenje obnove nemačkog imperijalizma – garancija čvrstog mira u Evropi!

Raskrinkavajmo kampanju ratnih hušaka protiv Sovjetskog Saveza i zemalja narodne demokratije! [...]

Živeo veliki Sovjetski Savez, zaštitnik slobode i nezavisnosti naroda!

Živeo veliki vođ i učitelj naprednog čovečanstva drug Staljin!

Živeo herojski sovjetski narod, prvoborac na putu ka komunizmu!

Živela osloboditeljica Evrope od fašističkih zavojevača, herojska Sovjetska armija! [...]

Živela bratska Republika Čehoslovačka! [...]

Živela bratska Republika Poljska! [...]

Živeo ponosni i slobodarski bratski poljski narod!

Živela bratska Narodna Republika Bugarska! [...]

Neka živi savez Jugoslavije i Bugarske na sreću naroda obeju zemalja!

Živela Narodna Republika Albanija, naš verni saveznik u ratu i miru! [...]

Živeo čvrsti savez, prijateljstvo i svestrana saradnja između nove Jugoslavije i nove Rumunije!

Pozdrav rumunskom Frontu narodne demokratije, koji se bori za procvat svoje mlade republike! [...]

Živelo prijateljstvo i saradnja nove Jugoslavije i nove Mađarske!

Živeo savez Mađarske i Jugoslavije, temelj svestrane uzajamne saradnje, važan prilog miru u Srednjoj
Evropi! [...]

Ne žalimo napora u radu na izvršavanju Petogodišnjeg plana, jer samo vlastitim snagama možemo da
izgradimo svoju lepšu budućnost!

Nema teškoće koju nećemo svladati por rukovodstvom Komunističke partije na čelu s drugom Titom!

S Titom u borbi za slobodu, s Titom u borbi za socijalizam!

¹⁸ Јосип Броз Тито је руком дописао следећи коментар: «Друже Ђидо [Милован Ђилас], унео сам само неке исправке, а са осталим се слажем. Т.[ито]».

¹⁹ Исправка Јосипа Броза Тита: уместо речи «маршал», коју је прецртао, дописао је «друг».

²⁰ Редослед парола је накнадно одредио Ј. Б. Тито.

Borimo se protiv ostataka reakcije, plaćenika inostranih imperijalista i njihovih pokušaja da ometu stvaralački rad trudbenika Jugoslavije na socijalističkoj izgradnji naše zemlje!

Špijunima, izdajnicima domovine, nema mesta u našoj sredini, u jedinstvenom kolektivu radnih ljudi koji izgrađuju socijalizam u našoj zemlji!

Stalna borba protiv kapitalističkih ostataka – garancija izvršenja plana i pobede socijalizma! [...]

Fiskultura mora postati svojina miliona trudbenika grada i sela!

Podignimo naš sport na visinu koja je dostojna nove Jugoslavije!“

Kroz opšte fizičko vaspitanje jačajmo naše telo i duh na izgradnji naše zemlje i odbranu njene nezavisnosti! [...]

Žene Jugoslavije, vaspitavajte našu decu u duhu nove Jugoslavije, u duhu ljubavi i odanosti prema domovini!

Žene Jugoslavije, pomognite svim snagama u zbrinjavanju dece onih majki koje su uključene u proizvodnju! [...]

Poboljšanje kvaliteta rada - jedan od osnovnih zadataka u drugoj godini Petoljetke! [...]

Borimo se za realne norme, za povećanje produktivnosti rada!

Borimo se za veću produktivnost, za visoki kvalitet rada, za sniženje proizvodnih troškova u fabrikama i rudnicima, na gradilištima i u saobraćaju!

Povećajmo i učvršćujmo radnu disciplinu!

Neka socijalističko takmičenje bude stalan metod u borbi za ostvarenje Petoljetke! [...]

Borimo se za najstrožu štednju u svim granama privrede! [...]

U borbu za bolju obradu naših njiva, u borbu za veći prinos! [...]

Razvijajmo i jačajmo zemljoradničko zadrugarstvo – put izgradnje socijalizma na selu! [...]

Moćno i masovno zadrugarstvo – temelj u izgradnji lepšeg i naprednijeg života na selu! [...]

Živeli graditelji zadrugnih domova, borci za bolji, lepši i kulturniji život sela!

AJ;507,VIII,II/1-(1-71)(K-2)

106 ЦК КПЈ УПРАВА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ – СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ И ПОКРАЈНСКИМ ЦК ПК КПЈ

(Београд, 17. 3. 1951.)

ZAPISNIK

Od 17 marta 1951 godine sa sastanka u Upravi za agitaciju i propagandu CK KPJ o proslavi Dana ustanka.

Prisutni drugovi iz Tanjuga, „Borbe“, „Politike“, Radio Beograda, Saveza boraca, Saveza invalida, Direkcije za informacije, Saveza pionira; iz Agitpropa Zdenka Šegvić i Zaga Stoilović.

ZAKLJUČCI:

1. Radio stanica da razradi program za proslavu ustanka preko cele godine.
2. Masovne organizacije da razrade svoje planove i da ih dostave Agitpropu.
3. Napraviti zbirku dokumentacije o proslavi 10-godišnjice Ustanka. Agitprop da prikupi materijale o tome.
4. Direkcija za informacije da se dogovori sa republikama i da razradi svoj program publikovanja materijala za inostranstvo. Časopis „Jugoslavija“ da posveti jedan broj proslavi Ustanka, to jest da se orijentiše na materijale iz NOR-a.
5. Savez boraca da izda značku saveznu, pored značaka koje će same republike izdavati.
6. „Kultura“ da izda „Izbor iz dela druga Tita“.
7. Štafeta organizovana u čast rođendana druga Tita biće u znaku proslave Ustanka.
8. Preko Tanjuga vršiće se izmena reportaža i članaka između republika.
9. Izdaće se serija maraka u vezi sa proslavom dana Ustanka.
10. Proslava Dana ustanka počinje 27 Marta a završava 22 decembra, s tim da težište proslave bude 22 decembar – dan Armije. Pored ova dva datuma treba označiti i 4 juli, dan kada je održana sednica CK KPJ. [...]

AJ;507,VIII,II/2-6-(1-84)(K-4)

НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ

ТЕЧАЈЕВИ ЗА БУДУЋЕ ОПИСМЕЊИВАЧЕ

107 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945.)

ПЛАН РАДА

месечног течаја за руководиоце аналфабетских течајева

1.	Како одрасле и неписмене треба учити да читају	5 .час. недељно
2.	Како одрасле и неписмене треба учити да пишу	5 .-//- -//-
3.	Како одрасле и неписмене треба учити да рачунају	4 .-//- -//-
4.	Практична вежбања у аналфабетском течају	5 .-//- -//-
5.	Општа упутства	1 .-//- -//-
6.	Специјална предавања	2 .-//- -//-
	Свега:	22

ПРОГРАМ

1. Читање

а) Припрема: анализа говора; реченица, реч, слог, глас; подела гласова на самогласнике и сугласнике; глас и слово. Поступак којим се ова материја обрађује.

б) Обрада слова : по методи нормалних речи, разрађена у појединости. Више примера такве обраде. Кратко обавештење о томе да постоје и друге методе.

в) Обрада штива за читање: како се обрађује прозни, а како поетски текст. Више примера такве обраде. Упознавање ортографских знакова.

г) Помоћна средства: шта је словарица, како се најлакше може направити и како се употребљава.

2. Писање

а) Припрема: вежбе, руке, држање тела при писању, упознавање материјала за писање, цртани елементи слова.

б) Писање слова: спајање научених елемената у слова, везивање слова у реч, велика слова.

в) Писмени састав: кад се пише велико слово и где се меће тачка; преписивање , диктат, облик писма, слободно писмо.

г) Помоћна средства: словарица писаних слова, речи и краћих реченица.

3. Рачун

а) Припрема: анализа рачунског знања кандидата, бројеви као претставници количина; бројање просто и редно.

б) Писање бројева

в) Рачунање: појам јединица, десетице, декадног бројног система, усмено рачунање: сабирање, одузимање, множење и дељење (таблица множења); писмено рачунање; појам $\frac{1}{2}$ и $\frac{1}{4}$; мере: метар, килограм, литар.

г) Помоћна средства: руска рачунаљка, како се може направити, рад са њом.

4. Практичне вежбе

хоспитовање кандидата на једном аналфабетском течају. Сваки кандидат треба да одржи најмање по једно предавање из сваког од ових предмета. Предавач на течају држаће више угледних предавања аналфабетама.

5. Опште упутство:

1) Упознавање кандидата; 2) поступак с кандидатима; 3) евиденција кандидата; 4) организација течаја.

Н.[акнадна] 3.[абелешка]: Сваки кандидат, будући руководица течаја, добија на завршетку течаја литографисане табакe у којима ће бити кратко сређен и изложен цео материјал који се учио на течају.

AJ;313-11-38

**108 МИТРА МИТРОВИЋ –ЋИЛАС, ПОВЕРЕНИК ЗА ПРОСВЕТУ АСНОС-А
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Претседништво АСНОС-а Србије

Повереништво за просвету

Одељење за средњу наставу

БР. 1314

26 марта 1945 год.

На основу указане потребе и могућности Повереништво за просвету Србије

ОДЛУЧИЛО ЈЕ

1. да 1 априла 1945 године отпочне на Вишој педагошкој школи течај за наставнике средњих школа са задатком да се упознају са основним педагошким принципима свога стручног предмета, пошто су до сада педагошко образовање стицали углавном само они наставници који су студирали педагошку групу предмета.
2. Течај ће трајати 3 месеца
3. На течају ће се предавати следећи предмети:
 - а) Педагогика (2 часа недељно).
 - б) Педагошка психологија (2 часа недељно).
 - в) Историја (2 часа недељно).
 - г) Основи филозофије (2 часа недељно).
 - д) Основи социологије (2 часа недељно).
 - ђ) Матерњи језик – о правилности говора (2 часа недељно).
 - ж) Организација школства (2 часа недељно).
- з) Методика српског језика, туђих језика, историје и географије (40 часова укупно)
- и) Методика математике и физике (12 часова укупно)
- ј) Методика природописа и хемије (13 часова укупно)
- к) Методика цртања (6 часова укупно)
- 4) Повереништво за просвете доносиће одлуке о одржавању на течају и других предавања.
- 5) Похађање часова и вежби од стране одређених слушалаца обавезно је.
- 6) На крају течаја полагаће се испити из свих предмета и слушаоцима издати уверења о успеху приказаном на течају.

Смрт фашизму - Слобода народу!

AJ;313-4-16

Повереник за просвету
Митра Митровић – Ћилас, с.р.

**109 ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА ОДЕЉЕЊА ЗА ПРОСВЕТУ ГЛАВНОГ НОО ВОЈВОДИНЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

GNOOV

Odeljenje za prosvetu

Broj 3676

21 jula 1945 god. Novi Sad

MINISTARSTVU PROSVETE DEM. FED. JUGOSLAVIJE, BEOGRAD

Odlukom pretsedništva GNOOV-a br. 1007 od 13 jula 1945, određeno je da se održi tečaj za nastavnike instruktore i profesore pedagoške grupe na kojem će se pretresti uloga i zadaci učitelja u savremenoj školi i mogućnosti za unapređenje nastave u njoj. Tečaj će se održati sredinom mes. avgusta, o čemu ćemo pravovremeno izvestiti nastavne instruktore i druge učesnike kursa. Na kursu će obavezno učestvovati svi instruktori, a osim toga nastavni inspektori izabraće iz sreza (grada) još po jednog učitelja koji se naročito isticao svojim školskim i vanškolskim radom, kako bi on u slučaju potrebe mogao da bude postavljen za nastavnog instruktora. U prilogu šaljemo teme o kojima će se na kursu držati predavanja i diskusija. Nastavni inspektori raspodeliće pojedine teme na instruktore svoga

okruga, kako bi svaki od njih obradio po jednu ili dve teme u vidu pradaavanja ili referata, koji će držati na kursu. Preporučljivo je da se i druge teme, koje ovde možda nisu predviđene, obrade i predlože na diskusiju tokom tečaja.

Zasada dajemo ovaj plan rada na tečaju:

Opšti deo

- 1) Dete i njegov položaj u DFJ
- 2) Ličnost savremenog vaspitača
- 3) zadaci učiteljstva u današnjici:
 - a) rad u političkim, privrednim i kulturnim ustanovama
 - b) rad u sindikatima
- 4) Obrazovanje i izgrađivanje savremenog učitelja

Stručni deo

- 1) Cilj vaspitanja
- 2) Demonstracija škole
- 3) Organizacija škole: jedinstveni ili heterogeni školski sistem; snabdevanje učenika školskim potrebama
Škola kao kolektiv (nastavnika jedne škole, nastavnika svih razreda, nastavnika i roditelja, nastavnika, roditelja i učenika, učenika cele škole, učenika pojedinih razreda i odeljenja; pionirske i omladinske organizacije; školski kolektiv u zajednici u kojoj je škola).

Disciplina i ocenjivanje učenika, nagrade i kazne.

4) Odnos i saradnja učitelja i rukovodilaca pionira.

5) Sadržina vaspitanja – nastavni program:

- a) opšti principi za određivanje sadržine vaspitanja;
- b) nastavni predmeti i broj časova u nedelji;
- c) gradivo za pojedine predmete.

6) Nastavne metode i nastavna sredstva. Terminologija u nastavi.

7) Vaspitne metode

8) Teorija i praksa vaspitanja

9) Znanja potrebna za instruktorski rad u školi

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

v.d. pomoćnika
Odeljenja za prosvetu
[попис нечитак]

AJ;313-4-16

110 ВУКО ТМУШИЋ, МИНИСТАР СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ, ЗАСТУПНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ

ФЕДЕРАЛНА ЦРНА ГОРА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Одјељење Кабинет

Број 5597

8 децембра 1945 год. ЦЕТИЊЕ

Да би се повећао број стручног просвјетног кадра за рад на народном просвјетивању на територији наше Федералне јединице то по указаној потреби и на предлог Земаљских Антифашистичких организација од 4 децембра 1945 године

ОДЛУЧУЈЕМ:

Да се при Среским народним одборима у Херцеговном, Котору, Бару, Подгорици, Никшићу, Даниловграду, Бијелом Пољу, Берамама, Колашину, Андријевици, Пљевљима и Цетињу одрже дванаестодневни курсеви за упознавање рада на народном просвјетивању. На курсева ће се позвати по један кандидат из свих мјесних и градских народних одбора. Са радом се има отпочети 20 децембра ове године.

Све претходне припреме, нацрт наставног плана и градива за предавање на курсу организоваће ово Министарство.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

AJ;313-11-37

за министра просвјете
министар социјалне политике
Вуко Тмушић, с.р.

**III ДРАГО МУЧАЛИЦА, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ОСНОВНУ НАСТАВУ У
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за средњу наставу

II Бр. 3994

11-XII-1945 год.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФЕДЕРАТИВНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ,
БЕОГРАД

У вези Вашег акта Бр. 7221 од 6-XII-1945 године, извештавате се:

Да су према датим упутствима од стране Министарства просвете Србије, на територији свих округа у Србији и области Косова и Метохије, ради политичко-педагошке изградње учитељских кадрава, у месецу јулу и августу тек. год. одржати петнаестодневни течајеви, које су обавезно посећивали сви учитељи који су тада били у служби.

Тачне податке о броју учитеља који су походили поменуте течајеve и оних који нису походили, нисмо у стању одмах да Вам доставимо док исте не добијемо од Окружних просветних одељења од којих смо их тражили и чим примимо тражене податке исте ћемо вам доставити.

Смрт фашизму - Слобода народу !

Начелник
Одељења за основну наставу
Драго Мучалица

AJ;313-4-16

РАЗЛИЧИТИ КУРСЕВИ

**II2 ШЕФ ОДСЕКА ЗА СТРУЧНУ НАСТАВУ ПРИ МИНИСТАРСТВУ ИНДУСТРИЈЕ ДФЈ –
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Влада

Демократске Федеративне Југославије

Министарство индустрије

бр. 8757

5/VIII 1945 год.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

БЕОГРАД

Отсек за стручну наставу Министарства индустрије ДФЈ у циљу спремања стручне радне снаге припремио је Уредбу која је била својевремено достављена и томе Министарству на миљење. Министарства индустрије сагласно је са мишљењем тога Министарства које је достављено актом бр. 1883 од 2 јула о.г. по питању сразмере часова између предмета опште и стручне наставе. Министарство индустрије међутим не би могло усвојити становиште тога Министарства по питању поделе предмета општег образовања. Из разлога неопходне потребе што већег стручног оспособљавања и усавршавања радне снаге у производњи ово Министарство је мишљења да предмете као што су физика, хемија, математика, геометрија и цртање треба, нарочито у гранама разне индустријске делатности, сматрати као предмете стручног образовања и ако сви ови предмети у некој другој врсти школе могу имати карактер

предмета у оквиру општег образовања. Из наведених разлога Министарство индустрије моли да се право прописивања програма рада и наставних планова за течајеве које предвиђа поменута Уредба остави у надлежност Отсека за стручну наставу, које ће ове програме издати у сарадњи са стручним одељењима овог Министарства.

Уредба о којој је реч предвиђа две врсте течајева и то:

1. течајеви за спремање ученика (шегрта)
2. течајеви за спремање и усавршавање помоћника. Код првих течајева предвиђени су предмети стручног образовања и то:

1. Рачуница са основама геометрије
2. основи физике и хемије
3. Технологија (познавање материјала за сваку струку засебно)
4. Слободно и стручно цртање и
5. Основи законодавства

А предмети општег образовања су:

1. Српско-хрватски, словеначки односно македонски језик.
2. Историја народно-ослободилачке борбе и национална.
3. Географија општа и привредна и
4. Хигијена.

Из ових предмета Министарство индустрије доставља програм рада са којим располаже и моли да се исти у Министарству просвете узме у испитивање. Ово Министарство ће усвојити мишљење и предлоге које Министарство просвете достави у погледу измена и допуна на приложени програм рада и моли за извештај у том правцу.

Умољавамо да се предмет сматра хитним.

С.Ф. – С.Н.

Шеф Отсека
За стручну наставу
[потпис нечитак]

AJ;313-4-16

**ИЗ М. КИЛИБАРДА, МИНИСТАРСТВО ПТТ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ,
БЕОГРАД**

Министарство
пошта, телеграфа и телефона
Бр. 17261
10 новембра 1945
Београд

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ Д.Ф.ЈУГОСЛАВИЈЕ, БЕОГРАД

Министарство пошта, телеграфа и телефона отвара 15 новембра течај за приучене телеграфско-телефонске и радиомеханичаре, ради њиховог оспособљавања за помоћне стручне раднике (помоћнике).

Течај ће трајати 4 месеца и на њему ће се предавати:

1. Рачуница и геометрија	1 час недељно
2. Основи физике и хемије	1 час недељно
3. Основи електротехнике	2 часа недељно
4. Цртање	1 час недељно
5. Телеграфија	1 час недељно
6. Телефонije	4 часа недељно
7. Високофреквентни уређаји	2 часа недељно
8. Радиотехника	2 часа недељно
Укупно	14

Моли се Министарство да одреди које предмете из области општег образовања треба предвидети у наставном плану и са коликим бројем часова, као и да нам пошаље програм наставе.

Пошто течај почиње 15 новембра молимо сматрати предмет хитним.

У очекивању одговора, Министарство ће унети програм наставе и отпочети предавање: из српског језика 2 часа, народне историје 1 час, географије 1 час и хигијене 1 час, према наставном програму одобреном Министарству индустрије Д.Ф.Ј. за његове сличне течајеве.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

За Помоћника Министра
пошта, телеграфа и телефона,
М.Килибарда

ПРИЛОГ:

Министар просвете
Демократске Федеративне
Југославије
БРОЈ 6369
22/XI 1945.год.

MINISTARSTVU POŠTA, TELEGRAFA I TELEFONA

Београд

На ваш допис од 10-XI-1945.godine бр. 17261 којим тражите да вам доставимо план и програм за предмете општег образовања који ће се предавати на течају за телеграфско-telefonske и радио механичаре ради њиховог осposobljavanja за помоћне стручне раднике, а који ће трајати 4 месеца, одговарамо вам, да је ово Министарство сагласно са планом који сте предložили, обзиром на краткоћу трајања као и на то, да су ползници заузети и својим службеним послом:

- 1) Народни језик 2 часа недељно,
- 2) народна историја 1 час недељно ,
- 3) земљопис 1 час недељно,
- 4) хигијена 1 час недељно.

Како се из вашег дописа види, течај је почео са радом 15 новембра, а општи образовни предмети већ се предају по програму који је ово Министарство израдило за сличне течајеве Министарства индустрије ДФЈ. Будући
СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

AJ;313-4-16

Помоћник Министра просвете
Менцеј Мартин

114 МИТАР ПАПИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

Народна Република Босна и Херцеговина

Министарство просвете

Одјелjenje за основне школе

број 39.304/49

Сарајево, 24-XI-1949 године

ПРЕДМЕТ: ДВОГОДИШЊЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ЗА ПРАСЛУ ДЈЕЦУ

MINISTARSTVU ZA NAUKU I KULTURU VLADE FNRJ, BEOGRAD

У НР Босни и Херцеговини има према непотпуним подацима око 50.000 дјеце прерасле за основну школу, од 11 до 15 година, која су остала неписмена јер нису имала прилике да заврше основну школу из разних разлога, а највише ради тога што у њиховим селима није постојала основна школа у вријеме када су она била дорасла за похађање школе.

Оваква дјеца треба убрзо да се укључе и привреду, било у пољопривреду било на изучавање разних заната. Међутим, чињеница да нису завршили основну школу смета им нарочито за ступање на разне занате.

Da bi se ovim učenicama pružila prilika da steknu osnovno obrazovanje, da završe osnovnu školu, Ministarstvu prosvjete pristupilo je u ovoj školskoj godini otvaranju dvogodišnjih osnovnih škola za preraslu djecu na osnovu Uredbe o dvogodišnjim osnovnim školama koju je donijela Vlada NR BiH (Službeni list NR-BiH broj 37 od 15-XI-1949 godine). Ove dvogodišnje osnovne škole otvaraju se kao odjeljenja postojih osnovnih škola tamo gdje na području osnovne škole ima barem 20 prerasle nepismene djece i gdje postoje uslovi obzirom na učionički prostor i opterećenje učitelja.

Za ove škole Ministarstvo je izdalo i posebni nastavni plan i program koji Vam u prilogu dostavljamo.

Upoznavajući vas sa ovim napominjemo da je ovo bio jedini način da ova prerasla djeca ne ostanu nepismena i da postignu barem i u kraćem obimu osnovno obrazovanje. Po svršetku dvogodišnje osnovne škole učenici stižu sva prava kao i oni koji su završili redovnu osnovnu školu.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Pomoćnik
ministra prosvete,
Mitar Papić

AJ;313-4-16

ПРОСВЕЋИВАЊЕ ЖЕНА

115 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ПЛАН И ПРОГРАМ РАДА НА ПРИВРЕМЕНИМ ТЕЧАЈЕВИМА ЗА ПРОСВЕЋИВАЊЕ НА СЕЛУ

У најважније задатке народног просвећивања спада просвећивање наше жене на селу. Стицањем прилика ми смо остали врло неписмени и непросвећени народ. Чињеница да већ половина процента неписмености и непросвећености отпада на жене показује колико је наша жена и данас у мраку и незнању. То више не би смело бити код нас. Кроз народно-ослободилачку борбу наша се жена двојачко ослободила: ослободила се окупатора и ослободила се подређеног положаја. Сад треба да се ослободи и од неписмености и незнања, тога нашег великог унутрашњег непријатеља. У том циљу препоручује се свима федералним јединицама и аутономним областима да настоје да се нашој сеоској жени што пре и што више помогне, јер она то у потпуности заслужује, али не само то, већ је просвећивање жене императив који нам се нужно намеће у подизању степена просвећености нашег народа. Стога овај оквирни план нека послужи као сугестија и подстрек да се у свакој федералној јединици учини све што се може у просвећивању жене прама стварним приликама на терену, а не да се слепо проводе у живот.

Да би смо на просвећивању села најбоље успели, потребно је стварати што више школа и течајева за просвећивање жене на селу. Како сада у већини наших крајева нема средстава за одржавање течајева за домаћице са пуним програмом, то ће се течајеви за просвећивање жене за сада одржавати у низу предавања, наука и практичних упутстава.

Циљ је течајева за просвећивање жене, да овим предавањима, поукама и практичним упутствима науче жену на селу како се кувају добра, разноврсна и укусна јела, како се спрема зимница, чува и негује здравље, одржава чистоћа, васпитава и одгаја дете, негује болесник и породиља, уређује кућа, и уопште каква мора бити данас добра и спремна домаћица на селу. У тај практичан рад потребно је укљести најосновније елементе општег образовања, или га повезати са постојећим течајевима у месту (аналфабетски, продужни, општеобразовни итд.).

Зато је потребно да учитељице домаћичких школа што пре иду у села и да својом стручном спремом, са културно-просветним и политичким знањем и потребним еланом, учине све што могу на нашем великом задатку, кад већ не постоје могућности за редовити рад. Просвећујући жене учитељице домаћичких школа радиће истовремено и на економској обнови наше земље. Зато се програм рада у време сезоне дозревања воћа и поврћа проширује великом акцијом конзервирања воћа и поврћа. Ова

акција треба да је у заједници са народним властима, АФЖ-ом, Министарством пољопривреде, задругама, омладинским и другим народним организацијама.

I ОРГАНИЗАЦИЈА

Рад на течајевима за просвећивање жене дели се на теориски и практичан. Теориски рад одржаваће се у низу предавања, поука и практичних упутстава. Предавања ће организовати наша народна власт на селу са месним просветним одбором, АФЖ-ом и омладинским организацијама.

Практичан рад овога течаја обрађиваће се на тај начин што ће учитељице залазити по сеоским кућама и практично показивати нашим домаћицама оно што је корисно и потребно за њих, из домаћинства и кувања, хигијене, неге детета, болесника и породиље, гдегод нема услова за систематски течај како је то било практиковано пре рата. Да такав начин рада може довести до успеха потребно је:

1) да народ тај рад осети као потребу, а не да помоћ учитељице сматра као непотребан терет. У вези с тим дужност је учитељице да у заједници с АФЖ-ом и омладином довољно популарише тај рад међу женама;

2) да су масовне организације и месна власт у стању не само да учитељици укажу потребну помоћ, већ да организују и контролишу њен рад. Нарочито је важан задатак приближити учитељици стварним потребама народа и омогућити јој да на најпогоднији начин одговори тим потребама.

За време сезоне дозревања воћа и поврћа на прво место долази конзервирање воћа и поврћа, а теориски део долази у другом реду. Због велике потребе и важности конзервирања воћа и поврћа учитељице ће за теориска предавања употребити само оно време које им остане на расположењу после практичног рада или по могућности уз практични рад на конзервирању воћа и поврћа.

II ПРОГРАМ РАДА

Предавања ће се одржати из кувања и спремања зимнице, хигијене, рационалног вођења домаћинства, пољопривреде, нашег језика, историје, земљописа, ручног рада и писмености (тамо где писменост из било ког разлога не раде учитељи основних школа, или одвојено окупљање жена лакше доводи до успеха).

Детаљан план потребно је саставити према стварним потребама дотичног места и начину досадашњег рада уз сарадњу самих жена преко масовних организација.

У доба сазревања воћа поврћа учитељице ће организовати у заједници са народним властима и народним организацијама течајеве за конзервирање воћа и поврћа. На овим течајевима учитељице би научиле наше жене како се прерађују воће и поврће помоћу хемиских средстава, примењених у домаћинству, како се може спремити воће за зиму на неколико начина и без шећера и како се шећер може заменити медом. Научиле би их како се може оставити воће и поврће сушењем и поврће у теглама без соли и без уља. Воће ће се прерађивати на првом месту за домаће сеоске потребе, а веће количине по потреби и одлуци народних власти и народних организација за исхрану болница или дечјих домова.

Из хигијене учитељице би показале женама како се негује болесник. Показала би им како се мери температура, ставља облог, уређује постела и соба болесника и како се кува за болесника. Упутила би жене у основна знања личне, домаће и социјалне хигијене. Научила би их како се треба чувати од заразних болести.

Кад се породи жена на селу, учитељица би упутила сеоске жене како се негује породиља, купа, одева и храни одојче и како треба да изгледа соба и постела дечија. Указала би им на опасност од смртности деце, на опасност од повијања детета и на штетности од празноверица и нездравих навика. Учитељица би била од велике користи у овом погледу, јер узроци смртности код деце најчешће долазе од незнања мајки.

Ако има у селу здравствена установа, учитељица ће сарађивати са лекаром и бабицом и на тај начин ће здравствено и хигијенски просвећивати и васпитавати село, а нарочито нашу жену и мајку, што је неоцењиве важности.

Кад се закоље свиња у домаћинству, учитељица течаја показала би домаћици како се праве кобасице, пихтије, саламура и остало. Учитељица би научила жену како ће најбоље искористити месо од свиње, а од масних отпадака како ће направити добар сапун.

На овим течајевима треба указати нашој сељанки пут ка бољем и лепшем животу, показати јој могућности планског и рационалног рада. Научити нашу жену да и она правилно учествује у јавном и политичком животу државне заједнице. Научити је да ради удружено и организовано. Потстицати жене на такмичење да што више науче и научено боље користе, потстицати их такмичење да им деца буду чистија, здравија и васпитанија, кућа и окућница уређенија, зимница спремнија, домаћинство напредније. Развијати код жена интересовање и жељу за бољим животом, за културним препородом породице, друштва и државе.

Примена програма рада треба да је што еластичнија, да се што лакше прилагођава приликама села и краја у коме се ради као и потребама које се ту највише осећају.

Начелник

Одељења за народно просвећивање

Стево Десић

AJ;313-11-37

116 НЕПОЗНАТИ АУТОР – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 1949)

Домаћичке школе и течајеви почели су се отварати у старој Југославији 1920 године по узору на овакве установе у Чехословачкој. Прве наставнице биле су учитељице основних школа које су послате у Чехословачку где су завршиле једногодишњу домаћичку школу ради допуне знања и упознавања ових школа.

Прве домаћичке школе биле су сталне једногодишње и интернатски уређене. Имале су своју економију и споредне зграде. У 1922 години отворена је Виша домаћичка школа при учитељској школи у Новом Саду, која је имала задатак да спрема учитељице за ниже школе и покретне течајеви, који се појављују услед недовољних услова за рад сталних школа.

Виша домаћичка школа трајала је 4 године и имала је ранг средње школе. Ускоро је премештена у Футог, а наставници су били углавном професори учитељске школе који су хонорарно предавали у овој школи. Прве ученице биле су свршене ученице једногодишњих нижих школа. Од 1926 године у школу се примају ученице са најмање 4 разреда гимназије. Издржавање ученица у школском интернату било је бесплатно, односно ишла је на терет државе.²¹ Школа је 1938 године премештена у Прокупље у зграду која је у те сврхе подигнута и чији је капацитет 100 ученица.

У старој Југославији постојале су још две овакве школе. Једна у Загребу а друга у Љубљани. Њихов програм је 1938 године изјдначен и школе су добиле назив Учитељско-домаћичка школа. По ослобођењу школа у Загребу је укинута услед неташице кадрова и материјалних средстава за рад просветно-домаћичких течајева у Народној Републици Хрватској. Такође су укинута и просветно-домаћички течајеви.

Од ослобођења до данас кроз школу у Прокупљу прошло је 82 ученице, а од њеног оснивања до данас око 400 ученица. Овај број мали је из разлога што школа није могла примати сваке године први разред, јер је њен капацитет у Футогу био максимум 60 ученица. По ослобођењу затекло се у Србији свега 75 са свршеном учитељском домаћичком школом.²²

По ослобођењу Министарство просвете извршило је ревидирање наставног плана и програма Учитељско-домаћичке школе и допунило га тако како би будућим учитељицама пружао што потпунија и потребнија знања за њихов културно-просветни и стручно привредни рад на селу. У школи се уче: Српски језик, Историја, Географија, Руски језик, Француски језик, Рачун са геометријом, Физика, Хе-

²¹ Руком је дописано: "Не у целини!"

²² Руком је дописано: "Од којих има негде око 25, које врло лоше живе."

мија са Минералогијом и Геологијом, Зоологија, Ботаника, Пољопривредна група (ратарство, сточарство, млекарство, живинарство, пчеларство, свиларство, градинарство, воћарство), Хигијена, Основи народне економије са задругарством, Психологија и логија, Педагогика, Методика и школски рад.

Како је интерес за просветно-домаћичке течајеве у народу знатно повећао, а наставни кадар је малобројан, Министарство просвете настоји да кадар повећа. У ту сврху организован је један шестомесечни курс који су похађале свршене ученице четвртог разреда гимназије или женске занатске школе. Курс је имао више практичан карактер и свршене курсисткиње постављене су као привремене учитељице на просветно-домаћичким течајевима уз једну искуснију учитељицу. Курс је завршило 26 ученица. Године 1948 основане су још две учитељске пољопривредно домаћичке школе са трајањем две године. Једна је основана у Бачкој Тополи за Аутономну област Војводину, а друга на Космету – у Ђаковици. Постављено је да се у ове школе примају ученице са четири разреда гимназије, међутим због специјалних прилика на Космету било је одступања од конкурса па су примане ученице и са два до три разреда гимназије или занатске школе.

1) Моментално стање у овим школама је следеће:

2) Прокупље – четворогодишња школа. Број ученица је 64, врло слабог квалитета због одступања од конкурса. Наставни кадар слаб и малобројан. Једино директор има факултетску спрему, а неколико наставника гимназије дају хонорарне часове, док су остале наставнице стручне учитељице²³. Зграда има свој интернат и одговара условима за нормалан рад. Школа има малу економију, али нема споредних зграда ни довољно живог инвентара, као ни справа за практичну наставу на економији. Ученице су претежно са стипендијом, а школу издржава Министарство просвете.

3) Бачка Топола – школа има зграду са интернатом, али је малог капацитета. Избор ученица је добар. Прву годину успешно је завршило 20 ученица. Наставни кадар састављен је од три стручне учитељице, од којих је један директор, док су остало хонорарни наставници из месне гимназије. Наставни кадар је добар.

Ђаковица – школа има зграду која не одговара условима за рад. Инвентар је оскудан. Избор ученица слаб. Прву годину завршило је 54 ученице. Постоји и шиптарско одељење. Наставни кадар је врло слаб и недовољан. Због специјалних прилика примане су и ученице са два до три разреда гимназије или занатске школе. Кад се томе дода старост ученица – 14 година и двогодишње школовање, јасно је да кадар који из ове школе изађе неће моћи да се снађе и енергично бори са тешкоћама, нити успешно спроводи задатке на терену. Програм је обиман, а са оваквим саставом ученица не може се потпуно обрадити. Ово питање треба размотрити и школу продужити на три године. Наставни кадар апсолутно обезбедити.

Слаб одзив ученица и учитељске домаћичке школе долази углавном услед тога што ни до нас није било могуће решити питање покретности учитељске службе, и будуће учитељице не виде никакве повољне услове за свој рад нити перспективеза лични живот и развој због рада покретним просветно-домаћичким течајевима на којима се не може ускладити интерес службе са породичним животом учитељица, јер се учитељице селе свака три месеца из места у место. Поред непрекидне сеобе учитељица из места у место постоје и други проблеми и тешкоће у раду. Програм просветно-домаћичких течајева прилично је обиман његово остварење изискују материјална средства, обезбеђено снабдевање, залагање масовних организација и просветних власти у организовању течајева и у пружању помоћи учитељицама. Међутим, све то на терену није правилно решено. Тешкоће углавном долазе отуда што се просветне власти у појединим срезovima довољно не интересују за ову форму рада и не придају јој важност коју она има. У неким среским народним одборима није поклоњена пажња директивним и инструктивним расписима који су им достављени у вези са радом течајева. Отуда долази до појава које отежавају рад, руше ауторитет наставника и доводе до распадања течајева. Учитељице су често остављене саме себи да по доласку у ново место врше агитацију, окупљају ученице, траже зграду за смештај и сл. Огрев и осветљење редовно се не обезбеђују за течајеве. Питање снабдевања најпо-

²³ "То није разлог да кадар не ваља".

требнијих рационалираних намирница за извођење практичне наставе такође није решено и све то доводи наставнице у тежак положај.

У срезовима где се просветно-домаћичким течајевима поклања пуна пажња и где је остварена сарадња са масовним организацијама оваквих случајева нема. Министарство просвете учинило је такође пропуст, јер ни до данас није одржан састанак са представницима масовних организација и савеза радних задруга ради координирања рада на терену.

У Војводини стање је знатно боље. Тамо се рад одвија у оквиру сељачких радних задруга и учитељица имајући подршку и помоћ масовних организација и просветних власти може потпуно развити рад кроз краће и дуже сезонске течајеве, а такође има услова за нормалан рад просветно-домаћичког течаја коме задруга обезбеђује смештај и издржавање. Учитељице у Војводини створиле су више варијаната у раду течајева и на тај начин омасовиле његов рад, обухватајући и оне жене које било из којих разлога не могу да посећују течај. То се постиже оснивањем ученичких актива за ситне гране пољопривреде. Ови активи одржавају посебна предавања са тим женама.

И поред тешког стања наставничког кадра, успех у раду течајева од ослобођења до данас је задовољавајући. Он је углавном резултат несебичног пожртвованог залагања и рада самих наставница које су често радиле паралелно на два па и три течаја, пешачећи дневно по десет километара по снегу и зими.

Резултати од ослобођења до краја 1948 год.:

1945/46 год. Теч. Уч. 249 7790	1946/47 Теч. Уч. 201 6517	1947/48 Теч. Уч. 225 5454	1948/49 Теч. Уч. 129 3661	Укупно Теч. Уч. 804 23.422
--------------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	---------------------------------	----------------------------------

Резултати би били знатно бољи да просечно годишње није отпадало 20 до 30 учитељица. Под оваквим условима мрежа течајева неће се моћи раширити. Стога је неопходно да се нађе неко друго решење за овај културно-просветни рад са женама.

Оснивањем сталних просветно-домаћичких течајева интернатски уређених са економијом за један или више суседних срезова, на које би се груписало више учитељица које би лети развијале рад на терену у виду кратких курсева, спречило би осипање кадра. На ове течајеве могле би се примати омладинке и сељачких радних задруга, где би се оспособљавале за унапређење разних грана пољопривреде узадрузи. При већим сељачким радним задругама такође би се могле додељивати учитељице за културно-просветни и стручно-пољопривредни рад. На тај начин престало би осипање кадрова и повећао би се интерес за упис у учитељске школе, јер би будуће учитељице виделе перспективе за свој рад и лични живот и развој.

Да би се моментално помогло учитељицама на терену, потребно би било регулисати радно време, решити питање плаћања прековременог рада, плаћати одлазак на кратке сезонске течајеве ван места службовања у виду теренског додатка, решити питање снабдевања намирницама.

Идејно политичком раду са учитељицама такође нису просветне власти поклањале довољно пажње. Учитељице нису биле обухваћене на синдикалним групама учитеља нити им је омогућено да се на разним курсевима за учитеље изграђују. Та грешка је делимично уклоњена на тај начин што је Министарство организовало два курса са трајањем од 15 и 30 дана. Такође је интервенисано код просветних власти тако да су учитељице обухваћене на синдикалним групама и похађају разне курсеве за усавршавање учитељица.

AJ;313-11-37

117 МИТАР ПАПИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ БИХ – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

Narodna Republika Bosna i Hercegovina

Ministarstvo prosvjete

Odjeljenje za predškolsko i vanškolsko vaspitanje

broj I/50

16 januara 1950. godine Sarajevo

PREDMET: Izvještaj o tečajevima za žene i SRZ

MINISTARSTVU ZA NAUKU I KULTURU

BEOGRAD

U vezi Vašeg akta br. 28249 od 27-XII-1949 godine izvještavamo da je Glavni odbor AFŽ-a organizovao tečajeve za negovateljice za žene iz SRZ. Ranije smo Vas izvjestili da radi 6 tečajeva, označivši tečaj u Prijedoru sa 28 polaznica. Svi tečajevi, izuzev tečaja u Prijedoru, počeli su sa radom početkom mjeseca novembra 1949 godine. Pošto su tečajevi počeli prije nego što smo mi primili Vaš program, ovo Ministarstvo izradilo je program za te tečajeve.

1) S obzirom na to da su u tečajevima obuhvaćene najviše žene sa analfabetskim tečajem, jedan dio je sa jednim i dva razreda osnovne škole, a vrlo mali dio sa osnovnom školom, odstupili smo od Vašeg programa samo u predmetu predškolsko vaspitanje. Od toga smo uzeli slijedeće: Cilj i zadatak predškolskog vaspitanja, režim dana i razvoj kulturno higijenskih navika, igre, organizovanje vaspitnog rada – uposlivanja po slobodnom izboru i obavezna uposlivanja i upoznavanje sa prirodom.

Pojedine teme iz fizičkog vaspitanja obuhvaćene su u higijeni.

2) U tečaju na Ilidži zastupljena je 21, a u Stocu 31 seljačka radna zadruga. Za ostale tečajeve nemamo podataka, premda je to traženo prije mjesec dana.

3) Praktični rad–hospitovanje tečajke sa Ilidže vrše u grupama u dječijim vrtićima i jaslama u Sarajevu. Tečajke iz Laktaša ići će na praksu u dječiji vrtić u Banja Luku, a iz Stoca u dječiji vrtić u Mostaru. U Brčkom postoji dječiji vrtić gdje će tečajke vršiti hospitovanje.

Glavni odbor AFŽ-a predvidio je, u koliko se mogne organizovati, da tečajke iz Prijedora i Bihaća uputi radi hospitovanja na izvjesno vrijeme u Zagreb, a tečajke iz Trebinja u Dubrovnik.

4) Predškolsko vaspitanje u Laktašima i na Ilidži predaju drugarice koje su završile Savezni tečaj za nastavnike predškolskog vaspitanja u Zagrebu, a u ostalim tečajevima predaju učitelji prema skriptama Predškolski odgoj Mendžerickaja. Ostale predmete predaju stručni nastavnici-ljekari i učitelji.

5) Tečaj će trajati 3 mjeseca.

Smrt fašizmu- Sloboda narodu!

Pomoćnik ministra prosvjete

Mitar Papić

AJ; 316-34

118 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ
– САВЕТУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Љубљана, 1950.)

PREDLOG ZA USTANOVITEV ENOLETNE STROKOVNE ŠOLE ZA UČITELJICE
KMETIJSKO-GOSPODINJSKIH ŠOL

Gospodinske šole in kmetijsko-gospodarske šole (bivše kmetijsko–nadaljevalne) so prenehale s sistematičnim delom že 1941 leta, tako da se je učiteljstvo svojemu strokovnemu delu odtujilo. Kader, ki smo ga po vojni prevzeli, je bil po veliki večini politično za naše delo neprimeren.

Svet za znanost in kulturo pri Vladi FLRJ priporoča, da vsaka republika ustanovi 4 letno učiteljsiše za učiteljice gospodinjskih šol. Ker bi bili predmeti prenatrpani (splošno izobraževalni, pedagoški in srtokovni) i

Enoletna strokovna šola za učiteljice gospodinjskih šol

Možnost sprejema v enoletno šolo bi imele učiteljice z dvoletno prakso, opravljenim strokovnim izpitom, ki čutijo za to delo veselje ter so si prisvojen praktičnem delu pridobile potrebnih življenskih izkušenj.

Predlagamo sledeč predmetnik:

1. Osnove družbene in državne ureditve FLRJ.	3 ure.
2. Metodika pouka v strokovnih šolah (teoretič. in prakt.)	1 ura
3. Vzgojeslovje (s posebnimi problemi)	2 uri

4. Biologija (poglobitev in razširitev že obdelane s novi na učiteljšču)	2 uri
5. Osnove rastlinske proizvodnje	2 uri
a) poljedelstvo z vrtnarstvo in org. dela	
6. Osnove živinoreje	6 ur
a) svinjereja z org. dela (broj 2)	
b) mlekarstvo z govedorejo in odg. Dela (broj 3)	
c) perutninarstvo z org. dela (1)	
7. Važne drobne panoge kmetijstva:	1 ura
(zajčjereja, čebelarstvo, svilogojstvo)	
8. Zdravstvo in nega otrok	2 uri
9. Nauk o prehrani s teorijo kuhanja	3 ure
10. Tehnologija gospodinstva	3 ure
11. Ročna dela s šivanjem in krojenjem	2 uri
12. Organizacija in administracija gospodinskega šolstva	<u>1 ura</u>
	SKUPAJ 29 ur

Vloga apsolventk te šole bo zelo velika v politično-ekonomskem razvoju vasi. Učiteljice bodo neposredno organizirale in vodile gospodinske in kmetisko-gospodarske šole, prav tako bodo mogle uspešno sodelovati v organih ljudske oblasti in pri političnih ter zadružnih organizacijah. [...]

AJ;317-58-81

ИЗВЕШТАЈИ СА ТЕРЕНА О СУЗБИЈАЊУ НЕПИСМЕНОСТИ

119 ДР. КОСТА ГРУБАЧИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ, БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Одељење за народно просвећивање

В Бр. 820

8 децембра 1945 год. Београд

УПУСТВА ЗА РАД

На сузбијању неписмености на територији Србије, Војводине, Косова и Метохије.

1) Сузбијање неписмености. У борби против неписмености морамо искористити све форме и сваку добру иницијативу. Масовна неписменост може се брзо уклонити само ако се изврши масовна мобилизација свих оних, који осећају од колике је важности писменост и колика је она предуслов за даљи рад на просвећивању и културном уздизању народа

Целокупна делатност треба да се одвија по принципу: тамо где људи живе и раде, треба и да се уче писмености, да се народно просвећују. Ни један град, фабрика, рудник, градња моста, ма којег већег објекта, ни једно село, ни засеок не смеју изостати од сузбијања и укидања неписмености. Ни једна радна бригада, која се мало дуже задржава на једном послу, не може и не сме пренебрегнути културно-просветно уздизање оних који раде, а на првом месту отклањање неписмености.

На основним питањима наше просветне политике морају се ангажовати све снаге.

Поред званичних, просветних установа, ту на првом месту долазе масовне организације, првенствено женске и омладинске, културно-просветна друштва, просветни радници и сви остали активисти, који увиђају значај тога рада. Ту долази Антифашистички фронт жена, Уједињени савез антифашистичке омладине Југославије, Народни фронт, Јединствени синдикати радника и намештеника Југославије и задруге. Ове организације могу путем предавања, конференција са дискусијом, штампе, организовања дана борбе против неписмености и појединачним убеђивањем да развијају свест код широких народних маса о потреби учења и просвећивања.

Сав тај рад ако се обави организовано и доследно, велики је допринос борби против неписмености, борби против укоревених предрасуда о томе да просвећивање није за одрасле. Обзиром, пак, на тешко наслеђе у погледу неписмености и на бројно недовољни стручни кадар, неопходно је да омла-

динске и женске организације, првенствено, формирају екипе одушевљених бораца за писменост, за просвету, за напредак народа. Такве екипе после краћег оспособљавања одлазиле би на терен. Свестраном пропагандом коју би спровели: просветни органи, народне власти и масовне организације, омогућила би се делатност таквих екипа.

Ради јединства у раду потребан је присан контакт и стална сарадња између просветних и народних власти и масовних организација.

Код самог народа, који је данас силно пробуђен и свестан значаја просвете, наишло би се на обилату подршку. Као што је чувао и издржавао борце против окупатора и његових слугу, тако би сигурно примио и издржавао и борце против културне заосталости и мрака. [Такође,] Сваки онај [борац против културне заосталости народа] који би успоставио присан додир са народом, [и] добро [се] припремио за своју мисију, решио би и питање свога опстанка и егзистенције за време рада. Најзад, наше народне власти дужне су не само да се побрину за материјално издржавање самих течајева, него и [да се побрину за материјално издржавање] њихових руководиљаца.

Нужност оваквог мобилисања и оваквог начина рада произилази из чињенице да је, с обзиром на огроман број неписмених, кадар просветних радника још недовољан. Чак је недовољно и то ако би у тај рад увукли и остале јавне раднике, с тога и стојимо на гледишту да се мора извршити мобилизација из најмасовнијих организација. Улога просветних радника је велика. Они морају свима масовним организацијама најсвесрдније помоћи у спремању кадрова. За тај посао и сами се морају озбиљно припремити.

Сами просветни радници којима рад на народном просвећивању не спада у саставни део позива, и којима данашњи услови живота намећу потребу да изиђу из оквира уске учитељске делатности, имали би и ту дужност да као најистакнутији педагози преносе своја знања и своја искуства на нестручне руководиоце. Са њима би морали одржавати сталан контакт и чешће састанке. Ти састанци морали би бити радне заједнице које би обрађивале сва питања која су у вези са радом за неписмене.

Најзад, они би својим радом у течајевима писмености били живи пример како се ради и које су методе рада најбоље да се постигне пун успех. Школски инструктори, или просветни референти помажу спремању просветних екипа (кадрова) из редова масовних организација. Руководе оспособљавањем руководиљаца течајева који живе на селу или у близини села, повезују и повремено их обилазе.

Узимајући за сада у обзир и извесне тешкоће око одашиљања екипа за ликвидирање неписмености у забачена села и засеке, масовне организације и просветне власти заједно са просветним радницима могли би и на самом терену наћи своје сараднике. Они могу бити из редова школске и студентске омладине, из редова сеоске омладине. Они су већ ту, на терену, или у непосредној близини. Путем курсева за руководиоце, путем хоспитовања и саветовања са просветних радницима на самом терену, они се могу оспособити за тај рад.

На сузбијању сузбијању неписмености морају се ангажовати и сви појединци који за то имају разумевања, одушевљења и смисла. Они се могу ангажовати на обучавању појединаца. Код многих постоје предрасуде у погледу учења писмености у постаријим годинама, многи су или стидљиви или тешко им пада групно обучавање. Са таквима је најбоље појединачно радити.

Само путем најактивнијег залагања свих органа просветних и народних власти, масовних организација, културно-просветних друштава, просветних и јавних радника, службеника, активиста и појединаца створила би се широка МРЕЖА ТЕЧАЈЕВА И СУЗБИЛА НЕПИСМЕНОСТ као велика сметња за културни препород народа.

II) Из досадашњих искустава и извештаја о раду могу се констатовати следећи недостаци:

1) Мрежа течајева још увек није разграната и њоме нису обухваћени сви неписмени по градовима, а још мање по селима.

2) Није спроведена систематска и разграната пропаганда путем штампе, предавања, на приредбама, организовањем дана борбе против неписмености, појединачног убеђивања и друго.

3) Нису ни просветне власти ни масовне организације, ни културно-просветна друштва повремено издавала плакате које би имале мобилизациони и просветни карактер, а још мање је било парола о значају и важности писмености.

4) Врло мало је било конференција и састанака на којима би се говорило о нашем наслеђу у погледу неписмености и културне заосталости најширих народних слојева, као и о значају писмености и нужности културног подизања нашег народа.

5) Није било једновремене и јединствене акције преко народног фронта, АФЖ-а, УСАОС-а, преко синдикалних подружница, задружних савеза, масовних организација, културно-просветних друштава, нити су акције биле сталног и систематског карактера.

6) Месни народни одбори и просветне власти нису разрадили план сузбијања неписмености, нити припремили сва материјална средства која су потребна за несметано одржавање течајева. Сарадња са масовним организацијама, које би морале бити најактивнији сарадници, сасвим је недовољна.

7) Да се учитељски кадар и кадар просветних радника, којима је рад на просвећивању народа саставни део позива, није својски и са прегалаштвом ангажовао на најважнијем сектору народног просвећивања - уклањању неписмености.

8) Нису плански припремани кадрови за борбу против неписмености. Ти кадрови нису мобилисани из редова осталих државних службеника, средњошколских, студентских, омладинских и женских организација.

9) Нису мобилисани кадрови за села, нити се шта урадило да се она лица која живе на селу или у близини села оспособе за рад на течајевима, нити у организационо повезана.

10) Што се још нема могућности ни начина да се руководи са радом на сузбијању неписмености, и да се контролише спровођење планова и директива.

Услед ових недостатака десило се то да мрежа течајева није разграната ни широка, да огроман број неписмених није привезан за аналфабетске течајеве, иако су позна јесен и зима најповољније време за описмењавање најширих народних слојева.

III) Писменост и просвећеност народа такође су једна од гаранција да ће се схватити дубоке промене и извојеване тековине које су темељ наше нове државне заједнице и [једна су од гаранција да ће шири слојеви народа] активно учествовати у политичком, привредном и културном животу. Писменост је моћно оруђе за дело обнове и изградње и [за] постизање веће продуктивности рада. Помоћу темељног описмењавања подићи ће се кадар руководиоца из најширих народних слојева и тиме ће се прибирати нови кадрови. Писменост је моћан инструмент за проширивање и стицање нових звања, за усвајање културе и коришћење културним благом.

Из свих тих разлога рад на потпуном уклањању неписмености мора узети шире размере.

Да би се слиле и сконцентрисале све снаге које се морају ангажовати за потпуно ликвидирање неписмености, да би рад био плански и јединствен намеће се хитна потреба формирања просветних комисија при Министарству просвете, при окружним и просветним одељењима и отсецима при просветним одборима свих места.

Комисију за народно просвећивање при Министарству просвете сачињавају:

1. Претставник Одељења за народно просвећивање
2. -/- Земаљског одбора народног фронта Србије
3. -/- Главног одбора АФЖа за Србију
4. -/- Главног одбора УСАОСа
5. -/- Земаљског савеза радника и намештеника Србије
6. -/- Главног задружног савеза
7. -/- масовније просветне, културне или фискултурне установе

Комисију за народно просвећивање при Просветном одељењу Окружних народних одбора:

1. Претставник Просветног одбора
2. -/- Окружног одбора народног фронта

3. -//- Окружног одбора АФЖа
4. -//- Окружног одбора УСАОСа
5. -//- Синдиката
6. Референт за народно просвећивање
7. Претставник масовно просветно-културне или фискултурне организације
8. Претставник Окружног задружног савеза

Комисију за народно просвећивање при Просветном отсеку рејона (среза):

1. Претставник Просветног одбора
2. -//- Рејонског (среског) одбора Народних фронта
3. -//- -//- -//- АФЖа
4. -//- -//- -//- УСАОСа
5. -//- Синдиката
6. Референт за народно просвећивање
7. Школски инструктор

Комисију за народно просвећивање по селима:

1. Претставник Просветног одбора
2. -//- Месног одбора Народног фронта
3. -//- АФЖа
4. -//- УСАОСа
5. Учитељ, лекар, ветеринар, агроном, писменији активиста.

Дужности комисија су следеће:

1. Координација радних органа просветних власти, масовних и културних организација и што организованији и јединственији рад на потпуном уклањању неписмености.
2. Свестрана стална и јединствена пропаганда за мобилисање свих писмених у борби против неписмености путем предавања, приредби, штампе, конференцијама по улицама, кућама, селима, засеоцима, рудницима, синдикалним подружницама, путем плаката и парола.
3. Организација и материјално снабдевање аналфабетских течајева са најнужнијим прибором и наставним сретствима као помоћ народним и просветним властима.
4. Стварање кадрова руководиоца од нестручних лица и њихово равномерно распоређивање и слање на терен.
5. Руковођење са свим акцијама и целокупним радом на сузбијању неписмености.
6. Активно потпомагање рада просветних одбора и преношења директива на масовне организације или просветно-културна друштва која претстављају у просветној комисији.

У нашој новој наредној и демократској држави истакнута је и усвојена девиза: „Просвета за цео народ“. Ми то морамо реализовати и дословно спровести и оживотворити. На то нас гони друштвено-економске прилике наше земље, готовост и спремност нашег народа за културно-просветне напоре и велика пробуђеност основних народних маса.

О то се не сме огрешити ни један орган просветне власти, ни једна масовна и културно-просветна организација, ни један писмен и иоле образован грађанин.

На послу просвећивања народа проверава се свест и патриотизам, позитивна етика и савест.

Помоћник
министра просвете Србије
др. Коста Грубачић, с.р.

AJ;313-11-38

**120 МАРКО КАЖИЋ В.Д., НАЧЕЛНИК У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ**

Федерална Црна Гора
Министарство просвјете

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЈЕТЕ ФНРЈ, ОДЈЕЉЕЊЕ ЗА НАР. ПРОСВЈЕЋИВАЊЕ И КУЛТУРУ
БЕОГРАД

Извјештај о културно-просвјетном раду на територији федералне Црне Горе за мјесец новембар 1945 год.

Културно-просвјетни рад у току мјесеца новембра на територији Црне Горе пошао је напријед у односу на претходна два мјесеца, мада још увијек не задовољава. Реорганизација народних одбора повлачила је за собом извесне нове тешкоће. Наши недостаци не огледају се у неактивности просвјетних органа власти, колико у неизграђености младог административно – просвјетног апарата. Нажалост, ми, из ових разлога, не можемо дати Савезном Министарству просвјете стварну слику културно-просвјетног рада на нашој територији. Без сумње, културно-просвјетни рад уопште премаша ону слику која се добија једноставним сумирањем цифарских података, које Вам подносимо у нашем извјештају. Просвјетне власти, нарочито у новоформираним срезовима и мјестима, нијесу се тако довољно снашле у свом раду и то је поред тешкоће опште природе – главна сметња за бољи културно-просвјетни рад. Ово Одјељење је, у међувремену од последњег извјештаја, одржало двије значајне конференције – једну с претставницима Земаљских антифашистичких организација, а другу са културно-просвјетним руководиоцима по срезовима – у намјери да овом раду да масовну подлогу и ангажује све расположиве снаге. На тим конференцијама претресан је наш досадашњи рад, успјеси и недостаци и ријешено [је], поред осталог, да се од 1-7 јануара 1946 год. закаже ударна просвјетна недјеља са прецизним програмом, који ће се извршити. За ову акцију извршили смо све потребне припреме (израдили значке, прогласе, дали упутства и сл.). 20 ов.мј. отпочели су течајеви за културно-просвјетне руководиоце, за које смо израдили предавања и дали потребна упутства.

МЈЕСНИ КУЛТУРНО-ПРОСВЈЕТНИ ОДБОРИ. Ми смо, у духу Ваших најновијих упутстава, донијели нову Уредбу о формирању културно-просвјетних одбора. Мјесни културно-просвјетни одбори су формирани скоро при свим народним одборима. Они су показали већ извесне резултате у погледу оправки школа, набавки књига, пописе неписмених, припремања аналфабетских течајева и отварање истих итд. Међутим, главна ударна акција је тек у току. Настојали смо да се нови одбори упознају са радом и новим задацима, како би се њихова организаторска и радна способност повећала.

АНАЛФАБЕТСКИ ТЕЧАЈЕВИ. Припремни рад за организовање аналфабетских течајева врши се сада у свим срезовима. Рад су отпочели 13 течајева са 323 слушаоца. Ово Одјељење је припремило Упутства, План и програм ових течајева. Предвидјели смо израду општег плана на уклањању неписмености за читаву Федералну јединицу, као и по срезовима и мјестима. Просвјетна кампања од 1-7 јануара 1946 год. знатно ће унаприједити рад у овоме правцу, а поред тога ово Одјељење располагаће податцима о стварном стању неписмених на нашој територији, које до сада нијесмо имали. Масовно

Основан је један курс за опште образовање.

НАРОДНЕ КЊИЖНИЦЕ И ЧИТАОНИЦЕ. На нашој територији, у токи мјесеца новембра, основано је 9 нових књижница и читаоница. Једна од ових је је књижница за снабдијевање дилетантских група, позоришним комадима и другим материјалом, у срезу херцеговском. Остале су сеоске, које располажу само са дневним листовима и са часописима.

Знатнији успјех запажа се у погледу интересовања за читање и у оснивању читалачких група. Тако је у протеклом мјесецу основано 154 читалачких група.

НАРОДНИ УНИВЕРЗИТЕТИ. У току мјесеца основан је народни универзитет у Херцеговном.

Према прикупљеним подацима, на нашој територији одржано је свега 8 предавања на народним универзитетима, што ни из далека не задовољава. Они су у последње вријеме смањили своју активност. Ово Одјељење ће, преко културно-просвјетних одбора, предузети мјере за њихово јаче активирање, а што је најглавније за помоћ нашим селима, којима је она пријекно потребна. Нажалост, констатујемо да су се они учаурили у градовима и већим мјестима и не дају помоћ широким народним ма-

сама, која се од њих с правом очекује. Предузели смо мјере, да се њихова дјелатност прошири и за релативно кратко вријеме имаћемо позитивне резултате.

ПРИРЕДБЕ И ПРЕДАВАЊА. Што се тиче приредби и предавања, они по своме броју свједоче о приличној активности на овоме пољу, иако приредбе не стоје на завидном умјетничком нивоу. Према непотпуним подацима, у току мјесеца новембра одржано је 79 предавања и 102 приредбе. За овај рад главна заслуга припада омладини, коју помажу културно-просвјетни одбори.

Поред осталих актуелних тема одржана су предавања о пјегавом тифусу на територији читаве Црне Горе.

УСМЕНЕ ЗИДНЕ НОВИНЕ. Зидне новине издају све установе и организације, али ово Одјељење још увијек није пронашло начине за вођење њихове статистике. Њих је заиста много и оне користе за унапређење рада сваке установе и организације, јер су углавном правилно постављене. Интересовање за њихово читање опада услед развоја и ширења других облика штампе и пропаганде.

Исто важи и за усмене новине. Не поклања им се довољна пажња и одржавају се врло ријетко. Ово је условљено развојем разгранате дневне жтампе и све већом улогом радија у културно-просвјетном животу, а дјелом и неактивношћу просвјетних органа власти. Ово Одјељење ће настојати да унаприједи ову грану народног просвјећивања, нарочито у оним срезovima, гдје оне не могу бити допуњене другим облицима народног просвјећивања.

ДИРЕКЦИЈА ФИЛМСКОГ ПРЕДУЗЕЋА. У последњем извјештају нијесмо Вас могли обавијестити о раду Дирекције, јер су нам недостајали извјештаји за септембар и октобар, па то сада чинимо.

О уском културном филму и организовању теренске службе код нас не бисмо имали што додати ономе што смо већ изнијели у нашим последњим извјештајима.

У Црној Гори постоји 10 биоскопа, од којих су 8 државних, један приватни, један под управом НФ-а. За мјесец септембар и октобар њихова активност је била велика. Приказали су 60 филмова у 220 претстава, на којима је присуствовало око 35.552 гледалаца. Највећи број филмова и претстава приказан је у мјестима са бољим саобраћајним везама, те се наше село, само у незнатној мјери користило овом граном народног просвјећивања. Имамо и специјалних тешкоћа у техничком погледу, тако су каткад, у истој згради биоскоп и магацин намирница, или опет, биоскопска сала служи за дом културе и сл. Услед прекида авионског саобраћаја отежана је набавка филмова, што ће имати негативног утицаја на рад Дирекције. У најскорије вријеме Дирекција ће добити из Словеније кино-камеру за снимање културних и пропагандних филмова.

Дирекција је прешла предатну норму на пољу филма за два пута. С новчане стране је потпуно самостална. У Подгорици ће ускоро оспособити биоскоп „Култура“, а у Колашину је предвиђено успостављање биоскопа.

Путујући биоскоп је врло активан и за наше прилике од нарочитог значаја.

УМЈЕТНИЧКИ АТЕЉЕ је у току мјесеца септембра и октобра израдио: 125 линореза, 14 великих портрета, 8 плаката, 73 транспарента, 2 фирме, 3 композиције из борбе, 6 зидних новина. Осим овог, Атеље је декорисао и аранжирао 27 излога филма.

Умјетнички атеље је преокупиран ситним пословима, те се није могао више посветити слободном умјетничком стварању. Поред овог, слаби материјални и технички услови добрим дијелом су условили недовољни рад на пољу слободног умјетничког стварања.

Министарство просвјете већ ради на реорганизовању Атељеа, те ће он у новом саставу и под повољнијим условима дати боље резултате.

ПОЗОРИШТЕ И ШТАМПARIЈЕ нијесу нам доставили извјештај о свом раду, те ћемо у наредном извјештају обухватити њихов рад и за мјесец новембар.

РАДИО СТАНИЦА није још отпочела са културно-просвјетним емисијама, али се у том правцу већ врше припреме.

С обзиром на реорганизацију рада на народном просвјећивању и пројектовани план о коме смо Вас обавијестили и којег почињемо сада остваривати бићемо у могућности да боље контролишемо

читав рад и остваривање плана и да Вас у редовним мјесечним извјештајима обавјештавамо о свему. Као хитна помоћ требала би нам већа количина популарних књига за народ и једна „покретна књижара“-ауто. Због великих ратних пустошења нијесмо у стању да ово сами створимо, па би нам помоћ Савезног Министарства била неопходна. За остварење предвиђеног плана уложили смо доста напора. Ангажовали смо све масовне организације, просвјетне и јавне раднике. Почеће се од основног проблема у раду на народном просвједивању: борбе противу неписмености но захватиће се и све друге гране у раду на народном просвједивању. Увјерени смо да ћемо у најскорије вријеме имати знатне резултате. Разумије се, извјесне тешкоће у раду које су у нашој федералној јединици специјалне, нећемо брзо отклонити. За то ће бити потребно дуже вријеме и већи напор.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-11-37

В.Д. НАЧЕЛНИК-а
Марко Кажих

**121 ДРАГО ВИДОВИЋ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЂИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА
ПРОСВЕТЕ БИХ – МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

Ministarstvo prosvjete
Narodne vlade Bosne i Hercegovine
IV Odjeljenje za narodno prosvjeđivanje
Broj: 2590
14 februara 1946 god. Sarajevo.
Prednet: Mjesečni izvještaj
za mjesec decembar 1945 godine.

**MINISTARSTVO PROSVJETE FNRJ, ODJELJENJE ZA NARODNO PROSVJEĐIVANJE
БЕОГРАД**

Rad u ovome mjesecu bio je u fazi priprema za sprovođenje zimske kampanje narodnog prosvjeđivanja. Još od sredine novembra odjeljenje je počelo stvarati pripreme da bi kampanja mogla otpočeti u mjesecu decembru. U novembru održana je konferencija u Ministarstvo Prosvjete (prepis zapisnika ranije Vam je poslan) na kojoj su dane опће контуре и оквирни план кампанје. Konferencija je imala da укаже на важност координације и самог vezivanja на терену. Такође је одржана и друга конференција у decembru (zapisnik такође imate) и она је о кампањи конкретније diskutovala и dala задатке који се имају извршити у ближем периоду времена. На терену се такође одржавале конференцијкоје су имале за циљ обавјештавање најширих маса о зимској кампањи и граđenje плана за рад кампанје. Може се казати да је мјесец decembar propao у припремама и почецима рада. Зато у статистичком дијелу извјештаја још увијек нема веће разлике према proteklим извјештајима. Кампану смо припремили, а из нових извјештаја видјеће се успех наших припрема.

Анафалетски теџајеви

U organizaciji rada tečajeva највише помажу учитељи. Наш број учитељског кадра мален је (свега око 1400 учитеља), али помоћ њихова у инструкторном и организацијском погледу руководиоцима анафалетских теčajeva доста је велика. Pored toga рада сваки учитељ је обавезан да сам одржи по један анафалетски теčaj у току кампанје. Руководиоци анафалетских теčajeva, нарочито они по selima, са slabом су spremom али су предвиђени и држе се кратки курсеви за њих, гдје ће добити најосновнија упутства за рад.

Materijalno издржavanje теčajeva на терету је М.Н.О-а али у издржавању помажу и масовне организације а и сами теџајци се брину. Stalним porastом теčajeva велики nedostatak ће бити у букварима и почетницама, јер ће сигурно бити најмање 10.000 полазника више него што има буквара. Obezбjeđenje у papiru и ostalom materijalu donekle су извршили S.N.O-и, а од недеље narodnog prosvjeđivanja skupиће се novca и ostalog materijala да ће се моћи подмити потребе. ONO-и pobrinuli су се за osvjetljenje тако да је и тај problem за pravilno одvijanje рада у вријеме зимске кампанје riješen.

Ћиталачке групе

Preko анафалетских теčajeva popularisane су ћиталачке групе: скоро уз сваки теčaj постоји ћиталачка група. Njima је посвећена велика пажња јер у данашњим условима кад имамо мало књига и uопште штамpanih

stvari one za nas predstavljaju važnu formu rada. Slušaoci poslije završenog časa čitaju ili sa rukovodiocem ili omladinom zaduženim za rad čitalačke grupe, knjige ili članke iz štampe, te o pročitanoj donose svoja mišljenja i zaključke.

Mjesni prosvjetni odbori

Nemamo obrazovane sve mjesne prosvjetne odbore ali ne tražimoda se osnivaju tamo gdje će biti samo na papiru. Veliki broj osnovanih odbora ne zadovoljava; naročito tamo gdje postoje učitelji kao rukovodi MPO-a rad ima veći zamah. Masovne organizacije, naročito organizacije USAOBIH-a, stekle su izvjesno iskustvo u kulturno prosvjetnom radu i uspijevaju da rješavaju postavljene zadatke. Problem MPO-a je nedostatak rukovodilaca, ali dok god imamo ovaj broj učitelja neće ni oni moći biti rukovodeća tijela kulturno prosvjetnog rada.

Za sprovođenje zimske kampanje po srezovima i okruzima osnovane su posebne komisije koje su koordinaciona i rukovodeća tijela kulturno prosvjetnog rada.

Obrazovni tečajevi

Obrazovnih tečajeva ima mali broj i oni nisu uspjeli da do danas budu masovna forma našega rada. Imajući u vidu da naša Republika ima oko 450 srednjoškolskih nastavnika, a od tog broja ni 200 kvalifikovanih, nećemo moći taj broj koji imamo danas mnogo povećati. Obaveze u zimskoj kampanji postavljene na nekim okruzima o pitanju ovih tečajeva dovoljne su, i ako ih ispune to će predstavljati veliki uspjeh. Na pr. na bihaćskom okrugu postavili su zadatak da u svaku narodnu osnovnu školu obrazuju po jedan niži obrazovni tečaj, a uz svaku srednju školu po jedan viši.

Kulturno umjetničke grupe

Rad kulturno umjetničkih grupa je diletantski-amaterski. Kvalitet priredbi još nema potrebnu umjetničku visinu. Nedostatak rukovodilaca uopšte koči razvitak ovoga rada. Zadaci zimske kampanje u odnosu na rad kulturno umjetničkih grupa [su]: podići kvalitet priredbi na viši stepen, a u nedelju narodnog prosvjećivanja održati priredbe čiji će prihodi ići u korist materijalnog obezbjeđenja rada zimske kampanje. Još jedna teškoća koja koči ovaj rad jest nedostatak kulturno umjetničkog materijala. Neročita potreba je za pozorišnim komadima (aktovkama, kraćim pozorišnim komadima) i muzičkoj literaturi. Ono što je poslano na teren do sada, sve je izvođeno i traže se nove stvari. Muzička literatura koja se nalazila u arhivama naših velikih pjevačkih društava (Proleter, Sloge, Lire i dr.) ili je raznešena ili popaljena, tako da danas imamo vrlo malo horskih partitura.

Narodne i pokretne knjižnice

Mreža naših postojećih narodnih knjižnica vrlo je uska. Da bi se proširila, Narodna biblioteka u Sarajevu, kao centralna biblioteka za Bosnu i Hercegovinu, obavezala se da će u toku kampanje obrazovati po svim okružnim i sreskim mjestima Narodne biblioteke. Biblioteke već idu na teren i do sada je obrazovalo na desetak srezova. U daljnjem toku kampanje, mišljenja smo da će u velikom broju srezova biti uspostavljena.

Pokretne biblioteke kojih ima 238 već su predane na upotrebu, ali o cjelokupnom djelovanju njihovom još nismo dobili izvještaje. Sudeći po izvjesnim srezovima – od kojih imamo izvještaj – knjige se mnogo čitaju i interes je za njih veliki.

Iz novih kredita za 1946 godinu stvorićemo još izvjesan broj knjižnica, ali od njih ćemo stvoriti stalne knjižnice, kao što ćemo uraditi i od postojećih pokretnih.

Štampa – radio emisije – film – plakate

Štampa u toku kampanje poslužila je kao važno sretstvo obavještanja. Direktivnim člancima i izvještajima o radu provedeno je stalno obavještanje. Dopisništvo iz unutrašnjosti razvijeno je. Dopisi se šalju ili direktno listovima ili u Ministarstvo prosvjete, a ono iste povjerava i dostavlja za štampu. Svaki dan u našim listovima ima po nekoliko kratkih dopisa o radu tečejeva, o toku kampanje i o akcijama koje zajednički sprovode naše organizacije.

Radio emisije za narodno prosvjećivanje daju se svake nedjelje od 12-12,30 časova, a ispunjene su člancima o radu kampanje (direktivnim člancima), iznošenjem uspjeha i rada pojedinih srezova i okruga koji

su se istakli u radu. Dalje u emisijama ima književni prilog, muzički prilog, nešto iz popularne nauke i vijesti o narodnom prosvjećivanju sa terena.

Kod nas na samom terenu ima mali broj radio prijemnika te se zajedničko slušanje emisija može samo u rijetkim slučajevima praktikovati.

Sa uskim filmovima stojimo isto onako kao i prošlog mjeseca. Mi imamo par filmova, ali oni su takvog kvaliteta da ih nećemo davati. Propaganda zimske kampanje narodnog prosvjećivanja izvršena je i preko filma; izrađeni su dijapozitivi i poslani svim bioskopima u unutrašnjosti.

Za zimsku kampanju otštampano je oko 10.000 propagandnih plakata koje su blagovremeno otišle na sve okruge. Takođe je izrađeno 85.000 otkupnih značaka koje su prodavane u toku nedelje narodnog prosvjećivanja. Na pojedinim okruzima, u toku kampanje, organizovana je i prodaja knjiga a 10% ušlo je u fond za obezbeđenje rada zimske kampanje.

Narodni univerziteti

Rad narodnih univerziteta nije pokazao rezultate da bi mogli biti zadovoljni. U prvom redu nije se prišlo organizovanju samih univerziteta, a takođe održanih predavanja mali je broj. U kampanji postavljeni su zadaci da se pristupi organizaciji narodnih univerziteta, a neki srezovi postavili su zadatak da u svakom srezu obrazuju jedan univerzitet. Pored toga postavljene su zadaci da narodni univerziteti drže predavanja i u okolini svojih sjedišta. Na završetku kampanje vidjećemo kako su zadaci izvršeni.

Takmičenje

Utakmicu u postizanju što većeg broja i boljeg kvaliteta formi našega rada prihvatili su ne samo okruzi i srezovi nego i mjesni odbori i pojedini tečajevi. Danas imamo veliki broj zakazanih takmičenja. U toku kampanje prišlo se, u pogledu takmičenja pregledu dosadašnjeg rada i konstatovano je koji su takmičari bili najbolji, te su im dodeljene i nagrade (primjer sarajevski okrug). Vodio se računa da se takmičenja zakazuju konkretnim obavezama.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

Načelnik
Odjeljenja za narodno prosvjećivanje
Drago Vidović

ПРИЛОГ:

ИЗВЕШТАЈИ О НАРОДНОМ ПРОСВЕЋИВАЊУ
У БИХ XII 1945

ТАБЕЛЕ 1, 2

Statistički podatci o radu na narosnom prosvjećivanju za mjesec decembar 1945.

Redni broj	Naziv narodnog odbora	Broj	Domovi kulture		Knjižnica i čitaonica			Narodnih univerziteta		Diletantskih grupa	
		Mjesnih prosvjetnih odbora	Broj		Broj			Broj		Broj	
			Domova	Priredbi	Knjižnica i čitaonica	Knjiga	Pročitanih knjiga i listova	Narodnih univerziteta	Predavanja	Diletantskih grupa	Priredbi
1	Gradski Narodni odbor Sarajevo	1	4	11	24+5	76734	850	1	12	18	8
2	Okružni Narodni odbor Sarajevo	151	38	64	64	2639	747	5	8	52	109
3	Okružni Narodni odbor B. Luka	137	95	68	41	7196	873	12	11	96	79
4	Okružni Narodni odbor Bihać	66	34	56	6	173	20	2	3	55	55
5	Okružni Narodni odbor Doboj	45	14	46	34	3783	1324	-	-	34	73
6	Okružni Narodni odbor Mostar	24	16	61	18	1753	1526	2	39	65	150
7	Okružni Narodni odbor Tuzla	112	8	66	34	2324	673	-	5	30	119
8	Okružni Narodni odbor Travnik	22	21	-	32	578	-	1	-	32	-
Svega		558	230	372	253+5	95180	6012	23	78	382	593

Redni broj	Naziv narodnog odbora	Čitalačkih grupa		Usmenih novina		Zidnih novina		Pjevačkih horova	
		Broj		Broj		Broj		Broj	
		Čitalačkih grupa	Sastanaka	Redakcija	Održanih sastanaka	Redakcija	Izlistanih novina	Pjevačkih horova	Priredbi
1	Gradski Narodni odbor Sarajevo	15	36	13	7	41	76	18	5
2	Okružni Narodni odbor Sarajevo	228	298	39	123	112	140	39	87
3	Okružni Narodni odbor B. Luka	237	451	93	195	121	200	98	66
4	Okružni Narodni odbor Bihać	154	333	67	168	125	182	59	54
5	Okružni Narodni odbor Doboj	157	527	23	63	59	143	24	60

6	Okružni Narodni odbor Mostar	364	1208	19	188	53	304	57	117
7	Okružni Narodni odbor Tuzla	104	741	10	63	59	182	21	80
8	Okružni Narodni odbor Travnik	125	-	31	-	44	-	31	-
Svega		1384	3594	295	807	614	1227	347	469

Redni broj	Naziv narodnog odbora	Filmovi				Radio			Stampa i propaganda					Primjedbe
		Broj				Broj			Broj					
		Ekipa	Filmova	Filmskih radionica	Kina	Prijemnika	Stanica	Emisija za narod	Knjiga za narod	Listova za narod	Pozorišnih komada	Plakata za narod	Letaka za narod	
1	Gradski Narodni odbor Sarajevo	-	10	-	4	7	1	93	22100	13350	-	22700	-	
2	Okružni Narodni odbor Sarajevo	3	22	-	4	382	-	15	461	2621	12	1217	660	
3	Okružni Narodni odbor B. Luka	-	18	-	4	815	-	-	326	663	38	349	301	
4	Okružni Narodni odbor Bihać	-	3	-	1	26	-	-	659	636	71	21	93	Nema podataka za sve srezove
5	Okružni Narodni odbor Doboj	-	16	-	5	156	-	1	755	34	14	57	1287	Nema podataka za sve srezove
6	Okružni Narodni odbor Mostar	-	9	-	2	-	-	10	192	5235	5	1780	1306	
7	Okružni Narodni odbor Tuzla	-	8	-	-	-	-	-	993	13581	27	4446	960	
8	Okružni Narodni odbor Travnik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Nema podataka za sve srezove
Svega		3	86	-	20	1386	1	119	25486	36120	167	26124	4607	

ПРИЛОГ 2

Broj tečajeva tokom decembra 1945

Broj tečajeva tokom mjeseca																	
Redni broj	Naziv Narodnog odbora	Analfabetskih tečajeva	Broj tečajeva		Svega	Za rukovod analf. t.	Broj tečajeva		Svega	Općih znanja	Broj tečajeva		Svega	Za opće obrazovanje	Broj tečajeva		Svega
			m.	ž.			m.	ž.			m.	ž.			m.	ž.	
1	Gradski N. odbor Sarajevo	39	199	991	1190												
2	Okružni N. odbor Sarajevo	275	2705	3123	5828					1	46	1	47				

3	Okružni N. odbor B. Luka	265	2685	5086	7771					1	44	-	44	2	20	7	27
4	Okružni Narodni odbor Bihać	174	1898	3469	5367									1	43	24	67
5	Okružni N. odbor Doboj	193	1139	1589	3848					1	33	16	49				
6	Okružni N. odbor Mostar	204	1122	3332	4977												
7	Okružni Narodni odbor Tuzla	164	3287	3361	6648	1			20								
8	Okružni N. odbor Travnik	280			4459												
Svega		1594	13035	20851	40088	1			20	3	123	17	140	3	63	31	94

Redni broj	Naziv Narodnog odbora	Broj tečajeva tokom mjeseca								Broj završenih tečajeva u toku mjeseca			
		Za rukovodioce nar. prosv.	Broj tečajaca		Svega	Stranih jezika	Broj tečajaca		Svega	Analfabetskih tečajeva	Broj tečajaca		Svega
			m.	ž.			m.	ž.			m.	ž.	
1	Gradski N. odbor Sarajevo					2			31				
2	Okružni N. odbor Sarajevo					7	102	34	136	1	-	13	13
3	Okružni N. odbor B. Luka									2	-	86	86
4	Okružni Narodni odbor Bihać					1	36	14	50				
5	Okružni N. odbor Doboj					1	37	35	72	11	141	82	223
6	Okružni N. odbor Mostar									1	27	-	27
7	Okružni Narodni odbor Tuzla									7	51	130	181
8	Okružni N. odbor Travnik												
Svega						11	175	83	289	22	219	311	530

AJ;317-9-23

122 ШЕФ ОДСЕКА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ
(Београд, 1945.)

Одељење за народно просвећивање
Министарство просвете ДФЈ

**БРОЈ[ЧА]НИ ПОДАЦИ О РАДУ НА НАРОДНОМ ПРОСВЕЋИВАЊУ ПО СВИМА СЕКТОРИМА
РАДА У ДФЈ, ЗА ШКОЛСКУ 1944/45**

I МЕСНИХ ПРОСВЕТНИХ ОДБОРА (савета, актива)

Србија скоро у свим местима и градовима
Хрватска -//-
Словенија нису достављени подаци
Босна и Херцеговина 370 месних ПО-а
Црна Гора 112
Македонија још је у формирању
Војводина 426 месних ПО-а
Косово и Метохија нема података

II ДОМОВА КУЛТУРЕ

Србија 923
Хрватска 727
Словенија 63
Босна и Херцеговина 99
Црна Гора 57 домова 1.008 приредби
Македонија нема података
Војводина 188 домова 901 приредба
Косово и Метохија нема података

СВЕГА: 2.057 домова 1.909 приредби

III КЊИЖНИЦА И ЧИТАОНИЦА

Србија	1.779	књижица	279.471	књига
Хрватска	1.256	-//-	221.673	-//-
Словенија	нема података			
Босна и Херцеговина	163	књижица	80.395	-//-
Црна Гора	65	-//-	1.400	-//-
Македонија	82	-//-	225.219	-//-
Војводина	238	-//-	64.155	-//-
Косово и Метохија	нема података			

СВЕГА: 3.583 књижица 372.313 књига

IV НАРОДНИХ УНИВЕРЗИТЕТА

Србија	176	универзитета	1934	предавања
Хрватска	96	-//-	593	-//-
Словенија	нема података			
Босна и Херцеговина	18	универзитета	33	-//-
Црна Гора	7	-//-	35	-//-
Македонија	20	-//-	9	-//-
Војводина	70	-//-	122	-//- осим тога 2 нар.ун.на мађ.јез
Косово и Метохија	нема података			

СВЕГА: 387 универзитета 2.808 предавања

V ДИЛЕТАНТСКИХ ГРУПА

Србија 347 група 913 приредби

Хрватска	157	-/-	261	-/-
Словенија	нема података			
Босна и Херцеговина	402	групе	446	-/-
Црна Гора	нема података			
Македонија	15 група			
Војводина	322	-/-	313	-/-
Косово и Метохија	нема података			
СВЕГА: 1243 група 1933 приредби				

VI ЧИТАЛАЧКИХ ГРУПА

Босна и Херцеговина	361 група1.184 састанка
Остале федералне и аутономне јединице	немају података.
СВЕГА:	361 група1.184 састанка

VII УСМЕНЕ НОВИНЕ

Србија	уредништво,	280 приредаба
Хрватска	нема података	
Словенија	нема података	
Босна и Херцеговина	245	уредништва 742 -/-
Црна Гора	45	-/- 70 -/-
Македонија	нема података	
Војводина	53 уредништва	118 -/-
Косово и Метохија	нема података	
СВЕГА: 343 уредништва 1215 приредаба		

VIII УСМЕНИХ НОВИНА

Босна и Херцеговина	445	новина	886 издатих бројева
Србија	1.116	-/-	
Војводина	44	-/-	693 -/-
Остале федералне и аутономне јединице немају података.			
СВЕГА: 489 новина		2.695 издатих бројева	

IX ПЕВАЧКИХ ХОРОВА

Србија	240 хорова		
Хрватска	нема података		
Словенија	327 хорова		
Босна и Херцеговина		720 -/-	361 приредба
Црна Гора	нема података		
Македонија	нема података		
Војводина	178 хорова		
Косово и Метохија	нема података		
СВЕГА: 1.465 хорова 361 приредба			

X ТЕЧАЈЕВА ЗА НЕПИСМЕНЕ

Србија	1.655	течајева	39-055 уписаних	15.095 описмењених
Хрватска	620	-/-	10.996	-/- 7.496 -/-
Словенија	нема података			
Босна и Хер.	1.135	течајева	35.877 уписаних	
Црна Гора	290	-/-	4.144	-/- 2.693 -/-
Македонија	210	-/-	7.393	-/-
Војводина	18	-/-	213	-/-
Косово и Метохија	нема података			
СВЕГА: 3.328 течајева 97.682 уписаних 25.497 описмењених				

XI ПРОДУЖНИХ ТЕЧАЈЕВА

Ни од једне федералне јединице нема података.

XII ТЕЧАЈЕВА ЗА ОПШТЕ ОБРАЗОВАЊЕ

Словенија	326	течајева			
Босна и Херцеговина	4	-/-	120	посетилаца	
Остале федералне и аутономне јединице	немају података				
СВЕГА:	240	течајева	120	посетилаца	
XIII ТЕЧАЈЕВА ЗА РУКОВОДИОЦЕ					
Босна и Хер.	18	течајева	465	посетилаца за алфабетске течајеве	
-/-	8	-/-	177	-/- обучених за нар.просв.	
Остале федералне и аутономне јединице	немају података				
СВЕГА:	26	течајева	642	посетилаца	107 обучених
XIV ФИЛМОВА					
Србија	1	екипа			
Хрватска	5	-/-	10	филмова	1 радионица
Словенија	нема података				
Босна и Херцеговина	-/-				
Црна Гора	10	филмова	5	биоскопа	
Македонија	262	-/-	18	-/-	
Војводина	144				
Косово и Метохија	нема података				
СВЕГА:	6	екипа	282	филмова	144 биоскопа
XV РАДИЈА					
Хрватска	259	пријемника	3	станице	60
Црна Гора	1		4	-/-	
Остале федералне и аутономне јединице	немају података				
СВЕГА:	259	пријемника	4	станице	64 емисија за народ
XVI ЗА ШТАМПУ И ПРОПАГАНДУ					
Србија	238	позоришних комада	1	плакат за народ	
Хрватска	1	-/-	1	листа за народ	
Црна Гора	нема података				
Македонија	25	-/-	9	листа	30 књига
Војводина	8	-/-	27	-/-	
Остале федералне и аутономне јединице	немају података				
СВЕГА:	238	позор.комада	27	плак.	18 лист 57 књига
XVII МАТИЧНИХ ДОМОВА КУЛТУРЕ					
Словенија је основала Просветну матицу, као Матични дом културе.					

AJ;313-11-39

Шеф отсека
[потпис нечитак]

123 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ, БЕОГРАД (Београд, 1945.)

РЕПОРТАЖА ЗА ШТАМПУ

Отсек за течајеве

У 1945 год. одржано је 1090 алфабетских течајева, описмењено око 31.000 полазника – 0,8%. Тешкоће и недостаци: 1) ратне прилике: „све за фронт“... и обавезе у вези са тим.

Велика оскудица у материјалним стетствима (оштећене школе, огрев, осветљење, обућа, хартија, буквар итд.)

Несређен, нераспоређен, оскудан кадар: учитељи мобилисани, у заробљеништву, остали нераспоређени правилно по местима недовољна свест код појединих просветних радника, оптерећење старих схватања и навикама из прошлог бирократског чиновничког апарата.

Неорганизована кампања против неписмености: неповезаност са масовним организацијама у циљу пуније пропаганде, појачања кадрова и материјалне опскрбе течајева.

У току и крајем 1945 године Министарство просвете је предузело следеће:

1) Кроз конференције са свим просветним референтима из округа, кроз расписе и директиве упутило је и омогућило оправку великог броја школа, набавку материјала за осветљење, писаћег материјала и прибора; упутство за организовање и рад на течајевима.

2) Преузимање демобилисаних и враћених из заробљеништва учитеља; правилно распоређивање учитеља по свим местима; дизање родољубиве и просветне свести код просветних радника кроз штампу, конференције.

3) Покренуло је образовање комисија за народно просвећивање при Министарству просвете и свим окружним, средњим и месним просветним одборима које сачињавају претставници НФ, АФЖ, УСАОС, синдиката и СЗЗ. [Ради] активизирања и повезивања свих масовних организација, у циљу давања масовног карактера целој акцији, образоване комисије урадиле су следеће:

1) окружним писмима обавештене су све масовне организације (по обавези за пропаганду) на својим конференцијама о материјалној помоћи, течајевима, о формирању помоћних кадрова и обухватању свршених течајаца у читалачке групе своје масовне организације.

Комисије примају и сређују извештаје о раду и дају директиве за даљи рад. Израђене су пропагандне паролe и плакат и разаслате окрузима; израђен је план за кратки курс руководиоца течаја где се нема кадрова; израђен је упут за једнообразни месечни извештај; расписом дате директиве за повезивање масовних организација, придобијања слушалаца на течају и отклањању свих тешкоћа на које наилази у раду; прикупљена материјална помоћ од масовних организација.

У току новембра организовано је 1417 течајева, обухваћено 37.259 полазника. У припреми је 2231 течај без Војводине и Космета.

Рад на просвећивању жене – кроз домаћичке течајеве. Домаћичке школе су: у Неготину, Бלאцу, Панчеву и Баваништу. Стални течајеви : у Александровцу, Брусу, Лесковцу, Власотинцима, Лозници и Прокупљу.

Покретним течајеви: у Грузи, срезу поцерском и неготинском. У припреми: у Чачку, Рашкој и Пожаревцу. На свим течајевима најпре се описмене неписмене жене, потом обрађује градиво предвиђено по плану и програму за течај. Течај оспособљава жене у рационалном вођењу домаћинства, упућује их у правилно васпитање и негу детета, упознавање хигијене, природних наука и друштвених питања: историје и организације државног и политичког живота.

Течај у Београду од маја до октобра 1945 године оспособио је 26 омладинки за руковођење економатима у домовима, обдаништима, и за вођење магацинских књига. У току војне кампање укључене су биле у рад 56 учитељица домаћичких течајева са следећим резултатом:

Одржано је око 200 течајева кроз које је прошло 5.000 течајки

Прерађено је:

38.185 кг. воћа у пекмезе и мармеладе

14.255 // поврћа прерађеног на разне начине

37.310 комада паприка остављених на разне начине

200 кг. резанаца и таране

200 // разних воћних сокова

150 лит. Воћног сирћета

Сапуна, квасца.

Мармелада и пекмез намењени су и делом раздвојени дејим домовима, болницама и инвалидима. Остало су течајке задржале за своје домове. Воће и поврће је прикупљено акцијом течајки.

AJ;313-11-38

ДУЖНОСТИ ОНИХ СУ СВРШИЛИ КУРС ЗА НАРОДНО ПРОСВЈЕЋИВАЊЕ

Иако је курс за народно просвјећивање временски кратак, ипак он треба да омогући посјетиоцима да се упознају са основном структуром рада на народном просвјећивању. Даље, оно ће се стално усавршавати пратећи просвјетну штампу и књиге намијењене сличном циљу. Поред тога, они ће бити често позивани на просвјетне конференције и учествоваће у дискусијама. Вјероватно, чим се за то укаже могућност, они ће поново бити позвани на нови курс гдје ће се њихово знање и дужности проширивати у вези са разгранавањем и продубљивањем просвјетно-културног рада. Једна ствар се увијек мора имати на уму. Човјек који се свом душом не предаје повјереном послу и који не настоји да се у том послу усавршава не постиже велики успјех. Зато је дужност свршених курсиста да се посвете раду на територији свог мјесног одбора, да помажу сваку просвјетну културну акцију, не учествују при њеној организацији, да убјеђују свакога у потребу културно-просвјетног уздицања.

Курсисте се не спремају да воде аналфабетске течајеве. Њих ће, углавном водити учитељи, а њихова је дужност да омогуће ономе ко води течај несметан и успјешан рад. Они ће обилазити течајеве, настојати са слушаоци долазе на часове, у споразуму са другима, бринуте се да се дође до прибора и учила. Но самим тим се не искључује могућност да и они воде течај ако су за то довољно оспособљени.

Курсисти би организовали расподјелу штампе, књига за народ и настојали да тога што више улази у народне масе како би се развијао код њих живљи интерес и убрзало се културно уздицање.

Они треба да воде у евиденцију читав културно-просвјетни рад, да му буду душа, потстрекач и помагач у свему. Народној власти треба да помажу и да дају корисне предлоге по овом сектору рада. Нарочито треба да је његов близак и присан однос и сарадња са мјесним просвјетним одбором. Користиће сарадњу са Антифашистичким организацијама које ће у свакој прилици притећи у помоћ при организовању, извођењу и коначном остваривању неког просвјетног плана.

Искуство је показало да се просвјетно-културни рад не може успјешно изводити ако се не постави смишљен план, ако се не предвиде све тешкоће и ако се за њега не мобилише све.

Треба покретати све што потстиче појединце на рад. Нарочито је важно настојавати, ако зато има икаквих могућности, да се оживи дом културе, да се организује читаоница, зидне и усмене новине, приређивачке екипе. При свему овоме дужни су указати пуну помоћ референти за народно просвјећивање при среским одборима, којима се треба што чешће обраћати, звати их да дођу на терен итд.

Сви они који буду радили на терену наићи ће на тешкоће специјалне врсте. Велик дио наших народних маса културно је заостао, укоријенили су се извјесне предрасуде и штетне навике. Уз то овај рад је новина и он не може одједанпут да побиједи. Код извјесних ће се констатовати стид што „под старост уче“, код других извјесна упорност, безвољност. Ово све треба правилно схватити и умјети се снаћи. Важно је организовати скупно убјеђивање, прилазити свакоме пријатељски и тражити да све уради на добровољној основи.

Није потребно истицати колико је важно да свршени курсисти добро упознају историју Народно-ослободилачке борбе, њен задатак и крајњи циљ. То је била борба за слободу нашег народа, борба против фашистичких окупатора и домаћих издајника, борба против поновног враћања старих ненародних режима, борба за бољу социјалну правду и праву демократију. Борба се завршила потпуним успјехом и успостављања Федеративне Народне Републике Југославије одлуком Уставотворне скупштине која је израз народне воље један је од великих успјеха те борбе.

Тековине борбе које су откупљене толиком крвљу треба изнад свега чувати. Те су тековине: извојевана слобода, равноправност наших народа, исковано ново братство и јединство наших народа, федеративно републиканско уређење наше државе на демократској основи и успостављању праве власти.

Све ово треба знати довести у везу са радом на народном просвјећивању. Стари режими били су против тога да се народ просвјећује, јер су се плашили просвјећеног народа. Тада би он био свје-

снији и прије би организовао борбу противу њих. Нова народна власт не плаши се просвјете, већ на-
против сматра да је просвјешћен човјек темељ народној власти и демократији.

Она тежи да се сваки човјек толико културно уздигне да наука и умјетност постану његова сво-
јина и да их може и у практичном животу користити.

Што се тиче материјалне награде за рад оних курсиста који буду с успјехом вршили дужност у
духу ових напомена, народна власт ће наћи начина да им омогући несметан рад.

AJ;313-11-39

125 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД

НАРОДНИ УЧИТЕЉИ КАО ЈАВНИ РАДНИЦИ

1. Опште напомене

У старој Југославији учитељи нијесу ни васпитавани ни припремани за јавни рад. Звали су се „народни учитељи“, а у највећем броју случајева били су само чиновници. Истина, и међу њима било је свјеснијих људи који су правилно схватили улогу јавног радника. Радили су самоиницијативно. Др-
жава и ондашње ненародне власти подозриво су гледале на такве праве народне учитеље и њихов јав-
ни рад из разлога што им није било у интересу културно уздизање народних маса. Страх од одговорно-
сти пред свјесним масама био је један од главних узрока што су ненародни режими држали учитеља
„под присмотром“, онемогућавали њихов рад у народу и њихово изграђивање, слободу њихове дјелат-
ности приморавајући их разним средствима да помажу час ову час ону политичку клику. Као последи-
ца тога била је следећа: код учитеља се није развио смисао за јавни рад и службу народним интереси-
ма; ниво њиховог изграђивања и усавршавања свео се на минимум; занемаривање њихових материјал-
них интереса изазвало је биједу и падање њиховог угледа у народу. Њихова васпитна и просвјетна уло-
га престала је сасвим да зрачи.

2. Данашњи услови рада.

Дубоки преокрет створен побједом народно-ослободилачког покрета у свим областима дру-
штвеног и државног живота, донио је нове услове и могућности за рад. Заувијек су отишли ненародни
режими, реакција је потучена до ногу, успостављена је народна власт и демократски поредак. Рад се
сматра као највећа част, мјерило човјекове вриједности. Активно учешће у јавном животу морална је
дужност свакога. За тај рад човјек мора да се сам награђује и усавршава и да у томе помаже и другима.
Држава која је у правом смислу народна и народна власт цијене и помажу свим средствима сваку поје-
диначну и скупну акцију од општег значаја. Слобода самоиницијативе, покретања корисних акција,
пожртвовани и стваралачки рад свакога сматра се као највећа врлина, допринос заједници.

Рат је разорио нашу земљу. Постављено је као најхитније питање: њене обнове и изградње.
Према томе, рад треба утростручити, развијати такмичење јер одмора не може бити док се земља не
обнови изгради. У том погледу урађено је од ослобођења до данас много. [...]²⁴

3. Просвјетно-културно уздизање нашег народа.

Наши су народи услед историјског стицаја околности културно заостали. То тешко наслеђе
прошлости нарочито је тешко погодило наш народ. Сваки други грађанин је неписмен. Због тога вели-
ки дио наших народних маса не може узети учешћа, колико би требало, у јавном животу. Стваралачка
снага тих непросвјешћених и културно неизграђених народних маса не може доћи до пуног изражаја.
Поред тога, данас кад културне потребе постају дио животних потреба, кад наука и култура постају
својина народних маса код напредних народа, наш народ је далеко од свега тога. Зато борба противу
неписмености и борба за културно уздизање задире у нашу општу борбу за обнову и изградњу земље.
Јер од културног нивоа нашег народа у многоме зависи наша обнова, наш сјутрашњи живот, наша бу-
дућност. А просвјешћивање народа није само себи циљ. То је средство којим се постиже циљ: оспосо-

²⁴ На овом месту аутор документа даје подужу цитат из једног од говора Јосипа Броза Тита, који приређивачи нису
унели у зборник, сматрајући да «општа места» из тог говора не пружају никакву вредну информацију.

бљаване сваког појединца да преко штампе, литературе, прати јавни живот, да се упознаје са питањима и њиховим рјешавањем, да се може користити научним и умјетничким тековинама, да се може сам оспособљавати и заузети правилно гледиште по свим питањима. Јасно је да то данас постаје државна потреба, јер се наша народна власт не плаши просвијећеног човјека, већ, напротив сматра да је он њен најчвршћи ослонац и темељ.

Ту је широко и племенито поље рада за све наше просвјетне раднике, а у првом реду за наше учитеље који су по природи свога позива у блиском додиру са масама. То им је и морална обавеза према народу. А, одиста, човјек не може дати племенитији смисао свога живота но кад га посвети човјеку и друштву. Држава, народна власт, све Антифашистичке организације помоћи ће им у томе. Кроз такав рад, учитељи ће добити високо признање, општу народну љубав, постаће у правом смислу народни учитељи. Како се цијени рад народних учитеља у Совјетском Савезу види се из писања Правде од 16 децембра 1944 године поводом одликовања више од 6.000 совјетских учитеља указом Претсједништва Врховног савјета СССР: „Са осјећањем дубоког задовољства дочекао је наш народ указ Претсједништва Врховног савјета СССР о одликовању орденима и медаљама учитеља РОФСР. Тај акт је нов доказ пажње совјетске државе према народном учитељу. Овим актом је још једном високо опијењен рад учитеља. Познато је указивање Лењиново на то да се учитељ у совјетској земљи мора подићи на висину на којој никад раније није стајао. Одликовање велике групе просвјетних радника још једном је подвучено да је Лењинов завјет постао непоколебивим правилом у [...] ²⁵ народног учитеља. Одликовањем учитеља одаје се поштовање њиховом [благотвор]ном раду на пољу народног просвјешћавања и њиховом пожртвованом раду у годинама Отаџбинског рата. Совјетско учитељство прима свима одликовање, прије свега, као високу награду за извршен просвјетитељски рад, али оно у одлуци владе види и позив за даљи, још већи напор, неопходан за остварење основних задатака – које поставља савремени живот.

4. Особине новог учитеља.

Позив новог учитеља тежак је али захвалан. За њега он мора да се припрема не само у почетку, кроз школовање, већ и кроз читав живот. На рад у школи надовезује се рад у народу. И један и други рад скопчани су знањем, праћењем напредне науке и искуством. Прије свега, учитељ мора имати ону велику љубав према своме позиву и средини у којој ради, мора стално и упорно радити на свом стручном и општем образовању и мора бити начисто са нашом данашњом стварношћу. То је услов да се постане добар васпитач и добар јавни радник. Највећа неприлика која се може десити васпитачу јесте, ако заостане иза времена у коме живи, а они које васпитаје пођу даље. Он онда губи васпитни утицај, а самим тим и углед као наставник. Зато он треба да буде човјек „чији часовник иде 15 минута напријед“. Уздизању могу много да помогну стручне конференције и курсеви, праћење напредне педагошке науке и коришћење властитог и туђег искуства. Онај који свега овога није свјестан а који не осјећа потребу да буде мајстор у свом послу, никад неће имати знатнијег успеха у раду.

Исто тако, и рад на народном просвјешћавању захтијева од учитеља много: љубав и разумијевање, познавање народне психологије, широко опште образовање, смисао за организацију и упоран рад.

Данашњи народно просвјетни кадар ни по броју ни по квалитету не задовољава. Потребно га је оспособљавати и подмладити новим, спремним снагама. Не задовољава јер није способан да у потпуности схвати нову, демократску школу. Он за то није ни припреман ни васпитаван. Он је у сваком погледу заостао.

5. Самообразовање наставника.

Темељ школском и народном образовању морају бити тековине Народно-ослободилачке борбе. У духу тих тековина треба да се васпитају младе генерације. Зато наставник мора дубоко осјећати значај и величину те борбе и њених тековина како би био у стању да ту велику љубав преноси на своје васпитанике и народ.

²⁵ Оригинални документ је оштећен на овом месту.

„Ако наставник не проучи, не схвати, ако се потпуно не саживи са снажним револуционарним, прогресивним промјенама које су се десиле, не схвати данашњу друштвену стварност – не може бити наставник у правом смислу ријечи, нити учитељ и васпитач младих нараштаја и активно учествовали превапштавању и културном подизању најширих народних маса.“

Наше предатно образовање и рад у школи нијесу се увијек темељили и на научној основи. Према многим наукама ми смо имали ненаучни, идеалистички став. Права, истинита наука не увијек нашем кривицом није имала мјеста у нашим школама. Кад се то има на уму, јасно је колико треба настојати да се све оно што смо учили и што се у школи предавало, а што је лажно и ненаучно, одбаци. „Планским и сталним самообразовањем наставник мора подићи своју теориску спремност у области предмета и градива које предаје. То је једина гаранција да ће бити на висини наставника – ватреног борника научне мисли и истине“.

Самообразовање се постиже читањем напредних књига и праћењем дневне и стручне штампе, преко стручних и синдикалних конференција, преко радних заједница или колектива и још на пуно разних начина које треба створити и тако омогућити систематско просвјешћавање школских радника и планско подизање њихове радне способности. Само „кад се дотичемо питања самообразовања, ми често имамо један аргуменат; нема се времена. Сматрају ако се човек задихао, ако зној потоком лије – то је рад. Ми хоћемо тако да удесимо наш рад да сваки од нас нађе времена, и за књиге, и за изучавање лењинизма и за повишење свог културног нивоа. То ће бити огроман прилог нашем практичном раду и награђивање се стоструко“ (С.М.Киров).

6. Потреба општег образовања.

С обзиром на то што су задаци новог учитеља многоструки, и што ће се његова дјелатност у народу развијати по многим секторима, необично је важно да је он добро обавијештен о свим стварима и да располаже знатном општом културом. Од нарочитог је значаја да се – што је могуће више – упозна са оним питањима из области практичног живота и са организацијом културно-просвјетног рада. Он мора одприлике бити као онај учитељ о коме је Чехов сањао „први човек у селу“, да умије сељаку одговорити на свако питање, да сељаци у њему виде и осјете снагу, потребну пажњу и поштовање, да нико, нема разлога ни зуцнути против њега, против његове личности“.

7. Служба народу.

Дужност човјекова, као члана друштва, је да све своје знање, све искуство и све способности, стави у службу народу. Највеће способности појединаца немају вриједности ако се и други њима не користе. Из тога излази да је потребно самообразовање, знање, искуство не само ради појединаца већ и ради других. Даље, потребно је сагоријевање на послу у општем интересу заједнице, јер само кроз ударнички рад који не зна за радно вријеме, можемо створити друштво и благодатање.

Нико неће бити у таквој могућности да у толикој мјери користи јавним радом народу колико нови учитељ, учитељ изграђен, наоружан знањем и одушевљен за рад. У томе је велики смисао његове мисије и велика одговорност пред друштвом. У општем народном препоруцају, културном уздизању и ослобођењу народних маса од тешког наслеђа прошлости, улога новог учитеља биће од највећег и пресудног значаја. Да би он одговорио том задатку који се пред њим поставља, мора ватрено вољети свој позив и у потпуности схватити значај свога рада. Једном ријечју, требаће да се свим својим бићем унесе у своју мисију, да живи за њу, да му она буде највећи смисао живота.

8. Шта је најпотребније?

Новом учитељу васпитаном у тековинама наше борбе биће одмах јасно од каквог је значаја, за наш даљи демократски развитак, народна власт. Али она је млада, нова, без довољно искуства. Она се не може одмах снаћи у послу. Потребно јој је помоћи, учвршћивати је. У спровођењу њених одлука, у награђивању и популарисању њеном у народу, учитељ ће бити њен чврст темељ и ослонац баш зато што он схвата њен значај, што разумије њене чврст темељ и ослонац баш зато што он схвата њен значај, што разумије њене тренутне недостатке и тешку одговорност коју данас има. Ми данас стварамо и спроводимо у живот привредни државни план. Свако ко омета тај план, шкоди државним интересима и самим тим је непријатељ државе и њеног напретка. Треба организовати бескомпромисну борбу про-

тив црноберзијанаца, народних штеточина и саботера. На челу те борбе предњачиће нови учитељ као свјестан грађанин који зна да ситни трговачки интереси имају да отпадну пред општим народним држабним интересима.

Поред приватног ми имамо државни и задружни сектор. Није тешко уочити колико је значајно да се задругарство развије и унаприједи, да повећа своје продуктивне снаге и да се његова организација правилно спроводи. Задружним радом унаприједићемо народну економију, сачувати народ од експлоатације и подићи његову материјалну културу. Мрежа задруга је данас прилично велика. Потребни су нам људи који то разумију. Дужност је новог учитеља да добро упозна задружно пословање и организацију, да у народу истиче његову потребу и да од себе све да како би задругарство ухватило чврст коријен.

Живот широких народних маса је на ниском културном ступњу. Здравствени услови слаби: куће су запуштене, нечисте. Привредне гране као земљорадња, сточарство, воћарство, пчеларство нерационално искоришћене. Што све може овдје да уради народни учитељ? Врло много. Несебичним радом он ће задобити симпатије народа, постати „први човјек“. Као образован јавни радник он ће се упознати са горњим питањима и моћи много да помогне не само практичним совјетима и упутствима већ и стварним дјелањем. Упознавањем са основним питањима из области земљорадње, воћарства и пчеларства он ће стећи извјесно знање које ће преносити на друге. Пошто се читав посао обавља у средини у којој ради, моћи ће непосредно на њега утицати, побољшавати га и организовати. Као примјер можемо узети пчеларство. Тамо гдје има услова за њега, може учитељ да направи чуда, увођењем модерних кошница, новог начина рада са њима итд.

Но ипак тежиште цјелокупног рада новог учитеља биће на пољу просвјетно-културног уздицања народних маса. Тај рад уздићи ће учитеља „На висини на којој никад раније није стајао“. Ту он мора бити „мајстор у свом послу“, познавати све облике тога рада, организацију, кадрове, мјесне прилике, бити душа свега: главни покретач и организатор, централна личност око које се све окреће, личност која даје импулс, потстрек, која зрачи у свим правцима. Он ће пронаћи питања и наћи начине за њихово ријешавање, повезивати све снаге које раде по сектору народног просвјешћивања и помагати у овој народној власт. Он ће оживљавати сваку замрлу просвјетну акцију. Његова веза са курсистима који су свршили течај за упознавање рада на народном просвјешћивању, Антифашистичким организацијама и народном влашћу треба да је блиска. Ту ће он наћи драгоцене сараднике који ће сваку корисну акцију помоћи и омогућити њено успјешно извођење. Кад је у питању организовање течајева за неписмене, рад народног универзитета, дома културе, читаонице, припрема приредаба итд. учитељ ће бити незамјенљив својим савјетима, познавањем ствари и организацијом. Он ће будно бдити да ли редовно долази наша штампа и да ли се чита; да ли се нове напредне књиге купују за све народне читаонице, и да ли се читају. Уочиће сваки застој и отклонити. Организоваће читав рад тако да и он буде резултат заједничких напора и да функционише као једна машина. И, одиста, слика читавог реда биће готово слика самог учитеља. Сваки велики успјех биће добрим дијелом његове заслуга. Он ће бити велик у вршењу дужности. Само добрим дијелом произилазиће да „фаланга народних учитеља чини један од најнеопходнијих дјелова велике армије радника наше земље, која изграђује нови живот“ (Стаљин).

AJ;313-11-39

126 МАРКО КАЖИЋ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

РАДНА ПРОСВЈЕТНА НЕДЈЕЉА

Од 1-7 јануара (1946)

Главни одбори Земаљских организација: Народног фронта, Јединствених синдиката, Антифашистичког фронта жена и Уједињеног савеза омладине сагласили су се да прогласе од 1 до 7 јануара

РАДНУ ПРОСВЈЕТНУ НЕДЈЕЉУ

На територији читаве наше Федералне јединице и да на тај начин поведу, удруженим напорима, по једном заједничком утврђеном плану, борбу противу неписмености.

Неписменост је тешко наслеђе из прошлости који су нам оставили ненародни режими бивше Југославије. Неписмен је сваки други грађанин. Данас, неписменост је велика сметња за културно и просвјетно уздицање нашег народа, за његово учествовање у изградњи народне власти и демократије, за учествовање у обнови и препороду нове Федеративне народне републике Југославије. Неписменост је друштвено зло које спречава да тековине науке и умјетности постану својина широких народних маса. Зато се поставља као државна потреба, као услов за изградњу праве народне културе ликвидирање неписмености.

Зато се позивају на општу просвјетну мобилизацију: све масовне организације, културно-просвјетна друштва, сви просвјетни и јавни радници којима леже на срцу интереси наше нове државе и друштва и да се прикључе борби противу неписмености која ће отпочети, уз учешће читавог народа, 1 јануара.

У оквиру Радне просвјетне недјеље поставља се као задатак следеће:

- 1) Извршити тачан попис неписмених без обзира на доба старости;
- 2) Уписати у основну школу сву дјецу која су из ма којих разлога остала неуписана;
- 3) Одражати просвјетне конференције, приредбе и предавања у вези са радом на народном просвјећивању;
- 4) Организовати течајеве за народно просвјећивање и течајеве за неписмене у сваком граду, селу, засеоку гдје год је то могуће на добровољној основи;
- 5) Прикупити добровољне прилоге који ће се утрошити на потребе народног просвјећивања;
- 6) Потпомоћи сваку просвјетну акцију.

Нарочито се апелује на све просвјетне раднике да покажу високу родољубиву свијест у духу својих великих традиција, јер они који се ограниче на рад искључиво у школи и кући, нијесу извршили у потпуности дужност јавних радника.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-11-37

**127 МАРКО КАЖИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЈЕЋИВАЊЕ,
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ**

Народна Република Црна Гора

Министарство просвјете

Одјељење III

Број 9i9I

Цетиње, 6 август 1946 год.

ПРЕДМЕТ: Резултати зимско-прољећне кампање
у борби противу неписмености.

КОМИТЕТУ ЗА КУЛТУРУ И УМЈЕТНОСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД

Једна плански припремљена акција ширег замаха у борби противу неписмености почела је у НРЦГ тек у јануару мјесecu ове године, организовањем Радне просвјетне недјеље.

Данас смо у могућности да поднесемо Комитету резултате те акције и они, изражени у цифрама по срезовима, изгледају овако:

	неписмени	обухваћени	описмењени	% описмењени	Остатак неписмених
Андријевица	5660	786	488	5,8	5172
Бар	4192	290	217	5	3975
Беране	9056	1290	581	6,4	8475
Бијело Поље	9391	2168	1268	13,5	8123
Даниловград	3237	825	206	6,3	3031
Колашин	2584	651	490	18,9	2094
Котор	2180	125	101	4,6	2079

Никшић - срез	5076	1091	854	16,8	4222
Никшић - град	333	773	48	14,4	285
Титовград - срез	8772	800	374	4	8398
Титовград -	683	73	70	10,2	613
Пљевља -срез	7043	1249	551	7,8	6492
Пљевља -град	1401	159	109	6,8	1292
Улцињ	5173	325	93	1,8	5080
Херцеговини	1980	166	166	8,3	1814
Цетиње - срез	3795	274	147	3,8	3648
Цетиње - град	1249	144	106	8	1143
Шавник	3596	695	422	11,7	3174
СВЕГА:	75401	11184	6291	(око8%)	69110

Поред овако претстављеног стања, извјештавамо Комитет да још раде неколико течаја који овим извјештајем нијесу обухваћени.

Горњи подаци показују да је у току зимско-прољећне кампање противу неписмености од јануара до јуна ов.год. обухваћено у течајевима око 15%, а описмењено 8,3% од цјелокупног броја неписмених.

Проценат није велики, али ако се узму у обзир околности под којима се изводило описмењавање нашега народа, онда као прва етапа наше, треба да задовољи.

Она задовољава још и с једне стране, што је с њоме пробijen први лед, и што већ имамо стечено искуство и познајемо главне сметње које треба савладати у идућој кампањи.

Један од основних разлога што кампања није још боље успјела, јесте њен касни почетак. То је учињело да су се многи течајеви, започети тек у јануару, распали у марту пред својим непосредним завршетком услед почетка прољећних радова. Овакво искуство учи нас да идућу кампању отпочнемо 1 новембра како би се могла завршити до 1 марта.

Сем овог биће потребно, поред материјалне помоћи свима течајевима, и свестрано ангажовање свих масовних организација око убјеђивања аналфабета у корисност и потребу учења, као и стални потстрек да се једанпут створено одушевљење за радом не гаси у току самог рада.

Са оваквим стеченим искуством из прве кампање противу неписмености, рад у другој и њени резултати биће свакако бољи.

Смрт фашизму – Слобода народу!

Начелник

Одјелења за народно проsvјешћавање

М. Кажих

AJ;315-20-42

128 ЗВОНИМИР ПАЛЧОК, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД

Narodna Republika Hrvatska

Ministarstvo prosvjete

Odjel za narod. Prosvjećivanje

Broj: 51.948 – V- 1946

Predmet: Dostava traženih podataka

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ, БЕОГРАД

U vezi Vašeg dopisa br. 2416. od 18.VII. o.g. izvještavam slijedeće:

U NR Hrvatskoj ima približno oko 500.000 nepismenih t.j. 20% stanovništva iznad 10 godina.

Održano je 1750 tečajeva s 30.000 polaznika. U toku je 3.066 tečajeva s 42.638 polaznika.

Narodnih sveučilišta ima 182, a održano je oko 5.000 predavanja s 1.660,000 slušača. Kursevi na narodnim sveučilištima nisu održavani.

Prilažemo štampane formulare za prikupljanje podataka o tečajevima za nepismene. Ostali podaci dobivani su putem redovnih izvještaja Okružnih NO-a prema priloženom formularu.

Napominjemo, da ne možemo dostaviti opširnije podatke s razloga, što je najnoviji materijal odnesen na kurs za referente narodnog prosvjeđivanja, koji se održava u Dubrovniku od 15.VII.- 15.VIII.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu !

U Zagrebu,

AJ;315-20-42

24 srpnja 1946.
pomoćnik ministra:
Z.[vonimir] Palčok

**129 ЛОРА КЕРНЦ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ФНРЈ**

Ljudska Republika Slovenija

Ministarstvo za prosveto

VII Štev.84/14

Ljubljana, 22 januarja 1947.

Predmet: Seznam nepismenih,

Analfabetskih tečajev itd.

po stanju 1. decembra 1946.

Na tamkaj. Br. 7156 – 28.11.1946

КОМИТЕТУ ЗА ШОЛСТВО И ЗНАНОСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ В БЕОГРАДУ

Ministarstvo za prosveto LRS pošilja na Vaš dopis br. 7156 z dne 28. novembra 1946 pregled o številu nepismenih, o številu analfabetskih tečajev itd. Iz posameznih poročila okrajnih LO je razvidno, da so števila le približne.

Nepismeni so većinom stari nad 50 let in jih je teško pridobiti za analfabetske tečaje. Nekateri okrajni LO so se obvezali, da bodo v najkrašem času odpravili nepismenost.

Visoko število otrok od 7 do 14 leta, ki ne obiskujejo šole, opravičuje pomanjkanje obleke, obutve, bolezan itd.

Smrt fašizmu – Svoboda narodu !

AJ;315-20-42

ПРИЛОГ

Pomoćnik ministra:
Lora Kernc

ТАБЕЛА

НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ ПУТЕМ РАЗЛИЧИТИХ МЕДИЈА

**130 СТЕВО ДЕСИЋ, В.Д. НАЧЕЛНИКА ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ОНОО ПАНЧЕВА**

Министарству просвете

Демократске Федеративне Југославије

Одељење за народно просвећивање

Бр. 999

30 априла 1945. год. Београд.

ОКРУЖНОМ НОО ПАНЧЕВО

Просветно одељење

С намером да се основни домови културе опскрбе радио апаратима и да се тако најширим народним масама омогући слушање наше радио емисије за народно просвећивање, ово је Одељење покренуло акцију сабирања и евентуалног поправљања радио апарата. Познато нам је да се и на нашем територију налази огроман број искориштених радио апарата. Тако се по канцеларијама разних установа налази знатан број апарата, који на том месту нису довољно искориштени, без обзира на то да ли

је умесно да се они тамо налазе. У разним радионама, магацинима и складиштима постоји много покварених апарата, који сада уопште нису у употреби. Редовита је појава да се ти апарати несавесно посве упропаштају, не водећи рачуна о њиховој вредности и могућности оправке. У данашњим тешким приликама за нас су драгоцени сви ови радио апарати, па стога покрећемо акцију њиховог сабирања и оправке с намером да опскрбимо с по једним апаратом сваки дом културе, а извесну количину да дадемо као помоћ домовима културе у пострадалим крајевима.

Са свим наведеним радио апаратима располаже Управа народних добара. У сагласности са Просветним одељењем ГНОВ-а и Управе народних добара за Војводину у Новом Саду (што се види из приложеног акта), молимо Вас да у заједници са тамошњом Управом народних добара сакупите следеће податке:

колико радио апарата имаде на вашем територију, у каквом су стању и каквог су типа (на пр. „Орион“ 144 В),

колико батеријских апарата имаде акумулаторе,
колико апарата имаду војне јединице у својим магацинима и
које је место најпогодније за њихово сабирање.

Ови су [нам] подаци хитно потребни, па вас молимо да избегнете бирократске методе у њиховом скупљању. Уједно вас упозоравамо да многи другови настоје прикрити право стање из бојазни да не оштете своју установу. Овакав је став посве погрешан у овом питању, јер се ту не ради о одузимању, већ о правилној расподели исправних и поправци покварених апарата без икаквог оштећивања дотичне установе.

У прилогу вам се доставља овлашћење од Управе народних добара за Војводину бр. 2066/45 год. на знање и управљање.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

в.д. начелника
Одељења за народно просвећивање
Стево Десић

AJ;313-9-39

**131 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ
И ДР. ДРЖАВНИМ ОРГАНИМА**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање
Бр. 1381
26. маја 1945 год. Београд
Предмет: Радио емисије за
народно просвећивање

РАСПИСАНО:

- 1) Јавном тужиоцу ДФЈ, Београд
- 2) Потпредседништву владе Демок. Фед.Ј. Београд
- 3) Министарству пољопривреде ДФЈ, Београд
- 4) Министарству просвете Србије – Одељ. за нар. просвећ., Београд
- 5) Министарству просвете Хрватске – Одељ. за нар. просвећ., Загреб
- 6) Министарству просвете Словеније – Одељ. за нар. просвећ., Љубљана
- 7) Министарству просвете Босне и Херцеговине – Одељ. за нар. просвећ. Сарајево
- 8) Министарству просвете Црне Горе – Одељ. за нар. просвећ., Цетиње
- 9) Министарству просвете Македоније – Одељ. за нар. просвећ., Скопље
- 10) Просв. Одељењ ГНОО-а Војводине – Нови Сад

- 11) Просв. Отсеку Обласног НОО-а за Косово и Метохију – Приштина
- 12) Просв. Отсеку Обласног НОО-а за Санџак – Санџак
- 13) Одељ. за школство – Београд
- 14) Одељ. за культуру – Београд

Савезно министарство пољопривреде дописом својим бр. 1998 од 5 маја 1945 год. известило је ово Министарство просвете да је услед ратних операција на нашем подручју јесења обрада земље и пролетња сетва била онемогућена. То је нарочито погодило наше најплодније крајеве и на тај начин је дошла у питање правилна исхрана нашег народа. Услед тога указује се хитна потреба да се предузму све мере ради уклањања ове опасности.

Радио-станица у Београду, увиђајући велики значај овога посла, а исто тако и општег народног просвећивања, завела је две сталне емисије за пропагирање народног просвећивања и земљорадње. Једна емисија, недељом од 11-12 часова обрађује народно просвећивање у најширем смислу, обухватајући целокупан народни живот, првенствено земљораднички (привреду, здравље и опште образовање). Друга емисија сваког дана између 20 и 21 час, даје практична обавештења, упутства и наређења у погледу обраде земље и сетве, која долазе од стране комисије за сетву или Министарства пољопривреде.

Да би се у овом послу постигао жељени успех намеће се хитна потреба да све федералне јединице на чијем се територију може да слуша београдска радио-станица спроведу целисходну организацију заједничког слушања ових радио-емисија. То ће се најлакше постићи на тај начин што ће НОО-и ставити у дужност свим учитељима и осталим јавним радницима (лекарима, ветеринарима, агрономима, задругарима, активистима антифашистичких и омладинских организација) да с обзиром на велики значај ових емисија за наш општи народни напредак и брзу обнову земље, редовно слушају ове емисије и да их на најзгоднији начин тумаче народу, како одмах на лицу места тако и у току седмице до нове емисије.

Најправилније је да се ова заједничка слушања организују у дому културе ако овај располаже радио-апаратима. У местима где има више радио апарата може се, по одређеном распореду, изузети на општу послугу за недељу дана по један пријемник [и] пренети у дом културе, где ће се организовати заједничко слушање. У ту сврху могу се употребити не само апарати разних установа него и приватних лица. Ако у месту постоји само један пријемник, у некој установи или приватни, треба га користити на најпогоднији начин.

Из места где нема радио апарата треба упућивати предаваче и тумаче у најближа места где постоје радио апарати ради [њиховог упознавања са садржајем радио емисија, а у циљу правилног] тумачења недељне емисије, затим [би требало организовати] предавања и обавештавања народа у месту где нема радија.

Најзад, треба организовати известиоце који ће достављати извештаје из народа о томе како су деловале ове емисије, колико је света присуствовало, како је емисија примљена, које би се замерке могле учинити програму, шта би слушаоци нарочито желели да чују, чиме би евентуално требало допунити програм и томе слично. У тим извештајима и сугестијама треба увек имати у виду што тешњи контакт између слушалаца и приређивача.

Поред извештаја и напомена известилаца, треба организовати и сарадњу терена у овим радио-емисијама. Треба пронаћи теренске сараднике који ће обрађивати поједине проблеме у вези са најпречим потребама и жељама народа у појединим крајевима. На тај начин ове овим радио-емисије заиста постати израз потреба и стварности најширих народних маса.

Све извештаје и дописе треба слати Радио-станица Београд, за „час народног просвећивања“.
СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

**132 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ НАРОДНЕ ОДБАНЕ ДФЈ**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
БР. 3006
7 августа 1945 год.

Министарству народне одбране
Мобилизациско одељење

Београд

У овом Министарству постоји Одељење за народно просвећивање, чији је задатак опште просвећивање најширих народних маса, између осталог и путем културно-просветог филма. У том циљу основан је и Отсек за филм и радио, који треба да се стара о томе да се свака школа, сваки дом културе у целој земљи снабде пројекционим апаратима за узани филм, културним и научним филмовима и осталим техничким филмским материјалом.

У ту сврху потребно је набавити пројекционе апарате и филмове, као и апаратуре и материјал за израду и прераду филмова, поставити мали филмски атеље са филмском лабораторијом, и уопште организовати целокупно техничко пословање. За тај посао потребно нам је у Одељењу једно стално стручно лице које потпуно разуме технику филмског посла. Једини стручњак за узани филм који нам стоји на расположењу јесте друг Бранко Ленарт, рођен 11-VIII-1912 год. у Птују, Словенац – избеглица, који се сада налази на војној дужности у Чети аутоцистерни I ауто пука у Београду. Друг Ленарт нам је данас неопходан и незаменљив.

Стога молим да се он по могућности одмах ослободи од војне дужности, како би смо могли што пре приступити хитним пословима око организације филмског атељеа (лабораторија) и израде културних филмова.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

AJ;313-9-30

Министар просвете
Владислав Рибникар

**133 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

ПРОБЛЕМИ У ВЕЗИ СА НАРОДНИМ ПРОСВЕЋИВАЊЕМ ПРЕКО РАДИЈА

I

Радио је једно важно културно васпитно средство. Данас кад имамо широко развијену мрежу емисионих станица, потребно је систематски искористити преко радија живу реч, која се обраћа милионима слушаца задржавајући притом сву сугестивност фамилијарног говора. Нарочито је важна улога радија у културном зближавању села и града. Помоћу радија, преко домова културе, може се и у најзабаченијем селу успешно организовати један културнији начин живота, који ће и селу пружити лепу уметничку разоноду и корисну поуку.

Васпитни утицај радија на народне масе зависиће првенствено од тога како је састављен његов културно-просветни програм. У њему је битно то, да он мора бити органски повезан са животним потребама слушаца. Поред тога он треба да је и у највећој мери привлачан за масе. Овај моменат спонтане привлачности за масе, у пуној подударности са њиховим потребама и животним жељама, јесте пробни камен за руководиоце културног радио-програма. Јер неспорно радио не сме служити само за задовољење просечних прохтева са забавом код широких маса (као што су на пр. циганска народна музика, салонска и оперетска музика, неукусна лакрија и томе слично), ма колико то иначе привлачило мање просвећене масе. Радио-приредбе не смеју се никада спустити на ниво кафанске забаве и музике. Мада треба поћи од културног нивоа широких народних маса, ипак се не треба зауставити на томе; масе треба културно водити и подизати, а не само поводити се за њима. Систематским неговањем уметности најбоље врсте и популарне науке с њеним практичним применама треба постепено васпитавати уметнички укус народних маса и пружати им корисна научна знања.

Поред обавештајно-пропагандних или чисто забавних емисија (поглавито музичких), потребно је на сваки начин увести сталне културно-просветне емисије, у одређене дане и сатове, тако да свако зна шта у које време може да слуша, па да изабере себи оно што га највише интересује. Разуме се само по себи да свака федерална јединица треба подешава те емисије према својим приликама и могућностима.

Ево које би се емисије могле најбоље препоручити:

I часови народног просвећивања (за одрасле)

На овим часовима давала би се, по једном широко разрађеном плану, корисна знања и практична упутства из свих области народног и друштвеног живота – из привреде, пољопривреде, задругарства, хигијене, домаћинства, науке, уметности, просвете и сл., и то у најразноврснијем облику (као на пр. популарних предавања, разговора и дискусија, савета, писама, рецепата, прича и анегдота итд.), - све проткано народном музиком.

За сараднике треба придобити најбоље стручњаке из разних области народног живота, који своју струку умеју популарно да прикажу. Часовима би требало да руководи један шири уређивачки одбор у Радио станици, састављен од руководиоца на појединим секторима рада (министарстава, синдиката, културних и привредних установа итд.). Техничком страном посла најбоље је да руководи један уредник ових часова у самој Радио станици.

У почетку требало би увести бар две овакве сталне емисије недељно: једну за сељаке (најбоље у недељу), другу за раднике и варошане (радним даном увече). Ако постоје могућности (нарочито довољан број сарадника), било би врло корисно организовати и један сталан час за просвећивање жене, о коме би поглавито водио рачуна АФЖ у споразуму са просветним властима. С временом ови часови народног просвећивања имали би да се прошире на сваки дан.

II Радио народни универзитети

То би био сталан час једаред недељно, који би образованијем свету жељном знања систематски објашњавао науку и упознао га са интересантним научним открићима и техничким проналасцима, износио примере знаменитих људи на пољу културе, обрађивао малу народну енциклопедију, пратио значајне уметничке и културне манифестације и слично томе.

Бригу око ових часова требало би поверити Народном универзитету (свеучилишту) у седишту дотичне Радио-станице (или некој другој културној установи, научном друштву итд.).

III Радио усмене новине

Ова емисија могла би доносити најуспелије чланке из усмених новина, које су одржане у појединим установама или организацијама, о најактуелнијим питањима из народног и друштвеног живота, која највише интересује широке народне масе. Ову емисију уређивала би сама Радио-станција уз сарадњу оних културних установа које имају сталне усмене новине. Овакве радио усмене новине корисно би послужиле као узор и образац добро уређиваних усмених новина другим установама са мање искуства. На оваквом једном примеру најбоље би се истакао и уочио стварни значај и прави дух усмених новина.

IV Емисија за омладину

Ове емисије имале би да послуже за културно подизање народне омладине, нарочито као корисна допуна школског образовања. У њима би се обрађивало, на најзанимљивији начин, градиво из савременог омладинског и друштвеног живота, нарочито из социјалног и националног васпитања, затим из науке, историје, технике, здравља, телесног васпитања, књижевности, уметности, музике итд. Музички треба поклонити највећу пажњу: песма и свирка провејавају кроз све ове програме. Ове емисије треба да у првом реду развијају код омладине осећање за заједницу и друштвену солидарност. Оне морају бити подешене према дечијем узрасту, по ступњевима (I ст. за децу до 11 година, II ст. до 14 год., III ст. до 19 год. и IV ст. за омладину до 25 год.).

Овим емисијама руководио би одбор састављен од наставника и стручних педагога, под надзором Просветног одбора.

V Час „дом и школа“

Упоредо са омладинским емисијама ваљало би увести сталан час (једанпут недељно) под именом „дом и школа“, на коме би се стручно расправљали, у виду популарних предавања, чланака или разговора, најактуелнији проблеми породичног, школског и друштвеног васпитања, а на којима би учествовали како наставници тако и родитељи и други јавни радници.

VI Књижевне вечери (часови читања)

Циљ је ових часова да развијају у масама љубав према књизи и вољу за читањем. На њима би се давали кратки прикази о књигама, читале и препоручивале најбоље књиге (песме, приповетке, романи, путописи, позоришни комади, одломци из научних књига итд.). Сем тога давала би се краћа практична обавештења о новим књигама, док се мрежа народних књижница не прошири тако да тај посао преузму стручни књижничари.

* * *

Све ове емисије треба изводити у најтешњој сарадњи са културно-просветним и привредним установама, синдикатима и женским и омладинским организацијама.

Стога се препоручује федералним министарствима просвете да у што скоријем времену сазову шире конференције свих заинтересованих фактора (у првом реду Радио- станице и културно васпитних установа) ради утврђивања најпрактичнијих облика културног радио-програма, његових најхитнијих задатака и стварних могућности. Умољавају се просветна министарства да резултате ових конференција доставе овом Министарству.

II

Но да би радиофонија могла ухватити дубљега корена у народним масама и тако постати стваран културно-просветни чинилац, морају се предвидети најхитније мере за масовну набавку радио-пријемника. Јер без довољног броја пријемних апарата у народним масама сви напори наше радиодифоније остаће јалови. Док се не реши питање домаће продукције треба предузети све што се може за прикупљање и оправку старих апарата, који ће се затим делити домовима културе као и другим масовним организацијама. Исто тако мотреба поклонити најозбиљнију пажњу и предузети потребне кораке да се обезбеде радио батерије и акумулатори за сеоске апарате. Јер колико је год важан и хитан проблем пријемника, толико је исто важан и хитан проблем батерија и акумулатора. Велики број апарата на селу лежи неискорешћен само зато што нема погонске струје.

Све федералне јединице треба да се најхитније позабаве овим питањима. О постигнутим резултатима извести савезно Министарство.

III

Да би се бар донекле доскочило оскудици у радио-пријемницима код наших широких маса, нарочито сеоских и радничких, а и да би се слушаоци боље заинтересовали за радио-емисије, добро је организовати заједничка, колективна слушања (на пр.у дому културе, школи, задрузи, фабрици, предузећу, омладинским домовима, синдикалним подружницама итд.), којима би руководили искусни просветни радници и стручњаци за поједине гране (учитељи, професори, лекари, агрономи, техничари, задругари и др.). После емисије, или одмах у току наредних дана, водиле би се дискусије и разговори о ономе што се чуло у емисији, претресале разне могућности или искуства, слали дописи и питања радио-станице и томе слично, тако да би се градиво сваке емисије темељно израдило и осветлило. У варошима може се препоручити и то да се емисије слушају појединачно код куће, а да се после о њима води дискусија и разговор у неком удружењу, организацији или установи.

У том смислу потребно је издати упутства подручним просветним властима, културним установама и масовним организацијама.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

Начелник

Одељења за народно просвећивање,
[Стево Десић]

ПРИРЕДБЕ У ФУНКЦИЈИ НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

134 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ – СВИМ МИНИСТАРСТВИМА

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање
Бр. 1362
25. маја 1945 год. Београд
Предмет: Организација и рад
културно просветних приредаба

Са разних страна дознајемо да се многе културно просветне приредбе по градовима и селима изводе чисто у циљу забаве. Поред чисто забавног карактера, недостатак ових приредаба је и у слабом избору програма, у слабом квалитету извођења, као и у жељи да се постигну лаки уметнички ефекти. То је неправилно, јер се долази до закључка да такве приредбе не постижу жељени циљ, тј. не доприносе ширењу и јачању просвете у народу. Мерило по коме има да се оцењује приредба треба да је, поред привлачности за масе, и њена општа културно васпитна вредност у ширем смислу.

Како се разне приредбе имају сматрати као један облик рада на народном просвећивању, то се препоручује свима федералним државама да улога среских и окружних просветних одељења у вези с приредбама остане у истом односу према месном НОО-у као и у осталим просветним стварима, тј. оспособљавање НОО-а за рад, надзор над радом и пружање помоћи у иницијативи и саветима. Срески и окружни НОО-и, као теренски просветно-културни фактори који су у непосредној вези са широким народним масама, најбоље познају културни ниво и стварне потребе своје публике, па ће зацело умети да нађу и најправилније решење за врсту и облик приредаба који у њима најбоље одговарају.

Стога је потребно да свака федерална јединица у томе смислу изда свим месним народним властима потребна упутства о томе како ће месне власти да воде надзор над овим приредбама (да одобравају програм) и на који ће начин пружати помоћ приређивачима просветних приредаба ради подизања и јачања културно-просветног нивоа, који је свакако неједнак с обзиром на просветне месне прилике.

Како је за овај облик просветног рада најважнији избор програма и начин извођења, то је потребно обратити нарочиту пажњу у том правцу. Ради лакшег избора садржине програма достављамо вам неколико предлога са жељом да вам у овом раду послуже као путоказ.

При избору грађе треба водити рачуна: о месту где се одржава приредба, о степену просвећености посетилаца, о намени и циљу приредбе, о стручној спреми суделовача, о трајању приредбе, о унутрашњој организацији, о начину извођења, о потребним помоћним средствима и материјалу. Али изнад свега о томе да послужи ширењу и јачању просвете у народу.

Примера ради навешћемо шта би требало да садрже овакви програми:

1. На уводном месту може бити: државна химна; поздравна реч; какво предавање из хигијене, пољопривреде, домаћинства, науке или популарне и поучне народне књижевности, или нешто пригодно у вези са оним чему је приредба намењена. Време трајања 5-10 минута.

2. Рецитација: песме из народно-ослободилачке борбе, народне или уметничке песме, по могућности везане својом садржином за забаву; монолог, дијалог, хорске рецитације; одабрано штиво (прича, путопис, догађај и сл.). Време трајања 10-15 минута.

3. Певање или музика: хорско или соло певање (дует, терцет, квартет итд.); народни оркестар (гудачки, тамбурашки, хармоникашки) или инструментална свирка. Време трајања: 10-15 минута.

Ако се на приредби игра позоришни комад, онда програм треба да је или сам комад или још понека од горе поменутих тачака. Време трајања највише 1.30 до 2 сата.

У сваком случају на оваким приредбама треба изоставити неумесне шлагере, лакрдије, неслазне шале и све оно што не доприноси васпитању и не приличи просвећивању. Исто тако треба избегава-ти и све оно чему је циљ гола забава.

Ако је са приредбом скопчана игранка, она не би требала да траје више од 2 до 3 сата, а ни у ком случају да не прекорачи поноћ. За омладину треба настојати да се, кад год је могуће, уместо игранке изводе спортске игре или излети, а лети и саме игранке да се одржавају на чистом ваздуху.

Расписано:

- 1) Јавном тужиоцу ДФЈ, Београд
- 2) Потпредседништву владе Демок. Фед. Ј. Београд
- 3) Претседништву УСАОЈ-а, Београд
- 4) Гл. одбору синдиката радника и намештеника
- 5) Гл. Одбору АФЖ.
- 6) Просв. Отсеку Обласног НОО-а за Санџак - Санџак
- 7) Просв. Отсеку Обласног НОО-а за Косово и Метохију - Приштина
- 8) Просв. Одељењу ГНОО-а Војводине – Нови Сад
- 9) Министарству просвете Босне и Херцеговине – Одељ. за нар. просвећ. Сарајево
- 10) Министарству просвете Словеније – Одељ. за нар. просвећ., Љубљана
- 11) Министарству просвете Македоније – Одељ. за нар. просвећ., Скопље
- 12) Министарству просвете Црне Горе – Одељ. за нар. просвећ., Цетиње
- 13) Министарству просвете Хрватске – Одељ. за нар. просвећ., Загреб
- 14) Министарству просвете Србије – Одељ. за нар. просвећ., Београд
- 15) Одељењу за школство – Београд
- 16) Одељењу за културу - Београд

Министар просвете,
Владислав Рибникар

AJ;313 -11-37

**135 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање
бр. 6436

15 новембра 1945 год. Београд

Предмет: Уздизање културно-уметничког нивоа приредби

Из разних извештаја федералних јединица види се да приредбе сваком даном узимају све више масовни карактер, и да су стекле широку популарност код народа, али, упоредо са тим – да још увек нису довољно на уметничкој и културној висини.

Поред ранијих наших упустава о избору програма, начину извођења, квалитету извођача, о надзору над приредбама, потребно је свратити пажњу још на неке моменте:

1) Да би се подигао уметнички културни степен приредби и њихов васпитни значај, морамо порадити на окупљању активиста који би били добри иницијатори и носиоци рада на том сектору народног просвећивања. У сваком месту, поред просветних радника који имају смисла и спреме за приређивање и извођење програма, морамо окупити и све оне који за поједине гране уметности имају смисла, а можда и дужу праксу. Под руководством оних који имају више спреме, они би се могли оспособити да буду не само сарадници него и организатори и носици рада око разних приредби. На тај начин број лица који могу да организују, руководе или учествују као извођачи, осетно би се повећао.

2) Места са јачим културно-просветним друштвима спремним и увежбанијим хоровима или позоришним групама морала би обилазити села у својој околини. На тај начин не би се само вршила културно-просветна мисија, већ давао подстрек за стварањем таквих друштава и група. Тако би се, разуме се, под руководством просветних власти вршило зближавање између појединих места, а нарочито између села и града.

3) Брзо оспособљавање уметничких руководиљаца: срески народни одбор могао би основати течај из хорске и позоришне уметности за све оне који за музику и глуму имају извесни смисао и извесну праксу. На тај начин могли би се најбржим путем оспособити и створити руководиоци рада око приредби.

Окружни народни одбори имају у том погледу много веће и шире могућности. Пре свега, број људи који би могли бити похађаоци, као и број оних који би могли бити задужени тим радом, далеко је већи. Ови течајеви могли би се одржавати једино у време када су школске просторије слободне, уколико нема подесних просторија ван школа.

За федералне јединице могућности су још повољније. Словенија и Војводина отпочеле су са отварањем течајева за хоровађе и диригенте, на којима се дају и основе уметности. И остале федералне државе, ако би се повезале са музичким академијама и школама и ангажовале извесан број људи за тај рад, могле би прећи на систематско спремање радника на пољу музике и позоришне уметности.

Наша упутства, (базирана) на темељу искустава и рада Словеније и Војводине, посебно ћемо доставити.

4) Квалитет приредби и њихов културно-просветни значај зависи од избора позоришних комада и друге литературе. У том циљу ово министарство прикупља позоришне комаде и шаље их свима јединицама. Да би струјање такве литературе било брже, потребно је да се и нама од свих федералних јединица редовно шаљу позоришни комади и друга подесна литература која би се могла искористити за јавне приредбе. Да ово скупљање буде што успешније ово Министарство просвете припрема (конкурс) најтечај за три најбоља позоришна дела која би се могла приказивати по нашим најбољим позориштима.

Министарства просвете федералних држава морала би бити у најтешњем додиру са својим позориштима од којих би могла добијати најбоље и најновије позоришне комаде за дилетантска позоришта и групе. Свако позориште у седишту федералне јединице треба да има секцију за позоришне групе, која би систематски и плански прикупљала, штампала и умножавала позоришне комаде.

5) Зборник песама, нарочито песама из периода народно ослободилачке борбе такође би допринео да се побољша квалитет приредби.

Савезно министарство просвете одшампало би један такав зборник, који би допринео да се кроз песме нашег народа још више учврсти јединство и братство, јер они немају само музички већ и национално-политички значај. Да тај зборник буде довољно репрезентативан за све наше народе и да у потпуности изврши свој задатак, потребно је да том послу приступимо заједнички. Потребно је да федералне државе и аутономне области ангажују и задуже извесан број музички образованих људи у прикупљању песама из народа, а првенствено из народно ослободилачке борбе. Велику помоћ могу указати радио станице, музичке академије и школе и све оне масовне организације које негују песму и музику. Код њих сигурно већ постоји велики број обрађених песама, које треба само прикупити и средити. Свака ће федерална јединица одредити онај начин који је најбољи и најуспешнији за сакупљање и обраду тог материјала. Савезно министарство просвете има намеру да најлепше и најбоље обрађене песме што се скупе на тај начин, као и оне које ће прикупити у властитој режији изда у посебној песмарици. У исто време свака федерална јединица може за своје потребе и сама издати зборник песама.

Рок за достављање музички обрађених песама је до 1 фебруара 1946 год.

Окупљање и оспособљавање активиста, отварање течајева, размена позоришних комада, издавање зборника, подићи ће и квалитет приредби и њихов културно просветни- значај.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

РАСПИСАНО:

Министарству просвете Србије
Министарству просвете Хрватске
Министарству просвете Словеније
Министарству просвете Босне и Херцеговине
Министарству просвете Црне Горе

Начелник
Одељења за народно просвећивање,
Десић Стево

Министарству просвете Македоније
Аутономној покрајини Војводине
Аутономној Косовско Метохијској области.
АЈ;313-11-37

**136 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ – СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ
МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ И ДРУГИМ ОРГАНИМА**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање

бр. 1926

23. јуна 1945 год. Београд

Предмет: Организовање матичног дома културе

На тражење федералних јединица по питању оснивања Матичног дома културе достављамо вам следеће:

Да би се рад на народном просвећивању могао правилно и успешно развијати, потребно је што пре приступити оснивању матичних домова културе у федералним јединицама или сличних установа. Оснивање тих домова спада у дужност федералним јединицама, а њихово уређење зависиће од културно-просветних прилика и стварних потреба сваке федералне јединице. Отуда је немогуће давати нека подробнија конкретна упутства која би се могла применити на све федералне јединице. Најповољнији начин да се ово веома важно питање, од кога у великој мери зависи оживљавање и правилно постављање многоструких проблема општег народног просвећивања на терену, у најскорије време реши јесте тај, да свака федерална јединица, према својим приликама и потребама, темељно проучи ову ствар и приступи њеном извођењу, а да нам достави своју замисао обрађену и образложену као свој предлог. А ми ћемо на основу тих предлога и мишљења Главног просветног савета израдити једну општу уредбу. Делегати федералних јединица у Главном просветном савету нека се, са своје стране, претходно упознају са предлогом своје федералне јединице, како би могли да га заступају у Главном просветном савету. Као полазну тачку ми вам засада можемо дати само нека општија објашњења о томе како смо ми првобитно замислили домове културе и њихову улогу у народном просвећивању.

Као што смо истакли у нашем првом упутству о раду на народном просвећивању (Општа начела – Бр. 356 од 8-III-о.г.), матични домови културе у седишту сваке федералне државе треба да повежу и ускладе службену и слободну културно-просветну делатност око проучавања, исправног руковођења и материјалног снабдевања. Просветна федерална власт имала би да га организује, материјално обезбеђује и руководи његовим радом. Слободна просветна иницијатива (синдикати, антифашистичке установе, матице итд.) учествује у извођењу послова дома према својим стварним могућностима. Колики ће бити удео приватне иницијативе у томе немогуће је унапред рећи; то ће зависити нарочито од њене развијености у погледу материјалних могућности и изграђености руководиоачког кадра. Можда ће негде слободна иницијатива моћи преузети на себе терет тога рада; утолико ће бити олакшан рад просветној власти. Важно је истаћи да је просветна власт дужна водити најозбиљнију бригу око правилног уређења и успешног деловања матичних домова културе, а неразвијена приватна иницијатива ни уколико не оправдава неоснивање ових домова културе.

Што се тиче унутрашњег уређења матичних домова културе, ми смо то замислили тако да они буду, с једне стране, научни заводи за проучавање проблема народног просвећивања, а с друге стране, установе за материјалну организацију просветног рада на терену, или другим речима, велика просветна стоваришта где ће бити прикупљена ова помоћна и техничка средства потребна за што успешнији просветни рад у народним масама (књиге, умножена предавања, учила, формулари, картотека, пројекциони апарати, дијапозитиви, филмови, филмски пројектори и остали прибор за приказивање и снимање културних филмова, позоришни комади, кулисе и реквизите, радио-апарати, акумулатори и др.).

АЈ;313-11-37

ШТАМПА У ФУНКЦИЈИ НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

137 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање
бр. 1924
23. јуна 1945 год. Београд

УПУТСТВО О УСМЕНИМ НОВИНАМА

Усмене новине могу се врло успешно користити као средство за просвећивање широких народних маса. Својом разноликом садржином, својом живом изменом мисли, својим сажетим обликом, својим непосредним начином излагања, оне могу бити, у добрим рукама, врло занимљиве, поучне и привлачне у највећој мери. То је један начин просвећивања који се лако да повезати са свим важнијим чиниоцима народног просвећивања, као на пр. домовима културе, народним универзитетима, народним књижницама и читаоницама, опште просветним течајевима, дебатним кружоцима итд. А могу се такође одлично употребити и у другим установама, за стручно или државно-политичко образовање. Стога и овом начину просвећивања треба поклонити пуну пажњу.

1. ЗАДАТАК

Основни задатак усмених новина је слободно обавештавање и што живља измена мисли и искустава у народним масама, у циљу просветно-културног подизања. У њима треба да се на сваком кораку огледа жива народна стварност, живо идејно струјање у народним масама, да се оно надопуњује, издиже и управља према општим културно-просветним циљевима. Другим речима, оне треба да одишу свежим народним духом и расположењем маса у једној одређеној средини, са задатком да је подигну на виши културни степен. Према томе, оне треба да обрађују и исправно тумаче на првом месту оно што народне масе у дотичној средини најнепосредније интересује, оно што се у тој средини дешава: њен живот и рад, њене потребе, жеље и планове, успехе и неуспехе.

Није њихов главни циљ ни разонода, ни духовита разбирлига, ни опште просвећивање у правцу популарисања науке и ли уметности; већ кроз све то обавештавање маса о најактуелнијим проблемима, новинама и новим задацима општег народног живота или једне одређене средине мобилишући их на активно учествовање. Нарочито ако се примети да нешто не иде како би требало у јавном животу, треба одмах у годној форми указати на то и проучити. Указивање на конкретне грешке у раду и њихово правилно отклањање најсигурнији је пут сваког усавршавања. Грешке су органски део усавршавања. Стога се не треба плашити слободне критике, јер је она најмоћнија полуга сваког напретка; разуме се, под условом да није злонамерна и рушилачка.

У погледу таквог актуелног обавештавања о приликама у земљи и на страни, отклањања конкретних грешака у начину рада, упознавања народних маса с новим идејама или начином живота и рада – усмене новине су заиста незаменљиве. Без сумње на прво место долазе велике тековине наше народно-ослободилачке борбе и наше нове друштвене стварности. Затим би дошла практична и актуелна питања из привреде, пољопривреде, технике, хигијене, социјалне медицине, социјалног старања, задругарства и других грана практичног живота и рада. Ова жива конкретна стварност, непосредно везана за народни живот или одређену средину, то је оно што усменим новинама даје специфичан карактер. Краће речено, усмене новине, као и остале новине, треба да носе на себи карактер живе, актуелне, конкретне друштвене стварности оне средине којој су намењене; разуме се, без оне ситне шароликости дневних листова.

У односу према другим формама просвећивања, усмене новине највише се приближују народним универзитетима. Међутим, док су предавања на народним универзитетима, својим дужим, ауторитативним обликом, прикладнија за расправљање општих популарно-научних или уметничких тема,

дотле су усмене новине, својом разноликошћу тема и већом гипкошћу облика, подесније за третирање актуелних питања и конкретних задатака народног живота. Заправо, то су два облика који се узајамно допуњују и најбоље је изводити их напореда; што опет не значи да се они не могу изводити и самостално, независно један од другог.

2. ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИН РАДА

Усмене новине треба по могућству организовати у свима самосталним просветним установама, у првом реду на народним универзитетима, народним књижницама и читаоницама, сталним течајевима, школама, антифашистичким и омладинским организацијама, просветним задругама, спортским удружењима итд. У мањим местима, да се снаге не би нерационално расипале, најбоље је да буду једне усмене новине.

Установа која хоће да покрене усмене новине треба да изабере редакциони одбор (од 3-5 агилних лица) који ће састављати план рада, старати се да на време пронађе сараднике, организовати по могућству сталне придобиве усмених новина и њима руководити. При избору сарадника треба настојати да се придобију за сарадњу не само стручна квалификована лица (као на пр. лекари, професори, учитељи, агрономи, студенти и др.), него и нешколовани отреситији свет из народа, радници, сељаци, задругари, омладинци итд. Уопште, усмене новине треба да постану једна врста јавне народне говорнице, где ће свако ко има нешто да каже моћи слободно да изнесе своје мишљење, своје искуство. То је потребно још и ради освежавања усмених новина новим темама и новим сарадницима.

Да би усмене новине биле што живље и непосредније, чланке треба слободно излагати а не читати. Тиме би се уједно подизало и самопоуздање оних повученијих да се и они огледају. Уопште, треба ићи за тиме да се, и избором занимљивих тема подешених културном нивоу слушаца и живим начином њихове обраде, што више пробуди интересовање народних маса за усмене новине. Треба нарочито истаћи да је код усмених новина најважније од свега дати им пун животни полет, оживотворити их тако да оне постану стварна, незамењљива потреба народних маса, у пуном смислу срасла и саживљена с народним животом. Да би се то постигло, потребно је да федералне јединице што темељније упознају своје руководиоце са целокупном техничком организацијом усмених новина: њиховим специфичним задатком, састављањем програма, прикупљањем грађе и проналажењем извора за теме, начином извођења и предавања, употребом помоћних средстава (пројекција, слика, графикана, огледа, филма и сл.), и коначно, применом свега тога у различитим околностима.

Што се тиче просторија, најбоље је да се усмене новине држе у дому културе. Али то може бити исто тако и у свакој другој подесној дворани која је својим zgodним положајем привлачна за публику.

Усмене новине треба одржавати стално, што чешће, и то у сталан дан и час, који се има одредити према месним приликама.

Као предавања народних универзитета, тако и усмене новине треба на све могуће начине популарисати (плакатирањем на јавним прометним местима, објављивањем у штампи и у биоскопу, на табли у дому културе и другим установама итд.).

После појединих чланака слушаоцима треба дати могућност да постављају питања или да траже објашњења о ономе што им није било довољно јасно, на која одговара аутор чланка или неко од чланова редакционог одбора. Ако је тема нарочито прикладна за једну плодну дискусију, може се и она отворити: о томе одлучује редакциони одбор, а дискусијом руководи за то одређене лице. Још би zgodнији начин коришћења дискусије у вези са усменим новинама, акоје могу дати плодну измену мисли и разних гледишта, одржи на концу усмених новина за онај круг слушаца који се за то питање интересује. Тиме би се постигло ово: усмене новине не би се преоптеретиле, многи слушаоци са слабијим интересом не би губили вољу да долазе на усмене новине, преимућства дискусије била би сачувана, и плодност дискусије била би појединачна учествовањем баш оних најзаинтересованијих. Овако створен дебатни кругок добија из садржаја усмених новина много конкретног материјала.

О одржаним усменим новинама редакциони одбор треба да води тачан преглед и статистику: када су одржана, које су биле теме, какав је био говорник, какав је утисак постигнут, каква је била дискусија (ако је била), каква је била посета (број и врста посетилаца) и томе слично. Месечне извештаје

о томе треба слати месним НОО-има (односно ПО-има), са приложеним најуспелијим чланцима (у пропису) који се предлажу за умножавање и даљу употребу у другим местима, како би се постигла што живља размена тема међу појединим редакцијама усмених новина. Федералне јединице могу тражити и друге податке који су важни за стицање искуства, надзор, вођење и даље развијање овог облика просвећивања.

И на усменим новинама препоручује се упућивати што чешће слушаоце на читање добрих књига у књиžници које о дотичном проблему расправљају.

3. УСМЕНЕ И ЗИДНЕ НОВИНЕ

Усменим новинама у суштини сличне су и зидне новине: широко популарне, актуелне, конкретно везане за извесну средину, практичне, разнолике. Стога се оне узајамно врло добро попуњују. Зидне новине уређују се углавном по истом мерилу које смо горе истакли за усмене новине; само је облик разноврснији и начин излагања писмени. У односу на усмене новине, зидне новине могу двојакорисно да послуже: прво, као писмено популарисање тема или проблема обрађених на усменим новинама; друго, као проба пера за учествовање на усменим новинама. Стога се препоручује да се ова два начина повежу где год за то постоји могућност и стварни услови. Штавише, не би било због тога кад би, у местима где постоји више зидних новина, по један члан њихових редакција ушао у редакциони одбор усмених новина, у циљу окупљања што ширег круга сарадника на усменим новинама, пошто су они с њима у много непосреднијем додиру.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник

Одељења за народно просвећивање,
Десић Стево

Расписано:

Потпредседништву Мин. савета Демок. Фед. Југославије, Београд

Јавном тужиоцу ДФЈ, Београд

Гл. Одбору АФЖ

Претседништву УСАОЈ-а, Београд

Гл. одб. Једин. синдиката радника и намештеника

Министарству просвете Србије, Београд

Министарству просвете Хрватске – Одељ. за нар. просвећ., Загреб

Министарству просвете Словеније – Одељ. за нар. просвећ., Љубљана

Министарству просвете Црне Горе – Одељ. за нар. просвећ., Цетиње

Министарству просвете Босне и Херцеговине – Одељ. за нар. просвећ. Сарајево

Министарству просвете Македоније – Одељ. за нар. просвећ., Скопље

Просв. Одељењ ГНОО-а Војводине – Нови Сад

Просв. Отсеку Обласног НОО-а за Косово и Метохију – Приштина

Просв. Отсеку Обласног НОО-а за Санџак – Санџак

AJ;313-11-37

138 БРАНКО РАДУЛОВИЋ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945.)

ИЗВОД ИЗ РЕФЕРАТА О ШТАМПИ И ПРОПАГАНДИ

У раду на народном просвећивању истиче се необично важна улога штампе у културном уздицању народа, који треба да буде оспособљен да у пуној мери учествује у изградњи и управи државе.

Три су основна проблема која се појављују пред нашим просветним властима у организацији рада на том пољу.

1 Планско развијање просветне штампе.

II Организација издавања те штампе.

III Њено растурање у народ.

I ПЛАНСКО РАЗВИЈАЊЕ ПРОСВЕТНЕ ШТАМПЕ.

Планско развијање просветне штампе значи пружање таквих књига и публикација, које ће читаоца духовно усавршавати и васпитавати. Јасно је да није довољно само истицати важност и потребу читања, него да треба створити и развити постојећи интерес међу народом за читање. Садржај књига и публикација је битан услов за стварање тога интереса,

Садржај: Сада настаје питање: каквог садржаја треба да буду књиге намењене широкој народној заједници?

Међу разним факторима који условљавају интерес читача истичу се ови: реална и актуелна потврда народног живота, досадашњи степен културног развитка, затим време које читалац може да посвети читању као и могућност набавке књига.

Споменути фактори одређују уједно и правац у коме ће се одвијати наша просветна делатност. При одређивању садржаја књига треба се руководити

захтевом да у првом реду морају да одговарају реалним и актуелним потребама народа. У вези са другим фактором, кога смо истакли тј. досадашњи степен културе читалачке публике, одвијаће се рад наших просветних установа у смислу планског издизања културног нивоа народа и кроз то проширивање њиховог круга интересовања, док ће се набавка књига олакшати и организовати преко широке мреже књижница и читаоница. У издавању књига поступаће се према извесном систему и педагошком програму, који ће обухватити све кругове знања где ће се, на научној бази популарним излагањем, народу објаснити природа, живот, друштвени односи и снаге, као и култура и уметност. Ангажовањем широког круга научних и културних радника на пољу народног просвећивања обезбедиће се сарадња у извршењу тог задатка.

Опрема издања:

Код издавања књига за народ треба водити рачуна о педагошкој и техничкој опреми истих.

а) Педагошка опрема. Књига треба да буде приступачна широкој народној маси својим прегледом и популарним излагањем, водећи рачуна о практичној страни њене намене. Свака штампана ствар, која је упућена народним масама, треба да говори о њима на њиховом језику и о њиховим животним интересима и потребама. Свако интелектуализирање било би штетно за читаоце. При томе ипак треба водити рачуна да се не претера у тежњи за што популарнијим излагањем, тако да дело не изгуби научни карактер, јер научна материја захтева специјални начин обраде.

Огроман значај придавао је Лењин стилу и језику штампе, јер од тога зависи колико ће бити приступачни читаоцу чланци и други материјал.

б) Техничка опрема. Књига за народ треба буде пре свега јевтина. То опет не значи да њена техничка опрема буде лоша и непрактична. Уметнички израђене корице и илустрације текста изазивају интерес за књигу код читалаца.

Дајући упутства како би било најбоље да се сложи његова књига, Лењин каже: "За читаоца то је веома важно".

II ОРГАНИЗАЦИЈА ИЗДАЊА

У бившој Југославији издавање књига било је постављено у првом реду на меркантилној бази, водило се рачуна о материјалној добити, а да није било ни плана ни организације у издавању књига, те због тога књижевна делатност за културно подизање народа није дала жељене резултате.

Данашња наша стварност – велика потреба књига и оскудне материјалне и техничке могућности – захтева у овом смислу један одређен план и добру организацију. Министарство просвете ДФЈ – Одељење за народно просвећивање – предлаже следећу организацију издања:

Матични дом културе у средишту федералне јединице везује и усклађује сву културно-просветну делатност на територији федералне јединице. Он проучава проблеме народног просвећивања и материјално организује сав просветни рад. Поред осталих разнородних проблема, проучава и пробле-

ме народног просвећивања путем штампе (књига, брошура, зидних новина, чланака у дневним листовима, календара за народ и др.). У ту сврху одлучује шта треба да се штампа за просвећивање и прева-спитавање народних маса, изнајми средства и начин за штампање разних публикација и организује растурање истих у народ; ангажује сараднике, писце чланака и брошура, преводиоце и издаваче; води евиденцију о штампаним издањима на територији федералне јединице и врши расподелу публикација, водећи рачуна да се првенствено снабде потребним примерцима народне књижнице и читаонице, а преостали број примерака дају у слободну продају; води статистику о просветној штампи, о растурању исте и о читаоцима; путем сарадње са матични домовима културе осталих федералних јединица и Државним издавачким заводом прикупља податке о културно-просветној акцији путем штампе у осталим федералним јединицама и препоручује своја издања у којима се износи материјал из историје, живота, привреде, културе итд. свога подручја ради пропаганде у осталим федералним јединицама; шаље извештаје Министарству просвете своје федералне јединице, Одељењу за народно просвећивање о просветној акцији путем штампе на свом подручју.

Министарство просвете Југославије проучава извештаје матичних домова културе појединих федералних јединица и Државног издавачког завода, води општу евиденцију о просветној акцији путем штампе на подручју целе Југославије те на основу свега тога координира рад и даје упутства и сугестије за даљњи рад на том пољу.

Дом стоји у вези са научним установама на подручју федералне јединице и координира свој рад са њима. Ове установе дају пуну подршку Дому, стављајући истом на расположење сав потребни научни и просветни материјал, који може да послужи за народно просвећивање, као и све своје научне и просветне снаге.

Народна власт – месни, срески и окружни НО-и преко Министарство просвете федералне јединице – дају пуну подршку акцијама Дома, чини предлоге и износи потребе за народно просвећивање путем штампе.

Матични дом културе одговара за свој рад пред Министарством просвете своје јединице. Ради тога све своје одлуке и решења шаље Министарство просвете своје федералне јединице на увид, мишљење и одобрење.

Са Министарством просвете Југославије и са матичним домовима културе осталих федералних јединица Дом општи преко Министарства просвете своје федералне јединице.

У Одељењу за народно просвећивање Министарство просвете федералне јединице постоји реферат за просветну штампу и пропаганду. Задатак тога реферата јесте да помаже Матични дом културе у његовом раду за народно просвећивање путем штампе, да даје сугестије и мишљења као и да чини предлоге за плоднији и успешнији рад; води евиденцију и издања за народно просвећивање, препоручује иста окружним НО-има у циљу шире популаризације и растурања у народ; прикупља статистичке податке о растурању издања и читању истих; посредује у преписивању између Дома и Министарства просвете ДФЈ. Уопште координира сав рад на народном просвећивању путем штампе и пропаганде. За унутрашњу организацију и пословање Матичног дома културе у погледу публикација прописале посебан Правилник Министарство просвете федералне јединице.

Да би штампана издања за народно просвећивање била приступачнија по својој цени, а по својој техничкој опреми и по квалитету материјала боља и практичнија те да би се спречило трговање са народном просветом, издавање истих треба да буде у народним рукама.

Матични домови културе, према својим могућностима и потребама, основаће своје Централно издавачко предузеће са задатком да за народно просвећивање издаје књиге, листове, брошуре и друге публикације популарно-научног, политичког, културног, економског и уметничког садржаја. Пословно, предузеће би било на комерцијалној основи са основном главницом коју би дала дотична федерална држава. Своја издања би уступила просветним установама и народу без веће зараде, осим за покриће своје режије и једног малог процента за покриће евентуалног ризика и за стварање свог резервног фонда.

Издавачко предузеће било би под контролом Матичног дома културе. Дом би одлучивао које књиге, брошуре и друге публикације и у колико примерака издати, а предузеће би извршавало техничку и материјалну страну издавања. Распodelу издавања вршио би Дом и издавао би налог предузећу за растурање. У погледу штампаних издања под контролом Матичног дома културе била би и сва остала самоуправна и приватна предузећа на подручју федералне јединице. Та контрола налаже се, нарочито у данашње време, због оскудице материјала и радне снаге, а исто тако и ради рационалне расподеле издања.

Ради координирања рада издавачких предузећа у целој земљи, Државни издавачки завод ДФЈ, поред осталих својих циљева и задатака, имао би још и тај задатак да се брине о рационалној расподели издавачког материјала међу издавачким предузећима свих федералних јединица преко дотичних домова културе, док би тај исти посао, унутар федералне јединице обављао Матични дом културе, што ће нарочито доћи до изражаја кад се уведе потпуна рационализација папира.

III РАСТУРАЊЕ ШТАМПЕНИХ ИЗДАЊА

Растурање штампаних издања вршиће се у широким размерама индиректно преко Матичних домова културе, док ће се читаоци директно опскрбљивати:

а) У већим културно-просветним центрима Матични дом културе уступаће продавницама штампана издања за народ у слободној продаји. Преко тих продавница народне масе долазиле би до јевтине и потребне књиге.

б) Извесне књиге и брошуре актуелног и важног садржаја делиће се бесплатно, а неке опет растураће се у народ путем прикупљања што више претплатника. Одабране и пригодне књиге дариваће се као награда добрим и способним ученицима у школама и течајевима, као и радницима разних предузећа, који су се истакли својим ударничким радом.

в) Важна улога књижара и читаоница, као најшире установе преко које ће се вршити растурање штампаних издања у народу, захтева посебну пажњу просветних органа, те је неопходно нужно што хитније приступити фактичком спровођењу у дело директиве о формирању књижница и читаоница где год је то могуће.

При том се јављају два питања: како набавити књиге и које које књиге скупити у нашим књижницама?

Успех у том раду зависиће од материјалних могућности и прилика појединог краја, од степена уништења дотичног краја, те од културних услова и књижница, које су затечене на тој територији као и могућности набавке књига. У вези с тиме поједине федералне јединице одредиле су форме централизовања књига прилагођене њиховим специфичним приликама.

Набавка књига врши се на разне начине: путем куповине, преко сабирних акција и преузимањем од стране народних књижница књига од конфисковане имовине народних непријатеља. У неким случајевима где постоје приватне посудбене библиотеке требало би просветне власти омогућити широким масама духовно коришћење тих књига не дирајући у приватни карактер библиотека.

Чињеница је да немамо довољан број добрих књига, које треба пружити народу, али с друге стране наше широке масе нису упознате нити са овим књигама које постоје још од пре рата или су издате након ослобођења. За прво време морамо се задовољити само да набављамо већ постојећа дела, док се не створи могућност набавке добре и актуелне литературе путем превозиња страних писаца и штампањем дела домаћих аутора.

Да би се рад књижница правилно одвијао нарочито је важан правилан избор личности књижничара.

Имајући у виду да се сваком појединцу пружи таква књига која га занима и која одговара његовом културном нивоу, нужно је да књижничар познаје прилике појединог краја, да буде добар психолог и приступачан у опхођењу с људима, што нарочито важи за књижничаре оних књижница, које су у директном контакту са широким масама које не знају самостално да врше избор књига.

При том се поред васпитачке улоге истиче и пропагандна делатност књижничара, док је у неким приликама нужно да има и организаторске способности и да показује довољно сналажење у савлађивању тешкоћа.

План рада предвиђа упоредно отварање књижница и читаоница у сваком месту. Како у данашњим приликама није могуће свуда формирати књижницу, то се првенствено настоји отворити што већи број читаоница, а преко њих се организује посуђивање књига у местима где не постоји књижница, тако да руководилац читаонице саставља попис књига, које читаоци траже на читање, а књижничар најближе библиотеке у одређеним временским размацама доставља литературу, то се на тај начин спаја функција књижнице и читаонице.

ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ О НАРОДНОМ ПРОСВЕЋИВАЊУ

Матични дом културе сваке федералне јединице издавао би свој лист (ревију), у коме би се решавали конкретни и актуелни проблеми народног просвећивања на подручју федералне јединице. Тај лист би окупио све факторе народног просвећивања и створио би услове да се проблеми правилно и реално решавају.

Министарство просвете ДФЈ издаваће као свој орган стручни педагошки часопис, где ће се расправљати о проблему народног просвећивања. Тај часопис биће намењен на првом месту руководиоцима народног просвећивања и свима онима који се интересују и који би хтели да суделују у раду на културном подизању наших народа.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За Начелника

Одељења за народно просвећивање,

Бранко Радуловић

AJ;313-11-39

ИЗЛОЖБЕ КАО ВИД НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

139 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање
бр. 752
10. априла 1945 год. Београд

Васпитни значај народних књижница и читаоница од увек се истицао на пољу народног просвећивања. Оснивањем домова културе у којима се све више усредсређује целокупна просветна акција на терену, васпитни значај народних књижница и читаонице имаће још већи пораст.

Истицање овог васпитног значаја код народних књижница и читаоница огледа се првенствено у добрим књигама. Да би књижнице дошле до добрих и корисних књига за народно просвећивање препоручује се Повереништву за просвету да организује, у седишту своје федералне државе, једну сталну изложбу књига за народно просвећивање, са задатком да се пружи прилика и могућност просветним радницима, просветним руководиоцима и другим лицима да се упознају са избором и садржином добре књиге, да дознају где се и под којим условима она може набавити, као и да побуди заинтересованост код појединца за самообразовањем. Ова би изложба имала и да послужи нашим књижевницима и новим писцима за подстрек у даљем раду на књижевном пољу, на тај начин, што би се нова добра дела излагала на почасно место изложбе.

Уз саму изложбу треба основати и једну огледну народну књижницу и читаоницу, са највише 100-150 књига, која би се имала уредити и водити по достављеним упутствима за рад у народним књижницама и читаоницама. Али како ће народне књижнице и читаонице док траје рат, а свакако и даље док се не установе домови културе, под врло тешким условима набављати добре књиге и технички материјал, то се указује потреба да повереништва за просвету у овој огледној књижници израђују и сав

308

потребни технички материјал (инвентаре књига, картотеку, читалачки лист итд.) за све књижнице у својој држави. На тај начин ће стална изложба књига и огледна станица постати претеча матичном дому културе и пружиће безусловну ванредну помоћ народним књижницама и читаоницама у пролазном времену.

Изложбу књига треба сместити у згради која је на прометном месту и која располаже са потребним просторијама.

Унутрашње уређење нека одговара по могућству свима практичним, хигијенским и естетским условима. Најважније је да изложене књиге буду прегледно распоређене како би посетилац могао лако и брзо доћи до назива књиге, имена писца, књижаре где се књига може набавити и по могућству до цене књиге. Овоме може добро да послужи прегледно сређен каталог књига са кратком садржином изложене књиге.

На средини собе може се поставити централни стол за излагање књига из народно ослободилачке борбе, издатах у разним федералним државама. А поред тога нека се одреди почасно место.

Књиге које се излажу могу се поделити по садржају. (Народно ослободилачка борба, песме, драме, приповетке – романи, омладинска књижевност, путописи - географија – етнографија, историја, социологија – педагогија – филозофија, књижевност – уметност, природне науке, медицина – хигијена, економија – привреда, помоћне књиге: мапе, лексикони, речници, часописи и новине).

Поред изложених књига изложба нека садржи и графиконе, статистичке податке, нацрте културних домова, паролe, летке и плакате који сеодносе на просветну пропаганду, како би се и тим путем унапредила и оживела културно просветна акција.

Ова изложба по замисли има двоврсну дужност: прво, да помаже рад месних књижница и читаоница у техничком, административном и иницијативном смеру, друго, да омогући што бољи избор књига из старих књижарских залиха, да оживи интерес за читаонице и читање књига. Током свог развоја у првом смеру, кад преузме дужност снабдевања домова културе, постепено ће прећи у матични дом културе. У другом смеру када се створе транспортне могућности, прећи ће у покретну библиотеку.

За остварење ове корисне просветне установе Министарство просвете- одељење за народно просвећивање ће с времена на време, према својим могућностима пружити федералним јединицама извесну помоћ у књигама, ако то оне затраже.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

в.д. начелника
Одељења за народно просвећивање,
Десић Стево

AJ;313-11-39

**140 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– СВИМ ФЕДЕРАЛНИМ ДРЖАВАМА И АУТОНОМНИМ ЈЕДИНИЦАМА**

Министарство просвете
Демократске Федеративне Југославије
Одељење за народно просвећивање
М 113 бр. 4856
4. октобра 1945 год. Београд

Предмет: Покретна изложба књига са читаоницом, радиом и биоскопом за народно просвећивање

Министарство просвете Србије – Одељење за народно просвећивање – са циљем, да широким народним слојевима пружи могућност да се користе културним тековинама, и да се путем добре књиге, штампе, филма и радија упознају са актуелним проблемима, организовало је путујућу Изложбу, која је смештена у железничком вагону за ту сврху уређеном, а посећиваће сва села и градове поред пруге.

Вагон Изложбе је уређен као мала покретна библиотека. С једне и друге стране изнутра у горњем делу вагона постављене су полице за књиге, где су изложене разне популарне књиге које ће се продавати народу по минималној цени. Доњи део страна у вагону је прерађен у ормане за смештај

књига, филмова, филмских апарата, радио-пријемника, новина и другог потребног материјала за изложбу. Један део зидова обложен је разним просветним паролама, фотографијама из народно-ослободилачке борбе и илустрацијама шта је на обнови земље урађено до сада. Ту се налазе и натписи који указују на чврсту сарадњу и братство народа Југославије. У вагону је смештен и један стол на коме је изложен већи број дневних листова, часописа домаће и стране штампе, поред укусно уређених албума са сликама из разних крајева Југославије.

Један мањи део вагона преграђен је у посебно одељење за пратиоце изложбе и техничара који рукује мотором за производњу електричне струје, филмским апаратом и радио пријемником. Вагон располаже сопственим електричним осветљењем.

Према потреби а према одређеном плану вагон се задржава на мањим страницама, где руководиоци приређују за народ бесплатне радио-емисије, приказују културно-просветне филмове, држе почучна предавања и упознају народ са добром књигом. Долазак воза увек се унапред објављује и путем масовних оргнизација припрема [се] дочек воза.

Са покретном изложбом путује један руководиоца и четири помагача, од којих је један стручан за апарате.

Вагон је покретна изложба и споља укусно обојен и украшен за ту сврху пригодним натписима.

Извештавајући Вас о овоме, желимо да Вас упознамо са овим начином просвећивања широких народних слојева из најзабаченијих места, па Вам препоручујемо да се по могућству овим начином користите.

Министарство просвете Србије има у плану да изради још један такав вагон за уски колосек и један камион.

Молимо да нас известите шта се по овом предмету код Вас може урадити.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

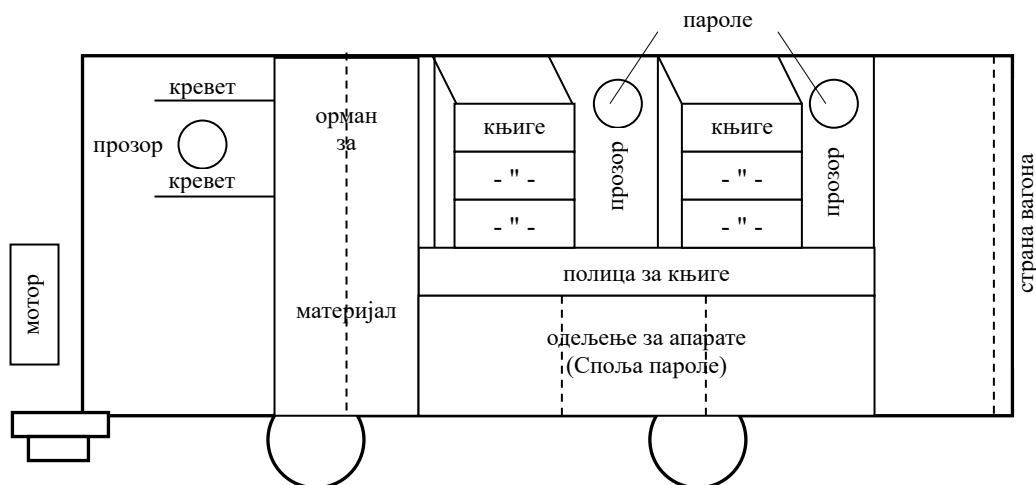
РАСПИСАНО:

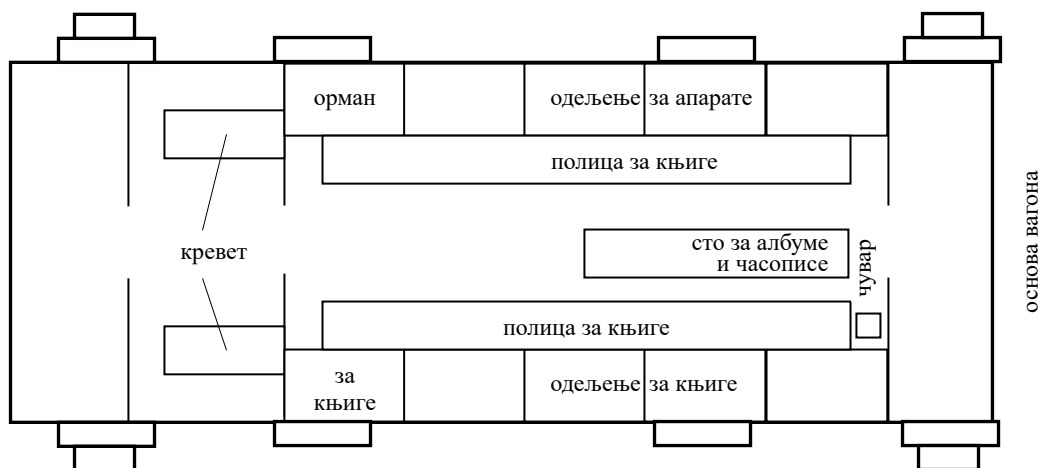
Свима федералним државама и аутономним јединицама;
Помоћнику савез. Мин. просвете,
Одељењу за школство и
Одељењу за културу.

Начелник
Одељења за народно просвећивање,
Десић Стево

ПРИЛОГ:

Скица вагона:

AJ;313-11-37

Бранко Радуловић

ФИЛМ КАО ВИД НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

141 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЋИВАЊЕ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ФИЛМ У ПРОСВЕТНОЈ СЛУЖБИ

У вези са филмом постављају се три основна проблема:

- 1) филм у служби забаве и разоноде широких маса (тј.-проблем „нормалног“ филма и јавних биоскопа);
- 2) филм као наставно средство у школи и
- 3) филм у служби народног просвећивања (тј. културно-просветни филм у ужем смислу).

Нас нарочито интересује други и трећи облик –школски и просветни филм. Они се углавном поклапају, с том разликом што се један примењује у систематској школској настави, а други у слободном просвећивању широких маса. [...]

I Оспособити домаћу продукцију узаног културног филма. [...]

II Организовати набавку и расподелу страних културних филмова и филмских апарата [...]

III Организовати правилну расподелу културних филмова и филмских апарата по школама и културно-просветним установама

И ово је један од врло важних практичних проблема: како ћемо најлакше снабдевати школе и културне установе културним филмовима и филмским апаратима.

Нама се чини да би било најприродније да то узму на се федерални матични домови културе, као материјални центри (матике) народног просвећивања. Јер филмске дирекције јамачно неће имати такве широке теренске могућности за пропаганду културног филма као што ће имати матични домови културе са својим многоструким везама с месним просветним одборима (активима) и културним установама на терену. С друге стране најприродније је да се месни просветни одбори (активи) снабдевају филмским материјалом онде где се снабдевају и свим осталим просветним материјалом, и где се то снабдевање врши по извесном шире заснованом плану.

Ево како би се то могло спровести: требало би основати окружне и градске филмске станице које би имале за задатак да врше пропаганду филма и његову расподелу на своме подручју, по директивама просветних власти и матичних домови културе. На тај начин створила би се разграната мреже довољно јаким филмским подружница које би биле у непосредној вези са теренским установама као и

између себе. Како би се ове станице најбоље организовале, ко би њима руководио и слично, о томе треба још продискутовати.

Матични домови културе вршили би, преко окружних и градских филмских станица, ове послове у вези са културним филмом:

- 1) увођење културног филма у школе и културне установе путем давања савета и упутстава о значају и употреби филма у школи и народном просвећивању;
- 2) набавка филмова и пројекционих апарата преко федералне филмске дирекције;
- 3) снабдевање окружних и градских станица целокупним филмским материјалом;
- 4) ограничавање течајева за оспособљавање стручних филмских кадрова (предавача, режисера за филмска снимања, кино-оператера и механичара итд.);
- 5) организовање сталних или повремених филмских екипа које би обилазиле на терену;
- 6) скупљање и сређивање збирки покрајинских слика, фотографија и занимљиве грађе о локалним догађајима и знаменитостима за документарне или културне филмове и журнале;
- 7) давање предлога за снимање нових културних филмова и сарадња на изради плана за њихово снимање.

Све ове послове матични домови изводили би преко окружних и градских филмских станица, а ове би опет могле то даље да преносе преко „филмских кружока“ у месним просветним одборима (активима).

На тај начин била би спроведена широка мрежа филмске службе, од филмског предузећа до месних просветних одбора (актива). Тематски та мрежа би изгледала овако:

Савезно Министарство просвете Државно филмско предузеће Федералне филмске дирекције					
Србије	Босне и Херцеговине	Хрватске	Македоније	Словеније	
Матични домови културе					
Србије		Хрватске		Словеније	
Окружне (градске) станице					
Округ нишки	Градски реон I	Округ осијечки	Градски реон I	Округ целишки	Градски реон I
Месни НО Месни пр.актив					
Филмски кружок			Филмски кружок		

итд.

Спремити тумачења (или предавање) уз културне филмове.

Уз сваки културни филм иде у текст тумачења слика, који треба да даде темељну прегледну обрду материје приказане у филму. Ово је нарочито важно, како ради разумевање самог филма, тако и ради олакшања рада предавачима филмских екипа (које врло често неће моћи бити стручна лица за дотични предмет). Тек када се има тако сређена „филмотека“, може се приступити планском просвећивању путем филма.

Уз неке филмове, које су од особитог практичног интереса за народне масе, требало би, поред тумачења, израдити и посебна предавања о ономе што се у филму приказује. Таква предавања, умножена, могла би врло корисно послужити предавачима по мањим местима, где се неће увек наћи стручно лице које ће тај филм моћи самостално обрадити.

Даље, врло је добро оштампати кратке, сажете потсетнике (у облику летака) о најважнијим питањима која се у приказаном филму третирају, о тим да се деле бесплатно у народу по завршеном приказивању филма. Тиме се народу даје могућност да и код куће освежи и боље утврди оно што је гледао у филму, а у исто време то је један практичан начин за ширење писмености и знања у масама.

Најзад, врло би корисно послужио и један Филмски часопис (ревија), који би поред осталих питања на подручју филма, популарисао филм, давао практична упутства о коришћењу и руковању

њима, доносио предавања и детаљније обавештења о појединим филмовима, са интересантним сликама итд. Тако прикупљен материјал могао би се доцније на разне начине корисно употребити (за филмске приручнике, зборнике, календаре, каталоге и сл.

Као најхитније у вези са уређењем Филмотека било би ово: да се прикупе и среде подаци о свима постојећим филмовима, да се одмах прегледају и по могућству прераде, а онда да се обраде текстови тумачења, предавања и потсетници, па да се по том уреде Филмотеке. Исто тако треба одмах прикупити тачне податке о расположивим филмским пројекторима и њиховој употребљивости као и о осталом филмском материјалу. Ови су подаци од највеће важности за састављање једног ширег плана рада.

Наградити стручне филмске кадрове (предаваче, режисере, кино-оператере). [...]

РЕЗИМЕ

Најхитнији практични проблеми у вези са културним филмом:

1) Оспособити што пре нашу домаћу продукцију културних филмова. То је у првом реду дужност Филмског предузећа и његових федералних дирекција, у сагласности са просветним властима и матичним домовима културе. За то се претпоставља уређење филмских атељеа и лабораторија. У ту сврху треба основати у Филмском предузећу отсек за културни (узани) филм.

2) Довести у исправно стање све расположиве филмове и пројекторе у целој земљи (са свим потребним прибором за приказивање). Све федералне јединице треба одмах да прикупе и доставе тачне податке о стварном стању у погледу филмова, апаратура и осталог материјала на њиховој територији, како би се могла извршити правилна расподела затченог материјала на федералне јединице. Сав постојећи материјал треба прикупити, средити, прерадити, спремити тумачења или предавања уз филмове. Сав тај материјал лежи већином неискоришћен или се недовољно користи, без учешћа, а често и без знања просветних власти.

3) Преко матичних домова културе (одн. преко просветних власти, док се не оснују матични домови културе) организовати окружне и градске станице за филм, које ће: саставити план за филмску службу на терену, испитати потребе и могућности, упућивати културно-просветне установе и мисле како се треба користити културним филмом у настави и просвећивању, оснивати филмске кружоке и радне заједнице (одн. течајеви) за филмске руководе и руководиоце и сл.

4) Хитно организовати (преко матичних домова културе или филмских дирекција) течајева за оспособљавање стручних филмских кадрова (режисера, оператера, кино-механичара итд.), макар у оноликом броју колико федерална држава има пројектора.

5) Образовати филмске екипе (на камионима, вагонима или другим превозним средствима) које би с материјалом којим онда располажемо обилазило мања места и вршила приказивање уз популарна предавања.

6) Опремити сталан предавачки кадар за филмске екипе и повремене предаваче за филмске станице.

7) Свака федерална јединица треба што пре да пошаље извештај о тачним подацима о својим средствима, с планом шта ће учинити према својим могућностима, како би јој се могла пружити помоћ.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник

Одељења за народно просвећивање,

[Стево Десић]

AJ;313-11-39

СУМИРАЊЕ РЕЗУЛТАТА НАРОДНОГ ПРОСВЕЋИВАЊА

142 ЦК КПЈ, КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ

ZAPISNIK SA SAVJETOVANJA ODRŽANOG 20. I. 1948 SA RUKOVODIOCIIMA KULTURNOG SEKTORA U AGITPROPIMA CK I PK PO PITANJU KULTURNO-MASOVNOG RADA

Drug Veljko:

U posljednje vrijeme mi smo ovdje pretresali čitav niz pitanja u vezi kulturno-masovnog rada. Neka pitanja pretresali ste sigurno i vi i u vezi ovog savjetovanja sigurno ste se više za njih zainteresovali. Mi ćemo iznijeti danas ono što smo mi zapazili u radu po pojedinim pitanjima, kako pozitivne stvari, tako i nedostatke.

Drug Stefan:

Na dnevni red postavljam 6 pitanja:

1. Pitanje kulturno-masovnog rada,
2. Pitanje radio propagande,
3. Pitanje dječje literature,
4. Pitanje crkvene i muzičke izdavačke djelatnosti,
5. Pitanje filmskog žurnala,
6. Pitanje kulturne rubrike u novinama

Pitanje kulturno-masovnog rada uvijek postavljamo, ali situacija danas nas natjeruje da to pitanje postavimo drugačije i oštrije. Apsolutno je potrebno da se vidi dokle smo došli, da se napravi revizija i da očistimo nevaljale stvari. Dosada smo išli linijom inicijative odozdo, išli smo linijom davanja zamaha našem kulturnom pokretu. Danas je potrebno izvršiti analizu inicijative i uzeti ono što je dobro. Bilo je sklonosti da se i ranije postavi pitanje kulturno-masovnog rada, međutim praksa je zahtjevala da vidimo kako će se cijela stvar razvijati. Ono što danas zahtjeva da postavimo to pitanje, to je da izgradnja, rad u ekonomici naše zemlje, zahtjeva širu kulturno-masovnu aktivnost nego što je imamo. Naša aktivnost zaostaje iza tempa i potreba izgradnje. Drug Kardelj postavio je pitanje lokalne privrede i pitanje razvijanja kulturnih centara u provinciji, tj. sreskih industrijskih centara kao kulturnih centara i to zahtjeva da se pitanje kulturno-masovnog rada postavi oštrije. Mi se nalazimo pred izgradnjom kulturnih centara na selu (zadružni domovi). I po pitanju linije ima čitav niz slabosti, nakaradnosti, neprijateljskih pojava, tako da se i pitanje linije postavlja oštrije.

Što se tiče Srbije:

Prvo, nema jedinstvenog rukovodstva u kulturno-masovnom radu. U Srbiji ide se po tri linije: državna, frontovska i sindikalna i između njih nema najnužnije koordinacije, što ima negativnih posljedica (konkretno smotra u koju selo nije uključeno).

Drugo, pomanjkanje sistema organizacije na selu. Tu i tamo ima organizacije: diletantske družine, čitaonice, ali sistema organizacije nema.

Treće, često iskače sindikalistička linija. Sindikati kao da zaboravljaju da je potrebno obuhvatiti selo i malograđanske slojeve.

Ukoliko postoji rukovodstvo, to je uglavnom po državnoj liniji, ali i ono se svodi više na administrativno evidentiranje pojava, a mnogo manje je to rukovodstvo u idejnom pogledu.

Drugovi su postavili zadatak stvaranja jedinstvene organizacije Saveza kulturno-prosvjetnih društava, da se stvori Savez organizacija od vrha do dna.

Hrvatska:

Ovdje takođe nema dovoljno koordinacije u rukovođenju. Postoji „Seljačka sloga“, „Prosvjeta“, sindikati. Nema organizacije koja bi koordinirala rad. „Seljačka sloga“ je organizacija koja ima tradicije u Hrvatskoj i zato je treba iskoristiti tamo gdje sa Frontom nismo probili, ali ne to postaviti kao princip rada, program rada. „Seljačka sloga“ preuzima na sebe ekonomske akcije, političke akcije, suđenje, ona organizira odbore časti, gdje se sudi seljacima. Mi ne gledamo na to pitanje kruto, ne samo da se ona bavi kulturno-prosvjetnim pitanjima, ali ne praviti od tog program rada „Seljačke sloge. Rukovodstvo „Seljačke sloge“ nije ni u idejnom ni u organizacionom pogledu na visini. U idejnom pogledu miješa se radičevština sa našom idejno-političkom linijom. To naročito dolazi do izražaja u izdanjima „Seljačke sloge“. Neke pozitivne strane „Seljačke sloge“ treba iskoristiti, ali ne stvarati marksističko-radičevsku idejnu liniju. U Hrvatskoj ima i formi rada koje ne bi trebale da se pojavljuju. Na pr. pri narodnim odborima u Dalmaciji stvaraju se književni odbori. Za Hrvatsku u organizacionom pogledu potrebno je tražiti forme objedinjavanja svih tih organizacija koje postoje. Treba naći pravilni način objedinjavanja. Možda će to biti zajednički odbor, možda savez društava.

U Sloveniji „Ljudska prosvjeta“ je pravilno postavila savez kulturno-prosvjetnih društava. Organizacija je pravilno postavljena. Međutim, iako je pravilno postavljena, ona ne funkcioniše kako valja. U ideolo-

kom pogledu još se osjeća uticaj klerikalizma. To je još uvijek glavno pitanje za učvršćivanje „Ljudske prosvjete“. Zbog toga treba pojačati rukovodstvo. Tom organizacijom rukovodi se u prvom redu iz Ministarstva prosvjete, a trebalo bi da se rukovodi iz Fronta.

Što se tiče Makedonije, tu je pitanje jedinstvene organizacije kulturno-masovnog rada, stvaranja saveza kulturno-prosvjetnih ustanova. U Makedoniji se primjećuju neke vrste narodnjaštva. Pretvoriti folklor u isključivu liniju rada je pogrešno, a ima ljudi koji nose baš takvu tendenciju.

Izvještaja iz Bosne i Crne Gore nemamo, ali iz onoga što znamo, postavlja se pitanje kako i na koji način iskorištavati „Seljačku slogu“. Organizovati „Seljačku slogu“ tako da to bude filijala organizacije „Seljačke sloge“ u Hrvatskoj nepravilno je. Treba stvoriti svoju organizaciju, sa rukovodstvom.

U Crnoj Gori isto tako postoji problem nekog objedinjavanja svih tih organizacija.

Iznijecu izvjesne karakteristike toga rada u masovnim organizacijama.

Sindikati bi trebali da se pozabave pitanjem sindikalizma u kulturno-prosvjetnom radu. To stvara nakažne stvari u formama i sadržaju rada. Politički gledano to znači cijepanje kulturno-masovnog pokreta, odvajanje tog pokreta od sela.

Dalje je pitanje da se rukovođenje tim radom svede sa više na manje ljudi. Taj rad se prebacuje na profesionalce, a organizacije koje su se stvorile ne rade kolektivno, nego se čitav posao svodi na profesionalce. Imamo pojavu da se smjenjuju rukovodioci kulturno-prosvjetnog rada. Po mom mišljenju i u evidenciji i u normama daleko bolje stojimo nego po kulturno-prosvjetnom radu.

Što se tiče omladine, tu probija avangardizam, mi ga osjećamo u vrhu. Ukoliko omladina prednjači, nismo protiv toga, ali ako omladina daje pečat tom radu, nismo za to. Nema dovoljno razrađenog idejno-političkog rada u omladinskim kulturno-prosvjetnim organizacijama.

Kulturno-prosvjetne sekcije u Narodnom frontu nisu našle svoje mjesto. Trebalo bi danas da prodiskutujemo o tom pitanju. Negdje se te sekcije pretvaraju u uprave domova kulture, negdje se izjednačavaju sa kulturno-prosvjetnim odborima. Negdje se njihov rad svodi na odobravanje programa, što je kao praksa potpuno pogrešno. Po tom pitanju nemamo nikakvog definitivnog stava, ali kad se formiraju savezi, potrebe za posebnim sekcijama u Frontu će nestati.

Pitanje domova kulture. Još uvijek je velika zbrka u pitanju domova kulture. Negdje su oni frontovski, negdje sindikalni, negdje omladinski i državni. Oni više liče na kafanu nego na dom kulture. Domovi kulture treba da postanu državne ustanove u finansijsko-materijalnom pogledu: država plaća domaćina, država se brine oko zgrade, snabdjeva ga sa instrumentima, rekvizitama za scenu. U pogledu programa ostaje partijsko rukovodstvo. Što se tiče preduzeća koja imaju svoj dom kulture ili klubove, tu treba još vidjeti da li će biti ustanove koje će iskorištavati sindikalna organizacija ili neko drugi.

U vezi sa domovima kulture pogrešna je tendencija da se kulturni život skoncentriše u domu kulture, da to bude jedini centar i idejno rukovodstvo. To je ukalupljavanje i kočenje. U vezi sa domovima kulture je i pitanje građenja zadružnih domova. Zadružni domovi imaju kulturnu sobu i biće potrebno da se snabdeju zvučnicima i radio aparatima. Preko Fronta preduzećemo akcije za snabdevanje tehničkim sredstvima za kulturne potrebe. Partijska organizacija treba već sada da se zamisli nad tim pitanjem, da kulturna soba zaista postane kulturna soba, da ljudi imaju najvažnija sredstva da organizuju kulturni život.

Domovi kulture ne treba da se svuda grade na isti način, da ih tipiziramo i napravimo kalup. Neka bude među njima razlike.

Narodni univerziteti:

Slabosti u radu narodnih univerziteta:

1. nemaju jasnog programa rada. Negdje se bave isključivo političkim predavanjima. To nije zlo, iako treba kombinirati i razna druga predavanja. Negdje se narodni univerziteti bave isključivo stručnim predavanjima i to morski izmišljenim, kako to mogu malograđani da izmisle, govori se o potpuno nepotrebnim stvarima (o biljkama na ostrvu Fidži). Agitprop treba da uzmu u svoje ruke narodne univerzitete, jer ćemo tamo mase politički vaspitavati.

Narodni univerziteti gotovo nisu ništa učinili u pogledu raznih kurseva. Po našem mišljenju narodne univerzitete treba iskoristiti za kurseve, naročito za podizanje rukovodioca za kulturno-masovni rad (bibliotekare, rukovodioce za kulturno-umjetnički sektor). U tom smislu treba iskoristiti narodne univerzitete. I narodni univerziteti trebalo bi da postanu državne ustanove u državne ustanove u materijalno- finansijskom smislu, a partijsko rukovodstvo određuje program rada.

Postavlja se i pitanje predavača i posjetilaca. Predavači su često i problematični ljudi. Mi te ljude populariziramo. Na pr. o Planu govorili su ljudi koji nikako ne mogu da govore o Planu.

Narodni univerziteti okupljaju vrlo mali broj, vrlo često 30-40 posjetilaca. Broj posjetilaca zavisi toga kakva predavanja ćemo im dati preko narodnih univerziteta i kakve predavače.

Pitanje čitaonica i knjižnica. Mi smo se posebno bavili pitanjem čitaonica i konstatovali smo da izvještaji o postojećim čitaonicama nisu realni, da ih imamo manje nego što pokazuju izvještaji. Pitanje pomanjkanja čitaonica pokazuje naš odnos prema seljaštvu. Ako nema čitaonica, ne možemo seljaka ni vaspitavati. To je osnova od koje treba da pođemo u radu na selu. Koliko naše štampe prodire u selo? Neprestano konstatujemo da nijedan primjerak naše „Borbe“ ili „Politike“ ne dolazi u mnoga i mnoga sela. To postavljamo kao jedno od najozbiljnijih pitanja kulturno-masovnog rada. Konkretno mjere bile bi ove: 1. da snabdijemo preko Ministarstva prosvjete izvještaj broja čitaonica i za one koje se pokazuju najbolje u svom radu, Ministarstvo prosvjete uzelo bi 100 biblioteka i darovalo ih čitaonicama. Front će da utroši oko 1,5 miliona za snabdjevanje seoskih čitaonica. 2. raspodjela knjiga za snabdjevanje seoskih čitaonica i 3. pitanje vaspitanja bibliotekara. Treba organizovati kurseve za bibliotekare. Razmišljali smo da u učiteljskim školama postavimo kao poseban predmet bibliotekarstvo. Tako bi od učitelja koji idu na selo dobili bibliotekare.

Treba postaviti organizirano rasturanje štampe na selo. U budžetu narodnih odbora treba predvidjeti jednu sumu za zadovoljenje kulturnih potreba na selu.

O izdavačkoj djelatnosti. Izdavačka djelatnost je slaba i ne zadovoljava. Nje nema u onoj mjeri u kojoj bi bila potrebna i u onom stvarima koje su nužne. Imamo velike diletantske grupe, rasprostranjene po čitavoj državi. Literature još uvijek nemamo za te grupe. Izgleda da se nedovoljno iskorištava već postojeća literatura, a to je literatura starih pisaca. Nigdje nema Zmaja, Trifkovića, rijetko Sterije, a iz naše starije literature možemo da koristimo mnogo.

Nema dovoljno izdavačke djelatnosti u muzici, a imamo i naše starije muzičke literature i sadašnje literature.

Orijentacija nekih kulturno-prosvjetnih ustanova je suviše na stručnu literaturu (Kolarčev univerzitet). Kad je riječ o publicistici koju izdaju sindikati, oni se orijentišu na rusku publicistiku. Ranije nam je to bilo potrebno zbog toga što nismo imali našu, ali danas smo u drugoj situaciji, zbog toga što imamo razvijenu našu publicistiku. Na taj način angažovaćemo i naše publiciste da pišu. U Hrvatskoj „Seljačka sloga“ je izdala Sinklera, Žan Kristof itd. Takvu literaturu ne treba da izdaju kulturno-masovne organizacije.

Film kao kulturno i propagandno sredstvo za selo ogromno znači. Pojedina sela, pošto su vidjela „Slavicu“ preobrazila su se. To su sela koja su bila zaražena propagandom bijele garde. Filma se selu ima malo i putujuće bioskope treba šire iskorištavati. To nas mnogo košta i ne treba ići tom orijentacijom u donošenju filma za selo. Osnovno je osnivanje bioskopa na selu. Imamo elektrificirana sela, potrebno je obezbijediti sobu, klupe, platno, aparature. Aparature se mogu u izvjesnoj mjeri nabaviti i treba imati orijentaciju na otvaranje bioskopa u selima gdje se to može učiniti.

Pitanje folklor. Tu imamo poplave. Folklor je na smotrama, u muzici, na radiostanici. Ne gledamo na to tako da je to došlo nekako pogreškom. Narod je počeo kulturno da živi, a mogao je samo onim što je imao, a imao je folklor. I nacionalni momenti kao i subjektivni igraju tu ulogu. Kakve su tendencije? 1. tendencija vulgarnog stiliziranja folklor, aktualizacija folklor. To je reakcionarno i ne djeluje ni politički ni kulturno. To je iskrivljavanje već formiranih narodnih igara. Dalje, postoji tendencija unošenja u folklor elemenata modernih igara. To je pokazala smotra u Srbiji. U idejnom pogledu postoji kod nekih stručnjaka shvatanje da se u folklor ne smije dirati, da ga treba ostaviti onakav kao što je.

Folklor treba da ostane, to su tekovine koje je narod stvorio. Mi smo, kad je riječ o igranju, za stilizaciju. To bi bio korak stvaranja umjetničkih kadrova. Mi smo za stilizaciju, ali samo na našoj pozitivnoj liniji, a nismo za stilizaciju koja će pomiješati folklor sa plesnim igrama.

Pitanje borbe protiv nepismenosti. Ta kampanja pokazuje iste slabosti kao i ranije. Glavna slabost je u tome da se ne vodi borba za podizanje pismenosti kod onih slojeva kod kojih mora da se vodi, kod radnika. U fabrici duvana u Makedoniji ima 700 nepismenih radnika. Težište borbe protiv nepismenosti treba postaviti kod radnika. Na selu bolje ide nego u gradu.

Kulturni centri u provinciji. Iz referata druga Kardelja proizlazi da je nužno od sreskih centara stvoriti kulturne centre. U plan rada agitpropa trebalo bi da uđe posebno zanimanje sa kulturnim centrima, naročito u većim mjestima (Novi Sad, Kragujevac, Niš, Bor itd.) Te centre treba snabdjeti kadrovima i materijalom. Jedan od zadataka agitpropa treba da bude konkretno izgrađivanje pojedinih kulturnih centara u provinciji.

Pitanje kadrova je strašno. To su često ljudi koji nisu naši, niti im se posvećuje pažnja za njihovo vaspitanje. Izvjesne kadrove koje osposobimo kao kulturne radnike postavljaju na druga mjesta. Osposobili smo i neke bibliotekare i poslije su ih prebacili na druga mjesta u privredi. Treba postaviti u partijskoj organizaciji da vodi politiku kulturnih radnika, da nastoji da se oni ustale i da se podižu. S tim u vezi je pitanje kurseva za vaspitanje bibliotekara, horovoda, diletantskih grupa, sistematsko vaspitanje i postavljanje na veće dužnosti.

Odnos partijske organizacije prema kulturno-masovnom radu. Postoji potcenjivanje kulturno-masovnog rada. Ako partijska organizacija o tome ne misli ozbiljno, neće dati ni ozbiljnije ljude za taj rad. To se vidi i u pitanju linije. Partijska organizacija ne odnosi se prema kulturno-masovnom radu tako da je to naš novi društveni život. Prema kulturno-masovnom radu treba se odnositi kao prema izgrađivanju kulturno-društvenog pitanja. Kako se partijska organizacija odnosi prema tome radu, vidi se i po tome što se nigdje na dnevnom redu u komitetima dolje ne postavlja na dnevni red pitanje kulturno-masovnog rada, da se diskutuje o tome i donese rješenje.

AJ;507,VIII,II/4-d(1-27),(k-24)

**143 ИВАН БРАТКО, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ**

Ljudska Republika Slovenija
Ministrstvo za prosveto
IV – 12960/1

Ljubljana dne 16. novembra 1948

КОМИТЕЈУ ЗА ШОЛО ИΝ ΖΝΑΝΟСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Beograd

Zvezna konferencija o ljudski prosveti

Na vaš dopis štev.12704 z dne 10.10.1948 vam pošiljemo poročilo po vaših točkah.

1) Organizacijska struktura ljudske prosvete v LR Sloveniji je sledeća: V območju osnovnih upravnih edinic, Kraljevnih ljudskih odborov vrše koordinaciju dela ljudskoprosvetnih aktivov vseh množičnih organizacij in kulturnoumetniških društav Krajevni ljudskoprosvetni sveti. Enako vrše koordinaciju vsega ljudskoprosvetnega dela v območju Okrajnih ljudskih odborov Okrajni ljudskoprosvetni sveti. V republiškem merilu vrši to koordinaciju ljudska prosveta Slovenije s svojim izvršnim organom Izvršnim odborom Ljudske prosvete Slovenije, ki je torej koordinacijski organ ljudskoprosvetnega dela vseh množičnih organizacij LR Slovenije, organ Ljudske fronte. V njem so združeni referenti za ljudsko prosveto Osvobodilne fronte, sindikatov, AFŽ, mladine itd. Na ta način je vse kulturnoprosvetno in kulturnoumetniško delo pod neposrednim političnim vodstvom Osvobodilne fronte, ki vrši kulturno-političko vzgojo LR Slovenije.

Ministrstvo za prosveto LR Slovenije ima pri svojem oddelku za kulturo osek za ljudsko prosveto, ki vodi evidenco in statistiko vsega ljudskoprosvetnega dela v LR Sloveniji, skrbi za vzgojo i razmešćanje strokovnih kadrov, ki so potrebni ljudskoprosvetnim aktivom na terenu ter skrbi za finansiranje potreb Ljudske prosvete Slovenije preko njenega Izvršnega odbora.

V Okrajnih ljudskih odborih so pri povjereništvih za prosveto referenti za ljudsko prosveto, ki so obem tajniki Okrajnih ljudskoprosvetnih svetov i združujejo v sebi torej politično i upravno funkciju ter spro-

vajajo v območju okraja direktive Ministrstva za prosveto LRS in Izvršnega odbora Ljudske prosvete Slovenije in vodijo evidenco ter zbirajo statistične podatke o ljudskoprosvetnem delu njihovega območja.

V Krajevnih ljudskoprosvetnih svetov (praktično skoraj vedno predsedniki) in vodijo torej neposredno koordinacijo ljudskoprosvetnega dela množičnih organizacij in usmerjajo idejnopolično delo ljudskoprosvetnih in kulturnoumetniških aktivov in društev ter poročajo o delu Okrajnim ljudskoprosvetnim svetom.

Na taj način imajo vso inicijativo za ljudskoprosvetno delo najširše ljudske množice, ki ga vrše pod vodstvom frontnih organizacij, ob njih pa vodi ministrstvo za prosveto po administrativni liniji kontrolo, evidenco, nadzor in skrb za vzgojo in pravilno razmeščanje potrebnih strokovnih in političnih kadrov za uspešno in načrtno delo ljudske prosvete.

2) Nepismenost v LR Sloveniji ni pereč množičen problem, saj je ugotovljeni v vsej republiki po stanju 306.1948 le še 6.575 nepismenih. V preteklem šolskem letu 1947/48 je bilo 30 analfabetских tečajev, ki jih je obiskovalo 211 nepismenih, od katerih jih je tečaj 124 uspešno zaključilo.

Analfabetske tečaje organizirajo šole s šolskim učnimi močni in svojih okoliših in so si zadale nalogo, da v šolskem letu 1948/49 nepismenost popolnoma likvidirajo.

3) Tečaje za dopolnitev osnovnošolske izobrazbe organizirajo prav tako šole in jih je bilo v preteklem šolskem letu 309, obiskovalo pa jih je 4.915 tečajnikov, od katerih jih je 2.274 tečaj uspešno dovršilo (1.256 moških in 1.018 žena). Ti tečaji so potrebni predvsem oni mladini, ki je obiskovala šole v času fašistične okupacije in si ni pridobila potrebne osnovnošolske izobrazbe, in mladini novo osvobojenih krajev Slovenskega Primorja in Istre, ki je obiskovala italijanske osnovne šole, kakor mladini splah, ki ni dokončala 4. razreda osnovne šole.

Nadaljevalnih tečajev za kmečko mladino je bilo v preteklem šolskem letu 174, ki jih je obiskovalo 1.932 tečajnikov (1.966 moških in 1.976 žensk).

Vse analfabetske tečaje, tečaje za dopolnitev osnovnošolske izobrazbe in nadaljevalne tečaje za kmečko mladino vodijo strokovne moči, učitelji osnovnih šol in sedemletk po učnih načrtih, ki jih je sestavilo ministarstvo za prosveto v sporazumu z množičnimi organizacijami, zlasti z Glavnim odborom Ljudske mladine Slovenije.

Izpite na analfabetских tečajih vrše učitelji, na tečajih za dopolnitev osnovnošolske izobrazbe izpitne komisije, ki jih sestavljajo okraji iz vrst učiteljev, nadaljevalni tečaji za kmečko mladino pa nimajo zaključnih izpitov.

Programi tečajev za dopolnitev osnovnošolske izobrazbe obsegajo učno snov osnovne šole v skrčeni obliki, nadaljevalni tečaji za kmečko mladino pa imajo predvsem namen, da kmečki mladini izpopolnijo znanje, ki si ga je pridobila v redni šoli.

Razen tega je bilo v LRS v šolskem letu 1947/48 še 30 večernih delavskih gimnazij (tip sedemletne gimnazije), ki jih je obiskovalo 3.964 učencev, od katerih je uspešno odvršilo svoje razrede 1.483 učencev, (850 moških, 633 žensk). Po poklicih so bili slušatelji:

Delavci	445 t.j.	30.01 odst.
Kmetje	74 t.j.	5.00 //
Obrtniki	123 t.j.	8.29 //
Nameštenici, uslužb.	691 t.j.	46.59 //
Vojaki in drugi	150 t.j.	10.11 //
Skupaj	1483	100 odst.

Program večernih delavskih gimnazij je sestavilo ministarstvo za prosveto in to po načrtu za redne gimnazije s skrčnim programom. Predavatelji so bili profesorji rednih gimnazij.

4) Bralne krožke organizirajo predvsem ljudske knjižnice, razen tega pa tudi množične organizacije, predvsem mladina in AFŽ. Snov, ki jo na teh krožkih čitajo in obravnavajo, je predvsem politična, kulturnoumetniška in prosvetna problematika ter študij poljudnoznanstvene literature. Ker so takšni bralni krožki zaradi svoje široke in aktualne problematike bili bolj kampanjskega značaja, je tudi registracija bila šibka, pomanjkljiva. Niti knjižnice niti množične organizacije o teh krožkih niso vodile točne evidence. Vršili so se po potrebi in ob raznih prilikah.

V prihodnje bodo bralni krožki organizirani načrtno po vseh ljudskih knjižnicah, čitalnicah, rdečih kotičkih ter prosvetnih in zadrughnih domovih. Po načinu bodo to predvsem bralno – debatni krožki, ki so manj razpravljanju o aktualni problematiki na osnovi tiska, ne pa izključno bralni krožki. Način čistih bralnih krožkov se je v LR Sloveniji ustalil predvsem na kmečkem podeželju v obliki čitanja knjig, člankov ali odlomkov v času kolektivnih kmečkih del, zlasti v zimskem času in ob večerih.

5) Organizacijske strukture domov kulture v LR Sloveniji ni. Kot je iz našega odgovora pod točko 1/razvidno, so se oblikovali ljudskoprosvetni aktivni predvsem v okviru množičnih organizacij fronte, ki jih povezuje jo med seboj ljudskoprosvetni sveti ne kot organizacija, temveč kot koordinacijski organi fronte.

V začetku leta 1948 se je pokazala potreba po večji organizacijski povezanosti različnih ljudskoprosvetnih in kulturnoumetniških aktivov v istem kraju ali podjetju. Tako so začela nastajati nova kulturnoumetniška društva in to v mestih in industrijskih središčih predvsem Sindikalna kulturnoumetniška društva (SKUD) ter Mladinska kulturnoumetniška društva (MKUD), na deželi pa zlasti v novo zgrajenih zadrughnih domovih in že obstoječih prosvetnih domovih podeželska kulturnoumetniška društva (KUD), kar pa je šele v razvoju. S tem bo nujno tudi Ljudska prosveta Slovenije morala organizatorično preiti v Zvezo kulturnoumetniških društev, kar doslej še ni.

6) Ljudske univerze so organizirane po vseh sedežih okrajev pri Okrajnih ljudskoprosvetnih svetih. Tako imamo v LR Sloveniji 30 matičnih ljudskih univerz s stalnimi predavanji in predavateljskimi kadri. Poleg teh matičnih je še 85 podružničnih ljudskih univerz izven sedežev okrajev, na katerih predavajo predavatelji matičnih ljudskih univerz in gostje.

Ljudska univerza v Ljubljani, ki ima organiziran strokovni svet iz vseh področij znanosti in umetnosti, ima značaj centralne ljudske univerze, ki prireja predavanja v Ljubljani, v ljubljanskem radiu ter daje na raspolago predavanja, predavatelje in material tudi drugim ljudskim univerzam. V predavateljski kader so vključeni tudi vsi vidnejši politični, znanstveni in umetniški delavci.

Po nepopolnih podatkih je bilo v prvem polletju 1948 okrog 900 predavanj na ljudskih univerzah s povprečnim obiskom 130 ljudi na predavanju (v Ljubljani 30 predavanj s 33.000 poslušalci).

Vendar pa so ljudske univerze, zlasti podružnične v kmečkem podeželju delale doslej preveč kampanjsko, ob aktualnih političnih dogodkih in so se premalo načrtno bavile s poljudnoznanstvenimi predavanji iz gospodarstva in tehnike. To pa v prvi vrsti zaradi pomanjkanja sposobnih predavateljskih kadrov na terenu samem in zaradi neizurjenosti predavateljev.

V pripravi je reorganizacija ljudskih univerz zlasti po sedežih okrajev, večja izmenjava dobrih predavateljev in popolnejše posredovanje predavanj, predavateljev in materiala okrajnim in podružničnim ljudskim univerzam s strani centralne ljudske univerze v Ljubljani in njenega strokovnega sveta.

7) Knjižic je v LR Sloveniji danes 1.607 (brez strokovnih, šolskih in študijskih knjižnic), tako da pride na območje vsakega Krajevnega ljudskega odbora najmanj po ena knjižnica (KLO je v LRS okrog 1200!). Ljudskoprosvetne knjižnice so prav tako kot vsi drugi ljudskoprosvetni aktivni deli množičnih organizacij in pod njihovim neposrednim vodstvom. Akcija Ljudske prosvete Slovenije v času pred V: kongresom KPJ je omogočila, da so vse knjižnice - tudi po najoddaljenejših vaseh - načrtno organizirale svoje delo, da so si nabavile predvsem napredno politično in poljudnoznanstveno literaturo ter odstranile vse ideološko in umetniško manjvredne knjige. Večina ljudskih knjižnic je tesno povezana tudi s knjigarnami svojih bližnjih okrajnih centrov, odkoder dobivajo stalna obvestila o knjižnih novostih, ter morajo na ta način najhitreje nabavljati potrebno literaturo. Knjižničarski kadri se vzgajajo načrtno s tečaji, ki jih organizirajo predvsem izvršni odbor Ljudske prosvete in Okrajni ljudskoprosvetni sveti ter množične organizacije o priliki delovnih akcij (na primer na gradilišču Nove Gorice.)

Nad polovico vseh ljudskih knjižnic je na podeželju, ostale pa so predvsem v sindikalnih kulturnoumetniških društvih po delavskih središčih in po mestih. V dograjene zadrughne domove so se praviloma že povsod vselile knjižnice, kjer so na razpolago tudi čitalnice; v sindikalnih podružnicah pa so organizirani predvsem rdeči kotički, ki služijo tudi za čitalnice.

8) Že pod točko 1/in5/smo opisali organizacijsko strukturo ljudskoprosvetnega dela v LR Sloveniji. K temu bi le še dodali, da je doslej organiziranje društev bilo izvedeno predvsem v industrijskih središčih, kjer so

se ustanovila razna SKUD, medtem ko je organiziranje KUD v kmečkem podeželju šele v teku. Iz različnih kulturnoumetniških in prosvetnih aktivov na vasi se organizirajo KUD z druženjem vseh sektorjev kulturnega dela. Novo nastajajoča KUD imajo sedeže na deželi v zadružnih domovih, v delavskih središčih pa v sindikalnih domovih.

Na ta način je v glavnem stara in škodljiva tradicija predaprilskih strankarskopolitičnih društev likvidirana in imajo nova in novo nastajajoča kulturnoumetniška in ljudskoprosvetna društva svojo glavno nalogo v tem, da pod vodstvom frontnih organizacij in Partije vzgajajo ljudstvo s kulturo in umetnostjo v socialističnem duhu.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

AJ;315-20-42

Pomočnik ministra
Ivan Bratko

144 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ
 (Београд, март 1950.)

REFERAT

Naš Petogodišnji plan postavlja pred nas dva najvažnija zadatka industrijalizaciju i elektrifikaciju naše zemlje, koji su u stvari dva osnovna elementa, dva preduslova za ostvarenje socijalizma u našoj zemlji. Ostvariti ova dva zadatka znači našu zemlju pretvoriti u industrijski razvijenu zemlju, privredno nezavisnu od inostranstva i ravnopravnu u odnosu na najrazvijenije zemlje sveta. Radi pravilnog izvršenja ovih zadataka nužno se postavlja kulturno uzdizanje naših naroda, uzdizanje na viši kulturni nivo proizvodnih snaga, koji će biti u mogućnosti da rukovode i sa najrazvijenijim i najkomplikovanijim mašinama. Kulturno uzdizati naše narode znači, u isto vreme, uzdizati njihovu svest od koje ustvari zavisi i snaga naše države. Imajući u vidu to da naše narodne mase znaju sve i da od toga zavisi čvrstina naše države, naše partisko i državno rukovodstvo odmah po oslobođenju naše zemlje pristupilo je organizovanju borbe protiv nepismenosti, koja je u staroj Jugoslaviji obuhvatala 44,6% stanovništva.

U toj borbi protiv nepismenosti u našoj narodnoj Republici do danas smo postigli vidne i značajne rezultate. Od 1944/45 god. do 1948/49 g. Opismenjeno je 676.804 nepismenih lica od toga su oko 455.891 samo žene. Ovaj veliki uspeh u borbi protiv nepismenosti u mnogome je uzdigao kulturni nivo našeg naroda a u isto vreme i njegovu svest, a što se najviše ogleda u njegovoj volji i upornosti za izgradnju socijalizma u našoj zemlji.

Danas, u vremenu kada se naša Partija bori protiv revizionizma nauke marksizma-lenjinizma od strane SKP(b), protiv hegemonističke politike sovjetske vlade, protiv neravnopravnih odnosa među socijalističkim zemljama a u isto vreme i protiv neprijatelja sa zapada, potrebno je još više zaoštriti borbu protiv nepismenosti i uložiti sve snage da se u toku ove godine likvidira nepismenost u našoj Republici.

U borbi protiv nepismenosti u ovogodišnjoj kampanji postignuti su sledeći rezultati:

ONO	Broj nepismenih posla popisa	Plan opismenjavanja	Obuhvaćeno pohađa	Opismenjeno
ONO -Beograd	20.472	100% sve	8.568	1.814
Zaječar	7.903	// //	2.746	998
Niš	47.879	33-484	20.665	-
Kragujevac	19.000	100% sve	9.794	826
T. Užice	13.012	//	7.093	51
AP Vojvodina	10.852	100% sve	7.079	5.090
NO Kosmet	81.095	58.456	56.251	-
IONO -BEOGRAD	2.205	100%	725	127
Svega	202.418	SVEGA	112.861	8.906

Iz ovoga pregleda možemo videti da je od oko 202.418 nepismenih građana obuhvaćeno 112.861 nepismenih. Ako od broja nepismenih odbijemo odbijemo 37.037 nepismenih sa teritorije Niške i Kosovo-Metohijske oblasti koji ostaju da se opismene u toku 1951. god. onda izlazi da u toku ove godine treba da opismeni-

mo 165.381 nepismenih i da na teritoriji : Zaječarske, Kragujevačke, Titovouzičke i Beogradske oblasti kao i AP Vojvodine i INO-Beograda likvidiramo nepismenost do 31. decembra o.g. Prema tome mi smo danas obuhvatili 55,75% nepismenih a opismenili smo 4,39% nepismenih od ukupnog broja.

Ako uzmemo u obzir da mi u toku ove godine treba da opismenimo 165.381 nepismenih, a da smo do danas opismenili 8.906 i da se sa druge strane nalazimo na početku velikih proletnih poljskih radova onda možemo konstatovati da su dojučerašnji rezultati naše borbe za likvidaciju nepismenosti u toku ove godine, a upoređujući sa prošlim godinama - vrlo slabi.

Slab uspeh na polju opismenjavanja dolazi iz više razloga a to su:

1) Mesne komisije za suzbijanje nepismenosti nisu se osećale odgovornim za dovođenje nepismenih na tečaj, niti su se iste oformile prema Uputstvu koje je raspisalo ovo Ministarstvo. Pored toga, a zbog slabog rada mesnih komisija, nije bilo koordinacije rada osnovnih masovnih organizacija niti zajedničke uporne borbe na sakupljanju i likvidiranju nepismenostina svojoj teritoriji. Za primer slabog zalaganja mesne komisije može da nam posluži selo Brežane sreza požarevačkog gde je od 28 nepismenih redovno pohađalo 9, a opismenjeno 7. Bilo je i takvih mesta gde uopšte nije radila niti postojala komisija za suzbijanje nepismenosti kao što je Indija u staropazovačkom srezu, gde za oko 180 nepismenih ni do danas nije organizovan nijedan tečaj.

2) Sreske komisije za suzbijanje nepismenosti nisu uglavnom odigrale pravilno svoju ulogu. Prvo zbog toga što iste nisu organizovane tako da članovi te komisije nisu zaduženi po drugim sektorima nego samo po pitanju nepismenosti. Drugo zbog toga što iste nisu redovno održavale svoje sastanke i na tim sastancima rešavale prestojeće zadatke i otklanjale nedostatke u radu. Treće zbog toga što nisu davale konkretnu i neposrednu pomoć mesnim komisijama, niti su intervenisale tamo gde je rad tečaja slab i gde se oseća njihovo osipanje. Pored toga kroz rad sreske komisije nije se osećala koordinacije masovnih organizacija niti je postojala zajednička upornost na likvidiranju nepismenosti. Primer slabog rada može da nam posluži sreska komisija u Staroj Pazovi koja se do danas sastala svega dva puta iako su se sastanci zakazivali više od deset puta, ali se nisu mogli održati zbog nedolaska drugova na sastanak. Pored toga slab rad sreskih komisija osećao se u ravničkom, kopaoničkom, resavskom, rumskom, požarevačkom, podunavskom, homoljskom, posavo-tamnavaškom, azbukovačkom, dragačevskom, moravičkom, bolevačkom i borskom srezu.

3) Osećanje odgovornosti kod naših drugova po SNO-ima za svoj posao odnosno za svoj sektor rada, za onaj sektor za koji mu država daje prinadležnosti nije bio na potrebnoj visini, jer su pored svog zaduženja vršili i mnoge druge poslove odnosno izvršavali druge zadatke. Na primer, SNO-u Požarevcu Poverenik, referent za narodno prosvetćivanje i instruktori skoro ceo mesec januar i februar bili su na terenu po pitanju otkupa kukuruza tako da su ovaj sektor rada potpuno zapostavili i zato je od 1.064 nepismenih na teritoriji ovoga sreza okupljeno svega 194 odnosno 18,2%. Ili na primer u Novoj Pazovi, gde smo od strane GIONS AP Vojvodine obavešteni da je najbolji tečaj, radi obilaska delegacije žena iz Italije, dočim tečaj je vrlo slabo radio, zbog čega je Poverenik sreskog odbora dobio zadatak od SKKPS da ide u Novu Pazovu i da oformi tečaj, radi obilaska delegacije. Poverenik je na terenu ostao tri dana i uz pomoć osnovne partiske organizacije uspeo da formira taj ogledni tečaj koji je odmah po odlasku delegacije počeo sa svojim slabim radom. Ovde se može napomenuti da od oko 24 nepismenih članova Partije nijedan ne pohađa tečaj.

4) Doprinos slabom radu na suzbijanju nepismenosti dolazi otuda što se kvalitet nastave na tim tečajevima ne održava na potrebnoj visini niti se rukovodioci tečaja ne rukovode planom i programom za analfabetske tečajeve. Primer sela Brežane u srezu požarevačkom može da nam posluži do kakvog nivoa je opao kvalitet nastave. Tu se ispit na analfabetskom i prosvetnom tečaju održavao zajedno u istom momentu a nikakve razlike između pojedinih tečajaca nije bilo. Svi su zajedno vrlo slabo čitali, bez ikakvog razumevanja o onome što se pročitalo. O računskoj i istoriskoj nastavi da i negovorimo, jer tečajci o tome imaju vrlo malo znanja a i ono što ga imaju nisu dobili na tečaju nego u svom privatnom životu.

5) Agitacija i propaganda za borbu protiv nepismenosti u toku kampanje nije odigrala pravilno i svoju ulogu, tj. ona je imala više kampanjski karakter nego karakter stalne forme rada za okupljanje nepismenih na tečajevima. Nisu se u dovoljnoj meri koristila agitaciona sredstva. Na primer za održavanje ispita na analfabetskom i prosvetnom tečaju u selu Brežane nije znao niko. Sam ispit nije imao nikakav manifestacioni, propagandni niti svečan karakter, pomoću kojeg bi se okupili i ostali nepismeni građani. Položenim tečajcima nisu data uverenja o svršenom ispitu nego im je samo saopšteno da li su položili ili ne.

Da bi se rad na likvidaciji nepismenosti poboljšao i da bi izvršili naš postavljeni zadatak tj. likvidirati nepismenost do kraja o.g. potrebno je preuzeti sledeće mere:

1) Da osnovne partiske organizacije na svom sastanku prodiskutuju pojedinačno za svakog nepismenog i da odlazeći pojedinačno kod svakog od njih, ubedi u to da je potrebno da pohađaju analfabetški tečaj. Na tom sastanku partiske organizacije treba da prodiskutuje o radu mesne komisije za suzbijanje nepismenosti, i ako je njen sastav slab, da se ista reorganizuje i postavi prema uputstvima našeg Ministarstva. Jednog člana osnovne partiske organizacije zadužiti da bude odgovoran pred Partijom za rad mesne komisije. Partiska organizacija treba preko svih osnovnih masovnih organizacija da zavede dežurstvo na analfabetškim tečajevima, i da o dolasku tečajaca na tečaj bude svakog dana obavestavana, tako da bi mogla u svakom momentu intervenisati tamo gde bude potrebno.

2) Da bi se čitav rad na terenu jednoga sreza pravilno postavio potrebno je da sreski komiteti KPS prodiskutuju o problemu borbe protiv nepismenosti i da uzmu na sebe odgovornost za rad osnovnih partiskih organizacija u borbi protiv nepismenosti. Pored toga potrebno je da sreski komiteti vode kontrolu nad radom sreske komisije za suzbijanje nepismenosti i da jednog člana Agitpropa pri SK zaduže da je odgovoran za rad sreske komisije i da preko tog člana sreski komitet bude uvek upoznat o stanju borbe protiv nepismenosti.

3) Da bi se u budućem radu postigli bolji rezultati, i da se nigde ne prekida rad tečajeva, zbog odlaska učitelja ili zbog poljskih radova, potrebno je posle povratka ekipe koja odlazi nateren 10 o.m. sazvati sastanak Zemaljske komisije i ako je istu potrebno reorganizovati, izvršiti njenu reorganizaciju i da članovi te komisije budu odgovorni pred svojim organizacijama za rad na opismenjavanju i da isti budu tesno povezani sa radom ovog Oteka tako da u svakom momentu možemo zajednički intervenisati tamo gde bude potrebno. Pored toga, da svaki član te komisije kroz svoju organizaciju sprovodi zaključke koje komisija donosi na svojim sastancima. Bilo bi potrebno da se članovi komisije koji ne izvršavaju postavljene zadatke i koji ne dolaze na sastanke komisije da se pozivaju na partisku odgovornost.

Mart 1950.

AJ; 316-34

**145 МЛАДЕН КОРИТНИК, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ**

Narodna Republika Hrvatska

Ministarstvo prosvjete

Kulturnoumjetnički sektor

Odjel za narodno prosvjećivanje

Broj: 7583-II-6-1950

Predmet: Izvještaj o radu narodnih sveučilišta

MINISTARSTVU ZA NAUKU I KULTURU VLADE FNRJ, BEOGRAD

U vezi Vašeg traženja broj: 4223 od 22.II 1950 dostavljamo Vam slijedeći Izvještaj:

U Narodnoj republici Hrvatskoj postoji više tipova narodnih sveučilišta: Centralno narodno sveučilište u Zagrebu, oblasna narodna sveučilišta (Split, Rijeka i Karlovac), gradska, kotarska, rejonska (u gradovima) i mjesna narodna sveučilišta.

Centralno narodno sveučilište (CSN) samostalna je republička kulturno-prosvjetna ustanova, sa svojim budžetom, pod rukovodstvom Ministarstva prosvjete, Rukovodeći organ Centralnog narodnog sveučilišta je njegov upravni odbor, sastavljen od predstavnika Zagrebačkog sveučilišta, republičkih rukovodstava masovnih organizacija, Saveza kulturno-prosvjetnih društava, Društva književnika, Udruženja novinara, kulturnih ustanova (kazališta i sl.), Ministarstva prosvjete i t.d. CSN ima slijedeće zadatke: organiziranje predavanja u Zagrebu, upućivanje predavača izvan Zagreba, izdavanje publikacija, objavljivanje najboljih predavanja održanih u CNS-u i sl. U 1949. god. i početkom 1950.g. upućivanje predavača u gradove unutrašnjosti, kotarska mjesta pa i sela bio je jedan od najvažnijih zadataka CSN-a, koji je izvršavan sa dosta uspjeha. U 1949. g. održali su predavači CSN-a u unutrašnjosti oko 200 predavanja, a u februaru 1950.g. upućeno je na teren oko 50 predavača (sveučilišnih profesora i ostalih javnih i kulturnih radnika), od kojih je svaki, osim u jednom ko-

tarskom mjestu, održao jedno do dva predavanja i u selima. U nerednom periodu CSN će i dalje razvijati i proširivati ovu granu svoga rada. Osim toga pojačat će se i rad na objavljivanju predavanja održanih na CSN-u. U posljednje vrijeme upostavilo je CSN veze sa istim ustanovama u Ljubljani i Skoplju (radi izmjene iskustava i – eventualno – predavača). U istom smislu povezat će se CNS u najskorije vrijeme i sa narodnim univerzitetom u Sarajevu.

CSN djeluje na osnovu Uredbe koju je donijela Vlada Narodne Republike Hrvatske, a prema Pravilniku propisanom od Ministarstva prosvjete. Uredba je objavljena u Narodnim novinama br. 50 od 23.VI.1948., a Pravilniku narodnim novinama broj 38 od 12.V.1948. i br.40 od 19.V.1948. (I Uredbu i Pravilnik donio je Prosvjetni vjesnik broj 7-8 od 15.VIII.48).

CSN ima svoju vlastitu predavaoncu. Obzirom na važnost rada predavanja u strogoj centru grada, budući da se saradnja dvorana nalazi dosta po strani, što se u izvjesnoj mjeri odražava na slabijem posjetu nekih predavanja.

CSN održava svakodnevno (osim nedjelje) predavanja ili poučne odnosno dokumentarne filmove. Kao novi oblik priprema CSN cikluse predavanja iz pojedinih područja politike, nauke i sl. i kraće kurseve iz pojedinih područja (na pr.historije umjetnosti i sl.).

Osim u svojoj predavaonici predstavnici CSN održava predavanja u Radničkom domu, u većim radnim kolektivima i sl.

Oblasna narodna sveučilišta osnovana su dosad u Rijeci, Splitu i Karlovcu. Ona djeluju kao kulturno-prosvjetne ustanove oblasnog značaja po istom principu kao i CSN: sa zadatkom da organiziraju predavačku djelatnost na području oblasti (u oblasnom centru, da upućuju predavače na teren, da objavljuju predavanja i teze za predavanja, održavaju instruktivna predavanja i t.d.). Ova narodna sveučilišta uspjela su uglavnom (narocito Rijeka i Split) proširiti svoj rad upućivanjem predavača na teren. U Osijeku i Bjelovaru nisu dosad osnovana oblasna narodna sveučilišta, iako postoji tendencija da tamošnja gradska narodna sveučilišta prerastu u oblasna. Materijalna sredstva oblasnih narodnih sveučilišta i gradskih narodnih sveučilišta u oblasnim centrima znatna su: ONS Rijeka ima osigurano u budžetu Oblasnog NO-a 600.000 dinara za 1950 godinu, Split 250.000, Bjelovar 250.000 i t.d.

Napominjemo da CSN i oblasna narodna sveučilišta nisu direktni rukovodeći organi ostalih narodnih sveučilišta. Narodnim sveučilištima rukovode nadležni Narodni odbori, a CSN i oblasna narodna sveučilišta imaju zadatak da raznim, ranijim navedenim vidovima unapređuju predavački rad i pružaju pomoć narodnim sveučilištima na terenu.

Za oblast Zagreb ne predviđa se osnivanje oblasnog narodna sveučilišta, jer tu funkciju vrše CSN i rajonska narodna sveučilišta u Zagrebu.

Kotarska i gradska narodna sveučilišta samostalne su kulturno-prosvjetne ustanove pod rukovodstvom povjereništva za prosvetu odnosnih NO-a. Prema tome u pogledu rukovođenja narodnih sveučilišta u Narodnoj Republici Hrvatskoj postoji zasad jedinstveni princip: ona su samostalne ustanove sa svojim upravnim odborima, a smjernice za svoj rad dobivaju od NO-a pod čijom su kontrolom i na čijem su budžetu. Savez kulturno-prosvjetnih društava učestvuje u radu narodnih sveučilišta preko svojih predstavnika u upravnim odborima narodnih sveučilišta. Zasad pomoć SKPD narodnim sveučilištima nije od većeg značaja, te ona ovisi od jačine pojedinih kotarskih odnosno gradskih saveza. Ona se jače osjeća u radu nekih većih narodnih sveučilišta (na pr. Rijeka) dok je zasad još neznatna u odnosu na kotarska narodna sveučilišta. U Narodnoj Republici Hrvatskoj nema narodnih sveučilišta, koja bi bila pretežno ili potpuno pod rukovodstvom SKPD.

Sva narodna sveučilišta usko sarađuju sa komisijom za ideološko odgojni rad NF. Ta saradnja očituje se uzajamno korištenju predavača, koordinaciji kod sastavljanja planova i t.d. Koordinacija je sprovedena i u oorganizacionom pogledu: u upravnim odborima narodnih sveučilišta nalaze se svuda predstavnici komisija.

Rukovodeći organi narodnih sveučilišta su njihovi upravni odbori, sastavljeni od predstavnika masovnih organizacija, komisija za ideološko odgojni rad, SKPD, povjereništva za prosvjetu, istaknutih kulturnih i javnih radnika i t.d. jedan od osnovnih zadataka u pogledu unapređenja rada narodnih sveučilišta jeste razvijanje inicijative, osamostaljenje i jačanje odgovornosti upravnih odbora.

Regulisanje osnovnih organizacionih pitanja narodnih sveučilišta izvršice se donošenjem rješenja o osnivanju narodnih sveučilišta i pravila za njihov rad na osnovu Uredbe o osnivanju i radu kulturno-prosvjetnih ustanova. Dosad je to učinjeno za oblasna narodna sveučilišta u Splitu, Rijeci i Karlovcu. Ministarstvo prosvjete izrađuje nacrt pravila za pojedine tipove narodnih sveučilišta, na osnovu kojih će narodna sveučilišta donijeti svoja konkretna pravila za rad. Osim nacrt pravila Ministarstvo će donijeti opširnija i detaljnija uputstva za rad narodnih sveučilišta.

Mreža narodnih sveučilišta dosta je rasprostranjena u našoj Republici.

Narodna sveučilišta osnovana su u svim gradovima i kotarskim mjestima. Osim toga u rajonima Zagreba i Rijeke rade rajonska narodna sveučilišta. Uz ova narodna sveučilišta bilo je u Narodnoj republici Hrvatskoj 1949.g. 111 mjesnih narodnih sveučilišta, od čega veći broj u industrijskim mjestima. Izvjestan dio kotarskih narodnih sveučilišta (u oblasti Zagreb i Karlovac) nije još ustalio i učvrstio svoj rad, što predstavlja jedan od važnijih narednih zadataka. Manjinskih narodnih sveučilišta ima nekoliko: u Rovinju (talijansko), u Zmajevcu (kotar Beli Manastir) mađarsko i neka druga. Međutim narodna sveučilišta u krajevima gde žive nacionalne manjine na pr. u Istri, drže predavanja i na jezicima tih manjina a u upravne odbore uključeni su predstavnici manjinskih masovnih organizacija.

U 1949.g. održala su narodna sveučilišta u Narodnoj republici Hrvatskoj 11.326 predavanja. U Tjednu narodnog prosvjećivanja u mjesecu decembru održano je 3.271 predavanje. Početkom 1950.g. broj predavanja još više je porastao naročito sada u toku predizbornih priprema.

Naročito značajnim zadatkom smatramo daljnje razvijanje svih narodnih sveučilišta u pravcu proširenja njihovog djelovanja na selo. Rad jednog narodnog sveučilišta mi ocenjujemo danas u prvom redu po tome koliko onom održava predavanja u selu, SRZ ili industrijskim kolektivima. U 1949. g. , naročito u prvoj polovini te godine, ova strana rada narodnih sveučilišta nije još bila naročito razvijena. Dok su narodna sveučilišta u svojim sedištim davala prosječno 4-6 predavanja (oblasna i jača gradska 2 do 3 predavanja tjedno) u selima su dolazila na jedno narodno sveučilište prosječno 4 predavanja. Oživljavanje predavačke aktivnosti u Tjednu narodnog prosvjećivanja upućivanjem predavača SNS na teren, sve do sela, povećanjem broja predavača (naročito iz redova aktivista i učitelja) situacija u odnosu na broj predavanja u selima i kolektivima izmjenila se krajem 1949. godine i početkom 1950 znatno bolje. Jak zamah dobila su narodna sveučilišta sada u periodu priprema za izbore za Narodnu skupštinu. Najjača narodna sveučilišta (oblasna i neka gradska) najavila su međusobna takmičenja, a takmiče se i ostala narodna sveučilišta u okviru svake oblasti. Takmičenje se sprovodi po slijedećim osnovnim pitanjima: kvaliteti izbor predavanja s naročitim obzirom na predizborne propagande i broj predavanja u selima, SRZ i radnim kolektivima. Važnim zadatkom smatramo sve pojačane djelatnosti i poslije izbora. Razumije se da i ta strana predavačke djelatnosti ima još svojih slabosti. Još uvijek ima kotarskih i gradskih narodnih sveučilišta koja ne samo da nisu aktivna u pogledu održavanja predavanja u selu već neredovito i slabo rade u samim svojim centrima. Gradsko narodno sveučilište u Osijeku nije dosad još izašlo iz okvira Gradsko narodnog sveučilišta u najužem smislu, te održava predavanja samo u Osijeku. Broj predavanja održanih u selima i poduzećima, općenito uzevši, mogao bi biti još veći.

Naročite zadatke postavljamo pred oblasna narodna sveučilišta i razvijenija gradska narodna sveučilišta, kao što su, na primjer, Varaždin, Sisak i druga. Težimo tome da od tih narodnih sveučilišta razvijemo jake predavačke centre koji će, osim predavanja u svom gradu i okolnom kotaru, pružiti pomoć u predavačima, instruktivnim predavanjima, stručnim savjetovanjima i t.d. ostalim narodnim sveučilištima oblasti ili jednog njezinog dijela. U tom smislu dosad su razvila jaču djelatnost oblasna narodna sveučilišta u Rijeci i Splitu i gradska narodna sveučilišta u Bjelovaru i Varaždinu, dok je rad oblasnog narodnog sveučilišta u Karlovcu nešto slabiji. Oblasno narodno sveučilište u Rijeci, na pr., upućuje prosječno po 10-15 predavača mjesečno na teren oblasti. Oblasno narodno sveučilište u Splitu organizovalo je, osim upućivanja predavača na teren, i instruktivna predavanja za predavače kotarskih, gradskih i mjesnih narodnih sveučilišta.

U cilju unapređenja rada narodnih sveučilišta održavamo povremeno savjetovanja rukovodilaca narodnih sveučilišta kojima u pravilu prisustvuju i referenti za narodno prosvjećivanje. Oblasna savjetovanja rukovodilaca narodnih sveučilišta održana su dosad u Osijeku, Splitu, Rijeci i Bjelovaru, a u Zagrebu je održano republičko savjetovanje rukovodilaca oblasnih i nekih jačih gradskih narodnih sveučilišta. Savjetovanja su se

pokazala vrlo korisnima (izmjene i uopćavanje iskustava, uočavanje slabosti rada narodnih sveučilišta, uvođenje novih oblika rada i t.d.).

U pogledu sadržaja rada, prvenstveno izbora predavanja, narodna sveučilišta učinila su u 1949-1950 godini znatan korak naprijed. U planovima predavanja narodnih sveučilišta bilo je u ranijim godinama dosta pojava neaktuelnih, suviše općih tema, pa i bezidejnih. Da bi se izbjegla stihija u radu narodnih sveučilišta i dala osnovna orijentacija u pogledu izbora tema poduzeto je nekoliko najvažnijih mjera:

- pitanje kvaliteta i izbora predavanja na narodnim sveučilištima opširno je raspravljano na kursu refe-

- renata za narodno prosvjećivanje u ljeto 1949, a o tome je pisano i u stručnoj štampi ("Kulturni radnik"),
- Ministarstvo prosvjete objavilo je okvirni plan predavanja za Republiku od 150 tema, koji je trebalo da posluži kao orijentacija za izbor tema s tim da ga narodna sveučilišta koriste, mijenjaju i nadopunjuju prema specifičnim uslovima svoga rada. Plan je povremeno nadopunjavan temama i sugestijama u vezi aktuelnih akcija (na pr., sada izbora), objavljeno je nešto teza za predavače, a sada je u štampi nekoliko predavanja održanih u CNS-u.

- pitanja izbora predavanja raspravljaju se na savjetovanju rukovodilaca narodnih sveučilišta.

Češće tretiranje pitanja sadržaja predavačkog rada, davanje okvirnih direktiva za izbor tema ima za posljedicu pravilniju orijentaciju narodnih sveučilišta u pogledu izbora tema. Narodna sveučilišta uglavnom uvrštavaju u svoje planove aktuelnu tematiku. Pretežno su planovima narodnih sveučilišta sada zastupljeni politički problemi: pitanja izgradnje socijalizma u našoj zemlji, borbe KPJ protiv revizionizma rukovodilaca SKP/b/, pitanja naše narodne revolucije, narodne demokracije u FNRJ i sl. Narodna sveučilišta uvrštavaju u svoje planove i popularne teme iz pojedinih nauka (prirodnih nauka, agronomije, medicine) i područja kulture, a također iz lokalne problematike socijalističke izgradnje i t.d. Pitanje izbora tema rješavano je dosad uglavnom uspješno u gradovima i kotarskim mjestima, dok u pogledu izbora tema za selo još ima nedostataka, ukapljenosti, nedovoljno se vodi računa o potrebama i interesima sela. Predavački rad u selu svodi se često samo na nekoliko općih tema o socijalističkom preobražaju sela, gdje koje predavanje iz medicine i t.d. Taj rad još nije dovoljno raznovrstan, selo dobiva još relativno malo predavanja o unapređenju poljoprivrede, iz higijene, prirodnih nauka, a naročito još malo dobrih i popularnih predavanja o političkim problemima koji interesuju selo. To proizilazi otuda što se kotarska, a naročito oblasna povjereništva za prosvjetu i kulturu dosad nisu ozbiljno bavila tom stručnom stranom rada narodnih sveučilišta. Oblasna i kotarska povjereništva još uvijek uglavnom prenose, bez konkretnog razrađivanja i povezivanja sa aktuelnim problemima i interesima, okvirna i opća Uputstva Ministarstva u pogledu izbora tema. Povjereništva za prosvjetu i kulturu oblasnih i kotarskih NO nisu, u dobrom dijelu slučajeva, dovoljno pokrenula upravne odbore i predavačke aktive narodnih sveučilišta na to da se udubljuju u probleme predavačkog rada u selu, da posvećuju pažnju izboru predavanja za selo, vodeći brigu o potrebama i interesima konkretnog sela. Zadatak narednih savjetovanja rukovodilaca

narodnih sveučilišta bit će, među ostalim, naročito u tome da se skrene pažnja na ovu stranu rada narodnih sveučilišta.

Aktivi predavača narodnih sveučilišta obuhvaćaju uglavnom dosta široko aktiviste, javne i kulturne radnike, stručnjake (agronome, liječnike i t.d.), a težimo i tome da aktive narodnih sveučilišta uključimo kao stalne predavače što veći broj učitelja sa sela. Imade dosta slučajeva da na narodnim sveučilištima predaju novatori i racionalizatori.

U pogledu planiranja predavanja narodna sveučilišta drže se slijedećih principa: svako narodno sveučilište sastavlja perspektivno (bez određivanja datuma) tromjesečni plan tema, posebno za centar, posebno za selo, radne kolektive i t.d. Tromjesečni plan razbija se na mjesečne planove u kojima su točno određeni datumi predavanja. Planiranje je do sad uglavnom usvojeno kao stalni princip rada narodnih sveučilišta i doprinjelo je znatno učvršćenju i ustaljenju njihova rada.

Osim predavanja neka gradska narodna sveučilišta (i CNS) praktikuju prikazivanje poučnih filmova. Ta strana rada narodnih sveučilišta djeluje sada nešto slabije radi otežanog nabavljanja poučnih filmova, odnosno još relativno malog broja takvih filmova domaće produkcije. Također se osjeća jaka potreba epidijaskopa za predavanja sa projekcijama te bi bilo potrebno da se za njihovu nabavku osiguraju devize.

Smatramo da bi bilo od koristi da Savezno Ministarstvo za nauku i kulturu organizira savjetovanje načelnika Odjela za narodno prosvjeđivanje republičkih Ministarstava i inspektora zaduženih za ovaj sektor u odjelima. Savjetovanje bi mnogo doprinjelo izmjeni iskustava u radu, pravilnijem rješavanju izvjesnih pitanja rada narodnih sveučilišta (odnos prema SKDP, odnosa i veze sa predavačkim radom NF, rješavanje pitanja sadržaja predavačkog rada, organizacija narodnih sveučilišta i t.d.). Također smatramo korisnim međusobno povezivanje centralnih narodnih sveučilišta pojedinih republika (izmjenom predavača i publikacija, međusobnim upoznavanjem s planovima predavanja, pozivanjem na savjetovanja i sl.).

Šaljemo Vam u prilogu nekoliko plakata (mjesečnih programa rada) nekih naših narodnih sveučilišta.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

U Zagrebu, 19.III. 1950.
AJ;316-35

Pomoćnik ministra,
Mladen Koritnik

146 SABET ZA NAUKU I KULTURU VLADE FHRJ

(Beograd, 30. 1. 1952.)

OBRAZOVANJE ODRASLIH

Rad na kulturnom preobražaju naroda u FNRI, započet još u toku narodne revolucije, produžen je u oslobođenoj otadžbini. Trebalo je najširim narodnim masama dati osnovnu prosvjećenost, jer su one toga bile lišene u bivšoj Jugoslaviji, da bi mogle što bolje da shvate i dalje da razvijaju i tekovine naše narodne revolucije i da bi mogle sa što veći zalaganjem da rade na izgradnji socijalizma.

Za kratak period od šest godina učinjeno je mnogo. Pre svega povećan je broj škola i učenika. Škola je postala vrlo značajan faktor u narodnom prosvjećivanju. Ovo se može lako videti ako uporedimo podatke u školama iz 1950-51 godine sa podacima iz 1938-39 godine.

Škole	1938/39		1950/51	
	broj škola	broj đaka	broj škola	broj đaka
Osnovne škole	9.054	1.498.827	13.445	1.564.915
Gimnazije/potpune, niže i viši razred.osmolet.	481	194.992	1.671	321.360
Učiteljske škole /škole za vaspitačice/	37	7.486	75	16.429
Srednje stručne škole	55	10.979	243	65.651
Fakulteti i visoke škole	23	17.734	56	60.580

Uporedo sa podizanjem i otvaranjem novih škola za redovno školovanje dece i omladine razvija se i rad na kulturnim i prosvetnom uzdizanju odraslih, a sadržaj toga rada iz godine u godinu postaje raznovrsniji i bogatiji. Privredni uspesi u izgradnji socijalizma idu uporedo i uzajamno se uslovljavaju sa uspesima duhovnog podizanja naroda. Interesovanje oslobođenog naroda za svoje vlastito obrazovanje raste. Masovne organizacije, naročito sindikati i Narodni front, pored političkog uzdizanja naroda postavljaju sebi kao glavni zadatak kulturni i prosvetni rad sa odraslima, a čitava ta kulturno-prosvetna delatnost masovnih organizacija na uzdizanju odraslih oslanja se na svestranu pomoć države i na široke finansiske mogućnosti koje im država stavlja na raspoloženje.

Ovaj rad se odvija kroz razne forme, kao što su:

Tečajevi za opismenjavanje i pripremni tečajevi. Prema popisu iz 1931 god. Bilo je 46,6% nepismenih stanovnika preko 10 godina starosti. Još u toku Narodnooslobodilačke borbe otpočeo je rad na opismenjavanju nepismenih. Osnivani su tečajevi za opismenjavanje u partizanskim odredima, narodnooslobodilačkim jedinicama i na oslobođenoj teritoriji. I ako se radilo pod izvanredno teškim uslovima, bez školskih prostorija i ikakvog školskog materijala, ipak su još u toku rata opismenjane mnoge desetine hiljada nepismenih.

Rad na opismenjavanju odraslih postaje daleko intenzivniji posle oslobođenja. Mreža tečajeva za opismenjavanje i pripremnih tečajeva naglo se širi. U 1945 god. imamo 17.584 takvih tečajeva, a taj broj se penje na 38.982 u 1948 godini, i posle toga postepeno opada. Kroz ove tečajeve prošlo je do 1951 god. ukupno 2.886.645 slušalaca. Već prilikom popisa u 1948 godini broj nepismenih perko 10 godina starosti smanjio se na 25,4 %. Taj broj je znatno manji danas posle tri godine intenzivne borbe za opismenjavanje nepismenih.

Postignuti rezultati u opismenjavanju predstavljaju veliki uspeh naročito kad se uzme u obzir da su postignuti za relativno kratko vreme i to u periodu kada su sve snage bile zauzete radom na obnovi i izgradnji naše zemlje.

Na organizovanju tečajeva za opismenjavanje i okupljanju što većeg broja slušalaca učestvovala su sve masovne organizacije, uz veliku pomoć prosvetnih organa, naročito učitelja na selu koji se pored redovnog rada u školi sa školskom decom održavali po nekoliko tečajeva za opismenjavanje i uspevali da opismene po nekoliko stotina nepismenih. Isto tako su organizacije Narodne omladine Narodnog fronta i sindikata na većim gradilištima naročito omladinskim, organizovale niz tečajeva za opismenjavanje. Na tim tečajevima opismenjen je veliki broj omladinaca, koji su dolazili iz svih krajeva FNRJ. Pošto bi završili tečaj za opismenjavanje, omladinci su mogli da pohađaju stručne kurseve koji su takođe održavani na tim gradilištima, i steknu osnovnu stručnu spremu koja im je omogućavala aktivno učestvovanje u privredi. U Jugoslovenskoj narodnoj armiji takođe su organizovani tečajevi za opismenjavanje, tako da ni jedan vojnik nije izišao iz Armije a da nije opismenjen.

Prosvetni i osnovni tečajevi. Pored tečajeva za opismenjavanje održavan je niz prosvetnih i osnovnih tečajeva, kroz koje je prošao veliki broj onih koji su sa uspehom završili tečaj za opismenjavanje.

Prosvetni tečajevi traju od tri do šest meseci, održavaju se obično na selima za one koji su završili tečaj za opismenjavanje. Na tim tečajevima se pored usavršavanja u tehnici čitanja i pisanja dobijaju osnovni pojmovi iz geografije i istorije FNRJ.

Osnovni tečajevi traju godinu dana i na njima se u skraćenom obimu prelazi gradivo četvororazredne osnovne škole. Po završetku jednogodišnjeg osnovnog tečaja polaže se ispit pred komisijom u kojoj se obično nalazi i školski inspektor. Po položenom ispitu dobija se svedočanstvo o završenom osnovnom tečaju omogućavajući radnicima dalje školovanje u školama za opšte obrazovanje radnika.

Škola za opšte obrazovanje radnika. Škole za opšte obrazovanje radnika traju dve godine. Imaju rang nižih gimnazija. U tim školama se u skraćenom prelazi gradivo nižih razreda gimnazije. Na kraju druge godine polaže se ispit, a po položenom ispitu dobija se svedočanstvo nižeg tečajnog ispita, koje omogućava dalje školovanje bilo u radničkim tehnikumima ili, ako kandidat nije prestario, u srednjim školama. U 1950/51 god. Bilo je 78 ovakvih škola sa 3.851 učenicom.

Radnički tehnikumi. Radnički tehnikumi predstavljaju novu vrstu srednje stručne škole. Prvi radnički tehnikumi osnovani su školske 1947-48 god. U radničke tehnikume primaju se kvalifikovani radnici odgovarajuće struke uz prethodno završenu nižu gimnaziju, odnosno školu za opšte obrazovanje radnika. Zadatak ove škole je da omogućiti najboljim kvalifikovanim radnicima iz proizvodnje sticanje srednje stručne škole.

Nastava u ovim školama pretežno je teoretska. Školovanje traje 4 godine i besplatno je. Postoje isti otseci kao i u redovnim stručnim školama, razlika je jedino u tome što se u ovim školama dozvoljava uža specijalizacija nego što je to slučaj u redovnim srednjim stručnim školama.

Polaznici radničkih tehnikuma ostaju i dalje na svojim radnim mestima u proizvodnji, ali sa skraćenim radnim vremenom.

Radnički tehnikumi imaju rang redovne srednje stručne škole, a svršeni apsolventi ovih škola mogu da produže školovanje na odgovarajućim visokim školama pod istim uslovima kao i kandidati koji dolaze sa završenom srednjom stručnom školom.

U 1950/51 god. Bilo je 69 radničkih tehnikuma sa 6.061 polaznikom. Od 1951/52 školske godine mesto radničkih tehnikuma otvaraju se večernja odeljenja pri srednjim školama.

Stručni kursevi i seminari. Radnički sindikati uz pomoć uprava preduzeća i fabrika organizuju niz kraćih stručnih kurseva i seminara s ciljem stručnog usavršavanja radnika. Veliki broj radnika u FNRJ prošao je kroz jedan ili više takvih tečajeva.

Poljoprivredni tečajevi i seminari. Na selima se održavaju kraći tečajevi i seminari po raznim aktuelnim problemima koji imaju značaj za selo, kao na primer: o seljačkim radnim zadrugama, o umapređenju poljoprivredne proizvodnje, o agrotehničkim merama, o mehanizaciji poljoprivrede i td. Ovo je postalo stalna forma uzdizanja odraslih na selu. Te kurseve i seminare u seljačkim radnim zadrugama organizuju uprave tih zadruga, a za ostale seljake Narodni front. Tečajeve i seminare održavaju stručni agronomi iz zadruga ili sreskih centara.

Prosvetno-domaćićki tečajevi. Postoji više vrsta ovakvih tečajeva: jednogodišnji, tromesečni i mesečni. Jednogodišnji se održavaju u stalnim školama koje se nalaze u centrima pojedinih srezova. Te tečajeve pohađaju devojke sa sela. Vodi se akcija da u centru svakog sreza osnuje jedna ovakva škola. Na jednogodišnjim i tromesečnim tečajevima (samo u skraćenom obliku) obrađuje se gradivo iz domaćinstva, higijene, nege dece, krojenja i šivenja, poljoprivrede, povrtarstva, živinarstva itd. Na jednomesečnim tečajevima obrađuje se samo jedna od ovih grana, na primer: domaćinstvo ili higijena ili nega dece itd. Prišlo se organizovanju ovih kraćih tečajeva iz razloga što je na njima lakše okupiti žene na selu koje se teško odvajaju na duži period od svojih redovnih poslova u kući. Teži se ka tome da svaka domaćica na selu završi školu u roku od dve do tri godine više ovakvih kurseva. Naročito se u toku poslednjih godina aktivno radilo na organizovanju jednomesečnih prosvetnih domaćićkih tečajeva kroz koji je prošao veliki broj žena. Tako je samo u jednom delu NR Srbije u AP Vojvodini u toku 1951 god. prošlo kroz tečajeve blizu 5.000 žena. Akcija je u toku i nastaviće se u 1952 god. S tim što će se još veći broj ne samo jednomesečnih tečajeva osnivati nego će se osnivati još i jednogodišnje škole i tromesečni tečajevi.

Na organizovanju ovih tečajeva radi sekcija žena zadrugarki pri Savezu zemljoradničkih zadruga u FNRJ i organizacija AFŽ-a. U toku je široka anketa koju vodi organizacija AFŽ-a po pitanju domaćinstva kako seoskog tako i gradskog. Anketa ima za cilj da prikupi podatke o stanju današnjeg domaćinstva, da bi na bazi tog materijala organizovali dalji rad za unapređenje domaćinstva i pomoć ženi domaćici, što znači velikim delom dalji rad na prosvetivanju žena.

Pored škola, kurseva i seminara koji imaju za cilj obrazovanje odraslih postoje i drugi oblici preko kojih se vrši prosvetno i kulturno uzdizanje širokih narodnih masa, to su: narodni univerziteti, knjižnice i čitaonice, kulturno-umetnička društva, bioskopi, muzeji i galerije.

Narodni univerziteti. Danas u FNRJ postoje i rade 1.449 narodnih univerziteta na kojima je u toku 1950 god. Održano 38.379 predavanja, a prisustvovalo je 4,349.992 slušaoca.

Narodni univerziteti su postojali i u bivšoj Jugoslaviji, ali samo u nekoliko većih gradova. Posle oslobođenja mreža narodnih univerziteta obuhvata ne samo sve gradove i sve sreske centre nego i veliki broj sela.

Narodni univerziteti

Imaju za zadatak da svestrano upoznaju narodne mase sa kulturnom i političkom istorijom jugoslovenskih naroda, sa uspesima naše socijalističke izgradnje, zatim da objašnjavaju uspehe u nauci, tehnici, kulturi i umetnosti ne samo kod nas nego i u ostalim zemljama, kako bi obrazovanje našeg naroda bilo šire i svestranije.

Naročita pažnja se obraća na rad narodnih univerziteta na selu, koji treba da okupe najšire seoske mase da bi preko predavanja, ne samo proširile svoje opšte obrazovanje, nego stekle i mnoga korisna znanja iz oblasti poljoprivrede, higijene, medicine, tehnike itd. Nedostatak predavača još uvek koči rad seoskih narodnih univerziteta, na kojima najveći deo predavanja obično održavaju učitelji ili pokatkad sreski lekari i sreski agronom.

Narodne knjižnice i čitaonice. Narodne knjižnice i čitaonice takođe znatno doprinose obrazovanju odraslih. Danas u FNRJ postoji 10.056 knjižnica, od kojih je veliki broj seoskih knjižnica. A uz mnoge od tih knjižnica postoje i čitaonice. Glavna smetnja za organizovanje čitaonice pri svakoj knjižnici jeste nedostatak prostorija, pošto se još uvek mnoge knjižnice u selima nalaze u učiteljskim kancelarijama. Masovne organizacije vode borbu da obezbede prostorije za čitaonice na selu i da one postanu mesto gde će se okupljati ne samo omladina nego i stariji, jednom rečju da postanu prosvetni centar za selo. Čitaonice su uvek snabdevene dnevnim štampom i poljoprivrednim časopisima, a po neki imaju i radio aparat, šah itd.

U čitaonicama se održavaju književne večeri sa recitacijama, čitanjem odlomaka iz dela naših poznatih književnika, kraća predavanja itd.

Kulturno-umetnička društva.

Kulturno-prosvetna društva. Kulturno-umetničkim uzdizanjem odraslih bave se kulturno-prosvetna društva. U ovim društvima postoje razne sekcije, kao prosvetna, dramska, folklorna itd.

Dosadašnji uspesi na kulturno-umetničkom polju su veliki, naročito u pogledu pozorišne i folklorne umetnosti. Pored 67 stalnih pozorišta, u FNRJ postoje 2.782 amaterska pozorišta, koja su ogradila u toku 1950 god. 21.638 pretstava, na kojima je prisustvovalo 4,855.389 posetilaca. (Na pretstavama stalnih pozorišta pri-

sustvovalo je 4,158.721 posetilaca). Ove cifre najbolje ilustruju ulogu amaterskih pozorišta na kulturnom uzdizanju naroda, pošto je na njihovim priredbama prisustvovalo čak nešto više posetilaca nego u na prirednima stalnih pozorišta. Mnogi od tih amaterskih pozorišnih grupa uspeavaju da svoje pretstave podignu na sasvim zadovoljavajuću umetničku visinu zahvaljujući kursovima koje organizuje Savez kulturno-prosvetnih društava, za režisere i glumce amaterskih pozorišta i pomoći koje stalna pozorišta ukazuju amaterskim pozorištima.

Folklorna sekcija je kao i dramska postigla zavidne uspehe. Okupila je veliki broj članova, tako da danas u svakom srezu npostoje po nekoliko dobrih folklornih grupa koje sa uspehom istupaju na raznim priredbama i takmičenjima.

Zadatak je prosvetne sekcije da objedinjuje čitavu delatnost na prosvetnom uzdizanju odraslih, i ona tesno sarašuje sa masovnim organizacijama, a naročito sindikatom i AFŽ-om.

Pored dosadašnjih izloženih formi preko kojih se vrši obrazovanje odrsalih treba istaći veliku ulogu filma čija se delatnost naglo razvija posle oslobođenja: Broj bioskopa porastao je od 413 u bivšoj Jugoslaviji na 912 sa 278.414 sedešta, koliko ih je bilo u 1950 god. Taj broj se tokom 1951 god. Još povećao. Broj prestava datih u bioskopima u 1950 god. iznosi 281.744 a broj posetilaca 70,863.747 Sem pretstava datih u stalnim bioskopima dat je i veliki broj filmskih pretstava u selima pomoću pokretne kinoaparature. Pojedine masovne organizacije u gradovima imaju takve aparature i služe se njima prilikom raznih predavanja uz koja daju dokumentarne filmove (naročito uz predavanja iz oblasti zdravlja, higijene i tehnike). Kadkad su predavanja i na seoskim narodnim univerzitetima, ako ih organizuju masovne organizacije iz grada ili uprave gradskih narodnih univerziteta praćene takvim filmovima. Oseća se potreba za još većim brojem pokretnih kinoaparatura koje bi specijalno bile namenjene potrebama sela.

Narodna tehnika. Od naročitog značaja za tehničko obrazovanje narodnih masa je rad organizacije „Narodna tehnika“. Ova organizacija objedinjuje rad sedam saveza (udruženja): vazduhoplovnog saveta, automobilskog i motorcikliškog saveza, pomorsko-brodarskog saveza, saveza radioamatera, saveza roto i kono amatera, elektromašinskog saveza i saveza građevinaca Jugoslavije. Narodna tehnika nema svoje posebne organizacione jedinice, njene osnovne organizacije su u stvari osnovne organizacije gore nabrojanih saveza /klubovi ili društva/.

Narodna tehnika preko svojih saveza vrši tehničko vaspitanje svojih članova putem raznih masovnih formi rada. U radu ove organizacije ima mnogo zanimljivosti i korisnosti za svakog čoveka, otuda je ona za vrlo kratko vreme uspela da okupi veliki broj članova. 1947 god. kada je Narodna tehnika osnovana imala je 18.000 članova, taj broj je do 1951 god. narastao na 400.000.

Svi savezi koji sačinjavaju Narodnu tehniku održavaju niz kurseva za amatere tehničare, no treba podvući da Narodna tehnika nije škola za stručne kadrove, niti ona to sebi postavlja zadatak. Ona samo omogućava i obezbeđuje masovno upoznavanje i ovladavanje tehnikom i kao takva ona je u našoj zemlji izrasla u organizaciju koja postaje avangarda u tehničkom vaspitanju ljudi. Iz tog razloga ona daje ogroman doprinos privredi zemlje, jačanju njene odbranbene sposobnosti i unapređenju same tehnike. Ova organizacija daje mogućnosti članstvu da radi na polju novih konstrukcija, i tako su iznikli novi tipovi letećih modela, nove konstrukcije jedrilica, radio uređaja i aparata, manje hidrocentrale itd. , kao i razne rekonstrukcije motora. Iz redova članova Narodne tehnike izašao je veliki broj pronalazača, novatora i racionalizatora.

Ova organizacija naročito dela u pravcu razvijanja sportova vezanih za tehnička sredstva (automobilizam i motorciklizam, vazduhoplovstvo, jedriličarstvo, kajakaštvo, itd.). Svi ovi sportovi doprinose mnogo u propagiranju tehnike kod širokih masa.

Kroz stanice mladih tehničara vrši se odgajanje podmlatka i razvija se ljubav dece prema tehnici, jednom rečju udara se se temelj za njihov budući rad.

Posebno treba istaći ulogu ove organizacije u širenju tehnike u selu i pomaganju članovima na selu da ovladaju savremenom tehnikom.

U svim republikama redovno se svake godine održava „Nedelja tehnike“, kada se prikazuju rezultati jednogodišnjeg rada ove organizacije, i vrši velika masovna propaganda svih grana tehnike, a i same organizacije.

Brz i uspešan rad i razvitak ove organizacije tj. svih saveza čiji rad ona objedinjuje, bio je omogućen velikom materijalnom i finansiskom pomoći koju je organizaciji Narodne tehnike priuštila Vlada FNRJ. Bez

ove pomoći ne bi bilo moguće da se u tako kratkom vremenskom razdoblju obezbede sva potrebna materijalna sredstva, sa kojima organizacija danas raspolaže (avioni, jedrilice, padobrani, aerodromi, automobili, motorcikli, brodovi, kajaci, radio i roto kinotehnička sredstva, radionice itd.) i koje danas stoje na raspoloženju njenim članovima, među kojima ima najveći broj radnika, seljaka, studenata i đaka srednjih škola.

Danas organizacija Narodne tehnike ima sledeća svoja vlastita preduzeća: osim trgovačkih preduzeća za snabdevanje materijalom osnovnih organizacija, jedno preduzeće za izgradnju jedrilica, dve broderske radionice, preduzeće za izradu čamaca i kajaka i jedno izdavačko preduzeće za opštu i tehničku literaturu. Organizacija izdaje jedan savezni opšti tehnički list, tri republičke tehničke revije i četiri mesečna stručna časopisa.

AJ; 317-48-71

II КУЛТУРА АГИТПРОПА

ОПШТИ ИЗВЕШТАЈИ И ДИРЕКТИВЕ О ПРОСВЕТИ, КУЛТУРИ И УМЕТНОСТИ

147 НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАУКУ, УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за науку, уметност и културу

IV Бр. 1885

11 VI 1945 год. БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Одељење за културу

БЕОГРАД

На Ваш захтев да Вам се поднесе извештај о раду у појединим Одељењима у Министарству, Одељењу за науку, уметност и културу част је поднети следећи извештај о досадашњем раду:

У моменту формирања, Одељење је подељено на пет Отсека и то:

I Отсек за високе школе

II Отсек за библиотеке и музеје

III Отсек за књижевност, ликовну уметност и музику

IV Позоришно-филмски отсек

V Отсек за народно просвећивање

Рад по отсесима текао је до данас овако:

I ОТСЕК ЗА ВИСОКЕ ШКОЛЕ

1) УНИВЕРЗИТЕТ

Пошто је образована Комисија за обнову Универзитета, приступило се раду око пречишћавања наставног и административног особља. Овај рад приведен је крају и предлози су послати Персоналном одељењу од кога се очекује да донесе одлуку о преузимању особља. Донете су одлуке за почетак наставног рада на Техничком, Медицинском, Ветеринарском и Правном факултету са основним принципом да настава буде потпуна, али да се обавља без прекида, с тим да свага три месеца претстављају један семестар. Предузимане су потребне мере да би се порушене зграде Универзитета могле што пре оправити и оспособити за рад. У том смислу тражени су разни кредити за овај посао. У овоме се није још употпуности успело, али су радови у току и очекивати је да ће се ускоро радови привести крају и зграде бити оспособљене за нормалан рад. Овде се напомиње да је овај посао доста сложен и тежак и то из разлога што у првом реду недостаје довољно кредита, а до сада се оскудевало и у радној снази и материјалу. Цео овај посао обављао се уз стручну сарадњу са Министарством грађевина Србије пошто је оно једино било у могућности да изводи ове радове.

Код Министарства спољних послова учињени су кораци да се предузму потребне мере за враћај библиотеке и архива Правног факултета у Суботици, коју су Мађари пренели у Печуј где се и

данас налази на тамошњем Универзитету, и за повређај неких инструмената Астрономске опсерваторије које су Немци највероватније однели у Беч.

Припремљени су бланкети формулара за упис студената на поједине факултете.

Донета је одлука о образовању Комисије за старање о Студентском дому, која је приступила раду на оправци Студентског дома. Радови су у току и биће ускоро Дом оспособљен за пријем студената Београдског Универзитета. Припремљен је материјал за доношење правилника о уређењу Студентског дома.

У погледу рада на оправци студентског дома важи исто оно што и за оправку универзитетских зграда, с том разликом што је Комисија за старање о Студентском дому састављена од техничких стручњака – професора и асистената Техничког факултета који су у могућности да воде стручан надзор над радом за оспособљавање Дома и да на тај начин убрзају отварање истог.

Студентски дом ће у најскорије време према предвиђању саме Комисије моћи да прими студенте, јер ће бити оспособљен, прикупљен потребан намештај који је сад растурен, а биће омогућено редовно снабдевање Дома потребним намирницама.

Дом студенткиња је уступљен још фебруара месеца ове године привремено за потребе Градског породилишта. Сада су чињени кораци да се Градско породилиште исели, да би се могло приступити оспособљавању истог за пријем студенткиња.

2) ЕКОНОМСКО КОМЕРЦИЈАЛНА ВИСОКА ШКОЛА

Установљена је Комисија за обнову Економско комерцијалне високе школе и образован Суд части који је имао да учини предлоге у погледу преузимања наставника. Предлози за преузимање наставника достављени су Министарству просвете да доношење потребних одлука о преузимању, а за административно-техничко особље Комисија је учинила предлог који је достављен Персоналном одељењу где се очекује доношење потребне одлуке. Школа је у могућности да ради, али до сада није донета одлука о почетку њеног рада.

3) ВИША ПЕДАГОШКА ШКОЛА

Одређена је Комисија за реформу ове школе, која има да добије сасвим други карактер у смилу високог педагошког института. Сада се на истој школи одржава течај за наставнике средњих школа. Персонално питање као и организација саме школе још није решена.

4) СЕИЗМОЛОШКИ ЗАВОД

Пошто није оштећен за време рата, одмах је почео са нормалним радом. Персонално питање већ је решено и завод сада нормално функционише. Прикупљен је и сређен научни материјал за једну публикацију о сеизмичком проучавању Шумадије и Поморавља.

II ОТСЕК ЗА БИБЛИОТЕКЕ И МУЗЕЈЕ

1) БИБЛИОТЕКЕ

За Народну библиотеку у Београду као привремено прихватна магацинска зграда тражена је зграда Клерид. Ради се на преуређењу и концентрацији и реонских библиотека у Београду. Донета је одлука о основању централног каталога књига свих библиотека и у Београду и Србији. Врши се надзор над свима библиотекама које се оснивају скоро по свим местима, те ће се учинити предлог за једнообразно уређење ових библиотека. Пришло се решавању персоналног питања у Народној библиотеци. Књиге фашистичке садржине издвојене у целој земљи свих библиотека. Извршен је преглед књига и драгоцености које су склоњене у трезорима Народне банке. Обезбеђена је и смештена библиотека Душана Вуксана. Донета је одлука о обавезном достављању по 10 штампаних примерака од сваке штампане ствари но ни штампари ни окружни НОО не одговарају у довољној мери овој обавези, мада су били два пута опомињани. Из немачких библиотека и библиотека народних непријатеља прикупљене су књиге, па су оне једним делом већ подељене институтима и установама којима су биле најпотребније. Библиотека професора Ђоровића враћена је његовој породици. Заплењени рукописи предати су Државној архиви.

За Народну библиотеку у Београду, сагласно одлуци краљевских намесника, одређена је зграда Старог двора. Ради се на стручном пословању и изради плана за преуређај и оправку те зграде за по-

требе Народне библиотеке. У поступку пословање око смештаја канцеларија и додељивања књига Народној библиотеци.

Универзитетска библиотека је отворена.

Библиотека Душана Вуксана враћена је наследницима.

И надаље се настоји на тачном прикупљању обавезног примерка.

У изради је статистички преглед библиотеке, књига и читалаца у целој земљи.

Све књиге које су у току рата склоњене у трезоре Народне банке на чување, враћене су библиотеци.

Тражене су библиографске реткости и архиве издајника Димитрија Љотића и Бате Стоимировића – Јовановића из Смедерева, али ни до данас нису уручен од тамошњих власти.

2) МУЗЕЈИ

Приступљено је преуређивању свих музеја у Београду. Музеј кнеза Павла назват је „Уметнички музеј“ у Београду. За Етнографски музеј одређена је лучна зграда Двора и он се у њу већ усељава и смешта. Из Уметничког музеја исељавају се постепено установе које су се налазиле да би се и он оспособио за отварање. За преуређење Војног музеја одређена је Комисија, која сада чисти овај музеј од непотребних ствари. Ступљено је у везу са нишким музејом.

За Природњачки музеј српске земље, одлуком министра просвете Србије, одређена и зграда Етнографског музеја, која се налази у истом дворишту где и Природњачки музеј. Природњачки музеј усељиће се у ову зграду, чим се Етнографски музеј исели.

Тражени су и добијени кредити за оправку Уметничког и Етнографског музеја. За Природњачки музеј још нису отворени кредити.

У изградњи је пројекат за уређај Уметничког музеја.

У поступку је рад на томе да Војни музеј буде преузет од Југословенске армије.

Учињен је предлог да се Природњачки музеј српске земље подели на пет одељења. Исто тако предложено је да се Биолошки завод у Смедереву основан у току рата, укине и присаједини Природњачком музеју српске земље.

Учињен је предлог Персоналном одељењу за попуњавање стручног музејског подмлатка за све музеје у Београду.

За сада у изгледу је да ће само музеј у Нишу постојати као засебна установа под ресором овога министарства. За остала места у Србији изгледа да нема потребе за оснивањем и успостављањем музеја. Само Народни одбор у Крагујевцу тражи оснивање музеја за Шумадију.

После извесног времена у веза са тражењем детаљног образложења, Министарство ће донети решење по овом питању. У осталим местима могу постојати музејска одељења при културним домовима, до даљњег.

3) ПОСЛОВАЊЕ ЗА ШТЕТУ ПРИЧИЊЕНУ НА ПРОСВЕТНОМ ПОДРУЧЈУ ОД СТРАНЕ ОКУПАТОРА У ТОКУ ОВОГ РАТА

Сабирање материјала, службено преко Одељења. До сада сабрана грађа је за девет округа и извешан број просветних установа у Београду. Целокупни сабрани материјал под данашњим датумом биће упућен Комисији за причињену штету на просветном подручју на надлежност.

III ОТСЕК ЗА КЊИЖЕВНОСТ, ЛИКОВНУ УМЕТНОСТ И МУЗИКУ

1) КЊИЖЕВНОСТ

У области књижевности Министарство је, преко свога референта, сарађивало и сарађује стално са Удружењем књижевника. У договору са Управом удружења Министарство је већем броју сиромашних књижевника поделило новчану помоћ. За нови буџетски период предвиђена је такође сума за помоћ књижевницима. Референт за књижевност сарађивао је такође са Удружењем књижевника на подели намирница које су бугарски интелектуалци послали београдским интелектуалним радницима.

Надлежност реферата за књижевност није до данас прецизно фиксирана. Требало би што пре одредити његове задатке компетенције, да би се и у области књижевности могло радити активније.

2) АКАДЕМИЈА ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ

Донета је одлука о преуређењу Академије. Израђен је план о пријемним испитима. Упис у Академију се врши и ускоро ће Академија да почне са радом. персонално питање је углавном решено. питање које је задавало бригу за нормалан рад Академије је питање зграде за смештај Академије, пошто је стара зграда у којој се пре рата налазила Академија оштећена од бомбардовања те се сада мора да учине потребне поправке. Но и поред тога с обзиром да је персонално питање решено Академија ће бити у могућности да почне са радом.

3) ШКОЛА ЗА ПРИМЕЊЕНУ УМЕТНОСТ

Ова школа је од три зграде колико је имала пре рата за време окупације остале без иједне и била је смештена у Уметнички музеј. Сада се преселила у једну од својих зграда и ради се на оспособљавању једног отсека исте и то дрводелства и токарства, који ће ускоро моћи да отпочне са радом. Персонално питање још није решено јер особље није преузето. Предлози за преузимање налазе се у Персоналном одељењу.

4) МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

Донета је одлука о преуређењу Музичке академије, с тим што је укинута Средња музичка школа. Прописан је план за пријемни испит и за прелаз старих ученика на нови наставни рад. Пријемни испити су одржани и Академија је отворена и редовно ради. Персонално питање углавном је решено јер су неки од старих наставника преузети, а неки нови постављени.

IV ПОЗОРИШНО-ФИЛМСКИ ОТСЕК

Централно народно позориште отпочело је са радом у пуној мери. Ради опера, драма и балет. Почело се и давање представа, у две куће код „Споменика“ и у „Мањезу“. У Београду је основано и „Београдско реонско позориште“ са задатком да приказује позоришне представе по удаљенијим београдским реонима, као и ближејој околини Београда. У унутрашњости Србије, поред државног позоришта у Нишу у којем је постављена нова управа и извршена реорганизовања основана су још у Шапцу (за Округ шабачки и ваљевски), и Крагујевцу обласна позоришта. Извршен је инспекција ових и дата су упутства за даљи рад. По предлогу изасланика Министарства просвете, затворено је позориште у Јагодини.

Без мало, у свим окружним и среским местима у Србији постоје мање позоришне дружине, састављене углавном од добровољних аматера са понеким старијим глумцем или редитељем као инструктором, или пак ову функцију врши добровољно неки учитељ или професор. Ова су позоришта у саставу среског или окружног Народног одбора и као таква у непосредној су вези са овим Одељењем које им шаље упутства за рад и врши надзор над њима.

У Београду је основан течај за декоративно сликарство и сценографију који се одржава при Народној позоришту а посећују га сви наставници цртања београдских средњих школа. Задатак је течаја да се слушаоци упуте у сценско декорисање, стилизовано сликарство, изрезивање стилизованих слова, израду плаката и објава, каширање итд. Исти такав течај треба да се отвори при Народној позоришту у Нишу.

Извршен је распоред расположивог позоришног претстављачког особља у позоришта у унутрашњости.

Издејствована је код Министарства финансија специјална одлука о буџетирању Народног позоришта у Београду.

Ради се на списку погодних позоришних дела за наша позоришта у унутрашњости.

V ОТСЕК ЗА НАРОДНО ПРОСВЕЂИВАЊЕ

У интересу што боље координације Министарства са просветним отсецима ОНО одржавају се конференције са просветним референтима свих округа Србије. До сада су одржане две конференције на којима је констатовано чињенично стање у погледу неписмености у народу, оскудице у књигама и материјалу, тешкоћа у просветном раду, али и потребе и могућности оживљавања извесних облика рада на народном просвећивању.

Отсек је прикупио податке о облицима рада на народном просвећивању па је нашао да је потребно пре свега приступити раду на ликвидацији неписмености. У погледу недостатка добрих књига треба предузети мере за прикупљање књига за читаоце и књижнице. Домаћичке школе и течајеви остали су без инвентара те је потребно њихово оживљавање које је везано за обнову земље.

Тешкоће око одржавања аналфабетских течајева налазиле су се у првим данима ослобођења махом у оскудици осветљења, зграда, и обуће како за полазнике тако и за учитеље.

Просветним референтима при среским и окружним Народним одборима стављено у дужност да статистички испитају стварно стање неписмености на целој територији, да редовно шаљу Министарству извештај о раду течајева и о свим проблемима на које наилазе у раду, како би Отсек за народно просвећивање имао јасан и тачан преглед стања ствари и олакшицу при изради планова и упутстава за рад.

У току месеца фебруара, марта и априла пристизали су извештаји о раду на терену који су били у почетку описани непотпуни, а касније потпунији, реалнији и јаснији. Према тим писменим извештајима до данас је учињено следеће:

а) Отворено аналфабетских течајева:

у Београду – реони	28	течајева	са 2.781	посетилаца
у Округу београдском	171	"	" 5.068	"
" крушевачком	115	"	" 3.043	"
" шабачком	215	"	3.049	
" пиротском	33	"	није назначен	број
" крагујевачком	24	"	521	
" лесковачком	161	"	6.214	
" нишком	116	"	3.329	
" врањском	14	"	659	
" чачанском	287	"	2.230	
" ужичком	54	"	није назначен	број
" ваљевском	183	"	4.468	
" зајечарском прекинут је рад због епидемије тифуса				

Остали окрузи нису поднели статистичке податке у својим извештајима.

б) Основано културних домова:

у Београду – реони	3
Округ београдски	88
" нишки	47

Остали окрузи извештавају да су домови основани али не наводе број.

в) Основано и обновљено књижница:

у Београду – реони	38	књижница	са 11.510	књига
у Округу београдском	100	"	" 15.029	"
" крушевачком	83	"	" 14.765	"
" нишком	60	"	----	

Остали окрузи основали су књижнице и читаонице, али нису послали статистичке податке.

г) Народни универзитети:

у Београду – реони	3
у Округу београдском	11
" крушевачком	6
" пиротском	5
" лесковачком	3
" нишком	2

Остали окрузи извештавају да су отворени народни универзитети, али не наводе где.

д) Дилетанске групе:

у Београду – реони	5
у Округу београдском	98
" зајечарском	120

Из извештаја осталих округа говори се о врло активном раду дилетанских група, али нема бројног стања.

ђ) Приредбе:

у Београду – реони	77
у Округу београдском	405
” крушевачком	430
” лесковачком	8
” шабачком	274
” нишком	43
” ваљевском	101

Из извештаја осталих округа види се да се у свим местима одржавају приредбе, али није наведен број.

е) Хорови:

у Београду – реони	21
у Округу београдском	89
” крушевачком	19
” нишком	32

У осталим извештајима нема статистичких података.

ж) Зидне и усмене новине основане су у свим већим местима.

з) Домаћички течајеви.

У Београду је основан један покретни домаћички течај у Бранковој улици бр. 17.

У Округу лесковачком раде два стална течаја у Лесковцу и Власотинцима.

У Округу зајечарском раде два покретна течаја у Рајцу и Кобишници.

У Округу крушевачком ради један покретни домаћички течај.

У Шапцу је организован сталан домаћички течај који ће почети рад ових дана, пошто се сврши сеоба инвентара.

На другој конференцији окружних просветних референата на којој су поднети детаљни извештаји о раду, вођена дискусија и донети закључци и планови за даљи рад. У погледу народног просвећивања донети су следећи закључци.

1. Основати аналфабетске течајеви

2. Организовати кампању за сузбијање неписмености у целој Србији.

3. Организовати такмичење између школа, реона, срезова и округа.

4. Пре сезоне за течајеви учинити све припреме за рад: попис, обезбеђење материјалних услова и др.

5. Да се у дневни ред учитељских конференција увек уноси као посебна тачка: извештај о раду на аналфабетским течајевима.

6. За сараднике на организацији послова за сузбијање неписмености активизирати у првом реду Месне школске одборе.

7. Домови културе као средиште целокупног рада у народу у коме су сконцентрисани: књижница, читаоница, певачка и друга друштва секције као и антифашистичке организације нису правилно схваћене у свим местима, нити је због оскудице у зградама било могуће да се исти формирају свуда где су правилно схваћени. Стога су у већини места у посебним просторијама и саме просветне институције и саме антифашистичке организације.

Марта месеца ове године основан је Отсек за фискултуру који је у саставу овога Одељења али који непосредно рефрише и ради са министром.

VI ОТСЕК ЗА ФИСКУЛТУРУ

Оснивањем Отсека за фискултуру дата је могућност Министарству просвете да учествује у организацији фискултуре у Србији и да се под њеном контролом спроводи нова организација.

Отсек је стао на гледиште на овај спорт који је спровођен у бившој Југославији, а и за време окупације није одговарао основним васпитним, социјалним и здравственим начелима. Спорт је био постављен на трговачкој бази, а као атрактиван одвраћао је народне масе од горућих социјалних проблема и од народно-ослободилачке борбе. Новом друштву такав спорт није потребан, јер фискултурни покрет мора служити најширим народним масама и да буде добро целом народу. Зато сада, када стварамо нову државу и када критички посматрамо вредност културних, политичких и социјалних форми живо-

та наших народа и изграђујемо нове, и када нам је народно-ослободилачка борба дала могућност да искоренимо све што није ваљало и да створимо нешто боље и напредније, потребно је зато приступити и темељној реорганизацији физкултуре. Да би правилно решили постављене проблеме, и да би могли физкултуру претворити у снажан покрет који би служио народним интересима, гледиште је Отсека било да се прекине са свим старим, и да се почне стварати из основа нов.

У том раду, Отсек је помогнут од омладинских и синдикалних организација, које су на конференцијама тражиле то што им је Отсек сугерирао.

Отсек је учествовао на неколико конференција са другом Коцбеком, повереником просвете Југославије на којима је било третирано питање организације физкултуре у целој федеративној Југославији.

Као плод свих тих конференција и саветовања, створен је Фискултурни одбор Србије коме је одлуком АСНОС-а одобрен рад као врховном физкултурном форуму. У тај одбор изабрани су претставници синдиката, омладине и исправних спортских радника. За секретара изабран је шеф овог Отсека који ће својим положајем у Одбору каналисати рад онако како то буде захтевало Министарство просвете, односно интереси народни.

Преко горе поменутог одбора, Отсек спроводи целокупну организацију на терену и координира радом између свих масовних организација по питању физкултуре.

На сугестију Отсека, Министарство просвете издало је одлуку о оснивању нових физкултурних друштава само у оквиру омладинских и синдикалних организација. Том одлуком постигло се то, да мале групице људи неће моћи више оснивати спортске клубове, које не може нико контролисати. Кроз нова масовна Ф.К. друштва лакше је спроводити све директиве и контролисати њихово спровођење и њихов рад.

Преко омладинских и синдикалних организација упућене су директиве о оснивању нових Ф.К. друштава. Да би се контролисало шта је све до сада урађено на терену позвани су били 30 априла ов. год., сви окружни физкултурни руководиоци и делегати постојећих Ф.К. форума. На тој конференцији претресла су се питања организације физкултуре у целој земљи и дате су сугестије за даљи рад. Делегати су изложили све тешкоће на које су наилазили на терену и стање какво је до тада било. Отсек је био задовољан тим што је до тада урађено. Нарочито је много урађено по удаљеним селима, где се око Ф.К. покрета скупља масовно сеоска омладина.

Отсек је испитао могућност физкултурног рада по средњим и стручним школама и према добивеним извештајима, израђен је скраћени план и програм рада за ову годину. Одељење за средњу наставу доставило је тај програм одмах свим гимназијама и стручним школама.

На сугестију Отсека, физкултурни одбор Србије почео је са издавањем једног стручног 15-то дневног листа „Физкултура“. Лист је инструктивног карактера а добијаће га и најудаљенија места, како би се спровела једнообразна организација у целој земљи.

7 и 8 ов. месеца одржала су се саветовања са делегатима из свих федералних јединица, по питању координације рада и проблема које треба заједнички решити. Правац рада у Федералној Србији у потпуности се слаже са правцем који ће се спровести и у другим федералним јединицама.

12 маја Отсек је позвао све наставнике и наставнице физкултуре на састанак, на коме смо се упознали са условима рада сваког појединца и са тешкоћама на које се наилази у школама. Од свих наставника узети су подаци о њиховој стручној спреми, раду, часовима итд. Подаци су послати Одељењу за средњу наставу.

Отсек је пружио помоћ у УСАОС-у око организовања пионирског слета, који ће одржати у Београду 24 и 25 ов. месеца.

Једна од највећих тешкоћа на коју смо наишли у раду, била је та што нисмо имали руководиоци кадара. Али у вези са школом за физкултуру, и омладинским и синдикалним организацијама приредила су се до сада два једномесечна течаја за руководиоце из унутрашњости, док се сада одржава течај за руководиоце из свих фед. јединица, а упоредо са њим и течај за руководиоце по синдикалним подружницама. На свим тим течајевима било је до сада око 250 другова и другарица.

Крајем овог месеца Отсек ће приредити једнонедељни течај за народне игре за млађе наставнике физкултуре.

Отсек сматра да би по завршетку школске године, неопходно било потребно да се организује један течај за све наставнике физкултуре, на коме се они практички и теориски усавршују.

Уз помоћ Отсека, организована је гимнастика са рањеницима по свим болницама.

Свакодневно долазе из унутрашњости и из Београда другови, који траже савете за даљи рад. Свакоме се одма излази у сусрет.

гедиште је Отсека, а у вези са стањем на терену, да је потребно све бивше спортске клубове ликвидирати. зато им је стављен рок да до 31 маја ове године, сви бивши клубови на територији федералне Србије, морају решити правно своје постојање према својим правилима, а у вези одлуке Министарства просвете Србије. Ликвидацију свих тих клубова спровешће физкултурни одбор Србије, док ће игралишта и зграде постати заједничко добро.

Отсек се стара путем пропаганде да се физкултурни покрет што пре омасови, а својим стручним саветима помаже стално све масовне организације.

Отсек је почео да спрема програме и планове рада за идућу школску годину. Приручнике за све гране физкултуре, којих до сада није било, током наредних месеци Отсек ће спремити.

Углавном, поред свакодневних административних послова, то је рад Отсека за физкултуру и целог Одељења, од оснивања до данас.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

За начелника Одељења
за науку, уметност и културу,
[потпис нечитак]

AJ; 317-9-23

**148 ДР. БОГДАН СТОЛИСАВЉЕВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА КУЛТУРУ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ**

(Београд, јануар/фебруар 1946.)

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

Одељење за културу

ИЗВЕШТАЈ

**О РАДУ ОДЕЉЕЊА ЗА КУЛТУРУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ
ЗА МЕСЕЦ ЈАНУАР 1946 ГОД.**

I ОБАВЉЕНИ ПОСЛОВИ

1) И овог месеца Одељење је пружио помоћ организовању нових установа: Државне библиотеке ФНРЈ и Врховног института за заштиту споменика културе и природњачких реткости. Вршене су набавке намештаја и другог потребног материјала. Дата су упутства и савети за организацију и отпремљање административног и стручног пословања.

2) Министарство просвете Хрватске доставило је примедбе управника Свеучилишне књижице у Загребу на Уредбу и Упутство за извршење Уредбе о обавезном достављању штампаних ствари Државној библиотеци. Примедбе су се сводиле углавном на ово: 1) да је довољно да земаљске централне библиотеке добијају од Државне библиотеке по један, а не по два примерка штампаних ствари из других федералних јединица; 2) да је предајом обавезних примерака потребно оптеретити и издавачка, а не само штампарска предузећа и 3) да скупљање обавезних примерака треба да врше земаљске библиотеке непосредно, а не месне просветне власти. На ове примедбе достављен је одговор у коме се подробно дају образложења и оправдања одредаба Уредбе и Упутства. Одговор углавном садржи следеће: 1) У свакој федералној јединици или постоје или ће постојати више библиотека. Земаљске централне библиотеке неће моћи да их снабдевају књигама, ако добијају само по један примерак из осталих федералних јединица. 2) Предају обавезних примерака свуда врше штампари, јер су штампарије увек предузећа, док издавачи то не морају да буду. Јасно је, колико би искресло тешкоћа, ако би се трагало и истраживало ко је издавач и ко треба да преда обавезне примерке. Разуме се, да ће штампари имати у виду своју обавезу приликом погодбе са издавачем, па ће један део материјалног издатка око

предаје обавезних примерака пребацити на њега. 3) Скупљање обавезних примерака треба да врше месне просветне власти, јер су оне једино у могућности да непосредно, на терену воде тачну евиденцију о издавачкој и штампарској делатности свога места и да предузимају потребне мере у случају прекршаја одредаба Уредбе о обавезном достављању штампаних ствари. Једино у месту где је седиште земаљске централне библиотеке посао око скупљања обавезних примерака може да врши непосредно сама библиотека.

3) У вези са Уредбом и Правилником о организовању Државне библиотеке ФНРЈ и расписом који је раније достављен свима народним републикама, Министарство просвете Србије доставило је одлуку, по којој је Народна библиотека у Београду одређена за земаљску централну библиотеку Србије. Остала министарства просвете доставила су раније извештаје о својим централним библиотекама.

4) У вези са Уредбом о заштити споменика културе и природњачких реткости Министарство просвете Србије доставило је одлуку по којој су одређене установе које ће на територији Србије обављати послове заштите. У осталим народним републикама установе су раније одређене.

5) На предлог Министарства просвете Словеније, а у сагласности са Министарством просвете Хрватске, дато је одобрење да се уговор Тршћанске филхармоније, који је био склопљен са Народним казалиштем у Загребу, пренесе на Народно гледалиште у Љубљани.

6) У току месеца примљени су из Војводине и из Србије од извесних културно-уметничких установа попуњени упитници које је раније Одељење израдило и доставило свима федералним јединицама. Ови упитници служе Одељењу за културну статистику која је организована ради успешнијег обављања стручних послова.

7) На основу Уредбе о културним аташеима коју је раније израдило одељење и која је 24 јула 1945 г. ступила на снагу, постављен је културни аташе у Паризу. Са њим је успостављена веза. Затражена су детаљнија обавештења о Међународном комитету за пропаганду путем филма CIDALC,²⁶ као и о Centre International de Synthèse Обе ове институције затражиле су сарадњу наше земље и наших стручњака, па је стога било потребно да се о њима добију подробнија обавештења.

8) Примљене су енглеске књиге (33 сандука) које је послао наш делегат при Конференцији савезничких министара просвете у Лондону. Одељење ће саставити једну комисију која ће прегледати све књиге и расподелити их појединим библиотекама и установама у земљи.

9) Британски савет понудио је стипендије за наше стручњаке: инжењере, лекаре и наставнике енглеског језика. Истовремено је стигла понуда и управе УНРРЕ. С тим у вези упућен је распис федералним министарствима просвете да доставе имена кандидата који би могли да дођу у обзир. Очекују-се њихови одговори.

10) Културни односи наше земље са иностранством све се јаче развијају. Нарочито се све више буди интересовање страних држава за наш културни живот. Траже се извештаји и подаци о нашем научном и уметничком раду. Чехословачки институт за ликовну уметност обратио се с молбом да му се пошаљу часописи, уџбеници и наставни програми из ликовне уметности. Одељење је упутило распис министарствима просвете Србије, Хрватске и Словеније да доставе материјал који Чехословачки институт тражи. Исто тако из Братиславе затражен је материјал који се односи на историју југословенске музике. Наше посланство у Штокхолму тражило је наше композиције. И раније Одељењу су се обраћале разне установе из савезничких земаља са молбом да им се доставе наши часописи, ноте, материјал из народноослободилачке борбе, књиге из разних области нашег јавног живота итд. Одељење је у оваквим случајевима тражило помоћ од издавачких предузећа и других установа. Али то није било довољно. Отуда, и поред најбоље воље, Одељење није могло да задовољи сва ова тражења која несумњиво корисно служе нашем културном престижу у иностранству.

11) Од Одељења се траже стручна мишљења за разне уметничке предмете који одлазе у иностранство. Тако је Управа спољне трговине при Министарству трговине и снабдевања тржила стручно

²⁶ Comité International pour la Diffusion des Arts et des Lettres par le Cinéma.

мишљење о издањима музичког издавачког предузећа Фрајт која би се извезла и продавала у Чехословачкој и Америци. Одељење је затражило од Удружења композитора Србије да комисија прегледа музичка издања о којима је реч. Комисија је доставила своје мишљење и Одељење је, на основу њега, послало одговор Управи спољне трговине у коме је назначило које композиције имају уметничку вредност и пружају тачну слику о нашем музичком стваралаштву, те се, према томе, могу да продају у иностранству.

12) Из Женеве је добијен програм Међународног конкурса музичара, који ће се одржати у јесен 1946. г. у Женеви и позив да и наши уметници учествују на њему. Одељење је о овоме подробно обавестило све народне републике.

13) Примљени су накнадни спискови потреба појединих културних научних установа из Хрватске и Словеније који су достављени Америчком друштву за обнову Југославије. Прва пошиљка књига овога Друштва примљена је. Књиге ће се у Одељењу прегледати, средити по струкама и разделити разним библиотекама и другим установама у земљи.

14) Достављен је извештај Министарству иностраних послова о стању наших задужбина „Текелијанум“ и „Ангелијанум“ у Будимпешти. Пошто је зграда задужбине „Текелијанум“ услед бомбардовања Будимпеште оштећена, Одељење је предузимало мере преко Савезног министарства грађевина да се она оправи. Министарство грађевина је одговорило да нема кредита за ову оправку.

15) Комисија овог Министарства која је била у Будимпешти ради повраћаја културно-историских предмета које су Мађари однели из Југославије или су нашег порекла, водила је разговоре са мађарским властима и нека нерешена питања оставила нашој Делегацији да их она приведе крају. Одељење је о томе тражило извештај од Делегације. У вези са тим културно-историским предметима у Одељењу се спрема елаборат за уговор о миру са Мађарском.

16) На раније тражење примљене су од разних установа накнадне пријаве као и збирни спискови ратне штете. Ови подаци су сређени.

17) Земаљска комисија Македоније доставила је, на захтев Савезне комисије, коначне елаборате о причињеној штети на територији Македоније, као и елаборате за репарациона потраживања.

18) Послат је поново распис земаљским комисијама Словеније, Македоније, Црне Горе и аутономне Војводине којима је тражено да пошаљу коначне извештаје о своме раду на утврђивању ратне штете.

19) Министарство просвете Хрватске доставило је своје захтеве за рекомпензацију културно-историских предмета, као и извештаја о предметима однесеним у току рата из земље.

II НЕДОСТАЦИ У РАДУ

1) Одељење нема стручних референата за позориште и музику. Отуда нису могли да се покрећу питања из ових двеју уметничких области.

2) Федералне јединице споро извршују упутства и расписе. Податке о културној статистици неке федералне јединице још нису ни почеле да достављају. Стога је Одељење принуђено да по неколико пута шаље појурнице.

3) Одељење не располаже ни кредитом ни потребним материјалом који би се на тражење разних установа слао у иностранство. На тај начин наша земља у размени културних добара не игра довољно активну улогу.

AJ;313-10-36

149 КОМИТЕТ ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ – СВИМ РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ (Београд, 6. 8. 1946.)

I ПЛЕНАРНА СЕДНИЦА КОМИТЕТА ЗА КУЛТУРУ И УМЕТНОСТ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ (Закључци)

3 и 4 VII 1946 године одржана је прва пленарна седница Комитета за културу и уметност при Влади ФНРЈ.

На тој седници конституирао се Комитет и претседништво Комитета у које су ушли другови: Радован Зоговић, Мехмед Селимовић и Борисав Јерковић, те претседник и секретар Комитета.

[...] Након извештаја чланова Комитета из појединих народних република о условима живота и рада културних радника, као и извештаја досадашњег руководства Комитета дошло се у дискусији до следећих закључака по појединим питањима и гранама наше дјелатности:

Позориште

1) Усвојени су закључци Конференције позоришних стручњака и руководилаца која је одржана раније. Закључке са те конференције систематизираћемо и изнети посебно. Осим ових закључака, поновно је од чланова Комитета поцртана важност доношења уредбе о позориштима. Но закључено је да се сачека доношење новог Закона о државним службеницима и тада, уколико буде то још потребно, да се донесе и уредба.

2) Елаборати друга Ступице и Ђоковића о потреби оснивања једне централне високе школе за позоришну уметност умножит ће се и послати свима члановима Комитета како би се они правовремено са свиме упознали.

3) На предлог да Комитет на основу добре евиденције кадра врши по народним републикама расподелу глумаца као и позоришних руководилаца и стручњака, пленум закључује да се то може једино у појединачним случајевима а никако уопће. Размештајем, па ма какав он био не може се удовољити свима потребама народних република. Треба проналазити нове таленте, откривати их у дилетантским дружинама, упућивати их и узимати у већа позоришта, а уз то омогућити им још и посећивање глумачких школа. Њима треба остварити стипендије за школовање, а најталентираније слати и у иностранство, нарочито у СССР, на краћи, па и дуљи боравак и усавршавање.

4) Помоћ казалиштима и глумцима потребно је да буде већа. Закључено је да се препоручи народним републикама да у идућој сезони установе награде: за најбољу ролу уопће, те за неколико рола из појединих комада. За то треба већ сада предвидети те кредите и ставке у републиканским буџетима. Комитет ће и са своје стране такођер поделити неколико награда за целу земљу. Потребно би такође било да се и у штампи те награде не само објављују него да се о њима пише.

5) У набавци разног техничког материјала Комитет ће такође настојати да помогне. Зато би одељења за културу и уметност требала прикупити све податке о потребама такве нарави од свих позоришта и доставити што пре Комитету.

6) У сврху што већег оживљавања позоришног живота закључено је да треба оснивати мање покретне позоришне групе, а народне републике да организирају годишње смотре тих група и дружина, уз награђивање најбољих. Затим, да се једна до двије од тих најбољих група пошаље у Београд на такмичење, што ће уједно послужити и за проналажење нових талената и одабирање кадра.

7) Исто је тако закључено да народне републике остваре могућности стипендија за ученике у уметничким школама, првенствено за оне из унутрашњости земље.

8) Предлог да Комитет награди глумце Сарајевског позоришта који су први посетили омладинске радне бригаде на пружи Брчко-Бановићи усвојен је.

9) Такођер је усвојен и предлог да се домаће опере најпре изводе концертно, а затим – према успеху – тек да се изводе на позорници.

Сектор музичке уметности

1) Основно је и ту питање кадра те спровођење јединственог плана, програма и система музичких школа. У сврху доношења стварних закључака по овим питањима Комитет ће организирати конференцију музичких стручњака и руководилаца у Београду. Одељења за културу и уметност треба да што хитније предложи Комитету кога би из појединих народних република требало позвати на ту конференцију, а позване обавестити да се за њу што боље припреме.

2) За оспособљавање музичара високих квалитета, као и добрих педагога, предложено је оснивање једне централне мајсторске музичке школе, и закључено да се и о том питању темељитије продикутира на споменутој конференцији музичких стручњака и руководилаца.

3) У питању поновног оснивања савеза певачких хорова за читаву Југославију, донесен је закључак да се ствар оснивања савеза за сада препусти народним републикама, према њиховим потребама, а савез за целу земљу да се оснује када се за то у будућности укаже потреба.

4) Донесен је закључак да народне републике изврше смотре и нађецања певачких зборова, а затим да свака пошаље по један до два збора на фестивал у Београд (за 29 новембар).

5) О таксама и порезима на уметничке приредбе такође се говорило. Комитет је већ предао један елаборат и молбу за укидање тих такса Савезном министарству финансија а уз то донесена је и одлука да се по томе такође још продискутира темељито на конференцији музичких стручњака и руковођилаца.

6) Одлучено је такође да се оснује државна пословница за уметничке приредбе, у сврху што боље организације уметничких приредби, у сврху систематског спровођења плана у приређивању ових, те да се и тако такођер не само што боље и што организирање уметнички делује на широке народне слојеве, него да се тиме побољшају и услови живота уметника.

Сектор ликовних уметности

1) У вези дефинитивног избора дела за изложбу у Москви закључено је да Комитет именује централни жири и то тако да у њему начелно буде заступана свака народна република, а уз то још један до два члана Комитета. Даљни закључци о припремама изложбе достављаће се одељењима за културу и уметност редовито и посебно.

2) У вези ливених радова за Москву закључено је да сваки уметник прије изложбе изјави колика је цена његовог дјела у случају ако би га откупио Комитет. У случају да се дјело прода вани, или некое у земљи, а не Комитету, Комитет добива натраг новац уложен у лијевање.

3) За будуће године предлаже се и усваја да Комитет организира годишње по једну изложбу радова ликовних уметника из целе земље у Београду, што ове године – обзиром на изложбу у Београду која претходи Московској изложби – отпада.

4) Предлаже се и стална изложба модерне уметности у Београду, у организацији Комитета, што ће се према могућностима и остварити.

5) Народне републике требале би наћи начина и омогућити талентима са села и творница школовање и усавршавање у школама и академијама ликовних уметности.

6) Прије сваке изложбе ликовних уметности потребно је у народним републикама вршити у штампи кампању за откуп слика, а уз то и организовати тај откуп (синдикати, предузећа, творнице, државне установе итд.).

7) Донесен је закључак да Комитет треба да се што више брине и за могућности стварања и материјално осигурање уметника, повезујући се у ту сврху и помажући и удружења и уметнике појединачно. За време стварања већег каквог дјела Комитет ће такођер посредовати и настојати да се дотични уметник ослободи евентуалног чиновничког и сличног рада.

8) Извидиће се преко Министарства просвете Хрватске да ли постоји неких 7 зграда у Дубровнику наводно одређених за одмор уметника из свих народних република.

9) Предложено је да се створи задруга за промет сликама као и за набављање сликарског материјала који би се давао уметницима на кредит. Одељења за културу и уметност требала би нам у вези тога што прије послати своја мишљења и конкретне предлоге на којим основама и како мисле да би било потребно организовати споменути задругу.

Књижевност

1) Комитет ће се повезати с Удружењем књижевника Србије у сврху помоћи у организацији конгреса књижевника Југославије.

2) Закључено је такође да ће Комитет дати иницијативу народним републикама да организирају награђивање књижевних дјела. Комитет ће и сам такође организовати награђивање у смислу савезних награда. У ту сврху упутићемо министарствима просвете још и посебно опширније писмо и упутства.

3) Саставиће се и предложити уредба о плаћању оригиналних књижевних дјела и превода према совјетској уредби која је обухватила све проблеме с тиме у вези. Но претходно уредба ће се послати на мишљење и свима народним републикама.

4) У питању пореза на књижевна дјела Комитет ће енергично захтевати да се тај порез смањи.

5) Одлучено је да се предвиди посебна награда за најбоље књижевно дјело за период од почетка НОБ до данас.

Фолклор

Закључно је да се одржавају годишњи фестивали фолклорних група у народним републикама, а најбоље од ових да дођу у Београд, где ће се такмичењем изабрати оне које ће се моћи слати и у иностранство. Најбоље на свима овим такмичењима потребно је наградити. Упозоравају се народне републике да се и народном текстилу посвети што више пажње.

Лист

Закључено је да ће Комитет издавати лист у форми новина. Преко тог листа настојаће се да наш културни живот у земљи буде што бујнији и богатији као и на што већој висини. С издавањем листа почеће се касније.

AJ;314-10-40

ПРОСВЕТА

ОПШТИ ДОКУМЕНТИ У ПРОСВЕТИ У ЈУГОСЛАВИЈИ

150 ПРЕДСЕДНИК НОО ЗА КОСМЕТ – ПОВЕРНИШТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945)

ИЗВЕШТАЈ

ЗА ПОВЕРЕНИШТВО ПРОСВЕТЕ О ПРОСВЕТНИМ ПРИЛИКАМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЛИ [...]

[...] III

Ослобођењем Косова и Метохије дата су свима сва просветна права. После три и по године паузе и зачмалости у сваком погледу, нарочито у просветном и школском, жеља и воља за науком и школом је огромна, нарочито код Срба, како код ученика и наставника исто тако и код ђачких родитеља, јер сви подједнако осећамо да су сада најпотребнији свесни и способни чланови нове отаџбине.

Н.О.О. Косова и Метохије отпочео је рад свој 5 XII 1944 године. Просветни отсек је тражио да се у свима великим местима сазове скупштина просветних радника где је разматрано питање просвете на Косову и Метохији. На скупштини је изабрана просветна комисија од осам чланова која је доцније сачинила ужу радну комисију од председника и два секретара /један Србин и један Шиптар/ просветна комисија је одмах тражила да се пријаве сви просветни радници и узела податке о њиховој стручној спреми, народности и месту боравка за време рата. Услед недостатака стручног особља, одобрено је пријављивање за просвету средњошколцима и недипломираним студентима и лицима из других струка која се осећају способна за просветни рад. Предузело се да се отворе хитно једномесечни педагошки курсеви, да би ови стекли основно знање из педагогике и методике, како за Србе тако и за Шиптаре. Курс ће се одржати у Приштини и Призрену, а кандидата ће бити 100-Срба 100-Шиптара. Тражени су подаци /спискови/ о броју мобилисаних професора, учитеља и чиновника за просвету са подацима о њиховом политичком опредељењу и моралном држању за време рата. Затим спискови свих школа /са образложењем које су способне за рад/ а које нису да се предузме хитна оправка. Исто тако наређен је упис ђака како српских тако и шиптарских.

Н.О.О. Косова и Метохије предузимају све да се рад на просветном пољу отпочне што пре, али како је овде средина од мешовитог елемента, потребна су нам упутства и директиве од повереништва за просвету.

Да би се отпочео рад у школи потребни су: нови школ. закони, скраћени програми, уџбеници, школ. учила нарочито мапе (географске, историске, рељефне и др.)

Исто тако потребно нам је објашњење, за ове две године школске за време фашизма, да ли ће се [дипломе стечене за време рата и окупације] признати или не, пошто је рад [школа] за школ. 1941/42 год. био приватан?

Велики се недостатак осећа у особљу, јер је један део професора и учитеља изгинуо у борби, други се налазе по логорима и заробљеништву, те је потребно да се упуте са стручном спремом нарочито наставници гимназије. Овде на Косову и Метохији су специјални услови, потребно је дати и исправне личности и добру књигу, да би се искоренила шовинистичка мржња међу Србима и Шиптарима, подигао дух народа и створило јединство народа Косова и Метохије. Из Београда упутите људе за српску наставу, а за Шиптаре учинити предлог Тирани да се пошаљу људи исправни и са стручном спремом.

Анафалетских течајева је отворено скоро у свим градовима.

Одговорни другови за просвету који су обишли Косово и Метохију налазе да је за сада неопходно отворити доле поменуте школе и то:

у Приштини вишу гимназију и Учитељску школу и Ћилимарску школу

” Призрену ” ”

” Пећи ” ” и Ћилимарску школу

” Ђаковици нижу гимназију и Ћилимарску школу

” Гњилану ” ”

” Кос. Митровици нижу гимназију

Ниже пољопривредне школе отворити јер је ово сточар[ско]-пољопривредни крај и то: у Пећи, Урошевцу и Ђаковици.

Затим женске занатске школе и подићи их на степен виших са практичним курсевима из кројења и то:

у Приштини, Гњилану, Пећи и Призрену и на крају једну домаћичку школу у Урошевцу или Штимљу, где је и раније била, јер у Штимљу постоји сопствена зграда домаћичке школе.

Ово су прве и неопходне школе, а доцније треба отварати нове школе, поред тога што је ово пољопривредни сточар[ска] крајина природа [је] добра те има услове за развитак индустрије – рударства.

Тражени су подаци (спискови) од Среског одбора и уколико је добијено података статистички подаци били би и то:

1) учитеља Срба има 204 професора 41

” Шиптара има 206 ” 10

свега 410 учитеља и 51 професор

2) школских зграда има око 300-350

3) ђака уписаних Срба и Шиптара скупа око 25.000

У најкраћем року стараћемо се да пошаљемо тачно стање статистике, чим добијемо све податке из Среских одбора о стању просвет. радника, школа и ђака јер сам наш Одбор је у оснивању.

С.Ф – С. Н.

Секретар,
[без потписа]

AJ; 317-48-71

Претседник Н.О.О. за Космет
[без потписа]

**151 МАТИН МЕНЦЕЈ, В.Д. НАЧЕЛНИКА ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО У МИНИСТАРСТВУ
ПРОСВЕТЕ ДФЈ –ДРУГИМ МИНИСТАРСТВИМА ВЛАДЕ ДФЈ И СИНДИКАТИМА**

Министарство просвете

Бр. 423

15 марта 1945 год Београд

Министарству: трговине, индустрије, грађевине, саобраћаја,
пољопривреде, шуме, руде, и народног здравља.

Главном одб. Јед. Синдиката радника и намештеника југославије и главном одб. Усаој-а

Конференција по питању организације стручног школства одржаће се у Министарству просвете – Теразије бр. 26 на дан 17. марта 1945 године у 9 часова.

Умољавају се појединачна стручна министарства да пошаљу на конференцију своје стручне школске референте.

Дневни ред:

1) Облик сарадње појединачних министарстава са Министарством за просвету по питању стручних школа и течајева.

2) Врсте течајева за што брже добијање стручног кадра у различитим гранама друштвеног живота.

3) Наставни план и програм за стручне течајеве у погледу наставних предмета који потпадају под ово Министарство.

4) Надзор над стручним течајевима.

5) Организациона форма стручних школа у саставу јединственог школског система.

6) Типови стручних школа са редовитим школовањем. Трајање школовања, у чију компетенцију потпадају, надзорни органи тих школа, материјално снабдевање, сарадња јединствених синдиката итд.

7) Наставни план и програм за стручне школе у погледу предмета који потпадају под ово Министарство.

8) Скраћени наставни план и програм, по којем би завршили школовање садашњи ђаци стручних школа који су прекидали своје школовање због рата.

9) Верификација диплома и сведочанстава добијених под окупатором.

Ад 1) Министарство за просвету вршиће координацију организације наставних планова и програма и школских закона – уредби за све врсте школа и тиме давати правац систематској изградњи целокупног нашег школства.

Облик сарадње појединих стручних министарстава са нашим Министарством за просвету састојао би се дакле у томе: да заједнички израде наставне планове и програме и школске законе за поједине стручне школе и стручне течајеве и то програм за стручно као и за опште образовање. У оваквом координираном раду могао би се правилно одредити однос и ранг појединих стручних школа према школама општег образовања, како би наше целокупно школство било систематски изграђено.

Треба имати на уму да ће бити стручни кадар најпотребнији при обнови наше земље. При организацији васпитања стручног кадра треба да буде једнаки поступак у целој држави. Тако наше стручно школство не би смело имати самосталне вишегодишње средње стручне школе, већ и еластичан променљив систем многобројних краћих и дуљих стручних течајева, које би мигли делимично да похађају и они, који преко дана врше какав позив (вечерње школе, вечерњи течајеви).

Ад 2) Велика је потреба за отварањем стручних течајева, како би се што пре дошло до неопходног потребног стручног кадра. Курсеви треба да дају курсистима најпотребније практично и теоријско стручно знање. Стручне течајеве организоваће сигурно највише Срески и Окружни НОО и засебна велика индустријска предузећа, као и синдикати.

Руководиоци ових течаја затражиће наставнике за опште предмете од Месних просветних одбора.

Трајање течајева зависи од карактеристике струке.

У једном већем индустријском предузећу могу на пр. истовремено бити отворена два курса односно две групе. Наизменично I група радила би пре подне практично, II група теоријске предмете, а после подне обрнуто, како би машине биле цео дан заузете.

Ад 3) Наставни план и програм за поједине стручне течајеve у погледу наставних предмета који потпадају под ово Министарство зависиле од дужине трајања појединих течајева и од опште досадашње наобразбе курсиста.

Ад 4) Надзор над стручним течајевима одредиће стручна министарства. Постављење испитних комисија?

Ад 5) Организација стручних школа мора да одговара организацији школа општег образовања у јединственом школском систему у читавој Југославији. Али треба имати у виду државни привредни план за подизање наше државе, план, који ће показати потребу који нам је стручни кадар најхитније потребан. Тако ће потреба сама показати колико и које типове школа треба отворити у појединим федералним јединицама.

Ад 6) Досадашње средње стручне школе морале би и даље остати четворогодишње, па исто тако и новоотворене средње стручне школе, јер средње стручне школе са краћим редовним школовањем не би могле одговарати постављеним циљевима, вероватно не у стручном погледу, а и опште средње образовање ђака таквих школа не би одговарало знању ђака средњих школа. Да ли би можда која средња стручна школа била пет или шестогодишња, за сада вероватно неће бити о томе ни говора, пошто је пореба за школованим стручним кадром тако велика.

У средњу стручну школу уписују се ђаци, који су завршили опште образовање ниже средње школе.

Организацију нижих стручних школа требало би тек покренути пошто ово питање до данас још није постављено. Те су школе различите, без плана и повезаности. У вези с тим морао би се регулисати и прелаз ученика из завршне ниже стручне школе у вишу стручну школу и у поједине више разреде средње стручне школе. Које стручне школе треба да су интернатски уређене?

Све врсте стручних школа морају да потпадају под компетенцију надлежних стручних министарстава која те школе буџетирају и врше надзор над њима у најтежњој сарадњи са Министарством за просвету. Федералне јединице постављаће наставнике тих школа, и ако би поједине школе издржавали Окружни НОО-и. При свакој стручној школи мора да постоји школски савет (директор, један наставник, два делегата ђачких родитеља, један члан месног просветног одбора, заступници синдиката и УСАО-а, који је у блиској вези са народом и јединственим стручним синдикатима.

Ад 7) Наставни план и програм за поједине стручне школе с обзиром на опште образовање зависиле од типа школе.

Ад 8) По скраћеном наставном плану и програму треба омогућити да заврше своје школовање садашњи ђаци стручних школа који су прекидали школовања због рата.

Ад 9) Под којим условима би се верифицирале дипломе и сведочанства добијена под окупатором (на пр. у Бачкој, Далмацији, Словеначкој)?

По овлашћењу
Министарства просвете,
в.д. начелника
Одељења за школство,
Менцеј Мартин

AJ; 313-3-11

**152 ДР. ТИНЕ ЛОГАР, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

(Љубљана, 7. 8. 1945.)

Poročilo o osnovnem šolstvu v osvobojeni sloveniji
Osnovno šolstvo pred popolno osvoboditvijo

Že v časi prvega slovenskoga svobodnega ozemlja se je začelo na slovenskom razvijati samostojno osnovno šolstvo, kjer se je poučevalo v duhu narodno osvobodilnega gibanja. Te prve šole so z roško ofenzivo večinoma prenehale, učiteljstvo je bilo odpeljano v internacijo, veliko jih je bilo postreljenih skupaj s trumami vaščanov. Nekaj šol v samostnih krajih, ki se jih neprestano kontrolirali partizani, je še ostalo, zlasti v Gorjancih in v Poljanski dolini, po zlom Italije se je pa to število nenadoma dvignilo in je kazalo, da se bo krasno razvilo. Novoustanovljena Upravna komisija je imala tudi referenta za osnovne šole, ki je šel z velikim elanom na delo, organiziral šolstvo, imel z učiteljstvom konference in podobno. Oktobarska nemška ofenziva je večji del načrtov prekrizala. Nekaj učiteljstva je padlo, nekaj šol je bilo porušenih. Precej učiteljstva se je umaknilo v Ljubljano in v nemške postojanke. Večina je pa ostala na svojih mestih ter je po odhodu Nemcev spet prišla za delo. V začetku leta 1944. je bilo šolstvo spet v teku. Počasi je prehajalo delo v vedno večjo organiziranost, posebno kasneje, ko je bil ustanovljen poseben odsek za prosveto pri Predsedstvu SNOS ter je bil postavljen za vođjo šolstva tov. Mencej. Šolstvo je bilo takoj urejeno po posameznih okrožjih in okrajih terbse je z malimi izjemami držalo do osvoboditve. Razširitev šolstva je bila vezana na vojaške operacije in sovražne ofenzive. Zato so številke, ki kažejo moč tega šolstva precej nihale. Pač pa se je delo v njih dan za dnem poglobljalo ter se je iskanje novih oblik bližalo cilju.

Posebnost toga šolstva je ležalo v kadru. Precej učiteljstva je pobegnilo v okupatorske postojanke, precej ga je bilo v internacijah, v ječah, drugi v vojski ali pri političnem delu. Na Primorskem vrhu tega niti inteligence niso imeli. Zato so zgrabili pri delu za šolo vsi. Poučevati so pričeli študentje, delavci, duhovniki, kmečka dekleta in drugi. Iz tega prostovoljnega kadra se je počasi zbrala skupina mladih ljudi, ki so se odločili za učiteljski poklic, ki so imeli silno veliko voljo, pripravljeni so bili na najhujše žrtve, niso pa imeli dovolj strokovnega znanja. Poučevali so v najhujših razmerah. Mnogi izmed njih so popadali o priliki sovražnih napadov. Oblast jim je šla na roko. Vršili so se posebni tečaji za te mlade ljudi. Eden izmed teh tečajev se je vršil na Primorskem, dva v Beli krajini in eden v Savinjski dolini. Predsedstvo SNOS je dalo tem ljudem posebno priznanje, ker jih je sprejelo v službo kot enakopravne ljudi pod pogojem, da v teku petih let nadoknadijo študije. Največ takih učiteljskih pripravnikov je bilo na Primorskem, tam so učili brati in pisati celo ljudje, ki so dovršili komaj osnovno šolo. Na Dolenjskom se je zahtevalo za sprejem v pedagoški pripravljalni tečaj najmanj dovršena meščanska ali nižja srednja šola. Veliko pa je bilo takih, ki so imeli več študij.

Če hočemo razumeti delo v osvobojenih krajih, moramo vedeti, da je bilo treba delati v vaseh, ki so bile napol požgane, treba je vedeti, da ni bilo na razpolago šolskih prostorov in podobno. Treba je vedeti, da ni bilo rednih dohodkov in da je bilo treba včasih temeljito stradati. Učitelji, ki so se lotili dela, so si nadeli veliko nalogo. Večina učiteljstva je nalogo temeljito izvršila.

Učnih pripomočkov ni bilo. Manjkalo je krede, črnila, zvezkov, svinčnikov, papirja. Nabava zvezkov je bila vsakokrat velik dogodek. Manjkalo je učnih knjig. Pomagali smo si s Pionirjem, Novim rodом in drugimi listi in z brošurami Osvobodilne fronte. Zelo je bil razširjen stenčas. V posameznih pokrajinah, ki so bile včasih propuščene same sebi, so izhajali samostojni listi, na Primorskem Mladi rod, na Gorenjskem Gorenjski pionir, Gorenjci so izdali celo zasilno čitanko.

Vse to se je vršilo med neprestanim bojem, ko so padale postojanke in so se pomikale skozi vasi brigade. Padali so tudi učitelji, sovražne patrole so jih zasledovale pri delu ter jih pobijale, padali so nadzorniki, nešteto učnih moči je bilo odpeljanih v zapore in internacije. Na njih mesta so stopali drugi. Žrtve niso ustavile dela. Pač pa so ustvarjale nezlomljivo vez med vojsko, narodom in šolo.

Izpopolnjevanje učiteljstva se je vršilo na posameznih sestankih in konferencah, ki so se vršile po večjih krajih ter so bile združene s hospitacijami in nastopi učiteljstva. Učiteljstvo bližnjih šol pa se je združevalo v krožke, kjer je razpravljalo o pedagoških in političnih vprašanjih. Okrožni nadzorniki in prosvetni referenti so se pa zbirali na večje pokrajinske konference, ki so dajale šolskemu delu enotno smer v duhu Osvobodilne fronte.

Statistika šolstva pred osvoboditvijo

Okrožje	Šole	Učenci	Kvalif. uč.	Uč. prip.	Skupaj
Bela krajina	61	4141	87	22	109
Novo mesto	39	6200	85	7	92
Notranjsko-ribniško	27	3614	51	10	61

Gorenjska	58	1815	3	67	70
Štajerska	28	3200	46	15	61
Severnoprimorsko	53	2448	22	65	87
Južnoprimorsko	126	5700	34	34	119
Srednjeprimorsko	78	6000	21	103	124
Zapadnoprimorsko	50	1700	22	44	66
	520	34818	371	452	823

Kakšne so bile razmere ob osvoboditvi slovenskega ozemlja?

Ločiti moramo več predelov.

Bivša ljubljanska pokrajina je sicer imela slovenske šole, poučevala se je pa v njih v višjih razredih tudi nemaščina. Malokatera osnovna šola v Okupatorskih postojankah je delovala v redu vse leto, ker so bila poslopja zasedena od vojaških posadk, nemških in domobrantskih. Ponekod se je pouk prekinil tudi zaradi zavezniškega bombardiranja. Zato ne moremo govoriti o uspešnem šolskem delu. Učiteljstva je bilo dovolj, celo preveč za tako ozko ozemlje, ker se je v Ljubljani zbralo vse, kar je moglo priti v mesto. Že pred vojno je bilo v Ljubljani preveč učiteljstva, med okupacijo so prišli vanjo še begunci s Štajerske in Gorenjske, med osvobodilnim bojem pa so pribežali še z Notranjskega in z Dolenjske vsi tisti, ki se niso strinjali z Osvobodilno fronto, oziroma tisti, ki so hoteli vojna leta preživeti nekje v miru, kjer bi ne bilo treba žrtvovati in delati. Okupatorska oblast je večino zaposlila, ker je bilo šol premalo, so opravljali le malenkostne posle ter dobivali plačo, nekateri n.pr. za korigiranje nalog in podobno. Bili so uradno postavljeni na šole, ki so bile de facto na osvobojenem ozemlju in ki so jih kontrolirali partizani in kjer so poučevali učitelji, postavljeni od odseka za prosveto pri Predsedstvu SNOS. Ne moremo trditi o večini učiteljstva, ki je živelo v okupatorskih postojankah, da je protinarodno, pač pa opazamo sledeče posledice štiriletna okupacije: nepravilen odnos do dela, skrajno nepraviljenost do žrtev, četudi malenkostnih, silno komoditeto in naivno razumevanje bodčega življenja in nalog. Nekaj teh napak se bo dalo odpraviti s prepričevanjem ter s posebnimi tečaji. Bo pa treba izvršiti prepotrebne personalne spremembe ter učiteljstvo iz pokrajin, ki se ga kontrolirali Nemci in domobranci prestaviti v kraje na starem osvobojenem ozemlju, da se živijo v delo in življenje v novem smislu. Nekaj učiteljstva je pobegnilo z okupatorjem, vendar tako malenkostne število, da za splošni razvoj šolstva nič ne pomeni.

Gorenjska je imela seveda samo nemške šole, ki so pa v zadnjem času delovale lahko samo v krajih, ki jih je okupator lahko absolutno kontroliral. V hribovskih krajih, kjer je obstajalo takozvano svobodno ozemlje, ki so ga kontrolirale naše brigade, se je razvijalo slovensko šolstvo. Pri tem šolstvu je pomagal samo pomožno učiteljstvo, ki je zraslo iz aktivistov osvobodilnega gibanja. Poklicno učiteljstvo, ki je živelo v sovražnih postojankah, se pozivom ni hotelo odzvati ter priti na osvobojeno ozemlje. Posebnost Gorenjske je takozvano „koroško učiteljstvo“. To so učitelji, ki so šli v nemško službo ter službovali na Koroškem. Teh je bilo spočetka okoli 170. Značilno za njih oportunizem je to, da so se mirno vrnili na svoja stara mesta ter mislijo, da bodo na njih tudi ostali. Seveda vzbuja njih ravnanje med aktivisti precej razburjenja.

Tudi Štajerska je imela nemške šole goratih krajih, kjer se je razvilo partizansko gibanje, so te šole kmalu prenehale. Začale so se ustanavljati slovenske. Štajerskega učiteljstva je šlo na Gornje Štajersko v nemško službo. Sedaj se je vrnilo in zasedlo stara mesta. Najboljše narodno učiteljstvo se je moralo leta 1941. izseliti v Srbijo in na hrvaško ter se sedaj vrača tako imamo na Štajerskem sedaj konglomerat najrazličnejših usod: učitelje, ki so se borili kod partizani, učitelje, ki se vračajo iz pregnanstva, internacije in ječ, učitelje, ki so čakali okupatorskih postojankah ter bili privatno zaposleni, učitelje ki so bili v nemški službi na Gornjem Štajerskem, učitelje, ki so živeli kot izgnanci v Ljubljani in tako dalje.

Mladina na Štajerskem in na Gorenjskem je v splošnem narodno zavedna, ne zna pa brati in pisati, Nemcem ni bilo do tega, da bi resno skrbeli za šolstvo, zlasti potem ne, ko se je s porazom pri Staligradu videlo, da se vse krha. Nemški učitelji se iz samotnih krajev kmalu pobegnili, poleg tega pouk v tujem jeziku ni mogel doseči nikakih uspehov. Danas otroci ne znajo pravilno slovenski, še manj nemški. Posamezni primeri, kako pišejo otroci, ki se pred štirimi leti obiskovali še slovenske šole, so naravnost obupni. Dvanajstletni otroci so ponekod popolni analfabeti. Začeti bo treba popolnoma od kraja.

Šolska poslopja so ohranjena v krajih, kjer se niso vršili boji. Slovenske knjižnice so malone povsod izginile. Ponekod so ostala nemška učila.

Prekmurje je doživelo svojevrstno zgodovino. Tam preganjanje ni bilo tako ostro. Ponekod, kjer je ljudstvo želelo, so poučevali v takozvani vendščini. Nekaj učiteljstva je bilo premeščene v Mejimurje. Ti so se zdaj vrnili. Zanimivost Prekmurja je ta, da hočejo nekateri starejši učitelji še sedaj poučevati v narečju. Politične oblasti hočejo predlagati velike spremembe v učiteljskom kadru, da ne bi sedli na važnejša mesta stari politikanti.

Odnos ljudstva do šole je povsod dober in ljudstvo pričakuje, da se šolsko vprašanje takoj reši.

Prvi ukrepi.

V splošnem smo se postavili na načelo, naj se povsod takoj prične s poukom. Šole, ki so delale že na osvobojenem ozemlju, so enostavno nadalje vale s poukom. Drugod v bivši Ljubljanski pokrajini so se izvršile samo malenkostne izpremembe v učiteljskom kadru, imenovani so bili novi šolski nadzorniki, novi upravitelji ali pa postavljeni posebni politični delegati, ki urejajo šole do končne razvrstitve učiteljstva.

Učiteljstvo se je pričelo takoj vračati na stara službena mesta. Posamezna okrožja in okraji se kar tekmovali med sabo, kdo bo prej imel več učiteljstva in odprl več šol. Razumljivo je, da se je največ učiteljstva nabralo v boljših krajih, medtem, ko so neurejeni kraji ostali več časa nezasedeni. Pričetek pouka je bil v splošnem zelo slovesen. Ljudstvo je bilo navdušeno, da je imelo po štirih letih okupacije in sovražnega terorja zopet slovenske šole.

Razglasili smo, da so neveljavni vsi ukrepi, ki jih je izvršil okupator ali njegovi pomagači za časa okupacije, tako tudi vse namestitve, premestitve, upokojitve, odpusti in napredovanja.

Število šol je dan za dnem naraščalo. Manjkalo je seveda učnih knjig. Izločili smo iz starih zalog učnih knjig politično neprimerne odstavke ter knjige razposlali predvsem na Štajersko. To smo storili z Bobičevo začetnice Preljubo veselje in s knjigami Učiteljske knjigarne za vse leto in po domačih krajih. Poleg tega dobivajo šole vso tekočo literaturo, zlasti izdanja ZMS, kakor Pionirja in drugo.

Organizacijsko delo.

Treba je bilo organizirati šolsko upravo. Obstoja pet okrožij. V soglasju z okrožnim odbori smo postavili sledeče okrožne nadzornike:

1. Mestno okrožje Ljubljana: Bregant Zmago, znan pedagoški delavec in pisatelj, bil je skoraj ves čas vojne v nemškem ujetništvu in se je obnašal odlično.

2. Okrožje Ljubljana: Bertoncelj Ivan-Janoš, star partizanski delavec, bivši pokrajinski šolski nadzornik za Gorenjsko, organizator gorenjskega šolstva med osvobodilnim bojem.

3. Novomeško okrožje: Vončina Drago, bivši okrožni šolski nadzornik v Beli krajini ter delavec pri prvi organizaciji šolstva na osvobojenem ozemlju.

4. Celjsko okrožje: Roč Franjo, bivši učitelj v Celje, znan pisatelj, ki se je vmil iz izgnanstva iz Srbije,

5. Mariborsko okrožje: Terčak Stane, partizanski kapetan in odlikovan za zasluge v osvobodilnem boju, prej učitelj v Selnici ob Dravi.

Za pomoč imajo okrožni šolski nadzorniki kot strokovne moči v vsakem okraju okrajnega šolskega nadzornika. Pri imenovanju okrajnih šolskih nadzornikov smo bili oprezní. Popolno imenovanje se je izršilo prav za prav samo na bivšem osvobojenem ozemlju, kjer so, nam do kraja znani ljudje in razmere. Kjer so še nejasnosti, smo prepustili inicijativo posameznim okrožnim in okrajnim odborom, ki so postavili začasne šolske referente. Za okrajne šolske nadzornike smo postavili:

Okrožno mesto Ljubljana:

1. Tavželj Josip, prej učitelj v Ljubljani

2. Perpar Vekoslav, prej v.d. okrožnega šolskega nadzornika Novo mesto

Ljubljansko okrožje:

Cerknica: Konc Jakob, prej okrajni prosvetni referent za Notranjsko

Logatec: Jerala Jože, prej okrožni šolski nadzornik Notranjsko-Ribnica

Vrhnika: Volk Stane, prej učitelj v Hrastniku

Barje: Arrigler Anton, prej šolski nadzornik v Slovnjegradcu

Škofja Loka: Kokalj Janko, prej šolski upravitelj v Višnji gori

Kamnik: Mehora Drago, prej učitelj v Krašnji

Domžale: Prešeren dolfe, prej učitelj v Št. Lenartu nad Laškem
 Kranj: Karel Kušar, prej načelnik prometnega odseka komande mesta Trst
 Jesenice: Serajnik Jože, prej učitelj v Dovjem
 Grosuplje: Rape Vladislav, prej šolski upravitelj v Šenčurju
 Novomeško okrožje:
 Metilka: Višner Stana, prej učiteljica v Grabrovcu
 Črnomelj: Sotler Erna, prej učiteljica v Semiču
 Novo mesto okolica: Grašič Janez, prej učitelj v Podhosti
 Novo mesto – mesto: Lamut Anton, prej učitelj v Rožnem dolu
 Mokronog: Pavel Herbst, prej učitelj v Podgradu
 Trebnje: Lunaček Slava, prej šol. upraviteljica v Mirni
 Žužemberk: Božič Ljubica, prej šolska upraviteljica v Štrekljencu
 Ribnica: Debeljak Anka, prej učiteljica v Ribnici
 Kočevje: Slomšek Zdenka, prej referentak za ljudso prosveto OIO Ribnica
 Celjsko okrožje:
 Trbovlje: Beg Ante, prej učitelj v Trbovljah
 Sevnica: Regvat Janko, prej okrožni šol. nadz. za Kozjansko
 Šmarje: Setošek Janko, prej učitelj Sv. Rok ob Sotli
 Ostale je postavilo okrožje samo.
 Mariborsko okrožje:
 Maribor mesto: Cvetko Vladimir, prej član NOV Bari
 Maribor desni breg: Zorn Jože
 Ptuj: Dernač Vlado, prej okrožni šol. nadzornik Notranjsko-Ribnica
 Ljutomer: Kolar Vilko, prej načelnik prop. odseka okrožja Novo mesto
 Radgona: Uran Jože, prej predavatelj v politično-upravni šoli
 Ormož: Bračič Vladimir, prej načelnik kulturne ekipe IX, korpusa
 Prevalje: Čepe Marica, prej v.d pokrajinskega šol. nadz. za Slov. Primorje
 Ostale nadzornike je postavilo okrožje samo.

Pri razvrstitvi nadzornikov moramo paziti tudi na dejstvo, da se hodo okraji združili in da pozneje ne bo treba toliko ljudi, zato raje se nekoliko zadržujemo ministrske dekrete in pustimo, da se uveljavi inicijativa posameznih prosvetnih referentov, ki so večinom tudi učitelji.

Posebne težave.

Nekaj težkih problemov, ki jih rešujemo z naporom, bi bilo dobro posebej osvetliti.

Predvsem je treba najti pravi odnos do tistega učiteljstva, ki je službovalo v nemški službi. Tu seveda pride v poštev samo tisto učiteljstvo, ki je učilo v nemških krajih, zakaj za tistega, ki je potujoče našo mladino z nemščino pač ne more biti mesta v aktivni prosvetni službi. Predsedstvo se je postavilo na naše stališče, da je treba postopati individualno in raziskati vsak posamezen slučaj. Okrožja so v zadnjem času storila to, da so vse take učne moči postavila pred sodišče za narodno čast. Tistih, za katere je preiskava že dognala, da niso storili ničesar proti slovenskemu osvobodilnemu gibanju, sodišče sploh ne bo obravnavalo. Te bomo zaposlili, seveda v drugih krajih, kjer jih ljudje ne poznajo. Kdor bo pa obsojen, itak ne bo mogel dobiti mesta. Tak postopek je bil potreben zaradi tega, da se ne bi ponavljali kdaj v bodočnosti še kaki očitki. Značilno je, da so nekateri učitelji sami zahtevali, naj pridejo pred sodišča. Vendar so bili to večinoma taki, ki so sprva bili v nemški službi, pa so pozneje prešli k partizanom ter kot borci opravili prvotno napako.

Tudi z nekaterimi izgnanci v Srbijo je prišlo do neljubih incidentov, ker so smatrali, da je njih izgnanstvo samo dovoljno izpričevalo, da morajo dobiti najboljša mesta /Maribor, Celje/.

Pouk sam se v razredih vrši popolnoma od kraja in je danes še nemogoče govoriti o kakih rednih razredih. Tak pouk se bo vršil še vse prihodnje šolsko leto. Treba bo nadomestiti izgubljeno, poravnavati okupatorjevo razdejanje. Šele okoli božiča bo mogoče približno razdeliti otroke na posamezne razrede z izjemo novopisanih najmlajših.

Največji probleme predstavlja obnova in popravilo šolskih poslopij. Ogromno število šolskih poslopij je uničenih, vsa pa so potrebna popravil. Ponekod so ljudje sami račeli z delom, dali so material in delovno silo, celo denar so založili, imamo tudi primer, ko je učiteljstvo s svojimi plačami pomagalo pri trenutnem pomanjkanju gotovine. Treba je sedaj le še pravilno organizirati vladno pomoč.

Knjige, pripomočki.

Ustanovljena Komisija za pregled učbenikov in Prosvetni svet sta pregledala in odobrila vrsto starih učbenikov, ki pridejo v poštev tudi za osnovno šolo, toda samo kot pomožne knjige za učiteljstvo, ne pa za redno učno knjigo v razredu.

Za redno učno knjigo je v tisku „Slovenska začetnica“, ki jo je sestavil tov. Vinko Moderndorfer.

Poleg tega bi se za nižje razrede uporabljal ponatis iz starih zbirk z dodatkom nekaterih novih sestavkov „Ciciban čita“.

Za pomoč in redno čitanje bosta služila dva mladinska lista, in sicer Ciciban in Slovenski Pionir ali Novi rod.

Za petje bo izšla pesmarica, ki bo obsegala pesmi od najnižje do najvišje stopnje.

Za pomoč pri zgodovinskem pouku bo tov. Klemenčič Vlado izpopolnil svojo zgodovinsko čitanko „Iz starih in novih časov“ ter ji dodal še zgodbe iz narodno osvobodilnega boja.

Naročena je izdelava ročnih zemljevidov slovenskega ozemlja, Jugoslavije in Evrope.

Pri Državni založbi razmišljajo o organizaciji posebnega oddelka za učila in druge pripomočke, prav tako za opravo.

Zanimivosti iz posameznih okrajev in okrožij.

Okrožno mesto Ljubljana: Stavbe so večinoma dobro ohranjene, nekoliko opustošene so posamezne šole, ker so bili v njih vojaki, kar se pa tudi zdaj še ni izpremenilo. Med učiteljstvom je nad 60 takih, ki imajo že polna službena leta. V ljubljanskem učiteljstvu je silno mnogo oportunizma. Pouk sam se je sicer formalno vršil vse preteklo leto, toda silno skrčeno. Potrebno bo namestiti več mlajšega učiteljstva. Na okoliških šolah je večinoma nameščeno učiteljstvo, ki stanuje v Ljubljani in živi vedno v Ljubljani. Zato ni čudno, da novi nadzornik po končanem ženskem kongresu, ko je v diru obletel vse okoliške šole, ni nikjer našel učnega osebja, po razredih pa, polno nerazdeljenega materiala za ženski kongres. [...]

Dolnja Lendava: Najslabši okraj v mariborskem okrožju. Delo šepa. Predlagajo izmenjavo učiteljstva. Ljudstvo navdušeno za šole.

Prevalje: Manjka učnih moči in dobrega mladega nadzornika, ki je prešel osvobodilno borbo. Poslana nova nadzornica.

Maribor levi breg: Obmejne šole uničene. Vse sili k Mariboru.

Maribor desni breg: Isto kot za levi breg.

Celjsko okrožje:

Gornja Savinjska dolina: Večina šol porušenih o priliki nemške ofenzive. V Smartnu ob Dreti ljudstvo namenilo šoli edino nepoškodovano hišo. Potreba nujne pomoči.

Kozje: Večina šol o priliki nemških ofenziv uničena. Ljudje komaj čakajo, da se obnovijo. Potrebna pomoč, ker so vasi požgane.

Sevnica, Krško, Brežice: Ljudje, ki so bili preseljeni v Šlezijo, se počasi vračajo in se šole postopoma obnavljajo. Poslopja treba prenoviti.

Drugi okraji: Po dolinah znosne razmere, šolska poslopja samo zanemarjena, v hribovskih krajih šole marsikje porušene ali poškodovane o priliki bojev.

Učiteljski kader.

Ker bo primanjkovalo učiteljskega kadra izmed poklicnega učiteljstva, je bilo treba poskrbeti za nadomestilo. Organizirani so posebni pedagoški tečaji, ki jih obiskujejo kandidati, za katere smo zahtevali kot predizobrazbo najmanj dovršene štiri razrede srednje šole. Taki tečaji se vršijo:

Ljubljana /dva tečaja/	moških	12	žensk	87	skupaj	99
------------------------	--------	----	-------	----	--------	----

Novo mesto	“	6	“	44	“	50
Kranj /dva tečaja/	“	4	“	99	“	103
Trbovlje	“	6	“	38	“	44
Žalec	“	10	“	36	“	46
Senovo	“	10	“	25	“	35
Celje	“	6	“	44	“	50
Maribor	“	15	“	63	“	78
Murska Sobota	“	5	“	41	“	46
Ptuj	“	10	“	38	“	48
Ljutomer	“	6	“	47	“	53
Skupaj	moških	90	žensk	562	skupaj	652

AJ;313-5-24

**153 МАТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 5106

11 октобра 1945 год Београд

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ: СРБИЈЕ, ХРВАТСКЕ, СЛОВЕНИЈЕ, МАКЕДОНИЈЕ, ЦРНЕ ГОРЕ И
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

На основу предлога изнетих на заседању Просветног савета Министарства просвете ДФЈ у вези са пројектом Уредбе о средњој школи, наставним планом и програмом за средње школе те правилника о учењу и владању ученика, саопштавамо Вам:

1) Потребно је већ у овој школској години приступити примени Правила о учењу и владању, која су вам упућена под бр. 1067 од 4 маја 1945 године с напоменом да ћемо Вам систем оцењивања доставити ускоро;

2) Наставним планом и наставним програмом и пројектом Уредбе о средњој школи предвиђена је седмогодишња средња школа, и то три разреда ниже средње школе, а четири разреда више средње школе.

Школска година 1945/46 почиње с новим наставним планом и програмом.

Међутим, с обзиром на каквоћу и количину знања, с којим наша омладина улази у школу у послератном раздобљу, потребно је имати на уму да се при прелазу на нови наставни план и програм не могу досадашњи ученици средње школе ослободити у току школовања ни једне школске године или дела школске године. Отуда, према ниже изложеном, наша средња школа у школској години 1945/46, 1946/47 и 1947/48 биће осмогодишња.

Исто тако поставља се питање прелаза на нови наставни план и програм и с обзиром на чињеницу да је потребно провести континуитет у одређеним наукама у вези с променама насталим у новом наставном програму.

3) Прелазак на нови наставни план потребно је извршити поступно, и то тако, да ће у школској 1945/46 години бити осам разреда, па ће се по новом програму предавати у I разреду и у свим вишим разредима (V, VI, VII и VIII). Школске године 1946/47 имаћемо такође осам разреда, а по новом програму предавање се у I и II и у свим вишим разредима (V, VI, VII и VIII). Школске године 1947/48 имаћемо такође осам разреда, а по новом програму предавање се у I, II и III разреду и свим вишим разредима.

Према томе предавање се:

а) по новом наставном плану и програму:

1945/46

I

V, VI, VII, VIII

б) по прилагођеном наст. плану и програму у прелазном раздобљу
II, III, IV

1946/47	I, II	V, VI, VII, VIII	- III, IV
1947/48	I, II, III	V, VI, VII, VIII	-- IV

На тај начин, у 1947/48 завршиће нижу средњу школу два разреда, и то III разред, који је радио по новом наставном плану и програму, и IV разред, који је радио по прилагођеном наставном плану и програму у прелазном разреду. Међутим, тај проблем двају завршних разреда ниже средње школе у истој школској години неће давати знатне потешкоће с обзиром на чињеницу да управо после завршног разреда ниже средње многи ученици прелазе на стручне школе.

Треба напоменути да ће ученици виших разреда (V, VI, VII и VIII) у току школских година 1945/46 до 1947/48 радити по наставном плану и програму за IV, V, VI, VII разред. [...] ²⁷ потребно [...] ²⁸ одржавање потребног континуитета у настави. То се питање поготову поставља у VII и VIII разреду. Тако напр., ученици у VII разреду (програм VI раз.) неће прећи одмах на књижевност у другој половини XIX века, уколико нису савладали најважнију грађу из прве половине XIX века или пак из краја XVIII века. Исто тако наставници руског језика и других живих језика морају прилагодити програм затеченом стању у поједином разреду. Из географије неће у VII разреду (програм VI разреда) одмах прелазити на грађу предвиђену за тај разред (економска географија суседних, словенских и привредних земаља), уколико нису прешли основне елементе економске географије предвиђене програмом за V разред.

То се питање поставља скоро код свију предмета.

О томе је нарочито потребно водити рачуна у прелазном периоду 1945/46 до 1947/48 у одговарајућим нижим разредима (II, III и IV раз.), те је у том смјеру састављен прилагођени наставни план и пружене су најважније напомене.

У прилогу достављамо:

- 1) Наставни план за средње школе
- 2) Наставни план за средње школе у прелазном раздобљу (II, III и IV разред);
- 3) Наставни програм из наставних предмета у средњој школи.

Смрт фашизму – слобда народу!

Расписано: Помоћник

Свим федералним јединицама

Менцеј Мартин

AJ;313-311

Министра просвете ДФЈ,

154 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ – РЕПУБЛИЧКИМ МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ
(Београд, 1945)

ОКВИРНИ НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ВИШЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

НАСТАВНИ ПЛАН

Ред. бр.	Предмети	Р а з р е д		
		I	II	III
1)	Народни језик са књижевношћу	5	5	4
2)	Руски језик	2	2	2
3)	Историја	2	2	3
4)	Земљопис	2	2	2
5)	Природопис	3	3	2
6)	Математика с геометријом	4	4	3
7)	Физика	-	2	2
8)	Хемија	-	-	3

²⁷ Недостаје део реченице зато што је оригинал документа оштећен на овом месту.

²⁸ Исто.

9)	Цртање	2	1	1
10)	Певање	1	1	1
11)	Телесно васпитање	1	1	1
12)	Верска настава	1	1	1
	Свега недљ.	23	24	25

НАПОМЕНА:

1) Наставни план и програм за више основне школе углавном је исти као и за ниже средње школе, само је нешто скраћен и заокружен.

2) Верска настава необавезан је предмет. Програм израђују црквене, а одобравају га просветне власти.

3) Руски језик предавање се тамо где постоји наставник.

4) Савезно Министарство просвете израдило је оквирни програм на основу којег ће министарства просвете федералних јединица израдити детаљан наставни програм за више основне школе на свом подручју.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ

Народни језик

ЗАДАТАК:

Настава народног језика има задатак да развије идеолошко и уметничко васпитање да негује и развија способности лепог и лаког писменог и усменог изражавања.

Преко изабраних текстова из читанке ученици се морално васпитају, у њима се развија свест о дисциплини рада, о задацима у животу, а нарочито љубав према домовини, народу и његову слободарском духу, као и свест о патриотским и социјалним дужностима.

То се постижава:

- а) говорним вежбама,
- б) писменим вежбама,
- в) лектиром и
- г) граматицом.

I разред:

Читање из читанке. Говорне и писмене вежбе. Лектира.

Грамматика: проста реченица (подмет и прирок). Промена глагола. Реченице по облику. Именице, заменице, глаголи и њихова улога у реченици. Проширена реченица (објекат, атрибут). Именице и заменице по роду, броју и падежу. Придеви и њихови облици по роду, броју и падежу. Бројеви. Приложне ознаке у реченици. Предлози. Сложена реченица (појам). Везници.

Употреба великог слова. Основне интерпункције. Управни говор.

II разред:

Читанка. Говорне и писмене вежбе. Лектира.

Грамматика: сложена реченица (врсте). Речи (делови). Појам гласова, слова. Артикулација гласова. Гласови (врсте). Гласовне промене у мењању именица. Неправилности код именица. Степеновање придева. Мењање заменица и бројева. Глаголски облици. Гласовне промене у глаголским облицима. Преглед непроменљивих врста речи. Састављено и растављено писање речи. Растављање на слоге. Интерпункције.

III разред:

Читанка. Писмене и говорне вежбе. Лектира.

Грамматика: глаголи по значењу, трајању и облику. Грађа глаголских облика (времена, начини, прилози, придеви). Гласовне промене. Употреба глаголских облика у реченици (презент, перфект, футур итд.). Врсте сложених реченица. Дијалекти, народни говор, књижевни говор, наречја (је, ије, е).

Руски језик

Циљ наставе руског језика јесте да ученици после завршене ниже школе могу лепо, правилно и окретно исказати писмено и усмено своје мисли из области практичног живота и да могу са разумевањем читати омладинску и другу приступачнију руску литературу.

То се постижава: писменим саставцима, разговорним вежбама, учењем текстова напамет и лектиром. Нарочиту пажњу придати изговору.

I разред:

Изговор. Азбука.

Грамматика: проста реченица, личне заменице, глаголски облици, потврдни, одрични и упитни облик реченице, најобичнији прилози, именице и њихова промена у реченици. Придеви уз именице и као део прирока. Придев, број и земеница.

Штиво. Уз одобрену читанку давати за лектуру деце књиге. Конверзација. Разговори мора да се крећу у кругу стварног живота и то блиско учениковом школском и домаћем животу.

Ословљавање на руски начин.

Писмени задаци и вежбање, употреба речника, учење и рецитовање одабраних текстова.

II разред:

Грамматика: проширивање градива обрађеног у I разреду у погледу врста речи, упоређујући са систематиком матерњег језика.

Конверзација. Разговори о сликама, разговори о дневним догађајима и прочитаним делима.

Писмени задаци и вежбања. Превођење текстова, одговори на питања исписано на табли.

AJ; 313-3-11

155 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1946)

IZVEŠTAJ O POSLERATNIM ŠKOLSKIM REFORMAMA U FEDERATIVNOJ NARODNOJ REPUBLICI JUGOSLAVIJI

I ŠKOLSKA ADMINISTRACIJA I ORGANIZACIJA

1941 godine na teritoriji biv. Jugoslavije od celokupnog stanovništva skoro 50% bilo je nepismenih (a praktično uzeto, više od polovine stanovništva bilo je lišeno osnovnih uslova da samo sebe otrgne iz kulturne zaostalosti i podigne na viši stepen kulturnog života). Ta činjenica postaje još poraznija kada znamo, da je u redovima nepismenih zauzimao svoj ogromni udeo ženski pol – prema nezvaničnim podacima bila je pismena u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji tek svaka peta žena.

Analogno centralizaciji celokupnog društvenog života u biv. Jugoslaviji bio je centralizovan i prosvetni život, i to do takvog stepena da je taj centralizam gušio i najosnovnije pravo na prosvetnu osobenost pojedinih naroda u zemlji. Pored toga, i sama organizacija školstva onemogućavala je sprovođenje osnovnog principa demokratije usled heterogenog školskog sistema koji je onemogućavao produženje školovanja učenicima nekih tipova škola i prelaz iz jednog tipa škola u drugi, što je opet odgovaralo tadašnjoj društveno-političkoj podvojenosti. Tako npr. svršeni dak „Više narodne škole“ nije imao mogućnosti da produži svoje školovanje, ma da je za to imao ostale uslove. Isto tako nije mogao produžiti svoje školovanje svršeni učenik građanske škole, kao i učenici stručnih škola. Naravno da su time bila pogođena najviše siromašna seljačka i radnička deca, koja nisu imala sretstava da se posle završene osnovne škole upišu u srednju školu, jer su ove bile samo u većim gradovima. Statistika nam najjasnije govori koja su deca time bila najviše pogođena. Uzmimo npr. onaj deo naše države gde je školstvo bilo najviše razvijeno (Slovenija). Na tom teritoriju bilo 1938 godine u osnovnim školama 89% seljačke i radničke dece, a 11% otpalo je na industrijalce, zanatlije, trgovce, činovnike, itd. Taj se odnos u građanskim školama već promenio, jer je tu bilo svega 61% seljačke i radničke dece. U srednjim školama bilo je samo 35% seljačke i radničke omladine, među kojima je većina uglavnom otpala na decu imućnijih seljaka i kvalifikovanih radnika. Još poraznije bilo je stanje na univerzitetu. Kao primer neka posluži stanje na beogradskom univerzitetu, gde je bilo pre rata od celokupnog broja studenata samo 3,8% radničke

i 21% zemljoradničke dece. Uglavnom to su bila deca imućnijih seljaka. Svi ostali studenti bili su deca trgovaca, industrijalaca, državnih činovnika, oficira, itd.

Sasvim je razumljivo da je uz ovakvo stanje nauke i umetnost bila monopol malog broja imućnih građana i intelektualaca, pošto se ogromnoj većini radnoga naroda nije pružala ni osnovna mogućnost za korišćenje tekovina nauke i umetnosti.

Da bi slika bila još jasnija treba dodati i razaranja za vreme okupacije koja iznose:

1. školskih zgrada uništeno je potpuno ili delimično 2/3 od ukupnog broja, inventara i učila uništeno je potpuno u 5.367 škola delimično u 2.495 škola,
2. beblioteka i učila uništeno je potpuno u 6.478 škola delimično u 1.670 škola,
3. kabineta, laboratorija i zbirki uništeno je potpuno u 384 škole delimično u 100 škola

U toku narodno-oslobodilačke borbe stvoreni su sasvim novi uslovi za prosvetni i kulturni život najširih slojeva naših naroda. Istorija narodno-oslobodilačke borbe pokazaće bogatstvo i razgranatost prosvetnog i kulturnog stvaranja već u toku same borbe. Široka mreža vaspitnih, stručnih i opšte obrazovnih kurseva, široka mreža našeg novog školstva na oslobođenoj teritoriji, štampa koja je u toku 4-godišnje borbe vaspitavala i obrazovala najšire slojeve naših naroda, itd., živ su primer stvaralačke prosvetne i kulturne delatnosti naših naroda.

Nije slučaj, da je još za vreme borbe u pojedinim oslobođenim okruzima bilo čak 80% više škola nego 1941 godine, kao što nije slučaj da je već 1944/45 školskoj godini radilo 191 osnovna škola više nego u 1940/41.

1940/41 školske godine bilo je osnovnih škola 9.169, a 1944/45 školske godine 9.360.

1940/41 bilo je srednjih škola 472, a 1944/45 škol. godine 396.

Iako je broj srednjih škola nešto manji ipak je u školskoj 1944/1945 godini bilo mnogo više đaka nego u predaprilskoj Jugoslaviji. Ove činjenice su sasvim razumljive, jer se naši narodi pre rata nisu zagrejavali za onakvu prosvetu i kulturu koja je bila naturena i koja je propovedala fašističku i profašističku ideologiju.

U našoj novoj državi, Federativnoj narodnoj republici Jugoslaviji sprovedena je takva školska organizacija koja će omogućavati:

1. da su svi stupnjevi obrazovanja pristupačni svima građanima da čitava mreža opšte obrazovnih (osnovnih, srednjih i viših) i stručnih škola, kao i raznih tečajeva omogućava svakome, pa i onome koji je zaposlen u proizvodnji ili na bilo kom radu obrazovanje ili usavršavanje,
2. pravo školovanja za muške i ženske,
3. programsko jedinstvo između pojedinih tipova škola, čime se omogućava prelaz iz svih nižih u srednje, odnosno više škole,
4. jedinstvenu organizaciju za sve škole svih narodnosti u državi,
5. da škola stvarno predstavlja čvrstu vezu između naroda i inteligencije, upravo da bude most preko koga će inteligencija u narod širiti znanja i istinu,
6. da postoji jedinstvo i najtešnja povezanost između školskog i vanškolskog rada kao i povezanost između škole i doma.

Sve ovo obezbeđeno je našim Ustavom, u čl. 37 i 38.

„Čl. 37: Obezbeđuje se sloboda naučnog i umetničkog rada.

Država pomaže nauku i umetnost u cilju razvitka narodne kulture i narodnog blagostanja.

Autorsko pravo zaštićeno je zakonom.“

„Čl. 38: U cilju podizanja opšte kulture naroda država obezbeđuje da škole i druge prosvetne i kulturne ustanove budu dostupne svima slojevima naroda.

Država posvećuje naročitu pažnju omladini i zaštićuje njeno vaspitanje.

Škole su državne. Samo zakonom može se dopustiti osnivanje privatnih škola, a njihov je rad pod kontrolom države.

Osnovna nastava je obavezna i besplatna.

Škola je odvojena od crkve.“

Dakle, u našem Ustavu se ne predviđa samo nego istovremeno i garantuje, i to stvarno garantuje da će i u praksi sve to biti dosledno sprovedeno.

Ove garancije proizilaze: 1) iz toga što sva vlast pripada narodu, 2) iz čl. 19 u kome stoji „Država naročito zaštićuje i pomaže siromašnog i srednjeg seljaka svojom opštom privrednom politikom, jeftinim kreditom i poreskim sistemom“, 3) u čl. 20 stoji „Privrednim i drugim merama država pomaže radni narod da se udružuje i organizuje u cilju odbrane od privredne eksploatacije. Država zaštićuje lice u najamnom radnom odnosu, naročito obezbeđenjem prava udruživanja, ograničenjem radnog dana, obezbeđenjem prava na plaćeni godišnji odmor, kontrolom radnih uslova, brigom o stanbenim prilikama i socialnim osiguranjem.

Maloletna lica u radnom odnosu uživaju naročitu zaštitu države.

To su dovoljne garancije da se više neće dogoditi da se kulturnim dobrima koriste samo izvesni privilegovani slojevi, nego da će u istini sve kulturno blago postati vlasništvo najširih slojeva naših naroda. Pored svih škola moraju biti dostupni i služiti opšte kulturnom uzdizanju radnog naroda i svi muzeji, galerije i pozorišta; sve biblioteke, laboratorije, zbirke i t.s.l. I konačno, sve su škole dobile čl. 38 Ustava isključivo državni karakter, jer sve su škole pod državnom kontrolom, a to praktično znači pod kontrolom naroda. Državne vlasti određuju zadatke i sadržaj rada u školama, kao što je: nastavni plan i program, vaspitne mere i t. sl. U pojedinim slučajevima Ustav dopušta mogućnost osnivanja - i to samo na osnovu zakona- privatnih škola, koje moraju biti isključivo pod kontrolom države.

Poslednjim stavom čl. 38 Ustava, stoji: da je škola odvojena od crkve i time je zagarantovana svetovnost nastave u našim školama. Taj stav je logična posledica čl. 25 u kome stoji „Crkva je odvojena od države“. Smatrajući religiju kao stvar slobodne volje svakog pojedinog čoveka država postaje u tom pitanju neutralna, a to praktično znači da se ne stavlja na stranu ni jedne veroispovesti, pa zbog toga ne može uzeti na sebe religiozno vaspitanje dece. Time nije kazano da dete ne može učiti veronauku ako hoće, nego da je verska nastava ukinuta kao obavezni predmet u školama, što je i nužna posledica postavljenih vaspitnih i obrazovnih ciljeva koji stoje pred našim školama. Svetovnost nastave nije samo zahtev naprednih pedagoga u svetu, nego i svih naprednih društvenih grupacija, pa je prema tome taj stav našeg Ustava sasvim u skladu sa težnjama i zahtevima naših narodnih masa.

Pored principa o demokratizaciji prosvete u Ustavu je postavljen princip da sva kulturno-prosvetna delatnost mora biti najuže vezana uz ciljeve kulturnog razvoja pojedinih naših naroda, da mora prosvetna delatnost izlaziti iz težnji i stvarnih potreba pojedinih naroda FNRJ, da je kulturna i prosvetna osobenost pojedinih naroda osnov i polazna tačka za samostalno kulturno-prosvetno stvaranje. Čl. 37 Ustava izrično podvlači izraz „narodna kultura“, čime je istaknut narodni karakter kulturno-prosvetnog rada.

Čl. 13 Ustava glasi „Nacionalne manjine u Federativnoj narodnoj republici Jugoslaviji uživaju pravo i zaštitu svog kulturnog razvitka i slobodne upotrebe svog jezika“.

Iz ove odredbe Ustava proizilazi pravo manjina da imaju svoje škole na svom jeziku. I kod nas je to ostvareno. U manjinskim školama nastava se izvodi na jeziku dotične manjine. Tek od III razreda osnovne škole uvodi se sa po 3 časa nedeljno jezik narodne republike u kojoj manjina živi. I nastava u srednjim i stručnim školama takođe se izvodi na jeziku dotične manjine, samo se predaje kao poseban predmet jezik narodne republike.

Nastavnici u tim školama su pripadnici dotične narodnosne manjine, a u svim prosvetnim vlastima ima referent za manjinske škole.

Demokratizacija škole ogleda se i u samoj organizaciji, gde se postavlja zahtev da se sve kompetencije u rešavanju školskih problema daju u nadležnost prosvetnih vlasti narodnih republika, organizujući njihovu samostalnost odredbom čl. 44 tač. 24 Ustava u kojoj stoji „Donošenje opštih načela za zakonodavstvo i za rukovodstvo republika u oblasti poljoprivrede, rudarstva, šumarstva, lova i vodnih snaga; građevinarstva; privrednog poslovanja; politike cena; zdravlja i fizičke kulture; prosvete; socijalnog staranja i organizacije državne vlasti“.

Ta odredba u Ustavu sankcionisala je doneti zakon o 7-godišnjem školovanju i zakon o ukidanju građanskih škola (Prilog br. 1 i 2).

Treba podvući da pravilan i slobodan razvoj prosvete ne garantuju samo citirane odredbe nego i Ustav u svojoj celini.

Najraznovrsnije stručne škole obuhvatiće se jednom jedinstvenom organizacijom. Njih otvaraju i održavaju stručna ministarstva, Ministarstvo prosvete propisuje programe i planove za opšte obrazovne predmete.

Tečajevi služe kao dopunska nastava.

Sve vlasti kod nas su narodne. I prosvetne vlasti potiču iz naroda. U svakom narodnom, sreskom i okružnom odboru postoji odgovorni zadužen za škole i prosvetu, a pored njega postoje i stručna lica koja rukovode nastavom i vaspitanjem, a koja postavljaju prosvetne vlasti /ministarstva prosvete narodnih republika.

II PROGRAM I METODE

Nastavni programi svih škola postavljeni su na naučnoj osnovi.

Jedinstveni školski sistem omogućava da se održi kontinuitet nastavne građe kroz sve škole. U našoj dosadašnjoj pedagoškoj teoriji po pitanju nastavnih metoda nije bilo određenoga gledišta, a, u pedagoškoj praksi vladao je pravi haos. Zbog toga se kod nas sada teži predmetnoj nastavi i naučnoj obradi nastavne građe. U tom pravcu razrađuju se nastavne metode.

III LIČNA NAOBRABZA

Jedan od najvažnijih faktora u ostvarivanju naše nove škole su nastavnici svih škola i zato se njihovom izgrađivanju poklanja najveća pažnja.

Sa svima nastavnicima održavaju se povremeni tečajevi za njihovo usavršavanje.

IV POMOĆNA I VANREDNA ŠKOLSKA SLUŽBA

U Ustavu FNRJ u čl. 35 stoji „Država obezbeđuje ratnim invalidima dostojan život i besplatno osposobljavanje za rad.

Deca palih boraca i žrtava rata pod naročitim su staranjem države.“

Čl. 36 glasi „Država se stara za podizanje zdravlja naroda organizacijom i kontrolom zdravstvene službe, bolnica, apoteka, sanatorijuma, lečilišta i oporavišta i drugih zdravstvenih ustanova.

Država vodi brigu o fizičkom vaspitanju naroda, naročito omladine, radi podizanja zdravlja i radne sposobnosti zdravlja, kao i jačanje odbranbene moći države.“

Iz ovih ustavnih odredaba proizilaze zadaci za sve narodne vlasti u cilju zdravstvene zaštite učenika. Ova služba je kod nas vrlo teška, jer su posledice rata kod nas strašne: nema dovoljno lekara, nema zdravstvenih ustanova i nema lekova. Mora se početi iznova, jer je sve razoreno, a i do rata nije bilo toga mnogo.

Vrše se velike pripreme za organizovanje ishrane učenika, i mnoge školske kuhinje su već otpočele sa svojim radom. Već sada su proradile menze za studente i đake, školske kuhinje za đake osnovnih škola, otvoren je veliki broj domova u kojim se deci pruža najnužnije. Veliki broj dece je bez roditelja koji su stradali od fašista i država čini ogromne napore da svoj ovoj deci obezbedi što je najnužnije.

Defektna deca i ratni invalidi vaspitavaju se u školama i zavodima za njih. Sada se ostvaruje mreža ovoga školstva.

Naša omladina koja se herojski borila u ovom ratu, doprinela pobedi nad fašizmom učestvujući u oslobođenju naše zemlje nosila je glavni teret rata i dala najviše žrtava, i sada je prva u svemu. Prva je u radu na obnovi i izgradnji naše otadžbine, prva je u zbrinjavanju socialno ugroženih, prva je u prosvećivanju širokih narodnih slojeva, pa se trudi da bude prva i u učenju. Omladina koja je u borbi zauzimala položaje rukovodioca, koja sada radom rukovodi i u školi je dobra. Ona unosi u naše škole nov duh, nova shvatanja i solidan rad. Omladinski pokreti: USAOJ i pionirske organizacije teže da obuhvate svu školsku i vanškolsku omladinu, gradsku i seosku. Oni pomažu rad u školi i utiču na svoje članove da budu što bolji učenici. Ti omladinski pokreti pružaju veliku pomoć svima školama i prosvetnim vlastima.

AJ;313-8-29

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

Од 1 до 7 септембра 1948 године присуствовао сам разним конференцијама које је организовао Министарство просвете у Скопљу. Одржани су реферати о раду основних школа и у вези с тим о раду средњих повереништава просвете, затим реферат о задацима инструктора. Трећи реферат посвећен је питању борбе против неписмености. 6 о. м. одржан је реферат о резултатима који су постигнути у гимназијама, 7 о. м. одржан је реферат о вези гимназије са масовним организацијама и народном влашћу, док 8 о. м. расправљало се о административном и финансиском пословању. Како је и ово последње питање важно, због немања времена нисам присуствовао конференцији последњег дана. [...]

[...] Из реферата и из дискусије види се да постојећи учитељски кадар углавном располаже слабим стручним спремом. У вези с тим било је разговора о петнаестодневним семинарима који су се прошле године одржавали по срезовима и који су углавном показали добар успех. У сваком случају ти су семинари били од користи и стога што су кроз две недеље учитељи морали се бавити педагошким проблемима, али с друге стране, да им се била могла пружити већа помоћ од стране министарства просвете, били би много кориснији. Сами инструктори углавном су млађи људи, без већег искуства, често и поред несташнице кадрова доста слабо изабрани, како се могло видети из дискусије – и као такви, узето у целини – нису још пружили довољну помоћ учитељском кадру у Македонији, а коме је таква помоћ врло потребна. О инструкторима говорићу још мало касније. Често су ти млади учитељи врло оптерећени, тако на једној школи у Кичевском срезу на једанаест одељења (4 нижа разреда основне школе плус 3 разреда седмољетке) има свега 3 учитеља. Исто тако има доста села у којима уопште нема учитеља. У Скопском срезу има учитеља који имају и преко 300 ђака. Врло је чест случај да поједини млади учитељи слабо посвећују пажњу методици предмета. Тако је једна учитељица у букварској настави за 6 дана свршила 8 слова. Врло слабо стоји – не у свим школама, разуме се – са наставом матерњег језика и историје. Примећено је да учитељи доста добро предају материјал који обухвата период XX века (тј. о чему се доста писало кроз нашу штампу), док се велике тешкоће појављују у предавању историје која обухвата период од сеобе Словена до Илинденског устанка (1903). Један учитељ предаје у историји да су „богумили комунисти, јер су били против икона“, „Матија Губец био је хајдучки харамбаша“. [...] Сви ти проблеми појављују се и у мањинским школама, само је тамо стање још теже. Мањине које живе у Македонији (Албанци, Турци, Цигани) културно су заостале, па је потребна и велика борба и убеђивање да уопште децу шаљу у школу. Нарочито тешко шаљу женску децу у школу. Примећено је да у неким срезovima шаљу женску децу у школу ако се тој деци да учитељица и ако иду одвојено од мушке деце (Срез Кочане). Исто тако понегде желе да упишу децу у основну школу са македонским наставним језиком, јер сматрају да су македонске школе много боље од њихових – мањинских школа. У појединим срезovima проценат деце која треба обавезно да посећују школу, а родитељи их не шаљу у школу – доста је велики. У неким срезovima, нарочито где су инструктори политички незграђени, уместо убеђивања примењује се кажњавање родитеља.

Друг министар је одмах указао да кажњавању родитеља прибегавају они повереници и инструктори које не раде политички са родитељима.

Један инструктор износи да велик проблем претставља недисциплина код ученика у основној школи и да поједини наставници примењују телесне казне. Тај инструктор је мишљења да питање дисциплине треба да реши сама пионирска организација преко својих дисциплинских одбора. Овакво мишљење инструктора је карактеристично, јер показује несхватање функције дисциплинских одбора пионира (који су организовани по школама, и то је правилно), на које учитељи желе да пребаце своју дужност (да би ученици били дисциплиновани потребно је добро радити, а да би се добро радило, треба уложити труда). Инструктор је прихватио овакво опотрунистичко гледиште које директно уноси анархију у нашу школу. Таква мишљења појављивала су се и у гимназијама одмах после ослобођења, и под видом напредности – уносили анархију у школу (ученици треба да се сами оцењују, говорили су једни, јер ће то развити критику и самокритику; ученике треба питати само онда кад се сами јаве, уче-

нике не треба наставник да прозива, већ они сами из неке врећице – као на лутрији – извлаче своја имена).

Недисциплина се појављује и код многих учитеља. Тако један каже „отерај ме ако не ваљам“. Има случајева самовољног напуштања дужности, поједини учитељи без ичијег знања одлазе у Скопље или Београд, пошто су затворили школу.

Поједини народни одбори не односе се правилно према школи. Поверенике за просвету шаљу на друге дужности. Сами одборници народног одбора не шаљу своју децу у школу, нарочито женску (у неким заосталијим срезovima). Неправилан однос види се и по томе што је на пример Струмички срез ставио у буџет за дрво и огрев (за преко 50 основних школа) свега 5.000.- динара.

У другом срезу опет за 60 школа дато је 30.000.- динара за поправку школа а 80.000.- динара за огрев. У Крушевском пак срезу дато је за огрев у 8 школа 80.000.- динара, а 180.000.- динара за народно просвећивање (један од најбољих срезова у политичком погледу). Многе школе не могу доћи до лампи и пећи, јер се оне продају по везаним ценама. По питању огрева у крајевима где има шума неки су народни одбори показали иницијативу и уз овлашћење дирекције за шуме организовали сечу на доброволној бази и обезбедили тако школе огревом. Родитељи су масовно учествовали и врло радо, кад се ради о школи. У другим опет местима где има шума, ништа није учињено у погледу локалног снабдевања огревом.

У Македонији уз сваку гимназију, а врло често и уз основне школе постоје мензе и интернати. Током дискусије указано је колико те ђачке кухиње помажу редовно посећивање наставе. Као проблем поставља се опет питање везаних цена, јер не могу набављати инвентар (кревете, чаршаве) за интернате. У Битољском срезу сви учитељи дали су једнодневну своју плату као помоћ интернатима у Срезу.

Многи инструктори и повереници показују опортунизам. Готово је немогуће наћи оне који су се самокритички осврнули на свој рад и пропусти у раду. Један инструктор, у чијем срезу се мало политички ради (Битољски срез), врло је задовољан што се административно пословање поправило. Њега највише интересује да ли Министарство спрема неке нове обрасце (на пример дневник касе); даље га интересује „да ли ће родитељски одбори имати свој печат, као у старој Југославији“, а жали се што сељаци одржавају своје конференције и приредбе у школским учионицама. Разумљиво је да у многим забаченим местима народ и не може да организује своје приредбе у другој некој згради осим школе, јер такве зграде нема, а проћи ће дуго времена док ћемо ми свуда подићи зграде домова културе, али је карактеристично да инструктор не види овде политички моменат и не зна да искористи ове скупове за политички рад међу масама по линији просвете и школе, не пада му на памет да би народу, кад већ мора да се састаје у школи, требало објаснити циљ и значај школе, објаснити да је школа светиња и да је треба чувати и пазити (да се не пуши, не загађује итд.). Знам да је у неким местима, у истом таквом случају, рађено политички са народом и да су те школе чистије од свих других школа, јер народ после оваквог рада и помаже и уређује школу. Разуме се да има врло много примера да се на таквим скуповима школе загађују, јер се с масама није политички радило. На тај начин уместо да политички мобилишемо масе по линији просвете и школе, долазимо у сукоб са масама.

Током дискусије појавили су се још многи проблеми које ћу овде поменути. Многи учитељи нису претплаћени ни на један педагошки лист или часопис. И у Македонији карактеристично је потцењивање наставних предмета, које обично називају вештинама (цртање, певање, краснопис, фискултура). Неке школе давале су своја имања (као што ради кулак) у наполицу. Сада у многим местима обрађују та имања масовне организације или сељачке радне задруге.

Програм за основне школе још није издат.

У многим граничним местима школске просторије заузела је војска. Многе школске зграде преко лета бивају опустошене, јер учитеља нема у њима, а народни одбор не води бригу о тим зградама.

Неки дискусанти предложили су да се уз ћирилицу у другим републикама узима и неколико посебних македонских слова. На другом једном месту предложио сам да се у читанке унесе увек и неко штито на македонском и словеначком језику.

Дотакнут је и важан проблем нестручних и слабо квалификованих наставника, које би требало постављати уз искусније наставнике свуда где се то може, а не да се – по правилу – постављају на такве школе где су сами или где има више почетника, па не могу да уче од искуснијих учитеља.

Предложено је да се награђују они учитељи који раде са 200 и 300 деце, да им се даје лични додатак. Уопште – подвучено је – постоји код нас тенденција уравниловке, дух Уредбе о систематизацији слабо се схвата. Ово је проблем који мислим да важи за целу државу. Постављено је и питање служитеља и њиховог награђивања. То питање различито се решава по разним републикама, постављено је још на савезној конференцији по питању основне наставе, али није донето никакво решење.

У реферату по питању аналфабетских течајева указано је да је прошле године (1947/48) требало обухватити 80.500 аналфабета, тај број неписмених углавном је обухваћен, али је описмењено свега 44.000. То долази отуда што се велики број учитеља уопште није заузео по том питању, па су у многим крајевима, нарочито код мањина, као наставници на течајевима била деца – пионири из III и IV разреда основне школе. Исто тако није било правилне евиденције. Негде је предвиђен планом обухватања за прошлу годину већи број неписмених, но што их уопште има у срезу, а другде опет планом предвиђен број и сувише је био мали у односу на број неписмених. Та слаба евиденција показала се на самој конференцији кад је била у питању дискусија по овогодишњем плану и задужењима по срезовима. Очито је било из дискусије да ни повереници, ни инструктори за народно просвећивање не схватају политички значај борбе против неписмености, па је било много случајева, током саме дискусије, борбе да се број, предвиђен планом, смањи. То смањење образлагано је или објективним тешкоћама, или пак тиме што је план нереалан. Што се тиче нереалности плана, ту су повереници и инструктори често имали право, јер на пример у срезу Свети Никола по плану има још 6.000 неписмених, а по попису који је вршио Срез и за који кажу да је потпуно тачан, има још свега 3.300 неписмених. Неки повереници односе се према том питању бирократски. Тако, повереник из Титовог Велеса каже да је код пописа у самом Титовом Велесу (попис су вршили учитељи) испуштена понека улица, али да је то случајно и не намерно. Карактеристична је овде небудност уопште, а специјално у томе што мисли да никако нема и злонамерних људи који позитиван политички значај борбе против неписмености боље схватају од повереника и саботирају ту борбу. Уопште поставља се проблем повереника за просвету по среским народним одборима. Питање коме треба посветити највећу пажњу, јер ту има много људи који не само да не воле свој посао, већ често и немају способности да га врше. Правилна је тенденција да се за поверенике за просвету постављају школованији људи, а нарочито учитељи, али, при избору таквих људи требало би јако пазити. Ту сам видео много повереника, који уствари врло мало раде, претворили су се у административце, не схватају политичку страну своје функције, а себе сматрају интелектуалцима, што се није могло видети кроз њихову дискусију, али видело се по њиховом модерном и декадентном облачењу (друга је ствар лепо се и пристојно обући), необично дугачким ноктима које су пустили на свим прстима, а нарочито на малом прсту. Зар се може ићи у народ и борити за социјализам са онаквим ноктима и схватањима која треба претпоставити. Видео сам неколико радника и сељака – повереника за просвету, који очито немају велико образовање, али се труде да га стекну јер осећају да им је то потребно, а борбени су и у потпуности схватају политички значај задатака који стоје пред њима. Мишљења сам да би покаткад полуинтелектуалце са буржоаским схватањима требало заменити са добрим радницима и сељацима. Чест је био случај да су по питању курсева задужавани они људи који су већ презађужени (тога је нарочито било у АФЖ, многи учитељи показали су слабу свест). Тако на пример чим је у Скопљу нестало струје (Скопље је било месец дана без струје), учитељи су одмах распустили курсеве, уместо да нађу начина и да се потруде да се курс настави.

У дискусији поменута је и парола коју даје реакција на селу „Иде да се описмени, постаће учитељ“.

[...] Поставља се такође једно питање које има теоретски значај. У многим местима где живе мањине, не шаљу децу у мањинске школе, које тамо постоје, већ у школе са македонским, српским, итд. наставним језиком. Пошто се овде, колико знам то питање, појављује политички опортунизам код мањина, и пошто слање деце мањина у даље школе није правилно ни политички, а поготово кад има код нас још елементарна великодржавног национализма, неправилног односа према мањинама и националном питању уопште од стране неких просветних радника. По том питању чули смо већ контрадик-

торна мишљења, а друг Мире, министар просвете НР Македоније, мислим да је правилно поставио да деца мањина, у тим случајевима, треба да иду у своје школе. То што се појављује тај проблем долази отуда што се недовољно ради са мањинама политички у тим крајевима.

Конференцију водио је друг министар. Конференција је вођена конкретно, енергично и с великим познавањем и проблема и наставног кадра. Друг министар познаје поименично све руководиоце као и њихов рад. Нарочито је ударао по опортунизму и то у току самог излагања појединих дискутаната, постављајући им примедбе или питања која их разголићу као опортунисте.

[...] На крају дискусије по првом реферату друг министар осврнуо се на саму дискусију и указао на њене слабости. [...] Подвукао је недостатак самокритичности, затим административност повереника и инструктора. Осврнуо се на рад повереника, који је добио поверење од народа, а све препушта инструкторима и администраторима. Социјализам се не изграђује само у рудницима и фабрикама, већ и у школама. Ако се изградња провали на једном месту, храмаће све. Повереници често нису стручњаци, али они морају учити и морају то постати. Материјалне тешкоће постоје, али треба знати и савладати их: најбоља одбрана је офанзива. Друг министар осврнуо се и на клевете Информационог бироа, затим је говорио о значају борбе против неписмених, јер са неписменима не можемо изградити социјализам, а код нас (у Македонији) око 20.000 деце који су обавезни за школовање, налази се ван школе. Сви смо ми криви што је то тако. Треба обухватити сву децу, па макар на једног учитеља долазило и 200 деце, а нама је добро познато каква је разлика између поучавања у одељењу где има 35 и где има 200 деце. Осврнуо се затим на недостатак политичког рада уопште. Онај који ради треба да зна шта ради, треба то да воли, па ће исто и бранити. Показује како су неки пришли кажњавању родитеља због тога што деца нередовно посећују школу, а убеђивање је просто избегнуто. Затим је рекао да је изградња социјализма тежак пут (поредио са СССР) и да треба стварати не само људе са дипломом, већ са знањем и још к томе људе, праве људе. Што се тиче бежања учитеља са часова, то је преступ и у очима мале деце. Неодговорном односу који је постојао, мора се ставити тачка, затим је говорио о значају планирања, очигледности у настави, иницијативе и изучавања марксизма-лењинизма. Подвукао је потребу сарадње са синдикалном подружницом, на крају подвукао основне особине које морају донети успеха: иницијативност, смелост, одговорност и перспективност. [...]

Мало више цитирао сам речи друга министра зато што су оне врло поучне и што су дубоко деловале на слушатеље. Друг министар је отскора на овом месту и мислим да ће просвета под његовим руководством коракнути далеко напред [...].

У наставном програму за гимназије из географије промакнула нам је једна крупна грешка. У програму се говори о Моравско-вардарској области. То је великосрпска теза Џвијића и Милојевића.

Пошто немају довољно људи који би писали уџбенике, преводе их са српског и хрватског. Тако су превели Географију за IV раз. основне школе (издање Министарства просвете НР Србије), отштампали је, али је не издају, јер су мало касно приметили да има кривих постављања у том уџбенику. Тако на пример говори се погрешно о Грчкој, а други балкански рат постављен је неправилно, нарочито с обзиром на Македонију (књигу ће издати мало исправљену).

Пошто немају довољно стручних наставника за гимназије, Министарство просвете хтело је послати 30 наставника на курсеве по предметима у Загреб, али је из Загреба јављено да примају само тројицу. Македонија је тада предложила да узму бар 15, али је то одбијено. Колико је мени познато (то сам чуо кад сам био на конференцији у Загребу) на курсу се налази 30 наставника из Босне. Сигурно је да је у Босни најтежа ситуација, али је врло тешка ситуација и у Македонији и требало би је свакако помоћи. Можда на тим курсевима у Загребу није било довољно места, али требало би у току ове школске године или идућег лета организовати многобројније курсеве у Загребу, Београду, Љубљани (можда у још неким местима, па и у главним градовима осталих република).

Велики је проблем преводна литература, јер је мало има на македонском језику, а поготово мало на мањинским језицима у Македонији. То је, истина, ствар саме Македоније, али ће требати да их и ми на то потсетимо, као и да помогнемо.

[...] Кадар директора углавном је слаб. Ту се ради о мањем броју директора који су добри, већем броју мање способних, мањем броју оних који не ваљају ни у ком погледу, и једном броју млађих другова који су добри, али који имају мало искуства и још уче.

Један директор млад је, озбиљан, културан (свршио је Теолошки факултет, пореклом из богате породице) има ауторитета, лако схвата суштину ствари, хоће да ради по директивама, дисциплинован је. Упозорен на самокритику, даје је врло оштро, искрено и ненаметљиво; упозорење на потребу иницијативног решавања одмах је схватио, и то добро, тако да је приликом свог другог говора био за класу изнад дискусије коју је дао у првом. Уз помоћ и контролу може се добро развити (Куманово). Други директор је у средњим годинама, господин с добрим мишљењем о себи већ одавно, могао да буде директор у старој Југославији, опортуниста и покварењак, историчар који је за време окупације тумачио да су Македонци Бугари, а сада громогласним фразама хоће да направи утисак, који је потпуно несамокритичан, а упозорен на то из кукавичлука може да постане и самокритичан, али никада у тој мери да би му самокритика тако он мисли - могла нашкодити. Неискреношћу тона, неугодно делује на слушатеље, сви спустили очи и мисле да је лажов (очито је да га познају и да он зна какво мишљење имају о њему, али се на то не обазире). У школи вероватно диктатор и нико га не воли. Погрешно постављен за директора и та грешка – ма да то знају и у Министарству - још није исправљена (био је директор Потпуне гимназије у Прилепу, а сада је премештен за дерктора у Охрид).

Млад директор (испод 30 година) курсиста (учитељ са једногодишњим курсом на вишој педагошкој школи), без довољно образовања, политички добар, али конфузан и сигурно с недовољним ауторитетом (Непотпуна гимназија Царево Село). Млад директор (испод 30 година), курсиста као и малопре цитирани, интелигентан, политички добро изграђен, борбен, самокритичан, начитан, енергичан и радан – сигурно постиже успех. Кроз кратко време кад стекне мало веће искуство биће директор најбољег кова. Сада је директор Непотпуне гимназије у Битољу, али би га у што скорије време требало пребацити за директора на потпуну гимназију.

Директор Учитељске школе у Скопљу (близу 50 година) вероватно напредан пре рата, добро се држао за време окупације, примио данашњицу, али је неборбен и склон опортунизму кад треба борбено и револуционарно порвати се са тешкоћама. Има енергије, потстицан и помаган може још да буде користан.

Млађи директор, начитан, интелектуализирани сеоски учитељ, час амбициозан, час скептичан, склон иронији (то је врло нездраво), мисли да је револуционаран кад показује анархистичка схватања (непоштивање ауторитета, истина сакривено, Министарства просвете), вајка се пред објективним тешкоћама, гласно се жести, у суштини миран и сујетан. Треба радити на његовом преваспитавању па би, као врло способан, могао корисно да послужи.

Једна другарица која се труди, врло добронамерна, пришла данашњици, има много грађанског у себи, није схватила суштину наше борбе. Помагана, могла би бити од користи.

Неколико другарица које су ћутале, неколико млађих директора а који немају смелости, неколико директора који су проговорили, јер им је неугодно било што се види да не дискутују, али у ствари нису имали ништа да кажу, неколико старијих који мудро ћуте. У целини директорски кадар је доста слаб и овако како се претставио на конференцији, тешко ће испунити задатке који стоје пред нашим школом, али уз велики рад са њима добар део биће за нужду користан, један део развиће се у одличне руководиоце, а један део треба одмах, неке постепено сменити.

Основни недостатак који сам приметио код готово свих руководилаца, чак и онда кад су организовани, састоји се у томе што се читав рад у школи, настава и руковођење не ставља на политичку основу. Поједини наставници и директори сматрају себе марксистима, али то остају само речи, јер то не доказују свакодневним радом у сваком послу и сваког часа. Чак и многи искрено уверени заборављају да се њихово убеђење проверава кроз праксу.

[...] Пошто у интернатима нема довољно места, то су многи ученици били у приватним кућама, где их експлоатишу и слабо хране, а од ученичких родитеља узимају намирнице у великим количинама. Један овакав ученик рекао је директору да је за ручак јео само лубеницу, а другима опет не дају осветљење увече. Не треба ни говорити да на много места станодавци (обично су то „боље“ куће и „финији“ људи код којих ће се барем дете добро васпитати, како мисле многи родитељи са села) поли-

тички негативно утичу на омладину, а исто тако негативно и у моралном погледу. Отуда следи задатак што бржег отварања што већег броја интерната. Разуме се да ми не можемо изградити одмах довољан простор за интернате, али је чињеница такође да се интернатима не посвећује довољно пажње у многим републикама. Међутим, то је питање једно од основних питања кад се ради о васпитавању и преваспитавању наше омладине. Неправилан став према питању интерната види се конкретно и у томе што отсеци за трговину и снабдевање врло често третирају интернате као нека приватна лица, тако да интернати имају огромне тешкоће у снабдевању, тако да само у оним интернатима снабдевање је добро, где су руководиоци енергични, иницијативни и сналажљиви. Да је питање интерната потцењено види се и по томе како се пришло питању васпитача, али о томе писао сам већ у једном ранијем извештају.

[...] Што се тиче односа према омладинској и пионирској организацији, било је наведено неколико примера неправилног односа. Наставница АТАНАСКОВА (из Царевог Села) каже „Не тиче ме се пионирска организација“. На школу из среских одбора Народне омладине шаљу се откупана предавања, која треба одржати пионирима, али су та предавања писана високим стилем, тако да деца не могу ништа да разумеју. Уопште је указано да се не посвећује пажња пионирима по школама, већ само омладини. Наведени су примери да – противно свим директивама Централног већа Народне омладине – слаби ученици су у руководству омладинске организације. Тако, секретар омладинске организације у гимназији пропуштен је на матуру (после многих слабих оцена) и на матури добио пет слабих оцена. Другарица из Земаљског већа Народне омладине почела је да критикује Министарство, јер, како сам после сазнао, Министарство је тражило да се ослободе сви омладински активисти који имају слаб успех у школи. Изгледа ми да је то ослабило организацију. Друг министар после се врло добро осврнуо на рад омладинске организације у школи, њен велики значај и на помоћ коју треба директор и синдикална подружница да јој пружи, али исто тако указао је да се организација Народне омладине по школама прошле године бавила само организационим питањима (углавном мењањем и попуњавањем секретаријата по школама, задуживањима и раздуживањима), а није вршила задатке који стоје пред организацијом.

Наведен је пример како децу родитељи употребљавају у производњи. Тако у крајевима где је производња дувана главно занимање, у месецима новембру и децембру деца ништа не уче, слабо успевају, јер раде преко целе ноћи на калулпљењу дувана (Неготин).

[...] Слабости у организационом питању, питању идејности и научности наставе, отежавају проблем правилног васпитавања омладине, а сви ти недостаци произилазе углавном отуда што се читав рад није поставио на политичку основу, односно што политички моменат као одлучујући у давању перспективе, није схваћен као основна полуга, што сва проблематика није схваћена као политичко питање. То је карактеристично за директоре који себе сматрају чиновницима и тако раде, а има их много таквих. Отуда произилази бесперспективност у раду, спонтаност у напредовању, слабо развијено осећање одговорности, неиницијативност у решавању објективних тешкоћа и опортунистичко правдање неуспеха објективним тешкоћама. Објективне тешкоће постоје и још ће дуго постојати, али се оне у истим условима негде отклањају, а негде не. Очито је отуда колики значај има субјективни, свесни елеменат. Сасвим је природно (требало је то и предвидети) да је код нас искрену проблем добре организације и стихијности по том питању, проблем идејности и научности наставе и спонтаности и опортунизма по том питању, питање уздицања стручности, питање дисциплине итд. итд., али исто тако наши руководиоци на терену треба да знају да се та питања тако оштро постављају зато што је њих донела револуција, што су то питања револуције уопште, а културне револуције најпосле, револуције која још траје. Живети у револуцији, а хтети живети мирно и без бриге, делати нереволуционарно, није могуће, а да се не дође у сукоб са свим захтевима које поставља пред нас наша револуција. Делати и радити на извршавању задатака у условима револуције и револуционарних преображаја који трају није могуће без револуционарне политике. Свако друго схватање демобилише, пасивизира, наводи на стихијност и спонтаност. Схватање да су задаци који стоје пред нама револуционарни задаци, мора да пробуди оне који су се мало успавали, мора развити иницијативу и борбеност, и у том је практична суштина оваквог постављања. При том, разуме се, да ми у данашњим условима не треба да примењујемо све методе револуције, већ њен дух, а најбољи пример на који се треба стално позивати – не испуштајући из вида да ми и данас живимо у револуционарном прериоду, у револуционарној борби – је народноослободилачка борба која је показала како се мобилишу снаге на извршењу задатака, како се отклањају

објективне тешкоће. Без упорног третирања и решавања свих проблема, као проблема који уједно имају свој политички значај, не може се ни замислити добар руководиоца данас и у нашим условима. То питање треба поставити тако и заопштити га и даље у том смислу. Без тога, циљ и резултат нашег рада у школама, на што не треба ни једног момента заборавити, а наши руководиоци на терену врло често заборављају, тај циљ и задатак васпитање омладине у комунистичком духу – не може се остварити. Карактеристично је у том погледу небрига и незабринутост, што поред великог броја свесне омладине, ми у школама имамо велик број омладине (разуме се да ту игра велику улогу и слаб социјални састав наших гимназија, нарочито у вишим разредима), у првом реду у великим градовима, која је заражена негативним, покаткад нихилистичким и декадентским схватањима и да она врши утицај и на изваншњи део здраве омладине (то је чињеница у којој сам писао у једном ранијем извештају, и врло би је неправилно било потценити). Борба против тога, изоловање нездравих елемената, слабо се спроводи, читав тај крупан проблем често се не третира, као и да не постоји (то долази и од непознавања школе) и очито се потцењује.

Све ово што сам изнео овде не односи се само на Македонију, али је Македонији потребно пружити што већу помоћ.

Смрт фашизму – Слобода народу!

16. IX 1948., Београд

Иван Лерик

AJ; 317-48-71

157 ПРОСВЕТНИ ИНСПЕКТОР ИВАН ЛЕРИК, БЕОГРАД
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

Предмет: Извештај са конференције
директора средњих
школа у НР БиХ

МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

27 и 28 јануара 1949 год. присуствовао сам као делегат овог Министарства конференцији директора гимназија, учитељских и средњих стручних школа, одржаној у Сарајеву. У Сарајево стигао сам дан раније и узео у Министарству просвете разне инспекторске и директорске извештаје, како би се што боље упознао са ситуацијом пре почетка конференције. Податке које сам нашао у извештајима нећу посебно износити, већ ћу их везивати по проблемима који су истакнути у току дискусије. [...]

После излагања друга Помоћника развила се дискусија. У даљем свом излагању износићу проблеме по реду како су постављени у извештајима које сам читао, у дискусији која се водила и у разговору које сам имао са појединим директорима и друговима из Министарства просвете.

Што се тиче објективних тешкоћа, оне су стварно велике. Због немања школског простора, у току дана одржава се настава у 3, 4 и 5 смена, а увече још и курсеви. Притом, као што већ рекох, број часова у једном разреду износи 20-21, што је за 6-10 часова мање но у гимназијама у другим републикама. Ученици врло често пешаче до школе и натраг по 20, 25 и више километара. Осећа се општа несташница бележница, оловака, папира и уџбеника. Ученици у највећем броју места, до месеца децембра нису имали свезака (то недостаје углавном и сада), па су писали школске задатке, како рече један директор, на папирима разне боје и разног квалитета (од пакпапира до папира за машину), а негде уопште за прва 4 месеца нису написали ниједног школског задатка. Што се тиче уџбеника, има случај да у једној школи у једном разреду немају ни једне једине читанке. Помањкање простора је толико акутно, да су у једној школи (Бихаћ) затворили један од нужника који је био потребан, и преправили га у кабинет (физикални). Због недовољног броја клупа у многим школама у клупи која је одређена за двоје ученика седи четворо или петоро ученика. Ученици, нарочито у нижим разредима, сиромашни су и често немају обуће. Ученици у неким местима (на пример Горажде, али има веома много таквих места у БиХ) не могу да уче чим почне сумрак, јер немају осветљења. Један директор рече ми да ученици у таквим местима читају и пишу крај огњишта или отворених пећи. Разуме се да у таквим местима необично је тежак и рад наставника. Због недовољног броја кадра, због пребацивања и допуњавања кадра,

необично често врши се подела предмета у школи, што такође утиче на квалитет наставе. До месеца јануара, у неким школама 10 и више пута мењали су се наставници, а према томе и подела предмета. Школе су углавном слабо снабдеване наставним средствима. У нижој гимназији у Дувну нема ни једне једине географске карте. Због релативно ретке мреже школа, у школама има много ученика – путника, који долазе возовима. Ти ученици устају пре 4 сата. На неким пругама укинути су локални возови, па се ученици возе теретним возовима, а понегде, где је уведен ђачки вагон, не могу да уђу у њега, јер ту улазе и други путници, па се ђаци вешају по возовима. Многи директори тужили су се да је програм преопширан.

Један директор предложио је да се свим школама доделе радио-апарати, како би се бар на тај начин у понеким забаченијим местима, живот наставницима учинио пријатнијим. У БиХ има 63 гимназије и мишљења сам да би се то могло учинити.

Интерната нема довољно, а и они који постоје углавном не одговарају. Интернати су претрпани, а исто тако има и сувише мало васпитача. У Љубушком на пример, на 400 ученика долази један васпитач. Хигијенске прилике у интернатима су слабе, а здравствена служба углавном не функционише. И у овим приликама могло би се много више учинити кад би директори посвећивали већу пажњу интернатима. Из дискусије се видело да многи директори сматрају да их се интернат уопште не тиче, пошто интернат има свога управника, који, разуме се, није квалификовано лице и најчешће не одговара дужности коју врши. Мислим да је хитно потребно послати акт о интернатима, који смо саставили. Васпитачи по интернатима слабо су квалификовани и слабо врше своју дужност, и то само делом због своје преоптерећености, а највише због својих субјективних недостатака. Питању интерната уопште, у читавој држави мораће се посветити далеко већа пажња, а сада се може констатовати да су интернати од стране Министарства просвете били потцењивани. Интернати су једно од основних средстава за даљу демократизацију наше школе, мењања социјалног састава ученика и дизања квалитета наставе. По питању интерната опширније сам говорио у поменутом акту, а нарочито о питању васпитача. Један директор у дискусији рече да васпитачи уопште не врше васпитачку дужност, већ се цели њихов задатак своди на буђење ученика ујутро, и због тога ученици их називају „будилницима“.

По питању снабдевања школа, ученика и наставника, има много тешкоћа. Школе, на пример, не могу доћи, између осталог, до шпорета који се продају по везаним ценама. Тај проблем расправљен је код нас и требало би га коначно решити у споразуму с Привредним саветом ФНРЈ и Министарством трговине и снабдевања ФНРЈ. У многим местима тешко иде и са гарантованим снабдевањем. Један директор истакао је као проблем снабдевање ученика, млађих од 14 година, нарочито обућом. [...] Гарантовано снабдевање наставника требало би такође решити у смислу разговора који су вођени у овом Министарству. Напоменуто је да у многим мањим местима нема мензи, па је исхрана наставника врло слаба, и због тога су често апатични и песимистички расположени. Поред мене седео је један директор у врло трошним ципелама, које су на самој капици ципеле имале грдну закрпу (врло невешто направљену) а кроз горњи део коже, испуцане на многим местима, виделе су се чарапе. Тога дана у Сарајеву било је врло хладно. У разговору са инструкторима и инспекторима сазнао сам да би и њима требало додељивати одећу и обућу по ванредном снабдевању, јер се приликом обиласка терена одећа и обућа веома троше.

Здравствена служба врло слабо функционише. О томе смо опширно писали у нашем распису од пре два месеца, у ком су предвиђене извесне организационе мере и контрола извршавања, како би се, и поред свих објективних тешкоћа, (недостатак лекара) здравствена служба поправила. У Добоју, на пример, има, према изјави директора, туберкулозних ученика који иду редовно у школу, а не врши се никакав здравствени преглед над ученицима. У Травнику управа болнице одговорила је школи да има само два рентгена и да не може прегледати децу. Мислим да са два рентген апарата могли би прегледати и школску децу. Директори уопште, а и министарства просвете, питању здравствене заштите посветила су необично малу пажњу, јер до поменутог расписа, у министарствима просвете уопште није постојало лице задужено по питању здравствене заштите. Понегде директори показују више иницијативе. У Билећу на пример, где нема лекара, повезали су се са војним лекаром. Здравствено стање многих наставника је слабо, многи су исцрпљени. У Завидовићима, према извештају директора гимназије, у

интернату радила је васпитачица с отвореном туберкулозом још у месецу новембру прошле године. Упозорио сам Помоћника министра на ово место из извештаја, он си је записао и вероватно ће проверити то.

Објективне тешкоће изнео сам онако како су приказане у извештајима и дискусији, али притом имао бих да напоменем ово: објективне тешкоће у БиХ веће су но другде, и свакако требаће да друге републике дају помоћ у сваком погледу, што досада ни изблиза није рађено како треба, али о том ћу говорити касније. Међутим, осећа се да је руководећи кадар у просвети: директори, инструкторско-инспекторски кадар – декуражиран због тих објективних тешкоћа. Директори не руководе школом како треба (то не важи за све директоре), познавајући објективне тешкоће које постоје, углавном губе перспективу и недостаје им иницијативности, снажљивости и борбености у решавању тих проблема. Основни недостатак јесте недовољан политички рад. У БиХ питање политичког рада поставља се оштрије но ма где другде, баш због објективних тешкоћа које су веће но ма где другде. О недостатку политичког рада говорићу доцније.

[...] Како се види из извештаја, ма да се о том карактеристично мало говори (опортунизам директора и инспектора), у школама води се идеолошка борба са застарелим схватањима, и навикама. Међутим, потпуно је сигурно да се та борба не води у довољној мери, не заопштрава се како треба и да су се многи директори, бар до сада показали недорасли том послу, као и да Министарство просвете том питању није посветило – на делу и по резултатима – довољно пажње. Необичан је случај наставника у Зеници, који је тражио премештај, није га добио, па револтиран није дошао чак ни на седницу коју је са наставничким саветом одржао инструктор после завршетка инспекције. Други наставник, професор Илић из Тузле, није дошао на завршну седницу после матуре, иако га директор више пута лично позивао “јер не може оставити друштво у кафани”. Наставник Хоџић из Тузле, није скидао у разреду фес, а ученицима муслиманима забрањивао је да га поздрављају друкче, него са „мерхаба“. У једној школи био је и наставник (тај је суспендован) који је тражио да му ученици донесу јаја и друге живежне намирнице. [...]

У дискусији наведено је да синдикалне поджнице немају никаквог плана рада по питању идеолошког уздизања наставника, сами нису израдили, а од Земаљског одбора ништа нису добили. У вези с тим, подвлачим поновно (о томе сам већ неколико пута говорио и у ранијим извештајима), требало би организовати једно интерно саветовање у нашем Министарству са Синдикатом просветних радника Југославије, на ком би се правилно то питање и координовао рад по још неким другим питањима. У том смислу у овом Одељењу израдила би се тематика за ово саветовање.

Што се тиче резолуције Имформбироа, нашао се међу резолуционашима један наставник руског језика, и то је Рус – емигрант, који се сада налази у затвору (Брчко). За њега ми рекоше да је за време окупације био мањи од макова зрна, после ослобођења политички је слабо радио и тек сада се испрсио.

Добар део директора слабо је задовољан на својој дужности. То су људи неиницијативни, неборбени, који су се изгубили у мору проблема и прихватају се решавања час једног, час другог, а ништа не реше до краја или како треба. Притом, не прилазе питању руковођења школе и решавању задатака који стоје пред школом, као политичком питању. [...] А без тога, нарочито у приликама у којима се налазе школе у БиХ, није уопште могуће правилно руководити и извршавати задатке. [...] Неки директори своје писмене извештаје свели су на голу статистику, иако им је било одређено на која питања треба одговорити. Међутим, њима је изгледало сувише шкакљиво да одговарају на извесна питања, јер би се из одговора видело како ради и како се бори директор и наставници за бољи квалитет и социјалистичко васпитање омладине. Код неких директора примећује се да имају неправилан однос према омладинској организацији у школи и уопште не не помажу, други опет формално држи везу, али уствари потцењују могућности НСО и у ствари не даје јој помоћ. Има директора који одлично сарађују са омладинском организацијом и у таквим школама НСО је, како рече један директор, десна рука директору (Бијељина, Билеће). Понеки директори доказали су свој неодговоран однос према задацима који стоје пред њима, већ и тиме, што за цело време конференције уопште нису ништа бележили иако се на тој конференцији могло штошта научити. [...] Због немарности, у првом реду директора, у неким школама нису

били застакљени прозори још ни крајем месеца новембра. Мањи број директора показао је кроз дискусију елан, одушевљење и борбеност, без чега није могуће руководити школом. Према излагању појединих директора види се да неке организационе јединице у школи, као: стручни активи, разредна већа, наставнички савет, разредни старешина, слабо раде. Изгледа да Министарство просвете још увек није послало на терен Правилник о раду разредних старешина, разредног већа итд., који смо ми Министарству послали још пре три месеца.

У дискусији истакнуто је да ученици из основне школе долазе понекад скоро потпуно неписмени, чему је узрок само делом - слаба стручност учитеља - курсиста и друге објективне тешкоће, а већим делом слаба инструкторска служба и недостатак контроле. Неки директори предлагали су да се уведе искључивање из школе због већег броја слабих оцена на крају првог полугодишта. Без нашег одобрења Црна Гора је то већ увела и, требало би донети решење по питању искључивања слабих ученика. Мишљења сам да би требало увести ово искључивање, као што је било и у старој Југославији и могу то посебно образложити. О квалитету знања код ученика било је мало речи, али углавном стекао сам утисак да је оно доста слабо. Наведен је пример ученика виших разреда, који је питао наставника где се налази држава УНХРА, а друга једна ученица VIII разреда, одговарајући из историје лекцију о старим Арабљанима, не зна да ли Арабљани имају и данас државу или не.

Рад омладинске организације у школама, иако је у многим школама врло добар, углавном је слаб. Велик је проценат слабих ученика, а нарочито у вишим разредима. Иста ситуација је и у другим републикама. Велик је број ученика, нарочито виших разреда, чије је владање у школи слабо. Ученици много изостају са часова, и то углавном неоправдно, наставници опавдавају часове, а омладинска организација у многим школама ћути и не заострава то питање. Карактеристичан је велик број изостанака, нарочито у вишим разредима. Тако на пример, од IV до VIII разреда Женске гимназије у Сарајеву, број изостанака много је већи него у нижим разредима. Тако, 164 ученице виших разреда имају 1825 часова изостанака до I класификационе седнице (половина новембра), а 423 - нижих разреда (слабија деца, по правилу сиромашнија, социјални састав у нижим разредима много је бољи него у вишим) имају 2451 час изостанака.

Ученици (то су научили од наставника, а слична је ствар била и код министарстава, па смо ту скоро интервенисали) потцењују Фискултуру, Певање и Цртање, изостају својеволјно са тих часова и добијају неоправдане часове. Омладинска организација у многим школама не реагира на питања која су основна за правилан рад омладинске организације. Тако, не реагира се по питању слабог ученика, па чак и чланови Секретаријата често имају слабе оцене. Не води се борба против преписивања, шаптања и разних других смицалица које употебљавају ђаци, већ се такви ђаци помажу и прикривају и од стране омладинске организације у тим школама. У једном вишем разреду у Травнику, било је организовано да се нико не јавља на наставникова питања „Ко зна“. Слаби и негативни ученици извршили су притисак на оне који уче и ови су им се повиновали. Омладинска организација у тој школи није схватила да је потребно борити се против оваквих застрањивања, која у ствари саботирају правилан рад школе. [...] У писменом извештају директора Мушке гимназије у Мостару каже се: „Основна црта VIII разреда је непоштовање рада, реда и непризнавање ауторитета наставника“. Друг Кулешић је на седници наставничког савета рекао: „Они не поштују никога. За њих ауторитета нема. Кад би се појавио да им предаје лично друг Тито, они не би одали ни црте признања. Код њих убеђивање не вреди, они поштују само себе“. Омладински секретаријат врви опортунистима, неки међу њима светкују празнике, а други имају слабе оцене. Секретаријат говори општим фразама „Није добро стање у школи“, а не води се борба у најгорим разредима - VII и VIII разреду, где је легло нереди и највећи број чланова секретаријата. Када су прочитане казне ученика VIII разреда, члан секретаријата, ученик VIII разреда, узвикнуо је „Диктатура професоријата“. Има случајева у тој школи да ученици III разреда иду увече по локалима и пуше, не поздрављају наставнике. Директор каже у извештају: „Знање није њихов циљ, него теже да што лакше дођу до сведоче“. Један ученик VII разреда дао је овакво објашњење: „Ми не радимо највише стога, јер свако се бори да лако живи. У социјализму свако тежи бољем животу, па и ми“, притом тај ученик сматра да је бољи живот ако се ништа не ради. [...] Бајрам је у вишим разредима празновало готово 100% ученика (односи се на гимназију у Мостару) а у нижим разредима мањи број. Директори потпуних гимназија говорили су да готово нико од ученика неће да иде на филозофи-

ју, у неколико школа ни у војне школе, а сви говоре да ће студирати журналистику, дипломатију, филмску режију и сл. У вези са омладином, нарочито у вишим разредима гимназије, постављају се многи тешки проблеми, и то не само у БиХ. Такви разни испади и застрањивања по питању учења, по питању дисциплине и понашања, по питању васпитавања и преваспитавања, нарочито су карактеристични за веће градове. Сличних случајева и схватања има врло много у београдским гимназијама, загребачким, љубљанским, а исто тако и у већим местима у провинцији. Социјални састав у вишим разредима још увек је слаб. Отуда и долазе све недаће. Треба имати у виду да се данас класна борба у школама не води само по питању наставе, идејности и научности у настави, где сасвим мали број наставника свесно непријатељски делује, док огромна већина наставника труди се да правилно предаје свој предмет, али из незнања не може за сада још (барем велики део), да правилно интерпретира своје знање – већ углавном по питању социјалистичког васпитања, које наставници кроз процес наставе не дају у довољној мери ученицима, а, нарочито кроз омладину у којој један део преноси буржоаска схватања и идеологију на велик део наше омладине. Не треба заборављати да у вишим разредима има добар део деце буржоазије, који имају услова да делују на осталу омладину. Врло често та су деца боље обучена, живе у бољим приликама, имају у извесном смислу већу културу и делују чак и на омладину сиромашног порекла. У већим градовима имитирају их и у оделу, у начину живота, у разним негативним схватањима. Пошто се по нашим школама од ослобођења наовамо (без обзира на постигнуте успехе који су великим делом и сувише мали према нашим потребама) мало политички радило, негативни утицај буржоаске идеологије и схватања врло је јак. [...] Буржоаски утицај у школама првенствено се огледа у слабом успеху (без обзира на објективне тешкоће које само делом проузрокују слаб успех), често неправилном ставу према учењу и према раду уопште, у непоштовању ауторитета наставника и ауторитета уопште, у анархистичко-индивидуалистичком схватању да је живот само уживање и сл. Стога би било потребно да се одреди политичка линија рада омладинске организације и синдикале организације наставника у школи. [...]

У борби за подизање квалитета наставе у школама, основне су полуге: срески инструктор за основне школе, директор гимназије и инструкторско-инспекторски кадар у министарству просвете. Притом, разуме се, треба предузимати све остале мере за уздизање наставног кадра у основним и средњим школама (стручни активи, помоћни инспектори, стручни курсеви, рејонске конференције итд.). Међутим, потребно је уздизати директоре, инструкторе и инспекторе. У том смислу израдили смо извесна упутства и њих би што хитније требало послати на терен. На том саветовању, углавном нисам ништа ни говорио, већ сам тражио од њих да се осврну на свој рад и изнесу своје тешкоће у раду, које ометају њихове инструкторско-инспекторске дужности. Тај материјал нам је утолико више потребан, што ово Одељење још у току ове школске године предвидело је једну конференцију са инспекторима. Инструктори су углавном изнели ово: Њих има и сувише мало, па не могу редовито пружати помоћ наставницима, а поготово сада када треба да обилазе и стручне школе. [...]

На крају напомињем неколико разнородних проблема који су се поставили у току дискусије. [...] У Варешу у гимназији станују и часне сестре и негативно делују. Друг Министар рекао је директору да извести претседника Среског народног одбора о томе и да га тај, у року од 10 дана извести да ли су се опатице иселиле, јер да ће иначе затворити школу. У једном инструкторском извештају прочитао сам да један учитељ, Србин, који ради у муслиманском месту, да би се приближио народу, ставио је фес и иде у дамију. Из другог неког извештаја чита се како је један учитељ прошле школске године, затворио на три дана школу и са добровољним милиционерима – сељацима, био у акцији против неких банди које су се тамо појавиле. [...]

Смрт фашизму – Слобода народу!

5 II 1949 г., Београд
AJ;317-48-71

Иван Лерик

158 ПРОСВЕТНИ ИНСПЕКТОР ИВАН ЛЕРИК, БЕОГРАД
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

Предмет: Извештај са службеног пута у
Загреб и Ријеку - присуствовање
конференцији директора у Загребу
и обилазак италијанских школа на Ријеци

МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

[...] Веронаука и борба против мистике

Из дискусије видело се да не само што неки наставници шаљу своју децу на часове веронауке, већ и неки од присутних директора. Друг Помоћник поставио је присутним директорима питање да ли њихова деца посећују часове веронауке и да ли њихове жене иду у цркву. Показало се – после многих скањивања – да тројица присутних директора имају жене богомољке и да ту нису ништа успели, а двојици иду и деца у цркву и на часове веронауке. Кад им је постављено питање на који начин они воде борбу против посећивања веронауке итд., марали су одговорити да по том питању ништа нису урадили, иако су били се већ припремили да говоре о успесима који су постигнути на том пољу. Директор из Винковаца није се јавио да одговори на питање друга Помоћника, већ је признао да му деца слушају веронауку тек кад је апострофиран. Сам тај случај много говори о критици и самокритици. Наиме, директори на крају свог осврта требало је да се обавезно самокритички осврну на свој рад, само та самокритика и није била самокритика, јер су као своје недостатке увек износили некакве непремостиве објективне тешкоће. Један директор похвалио се да се у његовој школи не учи веронаука, а после се установило да се веронаука не учи из простог разлога што је вероучитељу, због негативне карактеристике, одузето право даљег предавања веронауке. Примећено је у Дубровнику да се веронаука учи илегално, а да школа о томе ништа не зна. У Сплиту, на црквеним вратима био је прибијен распоред часова веронауке по разредима. Исто тако у Сплиту на црквеним вратима попови су извесили своје црквене зидне новине, у којима било је песмица и чланака религиозног садржаја, а нису недостајале ни илустрације. По многим школама појављује се предратна религиозна литература (анђеол чувар, шапирографисане Судетине песме и сл.) и то иста литература у разним школама, што указује на организовано растурање ове штампе. Има случајева да под утицајем попова (Нова Градишка) родитељ туче свога сина, активисту у омладинској организацији ако бар једанпут месечно не оде у цркву. У истом месту становка прети детету са села које није нашло места у интернату, избацивањем из стана ако сваког дана пре почетка наставе не оде у цркву. У Сиску ученице виших разреда увеле су у моду специјалан начин ношења плетеница на темену главе, у облику крст. Њих у Сиску зову крстоноше. У Загребу доминиканци вабе децу давањем бомбона, ликера и фудбалске лопте. У Чаковцу вероучитељ у основној школи говорио је одабраним ученицима IV разреда како комунисти нису добри, Тито је зао, и сада – вероватно у вези са Резолуцијом Информбироа – је у затвору. Тај поп је ухапшен. У Вуковару на састанку омладинске организације у једном разреду одржана је молитва, а у VI разреду уместо молитве имају сваког дана минуто ћутања. Так учитељске школе у Загребу, Грундлер, синовац загребачког каноника, каже „Ја верујем у бога и ако не могу одговорити на свако питање, то је зато јер нисам још зрео, али учени теолози могли би одговорити на свако питање“. Што се тиче наставника има их који иду редовно у цркву. Директор из Огулина каже да тамо има две цркве. Једна наставница иде у обе а други наставници само у једну. С обзиром на питање веронауке у НР Хрватској, могло би се рећи да том питању до скоро директори школа уопште нису посвећивали пажњу, сматрајући то приватном ствари, или, што је још теже, избегавали борбу по том питању, сматрајући да је то врло деликатно питање и да у њ не треба дирати. Међутим, сада има појава падања у други екстрем. Тако директор из Нове Градишке каже да, пошто је образложио ствар својим побожним наставницима, они нису више ишли у цркву у Новој Градишци, већ су ишли у село Церкник, 4 километра удаљено од Нове Градишке. Кад им је и ту доскочио, они су почели – како је он приметио – да иду касно увече у цркву у Новој Градишци, кад их нико не види. Кад се сазнало да је један професор у Книну, бивши директор, био на бадњидан у цркви, позван је на одговорност и пред делегатом Обласног НО Далмације изјавио да је он ишао само по навици, али да кад је тако, неће више ићи. Очито је да се само административним мерама овакве врсте

тај проблем не може решити, а исто тако да се у оваквом начину борбе крије и опортунизам, тј. из опортунизма једне врсте пада се сада у неки „леви“ опортунизам. Осим тога, очито је да питање религије теоретски није потпуно јасно нашим директорима. Свакако је потребно имати на уму да питање религије подређено је интересима класне борбе, конкретно код нас, изградње социјализма, што даље значи да ми не смемо оваквим „јуришем“ одбити од себе људе који хоће да граде социјализам. С друге стране, то никако не значи да се сме отупљивати борба против мистицизма. По том питању требало би да се напише један директиван чланак или да се да упутство, јер је то питање заиста врло сложено, а наши другови често не знају како треба правилно борити се против мистике. У сваком случају мислим да би требало превести на наш језик Лењинов чланак „Став радничке класе према религији“.

Рад непријатеља у школи

У вези са Резолуцијом Информбироа клерофашисти почели су ширити паролау да је Русија империјалистичка земља и да ми треба да будемо што даље од Русије. У Сплиту појавили су се некакви споменари на чијој првој страни постављена су конкретна питања. Сва та питања усмерена су идеалистички, а једно од њих врло конкретно пита: „Какво је ваше мишљење о Англо-американцима“. У Новој Градишци после Резолуције Информбироа клерофашисти били су подигли главу (четворица избачена из школе). Приликом испитивања тих ученика показао се опортунизам многих наставника. Свим средствима покушавали су да се извуку из комисије која ће ствар испитати, како не би никоме се замесрили. Кад је требало донети одлуку о искључивању, сви наставници сложили су се, али многи су избегавали да дају своје мишљење. У Дарувару у пољопривредној школи, у вези с поменутом резолуцијом, створен је терористички центар, који је поставио себи за циљ убијање руководиоца из народне власти и Партије. Из истог места пребачен је у току школске године у VI разред гимназије у Бјеловару један ученик, члан те исте организације, клерофашиста, који је имао задатак да нешто слично организује и у Бјеловару и који је почео да иступа на часовима наставника активиста с намером да им руши ауторитет. Пре но што су наставници упознали га, ухапшен је од стране УДБ-е, која је већ била ухапсила читаву ову групу у Дарувару. Као присталица Информбироа ухапшен је директор учитељске школе у Шибенику. Секретар Градског одбора објаснио је ученицима деструктиван рад тога директора. Сећам га се са лањске конференције директора у Загребу, кад је опортунистички иступао баш по питању веронауке. Наиме, утврдило се да омладина учи веронауку у Семеништу, а из његовог излагања видело се да он мисли да се та ствар њега не тиче. Другови који га познају кажу да је био болесно амбициозан.

На II гимназији у Загребу (том директору жена иде у цркву) покушао се организовати штрајк у коме су учествовали и неки чланови Секретаријата омладинске организације. Кад су саслушавани, један од њих, припретио је да ће ићи да се жали у Совјетски конзулат. У Сушаку организован је једнодневни штрајк у вишем разреду због тога што је премештен један наставник који не ваља. По школама реакција шири разне пароле, тако „Не треба учити, јер ко је испунио анкетни лист (ученици су попуњавали анкетне листове у III до VIII разреда) биће пропуштен да се упише у школу коју је назначио у анкетном листу, у другом месту „Они који су у анкетном листу написали да неће ићи на факултете који су директно везани за производњу, биће оборени“. Међу матурантима се говори „Не треба учити. Ако извучеш лако питање, проћи ћеш; ако извучеш тешко питање, пропао си у сваком случају“ (Нова Градишка). У Сплиту међу матурантима постоји парола да треба свакако добити једну слабу оцену, па онда ићи на матуру ујесен. Директор је реаговао на то тако да је предложио на овом саветовању да се овакви ученици, који су срачунато зарадили једну негативну оцену, пропусте како би се на тај начин омео њихов план, или да им се „дода“ још једна слаба, како би пали на годину дана. То су „мере“ уместо политичког рада. [...]

Смрт фашизму – Слобода народу!

Београд, 11 априла 1949 г.
AJ;317-52-75

Лерик Иван

**159 МИЛ. СТОЈОВИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЈЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ**

НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ

Одјељење за школе

Број: 13707

Цетиње, 12 јула 1949 г.

ПРЕДМЕТ: Тромјесечни извештај

МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

Доставља вам се тромјесечни извештај за април, мај и јуни 1949 године.

1) ПРЕТШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ

У току минулог тромјесечја организован је и извршен преглед васпитног рада у установама за претшколско васпитање. Овај преглед извршили су школски инструктори среских односно градских народних одбора и службеници Министарства просвјете. Резултати рада за ову годину су мали, не толико због нестручности васпитачког кадра колико због слабе организације ових установа. За васпитачко особље одржава се 45-то дневни течај у Херцеговном, а за референте среских односно градских народних одбора који раде по овим питањима одржаће се у истом мјесту 10-то дневни семинар. Службеници Министарства, који раде у отсјеку за претшколско васпитање, обишли су у априлу и мају 5 среских одбора и указали им организациону помоћ у погледу установа за претшколско васпитање.

У Котору је организована радионица за израду васпитних сретстава, организована је на интервенцију овог Министарства, њен капацитет је за сада мали али ће се према потреби моћи појачати.

Организација ових установа у нашој Републици је слаба. Градски и срески одбори им не указују потребну помоћ.

2) ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Број школа и одјељења остао је непромијењен. Школска година завршена је 25 јуна изузев у 28 школа. У овим школама рад је продужен до 13 јула из разлога што је у њима био прекид рада у току године или су радили привремени учитељи са недовољно успјеха, те приликом завршног прегледа није-су показали задовољавајући успјех.

Квалитет наставе у основним школама још не задовољава а нарочито је слаба настава историје због недостатка приручника односно уџбеника. Учитељи у већини не умију да користе литературу и да се успјешно припремају за наставу историје. Уопште узевши настава је боља него прошле школске године.

У мањинским школама (шиптарским) настава је слаба. Овим школама није пружена довољна инструктивна помоћ, јер нема људи који познају језик а да посједују потребна знања за овај посао.

Обична је појава да по селима са два или три одјељења ради један учитељ. Празних одјељења имамо још велики број.

Број неушколоване дјеце остао је и даље око 2.500, и поред разних настојања и прописа да се овај број смањи – није се смањило.

Упис за I разред за школску 1949/50 годину обављен је до краја јуна. Напомињемо да се број дјеце смањило и да је у већини срезова уписано више женске него мушке дјеце.

Крајем априла одржана су групна хоспитовања и консултовања школских инструктора за по 4-5 срезова и инспектора Министарства. Хоспитовања су вршена у подијељеним и неподијељеним школама, па после њих била су саветовања ради уједначавања наставног рада и одређивања критеријума оцјењивања учитеља. Хоспитовањима су присуствовали сви срески – градски инструктори.

При крају школске године одржана су годишња среска учитељска вијећа, на њима се претресао годишњи рад, успјех и неуспјех и саопштене оцјене учитељима. Уколико се неко жалио на оцјену вије-

ће, синдикална подружница и Повјереништво за просвјету и културу одређивали су комисије за поновни преглед рада.

Оскудијева се у школском простору, намјештају, ђачком и школском прибору, учитељском кадру – нарочито стручном.

Од уџбеника припремљене су читанке за III и IV разред и земљопис за III разред. Читанка за IV разред већ је у штампи.

При учитељској школи у Никшићу раде три четворомјесечна курса за привремене учитеље. Број посјетилаца је око 210. Привремени учитељи за мађинске школе упућени су у Призрен на тромјесечни педагошки курс пошто код нас није било услова за организовање сличног курса.

3) СЕДМОГОДИШЊЕ ШКОЛЕ И ГИМНАЗИЈЕ

За протекла три мјесеца рад у овим школама био је редован. За III и VIII разред гимназије и VII разред седмогодишње школе настава је завршена 31 маја. Виши течајни испит почео је 15 јуна а нижи течајни испит у гимназијама и седмогодишњим школама 18 односно 25 јуна (19 седмогодишњих школа су имале нижи течајни испит, број кандидата био је од 10 – 45). Ипиту су обављени по упутствима и у свим школама су им присуствовали изасланици Министарства.

Настава у осталим разредима гимназија и V и VI разреду седмогодишњих школа престала је 10 односно 15 јуна. Свечаност на крају школске године обављена је у свим школама, по упутствима, 14 јуна а у седмогодишњим 26 јуна кад и у основним школама.

Изасланици Министарства просвјете су у априлу посјетили све гимназије и средње стручне школе са задатком – уједначавање критеријума оцјењивања у једној школи и преношење тог критеријума на остале. Обилазак је користио како у погледу спровођења задатка тако и за упознавање успјеха по школама. У присуству изасланика, наставника исте струке и директора пропитивани су слаби, добри, врлодобри и одлични ученици. Оцјењивало се појединачно и на крају је дискутовано о мјерицу оцјењивања.

Квалитет наставе је нешто бољи него прошле школске године. И код ових школа поставља се питање историске наставе како је изнијето за основне школе.

Школе су увелико оскудијевале у уџбеницима и наставним средствима а специјално у ђачком прибору. Дobar број седмогодишњих школа оскудијевао је у школским просторијама, и у погледу издржавања није било довољно разумијевања од стране среских одбора.

Специјална одјељења која смо формирали од ђака, који су на крају првог полугодишта имали у нижим разредима 5 и више слабих оцјена, нијесу показала никакав резултат и ако им је посвећено пуно пажње и времена (око 5% ученика ових одјељења завршило је разред).

Дисциплина у школама се побољшава, нема честих и грубих испада од стране ђака. У погледу опште културе већина ђака још стоји доста слабо.

При свим гимназијама радиле су ђачке кухиње, у њима се хранило преко 2.000 ђака а скоро сви ђаци добијали су спремљено млијеко Међународног дјечјег фонда као допунски оброк. Десет седмогодишњих школа имало је сталне ђачке кухиње а све остале школе издавале су ђацима по један допунски оброк из дјечјег фонда.

Наставно особље је преоптерећено часовима и другим облицима рада са ученицима. Честа је појава да наставници држе недељно 30-50 часова. У седмогодишњим школама и нижим разредима гимназија раде већином учитељи.

За наставнике средњих и средњих стручних школа организован је семинар из марксизма – ленинизма. Семинар ће трајати 14 дана а одржаће се у Котору почиње 18 јула.

По питању уџбеника за средње школе мало се урадило, прикупљена је и сређена грађа за читанку I разреда и ускоро ћемо вам је доставити. Код нас се неће моћи штампати из техничких разлога. за ову годину смо закључили уговор са издавачким предузећем „Знање“ НР Србије да нам испоручује уџбенике за средње школе и уступили смо му наш контингент хартије.

За ученике виших разреда гимназије и средњих стручних школа organizovana su dva ljetovališta u kojima ће у три смјене лјетовати ко 450 омладинаца. Једно лјетовалиште је у Херцеговном а друго у Жабљаку код Црног Језера.

Завршен је виши течај за опште образовање радника у Тивту, испит је положило 8 радника.

Кругови технике организовани су код потпуних гимназија и учитељске школе, код седмогодишњих школа и нижих гимназија дјелимично. Све школе су узеле учешћа приликом прослава: недеље технике, Црвеног крста, борбе против туберкулозе, књиге итд. Неке школе су приредиле јавни фискултурни наступ а све су учествовале у извођењу среских слетова.

4) УЧИТЕЉСКА ШКОЛА

Настава у овој школи је завршена 20 јуна. Четири од сто ученика остало је да понови разред. Ученици III разреда послје одмора од 20 дана настављају школовање у IV разреду. Такође и ученици IV разреда, који су били постављени као привремени учитељи, настављају школовање и послје четири мјесеца полагаће дипломски испит.

Министарство је за овај период указивало помоћ инструктивног карактера и осталим средњим стручним школама, нарочито у погледу наставе општеобразовних предмета.

Преглед успјеха статистички приказан доставиће вам се накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОМОЋНИК МИНИСТРА,
Мил. Стојовић

AJ;317-9-23

160 НЕПОЗНАТИ АУТОР

– **МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

(Београд, 1949)²⁹

ORIJENTACIJA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA NA PITANJA ŠKOLSTVA [...]

ODNOS PREMA UČITELJIMA [...]

BORBA PARTISKIH ORGANIZACIJA PROTIV INFORBIOA NA UNIVERZITETU I [U] SREDNJIŠKOLAMA

1) Partiska rukovodstva na terenu ispoljila su veliku nebudnost time što nisu predvidela da će se među srednjoškolskom omladinom kolebanje jače ispoljiti nego li među radničkom i seljačkom omladinom. Ona su izgubila iz vida da malograđanstina, intelektualština, nezdrave ambicije, loš socijalni sastav đaka, izvestan uticaj buržoazije i sl., čega još uvek ima u priličnoj meri u našim školama, predstavljati pogodno mesto za delovanje raznih neprijatelja Partije i naroda. Zbog toga, umesto da su pojačale politički rad među školskom omladinom i prišle objašnjavanju raznih pitanja u vezi sa Rezolucijom kako bi još u klici ugušila svaki primer kolebanja, ona [partijska rukovodstva] su pasivno čekala da se prvo pojavi neprijatelj pa da tek tada preduzimaju mere (Bitolj, Nikšić, Cetinje, Caribrod). Partiska rukovodstva na terenu su svuda sa zakašnjenjem preduzimala mere da se omladini objasni celina pitanja u vezi sa Rezolucijom iako je kod omladine postojalo veliko interesovanje za ta pitanja. Usled toga, iako Rezolucija u srednjoškolskoj omladinskoj organizaciji nije predstavljala neki unutrašnji problem, ipak partiske organizacije u političkom pogledu nisu uvek postigle ono što su mogle postići da njihova budnost bila na visini, da su blagovremeno pristupile raskrinkavanju štetnoćinskog rada neprijateljskih elemenata i suzbijanju njihovog uticaja na ostalu omladinu.

2) Nedovoljna budnost, zatim izvesna pomirljivost i familijarnost prema oportunističkim i kolebljivim elementima koja se u početku u priličnoj meri pokazala na nekim univerzitetima (Ljubljana, Sarajevo pa i Zagreb) uticalo je na to da se borba protiv Inforbioa nije dovoljno zaoštravala. Dešavalo se da se neki članovi Partije uhapse, a da partiska organizacija nije ni najmanje na njih sumnjala. U Ljubljani se je partisko članstvo

²⁹ Документ је настао после 20. априла 1949.

na nekim fakultetima čudilo što se tokom zime ponovo zaoštava pitanje Inforbira kada je tobože sve razjašnjeno i pročišćeno već tokom prošlog leta.

3) U početku su mnoge partiske organizacije shvatile da je pitanje Inforbira pitanje isključivo komunisti i da samo unutar Partije treba voditi borbu protiv njenih neprijatelja. Zbog toga u Narodnoj omladini nije bila razvijena intenzivna politička borba, niti kroz ideološki rad dovoljno raskrskavane informbirovske klevete na našu Partiju. Iako su na primer, u Beogradu i Zagrebu zbog Inforbira isključivani članovi Partije, nisu istovremeno otkrivene i pristalice Informbira iz redova studentske omladine, koje su podpadale pod štetan uticaj isključenih članova. S druge strane, nije korišćena snaga Narodne omladine u otkrivanju neprijatelja naše Partije iako je bilo primera da su članovi Narodne omladine samoinicijativno dostavljali partiskim rukovodstvima svoje sumnje na neke članove Partije da su pristalice Informbira. Kad su u Zagrebu tokom zime antipartiski elementi štampali svoj propagandni materijal i razne klevetničke članke iz »Pravde« o drugih Inforbirovskih listova i to rasturali među studentima, neki članovi Partije nisu taj materijal pokazivali svojim partiskim rukovodstvima, dok su članovi Narodne omladine donosili taj materijal i predavali Univerzitetском partiskom komitetu.

Tek početkom ove godine kada su u Zagrebu, Ljubljani i Sarajevu otkrivene nove pristalice Informbira uočeni su ovi propusti i danas je na univerzitetima politički i ideološki rad mnogo intenzivniji. Organiziraju se predavanja po raznim temama, održavaju se povremeno političke informacije i osnovani su aktivni agitatora koji imaju za zadatak da u ličnom kontaktu politički deluju među studentima. Proučavaju se referati naših partiskih rukovodilaca, izučavaju se materijali Petog kongresa KPJ, omladinskog kongresa i kongresa Partije svoje republike. Prorađivana je budžetska debata u Narodnoj skupštini i materijal Drugog plenuma CK KPJ.

4) I sada se na nekim fakultetima u Zagrebu, Beogradu, Ljubljani i Sarajevu nedovoljno zaoštava stav prema kolebljivcima i oportunistima, među kojima se u stvari nalaze prikrivene pristalice Informbira. Partiske organizacije na pojedinim fakultetima sumnjaju u izvesan broj članova Partije da su prikriveni neprijatelji. Ima u nekim organizacijama mali broj članova Partije koji nikada neće da diskutuju o našem sporu sa SSSR-om. Oni izbegavaju svaku diskusiju o tome, a kada dobiju zadatak da na sastanku Narodne omladine uzmu učešća u diskusiji, onda obilaze čvorna pitanja spora. Jedan student Građevinskog fakulteta u Beogradu trebalo je da govori o politici naše Partije na selu. On je govorio o kulturnom radu na selu, izbegavajući da podvuče pravilnu liniju naše Partije u vezi sa socijalističkim preobražajem sela. U jednom referatu iz NOB-a drugi član Partije sa istog fakulteta nije nijednom spomenuo naš CK i druga Tita, već je samo govorio kako su komunisti vodili oslobodilačku borbu. Takvi su ljudi uglavnom pasivni u radu i izvlače se tobož potrebom da uče. Partiska rukovodstva smatraju da takvi stoje na liniji Informbira, ali se ova stvar nedovoljno zaoštava i ne isteriva na čistinu.

5) Ne prati se dovoljno kako pristalice Informbira sada deluju, kako se povezuju sa reakcijom, kako tumače sadašnju situaciju i uopšte šta konkretno rade na širenju svog uticaja. U nekim partiskim organizacijama pojedini članovi Partije se tolerantno odnose prema antipartiskim elementima, prema raznim parolama koje oni bacaju, na primer: zašto se kandidati ne primaju na otvorenim sastancima itd. Ima takvih primera da bivši članovi Partije okupljaju oko sebe grupe u kojima se nalazi po neki bivši član SKOJ-a koji nije kandidovan.

Sve ovo govori da budnost prema neprijatelju u nekim partiskim organizacijama još uvek nije na potrebnoj visini.

AJ; 317-1-1

(Београд, 1949)

[...] Матерњи језик

[...] Министарства просвете народних република правилно су схватила велики значај буквара и читанки и већ их [од] 1945. издају. Ти први буквари и читанке по својој тематици значе одлучно кидане са оним старим уџбеницима који су били презасићени религијом, монархијом, идеализмом, фатализмом, мистицизмом и сујеверјем. Али, ако су ови наши први уџбеници значили огроман напредак у односу на старе, то не значи да су оно одговарали свим захтевима нашег новог васпитања. [...]

Идејно-научна страна буквара огледа се и у избору и обради тема за поједина слова и остало штиво. Не упуштајући се у детаљну анализу сваког буквара, можемо рећи да су најновији буквари, с идејно-научног гледишта, знатно бољи од оних из 1946. и 1947. године. Кад се сви буквари летимице прелистају, види се да су теме из дејег живота, из народноослободилачке борбе и обнове и изградње наше земље. Да ли су те теме баш најбоље или треба узети неке друге, на то питање се може одговорити после једне дубље анализе сваког буквара посебно. Овде је главно утврдити да су сви писци буквара узимали теме с обзиром на задатке нашег васпитања и да су у томе, каткад више, каткад мање, успели. Има тема које су већ застареле, које не буде дечије интересовање, а има и погрешних. На пример, у словеначком буквару на стр. 32 стоји [слика] како дете краде крушке и вратар га вуче за уши. Закључак је да не треба красти, јер ће страдати уши. У македонском буквару на стр. 39 стоји слика собе: у камину бакрач на веригама, деда седи на трonoшцу, а унука клечећи пише на трonoшцу. Нигде стола – празна соба. Није општа појава да нема столова по македонским кућама. Таквих и других погрешака има још. [...]

Читанке за све разреде основних школа у појединим народним републикама већ су доживеле неколико издања. Нека издања су мењана и допуњавана, а нека (у Хрватској) нису. И код састављања читанка није било јединственог гледишта и још га нема. Углавном постоје два различита гледишта. По једном гледишту, читанка треба да буде уџбеник само за матерњи језик – литерарна – а по другом она треба да је тако састављена да може да послужи као литература и за све остале предмете – да буде концентрациона. По првом гледишту, узимају се само оне теме које се могу књижевно обрадити, а по другом већиту штива чине популарно-научни чланци у којима се обрађују теме из наставног градива из историје, природописа, земљописа и др. [...]

Сви чланци у нашим читанкама могу се груписати у неколико поглавља:

- а) Изградња наше земље (Петогодишњи план, рударство, индустрија, пољопривреда, хероји рада, електрификација итд.);
- б) Народнослободилачка борба (наша Армија, братство и јединство, народни хероји итд.);
- в) Из раније историје наших народа (народне песме, приче итд.);
- г) Из братских земаља – СССР и земље народне демократије (совјетска армија, Лењин, Стаљин, братски народи итд.)
- д) Остали чланци из књижевности (уметничке и народне приче, бајке, басне, драме итд.).

Идејно-научну страну читанке ми ценимо по томе колико и каквих чланака има из поглавља која обухватају нашу садашњост, прошлост и књижевна оставрења трајније вредности.

Све народне републике издале су читанке за I разред. Хрватска и Македонија издале су читанке заједно са почетницом, односно букваром, док су остале републике издале читанке посебно. [...]

По разноврсности тема најбогатија је читанка НР Србије, а најмања је по обиму и најмање тема има македонска. У свим читанкама има чланака и песама о другу Титу, пионирима, има прича, бајки и басана. Поред ових, има чланака и песама о изградњи наше земље; они чак и такве наслове носе: «Петогодишњи план», «Улепшајмо своју домовину» (Србија), «Народна власт» (Македонија), «У воде-

³⁰ Будући да је изгубљена прва страна документа, приређивачима није познат тачан датум настанка текста, као ни аутор. На основу анализе садржаја, документ може да се датира у период између 31. маја и 1. септембра 1949. године.

ници» (Босна и Херцеговина), «Први пут у граду», «Електрика у нашем селу», «Нова кућа» (Хрватска). Сами наслови су сувише тешки за децу, али је још тежа обрада ових чланака и песама. [...] За I разред треба изабрати поједине моменте из ових области и књижевно их обработити с обзиром на деčји узраст, а не да се непосредно говори о Петогодишњем плану, о народној власти, електрификацији земље итд. Чланака који би били идејно погрешни у овим читанкама нема, али недостаје много чланака који би послужили идејном изграђивању наше деце.

У II разреду најважнији уџбеник је читанка. [...] [У читанкама за II разред] има највише идејних погрешака. Због чега се, на пример, у читанци Босне и Херцеговине, на стр. 122, песма зове «Ђурђевданска песма»? Да ли због тога да би се деца заинтересовала за Ђурђевдан? У читанци [из] Македоније на стр. 15, Чланак «Заједница» је идејно потпуно погрешан. Ова прича почиње: «У време када мрави нису живели у заједници...». У истој читанци на стр. 40 у чланку «Коледа» описује се божићна посета једне девојчице инвалидском дому. [...] У читанци [из] Словеније на стр. 43 потпуно је погрешан чланак «Мишић и мачић». На почетку чланка стоји: «Некада мачке нису јуриле мишеве, нити су се, пак, мишеви бојали мачака.» Зар то није добра основа за верско схватање света? У читанци [из] Србије на стр. 26 налази се чланак «Како су се посвађали делови човечијег тела?» Ова прича је у римско доба имала да отупи класну борбу – није сигурно да она и сада томе не послужи. [...]

Овде су изнета штива која су погрешна у целини. Једном дубљом анализом нашла би се штива у којима су поједини одељци погрешни.

У читанкама за III и IV разред свих република обрађене су теме из народноослободилачке борбе, раније историје наших народа, географије и природописа. Поред тога, има чланака и песама о Лењину и Стаљину, о СССР и земљама народне демократије и чланака из књижевности. О изградњи наше земље, о сељачким радним задругама, социјалистичкој реконструкцији нашег села – сем у читанкама [из] Србије – у свим осталим или има врло мало, или уопште нема ни једног чланка. Ово је уједно и најкрупнији недостатак ових читанака, јер су деца III и IV разреда толико одрасла, да се баш на чланцима и песмама о изградњи наше земље, о изградњи социјализма код нас, може допринети [њиховом] свестраном васпитању. Због овог недостатка, читанке нису тешње повезане са нашом данашњицом и мало одражавају нашу стварност. [...]

У читанкама за III и IV разред има и идејно погрешних чланака. На пример, у хрватској читанци [текст] «Још једне очи», стр. 103. У овој причи се истиче значај школе, али се ту уноси и религиозност (свети Сава) и маги се приказује [онаква] каква она није данас. [Прича] «Циганин хвали свога коња», стр. 223: на Цигане ми данас не гледамо као на лажљивце и данас нема џамбаса. Ова песма би могла понегде да изазове вређање Цигана. [...]

Илустрација, слика, фотографија је још увек мало. Словеначка читанка за 1948. годину, за IV разред, нема ни једне слике, па чак ни слику маршала Тита. Од када излазе код нас читанке, ова је прва без илустрација, а крупна је погрешка што нема бар слику друга Тита (треба испитати како је дошло до овога). Македонска читанка за IV разред из 1947. године имала је само једну слику и то слабу. У читанци за IV разред [из] Србије, код чланка «Устанак у Србији», налазе се слике које приказују ношење рањеника и прелаз преко реке, као да се устанак огледа у рањеницима. Многе илустрације су лоше стилизоване и има и таквих на којима су ликови наше деце и и наших људи деформисани, наказно су обучени итд. Због тих слабих илустрација, тешке садржине и стила и слабе опреме, наше читанке не привлаче пажњу наше деце и не одушевљавају их.

У читанци за II разред 1948. године (Србија), на стр. 10 налази се слика друга Тита са пионирима. На тој слици друг Тито није добро насликан. Свакако би требало одобрити да се у читанке могу уносити само фотографије или фотографије уметничких слика друга Тита и осталих руководиоца, а не да их овако лоше сликају.

Према томе, букваре и читанке за I и II разред треба радити изнова, а за III и IV разред допуњавати и избацивати поједине чланке. Илустрације би морале бити свакако боље. [...]

Историја

Настава историје у нашој основној школи, по своме квалитету, научности и идејној усмерености несумњиво је изашла из старих оквира. Учитељи су у маси осетили потребу исправљања и уопуњавања своје спреме у погледу познавања историје наших народа. Они данас траже помоћ, служе се материјалом, труде се да правилно тумаче појаве и догађаје из историје, али је поред свега тога стање ове наставе у основној школи данас врло тешко. Учитељи су доскора у томе били готово остављени сами себи. Из извештаја човек каткада није могао да одреди да ли је неисправније тумачење учитеља или исправка школског инструктора и то углавном због тога што учитељи слабо познају саме чињенице [и] друго, што многи нису пречистили ни најосновније ствари марксизма-лењинизма. [...] Има случајева да се историја уопште не предаје или се предаје делимично, на тај начин што се деликатније партије изостављају или прелазе сасвим површно. У свему том, као и у самом програму наставе историје, огледа се стање историје наших народа као науке у којој су многа питања још увек недовољно позната или научно неосветљена, а уноси се у програме (као на пример Карпош, богомили и друго). Због тога је и помоћ историчара, стручњака у изради [уџбеника] историје, а поготово програма за основну школу била минимална како у погледу периодизације, тако и у погледу избора наставног градива, у погледу постављања појединих одељака, у погледу обима, распореда, система. Због тога се у састављању програма историје поступало каткад сасвим лаички. Једини сигурнији ослонац у томе били су совјетски уџбеници историје и совјетски програм. [...]

За наставу историје у основној школи не постоји данас никакав уџбеник ни у једној нашој републици. НР Србија покушала је од ослобођења до данас у три маха да изради овај уџбеник. Први комисијски покушај одбачен је као неуспео. Рад Бранка Попића такође није задовољио. Почетком 1949. године, под руководством друга Душана Перовића, члана Наставног савета НР Србије, Учињен је и трећи покушај. Овај материјал налази се у рукопису и није још дефинитивно прегледан.

Као помоћна литература и приручни материјал за предавање историје у основној школи преведена је са руског Методика наставе историје у основној школи од Гитина. Штампане су тезе (не из свих република) из историје, за учитеље у часопису «савремена школа». Поред тога, издата је «Историјска читанка» из српске историје, у НР Хрватској штампан је I део историје наших народа од А. Бабића, у НР Црној Гори издата је «Историја Црне Горе» од Јовановића итд.

Међутим, овим материјалом, уз овакав програм, могу успешно да се служе само наши најбољи учитељи. Поред тога, овај материјал не обухвата целу историју свих наших народа, те има читавих периода и догађаја о којима учитељ или нема сигурних података или је несигуран у њиховом постављању и тумачењу.

Према томе, потребно је хитно приступити изради уџбеника историје за основне школе. Ми смо мишљења да би требало изградити посебан уџбеник за сваку народну републику, јер, на пример, ако је за НР Србију zgodно и правилно да се историја у IV разреду почиње са Првим устанком, за неке републике то неће бити најподесније. Или на пример, одељак о Немањинима у уџбенику НР Србије и у уџбенику НР Македоније неће моћи да се обради у свему на исти начин итд.

Земљопис

[...] По карактеру и обиму, одабрано градиво углавном одговара и узрасту ученика и земљописне наставе у основној школи. Све то постављено је и у оквирном програму ове наставе, који је дао Комитет за школе и науку Владе ФНРЈ. Међутим основни недостатак програма земљописа у основној школи јесте његова идејна усмереност, а често и потпуна идејно-политичка неодређеност. [...] На пример одељак програма НР Хрватске у коме се поставља обрада НР Хрватске у III разреду. Детаљно се набрајају храст, буква, јасен, [...] кукуруз, кромпир [...] што чини више од половине текста овог одељка програма да на крају завршава са: «Обрадити ова места : Загреб, Сплит, Осиек...». Све остало што је било потребно рећи, речено је овако: «Становништво, занимање и насељеност, знатнија места са нарочитим обзиром на НОБ, промет [...] привредни и културни центри». О борби за изградњу социјализма нема ни речи. О социјалистичкој реконструкцији села, о сељачким засругама – ништа, о индустријализацији и електрификацији – ништа, о масовним организацијама – ништа, о Јадранском мору – ништа, о руководећој улози КП – ништа. [...]

Напоследку треба истаћи да су уз програме земљописа дата и објашњења. Овим објашњењима треба дати на првом месту научну и идејну анализу самога програма, као и анализу главних грешака које су учињене у обради земљописне наставе данас и тиме помоћи учитељу да што правилније и конкретније поставља и тумачи програм. Тако је поступљено на пример у програму НР Србије. Између осталог ту се каже: «Овде је нарочито важна ствар да се кроз привреду, конкретно индустрију, открива и потврђује наша нова социјалистичка стварност. На пример, није довољно казати и понављати како су у старој Југославији власт и сва привредна богатства били у рукама капиталиста, а данас је све то у рукама радног народа. Напротив, то се мора непрекидно кроз наставу географије конкретизовати, како резултатима изградње, тако и тешкоћама, проблемима, недостацима; [то се мора конкретизовати] радним акцијама, учешћем радничке класе и раднога сељаштва у раду, уписом зајма [...] примерима непријатељског и штеточинског односа према изградњи. [...]

Уџбеници географије за основне школе штампани су до данас само у НР Србији и НР Македонији. [...]

Нови уџбеник географије НР Србије за III разред основне школе се и по свом карактеру и по суштини разликује од старог. Тим уџбеником захваћена је наша стварност углавном онаква, каква она јесте – по садржини, по карактеру и темпу развојка, по улози радних људи, масовних организација и КП у изградњи социјализма. Данас би се једино могао унеколико још одређеније усмерити одељак о развоју пољопривреде, у вези са социјалистичком реконструкцијом села. [...]

Уџбеник географије ФНРЈ за IV разред основне школе у НР Македонији је превод српског уџбеника од Ст. Васиљевића, који се у Србији данас не употребљава јер не одговара ни програму ни развоју наше земље. У њему се ФНРЈ обрађује по републикама (чак су посебно обрађене и АП Војводина и Космет), стим што је на крају дат кратак преглед ФНРЈ као целине и напоследку суседне и словенске земље. Међутим, према програму за школску 1948/49 год. ФНРЈ треба да се обрађује као целина, а на крају да се да кратак преглед појединих народних република и остало.

Према томе, и методски и као систем, овај уџбеник је неправилно и шематски постављен и обрађен.

У погледу идејности, он далеко заостаје иза уџбеника за III разред и по томе што је рађен још 1946. године, а 1947. године допуњен посебним одељком о Петогодишњем плану – на укупно три штампане странице. У погледу избора градива и по начину обраде, овај уџбеник се ни по чему не разликује од осталих уџбеника. Поједине народне републике обрађене су по истом калупу, хладно, свака за себе, без икакве међусобне повезаности, без икаквог обзира на њихово место, њихов положај и улогу за целину, са масом безначајних појединости, дакле потпуно аполитично. И њега не може ни да се наслуте стваралачки елан наших људи у борби за социјалистичку изградњу наше земље, не виде се напори и радне победе, резултати, револуционарне промене које из дана у дан мењају лик наше земље. Иако се узгред помиње народна власт, аграрна реформа, национализација фабрика, рудника, равноправност међу свим народима ФНРЈ, карактер привреде појединих република и ФНРЈ као целине приказан је потпуно на стари начин и револуционарне промене у односима међу људима не могу ни да се наслуте.

Према томе, овај уџбеник нипочему не одражава ни степен, па ни карактер развојка наше земље, ни перспективу њене даље изградње. Он својом садржином и начином обраде не може да заинтересује, да покрене ни да одушеви. Прочита ли човек који пасус или став, остаје потпуно равнодушан.

Због свега тога овај уџбеник географије за IV разред НР Македоније требало би искључити из употребе и изградити нов.

Рачун и геометрија

[...] Настава рачуна у нашим основним школама, а нарочито у I и II разреду, пати од апстрактности и формализма, од упрошћавања и слабог повезивања са животом. Добри уџбеници и приручници за наставнике могу у томе доста да помогну. Што се тиче уџбеника из рачуна за ученике I, па и за ученике II разреда основне школе, мишљења смо да су ови потпуно непотребни, а поготову они за I разред, који су у сваком случају чак и штетни јер парализују рад учитеља, везујући га за калуп и при-

мере у уџбенику и скрећу рад са усменог рачунања на живој стварности³¹ на шаблон и рачунање помоћу графичких слика и цртежа.

То је основна одлика и мана «Рачунске почетнице» (НР Хрватска) и «Првих рачуна» (НР Словенија). И једна и друга представљају збирку цртежа најразноврснијих објеката и природе, ствари из покућства, радњи, као што је берба воћа и др. Даље, то су цртежи тржишта и други графички примери за рачунање, као и читава збирка задатака за рачунање са чистим бројевима. Хрватска «Рачунска почетница» садржи и прилично велики број задатака из свакодневног живота који су углавном измишљени и због тога апстрактни, а словеначки уџбеник «Први рачуни» чине претежно вежбе са чистим бројевима – баш оно против чега се треба упорно борити. У идејно-политичком погледу оба ова уџбеника су готово аполитична. Тако на пример, од неких 66 задатака «из живота», у словеначком уџбенику само 13 задатака је идејно-политички одређено и правилно постављено, и то два се односе на попаљене куће од стране фашиста, два на раднике, један на омладину и осам на рад пионира. Сви остали гласе: «Иво има 4 јабуке...», Аница је имала 8 динара...», «На дрвету је 5 врана...», «У разреду је 39 ученика...», Мати има 18 јаја...»

Иста слика добија се и прегледом задатака «Рачунске почетнице» НР Хрватске. Између осталих, ту стоји и овакав задатак: «Ивичин тата је добар господар: има 6 крава, 3 телета, 2 кобиле...». [...]

Рачуница за II разред НР Хрватске (и НР Македоније) је у погледу метода обраде градива и у погледу распореда и система добра. [...] Међутим, по садржини и васпитној суштини, задаци ове рачунице су потпуно туђи револуционарној садржини наше земље. У њима нигде није поменута домовина, ни НР Хрватска, ни народна власти, ни Народни фронт, ни синдикат, ни изградња, ни ударник, ни штеточина, ни братство; нигде није дат наговештај оштре класне борбе која се води у нашој земљи. Ни једним јединим задатком ученик није стављен у ситуацију да се узбуди, да се радује, да се диви, да заволи хероје рада, да мрзи штеточине, једном речју да заузме један одређен и правиан став. У том погледу задаци [су] толико аполитични, као да су са нарочитом брижљивошћу тако одабирани. Ти задаци обично гласе: «На једној хрпи је 45 бундева...» [...] Од стотина и стотина задатака, датих на 127 страница, једва око 30 може по садржини и васпитно да се употреби – рачунајући ту и оне где се просто помиње радник, задруга, фабрика, војници, или се каже «Пионири иду на излет...», «Половина нашег разреда ради у врту...» итд. У тој рачуници, између осталих цртежа, налази се на стр. 27 и илустрација обућара. Међутим, тај обућар представљен је као највећи бедник на свету, просто просјак. [...]

По садржини, задаци у овим рачуницама су углавном застарели, јер се односе на стање из 1945/46. године. Осим тога, ови задаци не дају утисак аутентичности: из њих не бије рад и елан наших трудбеника у борби за социјалистичку изградњу. Они носе изразито књишки карактер, јер очигледно нису узимани из живе стварности. Ти задаци обично гласе: «Неки омладинци и омладинке наступали су на слету...», «Једна омладинка купила је...» (стр. 47). [...] Неколико примера из рачунице за IV разред: (на страни 30 под ц) «У Југославији било је неке године засејано...», или под е: «Кукуруза смо неке године засејали...»; под ф: «У слободној домовини народна власт је стала на становиште да земља припада ономе тко је обрађује...», као да је становиште народне власти у моралном погледу опортунa ствар! [...]

Даље, баш због тога што су задаци углавном прављени напамет, они су по садржини врло једностранни. Међу њима налази се велики број задатака који се односе на купопродају, на број становника, на старо сељачко пословање, на набавку намирница, а нарочито на кухињу. Тако на пример, у «Рачуници за III разред» на стр. 79-81 дато је 30 задатака о кухињама, од којих ни један није идејно правилно искоришћен. Или у «Рачуници за IV разред» дато је мноштво задатака о снабдевању (стр. 47, 48, 49 и 51); на стр. 141-143 дато је мноштво задатака о хлебу, сну, млеку, пилићима, брашну. Овде треба напоменути да су готово сви ови задаци апстрактни и без икакве властите гране.

Напоследку, несразмерно велики број задатака, а нарочито у «Рачуници за III разред» односи се на разноврсну помоћ пострадалих.³² По садржини ових задатака и по насловима, као што је на при-

³¹ Тј. на примерима живе стварности.

³² Тј. помоћ пострадалима.

мер «Страдање нашег народа од окупатора и његових помагача» (стр. 189, «Рачуница за III разред»), добија се утисак као да је у НР Хрватској све сам страдалник и беда, на другој страни опет силно милосрђе. Јер се стално говори о некаквом прикупљању одеће, хране, семена, сточне хране и то све за страдалнике (стр. 146-154, 168-169, «Рачуница за III разред»). Сем тога, добија се утисак као да ти страдалници просто страдају без отпора и покорно погнуте главе чекају милостињу.

На крају треба напоменути и то да је податке за састављање задатака требало узимати много више из осталих народних република. То нарочито важи за «Рачуницу III разреда», а покоји [податак] из словенских и суседних земаља и из ослободилачке борбе у свету уопште (о чему се наша деца обавештавају преко дневне и своје деџе штампе). Правилно је поступљено што је у обе ове рачунице унет приличан број задатака у виду проблема, као и задатака који дају податке о брзини, о дужини река, висини планина, броју становника, податке о пустошењима окупатора. Међутим, сви ови подаци дати су прилично једнострано, а друго, подаци су често застарели и без васпитне вредности ако се не упоређују са данашњим стањем.

Обе рачунице издања НР Србије имају сличне недостатке као и рачунице хрватског издања, у погледу обраде градива и у погледу система уопште. Међутим, овде треба нарочито истаћи да ове две рачунице, у погледу метода и система, чине јединство. То се огледа у томе што «Рачуница за III разред» до краја прилагођава метод и систем излагања узрасту ученика III разреда основне школе, док «Рачуница за IV разред» много више води рачуна о математичким дефиницијама, математичким правилима и формама, те више има карактер систематског уџбеника аритметике. [...] У погледу броја и садржине стварних задатака, обе рачунице битно се разликују од рачуница хрватског издања. И једна и друга садрже велики број свежих, актуелних задатака, састављених из података узетих из дневне штампе, брошура о социјалистичкој изградњи, из одељења за штампу и пропаганду разних установа, са изложби о социјалистичкој изградњи наше привреде итд. Тако на пример, на стр. 129 «Рачунице за III разред» задатак бр. 100 гласи: «Народни фронт на Космету 1948.. године повећаће вештачко наводњавање земље на 2265 хектара. Колико је хектара наводњавано 1947. године ако ће се површина наводњавања повећати за једну трећину од 2265?». Или пример «Рачунице III разреда» стр. 123, задатак бр. 71: «Наши радници послали су 9400 литара уља као своју помоћ француским рударима који штрајкују. Ако се од тога једној радничкој породици додели 5 литара уља, колико ће радничких породица добити од ове помоћи из Југославије?». На стр. 147 «Рачунице за IV разред», задатак бр. 17: «За време подизања Дома културе IV рејона (1947. године) једне недеље 23 фронтовца из Улице Тодора од Сталаћа пренесу зидарима за 8 часова рада 21750 ком. цигала. За које време би урадили исти посао 48 фронтоваца?» Задацима ових уџбеника обухваћена је углавном читава социјалистичка изградња: изградња електричних централа, радничких станова, рад рудара и фабричких радника, рад омладине, аграрна реформа, народна власт, исушивање, пошумљавање, здравље, борба против штеточина итд. Све је то у основи правилно и конкретно захваћено. Међутим, и у самим рачуницама има још увек приличан број задатака које би требало уклонити као застареле и заменити новим, а неке престилизовати да би се односили на прошло време. На пример, задатак бр. 16 на стр. 50 «Рачунице за III разред» где се говори о сесоском кафеџији као шпекуланту и сељаку. У овом издању ових уџбеника ти задаци нису уклоњени из техничких разлога штампарије, али њихово уклањање је у припреми. [...]

О ВЕРСКОЈ НАСТАВИ У НАШИМ ШКОЛАМА

Питање верске наставе представља још увек крупан проблем у три народне републике: Србији, Словенији и Хрватској. У остале три народне републике решавање питања верске наставе више не представља никаквих озбиљних тешкоћа. Ево прво неких података о ставном стању у погледу верске наставе.

У Босни и Херцеговини одржава се верска настава у свега 45 основних школа (ту наставу посећује 10.418 ученика – 1468 православних, 5354 католика и 3646 муслимана). Верска настава се не одржава ни у једној средњој школи, али у Сарајеву постоји медреса, а у Високом ради приватна гимназија коју воде фрањевци (но и ученици ових школа прелазе у зантној мери у наше школе – за њих су одређени допунски испити). Ипак још приличан број ученика католичке вере одлази у цркву, али тај се

број стално смањује. Напомињемо да у неким местима, која су била позната по својој верској заслепљености (Широки бријег, Ливно, Љубушки) данас ученишкоро више ни не одлазе у цркву.

У Црној Гори верску наставу похађа свега 343 ученика (104 из средњих, а 249 из основних школа) и то углавном недељом у црквама и црквеним зградама. Горе наведени број ученика отпада углавном на Которски срез (277 ученика). Верских школа нема, нити се празнују верски празници.

У НР Македонији веронаука се уопште не учи у основним и у средњим, па чак ни у мањинским школама, сем што постоји сумња да у неким мањинским школама потајно раде сибјан мектебе.

Иако у горе наведене три народне републике верска настава не представља озбиљан проблем, ипак се не смео заваравати да су том чињеницом дефинитивно искорењена верска убеђења и да треба одустати од борбе за искорењивање тих убеђења и разних других облика мистике.

У НР Србији прошле 1947/48 школске године посећивало је веронауку у основним школама 14.818 ученика, а у средњим школама 5.226 ученика (значи, просечно према броју ђака, много више у средњим него у основним школама). Карактеристично је да је у самом Београду верску наставу посећивало 15,84% ученика у основним школама и 13,90% ученика средњих школа. Такође је посебан проблем верске наставе у Војводини, а нарочито у школама националних мањина. У појединим школама мањина деца 100% уче веронауку. Док се у румунским и бугарским мањинским школама веронаука уопште не учи, дотле у русинским школама учи преко 75%, у словачким 60%, а у мађарским 12% у основним и 8% у гимназијама. У Кањижи, Тителу, Кисачу, у десет школа у Суботици и у неким другим местима сви ученици [припадници] мањина уче веронауку. Од верских школа постоји Теолошки факултет у Београду, Богословија у Призрену и при фрањевачком манастиру у Бачу, срез Оџаци.

Дакле, у НР Србији верска настава представља проблем углавном у Београду и у Војводини, нарочито у наведеним мањинским школама.

У НР Словенији, на почетку 1948/49 школске године, пријавило се за учење веронауке у основним школама и седмољеткама 108.000 ученика или 67%, у нижим гимназијама 8.500 или 35%, али према подацима из марта 1949. године види се да је веронауку похађао знатно мањи број ученика, него што се било пријавило. Верских школа на територији те републике нема, нити држава плаћа вероучитеље, али, као што се из статистике види, питање верске наставе у НР Словенији још увек је крупан проблем. Напомињемо такође да цркву посећује не само велики број ученика, него и око 50% учитеља и професора.

У НР Хрватској, од 265.345 ученика основне школе, похађа верску наставу 42.015 (32.274 похађа у школи, а 9.741 у цркви). Од 90.203 ученика седмољетке верску наставу похађа 17.712 ученика (у школи 11.007, у цркви 6.705). У десет гимназија 36% ученика посећује веронауку у школи, а у 11 гимназија 25% ученика посећује веронауку у цркви, док о осталим гимназијама нема тачних података. Карактеристично је да већина наставника одлази барем повремено у цркву, а од ученика из основне школе 44% и из седмољетке 34,9%.

Осим тога, у НР Хрватској има вероучитеља који су државни службеници са сталном месечном платом, док то није случај у Словенији. У НР Хрватској постоји још увек велики број високих и средњих верских школа: Богословски факултет у Загребу, Висока богословска школа у Ђакову, Висока богословска школа у Сплиту, Висока богословска школа у Ријеци, Високе богословске фрањевачке школе у Макарској и Дубровнику, Исусовачка висока богословска школа у Загребу, средња верска школа у Загребу, Сплиту и у Задру, Средња богословска школа провинције фрањеваца конвектуалаца у Загребу, Бискупска средња школа у Дубровнику, Нижа фрањевачка школа у Сињу, Хрватска сјеменишна гимназија у Пазину, Доминиканска верска школа у Болу на Брачу, и Бискупско сјемениште у Шибенику, а у свим тим школама има око 1.500 слушаоца (немамо података на основу којих би смо упоредили стање у верским школама данас са стањем пре рата, али по мишљењу Министарства просвете НР Хрватске, тај број ђака у верским школама није у опадању.

Подношење мера противу верске наставе

Чињеница је да у највећем броју наших школа не постоји верска настава, а и у осталим школама постигнути су видни резултати да што мањи број ученика похађа верску наставу. Тај успех је резултат

тат, у првом реду, уставног одвајања цркве од државе, а, осим тога, нарочитог настојања просветних органа власти да се онемогући компромитованим свештеницима да држе часове у школи, [резултат] утицаја организација народне омладине, спровођења идејности и научности у настави, састанака са ђачким родитељима, одстрањивања инсигнија из школских просторија, решења да школе не светкују верске празнике итд. Међутим, било је и низ грешака и недостатака у погледу истискивања верске наставе (да на пр. због недостатка школских просторија, не остављају учионице на расположење свештеницима, да се код наставника створи антиклерикално расположење и да се већ постојеће антиклерикално расположење наставничких маса усмери у правцу организовања борбе – у различитим видовима – против верске наставе, да више и свестраније ангажују помоћ омладинске и синдикалне организације итд.). Просветни органи нису водили довољну контролу у погледу верске наставе, а у неким местима надзор је вршен нетактично. У неким просветним повереништвима не схватају довољно проблем или га схватају плитко и погрешно, па су неки предлагали чак да се верска настава једноставно декретом укине. Ретки су случајеви да наставници и директори врше надзор над верском наставом или се то врши само формално. Нису предузимане ефикасне мере против поповског утицаја (утицај путем исповеди, разним поклонима и, нарочито, предавањем веронауке у цркви). Наше је мишљење да предавање веронауке у црквама штетније дејствује него када се она предаје у школама, јер предавање у црквама не подлеже нашој контроли, а осим тога саме просторије (са иконама и др.) поспешују мистику и страхопоштовање. Неки свештеници (нарочито православни) нису се много ангажовали у настојању да предају веронауку и из тог разлога што им се тај посао није плаћао (а неки да се не замере власти). Али у сваком случају, није се смело дозволити да се веронаука предаје и без одобрења (на пр. У НР Хрватској само на седмољеткама врши верску наставу у црквама 55 свештеника без одобрења). Али оно што највише заслужује осуду јесте пасиван и активно негативан став извесног броја наставника у односу на верску наставу. Такви наставници редовно посећују цркву, редовно шаљу своју децу на веронауку или чак наговарају ученике да уче веронауку или негативно делују низом других нетактичних потеза. Ево неколико примера: у Кисачу учитељ дозвољава да ђаци на његовом часу читају молитву, директор Мушке гимназије у Новом Саду одредио је најлепшу учионицу за веронауку. Има приличан број мањинских наставника који су истовремено и плаћени појци, понегде се миса одржава у школским учионицама (у Црној бари, Моноштору). У Београду дете поставља питање учитељу да ли верује у бога, а овај му одговара да га то не пита и ћутке прелази даље. Једна учитељица у срезу Златар (НР Хрватска) има у свом стану, на спољашњим вратима, прибијену слику мајке божје и отворено говори да су се и велики људи жртвовали за идеале и стога није ни чудо да у њеном разреду 90% ученика посећује веронауку (а у суседном разреду свега 25%). Један наставник у Дарувару одлази у цркву сваки дан пре доласка у школу и вели да је то његово грађанско право загарантовано у Уставу и да тај пример не дејствује лоше, «јер се знаност никад није косила са религијом». У Сиску наставница не долази у школу на верске празнике, а било је опет случајева да су ученици одвраћани да иду у цркву на тај начин што су претерано запошљавани, на пр. Учењем недељом до подне, а то је изазивало отпор код ученика (случај у Марибору) итд.

Наше је мишљење да у сличним случајевима треба предузимати одлучније мере према негативном и опортунистичком држању наставника; затим да просветни органи буду стално обавештавани кад поједини свештеници врше пресију над ученицима и ђачким родитељима (кад застрашују децу говорећи им на пр. да ће отићи у пакао они који не уче веронауку, када деле «свете» сличиче, кифле, крстиће, бомбоне и слично, или кад неће да врше обреде родитељима, ако не шаљу децу на веронауку). Потребно је да директори и наставници не само ликвидирају равнодушан однос према питању веронауке, него да настоје да се кроз наставу свих предмета сузбија верски утицај (указујући конкретно научним чињеницама на апсурдност верског учења). Потребно је размештање напредних наставника у она места где је већи поповски утицај на ученике. Министарство просвете НР Хрватске предлаже да се, доследно одредбама Устава о одвајању цркве и државе, веронаука сасвим избаци из школе, а министарство просвете НР Словеније сматра да би тренало почетком ове школске године одстранити веронауку из свих школа сем основних. Вероватно да још нису сазрели услови за усвајање ових предлога, али у сваком случају, просветни органи уз помоћ омладинских и синдикалних организација треба да

поведу одлучнију политику, у разним формама, за постепено, али потпуно гашење верске наставе, нарочито у средњим школама.

ПИТАЊЕ НАСТАВНИЧКОГ КАДРА

Положај и уздизање учитељског кадра

Материјални положај: Од ослобођења на овамо материјални положај учитеља се стално побољшава. Исплаћивање пуне плате удатим учитељицама, укидање разреда скупоће, превођење по Уредби и др. допринели су да то побољшање буде осетно. Нарочито се материјални положај учитеља поправио превођењем на нове плате крајем 1947. године. Овим превођењем унапређен је велики број учитеља, а код знатног броја исправљене су неправде из старе Југославије, јер је било случајева да по 10 и више година поједини учитељи нису били унапређивани. То је тако, ако се садашњи положај учитеља упореди са оним положајем који су они имали у старој Југославији. Али, када се плате учитеља упореде са платама осталих службеника, види се да су учитељи запостављени. Учитељима почетницима задржава се 15%, а код већине осталих струка то није случај. [...] Кад се упореди почетна плата учитеља са почетном платом неких других службеника, излази да учитељ за тежи и одговорнији рад у тежим условима прима мање. На пример, млађи комерцијалист почиње са платом од 3.700 дин. а учитељ са 3.500 мање 15%, а посао млађег комерцијалисте је кудикамо лакши и у бољим условима се обавља. Доскора су у појединим срезovima исплаћивали плате са великим закашњењем. Из свих ових разлога, поједини учитељи не желе да ступе у учитељску службу, већ гледају да се на све могуће начине извуку и оду у неко предузеће или установу која ће им више плаћати. [...]

У старој Југославији учитељи су имали бесплатан стан и огрев по селима. После ослобођења, у неким народним републикама ово право су и даље имали, али је у већини република одмах укинута. Касније су владе НР Србије, Босне и Херцеговине и Македоније донеле одлуке по којима учитељи имају право на бесплатан стан и огрев (од 5-8 кубних метара). У Словенији и Хрватској то питање још није решено. Када се зна да уз многе школе у овим републикама има и станова за учитеље, онда је ово свакако требало да сада једнообразно решити. Поготову је требало обавезати Народне одборе да учитељу обезбеде пристојан стан у месту, па се не би догодило да у Словенији 151 учитељ станује ван места службовања или да плаћају сувише високу закупнину. [...]

Највећи број учитеља живи по селима, у произвођачкој средини, и удаљен је од среских места у којима је већина становништва на гарантованом снабдевању. Министарство трговине и снабдевања, синдикални форуми и министарства просвете радили су на томе да се учитељима обезбеди благовремено снабдевање свим артиклима предвиђеним у гарантованом следовању. И у томе се ту и тамо успело. Највише је за правилно снабдевање учитеља учинило Министарство трговине и снабдевања НР Македоније. Оно је 1948. године наредило: да се у среским местима отворе продавнице за учитеље и њихове породице које ће преко целог месеца да издају робу, карте за снабдевање да се издају на време, намирнице за 3 месеца, брашно за годину дана, литар млека дневно, а члановима [породице] по пола, 2 литра петролеума, за побољшање 3 кг. макарона и 3 кг. белог барашна. У оним срезovima у којима је ово спроведено, учитељи могу да се потпуно предају раду у школи и раду на народном просвећивању. И у другим народним републикама има срезова у којима се учитељи редовно снабдевају, али још увек има тешких случајева нехатности и немарности према учитељима. Има срезова у којима су учитељи остављени сами себи, а има и таквих у којима се оспорава и оно на шта имају право. Ево неких примера: У Словенији 415 учитеља не може да се храни у месту службовања, већ одлази у друга места. У Србији, у Ариљском срезу, немају К-карте, а у Поречком срезу месни одбори исецају из учитељских књижица сапун и каву «јер то учитељу не припада». Масноћу не добијају по 2-3 месеца, а месо скоро никако. Када су ступиле на снагу везане цене, учитељи по селима нису могли ништа да купе. Били су принуђени да на слободном тржишту купују кукуруз, па да за њега купују дуван и др. Тако су они, који су требали да се боре против црне берзе, морали и сами њоме да се користе. Тек сада је наређено да се дуван, со и шибице деле за месец дана унапред.

Честа је појава да се учитељима уместо брашна дели жито. Они морају да то жито подижу у среским местима, па да га носе у млин и да од њега дају ушур. На тај начин, њима се следовање брашна умањује. За ову основну намирницу учитељи губе по неколико радних дана. А дешавало се да до-

ђу у среско место, превале по 10 и 20 километара и врате се празних руку, јер у среском магацину нема ни робе ни намирница. У такве дане врло је тежак живот учитеља и њихових породица. У таквим данима они отворено негодују, али се врло ретко обраћају за помоћ синдикату, а среском комитету никако. После интервенције синдиката стање се тзв неко време поправи, па она опет пође по старом. У повере-ништвима за трговину и снабдевање, и поред свих наређења министарства за трговину снабдевање, врло често заборављају учитеље и до данас нико није одговарао, нити био кажњен за то. [...]

Ове тешкоће огroman број наших учитеља савлађује са чврстим уверењем да ће се из њих иза-ћи и предано ради у школи и ван школе. Тај рад, повезаност са народом, оданост народним властима и Партији, учинили су да велики број наших учитеља ужива добар углед и код народа и код партијског и државног руководства. Као доказ може се истаћи и то, што је велики број учитеља издигнут на руково-дећа места у Партији и народној власти.

Али, има још увек и таквих учитеља који се не залажу у раду, саботирају, раде само у школи, критизерски се односе према нашој народној власти. Такви учитељи немају никаквог угледа, па чак убијају општи углед и осталих учитеља. Мање свесни их често истичу као доказ да учитељи мало ра-де. Чињеница да учитеље често заборављају при решавању питања снабдевања, да се о њих толико греша, јасно говоре да друштвени положај учитеља није на оној висини на којој би требало да буде, да би он могао још успешније да обавља свој посао. [...]

Спремање и идеолошко-политичко уздизање учитеља

Мада се од ослобођења на најразноврсније начине попуњавао учитељски кадар, ипак још увек недостаје 4322 учитеља. По републикама недостаје учитеља: 300 у Хрватској, 378 у Босни и Херцего-вини, 174 у Црној Гори, 1922 у Србији и 1550 у Македонији. Народне републике предузимају низ мера за бржу попуњу учитељског кадра.

У Босни и Херцеговини учитељска школа траје 3 године (III и IV разред свршавају за годину дана, место да свршавају I и II разред за годину дана). Учитељски течај трајао је 90 радних дана, па 120, 150, 190, а сада једну школску годину. Они који заврше течај, а дођу са малом матуром, добијају сведочанство о свршеном II разреду учитељске школе и за два идућа школска распуста завршавају III и IV разред. На припремни учитељски течај примају се они који имају основну школу, а старији су од 15 година. Овај течај трајао је 300 дана, а сада 2 године. На овај начин уштедела се једна година. Пошто све ове мере нису могле да задовоље потребе, то су остале нардне републике притекле у помоћ. Цента-рална управа синдиката просветних радника Југославије повела је 1947. године акцију да се учитељи добровољно јаве за одлазак у Босну и Херцеговину. Из Србије је отишло око 30 учитеља, а само неко-лико из Хрватске. Они су добровољно отишли на једну годину и скоро сви су остали годину и по дана. Када су требали да се врате, онда су им прављене сметње у Министарству просвете НР Босне и Хер-цеговине и у Министарству просвете НР Србије, тако да је то оставило мучан утисак на учитеље и би-ли су изложени непотребним трошковима. Према плану, Србија је требало да упуту у Босну и Херце-говину 140 учитеља, а отишло је само 79; Хрватска 100, а јавило се 79; Црна Гора 10, а упућено је 3.

У Црној Гори оспособљавају се за учитеље на разним курсевима. За оне са VII и VIII разредом гимназије отворени су 4-месечни курсеви, а 6-месечница оне са малом матуром. Два курса од два месе-ца походило је 172 полазника, који су имали најмање три разреда гимназије.

У Македонији су смањили учитељску школу на три године, па када се показао слаб успех, онда су је опет вратили на 4 године. 1945. године отворени су 6-месечни курсеви за оне са 3, 4 и 5 разреда гимназије, а од 3 месеца за оне са 6, 7 и 8 разреда гимназије. Свима овима је призната учитељска шко-ла. За шиптарске учитеље примани су на курсеве са 1, 2 и 3 разреда, па чак и са основном школом.

У Хрватској су помоћни учитељи одлазили у учитељску школу. Створени су а и б припремни разреда. Омладинци са нижом средњом школом уче у специјалним разредима учитељских школа који трају по 4 месеца. За време учења, курсисти се повлаче са посла, а примају плату. И у осталим народ-ним републикама има курсиста који на овај или онај начин попуњавају своју спрему.

Чињеница је да је била велика оскудица у учитељима (Македонија је 1945. год. имала само 450) и да се морало приступити, с обзиром на прилике у појединим републикама, најразноврснијим на-

чинима за попуну тог кадра. Али је чињеница и то да се стечена искуства нису измењивала³³ и нису пронађене најбоље форме рада. Нису продискутовани наставни планови и програми, методе рада. Стечено искуство је свака република задржала за себе. Ову измену искуства требало је да организује Министарство за науку и културу.

Једно од најкрупнијих питања у вези са кадровима јесте и питање идеолошко-политичког уздицања и стручног усавршавања учитеља, јер огромном броју наших учитеља много недостаје општер образовања, а нису ни идеолошко-политички ни стручно довољно изграђени и у раду чине крупне грешке. Има учитеља који још иду у цркву и носе крстове.

Већ 1945. године у неким републикама оснивају се курсеви на којима су учитељи проучавали народноослободилачку борбу. Следећих година министарства просвете на овоме раде врло мало или скоро ништа. Програм за стручно усавршавање за целу државу издала је Централна управа синдиката просветних радника Југославије. Неки земаљски одбори израдили су програм за идеолошко-политичко уздицање. 1947/48 године, Централна управа издала је програм и за идеолошко-политичко уздицање учитеља, али су се ти програми понегде сукобљавали са програмима које су израдила просветна одељења Окружних народних одбора или просветни одсеци. Према томе, учитељи су добијали директиве са две стране – од синдиката и од просветних органа – и често се нису могли снаћи.

Главне форме рада кроз које се овај посао обављао биле су ове:

- 1) Месечне конференције, званичне и синдикалне,
- 2) Састанци синдикалних група, рејонских и разредних актива,
- 3) Индивидуалан рад,
- 4) Предавања и курсеви које су организовали Месно синдикално веће и Народни фронт,
- 5) Предавања и реферати које су учитељи држали у масовним организацијама,
- 6) Сада се при учитељским школама оснивају педагошки центри који треба да убрзају стручно усавршавање учитеља.

Све ово се повољно одразило на рад у школи и ван школе, али је то далеко од онога што се могло постићи да је било више система и више организованости.

Основне слабости у досадашњем раду биле су ове: слаб квалитет предавања и реферата, слабо учешће у дискусији, пренапнатост дневног реда и слаб индивидуалан рад. Једна од слабости била је и та што је овај рад био или остављен само подружницама, без помоћи просветних органа, или су опет рад организовали просветни органи без учешћа подружница. И у једном и у другом случају није могао да се постигне већи успех, јер се учитељи нису довољно ангажовали пошто нису били довољно убеђени у важност посла.

1948. и 1949. године нека министарства узела су чвршће у своје руке идеолошко-политичко уздицање и стручно усавршавање учитеља. У Хрватској су ове године, у зимском распусту, организовали 12-дневне течајеve којима је било обухваћено 8000 учитеља. Поред тога, при Министарству просвете ради стални месечни курс који је до сад завршило 313 учитеља. И у дугим републикама одржавају се курсеви и планирају се нови. Размена искуства и овде не постоји. Министарство за науку и културу у овоме није пружило никакву помоћ републикама.

Запосленост учитеља: Према садашњем стању недостаје, као што је наведено, 4322 учитеља. Известан број (преко 500) налази се ван учитељске службе, на местима на којима се може заменити. Али број деце дорасле за школу брже расте него број нових учитеља, па ће тај недостатак све више да се осећа. Отуда се и преоптерећеност учитеља повећава.

У Босни и Херцеговини скоро сваки учитељ ради са по два одељења. У свим републикама има учитеља који раде са по 100, 150, 200 и 250 ученика. Раде целодневно, полудневно и прекодневно. Поред рада у школи, учитељи раде и ван школе. Особито много раде ван школе учитељи по селима. Док у градовима има извештан број учитеља који раде само у школи, дотле по селима, а нарочито мањим,

³³ Тј. стечена искуства нису се измењивала.

таквих нема. Чак и онда, када о неком учитељу влада рђаво мишљење, њему се поверавају поједини задаци које он извршава. Учитељи раде у свим масовним организацијама, воде алфаветске течајеве или руководе њима, чак и они старији учествују у дилетантским групама, играју у позоришним комедима, режирају итд. Безмало, сви учитељи су чланови актива агитатора. Има учитеља који месецима ни једне недеље нису код куће, већ су на терену по селима, учествују у разним акцијама народних власти и масовних организација. По градовима извршан број учитеља држи хонорарне часове на разним школама и кутсевима. Школским кухињама такође руководе учитељи. Баш та презапосленост чини многе учитеље површним у раду, у школи и ван школе. Многи учитељи, радећи у масовним организацијама, сами занемарују рад у школи, али има примера где их поједини руководиоци из народних власти и масовних организација приморавају да напусте школу. На пример, у Сурдулици су новчано казнили учитеља зато што није хтео да напусти рад у разреду и да иде на фронтовски рад. На захтев синдиката интервенисала је Контролна комисија. [...]

Положај и уздизање наставника и професора

[...] Идеолошка изграђеност наставника: Слабост наше наставе у средњим школама не долази само од недовољне стручности, већ и отуда што је велики број наставничког кадра идеолошки слабо изграђен. То се очитује у често неправилној интерпретацији [и] недовољној идејно-политичкој усмерености наставе и васпитања кроз наставу. Већина наставника труди се да овлада правилним методом у раду, али углавном без изучавања основа марксизма-лењинизма. Наиме, постоји схватање да само изучавање марксизма-лењинизма не може дати потребна знања за правилну интерпретацију свог предмета, већ траже готове формуле и рецепте који се односе на ову или ону методску јединицу. Приличан број наставника труди се да не предаје неправилно, али је заокупљен углавном личним проблемима и материјалним питањима и не удубљује се у идејно-политичку потку својих предавања. За сада један мањи број наставника овладао је науком марксизма-лењинизма и уме да га примени у свом наставничком и васпитном раду, док један део изучава марксизам-лењинизам, бори се за спровођење линије партије на свим секторима, али на предавањима се то много не осећа. Један део наставника, нарочито у Словенији и Хрватској, религиозно је расположен и то видно манифестује одлажењем у цркву, ношењем крстова, пасивним ставом према религији итд. Међу њима има и свесних непријатеља. Има незнатан број наставника који свесно негативно делују. Иако их је мало, и то не у сваком наставничком збору, ипак се њихов утицај осећа. Они користе за пропаганду пасивизирања разне тешкоће у снабдевању, преоптерећеност наставничког кадра, слабо рукођење појединих директора, понекад неправилан став омлединске организације у тој школи итд. – рачунајући са малограђанским менталитетом доброг дела наставника. На том плану, а нарочито у вези са старим навикама које коче правилан ход наше школе, у условима оптерећености кадра, материјалних тешкоћа и великих задатака који стоје пред школом, води се класна борба у наставничком збору око социјалистичке садржине наставе и уздизања политичке свести наставника. Међутим, руководиоци школа често ни сами нису довољно изграђени, недовољно су борбени, не знају или неће да користе метод убеђивања, не умеју да воде борбу за изолацију непријатељског елемента, не знају да мобилишу све факторе за изолацију непријатељског рада [...]. Отуда велика потреба за што бржим уздизањем руководећег кадра, као и стављањем новог [тамо] где стари не може задовољити.

У многим школама, па и у министарствима просвете, скоро сва пажња посвећивала се организационим питањима и питању стручности, а мање политичком питању школе. Стручни активи били су схваћени само као орган за координацију планова и за евентуално давање стручне помоћи слабијим наставницима, а не као форма рада кроз који се, преко стручних питања, идејно-политички усмерава настава и идеолошки изграђује наставник. Инструкторско-инспекторски кадар из Министарства просвете већином је свој рад сводио само на стручне инструкције. Одлуке V конгреса КПЈ имају велики значај за правилно вођење просветне политике у школи. Материјали с V конгреса изучавају се на синдикалним подружницама. Док се до сада политички рад сводио у главном на рад синдикалне подружнице, сада већ и Министарства просвете организују политичке курсеве и друге форме рада на идеолошком изграђивању наставничког кадра. Министарство просвете НР Хрватске организовало је за време зимског распуста идеолошки курс кроз који је прошло 8000 просветних радника. За идући зимски распуст организоваћемо овакве курсеве у целој држави. Министарство просвете НР Хрватске дало је

иницијативу и за организовање среских саветовања свих просветних радника комуниста, у једном или више срезова. Веза између партијских организација и школе била је обично слаба и сводила се на то што су поједини наставници активисти били чланови агитаторских актива, али веза углавном није постојала по линији школске проблематике. Према подацима које смо добили из Хрватске, (остале републике нису нам о томе писале) било је 20 информбировача међу свим просветним радницима у НР Хрватској (учитељи и наставници).

Директорски и инструкторско-инспекторски кадар: С обзиром на компликовану проблематику руковођења школом у условима изградње социјализма и велике борбе за изградњу социјалистичке школе (треба имати у виду и слаб социјални састав у вишим разредима гимназија, који смо могли брзо да изменимо, и опстајање старих навика и малограђанског менталитета код великог броја наставника), приличан део директора је неборбен и без елана, нема услова за руковођење школом, поготово кад нема ни услова да се правилно развија. Један мањи део директора већ се развио у врло добре руководиоце у сваком погледу, док други – већи део – изграђује се и има услове да се добро развије. [...]

Инструкторско-инспекторски кадар има врло значајну улогу у даљем уздицању квалитета наставе и рада школе уопште. Иако су они до сада много помогли, нарочито у стручном погледу, њихова помоћ није била довољна и стога што их је мало и зато што ретко обилазе терен. Тежиште њиховог рада треба да буде на терену, а не у канцеларији (као до сада), с тим да им се даје времена за стручно и идеолошко изграђивање, као и за уопштавање искустава које су стекли на терену. Пошто министарства углавном немају евиденције и картотеке појединих школа, инструктори и инспектори ишли су на терен потпуно необавештени о проблематици појединих школа које треба прегледати. Осим тога, министарства просвете углавном не реагирају на извештаје које добију, већ се они прочитају и ставе у фијоку. Исто тако, потребно је организовати повремене курсеве у министарствима просвете за стручно и идеолошко уздицање инструкторско-инспекторског кадра. [...]

УЧЕНИЦИ, УЧЕЊЕ И ДИСЦИПЛИНА

Учење и дисциплина

Учење и дисциплина у нашим основним школама стално се побољшавају, али тај темпо побољшавања стално заостаје иза онога какав би требало да буде и који у нашим условима можемо да постигнемо. Још увек у нашим основним школама има «главних» и «споредних» предмета, па према томе, васпитање и образовање имају једностран карактер. Често мењање наставног програма и недостатак уџбеника учинили су да се поједини наставни предмети врло слабо предају. Због недостатка уџбеника из историје, овај се предмет врло слабо предаје. И старији и млађи наставници слабо предају лепо писање, цртање и фискултуру. Има чак и инструктора који овим наставним предметима поклањају врло малу пажњу. Када се узме у обзир да васпитно-образовном раду у већини школа још увек недостају идејност и научност, онда је јасно да постигнути успеси, па ма колико они били велики у односу на стару школу, не могу задовољити. Ниво знања је низак – услед пренатрпаности, ученици су у знању површни. Професори се жале да ученици из основних школа долазе са оскудним и несигурним знањима. [...] Слаб успех може се само донекле тумачити објективним тешкоћама (настава и наставно-васпитни рад често су слабог квалитета, постоји недостатак уџбеника и многи слаби уџбеници, пренатрпаност школа, неповољне материјалне прилике појединих ученика, слабо здравствено стање многих ученика итд.). Главни недостатак састоји се у томе што се питању учења и успеха не прилази с политичке стране, што се на тој линији не заоштрава борба против неучења. Често ни школа, а ни омладинска организација у појединим школама не сагледавају политички значај тог питања. Ученицима се и у старом друштву говорило да треба учити и та паролa, у промењеним условима данас, остала је иста. Међутим, ученицима треба приказати и убедити их – у то мора да буду убеђени и сами наставници – да је учење дужност ученика према својој социјалистичкој домовини. На том раду треба да се огледа ставрни патриотизам, јер ученици данас не уче само за себе и своју личну корист, већ и за корист своје социјалистичке домовине. То питање треба поставити у том смислу, да учење и стицање солидног знања није индивидуална ствар појединца, већ обавеза коју ученик извршава према социјалистичком друштву. Не сме се заборавити да се, у условима изградње социјализма у једној земљи, класна борба заоштрава на свим пољима – и на економском и на идеолошком плану – па би било наивно претпоставља-

ти, особито када се има у виду социјални састав ученика у вишим разредима и идеолошки утицај буржоазије на један део наставника, да се ова не води на тако значајном сектору као што је школство. Како је учење, односно стицање солидних знања одређене и усмерене садржине, једно од основних питања у нашој школи, јасно је да ће се класна борба, односно отпор свргнуте буржоазије, огледати баш на том питању. Али, како је питање учења и стицања одређених знања доста компликовано, пошто су и ученици буржоаског порекла (носиоци отпора у новој школи) заинтересовани да сврше с успехом школу, класни се отпор често одражава у завијеним формама, у формалистичком и површинском савладавању градива, а тек понекад и директно (било је отвореног иступања против учења, проповедала се саботажа учења). [...] Класни отпор и негативни утицај буржоазије лакше је уочити на питању дисциплине. У школама постоји парола о минималном учењу, «тек толико да се прође», а недовољно изграђени наставници својим ставом и радом подржавају такву паролу, тако да минимално учење постаје парола која утиче и на здраве елементе у нашим школама, па често и на саму омладинску организацију у појединим школама. Иако је та формално иста парола постојала и у старом друштву (због чега се потцењује њен значај данас), у новим условима она има сасвим другу садржину и директно је непријатељска у односу на социјалистичко друштво. Било је случајева да се ученици са много слабих оцена проглашавају за хероје и да им се додељују разни официрски чинови. Када се питање учења и солидног савладавања одређеног знања постави као политичко питање, лако је објаснити нашој омладини (која је у огромној већини здрава) неправилност таквих схватања која су директно непријатељска и лако је мобилисати омладину и наставнике за борбу против таквих схватања. Школа и омладинска организација треба да се у тој борби узajамно помажу, заостравајући је и вршећи диференцијацију и изолацију негативног утицаја. У Црној Гори пришло се избацивању ученика због слабог успеха, али се ту није водило рачуна о условима под којим поједини ученици уче, па је избацивање – извршено без обзира на социјални састав ученика – доводило до избацивања сиротиње. Када се ради о негативним буржоаским елементима, који често не уче и носиоци су свакогврсног отпора, треба имати у виду да они још увек имају више услова за рад но остала деца и да на тај начин управо саботирају рад, па их према томе и због тога и треба уклонити из школе. Таква искључивања не би била везана директно за неке рокове, него би се вршила повремено и према потреби. Ту се не би смело претеривати у броју, јер треба водити рачуна о васпитном утицају искључивања. [...]

Дисциплина у нашим гимназијама не задовољава. [...] У многим гимназијама огроман је број изостанака и бежања са часова, а нарочито у вишим разредима. [...] Врло су чести случајеви уништавања и крађе државне имовине (сијалица, кључаоница, квака итд.). Известан број ученика виших разреда у већим градовима бави се коцком, луња ноћу по кафанама и баровима. На Ријеци избио је и штрајк ученика неког вишег разреда због тога што је премештен један реакционарни наставник. По школама осетио се и извесан отпор у вези са Резолуцијом Информбироа, вођена је непријатељска пропаганда, ширени су леци, писане непријатељске пароле по зидовима. У Загребу су ученици виших разреда организовали неке монденске «клапе», чији је једини циљ био – тако смо бар обавештени – што веће уживање; Ту је основан и некакав Мешовити савез комунистичке омладине, с истим циљем као и «Клапе». Наставници су врло често склони да недисциплину тумаче дечјим и младалачки несташлуком, а директор сплитске гимназије, где је иначе недисциплина ученика добро позната (тамо се ученици, између осталог баве коцком и иду по кафанама), објашњава то искључиво њиховим јужњачким темпераментом.

[...] Недисциплину у таквој мери и таквим формама у каквим се појављује код нас, нарочито у већим градовима, треба оценити као рад класног непријатеља који и на тај начин жели да омете правилан рад школе и правилно васпитање омладине. Питање дисциплине треба поставити политички и водити курс ка изолацији негативних елемената и њихово искључивање. Мобилисати ученике на чувању и одбрани Правила о владању, као оруђа колектива које је уперено против оних који крње интересе колектива. По питању дисциплине треба да постоји најужа сарадња између школе и омладинске организације. [...]

Здравствена заштита ученика

Питању здравствене заштите ученика посвећивало се до сад сразмерно доста мало пажње, а у многим школама готово никаква пажња. [...]

Иако је редован лекарски преглед деце од великог значаја за контролу здравственог стања наше школске омладине, још увек има школа (и средњих, а поготово основних) где се врло ретко врши лекарски преглед, а има и таквих школа у којима у опште, од ослобођења до данас, није извршен лекарски преглед деце. Такав је случај на пример у Босни и Херцеговини. Међутим, на основу лекарског прегледа утврђено је да у школама има врло велики број деце (често преко 50%, а негде и преко 75%) са проширеним хилусима. Нису ретки ни случајеви отворене туберкулозе, а у Босни је било случајева хередитарног сифилиса. Можда би у данашњим приликама било добро да се двапут годишње, у јесен и у пролеће, одреде здравствене екипе које би у кратком року извршиле преглед деце и у најзабаченијим селима. За овакав преглед могао би се издвојити извесан број лекара из свих здравствених установа, што не би кочило њихов рад пошто би ови лекари остали на терену само по неколико дана.

За пружање прве помоћи, нарочито у местима где нема ни лекара ни апотеке, било би потребно да се школе снабдеју стандардизованим школским апотекама, којима би по селима руководили учитељи, а по градовима учитељи у сарадњи са медицинским особљем. Ове апотеке требало би уредно снабдевати лековима и разним средствима за јачање.

За ово неколико година како се организују летовалишта деце за време великог школског распуста, стечено је толико искуства да су за овогодишње летовање деце спремљена детаљнија упутства. У свим народним републикама спремају се летовалишта за велики број деце. Израђен је програм семинара за васпитаче у летовалиштима, а у јануару 1949. године одржан је и курс за управнике летовалишта. Летовалишта организују министарства за социјално старање, а васпитаче дају министарства просвете. Боље би било када би целокупну организацију ђачких летовалишта преузела министарства просвете. У неким народним републикама добијају управници и васпитачи посебне награде за свој рад у летовалиштима, у другим ништа. И ово би ваљало уједначити. [...]

Социјални састав ученика

Социјални састав ученика гимназија унеколико се изменио у поређењу са стањем пре рата. По општој линији демократизације школе, социјални се састав до данас поправио нарочито у нижим разредима. У вишим разредима, међутим, нисмо још успели да изменимо социјални састав у одлучујућој мери, просто из разлога што је промена социјалног састава у вишим разредима питање и времена, а од ослобођења до данас прошло је свега 4 године. Пролетерски, сиромашни елементи, којима је тек народна револуција омогућила [похађање?] средње школе, нису још доспели до виших разреда. У нижим разредима налазе се сада ученици који су школовање у средњој школи почели пре рата (мањи број) или током рата (већи број). Како се у условима рата и окупације социјални састав није побољшавао, имамо још увек и данас у вишим разредима сличну слику као и пре рата. Према непотпуним подацима које смо добили, а од којих су најкарактеристичнији подаци добијени од Министарства просвете НР Србије, социјални састав ученика виших разреда гимназија у тој народној републици изгледа овако:

	Ужа Србија	Војводина
Индустријски и занатлијски радници	2.049	562
Пољопривредни радници	288	150
Селјаци сиромашни	1.567	742
Селјаци средњи	4.054	1.440
Селјаци богати	933	1.056
Самосталне занатлије	1.487	761
Службеници, официри, пензионери	10.967	3.090
Остали	2.130	418
Свега	23.475	8.183

За школе на Космету извршена је друкчија спецификација, али је и ту стање углавном слично. Према подацима из осталих република – а ти су подаци дати описно – и тамо се ситуација битно не разликује. У учитељским школама ситуација је боља утолико, што је у њима релативно већи број сиромашне деце из града и села. Као што се из наведене статистике види, у вишим разредима гимназија у НР Србији преовлађује ситнобуржоаски елемент. Највећи број ученика те категорије налази се у рубрици «Службеници, официри, пензионери». При том треба имати у виду да деце официра ЈА, који су претежно млађи људи, има врло мали број, а међу службеницима и пензионерима има (и било је, поготово пре рата, што не треба губити из вида) врло великих разлика у имовном стању. Градска буржоази-

ја крије се делом у неодеђеној рубрици «Остали», а делом и у оној која стоји испред ње. Треба имати на уму да исто онако као што у рубрици «Индустријски и занатлијски радници» (и ту је требало диференцирати у више рубрика) нису обухваћена деца свих радника, већ [само деца] једног малог процента радничког становништва, тако [исто нису обухваћена сва деца] ни код ситне буржоазије, већ су тамо обухваћена само деца извесног дела ситне буржоазије. Насупрот томе, буржоазија шаље – сразмерно према свом броју – далеко већи проценат своје деце у више разреде гимназија. Иако само један део ситне буржоазије даје своју децу у више разреде гимназије, треба имати у виду да је то често баш онај део ситне буржоазије која је била, а и данас још добрим делом стоји под јаким утицајем буржоазије. Слично се може рећи и за добар део самосталних занатлија (ту исто није вршена никаква диференцијација), као и средњих сељака, о чијој деци је реч у одговарајућим рубрикама. То све треба имати у виду приликом оценое социјалног састава, јер, сем васпитања које ученици добијају у школи, постоји и васпитање које примају код куће и у средини у којој се крећу. Како питања учења, стицања знања, дисциплине и социјалистичког васпитања, у школи која је политички усмерена, имају и свој политички смисао, чињеница је да социјални састав добрим делом делује на решавање основних задатака који стоје пред нашом школом, поготово када се узму у обзир и многе слабости и недостаци наших наставника-васпитача и друге објективне тешкоће које постоје на терену.

Политичка ситуација у вишим разредима гимназије, ако се имају у виду основни задаци који се постављају нашој школи уопште и омладини напосе, углавном слабо задовољава. Има школа, нарочито у провинцији које у том погледу врло добро стоје, али има и школа, нарочито у великим градовима (Београд, Загреб, Љубљана, Сплит, Суботица) – где је утицај буржоазије јачи – у којима је стање слабо. Иако је питање преваспитавања, социјалистичког односа према раду и социјалистичког васпитања уопште ствар дужег и упорног рада, решавању тог проблема није се прилазило истрајно и систематски. Омладинска организација учинила је доста, али је она у многим школама још слаба и без ауторитета, а од стране школе добијала је често малу или никакву подршку.

Питање поправљања социјалног састава не може се решавати у потребном темпу, ако се очекује да ће се оно решити спонтано, тј. искључиво путем економског и друштвеног преображаја наше земље, који, разуме се, стално и непрекидно утичу на мењање социјалног састава. Од најважнијих мера које би требало предузети, споменули би смо само две: стварање интерната и стипендирање извесног броја ученика виших разреда гимназија. [...]

У погледу стипендирања уочава се слична једностраност која је чињена у политици фаворизовања стручних школа. Сада имамо такву ситуацију да се социјални састав у вишим разредима гимназија не само не побољшава, већ се – напротив – доста брзо погоршава. Наиме, за средње стручне школе даје се велики број стипендија. Те школе трају само три године и свршени ученици одмах по завршетку школовања добијају добар плаћено намештење. Како се за настављање школовања у вишим разредима гимназије не дају стипендије, сиромашнији родитељи шаљу своју децу у школе где ће [...] добити стипендију. Један од разлога што је социјални састав ученика у учитељским школама бољи јесте у томе, што се у тим школама пришло ширем стипендирању. Данас имамо конкретну ситуацију да се радничка и сиромашна деца уопште ретко уписују у више разреде гимназије, већ се углавном уписују деца непролетерских елемената. Међу сиромашном децом није уопште ни вођена пропаганда за упис у више разреде гимназије. На пример, на Ријечи хоће да се упише у IV разред гимназије само двоје деце радника (била је расписана анкета по том питању), иако је Ријека град у коме живи много радника. Потребно је хитно приступити стипендирању извесног броја одабране деце, у првом реду деце радника и сиромашних сељака, повезујући то стипендирање, по могућству, за смештај у школске интернате [...]. Одлуку о томе треба што пре донети, како би се већ у јесен могао донекле поправити социјални састав деце која се уписују у више разреде гимназије. [...]

БИБЛИОТЕКЕ, КАБИНЕТИ И ШКОЛСКЕ РАДИОНИЦЕ

[...] После ослобођења било је стање у библиотекама наших основних и средњих школа доста тешко: пре свега, велики број школских библиотека био је у току рата потпуно или делимично уништен или су библиотеке за време окупације биле попуњаване издањима реакционарно-фашистичке садржине, а да и не говоримо да је, баш у оним народним републикама у којима је највише библиотека

остало очувано, већина књига представљала само баласт разних ненаучних и реакционарно-клерикалних издања од пре рата, понегде чак и из XIX века. Због тога су после ослобођења све школске библиотеке морале бити прегледане и очишћене од штетних књига.

У току 1945. године, републичка министарства просвете су дала упутства да се из постојећих библиотека уклоне штетне књиге. Међутим, ово чишћење вршено је често површно, а каткад и неправилно. Тако су из неких школских библиотека основних школа потпуно уклоњена сва стара издања. Други пут, ова су издања само издвојена, као на пр. бугарска издања из доба окупације у многим школама НР Македоније, а каткада су уклањане књиге добре садржине, док су у библиотекама остајале реакционарне ствари. У гимназијама и учитељским школама формиране су комисије које су извршиле преглед књижица. Међутим, и данас се ту и тамо нађе у тим библиотекама по која реакционарана књига, јер наставници из тих комисија нису имали правилан критеријум о вредности књиге. Дешавало се да су уклоњене књиге које није требало уклонити. На пример, у НР Хрватској је одстрањена књига «Грађа за повијест школства» од Чуваја, а остале су књиге «Папа Пије XII», разни «Животи светаца», «Анђели чувари» и слична литература. Но штетне књиге се могу наћи и у савременим издањима, јер издавачка предузећа често не врше избор дела према њиховој васпитној вредности и не достављају Министарству просвете своје планове, нити рукописе на увид. Као пример може послужити случај «Новог покољења» у Загребу. Из министарстава просвете није још дата никаква сугестија како и којим књигама треба попуњавати школске библиотеке. [...]

ИНТЕРНАТИ И ЋАЧКЕ КУХИЊЕ

Интернати уз средње и учитељске школе значајни су зато што омогућују похађање ових школа и деци [из] широких народних слојева, што се у њима развија смисао за колектив, изграђује правилан поглед на свет и ставрају културне навике.

Од особите су важности интернати уз учитељске школе, па се њима у свим републикама и покрања већа пажња. После четири године школовања, живота и рада у интернату ми треба да добијемо широко образованог, културног и политички чврстог учитеља, који ће радити не само на културно-просветном, него и на политичком пољу.

С обзиром на велики значај интерната, није се много учинило од стране министарстава просвете, ни од стране среских (градских) народних одбора за обезбеђење најважнијих услова, потребних за правилан васпитни и културно-просветни рад у њима.

Буџетирање: У већини случајева своди се издржавање ђачких интерната на месечне уплате самих ученика, на добровољне прилоге масовних организација и на новчану помоћ народних власти. Суме ђачких ушлата су неуједначене, а помоћ повремена.

Интернати се сматрају као самосталне установе које треба да се издржавају од својих прихода (уплата и евентуалних властитих економија). Народни одбори нису предвиђали никакав буџет за интернате, већ у најбољем случају само неку минималну помоћ која није много значила, тако да су ученичке уплате одлазиле не само на исхрану, него и на режијске трошкове. А тамо где су домови издржавани од стране среских народних одбора, није било довољно бриге за интернате.

Питање простора: Интернати су у већини случајева смештени у приватним, неудобним и нехигијенским зградама које не одговарају намени. У многим интернатима спаваонице и трпезарије истовремено служе и као учионице. Мало је интерната који имају изолациону собу и амбуланту, те болесни ученици спавају заједно са здравима. Сви су интернати пренатрпани, да наведемо за пример Босну и Херцеговину, где је у интернате смештено 2000 ученика више него што износи капацитет интерната. [...]

Инвентар: Интернати су врло оскудни са инвентаром. Они се довијају на разне начине: врше позајмице, ученици доносе са собом постелину, па чак и постеље. Није редак случај да ученици спавају на поду, на сламарицама без чаршава и јастука (Македонија, Босна и Херцеговина). Нешто су боље пеилице у Хрватској и АП Војводини. Тешкоћа је нарочито у набавци постељног рубља.

У вези са снабдевањем интерната је и питање планирања потреба. Због слабог планирања, ове установе тешко долазе до извесних ствари, као што су пећи, штедњаци, посуђе, материјал за изолацију

водовода, ексери, стакло и др. Неопходно је да се набавка инвентара за интернате реши радикалније и то уз учешће среских (градских) народних одбора, јер је у питању обезбеђење бољих животних услова нашим ученицима.

Снабдевање: Снабдевање интерната намирницама врши се у појединим републикама путем потрошачких карата ученика. Тешкоћа је у томе што се на овај начин добијају само извесне намирнице, док су за остале намирнице интернати упућени често на слободно тржиште. Због оваквог стања, интернати у АП Војводини траже од ученика уплату у натури. Извесан број интерната има своје економије, што се показало као веома корисно и са практичне и са педагошке стране. Но, економије се од стране извесних народних одбора третирају као приватна имања, што је, опет, несумњиво погрешно. Ово питање треба принципијелно решити.

У Македонији су једно време ученици у интернату били само смештени, а о исхрани су се бринули њихови родитељкоји су им доносили храну «од пазара до пазара». Сада су неки интернати преузети на снабдевање по таблци II док су други добијали следовање по каратама. У ђачким интернатима је честа појава да је храна лоша, зато што је особље у кухињама нестручно, што није било плана у снабдевању, таблица за исхрану ни јеловника. [...]

Руководство и васпитачи: Питање руководства и васпитачког кадра у интернатима је врло актуелно. Заправо, има веома мали број управника и васпитача који обављају само ту дужност. То су махом директори и наставници, презаузети радом у школи, па рад у интернату обављају узгредно и могу врло мало да му се посвете, или су, опет, управници и васпитачи у интернатима млади и неискусни, па не могу да постигну задовољавајуће резултате. Но није мали број интерната који упоште немају управника и васпитача. Због свега тога, васпитни рад у интернатима је веома слаб. Васпитни кадар је нарочито малобројан у НР Босни и Херцеговини, где на једног васпитача долази просечно око 200 питомаца. [...] Интернати Босне и Херцеговине више личе на склоништа, него на васпитне установе. Због велике оскудице у просторијама и због знатних тешкоћа у исхрани и снабдевању текстилом, Министарство просвете бавило се искључиво решавањем ових питања, а умногоме је запоставило решавање питања васпитног и идејно-политичког рада у интернатима. Тамо васпитачку дужност врше добровољно наставници, а њихов рад се састоји у томе да контролишу да ли су сви ученици у интернату и да им повремено помажу у учењу. Најслабија страна интерната је васпитни и културно-просветни рад. [...]

Не може се говорити о успешној организацији васпитног и културно-просветног рада у интернатима (то не могу да реше ни најбољи правилници), када у интернату не постоји посебна просторија за учење, него се учи у спаваоницама, где за једним столом треба да се реја 12-15 питомаца да би исписали домаће задатке. Не може се говорити о хигијени и стицању културних навика, док нам ученици спавају на поду, на сламарицама без чаршава и јастука, а умивају се на чесми која се налази 100 метара далеко од интерната, на улици, јер у интернату нема ни једног лавора. [...]

УСТАНОВЕ ЗА ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ [...]

ПИТАЊЕ СПЕЦИЈАЛНИХ ШКОЛА [...]

МАЊИНСКЕ ШКОЛЕ (ПЛАНОВИ, ПРОГРАМИ, УЏБЕНИЦИ И КАДАР) [...]

ШКОЛЕ ЗА ОПШТЕ ОБРАЗОВАЊЕ РАДНИКА [...]

СПРОВОЂЕЊЕ ЈЕДИНСТВЕНОГ ШКОЛСКОГ СИСТЕМА [...]

AJ; 317-50-73

ПРОСВЕТА У ФНРЈ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ПОСМАТРАЧА ИЗ ИНОСТРАНСТВА

162 МОНИКА ЛАФМЕН, СЛУЖБЕНИЦА УНЕСКА

(Париз, 1947.)

INTRODUCTION

What struck me most about Yugoslavia today was the amount of reconstruction which has been done during the last two years. Seen against the background of the country's war losses, the present educational position is infinitely more satisfactory than could have been expected. Yugoslavia was occupied by German, Ita-

lian, Bulgarian, Hungarian and Albanian troops. Out of a total population of 16 million 1,706,000 were killed. In addition about 2 million people were wounded or disabled. 504,000 buildings were burned down, demolished or damaged and 20 per cent of the people rendered homeless. Communications were completely disrupted.

Wherever I went tribute was paid to the assistance given by UNRRA and there is no doubt that without their food supplies the health of the children would have been far more seriously affected and the people would not have had the energy and initiative which they have displayed in every field of reconstruction.

During the war the Nazis had done their best to exploit the ancient rivalries of Serbs and Croats and to set one national group against another. Their efforts had been tragically successful. But as time went on Serb, Croat, Slovene, Macedonian, Montenegrin and all the other peoples that go to make up Yugoslavia had learnt to fight side by side against the invaders. It is perhaps the greatest achievement of the new Federal Government that it appears to have cemented this war - time comradeship and have united the people in a great co-operative effort to reconstruct and develop the country as a whole.

I spent three weeks in Yugoslavia. Transport was still very difficult, but cars were placed at my disposal so that I could see the villages and I was given every possible assistance. I visited four out of the six Federal States, Serbia, Croatia, Bosnia and Hercegovina, and Macedonia. Everywhere I met with great friendliness and ready co-operation. [...]

During my time in Yugoslavia I met the heads of the Central Board of Education in Belgrade, the Ministers of Education for Serbia, Croatia and Macedonia; I talked to the Rector of Belgrade University, and to Deans of Faculties, professors and Lecturers in Belgrade, Zagreb, Sarajevo and Skopje Universities. I had frequent meetings with government officials in the Ministries of Education of the Federal States which I visited, and with inspectors, headmasters, headmistresses and teachers in every type of school. Wardens of Hostels and Children's Homes and Heads of Special Schools discussed their work with me. I also saw something of the cultural life of the country, the Theatres, the Libraries, the Museums, and talked to those concerned with this type of educational work.

I was able to obtain a general picture of what is happening in the field of education and to see what are the most urgent needs. But it must be remembered that Yugoslavia is a country in which the north and the south differ enormously, in which the poverty and fertility of the land is unevenly distributed, in which certain areas have been utterly devastated by the war and others not so seriously affected; and in which transport is still extraordinarily difficult. In these circumstances my report is inevitably unbalanced in certain directions. On some aspects of educational work, from some parts of the country, I have abundant information; and on others, perhaps equally important, I was able to learn very little in the time I had available.

BEGINNING AGAIN

A Prefatory Note

Enthusiasm for education is everywhere in Yugoslavia today – in the voluntary organizations, in the factories, in the classes for illiterates, as well as amongst the students, the young people of school age, the teachers, and the parents themselves. Already before the war ended there was a passionate desire for knowledge which would help them to build a better life out of the ruined villages and uncultivated fields. When a district was liberated the soldiers would teach the children their letters, using the dusty ground as a blackboard and a stick in place of chalk. They had no pencils and no paper, but the children began to learn. There was no holding back until suitable buildings, proper equipment and qualified teachers could be found. [...]

EDUCATIONAL ADMINISTRATION AND FINANCE [...]

PRIMARY SCHOOLS: 7 – 11 YEARS OF AGE

A FEW FIGURES

Before the war elementary education was compulsory from 7 – 11 years of age, but the provision of schools was far from adequate, and it is reckoned that between a third and a half of the children did not attend. Official figures show that in the school year, 1946-1947, there are some 10,000 elementary schools at work with 1,400,000 pupils and 23,000 teachers. In comparison with the previous year this is an increase of 320 elementary schools, 59,969 pupils and 609 teachers. And, even more surprising, it is an advance of 1,600 on the number of schools that existed in 1940. It seems that now about 90% of the children are attending the primary

schools. This is of very great importance for a wide and evenly distributed network of these schools is the essential foundation for the sound educational development of any country. of course, classes are often enormous. In Croatia the average works out at 73 pupils for a teacher and in many cases a class will contain well over 100 boys and girls.

BUILDINGS

By the time the Germans had been driven out of Šeković, the school and most of the other buildings in the village had been destroyed. The soldiers gathered the children together and lessons began beneath the shade of a tree. But they were determined that before winter came there should be a proper school. The soldiers collected money amongst themselves; they gave concerts in neighbouring villages; the children's parents assembled the necessary building materials, and together they erected a fine new school.

Some four-fifths of all the school buildings in Yugoslavia were damaged during the war, and it is largely due to initiative of this kind and to the determination of the local communities that schools must be restarted as soon as possible, that so much progress has been made since the liberation. It is reckoned that in 6,094 primary schools all the furniture, books and equipment of every kind were completely destroyed and in an additional 1,570 schools there was partial destruction.

The standard of school buildings before the war was not always very high, and far too few were built. In Macedonia in the South, 200 new schools were erected between 1918 and 1941, but in the last two years 180 buildings, some of them first rate, have been completed and another 100 schools will be ready by September 1st. In Croatia, in the North, 162 schools and 50 lodgings for teachers were built during the last twelve months.

Wherever possible, schools have been repaired and where this has been out of the question, rooms in private houses have been turned into temporary classrooms. Conditions are still far from ideal, but the children have a roof over their heads and that is a step forward.

In the towns and larger villages at the present time two, or even three, schools will often have to make use of one building, and in these circumstances it is unfortunately difficult to maintain a high standard of cleanliness. In the smaller villages half the school will have lessons in the morning and half in the afternoon.

EQUIPMENT

When school equipment had not been destroyed with the building itself, in all probability the desks, chairs, tables and blackboards had been broken up and used as firewood. Now almost everything has to be supplied anew. At first pupils often came to school carrying a chair or a stool, and those who had none to bring sat on the floor, but the teachers and the children's parents soon improvised desks – very simple, rather wobbly affairs they sometimes were, with the legs driven directly into the mud floor to keep them upright. Now new ones are being supplied and are taking their place. Three children, and sometimes four little ones, still sit in desks made for two, but progress is being made. In many villages the old home – made desks and the new ones are both in use, the one a dramatic reminder of the past, the other a promising sign for the future.

At first the shortage of paper made schooling very difficult, but miracles have been performed during the last two years. Slates are still being used in some schools. But there was not a primary school that I visited in any part of the country in which education was seriously handicapped by lack of exercise or text books. Often two or more children had to read from the same book, but that after all was not a great hardship.

Every one of the schoolbooks now in use has been written since the liberation. The quality of the production is surprisingly good; printing is sometimes a little blurred, the paper not of the best quality, but they are well illustrated and often have attractive colored jackets. For every two exercise books the children in the primary schools have a hard cover decorated with a delightful all over design of animals and birds. For different subjects the exercise books have jackets in different colours and with other designs. They help enormously to brighten the drabness of these ill-equipped schools and to bring pleasure to each individual boy and girl.

The children who can afford it pay a few dinars for their books, as it is felt that this makes them take greater care of them. But in badly devastated areas people need every penny to help them to re-equip their homes and to begin life again. In these cases the district committees pay for all the children's books. Rogatica, in the beautiful mountains of Bosnia, was bombed first by the Germans and then in 1944 by the Allies. Not a

single house was left standing and 1,500 people were killed in this small country town. Today in the school there are 654 pupils of who 75% receive free books.

WORK IN SCHOOLS

The first two forms of the primary school work 19 hours a week, the third class 23 hours and the fourth 26. This means only three or four hours a day and the curriculum has therefore to be kept within very narrow bounds. It seems that as the pupils often have long distances to walk to school and are needed to help in the fields during part of the day it would be difficult to increase the hours of work in school.

All the pupils learn reading, writing, arithmetic, drawing, singing, gymnastics. After the first class Natural History is begun and a little History and Geography. The third class spends more time on these two subjects and the fourth class in addition begins Physics and Chemistry. The biggest change since the pre-war days is that religious instruction is now voluntary. The work in the schools is very usefully augmented by what is done in the circles which meet in out of school hours (see page

NEEDS

By the beginning of the school year 1947-1948, the essential equipment needed by the primary schools will have been supplied, but they will lack almost everything else. There are no india – rubbers. The schools have a map of Yugoslavia but no globe and no other maps. Most of the pupils have no set squares, compasses, rulers or even the simplest apparatus for Physics. Materials for needlework, paints, toys and pictures for the walls would all be enormously appreciated.

POST-PRIMARY EDUCATION – 11 TO 18 YEARS OF AGE

WAR DESTRUCTION

During the war most of the gymnasias were unable to remain open, although there were one or two exceptions, principally in Croatia. For the most part school buildings were used as barracks and hospitals and for other military purposes, as they were all over Nazi-occupied Europe. By the time the invading armies had been driven out, 222 schools for secondary education had been completely destroyed and 182 damaged. All books, school furniture and laboratory equipment were lost in 384 secondary schools and in 100 these were partly destroyed. [...]

NUMBERS TODAY

There are no statistics for the total number of pupils attending secondary schools today. In Serbia 103,697 pupils attended post-primary schools last year. In Croatia before the war there were 41,896 pupils at the full 8 year gimnasijas; today there are 56,296. Taking into account all post-primary education there has been a 44% increase on the pre-war figure in Croatia. This is a great advance, but it does not seem that the rise has been as large as this in the other Federal States.

CHANGES IN THE CURRICULUM

[...] Religious instruction is no longer compulsory in the schools, but this change seems in fact to make little difference to attendance at the lessons. Latin is also voluntary and German is no longer taught. Instead they learn Russian and for a second language may choose either French or English. English is extremely popular but there are fewer teachers for it than for French.

A new emphasis is placed on the Natural Sciences and more time is now given to physical education than in the pre-war curriculum. The syllabus for the upper forms of the gimnasijas now includes some training in psychology, logic and the history of philosophy.

A significant change is the introduction of an entirely new subject: the Constitution of Yugoslavia. This covers the history of Yugoslavia's part in the war, and the emergence of the present government from the local Committees established in the different parts of the country as they were liberated; it deals with the content of the Constitution, the industrial and agricultural planning of the country, the work of local government and the chief characteristics of Yugoslav democracy. This subject is compulsory in the first year of secondary school education.

I regretted that only incidentally in geography and history lessons was there any teaching designed to encourage international understanding, and there was no time in the curriculum for instruction in the aims and work of the United Nations.

There are a few Classical Gimnasijas in Yugoslavia in which the main emphasis is on Latin and Greek. These are continuing to work as they did before the war. It is expected that some change will soon be made to bring them more closely into line with the government's new educational policy. [...]

HOSTELS FOR SECONDARY SCHOOL PUPILS

Hostels for those attending the secondary schools exist in most of the towns. This is essential if the children from the country are to have more than primary education. A great effort has been made to increase the number of these hostels and in 1946 figures which are not complete for the whole country state that there are 232 homes for 18,850 children. This number includes war orphans of secondary school age who live in the hostels with the other pupils, the only difference being that they usually remain there during the holidays.

The hostels are very poorly equipped. The little iron bedsteads have in most cases been provided by UNRRA. The mattresses are usually of straw and there are seldom any individual cupboards or chest of drawers in which the children can keep their own things. Clothes often hang on the walls covered over with paper to keep off the dust. Usually shortage of space necessitates crowding the beds closely together in rather large dormitories. In Skoplje room was so short that in a Turkish building one of their characteristically wide and spacious corridors had been turned into a bedroom for some 40 boys. The food in the hostels is very simple and monotonous. UNRRA supplies have been kept in reserve so that when local rations failed the children would not be without food. Sometimes meat, for instance, might not be delivered for two or three weeks on end, and then UNRRA tins were invaluable. There is some anxiety about the next winter when UNRRA supplies will have been exhausted, but if there is a good harvest this summer, it is felt that there should be adequate food for these children. [...]

EQUIPMENT AND NEEDS

First attention was given to equipment the primary schools and by next Autumn they are expected to have all their essential text books. But the position is not so satisfactory in the case of the secondary schools. I was given some interesting figures in Zagreb, the capital of Croatia. Secondary school text books are being published there, not only for Croatia, but for the other Federal States as well. I was told that 77 text books were needed of which 55 have already been written. But only 38, just about half of the full number required, had been published and were in use in the secondary schools. [...]

Pupils still have to share books and there has to be a good deal of dictation of information by the teacher. Maps are very scarce and globes non-existent. Before the war they had to be imported. In future it is planned that a special section of the State Publishing Society in Zagreb will produce this material. In the meantime it is hard to work without it, and much use is made of maps and diagrams beautifully drawn by hand and displayed on the walls of the classrooms.

The most grave shortage is of chemical and laboratory equipment. In the majority of the schools this was completely destroyed during the war. I visited one school which, although part of it had been occupied by the military, had lost only one microscope. It was quite a shock to find such fine equipment after seeing the poor improvised apparatus with which 99 per cent of the secondary schools have to do their scientific work.

Teachers of languages, in particular, need opportunities for studying abroad and would appreciate simple stories for their pupils to read in French and English.

TECHNICAL & PROFESSIONAL EDUCATION [...]

EDUCATION FOR THE MINORITIES

One of the new principles in Yugoslav education today is that every child should be able to study in its mother tongue. Where there are 20 children speaking the same language, a special division within the school has to be formed for them. Where there are several hundred children they are to have a school of their own.

Before the war in 1941 there were 1,384 special divisions in the primary schools in which education was given in German, Hungarian, Czech, Roumanian and Ruthenian. There were no schools in the Macedo-

nian language, nor in Albanian, Bulgarian, or Turkish, and the German and Hungarian minorities were the only ones for which secondary school education was specially provided.

THE PRESENT POSITION

In 1945-46 there were:

582 divisions for the Albanian language in the primary schools.

32 divisions in the secondary schools.

218 divisions for the Bulgarian language in the primary schools.

182 divisions for the Slovaks in the primary schools.

17 divisions for the secondary schools education.

852 divisions for the Hungarians in the primary schools.

130 divisions for the secondary schools.

139 divisions for the Turkish in the primary schools.

8 divisions for the secondary schools.

This development has not been easy in view of the great shortage of the teachers. The pre-war policy of providing advanced education only in Serb has resulted in there being few intellectuals amongst the Minorities from whom the teachers could be drawn.

A NOTE ON HUNGARIAN SCHOOLS

I was particularly impressed by the minority school I saw for Hungarians in Novi Sad, the capital of the autonomous region known as the Vojvodina. The Hungarians had annexed this fertile area during the war and had oppressed the local inhabitants, but they had granted special privileges to the Hungarian minority, of which there are some 300,000, and they had received an increased ration of food, much larger than that given to the rest of the people. Now, not only have the previous special Hungarian divisions in the primary schools been re-opened, but the policy has been extended, and the school I visited was the first one of three full gimnazijas in which all lessons are taught in Hungarian. From the most superficial glance it was clear that children in this school were better fed and clothed than those in the Serb school from which I had just come. The treatment which each had received during the war had left its mark.

THE POSITION IN MACEDONIA

In Macedonia before the war education was only given in Serb. Indeed determination to turn the people into Serbs and make them forget their own language was so strong that a school teacher, Mr. Vasili Iljoski, whom I met, had been dismissed in 1935 because he had written a little play in Macedonian for his pupils to act.

Now education at all levels is in Macedonian and the majority of the teachers are themselves Macedonians. The problem of printing the necessary new text books has been complicated by the fact that the Macedonians have a number of letters in their alphabet which do not exist in the cyrillic, and they have very few printing presses of their own. The Secondary school text books are still, many of them, in Serb. The two languages are not greatly dissimilar so that this is not a very serious handicap for the older children.

The Ministry of Education for Macedonia was determined that in future the national minorities within the Federal State should not suffer as they had done themselves. The very first text book to be published was a Turkish reader in which the new Turkish alphabet was used. There are 34,000 Turks in Macedonia today and so poor have their educational opportunities been in the past that only 7 of them have University degrees.

The first school ever opened for the Albanian children of the Town is to have the finest new school building in Skopje. When I was there it was almost finished and the children were being taught in a temporary school in very overcrowded conditions. But in the Autumn the new school will be ready for over 1,000 of them between 7-14 years of age.

THE GERMAN MINORITY

Before the War there were some 550-600,000 German in Yugoslavia. They came to the country some 150 years ago and were then under the influence of the Hungarians. Nazi propaganda succeeded in reminding them of their origin. Many of them joined the Nazi party and the great majority of them collaborated when the country was invaded.

In 1944 Hitler ordered them to return to the Fatherland. Most of them left, but there are perhaps 10 or 15,000 still in Yugoslavia. These may be transferred to Germany but, if not, they will become Serbs and will attend Serb Schools. No minority schools will be provided for them.

HANDICAPPED, DELINQUENT & MAIMED CHILDREN

THE PRE-WAR POSITION

Before the war there were few special schools for handicapped children in Yugoslavia. In 1941 there were 4 schools for a total of some 470 deaf and dumb children; 3 institutions for 235 blind children and a few divisions for blind children attached to elementary schools; there were 8 Preventoria for 568 children; one school for 20 children who stammered. Open Air Schools attached to Sanatoria and Convalescent Centers catered for 933 children suffering from tuberculosis and other illnesses.

According to the 1931 census (there are no more recent figures available) there were then in the country:

4,367	deaf and dumb children under 17 years of age.
973	blind children under 17 years of age.
3,429	idiots under 17 years of age.
and 20,000	children who could not attend school because of their mental deficiency.

THE PRESENT POSITION

Today there are certainly not less children in need of special schools than there were in 1931. Most of the buildings used for these schools were destroyed during the fighting. Inevitably the main energies of the Ministries of Education have been concentrated on re-establishing educational facilities for normal children, but even so the number of special schools at work in 1946 shows a great increase on the previous year, and since the following table was issued some improvement has already been made:

<u>National</u>	<u>Repu-</u>	<u>Mentally</u>	<u>Defective</u>	<u>Deaf &</u>	<u>Dumb</u>	<u>Blind</u>		<u>Prevento-</u>	
<u>blic</u>	<u>blie</u>	<u>Institutions</u>	<u>Children</u>	<u>Inst.</u>	<u>Child.</u>	<u>Inst.</u>	<u>Child.</u>	<u>ria Inst.</u>	<u>Child.</u>
SERBIA		20	320	3	195	1	150	1	52
CROATIA		4	140	1	120	-	-	4	318
SLOVENIA		26	355	1	137	1	24	2	180
BOSNIA & HERTZEGOVINA		6	130	1	35	-	-	1	40
MAKEDONIA		-	-	-	-	-	-	-	-
MONTENEGRO		-	-	1	50	-	-	-	-
		56	945	7	357	2	174	8	590

It will be seen that in general the provision for handicapped children is now roughly the same as before the war. In the wealthier parts of the country, for instance in the Vojvodina in Serbia, it has of course been possible to organize for more of these schools than in the poorer southern states of Macedonia and Montenegro. One of the main obstacles to developing this work more rapidly is lack of teachers.

JUVENILE DELINQUENCY

Immediately after the Liberation there was a good deal of lawlessness in the country. Now schools have been re-opened, orphans have been placed in private families or in special homes, and the youth organizations have provided plenty of opportunities for responsible constructive work as well as for recreation, and the problem of juvenile delinquency has resumed normal proportions.

Even when it is remembered that Yugoslavia is predominantly rural and that it is in the towns that juvenile delinquency is always worst, this is a remarkable achievement.

The Preventoria are designed, as all such institutions should be, to fit the young people to resume normal life as soon as possible. They are only sent to them when all else has failed and once there, I was told that every opportunity was given them to learn skilled trades and to take responsibility for their own affairs. Unfortunately I had no time to visit one of these institutions while I was in the country.

WAR MAIMED & CRIPPLED CHILDREN

Resistance in the mountains had been carried on in the face of incredible hardships. Whole villages joined the guerilla forces and men, women and children of all ages lived and suffered together in primitive, makeshift conditions.

Those who were injured often had to wait days or weeks for proper medical attention for there was, and still is, an acute shortage of doctors and nurses. Lack of skilled care and the hopelessly small supplies of medical equipment and antiseptics meant that wounds which, in Britain and America would have been healed with complete success, necessitated amputation in Yugoslavia.

One evening when I was in Belgrade a small figure darted like lightning across the road in front of me. He was so quick that it was not until he had stopped on the other side that I saw he was on crutches and that his head was bandaged. He was one of the 19,800 of children seriously injured during the fighting. But he was lucky in comparison with nearly 800 children who have been blinded. Many of these are terribly mutilated. They not only cannot see, but have lost the use of their arms and legs, and buns have often disfigured their faces. Much of this is due to deliberate torture by the Germans.

Most of them are living in hospitals or institutions where they are cared for as far as possible, but they are receiving practically no schooling or training of any kind because of lack of everything essential for this work. They need Braille boards, relief maps, and all the equipment for teaching the blind, including musical instruments, harmonicas, radios and gramophones. The country is now making a few thousand artificial legs a year, but there are some 20,000 people, including children, waiting for them.

UNRRA provided a plastic surgery unit which trained five surgeons, two anesthetists, two dental surgeons, two technicians and a very small number of nurses to undertake this work.

It is this training of Yugoslav personnel in methods of training and educating the children which is most urgently needed, together with the provision of essential equipment. At the moment, apart from more specialized needs, there is an acute shortage of sheets. The number of these war maimed and crippled children is so great that there is no possibility of the country itself coping adequately with the problem. [...]

SOME GENERAL SCHOOL PROBLEMS [...]

PARENTS' MEETINGS [...]

ATTENDANCE IN THE SCHOOLS [...]

PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF THE WAR UPON THE CHILDREN

After so short a time in the country I found it almost impossible to estimate the psychological effects of the war upon the children. No research has been undertaken on this subject and there is a great shortage of psychologists and psychiatric workers.

Undoubtedly the hope and confidence about the future of Yugoslavia which seems to exist throughout the country is a good tonic for children who have been emotionally disturbed by what they have been through. It is a healthy, stimulating atmosphere in which to live.

But for many of the children more than this is needed.

In Goražde there is a home for Bosnian war orphans in which a number of the girls periodically have nervous, hysterical fits. It is very catching and if one girl starts quite a few of the others are affected. In a deaf and dumb school I came across a little boy who has at last learnt to speak. He has been able a little to release his pent-up emotions by telling his teacher how he saw his father buried alive. In another hostel is a boy of 14 who saw both his parents killed in an air raid. He is obsessed with a passionate longing to get to America because it has never been bombed.

These children, and hundreds like them, are given every kindness and gradually they become better adjusted emotionally, but without psychological treatment some of them will never wholly recover. At the moment this is out of the question for there are no specialists to undertake the work.

HOLIDAY HOMES [...]

CRECHES AND KINDERGARTENS

[...] The new plan is to provide Creches and Kindergartens in industrial areas so that the parents can leave their children on the way to work and fetch them when returning in the evening. This will not only make

it possible for more women to go into the factories, but is intended to be one of the means of teaching the parents higher standards of child care. At the parent's meetings, which the doctor examining the children always attends, they can learn many lessons which it would otherwise be difficult to give them. Incidentally, it is hoped that as the kindergartens develop the peasant superstition which is so strong in many parts of the country will begin to diminish. Even in the very poor parts of the country I noticed that the little girls nearly all wore ear-rings, and learnt that this was not just vanity but was to guard the children in case someone should look at them who had an "evil eye".

In Sarajevo I visited two kindergartens one of which had a Creche attached. At the first I saw how immense were the difficulties of running schools of this kind with practically no equipment. It was in one of the poorest areas of a town in which poverty is almost universal. 43 children between 3 and 7 came each day from 5.30 a.m. until 6 or even 7 or 8 in the evening. The staff, 3 young girls, and the Superintendent, were doing all they could to make the children happy, but they had absolutely no toys of any kind, and the rooms and the nursery school furniture were badly in need of fresh paint. In the afternoons, two children had to rest in each of the little iron beds for there were not enough to go round. Drawings and painting tried to sheer the drab walls but they were not very successful.

As I said good-buy to the Superintendent she urged me to go to see the Creche and Kindergarten of the Railway Repair Workers. It was not easy to find, tucked away at the back of a railway siding. The surroundings were dreary enough, but inside the house was a model of its kind. It took 44 children, 12 of them were babies whom the mothers came to breast feed each day, 11 were 2 years old and 22 were between 3 and 7. The Railway trade Union had raised funds to provide play pens, nursery school furniture and a wonderful selection of toys, plasticine and materials for handwork. There was a grand piano in the main playroom and each room was decorated with a broad frieze of animals and birds painted on to the walls by a student at the local Art School. Next ay all except the babies were going away for two months by the sea. [...]

WAR ORPHANS

IN PRIVATE FAMILIES

After the war Yugoslavia found she had 573,000 children who had lost one or both of their parents. An appeal was made at once asking relatives and friends to take the children into their homes; and regular monthly allowances were provided for those who could not afford to look after the children without assistance.

CHILDREN'S HOMES

But special homes for the children were essential if the country was not to be swarming with youngsters living by their wits, at war with the world, badly fed and badly clothed, getting no education, and growing up without a background of care and affection.

The Ministry of Social Welfare was responsible for finding the necessary buildings, old castles, hotels and private houses, but it was very largely due to the voluntary organizations, the Teachers Union and particularly the Anti-Fascist Women's Organization that such good progress has been made with the work.

When I visited the Alexander Rankovic Home in Skoplje, the children were all resting and their playroom was in the meantime occupied by a group of half a dozen women busily making summer frocks for the girls to take with them when they went off the following week for a month's holiday by the sea. The material was a pretty flowered cotton sent by an American-Macedonian Society.

Allocation of food, shoes, and clothing which are just sufficient for the children's needs have been made by each of the Federal States, but it is left to voluntary agencies like the Red Cross and the Anti Fascist Women's Organization to give those extra things, flowers, holiday clothes, toys and indoor games which can help to make these often overcrowded and rather drab buildings seem friendly, pleasant places in which to live.

Government Departments, factories and schools will often "adopt" one of these homes, will contribute regular funds to help with their up keep; and will arrange for letters to be exchanged between themselves and the children, visits to be made and friendly personal contact established.

Many of the war orphans of school age attend the residential hostels for secondary school pupils so that it is difficult to estimate from the figures I have exactly how many orphans are in institutions. In 1945 and

1946, 1,245 Homes were established and the Government claims that now every child has found shelter either in one of these homes or in a private family.

CLOTHING

The most serious deterrent to attending school is lack of clothing. During the four year of war, replacement was impossible. Hundreds and hundreds of villages were set on fire and only the few things people could carry with them into the mountains were saved. They have patched and mended what was left until, particularly with the boys' trousers, it is difficult to imagine what the original material was like.

Clothing from UNRRA and the Red Cross have helped but supplies were very inadequate. Yugoslavia's own textile and shoe production is now getting well underway, but many of the children are bound to go cold next winter. Very few children were wearing shoes when I was there, but it was June and there was little need. In winter, many of them will have to bind their feet with raga in place of shoes and getting to and from school will be far from easy.

HEALTH

THE GENERAL FOOD SITUATION

UNRRA has shipped 1,200,000 tons of food into Yugoslavia during the last two years. The coastal areas were starving in April, 1945, when UNRRA moved in. The successful planning and distribution of the food was in the hands of the Government and in its final report on its work the UNRRA Mission in Yugoslavia pays high tribute to the way in which this was carried out.

UNRRA's assistance was factor of first rate importance in the post-war recovery of the country. Unfortunately the Mission's work ends on a sad note. This Spring owing to the poor harvest of 1946 a cut of 100 grams had to be made in the bread ration and UNRRA was unable to ship further supplies into Yugoslavia. As bread comprises 80 per cent of the average diet it has meant that in the least fertile and most inaccessible areas consumption has been only some 700 calories a day for the last few months.

In early June the position was beginning to improve as vegetables and fruit became available. There is some confidence that this year the harvest will be a good one; and if so, perhaps the worst period of food shortage is now behind the Yugoslav people.

THE EFFECT ON THE CHILDREN

The children have come first and food has been often found for them while others went without, but they could not remain unaffected by the general shortage.

The teachers told me in many parts of the country that immediately after the war, the children were seriously undernourished, they were suffering from skin diseases and there was a good deal of typhoid fever. Gradually this state of affairs has improved. But anemia, trachoma, and particularly T.B., amongst the children have been a constant anxiety for the Ministry of Education and the ministry of Health in each state who are jointly dealing with these problems. T.B., due to malnutrition, has been extremely difficult to tackle, as so many children are suffering from it, and it is impossible to provide them with an adequate diet.

SCHOOL MEALS

Both UNRRA and the Red Cross have helped in supplying food for school meals. In 1946, 83,809 children were receiving one meal a day in school. It was usually a very dull meal, but it provided some nourishment and it is hoped that this practice can be continued in future. Now that UNRRA supplies have been exhausted a great deal depends on this year's harvest.

I was told that the children's health was infinitely better, even in some of the badly distressed areas, than the teachers had dared to hope. Unfortunately shortage of doctors makes regular medical inspection of all the children impossible and I feared that sometimes a healthy looking sun tan concealed troubles that a doctor would soon have discovered.

STANDARDS OF CLEANLINESS AND THE USE OF D.D.T.

A great campaign is being waged against lice in the poorer parts of the country. This trouble grew during the occupation, particularly in mountainous Bosnia and Herzegovina in which fighting was more or less continuous throughout the war. Generous supplies of D.D.T. have been made available and the battle is gradu-

ally being won. Dusting each person with D.D.T. as they emerge from country buses is one of the practical methods which are being used.

In the marshlands of the Vojvodina malaria is a danger and while I was there D.D.T. was being sprayed from an airplane in an attempt to combat the mosquitoes.

The Red Cross is now forming groups in the villages and the schools. This work has only just begun but should help a great deal in making the basic rules of health more widely known. Short 15 day courses or longer ones of six weeks are arranged for those who are ready to do this work in the villages. This year the Junior Red Cross provided each of the Brigades into which workers on the Youth Railway are divided, with first-aid equipment and trained young people so that one qualified person could be responsible for safeguarding the health of each Brigade.

In areas of great poverty it is extremely difficult for the teachers to give their pupils high standards of cleanliness, but more could sometimes be done. Often an immense amount of time would obviously have been spent in the tasteful display of an exhibition of the school's work, and I could not help wishing that a little of that time had been given to scrubbing out the school lavatories.

In a village in southern Croatia I remember seeing the children all drinking from the same cup out of an uncovered pail of water at the back of the classroom.

THE TEACHERS OF YUGOSLAVIA

The shortage of Teachers is Yugoslavia's biggest educational problem, even more serious than the lack of buildings. A very large proportion of them took part in the liberation struggle and many lost their lives. During the war practically none were trained and education is now being expanded with 8,565 teachers fewer than before the war. In 1941 there were approximately 32,000 teachers; today there are roughly 23,000. It is officially estimated that 27,000 more teachers are required. [...]

TEACHER'S SALARIES

Before the war teachers in the towns were better paid than those in the country, but now efforts are being made to rectify this and a uniform system of salaries is being worked out for the whole country. In future consideration will not only be given to length of service but teachers will be paid in accordance with the quality of their work. Most of the primary school teachers are now getting between 40 and 60 dollars a month plus additional allowances if they have children. Secondary school teachers receive approximately 68 a month. In both cases this is a substantial increase on the pre-war payment and as the dinar has not appreciably been reduced in value, this has greatly improved the position of teachers. However it is usually necessary for teachers with large families to take on extra teaching work in the evenings in order to avoid financial difficulties.

WORK IN THE VILLAGES

Young teachers are encouraged to go into the villages which, particularly in view of the destruction of bridges and roads during the War, are often very remote and conditions far from easy. Food is usually just sufficient, but monotonous and unattractively cooked, and their living quarters, even when they have been specially built as a part of the school, are likely to have no amenities of any kind. As an inducement to persuade teachers to undertake work in the villages free lodging and free fuel are now usually offered to them.

Some two – thirds of the schools in the country districts are one-teacher schools. The strain of this is great as the classes may be anything from 20 to 80 or 100 in size. [...]

A TRIBUTE TO THE TEACHERS

The teachers of Yugoslavia are working tremendously hard. Today they not only teach in the schools, but take a very active part in the educational and cultural activity of the community in which they live. Most of them are young and enthusiastic but the demands made on them are incessant and it is an inspiration to find how cheerfully and selflessly they carry on their work.

THE UNIVERSITIES

The Yugoslavs have not been content with merely making good the destruction they have suffered during the war. This is true in almost every field of national activity and it is the same story in the Universities. I

found that they were not only taking more or less double the pre-war number of students at Belgrade and Zagreb, but in Skopje and Sarajevo they were forming new faculties and laying the foundations for Universities in these towns.

BELGRADE UNIVERSITY

DESTRUCTION AND REBUILDING

Belgrade University has its own democratic traditions and a very large proportion of the students joined the liberation movement. Many of them lost their lives in the fighting.

In 1942 the Germans closed the University. Little destruction occurred during the war but on the very last day, when they were retreating, the Nazis deliberately blew up the greater part of the University buildings. The damage inflicted has been estimated at 120 million dollars. 58 Departments out of 160 with their libraries and other equipment were completely destroyed and 13 others suffered severely. At least 80,000 books were lost.

When the students returned in 1945 they were faced with the ruins, but they were determined to re-start University life again without delay. It was impossible to leave the job entirely to the builders, engineers and craftsmen. There were far too few of them to cope with all the re-building that had to be done. And so everybody helped the students themselves and literally hundreds of the citizens of Belgrade. There was no labor saving machinery available to clear away debris and so it had to be done by hand. Short courses were given to those who could give more skilled assistance, and by a miracle of organization which I saw repeated in many parts of the country, a large force of voluntary, unskilled labor was used to great effect.

In Autumn of 1941 there had been 9,700 students in attendance. But when I was in Belgrade in June there were 19,000 attending the ten Faculties of Philosophy (including Education), Science (including Mathematics), Medicine, Engineering, Agriculture, Economics, Theology, Pharmacy, Law and Veterinary Surgery.

ZAGREB UNIVERSITY

Zagreb suffered very little during the war. It was the seat of the Croat Quisling Government of Ante Pavelic, and the town escaped practically unscathed. The University continued its work but with a great reduced number of students. Today the number of students is about 11,000 compared with 6,000 before the war. [...]

SARAJEVO

In 1940 a Faculty of Forestry and Agriculture had been formed in Sarajevo, but, after two terms of work, the war came and put an end to its activities. Now it is hoped that a University will be established in Sarajevo. Two new Faculties have been formed since the war: the Faculty of Medicine with 240 students and the Faculty of Law with 325 students. In the Autumn the Faculty of Agriculture is to be re-opened.

The Faculty of Medicine which I visited was carrying on its work in a temporary and very unsatisfactory building but construction had already begun on a fine new building on the outskirts of the town near the local hospital. At present work was proceeding with barest equipment imaginable. However, enough had been collected for the first year students, and when I was in Sarajevo the Dean of the Faculty was at that moment in Czechoslovakia trying to obtain apparatus for the future. There was a pleasant atmosphere of youthful improvisation and it was a very cheerful place. A German prisoner of war who had been Science Master in a secondary school in his own country was at work in the Chemical Laboratory with the other assistants. It was interesting to find that he was being paid the same as the Yugoslavs and that this was their normal practice with prisoners of war. Some books had been given by the Medical Faculties of Belgrade and Zagreb, but the students have to use a considerable amount of mimeographed material and to take many notes from the dictation of the Professors. Most of the books they have are in French or German. Students can only be accepted if they can read in two foreign languages as otherwise their work would be impossible.

SKOPLJE

The philosophical Faculty (which includes Science and Mathematics as used to be the case at Zagreb) was closed from 1941-1943 when the Bulgarians opened it. But the work had hardly begun before Macedonia was liberated. The buildings suffered only from blast and were not seriously damaged. The two Faculties of Philosophy and Law were re-opened in November 1946 with about 800 students. This meant nearly double the pre-war figure and has created many anxieties with regard in particular to chemical and physical laboratory equipment.

A new Faculty of Medicine is to be opened in the Autumn and plans are being drawn up for a Faculty of Agriculture.

THE UNIVERSITY TEACHING STAFF

Often, as elsewhere in Europe, the University teachers were the first target of the Nazis and many of them lost their lives during the occupation. Very little University work could be continued and the recruitment of teaching staff was at a standstill. Now the shortage of staff is a very serious problem indeed. In Zagreb it has proved impossible to fill all the University chairs for they have not trained personnel of sufficient intellectual standing.

Salaries have been greatly increased and Professors are now being paid the same as Cabinet Ministers. Most of the University staff are receiving between 100 and 140 dollars a month. [...]

STUDENT HEALTH

Owing to the very difficult living conditions through which the country has passed both during and since the war, and the shortage of sufficient food and warm clothing, the question of student health is a serious one and vigorous steps are being taken to improve health standards generally and to provide the necessary facilities for students when they are ill.

All students have to have regular medical inspection. In Belgrade a special Committee had been formed both of students and professors which is concerned solely with the health of the students, and in each University those requiring special diets can obtain them in the student refectories. Belgrade University has four sanatoria's where students can be nursed free of charge when they are ill. For 1947 the Federal State of Croatia has allocated over 150,000 dollars, to be spent on student health.

STUDENT HOSTELS

The enormous influx of students into the Universities has created great overcrowding in the existing hostels. The Ivo Lola Ribar Hostel in Belgrade was built for 500 students and now accommodates 715. Little rooms intended for two now have three beds, and the commons rooms have all become dormitories. After the war no equipment of any kind was left in the building. The students literally went out and collected whatever they could from their friends and, indeed, from passers-by in the street. Later the Student Organization took over responsibility for furnishing the Hostel. Small funds were made available and now it is possible to live there without too great discomfort. But all except essential amenities are lacking. The tables in the Dining Room are still a curiously assorted lot of different sizes and shapes but they serve their purpose well enough and that is all that matters.

At present Belgrade University has accommodation for 2,000 men and women students. According to the Five Year Plan there will be hostels for 4,000 students in Belgrade by 1951 and 6,000 will be able to obtain meals in the student refectories. At Zagreb at present there are Hostels for 1,026 students and six refectories in which 3,426 students are feeding each day. At Skoplje and Sarajevo there is similar provision of hostels and meals for the students.

Those who can afford to pay for their residence contribute 1,000 dinars a month, but many hundreds of students receive scholarships which are sufficient to cover this expense.

UNIVERSITY NEEDS

All university work is being carried on under serious handicaps. Shortage of scientific equipment and of books are acute problems. The fact that in 1941 Belgrade University possessed 580 microscopes and that at the end of the war not one was intact is one small illustration of the extent of the damage that has been inflicted on the universities. Even when, as in Zagreb, the University Library has not been destroyed no new books were acquired throughout the war and particularly new scientific books and journals are urgently needed.

[...] In addition, the Universities are most anxious that their professors and lecturers should have opportunities to study abroad and bring their knowledge of modern developments up to date. This is especially needed in the scientific and medical faculties.

ADULT EDUCATION

CLASSES FOR ILLITERATES

It is a remarkable indication of the vitality of the Yugoslavs today that they should now be tackling the problem of illiteracy for the first time in the country's history. In the Federal State of Croatia it is reckoned that there are 245,000 illiterates; and whereas for the whole country roughly 50 per cent of the people cannot read

of write, in Macedonia it is nearer 70 per cent. But splendid progress is being made. In Bosnia and Herzegovina there were over a million illiterates, but last year 123,000 came successfully through the special classes arranged for them. According to the Five Year Plan all those under 45 should be able to read and write by 1951. Efforts are being made to teach those over middle age but naturally it is more difficult to draw them into the classes.

They meet in schools, rooms lent by cafes, in community reading rooms and in private houses. For men the classes are usually organized in the factories. In Skoplje I visited a class of Albanian builders who were learning during their rest period in the heat of the day. They had put benches and a table in one of the rooms in the house which they had almost finished building.

[...] In the villages far more persuasion has to be used than in the towns. The Anti-Fascist Women's Organization and other voluntary organizations do all they can to encourage the women to begin learning, but often the men object to their wives doing anything of the kind, and sometimes the women themselves are shy about joining a class. The teacher may have to go from house to house teaching them one by one until confidence has been established and the women begin to enjoy the new experience. Then a small class can be formed usually lasting about an hour and meeting two or three times a week. [...]

TEACHERS

Classes have to be small. The usual size is 7 or 8 though occasionally there are twice as many. This necessitates a large number of instructors. It was quite impossible to hope that the already overburdened teachers could undertake all this additional work unaided. Helpers were speedily recruited and after a short training in the evenings, usually lasting about a month, they were ready to begin work. Roughly half the classes are taken by trained teachers and half by these voluntary assistants. No payment is given to any of those, whether teachers or not, who give these lessons, but at the end of the year financial rewards are offered by the local committees to those who have been outstanding in this type of work.

STUDY CIRCLES

Once the members of these classes have learnt to read and write, they are encouraged to join study circles in which they can read and discuss a book together, or, in the towns particularly, can learn some special skill such as dressmaking or carpentry. In Croatia there are 3,700 of these groups at work.

PEOPLE'S READING ROOMS

As the villages were liberated during the war small reading rooms and cultural centers, as they were called, were often established despite the general destruction. In some cases these have been continued and improved – in others, local efforts are being made to construct new ones. In the badly devastated areas this is, of course, extremely difficult. But in Croatia there are 950 reading rooms and at present 24 community centers are being built by the people at their own expense. The Ministry of Education has supplied them with 250 wireless sets.

LOCAL LIBRARIES

As soon as the country was liberated great efforts were made to collect books for the local libraries. In Croatia today there are 1,445 libraries with about 190,000 books, of which the Ministry of Education has given 18,633 since the war. (This does not, of course, include the books in the larger libraries in the towns).

PEOPLE'S UNIVERSITIES

In many parts of the country People's Universities, as they call them, have been formed since the war. A group of lecturers who give talks on the economic development of the country, the Five-Year Plan, modern cultural methods and so on, tour the smaller towns and even the remote villages. In 1946 in Croatia, 1,400,000 people attended these lectures and more recently the Central people's university at Zagreb has arranged 37 lectures before 20,500 people. Preparations are being made to publish a People's Reader which will provide useful material for the Study Circles and for those attending lectures.

In the Southern States of Macedonia, Bosnia & Herzegovina and Montenegro the general level of education is not yet high enough for much work of this kind to be undertaken but small beginnings are being made.

USE OF FILMS

For the first time in her history, Yugoslavia now has a special film studio in Zagreb for making 16 mm. educational films and is producing film projectors in Slovenia.

Next year every district council will have two projectors for use in connection with adult educational work and in the following year every gymnasium is to have one. In Croatia at the present time there are 24 mobile cinemas going round the villages.

CULTURAL ACTIVITIES

Since the war there has been a greatly increased interest in the theatre and music. For instance, there was little cultural activity of any kind in the Vojvodina in the past, but there are now eight theatres, four of which are financed by the State and four by the region itself. Even more interesting is the fact that during the last year 380 amateur theatrical groups in the area gave 1,487 performances and took roughly 300 dollars from the 400,000 people who watched the plays. Most of them were very modest productions – little scenes would be acted from the struggle for liberation, but the rather more ambitious had put on two plays by Galsworthy and one by Priestley during the last twelve months. The scenery and costumes are just what can be borrowed locally.

In Macedonia, the Minister of Education told me that dramatic groups were as infectious as epidemics. Many of them were composed of people who have never seen a professional theatre and had very little idea of what it was all about, but they enjoyed themselves immensely and from these simple beginnings they would in time learn to appreciate plays of literary value.

An Opera Company has been formed for the first time in Skopje in which all the performers are Macedonians.

Choirs of not less than 40 or 50 people are formed all over the country. The people love singing and they have a fine store of folk-songs. In the Vojvodina there were 380 of these choirs in 1946.

CLASSES FOR THE GENERAL EDUCATION OF WORKERS

Many workers in the factories are anxious to have opportunities for further education. On a limited scale these are now being provided in the larger towns. Two courses are arranged, one for those who have only had primary education and one for those who have had at least two years of secondary schooling. The education given is general and in both cases it lasts two years. The type of education is that normally provided in the gimnazijas.

The class I attended in Skopje contained some 40 men and women between 16 and 30 years of age from many different types of occupation. There was great competition to attend. Applications had to be made through the Trade unions and only outstandingly good workers were selected for the course. They work hard. For 5 evenings a week they have three lessons lasting $\frac{3}{4}$ of an hour each; on Saturday they have four lessons and on Sunday they work from 7 to 11 in the morning. After this training many of the workers intended to enter technical schools and some even hope one day to go on to the Universities. Up to the end of March, 15,415 workers were attending similar courses in Croatia.

NEEDS

There is a great shortage of educational films and these would be particularly welcome as they could also be used in the schools. [...]

LOOKING BACK

[...] Destruction and poverty on the one hand, but, on the other hope and courage and an immense amount of very hard work. That is my strongest impression of Yugoslavia.

AJ; 317-91-130

ШКОЛА И ПОЛИТИЧКА РЕПРЕСИЈА

**163 МАКСЕЈ СТУПИЦА, НАЧЕЛНИК У МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ
ФНРЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ НР ХРВАТСКЕ**

MINISTARSTVO ZA NAUKU I KULTURU
VLADE FNRJ

MINISTARSTVU PROSVETE NR HRVATSKE
ODELJENJE ZA SREDNJE STRUČNE ŠKOLE

ZAGREB

Predmet: Isključeni učenik Brubnjak Valter

U vezi vašeg akta br. 6158 of 6-XII-1949 g. izveštavamo vas da će ovo Ministarstvo doneti odluku da se kazna Brubnjak Valtera doasadašnjeg učenika Tehničke škole u Puli, protegne na sve škole u FNRJ. Kako se u odluci nigde ne vidi za koje je vreme pomenuti učenik isključen molimo vas da nas o tome što pre obavestite. Da bi i u našoj odluci odredili vreme trajanja kazne.

S.F. – S.N!

Odeljenje za stručno obrazovanje
NAČELNIK,
Stupica Maksej

ZAPISNIK SA KONFERENCIJE NARODNE OMLADINE
TEHNIČKE ŠKOLE – PULA

Konferencija je sazvana zbog raspravljanja o đaku 1. razreda Tehničke škole Brubnjak Valtera od Petra, rođen u Vinzenu, 1932. kotar Labin, (Istra) koji se služio sa rezolucijom inforbira.

Na konferenciji koja se je održala u Tehničkoj školi prisustvovali su: drug Kuharić Ante, sekretar Gradskog Komiteta N.O. Pula, zamjenik direktora Tehničke škole drug Kragić Petar, upravitelj đачkog doma Tehničke škole Ilić Nikola, drugovi nastavnici, odgojitelji, sekretarijat N.O. Tehničke škole i Talijanske industrijske škole.

Konferenciju je otvorio drug Grgurić Dino, sekretar aktiva Tehničke škole i rekao:

„Drugovi mi smo se ovdje sastali da ispitamo i provjerimo stanje i govor druga Brubnjak Valtera drugu Načinović Josipu kandidatu K.P.J. i članu našeg sekretarijata. Vi znate da je već prošlo 18 mjeseci od kako su zemlje narodne demokracije na čelu sa S.S.S.R. izdale famoznu rezoluciju inforbira, punu kleveta i laži na naš narod, našu zemlju, na K.P.J. i njeni C.K. i voljenog druga Tita. Vi znate da oni ubacuju razne špijune u našu domovinu koji imaju cilj razjediniti naš narod, pobuniti naš narod protiv njegovog rukovodstva i druga Tita koji imaju za cilj kočiti ispunjenja našeg prvog Petogodišnjeg-plana i izgradnju socijalizma u našoj zemlji. Naš narod i naša Partija takve neprijatelje danas najstrožije osuđuje, i ostranjuje iz svoje sredine. Isti trag inforbiroskog sjemena pojavio se je i u našoj sredini, koji ima za cilj stvarati mržnju među našom Omladinom gdje se ona odgaja u Socijalističkom duhu, u duhu u kakvom je odgojena naša Partija, naš narod i drug Tito. Pojavio se tip koji je mislio ometati naš rad u školi i povući za sobom grupu omladinaca“. (Omladina dugo-trajno viče: „Van s njime iz naše škole. Takvi ljudi nemaju mjesta među nama. Ovdje se odgaja Titova Omladina, omladina koja gradi i koja će graditi socijalizam u svojoj zemlji, ljepšu budućnost sebi i svom narodu“).

Drug Brubnjak Valter nije htio ići na dobrovoljnu radnu akciju na Auto-put Brastvo Jedinstvo, gdje je učestvovalo 70% Omladine naše škole, nego je govorio, da je slab fizički i da je bolestan pa je i otišao kući. Kad je došao kući preko školskih ferija išao je raditi na plaću na prugu Lupoglav-Stalijske za svoj lični interes a ne interes naroda. Drugu Načinović Josipu je govorio sljedeće riječi: „Šta mislite da će se Socijalizam u Jugoslaviji izvršiti preko naci. U S.S.S.R. Socijalizam se je gradio 30. godina, a vi mislite da će kod nas u 5. godina“

Pisanje „Socijalistička Jugoslavija“ u novinama je nepravilno, jer ona nije socijalistička.

Nama nije trebao Petogodišnji-plan, t.j. izgradnja zemlje već tražiti pomoć od S.S.S.R. a naše sirovine izvoziti k njima, zato jer kada bude ponovo rat, opet će se sve porušiti. U Jugoslaviji bi trebala biti ratna baza, koju bi u ratu branili S.S.S.R.

Kod nas se seljake prisiljava ić u radne zadruge, ali oni se spremaju za podići bunu. Ova produktivnost rada nije ništa drugo nego crpljenje radne snage radnika. Tito je pozajmijo novac od Amerike jer Jugoslavija propada, a kad propadne da digne ruke Americi, a ne S.S.S.R.

Sve navedeno gore govorio je drug Brubnjak drugu Načinović Josipu.

Nakon toga preuzeo je riječ drug Kuharić Ante, sekretar Gradskog Komiteta N.O. Pula. I on je također politički raskrinkao druga Brubnjaka, gdje je cjelokupna omladina jednoglasno zaključila: „Nećemo ga više među nama, izbacite ga iz škole“.

Drug upravitelj doma Ilić rekao je da mu je drago što smo mi tako čvrsti i budan kolektiv, kad znamo pronaći neprijatelja u svojoj sredini i što ga znamo pravilno osuditi. Rekao je da budemo i dalje tako čvrsti i budni, jer ćemo se samo tako pravilno odgajati i postati pravi čuvari socijalističke domovine.

Sekretar

AJ; 316-72

Grgurić Dino Barbić Renato

ФИЗИЧКА КУЛТУРА

164 МИРОСЛАВ КРЕАЧИЋ, СЕКРЕТАР ФИСКУЛТУРНОГ ОДБОРА ЈУГОСЛАВИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ФИСКУЛТУРНИ ОДБОР ЈУГОСЛАВИЈЕ

СЕКРЕТАРИЈАТ

Бр. 12

Београд, 20 VI 1945

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ Д.Ф.Ј.

Иницијативом Фискултурни одбор Србије одржан је у Београду 7 и 8 маја ове године састанак претставника фискултурно-спортских тела свих федералних јединица, ради доношења заједничког плана рада и формирања јединственог руководећег фискултурног тела добровољне иницијативе у Д.Ф.Ј.

На овом састанку је од стране појединих делегата исцрпно расправљано стање фискултуре до рата, за време окупације и изложено стање у коме се сада налази нови фискултурни покрет. За овим је решено да се формира Фискултурни одбор Југославије у чији састав улазе делегати федералних јединица и изабран је секретаријат као извршно тело. овај секретаријат сачињавају другови: Мирослав Креачић, Рато Дугоњић, секретар УСАОЈ-а, Бранко Полић, в.д. ректора Школе за телесно васпитање, мајор инж. Обрад Бојовић, Радивоје Марковић, новинар и инж. Милорад Арсенијевић.

На крају донешена је резолуција и решено да се упутити претставка Министарству просвете као званичном руководиоцу целокупне фискултурне активности у Демократској федеративној Југославији, да овласти Фискултурни одбор Југославије да преузме врховно руководство фискултуре добровољне иницијативе на целој територији Д.Ф.Ј.

На основу напред наведеног молимо Министарство да својим решењем потврди Фискултурни одбор Југославије и његов будући рад који ће ићи у правцу обнове наше земље и пружања помоћи народним властима на учвршћивању Демократске федеративне Југославије.

Прилог: резолуција Ф.О.Ј. од 8 маја о. год.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

Секретар,

Мирослав Креачић

ПРИЛОГ 1

РЕЗОЛУЦИЈА ФИСКУЛТУРНОГ ОДБОРА ЈУГОСЛАВИЈЕ ДОНЕТА НА ОСНИВАЧКОМ САСТАНКУ 8 МАЈА ОВЕ ГОДИНЕ

“Фискултура, као саставни део општег образовања, у новој Демократској федеративној Југославији треба да обухвати најшире народне масе града и села.

Упоредо са политичким, културно-просветним и здравственим издизањем нашег народа, од чега фискултура не може бити одвојена, задатак је фискултурног покрета да допринесе свестраном развоју читавог народа, а посебно младог покољења, које ће, тако, постати способно да брани тековине наше борбе и да нашу разорену и опустошену земљу изгради и учини лепшом него што је икада била.

Да би се физкултура у Југославији развила у широки масовни покрет, ослањаће се у свом раду на синдикалне, омладинске и друге масовне организације.

На тај начин основана физкултурна друштва имаће своје огранке у свакој фабрици, радионици, установи, у свакој школи и дому, а већ у самом почетку моћи ће обухватити својом ширином и оне који до сада никада нису имали прилике и могућности да се баве физкултуром.

Да би физкултурни покрет свестрано развијао способности физкултурника, нове организације живеће у свом делокруту више грана физкултуре, а обавезно основно телесно вежбање, које већ само по себи свестрано развија тело.

Овако постављена физкултурна друштва биће моћне организације, које ће се битно разликовати од бивших спортских клубова, који су редовно били уски и једнострани, по карактеру свога рада често центри за распривање шовинистичких тежњи и који су професионализмом унели у физкултуру најпрљавији трговачки дух.

Из ових принципа произилазе задаци Физкултурног одбора Демократске федеративне Југославије, који ће у свом раду, обухватити и делокруг двадесетак некадашњих савеза и на тај начин правилно и равномерно развијати у читавој земљи физкултурни покрет, дајући му јединственост идеје, плана и живота.

Овај савезни одбор, као претставник физкултурног покрета Демократске федеративне Југославије, претстављаће Демократску федеративну Југославију у међународном физкултурном погледу и организоваће физкултурне манифестације, које ће допринети међународном зближењу, а нарочито зближењу братских словенских народа.”

Да је овај препис веран своме оригиналу, тврди:

За Секретара
Физкултурног одбора Југославије
Милош [нечитко]

ПРИЛОГ 2

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Демократске федеративне Југославије

Одељење за физкултуру

Бр. 1834

20 VI 1945 год. Београд

На предлог Физкултурног одбора Југославије а по довољној студији стања и потреба за реорганизацију физкултуре у Д.Ф.Ј. и резолуције Ф.О.Ј. од 8 маја ове године,

РЕШАВАМ:

1. Да се врховно руководство физкултуре добровољних органација поверава Физкултурном одбору Југославије.

2. Физкултурни одбор Југославије сјединиће у себи и рад свих бивших спортских савеза и у опште организација за телесно васпитање у бившој Југославији и овлашћује се да преузме на располагање сву њихову покретну и непокретну имовину, у циљу масовног развијања физкултуре.

3. Физкултурни одбор Југославије заступаће и претстављати физкултуру Д.Ф.Ј. у међународним физкултурним односима.

4. Одредбе о организацији и о начину свога рада подносиће Ф.О.Ј. на одобрење Министарству просвете.

О овом решењу извести Физкултурни одбор.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-5-22

Министар просвете,
Владислав Рибникар

165 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА ФНРЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 8398

31 XII 1945 год. Београд

МИНИСТАРСТВУ ФИНАНСИЈА ФНРЈ
БУЏЕТСКО ОДЕЉЕЊЕ

БЕОГРАД

Моли се друг министар финансија да у Финансијском закону за буџетску 1946 годину унесе и овај амандман:

Овлашћује се Министарство просвете ФНРЈ да код Државне хипотекарне банке закључи зајам у износу од 3,000.000 динара, за потребе изградње спортских игралишта, уређења интерната, научних института и вежбаоница Школе за телесно васпитање у Београду.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ:

Школа за телесно васпитање има да спреми кадрове за изградњу народне физкултуре и популарисање спорта у широким народним масама. Ова школа је једина у земљи и она мора бити тако организована, да њени студенти имају све могућности да се изграде, како би могли извршити постављене задатке у даљем свом раду на терену.

Смрт фашизму – слобода народу.

Министар просвете,
Владислав Рибникар

АЈ; 313-5-22

ПРОСВЕТА КРОЗ СТАТИСТИЧКЕ ПОДАТКЕ

166 ЉУБ. РАДОВАНОВИЋ, НАЧЕЛНИК У ПОВЕРЕНИШТВУ ЗА ПРОСВЕТУ АСНОС-А
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ПРЕТСЕДНИШТВО АСНОС-а
ПОВЕРЕНИШТВО ПРОСВЕТЕ

Одељењу за средњу наставу

Бр. Службено

29 марта 1945 год. БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ

Одељењу за школство

Упућује вам се у прилогу под /. затражени подаци о стању свих средњих, учитељских и грађанских школа на подручју Повереништва просвете АСНОС-а с којима данас располаже ово Одељење.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник
Одељења за средњу наставу,
Радовановић Љуб.

ПРИЛОГ

ИЗВЕШТАЈ

О стању свих средњих, учитељских и грађанских школа на подручју Повереништва просвете АСНОС-а са стањем на дан 29 марта 1945 год. уколико Повереништво има податке о истим

1)	Потпуних реалних гимназија на подручју Повереништва има	47
2)	Непотпуних реалних гимназија на подручју Повереништва има	19

3)	Самоуправних виших гимназија има	7
4)	Приватних гимназија са правом јавности има	1
5)	Реалка потпуна има	1
6)	Учитељских школа има	8
7)	Домаћичких учитељских школа има	2
8)	Грађанских школа на подручју Повереништва има	34
	Свега свих школа има	119

а) У Београду су следеће школе:

1)	Пуних мушких гимназија има	10
2)	Пуних женских гимназија има	7
3)	Мешовитих пуних гимназија има	1
4)	Реалки има	1
5)	Непотпуних мешовитих гимназија има	1
6)	Учитељских школа има	2
7)	Грађанских школа има	2
	Свега у Београду има средњих школа	24

б) У свим средњим школама на подручју Повереништва има наставника 2.916.-

в) У свим средњим школама на подручју Повереништва има ученика 45.527.-

г) У београдским школама има наставника 931.-

д) У свим београдским школама има ученика 13.527.-

Овај извештај прављен је према подацима са којима располаже Повереништво до 29 марта 1945 год. а многе школе до данас нису послале тражене податке.

AJ; 313-5-24

167 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

1. јулиј 1945.

Statistika osnovnih šol v Sloveniji

Okružje	Odprih šol	Zaprih šol	Kvalificiranih	Pripravnikov
Mesto Ljubljana	27	---	324	---
Okraj Barje	4	4	19	---
Okraj Černica	12	3	28	5
Okraj Domžale	14	12	41	---
Okraj Grosuplje	15	1	38	---
Okraj Jesenice	14	2	63	10
Okraj Kamnik	15	5	62	---
Okraj Kranj	22	3	91	1
Okraj Litija	11	10	22	1
Okraj Logatec	9	---	24	1
Okraj Radovljica	12	---	43	5
Okraj Škofja Loka	23	7	65	3
Okraj Trzin	6	---	24	---
Okraj Vrhnika	16	5	72	---
Okraj Črnomelj	17	---	32	14
Okraj Kočevje	14	6	17	11
Okraj Kostanjevica	8	1	20	7
Okraj Metlika	17	---	28	14
Okraj Mokronog	6	3	21	---
Novo Mesto	20	6	71	1
Okraj Ribnica	9	2	27	8
Velike Lašče	8	3	15	5
Okraj Trebnje	10	3	29	3
Žužemberk	5	6	12	1
Maribor mesto	14	---	55	1
Maribor levi breg	22	---	52	18
Maribor desni breg	17	---	47	4
Sv. Lenart	10	---	28	8
Radgona	11	---	30	2
Ljutomer	9	4	43	---
Murska Sobota	56	2	73	53
Dolnja Lendava	40	---	55	11

Ormož	7	3	22	8
Ptuj	29	---	64	6
Slov. Bistrica	14	---	39	1
Marenberg	6	9	11	2
Prevalje	13	5	28	10
Celje	16	4	58	22
Konjice	16	2	27	34
Šmarje	18	2	42	1
Kozje	2	8	3	2
Žalec	9	4	32	23
Vransko	7	---	23	7
Gornji grad	13	4	18	12
Šoštanj	9	---	24	1
Sevnica	7	---	19	1
Brežice	9	6	24	1
Krško	10	1	23	4
Trbovlje	20	4	69	8
Laško	16	1	27	12
	714	141	2121	319

15. julij 1945

Statistika šol in učencev

Okrožje	Število šol	Od teh popolnoma porušenih	Delno porušenih	Dobrih	Učencev	Učitelje
Okrožno mesto Ljubljana	27	---	---	27	7838	324
Ljubljansko okrožje	224	63	59	102	29200	618
Novomeško okrožje	144	49	29	66	21243	336
Celjsko okrožje	198	44	24	130	27809	642
Mariborsko okrožje	267	15	10	242	53764	650
Skupaj	860	171	122	567	139854	2570

AJ; 313-5-24

168 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ, ОДСЕК ЗА ПРОСВЕТНУ СТАТИСТИКУ

(Београд, 12.10.1945.)

Предмет: Статистички подаци о школству на свршетку школске 1944/45 године

ИЗВОД бр.4

ШКОЛСКЕ 1944/45 ГОДИНЕ

Federalna jedinica	Vrsta škole	Broj školskih zgrada				ŠKOLSKJE ZGRADE																Koliko je novih šk. zgr. potrebno da bi se zadovoljila potreba
		Ispravnih	Oštećenih	Uništenih	Svega	Upotrebljive za rad		Koje su svojina								Koje pedagoškim uslovima			Br. privatnih zgrada koje su upotrebljive za škole			
						U kojima se nastava izvodi	Koje su zauzete za vojne potrebe	Državna	Okružna	Opštinska	Crkveno opštinska	Mjesnog narodnog	Školskog narodnog	Privatne	Svega	Odgovaraju	Neodgovaraju	Svega	Koje nekoliko odgovaraju	Koje niukoliko neodgovaraju	Svega	
Makedonija	Osnovne	580	336	37	953	906	9	664	4	113	172	-	-	-	953	577	376	953	87	85	172	318
	Građanske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gimnazije	10	5	-	15	11	2	14	-	1	-	-	-	-	15	7	8	15	-	-	-	8
	Učiteljske	-	1	-	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Srbija	Osnovne	196	3902	101	334	2816	50	115	929	1122	-	-	-	772	3082	2053	1029	3082	395	383	778	1132
	Građanske	18	11	-	29	22	5	3	3	13	-	-	-	10	29	14	15	29	13	2	15	23
	Gimnazije	32	26	4	62	42	16	48	3	5	-	-	-	6	62	49	9	58	12	1	13	34
	Učiteljske	2	9	-	11	8	3	9	2	-	-	-	-	-	11	9	2	11	1	-	1	6
Kosovo i metohija	Osnovne	158	150	26	334	211	11	242	7	-	-	-	-	92	334	190	144	334	53	39	92	178
	Građanske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gimnazije	4	2	-	6	5	1	6	-	-	-	-	-	-	6	5	1	6	-	-	-	3
	Učiteljske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vojvodina	Osnovne	-	-	-	-	-	-	826	14	-	-	-	-	422	1262	-	-	-	-	-	-	173
	Građanske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gimnazije	43	13	-	56	43	14	25	-	-	-	3	19	10	57	47	10	57	15	1	16	14
	Učiteljske	4	-	-	4	2	2	-	-	-	1	2	-	1	4	2	2	4	1	1	2	3

Ukupno [Srbija]	Osnovne	354	4052	127	3400	3027	61	118	950	1122	92			1286	4678	2234	1173	3416	448	422	870	1483
	Gradanske	18	11	-	29	22	5	3	3	13	-	-	-	10	29	14	15	29	13	2	15	23
	Gimnazije	79	41	4	124	90	31	79	3	5	-	3	19	16	125	101	20	125	27	2	19	51
	Učiteljske	6	9	-	15	10	5	9	2	-	1	2	-	1	16	11	4	15	2	1	3	9

Federativna jedinica	Vrsta škole	ŠKOLSKI INVENTAR														
		Neoštećen					Delimično oštećen					Uništen				
		Školski nameštaj	Knjižnice		Učila	Školske arhive	Školski nameštaj	Knjižnice		Učila	Školske arhive	Školski nameštaj	Knjižnice		Učila	Školske arhive
Makedonija	Osnovne	267	67	86	159	-	283	93	85	229	141	145	294	285	237	306
	Gradanske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gimnazije															
	Učiteljske															
Srbija	Osnovne															
	Gradanske	6	6	4	5	13	12	11	12	9	9	7	7	6	10	4
	Gimnazije	3	5	5	1	8	27	26	23	20	32	28	29	31	36	20
	Učiteljske	-	-	-	-	-	-	5	5	4	6	5	5	5	6	4
Kosovo i metohija	Osnovne															
	Gradanske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gimnazije	-	1	1	1	1	3	3	3	2	3	3	2	2	3	2
	Učiteljske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vojvodina	Osnovne															
	Gradanske	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gimnazije	4	2	1	3	7	27	13	15	20	21	1	19	13	9	6
	Učiteljske	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ukupno Srbija	Osnovne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Gradanske	6	6	4	5	13	12	11	12	9	9	7	7	6	10	4
	Gimnazije	7	8	7	5	16	57	42	41	42	56	32	50	46	48	28
	Učiteljske	-	-	-	-	-	1	6	6	5	1	6	6	6	7	5

**169 БРАНКО ИВАНКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ОПШТУ НАСТАВУ
МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ БИХ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

MINISTARSTVO PROSVJETE
NARODNE VLADE ZA BOSNU I HERCEGOVINU

Br. 5796/45

Sarajevo dne 16. X 1945 god.

Predmet: Statistički podaci osnovnih škola

MINISTARSTVU PROSVJETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

BEOGRAD

U vezi tamošnjeg raspisa br. 4418 od 24 septembra 1945 podnose se sledeći podaci:

Prema najnovijim dobivenim podacima u Bosni i Hercegovini ima sada 622 osnovne škole, koje po-
hađa 53.225 muških i 28.791 ženskih učenika-ca.

U odjeljenjima radi 403 učitelja i 761 učiteljica. Gornjem broju treba još dodati najmanje 60 škola,
koje su otvorene u međuvremenu od dobivanja gornjih podataka do danas, a i broj učitelja se povećao sa svr-
šenim tečajevima, koje su Okružni narodni odbori rasporedili po potrebi na svome teritoriju.

Zabavišta ima 4 sa 5 zabavilja i 164 muških i 238 ženskih učenika-ca.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Načelnik odjeljenja za
osnovnu nastavu
Branko Ivanković

AJ; 313-5-24

170 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

(Београд, 1947.)

Gimnazije i pomoćni razredi za skraćeno školovanje
ratom ometenih ii tečaja nižih razreda školske 1946/47 godine
promene u broju učenika tokom tečaja, stanje na kraju tečaja,
po polu, razredu i uspehu i kazne učenika

	Razred	Broj učenika										
		na početku školske god.		na kraju školske godine			po uspehu				kaznjenih	
		ukupno	od toga ponovaca	muških	ženskih	ukupno	završavaju razred	položu popravni ispit	položu raz. ispit	ponavljaju razred	ukupno	od toga udaljenih iz škol.
Srbija /uža/	III	38	8	18	12	30	23	7				
	IV	83	15	45	25	70	44	14		12		
	svega	121	23	63	27	100	67	21		12		
Vojvodina	III	27		27		27	27					
	IV	47		29	12	41	38	1		2		
	svega	75		56	12	68	65	1		2		
Srbija	III	65	8	45	12	57	50	7				
	IV	130	15	74	37	111	82	15		14		
	svega	195	23	119	49	168	132	22		14		
Hrvatska	II	252	2	151	84	235	171	55	1	8	11	
	III	42	9	21	18	39	30	7	1	1	1	
	IV	554	7	334	200	534	466	61	3	4	29	1
	svega	848	18	506	302	808	667	123	5	13	41	1
Bosna i Hercego-	II	429	1	315	108	423	281	95	1	46	25	
	III	204		143	60	203	178	18		7	1	
	IV	716	7	457	206	663	528	87	1	47	10	1

vina	svega	1349	8	915	374	1289	987	200	2	100	36	1
FNRJ	II	681	3	466	192	658	452	150	2	54	36	
	III	311	17	209	90	299	258	32	1	8	2	
	IV	1400	29	865	443	1308	1076	163	4	65	39	2
	svega	2392	49	1540	725	2265	1786	345	7	127	77	2

AJ; 316-19

171 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 18. 12. 1948.)

[...] Ц) ПРЕГЛЕД ШКОЛА

Табела 6

Врста школе	Број школа				
	1938/39	1947/48	1948/49		
			укупно	1947/8 = 100	1938/9 = 100
I ОПШТЕОБРАЗОВНЕ ШКОЛЕ					
1 Основне и више основне школе, грађанске школе, седмољетке и прогимназије	9190 205	12209 377	12562 654	102,9 173,5	136,7 319,0
2 Ниже и више гимназије					
II УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ	34	53	66	124,5	194,0
III СРЕДЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ	53	215	259	120,5	488,7
IV НИЖЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ (школе за ученике у привреди и индустријске школе)	799	924	842	91,1	105,4
V ШКОЛЕ ЗА ФИСКУЛТУРУ	-	4	3	75,0	-

Напомена: Пораст због претварања прогимназија у ниже гимназије.

Ц) ПРЕГЛЕД ШКОЛА

Табела 7

Врста школе	Број ученика				
	1938/39	1947/48	1948/49		
			укупно	1947/8 = 100	1938/9 = 100
I ОПШТЕОБРАЗОВНЕ ШКОЛЕ					
1 Основне и више основне школе, грађанске школе, седмољетке и прогимназије	1.513.723 125.098	1.681.142 242.583	1.696.417 298.250	100,9 122,9	112,1 238,4
2 Ниже и више гимназије					
II УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ	3.898	16.145	18.831	116,6	483,0
III СРЕДЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ	17.430	39.237	55.813	142,2	320,0
IV НИЖЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ (школе за ученике у привреди и индустријске школе)	73.036	65.488	91.832	140,2	125,7
V ШКОЛЕ ЗА ФИСКУЛТУРУ	-	199	373	187,4	-

AJ; 316-19

172 МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 1949.)

Predlog plana raspodele učenika gimnazije i sedmoljetki, koji će školske 1949/50 godine položiti niži tečajni ispit za upis u srednje škole u školskoj 1950/51 godini u apsolutnim brjoevima

A-2-50

	Broj malih maturanata koji se upisuju iz NR						
	Srbije	Hrvatske	Slovenije	BiH	Makedonij	Crne Gore	FNRJ
Više gimnazije	11400	5000	2100	2000	1600	900	23000
Učiteljske škole	4200	2000	800	900	700	400	9000
Sve ostale škole	15250	6750	3250	2500	2400	1850	32000
Ukupno	30850	13750	6150	5400	4700	3150	64000
u procentima							
Više gimnazije	37,0	36,4	34,2	37,0	34,0	28,6	35,9
Učiteljske škole	13,6	14,5	13,0	16,7	14,9	12,7	14,1
Sve ostale škole	49,4	49,1	52,8	46,3	51,1	58,7	50,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
u promilima od stanovništva							
Više gimnazije	1,70	1,31	1,48	0,75	1,32	2,30	1,42
Učiteljske škole	0,63	0,52	0,56	0,34	0,58	1,02	0,56
Sve ostale škole	2,28	1,77	2,29	0,94	1,98	4,73	1,97
Ukupno	4,61	3,60	4,33	2,03	3,88	8,05	3,95

AJ; 316-51

173 МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 1949.)

Predlog plana raspodele učenika gimnazija i sedmoljetki koji će školske 1949/50 položiti niži tečajni ispit za upis u srednje škole školske 1950/51

Tabela A-3-50

Škole	Broj malih maturanata iz narodne republike						
	Srbije	Hrvatske	Slovenije	BiH	Makedonije	Crne Gore	FNRJ
Poljoprivredne	1455	515	260	395	280	230	3135
Veterinarske	120	150	40	70	60	30	470
Šumarske	290	190	150	105	90	50	875
Hidrometeorološka savezna škola	-	20	10	10	5	-	45
Rudarske	460	220	110	60	60	60	970
Industrijske	2020	985	500	260	310	185	4260
Građevinske	1600	680	300	200	260	160	3200
Geodetske	300	120	70	40	40	30	600
Pomorske sav. šk.	40	200	20			40	300
Rečno broderske savezne škole	60	15			10	5	90
Železničke savezne škole	320	120	70	50	50	30	640
Auto-saobrać. savezne škole	170	150	40	30	35	25	450
Pošta – sav. šk.	115	55	25	20	25	15	255
Ekonomске, admin. i upr. političke	4360	1500	650	460	400	450	7820
Ugostit.-turističke	180	100	70	35	35	50	470
Fiskulturne	120	60	35	25	30	15	285
Medicinske	1140	575	385	270	310	155	2835
Kinematografske savezne škole	50	10	10	10	10	10	100
Umetničke i bibliotekarske	330	160	100	60	90	60	800
Učiteljske i škole za vaspitače	4200	2000	800	900	700	400	9000
Ostale sav. škole	2120	925	405	400	300	250	4400
Više gimnazije	11400	5000	2100	2000	1600	900	23000
Ukupno	30850	13750	6150	5400	4700	3150	64000

AJ; 316-51

УМЕТНИЧКЕ ШКОЛЕ

174 МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ

(Београд, 1949)

PROBLEMI UMETNIČKIH ŠKOLA

Stanje u umetničkim školama pre njihove reorganizacije je u većini slučajeva bilo anarhično, što je dolazilo kao posledica predratnog sistema ovog školstva. Takvo stanje nužno je nametalo potrebu da se u čitavoj zemlji u ovim školama zavede jednoobrazni sistem, što je tokom 1948 godine i učinjeno. Formirane su stručne komisije koje su predložile predlog strukture i jednoobraznog sistema umetničkih škola od najnižih do najviših. Posle konsultovanja sa republikanskim ministrastvima prosvete o predloženoj reorganizaciji, Komitet za kulturu i umetnost odnosno Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ organizovalo je savezne konferencije stručnjaka i pedagoga, koje su dale dovoljno materijala da se donesu zaključci o definitivnoj organizaciji i strukturi umetničkih škola.

Time je bila data mogućnost umetnički obdarenoj omladini da kroz te škole dobije sistematsko, temeljno umetničko obrazovanje, ne zapostavljajući podizanje njihovog opšteg kulturnog nivoa i opšteg obrazovanja učenika. Novim sistemom i strukturom osigurano je ispunjenje zadataka svake škole ponaosob, koji se oglašuju u sledećem: osposobljavanje solidnog, idejno zdravog, umetničkog, umetničko-pedagoškog i umetničko-reproduktivnog kadra, koji će moći da radi ili kao stvaraoc odnosno reproduktivac, ili kao pedagog na umetničkim školama. Struktura, nastavni planovi i programi koji su sprovedeni odgovaraju našim današnjim potrebama i omogućavaju pravilno postepeno vaspitavanje i odgajanje umetničkih kadrova.

U skladu s ovim zadacima i ciljevima umetničkih škola izgrađeni su i nastavni planovi i programi. [...]

Struktura umetničkih škola, odnosno sistem umetničkog školovanja jeste sledeći: niže muzičke, baletske škole, srednje muzičke, baletske škole i srednja škola za primenjenu umetnost i pozorišna škola u rang u srednje umetničke škole, akademije muzičke, baletske, likovne, za primenjenu umetnost i pozorišne, i najzad, majstorske radionice za likovnu umetnost.

U vezi sa strukturom i tipovima umetničkih škola nameće se problem što mnogo umetničkih škola nema svih odeljenja, koja su predviđena strukturom, i to naročito niže i srednje umetničke škole dok su međutim u pogledu umetničkih akademija postignuti mnogo bolji rezultati. Kao jedan od glavnih uzroka za takvo stanje jeste prilično pomanjkanje nastavnčkog kadra, zbog čega dolazi u nekim krajevima i do zatvaranja nižih i srednjih umetničkih škola, odnosno nekih odeljenja. Kao jedan od uzroka za takvo stanje jeste i vrlo slaba materijalna baza umetničkih škola.

Kao posebni problem postavlja se pitanje studenata na srednjim muzičkim i baletskim školama, koji istovremeno posećuju i gimnaziju, ma da se na srednjim muzičkim i baletskim školama predaju opšteobrazovni predmeti, tako da te škole imaju rang gimnazije. U cilju poboljšanja kvaliteta rada studenata i čvršćeg vezivanja za njihov muzički poziv, bilo bi potrebno voditi kurs da se što više smanji broj studenata, koji zajedno posećuju i gimnaziju i srednju muzičku odnosno baletsku školu. Ovde treba savladati otpor roditelja tako da oni dozvole svojoj deci isključivo obrazovanje.

Za sada se ne vodi računa o prelasku umetnički obdarenih učenika iz nižih i srednjih stručnih škola na srednje škole za primenjenu umetnost. To pitanje potrebno je rešiti zbog toga da se omogućiti što šira selekcija studenata na srednjim školama za primenjenu umetnost, tako da se učenicima iz privrede omogućiti da se školuju u odgovarajućim strukama na srednjim školama za primenjenu umetnost.

NASTAVNI PLANOVI I PROGRAMI

Posle izrade sistema i organizacionog postavljanja umetničkih škola, postavio se zadatak da se izrade nastavni planovi i programi za sve škole, za sva odeljenja i oteke. Dosada su izrađeni nastavni planovi, dok su programi izrađeni samo za stručne predmete. Programi za teoretske predmete, kao što su: istorija, istorija umetnosti, estetika, istorija muzike i t. sl. još nisu izrađeni. Sada se postavlja najozbiljniji zadatak izrade programa za pojedine predmete u okviru nastavnih planova, jer se nedostatak tih programa negativno odražava u izvođenju nastave na umetničkim školama.

Uopšte uzev, može se primetiti da su nastavni planovi i programi, koje su izradili pojedine komisije stručnjaka, prilično studiozno rađeni, tako da u njima neće biti potrebne veće izmene. U vezi sa nastanim planovima još se uvek postavljaju sledeći problemi:

a) Sa strane nekih nastavnika postoji još izvestan otpor u tome smislu, što ovi nastoje da vrše nastavu po starim, individualno postavljenim programima.

b) Potrebno će biti da se što prije, to jest u toku ove školske godine, angažuju nastavni saveti, ministarstva prosvete i agitprop uprave republikanskih CK u kontroli sprovođenja tih nastavnih planova i programa, zatim da se pronađu nastavnici za pojedine predmete koji su predviđeni nastavnim planom, a ne predaju se zbog pomanjkanja nastavnika (naročito teoretski predmeti).

c) Potrebno je obezbediti nastavu marksizma-lenjinizma, koja se do sada nije vršila redovno i izraditi nov projekt programa sa više akcenta na istorijski materijalizam. (Sada važi isti program predmeta marksizam-lenjinizam i za univerzitete i za umetničke akademije, a potrebno bi bilo da se u smislu gornje napomene taj program izmeni). [...]

NASTAVA

Nastava u našim umetničkim školama još uvek u nedovoljnoj meri obezbeđuje pravilno vaspitavanje studenata, kako u idejnom tako i u stručnom pogledu.

a) U nižim i srednjim umetničkim školama postavlja se kao osnovni problem poboljšanje stručnosti nastave, jer priličan broj nastavnog kadra nema svih odgovarajućih kvalifikacija. Isto tako te umetničke škole pate od pomanjkanja nastavničkog kadra. [...]

b) U nastavi umetničkih akademija ima nedostataka, kako u pogledu idejnosti tako i u pogledu stručnosti nastave. Česti su primeri da se ne samo kroz teoretske predmete, nego i kroz stručne predmete, vaspitavaju studenti u raznim formalističkim, konstruktivističkim i drugim pravcima. Doslednim primenjivanjem nastavnih planova i programa moći će se u tom pogledu postići poboljšanje nastave. Bilo bi dalje potrebno da se pedagoška i stručna štampa više obraća tim problemima, nego što je do sada bio slučaj.

Za pojedine predmete umetničkih akademija nedostaje prilično kadra, a naročito visoko kvalifikovanih nastavnika za stručne predmete i zato bi bilo potrebno ponovno videti mogućnosti dovođenja nekih nastavnika iz inostranstva i – što bi bilo još korisnije – školovanja najboljih talenata za godinu ili dve u inostranstvu.

c) Kao vrlo akutan problem koji se ističe kod umetničkih akademija, jeste činjenica da većina profesora nema asistentata, tako da se sada pored već prilično starih profesora, koji imaju stručnog znanja, ne vaspitava u dovoljnoj meri novi mladi nastavnički kadar.

d) Da bi se omogućio što bolji uvid nad studentima u nižim i srednjim umetničkim školama i akademijama, a istovremeno uvid u metodiku rada nastavničkog kadra, potrebno bi bilo da umetničke škole, a naročito akademije posle završetka školske godine organizuju obavezne zaključne koncerte, nastupe i izložbe. Posle tih mogli bi se organizovati republikanski koncerti, izložbe i nastupi, na kojim bi sudelovali najbolji studenti, a u perspektivi možda i savezni koncerti, nastupi i izložbe.

e) Još uvek postoji na umetničkim školama prilična stihija u raspoređivanju studenata u različite grane umetnosti, tako je, na primer, u muzičkim školama mali broj studenata na duvačkim instrumentima i slično, te bi bilo potrebno više pokloniti pažnje planiranju upisa studenata na pojedine struke u našim umetničkim školama.

U mnogim umetničkim školama i akademijama za sada nije bilo moguće otvoriti sva odeljenja, kako zbog pomanjkanja stručnog kadra tako i učionica, radionica i slično. Najteži je slučaj u tom pogledu kod baletskih i muzičkih škola i kod škola odnosno akademija za primenjenu umetnost. U ovim akademijama se naročito postavlja problem sledećih odeljenja: dekorativno slikarstvo, keramika, umetničko staklo, kristal, duvano staklo i stakleni liv, tehnička obrada vitraža, primenjena grafika, crtani film i obrada metala i plemenitih metala, radovi u filigranu, graviranje na metalu itd. Osim toga na primer u likovnim akademijama se nisu predavali svi predmeti, kao u Beogradu se uopšte nije predavala sitna plastika, medaljerstvo (u Zagrebu se na primer, forsira slika malog formata, dok se međutim ne obraća pažnja figuralnoj kompoziciji i freski itd.).

U nižim muzičkim školama u Makedoniji nisu otvorena sva odeljenja, na primer, nema odeljenja za violončelo, jer nema nastavnika. U NR Srbiji nedostatak stručnih nastavnika naročito je osetan u osecima za duvačke i gudačke instrumente, teoriske predmete, istoriju muzike i kontrapunkt. Prema sadašnjem stanju broj

nastavnika klavira u svim školama Srbije je 126, dok je učenika 2.548, što znači da na svakog nastavnika dolazi prosečno 20 do 22 učenika, odnosno 40 do 44 časa nedeljno, što predstavlja ogromno opterećenje. Opterećenost je još veća u osecima gudačkih i duvačkih instrumenata, tako da prosečan broj učenika na jednog nastavnika u ovim osecima iznosi 30 do 32, odnosno 60 do 64 časa nedeljno. Da bi se zadovoljile sadašnje potrebe u NR Srbiji u pogledu nastavnog kadra, broj nastavnika trebao bi da se poveća za 50%. Slična je situacija i u ostalim republikama.

Da bi se doprinelo podizanju muzičke kulture u najširim narodnim slojevima pojavljuje se potreba za otvaranjem na širokoj bazi muzičkih tečajeva. Masovnost ovih tečajeva pružala bi mogućnost da se uoče i odaberu istaknuti muzički talenti, kojima bi se omogućio daljnji studij u muzičkim školama. Na ovim tečajevima pored eventualno klavira, violine ili violončela, poučavala bi se gitara, harmonika, duvački instrumenti itd. U tečajeve bi se mogli upisati učenici bez obzira na starost i školsku naobrazbu. Ovakvi tečajevi, pored ostalog, zadovoljili bi i ogromne potrebe kulturno-masovnih organizacija (tamburaški orkestri, duvačke glazbe itd.).

UČENICI

Kod planiranja upisa učenika na umetničke škole postavlja se kao veoma važno pitanje internata, kojih do danas sem nekih izuzetaka (Beograd, Kumanovo, Split) još nema. Pomanjkanja internata je zapravo jedan od glavnih razloga da se učenici umetničkih škola većinom regrutuju iz gradskih centara, zbog toga jer tamo postoje ove škole. Usled nedostatka internata skoro je onemogućeno školovanje učenicima iz sela i industrijskih centara, i tako je baza za odabiranje najtalentovanijih učenika snižena, a i planiranje za pojedine nema najpotrebnije umetničke struke, otežano. Na primer, u školi za primenjenu umetnost u Ljubljani je od 118 učenika samo 27 iz udaljenijih krajeva; u Crnoj Gori u muzičkim školama ima svega 9% seljačke, 20% radničke, 21% zanatske, a 50% činovničke dece. Sasvim ista je situacija i u ostalim umetničkim školama u drugim krajevima.

UDŽBENICI

Pitanje udžbenika veoma je teško. Pored retkih domaćih udžbenika, na školama se uglavnom služe nekim sovjetskim udžbenicima, skriptama pojedinih profesora ili čak udžbenicima iz stare Jugoslavije. Zbog pomanjkanja udžbenika nastava na akademijama i umetničkim školama vrlo je otežana. Dosada bilo je nedovoljno urađeno da bi vlastitim snagama izdali barem najosnovnije udžbenike, a postoje mogućnosti da se to uradi.

Postojeći udžbenici pate od mnogih nedostataka, tako na primer, obe istorije muzike pisane su idealistički. Drugi udžbenici opet, iako ima među njima dobrih, ne obuhvataju svu programom propisanu materiju i zbog toga ne odgovaraju u potpunosti. Dosada komisiski pregledani udžbenici za harmoniju takvi su da nijedan od njih, prema oceni komisije, ne može se od strane Ministarstva predložiti kao obavezan za muzičke škole itd.

Slična je situacija za udžbenike za likovne škole. Ukoliko ih ima, oni ne odgovaraju ni nastavnim programu ni nastavnim planovima. Za škole za primenjenu umetnost odmah bi bili potrebni udžbenici za tehnologiju (slikarsku, vajarsku, grafičku, drveta, gvožđa), za plastičnu anatomiju, perspektivu, opisnu geometriju, grafiku, ornamentiku, pismo, istoriju umetnosti, o stilu, nauka o bojama itd. Za akademije likovnih umetnosti potrebni bi bili udžbenici za istoriju umetnosti, pismo, stručno crtanje, anatomiju čoveka i životinja, grafiku, tehnologiju, pedagogiju sa metodikom nastave crtanja i nastave umetnosti.

Za baletske škole, kako niže tako i srednje i akademije, uopšte ne postoje udžbenici. Tek sada se radi na pripremanju nekih udžbenika. Ista je situacija u pogledu udžbenika i u pozorišnim školama i akademijama. Ove škole uglavnom se služe udžbenicima i literaturom na stranim jezicima, najviše na ruskom. Gluma, odnosno teorija glume, predaje se uglavnom po sistemu Stanislavskog.

Isto tako treba što pre pristupiti stvaranju i popunjavanju školskih i akademskih biblioteka, koje ostaju glavni izvor studijskog materijala za studente (muzička arhiva, likovne reprodukcije, leksikoni, stručna literatura itd.).

Uvođenjem obaveznih udžbenika koji će biti kako u idejnom, tako i u stručnom pogledu na visini postepeno će se poboljšati i nastava na umetničkim školama.

MATERIJALNI USLOVI ZA RAD UMETNIČKIH ŠKOLA

Rad umetničkih škola pa i njihov dalji razvitak, odnosno proširenje mreže umetničkih škola, ukočeno je u velikoj meri zbog vrlo slabih materijalnih uslova, i to: pomanjkanje odnosno slabe školske zgrade, prostori, sale, ateljei, i naročito veliko pomanjkanje u učilima itd.

Muzičke škole i akademije veoma oskudevaju u instrumentima. Muzička akademija u Zagrebu morala je prošle godine da odbije nekoliko učenika zbog pomanjkanja duvačkih instrumenata. Što se tiče zgrada u kojima rade naše muzičke škole i akademije, može se reći da nijedna škola u zemlji nema dovoljan broj odgovarajućih prostorija. Muzička akademija u Ljubljani radi na sedam raznih mesta, a nastava se odvija čak i u privatnim stanovima profesora. Muzička akademija u Zagrebu u pogledu prostorija ne stoji mnogo bolje. Isto tako je veoma teško stanje i u učilima, kao što su note, instrumenti itd., što u velikoj meri onemogućuje bolji kvalitet nastave, a naročito dovodi u pitanje povećavanje broja studenata na umetničkim školama, naročito muzičkim. Domaća proizvodnja učila svih vrsta ne pokazuje još vidnije rezultate.

Za pravilno funkcionisanje škola i akademija za primenjenu umetnost važno je pitanje materijala i sirovina. Potrebno je nabaviti boje, hemikalije i glazuru za keramiku, specijalne boje za tekstil, crtači pribor, materijal za obradu, razne alate i mašine i uzorke za nastavu. Bez ovoga akademije i škole za primenjenu umetnost neće moći dati one rezultate koji se od njih traže. Postoji opasnost da sav rad ovih škola ostane nerealizovan i nesproveden zanatski, što znači najgori rezultat rada ovakvih škola.

I na akademijama za likovnu umetnost, pored pitanja prostorija, akutno je pitanje nabavke boja, četki, ulja i drugog slikarskog materijala kao i literature, a naročito umetničke reprodukcije. I u prvoj majstorskoj radionici Mila Milunovića, koja je otpočela radom, pojavile su se poteškoće zbog nedostatka materijala. U akademijama likovne umetnosti oseća se velika poteškoća u radu zbog ruiniranih, tesnih i nehigijenskih zgrada. Na primer, akademije likovnih umetnosti u Beogradu i Ljubljani imaju vrlo nepodesne prostorije, a akademija u Zagrebu uopšte nema ateljea za rad.

Slična je situacija i u akademijama za pozorišnu umetnost.

STIPENDIJE

Niske stipendije koje se prosečno za učenike srednjih škola kreću od 1.000 do 2.000 dinara, a za studente akademija od 1.500 do 2.500 dinara, takođe ne pružaju dovoljno mogućnosti da se studenti isključivo posvete svom školovanju, koje je vezano za velike materijalne izdatke (plaćanje upotrebe instrumenata, posjećivanje bioskopa, pozorišta, nabavka slikarskog i vajarskog materijala, nota, reprodukcija i tome slično). Povećanje stipendija bilo bi neophodno potrebno za učenike i studente umetničkih škola.

BUDŽETSKA SREDSTVA REPUBLIKANSKIH MINISTARSTAVA

Vrlo male budžetske mogućnosti republikanskih ministarstava prosvete za izdržavanje umetničkih škola otežavaju ispunjavanje zadataka tih škola, obzirom na njihove potrebe i izdatke. Na primer, Ministarstvo prosvete NR Hrvatske raspolaže sa veoma malim budžetskim mogućnostima, kako za personalne izdatke, tako i za materijalne potrebe ovih škola. To se odražava, na primer, na školama za primenjenu umetnost u Zagrebu i Splitu, kao i na baletskim školama, tako da su zbog malog budžeta otpušteni neki neophodni nastavnici ili se budžetiranje prebacilo na gradske narodne odbore. Posledica ovog a ogleđa se na primer u tome da će škola za primenjenu umetnost u Splitu biti svedena samo na osek za obradu kamena.

UMETNIČKO VASPITANJE U SREDNJIM ŠKOLAMA

Kako dolazi umetničko vaspitanje u okviru opšteg humanističkog obrazovanja, pored istorije likovne umetnosti, koja se predaje u višim razredima gimnazija, potrebno bi bilo da se posveti više pažnje i muzičkom obrazovanju, jer je ono sada predviđeno samo u prvoj i drugoj gimnaziji (solfedžo), a u višim razredima pevanje u školskim horovima. Potrebno bi bilo da se u višoj gimnaziji predaju i izvesni delovi istorije muzike, uz reproduciranje muzike. Potrebno bi bilo dalje i da se na učiteljskim školama pojača nastava muzike, tako da svaki student uči neki instrument (najbolje harmoniku), a muzički talentovaniji ili harmoniku ili violinu, i da se predaje solfedžo i horsko dirigovanje, obzirom na to da igraju učitelji veliku ulogu u masovnom kulturno-prosvetnom radu.

Za pojačanje opšteg kulturnog obrazovanja na srednjim školama mogli bi se u perspektivi otvoriti muzički i likovni kabineti i nabavljati gramofoni i projektori, kao pomoćno sredstvo nastave, a naročito posvetiti pažnju radiofikaciji škola. Republikanske radiostanice mogle bi u školskim emisijama davati muzičke časove, predavanja uz reproduciranje odgovarajućih muzičkih dela.

Prilog A

STATISTIČKI PREGLED UMETNIČKIH ŠKOLA*

U FNRJ ima 126 umetničkih škola sa 13.356 učenika, i to:

Nižih i srednjih muzičkih škola:

u NR Srbiji	26	sa brojem	učenika	4.287
u NR Hrvatskoj	32	"	"	3.276
u NR Sloveniji	21	"	"	2.766
u NR Bosni i Hercegovini	5	"	"	377
u NR Makedoniji	7	"	"	625
u NR Crnoj Gori	4	"	"	122
	95			11.453

Muzičkih akademija:

u NR Srbiji	1	sa brojem	učenika	162
u NR Hrvatskoj	1	"	"	83
u NR Sloveniji	1	"	"	80
	3			325

Škole za primenjenu umetnost:

u NR Srbiji	3	"	"	91
u NR Hrvatskoj	2	"	"	158
u NR Sloveniji	1	"	"	116
u NR Bosni i Hercegovini	1	"	"	53
u NR Makedoniji	1	"	"	75
u NR Crnoj Gori	1	"	"	37
	9			530

Akademije za likovnu i primenjenu umetnost:

u NR Srbiji	2	"	"	200
u NR Hrvatskoj	1	"	"	111
u NR Sloveniji	1	"	"	89
	4			400

Pozorišne škole:

u NR Srbiji	2	"	"	24
u NR Hrvatskoj	1	"	"	17
u NR Bosni i Hercegovini	1	"	"	14
u NR Makedoniji	1	"	"	25
	5			80

Akademije za pozorišnu umetnost:

u NR Srbiji (Saveznog značaja)	1	"	"	93
u NR Sloveniji	1	"	"	62
	2			155

Niže i srednje baletske škole:

u NR Srbiji	3	"	"	193
u NR Hrvatskoj	1	"	"	81
u NR Sloveniji	2	"	"	86
u NR Bosni i Hercegovini	1	"	"	17
u NR Makedoniji	1	"	"	36
	8			413

Prilog B

O STANJU, POTREBAMA I ZADACIMA PROIZVODNJE MUZIČKIH INSTRUMENATA U FNRJ [...]

Prilog C

TROGODIŠNJI PLAN RADA NA OTVARANJU NOVIH UMETNIČKIH ŠKOLA, POZORIŠTA, I KURSEVA ZA OSPOSOBLJAVANJE UMETNIČKIH KADROVA U REPUBLIKAMA*

* Prema podacima Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ (напомена се налази у оригиналном документу).

* Prema podacima ministarstava prosvete narodnih republika (напомена из оригиналног документа).

NR SRBIJA

a) Muzičke škole

Uža Srbija

Bor – otvoriće se školske 1949/50 godine; sada ima odeljenje koje je u sastavu Muzičke škole u Zaječaru.

Leskovac – otvoriće se školske 1949/50 godine

Valjevo – ” ” ” ” ”

Aleksinac – ” ” ” ” ”

Kraljevo – ” ” ” ” ”

Pirot – ” ” ” ” ”

Titovo Užice – ” ” ” ” ”

Negotin – ” ” ” ” ”

Požarevac – otvoriće se do kraja 1951 godine

Na teritoriji Beograda otvoriće se do kraja 1951 godine po jedna niža muzička škola u I, II, VI i VII rejonu.

Osim novo otvorenih škola, predviđa se da sadašnja niža muzička škola u Nišu, Kragujevcu i Zaječaru do kraja 1951 godine postanu srednje muzičke škole. Postojeća Gradska niža muzička škola i Niža muzička škola u Zemunu postaće do kraja 1951 godine srednje škole.

A.P. Vojvodina

Bački Petrovac – otvoriće se školske 1949/50 godine

Sremska Mitrovica – otvoriće se do kraja 1951 godine

Sremski Karlovci – ” ” ” ”

Pančevo – ” ” ” ”

Pored dve postojeće srednje muzičke škole (u Novom Sadu i Subotici) trebalo bi u A.P. Vojvodini otvoriti srednju školu u Banatu. U pogledu nastavničkog osoblja najviše uslova za to ima sadašnja Niža muzička škola u Vršcu. Kako u okolini Vršca ima dosta Rumuna, to bi se pri toj školi moglo otvoriti specijalno odeljenje (paralelno odeljenje) za učenike Rumune i to u prvom redu za nove nastavničke kadrove (teorijsko-nastavničko odeljenje).

Kosmet

Kosovska Mitrovica – otvoriće se niža muzička škola sa odeljenjem u Trepči školske 1949/50 godine.

Priština – otvoriće se do kraja 1951 godine

b) Škole za primenjenu umetnost

Školske 1949/50 godine otvoriće se u Školi za primenjenu umetnost u Novom Sadu odeljenja za grafiku i odeljenja za dekorativnu unutrašnju arhitekturu i nameštaj. U Nižoj školi u Nišu otvoriće se odeljenje za pozorišno slikarstvo i za dekorativno vajarstvo, a škola u Prizrenu koja ove godine nije počela sa radom, jer nije bilo nastavnika, počće sa radom.

Školske 1950/51 godine otvoriće se u Školi za primenjenu umetnost u Novom Sadu odeljenje za tekstil – otek za štampu na tekstilu; u školi u Nišu otvoriće se odeljenje za tekstil – otek za štampu na tekstilu i otek za ručno tkanje i ćilimarstvo; u Prizrenskoj školi otvoriće se odeljenje za obradu plemenitih metala i otek za ručno tkanje i ćilimarstvo i za obradu kože.

Pored toga, ove školske godine otvoriće se Škola za primenjenu umetnost u Kragujevcu.

Školske godine 1951/52 u Školi za primenjenu umetnost u Prizrenu otvoriće se odeljenje za dekorativno vajarstvo – otek za drvo, a u Kragujevcu odeljenje za keramiku.

c) Baletske škole

Uža Srbija

Pošto Niža baletska škola u Nišu, otvorena školske 1948/49 godine, nije počela sa radom (pošto nije bilo nastavnika), počće sa radom školske 1949/50 godine.

U Beogradu će se otvoriti do kraja 1951 godine Baletska akademija.

Kosmet

U Prištini će se do kraja 1951 godine otvoriti Niža baletska škola.

A.P. Vojvodina

Niža Baletska škola u Subotici, otvorena 1948/49 god., ne radi, jer nema nastavnika. U ovom periodu počeće sa radom.

d) Pozorišta

U periodu od tri godine planirano je otvaranje pozorišta u Kraljevu i jednog pozorišta u Sandžaku (još nije utvrđeno u kojem mestu).

e) Kursevi za stručno osposobljavanje umetničkih kadrova

U ovom istom periodu predviđa se da rade četvororazredni muzički tečajevi i to: u Apatinu u sastavu Muzičke škole u Somboru, u Loznici u sastavu Muzičke škole u Šapcu, u Velikom Gradištu u sastavu Muzičke škole u Smederevu i u Trepči u sastavu Muzičke škole u Kosovskoj Mitrovici.

Pri pozorištima rade od 1 januara 1949 godine kursevi za stručno uzdizanje članova i trajaće do 1 januara 1950 godine.

Pri Narodnom pozorištu u Beogradu od decembra meseca 1949 godine radiće kurs za reditelje. Ovaj će kurs obuhvatiti deset reditelja iz unutrašnjosti, a biće vezan uz režiju komada Sterije Popovića, koju vodi Hugo Klajn. Kurs će trajati 2 meseca.

Od januara 1950 godine u svim pozorištima organizovaće se kursevi za stručno uzdizanje članova. To će u stvari biti nastavak predašnjih kurseva.

NR HRVATSKA

a) Umetničke škole

1949 godine – 1. Najesen se otvara Akademija primenjene umetnosti u Zagrebu

2. Najesen se otvara Kazališna škola za tehničko osoblje /saveznog značaja/ u Zagrebu

3. Najesen se otvara Državna srednja baletska škola u Zagrebu

1950 godine – 1. Otvara se Gradska muzička škola u Vinkovcima

2. Gradska muzička škola u Puli

3. Tri niže Gradske baletske škole (Osijek, Split i Rijeka)

1951 godine – 1. Gradska muzička škola u Slavonskom Brodu

Do kraja Petogodišnjeg plana gradske muzičke škole u Zagrebu, Dubrovniku, Splitu, Osijeku, Rijeci, Karlovcu i Šibeniku pretvoriće se potpune srednje muzičke škole.

b) Pozorišta

1950 godine – otvoriće se Gradsko kazalište u Vinkovcima

1951 godine – otvoriće se još dva gradska kazališta

c) Ansambli

1949 godine – osniva se Državni ansambl narodnih pesama

d) Kursevi za stručno osposobljavanje umetničkih kadrova

1. Tri pozorišna kursa: svake godine po jedan specijalni kurs za osposobljavanje pozorišnog tehničkog osoblja sa najmanje po 10 pozorišnih radnika

2. Tri muzička kursa za nastavnike: svake godine po jedan kurs za usavršavanje nastavnika muzičkih škola; svake godine sa oko 30 nastavnika

3. Osam kurseva za dirigente pevačkih horova i ostalih muzičkih ansambala i to u mestima gde postoje muzičke škole a u saradnji sa sindikatima:

1949 godine: u Zagrebu i Splitu

1950 godine: u Zagrebu, Osijeku i Rijeci

1951 godine: u Osijeku, Splitu i Karlovcu

4. Godine 1949 organizovaće se kurs za rukovodioce folklornih grupa sa 60 polaznika (20 iz Zagreba i 40 iz unutrašnjosti)

NR SLOVENIJA

Otvaranje umetničkih škola ne doalzi u obzir za period od tri godine. Akademija za primenjenu umetnost neće se otvoriti zbog pomanjkanja kadra i nemanja podesnih prostorija.

Predviđeno je proširenje niže baletske škole u srednju baletsku školu.

Predviđena je izgradnja novog pozorišta u Mariboru i adaptacija Gradskog pozorišta u Cerju.

Zbog pomanjkanja stručnog nastavnčkog kadra neće se otvarati nove muzičke /niže i srednje/ škole u NR Sloveniji. U planu je otvaranje opštih muzičkih tečajeva s honorarnim nastavnčkim kadrom iz redova polukvalifikovanih muzičara, amatera u sledećim mestima:

1949 godine: opšta muzička škola u Mariboru i Žiriu

1950 godine: opšta muzička škola u Ljubljani i Slovenskoj Bistrici

1951 godine: opšta muzička škola u Šoštanju i Velenju

NR BOSNA I HERCEGOVINA

U periodu 1949/51 godine planirano je otvaranje sledećih škola:

1. Otvoriće se niže umetničke škole u Sarajevu, Tuzli, Bijeljini, Brčkom, Zavidovićima, Bihaću, Doboju i Travniku

2. Srednja baletska škola u Sarajevu

3. Srednja škola za primenjenu umetnost u Banja Luci, sa odeljenjima za dekorativno slikarstvo, dekorativno vajarstvo i grafiku

4. Srednja škola za primenjenu umetnost u Konjicu, sa odeljenjem za duborez

5. Srednja škola za primenjenu umetnost u Visokom, sa odeljenjem za obradu kože

Otvoriće se nova pozorišta: u Zenici, Mostaru, Bijeljini, Zavidovićima i Bihaću.

NR MAKEDONIJA

Za period 1949/51 godine planirano je

a) Pozorišta

1. Otvoriće se nova pozorišta u Skoplju i Tetovu, kao i u manjim gradovima: Kavadarci, Gostivar, Debar, Đevdelija, Kratovo i Kočani.

2. Sagradiće se zgrade za pozorišta u Skoplju, Štipu, Prilepu, Ohridu i Tetovu, a manje sale koje će služiti i u druge svrhe, u Kavadarcima, Gostivaru, Debru, Đevdeliji, Kratovu i Kočanima.

3. Sagardiće se zgrada (eventualno će se renovirati neka stara) za pozorište lutaka u Skoplju.

b) Pozorišne škole i kursevi

1. Sagradiće se zgrada za Srednju pozorišnu školu u Skoplju

2. Održaće se 12 jednomesečnih kurseva za rukovodioce seoskih i manjih diletantskih grupa u gradovima koje će pohađati 350 polaznika

3. Organizovaće se 3 dvomesečna kursa za glumce manjih gradskih pozorišta sa 50 polaznika

4. 15 makedonskih studenata pohađaće pozorišnu akademiju u Beogradu; jedan deo će se osposobiti za režisere, a drugi za glumce

c) Muzičke škole i kursevi

1. Otvoriće se niže muzičke škole u Prilepu i Tetovu

2. Sagradiće se nove prostorije za srednju muzičku školu u Skoplju

3. Nastavnički otek srednje muzičke škole osposobiće 26 nastavnika muzike. Na muzičkim akademijama osposobiće se 10 nastavnika za srednje muzičke škole

4. Organizovaće se 2 tromesečna kursa za nastavnike pevanja u gimnazijama, koje će pohađati 20 polaznika

5. Organizovaće se 8 kurseva za rukovodioce seoskih horova i pevačkih grupa, koje će pohađati 240 kursista

6. U Skoplju će se održati jedan viši dvogodišnji kurs za dirigente sa većom praksom, koji će pohađati 5 dirigenta

7. Organizovaće se orkestri bleh-muzike u učiteljskim školama u Skoplju i Štipu i u gimnazijama u Titovom Velesu, Prilepu, Bitolju, Kumanovu, Tetovu i Strumici

NR CRNA GORA

a) Pozorišta

Osnovaće se narodno republičko pozorište u Titogradu i pozorišta sreskog značaja u Cetinju, Plevljima i Beranima.

b) Muzičke škole

Otvoriće se četiri niže muzičke škole, i to u Bijelom Polju, Beranama, kolašinu i Baru.

c) Druge umetničke škole

Otvoriće se niža i srednja baletska i glumačka škola u Titogradu.

d) Kursevi za stručno osposobljavanje umetničkih kadrova

1. Organizovaće se 2 jednogodišnja muzička kursa pri Srednjoj muzičkoj školi u Cetinju za osposobljavanje horovoda i nastavnika pevanja

2. Dva kursa za muzičko – idejno uzdizanje nastavnika koji već predaju pevanje u srednjim školama

3. Kurs za pozorišne reditelje

4. Dva kursa za referente za kulturu i umetnost

AJ; 317-48-71

ПРЕДШКОЛСКО И ВАНШКОЛСКО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

175 ИВО ФРОЛ, ПОМОЋНИК ПРЕДСЕДНИКА КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ – КОМИТЕТУ ЗА СОЦИЈАЛНО СТАРАЊЕ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 18. 11. 1948.)

Предмет: Савезни течај Комитета за социјално
старање за оспособљавање управника
и педагошких руководиоца у дејим
летовалиштима

КОМИТЕТУ ЗА СОЦИЈАЛНО СТАРАЊЕ ВЛАДЕ ФНРЈ

Београд

На основу саветовања које је одржано у Комитету за социјално старање Владе ФНРЈ 2. X 1948 по питању савезног течаја за оспособљавање управника, педагошких руководиоца и васпитача у дејим летовалиштима дајемо следећи општи

ПЛАН И ПРОГРАМ

за 14-дневни течај који се дели на теориски и практични део:

Теориски део течаја изводи се прве недеље и обухвата следеће теме:

1)	Циљ и организација дејих летовалишта према према здравствено – васпитним задацима у ФНРЈ	2	часова
2)	Општа организациона питања у дејим летовалишту	4	"
3)	Питања економско-финансиског пословања	2	"
4)	Општа педагошка питања с гледишта васпитног рада у дејим летовалиштима	6	"
5)	Организација и форме васпитног рада за време летовања	12	"
6)	Здравствено-хигијенске мере у дејим летовалиштима	6	"
7)	Улога омладинске организације	2	"
8)	Повезивање летовалишта са месним органима и друштвеним организацијама	2	"
	укупно	36	часова

Практични део течаја изводи се друге недеље: слушаоци би искористили то време за хоспитовање и практични рад у самом летовалишту.

Садржај програма с обзиром на тематику која треба да се обради са слушаоцима у теоретском делу течаја обухватио би, према наведеном плану, следеће:

Циљ и организација дејих летовалишта у ФНРЈ:

а) Унапређивање и челичење здравља деце, стицање културно-хигијенских навика, навикавање деце на живот и рад у колективу, учвршћивање колективне свести и дисциплине, упознавање лепота наше домовине, наших народа, обичаја и рада у разним крајевима наше земље, међусобно упознавање деце из разних крајева, ведрина и веселост живота у летовалишту, проширивање деčјег хоризонта новим знањима (1 час)

б) Различити типови летовалишта према здравственим и климатским условима (летовалишта на мору, у планинским крајевима, на селу, логоровање итд) (1 час)

Општа организациона питања у деčјем летовалишту:

а) Организационе припреме (просторије, исхрана, уређај, физкултурне справе итд), одабирање деце за летовалишта, припремање транспорта деце (2 часа)

б) Распоред дневног занимања деце – режим дана – (1 час)

в) Дужности особља (управника, васпитача и осталог особља) (1 час)

3. Питања економско-финансиског пословања:

а) Вођење књига и надзор над рационалним коришћењем материјалних сретстава (1 час)

б) Набавке материјалних сретстава у сарадњи са месним органима и друштвеним организацијама (1 час)

4. Општа педагошка питања с гледишта васпитног рада у деčјим летовалиштима:

а) Задаци колективног васпитања у пубертетно доба (2 часа)

б) О дисциплини, казнама и наградама (1 час)

в) Индивидуална посматрања деце и омладинаца према физичким и психичким особинама и интересовању (слабуњава, живчано-лабилна и размажена деца, деца и омладинци са специјалним интересовањем) (3 часа)

5. Организација и форме васпитног рада у деčјем летовалишту:

а) Планирање васпитног рада за сваку групу према узрасту деце и омладинаца; израда оквирног плана васпитног рада за цело време трајања летовања деце и разрада планова с обзиром на месне прилике, географски положај и време у којем се летује (јули, август, септембар, боравак у летовалишту зими) за поједине недеље и дане (4 часа)

б) Форме васпитног рада:

1. Разнонада и проширивање деčјег хоризонта према посебном интересовању пионира (шах; различите игре у просторијама и на ваздуху; рад у кружоцима младих природњака, географа, историчара, посматрача метеоролошких појава итд.) и то без крутог наставног система рада, него само на основу добровољног учешћа и склоности деце;

2. Упознавање краја у коме се летује (проширивање знања деце и омладинаца посматрањем географских, привредних, културних и фолклорних специфичности краја на екскурзијама и шетњама, организовање и припрема излета у циљу истраживања и сакупљања биљака, животиња, руда итд., упознавање историје краја посећивањем музеја и споменика као привредних установа краја);

3. Друштвено корисни рад пионира у самом летовалишту (дежурства, помоћ у кухињи, спаваоници, дворишту, учешће у лакшим радовима са мештанима);

4. Културно-просветни рад у летовалишту (приредбе, рецитације, драматизације, читање књига и новина, писање дневника пионира о догађајима и утисцима у летовалишту, зидне новине, дискусије о разним темама, логорске ватре, посећивање кина, месних приредаба и учешће пионира у њима);

5. Фискултура у летовалишту (јутарња гимнастика, спортске вежбе, елементи лаке атлетике, пливање, веслање, спортске игре и утакмице), војно-спортске вежбе (трке, прескакање препрека, пењање уз дрво, пербацивање преко потока, проналажење трагова, читање карата, брзо подизање шатора, логора итд.) (8 часова)

6. Здравствено-хигијенске мере у летовалишту:

а) значај физкултуре и спорта са нарочитим обзиром на узраст и челичење здравља деце и омладинаца (смучање, купање итд);

б) санитарне инсталације и уређај у летовалишту;

в) употреба и уређај ручне апотеке,

г) прва помоћ;

д) болести које се појављују у деčјим летовалиштима.

Напомена: Детаљнију тематику и расподелу часова прописаће Комитет за заштиту народног здравља.

7. Улога пионирске и омладинске организације у летовалишту:

а) Статут пионирске и омладинске организације и организационе форме пионирског рада у летовалишту (1 час)

б) Заједнички састанци педагошких и омладинских руководилаца у циљу да се правилно организује и изводи целокупни васпитни рад (1 ч.)

8. Повезивање деčјег летовалишта с месним органима и друштвеним организацијама:

Организовање посета друштвених организација у летовалишту: сарадња деце и особља летовалишта у већим и важнијим акцијама мештана (приредбе, добровољни рад итд.) (2 часа)

Напомена: У првом реду у предавањима треба да се истакну питања у којима су досадашња организација летовалишта и досадашња искуства показала највише пропуста а да се искористе и сви позитивни резултати и искуства из народних република.

Садржај и организацију практичног дела течаја треба да предвиди управник летовалишта у Селцима, где ће се овај течај одржати.

Задатак је практичног дела течаја да течајци кроз праксу утврде оно што су у теоретском делу течаја обрађивали. Свакако би требало да течајци у практичном делу течаја припреме и изведу неколико шетњи и екскурзија, да присуствују разним кружоцима, да изводе са пионирима јутарњу гимнастику, програмом прописане физкултурне вежбе и игре, да контролишу дежурство, да са пионирима читају књиге и новине, итд. и да се на основу тога упознају са животом и радом деčјег летовалишта.

Мишљења смо да би хоспитовање требало организовати на следећи начин:

У летовалишту са 100 пионира треба да се формирају према узрасту деце 3-4 групе и то: од 10-12, од 12 до 14, од 14 до 18 и група са децом која из здравствених разлога морају имати нарочити распоред – режим дана. Са сваком групом радило би практично 5 течајаца и то пола њих пре подне од 6 до 12 а друга половина после подне од 2 до 8. Течајци који раде са пионирима пре подне требало би да продискутују са предавачима и васпитачима у летовалишту о свему што се на практичном раду постигло или пропустило. Свако после подне спремају се за рад идућег дана.

Сваки течајац треба да води дневник рада у коме бележи посматрања о деčјем раду.

Напомене: Политичко идеолошка питања претресаће се са курсистима 1-2 пута недељно на вечерњим састанцима.

У случају да се течај продужи на месец дана, онда се у плану број часова за поједине теме подвучури, па се теоретски део одржава 14 дана а толико исто и практични део.

На крају течаја курсисти полажу усмени испит из основних тема, а у оцену улази и оцена из практичног рада сваког курсисте, која се у току практичног рада утврђује.

Предавачи би требало да саставе тезе за своја предавања и да их, по могућностима, умноже као приручне скрипте за течајце.

Смрт фашизму – слобода народу!

Помоћник
претседника,
Иво Фрол

AJ;316-59

**176 РОДОЉУБ ЧОЛАКОВИЋ, МИНИСТАР ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ
– МИНИСТАРСТВУ ТРГОВИНЕ И СНАБДЕВАЊА ВЛАДЕ ФНРЈ**

IV/6 Broj 1162

18 – I – 50

MINISTARSTVU TRGOVINE I SNABDEVANJA FNRJ

Predmet: Internatske potrebe
za I tromesečje 1950 g.

BEOGRAD

Iz izveštaja koje dobivamo od narodnih republika vidi se da je naročito teško stanje u internatima ministarstava prosvete, jer u 1949 godini nisu potrebe tih internata bile osigurane preko planskih komisija narod-

nih republika. Budući da se potrebe u internatu nisu mogle nabaviti ni po višim komercijalnim cenama, stanje je danas tako da se u NR Srbiji učenici u nekim internatima zavlači u slamnjače radi pomanjkanja ćebadi.

Iz NR Bosne i Hercegovine nam javljaju da 10174 pitomaca spava na 4661 slamarici i pokriva se sa 7496 pokrivača.

Navedeni primeri dovoljno kazuju teško stanje u internatima te Vas molimo da hitno dodelite najvažnije potrebe u opremi za internate ministarstva prosvete narodnih republika.

Prilažemo specifikaciju godišnjih potreba, kao i najnužnijih potreba za I tromesečje ove godine.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

MINISTAR,
Rodoljub Čolaković

PLAN POTREBA OPREME U INTERNATIMA MIN. PROSVETE

N. Republika za 1950 god. i za I tromesečje 1950 g.

R. br.	Predmet	NR Srbija		NR Hrvatska		NR Slovenija		NR BiH		NR Makedonija		NR Crna Gora		FNRJ	
		godišnje	tromesečne	godišnje	tromesečne	godišnje	tromesečne	godišnje	tromesečne	godišnje	tromesečne	godišnje	tromesečne	godišnje	tromesečne
1	Kreveti sa uloškama	9637	3500	1500	1000		830	3160	3160	5000	1250	1540	750	20837	10490
2	Dušeci	10045	3500	1500	1500		830	3160	3160	5000	1250	1390	600	21695	10840
3	Ćebad	22952	7000	2000	1000		1500	5000	2000	15000	3650	2780	1500	47732	16450
4	Jastuci	10570	3500	5000	2500		830	13500	3000	5000	1250	1390	600	35460	11680
5	Čaršavi	45120	7000	7000	3000		3200	20000	5000	10000	2500	5164	2500	87284	23200
6	Navlake	22040	7000	5000	2500		3200	13500	3000	10000	2500	2582	1250	53122	19450
7	Slamarice	984	500	3000	1000		500	3160	1000	-	-	1390	600	8534	3600
8	Tanjiri	11705	5000	3000	1500		1200	5000	1500	10000	2500	1540	750	31245	12450
9	Kašike	10689	5000	-	-		1200	-	-	10000	2500	1540	750	22229	9450
10	Noževi	11075	5000	5000	2500		1200	7200	2200	10000	2500	1540	750	34815	14150
11	Šolje	11430	5000	5000	3000		1200	5000	1000	10000	2500	1540	750	32970	13450
12	Lonci od 50 -70 lt.	483	300	-	500		-	120	60	650	150	187	80	1420	1090
13	Šerpe od 30 -50 litara	563	300	-	500		-	90	50	700	170	83	40	1436	1060
14	Peći	461	300	-	-		-	100	50	1000	250	50	25	1611	625
15	Kazani	102	-	35	25		-	30	30	100	25	30	10	297	90
16	Ormani za odelo	2818	-	400	100		600	-	-	-	-	700	350	3916	1050
17	Peškiri	14599	-	-	-		1000	2000	500	5000	1250	3080	1540	24679	4290
18	Stolovi za blagovaonice	-	-	6000	1400		-	-	-	-	-	-	-	6000	1400
19	Viljuške	10624	5000	-	-		1200	4700	1700	10000	2500	1540	750	26864	11150

Načelnik odeljenja za školske
kuhinje i internate
Spasoje Čobanski
AJ;316-130

ПОМОЋНИК МИНИСТРА
Anina Tompa

177 П. КИРОВСКИ ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ МАКЕДОНИЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ФНРЈ

МИНИСТАРСТВО НА ПРОСВЕТА
НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
Бр. 268
24 II 1950 год. Скопје

МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ
УПРАВА ЗА МЕНЗЕ И ИНТЕРНАТЕ

БЕОГРАД

У вези Вашег акта бр. 183 од 4- I и телеграма бр. 3335 од 17-II-1950 год. поводом отварања школских мензи, достављамо следећи извештај:

1) До сада је у нашој Републици отворено 11 школских мензи и то само у Битољској области. За остале области и ГНО Скопље извршене су све припреме, тако да ће почетком марта бити отворене у свим градовима среским центрима. Што се тиче отварања мензи по селима, дат је конкретно разрађен план, но са отварањем иде доста тешко. Нарочито је тежак проблем просторија и инвентара. За отварање пак у градовима, користимо привремено постојеће интернате и ресторане друштвене исхране.

2) Што се тиче персонала, у Министарству просвете формирано је референтство са једним службеником у саставу Отсека за претшколске и ваншколске васпитне установе, а при обласним народним одборима – у саставу поверенства за просвету и културу формирају се референтства са по два службеника.

С обзиром на то да је проблем инвентара најтежи проблем молимо да се дејствује пеко Министарства трговине и снабдевања да нам се што пре достави потребан инвентар.

С.Ф. – С.Н.

ПОМ. МИНИСТРА,

П. Кировски

ПРИЛОГ

Бројно стање ученика у школским кухињама – мензама
у НР Македонији на дан 30. IX 1949 год.

Ред. бр.	ВИД ШКОЛА	број кухиња- мензи	број ученика који се храни у мензама
1.	Установе за претшколско васпитање	17	1.107
2.	Дом глувонемих	1	50
3.	Основне школе	24 ³⁴	1.018
4.	Седмолетки	35	2.185
5.	Ниже гимназије	12	1.206
6.	Пуне гимназије	7	520
7.	Учитељске школе	3	1.235
8.	Средња музичка	1	72
9.	Школа за примењену уметност	1	49
10.	Ниже музичке школе	1	11
11.	Економски техникуми	2	712
12.	Земљоделски техникуми	3	738
13.	Ветеринарни техникум	1	152
14.	Грађевински техникум	1	844
15.	Индустријски техникум	1	607
16.	Шумарски техникум	1	116
17.	Медицински техникуми	6	529
18.	Ниже медицинске школе	4	159
		121	11.310

AJ; 316-131

**178 СЛОБОДАН БУЈУШИЋ, МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ**

NARODNA REPUBLIKA CRNA GORA
MINISTARSTVO PROSVJETE

³⁴ Дописано руком: Нису ушле кујине из Битољске области.

Broj 4924

Cetinje, 18 maja 1950 godine

Predmet: Izveštaj o organizaciji
ljetovlišta u 1950 godini

SAVJETU ZA KULTURU I NAUKU VLADE FNRJ

BEOGRAD

U vezi vašeg akta broj 5264/50, izveštavamo vas da je ovo Ministarstvo izvršilo pripreme za organizovanje tri srednjoškolska ljetovališta kroz koje će proći 500 učenika – omladinaca-ki. Ova priprema pored osiguranja potrebnih zgrada, inventara i drugog osiguraće vaspitno-obrazovni rad u njima. U vreme ove pripreme pronađena su lica koja će biti upravnici i vaspitači po ljetovlištima koje organizuje ovo Ministarstvo, kao i po ljetovlištima koja organizuju druga ministarstva i ustanove.

Pored prednjeg izveštavate se o sledećem:

1) U Republičkoj upravi za ljetovališta imamo stalnog pretstavnika i to Gvozdenović Marka, službenika ovog Ministarstva, a u sreskim – gradskim komisijama za ljetovališta, povereništva za prosvjetu i kulturu imaju svoje pretstavnike;

2) Za upravnike, vaspitače i pionirske rukovodioce ljetovališta koja se organizuju u ovoj Republici 1950 godine, ovo Ministarstvo uz pomoć drugih organizatora ljetovališta, organizovaće dva petodnevna seminara kroz koje će proći 130 slušalaca. Prvi će trajati od 24 do 29 juna t.g. kroz koji će proći 68 slušalaca koji odlaze po ljetovalištima prve smjene, a drugi će se održati od 25 do 30 jula iste godine za 62 slušaoca, koji odlaze po ljetovalištima druge smjene;

3) Izbor upravnika i vaspitača izvršili smo putem dobrovoljnosti. Ovaj rad izveli smo preko povereništva za prosvjetu i kulturu SNO-a GNO-a za učitelje, za profesore i nastavnike preko uprava gimnazije i drugih srednjih škola, koje su za svakog prijavljenog dali svoje mišljenje, kojoj dužnosti bi bolje odgovorio – upravnika ili vaspitača. Odziv profesora, nastavnika i učitelja bio je dobar, tako da se prijavio potrebni broj;

4) Ovo Ministarstvo izradilo je Uputstva o organizovanju vaspitnog rada u ljetovalištima i odmaralištima, čiji prepis vam dostavljamo.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

ZA POMOĆNIKA

NAČELNIK PERSONALNOG ODJELJENJA

Slobodan Buijišić

AJ:316-112

179 МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 1949/50.)

UPUTSTVO I PROGRAM ZA ODRŽAVANJE SEMINARA ZA AKTIVISTKINJE AFŽ KOJE RADE S DECOM NA IGRALIŠTIMA I U DEČJIM SOBAMA – (DEČJIM KUTIĆIMA)

I UPUTSTVO

Seminar organizuju prosvetne vlasti – povereništva za prosvetu gradska, sreska, odnosno reonska u saradnji sa organizacijom AFŽ i sindikatom prosvetnih radnika.

Da bi se bar u najmanjem obimu razradio materijal, seminar treba da traje do 30 časova. Vreme održavanja treba odrediti prema mesnim prilikama, a najmanje dva do tri puta nedeljno po dva sata.

Prosvetne vlasti daju predavače iz redova najboljih učitelja i vaspitača dečjih vrtića.

Povereništvo za prosvetu treba da putem sindikata prosvetnih radnika, odnosno sindikalnih podružnica kojima pripadaju ti prosvetni radnici, utiču na njih da se dobrovoljno prihvate ovog rada kao frontovskog rada.

Prema potrebi, prosvetne vlasti daju i pomoć u sredstvima za seminare (umnožen materijal, priručnik za rad, primerke ručnih radova i sl.).

Organizacija AFŽ-a okuplja žene, vodi evidenciju polaska i obezbeđuje mesto za održavanje seminara, sa drugaricama polaznicama seminara određuje vreme održavanja istog.

Seminari se mogu održati u okviru sreza, reona, mesta i osnovne organizacije i to prema mogućnostima obezbeđenja predavača i broju polaznika.

Na ovom seminaru u najkraćem obimu treba obraditi materijal koji se odnosi na rad s pretškolskom decom, kao i vanškolskom decom, I i II razred osnovne škole na igralištima i u dečjim sobama.

Povereništva prosvete treba da imaju u vidu da znanje aktivistkinja koje rade s decom treba stalno dopunjavati i radi toga obrazovati nove seminare na kojima će se upotpunjavati i proširivati njihovo znanje.

Osim toga treba aktivistkinjama davati stalnu i neposrednu pomoć u radu na terenu. U tu svrhu treba da povereništva za prosvetu u saradnji sa sindikatom prosvetnih radnika organizuju stalnu instruktivnu službu na igralištima i dečjim sobama. Na osnovu iskustva i dosadašnjeg rada preporučuje se da se instruktaza sprovodi na sledeći način:

Grupa boljih vaspitača i učitelja sa reona ili iz mesta rasporedi između sebe osnovne organizacije na kojima su obrazovana igrališta i dečje sobe, obilazi ih i vrši instruktazu upućujući na licu mesta aktivistkinje u rad s decom.

Povereništvo prosvete održava povremene sastanke sa njima (najmanje jedanput mesečno). Na tim sastancima pretresaju se zapažanja sa terena i na osnovu njih preduzimaju potrebne mere za unapređenje ovog rada.

Pohađanje seminara računa se kao frontovski rad (predavačima i polaznicima).

II PLAN SEMINARA

- I Okupljanje dece u kućicama – igralištima i sobama. Potreba okupljanja dece i njihovog vaspitanja. (1 čas)
- II Osobine deteta pretškolskog uzrasta i mlađeg školskog uzrasta i zadaci vaspitanja u FNJR. S tim u vezi zadaci roditelja i vaspitača. (4 časa)
- III Uredaj igrališta i soba. (1 čas)
- IV Raspored rada s decom. Podela po uzrastu radi što pravilnijeg i lakšeg rada. Organizacija vaspitnog rada. (2 časa)
- V Pričanje i čitanje deci. Šta pričati i čitati deci i kako? (2 časa)
- VI Igre. Značaj igre u životu i vaspitanju deteta. Praktično upoznavanje polaznica sa igrama za školsku i pretškolsku decu (5 časova)
- VII Upoznavanje dece s okolinom: prirodom, radom ljudi i društvenim životom. (2 časa)
- VIII Dečje stvaralaštvo. Crtanje, modelovanje, rad sa različitim materijalom (peskom, glinom, papirom, prirodnim materijalom i sl.) (3 časa)
- IX Pevanje i muzika. Pevanje i slušanje muzike. Narodna kola. (2 časa)
- X Zabava i razonode. Organizovanje veselih popodneva, priredaba itd. (3 časa)
- XI Pomoć u učenju. Probuditi interes za učenje kroz igre i pomoćna sredstva. Organizovanje pomoći u učenju deci kojoj to treba. (3 časa)
- XII Planiranje rada. Priručna biblioteka za rad u igralištima i sobama. Nabavka knjiga. (1 čas)
- XIII Saradnja sa roditeljima. (1 čas)

AJ;316-33

180 МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ – МИНИСТАРСТВИМА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ, ХРВАТСКЕ И СЛОВЕНИЈЕ

(Београд, 1949/50.)

SPISAK VASPITNIH SRETSTAVA ZA PRETŠKOLSKKE USTANOVE

(U zgradama su navedene narodne republike u kojima će se izrađivati predviđena vaspitna sredstva)

- 1) Slike: Maršal Tito
Grb FNJR i narodnih republika (Hrvatska)
Iz pionirskog života (konkurs)
- 2) Materijal za izradu igračaka:
Sanduk sa glinom (izradiće ustanove perma upustvima)
Papir u raznim bojama (Slovenija – neobavezno)

Štapić, pločice, krugovi itd. za polaganje i za gradnju (Slovenija)
 Perle za nizanje (Slovenija)
 Daščice i šipke za gradnju (Slovenija)
 Velike „kocke“ za gradnju (Hrvatska, Slovenija)
 Kamenčići za gradnju (Srbija)
 Male „kocke“ za gradnju (Hrvatska, Slovenija)
 Kalupi za modelovanje (Srbija, Slovenija)
 3) Poluizrađene igračke:
 Kubisi sa slikama (Srbija)
 Mozaik od perla (Slovenija – neobavezno)
 Slagalice: kuća (Slovenija)
 životinja (Slovenija)
 saobraćajna sretstva (Slovenija)
 građevina (Slovenija – neobavezno)
 tvornice (Slovenija – neobavezno)
 4) Izgrađene igračke:
 Životinje od papirmaše-a (Slovenija)
 Valjak (Srbija)
 Lokomotiva (Hrvatska)
 Kamion (Srbija)
 Lopte od gume ili celuloida (Srbija – neobavezno)
 Kola – ujedno lestvice (Srbija)
 Bubanj (Slovenija)
 Trube (Hrvatska)
 Lutke sa haljinama za presvačenje (svaka republika za sebe)
 Strojna puška (Srbija)
 Bacač (Slovenija)
 Top (Srbija)
 Tenk (Slovenija)
 Bojni brod (Hrvatska)
 Avion (Komisija Tehnika i sport)
 Kutija raznih veličina (Srbija)
 Alat: čekić, klješta, svrdlo makaze, igle, grabulje, motika, lopata, kanta za zalivanje,
 kantica i lopatica za pesk, četke, kolica, metlica, smetiljka (Slovenija –
 neobavezno)
 Pozorište s lutkama (izradiće ustanove prema uputstvima)
 5) Sprave za fiskulturu:
 Drveni obrauč (Slovenija)
 Koluti za dobacivanje (Slovenija)
 Vijače – užad za preskakanje (ustanova)
 Užad za razvlačenje (ustanova)
 Uzde (ustanova)
 Slike za ciljanje loptom (ustanova)
 Klikeri (Srbija)
 Zvrkovi – čigre (Slovenija)
 Kuglane (Slovenija)
 Švedska klupa, ujedno greda (ustanova)
 Stepenice manje i veće (ustanova)
 Tobogan, sobni i vrtni (ustanova)
 Lukovi i rešetke za provlačenje (ustanova)
 kolotrk (ustanova)

Fiskulturni konstruktor (ustanova)
 Kuća na livadi (ustanova)
 Sanke (Slovenija)
 Skije /Slovenija/
 Romobil (Slovenija)
 Tricikl (Srbija – neobavezno)
 Zastavice (ustanova)
 Vrteške (ustanova)
 Lutke i životinje od gume (Srbija – neobavezno)
 Ležaljka (ustanova)
 (Za izradu vaspitnih sretstava koja nisu
 predmet industrijske proizvodnje,
 ustanove će dobiti potrebna uputstva)
 Adrese za porudžbinu:
 Srbija: Ministarstvo prosvete NR Srbije, Nastavni savet.
 Hrvatska: Nakladni zavod Hrvatske – Ministarstvo prosvete.
 Slovenija: Ministarstvo prosvete NR Slovenije – Nakladni zavod.

AJ;316-53

181 МИНИСТАРСТВО ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 1950.)

O PRETŠKOLSKOM I VANŠKOLSKOM VASPITANJU DECE

I O društvenom odgoju pretškolske dece

Marks i Engels prvi su istakli ideju društvenog odgoja pretškolske dece kao važan društveni problem. U programu VKP (b)-a (VIII Kongres) postavljani su sledeći zadaci o društvenom odgoju dece: Prvo, ostvarenje svestranog odgoja u duhu komunizma, a u deklaraciji Narkompros (20-XI-1917 g.) ističe se: «Sistem predškolskog odgoja sastavni je deo čitavog školskog sistema i mora biti organski povezan u jednu celinu sa čitavim sistemom narodnog obrazovanja.» Drugo, VKP (b) u svom programu postavlja da pretškolske ustanove budu primer roditeljima za pravilan odgoj dece u duhu komunizma.

II Pretškolsko i vanškolsko vaspitanje u staroj Jugoslaviji [...]

III KPJ i njezino delovanje na vaspitanje mladog naraštaja u staroj Jugoslaviji [...]

IV Pretškolsko i vanškolsko vaspitanje u FNRJ

Do kraja 1946 godine glavnu brigu za dečje i omladinske ustanove imalo je Ministarstvo socijalnog staranja, jer je u tom periodu osnovno pitanje bilo obezbediti smeštaj hiljadama nezbrinute dece palih boraca, ali se pokazalo da socijalno staranje ne može obezbediti dalje vaspitanje dece u ovim ustanovama. U januaru 1947 godine, na konferenciji ministara prosvete, odlučeno je da resor zdravlja rukovodi svim ustanovama za decu do 3 godine, da u resoru socijalnog staranja ostanu samo ustanove za decu na koju se ne može vaspitno delovati, a da organi prosvete preuzmu rukovođenje svim ostalim dečjim i omladinskim ustanovama. U Ministarstvu za nauku i kulturu nije formirana organizaciona jedinica koja se ovim pitanjem bavi. Ne postoji metodološki centar za izučavanje ovog problema, niti se on naučno obrađuje na fakultetu. Ustanove za pretškolsko vaspitanje jesu: dečje jase (resor zdravlja – 117 sa 4.100 dece), sezonske dečje jase i dečji vrtići u S[eljačkim] R[adnim] Z[adugama], dečji domovi za decu od 0 do 3 godine (resor zdravlja – 15 domova sa 1.300 dece), dečji domovi za decu od 3-7 godina (21 dom sa 1.175 dece), dečji vrtići za decu od 3-7 godina (resor prosvete – 286 vrtića sa 15.297 dece) i dečja igrališta.

Dečje jase i dečje vrtiće planira Ministarstvo rada i osnivaju se pod rukovodstvom preduzeća ili I[zvršnih] N[arodnih] O[dbora]-a. Opštu kontrolu vrše povereništva zdravlja, odnosno prosvete i dužni su da planiraju kadrove.

Broj ovih ustanova ne zadovoljava potrebama zbrinjavanja dece radnih žena te ona ostaju na ulici bez nadzora i kontrole. Stanje u postojećim ustanovama ne zadovoljava zbog smeštajnih uslova, nebrige nadležnih

zdravstvenih i prosvetnih organa, a uglavnom zbog nedostatka stručnog zdravstvenog i vaspitnog kadra. Prosečno uzeto, na vaspitača u dečjim vrtićima dolazi 34 dece, a njegovo radno vreme traje 9-12 sati. Od ukupnog broja vaspitača 9% imaju stručnu spremu, 53% kurseve do 1 godine, 38% su potpuno nekvalifikovani. Osim toga, nedostaje pomoćnog osoblja, te vaspitači vrše često sve poslove od upravnika do čistačice. Što se tiče vaspitanja dece u jaslama, do sada se ovo pitanje nije uopšte postavljalo.

Sezonskim jaslama i dečjim vrtićima u SRZ, kao i dečjim igralištima u gradovima bavi se uglavnom A[ntifašistički] F[ront] Ž[ena].

Ustanova za vanškolsko vaspitanje imamo danas: dečjih domova (120 sa 10.912 dece), djačkih srednjoškolskih domova i internata (resor prosvete – 291 sa 35.691 učenika), internata pri stručnim školama (321 sa 36.087 učenika – odgoarajući stručni resori), školskih kuhinja (327.142 dece i omladine), domova za učenike u privredi (resor rada – 376 sa 31.161 učenika).

Ma da je odlučeno da dečje domove preuzme prosveta, narodne republike radile su po svom nahodjenju, pa se desilo i to da Ministarstvo prosvete BiH bez pripreme uzme domove još početkom 1947 godine, a da ih 1949 godine, još u gore položaju, vrati Ministarstvu socijalnog staranja. Slično je bilo i u NR Crnoj Gori, a u NR Hrvatskoj domove još uvek drži Ministarstvo socijalnog staranja. Vaspitanje dece osnovni je problem dečjih domova. Pojavljuje se besprizornost (NR BiH) ili se stvara tip domskog deteta nedovoljno pripremljenog za život.

U đacim srednjoškolskim domovima i internatima nije rešeno pitanje smeštaja, inventara i sl. Nema dovoljno čvrsto utvrđene politike u primanju učenika u internate.

Školske kuhinje su nicale bez utvrđenog plana i nisu korištene da se tamo, gde je to moguće, u njima odvija vanškolski vaspitni rad.

U domovima učenika u privredi smešteno je 24,55% od ukupnog broja učenika. 24.798 učenika ptpuno je nezbrinuto. Smeštajni uslovi nisu rešeni. Svega 20% domova odgovara nameni. U pogledu osnovnog inventara, obezbeđeno je samo 55% domova. Nedostaje kreveta, posteljine itd. Najteži je problem pitanje vaspitnog kadra. Na jednog vaspitača dolazi 107 učenika. 25% domova nemaju vaspitača. Od 291 vaspitača 124 su kvalifikovani, a ostali bez ikakve stručne spremlje, ponekad i politički negativni.

Kao vaspitne ustanove treba smatrati i dečja i omladinska letovališta (oko 160.000 dece u 1950 g.) kojima rukovode (osim u NR Sloveniji) Ministarstva socijalnog staranja uz veoma malu pomoć Ministarstva prosvete.

Ma da je pitanje vaspitanja osnovni problem pretškolskih i vanškolskih ustanova, školovanju vaspitnog kadra nije se pristupilo planski, niti sa sistematskim pripremanjama.

Vaspitači za pretškolsko vaspitanje školovani su putem tečajeva. 1947 i 1948 godine otvorene su paralelke na učiteljskim školama od III razreda, ali je većina svršenih učenika otišla za učitelje. 1949 i 1950 planiralo je Ministarstvo za nauku i kulturu kadrove i tražilo da ministarstva prosvete otvore posebne škole. Učeni-ci su sakupljeni, ali nema prostori-ja ni za internate ni za škole. Nisu osigurani stalni nastavnici, niti dovoljno spremnih nastavnika uopšte ima. Nisu spremljeni udžbenici, vežbaonice i učila.

Ministarstva prosvete zadovoljavala su se da u ustanove za vanškolsko vaspitanje postavljaju učitelje. Medjutim se pokazalo da učitelji unose školski metod rada i u ove ustanove i ima slučajeva da manje odgovaraju na ovoj dužnosti od ponekih vaspitača bez ikakvih školskih kvalifikacija.

Resorna ministarstva održavala su kratke tečajeve za vaspitače u svojim ustanovama, uglavnom bez sistematske saradnje i kontrole Ministarstva prosvete.

Isto tako AFŽ održava seminare za žene koje rade u sezonskim vrtićima i dečjim igralištima.

Jasno je da kod ovakvog stanja porodično vaspitanje nije obuhvaćeno u sistemu vaspitanja dece.

Uticaj klera na pretškolsko vaspitanje nije još sasvim likvidiran (katolički kler u Hrvatskoj), u BiH još uvek postoje «mektebi» – za predškolsku decu legalno, a ima ih mnogo i za decu školskog doba, naročito na selu.

Ne postoji stručna i popularna pedagoška literatura za pretškolski i vanškolski odgoj, osim nekih prevoda iz sovjetske literature, odabranih bez sistema.

Posebno mesto za pravilno vaspitanje pretškolske dece zauzima proizvodnja igračaka, učila, slikovnica, knjiga, fiskulturnih sprava, igara itd., što je danas potpuno zanemareno.

Još teže je stanje sa odgojnim sredstvima u vanškolskim ustanovama. Nedostaje materijala za rad krugova, alata za radionice, fiskulturnih rekvizita itd.

NARODNA OMLADINA I SAVEZ PIONIRA

U vanškolskom vaspitanju omladine i dece važnu ulogu ima organizacija Narodne omladine i Savez pionira.

III Kongres Narodne omladine naročito peti plenarni sastanak 1946 godine i Kongres SKOJ-a i Narodne omladine dali su osnovne smernice za rad omladinskih organizacija na školama usmeravajući njihovu aktivnost na ideološko-političkom vaspitanju, na borbu za bolji uspeh u učenju, za proširenje kulturnih vidika, za organizaciju fiskulture i zdrave zabave među omladinom.

Živ ideološko-politički rad među omladinom odvijao se preko debata klubova, političkih informacija, seminara, čemu je u mnogome doprinela Odluka C[entralnog] V[eća] N[arodne] O[mladine] (1948 godine), o uvođenju jedinstvenog programa ideološko-političkog rada. Ovim radom obuhvaćeno je 70-80% članova Narodne omladine.

Ogromnu ulogu u vaspitanju omladine imaju omladinske radne akcije, kroz koje je samo u toku 1949 godine prošlo 188.424 omladine (Auto-put i Novi Beograd).

Pripreme za festival Narodne omladine, gradske i republičke smotre kulturno-umetničkih društava, izložbe i smotre na kraju školske godine doprinele su razvijanju kulturno-umetničkog rada i pokazuju da je organizacija Narodne omladine učinila vidan napredak u pogledu raznovrsnosti, kvaliteta i idejnosti toga posla. Delatnost Narodne omladine ne oseća se na srednjim i stručnim školama i naročito na školama učenika u privredi.

Na polju razvijanja fiskulture među omladinom, omladinske i fiskulturne organizacije i pored nekih uspeha, nisu ni iz daleka postigle one rezultate za koje postoje uslovi. U omasovljavanju fiskulturnog pokreta nisu se koristili interesi i želje omladine da se bavi fiskulturom, tako da interes omladinskih masa za fiskulturu daleko prevazilazi organizacione sposobnosti fiskulturnih organizacija.

Ove godine pojedine organizacije Narodne omladine uz pomoć narodnih vlasti, organizovale su logorovanja za omladinu, koja su i pored nekih slabosti u toku ove godine, dobra forma za odmor i zabavu omladine (u Beogradu logorovalo 2.000 omladine, u Zagrebu 8.000).

No i pored postignutih uspeha organizacija Narodne omladine nailazi na ozbiljne probleme koje treba rešavati u svome radu, a koji zahtevaju pomoć ostalih organizacija i narodne vlasti. Ti problemi ogledaju se u sledećem:

1) delovanje neprijatelja ima daleko jači uticaj na srednjoškolsku omladinu, nego na raničku i seosku. Broj slučajeva neslaganja sa stavom naše Partije i kolebanja po pitanju Rezolucije Informbiroa na školama mnogo je veći nego po selima i preduzećima. Rezolucija Informbiroa pojačala je grupisanje i delovanje raznih neprijateljskih elemenata, klerofašista, ustaša, četnika (u Virovitici takvi elementi stvorili su organizaciju „ustaški oružani pokret“, koja je imala za cilj da vrši sabotaže i pojedinačna ubistva, uhapšeno je 17 đaka kod kojih je nađeno oružje. Na gimnaziji u Rijeci stvorene su grupe „mlada internacionala“ pod rukovodstvom bivših SKOJ-evaca, u Bosni „mladi muslimani“ itd.).

Uticaj reakcionarnog klera se u toku II polugodišta, uopšte uzev, povećao, o čemu govore primeri iz Hrvatske i Slovenije. Pored potajnog rada u mnogo većoj meri uspevaju spoljne „manifestacije“ kao što su procesije, uskrs, božić, majske svečanosti itd. (U Mariboru 300 učenika u privredi na uskrs ne dolazi na posao, veliki broj dece i đaka posećuju majske svečanosti; delovanje neprijateljskih grupa u Karlovcu, Čakovcu pod parolom „u ime krista protiv komunista“; veronauka se uči gde se do sada nije učila (Mostar, Travnik); u Čačku 80% đaka ne dolazi na božić u školu itd.).

Organizacija Narodne omladine zaoštrila je borbu protiv svih tih neprijatelja, naročito u II polugodištu ove godine, uspešno je likvidirala, uz pomoć Partije, pojedine neprijateljske istupe, uspevala da mobilise veliku većinu omladine na ispunjenju novih zadataka, ali se ona i dalje mora boriti za učvršćenje budnosti, za pravovremeno raskrinkavanje pojedinih razbijačkih elemenata koji nisu do kraja dotučeni.

2) pojave malograđanstine, anarhičnosti, nekulturnog ponašanja, nakaradnih shvatanja morala su redovna pojava na našim srednjim školama (pojave pijančenja, nemorala – II ženska gimnazija u Zagrebu, pomorski tehnikum u Dubrovniku, u Kumanovu grupa „mladost“, u Skoplju „gvozdena pesnica“ na bazi ljubavnih odnosa, u Koprivnici bežanje sa časova, u Zagrebu V i VIII razred na kraju školske godine svečano su palili sveske i knjige pred školom; nepoštovanje profesora, psovke itd.

Iskorenjivanje takvih pojava među omladinom, organizacija Narodne omladine postavlja na dnevni red, ali uglavnom na taj način što se o tim problemima govori uopšte, ne postavljaju se na diskusiju među omladinom pojedina takva pitanja od strane naših rukovodstava, ne razobličavaju se stavovi pojedinih nazadnih omladinaca.

Ovi problemi na našim školama pokazuju da u njihovom rešavanju treba da učestvuju uprave škola, nastavnici, roditelji, a u prvom redu organi prosvetnih vlasti. Najozbiljnije treba suzbijati tendencije i shvatanje pojedinih pedagoga i uprava škole da je pitanje vanškolskog vaspitanja, briga za ideološko-politički odgoj, za kulturno ponašanje omladine „monopol“ organizacije Narodne omladine.

SAVEZ PIONIRA JUGOSLAVIJE

Organizacije Saveza pionira postoje u celoj zemlji pri osnovnim školama, progimnazijama i gimnazijama. Mnoge od njih uspešno vode borbu za poboljšanje uspeha i discipline u školama, na kulturno ponašanje i pravilan odnos prema radu, uspešno organizuju proslave, razne svečanosti, igre i zabavu, one razvijaju kulturno – umetničku delatnost, rad na tehničkom vaspitanju, na opšte fizičkom vaspitanju i sprovode niz korisnih akcija za našu privredu.

Mađutim, pored postignutih uspeha u radu sa Savezom pionira ima niz krupnih nedostataka koji se najčešće ogledaju u neispunjavanju njegovog osnovnog zadatka – vaspitanja dece. Malo se organizuju igre, zabava, izleti, pohodi, takmičenje, izložbe, razgovori o knjigama, priredbe i drugo, okupljajući decu u vanškolskom vremenu. Česta je pojava u organizacijama Saveza pionira da sadržaj i metod rada malo odgovara uzrastu dece. Sada način rada se poistovećuje sa načinom rada u Narodnoj omladini.

Rad Saveza pionira na selu daleko zaostaje iza rada organizacija u gradu. Ne vodi se dovoljno računa o specifičnosti rada sa seoskom decom, malo se poklanja pažnja njihovom vaspitanju u duhu socijalističkog preobražaja sela. Seoske organizacije imaju isključivo karakter školske organizacije, dok su deca sa svršenom osnovnom školom retko gde okupljena u organizaciju. Svi ovi problemi u radu sa Pionirskom organizacijom iskrsli su dobrim delom zbog nedovoljne brige za pravilan izbor pionirskih rukovodilaca i njihovog uzdizanja i ustaljenja na tome poslu. (Od 11.528 odreda, bez odredskog rukovodioca su 3.500; prosečno sa 65 pionira radi jedan rukovodilac). Najveći broj pionirskih rukovodilaca ima 15-17 godina, rade bez stručne pedagoške pomoći i ne mogu savladati takav vaspitni zadatak.

Za pravilan i uspešan rad Pionirskih organizacija potrebna je veća briga od strane narodnih vlasti i ostalih organizacija za poboljšanje materijalnih uslova i obezbeđenje potrebnih sredstava za razvijanje mreže vanškolskih vaspitnih ustanova. (Sada postoji oko 90 pionirskih soba o kojima vodi brigu organizacija Narodne omladine).

PREDLOZI [...]

AJ;317-1-1

МАЊИНСКЕ И ИСЕЉЕНИЧКЕ ШКОЛЕ

Мањинске школе у Југославији

182 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – ДРЖАВНОМ СТАТИСТИЧКОМ УРЕДУ

MINISTARSTVO PROSVETE

DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Br 6996

28. nov. 1945 g. Beograd

Predmet: Statistički podaci za manjinske škole

DRŽAVNOM STATISTIČKOM UREDU

BEOGRAD

U prilogu šaljemo Vam statistički pregled manjinskih škola i odeljenja za 1944/45 škol. godinu za one federalne jedinice u kojima ih je bilo.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

1 prilog

Načelnik odeljenja za školstvo,
Стево Десић

ПРИЛОГ

Статистика

мањинских школа за 1944/45 школ. годину

1. Србија:	55	осн. школа бугарским наст. јез.	57	учит.		
	2	прогимназије (Босиљград, Цариброд)		проф.		
Војводина:	1	забавиште словачким наст. јез.	156	деце	1	Бугара
	14	” мађарским ” ”	1503	”	14	забавиља
	5	” румунским ” ”	199	”	5	”
	1	од.осн.школе бугарски ” ”	276	”	2	учит. Бугара
	146	” ” ” словачким ” ”	7532	”	108	” Словака
	4	” ” ” чешким ” ”	190	”	12	” Чеха
	34	” ” ” русинским ” ”	1626	”	31	” Русина
	573	” ” ” мађарским ” ”	33484	”	241	” Мађара
	74	” ” ” румунским ” ”	3887	”	55	” Румуна
	13	гимназија словачким ” ”	532	”		
	6	” русинским ” ”	240	”		
	51	” мађарским ” ”	2494	”		
	7	” румунским ” ”	278	”		
	5	учит. школе ” ”	53	”		
Косово и Мет.:	135	осн. школе шиптарским ” ”				
	143	” ” српским ” ”				
2. Хрватска:	18	” ” чешким ” ”	324	ученика	10	учит. Чеха
у зони Б:	260	” ” италијанским ” ”	10082	”	346	” Итал.
	3	гимназије ” ”	516	”	49	проф. Ит.
3. Македонија:	41	од. осн. школе шиптарским ” ”	4515	”		
	57	” ” ” турским ” ”	3136	”		
4. Црна Гора:	5	” ” ” шиптарским ” ”				
5. Словенија:		није имала мањинских школа у 1944/45 г.				
6. Босна и Херцеговина:		није имала мањинских школа				

Stanovništvo Jugoslavije po maternjem jeziku

		Srbi,	Hrvati,	Sloveni,	Mađari	Nemci	Arnauti	ostali
		Maked.						
Slovenija	1,144.298			1,101.815	7.961	28.998	271	1.205
Hrvatska	3,360.459			3,143.015	4.770	814.779	829	22.444
Bosna i Hercegovina	2,323.550			2,263.475	2.956	15.500	899	10.090
Srbija	3,503.925			3,344.090	8.577	13.990	23.326	91.963
Vojvodina	1,739.735			813.274	391.720	358.604	642	76.268
Kosmet	552.064			180.170	426	241	331.549	38.907
Crna Gora	360.044			339.955	118	272	180.098	485
Makedonija	949.958			680.443	1.448	892	129.645	135.280

Vlasi Turci

AJ;313-4-14

**183 МАТИН МЕНЦЕЈ, КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ
– МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ**

КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ

ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Бр. 776

18 IV 1946 год. БЕОГРАД

ПРЕДМЕТ: Мађарске мањинске школе у ФНРЈ

438

МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА
ПОЛИТИЧКО ОДЕЉЕЊЕ

БЕОГРАД

У прилогу Вам шаљемо извештај о мађарским мањинским школама са статистичким подацима на Ваш допис бр. 3934 од 15 IV 1946 год. Мађарска мањина у Југославији има сву могућност за отварање школа што се види из тога, како је до 1941 године било свега 159 мањинских основних школа са 442 одељења, а у 1945/46 години има 366 основних школа са 657 одељења за мађарску мањину. Гимназија је било 3 са 13 одељења, а сад их има 11 са 121 одељењем. Министарству просвете Мађарске може се предати само сумарни преглед по појединим народним републикама, јер за Војводину немамо података по местима школе. Што се тиче уџбеника за мађарске гимназије тражило је Министарство просвете ДФЈ бројем 6752 од 11 X 1945 године од Вашег Министарства да прибави између осталих и уџбенике од Министарства просвете Мађарске да по прегледу, уколико би било могуће била дозвољена њихова употреба у нашим школама. Молимо Вас да поново тражите уџбенике за средње и учитељске школе од Министарства просвете Мађарске.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

за Комитет за школе и науку,
Менцеј Мартин

AJ;313-14

184 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

(Београд, 5. 4. 1946.)

REFERAT O ISELJENIČKIM I MANJINSKIM ŠKOLAMA

A) MANJINSKE ŠKOLE

Pitanje narodnih manjina u FNRJ rešeno je bilo prvi put već na drugoj sednici AVNOJ-a u Jajcu 29-XI-1943 god., kada je bila doneta odluka: narodnim manjinama u Jugoslaviji biće obezbeđena sva nacionalna prava.

Na toj osnovi je Komisija privremenog prosvetnog saveta Ministarstva prosvete DFJ na sednici 9-VI-II-1945 godine usvojila glavne smernice za manjinske škole od kojih su najvažnije:

1) za sve narodnosne manjine otvaraju se manjinske škole, ako je bar 20 redovnih učenika, a nema druge škole u mestu. Ako u mestu već postoji osnovna škola, otvara se pri njoj manjinsko odeljenje kad ima 30 redovnih učenika. Deca, čiji su roditelji strani podanici, ne dolaze u ovaj broj. Po ovim normama otvaraju se i odeljenja za decu naših naroda u mestima, gde su narodne manjine u većini.

Upis u manjinske škole vrši se prema želji roditelja,

2) principijelno deca narodnosnih manjina idu u škole dotičnih manjina. Ostupanje od ovih principa odobravaju prosvetne vlasti narodnih republika,

3) svaka narodna republika brine se za otvaranje manjinskih osnovnih, srednjih i drugih škola za manjine na svojoj teritoriji. Izdržavanje manjinskih škola pada na teret svake narodne republike, koja isto tako plaća i nastavnike,

4) nastava u manjinskim školama i odeljenjima izvodi se na maternjem jeziku dotične manjine. Od III razreda osnovne škole na više uvodi se po 3 časa nedeljno jezik dotične federalne jedinice. U programu za manjinske škole dodaju se maternji jezik, istorija i zemljopis dotične manjine, a težište nastave ostaje istorija i zemljopis naših naroda,

5) nastavnici u manjinskim školama su državljani FNRJ i uvek pripadnici dotične manjine. Po kvalifikaciji ne mogu biti niži nego što je to predviđeno za odgovarajuće škole naših naroda. S obzirom na to da još nema dovoljnog broja nastavničkog kadra za pojedine manjine, mogu se priznati 1951 godine i nastavnici strani državljani, koji imaju potrebnu kvalifikaciju, a njihovo je političko držanje u skladu sa demokratskim principima naše države,

6) nadzor nad manjinskim školama vrše narodne vlasti pod odredbama, zakonima koji važe, a dužnost nastavnih instruktora vrše nastavni instruktori pripadnici dotičnih manjina,

7) administracija u manjinskim školama vodi se na jeziku dotične manjine unutar same škole. U zvaničnoj prepisci, administracija se vodi na zvaničnom jeziku narodne republike, a svi formulari i zvanična dokumenta izdaju se na oba jezika, tj. federalne jedinice i dotiče manjine,

8) udžbenici za sve manjinske škole prvenstveno se izdaju u našoj otadžbini. Oni udžbenici, koji se ne bi mogli kod nas izdavati, uvoze se po odobrenju prosvetnih vlasti (Komitet za škole i nauku pri vladi FNRJ i Ministarstva prosvete narodne republike) iz inostranstva.

Na toj osnovi otvaraju se u FNRJ manjinske škole, i to: zabavišta (obdaništa), osnovne, više osnovne, srednje i ostale škole.

U školskoj 1944/45 godini manjinske škole su otvorene na oslobođenoj teritoriji Makedonije, Srbije, Hrvatske i Vojvodine. U Sloveniji škole u to doba još nisu radile.

U FNRJ naseljene su sledeće narodne manjine:

U Narodnoj republici Sloveniji: Mađari (zona B Italijani).

U Narodnoj republici Hrvatskoj: Česi, Slovaci, Italijani, Mađari.

U Narodnoj republici Srbiji: Bugari, Šiptari, Aromuni (Rumuni).

Autonomnoj pokrajini Vojvodini: Bugari, Česi, Slovaci, Rusini, Rumuni, Mađari.

Autonomnoj oblasti Kosovo i Metohija: Šiptari (Arnauti).

U Narodnoj republici Crnoj Gori: Šiptari.

U Narodnoj republici Bosni i Hercegovini: Rusini.

U Narodnoj republici Makedoniji: Šiptari, Turci, Vlasi.

Statistika za 1944/45 godinu:

Srbija: 55 bugarskih škola i 3 progimnazije,

Vojvodina: 12 čeških osnovnih škola-odeljenja, 190 učenika, 12 učitelja,

146 slovačkih ” ” ” 7532 ” 118 ”

1 potpuna gimnazija u Petrovcu

34 rusinskih osnovnih škola-odeljenja, 1626 učenika, 31 učit.

74 rumunskih osn. škola-odelj., 3682 učenika, 55 učit.

1 gimnazija paralel. odelj. u Vršcu

paralel. odelj. na učiteljskoj školi u Vršcu,

2 bugarska odelj. osnovne škol, 76 učenika, 2 učit.

573 mađarskih osn. škola-odelj., 33484 učenika, 241 učit.

2 gimnazije (Vel. Kikinda, Subotica) 2494 đaka.

Kosovo i Metohija: 135 šiptarskih odelj.

Crna Gora: 6 šiptarskih odelj.

Makedonija: 57 turskih škola, 3136 učenika.

41 šiptarska škola, 4515 učenika.

Bosna i Hercegovina: za rusinsku manjinu nisu otvarane manjinske škole zbog pomanjkanja učitelja.

U početku nove školske 1945/46 godine Ministarstvo prosvete DFJ je brojem 5141 od 11-X-1945 godine razaslalo statističke tabele i zamolilo ministarstva prosvete da ih popune i da pošalju kratke izveštaje o manjinskim školama. Zbog preopterećenosti i reorganizacije srezova i okruga materijal još do danas (4-IV-1946 g.) nije sasvim potpun (nema podataka iz Makedonije).

Nastavni plan i program:

Svim narodnim republikama bio je dostavljen „Okvirni nastavni program srpsko-hrvatskog jezika za manjinske škole“, i to: za III i IV razred osnovne i za I, II i III razred više osnovne škole. Istovremeno poslat je i nastavni program za osnovne i više osnovne škole kao okviri nacrt za izradu adekvatnih planova za manjinske škole. Pojedine federalne jedinice su izradile programe za manjinske jezike te za istoriju i geografiju manjina (Hrvatska, Vojvodina). Po pregledu bili su programi sa napomenama vraćeni i poslani isto tako jedinicama koje ih još nisu dostavile, a imaju manjinske škole istog jezika na svojoj teritoriji. Pregledani su bili programi za češke, slovačke, mađarske i rumunske škole. Programi za istoriju i geografiju Šiptara, Turaka i Bugara nisu bili dati na uvid Ministarstvu prosvete FNRJ iako ih je ono više puta tražilo.

Istovremeno sa nastavnim programom za osnovne škole dostavilo je Prosvetno odeljenje Vojvodine i programe za gimnazije i učiteljske škole rumunske, mađarske i slovačke manjine. Ministarstva prosvete narodnih republika primila su i u tom pogledu uputstva za izradu programa za manjinske škole, uzimajući u obzir nastavne programe za škole naših naroda. Prema dosadašnjem iskustvu biće moguće u idućoj školskoj godini pripremiti sve programe, ako budu ministarstva prosvete uzimala u obzir date direktive.

Udžbenici:

Udžbenika za pojedine manjinske škole uopšte nije bilo. Upotreba starih udžbenika nije bila moguća, zato su ministarstva prosvete federalnih jedinica uložila mnogo truda za izradu novih. Kako su neke manjine u pojedinim narodnim republikama malobrojne Ministarstvo prosvete FNRJ je, u cilju, da koordinira rad, zamolilo sva ministarstva prosvete, da ga izveste koje udžbenike za manjinske škole imaju u pripremi i koji su već štampani, kako bi moglo obavestiti o tome i ostala ministarstva, koja imaju na svom području iste manjine.

U 1945 godini štampan je u Hrvatskoj „Bukvar za italijanske škole“, u Makedoniji „Turski bukvar“, Kosmet je izdao „šiptarski bukvar“ štampan u Tirani. U bugarskim manjinskim školama upotrebljeni su udžbenici štampani u Sofiji. Za ostale manjine: rumunsku, mađarsku, češku, slovačku, rusinsku nisu primili nikakvih novih udžbenika. U cilju, da bi se mogla nastava u redu obavljati Ministarstvo prosvete je zamolilo preko Ministarstva inostranih poslova Ministarstvo prosvete ČSR, SSSR, Rumunije da pošalju udžbenike za srednje škole na uvid radi upotrebe u našim školama.

Nastavnici:

Za dobivanje potrebnog kadra učitelja u manjinskim školama otvoreni su bili još u toku narodno-oslobodilačke borbe tečajevi za učitelje (češke, slovačke, turske, šiptarske manjine), a u 1945 godini otvorene su učiteljske škole i odeljenja za Rumune, Mađare, Šiptare i Turke.

Rumunska manjna ima po konvenciji iz 1933 godine u svojim školama nastavnike rumunske državljanke ukoliko nedostaje državljana FNRJ. Isto tako namešteno je nekoliko učitelja Albanaca u šiptarskim školama. U bugarskim manjinskim školama isto tako su postavljeni učitelji i profesori bugarski državljani.

Redovna nastava u manjinskim školama nije svuda moguća zbog nedostatka učitelja.

Tako nedostaje školama u Srbiji 17 učitelja u bugarskim, i 20 u šiptarskim manjinskim školama. U Vojvodini nema 16 učitelja u slovačkim, 3 u rumunskim, 53 u mađarskim odeljenjima osnovnih škola, a u gimnazijama sa rumunskim nastavnim jezikom ne dostaju 2, a sa mađarskim 33 profesora. U Hrvatskoj nema učitelja: 3 u slovačkim, 14 u mađarskim, 4 u češkim, 1 italijanskim manjinskim školama. U Crnoj Gori nema 4 učitelja u šiptarskim školama. Za Sloveniju, Bosnu i Hercegovinu u Makedoniju podaci još nisu primljeni.

Za popunjavanje praznih mesta profesora i učitelja u slovačkim manjinskim školama interesovalo se i Poslanstvo ČSR pod kakvim bi se uslovima mogli postaviti nastavnici državljani ČSR. Predmet je u radu.

U bugarskim manjinskim školama na području Narodne republike Srbije kako je već spomenuto postavljeni su profesori i učitelji od Ministarstva prosvete Bugarske, koji su primali i sva uputstva iz Sofije. Čim je Ministarstvo prosvete FNRJ to saznalo, uputilo je dopis Ministarstvu prosvete Srbije, da uredi to pitanje koje nije u skladu sa suverennošću naše države. Ministarstvo prosvete Srbije je na to zatvorilo 3 bugarske progimnazije odlukom od 27-III-1946 godine br. 2207.

Ustavom FNRJ, koji je bio proglašen 31-I-1946 godine rešeno je pitanje narodnih manjina u čl.13 koji glasi „Nacionalne manjine u FNRJ uživaju pravo i zaštitu svog kulturnog razvitka i slobodne upotrebe svog jezika“, a i čl. 21 i 23 obuhvataju prava manjina.

Ako uporedimo statistiku iz 1940/41 i 1945/46 godine, vidimo da je načelo ravnopravnosti izvedeno.

Broj škola i odeljenja se povećao kod onih manjina koje su ranije imale svoje škole, a ostale manjine, koje ranije uopšte nisu imale svojih škola, imaju u svim mestima, gde se nalaze, škole na svom maternjem jeziku.

Statistički pregled škola:

1940/41 1945/46

Osnovne škole narodnih manjina:

Broj Broj

škola

odeljenja

škola

odeljenja

1)	Bugari	-	-	98	216
2)	Česi	-	-	23	35
3)	Slovaci zajed. sa Česima	36	138	41	143
4)	Rusini	3	22	34	71
5)	Rumuni	33	80	35	88
6)	Mađari	159	442	366	603
7)	Italijani	5	18	1	4
8)	Šiptari	-	-	298	565
9)	Turci	-	-	74	121
10)	Vlasi	-	-	2	2
Ukupno:		236	700	772	2.248

Srednje škole (gimnazije niže = progimnazije)

1940/41 god. 1945/46 god.

Broj Broj

	škola	odeljenja	škola	odeljenja
1) Bugari	-	-	pro.30	107
2) Slovaci	1	9	2	21
3) Rusini	-	-	niža 2	17
4) Rumuni	1	8	1	5
5) Mađari	3	13	1	8
6) Šiptari	-	-	niža 8	121
7) Turci	-	-	2	27
Ukupno:	5	30	6	3

Učiteljske škole

1) Rumuni	1	4	1	4
2) Mađari	1	4	1	4
3) Šiptari	-	-	1	4
4) Turci	-	-	1	4
Ukupno:	2	8	4	16

Iz te kratke statistike vidi se, da je u FNRJ svakoj narodnosti omogućen prosvetni razvoj.

Broj učenika po narodnostima u 1945/56 godini je sledeći:

Osnovne školeSrednje škole

	Učenici	Učitelji	Đaci	Nastavnici
1) Bugara	7.198	203 /17/	2.731	138
2) Čeha	867	29 /3/	-	-
3) Slovaka	7.988	106 /2/	679	-
4) Rusina	763	16	251	-
5) Šiptara	13.224	344 /4/	1.041	47
	/13.000/	/250/		
6) Mađara	37.815	396 /205/	6.475	-
7) Rumuna	4.590	60 /16/	507	9
8) Turaka	5.139	121	?	?
9) Italijana	219	4 /1/	-	-
10) Vlaha	?	?		
Ukupno:	87.503	1.529 /248/	11.684	

NAPOMENE: u zagradi: koliko još treba učitelja, nema podataka za Kosmet i za Makedoniju i Crnu Goru. Kod Turaka i Vlaha nema podataka.

Taj broj učenika, đaka i nastavnika nije potpun, jer nisu stigli podaci iz svih narodnih republika.

Za dobijanje što boljih podataka o manjinama bila su poslata uputstva za organizaciju manjinskog referata ministarstva narodnih republika pod br. 7386 od 8-XII-1945 godine, a već pre toga izrađen je bio nart za vođenje referata u samom ministarstvu.

Osim pitanja narodnih manjina u Jugoslaviji potrebno je starati se i za naše narode, koji su mirovnim ugovorima po prvome imperijalističkom ratu ostali izvan granica naše zemlje. U tom pogledu izrađeni su opširi pregledi škola sa ostalim demografskim podacima za Korušku, Rabske Slovence, Primorsku i Rumuniju.

U Ministarstvu inostranih poslova održana je jedna konferencija po pitanju Srba i Hrvata u Rumuniji. Između Rumunije i Jugoslavije bila je 10-III-1933 potpisana konvencija o otvaranju i izdržavanju srpsko-hrvatskih škola u Rumuniji i rumunskih škola u Banatu. Srpske škole u Rumuniji imaju veroispovedni karakter, te se zbog toga, što ih izdržava naš narod sam nalaze u teškom položaju. Srpskih škola je 150 sa 108 odeljenja, a hrvatskih 9 sa 10 odeljenja. Osim osnovnih škola postoje još u Temišvaru na gimnaziji paralelna odeljenja. Zbog nedovoljnog broja učitelja i profesora iz naših naroda rumunskih državljana, postavilo je Ministarstvo prosvete FNRJ u smislu Konvencije 14 učitelja i 5 profesora državljana FNRJ. U budžetu za 1946 godinu predviđeno je 25 mesta za učitelje i profesore. Hitno je, da se pošalju još 2 profesora i 4 učitelja, a pored svega napora nije se uspeo zbog još nedovoljnog broja nastavnika. Regulisati je potrebno i finansijsko pitanje, tj. dodatak na platu za nastavnike državljanu FNRJ u inostranstvu. Ministarstvo prosvete FNRJ predalo je Ministarstvu inostranih poslova i memorandum u cilju da bi se izmenila Konvencija i omogućio redovan rad u školama.

Pitanje škola za Makedonce u Albaniji je uređeno po međusobnom sporazumu i danas radi tamo 9 škola.

Konzularna škola u Trstu radi od 20-X-1945 godine. Izdržavanje učitelja će preuzeti Komitet za školu i nauku pri vladi FNRJ. Otvaranje škole u Solunu potrebno je, a nije dosad bilo moguće dobiti podesnog učitelja.

Problematika manjinskih škola

- 1) Stvoriti potreban nastavnički kadar za osnovne i srednje škole.
- 2) Izrada nastavnih programa u okviru programa za škole naših naroda.
- 3) Izrada udžbenika za sve vrste škola.
- 4) Stvaranje ugovora na osnovi reciprociteta sa državama gde postoje manjine naših naroda, postići za naše narode ista prava, koja daje FNRJ drugim narodnostima.
- 5) Obnoviti konzularne škole.
- 6) Radi koordinacije rada održavati veze sa Ministarstvom inostranih poslova.

Iseljeničke škole

U raznim zemljama Evrope i na ostalim Kontinentima živi priličan broj naših naroda, koji u svojoj ljubavi do maternjeg jezika sami održavaju škole za svoju decu. Po podacima iz 1940 godine bilo je tada svega 90 iseljeničkih škola sa 316 odeljenja. Od toga je 14 škola održavalo Ministarstvo prosvete, odnosno Ministarstvo inostranih poslova. Učitelja državljana Jugoslavije bilo je 34. Ostale škole su većinom privatne, a upisane dece bilo je iznad 18.000.

Sad je na budžetu Komiteta za škole i nauku svega jedan učitelj (Gajer Slavko), koji je premešten u Chile (Punta – Arenas). Da bi se mogao izraditi program i plan za te škole dalo je Min. prosvete FNRJ inicijativu za konferenciju koja se je održala 21-I-1946 g. u Ministarstvu inostranih poslova, a prisutan je bio i delegat Min. soc. politike radi koordinacije rada. Zaključeno je bilo:

- 1) obnoviti iseljeničke škole naših naroda i pružiti im pomoć i to: slati novine, revije, knjige, notni materijal i potrebne učitelje,
- 2) sa kulturno-prosvetnim organizacijama iseljenika uspostaviti vezu i povezati ih sa sličnim ustanovama u zemlji,
- 3) izraditi pregled svih prosvetnih ustanova (škola) naših naroda.

Kako je u budžetu za 1946 godinu od traženog kredita za 60 učitelja, predviđen kredit samo za jednog, to postavljanju učitelja nije moguće pristupiti. Obavestili smo o tome ministarstva prosvete narodnih republika, da za ovu godinu same urede pitanje davanja pomoći.

Isto tako smo obavestili sva ministarstva prosvete da šalju knjige i revije svojim iseljenicima. Redovno šalje Slovenija za Francusku omladinske revije „Ciciban“ i „Pionir“. Poslani su bili i udžbenici i knjige iz Slovenije i Hrvatske.

Iseljenici traže novih knjiga i udžbenike za škole koje već postoje i koje se na novo otvaraju (Kanada).

Repatrijacijom iseljenika iz zapadno-evropskih država vратиće se priličan broj Slovenaca (Francuska, Belgija, Holandija, Nemačka).

Da bi se sprečila nepoželjna propaganda među iseljenicima naših naroda među iseljenicima biće potrebno omogućiti primernu sumu za izradu fotografskih snimaka i diapozitiva iz narodno-oslobodilačke bor-

be, koji bi se upotreбили za propagandu. Organizovati treba isto tako male knjižnice iz naše literature iz NOB, a omladinske organizacije treba povezati sa omladinom iseljenika.

AJ; 313-14

**185 М. ДИВАЦ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ**

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Пов. Бр. 19

17 II 1948 год. БЕОГРАД

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ

Београд

У вези вашег тражења Пов. VII бр. 23 од 8 I 1948 год. доставља се извештај о раду мањинских школа на територији АПВ.

С.Ф. – С.Н.!

Помоћник
Министра просвете НР Србије,
М. Дивац

17 II 1948

**ИЗВЕШТАЈ О РАДУ МАЊИНСКИХ ШКОЛА НА ТЕРИТОРИЈИ
А[УТОНОМНЕ] П[ОКРАЈИНЕ] В[ОЈВОДИНЕ]-Е**

[...] ШКОЛЕ СА МАЂАРСКИМ НАСТАВНИМ ЈЕЗИКОМ

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ. На територији АПВ-е има 52 управе мађарских основних школа и 143 управе са подељеним одељењима, тј. са мађарским и још неким другим наставним језиком, углавном са српским. Отворено је 641 одељење основних школа, 34 одељења више основне школе и 3 одељења течаја. Уписано је у основну школу 29.528, у вишу основну школу 1.178 и у течајеве 69 ученика. Похађају школу у основној школи 27.313, односно 92,5%, у вишој основној школи 826, односно 70,1%, а на течајевима 18, односно 26,08%.

Не може се тачно утврдити колико деце није обухваћено школовањем, јер највише је пољопривредних радника – бироша – Мађара који одлазе на сезонске послове по државним пољопривредним имањима. У циљу обухватања те деце ове године отворено је 10 школа на пољопривредним имањима, углавном мађарских.

У основним школама раде на 678 мађарских одељења 316 квалификованих и 204 неквалификованих учитеља. Према томе недостаје још 168 мађарских учитеља. Због оваквог стања ради већи број учитеља са 2 и више одељења. У Суботици у упрви школе број 5 два помоћна учитеља раде сваки са по 3 одељења основне школе. Перспективе за идућу школску годину нису много боље. У IV разреду учитељске школе има ове године свега 91 ученик, и ако би они сви постали учитељи, проблем не би био решен. Нарочито с обзиром на повећање броја одељења (ове године повећан је број мађарских одељења за 81), јер проширивање школске мреже углавном иде у правцу обухватања мађарске деце по салашима, пољопривредним имањима итд. Међутим до 1951 године стање ће се поправити, јер у учитељским школама сада има 565 ученика Мађара.

Настава на мађарском језику има један општи недостатак. Наставници Мађари свршили су углавном српске средње и стручне школе или факултете. Због тога они врло слабо познају граматику и књижевност мађарског језика. Научно непознавање језика лаицизира наставу матерњег језика, а омета максималну научност и у другим предметима. Томе треба додати да се у организовању ништа није предузимало да би се тај недостатак отклонио. Сем тога не постоје ни најосновнији уџбеници из тог предмета као: граматика, правопис, историја књижевности итд. У настави матерњег језика у основним школама та ситуација упадљиво утиче на врло лоше усмено и писмено изражавање ученика. Учители, било из властитих навика да слабо читају, или због ограниченог броја литературе, слабо утичу на ученике да би што више читали. Разредне и школске библиотеке су са врло мало књига а још мањом упо-

требом. Свакако да је најосновнији недостатак немање читанки ни за један разред основних школа. У школи се употребљавају место читанки пионирске новине. Међутим чланци у пионирским новинама писани су тешким стилем и неприступачни су деци основних школа, нарочито у нижим разредима. Осим тога у њима има често стилских и граматичких грешака.

Још један узрок слабости наставе матерњег језика је тај, што мађарска одељења досад нису имала програм за матерњи језик. Учитељи у настави матерњег језика служили су се програмом матерњег језика за српска одељења. У неким местима упорним и планским радом наставника постигнут је леп успех у усменом и писменом изражавању ученика. Наставница Сич Јелисавета постигла је кроз литералне часове и правилном организацијом читања књига да деца пишу скоро без граматичких и стилских погрешака. Њени ученици IV разреда основне школе у својим писменим саставима вешто употребљавају изразе из прочитаних књига, а нарочито лепо и са пуно песничких израза описују годишња доба. Учитељица у Новом Саду Бача Јелена постигла је у III разреду основне школе да су деца заволела уметничке песме и књижевна дела. Тај разред прошле године био је најслабији. Развијањем љубави према књизи учитељица је успела да постигне правилно писање код ученика и да им усмено изражавање у великој мери поправи. У великој се мери греша у методском поступку у настави матерњег језика.

Ранијих година настава српског језика била је најдосадније граматизирање и учење дефиниција. Ове године се нешто учинило и напредовало. Више се говори о стварима и догађајима који окружују децу.

[...] Програм историје за мађарска одељења досад је био истоветан са програмом историје за српска одељења. Сада је израђен нов програм за мађарска одељења са циљем да се упоредо изучава историја мађарског народа са историјом југословенских народа. У новом програму нарочито се пажња обраћа додирној тачки која постоји у историји Мађара и југословенских народа (заједничка борба Срба и Мађара против Византије, српска деспотовина, веза Саве Немањића са Мађарима итд.).

[...] Но поред постигнутог успеха у историјској настави у овој школској години има још низ недостатака нарочито у идејности наставе.

Слабост наставе историје види се још у томе, што приликом обраде методских јединица учитељи основних школа не служе се књижевним делима којима се јасно одражава друштвено стање дотичног историског периода. Историјска настава се предаје хладно и безосећајно. Она не одушевљава ученике, а исто тако не изазива мржњу према издајницима народа и његовим непријатељима. Порекло човека још увек се не обрађује правилно. Ретко се где указује на дуг период издвајања човека од мајмуна у процесу рада. То није само због незнања учитеља него и због тога, што неки учитељи не заузимају јасан став по том питању. Један наставник у Бездану каже: "Неки кажу да је човека створио бог; ако хоћете верујте, ако нећете не морате. А сада ћу вам ја рећи како је постао човек; ако хоћете верујте ако нећете не морате". Једна учитељица у Суботици изјављује: "Ја не могу предавати оно у шта ја сама не верујем".

[...] Главна сметња у настави земљописа је што многи немају географске карте. Наставници и учитељи приморани су да сами праве географске карте које су нетачне и често врло лоше нацртане. Али сем географских карата, учитељи се мало служе осталим наставним средствима. [...] Као резултат таквог рада постоји општа појава да ученици нису начисто са најосновнијим географским појмовима. У Бачком Петровом селу у IV разреду основне школе ученици не знају како се зове наша држава. У Криваји деца у IV разреду не знају који је главни град ФНРЈ. Исто тако је општа појава да се деца слабо оријентишу на мапи. У Скореновцу ученици IV разреда не знају на мапи ни у најгрубљим потезима да покажу границе НР Србије. У истом разреду ученици нису у стању да на географској карти пронађу Београд. У настави земљописа има још доста погрешног тумачења географских појмова. Учитељица у Новом Саду каже: "пошто је на северу хладно, тамо се не ради ништа; а баш због тога што је хладно; тамо се једе риба".

Велики проблем наставе у мађарским одељењима је неуредно похађање школе, нарочито у старијим разредима. За време пролетњих и јесењих пољских радова ученици не долазе у школу по 2-3 месеца. Тај случај постоји нарочито у селима и салашким школама. Мада се узрок таквом стању може наћи и у економском положају ученичких родитеља, ипак то није једини разлог неуредног похађања школе. Прави узроци неуредног похађања леже у недовољној свести родитеља, у недовољној сарадњи учитеља са масовним организацијама и ђачким родитељима. Случај у Скореновцу где су неки родите-

љи пред инспектором ГИОНСАПВ-е изјавили да нису никада чули о седмогодишњем школовању и да су вољни одсад да шаљу своју децу у школу, јасно доказују стварност горе наведених разлога. Велик број ученика по разредима и не подељена школа претстављају једну такву сметњу у настави. Тешкоће у настави постоје и због недовољног броја школских зграда и учионица. У Бачком Петровом селу у школској згради са 6 учионица ради прогимназија са 8 одељења и основна школа са 4 одељења, затим стручна школа за ученике у индустрији и занатству са 2 одељења. Школска зграда подигнута је 1860 године, мрачна је и без довољно ваздуха. Пионирске организације које би требало да помогну наставу при мађарским одељењима на многим местима не раде (салаши код Суботице, Бач, Градиште, Бач. петрово село). Сметње у настави чини и недовољна стручна спрема наставника. У мађарским школама раде 204 пом. учитеља са 4 разреда средње школе и три курса који су трајали укупно 9 месеци. Мађарски учитељи немају довољно могућности за стручно и политичко уздизање због малог броја мађарске стручне и политичке литературе. Идеолошко уздизање учитеља мађарске народности врши се сада посебно преко Синдикалне организације. То је било потребно, јер један велики број мађарских учитеља не влада довољно српским језиком, те је био у немогућности да разуме реферат на српском језику и да учествује у дискусији. Резултати таквог начина рада у циљу стручног и политичког уздизања мађарских учитеља још нам нису познати али очекујемо да ће рад на матерњем језику имати успеха.

AJ; 315-3-11

186 М. ДИВАЦ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Пов. Бр. 46

27 III 1948 год. БЕОГРАД

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Београд

У вези вашег тражења Пов. бр. VII-445 од 24 III 1948 г. извештавате се да на територији АО Космета постоје шиптарске мањинске школе, и то:

Редб р.	Назив школе	Број школа			Број одељења			Наставника		Број ученика	
		са наст.	без.наст	свега	са наст.	без наст.	свега	квали- фиков	неква- лиф.	уписа- них	похо- де
	осн.шк.	246	32	278	385	259	644	150	235	50768	33194

Бројно стање школа, одељења и наставника у основним школама у последње време се знатно изменило отварањем нових школа и одељења и постављањем наставника које је извршено у току месеца фебруара и марта, али још немомо података о овим променама.

Међу неквалификованим наставницима у основним школама има велики број таквих који од школских квалификација имају само основну школу, затим са медресом или са по неким разредом гимназије.

За ове наставнике одржани су стручни курсеви и то:

- 1) Од 15-III до 30-IV-1945 у Призрену са 34 слушаоца
- 2) ” 15-III ” 30-VI-1945 ” Приштини ” 18 ”
- 3) ” 15-III ” 20-VI-1945 ” ” ” 51 ”
- 4) ” 1-XI ” 20-II-1946 ” Призрену ” 53 ”
- 5) ” 15-VI ” 15-VIII ” ” ” ” 285 ”
- 6) ” 1-VII ” 30-IX-1947 ” ” ” ” 319 ”

Све школе оскудевају училима а поједине немају ни најпотребнија као геогр. карте, рачунаљке и др. Конкретних података о стању у појединим срезovima и школама немамо.

Од уџбеника на шиптарском језику изашли су из штампе:

- 1) Буквар за одрасле
- 2) ” ” I разред

3) Познавање природе за III разред

4) Земљопис за III разред

5) Читанка за II разред

Послати су за штампу:

1) Читанка за I разред,

2) Читанка за IV разред,

3) Граматика за III разред,

4) Рачуница за I разред,

5) Буквар за I разред (ново издање),

6) Упутства за рад у неподељ. школама
(превод с руског)

Спремају се за штампу:

1) Земљопис за IV разред,

2) Граматика за IV разред,

3) Рачуница за IV разред,

4) Нов буквар за одрасле,

5) Земљопис за гимназије,

6) Методика упутства

Отворене су следеће прогимназије са стањем:

Ред. бр.	Место	Број одељења				Број ђака			
		I	II	III	свега	I	II	III	свега
1	Вучитри	1	1		2	50	36	-	86
2	Буч	1			1	21	-	-	21
3	Ново Село	1			1	22	-	-	22
4	Ѓиљане	1	1	1	3	50	14	15	79
5	Злокућани			не	ради				
6	Исток	1	1		2	19	25	-	44
7	Подујево	1	1		2	32	16	-	48
8	Урошевац	1	1		2	42	37	-	79
9	Ораховац	1	1		2	13	16	-	29
10	Црни луг	1			1	35	-	-	35
11	Сува Река	1	1	1	3	11	10	9	30
12	Стреоци			не	ради				
13	Велика Круша	1			1	31	-	-	31
14	Кос. Митровица	2	1		3	85	38	-	123
	Свега	13	8	2	23	411	192	24	627

Из овога се види да број ученика у прогимназијама није велики, јер просечно на одељење долази 27 ђака. Упадљиво је да има веома мало ученица: свега 53.

Јасно је да се при отварању прогимназија сусрећемо са проблемом културне заосталости. Но и питање наставног особља игра велику улогу. У прогимназијама ради укупно 21 наставник (18 учитеља и 3 наставника), од којих извесни држе часове и у основној школи. Због овог прогимназије у Злокућанима и Стреоцима нису ни прорадиле. И проблем редовног похађања био је у првим месецима школске године прилично актуелан, док је сада стање прилично стабилизовано: предњи број претставља редовне похађаче.

Извођење наставе отежано је недостатком материјалних услова рада. Училима, се тако рећи, не располаже, а књигама такође (нешто мало књига добијених из Албаније било је сасвим недовољно, тим пре што је број ђака из године у годину растао). Наставници стога махом диктирају градиво.

Гимназије и учитељске школе

Р. бр.	Место и школа	Број одељења									Број ученика								
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	свега	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	свега
1	Истопуна гимназија у Баковици	3	2	1	1					7	190	84	74	45					393
2	Непотпуна гимназија у Пећи	3	2	1	1					7	127	82	45	14					268
3	Потпуна гимназија у Призрену	3	2	1	1					7	131	89	56	42					318
4	Гимназија у Приштини	2	1	2	2			1	1	9	75	47	59	65		18	28		292
5	Учитељска школа у Баковици	2	1							3	80	41							121

Извођење наставе у гимназијама и учитељској школи отежано је недостатком материјалних услова рада. Школе немају довољан број наставника. Већи број предмета је нестручно заступљен. У Приштини нестручно су заступљени: историја, српски језик, биологија, руски језик, хемија, физиколу-

ра и цртање; у Призрену: историја, географија, биологија, цртање, руски. У училима школе такође много оскудевају, тако рећи, училима и не располажу. Уџбеника такође немају, нешто мало књига које су добијене из Албаније нису могле да подмире потребе ученика, наставници махом диктирају градиво.

Школе немају довољан број наставника. Професора уопште нема, има 3 приправника – професора, 5 студената и 33 учитеља.

Средње школе – прогимназије, гим назиије и учитељске служиле су се уџбеницима које су добијали из Албаније (у веома малој количини) и то:

1) Географија за I разред,	7) Алгебра за III разред
2) " " II "	8) Психологија
3) " " III "	9) Елемент. дидакт.
4) Физика " II "	10) Претшколског васпит. свесне дисципли.
5) " " III "	11) Правила о васпитању забав.
6) Основи хемије III "	

Дистрибуција уџбеника није била правилна и многе су школе оскудевале у уџбеницима и школском прибору.

Помоћник

Минстра просвете НР Србије,
М. Дивац

AJ; 315-3-11

187 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ МАКЕДОНИЈЕ – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

ИЗВЕШТАЈ

о стању мањинских школа у НР Македонији

После ослобођења приступило се отварању мањинских школа и одељења свуда где је то било потребно и према условима.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Први задатак, који се поставио као најважнији био је извршење пописа, колико мањинске деце подлеже обавезном школовању. То није било лако извршити будући да родитељи, из верског фанатизма или других разлога нису увек хтели да пруже потребну помоћ за тачно пописивање деце.

Према пописима извршеним у току I полугођа школске 1946/47 год. и 1947/48 год. који још не могу да се разликују дефинитивно на обавезно школовање подлеже следећи број мањинске деце:

	1946 г.	1947 год.
Турци	13472	13654
алб.	33681	31791 /31.791/
укупно:	47153	45445

Од овог броја подлежаште деце обухваћен је следећи број ученика:

На крају школске 1946/47 год.

турци : 7.817

алб. 20.202

28.019

На крају I полугођа школске 1947/48 год.

турци : 10.013

алб. 21.539

31.552

Као што се види број обухваћених мањинских ученика нјие задовољавајући. Број необухваћене деце из године у годину опада, благодарећи просветној политици наше народне власти, кој настоји и успева да се нац. мањине ослободе свог верског фанатизма и незнања и упуте на просвећивање и изграђивање, а с тиме број уписаних ученика /м. ж./ све више расте.

Редовност мањинских ученика иако је у великој мери побољшана, још се поставља као нерешено питање на које се морају задржавати и учитељи и народни одбори.

Велики број ученика, често и друже времена изостаје из неоправданих разлога. Највећи отпор у том погледу пружају родитељи, који из непросвећености и заосталости, у којој су их државли бивши ненародни режими задржавају своју децу – ученике код куће за најобичније послове, које могу и сами свршити. Одржавање честих родитељских састанака; преко Н. фронта и личним убеђивањем се настоји дасе и ова препрека уклони.

Број мањинских школа из године у годину расте тако да је на кр. 1946 /47 год. радило:

турски	70	основн.	
албан.	174	"	3 виши осн. шк.
укупно:	244	основн. и	3 виши осн. шк.
а на крају I полугођа 1947/48 год. раде:			
турски	90	основн.	
албан.	190	"	3 виши осн. шк.
укупно:	280	основн. и	3 виш. осн. шк.

Број учитеља у мањинским школама није задовољавајући. Посебне учитељске школе за мањинске учитеље нису отворене услед малог броја кандидата и немања наставног кадра. Од ове године, при Учитељској школи у Скопљу, постоји једно албанско одељење /I разред/.

За оспособљавање кадра за основне школе организирају се курсеви преко лета. Број учитеља са свшеном учитељском школом је врло мали. У више школа раде учитељи – курсисти, већи део од којих, благодарећи напорима које улаже и љубави са којом приступа учитељском позиву, постиже задовољавајуће резултате.

Настава се изводи на албанском и турском језику од учитеља – Албанаца или Турака. Услед тога што је велики број ученика нередован, што нема довољно стручног кадра и учбеника, настава није на оној висини на којој би требало да буде.

Број учитеља који раде у мањинским школама је следећи:

на кр. 1946/47 год.	на кр. I пол. 1947/48 г.
турски 135	169
алб. 251	303
386	472

Учбеници за албанске школе издати су следећи учбеници:

Читанка за II, III и IV разред

Буквар

Познавање природе /из Космета/

Земљопис за III раз. у штампи

Читанка за III раз /готова за штампу/

Рачуница за IV разред /готова за штампу/

Земљопис за IV разред /поручено из Космета/

За турске школе издати су следећи учбеници:

Буквар /два издања/

1. Читанка за II раз.

2. Читанка за IV раз.

3. Земљопис за III раз. /у штампи/

4. Читанка за III раз /готова за штампу/

5. Познавање природе за III и IV /преводи се/

6. Турска граматика /готова за штампу/

Учила - мањинске школе снабдеване су потребним бројем учила у оноликој мери колико и македонске школе. Мањинска одељења, при македонским школама користе заједичка учила.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

У Н.Р. Македонији постоје две шиптарске шиже гимназије у Дебру и Гостивару, при којима постоје и македонска одељења.

а) албанска одељења постоје при гимназијама у Битољу / I разред / у Куманову / I разред / у Скопљу / I, II и III разред / и Тетову / I, II, III, IV и V разред / укупно 17 одељења, од којих I разреда 6, II разреда 4, III разреда 2 и V разреда 1.

У тим паралелним одељењима раде 21 наставник албанске народности.

Настава се врши на албанском језику. Од живих језика ученици уче македонски, руски и српски језик. Ове језике предају наставници Македонци.

Ученици немају учбенике на албанском језику и уче по белешкама које хватају при предавању наставника.

б) турска одељења постоје при гимназијама у Скопљу / I и II разред / и Прилепу / I разред / свега 3 одељења, од којих I разреда 2 и II разреда 1. Број ученика у тим одељењима је 104. у I разреду 66 и у II разреду 38.

У тим одељењима раде 3 наставника турске народности. Настава се врши на турском језику. Од живих језика уче македонски, руски и српски језик. Ове језике предају наставници Македонци.

Ученици немају учбенике на турском језику и уче по белешкама које хватају при предавању наставника.

У мањинским одељењима користе се учила гимназије, при којима су та одељена.

Услед тога што нема стручног кадра, учбеника, настава није на жељеној висини.

AJ;315-69

**188 В. ХОРВАТ, НАЧЕЛНИК У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ**

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO PROSVJETE

Planski odjel

Broj: 7011-VIII-50

Predmet: Škole za izbjeglu djecu iz

Egejske Makedonije

MINISTARSTVO ZA NAUKU I KULTURU VLADE FNRJ

BEOGRAD

Savezno s Vašim dopisom broj 27055 od 13. XII 49 i broja 1800 od 22. II 50., dostavljamo Vam izvještaj u predmetu otvaranja osnovnih škola za izbjeglu djecu iz Egejske Makedonije.

Odmah po primitku Vašeg prvog dopisa zatražili smo od Povjereništva za prosvjetu Narodnog odbora oblasti Zagreb, Rijeka i Osijek na čijem su području smještena ta djeca, da odmah izvide na licu mjesta stanje u domovima i da donesu rješenje o otvaranju škola.

Povjereništvo za prosvjetu Oblasnog narodnog odbora Osijek, izvijestilo je za djecu koja su smještena u domu učenika u privredi u Osijeku. Sva djeca koja su smještena u domu, starija su od 14 godina, i svi polaze u školu učenika u privredi, pa prema tome nema potrebe za otvaranjem osnovnih škola. Po svim ostalim pitanjima dom se tretira kao i svaki drugi đački dom.

Na području Narodnog odbora oblasti Zagreba postoji dom učenika u privredi u Samoboru, a u njemu je smješteno 27 izbjegle djece. Djeca su rođena 1933 godine, osim jednoga koji je rođen 1929 godine. Osim njih u domu je smješteno i 19 Hrvata, učenika u privredi. Djeca iz Egejske Makedonije imaju svog odgojitelja iz N.R. Makedonije po imenu Ljubomir Galevski, student V.P.Š-e iz Skoplja. Na dužnosti odgojitelja teško se snalazi. Politički rad sa djecom bio je slab, pa je sada političko stanje u domu zadovoljavajuće.

Djeca koja su smještena u Samoboru, svako poslije podne rade u autoškoli, dok prije podne imaju obuku i to:

опште-образовне предмете имаду тједно 8 сати

македонски језик ” ” ” 4 ”

хрватски језик ” ” ” 1 ”

Opće obrazovne predmete predaju makedonski studenti tehničkog fakulteta, koji neredovito održavaju obuku. Materijalne prilike u domu kao i same prostorije dosta su slabe.

Domovi učenika u privredi u kojima su smještena ova djeca nalaze se pod rukovodstvom Minsitarstva rada NRH, i skrenuta im je pažnja na nedostatke koji su zapaženi u domovima. Ministarstvo rada odgovorilo je da su velike poteškoće, što studenti koji predaju u domu, ne vladaju potpuno grčkim jezikom.

U Crikvenici postoji dječji dom za izbjeglu djecu. Narodni odbor oblasti Rijeka svojim rješenjem br. 373 od 18. II 1950 otvorio je osnovnu školu uz dom. Škola nosi naziv velikog grčkog borba „Goce Delcev“. Školu pohađa:

I	r.	18	m	9	ž	svega	27
II	r.	32	m	30	ž	”	62
III	r.	30	m	14	ž	”	44
III	b.	27	m	13	ž	”	40 /specijalno odjeljenje/
IV	r.	9	m	5	ž	”	14
IV	b.	16	m	29	ž	”	45 /specijalno odjeljenje/
Ukupno:		132	m	100	ž	svega	232

Specijalne razrede pohađaju djeca starijih godišta, koja će u jednoj škol. godini završiti dva razreda. Na školi obučava 5 učitelja, koje je imenovalo Min. prosvjete NR Makedonije. Nastava se vrši u 5 učionica. Povjereništvo prosvjete NOO Rijeka, pruža svu potrebnu pomoć školi. Škola je započela redovitim radom 28. IX 49. Nakon pregleda rada u školi, ustanovljeno je da rad zadovoljava.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

U Zagrebu 7 III 1950
AJ;316-53

Načelnik:
V. Horvat

189 ПРОСВЕТНИ ИНСПЕКТОР ИВАН ЛЕРИК – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

Неколико података уз реферат о мањинским школама

У месецу фебруару обишао сам, у року од 20 дана, мањинске школе с италијанским наставним језиком (Ријека, Ровињ и Пула), са словачким (Бачки Петровац), с мађарским (Зрењанин), с бугарским (Димитровград) и шиптарским (Приштина). Овде наводим неке конкретне податке који се односе на мањинске школе а нису унесени у реферат или су послужили само за извесна уопштавања у реферату.

Италијанске школе.- Прошле године био сам у италијанској гимназији у Риједи и имам утисак да су италијанске школе у погледу наставе и решавања школске проблематике стварно напредовале. Овде не наводим основне специфичне проблеме (питање стручности кадра, учбеници, програми итд.). У обласном повереништву за просвету није формиран никакав одсек за мањине иако би се то морало учинити. Обласно повереништво тражило је од Комитета за законодавство одобрење за формирање таквог отсека, али није добило одобрење „пошто у раније датој шеми није предвиђен овакав одсек“. То већ говори о недовољној бризи и помоћи мањинским школама, где је та помоћ најпотребнија, али о томе проблему говорићу више у реферату.

Као што је познато, многи учитељи и наставници – Италијани, оптирали су за Италију и сада је оптирање углавном завршено. Оптирање је прошле године чинило италијанске школе врло нестабилнима, и онемогућавало правилан рад у њима. После завршетка опције и политичко стање у тим школама се поправило. Доста широко оптирање буржоаских елемената и оних који су били под њиховим утицајем, довело је до наглог поправљања социјалног састава ученика у школама. Тако, у ријечкој гимназији социјални састав је следећи: радници 73, сељаци – средњи и богати 2, занатлије 11, службеници, официри и пензионери 45, остали 17, свега 148 (у италијанској гимназији у Риједи постоје само виши разреди, док су нижи разреди везани за основну школу). У Ровињу

Деца радника у	нижим	разредима -	113	у	вишим-	35
” службеника	”	”	15	”	”	12
Сиромашних сељака	”	”	8	”	”	4
СРЗ	”	”	13	”	”	5
Средњих сељака	”	”	24	”	”	10
Занатлија	”	”	20	”	”	9

Рибара	”	”	22	”	”	4
У Пули деца радника у	нижим	разредима -	351	у	вишим-	42
СРЗ	”	”	1	”	”	0
Сиромашни сељаци	”	”	8	”	”	2
Срећи	”	”	8	”	”	2
Занатлије	”	”	16	”	”	2
Службеници	”	”	4	”	”	14
Остали	”	”	1	”	”	0

(У Пули постоји само по једно одељење IV до VI разреда). Према томе, социјални састав у италијанским школама вероватно је најбољи у држави. Према разговору с директорима школа, питање веронауке не претставља тежи проблем. Известан, мањи проценат женске деце посећује цркву. У свакој школи има по један до два највише организованих наставника. Политичко стање у тим школама доста је слабо. Процес васпитавања омладине у југословенском социјалистичком патриотизму иде исувише споро, кад се узму школе у целини. Леп пример дали су ровињски ђаци, којих је 45 отишло на Божић да раде у руднику Раша. Из писмених задатака види се да је настава прилично деполитизована. Уколико се и помињу актуелни проблеми, на пример питање Информбироа, то је написано општим фразама и неконкретно. Карактеристично је и да у задацима, кад се говори о Информбиру, нападају КП информбирвских земаља, а ни у јеном задатку не заузима се став према КП Италије (та карактеристичност углавном важи и за све остале мањинске школе, а нарочито словачке, мађарске и бугарске). У задацима има максималистичких застрањивања. Тако, у писменим темама из виших разреда каже се да треба уништити приватну својину и све пријатеље приватне својине, итд. у том смислу. С друге стране, такви ђаци не показују политичку активност у решавању реалних задатака. На тај начин њихово „лево“ писање има карактер неискрености. Био сам на часу наставника историје, који је испитивао пређењо градиво о империјализму. Ђаци су врло добро знали да наброје пет карактеристика империјализма, које је дао Лењин у својој књизи, и да говоре о свакој од њих, али ни код наставника ни код ученика није било ни речи о фашизму или Информбиру у вези с том темом. На тај начин, изучавање марксизма претвара се у неку врсту ларпурларизма.

Као што се из наведеног види, а нарочито из мог лањског извештаја о тим школама, чије закључке нећу да понављам, требало би што пре оформити мањински одсек при Обласном народном одбору, који треба да стварно, а не номинално, руководи тим школама. Као главни задатак у тим школама поставља се питање појачања политичког рада. О том проблему говори се више у реферату.

Словачке школе.- Потпуна гимназија у Бачком Петровцу једина је словачка школа тог ранга. Бивши директор отишао је у ЧСР, а садашњи директор је по квалификацијама учитељ и због тога добија отпор од наставника с вишим квалификацијама, који раде у истој школи, а који се уствари боре против политизације наставе у школи. Учитељ је директор потпуне гимназије с мађарским наставним језиком у Зрењанину и потпуне гимназије с румунским наставним језиком у Вршцу. Сличан отпор очитовао се нарочито у Зрењанину ранијих година.

Социјални састав гимназије је следећи:

радници, нижи	течај	25	виши теч.	3	уч. школа	23
пољопр. радници	”	5	”	1	”	1
СРЗ	”	43	”	25	”	20
сиромашни сељаци	”	60	”	43	”	28
срећи и богати	”	84	”	57	”	37
занатлије	”	37	”	25	”	15
службеници	”	15	”	45	”	17
остали	”	4	”	9	”	7

Приличан број учитеља и десетак наставника са гимназије отишао је у ЧСР, неки пре, а неки после Резолуције Информбироа. Жариште реемиграције била је Гимназија, а она је то прикривено – како рече главни уредник „Глас хлуду“ – и данас. Једно од основних питања у овој школи и у словачким школама уопште, јесте верско питање, које се овде појављује као изразито политичко питање. За Божић око 160 ученика није дошло у школу. Један наставник, бискупов зет, брани право деце да светкује празнике, и цитира на седници наставничког савета Устав и друга Тита. У вишим разредима било је појава да се потписују на једном папиру ђаци који ће ићи у недељу у цркву. Они ђаци који су пот-

писали, а нису отишли у цркву, били су нападани од осталих и изоловани. Тако, на пример, на ђачким игранкама девојке неће да играју с таквим ученицима. Сваког пролећа врши се припрема за прву причест, и у том циљу месни жупник организује сваке године неку врсту верске школе, коју посећују сви ученици без разлике, па и деца чланова Партије, како ми рече друг директор, јер се нико не усуђује да то не учини. Карактеристично је да се питање Информбироа међу словачким просветним радницима не заоштрава. Одлуке III Пленума примљене су углавном добро, само примећује се – то важи и за све остале школе – код доброг дела наставника став ишчекивања. Неки кажу: „Сад ћемо видети шта ће се од тога извршити“, сматрајући да су само партија и народна власт задужени да извршавају одлуке III Пленума. Многи наставници у одлукама приметили су само онај део који се односи на побољшање њиховог материјалног положаја. Веома је тешко питање учбеника, уосталом као и у свим мањинским школама. Једини учбеник на словачком језику за средње школе јесте преведени учбеник за хемију, који већ неколико месеци лежи у месној књижари и не продаје се, пошто још није одређена цена.

Мађарске школе.-

О мађарским школама детаљно писао сам у извештају о матурама, па нећу да понављам већ познату проблематику. Социјални састав гимназије у Зрењанину је следећи:

радници	193
сиромашни сељаци	70
срењи сељаци	5
кулаци	23
занатлије	266
чиновници	92
ситна буржоазија	3
буржоазија	3

Као што се из овога види, спецификација није правилно извршена, а осим тога, социјални састав није подељен на нижи течај и виши течај. Међутим, далеко је бољи социјални састав у нижим разредима, док је у вишим разредима много слабији. У мађарским школама велик је број деце занатлија. При том треба знати да су занатлије Мађари веома често реакционарно расположени. Уопште, родитељи врше велик утицај на своју децу. Директор ми каже како родитељи говоре ђацима: „Није истина што ти учиш, то је комунистички, али ипак треба да учиш кад то траже од тебе, само пази, немој заборавити да те ја храним“. Читао сам реферат омладинског руководства о стању у школи, па се из тог реферата види да је стање слабо. Омладински – активисти прилично су изоловани и немају утицај на омладину. У извештају се наводи случај како једна ученица виших разреда, у разговору о III Пленуму, каже да је исти био 1947 године. Кад је упозорена на своју грешку, она каже „па шта онда, погрешила сам само за неколико година“. То је речено тоном који значи „баш су много важни ваши пленуми“. Једна ученица, говорећи о нашој земљи, каже „такозвана демократија“. Упитана одакле јој такав израз, позвала се на радио-емисије „Глас Америке“. Међу ученицима има група која уништава државну имовину, кида електричне водове, а нико никога неће да ода, из „солидарности“. Слична „солидарност“ постоји и међу наставницима. У овим школама основно је политичко питање, и стога – узимајући у обзир извесне промене на позитивно – треба појачати политички рад, о чему ће бити више говора у реферату. Помоћ и брига о овим школама слаба је, као и у односу на друге мањинске школе и ту треба тражити један од основних узрока разних слабости односно сувише спором њиховом отклањању.

Румунске школе.

Румуни имају једну потпуну гимназију, једну учитељску школу, више седмољетки и већи број основних школа. Социјални састав у вршачкој гимназији је следећи:

радници у нижем течају	1	у вишем течају	9
пољоприв. радници	-	„	2
СРЗ	40	„	36
сиромашни сељаци	12	„	24
срењи и богати	51	„	98
занатлије	6	„	13
службеници	16	„	11
остали	2	„	6

Међу наставницима има два члана КП и један кандидат, а код ђака око 5 чланова и 10 кандидата. Румунска омладина прилично је мирна и пасивна. Питање Информбироа слабо је обрађено. Писмени састави прилично су деполитизовани.

Директор гимназије напоменуо ми је питање Влаха у Србији и Македонији. Он каже да су Власи Румуни и да их има у Југославији око 300.000. Рекао је да Власи говоре чистим румунским језиком од Влаха у Банату, и сматра да би требало отворити школе на румунском наставном језику за Влахе.

Он каже да Власи кад међусобно разговарају, себе називају Румунима и свој језик румунским, док Власима њих називају други народи. Не зна да објасни како то да се за 60.000 Румуна у Банату отварају школе на матерњем језику, а за 300.000 Влаха не отварају. Као што је познато – за влашку децу отварају се једногодишња припремна одељења, како би научили српски језик, а после тога посећују школу са српским наставним језиком. Сматрам да би ово питање требало темељито размотрити и анализирати. Испитати да ли су Власи, Румуни или нису, па ако су Румуни, отворити им школе на румунском језику, а ако нису – да им се отварају школе на матерњем језику. У сваком случају сматрам неправилним садашњу праксу отварања припремних разреда, у којима деца савладавају основе српског језика, да би могла даље да посећују школу на српском језику. Један друг објашњавао ми је да не треба стварати нову националност кад код Влаха то осећање националности још није развијено, пошто ће се на тај начин пре доћи к општем циљу настајања националности. Мени је познато да оваква теорија асимилације не само да нема никакве везе са марскизмом-лењинизмом, већ му је директно супротна.

Бугарске школе.

Према изјави директора гимназије, који није имао писмених података, ученици потпуне гимназије у огромној вићини су деца средњака. У овој школи нарочито је важно политичко питање. Наиме, од 1945 наовамо радило се по бугарским уџбеницима, неки предмети предавани су по програмима бугарског Министарства просвете, приличан број наставника били су из Бугарске. После Резолуције Информбироа наставници из Бугарске проводили су информбировску пропаганду међу ђацима (уосталом, сумњив је био њихов рад и пре Резолуције). Неки од тих наставника одмах су се вратили у Бугарску, а неки су наставили с деструктивним радом међу омладином. Један део тих наставника био је због свог непријатељског рада протеран из наше државе, а неки су били ухапшени, међу њима и директор учитељске школе, који је због своје шпијунске и непријатељске делатности и данас у хапсу. Крајем 1948 године ђаци бугарских школа у Димитровграду приредили су јавне демонстрације на улици, тобоже против омладинског руководства, али су се према изјави садашњег директора учитељске школе, чули повиси – доле Тито. Још и сада има неколико бугарских држављана који предају у гимназији и учитељској школи. Њихово је држање крајње пасивно. Они, према изјави директора, у разговору с њим кажу да је наша ствар праведна, али у разреду избегавају да говоре о изградњи социјализма у нашој земљи. Кад сам рекао директору да би ту ствар требало рашистити и заузети одређен став, он ми рече да, ако те наставнике стави пред алтернативу, они ће напустити школу. На школи предаје и неколико неквалификованих наставника који су после Резолуције Информбироа пребегли у нашу земљу, али се и ти држе прилично пасивно. Један од њих, бивши директор III софиске гимназије, поново је пребеглао у неку другу земљу, не зна се коју. Био сам и на неколико часова, прегледао теме из бугарског језика и видео како пишу школске задатке и уверио сам се да је настава у великој мери аполитична. Кроз наставу не говори се довољно о изградњи социјализма у нашој земљи. У синдикалној подружници питање Информбироа није прорађено, осим узгред, у вези са давањем политичке ситуације. Сазнао сам да на састанцима са ђацима, деца из нижих разреда (карактеристично је да су то деца из нижих разреда, према којој се не могу предузети неке нарочите мере) постављају оваква питања: „Зашто смо ми посвађани с Русима, кад они цене науку, кад они, на пример, толико славе Мичурина“, или „Зашто се комунисти хапсе код нас, кад се изграђује социјализам у нашој земљи“. У бугарским школама врло је јак шовинизам, иако ми је директор рекао да то не примећује. Ипак ми је рекао да у школи има неколико Срба, па кад они на часу руског преводе са руског на српски, а не на бугарски, ђаци Бугари се буне. Тај дух осећа се и у наивним дечјим примедбама, да су бугарске локомotive, које долазе у Димитровград, веће од српских. Био сам на часу бугарскога, једне наставнице из Бугарске, која је врло добар методичар и која је у вези с текстом објашњавала деци како данас нема више експлоатације човека чо-

веком, али притом формулисала је врло апстрактно, тако да се не види да такве експлоатације нема код нас, у нашој земљи. На часу српског језика у учитељској школи предаје наставник Србин, слабо и нестручно у сваком погледу. Мислим да у мањинске школе, а поготово у гранична места, треба постављати наше најбоље наставнике српског или хрватског језика, па макар имали и слабијег наставника у унутрашњости. Оног дана кад сам обилазио школе неки наставници и сам директор учитељске школе, нису се налазили у школи и нису одражавали своје часове који су им били у распореду, јер су били на конференцији у среском комитету у вези са предизборном агитацијом (идућег дана, наиме, долазио је делегат за Народну скупштину). Исто тако, нису одржавали своје часове ни после подне. Разговарао сам с организационим секретаром Среског комитета и указао му на то, да крши и слово и дух одлука III Пленума ЦК КПЈ, али ми је он рекао да је то учињено због изванредно кратког рока и нужде, али то није стална линија, нити ће бити.

У бугарским школама, пре свега, треба рашчистити питање правилног руковођења, појачати политички рад, нарочито у вези с Информбироом. Директор гимназије, који се налази на истом месту већ 4 године, говорио је да би њега требало сменити, пошто он није борбен и енергичан човек. Сматрам да би тој његовој молби требало удовољити, пошто је он руководио школом и пре Резолуције и после свих догађаја који су се одиграли у његовој школи у вези са Резолуцијом Информбироа, а није својим радом успео да не дође до такве ситуације. Он каже да је сада стање добро у школи у односу на раније стање, али ја сам мишљења да је стање у овој школи и данас врло нездраво и да су се непријатељски елементи само притајили. У овој школи предаје француски језик у VIII разреду један омладинцац – бугарски емигрант, који је завршио VII разреда гимназије и сада се спрема да полаже заједно са ђацима којима предаје, VIII разред и матуру. Сматрам да је он уопште неправилно постављен за наставника у вишим разредима гимназије, и да би на његово место требало поставити квалификованог наставника Србина, пошто нема Бугара. Ђаци ове школе француски изговарају на неки чудан бугарски начин. Тако група гласова су изговарају јо, на пример: цеукс изговарају сјо. Не знајући за тај систем изговора, упозорио сам их на правилан изговор, али су то ђаци, колико сам видео, невољко примили, сматрајући да је то ваљда српски начин изговора. Сам наставник углавном труди се да правилно изговара, али се не труди да исправи тај неправилан изговор код ђака, који су то научили од бугарских наставника за време окупације и после ослобођења. Директор ми је напоменуо да ђаци пишу својим познаницима у Бугарску да им пошаљу писаћи материјал, нарочито свеске и оловке. Пакети са таквим материјалом стижу на школу и сам директор сматра да то политички врло негативно делује. Просветно руководство морало би овај проблем правилније решити, па макар и само за ове школе.

Шиптарске школе.

радници у којима пољопривредни радници	разредима	121	у вишим разредима	44
СРЗ	”	79	”	28
сиромашни и средњаџи	”	5	”	2
богати сељаци	”	13	”	3
занатлије	”	0	”	0
службеници	”	64	”	25
остали	”	39	”	17
	”	18	”	8

Социјални састав потпуне гимназије у Приштини је следећи:

Од 335 ученика у 13 одељења, од тога 5 виших – 117 ученика иде у виша одељења. Женске деце има само 46 у нижим разредима и 13 у вишим. Директор ми је рекао да то долази због конзервативних схватања, али исто тако да нису предузимали ове године никакву пропаганду за уписивање женске деце у гимназију. Од свих наставника организован је само директор, а међу ученицима има 13 чланова и 19 кандидата. Међу ђацима било је раније 3 ученика који су се изјаснили за Информбиро. То су ученици чији су родитељи због исте ствари избачени из Партије. Главни проблем јесте питање уџбеника (којих нема, осим неколико за ниже разреде) питање стручности наставника и питање белетристичке и научне литературе, које углавном нема. Директор ми је знао да каже као једино преведено дело на шиптарски језик дело Мајаковског „Читај, проскитај и Париз и Китај“. Сви кабинети садржани су у једном малом орману који се налази у директорској соби. Шиптарска гимназија добила је неке нове апарате из Загреба и Љубљане, али се та дистрибуција врши преко народног одбора у ком се делови

појединих апарата дистрибуирају по разним школама, тако ниједна школа не може те апарате искористити. Исти случај нашао сам и у Бачком Петровцу, па се ту очито ради или о незнању, или о саботажни. Сматрам да би заводи за израду учила требало директно да шаљу апарате на школе и да се уз сваки апарат напише и кратко упутство како се рукује с апаратом. Шиптарски наставници, наиме, према изјави директора, сматрали су те апарате као потпуне и нису знали како да их употребе. С обзиром да нема ни најосновнијих уџбеника на шиптарском језику (на пример, читанки) наставници су молили да им Министарство просвете пошаље шапирограф (којих наводно у Загребу има на продају), како би своја предавања могли умножити и дати ученицима, а њима би се могли служити и слабије квалификовани наставници по шиптарским седмољеткама.

Смрт фашизму – Слобода народу!

4 марта 1950 г.

Београд

AJ;316-53

Иван Лерик

СРПСКЕ И ХРВАТСКЕ ШКОЛЕ У РУМУНИЈИ

190 ДИМИТРИЈЕ С. ПЕШИЋ, УЧИТЕЉ У РУМУНИЈИ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

СРБИ У РУМУНСКОМ БАНАТУ

По званичној државној статистици из 1930 год. у румунском делу Баната има свега 40.500 Срба, а по црквеној статистици из 1940 тај број је нешто повећан те износи 43.405 душа. Али ни тај број није тачан, јер има Срба у мањим општинама у којима не постоје српске црквено-школске општине, па их црквена статистика није узимала у евиденцију. Српски народ у Румунији (румунски Банат) станује у 58 насеља, помешан и с другим народностима. Чисто српска места су: Белобрешка, Дивић, Доња Љупкова, Краљевац, Лесковица, Мачевић, Радимна, Свиљица, Сока, Диљаш, Соколовац и Српски Све-ти Мартон. У следећих 14 места Срба, према осталима, има преко половине, и то:

1) Базијаш	70%	8) Немет	87%
2) Златица	66%	9) Нађфала	64%
3) Иванда	68%	10) Петрово село	84%
4) Сеиђурађ	62%	11) Рудна	84%
5) Кетвељ	71%	12) Српска Пожежена	71%
6) Лукаревац	60%	13) Српски Св. Петар	77%
7) Луговет	70%	14) Стара Молдава	87%

Српских породица има 10.041, и од тога броја:

- 1) без деце је породица 2.086
- 2) са 1-2 детета ” 5.667
- 3) са 3-4 детета ” 1.836
- 4) са 5-6 детета ” 401
- 5) са више од 6 деце 51

Од укупног броја породица без деце, половина се налази у варошима Темишвару, Араду, Српски Св. Николи (Сенмклуш) и Чакову, где највише и има мешовитих бракова. Интелектуалаца има преко стотине, и то: адвоката, професора, учитеља и учитељица и свештеника. Трговаца има преко две стотине, а занатлија око хиљаду. Најјачи је сталез земљораднички, и то малопоседника. Уопште немају земље 1840 породица. Срби имају и шест индустријских предузећа мањег капацитета. Не постоји ниједан српски новчани завод. Задругарство је слабо. Сви наведени податци датирају из 1940 године. Ретко је које село у коме не постоји читаоница или певачко друштво, спортски клуб или дилетантска граупа, и т.сл.

Од листова има „Темишварски гласник“, информативни лист који излази већ 12 година, два пута недељно, и „Правда“, орган Антифашистичког одбора Словена, који излази од скоро, такође два пута недељно.

У румунском Банату има и Хрвата. У већим групама насељавају места Водник, Рафник, Клоко-тић, Лупак, Јабалчу, Крашову, Кешу и Рекаш.

Школе нису државне, већ вероисповедне, што значи да сав терет издржавања школа и учитељства пада на Србе, становнике места у коме је школа. Општина и држава материјално не суделују у издржавању школа. Држава има права надзора над школама преко својих органа. У школској 1940/41 години радиле су наше школе у 51 насељеном месту са свега 99 учитеља и учитељица, од којих је било упућено из Југославије на рад 44. Ратом између Југославије и Немачке наше школе у Румунији западају у врло тежак положај. Многи југословенски учитељи напуштају Румунију, тако да их данас на раду има свега 12. Домаћи учитељи, српске народности, румунски држављани, налазе се у војсци или су оглашени за војне бегунце. У неким местима нема наших учитеља, па су деца приморана да похађају државну школу, те се на тај начин занемарује наш језик и врши полагано однарођавање нашег живља. Где је раније било 4-5 учитеља, данас их ради свега 1-2. Свештеници и калуђери врше учитељску дужност. И данас је стање без промена на боље. У школској 1940/41 години било је уписано мушких 2.248 и женских 2.246, свега 4.494 ученика. Похађање школе је увек било врло добро. У истој школској години било је у средњим школама 172 ђака, а у занатским 71. Данас има много више ученика и ученица у средњим школама. У Темишвару у српској секцији гимназије има шест разреда. Постоји српска секција и у државној учитељској школи у Темишвару. У Темишвару је постојао мушки и женски интернат за српску децу, али су данас због ратних прилика оба затворена.

Наше школе у Румунији и данас се налазе у врло тешком положају. Потребно је више свестрачног рада и повећање броја особља, као и њихово материјално обезбеђење, па да се наше школе подигну на потребну висину с обзиром на њихову улогу.

Ако Повереништво за просвету сматра да и даље треба помагати српске и хрватске школе у Румунији, онда треба послати из Југославије већи број учитеља. У хрватским школама има око 25 одељења и потребан је, за те школе, толики број учитеља и учитељица. За српске школе потребно је око 50 учитеља и учитељица. У том случају би требало поставити једног старијег југословенског учитеља за школског надзорника са седиштем у Темишвару, који би био без одељења. Он би вршио надзор над радом учитеља и био спона између Повереништва у Београду и учитеља. Учитељске припадности исплаћивати у румунским лејама, који ће се набављати преко Народне банке у Београду, и достављати у Румунију најпогоднијим начином.

Пошто нисам очекивао да ће ми се тражити извештај, нисам имао при себи тачних статистичких података, нарочито у погледу хрватских школа. Послужио сам се приватним забелешкама које су случајно задесиле код мене. Приликом идућег доласка у Београд могу поднети опширнији и документован извештај. Податци се могу добити у Епархијском школском одбору и од Епархијског школског референта у Темишвару.

Напомињем да је прва група југословенских учитеља почела са радом у Румунији у току 1936 године, и тамо и данас ради.

С.ф – с. н.

Београд, 11 јануар 1945.
АЈ; 313-4-14

Пешић С. Димитрије
учит. у Румунији

191 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ФНРЈ
– ПРЕДСЕДНИШТВУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ФНРЈ

MINISTARSTVO PROSVETE
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Br. 7257

12. decembra 1945 god. Beograd

Predmet: izveštaj o stanju manjinskih škola
naših naroda u Rumuniji i
iseljeničkim školama

PRETSEDNIŠTVU MINISTARSKOG SAVETA

BEOGRAD

Ministarstvo prosvete DFJ je u svom Projektu budžeta za 1946 godinu predvidelo 67 učiteljskih i profesorskih mesta za škole naših naroda u inostranstvu. Taj nacrt budžeta bio je vraćen od Ministarstva finansija FNRJ Odeljenje budžeta V br. 10830 od 6-XII-1945 godine, sa napomenom, da se može uneti u budžet samo plate za 25 učitelja i profesora.

Ovo Ministarstvo je prema pokazanoj potrebi i molbi naših naroda u inostranstvu predvidelo za srpsku i hrvatsku manjinu u Rumuniji 42 učitelja i 8 profesora. Napominjemo, da je prema izveštaju našeg predstavništva u Bukureštu stanje nastave u školama naših naroda u Rumuniji vrlo slabo zbog pomanjkanja učitelja i profesora. U Rumuniji postoji 54 osnovnih srpskih škola sa 110 odeljenja i 9 hrvatskih osnovnih škola sa 10 odeljenja. U 1944/45 školskoj godini nisu radile 4 škole sa srpskim nastavnim jezikom. Svega je radilo u tim školama 38 učitelja srpske narodnosti – rumunskih državljana, 10 učitelja Srba – jugoslovenskih državljana, 29 sveštenika Srba, 4 kurzista /pomoćnih učitelja/ srpske narodnosti, rumunskih državljana, praznih mesta bilo je 27. U hrvatskim manjinskim školama bilo je 4 učitelja Hrvata, jugoslovenskih državljana, 1 Hrvat i 1 Bugarin rumunski državljanin i 4 Rumuna, a potrebno bilo bi još 9 učitelja. Prema izveštaju našeg predstavništva vrši se, baš zbog premalog broja učitelja rumunizacija naših naroda. Deca su prinuđena, da idu u rumunske škole kad ne rade škole naših naroda. Ministarstvo prosvete DFJ je pozvalo ministarstvo prosvete Srbije i Hrvatske, da predloži 28 učitelja i 5 profesora za Rumuniju. U Temišvaru naime postoji na gimnaziji paralelna odeljenja za deke naših naroda. U tekućoj 1945/46 školskoj godini upisano je 200 đaka, a svega su tamo 3 profesora naših državljana sa potpunom kvalifikacijom, ostali predavači su sveštenici ili Rumuni. U toku meseca decembra o.g. postavljena su bila 2 profesora, a trojica su još potrebna.

Kako sad ima predviđenih svega 25 mesta u budžetu neće biti moguće zadovoljiti najnužnije potrebe u prosvetnom pogledu, jer osim tih škola u Rumuniji potrebno je otvoriti srpske škole u Solunu, Carigradu i Bukureštu. Pored tih konzularnih škola potrebni su nam još učitelji za iseljeničke škole u Francuskoj, Belgiji, Nemačkoj i u Americi, gde su te škole bile već pre. Iz tih razloga Ministarstvo prosvete FNRJ moli, da bi se usvojio prvi predlog ovog Ministarstva, tj. postavljenje 67 učitelja i profesora za škole naših naroda u inostranstvu. Kod tog predloga napominjemo, da ta lica koja će biti postavljena su već u državnoj službi, te prema tome njihovo postavljenje bio bi samo premeštaj u inostranstvo. Oni sad primaju plate od narodnih republika, a posle premeštaja bili bi na budžetu Saveznog ministarstva prosvete.

Ako prvi predlog bude prihvaćen, onda ovo Ministarstvo može izaći u susret molbi naših naroda u pogledu otvaranja i izdržavanja škola u inostranstvu.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Ministar prosvete,
AJ;313-4-14

Vladislav Ribnikar

192 ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНО ЗАСТУПНИШТВО ФНРЈ У РУМУНИЈИ – МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ

(Букурешт, 16. 1. 1946.)

MEMORANDUM

o kulturno-prosvetnoj situaciji Srba i Hrvata u Rumunskoj

Trjansonskim mirovnim ugovorom od 4. VI 1920 god. potpala je pod Rumuniju srpska i hrvatska manjina naseljena u istočnom delu Banata. Srpska manjina imala je svoje veroispovedne škole već od 1775 godine. na osnovu čl. 60 Saint-Germainskog ugovora o miru potpisanom sa Austrijom 10. IX 1919 god. Rumunija je primila obaveze o zaštiti narodnih manjina, zato je "Consiul dirigent" priznao Srbima, koji žive na teritoriji koju je dobila Rumunija u prosvetnom pogledu "Status-quo ante" dotle, dok se ne podnesu potrebne konvencije.

Između Jugoslavije i Rumunije stvorena je "KONVENCIJA" o uređenju manjinskih osnovnih škola u Banatu, potpisana 10. III 1933 godine. S njom je bilo uređeno pitanje srpsko-hrvatskih manjinskih škola u rumunskom Banatu i rumunskih manjinskih škola u jugoslovenskom Banatu.

U toku poslednjeg rata 1941-1945 god. nastale su zbog socijalnih ekonomskih promena među srpsko-hrvatskom manjinom u rumunskom Banatu i promene u kulturno-prosvetnom pogledu i to:

a) Stanje srpskih partikularno konfesionalnih škola oslabilo je, ako ga uporedimo sa škol. 1940/41 godinom. U školskoj 1944/45 godini radilo je 50 škola, a četiri uopšte nisu počele sa radom. Umesto 108 odeljenja u tim školama bilo je otvorenih svega 81, a 27 bilo je zatvorenih. U ta odeljenja bilo je upisano 3096 dece, iako je broj obveznika premašio 4.400. U škol. 1940/41 godini bilo je upisano 4.494 dece u srpske manjinske osnovne škole. U srpsko-hrvatskim manjinskim školama je u škol. 1944/45 radilo 38 učitelja Srba rumunskih državljana, 10 učitelja Srba državljana FNRJ, 29 sveštenika srpske narodnosti i 4 kurzista (pomoćna učitelja), a 27 učiteljskih mesta bilo je nepopunjeno.

b) Situacija u hrvatskim manjinskim školama u školskoj 1944/45 godini isto tako je nepovoljna i vrši se rumunizacija naše dece. U 9 hrvatskih manjinskih škola sa 10 odeljenja u koje je bilo upisano oko 800 učenika radilo je 10 učitelja. kao manjinske hrvatske škole može se smatrati samo 5 škola. Od učitelja po narodnosti bilo je 4 Hrvata državljana FNRJ, 1 Bugarin, 4 Rumuna (Lupak, Vodnik, Ravnik, Jabalca) i 1 Hrvatica – Krašovanka rumunska državljanica kao pomoćna učiteljica. Prema broju upisane dece moralo bi biti najmanje 17 odeljenja. hrvatske manjinske škole u Rumuniji su državne, osim one u Nermetu, koja je konfesionalna (katolička)⁹. Nastava u tim školama se vrši samo u prva dva razreda na maternjem jeziku dece, a posle u III i IV razredu mešano i to samo u pet škola, jer u 4 škole uče učitelji Rumuni.

c) Prema čl. 6 Konvencije morala bi postojati u Temišvaru na učiteljskoj školi paralelna odeljenja, da se dobije potreban kadar učitelja iz redova same manjine. U školskoj 1944/45 godini bilo je u tim odeljenjima svega 12 đaka. U paralelnim odeljenjima u gimnaziji (licej Đakonović Loga) postoje paralelna odeljenja za đake srpsko-hrvatske narodnosti. U školskoj 1945/46 godini upisano je u VII razred 200 đaka. U I razred bilo je upisano 60 đaka, a 18 je bilo odbijenih jer ih rumunske vlasti nisu primile, a paralelno odeljenje za srpsko-hrvatsku manjinu nije otvoreno.

d) Iz navoda u tačkama a i b vidi se, da rumunske prosvetne vlasti ne izvode čl. 5 Konvencije po kome se svuda gde je 20 srpsko-hrvatske dece u dobi za polaženje škole, otvara manjinska osnovna škola.

e) Srpske partikularne konfesijonalne škole u Rumuniji održava Eparhiski crkveno školski odbor iz prihoda crkveno-školskih opština i 14% kvote koju moraju shodno čl. 7 alineja 2 Konvencije crkveno-školski odbori primeti od političkih opština.

Pošto je bila sprovedena agrarna reforma smanjio se prihod crkveno-školskih opština, a većina političkih opština ne isplaćuje 14% kvotu od školskog prireza i zbog toga crkveno-školske opštine nisu u mogućnosti, da redovno isplaćuju plate učiteljima i isto tako ne mogu izdržavati školske razrede.

f) U Banatskoj Klisuri školske zgrade nisu sve predate školskim odborima na upotrebu od političkih opština, a one koje su predate mnogo su oštećene i ne popravljaju se.

Iz razloga navedenih u tačkama a - f razabere se, da se rumunske državne vlasti ne brinu dovoljno za izvođenje Konvencije i da zbog toga opada nivo srpsko-hrvatskih škola u Rumuniji.

U Jugoslaviji je već AVNOJ 29. XI 1943 godine priznao manjinama potpunu ravnopravnost sa jugoslovenskim narodima i u Ustavu Federativne Narodne republike Jugoslavije zagarantovana su manjinama sva prava. Rumuni u Banatu imali su u škol. 1944/45 god. 5 zabavišta sa 199 dece, 74 manjinskih škola sa 98 odeljenja u kojima je bilo 3887 učenika. A u Vršcu su na učiteljskoj školi otvorena paralelna odeljenja, a isto tako na gimnaziji. Sviđaka bilo je 365. Rumunska manjina ima svoje škole i to ne samo osnovne od I-IV razreda, nego i niže i više srednje škole u kojima je sva nastava izvođena na maternjem jeziku učenika. Srpsko-hrvatski jezik predaje se samo kao predmet. Naše narodne vlasti izdržavaju manjinske škole te se brinu za njihov napredak, zato ima i rumunska manjina sve uslove za svoj razvitak.

Da bi se isprvilo sadašnje stanje srpsko-hrvatskih manjinskih škola u Rumuniji potrebno je:

1. Izdržavanje učitelja Srba rumunskih državljana, koje sad izdržuje Eparhiski crkveno školski odbor, odnosno crkveno-školske opštine, treba da preuzme na svoj budžet Ministarstvo prosvete Rumunije. Isto tako treba preuzeti na budžet Ministarstvo prosvete Rumunije sve penzionisane učitelje, koji ne primaju svojih mirovina jer Eparhiski školski odbor nema mogućnosti da to vrši zbog smanjenja prihoda od crkvenih dobara zbog agrarne reforme i zato ne postoje više uslovi koji su bili onda, kada je bila stvorena Konvencija /§13/.

2. Političke opštine moraju se brinuti za izdržavanje školskih zgrada za nabavku nastavnih sretstava i da sve školske zgrade predaju školskim odborima u pravnom stanju te time omoguću otvaranje manjinskih škola, svugde gde ima najmanje 20 dece škol. obveznika.

3. Srpsko-hrvatskoj manjini omogućiti ne samo osnovno – školsko obrazovanje, nego i srednje-školsko na maternjem jeziku učenika. To znači ne samo u osnovnoj školi od I-IV razreda, nego i u svim ostalim razredima do VII i u nižoj i u višoj gimnaziji i učiteljskoj školi, nastava mora se izvoditi na maternjem jeziku učenika.

4. Eparhijski crkveno-školski odbor nije više u stanju, da izvršuje svoje zadatke prema čl.13 Konvencije i to zbog ekonomskih i socialnih promena, koje su posledica rata, zato je treba da izdržavanje nastavnika-učitelja preuzima država navodno tački 1, a za rukovođenje srpsko-hrvatskim manjinskim školama treba stvoriti novo telo. U sastav tog tela morali bi doći pripadnici srpsko-hrvatske manjine iz svih staleža, a u najvećem broju radnici i sejlaci, koji su najmnogobrojniji. "Narodni školski odbor" u takom sastavu bio bi onda i istini predstavnik našeg naroda.

Na osnovu načela reciprociteta potrebno je stvoriti za srpsko-hrvatsku manjinu u Rumuniji iste uslove kako su dani rumunskoj manjini u Jugoslaviji.

Samo onda, ako budu prihvaćeni ti uslovi bit će moguć kulturno prosvetni razvoj naše manjine u Rumuniji.

AJ;313-4-14

**193 P. ЈОВАНОВИЋ, АМБАСАДОР ФНРЈ У БУКУРЕШТУ
– МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ**

(Букурешт, 1948.)

Predmet: izveštaj o jugoslovenskim profesorima i učiteljima u manjinskim školama Rumunije

MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA FNRJ

BEOGRAD

[...] Sadašnji položaj naših profesora u gimnaziji

3 septembra o.g. otpočeli su popravni i privatni ispiti u gimnaziji. Jugoslovenski profesori, koji su se nalazili u Temišvaru /Ljubomir Ajvaz, Kosta Nikolić i Nikola Gavrilović/ javili su se na dužnost. Tada je sekretar škole Jon Samaila saopštio da jugoslovenski profesori ne mogu učestvovati na ispitima i ne mogu više raditi u školi kao profesori, a policija za strance /Siguranca/ saopštice dokle jugoslovenski profesori mogu ostati u Rumuniji. Na pitanje po čijem naređenju, sekretar je odgovorio da je takvo naređenje došlo telefonom od Ministarstva prosvete u Bukureštu.

Mesto naših profesora imenovani su zamenici za ispitivanje na ispitima, između njih imenovan i neki Živić, za koga se posle utvrdilo da uopšte ne postoji, te je posle toga srpski jezik ispitivala Aleksandra Bugarska; matematiku rumunski profesor Turku pomoću prevodioca Mirjane Bugarske.

Na intervenciju naših profesora kod direktora gimnazije Grosu-a, odgovorio je da je takvo naređenje stiglo iz Bukurešta od Ministarstva prosvete. Pismeno naređenje o tome odbio je da da. On je dozvolio te su naši profesori obavili popravne ispite, a druge ne.

Gimnazija naše manjine sada je samostalna i za direktora postavljena Mirjana Bugarski, profesor.

20 septembra o.g. otpočeli su prijemni ispiti za VIII i IX razred; mala matura za bivši III i IV razred i ponovna mala matura za one koji su pali. Jugoslovenski profesori ni za ove ispite nisu uzeti u obzir kao nastavnici. Na intervenciju profesora direktor gimnazije Mirjana Bugarski odgovorila je usmeno, da je ovom prilikom sindikat profesora predložio školskom inspektoratu ispitne odbore za prijemne ispite, inspektorat je potvrdio taj predlog i izvestio o tome upravu škole. Kada su naši profesori intervenisali kod sindikata, rečeno im je da ne mogu učestvovati na ispitima, zato što je još na snazi telefonska naredba Ministarstva prosvete u Bukureštu, po kojoj jugoslovenski profesori ne mogu učestvovati na ispitima.

Gimnazija počinje sa radom 15 oktobra. Novi profesori /sem direktora/ još nisu zvanično postavljeni a od merodavnih u Temišvaru predloženi su ministarstvu prosvete sledeći nastavnici, svi rumunski državljani:

Aleksandra Bugarska, predavala i prošle godine; Lekić Živana, predavala prošle godine; Cirić Voja, učitelj, završio učiteljsku školu u Beogradu; Rade Fenlaski, sveštenik, za ruski jezik; Laza Adamov, učitelj, za ruski jezik /školu svršio u Vršcu/; Cokov Nada, učiteljica, za gimnastiku ili zemljopis; Jovanović Dobrivoje, privatni nameštenik, za francuski; dr. Stefanović Branko, za higijenu; Golub Ljubomir, činovnik /ima osam razreda gimnazije/ za crtanje; Kurić Aleksandar, učitelj za pedagogiku; Popović Bora, advokat, za filozofiju; Živković Mirko, sekretar O.K. Temišvara, za pol. ekonomiju; Popović Joca, učitelj, i Đorđević Pera, privatni nameštenik – dirigent, za muziku.

Ministarstvo nije zvanično postavilo gore navedene, a veruje se da će biti postavljeni onako kako su predloženi.

Osnovne škole. Za osnovne škole još veći je nedostatak u nastavnicima tim pre, što se u nekoliko sela treba da otvore produžne osnovne škole i radi toga što nekoliko učitelja povlače u gimnaziju. I za osnovne škole našim učiteljima ništa pismeno nije saopšteno, a usmeno im je rečeno da oni neće više predavati. Osnovne škole su počele sa radom. U Temišvaru naša dva učitelja idu na časove zajedno sa novoodređenim učiteljima. Novoodređeni učitelji drže predavanje, a naši sede pored njih.

Nema obaveštenja da li su zvanično postavljeni novi učitelji po selima, a i za njih su dati predlozi ministarstvu prosvete, od kojih kako smo, obavešteni ima veći broj sa po nekoliko razreda gimnazije.

Okružni komitet u Temišvaru iznosio je da se neće ni za dlaku kršiti konvencija o kulturnoj saradnji između Rumunije i Jugoslavije i ni jedna promena nije u suprotnosti sa njom. Izgleda da za učitelje uopšte oko pitanja naših manjinskih škola rumunske vlasti i Partija dobivaju formalni predlog od Saveza kulturnih društava jugoslovenske manjine u Temišvaru, da bi time pokazali da sve što se menja ide na zahtev manjinskog Saveza. Uprava Saveza je dekretom određena i sastavljena od ljudi kako smo u izveštaju o manjini izneli.

Zaključak:

1. – Iz gore navedenog se jasno vidi da rumunske vlasti nastoje da se formalno ne ogreše o konvenciju za kulturnu saradnju između Rumunije i Jugoslavije, pribegavajući da sve promene vrše preko Saveza, sindikata itd.

2. – Da postavljaju i postaviće za profesore i učitelje u manjinskim školama rumunske državljane, naravno koji se slažu sa rezolucijom Informbiroa.

3. – Postavljanjem novih učitelja i profesora, naši učitelji i profesori se zvanično ne razrešavaju, ali im se ne daju mesta, ne da drže predavanja, da bi ih na taj način izolovali da sami idu iz Rumunije, a ukoliko ne odu, svakako će docnije individualno ili grupno saopštavati da kao nezaposleni idu iz Rumunije.

4. – Dosada se nijedan profesor ni učitelj, naši državljani nisu izjasnili za rezoluciju Informbiroa i protivu nje su, te radi toga nijedan nije uzet u obzir da i dalje predaje. Njima nije rečeno da je to uslov, već ih prosto ne uzimaju po naređenju Ministarstva prosvete, koje je svakako obavešteno o njihovom držanju.

Kako je i prošli put izvešteno, učitelji i profesori ne mogu da prime platu jer doznake preko banke ne samo za njih već i za Ambasadu od 15 septembra na dalje se ne mogu da podižu, jer sporazum o nerobnom plaćanju nije više na snazi.

Treba hitno da se reši način isplate i njih, kao i ostalih službenika Ambasade.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

AJ;315-10

Ambasador,
R. Jovanović

ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ШКОЛЕ У СЕВЕРНОЈ И ЈУЖНОЈ АМЕРИЦИ

**194 М. Н. МАРКОВИЋ, ПОЛИТИЧКО ОДЕЉЕЊЕ МИП
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ, ШКОЛСКОМ ОДЕЉЕЊУ**

Ministarstvu inostranih poslova

Političko odeljenje

Pov Br. 2348

Beograd, 26 jula 1945.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ
ШКОЛСКОМ ОДЕЛЈЕНЈУ

Београд

Министарство иностраних послова примило је од Генералног консулата у Чикагу акт којим доставља распис које је епископ Дјонисије упutio целокупном свећенству са седнице Епархијског Управног Одбора, одржане у манастиру св. Саве у Libertyville, III, Маја 30-ог о.г. који гласи:

„Епархијски Управни Одбор, такође, на својој данашњој седници решио је да обавести свећенство, црквено-школске општине, српска добротворна и потпона душтва, кола српских сестара и остале српске организације и клубове – да је наша Епархија добивала помоћ од Кралјевине Југославије до 1. маја о.г., и то на име обавезе која је држава као таква имала према Српској Православној Цркви – Патријаршији, Управни одбор сазнао је: ДА ЈЕ ОД 1 МАЈА о.г. НАШОЈ ЕПАРХИЈИ УКИНУТА СВА ДАЛЈА ПОМОЋ КАО И ISPLATE ЕПИСКОПУ, СЕКРЕТАРУ ЕПАРХИЈЕ И ПОМОЋ СВЕЩЕНСТВУ. Родолјубиво Америчко и Канадско Српство то је могло да и очекује с обзиром на нови режим у Београду, али Српство ове Епархије свесно је својих дужности и оно ће истрајати у напорима да се у духу закона своје нове домовине Америке и Канаде и – одржи.

„Због тога што је југословенска влада заузела свој став, познати негативни став у односу на права Свete Српске Цркве у старој домовини и односу на нашу Епархију Америчко-Канадску, Епархијски Уравни Одбор препоручује свима српским црквено школским општинама и црквеним колима сестара и чланству да се југословенски државни званични претставници у будуће ниге не позивају ни на какве год приребе Српства ове Епархије, која са новим југословенским тоталитарним и недемократским режимом не жељи имати ништа“.

Министарству иностраних послова част је доставити предње Министарству просвете, с молбом на знање и евентуалну употребу.

Смрт фашизму – Слобода народу!

По наредби Министра
За Политичког Наћелника
М. Н. Марковић

AJ;313-1-4

**195 АНТОН КРЖИШНИК, МИНИСТАР СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ
ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

Демократска Федеративна Југославија
Министарство социјалне политике
Одељење за уређивање односа и
социјално осигурање
Пов. Бр. 311, 18 август 1945
Предмет: Југословенски исељеници
у Јужној Америци.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

БЕОГРАД

Достављамо вам следећи увод из извештаја ког смо примили од исељеника Николе Вилхара из Монтевидеа а који се односи на културно-просветне прилике наших исељеника у Јужној Америци:

Културном животу наших исељеника требала би наша држава да посвети особиту пажњу. Већи културни контакт са исељеничком колонијом донео би непроцењиве користи нашој земљи, а у првом реду осујетио би однарођавање наших исељеника и њихове дјеце. Такав контакт био би првенствено могућ штампом, надаље честим предавањима о нашој домовини, попураћеним са дијазитивима и филмовима. Ваљало би штампати овдје једну исељеничку новину која би се бесплатно разашила колонији. Такова једна ревија, која би излазила 15-дневно не би представљала велики издатак. Радио предавања на нашем језику једном или два пута недељно дало би добрих резултата. Наши државни представници би што чешће требали посјећивати исељеничке центре.

Школе за дјецу наших исељеника је једно од најважнијих питања. Данас постоје три наше школе подржаване од државе. У ствари три учитеља са двије школе, једна у Буенос Аиресу и једна у 462

Пунта Аренасу. Нажалост обе школе дају слабе резултате, јер учитељи без никакве контроле малу пажњу или никакву не посвећују школи. Учитељ Кукољ у Пунта Аренасу бави се свиме само не школом, да је то довело до тога да му народ неће да даје дјеце у школу. У Буенос Аиресу постоји један учитељ и учитељица. Обојица добри педагози, особито учитељ Гауер. Овај последњи одржава течајеve нашој деци у провинцији са одличним резултатом. Како је међутим био од првог дана присташа Нар. Осл. Покрета то га је Посланство позвало да закључи школске течајеve и да дође у Буенас Аирес где већ двије године имаде посао да реже из новине вијести о Југославији. У Даку су наши исељеници подигли красну школу за своју дјецу и годинама молили да им се пошаље један учитељ. Када послјије много времена у томе нису успјели, аргентинске власти дале су им своје учитеље и тако наша школа у Монтенегрини како се то мјесто зове има властиту школу у којој се однарођују наша дјеца.

Од преко би потребно било појачати наш учитељски кадар у Јужној Америци. Потребно би било шест до осам учитеља са једним школским надзорником за вршење контроле. Отварати школе у нашим исељеничким центрима или школске течајеve од по једну годину дана. Кроз то вријеме ће моћи дјеца наших исељеника, која и онако полазе овдашње школе, усавршити у нашем језику итд. што ће бити један од највећих успјеха да се касније не однароде. Са познавањем језика остају везана уз наш свијет. Саме школе би у многе случајеve подржавали сами исељеници. Учитеље се не би смјело упо-савати у Посланствима или консулатима, већ они би требали да читаво своје вријеме посвете школи и настави.

Од велике важности би био овдје у Јужној Америци један наш културни аташе, како то имаде многе европске земље. Такав претставник требао би одржавати тијесан контакт са исељеницима односно њиховим синовима, овдашњим држављанима који су многи како сам раније споменуо постигли за-видне положаје у јавном животу овдашњих земаља. Преко њих могао би се много подигнути престиж наше земље.

У нашим школама или консулатима потребно би било основати књижнице за нашу исељеничку колинију. наш народ, углавном мануелни радник на ниским зарадама не може да си набавља књиге. Држава би требала преко тих библиотека омогућити нашем исељенику те књиге.

Монтевидео /Уругвај/ 12 априла 1945 г./“

Напомињем да је био учитељ Андрија Кукољ из Јасеница код Сплита послат у Јужну Америку на предлог Савеза организације исељеника у Загребу пре неких осам година. Пошто је заузео отворено непријатљски став према нашој држави треба га отпустити, а учитеља Гајера из Осијека вратити из Посланства у Буенос Аирес на његову дужност у исељеничку школу где је показао леп успех.

Приликом постављања новог особља Посланства, требало би водити рачуна и о именовању једног просветног аташеа и то са седиштем у Чиле где је наша колонија најсвеснија.

Требало би такође озбиљно приступити питању образовања исељеничких библиотека са ода-браним књигама.

Смрт фашизму – Слобода народу!

Министар
социјалне политике,
Антон Кржишник

AJ;313-1-3

**196 МАТИН МЕНЦЕЈ ПОМОЋНИК МИНИСТРА ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА ДФЈ**

MINISTARSTVO PROSVETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
Br. 4096
14 septembra 1945 god. Beograd

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA DFJ
PRAVNI OTSEK

U vezi Vašeg akta Br. 3936 od 10-IX-1945 godine dostavljamo Vam sledeće:

U našoj zemlji provodi se novi školski sistem – po kojem sve škole postaju državne, pa prema tome i sve manjinske škole. na osnovu toga nastojaćemo da u istom pravcu rešimo i pitanje naših škola u drugim državama.

Ukoliko se pitanje naših škola u Americi i neće rešiti potpuno u skladu sa našim gledištem, nastojaćemo da o školama u Americi vodi više brige naša državna prosvetna vlast, pa i u pogledu nastavnog kadra.

Zbog navedenog mišljenja smo da ne treba u Ameriku slati nikakove časne sestre, jer bi se time povećavao broj privatnih, naročito konfesionalnih škola, što nije u našem prosvetnom planu.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Pomoćnik Ministra prosvete,
Менсеј [Мартин]

AJ;313-4-14

197 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ДФЈ

(Београд, 1945.)

SLOVENAČKE ŠKOLE

1. Bethlehem, Pa. škola ima 8 razreda, 8 učiteljica i 246 polaznika.
2. Chicago, Ill 8 razreda, 8 učiteljica, 325 đaka.
3. Cleveland, Ohio, 6102 Glass Ave, N.E. škola ima 8 razreda, 22 učitelja, 1495 polaznika.
4. Cleveland (Collinwood) Ohio 15519 Holmes Ave, N.E. ima 8 razreda, 8 učitelja, 420 đaka.
5. Cleveland (Newburg), Ohio, 3531 East 80 th. Str. N.E. ima 8 razreda, 12 učit. 612 polaznika.
6. Cleveland (Euclid), Ohio 885 East 222 nd St. ima 8 razreda, 5 učit. 156 djece.
7. Denver, Colo, 8 razreda, 6 učit., 162 polaznika.
8. Indianapolis, Ind. 8 razreda, 8 učit., 325 djece.
9. Joliet, Ill, 8 razreda, 19 učit., 836 polaznika.
10. Kansas, Citz, Kans. 8 razreda, 6 učit., 119 djece.
11. Lorain, ohio, 8 razreda, 5 učit., 167 polaznika.
12. Pittsburgh, Pa., 8 razreda, 7 učit. 332 polaznika.
13. Puoblo, Colo, 8 razreda, 12 učit. 318 polaznika.
14. Shebozgan, Wis. 8 razreda, 5 učit. 234 polaznika.
15. Steelton, Pa. 8 razreda, 5 učit. 214 polaznika.
16. Waukegan, Ill, 8 razreda, 8 učit. 343 polaznika.
17. Anaconda, Mont. 8 razreda, 13 učit. 480 polaznika.
18. Bridgeville, Pa. 1 razred, 1 učit. 47 polaznika.
19. Meaderville, Mont. 4 razreda, 5 učit. 179 đaka.

U gotovo svim ovim školama (slovenačkim) podučavaju sestre opatice raznih redova.

Argentina: 1) Buenas Aires, Paternal, slovenska škola otvorena 3. IV 1937. Školu su vodile 3 školske sestre iz Maribora. Uz školu postoji i školska kuhinja za siromašnu djecu (ima ih 19). Ta kuhinja je uzrok, da je škola vrlo napredovala.

2) Vila Devoto, prov. Buenos Aires postojala je slovenska škola.

3) Rosario de Sta Fe. škola je osnovana 15 maja 1938. Na ovoj školi su 2 tečaja: srpsko-hrvatski i slovenački. Školu je vodila jedna školska sestra iz Maribora.

Brazil: 1) Sao Paolo postoji jedna dobro organizovana slovenska škola

Francuska: U Francuskoj je bilo 2 slovenačkih škola, jedna u gradu Ausetz, koju je dvojedobno vodio učitelj Janković; druga u Tuequegnieuh, koju je vodio učitelj Šlibar Anton.

Belgija: su postojale škole odnosno tečajevi u Uysden, Waterschei i Zwartberg. Sve ove tečajeve vodio je učitelj Svatopluk Stoviček. Dne 9-III-1937 otvoren je tečaj i u mestu Cîte, kojega je polazilo oko 15 dece. Također u Seraing-u i okolišnim rudarskim mjestima postojale su škole i tečajevi.

Zatim je bila naša škola u Hoerlenu, Holandiji, i nekoliko škola i tečajeve u Nemačkoj, naročito rudarskom bazenu Ruhru.

AJ;313-4-14

**198 ИНЖ. ЈАНКО ШВАЈГЕР, ПОМОЋНИК НАЧЕЛНИКА
ОДЕЉЕЊА ЗА ИСЕЉЕНИКЕ МИНИСТАРСТВА РАДА ФНРЈ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД**

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA

MINISTARSTVO RADA

Br. Pov. 85

7-V-1947 god. Beograd

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

БЕОГРАД

Predmet: Chile: Godišnji izveštaj jug. škole

U prilogu vam dostavljamo – znanja radi – godišnji izveštaj jugoslovenske škole za 1946 godinu u Antafagasti – Chile – kojeg smo primili od tamošnjeg našeg Poslanstva.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

./ 1 prilog

Pomoćnik načelnika
Odeljenja za iseljenike
ing. Janko Švajger

ПРИЛОГ

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

UPRAVE JUGOSLOVENSKE ŠKOLE ZA 1946 GODINU, A ZA GLAVNU GODIŠNJU
SKUPŠTINU 22-XII-1946 GODINE

Braćo Jugosloveni,

Uprava jugoslovenske škole ima ovim čast podnijeti današnjoj Glavnoj godišnjoj skupštini izvještaj o svome poslovanju, a za školsku godinu 1946.

I UPIS

Upis djece u našu narodnu školu je bio otvoren, kao obično sredinom mjeseca februara oglasima u graskim novinama, kao i gradskim pozorištima, sa ilustrovanim slikama i lijepim natpisima. Tako isto se je posjetilo roditelje u istu svrhu. Obuka je započela dne 4 marta 1946 godine.

II BROJ DECE

Tokom ove godne 1946 bi upisano svega u našu školu: 83 djece i to: 48 muške, a 35 ženske djece, više nego u prošloj školskoj godini.

III ORGANIZACIJA

Tehnička strana naše škole bi organizovana, kako slede: Zabavišta:4-6 god. života i šest školskih godišta osnovne škole od 7-12 god. života, dok personal je bio isti, tj. tri redovite i dvije pomoćne nastavne učiteljske sile, svega pet osoba.

Nastavni plan i program:

Bazirani su na obukovnom nast. državnom planu rep. Chile i uz to obukovni predmeti na našem jeziku: historija, geografija, kultura, narodne pjesme i muzika, herojstvo i vrline naše rase, tako da djeca upoznaju naš lijepi jezik, naše narodne običaje i zaljubi ih se našem rodu i domu, herojskom narodu i republici Jugoslaviji.

IV SVEDODŽBE I BOLETINES:

Svakog školskog mjeseca bijahu izdavane školskoj djeci svjedodžbe o njihovom radu i napretku za dotični školski mjesec, a na uvid njihovih roditelja.

Također svakog školskog mjeseca slan je školski mjesečni „Boletín“ ovdašnjoj školskoj Pokrajinskoj vlasti prema školskim propisima.

V SATOVI: ŠKOLSKE OBUKE:

Satovi školske obuke su bili ujutro od 9 do 11.15, a popodne od 2 do 4.15, dok svake subote jutrom, a popodne praznik.

VI ŠKOLSKI PRAZNICI:

Bijahu svi državni i narodni raznici Republike Chile, kao što i naši narodni i državni praznici, za kojih se je prigoda održavalo školskoj djeci prigodne govore o značaju istih, bilo naših ili čileanskih, da im se time ucijepi ljubav i štovanje sprem domovine.

VII ŠKOLSKI IZLET: U počast našeg narodnog i državnog praznika 29 nov. bi priređen školski izlet autobusom škole u bližnju okolicu „La chimba“ eda to posluži kao osjećaj ljubavi i sjećanja našoj djeci na domovinu njihovih predaka F.N.R. Jugoslaviju.

VIII GODIŠNJI ISPITI:

Ovogodišnji godišnji ispiti u našoj školi su održati dne 9 dec., dobrim rezultatima, kao obično. Kao državni delegat Pokrajinske školske vlasti sudjelovao je g. prof. Luis Contreras Estay, a kao zastupnici Jugoslovenskog školskog vijeća g. Petar Martinić R., Pretsjednik J.S. Vijeća i Andrija Buljević M. blagajnik J. S. V. – te upravitelj škole, - sastavljajući ovako ispitnu komisiju.

O tome je sastavljen ispitni zapisnik, kao konstatacija, nalazeći se – isti u knjizi „Posjeta“, čiji prepis se dostavlja ovdašnjoj Pok. školskoj vlasti, kao što se i ovde u prepisu prilaže ovom godišnjem izvještaju, radi uvida i konstatacije.

IX REZULTATI USPJEHA:

Godišnji rezultati uspjeha i napretka školske djece, a za školsku godinu 1946 je bio kako to slijedi:

Otpuštenih iz škole nvršenim 6 godištem	2
Prošlo u viši razred u sve	54
Promaknutih uvjetno u viši razred	2
Nepromaknuto	2
Djeca u zabavištu na koncu škol. g. 1946	11
Istupilo tekom škol. g. 1946 usve	12
USVE DJECE UPISANO U 1946 G	83

X ŠKOLSKI AUTOBUS:

Za mjesec mart, prvi školski mjesec smo imali auto za prevoz školske djece, ali pošto broj školske djece se znatno povećao morali smo tražiti sigurnije sredstvo prevoza, i imali smo za sreću naći jednu od najboljih Gondola-autobusa No. 42, koji nam je učinio najnižu ponudu u iznosu od dolara 3.000.- mjesečno, dok jedan drugi nam je pitao dolara 5.500.-

Ali kako je za nas veliki izdatak mjesečno dolara 3.000.- a djeca plaćaju znatno manje, to je nastajao gubitak i to ništa manje nego iznos od dolara 1.000.- Ali nismo mogli ovaj tako nužan i dobar prevoz djece da ukinemo, pošto radi velikih daljina, mala djeca, naročito, ne mogu doći u školu na drugi način, a i za veću djecu jeste ovo najsigurnije sredstvo i garantija.

Gubitak se pokrio od ulazaka naših redovitih članova, a što je za školu od ogromne važnosti, i da nemamo tog ulazka, svaki od vas vidid da bi škola došla u teško stanje, i baš naši redoviti članovi su spas naše škole i pomažu njeno redovito funkcionisanje. Gubitak u 1946 godini bio je u iznosu od dolara 10.000.- Članarina redovitih članova tokom 1946 godine je bila usve: dolara 10.983. Evo na ovaj način se je moglo da spasi školu od gubitka, i osigura joj rad.

XI ČLANSTVO ŠKOLE

U 1945 godini smo organizovali redovito članstvo naše škole, preko stotinu članova, sada ih imade oko 90. Od silne i velike koristi je po našu školu da se učini za njenog člana svaki dobar Jugosloven, jer time doprinya opstanku i napretku škole i nacionalnog odgoja naše djece ovdje rodjene.

Da je to od vrlo važne koristi za naš ugled, za dobar i nacionalan odgoj naše djece, to je jasno svakom rodoljubu.

Zahvalni smo svima našim redovnim članovima na ovoj tako korisnoj potpori našoj školi i nacionalnom odgoju naše djece, molimo ih da u tome ustraju, jer to znači biti patriota na djelu, kao preporučamo i molimo ostale, koji nisu članovi naše škole da se uišu i tako dokažu svoju nacionalnu svijest i rodoljublje, lozinkom: „PROSVJETOM K SLOBODI“.

XII ŠKOLARINE:

Su redovito naplaćivane svakog mjeseca, mjesec unapred i tekom ove školske godine bi usve naplaćeno.

Mart i april	dolara	9.910.-
Maj	”	6.020.-
Jun	”	5.060.-
Jul	”	5.380.-
Av gust	”	5.020.-
Septembar	”	4.650.-
Oktobar	”	5.460.-
Novembar i decembar	”	10.026.-
Svega	dolara	51.526.-

Fud. Yug. Bef. P. Baburizza za 1946 g.	”	12.000.-
Od redovitih članova škole u 1946 g.	”	10.983.-
Od naše Agencije „La Chilens Coosolidada“ u 46.	”	8.000.-
Usve čini primitak od	dolara	82.509.-

XIII NAŠA AGENCIJA OSIGURANJA – „La Chilens Consolidada“

Naša agencija osiguranja je osnovana tekom 1940 godien i zapčela radom i do danas je ona dala našoj školi krasnih koristi, bez koje bi bilo teško ju izdržavati i financirati.

Poslovanje Agencije je bilo vrlo aktivno u pslovnoj godini 1946.

Agencija je imala 31/XII 1945. g. usve:

osiguranja u iznosu od: dol. 2.545.000.- Saldo za 46. g	dol.	2.545.000.-
U 1946 g. postignuto novih osiguranja u iznosu od	”	1.851.952.-
Ukupni iznos osiguranja na 31-XII-1946 godine:	Dolara	4.396.952.-

Tokom poslovne godine 1946 okt. 45/okt. 46 učinjene su 13 likvidas. i odaslato u Santiago „La Chilens Consolidada“ primas u iznosu od dolara 73.024.50.-

Zadržato u našu korist za račun od 20% samo 14%	”	11.908.70.-
Naš tek.račun na Banco de Londres u A. del. Sur.	”	8.688.56.-
Učinjeno tekom 1946 g. 26 pologa u iznosu od	”	85.886.36.-

Naša Agencija ima usve 31-XII-1946 clijenata 90 sa 107 polica. Ima da se naplati do konca 1946 primas usve: dol. 24.777.15

Jugosl. škol. Vijeću je preato usve u 1946 g. iznos od dol. 8.000.-

Tekom poslovne godine 1946 bilo je kontratirano usve: ” 34 nove pol

Iza svih izloženih podataka poslovanja naše Agencije osiguranja se jasno vidi njen odličan napredak u 1946 god. I koliko je to korisno za našu školu.

Potrebno je da svaki Jugosloven dade svoja osiguranja svojoj narodnoj školi, jer time je pomaže, bez da dadne ma i jednu paru iz svoga džepa. Imademo živu nadu da će svaki dobar Jugosloven radje dati svoje osiguranje svojoj školi jer tako ćemo moći da našim osiguranjima našu školu izdignuti na zamjernu visinu, pokazati u ovom gradu našu narodnu svijest i osigurati dobar i siguran opstanak našoj školi, a djeci našoj naš narodni odgoj. što bi značilo izvanredan naš narodni prestiž u tuđem svijetu.

XIV ZATVOR ŠKOLE (14-XII-1946 godine)

Zatvor škol. god. 1946 je uslijedio dne 14-XII-1946 sa uobičajenim „teferićem“ u počast naše male dječice, kome sudjelovale članovi J. S. Vijeća, roditelji i prijatelji djece i škole. Bilo je deklamovanja, pevanja itd. Potom bijahu podeljene školske svedodžbe djeci, njihove školske radnje, nagrade i igračke djeci Zabavišta. Na ovaj način bi zaključena godina 1946.

XV UPIS NAŠE I STRANE DJECE U NAŠU NAR/JUG. ŠKOLU

Iz svega izloženog vidite draga braćo što i kako se radi u našoj školi, a za njeno dobro i napredak, a time i naše djece ovdje rođene, a nama na diku i čast.

Vaša pomoć i saradnja je dosada bila dobra, bilo upisom vaše djece u svoju narodnu školu, ili kao redoviti članovi ili pak davanjem vaših osiguranja, a ta saradnja u idućoj 1947 g. u svakome pogledu ima i treba biti mnogo bolja, i da na koncu iste budemo imali još bolje rezultate u svakome pogledu.

Ujedno morate poraditi da i vaši prijatelji čilenci ili stranih naroda, upsuju svoju djecu u našu školu kao i daju svoja osiguranja našoj školi. Tako ćemo polučiti divne rezultate.

Mlada i nova Federativna Narodna Republika Jugoslavija treba pomoći i rada. Treba ona naše ljubavi, jer smo mi posazvati da olakšavamo njene patnje dobivene ratom, i olakšavamo našima na domu neimaštinu, eda se tako čim prije podigne Jugoslavije i naši, i uzmognu krenuti sigurnim u bolju i lijepšu budućnost.

Sve to ćemo uspješno postignuti našim složnim i konstantnim narodnim radom, pa zato na rad na čast domovine.

Ne zaboravite draga braćo, da i naša škola je jedan od glavnih puteva, koji vodi ka napretku, patriotizmu i domovini.

AJ;315-3-10

Upravitelj jug. Škole
Marko Biskupović, s.r.

СРПСКА НАРОДНА ШКОЛА У ТРСТУ

199 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ДФЈ

MINISTARSTVO PROSVETE

DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Br. 6542

novembra 1945 god. Beograd

MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA

Političko odeljenje

BEOGRAD

Od upravitelja srpske škole u Trstu primili smo dopis:

„Srpska osnovna škola u Trstu obraća se tom Ministarstvu sa sledećim izveštajem i molbom:

Ova škola, ustanova Srpske prav. opštine u Trstu, osnovana je 1792. g. te je jedna od najstarijih škola našeg primorja. Ona je radila skoro neprekidno do rata 1941. g. Tada je prekinula rad (6 aprila), a njeni nastavnici internirani u Bolonju do 26 oktobra iste god. U međuvremenu biv. fašistička vlada ukinula je 200 godišnju autonomiju ovd. Srpske opštine i postavila svog komesara koji je likvidirao školu i nastavnike dok su još bili u internaciji. Tako su nastavnici ostali bez službe za celo vreme rata pa i dalje bili progonjeni i hapšeni.

Po olobođenju Trsta u maju o.g. naše ovdašnje vlasti (Pok. nar. osl. Odbor za Trst i slov. primorje), postavilo je za upravitelja Srpske opštine Đerasimović Velimira učitelja, te se pristupilo i spremanju otvaranja Srpske škole. I pošto je opštini povraćeno predratno statutarano stanje, otvorena je i škola 22 oktobra o.g.

U školi sada rade stari nastavnici i to: Subotić Katarina (od 1908) i Đerasimović Velimir (od 1927). Oni su od 1929 g. bili priznati kao državni činovnici i plaćani od Min. prosvete sve do aprila 1941. g. Od Srpske opštine dobijaju samo minimalnu pomoć, te s obzorim na teške fin. prilike opštine i veliku skupoću, molimo Ministarstvo da bi se pomenutim nastavnicima isplatile zaostale prinadležnosti od aprila 1941 g. do sada, a isto tako da b im se i u buduće isplaćivale prinadležnosti”.

Da bi se sredile prilike te škole, molimo Ministarstvo inostranih poslova da nas izvesti, da li je Pokr. Nar. os. odbor za Trst i Slov. Primorje nadležan za njihovo postavljenje, odnosno ako u Trstu postoji naše zastupništvo, koje vodi nadzor nad tom školom. Za regulaciju plata potrebni su nam podaci:

1)dekret kojim su bili primljeni u drž. službu,

- 2) iznos plate, koju primaju od crkveno-školske opštine,
- 3) koliku platu /grupu/ su imali do 1941 godine i blagajna gde su je primali,
- 4) karakteristika o njihovom političkom držanju.

Pored toga upraviteljstvo škole neka šalje izveštaj o broju upisane dece po odeljenjima.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

AJ;313-4-14

Načelnik odeljenja za školstvo,
Stevo Desić

ОСТАЛЕ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ИСЕЉЕНИЧКЕ ШКОЛЕ

200 М. ЈОВАНОВИЋ, ПРЕДСЕДНИК УДРУЖЕЊА ЈУГОСЛОВЕНА У ФРАНЦУСКОЈ– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

NARODNO OSLOBODILAČKI POKRET
JUGOSLOVENA U FRANCUSKOJ
MOUVEMENT NATIONAL DE LIBERATION YOUGOSLAVE
I, BOULEVARD DELESSERT
PARIS – 16

Paris, 21 jula 1945

MINISTARSTVU PROSVETE
FEDERALNE VLADE JUGOSLAVIJE

BEOGRAD

Druže ministre,

Ima u Francuskoj mnogo jugoslovenske dece, koja slabo ili nimalo ne znaju svoj jezik, a naročito ne znaju čitati i pisati.

Od oslobođenja pojavila se velika želja, među našim iseljenicima da se ta praznina popuni. Sa svih strana stižu zahtevi za osnivanje tečajeva za učenje naše dece. A naročito se želi iskoristiti ovaj školski raspust kad djeca ne pohađaju francuske škole.

Samo mi nemamo nikakvih udžbenika. Zato vas molimo, da nam najhitnije pošaljete:

150 bukvara Slovenačkih,
25 hrvatskih,
25 srpskih.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Predsednik
„Udruženja Jugoslovena u Francuskoj“
M. Jovanović

AJ;313-4-14

201 ВЕЛИША ТОШОВИЋ, В.Д. ШЕФА РЕГИОНАЛНОГ ОДСЕКА МИНИСТАРСТВА ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Ministarstvo inostranih poslova
Demokratske Federativne Jugoslavije
О. Бр. 1521 – Гр. 332

Београд, 15 фебруар 1946 год.

Предмет: отварање југословенске
основне школе у Солуну

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАСТАВУ ФНРЈ

Београд

У вези писма Министарства просвете ФНРЈ бр. 4851, од 6 октобра 1945 године, а по предмету могућности набавке школског материјала и снабдевања Југословенске основне школе у Солуну потребним намештајем и инвентаром, Министарству иностраних послова част је извести Комитет за школе и наставу ФНРЈ да је од Генералног консулата ФНРЈ у Солуну примило следећи извештај:

„Један део инвентара наше основне школе у Солуну налази се расејан по разним грчким школама. Исти су за време окупације Бугари пренели у своју школу и тамо се налазио све док нису набавили за своју школу нов инвентар.

Инвентар наше основне школе скоро немогуће је пронаћи, јер од бојазни прогона од стране грчких власти, нико неће да посведочи да је тај инвентар наш. Требаће извесно време, да се од овог инвентара нешто спасе, али у сваком случају требаће нешто и новог набавити.

Генерални конзулат ће накнадно доставити приближан прорачун мањкајућег материјала, док би учила требало набавити у Београду, јер их у Солуну није могуће пронаћи, а ранија су нестала у целини.

Мањкајући материјал може се набавити у року од два месеца.

Учила би требало набавити за око 25 деце“.

Министарству иностраних послова част је доставити предње, знања ради.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

В.Д. ШЕФА
РЕГИОНАЛНОГ ОТСЕКА,
Велиша Тошовић

MINISTARSTVU PROSVETE SRBIJE

BEOGRAD

U Solunu (Grčka) biće otvorena ponovno srpska škola za decu tamošnje kolonije. Stoga vas molimo, da nam predložite učitelja koji ima dobru karakteristiku da bi ga mogli što pre postaviti. Predlogu priključiti opširnu karakteristiku. Pre no što nam pošaljete predlog pribavite i mišljenje Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, da li može predloženo lice putovati u inostranstvo.

Ovaj predmet smatrati kao hitnim.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ,
Mencej Martin

MINISTARSTVO PROSVETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
Br. 5164
25. oktobra 1945 god.

Gosp. prof. Jovan Velić

BEOGRAD
Deligradska ulica 26 a

U Vašoj kući u Solunu je bila do god. 1941 smeštena srpska osnovna škola za jugoslovenske državljane. Želja naše kolonije u Solunu je, da se ova škola obnovi. S toga molimo Vas, da bi došli u ovo ministarstvo, da se dogovorimo zbog kirije za zgradu. Da i mogli što pre početi sa organizacijom škole molimo Vas, da biste došli odmah po prijemu pisma, te da donosiocu pisma naznačite vreme dolaska.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Načelnik odeljenja za školstvo,
[Стево Десић]

AJ;313-4-14

202 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ ФНРЈ
(Београд, 1945/46)

ПИТАЊЕ
ИСЕЉЕНИЧКИХ ШКОЛА И КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИХ УТАНОВА
НАШИХ НАРОДА

Савезно министарство просвете мора се бринути за школе и друге просветне установе наших народа у иностранству, као установа, која има за задатак, да сређује просветне прилике наших народа.

Из тог разлога је Министарство просвете ФНРЈ замолило актом бр. 6474 од 15-XI-1945 г. Мин. социјалне политике ФНРЈ за податке о исељеничким школама и том приликом обавестило да ће се приступити и изради нацрта за побољшање просветних прилика наших исељеника. Исто тако је замолило под бр. 6478 од 15-XI-1945 г. Мин. иностраних послова, да оно прибави податке преко амбасада о садашњем стању исељеничких школа и учитеља. У исто време је замолило и сва министарства просвете народних република, да пошаљу извештаје да ли имају какве везе са исељеницима својих народа и да ли воде евиденцију о исељеничким учитељима. Одговори које су послали Србија, Црна Гора, Македонија, Босна и Херцеговина били су негативни. Словенија нас је обавестила, да се сви исељенички учитељи осим Јанка Јанковића, који је био у Француској, налазе у Словенији. Хрватску смо обавестили и у погледу школе у Пунта Аренас у Јуж. Америци држ. Чиле. Преко Мин. социјалне политике ФНРЈ примили смо допис исељеничких школа које су постојале пре рата, израђен са стране Мин. социјалне политике Хрватске.

У иностранству постоје прилично јаке насеобине наших народа, који су се морали иселити принуђени социјално-економским приликама свог родног краја. Поред тих исељеника има много и оних, који су због некадашњих политичких прилика напустили родну земљу и отишли у иностранство /Приморски Словенци и Хрвати/. Велики дио тих исељеника живи у насељима где постоје разне социјалне, културне, политичке и верске организације, које одржавају школе и имају довољно новина и издају и књиге на језицима наших народа. Нарочито у САД постоје јаке организације Срба, Хрвата и Словенаца. Министарство просвете у предаприлској Југославији није се посебно бавило тим питањем, него је само постављало учитеље за ткзв. југословенске школе на иницијативу исељеничких организација, а Мин. иностраних послова је тим учитељима давало плате. Мин. социјалне политике је било оно, које је водило главну бригу о исељеницима и било са исељеничким организацијама у вези.

Наша Федеративна народна република Југославија, као држава у којој сва власт припада баш радном народу, је сасвим у другом односу према радничким и сељачким исељеницима наших народа, него што је била некадашња Југославија. Данас није циљ експлоатација наших исељеника, него њима пружити сву могућност, да буду чим тешње везани са родном земљом и да им се даде сва могућа подршка. То је потребно и због тога јер је наша реакција у иностранству за време народно-ослободилачке борбе водила пропаганду против покрета народа Југославије и данас још врши пропаганду.

Да би омогућили нашим исељеничким организацијама набавку нових књига и ревија послало је Мин. просвете ФНРЈ допис свим мин. просвете нар. република да код штампања књига и уџбеника воде и рачуна о нашим народима у иностранству, тј. да одређен број задрже за књижнице исељеника и њихове школе. За књиге које су већ изашле замолили смо, да нам пошаљу извештај број, да би њих доставили исељеничким организацијама. У том погледу доставља књиге и омладинске ревије досад само Словенија. Хрватска и Србија исто тако припрема да пошаљу преко мин. просвете књиге за наше организације у Француској.

За правилан рад потребно је створити нацрт, зато је Мин. просвете замолило Мин. иностраних послова и социјалне политике, да би заједнички решавали та важна питања.

Док не прибави Мин. иностраних послова тачне податке о исељеничким школама, учитељима би могла служити и стара статистика.

По тој статистици је свега 90 исељеничких школа, 3 конзуларне са укупно 316 одељења. Од тога је 14 школа одржавало Мин. просвете односно Мин. иностраних послова. У тим школама је радило 34 учитеља југословенских држављана. У САД /УСА/ било је 69 школа са 295 одељења и то:

19 хрватских основних школа са 102 одељења,

31 српских основних школа са 31 одељења осим 3 учит. осталих парохи,

19 словеначких основних школа са 162 одељења

Те школе су редовите, наставни језик је енглески /американски/, а језици наших народа поучавају се као облигатан предмет. Као учитељице намештене су сестре редовнице у хрватским и у словеначким школама. Редовитих школа је око 40 са око 18.000 ђака.

Поред тих школа постојале су 2 исељеничке школе са 2 учит. држ. Југославије. У Канади биле су 2 исељеничке школе са 2 учитеља држ. Југ. У Аргентини било је 8 школа /3 хрватске, 3 словеначке, са 5 одељ., 2 српске односно црногорске школе/. У Чиле-у је држ. хрватска /Пунта Аренас/ са 2 одељења /учит. из Југ./, и приватна хрв. у Антофагаста са 4 одељења. У Уругвају води 1 течај југ. дописник, и 1 словеначка осн. школа. У Аустрији 1 југ. школа са 1 учит. из Југославије.

У Европи биле су исељеничке школе и јез. течајеви: у Француској 2 слов. школе, у Белгији 5 слов. течаја водио 1 учитељ, Холандија 1 учитељ, Немачка /Вестфалија/ 1 учитељ.

Осим тих исељеничких школа биле су и ткзв. конзуларне школе у Трсту са 2 одељења /српска одржавана од црквено-школске општине, а учитељи примали су плате од мин. просвете/, у Солуну у Грчкој била је и школа са 2 одељења, у Цариграду 1 школа са 1 одељењем.

Према томе Министарство просвете ФНРЈ би се морало старати о овоме:

1. Поставити у некадашње исељеничке школе наших народа учитеље, који су за то подесни. Потребно је некоје учитеље изменити због политичког става.

2. Добити везу са свим школским одборима због одашиљања наших учбеника и књига за ђачке библиотеке.

3. Учитељима, који су намештени од ФНРЈ испословати посебан додатак на плату, који би износио 20-40% и то према валути земље у којој неко служи.

4. Културно просветним установама редовно достављати наше књиге, новине и ревије, које ће-мо достављати преко мин. иностраних послова, а мин. просвете нар. република ће их слати мин. просвете.

5. Организацијама наших народа ићи у сусрет, да добију везе са фискултурним, просветним и УСАОЈ организацијом.

6. Створити преглед свих просветних и културних установа наших народа у иностранству.

К. тачки 1. Мин. просвете НР Словеније послало је предлог, да би се створио потребан кадар учитеља, да има намеру за идућу школску годину преузети у потпуну оскрбу 10 ђака и то: 4 из Француске, 4 из Вестфалије, 1 Белгије, 1 из Холандије и то из редова наших исељеничких фамилија, под условом да раде после примања учит. дипломе, као исељенички учитељи. Тај предлог је веома позитиван и хоћемо ми за њ заинтересовати сва мин. просвете нар. република.

2. Други предлог којег је послала Словенија је у погледу претплата наше штампе и то недељног издања пол. листова, који би слали авионом поштом у Париз и да се тамо растура по већим центрима где бива наш народ. Амбасада би морала преузети сакупљање и новац би се употребио за трошкове око исељеничких учитеља.

3. За САД и Јуж. Америку потребно би било наћи везу омладинских организација наших исељеника са УСАОЈ-ем да би се спречио штетни уплив сестара редовница у школама. Мин. просвете ће позвати УСАОЈ, да и сам преко светске омладинске организације дође у везу са нашим народима и да њима пошаље своје едиције књига и новина.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!

AJ;313-4-14

ВИСОКЕ ШКОЛЕ, УНИВЕРЗИТЕТИ И ИНСТУТИ

203 СТЕВО ДЕСИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ШКОЛСТВО У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ, ХРВАТСКЕ И СЛОВЕНИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 1531

5. јуна 1945 год. Београд

Послано: Министарству просвете Србије,
Хрватске и Словеније

Пред задацима од далекосежног значаја и на прагу прегнућа широких размера, и универзитета и високе школе морају хитно приступити решавању мноштва проблема.

Ови проблеми углавном се сврставају у категорију персоналних и у категорију материјалних услова који су уско повезани са наставним плановима и програмима. Треба додати томе и извесна гледишта из питања која се односе на студенте.

Пре но што би се ушло у срж оклопа истакнутих проблема, не би било излишно, како персоналном тако и у материјалном смислу, узети у обзир и анализати главне недостатке који су постојали још у времену пре рата. Од интереса је сетити се недостатака у наставничком кадру а исто тако и већ тада појављених потреба за изменом делова наставничког кадра, као и разлога који су изазвали овакве потребе.

Персонална питања.

Приступајући решавању самог сплета напред означених проблема, долазимо на прво питање као најпрешније за решење тј. Питање наставничког кадра. Наиме, да ли су сви данас потребни наставници на лицу места и који су они који недостају, односно је ли попуњавање њихових места веома хитно и веома важно? Овамо ваља додати одмах још и то, да треба неизоставно утврдити, да ли постојећи наставнички кадар задовољава захтеве данашњег духа времена, како у стручном тако и у моралном погледу.

Треба хитати са отклањањем фашистичког духа из наставничке средине: организовати рад су-да части: пожуриати са њиховим одлукама као и са одлукама других власти уколико по овим истим питањима поступају.

Време је да се помишља и на то, како да се наставнички кадар попуни, односно створи; какве су мере у том циљу препоручљиве; уколико је могуће треба их одмах предузимати.

Исто тако, ваља овде поставити питање начина одабирања наставничког кадра уопште, а нарочито, с обзиром на данас постојеће послератне прилике. Са овим се, најзад, повезује блиско и заузимање начелног става о томе, како треба организовати припремање и изградњу наставничког кадра, како у скорој тако и у даљој будућности.

Материјална питања.

И пре рата већ, питање смештаја универзитета, високих школа, факултета, отсека итд. Појављивало се у сасвим акутној форми, задајући брига којима ни тада није увек налазило лека. Последнице рата несумњиво да су на ове прилике негативно дејствовале и свакако се поставља питање, шта да се ради због насталих промена. Наравно да се намеће хитан рад и од интереса је знати шта је већ по свему томе учињено и шта се још може учинити.

Поред наведеног, има још и других материјалних питања. Има ли, наиме, могућности рада у институтима, библиотекама, лабораторијама, огледним станицама као и да ли има довољно разних учила и шта је учињено да се појављене потребе задовоље као и у коликој мери оне могу бити задовољене?

Питање наставног плана и програма. У вези описаних персоналних и материјалних услова неминовно искрсава питање о томе да ли се може изводити ранији наставни план и програм односно да ли већ и за први школски рад, који нам претстоји треба израдити какав други наставни план и програм.

И скоро будућност уосталом намеће изразу потпуно новог наставног плана и програма. Које би биле њихове основне црте? Приликом израде наставног плана и програма треба неизоставно и пажљиво узимати у обзир новостворене привредне, политичке, социјалне, Здравствене, техничке, културне, моралне и духовне услове живота у народу. Овде се, поред осталог поставља као једно централно питање: неговање науке с једне стране и стварање кадрова с друге стране. Да ли већ сада постоје предлози за ово и какви су они предлози?

Предстојећи школски рад налаже да се предузму и многе друге припреме: треба их организовати што пре и без одлагања. Нарочито, потребно је хитно приступити решавању питања која потичу од непризнавања школског рада из времена окупације. Осим тога, с обзиром на постојеће прилике, свакако је доведена у питање могућност школског рада у предатним размерама; вероватно је да ће у бројним случајевима овај рад бити умањен, па је од интереса установити праве разлоге за ово. Можда ће се, с друге стране, постављати захтев и за школским радом обимнијим од предатног. Несумњиво је важно утврдити разлоге оваквој евентуалној појави и наћи решење за исту. Поставља се, најзад, и питање одвајања извесних факултета од универзитета. Да ли је стварно корисно и целисходно издвојити стручне факултете и високе школе у специјална тела односно институте и евентуално их ставити ван надлежности ресора просвете?

Надлежност над универзитетима и високим школама.

Ваља извидити и размислити о томе, да ли, с обзиром на постојеће задатке универзитета и високе школе., треба исте ставити у компетенцију савезних власти или их пак оставити у оквиру појединих федералних јединица.

Питање издржавања ученика и стипендија.

Питање издржавање ученика сада нам се намеће у много ширем обиму услед осиромашења народних слојева као последице рата. Требало би испитати и наћи могућности да се ово питање најцелесходније реши с обзиром на стварно стање. Испитати нарочито могућности збрињавање студената кроз студентске домове и студентске мензе. Посебно се задржати на питању стипендија.

Питања убјеника.

Општим променама које су настале а нарочито променама у наставном плану и програму, јасно је, да многи стари убјеници више неће моћи да послуже. Зато се ово питање, такође, намеће као актуелно. Свако мишљење које би и најмању олакшицу донело у овом погледу, много ће да користи па га треба свестрано проучити.

Питање испита и испитивања.

Било је у старом систему много чега по овоме питању, што није одговарало савременом схватању народних универзитета и високих школа. Нужно је да се учине извесне измене, такве измене које би нам давале кадар свршених студената доброг стручног знања и солидног општег образовања. Ако је оцена нужна, она мора да буде израз стварне спреме а испитивање мора то да омогући. Начин испитивања и устројство испита – требао би, такође, размотрити.

Дужност и права ученика.

Овом питању треба посветити особиту пажњу. Јер, ако се ученицима намећу извесне дужности према школи, наставницима и народу разумљиво је, да и извесна права из тога проистичу. На универзитетима у бившој Југославији стално се тежило тако звано деполитизирању, са изговором, да би се повећало код студената интересовање и воља за стручним радом, а међутим разлози су били сасвим други. Огроман удео који је наша студентска омладина унела у народно ослободилачку борбу, захтева да се тој омладини дозволи слобода политичког изграђивања кроз школска удружења и школску штампу. Задаци студентске омладине, свакако, постају много шири и обимнији али и права такође. Разумљиво је да би за то требало поставити један здрав однос између школских власти – студената и њихових удружења, такав однос који би унео пун рад и међусобно разумевање.

Сви ови проблеми а и многи други, који по природи ствари ничу из крила горе наведених и које ваља такође брижљиво анализирати, пружају основни материјал за извлачење општих линија за једнообразну школску и уопште просветну политику као и за координацију сваког одговарајућег рада свих федералних јединица ДФЈ.

Са свега изложеног потребно је што пре доставити савезном Министарству просвете сва важна питања, гледишта и резултате по свим овим проблемима.

Начелник
Одељења за школство
[Стево Десић]

204 ЧЕДОМИР МИНДЕРОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАУКУ, УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за науку, уметност и културу

Број: 32415

17 април 1945 год. Београд

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

БЕОГРАД

По вашем захтеву Бр. 3743 од 5-IX-1945 год. Достављам Вам се тражени извештај о броју студената који желе да студирају у 1945/46 години на Универзитету у Београду и Економско-комерцијалној високој школи у Београду.

I

Укупан преглед бројног стања пријављених студената по факултетима Универзитета у Београду је следећи:

	нових	старих	свега
Технички факултет	2.950	264	3.214
Медицински факултет	3.968	822	4.790
Ветеринарски	202	206	408
Пољопривредно-шумарски фак.	1.344	127	1.471
Правни факултет	705	1.419	2.124
Филозофски факултет	834	524	1.358
Богословски факултет	84	83	167
Свега:	10.087	3.445	13.532

На економско-комерцијалној високој школи је: 5.002.

II

Преглед бројног стања по отсецима и групама на појединим факултетима Универзитета у Београду је следећи:

1) ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ

	нових	старих	свега
Архитектонски отсек	398	48	446
Грађевински отсек	381	48	429
Машински-електротехнички отсек	1.432	101	1.533
Технолошки отсек	739	67	806
Свега:	2.960	264	3.214

2) МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

	нових	старих	свега
Медицински отсек	3.165	741	3.906
Фармацеутски отсек	803	81	884
Свега:	3.968	822	4.790

3) ВЕТЕРИНАРСКИ ФАКУЛТЕТ

	нових	старих	свега
	202	206	408
Свега:	202	206	408

4) ПОЉОПРИВРЕДНО-ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ

	нових	старих	свега
Пољопривредни отсек	1.058	66	1.124
Шумарски отсек	286	61	347
Свега:	1.344	127	1.471

5) ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

	нових	стариx	свега
	706	1.419	2.124
Свега:	706	1.419	2.124

6) ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

	нових	стариx	свега
Група	52	37	89
Теориска математика	2	1	3
Примењена математика	2	-	2
Астрономска група	5	10	15
Физика	10	15	25
Физичко-хемиска	-	2	2
Хемиско-физичка	10	3	13
Хемиска	12	12	24
Практично хемиска	1	2	3
Миниролошка-петрографска	39	39	78
Биолошка	16	8	24
Физичко-географска	4	6	10
Антропо-географска	13	10	23
Група за народни језик	58	35	93
Група за нр. језик и књижевност	34	16	50
Група за народну књижевност	53	8	61
Словенска група	3	13	16
Класична група	-	1	1
Ориентална група	127	81	208
Романска (Француски језик)	3	5	8
Романска гр. (Италијански језик)	63	79	142
Германска група (Енглески језик)	1	14	15
Германска група (Немачки језик)	31	3	34
Народна историја	33	8	41
Општа историја	60	20	80
Историја уметности	37	-	37
Упоредна књижевност	4	8	12
Етнолошка група	52	7	59
Филозофска група	7	4	11
Психолошка група	98	64	162
Педагошка група	4	-	4
Пријавило се за журналистику			
Пријавило се преко поште без назначења семестра и група	13		
Свега:	834	524	1.358.-

7) ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ

	нових	стариx	свега
	84	83	167
Свега:	84	83	167

Преглед бројног стања студената на Економско-комерцијалној високој школи у Београду по семестрима је следећи:

У I семестар као нови студенти:	Свега	
мушкараца:	1.052	
женских:	1.604	3.106
У III и IV семестар (II година) као стари студенти:		

мушкараца:	677	
женских:	281	958
У V и VI семестар (III година) као стари студенти:		
мушкараца:	391	
женских:	153	544
У VII и VIII семестар (IV година) као стари студенти:		
мушкараца:	113	
женских:	9	122
Укупно		5.002.-
СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!		

Начелник Одељења
за науку, уметност и културу

AJ;313-5-25

**205 КОНДИЋ, НАЧЕЛНИК ОПШТЕГ ОДЕЉЕЊА У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

MINISTARSTVO PROSVJETE
NARODNE VLADE BOSNE I HERCEGOVINE
Broj: 4690/45
28 septembra 1945 god. Sarajevo
Predmet: Brojno stanje studenata

MINISTARSTVU PROSVJETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
BEOGRAD

U vezi broja 3743 od 5 o.m. dostavlja se približan broj studenata sa teritorije federalne Bosne i Hercegovine koji žele da se upišu u školskoj godini 1945/46 na univerzitete i visoke škole i to:

u Beogradu.....	162	kandidata
u Zagrebu	86	"
u Sarajevu	1	"
u Ljubljani.....	1	"
u inostranstvu	8	"
Nije navedeno gdje		
Žele studirati.	60	"
SVEGA:	318	"
Po strukama i fakultetima prijavilo se je:		
za medicinu	86	kandidata
agronomiju	44	"
farmaciju	20	"
filozofiju.....	30	"
sociologija	1	"
tehnika.....	52	"
tehnologiju	1	"
mašin. tehniku	4	"
građevinarstvo.....	7	"
elektro-tehn	3	"
hemiju	6	"
rudarstvo	2	"
političku ekonomiju.....	7	

veterinu	4	"
komercijalu	21	"
vojniu akademij.....	1	"
pravo	20	"
šumarstvo	5	"
Svega:	318	kandidata.
Smrt fašizmu – Sloboda narodu !		

Načelnik opšteg odjelenja:
Kondić

AJ;313-5-25

**206 ПОМОЋНИК МИНИСТРА НАРОДНОГ ЗДРАВЉА ДФЈ – МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ,
БЕОГРАД**

МИСТАРСТВО НАРОДНОГ ЗДРАВЉА
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 4954

1 октобар 1945 г. БЕОГРАД

МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ Д.Ф.Ј.

Београд

У вези вашег акта бр. 3742/45 извештавамо вас, да је за обављање службе здравствена заштита народа у Д.Ф.Ј. потребно око 15.000 лекара укупно и 2500 апотекара.

Број лекара којима здравствена служба располаже сада износи око 3.500, а апотекара око 1200.

Наши факултети даваће годишње око 800-900 лекара о око 150 апотекара, али тек после 6, односно 4 године. Дотле ће завршити студије око 1800 лекара и око 200 апотекара, који се данас налазе на студијама.

Потребе у стручњацима за поједине гране медицине су следеће:

1. Акушери	500	минимум	1500	максимум
2. Педијатри	500	"	1500	"
3. Хирурзи	300	"	750	"
4. Ортопеди	50	"	100	"
5. Интернисти	300	"	800	"
6. Фтивиолови	200	"	500	"
7. Грудни хирурзи	10	"	50	"
8. Дермат-венеролози	100	"	300	"
9. Неуро-психијатри	80	"	160	"
10. Офтамолози	100	"	200	"
11. Оториноларингол.	100	"	200	"
12. Инфективци	80	"	200	"
13. Епидемиолози	80	"	200	"
14. Бактериолози	80	"	150	"
15. Паразитолози	20	"	60	"
16. Хигијеничари	80	"	200	"
17. Рентгенолози	120	"	200	"
18. Физикална терапија	20	"	60	"
19. Просектори	80	"	120	"
20. Зубни лекари	500	"	1500	"
	3280		8750	
21. Апотекари	1600	"	2500	"

AJ;313-5-25

Помоћник министра
[потпис нечитак]

**207 НАЧЕЛНИК У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

ФЕДЕРАЛНА ЦРНА ГОРА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ
ОДЈЕЉЕЊЕ III
Бр. 338
18-X-1945 г. ЦЕТИЊЕ

ТАБЕЛАРНИ ПРЕГЛЕД
ЦРНОГОРСКИХ СТУДЕНАТА КОЈИ ЋЕ ДА СТУДИРАЈУ У 1945/6 ГОДИНИ

Филозофски факултет	ист. група	XII	XIII	Језици	Математика	Педаг. група	Биол.	Ром. група	79
	35	4	7	2	6	4	8		
Технички факултет	грађевински	машин. тех.		електро-мех.		технолог.	хемија	разни отсјечи	54
	6	10		5		1	2	30	
Висока ком. школа									38
Правни факултет									109
Агрономија		пољопривредни				шумарски			32
		16				16			
фармација									30
медицински факултет									63
Умјетничка академија		вајарство				друге гране			1
		1				-			
музичка академија					1				1
укупан број студената									407

AJ;313-5-25

Начелник
[потпис нечитак]

208 ПРОРЕКТОР УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

РЕКТОРАТ
Бр. 3501

19 октобар 1945 г. Београд

МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ Д.Ф.Ј.

У сагласности са Министарством просвете Србије Универзитет у Београду објавио је распоред уписа студената у школску 1945/46 годину. По томе распореду упис старих слушалаца извршиће се од 25 до 30 октобра, а настава за њих отпочеће 1 децембра 1945 године.

Да би се упис нових слушалаца са територија федералних јединица Македоније, Црне Горе и Босне и Херцеговине правилно и лакше спровео, Ректорат је одлучио да се упис ових студената изврши преко министарства просвете народних влада поменутих федералних јединица.

Стога Ректорат моли Министарство да ову одлуку Универзитета достави министарствима просвете у Скопљу, Цетињу и Сарајеву и препоручи им да примљене пријаве са свима прилозима и својим мишљењем доставе Ректорату Универзитета одмах по истеку рока за упис. Истовремено моли се Министарство да изда налог Државној штампарији да хитно хитно достави поменутих министарствима просвете формуларе за упис и то: уписни листи и анкетни лист, као и отсеку државне статистике при Претседништву савезне владе да пошаље статистичке листе. Према претходним пријавама за упис нових слушалаца пријавило се са територије Македоније 800, са територије Црне Горе 200 и са територије Босне и Херцеговине око 200 ученика, према томе треба послати поменуте формуларе.

Прилаже се оглас о почетку рада и упису студената на Универзитет у Београду, који је дат штампи и објављен у “Политици” од 19 октобра 1945 године.

Смрт фашизму-слобода народу.

AJ;313-5-25

Проректор
[потпис нечитак]

**209 БЕРКОВИЋ, НАЧЕЛНИК ЗА МЕДИЦИНСКУ НАСТАВУ У МИНИСТАРСТВУ ЗДРАВЉА
ДФЈ – МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

МИСТАРСТВО НАРОДНОГ ЗДРАВЉА
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 6247

25-X-1945 г. БЕОГРАД

МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Београд

У вези Вашег акта бр. 5407/45, извештавамо Вас да је према извештајима које смо добили од свих факултета а на основу њиховог стварног радног капацитета, број нових студената за школску 1945/46 годину био одређен овако: за медицинске факултете

1) Београд 600
2) Загреб 380
3) Љубљана 120
укупно: 1100

За фармацеутске факултете

1) Београд 100
2) Загреб 90
укупно: 190

Распоред студената из појединих федералних земаља и аутономних области на факултете био је следећи:

	Београд		Загреб		Љубљана	Свега	
	Медиц	Фарм.	Медиц	Фарм.	Медиц	Медиц.	Фарм.
Србија	275	40	-	-	-	275	40
Хрватска	-	-	265	40	-	265	40
Словенија	-	-	-	-	90	90	-
Босна и Херцеговина	130	15	40	20	10	180	35
Црна Гора	35	15	30	15	10	75	30
Војводина	100	15	25	10	-	125	25
Косово и Метохија	40	10	-	-	-	40	10
Укупно	600	100	380	90	120	110	190

Студенти фармације из Словеније уписивали би прву годину на техничком и природословном факултету у Љубљани а наставили би у Загребу или Београду, уколико догле не би био отворен факултет у Љубљани.

Ако се радни капацитети факултета повећа те на основу тога факултети изјаве да могу примити већи број студената у први семестар онда ће и горе наведени распоред претрпети одговарајуће измене.

Услови за упис студената нису у овом Министарству утврђивани нити објављивани. Вођени су о томе разговори на саветовању са претставницима земаљских Министарстава и факултета да би се првенство уписа дало борцима НОВ и Ј.А. а затим свима редом према томе кад је кандидат матурирао, прво они из 1940/41 а затим даље редом.

Начелник
за медицинску наставу
Берковић

AJ;313-5-25

210 ЧЕДОМИР МИНДЕРОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАУКУ, УМЕТНОСТ И КУЛТУРУ У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ – МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

МИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ

Одељење за науку, уметност и културу

IV Бр.3781

27 октобра 1945 год. БЕОГРАД

Мистарству просвете ДФЈ

Београд

По предњем захтеву извештавате се да ће Универзитет у Београду моћи у овој школској години да прими све студенте са територије Црне Горе, Македоније, Босне и Херцеговине, Војводине и Косова и Метохије без икаквих ограничења у погледу уписа.

Смрт фашизму – слобода народу!

26-X-1945 г.

Београд

AJ;313-5-25

За начелника Одељења за

науку, уметност и културу,

Чедомир Миндеровић

211 ФРАНЕ ФРОЛ, МИНИСТАР ПРАВОСУЋА ДФЈ – МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

МИСТАРСТВО ПРАВОСУЋА

ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр.749/45 Зак.

Предмет: Издвајање стручних факултета и

високих школа из ресора просвете.

МИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

Београд

У вези вашег акта бр. 4093 од 11 септембра 1945 год. обавештавам вас, да се слажем са закључком и образложењем које сте изнели у вашем акту по питању издвајања стручних факултета и високих школа из ресора просвете. Што се тиче ресора правосуђа, мишљења сам да би било сасвим оправдано и правилно да се све правне школе (које буду основане) и сви правни факултети укључе у ресор Министарства правосуђа, тако да би савезно Министарство правосуђа имало опште руководство над свим школама и факултетима, док би земаљска министарства правосуђа вршила непосредни надзор и руководство над њима (постављење наставног особља издржавање ових школа и факултета и т.д.). У циљу јединствене наставе, налазим да би израда наставног плана за све правне школе и правне факултете у земљи требало да спада у надлежност савезног Министарства правосуђа које би сарађивало, са савезним Министарством просвете.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

у Београду, 19 септембра 1945.

AJ;313-5-25

Министар правосуђа

[потпис нечитак]

212 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ ДФЈ

ЗАКЉУЧЦИ

Конференције одржане у савезном Министарству пољопривреде 15 и 16 октобра 1945, по питању преноса пољопривредно-шумарских факултета у Београду и Загребу из ресора просвете у стручне ресоре пољопривреде и шумарства.

Да би се сачувале све предности јединства универзитетских факултета у оквиру Универзитета, а да би се истовремено обезбедило најбоље припремање стручних кадрова за пољопривредну односно шумарску струку, као и да би се обезбедила што тешња сарадња научно-истраживачких кадрова пољопривредно-шумарских факултета у решавању практичне пољопривредне и шумарске проблематике, - конференција је стала на становиште, да се пољопривредно-шумарски факултети пренесу из компе-

тенција ресора просвете у компетенцију ресора пољопривреде, односно шумарства, и то на овај начин и у овом опсегу:

1. Да савезни министар пољопривреде донесе оквирну уредбу о задацима и организацији пољопривредно-шумарског факултета у споразуму са универзитетима у Београду и Загребу, са пољопривредно-шумарским факултетима, са савезним Министарством просвете и савезним Министарством шумарства.

2. На основу ове оквирне уредбе донеће Уредбу о Пољопривредно-шумарском факултету у Београду министар пољопривреде Србије у споразуму са министром просвете Србије и министром шумарства Србије, а Уредбу о пољопривредно-шумарском факултету у Загребу донеће министар пољопривреде и шумарства Хрватске, у споразуму са министром просвете Хрватске.

3. Предлог (нацрт) како за оквирну уредбу тако и за посебне факултетске уредбе израдиће Комисија при савезном Министарству пољопривреде, у коју улазе: представници Универзитета у Београду и Загребу, представници оба пољопривредно-шумарско факултета, претставници савезних министарстава: пољопривреде, шумарства и просвете, земаљских министарстава пољопривреде, шумарства и просвете Србије, и земаљских министарстава пољопривреде и шумарства и просвете Хрватске.

4. Материјални и лични издаци за пољопривредно-шумарске факултете улазе у састав буџета Министарства пољопривреде Србије за факултет у Београду, а састав буџета Министарства пољопривреде и шумарства Хрватске, за факултет у Загребу. – Пошто пољопривредно-шумарски факултети раде на формирању стручних кадрова и свих федералних јединица, и за све стручне ресоре, како савезне тако и земаљске, - и савезна министарства пољопривреде и шумарства и министарства шумарства Србије (и остала земаљска министарства пољопривреде и шумарства), уносиће у своје буџете посебна сретства за потпомагање рада ових факултета, како за њихово издржавање тако и за њихову ванредну научно-истраживачку делатност.

5. Избор наставног кадра и помоћног наставног особља на пољопривредно-шумарским факултетима у Београду и Загребу вршиће се по прописима који важе за све универзитетско наставничко и наставно особље. Потврђивање врши министар пољопривреде Србије у сагласности са Министарством просвете Србије за Пољопривредно-шумарски факултет у Београду, а у сагласности и с министром шумарства Србије за особље шумарског отсека факултета; потврђивање особља за Пољопривредно-шумарски факултет у Загребу врши министар пољопривреде и шумарства Хрватске, у споразуму с министром просвете Хрватске.

6. С обзиром да се пољопривредно-шумарски факултет у Београду налази у врло тешком положају у погледу наставничког кадра, а да је у сличним тешкоћама и Пољопривредно-шумарски факултет у Загребу, Конференција сматра крајином нуждом, да се одмах омогући што већем броју младих агронома и шумара, који су се истакли својим радом и интересом за научни рад, да уђу у научне заводе у земљи, или да се пошаљу у научне центре у иностранству – (Чехословачка, Совјетски Савез, Сједињене Америчке државе и др.), да се припремају за наставнички и научно-истраживачки рад на факултетима и заводима за пољопривредна истраживања.

Ово је питање тако хитно да не трпи одлагање и његовом решењу треба приступити што пре.

7. По питању специјализације агронома Конференција сматра да специјализација у правом смислу има да се врши тек после завршених редовних студија на факултету. Наставним планом и програмом, односно погодном групацијом предмета и испита на факултету за време редовног школовања, може се одредити само правац будуће специјализације агронома по завршеним студијама.

8. Да би се омогућила настава са изузетно великим бројем студената на пољопривредно-шумарским факултетима, који су се сада пријавили за I годину, Конференција сматра да треба претходно обезбедити финансијска сретства код Савезног и земаљских министарстава финансија Србије и Хрватске, као и друге предуслове неопходне за нормални почетак рада, као што су:

а. Учионице (слушаонице) и вежбаонице за практикуме;

б. Техничка сретства за практикуме.

**213 ЈОВАН ТОМИЋ, ДЕКАН ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

Бројно стање студената по групама. Зимски сем. шк. 1945/46

ГРУПЕ		нови		стари		СВЕГА
		м	ж	м	ж	
I	Група за теориску математику	27	33	10	18	88
II	Група за примењену математику	3	8	2	1	14
III	Астрономска група	2	-	4	11	17
IV	Физичка група	6	5	3	1	15
V	Физичко-хемиска група	3	3	5	17	28
VA	Хемиско-физичка група	10	14	2	-	26
VI	Хемиска група	5	20	-	-	25
VII	Практично-хемиска група	21	44	5	15	85
VIII	Минералошко-геолошка група	2	6	1	2	11
IX	Биолошка група	23	71	5	21	120
X	Физичко-географска група	2	6	-	-	8
XI	Антропогеографска група	7	10	2	3	22
XII	Група за народни језик	1	4	1	4	10
XIII	Група за народни језик и књижевност	6	8	4	14	32
XIV	Група за народну књижевност	11	34	6	9	60
XV	Словенска група	11	30	2	-	43
XVI	Класична група	-	1	-	4	5
XVII	Оријентална група	-	1	2	2	5
XVIII	Романска група	25	161	4	61	251
XIX	Германска група	13	154	6	75	248
XX	Група за Народну историју	4	11	-	-	15
XXI	Група за општу историју	11	14	3	6	34
XXII	Група за историју уметности	14	70	1	13	98
XXIII	Група за упоредну књижевност (укинута)	7	11	-	6	24
XXIV	Етнолошка група	1	2	-	-	3
XXV	Филозофска група	11	7	1	-	19
XXVI	Психолошка група	5	9	2	4	20
XXVII	Педагошка група	6	16	41	14	77
СВЕГА:		237	753	112	301	1403

Бројно стање студената по народности.

	НАРОДНОСТ			нови студенти			стари студенти			СВЕГА	
	м	ж	свега	м	ж	свега	м	ж	свега	м	ж
Српска	200	703	903	95	268	363	295	971			
Хрватска	7	13	20	2	9	11	9	22			
Словеначка	3	8	11	-	2	2	3	10			
Македонска	10	10	20	3	8	11	13	18			
Црногорска	10	5	15	7	7	14	17	12			
Муслимана	1	-	1	1	-	1	2	-			
Јевреја	-	3	3	1	1	2	1	4			
Стране народности	6	11	17	3	6	9	9	17			
СВЕГА	237	753	990	112	301	413	349	1054			

Број уписаних студената по социјалној припадности.

(По занимању њихових родитеља)

Пољопривредни радници		Земљорадници		Занатлије и ситни трговци		Индуст. и vele трговци		Државни служ. и официри		Приват. сл. ужбеници		Слободна професија		пензионери	
нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари
5	16	26	20	42	15	2	15	88	26	12	10	32	7	26	12
7	1	33	14	167	37	8	36	242	105	41	5	131	37	118	48

12	17	59	34	209	52	10	51	330	131	53	15	163	44	144	60
----	----	----	----	-----	----	----	----	-----	-----	----	----	-----	----	-----	----

Оверава декан
Филозофског факултета
Јован Томић

AJ;313-5-25

214 ДЕКАН ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У БЕОГРАДУ
ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/6

1. БРОЈНО СТАЊЕ

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ОТСЕЦИМА - ГРУПАМА								
ПОЛ			О т с е к			Г р у п а		
	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари
мушки	1122	1316						
женски	610	366						
Свега:	1732	1682						

2. ПРЕГЛЕД ПО НАРОДНОСТИ

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО НАРОДНОСТИ						
НАРОДНОСТ		нови студенти			стари студенти	
	Муш.	Жен.	свега	Муш.	Жен.	свега
српска	936	546	1482	1087	326	1413
хрватска	22	11	33	21	5	26
словеначка	15	4	19	18	4	22
македонска	58	20	78	66	5	71
црногорска	75	20	95	105	23	128
остали	16	9	25	19	3	22
Укупно	1122	610	1732	1316	366	1682

3. СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ЗАНИМАЊУ ЊИХОВИХ РОДИТЕЉА																
ПОЛ	индустр. радници		пољо-пици		земљо-радници		занатлије и и ситни трговци		индус. и веле. трг		држ.служб. и официри		приват службен		слободна професија	
	нов	Ст.	н о	С т	нов	Ст.	нов	Ст.	но в	С т.	нов	Ст.	но в	С т.	нов	С т.
мушки	28	37	-	-	194	306	192	80	2	2	492	801	47	35	167	55
женски	18	20	-	-	33	19	118	30	2	1	317	258	16	18	106	20
Свега:	46	57	-	-	227	325	310	110	4	3	809	1058	63	53	273	75

Оверава:
Продекан
Правног факултета,
[потпис нечитак]

AJ;313-5-25

215 ДЕКАН ТЕХНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

зимски семестар шк. 1945/46

Универзитет у Београду

Технички факултет

К.Бр. 950

28. јануар 1946

I. БРОЈНО СТАЊЕ

Бројно стање студената по отсецима на факултету

Пол	Архитектонски Отсек		Грађевински отсек		Машински отсек		Технолошки отсек			
	Нови	стари	нов.	Стар.	нов.	Стар.	Нов.	Стар.		
мушки	161	92	304	185	471	433	99	143	1035	853
женски	241	44	102	4	60	11	43	74	446	133
Свега:	402	136	406	189	531	444	142	217	1481	986

II. ПРЕГЛЕД ПО НАРОДНОСТИ

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО НАРОДНОСТИ

НОВИ СТУДЕНТИ

СТАРИ СТУДЕНТИ

НАРОДНОСТ	МУШКИ	ЖЕНСКИ	СВЕГА	МУШКИ	ЖЕНСКИ	СВЕГА
СРПСКА	899	415	1314	702	117	819
ХРВАТСКА	11	5	16	20	2	22
СЛОВНАЧКА	21	6	27	25	3	28
МАКЕДОНСКА	46	10	56	17	-	17
ЦРНОГОРСКА	19	4	23	22	1	23
ОСТАЛЕ	39	6	45	67	10	77
УКУПНО	1035	446	1481	853	133	986

III. СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ЗАНИМАЊУ ЊИХОВИХ РОДИТЕЉА

Пол	Индустри радници		Пољоприв. радници		Земљорадн дници		Занатлије		Индустриј Јал. И трговци		Држ. Чи новници		Прив. Сл ужбеници		Слобод. професије		Официри Бив. југ- вој.		Остала занимања		СВЕГА		
	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	Нов с	стар	Нов стар				
мушки	11	3	-	-	1	122	91	139	65	128	115	430	318	51	27	102	135	29	28	23	70	1035	853
женски	3	-	-	-	-	25	1	49	6	64	23	201	54	22	4	59	27	18	10	5	8	446	133
СВЕГА	14	3	-	-	1	147	92	188	71	192	138	631	372	73	31	161	162	47	38	28	78	1481	986

ДЕКАН

Вој. Зајина

AJ;313-5-25

216 ДЕКАН МЕДИЦИНСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ
– РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИ У БЕОГРАДУ

ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1845/46

1. Бројно стање студесната по отсецима – групама

ПОЛ	нови	стари	нови	стари	нови	стари	Нови	стари
мушки	617	479						
женски	488	272						
свега	1105	751						

2. Преглед по народности

Бројно стање студената по народности						
НАРОДНОСТ	нови студенти			стари студенти		
	мушки	женски	свега	мушки	женски	свега
српска	470	405	875	366	228	594
хрватска	13	14	27	28	4	32
словеначка	9	8	17	7	8	15
македонска	50	24	74	23	4	27
црногорска	30	15	45	23	8	31
остале народности	35	22	57	28	20	48
странци	10	-	10	4	-	4
укупно	617	488	1105	79	272	751

3. Социјална припадност

Бројно стање студената по занимању њихових родитеља																
ПОЛ	Индустр. радници		Пољопр. редници		Земљорад.		Занатл. И ситни трг.		Индусл. И веле трговци		Државни Службе.		Пиват. Служб.		Слободне Профес.	
	но	Ст	но	Ст	но	Ст.	нови	Ст.	нови	Ст	нови	Ст.	нови	Ст.	нови	Ст.
мушки	-	-	-	-	100	90	130	77	8	2	264	199	63	68	47	32
женски	-	-	-	-	40	37	99	48	4	-	243	134	63	40	44	24
свега	-	-	-	-	140	127	229	125	12	2	507	333	126	108	91	56

AJ, 313-5-25

217 ДЕКАН ФАРМАЦЕУТСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ – РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ФАРМАЦЕУТСКИ ФАКУЛТЕТ
ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/6.

1. БРОЈНО СТАЊЕ

ПОЛ	НОВИ СТУДЕНТИ	СТАРИ СТУДЕНТИ
МУШКИ	71	28
ЖЕНСКИ	142	53
СВЕГА	213	81

УКУПНО: 294

2. ПРЕГЛЕД ПО НАРОДНОСТИ

Бројно стање студената по народности							
НАРОДНОСТ	Нови студенти			Стари студенти			
	Муш.	Жен.	свега	Мушки	женски	свега	Укупно
СРБИ	57	101	158	23	47	70	228
ХРВАТИ	-	5	5	1	-	1	6
СЛОВЕНЦИ	-	2	2	-	-	-	2
БОСАНЦИ И ХЕР.	4	16	20	-	-	-	20
ЦРНОГОРЦИ	1	14	15	-	-	-	15
МАКЕДОНЦИ	8	4	12	1	2	3	15
ЈЕВРЕЈИ	-	-	-	1	3	4	4
СТРАНЦИ	1	-	1	2	1	3	4
УКУПНИ	71	142	213	28	53	81	294

3. СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ

Бројно стање студената по занимању њихових родитеља																					
ПОЛ	Индустријски радници		Пољопривредници		Земљорадници		Занатлије и трговци		Индустр. и веле трговци		Државн. и служ. и официри		Приват.с. лужбеници		Слободна професија		Разне професије		Укупно		
	н	с	н	с	но	ст	но	ст	но	ст	но	ст	но	ст	но	ст	но	ст	но	ст	ук
мушки			2	1	5	-	22	2	1	4	22	8	1	2	12	9	6	2	71	28	99
женски	-	-	3	-	6	3	34	9	2	1	63	20	9	1	16	13	9	6	142	53	195
свега	-	-	5	1	11	3	56	11	3	5	85	28	10	3	28	22	15	8	213	81	294

AJ, 313-5-25

218 ДЕКАН ВЕТЕРИНАРСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ – РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ ВЕТЕРИНАРСКИ У БЕОГРАДУ
ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/6

1. Бројно стање

Бројно стање студената Ветеринарског факултета	
пол	нових

старих

мушки	295	154
женски	120	2
свега	415	156

2. Преглед по народности

Бројно стање студената по народности						
НАРОДНОСТ	Нови студенти			Стари студенти		
	мушко	женско	свега	мушко	женско	свега
српска	237	95	332	133	2	135
хрватска	31	11	42	1	-	1
словеначка	4	-	4	4	-	4
македонска	20	11	31	4	-	4
црногорска	3	1	4	1	-	1
странаца	-	2	2	11	-	11
Укупно	295	120	415	154	2	156

3. Социјална припадност

Бројно стање студената по занимању родитеља																			
Пол	Индустр. радници		Пољопр. радници		Земљор. адници		Занат. Тргов.		Инди веле трг.		Држав. служб.		Прив. служб.		Слоб. проф.		Пензи онери		
	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	
мушки	-	-	-	1	53	39	59	28	-	-	94	34	16	7	60	18	23	27	
женски	-	-	-	-	5	-	24	-	2	-	40	1	3	-	31	-	5	1	
свега				1	58	39	83	28	2	-	134	35	19	7	91	18	28	28	

AJ;313-5-25

219 ДЕКАН ПОЉОПРИВРЕДНО-ШУМАРСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ – РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ПОЉОПРИВРЕДНО-ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ УНВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ
ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/46

1. Бројно стање:

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ОТСЕЦИМА							
Пол	Пољопривредни отсек			Шумарски отсек			Укупно
	Нови ст.	Стари.ст.	Свега	Нови ст.	Стари ст.	Свега	
Мушки	572	81	653	117	52	169	822
Женски	317	29	346	72	6	78	424
Свега	889	110	999	189	58	247	1246

2. Преглед по народности:

БРОЈНО СТАЊЕ ПО НАРОДНОСТИ						
Народност	Нови студенти			Стари студенти		
	М.	Ж.	Свега	М.	Ж.	Свега
српска	605	358	963	78	22	100
хрватска	3	8	11	1	1	2
словеначка	7	2	9	2	2	4
македонска	23	4	27	34	4	38
црногорска	39	7	46	6	4	10
муслиманска	3	3	6	1	-	1
словачка	1	-	1	2	-	2
чешка	-	1	1	-	-	-
бугарска	1	-	1	-	-	-
руска	4	3	7	6	2	8
јеврејска	-	1	1	3	-	3
мађарска	1	1	2	-	-	-
албанска	2	-	2	-	-	-
неопредељених	-	1	1	-	-	-
Укупно:	689	389	1078	133	35	168

3. СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ

ПОЛ	индустријски радници	пољопр. радници	земљорадници	занатлије и ситни трговци	индустр. и веле трговци	државни служб. и државни службеници	приватни слободна професија	пензионери	разне професије
-----	----------------------	-----------------	--------------	---------------------------	-------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	------------	-----------------

	и																					
	нов и	ста ри	нов и	ста ри	нов и	стар и	нови	стар и	нови	стар и	нови	стар и	нови	стар и	нови	стар и	нови	стар и	нови	ста ри	нов и	ста ри
мушки	47	2	-	-	199	38	82	39	-	-	164	28	16	-	28	7	58	23	95			
женски	24	-	-	-	44	5	62	5	-	1	148	9	8	1	18	2	37	9	48			
свега	71	2	-	-	243	43	144	44	-	1	312	37	24	1	46	9	95	32	143			

Оверава:

Секретар

Пољопривредно-шумарског факултета

Никола Гајић

AJ;313-5-25

220 ДЕКАН БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

– РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ЗИМСКИ СЕМ- ШК- 1945/6.

1. Бројно стање

Бројно стање студената по отсесима - групама								
П О Л			О т с е к			Г р у п а		
	нови	стар	нови	стар	нови	стар	нови	стар
мушки	59	85						
женски	3	8						
свега	62	93						

2. Преглед по народности

Бројно стање студената по народности						
НАРОДНОСТ	нови студенти			стари студенти		
	м.	ж	свега	м.	ж.	свега
српска	43	3	46	63	8	71
хрватска	1	-	1	-	-	-
словеначка	-	-	-	-	-	-
македонска	5	-	5	6	-	6
црногорска	7	-	7	9	-	9
странци	3	-	3	7	-	7
Укупно:	59	3	62	85	8	93

3. Социјална припадност

Бројно стање студената по занимању њихових родитеља																
ПОЛ	индустр. радници		пољопривр. радници		земљопривр. радници		занатлије и ситни трговци		индус. и вел. трговци		државни службеници и официри		прив. служ.		слоб. профес.	
	нов	Ст.	нов	Ст.	нов	Ст.	нов	Ст.	нов	Ст.	нов	Ст.	нов	Ст.	нов	Ст.
мушки	1	5	-	14	27	29	12	13	-	-	14	19	4	3	1	2
женски	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	2	5	-	-	-	-
Свега:	1	6	-	14	27	31	13	13	-	-	16	24	4	3	1	2

AJ;313-5-25

221 ВИСОКА ЕКОНОМСКО-КОМЕРЦИЈАЛНА ШКОЛА У БЕОГРАДУ

ЕКОНОМСКО-КОМЕРЦИЈАЛНА ВИСОКА ШКОЛА У БЕОГРАДУ

(ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/6.)

1. Бројно стање

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ОТСЕЦИМА – ГРУПАМА								
Пол	Отсек				група			
	Нови		Стари		Нови		Стари	
Мушки							978	
							683	

Женски							1253	288
Свега							2231	971

На овој школи нема отсека ни група = 3202

2. Преглед по народности

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО НАРОДНОСТИМА							
Народност	Нови студенти			Стари студенти			Свега
	Муш.	Жен.	Свега	Муш.	Жен.	Свега	
Српска	857	1095	1952	555	180	735	
Хрватска	40	39	79	16	46	62	
Словеначка	13	20	33	22	23	45	
Македонска	47	13	60	4	50	54	
Црногорска	31	25	56	23	37	60	
Страна	35	16	51	9	6	15	
Укупно	1023	1208	2231	629	342	971	

СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ

3. Бројно стање студената по занимању њихових родитеља

ПОЛ	Индустриј. радници		Пољопр. радници		земљорадници		занатлије и ситни трговци		индустр. и веле трговци		држ. служ. и официри Ј.А.		приват.сл.ужб.		слобод. профес.		осталих	
	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар	нов	стар
мушк	72	17	40	8	1	91	19	17	73	61	23	131	27	90	94	31	11	99
женс	80	12	33	3	7	23	19	86	79	15	37	124	90	14	119	23	11	63
свега	15	29	73	1	1	11	39	26	15	76	60	255	11	10	213	54	23	162

AJ;313-5-25

222 **ВАСИЛИЈЕ ГАЖЕВИЋ, СЕКРЕТАР АКАДЕМИЈЕ ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ – РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

ФАКУЛТЕТ - ВИСОКА ШКОЛА: АКАДЕМИЈА ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ
(ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/6.)

1. Бројно стање

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ОТСЕЦИМА - ГРУПАМА										
пол	О Т С Е К									
	сликарски		вајарски		графички		В.шк. за наставнике		Мајсторска школа	
	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари
Мушки	32	35	6	5	3	1	-	2	-	5
Женски	14	25	3	3	1	2	-	1	-	.
Свега:	46	60	9	8	4	3	-	3	-	5

2. ПРЕГЛЕД ПО НАРОДНОСТИМА

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО НАРОДНОСТИ							
НАРОДНОСТ	Нови студенти			Стари студенти			Свега
	Муш.	Жен.	свега	Мушки	женски	свега	
српска	29	12	41	40	28	68	
хрватска	5	1	6	1	-	1	
словеначка	3	2	5	-	2	2	
македонска	1	1	2	1	-	1	
црногорска	-	-	-	2	-	2	
Остале народности	3	2	5	4	1	5	
Укупно:	41	18	59	48	31	79	

СОЦИЈАЛНА ПРИПАДНОСТ

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ЗАНИМАЊУ ЊИХОВИХ РОДИТЕЉА																
ПОЛ	Индустријски радници		Пољопривредни радници		Земљорадници		Занатлије и ситни трговци		Државни служ. и официри		Приват.службеници		Слободна професија		Индуст. и веле трговци	
	нови	стар	нови	стар	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стари	нови	стар
мушки	-	-	-	-	5	4	13	11	15	22	5	6	2	6	-	-

женски	-	-	-	-	-	1	3	6	5	13	7	9	3	1	-	1
свега	-	-	-	-	5	5	16	17	20	35	12	15	5	7	-	1

Секретар Академије ликовних уметности
Василије Гажевић

AJ,313-5-25

**223 Б. ДРАГУТИНОВИЋ, СЕКРЕТАР МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ У БЕОГРАДУ
– РЕКТОРАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

ДРЖАВНА МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА У БЕОГРАДУ
(ЗИМСКИ СЕМ. ШК. 1945/46)

Бројно стање

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ОТСЕЦИМА										
Пол	О Т С Е Ц И									
	I		II		III		IV		V	
	нови	Ст.	нови	Ст.	нови	Ст.	нови	Ст.	нови	Ст.
мушки	12	18	3	8	6	7	5	27	10	24
женски	1	2	12	12	12	44	1	11	-	-
Свега:	13	20	15	20	18	51	6	38	10	24

Преглед по народности

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО НАРОДНОСТИМА						
Народност	Нови студенти			Стари студенти		
	Муш.	Жен.	Свега	Муш.	Жен.	Свега
српска	27	16	43	66	66	132
хрватска	4	1	5	2	2	4
словеначка	2	1	3	4	-	4
македонска	-	1	1	2	1	3
црногорска	1	-	1	1	-	1
руси	-	2	2	1	1	2
Чеси	1	-	1	5	1	6
јермени	2	1	3	-	-	-
бугари	-	1	1	-	-	-
јевреји	-	1	1	-	-	-
пољаци	1	-	1	-	-	-
мађари	-	-	-	1	-	1
укупно	38	24	62	82	71	153

3. Социјална припадност

БРОЈНО СТАЊЕ СТУДЕНАТА ПО ЗАНИМАЊУ РОДИТЕЉА																			
Пол	индустр.. радници		пољоп.. радна.		земљор адн.		занат. и ситни тргов.		индус.и веле трговци		држав. службе. И официр и		прив.сл ужб.		слободна професија		остали		
	н ов	С т.	н ов	С т.	н ов	С т.	н ов	С т.	н ов	С т.	н ов	С т.	н ов	С т.	нов	Ст.	н ов	Ст.	
мушки	-	-	-	-	2	-	6	7	-	-	16	35	5	1	4	23	5	16	
женски	-	-	-	1	1	-	4	9	1	1	7	33	2	3	6	17	3	7	
свега	-	-	-	1	3	-	10	16	1	1	23	68	7	4	10	40	8	23	

Секретар
МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ
Б. Драгутиновић

AJ, 313-5-25

**224 АНДРИЈА ШТАМРАР, РЕКТОР ЗАГРЕБАЧКОГ СВЕУЧИЛИШТА
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ**

УНИВЕРЗИТЕТ У ЗАГРЕБУ

У зимски семестар школске 1945/46 године уписало се на Универзитет у Загребу студената:

и то:

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

старих 86, нових 329 – укупно 415
 ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
 старих 74, нових 75 – укупно 149
 БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
 старих 139, нових 24 – укупно 163
 МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
 старих 370, нових 1050 – укупно 1420
 ФАРМАЦЕУТСКИ ФАКУЛТЕТ
 старих 173, нових 250 – укупно 423
 ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ
 старих 521, нових 1057 – укупно 1578
 ПОЉОПРИВРЕДНО-ШУМАРСКИ ФАКУЛТЕТ
 старих 181, нових 441 – укупно 622
 НАПОМЕНА:

Овом броју требе додати још и 200 студената из Словеније који ће се уписати, пошто Пољо-привредно-шумарски Факултет не постоји у Љубљани.

ВЕТЕРИНАРСКИ ФАКУЛТЕТ
 старих 72, нових 160 – укупно 232
 ВИША ПЕДАГОШКА ШКОЛА У ЗАГРЕБУ
 старих 13, нових 38 – укупно 51

НАПОМЕНА:

Овом броју требе додати још 24 студената (свршених ђака средње Кружевачке пољопривредне школе) који ће се уписати и 10 слушалаца за које има изгледа да ће се уписати.

ВИША ПЕДАГОШКА ШКОЛА У СПЛИТУ
 укупно 68 (све нови пошто је иста школа ове године отворена)

ХРВАТСКИ ДРЖАВНИ КОНЗЕРВАТОРИЈ

Средњи курс:	448 студената,
Виши курс:	71 “
Укупно:	519 “

АКАДЕМИЈА ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ

укупно 100 студената

AJ;313-5-25

225 ТИНЕ ЛОГАР, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ЗА ПРОСВЕТУ СЛОВЕНИЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД

NARODNA VLADA SLOVENIJE

Ljubljana dne 14. septembra 1945.

MINISTARSTVO ZA PRSVETO

Štev. 5248/1

MINISTARSTVU PROSVETE
 DEMOKRATSKE FED. JUGOSLAVIJE

V BEOGRAD U

Ustrezajee naručilo br. 3743 z dne 9. sept. 1945 se poroča študentov, ki se bodo predvidoma vpisali v šolskem letu 1945/46 na univerzo in glazbeno akademijo, ki sta tačas edini visoki šoli v federalni Sloveniji, kakor sledi:

I Univerza v Ljubljani:	
a. Filozofska fakulteta.	550
b. Juridična fakulteta.	650

c. Tehnična fakulteta	950
č. Teološka fakulteta	100
d. Medicinska fakulteta	320
	2.570

II. Glasbena akademija v Ljubljani:

a. za skladanje	5
b. za solopetje	5
c. za glazbene instrumente	10
č. Dramatična in operna šola	25
d. pedagoški obdelak	10
	55

Smrt fašizmu – svobodo narodu !

Za pomočnika ministra
Za prosveto:
Tine Logar

AJ;313-5-25

**226 ДР ТИНЕ ЛОГАР ШЕФ КАБИНЕТА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

NARODNA VLADA SLOVENIJE
MINISTARSTVO ZA PROSVETO
Štev. 5443/2.

MINISTARSTVU PROSVETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

Beograd

Dodatno k svojemu poročilu z dne 14. t.m. poročamo na tamošnje naročilo z dopisom br. 3850 k točkam 1,3 in 4, kakor sledi:

1.) Učno osebje:

A. Univerza

Fakulteti	Radni prof. vate	Iz- redni telji	Do- centi	Lek- torji	Hon- preda	Strok. učni
prof. lji						
a.) Filozofska	12	2	12	1	9	-
b.) Juridična	10	1	2	-	4	-
c.) Tehnična	18	8	10	-	-	1
č.) Teološka	5	-	3	-	5	-
Skupaj	45	11	27	1	18	1

x) Izpraznjene so 3 redne profesure, 1 izredna in 2 mesti honorarnih predavateljev, ki jih bo treba zasedeti.

B.) Glasbena akademija 5 3 1 - - -

2.) Zgradbe:

A. Univerza

- Filozofska fakulteta je nastanjena v skupnem univerzitetnem poslopju. Prostori so nezadostni zlasti za institute; predavalnic je prealo, vendar se bo z rednim delom lahko pravočasno pričelo.
- Juridična fakulteta je nastanjena v skupnem univerzitetnem poslopju in s prostori za silo izhaja; ima 4 predavalnice, knjižnice, prostore za seminarje in profesorske posvetovalnice.
- Tehnična fakulteta ima dve svoji poslopji, dve pa sta v gradnji; kemični institut je v poslpju I. drž. m. gimnazije začasno nameščen. Z rednim delom se lahko prične.

- d) Teološka fakulteta ima prostore za predavanja najete v tuji zgradbi, ki je sedaj še zasedena po vojaštvu, toda je upati, da bo pravočasno izpraznjena in se bo z rednim delom moglo pravočasno pričeti.

B. Glasbena akademija

je nastanjena v poslojpu Glazbene matice; najeti prostori zadostujejo, učilnice z inventarjem so v redu.

3) Materialne možnosti in izgledi na redno delo:

A. Univerza

- a) Filozofska fakulteta; Materialne možnosti se zaradi vojne niso izpremenile in izgledi na predstoječe delo se niso poslabšali; samo 4 seminarji so valed požara izgubili naučni material in opremo. Za naknado te škode so vnešeni v proračun primerni zneski.
- b) Juridična fakulteta ima vse materialne možnosti, da začne pravočasne z delom v ponem obsegu.
- c) Tehnična fakulteta dane so vse možnosti, da se prične z rednim poukom. Izvršiti se morajo še nekatera popravila in adaptacije, kar bo izvršeno vse pravočasno.
- d) Teološka fakulteta: vse materialne možnosti so dane za pravočasen pričetak rednoga dela.

B. Glasbena akademija:

Materialnih ali drugih težkoč ni; z rednim poukom se bo pravočasno pričelo.

4) Število slušateljev.

Razen na teološki fakulteti je pričakovati, da bo število slušateljev v šol. letu 1945/46 precej naraslo, vendar ne v taki meri, da se ne bi mogli vsi prijaviški sprejeti. Filozofska fakulteta poroča, da bi bila pri mnogo večjem številu slušateljev, kakor jih je bilo doslej, potrebna za isti predmet dva predavatelja.

5) Dostaveki:

Medicinska fakulteta je podrejena ministrstvu za narodno zdravje.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!

Za ministra za prosveto

šef kabineta:

Dr Tine Logar

AJ;313-5-25

**227 ПРОФ. ДР П. РАСТОВЧАН, ДЕКАН ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У ЗАГРЕБУ–
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ, ЗАГРЕБ**

Dekanat Pravnog fakulteta

Sveučilišta u Zagrebu

Br. 719/45

Predmet: Broj studenata koji će se upisati u škol. God. 1945/46

MINISTARSTVU PROSVJETE,
ODSJEKU ZA VISOKU NASTAVU I ZNANSTVENE ZAVODE

u Zagrebu

Na tamošnji dopis od 14. IX 1945 br. 12250-VIII-1945, a savezno s traženjem centralnog Ministarstva prosvjete u Beogradu od 5. IX 1945 br. 3743 čast mi je izvijestiti Vas, da se za sada ne može ni približno odgovoriti na postavljeni upit o tom, koliki će se broj studenata upisati na Pravni fakultet u škol. godini 1945/46.

Komisija za ispitivanje semestara i diploma počet će radom tek tečajem ovog tjedna. O rezultatima njezinog rada ovisit će i broj upisa. Osim toga nije moguće predskazati, koliki će biti priliv iz drugih federalnih jedinica, jer će na to imati upliv državno uređenje, političke prilike, a i mogućnosti upisa na drugim fakultetima i univerzitetima. Naš fakultet pohađali su brojni studenti iz Bosne, Vojvodine, Srijema i t.d., a ne može se predvidjeti, kako će s time biti u buduće. Konačno se ne može znati ni broj studenata, koji su zbog rata morali prekinuti studij, a koji će ga sada nastaviti.

U normalnim predratnim prilikama broj upisanih studenata na našem fakultetu kretao se oko 1100-1200, od toga 500-600 studenata prve godine. Nema podataka koliko je tu bilo studenata iz naše federalne jedinice, jer su se statistike vodile po narodnosti, pa ne daje odgovor na postavljeno pitanje,

Ne može se sa sigurnošću kazati niti će broj studenata Fakultet moći primiti. Ovisit će to dobrim dijelom i o reformi nastave, koja je sada u radu. U koliko se prihvati načelo obaveznog pohađanja predavanja i obaveznih seminarskih vježbi, ne će biti moguće – već s obzirom na ograničeni broj nastavnika i ograničene prostorije – primiti više od 600 studenata.

Upisi na Fakultet počinju 1.X.o.g. Predviđeni su najprije predhodni upisi, da se uzmogne ustanoviti broj, koji želi studirati, pa da se uzmogne prema tome donijeti konačni raspored. Bit ću tada u mogućnosti da ministarstvo detaljno izvijestim o stanju stvari.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

Zagreb dne 17 rujna 1945
AJ;313-5-25

Dekan
Prof. Dr. P. Rastvočan

**228 ДР СТАНЕ БЕВК, ШЕФ ОДСЕКА ЗА ВИСОКЕ ШКОЛЕ У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ
СЛОВЕНИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

NARODNA VLADA SLOVENIJE
MINISTARSTVO ZA PROSVETO
Štev. 9543/4.
Ljubljana, 2 novembra 1945.

MINISTARSTVO PROSVETE
DEMOKR. FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

v Beogradu

Ustezno tamošnjemu naročilu z razpisom z dne 18. oktobra 1945, br. 5407, poročamo, da bi mogle visoke škole v Sloveniji sprejeti iz drugih federalnih edinic še nastopno število slušateljjev:

1. Univeza v Ljubljani:

- a na filozofsko fakulteto do 150 slušateljjev, toga samo iz struke humanističnega oddelka;
- b na pravni fakulteti do 300 slušateljjev;
- c. na teološki fakulteti do 100 slušateljjev;
- d. na tehnično fakulteto se je vpisalo toliko slušateljjev, da nadaljnji sprejem ni moguć.

2. Glasbena akademija v Ljubljani bi mogla sprejeti še 35 -50 slušateljjev.

Smrt fašizmu – slobodo narodu !

Šef odseka visoke škole:
dr. Stane Bevk

AJ;313-5-25

**229 ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ БИХ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ
НАРОДНЕ ВЛАДЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
Број 7446/45
26 новембра 1945 год. Сарајево
Предмет: Упис студената са територије
Босне и Херцеговане на Универзитет
и Ек. Ком. Виш. Школу у Београду

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

БЕОГРАД

На основу овлашћења ректората Универзитета у Београду и наређења Министарства просвјете ДФЈ 5564 од 24 октобра 1945 год. Министарство просвјете Народне владе Босне и Херцеговине извршило је упис слушалаца на Филозофски, Пољопривредно-шумарски, Технички, Правни и Ветеринарски факултет Универзитета и Економско-комерцијалну Високу школу у Београду са територије Босне и Херцеговине. Уписано је:

1)	На Филозофски факулте		
	Група	XIII (народни језик и књижевност)	1
	“	XIV (народна књижевност)	6
	“	XVIII (романски језици)	3
	“	XIX (германски језици)	3
	“	XXV (чиста филозофија)	1
	“	XXVII (педагошка)	2
		Свега	16
2)	На Пољопривредно-шумарски		
	Отсјек	пољопривредни	44
	“	шумарски	1
		Свега	45
3)	На Технички факултет		
	Отсјек	архитектонски	6
	“	грађевински	11
	“	машинско-електро-технички	22
	“	технолошки	14
		Свега	53
4)	Правни факултет		25
5)	Ветеринарски факултет		6
6)	Економско-комерц. високу школу		31
		УКУПНО	176

Упис је завршен 24 новембра 1945 године

Достављени су спискови студената за сваки факултет Универзитета и Екон. Комерц. високој школи. Извјестан број студената је уписан условно што је код сваког означено у списку, пошто сви ученици који су стекли свједочанство Вишег течајног и завршног испита за вријеме окупације нису успјели досада да га оснаже. Они ће полагати допунски виши течајни и завршни испит у времену од 15 до 31 децембра о.г. и потом ће у року до 15 јануара 1946 год. поднијети Универзитету одн. Екон. Ком. Високој школи оснажена свједочанства.

Упис студената на Медицински и Фармацеутски факултет вршило у почетку Министарство просвјете, али је по тражењу Министарства Народног здравља Б. иХ. 4850 од 10 XI о.г. на основу телегр. наређења Министарства Народног здравља ДФЈ бр 6529 од 9 XI т.г. препустило упис свих студената Министарству народног здравља Б. и Х. које је обавило упис на Медицински и Фармацеутски факултет.

О Вашем телеграфском наређењу бр 6294 од 12 XI о.г. да Министарство просвјете врши и упис студената на Медицински и Фармацеутски факултет, Министарство просвјете је извјестило Министарство народног здравља Народне владе Босне и Херцеговине, али је оно само довршило упис држећи се наређења Министарства народног здравља ДФЈ

Смрт фашизму – Слобода народу!

AJ;313-5-25

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЈЕТЕ

**230 ЧЕДОМИР МИНДЕРОВИЋ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАУКУ, УМЕТНОСТ
И КУЛТУРУ У МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

Министарство просвете Србије
Одељење за науку, уметност и културу
IV Бр. 654
12 II 1946 год. БЕОГРАД

На Ваш захтев Бр. 739 од 18 -1- 1946 год. Доставља се следећи извештај:

I. Економско-комерцијална висока школа у Београду, Београд Балканска бр. 4.

1. Ова школа учинила је предлог Министарству просвете Србије актом својим бр. 667 од 9 јуна 1945 године о подели Економско-комерцијалне високе школе на два факултета: Економски и Комерцијални.

Исто тако донета је одлука о одржавању испита сваког месеца од 1 до 10 у месецу место ранијих 3 годишња рока.

Укинут је фебруарски семестрални распуст.,

Актом својим бр. 339 од 28 јануара 1946 године учињен је предлог о скраћеној настави за пред-ратне студенте II, III и IV године којом би се омогућило да дипломирају за 6 семестре као и за свршене матуранте који су завршили гимназију или трговачку академију од 1941 године закључно са 1943 годином за које је предвиђено да дипломирају за три место четири године.

У Ректорату се посматра питање једне потпуне реорганизације школског система и одговарајући предлози биће благовремено поднети Министарству.

У овом циљу Ректорат одржава вези са Економском-комерцијалном високом школом у Загребу да би се постигло да ОБЕ ШКОЛЕ ИЗВЕДУ ИНДЕНТИЧНУ РЕОРГАНИЗАЦИЈУ.

2. Програм и наставни план Економско-комерцијалне високе школе изграђен је уочи самога рата и по своме духу потпуно је савремен (он готово у потпуности поклапа са програмом сличних школа у Совјетском савезу.

По овом програму рада ради се и данас и радиће се док се не изведе реорганизација школе. Извршене су само извесне коректуре практичне природе.

Тако са у овој години Привредна географија предаје само у II години а не у I години; Наука о привредним коњукурама спојена је са Теоријском (политичком) економијом а Наука о кредиту спојена је са Науком о новцу

Програм предавања за поједине предмете за текућу годину обрађен је и поднет Министарству просвете Србије. Нису само још израђени програми за оне предмете за које наставници нису постављени.

3. БРОЈ НАСТАВНОГ И ПОМОЋНОГ НАСТАВНОГ ОСОБЉА;

редовних професора: 1,
ванрадних професора: 2,
доцената: 4,
асистената: 1,

додељених /делегираних за извештајан број послова у Савету/ редовних професора: 2.

4. Број хонорарних наставника; 17 /10 хонорарних професора и 7 хонорарних наставника/.

5. Фонд за здравствену заштиту ученика располаже са динара:

160.100/ сто шездесет хиљада сто динара/.

6. Бројно стање студената прилаже се на посебном формулару који се доставља у прилогу.

II АКАДЕМИЈА ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ

Број високих школа 1: Академија ликовних уметности, општи течај са три отсека: сликарски, вајарски и графички, затим висока школа за наставнике и мајсторска школа; седиште Рајићева 10/1.

Организационе промене су учињене у следећем: створен је графички отсек; раније су била два течаја - течај за чисту уметност и наставнички течај, док сад имамо четири године општег течаја, пету годину виши педагошки течај за наставнике и за нарочите уметнике две године мајсторске класе;

3. наставни план још није израђен;

4. Број наставног особља: редовних професора 3, ванредних 9, додељених на рад 2, хонорарних стручних мајстора 2;

5. Хонорарних наставника нема;

6. Здравствени фонд је у формирању у који су студенти уложили по 50 динара.

Здравствена секција се брине о здравственом стању студената. Води сталну контролу о здрављу свих студената. Све новчане издатке око смештања болесних студената сноси Здравствени фонд Универзитета.

Економски одбор из потпорног фонда омогућава исхрану сиромашних студената у студентској мензи и новчано их помаже. У потпорни фонд су такође уложили студенти по 50 динара.

7. Бројно стање студената: прилог попуњени формулар.

III МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

1. Државна музичка академија са Припремном музичком школом. Музичка академија има шест Отсека:

I Отсек за композицију и дириговање,

II Отсек за соло певање,

III Отсек за клавир

IV Отсек за гудачке инструменте и харфу,

V Отсек за дувачке инструменте,

VI Отсек за балет.

Установљен одлуком IV бр. 3676/45, VI Отсек за балет још није активиран зато што се, због недостатка огрева, нису могли одржати пријемни испити. Пошто је Академија добила угаљ и почела од 4 фебруара редовно радити, пријемни испит за упис у Балетски отсек одржаће се до 15 фебруара.

2. После ослобођења Музичка академија је реорганизована одлуком Повереништва просвете АСНОС-а бр.309 од 3- II- 1945 год. Том приликом укинута је Средња музичка школа, а студије на Музичкој академији продужене од 4 на 7 година. Поред тога, на иницијативу повереника просвете, основана је Припремна музичка школа за музичку обдарену децу од 7-14 година, која траје пет година и према програму директно се везује за Академију.

3. Углавном непромењен, наставни план и програм прилагођен је реорганизованој Музичкој академији. Основна разлика је у томе што се теоријски предмети раде детаљно и продубљено на свим отсесима, а не само на Отсеку за композицију и дириговање.

4. Редовних професора – 9,

Ванредних -14

Доцената -13

Сред. школ. професора - 1

Наставника - 18

Корепетитора - 2

5. Хонорарних наставника нема.

6. Студенти Музичке академије укључени су у Здравствени фонд Београдског универзитета. Потпорни фонд постоји одвојено при Музичкој академији и њима управља, према правилнику Одбор професора и студената. Удружење студената Музичке академије једним делом своје активности стара се за побољшање економског стања студената (новчана помоћ, менза, текстил и др.).

7. Бројно стање студената доставља се на приложеном формулару.

IV За Универзитет у Београду достављају се тражени подаци о броју студената по формулару, а остали подаци о појединим факултетима биће достављени накнадно када их ово Министарство буде примило од Универзитета.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

AJ;313-5-25

Начелник Одељења
За науку, уметност и културу
Чед[омир] Миндеровић

231 НЕМАЊА МАЦАРЕВИЋ ИЗ ОДЕЉЕЊА ЗА ВИСОКЕ ШКОЛЕ КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ – ПРЕДСЕДНИШТВУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД И МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ МАКЕДОНИЈЕ, СКОПЈЕ

КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ

ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Бр. 3981

7. септембра 1946 год. БЕОГРАД

Достављено:

Председништву Владе ФНРЈ

Мин[истарству] Просвете Македоније

ПРЕДМЕТ: Закључак Матичне комисије за

Организовање Филозофског факултета

Македонског универзитета

У прилогу достављамо закључак Матичне комисије за организовање Филозофског факултета Македонског универзитета у Скопју а који је донет на седници Комисије од 5. септембра о.г.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ВИСОКЕ ШКОЛЕ

НАЧЕЛНИК

Немања Мацаревић

ПРИЛОГ 1

Матична комисија за организовање Филозофског факултета Македонског универзитета у Скопљу, састављена од представника Београдског универзитета: др Душана Недељковића и проф. Петра Колендића; Загребачког универзитета: др Петра Скока и др Душана Пејновића; Љубљанског универзитета: др Милка Коса и др Милана Грошље и претставника Министарства просвете Народне Републике Македоније: Димче Ленкова и др Петрушевског Михаила, на својој седници од 5 септембра 1946 год., одржаној у просторијама комитета за школе и науку при влади ФНРЈ и у присуству председника Комитета Бориса Зихерла, донела је једногласан

ЗАКЉУЧАК

1. да се за матичаре делегирају и то: из Београда проф. Петар Колендић; из Загреба проф. Фран Тућан; из Љубљане проф. Антон Петерлин; као представник Комисије за организовање Универзитета при Министарству просвете Народне Републике Македоније делегира се др Михаило Петрушевски;

2. као седиште Матице одређује се Београд;

3. приликом доношења својих одлука, Матица ће се консултовати са стручњацима Филозофског факултета свих универзитета у Федеративној народној Републици Југославији.

4. у случају спречености или немогућности професора Фран Тућана из Загреба, као матичар се делегира проф. Др Вале Воук.

5. септембра 1946 год.

у Београду

Др Милко Кос,

Др Петар Скок,

Др. Д[ушан] Недељковић,
Др Милан Грошље,
Борис Зихерл
Михаило др. Петрушевски,
Дим. Левков,
Петар Колендић,

Душан Пејновић

ПРИЛОГ 2

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Семинар за македонски језик – Блаже Конески
2. Семинар за јужнословенските литератури – Др. Харалампие Поленековић – књиги 3338
3. Семинар за совјетски литератури – Др. Фран Петре – књиги 1321 -2 час 45 Органдијевски Света. Ас.
4. Семинар славјенски језици - Др. Васо Томановић –књиги 5252 –час. 46
5. Семинар за класична филологија – Др. Михаило Петрушевски, Таховаски Анастас , књиги 5252 –час. 46
6. Семинар за романска филологија – Др. Барки Шаптрајанов, Дуљановић Рене, лектор – књиги 7667, часописи 31
7. семинар за германистика – в.д. Др. Б. Шаптрајанов, - књиги 1984Арсова Даринка, лекторАлексова Маргарита, лект.
8. Семинар за ориентална филологија – в.д. Др. М. Петрушевски, књиги 169, -час 4
9. Семинар за балканистика –в.д. Др. Х. Поленековић. Књиги 200
10. Семинар за национална историје – Љубен Лапе, Томовски Томо, ас., књиги 6280
11. Семинар за општа историја – Др. Перо Поповић
(библиотека зљједилка са национ. Историјом), књиги 1967, часописи 24
- Семинар за педагогија – Др. Киро Камилоф , Џамбазов Климе ас. – књиги 1865
- Семинар за филозофија – Др. Живорад Радовић, књиги 1390

AJ;315-37-90

232 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

(Београд,1947.)

VISOKE I VIŠE ŠKOLE U FNRJ ŠKOLSKE 1938/9, 1945/6 I 1946/7 GODINE

	Školska godina	Beograd	Zagreb	Ljubljana	Sarajevo	Skoplje	Novi Sad	Subotica	Split	ukupno	Napomena
Tehnički fakultet	1938/9	1404	769	498						2671	
	1945/6	2145	1920	895						4958	
	1946/7	3739	2613	1377						7729	
	1938/9	573	593							1166	
Poljoprivredno-šumarski fakultet	1945/6	1328	958							2283	
	1946/7	1896	1278							3174	
	1938/9	314	394							708	
Veterinarski fakultet	1945/6	512	257							769	
	1946/7	1062	442							1504	
	1938/9										
Farmaceutski fakultet	1945/6	286	461							747	
	1946/7	538	684							1222	
	1938/9	1015	919	162						2096	
Medicinski fakultet	1945/6	1738	1564	566						3868	
	1946/7	2893	2226	675	225					6019	
	1938/9	393	593							986	
Ekonomsko	1938/9										

komercijalna visoka škola	1945/6	3084	1276	98					4458	
	1946/7	4163	1574	543					6280	
Filozofski fakultet	1938/9	1080	1199	424		163			2866	
	1945/6	1542	944	343					2829	
		2468	1403	464		469			4804	
Pravni fakultet		3695	1129	673				501	5998	
	1945/6	2942	726	169					3837	
	1946/7	4342	952	182	x/				5476	Ove god. otvoren u Saraj x/
Akademija likovne umetnosti	1938/9	144	115						259	
	1945/6	126	982		137		x/	1174	2419	Nema podataka iz N Sada x
Viša pedagoška škola	1938/9	40	67						107	
	1946/7	138	115	70	23	49			393	
Muzička akademija	1938/9	51	70						121	
	1946/7	269	64	39					372	
Akademija za glumačku umetnost	1938/9									
	1946/7			52					52	
Državni institut za fiskulturu	1938/9									
	1946/7	91							91	

AJ;315-35-85

233 ДР АНТЕ МАНДИЋ, ОПАТИЈА – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Dr. Ante Mandić Opatija

POTSJETNIK

Nekoliko univerzitetskih profesora mlađeg naraštaja, sabranih nedavno u stanu moga sina Olega u Zagrebu, upozorili su me na slijedeće okolnosti s molbom, da bi ih doveo do znanja druga Potpretsjednika Kardelja:

Prilikom svog boravka u Zagrebu izjavio je drug Maršal Tito na jednom primanju naučnim radnicima, da ih treba riješiti svih nestručnih zaduženja, kako bi se mogli posvetiti isključivo nauci i naučavanju.

U pogledu mladih naučenjaka-partizana opaža se međutim baš obratna praksa: sve što dalje, to ih se sve više zadužuje raznim dužnostima u sindikatima i drugim ustanovama s razloga, što su povjerljivi.

Dolazi tako do paradoksa, da oni naučnici, koji su indiferentno ili čak neprijateljski raspoloženi prema NOB, mogu da se potpunoma posvete nauci. A mladi naučnici, koji bi morali na miru da rade, da se afirmiraju i da steknu neku autoritet među đačtvom, nemaju ni vremena ni mira za ikakav naučni rad uslijed sporednih zaduženja.

Kad su se pritužili na mjerodavnom mjestu, dobili su nemjerodavni odgovor, da je dosta i dovoljno, ako mogu raditi naučno sat i po na dan, što dokazuje potpuno neshvaćanje naučnog rada i naučnih metoda.

Beograd, 12. marta 1947.

AJ, 315-53-125

Dr. Ante Mandić

234 ДИРЕКТИВА МИЛОВАНА БИЛАСА ИЗ КОМИСИЈЕ ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ ЦК КПЈ, БЕОГРАД

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ

КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

АГИТ-ПРОП

Број 13913

17 јуна 1947

Da bi se obezbedilo ostvarenje zadataka koji se u današnjim prilikama postavljaju pred naše visoke škole i pred našu nauku, potrebno je da naši partijski forumi revidiraju svoj odnos prema onim naučnicima i nastavnicima visokih škola i univerziteta koji stoje na pozicijama marksizma-lenjinizma.

Nama ne može biti svejedno kakve kadrove ćemo dobivati sa naših univerziteta: nama su potrebni kadrovi koji će ujedno biti visokokvalifikovani i predani socijalističkoj izgradnji naše zemlje. Vaspitavati takve kadrove mogu najbolje ljudi koji raspolažu ukazanim svojstvima.

Upravo u tom pogledu stvari nimalo ne stoje na zavidnoj visini.

Procenat komunista među našim naučnicima i nastavnicima visokih škola minimalan je.

Ukoliko na univerzitetima, na visokim školama, u akademijama nauka i sličnim ustanovama ima ljudi koji stoje na stanovištu marksizma-lenjinizma, oni su praktički lišeni mogućnosti da se naučno usavršavaju, da umnožavaju svoje stručno znanje u svrhu postizavanja što većih uspeha na vaspitanju naraštaja. Oni su mahom preopterećeni sa bezbroj drugih poslova, zaduženi po sindikalnoj, po frontovskoj liniji, rade u svakoja- kim kulturno-prosvetnim i drugim društvima. Dok oni tako rade po svim linijama, u predavaonice dolaze ne- spremni, o njima se često zna da su loši i površni predavači stručnih disciplina, da se prema svom predmetu odnose kao prema nečem sporednom. Pri tome se često radi o ljudima koji imaju sve preduslove da se razviju u ozbiljne naučne radnike.

Ovakav stav prema naučnicima i nastavnicima, partijcima ili bliskim partiji, urodio je dosta negativ- nim posledicama.

Naučni rad drže u rukama ljudi koji često stoje po strani od aktivne borbe za socijalističku izgradnju u našoj zemlji, koji često nisu frontovci i čak su neprijateljski raspoloženi prema novoj vlasti u Jugoslaviji. Oni dolaze na predavanja spremni. Oni rukovode naučnim društvima, rade u naučnim institutima, održavaju re- dovno kolokvije sa studentima itd. Oni svim sredstvima nastoje da sebi stvore naučni autoritet, zloupotreblja- vajući ponekad u borbi protiv marksizma-lenjinizma, bilo u uvijenoj, bilo u otvorenoj formi.

Suviše je dokazivati da ovakvu praksu krije u sebi mnogo opasnosti po razvitak naše nauke i po stvar vaspitavanja novih visokokvalifikovanih kadrova. Uskim postavljenjem tog pitanja pušta se iz vida či- njenica da jedan stručno i politički spreman nastavnik, vaspitavajući novu generaciju narodnih specijalista, do- prinosi izgradnji naše zemlje mnogo više nego obavljajući svakojake sporedne poslove u masovnim organiza- cijama, koji bi sasvim lako mogli biti povereni ljudima manje kvalifikacije.

U svrhu otklanjanja tih anomalija potrebno je:

a. savjesno voditi evidenciju o naučnoj kvalifikaciji i perspektivama razvitka naučnih radnika - člano- va i kandidata partije:

Naučnim radnicima sa nesumnjivom perspektivom razvitka odrediti rad na rešavanju naučnih proble- ma i na stručnom usavršavanju kao glavnu partijsku obavezu:

c. naučne radnike sa nesumnjivom perspektivom razvitka osloboditi svih funkcija u sindikatima i dru- gim masovnim organizacijama, njihove organizacione obaveze prema partiji svesti na onu meru koja je neop- hodno potrebna radi njihovog vlastitog političkog uzdizanja; u pojedinim slučajevima ostaviti obaveznim sa- mo pohađanje sastanaka partiske ćelije u koju su uključeni;

d. posvetiti što veću pažnju snabdevanju naučnih radnika literaturom koja im je potrebna za njihov rad;

e. pratiti njihov naučni rad, davati sugestije u pogledu razrađivanja pojedinih problema, ukazivati na zadatke na pojedinim područjima jugoslovenskog naučnog života.

Za agit-prop CK KPJ
Milovan Đilas

AJ, 507-VIII, II/1-(1-71),(k-2)

235 ЦК КПЈ, КОМИСИЈА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ

SISTEM NASTAVE NA BEOGRADSKOM FAKULTETU

U aprilu mesecu 1947 godine na Univerzitetu je bilo 319 nastavnika i 209 studenata i to:

	Tehn.	Pr.mat.	Filoz.Polj.	Šum.	Veter.	Farm.	Ekon.	Prav.	Med.	Bog.	Ukupno
Red. Profesora	14	16	10	2	3	1	-	6	15	6	73
Vanrednih	16	10	12	5	4	4	3	7	13	1	75
Docenta	26	2	7	8	7	2	2	7	18	1	80
Predavača	13	-	1	12	4	1	3	-	-	-	35
Honorar.	5	2	4	9	3	7	15	7	4	-	46
Asistenata	42	18	27	22	18	10	2	8	59	3	209

Od tada do juna 1948 postavljeno je 165 nastavnika i 71 asistent

	Tehn.	Pr.mat.	Filoz.Polj.	Šum.	Veter.	Farm.	Ekon.	Prav.	Med.	Bog.	Ukupno
Red. Profesora	2	2	-	4	-	-	-	1	3	1	13
Vanrednih	11	1	2	5	-	-	1	1	3	-	24

Docenta	12	-	1	-	5	-	1	2	5	5	31
Predavača	10	1	4	9	2	-	2	2	1	-	31
Honorar.	31	1	8	3	7	1	9	2	2	3	67
Asistenata	26	8	4	6	3	5	2	3	14	3	165

Danas na Beogradskom univerzitetu ima 427 nastavnika, 247 asistenata i 23. 814 studenata ili prosečno na jednog nastavnika 55 studenata i na jednog asistenta 96 studenata.

	Tehn.		Pr.mat.		Filoz.		Polj.		Šum.		Veter.	Farm.	Ekon.	Prav.	Med.	Bog.	Ukupno
Red. Profesora	15	18	10	6	2	1	-	7	17	6	82						
Vanrednih	25	9	13	6	4	4	4	4	13	-	82						
Docenta	22	2	6	5	10	2	3	8	21	6	95						
Predavača	16	1	5	21	3	1	2	3	1	-	53						
Hon.nastav.	38	2	12	11	8	8	19	9	5	3	115						
Asistenata	58	26	24	24	16	15	4	10	70	-	247						
Studenata	5.440	1.254	1.957	2.234	1.229	631	4420	2.979	355	112	23814						

No iako je ovaj broj povećan, on ni izdaleka nije bio dovoljan za normalno izvođenje nastave, ni porcionalan broju studenata, Pored opterećenosti nastavnog osoblja, koje je danas znatno veće nego i pred rat (pre rata bilo je 327 nastavnika na 9.972 studenata, ili na jednog nastavnika 30 studenata, danas je 427 nastavnika na 23.814 studenata. Ili na jednog nastavnika 55 studenata) još uvek su 107 predmeta ne zastupljeni, od kojih se 94 ne predaju, 13 se privremeno zamenjuju, a 184 predmeta su bez i jednog asistenta.

Izbor nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja na Univerzitetu vrši se prema konkursu ili pozivom.

METOD IZBORA I POLITIČKE KARAK. NAST. NA FAKULTETIMA

Metod izbora na svim fakultetima bio je isti, ali su rezultati bili različiti, jer su zavisili od kvaliteta prijavljenih kandidata, od brojnog odnosa političkih snaga u Fakultetskom savetu, od organizovanosti borbe naših snaga i od toga da li je dekan bio politički pouzdan.

Partijske organizacije na fakultetima po pitanju izbora svakog kandidata određivale su svoj stav, ali obzirom da je odnos snaga na fakultetima bio

	Pouzdanih	Kolebljivih	Neprijatelja	Ukupno članova saveta
Tehničkom	19	31	22	72
Pr. Matematičkom	6	14	9	29
Filozofskom	7	10	12	29
Polj. Šumarskom	6	9	2	17
Veterinarskom	4	7	5	16
Farmaceutskom	1	3	3	7
Ekonomskom	3	4	-	7
Pravnom	4	8	7	19
Medicinskom	11	20	20	51

da su članovi KP većinom asistenti ili predavači koji nisu bili članovi Saveta, da su na nekim fakultetima dekani bili neprijatelji, te se nije moglo sprečiti iznošenje na Savet izvesnih kandidata, da nije bilo na svima fakultetima uvek organizovane i uporne borbe od strane komunista, događalo se da na Fakultetskim savetima budu izabrani kandidati koji su bili ili slabi stručnjaci ili neprijatelji.

Bilo je i takvih slučajeva, naročito u početku, da komunisti u Fakultetskim savetima nisu ni zaoštravali borbu protiv izvesnih slabih kandidata, pošto su potrebe fakulteta bile velike mada je kvalitet prijavljenih bio uglavnom slab. Kadrovi na Univerzitetu dolazili su mahom iz proizvodnje. No ustanove kako republikanske tako i savezne nisu imale dovoljno razumevanja za potrebe Univerziteta, nisu dozvoljavale dobrim stručnjacima i politički ispravnim ljudima da se prijave na konkurs, izabranim nisu dozvoljavali prelaz na Univerzitet pa čak ni onda kada su bili u pitanju honorarni nastavnici. Isti je stav po ovom pitanju imala i JA, kada su bili u pitanju kadrovi koji su se nalazili u Armiji.

Težnja reakcionarnih elemenata u Fakultetskim savetima bila je da omogući dolazak na Univerzitet ljudima bliskim bilo po svom političkom stavu ili rodbinskim vezama.

Izborni kandidati na Fakultetskim savetima iznošeni su na Univerzitetski savet, preko rektora se donekle vršio uticaj na izbor nastavnog osoblja.

No ako je u nedostatku boljih kadrova, na insistiranje pojedinih dekana, slab kandidat prošao i kroz Univerzitetski savet, Komitet za visoke škole Srbije je sve izabrane kandidate proveravao po stručnosti i političkoj orijentaciji i odbijao potvrđivanje onih koji su bili nepogodni za nastavnike ili asistente Univerziteta. Po nekad se događalo da Komitet svoj kriterijum ublaži za kandidate koji su bili neophodni za izvesne predmete. U krajnoj liniji, i u slučajevima otpora Saveta protiv izbora i dovođenja na Univerzitet politički pozitivnih ljudi, uspevalo se, uglavnom pritiskom, ipak uvek da se ovi ljudi izaberu i dovedu.

Do kraja 1947 Komitet je sve kandidate sa prikupljenim podacima o njima i svojim mišljenjem, slao Kadrovskoj upravi CK KPS koja je odlučivala o potvrđivanju.

Da bi se planski prišlo kadrovskoj politici na Univerzitetu i obezbedio odan kadar koji bi istovremeno bio na visini po svojoj stručnosti, izvršene su izvesne pripreme, stvoren je pregled nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja na Univerzitetu po stručnosti i političkoj orijentaciji izdvajajući predmete i katedre na kojima je politički sastav najteži, pristupljeno je stvaranju evidencije stručnjaka koji bi došli u obzir za Univerzitetske nastavnike i asistente preko partijske organizacije Univerzitetskih nastavnika; od studenata koji su diplomirali od januara 1948 zaključno sa junskim rokom, odabrani su najbolji koji bi došli u obzir za asistente; napravljen je pregled politički ispravnih apsolvencata beogradskog Univerziteta koji imaju uslova za razvoj i koji bi mogli po završetku studija biti asistenti.

No ovo je tek početak planskog rada na rešavanju pitanja kadrova na Univerzitetu. U daljem radu biće neophodna pomoć Uprave za kadrove CK KPJ za uspešno rešenje ovog pitanja.

Dosadašnje iskustvo pokazuje da bi se način izbora nastavnog kadra kao i univerzitetskih vlasti u budućem Zakonu o Univerzitetu trebao saobraziti principima nove države.

NACIONALNI SASTAV

nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja na Beograd[skom] Univerzitetu:

	Nastavnika	Asistenata
Srba	396	220
Hrvata	5	3
Slovenaca	3	3
Crnogoraca	5	8
Makedonaca	3	3
Rusa	12	7
Ostalih	3	3
Svega	427	247

KVALITET NASTAVE

1. IDEJNOST I NAUČNOST NASTAVE:

Nastava na Univerzitetu je još uvek opterećena u znatnoj meri starim shvatanjima. Kod jednog dela nastavnika (naročito na Prirodno-matematičkom, Ekonomskom, Poljoprivredno-šumarskom i donekle na Pravnom fakultetu) postoje tendencija i naponi da se stvari tumače na nov način. Međutim, sem izuzetaka kod nekolicine nastavnika marksista nastava na Univerzitetu je u osnovi idealistička.

Težnja ka naprednijem tumačenju nauke ogleda se kod izvesnog broja nastavnika pre svega u orijentaciji ka sovjetskoj naučnoj literaturi (najviše kod nastavnika Ekonomskog, Pravnog, Poljoprivredno šumarsko fakulteta i nastavnika nekih grupa Filozofskog i Prirodno matematičkog fakulteta). Ima čak slučajeva da se profesori, iako mali broj, nisu ustručavali da traže pomoć od naprednih nastavnika pa i od svojih asistenata za objašnjenje pojedinih principijelnih pitanja primjene dijaletičkog materijalizma u nauci.

2. IDEOLOŠKA BORBA NA UNIVERZITETU

Dok je borba za politički uticaj (borba na sednicama Saveta po pitanjima sprovođenja radnih odluka) bila razvijena u znatnoj meri, ideološka borba, borba za napredna naučna shvatanja u nastavi je na samom početku. Može se reći da dosada nije bila razvijena ni onoliko koliko je za tu borbu na Univerzitetu bilo snaga.

Razloga nerazvijenosti ideološke borbe na Univerzitetu ima više. Jedan od razloga je što su politički napredni ljudi na Univerzitetu u većini mladi, zatim što se većina od njih politički napredno orijentisala tek

u toku narodno oslobodilačke borbe ili poslije oslobođenja, te ni oni sami još nisu dovoljno ovladali marksizmom-lenjinizmom i zbog toga nema dovoljno smelosti da se uhvate u koštac sa profesorima starog shvatanja. Ima kod izvesnog broja mladih nastavnika i asistenata izvesnog uzdržavanja od zaoštavanja borbe uglavnom zbog osećanja zavisnosti od šefova katedara.

Dok su neposredno posle oslobođenja studenti u znatnoj meri zaoštavali ideološka pitanja u nastavi i predavanjima profesora pa čak ponekad i preterivali, sada je situacija upravo suprotna, takva borbe skoro uopšte nema. Čak se može reći da se previše propušta i ne reagira se na nenaučne i neprijateljske postavke u nastavi.

Pitanje naprednog naučnog shvatanja u Univerzitetskim udžbenicima nije se sada uglavnom ni postavljalo izuzev u nekoliko slučajeva kao što je na pr. Diskusija po pitanju udžbenika iz histooigije Dr. Aleksandra Kostića i diskusija po pitanju udžbenika iz bakteriologije Dr. Milutina Đurišića na Medicinskom fakultetu, nekoliko udžbenika Ekonomskog fakulteta, udžbenika fizike Dr. Milosavljevića profesora Tehničkog fakulteta, uglavnom zbog toga što odmah po oslobođenju na Univerzitetu nije bilo uopšte udžbenika i glavnih zadatak je bio doći do udžbenika. U idućoj školskoj godini pri Komitetu za visoke škole će biti obrazovana specijalna komisija koja će organizovati diskusije o udžbenicima koji se pripremaju za štampu ne samo sa usko stručne, već i sa ideološke strane.

3. NAUČNA ZAOSTALOST NASTAVE

Nastava mnogih predmeta zaostaje za razvojem nauke. Znatno broj nastavnika nije u toku savremenog stanja nauke i zbog toga u svojim predavanjima ne izlaže najnovije rezultate nauke.

Ovo zaostajanje za razvitkom nauke je manje ili veće na različitim predmetima i katedrama. Najizrazitije je ipak na Tehničkom fakultetu naročito na tehnološkom oteku gde se studenti upoznaju sa već zastarelim tehnološkim metodama, a ne upoznaju sa najmodernijim, na Medicinskom fakultetu gde mnogi nastavnici izlažu zastarele načine lečenja pojedinih bolesti ne vodeći računa o tome da je medicinska nauka u tim oblastima znatno napredovala, na Veterinarskom fakultetu, Pravnom i dr.

Jedan od razloga naučne zaostalosti nastave na Univerzitetu je nesumljivo višegodišnja nepovezanost sa svetskom naukom usled ratnih prilika u toku rata i usled znatnih teškoća oko nabavke strane naučne knjige posle oslobođenja. Međutim, ovo nije ni glavni razlog zaostalosti. Glavni razlog zaostalosti je svakako naučna i stručna zaparženost starih nastavnih kadrova, što je opet posledica čitavog sistema Univerzitetske nastave pre rata, a posebno personalne politike na predratnom Univerzitetu. Pošto je velik broj starih nastavnika pri kraju svog naučnog nastavnog rada to se većina njih teško oslobađa svojih starih shvatanja, dok jedan mali broj i starih nastavnika nastoji da uđe u tok savremenog stanja nauke, da upozna i ovlada najnovijim rezultatima nauke.

4. ODNOS TEORIJE I PRAKSE U NASTAVI.

Nastavu na Univerzitetu u celini još uvek karakteriše verbalizam. Odnos teorije i prakse u nastavi na Univerzitetu je još uvek nepravilan.

To se pre svega vidi u odnosu broja časova teorijskih predavanja prema broju časova laboratorijskih vežbi u nastavnim planovima pojedinih fakulteta. Ovaj odnos je na pr. u nastavnom planu Medicinskog fakulteta 3: 2, 7 na štetu praktičnih vežbi, dok je taj odnos na pr. Medicinskim institutima u SSSR-u 2:3 u korist praktičnih vežbi. Slična situacija i u nastavnim planovima Veterinarskog i Poljoprivredno-šumarskog fakulteta.

Pa i ovaj odnos u praksi je još gori. Broj radnih mesta u laboratorijama, naime, je mnogo manji od broja studenata, te zbog toga studenti ne mogu obavljati vežbe ni onoliko koliko, je predviđeno nastavnim planom. U hemijskom institutu Prirodno matematičkog fakulteta, na pr. ima svega 60 radnih mesta, a ukupno 380 studenata koji treba da vrše vežbe. Još je teža situacija na Tehničkom i Medicinskom fakultetu. Kapacitet Zavoda za ispitivanje materijala Tehničkog fakulteta na pr. je 150 radnih mjesta, a studenata koji treba da rade u Zavodu ima 1.800. Kapacitet Medicinskog fakulteta normalno dopušta upis 400 novih studenata godišnje. Međutim, poslednje tri godine upisalo se na Medicinski fakultet po 1.000 studenata svake godine.

Ove godine zavedena letnja praksa studenata za studente Tehničkog, Medicinskog, Veterinarskog, Poljoprivredno-šumarskog, Farmaceutskog i Prirodno-matematičkog fakulteta biće jedan napredak u povezivanju nastavne teorije sa praksom u proizvodnji.

Sve ovo ukazuje uglavnom problem odnosa teorije i prakse u odnosu na studente. Posebno pitanje, međutim, predstavlja povezanost nastavnika sa problemima naše prakse i naše proizvodnje. Iako se održavaju savetovanja nastavnika hemije na svim fakultetima sa rukovodiocima naše hemijske industrije, na kome su rukovodioci iz industrije upoznali nastavnike hemije na Univerzitetu sa nekim problemima naše hemijske industrije za čije rešenje je potrebna pomoć stručnjaka sa Univerziteta, iako je znatan broj nastavnika (naročito Tehničkog, Poljoprivredno-šumarskog, Medicinskog, Pravnog, i Ekonomskog fakulteta) angažovan na razne načine u radu proizvodnih Ministarstava, ovom pitanju se do sada ipak nije prišlo dovoljno organizovano i sistematski. Posebno nisu dovoljno iskorišćena naučna društva kao stopa između naučnih radnika i proizvodnje.

Iako se znatan broj nastavnika Univerziteta ne opire i prihvata saradnju sa Ministarstvima po praktičnim pitanjima u proizvodnji, ipak kod izvesnog dela starih profesora postoji još uvek shvatanje o t.zv. čistoj nauci.[...]

STANJE ZA POBOLJŠANJE NASTAVE

Još uvek postoji znatne smetnje za poboljšanje nastave na Univerzitetu:

To su pre svega objektivne smetnje: nedovoljan školski prostor, nedostajanje dovoljnih nastavnih sredstava (koja su u najvećoj meri nabavljaju iz inostranstva) i nedovoljan broj nastavnog i pomoćnog nastavnog osoblja. Posebnu teškoću za poboljšanje nastave predstavlja nepotpuno i još neorganizovano snabdevanje katedara stranom stručnom literaturom, a isto tako i neorganizovanost seminarskih i fakultetskih stručnih biblioteka, nepostojanje bibliotekskih stručnih indeksa i predmetnih bibliografija, što je sve posledica uglavnom nepostojanja stručnog bibliotekarskog i bibliografskog kadra na Univerzitetu. (Jedan od razloga neuređenosti seminarskih i fakultetskih biblioteka je također i nepostojanje jedinstvenih pravila i propisa o organizaciji biblioteka i jedinstvenoj bibliotekoj katalogizaciji u FNRJ).

Posebnu teškoću u borbi za poboljšanje nastave predstavlja nedovoljna i skoro nikakva briga šefova katedara za naučno i stručno uzdizanje asistenata. Asistenti su najčešće ostavljeni sami sebi, bez ikakve pomoći profesora. Vrlo je mali broj asistenata koji su od profesora primili naučne zadatke i koje profesori u obradi zadataka pomažu. Većina šefova katedara opterećuje asistente administrativnim dužnostima.

Glavnu smetnju poboljšanja predstavlja neorganizovanost katedri. Katedra na univerzitetu nije ono što bi bezuslovno trebala da bude - Osnovna naučna nastavna ćelija. Pre svega na svim fakultetima još nije tačno određeno koji sve predmeti pripadaju u sastavu jedne katedre. Pojam katedre je često još neodređen. Radi toga nema ni organizovanog rada katedri, ne održavaju se naučni i stručni sastanci nastavnika koji rade na istoj katedri, a s tim u vezi ne postoji ni odgovornost šefa katedre za naučni i nastavni rad. Ovo pitanje treba rešiti što pre. Ovo pitanje trebalo bi regulisati i Zakonom o Univerzitetu.

SISTEM NASTAVE

Nastavni planovi: Od oslobođenja do danas izrađeni su nastavni planovi za fakultete. Ovaj posao obavljao je Komitet za škole i nauku vlade FNRJ. Nastavni planovi nisu još ustaljeni, nego se stalno menjaju. Tako je, na primer, na Ekonomskom fakultetu od oslobođenja do danas izmenjeno je 6 nastavnih planova. Planovi još uvek imaju nedostataka. Oni pre svega preopterećuju studente velikim brojem predmeta. U njima još nije u potpunosti rešeno pitanje specijalizacije itd.

Posebnu teškoću predstavlja tendencija Komiteta za škole i nauke FNRJ za potpunim ujednačenjem nastave na svim fakultetima u zemlji i ne vodeći računa o specifičnosti razvoja pojedinih fakulteta na pojedinim Univerzitetima i specifičnim uslovima za rad i razvoj.

Nastavni programi: Na Univerzitetu ne postoji fiksirani nastavni programi t.j. nije tačno propisan sadržaj i obim nastavnog gradiva pojedinih predmeta. U cilju rešavanja ovog problema, na Univerzitetu su izrađeni i u nastavnim komisijama prodiskutovani nastavni programi koji treba da se još pretresu i sa stručnjacima van Univerziteta.

Vanredno studiranje: U toku školske godine, odlukom Savezne Vlade zavedeno je na Univerzitetu vanredno studiranje. Iako je ova odluka došla dosta kasno (u pola školske godine) iako se o sistemu vanrednog studiranja nije imalo nikakvih iskustava, iako je za vođenje vanrednog studiranja predstavljalo jedno novo opterećenje za već znatno opterećene nastavnike, ipak su rezultati vanrednog studiranja znatni. Vanrednim studentima u unutrašnjosti dostavljeni su nastavni planovi, a isto tako i spiskovi udžbenika i priručnika. Neki na-

stavnici (Tehničkog fakulteta) dostavljali su vanrednim studentima u unutrašnjost zadatke na izradu. Za vanredne studente iz Beograda bili su organizovani večernji kursevi.

Iako je predmet Osnova društvenih nauka uključen u sistem Univerzitetske nastave na svim fakultetima, do danas ovaj se predmet ne predaje još ni na jednom fakultetu zbog nedostatka nastavnika. Ovo je svakako jedna krupna slabost nastave na Univerzitetu.

Nastava stranih jezika također je predviđena nastavnim planovima svih fakulteta, ali se ne predaje ni na jednom fakultetu ni jedan strani jezik pa čak ni ruski, sem na Ekonomskom fakultetu gde se predaju ruski, francuski i engleski jezik. Ovom pitanju se do sada nije posvetilo dovoljno pažnje, prepušteno je bilo uglavnom Rektoratu i dekanatu.

NAČIN UČENJA STUDENATA

Prvih godina posle oslobođenja – 1945/46 i 1946/47, uglavnom zbog nedostataka udžbenika i ostalih nastavnih sredstava, preovlađivale su razne forme kolektivnog učenja: kružoci, kursevi, itd. Kasnije, školske 1947/48 godine, kada je uglavnom rešeno pitanje udžbenika (od oslobođenja do 1. juna 1948 izdano je ukupno 202 i skripata ukupno 144) – prešlo se sa sistema kolektivnog na sistem individualnog učenja.

Još uvek preovlađuje kampanjsko učenje pred ispit, iako, naročito od ove godine, ima se više studenata koji sistematski uče. Prema tome glavnu smetnju u redovnom napredovanju studenata pretstavlja još uvek nedovoljna sistematičnost u radu i učenju. S tim u vezi smetnju u sistematskom učenju studenata pretstavlja veliki broj zaostalih ispita kojih je prije julske roke ove godine bilo 83 hiljade, što onemogućava studentima da budu u toku predavanja i vežbi onog semestra kojeg su upisali.

Zbog toga što većina nastavnika ne upućuje studente na dopunsku stručnu literaturu, učenje se uglavnom svelo na učenje udžbenika, te na taj način studenti ne produbljuju dotičnu materiju i njihovo znanje je uglavnom školsko. S druge strane, ne osposobljavaju se za samostalan rad nad knjigom i ne pripremaju se dovoljno za samostalan rad u struci.

Iako su na svim fakultetima u toku školske 1947/48 godine stvorene naučne grupe studenata, ipak se rad ovih grupa do sada još nije razvio, uglavnom zbog toga što nisu dobili dovoljnu, a često i nikakvu pomoć katedri. Mnoge naučne grupe ostavljene su same sebi i nisu od katedre dobile čak ni temu za naučnu obradu, a kamoli da je katedra rukovođila njihovim radom i pružala svoju pomoć. Rezultati rada naučnih studentskih grupa kojih ipak ima, biće objavljeni u Zborniku studentskih stručnih radova koji će se izdati ovih dana.

Pored svih slabosti ove školske godine može se konstatovati znatan napredak. U junskom ispitnom roku prijavljen je do sada rekordan broj ispita – 63.000. Visoka prosječna ocjena (8) do sada položenih ispita pokazuje i bolji kvalitet znanja.

Kod izvesnog broja neprijateljski raspoloženih profesora mogla se uočiti tendencija naglog davanja visokih ocena s jedne strane, ili preoštar kriterij i preterani zahtevi s druge strane.

AJ, 507-VIII, VI/2-(1-96),(k-2)

236 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

BROJNO STANJE STUDENATA KOJI SU DIPLOMIRALI NA VIŠIM PEDAGOŠKIM ŠKOLAMA I NA VIŠIM UMETNIČKIM AKADEMIJAMA U PERIODU OD OSLOBOĐENJA DO 31-X-1948 GOD.

ŠKOLA – GRUPA OTSEK		Od oslobođenja do 1-IX-1948 godine				Od 1-IX-1946 god 6-VII-1947				6-VII-1947 god. 31-XII 1947 god.				u 1948 godini				Ukupno od oslobođenja do 31-X-1948 godine							
		Srbija	Hrvatska	Slovenija	FNRJ	Srbija	Hrvatska	Slovenija	FNRJ	Srbija	Hrvatska	Slovenija	FNRJ	Srbija	Hrvatska	Slovenija	B. i H. a	Makedonij a	FNRJ	Srbija	Hrvatska	Slovenija	B. i H. a	Makedonij a	FNRJ
Viša pedagoška škola	Narodni jezik i književnost		6	6		50	23		73	18		18	20	29	16x	7	72		70	76		16	7	169	
	hrvatski jez. i nemački									1		1													1
	ruski jezik									27		27	10	38			8	56	10	65				8	83
	mađarski jezik i srpski												2					2	2						2
	pedagogija i ruski															6		6				6			6
	pedagogija i istorija															14		14				14			14
	hrvatski jez. istorija i zemljopis									3		3								3					3
	istorija i geigrafija									4		4	51	41	17	6	115		51	45		17	6	119	
	biologija i geografija												35		14		49			35		14			49
	biologija i hemija		3		3	29	10		39	20		20	35	41		8	84		64	74				8	146

	fizika i hemija																	8	8							8	8		
	matematika i fizika		6	6	20	4				24				8		8	18	34		11	8	71	38	52			11	8	109
	tehnika – umetnička		1	1		1				1			4			4	4	14				18	4	20				24	
	Ukupno		16	16	99	38				37			85		85	140	232		86	37	495	239	371			86	37	733	
Alate mu- zike	slikarski i grafički		1	1	1	1		5	6			1		1	1	6	4				11	3	9	9				19	
	vajarski							4	4								3	2				5	3	2	4			9	
	nastavnički		13	13		4		4									4	6				10	4	23				27	
	Ukupno	2 ³³	14	16		5	9	14			1		1	1	8	14	4				26	10	34	13				57	
	solo pevanje			1	5	6			1	1	1	1	1	1	3	3	2					5	4	4	7				15
Muzička akademija	klavir, orgulje i harfa		11	6	17	9		4	13	5	8		13	4								4	18	19	10			47	
	gudački instrumenti		1	1	2	1		1	2		1	3	4	1	1							1	2	2	5			9	
	duvački instrumenti					1			1	1			1	6								6	8					8	
	kompozicija i drug.		1	3	4	3		1	4	2	2		4	3		3						6	8	3	7			18	
	nastavnički		1		1	9			9			1	1	4	1							5	13	3				16	
	Ukupno	18 ³⁵	15	15	48	23		7	30	9	13	4	26	21	3	4						28	7	31	30			132	
	Sveukupno		20	45	15	80	122	43	16	81	9	99	4	112	169	249	8	86	37	549	320	436	43	86	37	922			

otseka

AJ:315-56-139

237 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

BROJNO STANJE STUDENATA KOJI SU DIPLOMIRALI NA SVIM FAKULTETIMA U FNRJ U
PERIODU OD OSLOBOĐENJA DO 30-XI-1948 G.

		Broj studenata koji su diplomirali															
		Od oslobođenja do 31-XII-1946 godin					od 1-I-1947 godine 31-XII-1948 godine					od 1-I-1948 godine 30-XI-1948 godine					od oslobođenja do 30-XI-1948 godine
		Beograd	Zagreb	Ljubljana	Ukupno	Beograd	Zagreb	Ljubljana	Škopje	Ukupno	Beograd	Zagreb	Ljubljana	Škopje	Ukupno		
Tehnički fakulteti	arhitektonski	10	9	2	21	19	7	12		38	22	17	1		40	99	
	građevinski	10	19	9	38	13	25	16		54	12	14	14		40	132	
	geodetski		4		4		7			7		5	2		7	18	
	rudarski		4	7	11		2	7		9		6	7		13	33	
	metalurški							4		4			2		2	6	
	tehnološki	4	15	9	28	8	28	8		44	11	33	7		51	123	
	elektrotehnički	11	9	5	25	9	37	10		56	30	18	3		51	132	
	mašinski	10	2		12	15	10			25	19	5	4		28	55	
	brodarski										2				2	2	
	Ukupno	45	62	32	139	64	116	57		237	94	100	40		234	610	
Poljoprivredni o šumarski	Poljoprivredni	13	22		35	30	54			84	29	40			69	188	
	Šumarski	17	18		35	23	23			46	14	15			29	110	
	Ukupno	30	40		70	53	77			130	43	55			98	298	
	Veterinarski fakultet	8	32		40	16	29			45	29	42			71	156	
	Farmaceutski fakultet		68		68	24	35			59	30	19			49	176	
	Medicinski fakultet	43	86	1	130	61	126	14		201	91	121	36		248	579	
	Ekonomski fakultet	32	72		104	24	60			84	32	68			100	288	
	Pravni fakultet	84	56	21	161	126	117	32		275	29	104	27		160	596	
Filozofski i prirodno matematički fakultet	Narodni jezik i književnost	3	6	1	10		9	5		14	13	9	12		34	58	
	Narodna književnost	1	8	1	10	6	3			9		2			2	21	
	Ruski jezik- slavistika			1	1				1	1	2	1	3			4	
	Klasika	2	2	2	6			4		4	3		1		4	14	
	Romanistika	6	11	8	25	15	7	4		26	18	4	6		28	79	
	Germanistika	19	11	3	33	20	8	8		36	16	9	4		29	98	
	Istorija	1	3	2	6	5	3	7		15	3	3	7		13	34	
	Istorija umetnosti		5	2	7	1	1			2	5	4			9	18	
	Etnologija		3	1	4	2	1	2		5						9	
	Geografija	4	12	3	19	4	5	3	1	13		7	3		10	42	
	Filozofija	1		2	3	1	4	2		7	2				2	12	
	Pedagogija	6	10	5	21	29	3	3		35	20	2	1		24	80	
		Psihologija		1		1		2		2		3			3	6	
	Teorijska matematika	22	7	5	34	20	6		1	27	4	16		20	81		

Primenjena matematika		2		2		1			1		1		1	4
Fizika		7		7	3				3	3	1			14
Fizička hemija	3			3	3	1			4	1				8
Hemija	2	2		4	4	2			6	5	3			18
Geologija i metalurgija	2		1	3						3				6
Biologija	8	2	6	16	8	2	3		13	12	3	1		45
Ukupno	80	92	43	215	121	58	42	3	224	110	70	35		654
Teološki fakultet	17	x	9	26	12	10x	9		31	10	8			75
Sveukupno	339	508	106	953	501	628	154	3	1286	468	587	138		3432

x U periodu od oslobođenja do 1-I-1948 godine.

NAPOMENE: 1) Nema podataka za filozofski fakultet u Skoplju za 1948 godinu

2) Za Ljubljanu su podaci dati do 31-X-1948 godine.

AJ;315-56-139

238 КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

(Београд, 18-12-1948.)

PREGLED IZVRŠENJA PLANA UPISA NA FAKULTETE I VIŠE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ 1948/49 GODINI

FAKULTET- VIŠA ŠKOLA		Upis novih redovnih studenata školske 1948/49 godine			školske 1948/9 god. upisano novih vanrednih	Ostvaren upis novih studenata redovnih i vanrednih školske 1948/49	
		planir an	ostvaren			ukupno	u % od plana
			ukupno	u % od plana			
tehnoški fakultet	arhitektonski	390	497	127	180	677	174
	građevinski	1085	1010	93	255	1265	117
	geodetsko-meliorac.	220	174	79	32	206	94
	rudarski	200	222	111	12	234	117
	rudar.-geološki	135	141	104	6	174	109
	metalurški	100	58	58	10	68	68
	hemisko-tehnološki	205	331	161	64	395	193
	mašinski	485	653	135	392	1045	215
	brodograđeni	100	102	102	1	103	103
	elektrotehnički	80	294	367	245	537	671
svega		3000	3482	116	1195	4677	156
šumarski		270	360	133	28	388	144
poljoprivredni		800	907	113	289	1196	149
veterinarski		400	501	125	2	503	126
medicinski, odont. izvš		1375	2164	157	52	2216	161
farmaceutski		270	326	121	6	332	123
ekonomski		525	774	147	1675	2449	466
pravni		400	420	105	369	789	197
filozofski i prirodno matematički		1100	1666		906	2572	
viša pedagoška škola		1940	660	77	2041	2701	173
viša fiskulturna škola		115	59	51	234	293	255
muzička akademija		95	92	97		92	97
akademija likovnih umetnosti		90	53	59		53	59
akademija za primenj. umet.		15					
akadem. za pozor. umet.		50	24	48		24	48
visoka filmska škola		60	62	103		62	103
novinarsko-diplomat. šk.		200	198	99	206	404	202
viša škola spoljne trg.		120	125	104		125	104
viša škola unutr.trg.		60	35	58		35	58
vojno-geodetska škola		100					
ukupno		10985	11908	108	7003	18911	172

ОСТВАРЕЊЕ ПЛАНА СТВАРАЊА ВИСОКОКВАЛИФИКОВАНИХ КАДРОВА

Кадрови који се образују	Задужење по петогодишњем	Остварено у 1947 г.	Остварено у 1948 г.	Остварено у 1947/48 г.
--------------------------	-----------------------------	------------------------	------------------------	---------------------------

	плану			Укупно	у %
на филозофском и природно-математичком факултету и вишој педагошкој школи	6500	438	603	1041	16
Медицински факултет	1800	201	224	425	23,6
Правни факултет	3000	275	144	419	14,0
Фармацеутски факултет	800	59	48	107	13,4
Технички факултет	5100	237	209	446	8,7
Пољопр.-шумар. фак.	3000	130	86	216	7,2
Ветеринарски факултет	800	45	64	109	13,6
Економски факултет	4000	84	90	174	4,4
Укупно	25000	1469	1468	2937	11,7

**БРОЈНО СТАЊЕ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ СТУДЕНАТА
УНИВЕРЗИТЕТА-ФАКУЛТЕТА И ВИСОКИХ ШКОЛА У ФНРЈ**

Факултет, висока, виша школа	Број студената				
	11938/9	1947/8	укупно	1948/9	
				у % према	
				1947/8	1938/9
Укупно ФНРЈ	17734	46421	56805	122	320
I Факултети:	17247	43803	50236	115	291
технички	2671	10268	13119	128	491
пољопривредно-шумарски	1166	4101	5349	130	459
ветеринарски	708	1969	2222	113	314
медицински и фармацеутски	2096	8849	9885	112	472
филозофски и прир.-матем.	2866	6262	7956	127	278
економски	986	7333	7727	105	784
правни	5998	4581	3509	77	59
теолошки	756	440	469	107	62
II Високе школе и академије:	228	970	1617	167	709
Новинарска и дипл. в. школа			404		
Држ. институт за фискулт.		171	409	239	
Висока филмска школа			104		
акад. за ликовну уметност	107	352	349	99	326
музичка академија	121	383	285	74	236
акад. за позоришну умет.		64	66	103	
III Више школе:	259	1648	4952	300	1912
виша педагошка школа	259	1648	4506	274	1740
виша зубарска школа			242		
Дипл. шк. Мин. иностр. посл.			44		
В. шк. Мин. унутр. посл.			35		
В. шк. за спољну тргов.			125		

Напомена: Подаци за стипендије, домове и интернате узети су од ДСУ-а за 1047/48 школску годину, пошто подаци за 1948/9 школску годину нису још прикупљени.

AJ;315-35-85

**239 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ
ВЛАДЕ ФНРЈ**

(Љубљана, 1949)

Ljudska republika Slovenija
Ministarstvo za prosveto

**PLAN VPISA NA UNIVERZO IN VISOKE ŠOLE
V ŠOLTLETU 1949/50.**

Stroka	Plan vpisa 1949/50
--------	--------------------

	Predlog min. znan.kult. FLRJ	Predlog min.prosv. LRS
1	2	3
Skupaj novih I semester	980	1.045
od tega: a) osmošolcev		980
b) iz sred.strokovnih šol		
in starih maturantov		65
1. Tehniška fakulteta	290	310
od tega: arhitekti	30	30
gradbeni	75	50
sanitarni (Zgb)	10	10
geodetski	35	35
rudarski	25	25
geološki (Bgd)	15	25
metalurški	20	20
kemijsko tehnološki	20	20
strojni	45	55
elektro	10	45
brodarski (Zgb)	5	5
2. Gozdarska fakulteta (Zgb)	25	45
3. Agronomska --"	70	80
4. Veterinarska --"	40	40
5. Ekonomska --"	45	50
6. Pravna --"	30	25
7. Medicinska --"	110	120
8. Farmacevtska --"	25	25
9. Filozofska --"	150	158
Od tega: narodni jezik in knjiž.	40	20
ruski jezik in knjiž.	45	25
romanist. klas in orient.	5	5
germanistika	-	8
zgodovina	10	15
geografija	8	15
meteorologija	2	15
matematika	10	20
Fizika	10	15
kemija	5	10
prirodopis	5	5
fil.,psih. in pedag.	5	5
10. Višja pedagoška šola	105	105
od toga: narodni jezik	15	15
ruski jezik	20	20
zgod.in geograf.	15	15
matematika in fizika	40	40
odsek za slepe	4	4
odsek za gluhoneme	4	4
odsek za duševno zaost.	7	7
11. Višja novinarska in diplomatska šola	9	9
12. Akademija za glasbo	10	10
13. Akademija za likovno umetnost	10	10
14. Akademija za igralsko umetnost	10	10
15. Višja šola za kinematogr.	5	6
16. Drž. Institut za fizkulturo	7	7
17. Višja šola min.zun.trgovine	3	3
18. Višja šola min.notr.zadev	5	5
19. Višja vojna šola	45	25

AJ;316,109

**240 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СЛОВЕНИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ
ВЛАДЕ ФНРЈ**

(Љубљана, 1949)

MINISTARSTVO ZA PROSVETO L R SLOVENIJE

Pripombe k zvišanju plana vpisa na univerzo in visoke šole v šol. letu 1949/50

Pripombe Planske komisije LRS:

1. Plan vpisa zvišujemo od predloga ministarstva za znanost in kulturo FNRJ, ker računamo z doto-
kom študentov srednjih strokovnih šol in maturantov iz prejšnjih let.

2. Pri tehnički fakulteti smo znižali plan vpisa gradbenemu ter zvišali plan vpisa geološkemu, strojme-
muin elektotehničnemu oddelku. Za gradbenike smo znižali plan vpisa zaradi tega, ker ni sorazmerja med
srednjim in višim strokovnim gradbenim kadrom (na 1 gradbenega inženirja pride 1,4 gradb. tehnikov) . Posle
toga se je vpisalo v šol. Letu 1947/48 111 gradbenikov na univerzo (plan vpisa 100), v letu 1948/49 pa 168, od
toga Slovencev 133 (plan vpisa 95), potrebe po višjih gradbenih kardih so samo v letu 1949 59 inž., od tega za
proizvodnjo 40. Diplomiralo bo letos 39 gradbenikov. To pomeni, da delno že krijemo potrebe in jih bomo še
bolj, ker so prejšnji letni vpis precej visoki. Sorazmerje, ki je danes med višjim in srednjim karom, ne more
obstojati in je nujno, da se orientiramo na srednji kader, da čimprej dosežemo razmere 3:1. Zvišujemo pa plan
vpisa na geološki oddelok, ker je geologov izredno malo, perspektivno pa potrebe naraščajo. Nobeno leto ne
dosežemo plana vpisa; tako so se lansko leto namesto 20 vpisli 4 abiturienti. Plan vpisa na strojni oddelok zvi-
šujemo za 10. Plan vpisa je bil v obeh zadnjih šol. Letih sicer prekoračen, vendar je potreba po tem kadru v le-
tu 1949 še enkrat večja od stanja decembra 1948. Poleg tega moramo odstopiti 25 studentov I sem. JA. Pri
tehnikih zvišujemo še elektrooddelek, za katerega se nam zdi prenizko postavljen plan z obzirom na potrebe.

3. Ravno tako zvišujemo na gozdarsko, agronomsko, veterinarsko, in ekonomsko fakulteto, ker potre-
be po teh kadrih zelo naraščajo z ozirom na razvoj tako kmetijstvu in živinारेje kot gozdarstva in jasno tudi
našega višnjega ekonomskega kadra. Potrebe po agronomih računane na hektarsko površino se že v letu 1949
zvišujejo na 117,4%. Danes je v gozdarski proizvodnji zaposlenih 26 gozd. Inženirjev, kar je absolutno prema-
lo z obzirom na ogromne po gozdarskih strokovjakih pri pogozdovanju in negi gozda. Kadra z višjo ekonom-
sko izobrazbo je izredno malo (v stanju 70 ekonomov, ki smo jih javili, so všteti tudi višji ekonomisti, ki nima-
jo ekonomske fakultete).

Pripombe ministarstva za prosveto LRS:

4. Za filozofsko fakulteto smo tudi nekoliko spremenili plan vpisa.

Potrebe po izpremambi so razvidne in naslednje razpredelnice:

Število predavateljev na srednjih šolah		Število slušateljev Na univerzi š.l. 1948/49		
Stroka	izobrazba	Poučuje		
Filozofija	564/33	531, 237, 140	644	
slovenščina	74/3	120, 84, 37	168	
srbohrvaščina	8	19, 6, 6		
ruščina	10	37, 12, 10	47	
romanistika	73/5	11, - -	24	
germanistika	71/6/	31, 1, 1	61	
klasika	42/1/	2, - -	2	
zgodovina	66/5/	91, 4, 15	57	
zemljepis	80/3/	32, 7, 10	64	
pririodopis	58/5/	64, 25, 25	92	
matematika, fizika	69/2/	120, 97, 36	93	
filozofija, pedagogika	63/6/	4, 1 -	31	

Število v oklepajih pomeni profesorje, ki opravljajo ravateljske posle, V rubriki «poučuje pomeni prvo
število profesorje s fakultetno izobrazbo, drugo predmetne učitelje /z VPŠ), tretje osnovnošolske učitelje.

Število romanistov, germanistov in klasikov je izredno večje, kot so potrebe. Ti so se na podlagi preu-
smerjevalnih tečajev usposobil za predavatelje slovanskih jezikov. V skupnem številku učnega kadra so všteti
tudi predavatelji na nižjih gimnazijah, kjer so predvideni predmetni učitelji z višjo pedagoško izobrazbo.

Vpis na metodološki oddelok zvišju Planska komisija LRS, ker tega kadra danes bo pa v prihodnjih
letih pomoč naši razvijajoči se hidrotehniki.

AJ;316-109

**241 К.ЗАФИРОВСКИ, ПОТПРЕДСЕДНИК КОМИТЕТА ЗА УНИВЕРЗИТЕТ, ВИСОКЕ ШКОЛЕ
И НАУЧНЕ УСТАНОВЕ ПРИ ВЛАДИ МАКЕДОНИЈЕ, СКОПЈЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ**

НАРОДНА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
КОМИТЕТ ЗА УНИВЕРЗИТЕТ ВИСОКИ ШКОЛИ
И НАУЧНИ УСТАНОВИ ПРИ ВЛАДАТА НА Н.Р.М.

Бр. 1325

13-VI-1949 год. Скопје

MINISTARSTVU ZA NAUKU I KULTURU VLADE FNRJ

U prilogu Vam šalјemo konačan plan upisa na fakultetima i visokim školama u 1949/50 školsku godinu, izrađen u saglasnos Planske komisije N.R. Makedonije.

Smrt fašizmu – sloboda narodu !

P.PRETSEDNIK KOMITETA: K. Zafirovski

ПЛАН НА УПИС ПО ФАКУЛТЕТИ

Во 1949/50 шк.год.

ЗА МАТУРАНТИ ОД Н.Р. МАКЕДОНИЈА

ПРИЛОГ 1

ПРИМЕДБЕ

На план уписа на факултетима и високим школама у 1949/50 школској години у односу на план уписа на факултете имали би следеће примедбе:

Код плана на факултетима и високим школама углавном до неслагања је дошло због разлике у погледу броја кандидата. Док Министарство за науку и културу Владе ФНРЈ рачуна на 630 кандидата, ми сматрамо да ћемо имати 760. И то, од уписаних матураната 699 у почетку године да отпадне 20% значи да ће остати 560, од оборених матуранта на једну годину у 1947/48 год. да положи матуру 70% добићемо 110 кандидата, од ученика који су завршили средње стручне школе у 1947/48 год. добићемо 90 кандидата а што укупно износи 760. Због овога значи долази неслагање између плана Министарства за науку и културу ФНРЈ и нашег плана уписа, и разлике су углавном у повећавању броја на појединим отсецима.

У погледу места студирања са планом Министарства за науку и културу ФНРЈ се не слажемо у потпуности. На љубљанским факултетима планом је предвиђено да пошаљемо 75 кандидата. У односу на укупан број цифра је реална, али досадашње искуство нам говори друго. До 1948 год. На Љубљанским факултетима се је налазило свега 7 Македонаца. Планом уписа за 48/49 год. Требало је да у Љубљани студирају 80 Македонаца од којих се данас тамо налазе свега 12, док су се остали отказали чак и стипендија и вратили натраг услед потешкоћа у савлађивању језика. Овим је у ствари био поремећен план уписа у односу на поједине факултете и отсеке. Да се ово не би поновило и ове године, молимо да се предвиђени број кандидата за упис у Љубљани у колико је могуће смањи и тај број пребаци на београдским и загребачким факултетима. Ово се, разуме се, не односи на отсеке којих има само у Љубљани.

Посебно нисмо планирали студенте који ће бити стипендисти војних власти, него ћемо од укупног броја одвојити потребан број.

С. Ф. – С. Н.

ПРЕТСЕДНИК
Црвенковски Крсте

ПРИЛОГ 2

ПРЕГЛЕД

КАНДИДАТА ЗА УПИС НА ФАКУЛТЕТЕ И ВИСОКЕ ШКОЛЕ У 1949/50 ШК. ГОД.

УПИСАЊЕ СЕ КАНДИДАТА	ИМА	% ЗА УПИС	УПИСАЊЕ СЕ	ПРИМЕДБА
Од матураната у 1948/49 шк.год.	699	80	560	А
Од матураната оборених на једну годину у 1947/48	159	70	110	
Од стручних школа (без учитељске школе) у 1947/48 шк.год.	397	10	40	

Од учитељских школа, завршили 1947/48 шк.год.	348	15	50	
Укупно	-	-	760	

ПРИЛОГ 3

ПРЕГЛЕД МАТУРАНАТА

Ученици од	% за упис	има	Ке се упишат	примедба
Матуранти во 1948/49	80	699	560	
Матуранти и оборени на 1 година во 1947/48	70	159	110	
Стручни училишта (без учителска школа) завршили 1947/48	10	397	50	
Од учителски школи, завршиле во 1947/48 год.	14	348	50	
укупно			770	

ПРИЛОГ 4

ПРЕГЛЕД НА УПИСОТ ОД МИНАТАТА ГОДИНА

Р.Б р	Факултет	планирано			Упишано		
		Каде ќе се учи	% за упис	Број за упис	град	% на упис	Број на упис
1	Филозофски	Скопје	13	80	Скопје	85	68
2	Медицински	Скопје	16	100	Скопје	96	88
3	Медицински	-			Београд	-	8
4	Зем. шумарски	Скопје	9	55	Скопје	142	69
5	Зем. шумарски	-			Земун		9
6	Технички	Скопје	27,4	170	-	98	167
7	Виша Пед.Школа	Скопје	14	90	Скопје	47	42
8	Правни	Загреб	4	25	Загреб	104	26
9	Фармацеутски	Загреб	2,4	15	Загреб	147	22
10	Економски	Загреб	4	25	Загреб	96	24
11	Ветеринарски	Загреб	3	20	Загреб	95	19
12	Стоматолошки	Загреб	2	10	Загреб	100	10
13	Музичка академија	Београд	2	10	Београд	40	4
14	Фискултура	Београд	0,8	5	Београд	140	7
15	Вуша дигл. Журн.шк.	Београд	2,4	15	Београд	180	27
16	Виша шк.план. газд.	Сарајево	-		Сарајево	-	5
	укупно		100	620		96	595

	Технички факултет од тоа:						
1.	Архитектонски	Београд	11	20	Београд	105	21
2.	Граѓевински	Загреб	30	50	Загреб	124	62
3.	Граѓевински	Љубљана	11	20	Љубљана	10	2
4	Електротехнички	Београд	3	5	Београд	160	8
5	Рударски	Загреб	6	10	Загреб	110	11
6	Геодетски	Љубљана	9	15	Загреб	67	10
7	Металуршки	Љубљана	3	5	Љубљана	140	7
8	Технолошки	Љубљана	6	10	Загреб	130	13
9	Машински	Љубљана	15	25	Загреб	92	23
10	Геолошки	Београд	6	10	Београд	100	10
	Укупно:		100	170		98	167

ПРИЛОГ 5

ПЛАН ЗА УПИС НА ФАКУЛТЕТИ ВО ШК. 1949/50 ГОДИНА

Р. бр	Факултет отсек	Место студирање	% на упис	Бр. Који треба да се запише	Од то Од гимназија	ва:од стр.шк.
1.	Филозофски	Београд Скопје	13,6	5 95	9 95	- -
2.	Медицински	Београд Загреб Скопје	10,6	10 25 90	10 25 86	- - 4
3.	Шумарски	Скопје	3,3	25	25	-

4.	Земјоделски	Скопје	7,2	55	49	6
5.	Ветеринарски	Загреб	3,3	25	25	-
6.	Фармацеутски	Загреб	1,3	10	10	-
7.	Економски	Загреб	6,5	50	30	20
8.	Правни	Загреб	3,3	25	25	-
9.	Архитектонски	Љубљана	3,3	25	23	2
10.	Грађевински	Загреб Љубљана	9,2	35 35	35 33	- 2
11.	Санитарни	Београд		5	5	-
12.	Геодетски	Загреб Љубљана	2	5 10	5 10	- -
13.	Рударски	Загреб	2	15	13	2
14.	Геолошки	Београд	1,3	10	10	-
15.	Металуршки	Љубљана	-	5	5	-
16.	Технолошки	Загреб	2	10	10	-
17.	Машински	Загреб Љубљана	3,3	5 20	5 18	- 2
18.	Електротехнички	Загреб	2	10	8	2
19.	Виша. Пед. школа	Загреб Скопје		5 75	5 25	- 50
20.	В.Шк. новин.диплом.	Београд	2	16	16	-
21.	Музичка академија	Загреб	1,3	10	10	-
	Се		90,8	711	621	90
22.	Акад. за ликовну ум.	Љубљана	2	8	8	-
23.	Акад. за прим. Ум.	Београд	1	5	5	-
24.	Акад. за позор. Ум.	Београд	1	5	5	-
25.	В.Шк. за кинематогр.	Београд	1	5	5	-
26.	Институт за фискул.	Београд	2	10	10	-
27.	В.Шк.Мин. сп. Тргов.	Београд		2	2	-
28.	В.Шк.Мин.унутр.послова	Београд		3	3	-
29.	В. Војна школа		2,9	20	20	-
	укупно		100	770	680	90

AJ;316-109

242 УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД

(Београд, 1949)

Универзитет у Београду - Филозофски факултет

НОВАК ВИКТОР

редовни професор

Фил. факултета

Рођен 1889. г. По народности Хрват. Дипломирао је из историје географије 1913 године. 1913 и 1914 специјализирао се у Риму из помоћних историјских наука и то на универзитету, Ватиканској палеографској школи и у Аустријском историјском институту у Риму. 1915 постао је суплент у Загребачкој рералној гимназији. 1920 доцент на Загребачком универзитету, а 1922 редовни професор у Загребу. Од 1924. редовни професор у Београду.

Зна енглески, талијански, немачки, а служи се француским, руским и чешким.

1942 био је пензионисан и једно време био је затворен у логору на бањици као масон.

Добар стручњак на пољу помоћних историјских наука, а нарочито палеографије. По питањима историје површан, еклектичар, типичан идеалистички пропагандист југословенског национализма пре рата који тражи начина да се прилагоди новим приликама насталим после рата. Пре рата у прилог шестојануарског монархофашизма објављивао књигу са факсимилом Александровог писма на почетку, а после рата објављује дебелу књигу противу папизма уопште, а посебно у Југославији.

Интелектуално имао би услова да усвоји дијалектичку методу, али је формиран као површан масон. Наилази на велике тешкоће у својој ранијој формацији.

Редовно учествује на курсу историјског дијалектичког материјализма и прилично прати развој историјских наука у Совјетском Савезу. Но све то се не осећа у његовом начину гледања на историјску проблематику, нити на његова предавања и уопште његов научни рад. Привидно ос ставља своје стручно знање на расположење студентима, али у ствари се држи врло високо и студентима пружа врло мало свог стручног знања. Своју наставу не узима уопште строго, сматрајући се изнад ње. Слаб наставник који читаве семестре држи предавања о једном детаљу, док су студенти препуштени случајним уџбеницима на страним језицима и средњошколским уџбеницима. Иначе има демагошки однос према студентима, којим прикрива свој пуни нехат за наставу и рад са студентима. На испитима сабо-терски благ, скидајући критеријум оцена испод сваке могућности.

За време рата интерниран на Бањицу као један од вођа масона (један од великих мајстора), доцније ослобођен држао се углавном пасивно. После ослобођења приказује се као врло упоран режис-милја. Али члан групе републиканаца у Народном фронту, он редовно заузима опортунистичке ставове по свима питањима дневне политике наше земље. Подржављење ситне трговине било му је прерано итд.

У Савету факултета је центар око којег се окупљају сви реакционарни предлози као и сав от-пор нашим предлозима. Упорни бранилац пуног хаоса у плану историјске групе, који је као такав мо-рао бити смењен са положаја шефа катедре. Штитоноша реакције на факултету који користи своје лич-не везе са појединим руководством и у Народноме фронту да се може организовати отпор свакој зва-ничној реформи која се предузима у спровођењу планске наставе и идеолошке борбе на факултету. У последње време тучен у Савету, почиње да се повлачи са факултета, тражећи да буде ослобођен наста-ве историје средњег века, и тежиште свога рада преноси у Институт Академије, где је окупио све ис-такнутије масоне са предатног универзитета.

КОЛЕНДИЋ ДР. ПЕТАР

редовни професор

фил. факултета

Рођен је 1882 г. По народности Србин, римокатоличке вере. Служио као гимназијски настав-ник у Скопљу и Шибенику. А после првог светског рата био директор гимназије најпре у Шибенику, а после у Сињу. 1927 изабран је за ванредног професора Филозофског факултета у Скопљу. А 1941 пре-шао у Београд и додељен на рад Београдском универзитету. Два месеца био је талац на Бањици. 1942 године пензионисан. Говори талијански и немачки. Студирао је код професора Ватрослава Јагића у Бечу.

За време окупације од 1942 био је пензионер и држао се добро, мрзећи окупатора и домаће из-дајнике.

Стручност му се нарочито огледа у архивском раду и изналажењу биографских и библиограф-ских података о писцима. Велики је познавалац архива. Као такав, један од највећих данас на научном пољу. Међутим, у обиљу грађе не види уопште целину и пати од крупног недостатка, потпуног одсу-ства духа синтезе. Формиран у аналитичкој филолошкој школи Јагићевој, а немајући Јагићеве ширине, он, иако показује вољу да научи и примени марксистичку методу, остаје како у студијама, тако и на предавањима у ређању детаља. Тешко, мало вероватно, може наћи начина да одговори захтевима мето-де историјског материјализма, ма да је крвно везан за партију. Јер још пре рата активно је учествовао у прикупљању црвене помоћи, а за време рата чврсто стајао на страни Народно-ослободилачке борбе, а после ослобођења се одано залаже за обнову и социјалистичку изградњу земље.

Ма да своју ерудицију непрестано проширује, мало и сасвим недовољно ради на свом методо-лошком изграђивању. Своје стручно знање, ма да се труди, не уме да пренесе на студенте, зато што ни ту нема методе.

У односу према студентима крут је и поред тога што жели да им помогне и што им је пријатељ. На испитима веома много говори, па неки пут знање студента због тога не може да дође до пуног изра-жаја. Питања су му често из материјалних детаља. Критеријум оцењивања му је врло благ.

Не познаје марксизам-лењинизам и не продубљује своје знање из њега.

Потпуно усваја нашу политику и заузима правилан став у питањима изградње земље.

По природи и свом карактеру је анархичан и личан, до те мере да се на њега не може рачунати ни за које питање школско или политичко које треба да се реши у Савету, синдикату или Удружењу универзитетских наставника. Мушичав до крајње мере и његова крвна повезаност и оданост Партији не може доћи до правога израза. Тако, напустио је претседнички положај универзитетских наставника, најенергичније одбио да буде декан факултета, дао оставку на положај шефа катедре итд. Пун је противуречности, тако да је на једној страни наш одан пријатељ, а на другој чини разне критизерске поступке, који су без икаквог система и смисла.

ОСТОРОГОРСКИ ДР. ГЕОРГИЈЕ

ванредни професор

Филозофског фак.

Рођен 1902 г. По народности Рус емигрант. 1920 напустио је Русију као беологардејац. 1921 до 1925 студирао у Хајделбергу и Паризу. Докторирао у Хајделбергу. У Бреслави је предавао историју Византије и Јужних Словена. Из Немачке је прешао у Београд 1933 године и постављен је за хонорарног професора. 1940 постављен за ванредног професора. Под окупацијом био је професор Београдског универзитета.

Од страних језика зна руски, француски, немачки и енглески.

У византолошкој науци висок стручњак, један од најбољих познавалаца историје Византије који са одличним успехом проширује познавање текстова и чињеница византијске историје. Међутим, у своме раду примењује методу буржоаског детерминизма и објективизма и нема услова, ни икакве воље да методу промени.

На науци ради врло активно и своје знање на студенте преноси прилежно. Као наставник добар.

Критеријум оцењивања је прилично строг.

Однос према студентима добар.

Политички став белогардејски. Изградња социјализма у нашој земљи га се не тиче, из кукавичког опортунизма.

Дела класика марксизма-лењинизма чита у оригиналу, али се не види да ишта усваја. По тој линији држи се пасивно.

Став у Савету је опортунистички, али по неки пут прави непријатељске испаде.

ПАПАЗОГЛУ ФАНУЛА

предавач Фил. фак.

Рођена 1917. Македонка. За време окупације помагала НОП, а била је и хапшена. Од септембра 1944 била је на позадинском раду у информативном одељењу ГНО Војводине. После је била на раду у Министарству финансија у својству референта за грчку штампу. А после расформирања овог министарства пребачена у Министарство спољних послова. Постављена је за асистента 1947 за историју старог века.

Као стручњак она је у изграђивању и чини велике напоре да се што више оспособи. Има услова за развој. Труди се да своје стручно знање пренесе на студенте. Као наставник је још млада, али има правилан однос према студентима.

За време рата имала је добро држање, а пред крај учествовала и у НОБ-у.

Правилно се односи према политици наше Партије и према социјалистичкој изградњи наше земље.

Залаже се да научи марксизам-лењинизам и да га правилно примени у својој науци.

БОЖИЋ ИВАН

предавач

Фил. фак.

Рођен 1915. Србин. Студирао на Филозофском факултету у Београду историјску групу. У августу 1940 постављен за асистента на Филозофском факултету при катедри за Општу историју срдњег

века и помоћне историјске науке. За време окупације провео је цело време у Београду као асистент факултета, па је једно време био додељен на рад у Историјско одељење Министарства иностраних послова, где је радио по инструкцијама окупатора.

Од језика зна француски, а служи се италијанским, латинским, старогрчким.

Врло вредан, млад стручњак који успешно уводи студенте историјске катедре у научноистраживачки рад у Дубровачкој архиви. Вредно ради на своме стручном изграђивању и много се труди да своје знање пренесе на студенте.

Он је једини наставник на тој катедри који је дао скрипта, у којима се труди да правилно изложи историју од најстаријих времена до нашег доба, служећи се искључиво совјетским изворима, али их утрпава сувишним детаљима.

На испитима се труди да правилно оцени успех студената и могло би се рећи да је престрог.

За време окупације био је у служби окупатора, која се састојала у прикупљању података из архива Министарства иностраних послова бивше Југославије.

После ослобођења држи се опортунистички. Извршава све задатке; подржава како на факултету, тако и у Савету, синдикату и нарочито на катедри политику Партије.

РАДОЈЧИЋ ДР. СВЕТОЗАР

доцент Филозофског фак.

Рођен 1909 г. По народности Србин. Отац му је професор Никола Радојчић. 1933 живео у Бечу и Прагу радећи у музејима. 1936 био у Грчкој на научном путовању. 1939 постао универзитетски доцент на катедри историје уметности у Скопљу. За време окупације био у заробљеништву у Немачкој, где се држао добро.

Стручњак прилично добар. У својим досадашњим стручним радовима за сада се не служи марксистичком научном методом, ма да ту методу проучава и труди се да је примени, али никаквих резултата до сада нема. У својим скриптама не види се да хоће да користи ову методу, већ само набраја чињенице.

Има услова за развој.

Ради на стручном изграђивању, и то доста. Своје знање преноси на студенте.

Као наставник је прилично добар и много се залаже.

Критеријум на испитном оцењивању благ.

У политичком животу држи се пасивно и не представља никакву опозицију, на против, помоћи ће сваки предлог руководства.

Став према науци: марксизам-лењинизам не познаје довољно и због тога не може још да заузме правилан став у науци, но совјетску науку будно прати.

ТАДИЋ ДР. ЈОРЈО

ванредни професор

Филозоф. факултета

Рођен 1899. Хрват. Студирао у Загребу, Прагу, Лајпцигу, Берлину и Београду. Дипломирао је 1922 г. Од 1922 - 1935 био је професор гимназије у Котору и Дубровнику.

Доцент за историју новог века постао је на Универзитету у Загребу 1935 г. и био је то до 1938 године. Али предавања није држао јер су га студенти дочекивали мућцима. 1938 прешао је у Министарство просвете као виши саветник, а одатле 1940 за доцента Филозофског факултета у Београду. За време окупације живео је најпре у Сплиту, а доцније на Хвару. Његово држање за време окупације није проверено, а постоје верзије да је био у служби италијанских окупаторских власти.

Одличан архиски стручњак. Врло добар наставник, који историју новог века предаје из опортунизма по линији политичкој и методској Курса новог века Више партијске школе СКП(б), разводњавајући извесне поставке. Врло марљиво ради на преношењу знања из архивске истраживачке мето-

де на студенте. Има добар однос према студентима. Труди се да има правилан став у оцењивању на испитима.

Политички став крајње опортунистички. У друштву је масона са којима је чврсто повезан још од пре рата.

У својим научним радовима не примењује марксизам-лењинизам. Марксизам-лењинизам не познаје и не види се да се труди да га упозна.

У Савету има опортунистички став, али везан уз линију масона.

ЂУРИЋ ДР. МИЛОШ

ванредни професор

Филозофског фак.

Рођен 1892 у Славонији. Србин. Студирао у Загребу и у Београду. Пред први светски рат је са Владимиром Черином уређивао часопис "Вихор" и био један од учесника у Сарајевском атентату. Наставничку службу отпочео је 1916 г. у реалној гимназији у Сремској Митровици. 1920 премештен у Земун, а 1923 у Београд. 1933 постао је доцент на Филозофском факултету у Београду, а доцније ванредни професор. После окупације одбио је да потпише "Апел српском народу" зато што је био у пријатељским односима са Јонићем и Велмаром Јанковићем. Једно време био је затворем на Бањици као талац. 1942 пензионисан.

Стручан филозоф идеалист и рационалист, мистик. Као такав после ослобођења уклоњен је са филозофске катедре и као одличан познавалац грчког и латинског језика премештен на катедру класичне филологије са задатком да предаје искључиво језике. Међутим, он тамо предаје и грчку књижевност исто тако неправилно као што би и филозофију. Нема услова за развој. Не ради на своме стручном израђивању. Своје познавање грчког језика могао би боље преносити на студенте. У настави књижевности само штети. Према студентима има крајње демагошко-опортунистички став. На испитима даје само десетке.

Политички неизлечив националист, југословенски расист. Опортунистички бучно националистички тумачи данашње несугласице између социјалистичких земаља. У ставри прикривени, убеђени масон, реакционар. Према марксизму-лењинизму проводи поводом курса дијалектичког материјализма ироничан став да је све то већ одавно познато у античкој култури или уопште у прошлости. Своју иронију тера често до таквих простачких испада, да тврди да је српски народ био марксист далеко пре Маркса и [да је][.] на пример са Филипом Вишњићем, тачно марксистички поставио Први [српски] устанак.

У Савету има став крајње опортунистички.

ВАСИЋ ДР. МИЛОЈЕ

редовни професор

Филозоф. факултета

Рођен 1869 године. По народности Србин. Завршио је Велику школу 1892 године. Био је суплент гимназије у Великом Градишту, Неготину и Београду. Од 1895 -1899 на студијама у Немачкој. Од 1903 - 1930 професор Универзитета. Поново реактивиран 1947 године. Има докторат из археологије. Специјалност му је археологија. Од страних језика зна немачки и француски. За време рата био је пензионер.

У погледу стручности инострани научници се не слажу у оцени његовог рада. Главни радови су му из налаза у Винчи. Нарочито енглеска археолошка наука сматра да су закључци које је проф. Васић донео на основу ископавања у Винчи погрешни. На ископавањима се нарочито залагао у Винчи, а резултате тога рада објавио је у четири обимне свеске.

Као наставник није нарочито способан. Слушаоца не уме да заинтересује. За свој предмет није издао уџбеник. Није оспособио већи број стручњака за свој предмет. Према студентима се односи као пре рата. Неку помоћ изван својих редовних часова и не пружа.

За време рата држао се повучено и није сарађивао са окупатором. Политички је симпатизер западних демократија и реакционаран је. Своје гледиште према СССР-у крије. О новој Југославији не даје никакве изјаве. Стар је и нема изгледа да ће се изменити. Према изградњи земље односи се пасивно. Пре рата је био повезан са професором Милошем Тривунцом. Као наставник делује реакционарно. У Савету неки пут иступа противу нас, али је прилично опрезан.

Жели да доведе на Универзитет за свога наследника Милутина Гарашанина, који има услова за развитак у археологији, али је примао помоћ од Немаца за време окупације и био с њима у тесној вези.

Професор васић необично добро познаје технику археолошког ископавања и по тој линији га треба у што потпунијој мери користити.

За сада нема заменике.

ИБРОВАЦ ДР. МИОДРАГ

редовни професор

фил. факултета

Рођен 1885. Србин. Суплент Нишке гимназије, па секретар Министарства просвете 1913 год. Шеф Просветног одељења у Паризу 1920. Докторат на Париском универзитету положио 1923 године. За време окупације затворен као талац на Бањици новембра 1941 а пуштени пензионисан 1942 г.

Говори француски, руски, немачки и бугарски. Дobar стручњак за француски језик. Француску књижевност познаје стручно онако како се она предаје на Париском универзитету. Истовремено детерминист и идеалист, формалист и заступник ларпурлартистичке теорије о уметности и књижевности итд.

Нема никаквог услова за развој.

Труди се да познавање свог наставног градива пренесе на студенте, али немајући никакве методе не сналази се. Нема услова да стекне методско гледање на свој предмет, ма да учествује у течају марксизма-лењинизма и на свим консултацијама. Марксизам му је туђ и остаће му.

Ма да се труди да студенте научи француском језику и књижевности ипак не дозвољава напредним студентима да добију маха на семинарским вежбама, него помаже студенте буржоаског порекла правдајући то њиховим донесеним знањем.

Критеријум оцењивања му је врло благ.

У свом политичком ставу он је врло лојалан.

Према политици и социјалистичкој изградњи наше земље је врло скептичан, као човек коме је све то туђе и који се чува да то и јавно испољи.

БУДИМИР ДР. МИЛАН

редовни професор

Филозоф. факултета

Рођен 1891. По народности Србин. Студирао у Бечу од 1910 - 1914. Докторирао 1920 г. Био суплент гимназије у Бихаћу и Сарајеву, асистент Универзитета у Београду (од 1921 г.). 1928 постављен за ванредног, а 1937 постављен за редовног професора, под високим покровитељством Владимира Ћоровића. 1942 г. пензионисан. Новембра 1944 г. реактивиран.

Са професором Петром Скоком издавао је ревију Балканик.

Данас је потпуно слеп.

Поред класичних језика зна све главне модерне европске језике.

За време окупације био је пасиван.

Стручњак осредњи. Као професор врло хрђав. Недостатак методе покрива врло ружним демагогисањем са студентима.

Нема никаквих услова за развој.

Ма да прати развој своје струке прилично, остаје без икаквог става у њој и икаквог изгледа за развој. Своје стручно знање слабо преноси на студенте. Потпуно слеп, физички је неспособан за на-

ставу. А имајући ироничан став према марксистичкој методи, нема услова да ишта правилно постави у својој настави, те му читав рад остаје без перспективе, неоријентисан, случајан. Његови испити, с обзиром да даје увек само десетке, служе само за потсмех.

По питању политичког става према изградњи социјализма у нашој земљи, врло бучно се изражава за, али и у Савету, по конкретним предлозима факултетским и на консултацијама курса дијалектичког материјализма, главни је носилац парола ироније. Тако на пример, на консултацији по првој црти дијалектичког материјализма, узео је реч да укаже на то како се чуди да совјетски грецисти нису упутили Стаљина на боље тумачење о постанку саме речи дијалектика. Или на пример, у Савету факултета пита после дискусије да ли је то директива, па ако јесте - онда ће се усвојити.

AJ;317-67-92

243 ЗАГРЕБАЧКО СВЕУЧИЛИШТЕ – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

KUREPA DR. DJURO- REDOVNI PROFESOR PRIRODOSLOVNOG MATEMATSKOG FAKULTETA KARAKTERISTIKE

Rodjen je 16.VIII.1907 u Majskim Poljanama, kotar Glina. Srbin, oženjen bez djece. Socijalno porijeklo sitno-buržoasko, otac seljak. Završio je srednju poljoprivrednu školu i filozofski fakultet u Zagrebu. Prof. Varičak mu je omogućio dobivanje stipendija za Francusku, gde je išao na specijalizaciju i u Parizu doktorirao 1938.g. je imenovan docentom na filozofskom fakultetu u Zagrebu. Vojsku nije sužio.

Prije rata se politički nije isticao a pobliže nam o njegovom držanju nije poznato nista. Za vrijeme rata bio je stalno u Zagrebu i nije se kompromitirao suradnjom s okupatorom i ustašama, ali im se ničim nije zamjerio tako da je kao Srbin ipak uspio ostati za čitavo vrijeme okupacije na fakultetu. Bilo je pokušaja da ga se poveže u ilegalnom radu, ali je to izbjegavao. Jedino je davao pomoć u novcu.

Odmah poslije oslobođenja se je s njim računalo kao čovjekom preko kojeg se mogu sprovesti direktiva Narodne vlasti odnosno Partije, ali se je brzo videlo da nije spreman izvršavati zadatke. Tako se kao član elektro komisije za izbor nastavnika Prirodoslovno-matematičkog fakulteta uopće nije založio da se dobivana direktiva ostvara, nego je radio po vlastitom nahođenju. Općenito nam njegov stav prema vlastima u suštini nije jasan , iako formalno nastoji da bude korektan.

U sindikatu izvršava manje zadatke, prisustvuje sastancima, učestvuje u radu kružoka za idejno političko uzdizanje, ali ne je uvjerenja a potrebi takvog rada, već više radi toga što se smatra obaveznim da u tom radu sudjeluje. Sindikat na fakultetu smatra organizacijom koja traži da se ulažu veliki naponi a daje male rezultate.

Povremeno se kod njega ispoljavaju nacionalističke tendencije /simpatije prema studentima Srbima/, ali je to do sada ostalo bez štetnih posljedica.

U vezi sa rezolucijom Imformbiroa se je izjavio za CK KPJU.

Stručni rad: Stručno je spreman, naročito u svojoj užoj specijalnosti - teoriji skupova i apstraktnih prostora - iz kojeg je područja objavio u stranim i domaćim časopisima 24 naučna rada. Suraduje u radu naučnih društava i uređuje Matematički glasnik. Uz to je i napisao pet udžbenika za srednje škole. Malo se brine za uzdizanje stručnog kadra, naročito asistenata. Doduše često ističe potrebu zajedničkog rada i međusobne suradnje, ali su uputstva koja pruža mladima toliko općenita i nesistematska, da se gotovo ne mogu ni smatrati kao pomoć u radu.

Kao nastavnik i pedagog, uvodne kolegije daje sa dosta sistema i plana, dok su mu predavanja za starije slušaće nesistemizirana. Uz to često mijenja uvjete za pripuštanje ispitima što unosi dezorijentaciju kod studenata. Prema studentima se odnosi korektno i prisno, naročito u neslužbenom kontaktu. Spreman je da ih sasluša i često prihvata njihove sugestije.

Moralni lik: Kao čovjek je jako ambiciozan neobično uporan i prirodan kada se radi o njegovim ličnim interesima. Voli da se ističe i iz tih razloga nastoji da se okruži ljudima koji mu nisu ozbiljni konkurenti u radu. Jako je se protivio dolasku na fakultet Prirodoslovno matematički prof. Markovića, akademika i priznatog stručnjaka i formalni pristanak je dao kada su ostali profesori sa Matematičkog odsjeka već stvar riješili.

Tvrdoглав је и uображен. Misli да uвјек мора казати своју ријеч, па макар се радило о стварима које доволјно не позна, тако да понекад испане и смјешан. Личан је увредљив нарочито у моментима када други неће да прихвате његове приједлоге до којих му је нарочито стало. Здрав је и бави се фискултуром /планинарењем и скијање/.

При састављању карактеристика судјеловали: Папић Павле и Драгутин Мајер, асистент, чланови ћелија свеућил. наставника.

SMRT FAŠIZMU- SLOBODA NARODU

Zagreb, dne 11. ožujka 1949.

AJ, 317-67-92

244 ЛАЗАР МАКСИН, СЕКРЕТАР КОМИТЕТА ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТ И ВИСОКЕ ШКОЛЕ ВЛАДЕ Н.Р. СРБИЈЕ – МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ФНРЈ

КОМИТЕТ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ,

УНИВЕРИТЕТИ ВИСОКЕ

ШКОЛЕ ВЛАДЕ Н.Р. СРБИЈЕ

КАБИНЕТ

Пов. 151

31. VIII 1949 Београд

КОМИТЕТ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТ, ВИСОКЕ ШКОЛЕ ВЛАДЕ Н.Р. СРБИЈЕ МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

У вези Вашег акта Пов. Бр. 1690 од 13-VII-1949 године а по предмету жалбе Стевана Јанковића, бившег студент Природно-математичког факултета, извештавамо Вас следеће:

Стеван Јанковић, бивши студент Природно-математичког факултета искључен је Одлуком Комисије за дисциплинске и друге кривице студената на Универзитету 30-III-1949 године из следећих разлога: што је на факултету непријатељски радио и роварио у организацији Народне омладине тако да је из тих разлога искључен и из НСО-е јануара 1949 године. Иначе син је Стојадиновићевог министра и отац му је стрељан као непријатељ.

Комитет је размотрио поново његов случај и остао при својој раније донетој Одлуци која потврђује Одлуку Комисије за дисциплинске и друге кривице студената на Универзитету.

Смрт фашизму – Слобода народу

СЕКРЕТАР КОМИТЕТА

Лазар Максим

ПРИЛОГ

КОМИТЕТУ ЗА ВИСОКЕ ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ МИНИСТАРСТВУ Ф.Н.Р.Ј.

Искључен сам са Природно-математичког факултета 31. III-1949 г. Месец дана пре тога, на једној конференцији Народне Омладине искључен сам из исте организације пошто је против мене изнето више оптужби од којих су једне неистините а друге лишене сваке објективне основе. Све је то имало врло јасан карактер личне мржње и чврсте решености да ми се на сваки могући начин (не водећи ни мало рачуна о статусу народне Омладине) не дозволи да дам дипломски испит и довршим студије.

Главне замјерке биле су усредсређене на моје буржуаско порекло. Осула се права паљба на рачун мога покојног оца (служећи се према потреби и лажним наводима, као на пример да ми је отац био министар у Недићевој влади за време окупације) желећи по сваку цену да се докаже како ја као његов син не би никако смео да будем у Народној Омладини, без обзира на то је ли то правилно и исправно или не. Тиме су се на најдрастичнији начин потезале речи и обећања нашега маршала да деца ни у ком случају не смеју да одговарају за поступке својих родитеља и свесно и са планом се ишло ка томе, да

се ја унапред оцрним па да се тек онда пређе на анализу мога досадашњег рада као студента хемије VI-II семестра. Сматрам да овакви унапред инсценирани уводи претстављају недозвољене методе у процењивању да ми је неки студент достојан или не да буде члан Народне Омладине.

Потом се свесно покушало да негира и тотално потцени моја стална тежња за стручним уздицањем, моји досадашњи успеси на испитима и избијање у прве редове студената у стручном погледу. Као „мотивација“ наведено је: Чудна ми чуда бити добар стручњак када је човек у могућности да купује уџбенике. Данас, када се наша народна власт труди да омогући путем универзитетске и факултетских библиотека да и најсиромашнији студент дође бесплатно до уџбеника, горњи навод претставља не само једну дрску лаж већ и злонамерни покушај да се оно, што је у овом случају код мене позитивно и за похвалу негира а самој вредности духовног напора, вредноће и тежње за стручним усавршавањем (што је данас толико важно) да се потпуно умањи значај. Такви накарадни начини резонувања су за сваку осуду и критику.

Да би се ствар још више надувала речено је да је моје редовно полагање на часове политичког курса Економике Ф.Н.Р.Ј. и живо дискутовање на консултацијама „обично маскирање“. Ако је моја жеља за политичким васпитањем и уредно похађање предавања уз учешће у дискусијама “обично маскирање“ (не знам само од кога и због чега!!) , шта онда преостаје да се каже за онога који није желео ни да се упише на политички курс или је овај неуредно посећивао?! Ја налазим да је потпуно изlišно даље расправљати о горњој констатацији која одише личном нетрпељивошћу и жељом да се на сваки начин ја претставим другима као негативна појава на групи.

Одмах потом пало се у врло тешку контрадикцију. Пребачено ми је како сам ја тобоже још 1945 г. при ступању на факултет дао некаку „изјаву“ да не желим да се бавим политиком на факултету. На моје питање (то је било једино што ми је било дозвољено да кажем) да бих желео да ми се тачно наведе када сам, коме и где дао горњу набачену изјаву није ми се ништа конкретно могло одговорити, што је најбољи доказ колико је горњи „податак“ лажан и намерно подметнут. Сем тога, у изношењу нетачности није се водило ни најмање рачуна о доследности и о томе како се ни мало не слаже чињеница да човек који наводно не жели да се бави политиком уредно похађа часове политичког курса и води дискусију по економско-политичким питањима (постоје писмени доказ о томе са записника консултација).

Пошто сам најбруталније ућуткан при самом покушају да узмем реч и да тачку по тачку побием горње наводе, наређено ми је да напустим салу пошто нисам достојан да будем народни студент. Сматрам да пошто пре ове конференције нисам био критикован ни нападан током школске године ма због чега у погледу рада у Народној омладини, овакав метод поступања и начин доношења најстрожије казне за једног студента (који је на самом завршетку студија) је употпуној супротности са Статутом Народне Омладине који предвиђа да треба студенти, ако погреше, прво опоменути, затим јавно укорити, па ако и то не помогне онда га искључити из чланства.

Ради употпуњавања слике о томе колико је цела ова ствар инсценирана искључиво на личној бази, наводим чињеницу да ми је још првог дана по моме ступању на факултет 1945 г. Пришао друг Петар Брајковић (који је доцније постао претседник нашег актива) са речима: „Јеси ли ти Ђурин син?“ Из тога се сасвим јасно види колико је друга Брајковића моја личност као таква у томе тренутку мало интересовала. Исти је друг задржао за цело време мога студирања ни мало пријатељско и пуно сумњичаво држање према мени и био увек спреман да мој рад у оквиру Народне Омладине не схвати као спонтан и искрен.

Пошто сам чврсто убеђен да је одлука о моме искључењу из Народне младине а доцније и са факултета потпуно неправедна, наводим чињенице које моје мишљење подупиру:

У Југословенској Армији провео сам као борац годину дана и демобилисан са добром карактеристиком (имам писмени доказ). У другом семестру студија јавио сам се за бесплатног демонстратора.

У стручној секцији сам 1946 г. превео са немачког језика део Вестфалове физике, куцао на машини један део скрипата из стереохемије, вршио корекцију уџбеника из Термохемије, Електрохемије и Хемиске технологије.

Био сам 2 месеца на прузи Шамац – Сарајево у нашој бригади „Драгица Правица“.

Био сам 1948 г. месец дана на пракси на Ријеци.

Дао сам све испите на време са средњом оценом 9,4. Остала ми је још само аналитичка хемија и дипломски рад.

Почетком 1949 г. изабран сам за стипендисту Министарства Рударства Ф.Н.Р.Ј. Због скромног имовног стања и ради предвиђеног рада на изучавању битуменских шкриљаца у нас.

Што се тиче периода окупације он изгледа овако:

Јуна 1941 г. Сам положио велику матуру у Београду, 1942 сам започео, а 1943 г. сам завршио Једногодишњи Абитурментски курс при Трговачкој академији у Београду (имам сведочанство).

После бомбардовања Београда 1944 г. склонио сам се у Ваљево код стрица. Јуна месеца била је тамо проглашена и прочитана Недићева мобилизација. Како незапослен, нисам се свесно одазвао мобилизацији под окупатором. Пошто је прошао предвиђени дати рок за пријављивање регрутної комисији, једне ноћи месеца јула после провале ноћу у стан, ухапшен сам и насилно одведен. Из војног затвора у Ваљеву спроведен сам стражарно у касарну и присилно мобилисан. Не желећи по сваку цену да служим окупатору почео сам одмах да симулирам акутно запаљење слепог црева. Упућен сам на лежање у ваљевску војну болницу одакле сам због претрпаности исте послат на операцију у Београд. Иако потпуно здрав, подвргао сам се августа месеца операцији слепог црева у болници испод Звездаре (зајужбина Николе Спасића).

Из болнице сам се илегално пребацио (стављајући свој живот на коцку) у Курсулину улицу бр. 2, где сам се код познатих крио до момента уласка народно-ослободилачких снага у Београд. Одмах сам ступио као добровољац у Н.О.В и П.О.Ј: где сам остао до демобилизације под крај 1945. г.

Горњи подаци су добро познати народној власти. Према томе не може ми се уопште пребацити ни ма какав облик колаборације за време окупације. Као доказ тога имам уверење да нисам никада био ислеђиван, осуђиван, да имам активно бирачко право гласа и члан сам Народног фронта од почетка 1947 г.

Молим да се моја жалба врло савесно и детаљно размотри, ако је потребно да се позовем на давање неког потребног податка и да ми се што пре омогући да завршим студије.

С. Ф. – С. Н

Београд, 28-VI- 1949 г.

Стеван Јанковић
Студент VIII семестра
хемије на Природно-

математичком факултету у Београду

AJ, 316-2

245 ЦК КПЈ, УПРАВА ЗА АГИТАЦИЈУ И ПРОПАГАНДУ

ANALIZA NASTAVNIH PLANOVA I PROGRAMA HUMANISTIČKIH PREDMETA SA GLEDIŠTA IDEJNOSTI I PARTIJSNOSTI NA FILOZOFSKIM, PRAVNIM I EKONOMSKIM FAKULTETIMA

Naš izveštaj bazira se na izveštajima republičkih uprava za agitaciju i propagandu, zatim na mišljenju profesora i Narodne studentske omladine Filozofskog fakulteta u Beogradu i na izveštaju CK NOJ u stanju studentske omladine u Ljubljani.

Osnovna slabost izveštaja republičkih uprava za agitaciju i propagandu jeste, što se mahom baziraju na dobivenim izveštajima, verovatno partiske organizacije na fakultetima. Iz njih možemo da zaključimo da ove uprave nisu imale uvid u postavljenim problemima, da se nisu bavile ovim pitanjima. Uprava za agitaciju i propagandu CK KPH nije se potrudila da se udubi čak ni u dobivene podatke, te je čitav izveštaj pun neodgovornih protivrečnosti i konstatacija. Ne može zbog toga da se sa sigurnošću osloni na ove podatke.

Druge slabost ovih izveštaja jeste da se prilikom ocenjivanja idejnosti nastavnih planova i programa nije razdvojila idejnost nastavnih programa i planova od idejnosti u izvođenju nastave. Po pitanju izvođenja nastave postoje iscrpni podaci o fakultetima u Beogradu i u Zagrebu, sažete iz Makedonije, dok iz izveštaja o ovim fakultetima u Ljubljani i u Sarajevu, ne može da se zaključi ništa detaljnije čak ni o ovom pitanju.

Ni u jednom izveštaju ne pominje se dejstvo Rezolucije Informbiroa na Studentsku omladinu i na nastavnički kadar, kao da to pitanje nema veze sa idejnošću i partijsnošću u nastavi.

FILZOFSKI FAKULTETI

Filozofski fakultet u Beogradu

Opšta slabost nastavnog plana ovog fakulteta je u tome, što je od oslobođenja do danas s jedne strane trpeo stalne promene (nekad i dva puta u jednom semestru), a s druge strane još nije izrađen konačan nastavni plan. Stalne izmene plana popravljale su nedostatke ranijih planova, ali su one istovremeno izazvale i teškoće i izvesnu zbrku u izvođenju nastave, stvorile kod studenata atmosferu nestabilnosti plana i uverenje da nije potrebno da se ozbiljno spremaju za ispit, jer će se do ispita verovatno ukinuti neki predmeti ili uvesti novi. Ovakvo raspoloženje odrazilo se negativno na ispite.

Prvi planovi nosili su na sebi obeležje stihijnosti: studentima nije bilo obezbeđeno da dobiju sistematski pregled gradiva pojedinih predmeta, dok je profesorima bilo omogućeno da iz svoga predmeta odaberu izvesnu partiju i da je obrađuju dve, tri, pa i četiri godine, što su dobrim delom i učinili. Iz tih razloga dogodilo se, na primer, da studenti iz Nacionalne istorije slušaju četiri godine istoriju Bosne, a da za to vreme ne čuju ni jednu jedinu reč iz istorije naših ostalih naroda. Takav je bio slučaj i na grupi književnosti, kada su studenti četiri semestra slušali predavanja o Dositeju Obradoviću, a zatim četiri semestra o Milovanu Vidakoviću, dakle za čitavo vreme studija izučavali na fakultetu svega dva pisca. Ovakav način predavanja bio je obično vezan za onaj deo predmeta koji je u to vreme obrađivao dotični nastavnik za neki svoj naučni rad.

Imajući u vidu nepravilnost ovakvog načina rada, partiska organizacija na Fakultetu povelala je borbu za stvaranje takvog plana, koji bi vodio računa o naučnom interesu nastavnika, i o potrebi studenata da predmete slušaju u sistematskom pregledu. Izabran je hronološki način izlaganja, a za studije četvrte godine, koji su veći deo gradiva već čuli u sistematskom pregledu, bili su predviđeni i specijalni tečajevi iz glavnog predmeta, na kojima bi slušali opširna predavanja iz pojedinih razdoblja, pokreta, problema itd. Pored toga za uvođenje u naučni rad predviđeni su diplomski radovi, te je predviđeno da nastavnik sa pojedinim studentima ili manjom grupom drži brojne konsultacije.

Ovakvom načinu rada bili su prilagođeni svi nastavni planovi na Filozofskom fakultetu u Beogradu, osim grupe iz Opšte i nacionalne istorije, jer su profesori te grupe, na čelu sa Vasom Čubrilovićem, pružili otpor. Za humanističke predmete treba načelno da se reši problem cikličnih ili hronoloških predavanja.

I ovako uobličeni planovi nosili su na sebi niz nedostataka: preopterećenost u sporednim predmetima. Veće razlike u broju časova u pojedinim semestrima, nesrazmernost u odnosu časova predavanja i vežbi itd.

Nastavni programi Filozofskog fakulteta još nisu napisani i propisani. Ukoliko su ih nastavnici izradili, oni su obično lažna slika, jer se po njima ne predaje. Oni su nepoznati studentima, a pošto nisu otštampani, ne može da se kontroliše da li nastavnik predaje po programu. Oni su nejednako rađeni: ili su preopširni, ili se sastoje samo iz naslova pojedinih odeljka ili glava knjige. Ovi programi većinom nisu podeljeni po semestrima, tako da se najčešće dešava da profesor ne predaje ni polovinu gradiva zato, što suviše razvuče pojedine delove u početku. Vrlo mali broj programa ima teze, te ne može da se vidi kako nastavnik postavlja stvari.

Vrlo je malo programa koji su obuhvatili i obaveznu literaturu. Na Fakultetskom savetu je postavljeno da svi nastavnici izrade svoje programe opširno, sa tezama i sa oznakom potrebne literature do 30 juna 1949. godine. Njih će da pregleda komisija za izradu predloga nastavnih programa.

U programu II (pedagoške) grupe kod predmeta Istorija pedagogije je u sasvim nedovoljnoj meri zastupljena Istorija pedagogije naroda FNRJ, iako za to postoje materijali. U III (istorijskoj grupi) program iz Istorije naroda FNRJ završava se sa 1941. godinom. (Poslednji stav glasi: Opšti zaključak o uzrocima sloma stare Jugoslavije). U VII grupi (za južnoslovenske jezike i književnost) program iz predmeta Starija i novija književnost kod Srba i Hrvata je rađen na brzini, nedovoljno studiozno. Ne samo što se program sastoji iz gomile naslova i imena, već je ponekad i sam raspored naslova hronološki nepravilno raspoređen.

Kod obrade nastavnog programa može da se kod pojedinih predmeta primeti sledeće:

a. U izlaganju Istorije filozofije preopširno se govori o filozofiji do pojave marksizma, te nastavnik nije stizao da tumači studentima dijalektički i istorijski materijalizam. Na ovoj grupi nema udžbenika, a nastavnik ne dozvoljava studentima da umnože i izdaju skripta njegovih predavanja.

b. Nastava pedagogije je u celini na prilično niskom nivou, može se reći na srednjoškolskom. Istoriju pedagogije nastavnik tumači bukvalno po sovjetskom udžbeniku Medinskog, čak je izdao i skripte pod svojim

imenom, a koje su doslovan prevod Istorije pedagogije od Medinskog. U okviru Istorije pedagogije uopšte se ne izlaže istorija pedagogije jugoslovenskih naroda. Nastava iz posebne metodike se uopšte ne izvodi. Čitava nastava se sastoji iz niza teorija koje se izlažu bez analize.

v. Katedru Istorije drži buržoaski orijentisani nastavnici. Profesor Novak u predavanjima često skreće, te na primer tvrdi, da je seoba naroda, prouzrokovala smrt starog i početak novog sveta, da je rušenje rimske imperije posledica sudaranja dveju civilizacija: rimske – gradske i germanske – seoske. U vezi sa posledicama velike seobe naroda smatra za negativnu stranu raspadanje i propast rimskog državnog aparata. Izlaže bez sistema.

Nema ni udžbenika, ni skriptata. Studenti se spremaju po predratnom srednjoškolskom udžbeniku istorije od Crkula. Na sovjetsku literaturu ne upućuje studente.

Nacionalnu istoriju predaje Vasa Čubrilović. U svojim predavanjima ograničava se na istoriju Srba i Bosne i Hercegovine, a istoriju ostalih naroda Jugoslavije ne predaje ili je izražuje u okviru istorije Srba. Iako je oprezan u izlaganju, po mnogim pitanjima iskrivljuje: 27 mart smatra delom vojničke zavere, upadanje turske carevine smatra posledicom haremskog, a ne čvrstog vojnčkog vaspitanja njenih sultana. Period Narodno-oslobodilačke borbe predavan je dosad (za četiri godine) svega jedan čas u letnjem semestru 1946-1947 godine. Studenti ovaj predmet spremaju po knjizi Vladimira Čorovića – Istorija Jugoslovena.

g. Idealizam prevlađuje i na grupi Istorije umetnosti. Nastavnik klasične arheologije tvrdi da je religija izvor umetničke inspiracije, a da bez mistike nema religije, te prema tome umetnost je moguća samo gde postoji mistika i religija. Isti nastavnik negira klase u društvu. Predavanja su mu prevod Špringerove Istorije umetnosti.

d. Jedna od osnovnih slabosti nastave istorije književnosti je u tome, što se uopšte ne predaje istorija hrvatske, slovenačke i makedonske književnosti. Nastava starije književnosti do XVII veka je, uglavnom, ređanje činjenica ili je pak interpretacija idealistička. U izlaganju se na primer tvrdi da je književnost sredstvo za zabavljanje ljudi, književni pokreti i pravci predstavljaju rezultat zasićenosti prethodnog pokreta ili pravca i „prenose se kao prilepljiva moda“, humanizam svodi na „vraćanje na staro“, ne uključujući na ono što je u njemu bilo progresivno (skripta: Opšti kurs istorije jugoslovenske književnosti). Studente upućuju na udžbenik Mihovila Kombola, koji je izdat za vreme NDH.

Noviju književnost predaju honorarni nastavnici (Milan Bogdanović i Velibor Gligorić), koji neredovno dolazi na predavanje i ne izdaje skripta.

đ. Nastava psihologije je u rukama buržoaskih nastavnika. Nastavnik Opšte psihologije u izlaganju se naslanja na francuske i nemačke buržoaske psihologe (teoriju mišljenja zasniva na učenju Mesera, Bilera i Votta). Učenje raznih buržoaskih psiholoških škola izlaže nekritički, uzdržavajući se da zauzme svoj stav. U predavanjima se poziva na 130 buržoaskih psihologa, a samo se na jednom mestu zadržao na Pavlovu. Psihologiju definiše kao nauku koja se ne zasniva na zakonomernost, već na pravilima. U svojim tumačenjima provlači frojdzizam.

Pitanje nastavnih kadrova predstavlja ozbiljan problem. Pored toga što dobar deo nastavnog kadra na ovim katedrama, zbog svog neprijateljskog stava ili zbog zaparloženosti, štetno utiče na nastavu, unašajući u nju buržoaska shvatanja, postoje i nepopunjena mesta. Tako na filozofskoj grupi postoji samo jedan nastavnik koji drži i istoriju filozofije i Logiku, Etiku, Estetiku. To smeta i ličnom razvoju nastavnika i razvoju ovih predmeta. Na ovoj grupi postoji samo jedan asistent (a ni taj nije po struci filozof, već pedagog), koji nema mnogo uslova za razvoj. Na grupi pedagogije postoje samo dva asistenta, od kojih je jedan tek nedavno došao na fakultet. Relativno je najteža situacija u pogledu nastavnog kadra na katedri Istorije. Situaciju otežava i to što na starijim godinama studija nema ni jednog naprednog studenta koji se ističe i koji bi da dođe u obzir za asistenta.

Filozofski fakultet u Zagrebu

U pogledu nastavnih planova i programa ista je situacija kao i na filozofskim fakultetima u drugim gradovima. Planove je često puta menjao sam Fakultetski savet, dok na Interfakultetskom savetovanju u Zagrebu nije doneta odluka o objedinjavanju plana na svim filozofskim fakultetima. Ovaj plan još nije stupio u život.

Nastavne programe izradili su sami nastavnici, i to tek u zadnje vreme, te poslali preko dekanata Ministarstvu za škole i nauku vlade FNRJ, a da partijske organizacije nastavnika i studenata nisu imali u njih uvida.

Kod starih planova je karakteristična preopterećenost, što je uvođenjem novih predmeta (Osnovi marksizma-lenjinizma, Političke ekonomije, Pedagogije, dva strana jezika, Predvojnička obuka) povećano. Ove poteškoće pogađaju naročito studente druge godine, koji se sa zakašnjenjem ukopčaju u novi plan. Oni na nekim grupama imaju po 50 časova nedeljno predavanja i vežbi.

U izvođenju nastave preovlađuje unošenje buržoaskih shvatanja, što se kod nekih nastavnika ispoljava u potpuno neprijateljskom istupanju. Takav je slučaj sa nastavom istorije. Nastavnik redovno zakašnjava na predavanja, skraćuje na svoju ruku časove, izgovarajući se hladnom slušaonicom, mesto da predaje, 5 časova samo utroši na davanje literature (pri tome ne navodi ni jedno delo sovjetskih autora). Predavanja su mu konfuzna, puna vulgarnosti. Tako, na primer, govoreći o fizičkom vaspitanju spartanskih mladića, prešao je na objašnjavanje fiskulture u našoj zemlji, a zatim na njegove lične sposobnosti za fiskulturu i strasti za nogomet i time završava svoje predavanje. Govoreći o Tacitu, rekao je da je u odnosu na Nerona neobjektivan, jer je Neron najveći demokrata, što potvrđuje činjenicom da je Neron odlazio na igralište i tu istupao u kratkim gaćicama, a da to ne bi uradio ni jedan od naših ministara ili državnika, itd. Da bi donekle zamaskirao svoj stav, razmeće se marksizmom, podvlačeći da nikoga neće pustiti na ispit bez poznavanja dijalektičkog i istorijskog materijalizma.

S druge strane postoji niz nastavnika koji se još nisu preorijentisali, iako bi se na njih konkretnim organizacionim merama moglo uticati.

Filozofski fakultet u Ljubljani

Iz dobivenog izveštaja Uprave za agitaciju i propagandu CK KPS saznajemo da sada važe dva plana: stari nastavni plan za studente treće i četvrte godine i novi za studente prve i druge godine. Stari nastavni plan predviđa studiranje triju predmeta: pod A – glavni predmet, pod B – sporedni predmet, i pod C pomoćni predmet. Novi nastavni plan predviđa studiranje dvaju predmeta jednake važnosti pod A i B, koji se razlikuju samo po tome, što se predmet pod B sluša tri godine. Nadalje, novi nastavni plan razlikuje se od starog i po parcijalnim ispitima, koji omogućuju nadzor nad studijama. Nezgodna strana sadašnjeg nastavnog plana jeste preopterećenost velikim brojem predmeta.

Nivo predavanja ne zadovoljava. Da li postoje nastavni programi, ako postoje, ko ih je izradio, kakva je njihova ocena, o tome nemamo podataka. Iz izveštaja doznajemo samo da «nivo predavanja ne zadovoljava», ali se ni to ne konkretizuje.

Filozofski fakultet u Skoplju

U nastavnom planu i programu u izveštaju nemamo nikakvih podataka. Što se tiče izvođenja nastave, najveću teškoću predstavlja veliki nedostatak kadrova – im 18 nezastupljenih predmeta. Ovaj problem drugovi privremeno rešavaju tako, da pojedine zajedničke predmete slušaju studenti svih fakulteta kod jednog nastavnika, ili da neki profesori predaju i druge predmete, a za koje nemaju potrebnu stručnu spremu. Ove mere su se negativno odrazile na nastavu. U prvom slučaju nastavnik se obično orijentisao na program svoj fakulteta i time su se stvorile teškoće za slušaocce drugih fakulteta. U drugom slučaju profesori se preopterećuju i time se onemogućuje njihovo naučno usavršavanje, a predavanja su im slabog karaktera. Međutim, ni ovakvim merama se ovo pitanje ne može rešiti, te se moraju ukidati čitave grupe.

Najveći deo profesora humanističkih predmeta nisu članovi Partije. Oni na rečima usvajaju marksizam, ali se izlaganju drže svojih starih shvatanja ili pak, da bi to sakrili, pribegavaju ređanju fakata bez ikakve teoretske razrade. To se dešava i kod članova Partije, verovatno mladih, a koji je raspoložu dovoljnim znanjem iz marksizma-lenjinizma. Tako, na primer, kod programa iz predmeta Istorija makedonskog naroda nije data ocena ni po jednom pitanju (uloga bogumilskog pokreta u istoriji makedonskog i balkanskih naroda, značaj invazije Turaka za razvitak naših naroda). U programu ovih predmeta nije data ocena čak ni najvažnijih događaja iz Narodnooslobodilačke borbe, iako za to postoji bogat materijal. U programu iz Logike data su doduše marksističke postavke, ali se ne vidi borba protiv idealističkih teorija.

PRAVNI FAKULTETI

Pravni fakultet u Beogradu

Nastavni plan ovog fakulteta donet je u oktobru 1948 na Interfakultetskom savetovanju. Nastava po novom nastavnom planu počela je tek ove školske godine, te je, kako se u izveštaju navodi, za sada teško dati

njegovu ocenu. Plan nije pravljen s obzirom na perspektivu razvoja pravnih odnosa u našoj zemlji, već uglavnom na osnovu sadašnjeg stanja pravnih odnosa u ovom periodu našeg razvoja i u tom smislu plan je uglavnom dobar., bolji od svih dosadašnjih planova. Nastavne programe izrađuju sami profesori.

Opšta slabost praktičnog izvođenja nastave je, između ostalog, i u tome, što se premalo tretira naša problematika, čak se na razne načine to izbegava. Neki nastavnici zbog toga beže u istorizam. Tako nastavnik Istorije države i prava u predavanjima izlaže samo države robovlasničkog poretka, ne tumačeći uopšte državu u periodu kapitalizma. Oni nastavnici koji zbog prirode svoga predmeta ne mogu ovo da izbegnu, sveli su svoja predavanja na površna prepričavanja zakonskih propisa ili na citiranje iz članaka i govora naših parijskih i državnih rukovodilaca, bez naučnog tumačenja i naučne analize (na primer nastavnici Ekonomije FNRJ). [...]

Jedan deo nastavnika strogo se drži sovjetskih udžbenika. Neki u tome preteruju u tolikoj meri da navode primere kojih u našoj praksi uopšte nema (na primer ugovor o građenju).

Većina nastavnika na rečima usvaja marksizam, iako nisu savladali svoja ranija idealistička shvatanja. Drugi izmiruju dijalektički metod sa dogmatičkim (Nikola Stjepanović: Administrativno pravo FNRJ. Sveska I str. 3), a treća grupa nastavnika ne usvaja marksizam ni na rečima, kao što je slučaj sa nastavnicima Porodičnog prava i krivičnog prava.

Do skoro je na ovom fakultetu bilo svega dva asistenta. U zadnje vreme je dovedeno još 9 asistenata. Na starijim godinama studije ima veoma mali broj studenata koji se ističu sklonostima za naučni rad.

Pravni fakultet u Zagrebu

Nastavni plan, koji su sastavljali sami profesori, više puta je menjan. Nastavni programi ni na ovom Fakultetu još nisu izrađeni. Zbog toga se i ovde o idejnosti može govoriti uglavnom na osnovu stanja po katedrama I na osnovu načina izlaganja gradiva.

Treba uočiti želju i pozitivne namere pojedinih profesora da naučno predaju, što im, naravno, sporije polazi za rukom. Tako, na primer, nastavnik Istorije države i prava naroda FNRJ pokušava da da kritiku Hegelove dijalektike. Ova kategorija nastavnika uglavnom nastoji da u svojim predavanjima obrađuje onaj materijal koji mu je manje više poznat. Zbog toga isti nastavnik obrađuje samo istoriju prava Hrvata, a to do 1102 godine, kako u svojim predavanjima, tako i u svojim skriptama i knjizi. Isto tako na Fakultetu ima i nekoliko članova Partije koji se zalažu za dobar kvalitet predavanja.

Ovim predavačima bi bilo potrebno da se pruža pomoć, kako bi u toku svog daljeg rada mogli što bolje izučavati marksizam-lenjinizam i da svoj predmet razvijaju u tom smislu.

S druge strane postoji grupa profesora, većinom starijih, koja se uopšte ne zalaže za bolji kvalitet nastave, već unaša u nju nenaučnost. Takav je slučaj sa nastavnikom Rimskog prava, koji ne podvlači klasnu borbu, ili sa nastavnikom Ustavnog prava, koji ne podvlači razliku između ustava SSSR i zemalja narodne demokratije i ustava kapitalističkih zemalja, tako da su mu predavanja puna zbrke. [...]

Pravni fakultet u Ljubljani

O nastavnom planu i programu ovog Fakulteta nemamo nikakvih podataka. U svom izveštaju Uprava za agitaciju i propagandu CK Slovenije navodi samo da se slaže sa njima. Kako je čitav izveštaj vrlo oskudan, površan, on ne iznosi stvarnu problematiku na Fakultetu. Iz čitavog izveštaja može se, donekle, zaključiti da je materijal raspoređen po starom sistemu, da postoji prilično zbrke u određivanju materijala za pojedine predmete.

U izvođenju nastave preovlađuje nenaučnost, suhoparnost u izlaganju, služenje starim podacima, površna obrada programa. Ni posle zadnjeg čišćenja na ovom Fakultetu, usled nedostataka odgovarajućeg kadra, stanje se nije mnogo popravilo. Većina nastavnika je daleko od naše stvarnosti, ne radi naučno i ne pokazuje volju za ideološku preorijentaciju.

Pravni fakultet u Sarajevu

O nastavnim planovima u izveštaju Uprave za agitaciju i propagandu CK KP BiH uopšte nema podataka.

Nastavne programe izradili su pre kratkog vremena sami nastavnici, ali ne za sve predmete. Program za jedan deo humanističkih predmeta rađen je isključivo po sovjetskim udžbenicima (Teorija države, Teorija prava, Međunarodno javno pravo), a iz Političke ekonomije, sa izvesnim izmenama, prema programu ovog Fakulteta u Beogradu, koji se takođe bazira na programu sovjetskih škola i nije dovoljno razrađen i konkretni-

je povezan sa našom problematikom. Za predmet osnovi marksizma-lenjinizma bio je najpre izrađen privremeni plan, a nedavno je dobijen iz Beograda (ne vidi se iz izveštaja, da li se radi o programu Pravnog fakulteta u Beogradu ili o Ministarstvu za nauku i kulturu vlade FNRJ. Iz predmeta Opšta istorija države i prava, Istorija narodne vlasti i Ekonomika FNRJ još nisu izrađeni programi. [...])

U idejnost i naučnost nastave na ovom Fakultetu Uprava za agitaciju i propagandu nema dovoljno uvida, a studenti zasnivaju svoje primedbe obično na opštim utiscima i na ranijoj političkoj orijentaciji nastavnika. Konkretno se navodi, da se Istorija narodne vlasti i Ekonomika FNRJ predaje isključivo prema člancima i govorima naših rukovodilaca.

U pogledu nastavnog kadra stanje je vrlo nesređeno. Za niz predmeta nedostaju nastavnici (Ekonomika FNRJ, Politička ekonomija I deo, Opšta istorija države i prava, Međunarodno pravo i Istorija diplomatije), a s druge strane među nastavnicima ima priličan broj starijih i slabih nastavnika.

Nastavnici – članovi Partije – predložili su u cilju bolje kontrole i podizanja nivo nastave, međusobno posećivanje predavanja, posle čega bi se diskutovalo o metodama nastave. Ovaj predlog je svakako nepravilan i nije ni malo čudnovato što ga nastavnici nisu prihvatili. Do sada je Uprava za agitaciju i propagandu CK KP BiH, kako se u izveštaju navodi, pružila malo pomoći uopšte ovom Univerzitetu. Pomoć se do sada sastojala uglavnom u nastojanju, preko Komiteta za visoke škole i fakultete i dekanata pojedinih fakulteta, da nastavnici, za čije predmete nema potrebnih udžbenika, sastave i izdaju skripta. Međutim, to je do sada učinilo samo mali broj nastavnika. Ova skripta će pre štampanja da pregleda komisija, sastavljena od stručnjaka iz oblasti pojedinih grana nauke.

EKONOMSKI FAKULTETI

Ekonomski fakultet u Beogradu

Nastavni plan ovog Fakulteta pretrpeo je od početka rada u 1945 g. Sedam puta promene. Nastavni programi nisu ni do danas fiksirani. Ocenu nastavnih planova i programa sa gledišta idejnosti i savremenosti dopuni ćemo iz izveštaja komisija koje će da ih pregledaju.

Jedna od osnovnih teškoća na ovom Fakultetu jeste oskudica u nastavnicima: ima svega šest stalnih nastavnika, a ostali su honorarni. Zbog toga ima niz nezastupljenih predmeta: Politička ekonomija na drugoj i trećoj godini. Osnovi marksizma-lenjinizma na prvoj godini, Politička ekonomija socijalizma na trećoj godini, Finansije FNRJ i još neki drugi.

U praktičnom izvođenju nastave može da se zaključi prema oskudnim podacima sa kojima raspolažemo o oceni udžbenika i načinu izlaganja gradiva.

Nastava je dobrim delom opterećena buržoaskim shvatanjima. Tako, na primer, nastavnik predmeta Organizacija i poslovanje privrednih preduzeća izlaže gradivo kroz poslovnu stranu, bez povezivanja sa potrebama i problemima naše prakse. Uz to se pojedine partije tumače nenaučno [...] Naša socijalistička preduzeća i planska privreda uopšte se ne pominje. Nastava analize bilansa preopterećena je pokazivanjem raznih buržoaskih teorija: na široko se tumači teorija Smalenbaha, Kroazea itd. I njima obuhvataju polovinu gradiva.

Na nekim predmetima nastava je na srednjoškolskom nivou. Nastava Ekonomike FNRJ izlaže se, u nedostatku udžbenika, na osnovu štampe, bez produbljivanja i bez argumentiranja izvan onog iz dnevne štampe. Kod predmeta Planiranje uopšte se ne izlaže metodologija planiranja, te predavanja često liče na proradu Petogodišnjeg plana na konferencijama narodnog fronta (čitav čas na primer, govori o svinjskom gradu u Pančevačkom ritu i o njegovom značaju za Petogodišnji plan).

Većina udžbenika kojima se služe studenti sastavljena je na osnovu starih materijala. Pisci se oslanjaju mahom na buržoaske pisce, iznose primere koji se baziraju na kapitalističkoj praksi.

Kod privredne geografije FNRJ studenti su upućeni na udžbenik dr. Paunkovića, koji je napisan uz pomoć strane literature, naročito sovjetske i to one koja je napisana pre 10 – 12 godina, dok najnoviji podaci o ekonomskom razvoju zemalja nisu uzeti u obzir. U udžbeniku ima i grubih grešaka. Na primer: » Zaostališću ekonomskom, društvenom i kulturnom razvitku manjine indoneziskih naroda, opravdana je potreba održavanja kolonijalnih režima». Na geografskoj karti ovog udžbenika nema Koreje.

Privrednu matematiku predaje po svojim udžbenicima Vidoje Veselinović. Ovi udžbenici ispunjeni su primerima iz kapitalističke prakse, a izdanja iz 1948 godine su samo prepis starih izdanja sa neznatnim izmenama. U svojim predavanjima profesor ne pokazuje volju da studentima objašnjava najteže partije.

U okviru predmeta Privredno pravo FNRJ izučava se i Građansko pravo, i to na osnovu knjige Građansko pravo. Ova knjiga pisana je na osnovu Građanskog zakonika koji je bio na snazi u predratnoj Jugoslaviji i kroz njega se tretiraju privatno sopstvenički odnosi, dok o odnosima u socijalističkom sistemu nema podataka. [...]

Za predmet Organizacija bankarskog poslovanja postoji udžbenik predavača. Kako u predavanjima, tako i u udžbeniku suviše se tretira praksa kapitalističkih banaka.

Može se zaključiti da je u odnosu na predavače stanje prilično nesređeno. Nužno bi bilo utvrditi nastavne programe, kako bi se i nastavnici i studenti mogli pravilnije orijentisati. Po mogućnosti potrebno bi bilo pregledati najvažnije udžbenike, ispraviti krupne greške i preduzeti mere bilo za stvaranje novih udžbenika ili za dopunu i prerađivanje postojećih.

Ekonomski fakultet u Zagrebu

[...] Marksizam-lenjinizam, Političku ekonomiju, Istoriju političke ekonomije i Finansijski sistem FNRJ predaju članovi Partije. Prema izveštaju, teško se može zaključiti kakva su ta predavanja. Ostale predmete predaju profesori koji nemaju potrebnu stručnu kvalifikaciju. Među njima ima i otvorenih neprijatelja, kao dr. Peršić (Ekonomika geografija FNRJ i stranih zemalja), dr. Krajčević (Analiza bilansa sa revizijom poslovanja), dr. Marinović (Ekonomika šumarstva), Vranić (Privredna matematika), dok ostali ne raspolažu sa dovoljno znanja iz marksizma, da bi bili u stanju da naučno tumače svoj predmet.

U predavanjima predmeta Planiranje ima, na primer, ovakvih postavki: «Planiranje je moguće i u kapitalizmu, i već socijalisti-utopisti su bili prvi planeri».

Dr. Peršić, koji je bio asistent klero-fašističkog profesora Lukasa, pored toga što se služi starim, netačnim podacima o Jugoslaviji, ima u svojim predavanjima i ovakvih postavki: «Plan isušivanja Lonjskog polja je dobro zamišljen, ali nerealan». Ovaj nastavnik, koji je po struci fizički geograf, svoja predavanja obično bazira na fizičku geografiju, ne dotičući se važnih političko-ekonomskih odnosa. Tako, na primer, kada govori o Dunavu, uopšte ne spominje jagmu imperijalista oko njega, Dunavsku konferenciju, niti stav zemalja narodne demokratije po pitanju režima plovidbe po Dunavu, već opširno opisuje njegovu dužinu i širinu, pritoke i kroz koje zemlje protiče.

Dr. Mirković u izlaganju Privrednog sistema FNRJ kaže, da socijalizam kao ni katolicizam nije nauka, već vera, a marksizam da je doktrina isto tako kao što je merkantilizam, fiziokratizam itd. [...]

Ekonomski fakultet u Ljubljani

U nastavnom planu i programu ovog Fakulteta imamo takođe malo materijala.

Prema izveštaju Uprave za agitaciju i propagandu CK KP Slovenije ovaj Fakultet je otvoren 1945 godine. Iako u izveštaju ima niz formulacija koje povlače da je stanje na Fakultetu u pojedinim grupama dobro, s obzirom da nedostaje nastavnički kadar, da nastava ni program nisu izrađeni i utvrđeni, mora da se posumnja u ovu postavku. Izgleda da drugovi tamo nemaju dovoljno iskustva niti odabiranju nastavnog kadra niti u pogledu organizacije fakulteta, kao ni u postavljenju programa.

Program nastavnog kadra postavlja se tako, da svi predavači moraju da budu uključeni u razne ustanove (Planska komisija, Ministarstvo industrije, Ministarstvo rudarstva, Ministarstvo finansije itd). Ovakav kadar svakako nema dovoljno uslova za naučni rad, što može vrlo lako da dovede do toga, da se nastava vulgarizuje, da studenti dobijaju samo praktično znanje, bez teoretske podloge.

Kako se postavlja pitanje nastavnog programa, vidi se iz niza primera, kao što je, između ostalih, vrlo maglovito i nejasno postavljenje problema specifičnosti naše problematike kod izučavanja Političke ekonomije i marksizma-lenjinizma. Za ove predmete služe se raznim skriptama Više partijske škole pri VKP/b/, što je, s obzirom da je potrebno da se izučava i naša problematika, nepravilno.

Nastavni program treba da odredi i literaturu kojom bi se studenti služili. Nepravilno je, na primer, da studenti izučavaju Kapital bez temeljite pripreme.

Za predmet Ekonomika FNRJ je ista situacija kao i na drugim ekonomskim fakultetima. Predavanja se drže na osnovu govora i članaka naših rukovodilaca.

Kod predmeta Ekonomska istorija FNRJ materijal nije raspoređen u pravilnoj razmeri: pojedine pred kapitalističke formacije tumače se opširnije nego kapitalizam i imperijalizam.

U izveštaju se postavlja da je potrebno izdvojiti «komercijalne» predmete od «političko-ekonomskih», smatrajući da kod «komercijalnih» predmeta nema problema u načinu izlaganja gradiva. Po ovome dobija se utisak da rukovodiocima Fakulteta nije jasan problem idejnosti nastavnog gradiva.

Osim toga, dobija se utisak da se ovaj Fakultet produžetak starih trgovačkih akademija, na čiji program je samo nakalemljen deo o naučnom socijalizmu, da rukovodioci Fakulteta mnogo više pažnje obraćaju na praktično osposobljavanje, a manje na teoretsko osposobljavanje. Izgleda da im nije jasno pitanje kakav kadar treba osposobljava ovaj Fakultet, da li praktičare ili teoretičare.

Kao problem ovog Fakulteta postavlja se pitanje udžbenika. Udžbenike nemaju, te se služe člancima naših rukovodilaca, raznim uredbama itd.

Potrebno je da se ovom Fakultetu obezbedi dobar nastavni plan i program sa ciljem da se s jedne strane stvara kadar naučnih radnika, a s druge strane kadar stručnjaka- operativaca.

Zaključak

Analizirajući podatke kojima raspolazemo, dolazimo do sledećih zaključaka:

1. Nastavni planovi još uvek nisu fiksirani. Zbog toga na pojedinim grupama vlada zbrka, preopterećenost predmetima. Često menjanje planova odrazilo se štetno na nastavu.

Služeći se dosadašnjim iskustvom svih univerziteta potrebno je planovima dati zadnju redakciju i konačno ih utvrditi.

2. Ni do danas ne postoje propisani nastavni programi. Programe su tu i tamo izradili sami profesori, dok ih većina nije izradila, no kako isti nisu bili propisani, nastavnici nisu smatrali za svoju dužnost da ih se pridržavaju. To je štetno uticalo na izvođenje nastave. Nastava je mahom bila izvođena onako, kako je najbolje odgovaralo spremi i nazorima predavača. Kod izvođenja nastave preovlađuju buržoaska shvatanja (pozitivizam, idealizam itd.), što je pored neprijateljskog stava, velikim delom rezultat nepoznavanja nauke marksizma-lenjinizma, i otuda nesposobnost njenog primenjivanja na pojedine grane nauke.

Nastava mnogih predmeta zaostaje za našom stvarnošću. Jedan od razloga za to je naučna zaparloženost starih nastavnika, od kojih samo mali broj nastoji da se preorijentiše. Iz istih razloga postoji vulgarizacija nastave.

Na svim univerzitetima pretstavlja otvoreno pitanje hronološki ili ciklični metod predavanja.

Jedan od glavnih smetnji za poboljšanje nastave pretstavlja ne organizovanost katedri. Katedra nije još osnovna naučna ćelija. Ne održavaju se naučni i stručni sastanci nastavnika i asistenata koji rade na istoj katedri, a s tim u vezi ne postoji ni odgovornost šefa katedre za naučni i nastavni rad. Ne postoji nikakva briga šefova katedri za naučno i stručno uzdizanje asistenata. Asistenti su najčešće ostavljeni sami sebi bez ikakve pomoći profesora, koji ih samo opterećuju administrativnim dužnostima.

3. U pogledu nastavnog kadra relativno najsređenije su prilike na Univerzitetu u Beogradu. U Zagrebu je potrebno da se Uprava za agitaciju i propagandu CK KPH zajedno sa Upravom za kadrove zalaže za čišćenje neprijateljskih elemenata. Sa Univerziteta.

Ne zastupljenih predmeta ima na svim univerzitetima, ali ovo pitanje je naročito akutno u Skoplju i u Sarajevu.

4. Pregledanih udžbenika uglavnom nema. Studenti ne raspolazu sa potrebnom literaturom, niti se upućuju na postojeće proverene izvore.

5. Uprava za agitaciju i propagandu republičkih CK, sem u Srbiji i u Makedoniji, nije se do sada bavila ovim pitanjima, a ukoliko se u vezi sa traženim izveštajima zainteresovala, učinila je to površno i nije dovoljno pretresala mogućnosti rešavanja problema

1949. godina

Odeljenje za školstvo

AJ;507-VIII-II/8, F(1-84)(K-29)

**PROBLEMI MATERIJALNOG STANJA
STUDENATA I UČENIKA VIŠIH RAZREDA GIMNAZIJE I UČITELJSKIH ŠKOLA**

Obuhvaćena su sledeća pitanja:

Stipendiranje

Smeštaj i ishrana

Zdravstvena zaštita

I

a/ Danas ima u FNRJ oko 25.000 studenata stipendista što iznosi preko 53% od svih redovnih studenata. Pre rata je bilo ukupno 915 stipendista.

Na zagrebačkom univerzitetu procenat stipendista u odnosu na redovne studenta iznosi 52,1%, na ljubljanskom univerzitetu 63%, a na beogradskom 50,54%. Nešto veći procenat stipendija imaju sarajevački /74%/ i skopski univerzitet /78%/. Normalno bi bilo da u današnjim uslovima bude na svim univerzitetima 75% stipendista u odnosu na broj redovnih studenata i time bi dobijali stipendije svi oni kojima su zaista potrebne.

Na beogradskom univerzitetu od ukupnog broja stipendista 50% je iz činovničkih porodica, iz radničkih 11%, iz seljačkih 21%, iz trgovačkih 5% i iz ostalih porodica 10%. Na zagrebačkom univerzitetu od ukupnog broja stipendija na studente radničkog porekla otpada 17%, sitno-seljačkog 18,21%, srednje-seljačkog 9,02% kao i zanatskog, dok procenat stipendija na studente iz činovničkih porodica iznosi 53,61%. Sličan slučaj je i na skopskom, ljubljanskom i sarajevskom univerzitetu. Iz ovoga se vidi najveći broj stipendista otpada na studente iz činovničkih porodica kojih ima najviše. Studenti koji su radničkog i siromašno seljačkog porekla dobijaju skoro svi stipendije /preko90%/.

Po uputstvima izbor stipendista treba da vrše komiteti za naučne ustanove i univerzitete, odnosno ministarstva prosvete u republikama na predlog narodnih odbora. Oni ih utvrđuje i dodeljuju nadležnim resorima na stipendiranje. Međutim, još uvek pojedina ministarstva u republikama sama odabiraju stipendiste po svom nahođenju. Radi toga što ima mnogo proizvoljnosti dešava se da se stipendiraju i studenti koji na to nemaju prava, pa čak i poneki neprijateljski elementi. Česta je pojava da studenti koji nemaju nikakvih prihoda primaju manju stipendiju od onih koji imaju izvesne prihode od svojih kuća. Zato je neodložno da se u svim republikama izvrši revizija stipendija.

Kriterij za određivanje visine stipendija bio je različit. Stipendije su se kretale od 1.500- 5.000 dinara, a prosek visine stipendija bio je oko 2.000 dinara. Prosečna visina stipendija na beogradskom univerzitetu kod saveznih ustanova je 2.057 dinara, a kod republičkih 1.954 dinara, a vojnih 3.000 dinara. Slično je i na drugim univerzitetima. Novo uputstvo Ministarstva za nauku i kulturu FNRJ o visini stipendija je dobro:

stupanj uspeh	I god.	II god.	III god.	IV god.	V god.
I odličan	2.000	2.300	2.600	2.900	3.200
II vrlo dobar	2.000	2.200	2.400	2.600	2.800
III dobar	2.000	2.000	2.100	2.200	2.300

Problem visine stipendija bolesnih studenata, kao i oženjenih koji izdržavaju porodicu nije rešen, a takvih ima u priličnoj meri/predratni studenti i dr./. Te slučajeve bi trebalo da individualno rešavaju komiteti za univerzitete i naučne ustanove po republikama.

Kontrola nad radom stipendista je samo delimično ostvarena. Ne razlikuje se mnogo uspeh u učenju stipendista prema ostalim studentima. Oduzimanje stipendija onima koji slabo uče ostvarivano je donekle na beogradskom univerzitetu/u prošloj godini oduzeto je 400 stipendija/, dok se to na ostalim univerzitetima manje praktikovalo. Zato uputstva o oduzimanju stipendija slabim studentima treba u potpunosti ostvariti, a posebno za one sa zaostalim ispitima. Uputstva Ministarstva za nauku i kulturu FNRJ o izboru stipendista, o visini stipendija, o načinu stipendiranja treba u potpunosti usvojiti, jer ono reguliše sva ova pitanja.

b/ Pitanje stipendiranja u višim razredima gimnazija nije potpuno rešeno. U njima se stipendira samo 4% učenika. Suviše je velika razlika u procentu stipendista u gimnazijama u odnosu na srednje stručne škole,

u kojima se stipendira od ukupnog broja učenika od 40-100% u pojedinim školama. Ozbiljna posledica toga jeste vrlo sporo menjanje socijalnog sastava u višim razredima gimnazija, i pored toga što na njega stalno deluje društveno-ekonomski preobražaj naše zemlje.

U učiteljskim školama koje u velikom delu imaju i svoje, internate pitanje stipendiranja je uglavnom zadovoljavajuće rešeno. U njima se stipendira 25% učenika čime su zadovoljene minimalne plate.

Treba doneti rešenje o stipendiranju učenika pošto će to postati aktuelno u vezi sa većim prilivom radničko-seljačke omladine iz sedmoljetki u više razrede gimnazija.

II

a/ U školskoj 1948/49 godini stanbeni fond na svim univerzitetima nije zadovoljavao potrebe studenata. Početkom nove godine /1949/50/ stanbeni fond ostao je na svim univerzitetima nepromenjen. Za novu školsku godinu planirano je niz novih objekata koji se završavaju ili su u izgradnji tako da će se useljenje u novosagrađene prostorije izvršiti krajem 1949 godine. Gotovo svi univerziteti rade na podizanju studentskih naselja. U Beogradu od 21.000 redovnih studenata u studentskim domovima stanuje svega 2.750 studenata, u Zagrebu od 12.600 studenata stanuje u domovima 1.000, u Ljubljani od 4.600 studenata stanuje u domovima 640, u Sarajevu od 2.530 studenata stanuje u domovima oko 350, i u Skoplju od 1.200 studenata smešteno je 340 u domovima. Broj smeštenih studenata je za preko 20% veći od postojećeg kapaciteta i zato vlada prenatrpanost /10-12 pa i 16 studenata stanuje u jednoj sobi, pa čak i u dvospratnim krevetima/. U toku školske 1948/49 godine oko 400 studenata prvih godina na beogradskom univerzitetu vratilo se svojim kućama, jer ima stan nije mogao biti obezbeđen. Pre rata u studentskim domovima u celoj zemlji stanovalo je oko 1.200 studenata, što je u daleko manjoj meri zadovoljavalo potrebe.

Jedna anketa sa beogradskog univerziteta koja je obuhvatila oko 93% studenata pokazuje:

O kvadraturi i zdravstvenom stanju prostorija

	Ukupno studenata	Zdravstveni prostor	Vlažno i mračno	Razlika
Soba od 3-6 m/djevojačka soba/	4.586	3.113	1.094	378
Soba od 6-9m	3.829	3.185	737	93
Sobe preko 9m	11.102	9.336	1.715	51
UKUPNO:	19.517	15.634	3.546	

Broj studenata u sobi

Stanuje 1 u sobi 4.574

Stanuju 3 u sobi 3.216

Stanuje više od 3 11.846

Ukupno: 19.636

Školske 1949/50 godine ovaj problem se povećava jer dolazi blizu 5.000 novih studenata, dok će diplomirati relativno mali broj, a svi oni koji ostaju u Beogradu zadržavaju svoje stanove. Oko 2.500 studenata neće moći uopšte biti smešteno na početku nove školske godine. Ovi studenti ostaće privremeno kod svojih kuća dok ne počne useljenje u nove domove na Novom Beogradu koji će biti gotovi krajem 1949 godine. Slična stanbena situacija je i u Zagrebu i u Ljubljani, dok u Sarajevu i Skoplju nešto bolja.

Za poboljšanje stanbenih pitanja studenata predlažemo sledeće:

Dati prioritete i forsirati izgradnju započetih studentskih domova u Beogradu i Zagrebu.

Nastaviti sa izgradnjom studentskih domova u Ljubljani i Sarajevu koji su obustavljeni usled nedostatka radne snage.

Iduće godine otpočeti sa podizanjem novih domova u Beogradu sa kapacitetom od 4.000 mesta i u Zagrebu za 2.000 mesta.

+

Problemi ishrane studenata na pojedinim univerzitetima različito su rešeni. Svi univerziteti orjentišu se na otvaranje posebnih studentskih restorana, ali u Skoplju i Sarajevu je u tom pravcu najmanje učinjeno. Kapacitet studentskih restorana ne zadovoljava potrebe, tako da je priličan broj studenata prinuđen da se hrani u raznim drugim restoranima. Prema podacima iz 1948/49 školske godine na beogradskom univerzitetu su se studenti hranili na sledećim mestima:

u studentskim domovima i restoranima	8.000
kod svojih kuća	6.700
u restoranima raznih preduzeća	1.400
u gradskim restoranima	2.500
na drugim mestima, kod rođaka itd	2.000
UKUPNO:	20.600

Ove godine na beogradskom univerzitetu studira oko 24.000 redovnih studenata, a pošto kapacitet ostaje isti u studentskim restoranima hraniće se 33% studenata, kod svojim kuća 27%, a 40% u raznim drugim restoranima. U Ljubljani iako je ove godine udvostručen kapacitet studentskih restorana /od 770 na 1.600/ u njima se hrani oko 49% studenata, a oko 10% u drugim restoranima; ostalo kod svojih kuća ili rođaka. Studentski restorani su preopterećeni usled čega je kvalitet hrane i usluge još, ili pak kvantitativno ne zadovoljava. Studenti gube prilično mnogo vremena čekajući na red. Na beogradskom univerzitetu kapacitet restorana je 4.480, dok se u njima hrani 8.000 studenata. Neredovno je obezbeđeno snabdevanje, namirnice nisu dovoljno raznovrsne, nedovoljan je broj stručnoj kadra i slab kvalitet osoblja.

Iako je potrebno na svim univerzitetima otvoriti nove studentske restorane i ubrzati izgradnju onih koji su u gradnji, u Beogradu je građevinsko preduzeće INO-a grada Beograda „Neimar“ obustavilo gradnju restorana u Zahumskoj ulici, koji treba da ima kapacitet od 1.500 obroka. Tako se ove godine i pored dolaska 4.000 novih studenata kapacitet restorana nije povećao.

Naročit problem predstavlja spremanje zimnice. Samo beogradskom univerzitetu za ovu godinu potrebno je da spremi 140 vagona zimnice, zašto je potrebno oko 8.000.000 dinara kredita. Radi boljeg rešavanja problema snabdevanja, osnovane su ekonomije, ali su one još nerazvijene i ne koriste za poboljšanje ishrane.

Posebni problem je obezbeđenje doručka. Doručak je obezbeđen uglavnom samo za one koji stanuju u domovima, tj. za jednu trećinu studenata. Doručak po domovima i restoranima je veoma slab /čaj i hleb/.

Studenti za hranu u studentskim restoranima plaćaju oko 850 dinara bez doručka, ili 950 sa doručkom. Da bi se pokrili deficiti restorana potrebne bi bile dotacije od strane države. U Skoplju i Ljubljani još uvek rukovode i rešavaju ova pitanja sami studenti, odnosno partijske i omladinske organizacije. To je dobro rešeno u Beogradu i Zagrebu, gde je pri Komitetu za naučne ustanove i univerzitete formirana uprava studentskih domova i menza.

Da bi se problemi ishrane pravilno rešili potrebno je:

U Ljubljani, Skoplju i Sarajevu obrazovati odgovarajuće uprave pri komitetu za naučne ustanove i univerzitete.

U Beogradu izgraditi restoran za 5.000 studenata, u Zagrebu za 2.500 studenata, a u Skoplju i Sarajevu sa kapacitetom od 700 studenata.

Obezbediti potrebni kredit za spremanje zimnice od oko 20 miliona dinara.

Gradski narodni odbori trebali bi da otvore potreban broj bifea na fakultetima ili u njihovoj blizini radi obezbeđenja doručka.

Potrebno je proširiti ekonomije.

Potrebno je da gradski narodni odbori planiraju prilikom deobe artikala koje dele preko sindikalnih podružnica i studentske organizacije i da im dodeljuju izvesne kontigente robe/pokućstvo, drva, ugallj itd./

b/ Za materijalno obezbeđenje učenika gimnazija i učiteljskih škola veoma važnu ulogu imaju internati. Koliko se na tom polju učinilo može se pored ostalog najjasnije uočiti i sledeće:

U planu investicija za domove i internate opšte obrazovanih škola za 1947 godinu bilo je planirano 36, a ostvareno 11 objekata, dok je u 1948 godini planirano 18, a ostvareno 34 objekta. Ta činjenica govori da se planiralo nerealno i neravnomerno. Izuzev NR Slovenije koja je u Petogodišnjem planu predvidela izgradnju 5 novih internata ni jedna druga republika nema u planu izgradnju novih internata. Internati su u velikom broju smešteni u privatnim zgradama koji ne odgovaraju svrsi. Svi su prenatrpani- u NR Bosni i Hercegovini 2.000 učenika je smešteno u internata više nego što je njihov kapacitet. Današnje potrebe zahtevaju izgradnju većeg broja internata. Petogodišnjim planom je za izgradnju istih predviđeno samo 464 miliona što je nedovoljno/suma je predviđena za srednjoškolske internate i studentske domove/.

Budžetiranje internata se vrši skoro isključivo iz vlastitih prihoda/uplate učenika, ekonomija itd./, jer im narodni odbori pružaju minimalnu pomoć. Najčešće se tim prihodima pokrivaju i režijski troškovi.

Usled slabog planiranja i nebrige sreskih i gradskih narodnih odbora internati oskudevaju u inventaru/učenici donose sobom krevete, ponegde spavaju na podu ili po 2 u krevetu i sl./. Nedostaje im materijal za izdržavanje i obnavljanje zgrada.

U snabdevanju internata sa namirnicama ima mnogo nesređenosti. Njihove potrebe nisu podmirene iako imaju prioritet u nabavci sa garantovanim artiklami i dopunskim snabdevanjem. Problem je stvaranje zimnice. Izvestan broj internata već ima svoje ekonomije što je veoma korisno. Ekonomije se ponegde tretiraju kao privatna dobra, što treba principijelno rešiti. U Vojvodini se još uvek ponegde vrši uplata u naturi, u Makedoniji su jedno vreme vodili brigu roditelji za ishranu učenika „od pazara do pazara“.

U cilju poboljšanja takvog stanja predlažemo sledeće:

U ministarstvima prosvete treba postaviti referente za internate i đačke kuhinje.

Uz sve internate po mogućnosti osnivati ekonomije.

Da se revidira plan investicija za izgradnju domova i internata.

Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ treba da donese okvirnu uredbu o internatima u cilju što pravilnijeg rešenja organizacionih pitanja tih ustanova/budžetiranje, uplate itd./.

III

a/ Organizaciona nesređenost zdravstvene zaštite dovela je do kampanjskog rešavanja problema kao što su otvaranje studentskih poliklinika, obezbeđenje mesta u sanatorijumima i lečilištima za najhitnije slučajeve, organizacija letovališta itd. Zbog toga se do sada na svim univerzitetima ne zna kakvo je stvarno zdravstveno stanje, naročito u pogledu oboljenja pluća. Bilo je pokušaja da se izvrše rentgenski pregledi studenata, ali je pregled uspeo jedino na ljubljanskom univerzitetu, koji je obuhvatio 95% studenata. Pregledom je ustanovljeno da aktivno obolelih ima 2,03%. Na beogradskom univerzitetu 1948/49 godine pregledano je 4.730 studenata, uglavnom onih koji stanuju u studentskim domovima i ustanovljeno je da sa otvorenim i zatvorenim tuberkulozom ima 2,8% studenata. Prema ovim podacima može se pretpostaviti da na beogradskom univerzitetu ima 750 obolelih studenata od tuberkuloze. Na zagrebačkom univerzitetu prema pregledu obolelih na plućima oko 7%, od čega 2-3 % otvorene tuberkuloze. Prema evidenciji studentske poliklinike u Beogradu koja ni prilično ne daje pravu sliku zdravstvenog stanja od ostalih oboljenja otpada najveći broj na organe za varenje, organe za cirkulaciju krvi, na avitaminozu, na bolesti uha, nosa, grla i gripa. Budući se nema tačna evidencija o stvarnom zdravstvenom stanju omogućeno je pravovremeno planiranje i preduzimanje potrebnih mera za rešavanje problema zdravstvene zaštite. Mere koje su preduzimane ograničavale su se uglavnom na rešavanje najhitnijih slučajeva oboljenja i upućivanja studenata u sanatorijume, bolnice i banje.

Da bi se zdravstvena zaštita studenata pravilno rešila bilo bi potrebno preduzeti sledeće mere:

Potrebno je da se pri ministarstvima zdravlja narodnih republika formiraju uprave za zdravstvenu zaštitu studenata, koje bi se starale:

a/ da ostvare opšte i jedinstveno rukovođenje po svim pitanjima zdravstvene zaštite, da vode evidenciju i statistiku zdravstvenog stanja studenata, zdravstvenu kontrolu nad studentskim domovima i restoranima i da planiraju za to potrebna finansijska sredstva.

b/ da se na univerzitetima osnuju posebne studentske poliklinike /Sarajevo, Skoplje/ sa potrebnim brojem ambulanata /Beograd, Zagreb, Ljubljana/ i za iste obezbedi potreban broj stručnih kadrova.

a/ da se obezbedi potreban broj mesta za bolesne studente u sanatorijumima, klinikama, banjama i drugim lečilištima,

d/ da se organizuje potreban broj oporavišta za bolesne i iznurene studente.

e/ da se u Beogradu i Zagrebu osnuju posebni studentski antituberkulozni dispanzeri.

Potrebno je da se pravno reguliše:

a/ besplatno lečenje za sve studente i to: sanatorisko, bolničko, banjsko, zubno kao i dobijanje lekova.

b/ da studenti dobiju povlastice na saobraćajnim sredstvima i u državnim ugostiteljskim preduzećima za vreme korišćenja godišnjeg odmora kao što imaju članovi sindikata.

Potrebno je da republički komiteti za naučne ustanove i univerzitete osnuju potreban broj odmarališta i letovališta za studente /na Moru i u planinama/ uz pomoć omladinske organizacije.

b/ Kao problem se postavlja pitanje zdravstvene zaštite učenika, kojoj se do sada posvećivala vrlo mala pažnja. I pored toga što je bilo objektivnih teškoća uzroci za slabosti leže prvenstveno u slabom staranju prosvetnih organa i slabo koordinacije između Ministarstva prosvete i ministarstva narodnog zdravlja. U Komitetu narodnog zdravlja FNRJ nema nikakvog pregleda nad stvarnim zdravstvenim stanjem školske omladine- zdravstvena služba nije centralizovana.

Kapacitet zdravstvenih ustanova ostao je isti kao u staroj Jugoslaviji a broj đaka se je ogromno povećao tako da je današnje stanje relativno slabije, nego pre rata. Posledice toga jesu da još uvek ima škola gde se neredovno obavljaju sistematski i kontrolni pregledi.

Kakvo je zdravstveno stanje među školskom omladinom može se do izvesne mere videti iz podataka centralne školske poliklinike u Beogradu. Procenat dobro razvijenih učenika u 1948 godini iznosio je 60,3 /prema 44,8 u 1947 godini/. Procenat srednje razvijenosti iznosio je 30,5 dok je procenat izuzetno slabe razvijenosti iznosio 9,2 /prema 9,6 u 1947 godini/. Stanje uhranjenosti pokazalo se kao dobro kod manje od polovine učenika- kod 47,3, dok je srednja uhranjenost utvrđena kod jedne trećine učenika- 35,8, sa svim slaba uhranjenost je utvrđena kod 16,9 učenika. To je posledica nedostataka belančevine i masnoće u hrani. Procenat slabunjavih anemičnih i limfatičnih učenika koji su podložni raznim oboljenjima još uvek je dosta visok- anemičnih 24,5, limfatičnih 53,1. U porastu je takođe procenat obolelih od specifičnih plućnih obolenja, naročito od hilarnog adenitisa - 6,3 i aktivnih infiltrata na plućima- 0,9. Konstatovano je i povećanje procenta deformiteta kičmenog stuba i udova- kod 2,9. Stanje čistoće je kod 20,6% učenika nedovoljno i to usled otežanog snabdevanja sapuna i sl./ Ti podaci mogu da posluže za indeks u odnosu na stanje u većim gradovima/.

Ima škola koje svojim uređajem ne deluju vaspitno, već su toliko neuređene da predstavljaju pravu opasnost za zdravlje. U tome je stanje relativno slabije, nego u staroj Jugoslaviji. Do taga dolazi usled teške situacije u školskom prostoru, jer se u srednjim školama skoro preko čitavog dana obavlja nastava, često sve do kasno uveče. Nedovoljan je broj poslužitelja. Čistoću u školi je toliko teže održavati radi nedostataka i neredovnosti u dobijanju potrebnog materijala.

Za poboljšanje zdravstvene zaštite učenika predlažemo sledeće:

Da se u Komitetu za zaštitu narodnog zdravlja pri Vladi FNRJ centralizuje zdravstvena služba koju vrše školske poliklinike.

Da se u svim ministarstvima prosvete odredi referent za zdravstvenu zaštitu učenika.

Da se preduzmu potrebne organizacione i finansijske mere za besplatno lečenje, besplatno davanje lekova obolelim učenicima siromašnog stanja.

Povećati kapacitet školskih poliklinika.

AJ;317-48-71

ЈУГОСЛОВЕНИ НА СТУДИЈАМА У ИНОСТРАНСТВУ

**247 И. КОВАЧЕВИЋ В.Д. ШЕФА II ОТСЕКА МИП-А ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

MINISTARSTVO INOSTRANIH POSLOVA
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
Pov.Br. 6010

MINISTARSTVO PROSVETE DFJ

Beograd.

Predmet: studiranje naših
državljana u inostranstvu.

U vezi akta tog Ministarstva Pov. Br. 445 od 19. septembra 1945g., Ministarstvo inostranih poslova ima čast izvestiti ga da je od Jugoslovenske Delegacije pri Savetodavnom veću za Italiju primljen sledeći izveštaj:

„Po oslobođenju Rima prošle godine, pri Delegaciji koju su tada držali četnici- okupljeno je bilo 127 studenata, u glavnom popova, dok su ostali bili profašistički elementi, koji su tokom rata došli u Italiju na studije, imajući stipendiju Vatikana, Nezavisne države Hrvatske ili Musolinijeve Vlade.

Krek je od njihovih predstavnika i svojih činovnika bio formirao neku studentsku komisiju, koja je u ime studenata izjavila vernost kralju Petru i Vladi u Londonu.

Dalje od toga nisu pošli. Stipendije nisu dobili, a četnici su skoro bili izbačeni iz Delegacije.

Prema tome komisija ne postoji, a studenti u većini produžavaju studije pomagani od Vatikana, baveći se crnom berzom i politički spekulisujući našom reakcijom u Italiji.“

U saopštenju gornjeg, Ministarstvo inostranih poslova ima čast skrenuti pažnju Ministru Prosvete da je ono obavestilo sva naša predstavništva na strani da se svi studenti moraju obraćati tome Ministarstvu za dozvole studiranja u inostranstvu i da neće biti priznate stipendije onim studentima koji su poslani na stranu odlukom bivših Ministarstava Prosvete.

Smrt fašizmu – sloboda narodu.

V.d. šefa II oteka
Savetnik
I. Kovačević

AJ;313-5-17

ЈУГОСЛОВЕНИ НА СТУДИЈАМА У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ

248 ИЗВЕШТАЈ ОДБОРА УДРУЖЕЊА ЈНСО У ЧСР О РАДУ У ШКОЛСКОЈ 1947-48 ГОД.

Mi studenti Jugoslavije u Čehoslovačkoj kao deo jugoslovenske Narodne studentske omladine imali smo pred sobom one zadatke koji stoje i pred našim studentima u zemlji, a to su što bolji stručni rad, široki i raznoliki kulturno politički život i uzdizanju, stalni i sistematski fiskulturni odgoj.

Činjenica da se nalazimo van svoje zemlje otežala nam je ispunjavanje ovih zadataka u onoj širini kako se oni provode u zemlji, a s druge strane postavila nam je i niz specijalnih zadataka kao što su produbljivanje bratskih odnosa sa Česima i Slovacima kroz razne oblike studentskog života i rada, produbljivanje istih takvih odnosa sa bugarskim i albanskim studentima u Pragu.

Sve ove zadatke Udruženje je pravilno uočilo i sprovodeći ih u život postiglo bolje rezultate nego prošlih godina.

Najviše pažnje i rada posvetilo je Udruženje stručnom sektoru. Uneto je više čvrstine u izvršavanju plana, više kontrole i odgovornosti a kao rezultat toga uspeh je bio znatno bolji. Propusti u stručnom radu bili su uglavnom sledeći: nerealnost u planiranju, nepostavljanje i nezaoštavanje pitanja nesistematskog rada u početku godine i slabog kvaliteta ispita, nekorišćenje svih mogućnosti i potsreka koje je zakazano takmičenje moglo da pruži, nedovoljnost konkretne agitacije i davanja stalne političke osnove ispunjenju naših obaveza.

Ove godine Udruženje je pravilno uočilo da u kulturno političkom radu najviše pažnje i vremena treba posvetiti idejnom vaspitavanju i teoretskom uzdizanju. Međutim još uvek nije bilo dovoljno sistema i snalaženja u tome radu, kao ni unošenja marksističkih postavki u predmete naših studija.

Jedini sektor rada na kome se nije takoreći osetio nikakav napredak u toku ove školske godine je fiskultura. Glavni nedostaci u fiskulturnom radu su neshvatanje značaja same fiskulture i u vezi sa tim često čiste formalistički odnos prema njoj, kao i nedavanje sadržajnosti fiskulturi što znači nepripremanje i nerukovođenje fiskulturnom od strane fiskulturnog odbora.

Naši odnosi sa češkim studentima su se znatno poboljšali u odnosu na prošlu godinu. U ovome nam je znatno pomogao s jedne strane otklanjanje naših grešaka iz ranijih godina, s druge strane pak razvoj političke situacije u Čehoslovačkoj posle februarskih dana. Time su stvoreni svi preduslovi za temeljnu saradnju, koja nije u punoj meri postignuta. Ceo naš rad po ovome zadatku sveo se na stvaranje prijateljskih odnosa, na povremeno poduzimanje zajedničkih radnih akcija, kulturnih priredaba, donekle na započinjanje saradnje u fa-

kultetskim udruženjima/u „Spolcima“/. Ovako stvoreni iskreni i prijateljski odnosi između čeških studenata i nas koji odgovaraju prijateljstvu naših dveju bratskih zemalja, davali su uslove za jednu organizovanu saradnju na svim poljima našeg života i rada. Naši rukovodioci pred naš dolazak ovde jasno su nam postavili da mi ovde treba da stvorimo osnovne naučno i kulturne saradnje između naših bratskih zemalja. Međutim mi još nismo uspjeli da pronađemo organizacionu potpuno, efikasne forme organizovanje saradnje i nismo bili dovoljno uporni na savlađivanju svih teškoća na putu te saradnje. Na stručnom polju, temelju naše buduće naučne saradnje ti nedostaci su najveći.

U ostvarivanju saradnje sa albanskim studentima imali smo više uspeha. Na da se baš u pogledu stručne saradnje nije mnogo učinilo. Sa bugarskim studentima ni ove godine nije došlo do zbližavanja i saradnje. Sa strane našeg Udruženja nije u početku bilo inicijative. Početkom letnjeg semestra potekla je inicijativa sa naše strane sa uspostavljanje saradnje po svim sektorima naše delatnosti, koji po ovome ne našom krivicom i do danas nije takoreći ništa postignuto.

STRUČNI SEKTOR

Pitanje stručnog rada postavljeno je kao prvi i najvažniji zadatak ove godine i Udruženje je tokom cele školske godine ovome sektoru posvećivalo najviše pažnje. Na osnovu iskustva i grešaka iz prošle godine postavljeni su početkom ove godine smernice i plan stručnog rada na svim fakultetskim grupama.

Najveća greška iz prošle godine bila je nedavanje stručnom sektoru značaj koji njemu u istinu pripada. I ranije se govorilo da treba da učimo i da budemo dobri stručnjaci, ali se na tome ostajalo samo na rečima. Ljudi koji nisu učili nisu bili pozvani na odgovornost, pa čak i pojedini rukovodioci nisu se trudili da dobro uče. Takva politika u stručnom radu naravno nije mogla dati nikakvih dobrih rezultata. Iako je stručni rad bio značajniji nego kulturni, nije težište bilo prebačeno na njega. Ljudi su više bili pozivani na odgovornost radi nedolaženja recimo na probe hora nego radi neispunjenja stručne obaveze.

Otklanjanje ovog nedostatka učinilo je da se u stručnom radu ove godine postignu bolji rezultati. Na osnovu bilansa iz izveštaja pojedinih stručnih referenata Udruženje kao celina ispunilo je plan na 91% /prema broju položenih ispita u odnosu na ispite koji su u okviru plana trebali biti položeni/. Rezultati pojedinih fakulteta su sledeći:

I mesto u takmičenju zauzela je fakultetska grupa GASK-a. Od 137 ispita koje je trebalo položiti položeno je 164 ispita, što znači da je plan ispunjen na 104,3%. Srednja ocena ispita je 2,3.

II mesto u takmičenju zauzela je fakultetska grupa medicinara. Od 104 ispita koje je trebalo položiti položeno je 97 ispita, što iznosi u procentima 93,2%.

III mesto zauzela je fakultetska grupa agronoma i šumara. Od 327 ispita koje je trebalo položiti, položeno je 300 i ispunjen plan na 89,2%. Srednja ocena 2,07.

IV mesto zauzela je fakultetska grupa elektro-tehničara. Od 124 ispita položeno je 93 sa srednjom ocenom 2,54. Plan je ispunjen na 80,4%.

V mesto zauzela je fakultetska grupa hemičara. Od predviđenih 101 ispita i 54 laboratorijskih radova položeno je 86 ispita i apsolvirano 71 laboratorijski rad. Plan je ispunjen na 75,4% sa srednjom ocenom 2,2.

Poslednje mesto u takmičenju zauzela je fakultetska grupa studenata mašinske tehnike. Od predviđenih 117 ispita položeno je 87, sa srednjom ocenom 2,8. Plan je ispunjen na 74,7%.

U Udruženju kao celini prema obavezama pojedinaca sa svih fakultetskih grupa trebalo je da tokom godine bude položeno 910 ispita. Položeno je 827/91%.

PREGLED RADA NA POJEDINIM FAKULTETSKIM GRUPAMA [...]

FAKULTETSKA GRUPA MEDICIMA [...]

FAKULTETSKA GRUPA STUDENATA AGRONOMIJE I ŠUMARSTVA [...]

FAKULTETSKA GRUPA ELEKTROTEHNIKE [...]

FAKULTETSKA GRUPA STUDENATA HEMIJE [...]

FAKULTETSKA GRUPA MAŠINSKE STRUKE [...]

FAKULTETSKA GRUPA STUDENATA FILOZOFIJE I UMETNOSTI [...]

Vrlo važan nedostatak u našem stručnom radu kome do sada nije nikakva pažnja posvećena je nedovoljna idejna čistoća, nedovoljno produbljivanje u studiju, a stim ujedno i slab kvalitet u učenju.

Svi ovi nedostaci dolaze iz jednog razloga, a to je zbog učenja iz skripata bez korišćenja literature, naročito sovjetske. Nije tačno da opširnije studiranje otežava i produžava studij. Naprotiv učenje iz skripata, slab kvalitet znanja dovodi do dezorijentacije do postepenog otežavanja studija, do gubljenja volje za učenje i učenja radi polaganja ispita, a ne radi znanja. Učinimo sve da učenje ne bude teret nego naša životna potreba.

Nedovoljna idejna čistota isto tako dolazi iz preuskog studiranja od primanja iz udžbenika sve za gotovo, kako bi se što pre položio ispit. Kod nas javlja čudnovat dualizam. Mi u politici i u društvenim naukama svi se izdajemo za marksiste, a u studiju i u svojim stručnim predmetima se zadovoljavamo sa postavkama naših profesora koje su u većini slučajeva idealističke. I taj vrlo važan nedostatak, problem ideološke čistote u učenju možemo otkloniti služeći se sovjetskom literaturom.

KULTURNI I IDEOLOŠKO – POLITIČKI RAD

Kulturni i ideološko politički rad našeg Udruženja u toku ove školske godine odvijao se po sektorima, tako da će izveštaju biti iznesen sektor po sektor, a na kraju ćemo se osvrnuti na kulturni rad uopšte.

Ideološko- politički rad

Ideološko- politički rad je u toku prošle godine tekao preko marksističkih kružoka i debatih večeri/u letnjem semestru/. Kružoci su organizovani odmah u početku školske godine na svim fakultetima,/medicina 5, agronomija 3, mašinska tehnika 3, elektrotehnika 3, hemija 3, filozofija 3, GASK 2/. U jednom kružoku je bilo prosečno 10-12 drugova. Radom kružoka nije bilo obuhvaćeno oko 10 članova Udruženja. Pored toga se je događalo da na nekim od sastanaka ne dođe opravdana ili ne, jedan ili dvojica a na filozofiji i agronomiji 3-4 drugu. Sastanci kružoka održavani su prosečno na 15 dana.

Početkom školske godine nije bio napravljen plan rada za čitavu školsku godinu. Najpre su svi kružoci prorađili članak druga Kardelja „Zemljoradničko zadrugarstvo u planskoj privredi“, zatim su se radile osnove dialektičkog i istoriskog materijalizma po IV. Glavi Istorije VKP/b. Posle ovoga nakraju zimskog semestra prorađen je govor druga Ždanova na sastanku Komunističkih partija u Varšavi.

Početkom letnjeg semestra nastavljena je reorganizacija rada. Pojedini fakulteti, odnosno kružoci sami su odlučili šta od materijala žele da prerađuju i na osnovu toga je za svaku grupu napravljen plan za čitav letnji semestar. Medicinski, elektromašinski fakultet i pojeđan kružok sa hemije i GASK-a prorađivali su „Predmet i metod političke ekonomije“- Kratak pregled predkapitalističkih formacija“. Agronomski fakultet je radio osnove političke ekonomije po Urlichu. Ovo isto radio je i jedan kružok na filozofiji. Dva druga kružoka na filozofiji i jedan na GASK-u radili su dialektički materijalizam /Osnovi naučne filozofije/. Konačno je jedan kružok na hemiji radio „Državu i revoluciju“- po Lenjinu, a jedan „Osnove Lenjinizma“ od Staljina.

Plan koji je bio predviđen za pojedine fakultete, odnosno kružoke /prema spomenutim temama, nije ispunjen jedino na elektro i mašinskom fakultetu. Za ovo delom snosi odgovornost kulturni odbor Udruženja.

Način obrade materijala nije bio određen. Kulturni odbor je zaključio da se u svakom kružoku radi onako kako kružok bude smatrao /prema temi, literaturi i sastavu kružoka/ da je najbolje. U početku se na mnogim kružocima čitalo na sastancima. Zatim je to napušteno i prešlo se je na sistem da jedan drug/unapred za to određen ili u nekim kružocima određen neposredno na sastanku/ referišu temu posle čega je dolazila diskusija. Ovakav način održavan je do kraja jer se je pokazao kao najefikasniji. Po ozbiljnosti i solidarnosti rada treba istaći kružok druga Musaleskog /agronomija/, kružok drugarice Saše Koharević /filozofija/, a takođe dobre rezultate pokazali su kružoci GASK-a.

Analizirajući rad svih naših marksističkih kružoka možemo zaključiti da je taj rad dao dobrih rezultata. Radilo se je po izvesnom sistemu i stalno /izuzimajući neurednost nekoliko kružoka/ po materijalu koji je unapred bio određen i raspoređen. Zahvaljujući takvom radu naš teoretski rad, a donekle i ideološko-političko uzdizanje postali su sastavni deo života velike većine naših studenata. Produbio se i proširio interes za izučavanje marksizma i lenjinizma. Stečena su osnovna znanja, raščišćeni mnogobrojni pojmovi, neki drugovi prvi pristupili izučavanju marksizma na ozbiljniji način i tim svim stvoreni uslovi za dalje temeljnije studiranje marksizma, ali u isto vreme navodimo nedostatke našeg ideološko-političkog rada. Radom se nije rukovalo konstantno i sistematski. Nedostajali su obilasci kružoka od strane rukovodilaca teoretskog rada, nije se mno-

go preduzimalo po pitanju discipline na kružocima, kvaliteta prorade materijala i razmene iskustava u metodu rada. Dalje, takođe značajan nedostatak našeg ideološkog rada jeste to što se svaki pojedinac nije pripremio sistematski stalno, što je izbegavao školski način studiranja literature i što se nije suzila tendencija oslanjanja na staro znanje koja je vodila često rasplinjavanju i udaljavanju od teme. Među ozbiljnim nedostacima našeg teoretskog rada jeste što nismo marksizam dovoljno primenjivali u današnju političku stvarnost /ocena situacije u ČSR februarskih dana 1948 godine i slično/ i u predmete naših studija /ponekad idealisti u nekim naukama/. Kružok druga Musalevskog je to najviše upražnjavao.

Našim debatnim večerima, i ako su teme bile dobro izabrane, nismo poklonili onoliko pažnje koliko je trebalo ni po broju, ni po pripremi za njih ni po kvalitetu diskusije.

Napominjemo da još nismo kroz spajanje teoretskog rada sa konkretnom agitacijom iz našeg života prišli svestrano ideološkoj izgradnji naših omladinaca.

II Agitacija i propaganda

Agitacija i propaganda u okviru političko ideološkog rada i života Udruženja uopšte, svodila su se uglavnom na organizovanu agitaciju putem radio emisija.

Radio emisije su otpočele u letnjem semestru. One su postavljene da se izgrade u efikasno sredstvo pomoći koga bi Udruženje JNSO vršilo masovnu agitaciju i propagandu kako u pogledu rada fakultetskih grupa, pojedinih sektora rada Udruženja, tako i u pogledu raznih drugih akcija koje je ono preuzimalo. Radio emisije su trebale da doprinesu zbliženju među našim drugovima sa raznih fakulteta, njihovom bližem međusobnom upoznavanju. One su trebale da budu naša stalna veza sa događajima u zemlji, kako bi se i mi osetili delom herojskog kolektiva koji izgara u borbi za izvršenje petoljetke, koji odvaja sebi od usta da bi mi ovde mogli mirno da studiramo. Radio emisije trebalo je da nam prikazuju i političku situaciju u svetu kako bi bili u toku događaja.

Radio emisije su usled ovoga podeljene na rubrike. Stručna rubrika bila je najvažnija, za nju su davali izveštaje predsednici fakultetskih grupa zajedno s stručnim referentima, a nedeljno izveštaje stručni referent Udruženja drug Janković. Agitaciju za fiskulturni rad vodio je fiskulturni odbor preko druga Živadinović Mihajla koji je uglavnom pisao fiskulturnu rubriku. Političke vesti uzimane su uglavnom iz dnevne štampe [...]

Za radio emisije odgovarao je drug Miroslav Jovanović, a pored njega najviše je radio drug Risto Adžić. Oba druga su utrošili dosta vremena na radu oko emisija mada nisu uspeali da potpuno savladaju ove slabosti radio emisija. Ukupno je održana 72 radio emisije.

Slabosti u radu emisije uticale su na njihov kvalitet. Politička rubrika na pr. Bila je uvek aktuelna. Predsednici fakultetskih grupa i stručni referent izuzev medicinskog fakulteta pisali su veoma oskudne izveštaje, iz kojih se je videlo da prilično slabo poznaju stanje na svojim fakultetima, zatim da neki od njih neće da se zameraju drugovima i najzad da su se izveštaji pisali kao da je to kuluk, kao da je od nekud došla direktiva da se emisije moraju pisati. Najlepši primer su ovoga stručne emisije GASK-a od kojih nijedna nije bila ljudski napisana [...]

Galama u menzi, pored svega ostaloga, ometala je pravilno delovanje radio emisije, što svedoči o nedovoljnoj agitaciji radio emisija po fakultetskim grupama što je posledica formalističkog stava fakultetskih rukovodstava prema njima.

U toku školske godine na "Borbu" je bilo pretplaćeno oko 70 drugova i drugarica, na "Trajan mir i narodnu demokratiju" oko 20. Može se reći da je 50% članova Udruženja pratilo Borbu, a da je oko 15% Borbu uopšte nisu pratili. Pitanju čitanja naše štampe kako se vidi iz ovih cifara, ove godine nije se prišlo dovoljno ozbiljno, fakultetska rukovodstva mada su govorila o tome nisu zaoštravala ovo pitanje.

Teoretski rad i agitacija i štampa, sačinjavali su najveći deo našeg kulturno- političkog rada. Ostali deo kulturnog rada sprovodio se je preko folklor, okteta, muzičke sekcije /koji su bili zastupljeni na našim istupima/ i masovnih poseta kulturnim ustanovama, koncertima i bioskopima.

Naš oktet ove godine brojao je od 16 – 20 ljudi. Oktet je svega nekoliko puta nastupao, tj. veoma malo u odnosu na probe koje držao čitave godine. Disciplina na oktetu bila je ove godine prilično slaba. Oktet je za čitavu godinu naučio bolje svega 3 – 4 pesme, tako da je uvek bio problem sa kakvim će programom istupiti na našim priredbama.

Folklor je u toku godine brojao oko 20 ljudi, od kojih su 6 bili naši učenici u privredi sa Visočana. Disciplina na folkloru takođe nije bila zadovoljavajuća. Folklor je ove godine istupao pet puta. Njemu se može zameriti da nije uspeo da u raznovrsnosti igara i kvalitetu imalo odskoči od prošle godine.

Sa oktetom, folklorom, muzičkim tačkama /Sajić, Krčevinac Svetlana i drugi/ recitacijama, solo pesmama uz pratnju harmonike kulturni odbor organizovao je 8 istupa ove godine i to: proslava 29 novembra, proslava Oktobarske revolucije, večer sa kolonijalnom omladinom, komemoracija Lenjinu, proslava dana žena 8 marta, drugarsko veče, akademija u oči 1.maja i proslava Titovog rođendana. Može se podvući da organizaciono tehničke pripreme ni za jedan od ovih istupa zadovoljili da kulturno politički nivo i raznovrsnost programa nisu bili dovoljni u odnosu na naše mogućnosti i da su ovi istupi malo iskorišćeni za zbližavanje između nas čeških, bugarskih i albanskih studenata, mada je u ovom pravcu urađeno više nego prošle godine. U priredbama/na programu i pripremama oko njih/ uzelo je aktivnog učešća oko 60 studenata. Napominjemo da je tehnička selekcija, koja je trebalo da osigura dobar deo naših istupa, a koja je bila sastavljena od drugova sa svih fakulteta, svela se samo na drugaricu Milenu Mladenović i Koraljku Adun. Kulturni odbor Udruženja u toku godine organizovao je 6 poseta kulturnim mestima i starinama Praga, na kojima je bilo ukupno 324 posetilaca, 12 poseta koncertima sa 1.670 posetilaca /za muški festival prodate 800 karata/, 14 poseta bioskopu i pozorištu sa oko 150 posetilaca. Međutim u broj ovih posetilaca ulazi oko 60% naših studenata dok su ostali stajali po strani ove delatnosti. Iz ovoga se vidi da naši studenti nisu dovoljno shvatili značaj njihovog opšte kulturnog uzdizanja, a s druge strane nisu uspeali da srede svoje vreme tako da pored svoga stručnog rada jedan deo vremena posvete i ovom kulturnom uzdizanju.

Iz biblioteke udruženja koja broji 1034 knjige i prima oko 15 časopisa u toku ove školske godine izdato je 118 knjiga i to najviše političke literature i beletristike prevedene sa ruskog.

U toku godine kulturni odbor Udruženja nije organizovao ni jedan izlet što je neosporno propast kulturnog odbora.[...]

FISKULTURNI SEKTOR

U toku školske godine se rad na fiskulturi odvijao povremeno i sa manje ili više trzavica. Još od početka stav pojedinaca pa čak i pojedinih rukovodioca bio je formalistički, tj. fiskultura je smatrana kao teret i obaveza na koju se mora odgovoriti pa ma i samo formalno. Interesovanje je bilo za sve vreme malo i rđavo. Nedisciplina, neodgovornost i anarhija u toku čitavog rada. To su glavne odlike naših fiskulturnika a nezalaganje, javašluk, neinteresovanje i nedovoljno pružanje organizovanosti u radu od strane fiskulturnog odbora. Za sve ovo najveća krivica leži na fiskulturnom odboru i njegovom rukovodiocu. Odbor je oformljen ali samo na papiru, u radu se nije video. Objektivnih poteškoća u toku rada je bilo dosta ali je bilo i stvari koje su se samo smatrale poteškoćama a u stvari je trebalo uložiti samo malo više truda. Poteškoće su bile uglavnom: dobijanje sale za vežbanje i bazena za plivanje u toku zimskog semestra, zatim dobijanje igrališta na stromovci, dobijanje parka za kros kontri i strelišta za gađanje u toku letnjeg semestra. Pored toga velika i glavna poteškoća bilo je slabo ili nikakvo interesovanje drugova za fiskulturu. Stalno je trebalo izmišljati načine za ubeđivanje /misliti na to da se pre fiskulture organizuje odred za buđenje i slično/, a u tom pogledu je fiskulturni odbor bio najslabiji.

Ali i pored tih teškoća i pored neshvatanja značaja fiskulture od strane nekih rukovodioca fakultetskih grupa i pored toga što fiskulturni odbor nije rukovodio fiskulturom ipak su postignuti izvesni rezultati:

Dobar broj drugova koji vole i shvataju fiskulturu dolazio je redovno i to im je svakako koristilo. Prosečno je bilo na vežbanju oko 50 drugova i vrlo malo drugarica, nekada je taj broj prelazio i 100. Drugovi koji su redovno trenirali imali su u tom pogledu uspeha jer su se osposobili za polaganje normi za značku fiskulturnika. Oni koji nisu redovno trenirali nisu se za to osposobili i značku još ne mogu da osvoje. Ukupno je održano oko 20 treninga u Sali i na terenu u Stromovci, zatim su u zimskom semestru bili redovno dva puta nedeljno treninzi za plivanje /sa malom posetom i pored mnogo prijavljenih/, razna takmičenja u parku Hvijezda i na drumu prema Kladnu. Od disciplina je zastupljena samo lakoatletika. Za fudbal su činjeni pokušaji da se organizuje neka utakmica ali zbog neinteresovanja i neprijavljivanja drugova nije se ništa redovno treniralo niti igralo. Igranje odbojke, ping ponga i košarke odvijalo se većinom stihijski. Održano je jedno kros-kontri takmičenje uz učešće naših učenika u privredi, bugarskih, albanskih studenata. Učešće je bilo zadovoljavajuće.

će. Takmičilo se oko 100 drugova i 12 drugarica a oko 50 drugova je posmatralo ovo takmičenje. Rezultati su postignuti prilično dobri i ako bi mogli biti bolji da se ozbiljnije treniralo.[...]

SOCIJALNI SEKTOR

Govoreći o socijalnom sektoru ne možemo a da ne istaknemo staranje naših narodnih vlasti s nama studentima. Povećanje stipendije na 3000 pomoć od 600.000 dinara u novcu su dokazi da naše narodne vlasti cene rad nas studenata. Pomoć u hrani koja je bila nama dodeljena pod tablici za rudarske radnike je još jedan dokaz poverenja naših narodnih vlasti prema nama. Dužnost nas sviju da opravdamo poverenje svojim radom. Isto tako možemo naglasiti da socijalnog staranja u onom starom smislu, u smislu pomaganja bednih kod nas nije bilo i niti je moglo biti. U novoj Jugoslaviji više nema bednih studenata.

Pred socijalni sektor postavili su se sledeći zadaci: organizirati menzu i pravilno rukovoditi u njoj. Brinuti se o zdravstvenom stanju drugova i brinuti se o stanbenom stanju drugova.

Menza. Novčano poslovanje menze od 23.X.47 do 23.VI.48 je sledeće: Menza je primila 1,977.505 dinara, izdala je 1,585.927 kčs., tako da sada ima u banci 261.502 kčs., a u blagajni menze 130.075 kčs./od ove sume ima da se isplate računi za mesec juni/. Pored toga menzi duguju preplatnici 19.909 kčs. U namirnicama je ostalo menzi na dan 23.VI.o.g. 1.472 kg. masti, 480 kg brašna, 70 kg. brašna/češkog/, 499 litara ulja, 1.800 kg. pasulja, 440 kg. graška. Ako se osvrnemo na celokupan rad menze i menzovnog odbora možemo videti da se kroz ceo taj rad povlačila neuravnoteženost i neravnomernost u kvalitetu hrane. U težnji da hrana bude što bolja mi smo ponekad padali u pogrešku što smo se trudili da to postignemo samo namirnicama donetih iz zemlje. Usled slabe predhrambene situacije u ČSR dobijali smo hranu samo na magistratu. Nabavka hrane na trgovima zahtevala je stalno posećivanje istih. Isprva nepoznavanje samog sistema dodeljivanja hrane otežavalo nam je poslovanje u menzi. Menzovni odbor tu nije bio dovoljan uporan i nije žrtvovao dovoljno vremena kako bi mogao da savlada i uđe u sve te forme distribucije hrane na magistratu. Isto tako ni ekonom menze nije se u početku snalazio u situaciji. Pošto je to bilo nešto novo za njega. Tek u poslednja dva meseca mi smo uspeali da dobijemo sledovanja ista i u istoj raznovrsnosti kao i ostale kuhinje. U ostalim poteškoćama koje su dolazile sa izmenom personala menzovni odbor nije nalazio dovoljno razumevanja od samih preplatnika. Tako da su oni svojim nedisciplinovanim držanjem često pravili nepotrebnu zbrku. Međutim sve to nije glavni uzrok periodičnosti kvaliteta hrane, nego leži u tehničkom uređenju prostorija menze kao i na kuvaru. Da bi menza mogla iduće godine uspešnije da radi treba na svaki način osigurati pogodne prostorije i dovesti dobrog kuvara uz zemlje.

Zdravstveno osiguranje. U toku 1947-48 školske godine, zdravstveno stanje je sledeće. Na lečenju u bolnici je bilo 10 drugova. Na operaciji je bilo 5 drugova. Frakture kostiju 2 druga. Obolenje na plućima 2 druga. Možemo konstatirati da je zdravstveno stanje što se tiče plućnih bolesti bolje no prošle godine.

Stambeno pitanje. Većina drugova stanuje po kolegima. Stambeno pitanje na početku godine bilo je problem ali je rešeno zadovoljavajuće.

Radne akcije. Članovi Udruženja učestvovali su u nizu radnih akcija sa češkim studentima i omladinom. Na radove se odlazilo u rudnike, na gradilišta, kao i u okviru sabirnih akcija. Članovi Udruženja su dali u ovoj školskoj godini ukupno 5.385 radnih sati. Po fakultetima to izgleda ovako:

Filozofski	876
GASK	610
Hemijski	600
Medicinski	746
Električari	552
Agronomi	1.431
Mašinci	570

U Pragu, 2 jula 1948 god.

Za odbor
sekretar:
Musalevski Aleksa
AJ;315-55-136

Udruženja JNSO u ČSR:
Predsednik
Vidaković Veljko

У вези са предлогом овог Министарства о одашиљању југословенских студената у Совјетски Савез, достављеног Министарству иностраних послова актом бр.3298 од 18 августа о.г., молимо Вас да известите Совјетску амбасаду о следећим делимичним изменама овога предлога:

По нашем првом предлогу, предвиђено је 150 студената за пољопривредне школе. На захтев Министарства пољопривреде, ми накнадно предлажемо да се у тај број укључи 70 свршених студената пољопривредног факултета, који би ишли на једногодишњу специјализацију у Совјетски Савез (на Академију Тимирјазова).

Дакле, предлажемо број од 150 студената пољопривреде састојао би се од 80 свршених матураната и 70 свршених студената пољопривредног факултета.

Уверени смо да је измена остварљива, јер наши претставници који су недавно били у Совјетском Савезу добили су уверење да Академија Тимирјазова може да прими на специјализацију свршене студенте пољопривреде.

Молимо Министарство иностраних послова да, упућујући Совјетској амбасади ову измену нашег предлога, затражи од Амбасаде што бржи одговор, како на првобитни наш предлог, тако и у вези са овом изменом.

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ !

AJ;313-6-27

Министар просвете
Владислав Рибникар

251 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ МИНИСТАРСТВУ ТРГОВИНЕ И СНАБДЕВАЊА ДФЈ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр.3987
12.септе. 1945 год. БЕОГРАД

MINISTRU TRGOVINE I SNABDEVANJA DFJ
DRUGU ING. NIKOLI PETROVIĆ-U

Beograd

У другој половини месеца септембра о.г. отпутоваће 1000 наших студената на студије у СССР као државни стипендисти. Приличан број - računам бар 300 од њих, нарочито оних који се отпуштају из војске а којима је у рату све попалjeno и уништено, - неће имати ни већа, ни одела, ни обуће, ни зимског капута.

Потребно је да сваки од њих има бар по два пара већа и по један пар одела и обуће и зимски капут. Они морају са тим да буду снабдевени, јер и поред велике љубави и пажње, коју показују на сваком кораку представници СССР и њихови народи према нама, има мало изгледа, а не би ни лепо било да с очекује и тражи, да те наше студенте они овим снабдеју.

Зато Вас молим, друже Министре, за дејство да се преко Завода за ванредне набавке при Управи спољне трговине Министарства трговине и снабдевања ДФЈ обезбеди набавка наведеног броја зимских капута, обуће, одела, /или штоба са прибором/, 600 пари кошуља, 600 пари гаћа /или материјала за овај већ/ од UNRE.

Пошто ће студенти – стипендисти кренути сви скупа на пут, svakako жељезницом, из Београда потребно им је обезбедити и суву храну бар за три дана у путу, па би и ту, као најзгодније могло да се опет од UNRE набави сува – конзервирана храна.

Министарство просвете ДФЈ нема ни кредита ни могућности да на други начин снабде толики број студената ни одећом ни храном, па Вас молим, друже Министре, ukoliko је могуће да изађете у susret ovoj molbi.

Како је ствар прећна молим за хитан одговор.

Примите и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.

МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
Владислав Рибникар

AJ;313-6-27

**252 НИКОЛА ЕНГЛЕР В.Д. ШЕФА III ОДСЕКА У МИП-У ФНРЈ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ**

ФЕДЕРАТИВНА НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЈУГОСЛАВИЈА
МИНИСТАРСТВО ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА
Пов. Бр. 14845

**КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ
При Влади ФНРЈ**

БЕОГРАД

У веzi са животом и радом југословенских студената и аспираната у СССР, Ambasada ФНРЈ доставила је, преко Министарства иностраних послова, Комитету за школе и науку следећи извештај:

1. Usled toga što Ambasada uopšte nije dobila popis naših studenata i aspiranata upućenih у СССР, nego је raznim posrednim putem saznavala kada i koji studenti i aspiranti dolaze, otežana је била evidencija njihovog pristizanja i rasporeda а исто тако upoznavanje са njihovim problemima i pružanja им помоћи. Sada Ambasada има potpun прглед rasporeda naših studenata i aspiranata како по gradovima тако и по специјалностима.

2. Ambasada је била одредила за послове у веzi са студентима и аспирантима друга Pavla Mijovića, Atašea за штампу. Sada је овај посао пренешен на друга Salka Fejića, savetnika Ambasade.

3. Ambasada smatra да је neophodno potrebno повремено обичи studente, бар у неким местима где их је већи број. Pored Moskve dolaze у обзир Lenjingrad, јер се у та два grada налазе 2/3 свих југословенских студената и аспираната у СССР. У веzi с тим potrebno је да Комитет за школе и науку дodelи Ambasadi кредит у ту сврху.

У веzi са друговима аспирантима до сада су се појавили следећи проблеми:

1. Pitanje trajanja njihovog boravka у СССР. Aspirantura са sticanjem odgovarajućeg naučnog stepena /zvanja/ traje 3 godine. Da би се mogao napraviti plan rada naših aspiranata i одreditи materijal који они треба да пређу, potrebno је znати koliko они могу остати у СССР. Prema изјавима 13 drugova aspiranata, који раде у Москви, а који су споразумни са научницима код којих уче napravili свој распоред рада njима је nužno остати: Dr. Kmet Janez, најмање 2 godine; Čalić Dušan -1-g-; Oreščanin Bogdanka .3 g.; Carić Dragan – 3 g-; Grdenić Drago 3 g.; Bunuševac Toma – 1 g.; Čanković Jova 1 god.; Uvalić Radivoje – 1 god.; Stevanović Perat – 1 god.; Tomašić Gabrijel – 1 god.; Ivanović Dragiša – 2 god.; Pejić Obren, 1 i по god.; Ilija Milčin 1 god.

Другови аспиранти који се налазе у Lenjingradу nisu јавили koliko они smatraју nužnim остати у СССР, nego су postavili pitanje koliko могу остати? Ambasada је mišljenja да и они као i другови који раде у Москви треба да предvide време које ће им бити nužno за savlađivanje materijala, без обира на formalно stanje naučnog zvanja. По овом питању nužан би био hitан одговор Комитета.

2. Stipendija за naše aspirante iznosi 900 rubalja mesečno. Са raznim odbicima они primaju 800 до 820 rubalja. Hрану плаћају различито по различитим ustanovама, али се цена креће од 500-700 rubalja mesečno. Naravno да постоји разлика и у квалитету. Не би се могло рећи да је довољна за напорни рад ни она која се добија за 700 rubalja. Stan плаћају 50-80 rubalja mesečno, а живе по два до три skupa под условима који углавном задовољавају. За набавку knjiga добијају годишње 600 до 800 rubalja и то по delovima. До сада је већина aspiranata добијала за isхрану карте које имају обични совјетски грађани /trjohrazovaja i P 4/. Ambasada ће покушати да за njih издејствује карте за академиčаре и научне раднике /liter B/. То ће donekle поправити положај aspiranata, али је mišljenje Ambasade, да је nužno да наши аспиранти pored совјетске stipendije primaju i извесну помоћ од наше земље. Из разговора са представницима Министарства вишег образовања СССР-а, mogло се закључити да и они такву помоћ smatraју nužном. По mišljenju, ако би аспиранти pored stipendije primali и по 300 rubalja помоћи из земље, problem njihovog materijalnog položaja био би решен.

Што се тиче самог научног рада и помоћи коју наши аспиранти добијају од совјетских научних радника, постоје одлични uvjeti које ће аспирантима омогућити да у пуној мери испуне задатке ради којих су послати у СССР.

Појединачно другови аспиранти су поставили следећа питања: aspirant Vandal Alojz, који се налази у Lenjingradу, asistent Ljubljanskog univerziteta има у земљи жену и двоје dece. Жена му је запослена и prima

2.500 dinara mesečno, a sada mu je pisala da više ne prima njegovu platu. On postavlja pitanje zašto je obustavljena njegova plata ženi, kad žene ostalih aspiranata primaju plate svojih muževa. On radi na univerzitetu, ali se vodi kao srednjoškolski nastavnik. Ambasada i po ovom pitanju moli odgovor Komiteta.

Što se tiče studenata, Ambasada je tek u poslednje vreme ostvarila evidenciju njihovog rasporeda po gradovima i specijalnostima i sa većinom od njih putem pisama stupila u vezu. Problemi koji su se do sada pojavili su sledeći:

1. Dva studenta, Nataša Henko, koja studira medicinu u Gorkome i Šonc Alojz, koji studira pedagogiju u Lenjingradu, tražili su da promene specijalnost i to prva tražila je da ide na pedagogiju, a drugi na filologiju. Ambasada je mišljenja, da će u slučaju, da takve pojave učešćaju, drugove koji studiraju specijalnosti osobito važne za našu zemlju /oblast proizvodnje/, a koje se u zemlji ne mogu studirati, trebali bez obzira na njihovu želju zadržati na određenim specijalnostima. Ambasada moli Komitet kako za principijelni odgovor po ovom pitanju, tako i za odgovor na dva konkretna slučaja koja su iznešena tj. za Hinko i Šonc.

2. Našim studentima određena je stipendija 500 rubalja mesečno, a posle odbitaka oni primaju 420 do 440 rubalja. Hrana, koja je može se reći slaba, jer i kod manje napornog rada, a kod promene klime ne može održati organizam, stoji naše studente oko 350 rubalja. U kvalitetu hrane i u ceni postoje razlike po raznim fakultetima i institutima, ali ovde iznosimo prosečno stanje. Kad se uzme u obzir nužnost da se bar donekle poboljša hrana, da se drugovima omoguće najprosečnije kulturne potrebe /knjige, pozorište, muzej, predavanja/, da im se omogući nabavka neophodnih sitnih potreba izlazi da je nužno da naši studenti, pored stipendije koju primaju od Sovjetske vlade, dobijaju neku pomoć od naše zemlje. Činjenica je da sovjetski studenti primaju znatno manju stipendiju, ali je tačno i to da oni putem ličnih veza ili preko porodice dobijaju znatnu pomoć. Neke od zemalja koje imaju svoje studente u SSSR-u već su, prema izjavi koju smo dobili u Ministarstvu višeg obrazovanja SSSR, uzele u razmatranje to pitanje. Poljaci nameravaju da pored stipendije daju svojim studentima mesečnu pomoć od 500 rubalja. Na sličan način postupaju i ostale zemlje /Čehoslovačka i Albanija/, a mišljenje je Ministarstva višeg obrazovanja da bi bilo dobro kad bi i naši studenti bili pomognuti na taj način. Uzimajući u obzir teškoće naše zemlje u pogledu kursa dinara prema rublji, Ambasada je mišljenja da bi problem materijalnog položaja studenata bio bar delimično rešen ako bi oni dobijali, pored stipendije još po 300 do 400 rubalja mesečno iz zemlje.

3. U vezi sa problemom pod tačkom 2/ pojavio se još jedan posebn problem. Pošto je u SSSR došao veći broj studenata bez lekarskog pregleda u zemlji, pa je među njima bilo i prilično bolešljivih, slabih i iznurenih, a usled promene klime i težih materijalnih uvjeta, došlo je kod nekih drugova do stvarnih obolenja, a neke druge je zahvatio strah od obolenja i traže povratak u zemlju. Tako su sada po lekarskom mišljenju upućeni u zemlju Lukman Ćiril, Honevar Stefan i Delić Milenko. Tražili su povratak u zemlju i Ivanović Vlado sa njegovom drugaricom Ivanović-Milivojević Smiljom. Njih je uspelo ubediti da treba da ostanu na studijama u SSSR-u a intervencijom kod Ministarstva višeg obrazovanja oni su premešteni iz Lenjingrada u Tbilisi. Iz Kijeva su tražili povratak u zemlju Ivanović Milisav i Stevanović Vidosav, koji tvrdi da je epileptičar. Mi smo mišljenja da treba nastojati da što manji broj prekine studije. Razmatrajući ovaj problem sa Ministarstvom višeg obrazovanja saopšteno nam je, da će svi drugovi biti pregledani i po mogućnosti prema svom zdravstvenom stanju razmešteni u odgovarajuće klimatske uvjete. No mišljenje je Ambasade to će biti rešenje samo jedne strane problema, dok bi za rešenje u celini trebalo drugovima popraviti hranu, a za to je opet nužna pomoć iz zemlje. U prilogu ovog govori i činjenica, da je velika većina drugova studenata znatno izgubila na težini.

4. U vezi sa tačkom 3 i 4 a s obzirom da se radi o mladim ljudima koji mogu osetiti da se nalaze daleko od zemlje bez neposredne kontrole, a s obzirom na trenutne teškoće moglo bi da dođe i do neželjenih ispada pojedinaca. S obzirom na to trebalo bi bar za prvo vreme povremeno obići studente i sa njima porazgovarati. Do sada takvih pojava nije bilo, ali one nisu isključene.

5. Svi studenti, aspiranti postavljaju pitanje dobijanja naše štampe. Da bi ih bar donekle informisali, Ambasada će na osnovu vesti radio Beograda izdavati bilten, koji će razaslati studentima i aspirantima. No u vezi sa tim postoje tehničke teškoće. Ambasada nema aparate za umnožavanje, a nije moguće uvek uhvatiti vesti radio Beograda. Toga radi Ambasada moli komitet da se pitanje štampe za studente reši u okviru mogućnosti.

6. Veći broj studenata i aspiranata traže da im se nabave rusko-srpski rečnici i slike Maršala Tita pošto ni jedno ni drugo nije moguće ovde nabaviti, a sim toga Ambasada nema za to kredita te obaveštava o traženom Komitet.

To su uglavnom pitanja koja su se pojavila u vezi sa boravkom i radom naših studenata i aspiranata u SSSR-u. Ammbasada će ubuduće redovno obaveštavati o svim problemima koji se budu pojavili a istovremeno moli Komitet za odgovor po postavljenim pitanjima.

Dostavljajući gornje, Ministarstvo inostranih poslova moli Komitet za škole i nauku za odgovor po gornjim pitanjima.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu !

V.D. Šefa III odseka
N. Engler

AJ, 315-7-17

**253 ТИХОМИР СТОЈАНОВИЋ, ПРВИ СЕКРЕТАР АМБАСАДЕ ФНРЈ У МОСКВИ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД**

AMBASADA
FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
ATAŠE ZA ŠTAMPU

Br. 8

12 marta 1948 god. U MOSKVI

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

БЕОГРАД

Dostavljamo vam izveštaj o radu i rezultatima decembarskih ispita naših studenata u SSSR-u.

U toku ove školske godine svi stari studenti uključeni su u radne grupe na Institutima i fakultetima zajedno sa sovjetskim studentima. Posebnih grupa za njih uopšte nije bilo (sem u organizaciji Zemljačestva). Na zimskim ispitima, izašli su svi stari studenti, ali nisu davali sve ispite.

РЕЗУЛТАТИ ИСПИТА ЗИМСКОГ СЕМЕСТРА СУ СЛЕДЕЋИ:

1. Alma-Ata: ispite dalo 5 drugova – srednja ocena 5
2. Saratov: ispite dalo 6 drugova – srednja ocena 4,75
3. Gorki: ispite dalo 5 drugova – srednja ocena 4,86
4. Krasnodar: ispite dalo 11 drugova – srednja ocena 4,96
5. Harkov: ispite dalo 21 drug – srednja ocena 4,84
6. Novočerkask: ispit dao 1 student – položio sa odličnim
7. Kazan: ispit dao jedan student – položio sa odličnim
8. Lenjingrad: ispite dalo – 88 studenata – srednja ocena 4,52
9. Moskva: ispite dalo – 61 drug – srednja ocena 4,57
10. Sverdlovsk: ispite dalo – 8 drugova – srednja ocena 4,73
11. Kijev: ispite dalo – 5 drugova – srednja ocena 4,60

Do sada nismo dobili podatke iz Mičurinska (1 student/, Tiflisa /1 student/ i Odese /dva studenta).

Zaostale ispite iz prošle godine nisu dali:

1. Drugarica Mazić Dušana u Odesi – 2 predmeta
2. Drug Pužić Asim u Moskvi – 3 predmeta (zbog bolesti)
3. 5 drugova u Gorkom (toliko ih svega ima) po 1 predmet
4. Drugovi Krčmar Mihajlo i Piščanec Gvozden u Lenjingradu po jedan predmet.

U Lenjingradu takođe nisu izašli na ispite još dva druga, zbog bolesti.

Od drugova koji su ove godine došli na studije, izašli su na ispite: 9 drugova u Lenjingradu – svi su položili sa odličnim, sem jednog koji je dao dva predmeta sa vrlo dobrim uspehom, 6 drugova sa Moskovskog univerziteta dalo je po jedan predmet na ispit.

Kada dobijemo potpunije podatke, poslaćemo vam tabelarni pregled postignutog uspeha na decembarskim ispitima u kome će biti sadržano koliko je drugova izašlo na ispite, sa koga kursa, u kom semestru, ime i prezime i uspeh iz svakog predmeta, koliko je bilo odličnih, vrlo dobrih i dobrih ocena.

Od starih studenata u Moskvi ponovo uče na prvoj godini drugovi Frković i Petruša. Drug Frković pokazuje dosta slabe rezultate, iako uči mnogo. Od drugova u Lenjingradu 3 stara studenta dali su po jedan ispit sa lošom ocenom – obećali su da će se na ponovljenom ispitu ispraviti. Drug Zoran Žujović prešao je sa fizičko – matematičkog na filozofski fakulteta (čista filozofija).

NOVI STUDENTI

Većina novih studenata polagali su prijemne ispite pre upisa. Veliki broj nije položio prijemni ispit. Intervencijom Zemljačstva u mnogim mestima ipak su upisani i neki od njih već davali ispite /na humanitarnim fakultetima/. Do danas još na prijemnim kuresvima uči 15 studenata u Lenjingradu, 10 u Sverdlovsku, 6 u Moskvi i 1 u Novočerkasku. Svi su na tehničkim fakultetima i nemaju dovoljnu srednjoškolsku spremu iz matematike, fizike i hemije. Većina uči u posebno organizacionim grupama, sa specijalnim programima zbog zakašnjenja.

Iz izveštaja, prema dosadašnjim rezultatima većina novih studenata uspeće ove godine da položi većinu ispita, sem onih koji su još uvek na pripremnim kursovima.

Jedna drugarica nije primljena na kino-režiju, jer nema potpuno srednjoškolsku spremu. Ovu godinu iskoristiće na praktičnom radu u bioskopu.

Zdravstveno i materijalno stanje studenata

Osim povraćenih drugova u zemlju, na plućima su bolesni 3 nova studenta u Krasnodaru – nalaze se u sanatorijumu, drug Todorović Dobriboje (stari student) u Saratovu, jedna drug u Lenjingradu (nalazi se u bolnici), dva druga u Moskvi i dva u Kijevu. Osim toga dva druga u Saratovu bolesni su od malarije a jedan ima zapaljenje uha i gnojenje sinus, jedan drug u Lenjingradu nalazi se u sanatorijumu (živčano bolestan) i jedna drugarica ima zapaljenje uha.

Redovnim dobijanjem pomoći materijalno stanje studenata je poboljšano ali ima još nekoliko slučajeva gde studenti ne dobijaju sovjetsku stipendiju (2 druga u Moskvi, 6 u Saratovu i 8 u Sverdlovsku). Po ovom pitanju intervenisano je preko sovjetskih vlasti (specijalni fond za izvanredne slučajeve).

Zimske praznike u domovima odmora provelo je oko 5 studenata.

Politički i kulturni rad

Pored preduzetih mera za poboljšanje uspeha, rukovodstvo naših studenata razradilo je novi semestralni plan političkog i kulturnog rada za naše studente, a koji će se provesti kroz organizaciju Zemljačstva. Između ostalog predviđen je niz tema – predavanja za koje je potrebno korišćenje domaće i sovjetske štampe i literature. Predviđeni su javni nastupi sa umetničkim programom.

Jedna od glavnih poteškoća dosadašnjem političko – kulturnom radu bila je nedostatak domaćeg materijala: štampe, literature, muzičkih partitura, zbirki iz savremene književnosti, narodnih kostima, instrumenata i slično. Štampa je dolazila sa velikim zakašnjenjem i neredovito.

Za uspešno ispunjenje političko-vaspitnog i kulturnog rada potrebno je:

1. Organizovanje, redovito i brže dostavljanje domaće štampe – prvenstveno sledeće: a. 60 primeraka „Borbe“, b. 50 primeraka „Začvrsti mir“, c. 50 primeraka narednih brojeva „Komunist“, d. 50 primeraka „Omladine“ i studentski listovi i eventualno časopisi.

2. Ustav FNRJ – 60 primeraka

3. „Naša književnost“ – 20 primeraka

4. „Mladost“ – 20 primeraka

5. Nova izdanja iz političke literature

6. Note za horsko pevanje – duet, trio, kvartet i slično – u prvom redu Mokranjac, narodne i partizanske pesme.

7. Narodna kola i igre.

Студенти су досад скоро svakodnevno испупали са разним рефератима о Југославији на Институтима, по реонима и фабрикама, а давали су и приредбе са уметничким програмом. Ради тога је наведени материјал неопходно потребан.

Одмах после завршених децембаских испита предузете су мере за побољшање рада и успеха у наредном семестру. Једно питање коме се није поклонила довољна пажња јесте брига о здравственом стању наших студената. Многи другови, због промене климатских услова, који појединцима покадкад не одговарају, често оболјевају. Из тог разлога, по савету лекара било је неколико размештаја на факултетима. Али има и неколико случајева да су се другови озбиљно разболели. Најтежа ситуација је оболелих на плућима. Због тога сматрамо да је потребно да нам за 9 другова болесних на плућима, код којих је болест озбиљније природе, одобрите да им из кредита за помоћ студентима за 1948 годину исплаћујемо месечно, поред њихове редовне помоћи, по 500 рубаља за побољшање исхране. То је једино средство којим бисмо могли да им помогнемо да би оздравили.

Сматрамо да је потребно да нам за убудуће одобрите из горе поменутог кредита, за изванредно тежко оболеле другове, у првом реду за плућне болеснике, да им мождамо доставити одмах потребну помоћ, јер ако се касно достави можда да буде неефикасна. Ambasada ће проверавати сваки поједини случај и тек онда одобрити исплату. Ово сматрамо хитним. Очекујемо ваљ одговор.

Смрт фашизму – Слобода народу !

Први секретар,
Тих[омир]Стојановић
Парафирео Ambasador
Vladimir Popović

AJ;315-7-17

ЈУГОСЛОВЕНИ НА СТУДИЈАМА У ФРАНЦУСКОЈ

254 МАТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ – РЕПУБЛИЧНИМ МИНИСТАРСТВОМА ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 3975
10 септембра 1945 године

СВИМА МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФЕД.ЈЕДИНИЦАМА И ГНОВ-У

У вези конкурса за стипендије Француске владе за 1945/46 годину доставља Вам се овај распис ради управљања.

Француска влада доделила је 100 стипендија за наше студенте за студије у Француској. Стипендије ће се поделити путем конкурса. Стипендије трају годину дана. За студије долазе у обзир све гране науке и уметности. Стипендије теку од 1 новембра ове године. Висина стипендије одређена је у највећем износу од 4.500. – франака месечно, што зависи од места студија (Париз или провинција). Питање трошкова око путовања уредиће се касније.

Увези напред изложеног одмах ћете при образовати комисију, која ће све кандидате који се буду пријавили за конкурс, да испита из француског језика. Ови конкурсни испити се састоје из: писмених и (коначних) усмених испита. Кандидати се пуштају на усмене испите ако претходно положи писмени испит.

Писмени испит састоји се из: а. Диктанда лаког садржаја (диктандо траје 30 минута); б. Писменог рада из француског језика који не прелази 30 редова а односи се на сиже осредње тежине (употреба речника дозвољена). Овај испит траје 45-60 минута.

Усмени испит састоје се из: а. Конверзације на француском; б. Усменог излагања по питању, одређеном посебно за сваког кандидата, а које му се саопштава на 30 минута раније. Овај испит траје 10 мин.

По обављеним испитима комисија ће саставити списак кандидата који долазе у обзир за ове стипендије са назначењем за коју грану студија су се пријавили. Спискове заједно са карактеристикама, потом одмах доставити овом Министарству. У случају једнаких оцена међу кандидатима, искључиво предност давати деци чији су родитељи погинули у рату 1914-18 године, 1941 године и народно-ослободилачком рату., ђацима борцима, ратним заробљеницима, политичким депортирцима, онима који су хапшени због напредног и патриотског држања од стране непријатеља или домаћих издајника и уопште онима који су жртве ратова.

По пријему овог акта треба одмах да распише конкурс и позове оне, који желе, да му се за исти пријаве.

Испите обавити у времену од 15 до 30 септембра ове године.

Од ових 100 стипендија на Вашу јединицу долази...стипендија.

Смрт фашизму – Слобода народу !

ХИТНО ЈЕ !

Расписано:

Свим Федералним министарствима

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ,

Мартин Менцеј

Просвете.

AJ, 313-6-27

255 НЕПОЗНАТИ АУТОР

ПРИЛОГ

KARAKTERISTIKE ZA KANDIDATE KOJI SE PREDLAŽU ZA STIPENDIJU FRANCUSKE VLADE

1. CRNOLATAC ANTON	Стручњак за телефоне. Жели се специјализирати а високе фреквентне уређаје. Antifašista.
2. DRAGANJA IVO	Жели се посветити студију медицине. Pripadnik J.A.
3. RADIC GEA	Жели се специјализирати за струку билjne производње. Antifašistkinja.
4. KRŠUL MARIN	Жели се посветити рударству и металургији. Antifašista. Obitelj mu stradala od fašista.
5. NIKŠIĆ ING. ANTE	Жели се посветити студију економско-polit. Antifašista.
6. ANGELI-RADOVANI Kosta	Izraziti talenat – kipar. Antifašista.
7. SEVERIN STELA	Жели се посветити kiparstvu. Antifašista.
8. ŠTAMBAK DINKO	Жели се усавршити у студију француског језика. Antifašista.
9. KOCKOVIĆ JOSIP	Жели студирати ветерину. Pripadnik J.A.
10. JURATIĆ AUGUST	Жели наставити студиј технике. Pripadnik J.A.
11. MARKIĆ BOŽENA	Жели се посветити сликарству. Antifašistkinja.
12. BUDISAVLJEVIĆ DANICA	Жели се усавршити у познавању француског језика. Antifašistkinja.
13. BRANICA GVIDO	Жели студирати медицину. Pripadnik J.A.
14. SRĐAN FLEGO	признати kazališni radnik. Antifašista.
15. MILETIĆ SILVIJA	Жели се специјализирати у мјекарској струци. Antifašistkinja.
16. TALAN MARIJAN	Talentirani slikar. Antifašista.
17. GOTHARDI RENATA	ima uslova da se razvije u svojoj struci. Antifašista.
18. POLIĆ BRANKO	Жели студирати filozofiju. Pripadnik J.A.
19. RAVLIĆ TIHANA	Ima uslova za razvoj. Omladinka – antifašistkinja.
20. JANKOVIĆ LJUBIŠA	Жели се посветити студију архитектуре. Pripadnik J.A.
21. BOŽIĆ BRANKO	Ima uslova da se razvije u svojoj struci. Antifašista.

AJ;313-6-27

256 ОСМАН ЂИКИЋ, СЕКРЕТАР АМБАСАДЕ ФНРЈ У ПАРИЗУ – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД

AMBASADA

FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE

JUGOSLAVIJE U FRANCUSKOJ

Pov. Br. 2427/16

Pariz, 26 decembar 1946

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

BEOGRAD

Dostavljamo vam izveštaj Udruženja jugoslovenskih studenata u Francuskoj o njihovom radu i rezultatima za protekla četiri meseca 1946 godine. Podrobniji izveštaj o radu na fakultetima Udruženje će dostaviti u najskorije vrijeme kao i kartoteku Udruženja.

Smrt fašizmu – sloboda narodu !

P/n Ambasadora,
Za Sekretara
Osman Đikić

ПРИЈОГ

IZVEŠTAJ

Zahvaljujući cinjenici da su priredbe u Parizu veoma retke leti i da su se na taj način obaveze Udruženja smanjile, težnja Uprave u periodu obuhvaćenim ovim izveštajem bila je, da niz ekonomskih problema koji su u toku istekle školske godine sputavali pravilan rad članova Udruženja, dobiju svoje konačno rešenje. S druge strane posvećena je naročita pažnja učenju jezika, pripremi ispita za jeSenju ispitnu sesiju i – u granicama mogućnosti – upoznavanju Francuske.

Da bismo predali sto verniju sliku našeg života i rada u toku ovih nekoliko meseci, podelili smo ovaj izveštaj na

I Opšte uslove života

II rad na fakultetima

III delatnost Udruženja.

I

OPŠTIUSLOVI

A – EKONOMSKO-FINANSIJSKI PROBLEMI

1. Ishrana – Usled opšte privredne situacije u Francuskoj, položaj naših studenata – koji smo Vam izneli u prošlom izveštaju – pogoršao se. Veliki porast cena svih proizvoda faktički je sveo stipendiju na nivo koji nije bio dovoljan da podmiri ni najosnovnije potrebe naših drugova. Kvalitet ishrane u studentskim restoranima gde su se naši studenti i dalje hranili, nije se niukoliko poboljšao, iako su u međuvremenu cene obrocima povećane sa oko 50%. Tako je problem ishrane postao naročito oštar u toku leta, kada su se pokazale posledice nedovoljne ishrane preko zime.

Pod tim uslovima pristupilo se problemu osnivanja menze. Naša prvobitna nameera bila je da iznajmino prazne prostorije – po mogućnosti u Latinskom kvartu – kako drugovi ne bi gubili mnogo vremena oko ručka i večere. Nažalost, bilo je nemoguće pronaći ijedan prazan lokal, iako smo zatražili pomoć od studentskih organizacija u Parizu, od javnih ustanova, francuskih vlasti i privatnih lica. Bili smo stoga prinuđeni da tražimo restoran, da bismo ga kupili za menzu. U tom pravcu su se usmerili svi naši naponi. Uzimajući u obzir činjenicu da je kriza stanova i lokala u Parizu naročito oštra, stvorili smo nekoliko ekipa, kojima je stavljeno u zadatak da svakodnevno pretraže određen kvart Pariza, ili da po oglasima iz novina i adresama koje smo dobijali od raznih agencija, ustanove da li nam nuđeni lokali odgovaraju. Više od mesec dana ekipe su obilazile Pariz bez ikakvog rezultata. Posle velikih teškoća uspeši smo da pronađemo jedan restoran na periferiji Pariza, u neposrednoj blizini Univerzitetskog grada.

Troškove oko kupovine menze, sa svim taksama, porezom, itd., pokrili smo novcem koji nam je Komitet za škole i nauku stavio na raspoloženje. Umesto da svakom studentu dodelimo pomoć koja mu je pripadala, rešili smo da celokupnu svotu ostavimo zajedničkom. Tako nismo bili prinuđeni da pribegnemo zajmu ili zatražimo novu pomoć od Vlade.

Kupljeni lokal je – preuređen. Čišćenjem i farbanjem bili su zaduženi pojedini drugovi koji su svoje zadatke na vreme ispunili. Angažovano je pomoćno osoblje: ekonom, kuvar i tri pomoćnice, dok je sama uprava menze poverena drugu Beljanskom sa zadatkom da svoj rad koordinira sa Ekonomskom sekcijom Udruženja.

Menza je svečano otvorena 15. oktobra u prisustvu druga Ministra A. Beblera, druga J. Vilfana; predstavnika Ambasade, drufa Ministra Jakšića, druga sekretara Zmajića; pretstavnika francuskih vlasti, g. Ehrarda, direktora Komiteta za doček stranih studenata, g. Fichell-a, direktora Slovenskog instituta u Parizu, i delegata Centralnog veća Narodne omladine Jugoslavije, delegata Udruženja jugoslovena u Francuskoj, itd. Goste je u ime Udruženja pozdravio predsednik, drug G. Branica, koji je još jednom izrazio zahvalnost svima koji su Udruženju omogućili otvaranje menze. Sradačnost koja je vladala na ovoj maloj svečanosti ostavila je nezaboran utisak na sve prisutne.

Mislimo da nije potrebno insistirati na značaju ostvarenja ovog zadatka. Menza, ne samo da rešava problem naših studenata u Francuskoj – problem ishrane – već je značajna i po tome što je delo požrtvovanog rada i predanosti svih naših drugova. S druge strane, menza je politički uspeh jedinstvene grupe jugoslovenskih studenata koji su francuskim vlastima dokazali da su međusobno čvrsto povezani, i da veza sa dalekom otadžbinom, sa novom Jugoslavijom, nikada nije bila prekidana. Najzad, menza je postala i dom jugoslovenskih studenata, centar buduće delatnosti Udruženja.

Razme se da bi praktično bilo teško izvodljivo da menzu stavimo na zdravu osnovu i da joj pod sadašnjim nepovoljnim privrednim prilikama u Francuskoj omogućimo pravilan rad, da iz Jugoslavije nismo dobili vagon namirnica. Administrativne teškoće sa kojim smo imali da se borimo dok smo uspeali da od francuskih vlasti dobijemo dozvolu za uvoz hrane, već su poznate. Iskustvo nam je pokazalo, da se ovakve prepreke ubuduće mogu izbeći, kada se sve pošiljke koje bi se ubuduće upućivale Udruženju, adresirale lično drugu Ambasadoru FNRJ u Parizu.

Opšre uzev, menza je do sada radila pravilno. Izvesne početne organizacione greške postepeno se uklanjaju. Ustanovljen je pravilnik o radu menze, određena su danonoćna dežurstva, itd. Prosečno se dele 200 obroka dnevno. Hrana je obilna i zdrava, a uprava menze se stara da raznoobraznost zadovolji potrebe studenata.

2. Stanovi – Usled nedovoljnih finansijskih sredstava, francuske vlasti nisu imale mogućnosti da naše studente i dalje zadrže u hotelu LUTETIA gde je većina bila smeštena. Od strane Francuza je u više mahova istaknuto, da je neophodno da se iz hotela iselimo. Uprava Udruženja je razume se, bila saglasna s tim, ali nije mogla prihvatiti „rešenja“ koja su predlagana. Francuzi su imali meru da jugoslovenske studente premeste u provinciju i to u razne gradove. Pošto bi ovakva mera imala za praktičan rezultat razbijanje grupe kao celine, Uprava na to ni pod kojim uslovima nije mogla pristati.

Iako se problem stanova smatrao aktuelnim već u proleće, njegovom se privremenom rešenju pristupilo tek u mesecu junu, kada su našim studentima stavljene na raspoloženje sobe u Univerzitetskom gradu. Selidba je izvršena u roku od tri dana, postepeno, prema broju slobodnih soba.

I pored naših zahteva, sa francuske strane nije se ništa preduzelo da se pitanje stanova definitivno reši dok je još vreme, t.j. pre povratka francuskih studenata. Tako se u mesecu septembru postavio isti problem i to u najoštrijoj formi, usled velikog priliva studenata u Pariz. Napominjemo, da je pitanje stanova jedno od najmučnijih u Parizu. Sam prefekt je uputio apel građanima Pariza, da studentima ustupe slobodne sobe. Njegov poziv ne međutim ostao bez vidnijeg rezultata. U međuvremenu je Uprava Univerzitetskog grada energično zahtevala da napustimo Cite. Pred strahom od skandala i posle mnogih intervencija od strane Udruženja, predstavnika Ambasade i francuskog Ministarstva inostranih poslova, pristupilo se evakuaciji Univerzitetskog grada. Stavljene su nam na raspoloženje sobe u raznim hotelima nedaleko od menze, koje su prethodno delegati Udruženja pregledali. Mnogi hoteli ukazali su se trećerazrednim, sa nezdravim sobama, sumnjivim posetioci-ma, itd., tako da se nije moglo dozvoliti da u njima stanuju naše drugarice. Nakon dugih i mučnih pregovora sa predstavnicima francuskih vlasti uspeali smo, zahvaljujući jedinstvu grupe jugoslovenskih studenata, da dobijemo sobe, koje u većini slučajeva odgovaraju našim potrebama. Pošto je stanarina vrlo visoka, to su francuski pretstavnici uzeli na sebe jedan deo najma. Vredno je istaći da u Parizu nema nijedne studentske grupe, francuske ili strane, koja je problem stanovanja rešila kolektivno i u principu, kakav je to bio naš slučaj.

3. Finansijski položaj i pitanje stipendija – Hrana se u menzi deli besplatno. Zahvaljujući toj činjenici, finansijski položaj naših drugova se u mnogome popravio. Kao što je napred spomenuto, mesečnu pomoć koju dobijamo od Komiteta (1000 dinara) ne delimo: ovaj iznos služi za pokriće izdataka menze. Izuzetak je napravljen za one drugove koji studiraju u provinciji. Njima se svakog meseca šalje 2400 – franaka.

S druge strane, kod francuskih vlasti je u više mahova istaknuto da je životni standard od dana našeg dolaska u Francusku povišen za prosečno 60% i da je pod ovakvim ulovima svaki daljni boravak u Parizu nemoguć, tim pre, što cene namirnica i svim ostalim produktima i dalje skaču. Tako je od strane francuskih vlasti donesena principijelna odluka da se stipendije za školsku 1946/1947 gidinu povećaju na 5000.- frnaka mesečno. Time je našim drugovima omogućen snosan život, tako da se bez briga mogu potpuno posvetiti učenju.

Samo pitanje stipendija bilo je dugo vreme predmet diskusije. Od strane francuskih predstavnika često su puštani neistiniti sluhovi o broju stipendija koji će se produžiti. Ove maneve ostale su bez rezultata: jedinstvo grupe ostalo je nepokolebljivo. Posle odlučnog stava Uprave Udruženja, francuzi su u principu pristali na to, da merilo za produženje stipendija bude pokazani uspeh na ispitima, s tim da se slučajevi onih koji nisu položili ili onih koji nemaju ispita, razgledaju posebno i u detaljima. Pošto je veći deo drugova polagao u toku meseca novembra, to je izuzetno celoj grupi produžena stipendija za mesec dana, do konačnog ustanovljenja rezultata ispita.

Na osnovu ovakvog principijelnog stanovišta, produžene su stipendije, posle objavljivanja rezultata ispita, svima onima koji su položili, grupi tehničara koji usled kasnog dolaska nisu imali mogućnost da polažu u toku školske godine, grupi arhitekata koji imaju konkurs u mesecu februaru, grupi umetnika. Pošto su razgledani pojedini slučajevi ovih drugova, koji iz objektivnih razloga nisu mogli položiti, uzeto je rešenje, da se i njima produži stipendija. Tako je ukupno produženo do kraja školske godine, t.j. do 31. jula 1947 godine 102 stipendije. Od 23 studenta kojima je stipendija ukinuta, šest su se vratili u Jugoslaviju još u toku školske godine, tako da je ostalo 17 drugova bez stipendije.

B. ZDRAVSTVENI IZVEŠTAJ

U Udruženju je osnovana Zdravstvena sekcija, pod rukovodstvom Dr. Mimice. Sekcija raspolaže malim fondom. Iz sopstvenih sredstava nabavljena je apoteka sa najneophodnijim lekovima. Bolesnim drugovima, pored lekarske pomoći, davana je pojačana hrana (mleko, šećer, kakao, itd.).

Usled rđavih materijalnih uslova života u toku prošle školske godine, veliki deo drugova bio je jako oslabio, tim pre što su morali naporno raditi, da bi na vreme spremili ispite. Zapaženo je 6 slučajeva nove tuberkulozne infekcije pluća. Oboleli drugovi bili su poslati u jedna preventorij nedaleko od Pariza.

U početku školske godine, uslovi života su se znatno poboljšali. Međutim, da bi se dobila objektivna slika o zdravstvenom stanju članova Udruženja, izvršen je sisematski pregled većine članova Udruženja. Četrnaest sumljivih slučajeva podloženi su specijalnom rentgenskom pregledu, koji je dao sledeće rezultate:

Lake tuberkulozne infekcije sa dobrom prognozom 3

Rana tuberkulozna infekcija (upućen u sanatorij) 1

Nad 68 drugova izvršena je kuti-reakcija sa sledećim rezultatima:

Pozitivni 61

Negativni 7, od kojih je 5 vakcinisano BCG

Može se verovati, da opet zdravstveno stanje studenata ubuduće neće dolaziti u veću opasnost, jer je prvi kontakt sa velikim gradom već prošao, a druge strane, kao što je spomenuto, opšti uslovi života znatno su se poboljšali.

C. ADMINISTRATIVNE PROMENE

U početku nove školske godine, Uprava Udruženja podnela je ostavku skuštini koja je pristupila izбору nove uprave sa sledećim sastavom:

UPRAVNI ODBOR:

Pretsednik: Branica Gvido

Potpredsednik: Kanazir Dušan i Kocković Josip

Sekretar: Komatina Miljan i Melamed Albert

Blagajnici: Lalić Milenko i Vasov Ilija

Članovi: Đorđević Đorđe, predsednik ekonomskog odbora, Đorđević Dragoljub i Đurić Stevan

Upravnik menze: Beljanski Miro

Odgovoran za Kulturno-prosvetnu sekciju: Milojević Veljko

NADZORNI ODBOR:

Pretsednik: Dr. Mimica Milorad

Članovi: Mladenović Dragica i Gorkić Miloš

Novoj upravi stavljeno je u dužnost da organizuje menzu i reši aktuelna pitanja ekonomske prirode; da proširi delatnost Udruženja, održavajući čvršću vezu sa francuskim i ostalim studentskim organizacijama; da reorganizuje rad kulturno-prosvetne sekcije i da osnuje debatne večeri.

II

RAD NA FAKULTETIMA

Kao što je poznato, veći deo studenata stigao je u Francusku tek krajem decembra prošle godine. Formalnosti oko upisa završene su krajem januara, tako da većina naših drugova, usled nedovoljnog znanja jezika i novih uslova pod kojim su morali učiti, nisu mogli savladati sav materijal do junske ispitne sesije. Normalni ispitni rok, prema tome, bio je novembar.

Za žaljenje je što postignuti rezultati ne odgovaraju uloženom trudu. Van sumnje je, da je nedovoljno sistematski rad bio glavni uzrok delimičnom neuspehu jednog dela studenata. S druge strane, nije se posvetila dovoljna pažnja kolektivnom učenju. Naši drugovi, grupisani po fakultetima, nisu umeli da stvore aktivne krugove gde bi zajednički obrađivali gradivo predavano na fakultetima. Vredno je istaći da je najbolji rezultat pokazala grupa mladih medicinara (PCB), koja je imala pravilno postavljen krug: od 22 upisana studenta, 20 je položilo ispite.

POSTIGNUTI SU SLEDEĆI REZULTATI [...]

III

RAD U UDRUŽENJU

1. DEBATNE VEČERI

Uprava Udruženja odlučila je da za školsku 1946/1947 godinu organizuje debatne večeri, koje bi trebalo da postanu jedna od najvažnijih aktivnosti kulturno-prosvetne delatnosti u Udruženju. Uprava je ovaj sektor, odnosno organizaciju debatnih večeri poverila drugu Komatini Miljanu koji rukovodi širim odborom za organizaciju debatnih večeri.

Debatne večeri organizuju se svakih 15 dana. One imaju za cilj da davanjem tema sa diskusijom omoguću drugovima što dublje upoznavanje najvažnijih problema iz svih grana nauke i umetnosti, kao i društvenog i političkog života uopšte, s jedne strane, i pravilnije prilaženje ovim problemima s druge strane.

Debatne večeri će koordinirati svoj rad sa kulturno-prosvetnim večerima koje se održavaju svakih 15 dana.

Pošto je postojalo pitanje čija se diskusija hitno naturala, to se nije moglo početi sa izvesnim prema planu određenim ciklusom tema, već se počelo direktno sa pomenutim pitanjima.

U budućnosti će se slediti izvestan plan, ali će se takođe tretirati pitanja koja iskrсну, a koja nam naš boravak u Francuskoj i uslovi pod kojim studiramo, naturaju.

13. novembra 1946 održano je Prvo debatno veče: „Uloga književnosti i umetnosti u savremenom društvu, sa kratkim osvrtom na slučaj Zoscenka“

Referent: R/udi/ Supek

23. novembra održano je drugo debatno veče: „Poreklo i karakter II svetskog rata. Referent: Komatini M/iljan/

13. decembra održano je treće debatno veče: „Nauka o evoluciji i ljudsko društvo“ Referent: Božić D.

U međuvremenu su održane tri „kulturno-prosvetne“ večeri sa predavanjima: „Francuska književnost 1940-1946 godine“, predavac: J. Brejce

„Susret sa zapadom“, predavači: Jovan Popović i M. Bogdanović, delegati FNRI pri UNESCO, i „Dekadentna umetnost“, predavači: Jovan Popović i M. Bogdanović.

Večerima uvek prisustvuje veliki broj studenata koji uzimaju živog učešća u diskusiji.

M. Komatina

2. PREVODILAČKA SEKCIJA

Na prvoj konferenciji Udruženja ove školske godine, postavljen je rad prevodilačke sekcije na mnogo širu osnovu nego što je to bilo prošle godine. Cilj sekcije jeste upoznavanje francuske omladine i francuske javnosti sa našom zemljom, preko članaka koji će se slati u francuske novine.

Sekcija broji 20 članova, čije prevodilačke sposobnosti nisu jednake. Prevođenje sa našeg jezika na francuski zahteva, naime, odlično poznavanje francuskog jezika, a broj drugova koji odlično vladaju francuskim je mali, tako da se za teže prevode mogu upotrebiti svega nekoliko članova sekcije. Jako se osećaju poteškoće kod literaturnih tekstova, koji gube svaku umetničku vrednost, ako se kod prevoda ne uspe dati sve nijanse izraza i stila originalnog teksta. Nije to jedina poteškoća na koju se nailazi u toku rada: pomanjkanje vremena i pomanjkanje dobrog materijala. Prvu teškoću ćemo nastojati rešiti na taj način, što će se svi članovi sekcije aktivizirati i pravilnom raspodelom materijala. Drugu poteškoću rešavamo sakupljanjem materijala iz novina koje dobijamo i iz knjiga koje imamo u biblioteci. Osim toga očekujemo nov materijal koji će iz zemlje doneti rukovodilac kulturno-prosvetne sekcije Udruženja. Propust je, što nam još letos nije poslat materijal koji su naši drugovi tražili prilikom svog boravka u zemlji ovog leta.

Rezultati postignuti zadnjih mjesec dana su sledeći:

1. Članak o Posavskom Kanalu (Za štampanje u Avant-Garde)
2. O Jugoslovenskoj radnoj brigadi u Poljskoj (za Svetsku federaciju demokratske omladine)
3. Pesma o Omladinskoj pruži (Za štampanje u glasilu S.F.D.O.)
4. „Milja“, novela iz partizanskog života (za štampanje u France d'Abord)
5. Critica sa Omladinske pruge „Rijeka je promjenila tok“
6. Biografija Slavka Komara i Rajka Tomovića, za S.F.D.O.
7. Pozdrav omladine Koruške Centralnom Vijeću N.O.J.a
8. Antifašistička omladina Trsta u borbi za svoja demokratska prava.
9. Fizkultura na Omladinskoj pruži, za S.F.D.O.
10. Kulturno-umjetnička samodjelatnost graditelja Omladinske pruge, za S.F.D.O.
11. Dokument jedne velike akcije: List i radio-stanica Omladinske pruge, za S.F.D.O.

U radu: 1. Reportaža o Omladinskoj pruži

2. Kako su jugoslovenski studenti proveli ljetne praznike

3. „Za tvojom vojskom“, novela od Ćopića.

U toku leta prevedeno je 7 raznih članaka iz omladinskih časopisa za S.F.D.O. i tri referata naših delegata na sastanku Izvršnog odbora S.F.D.O., 1 referat za delegaciju FNRJ na međunarodnoj sindikalnoj konferenciji i 1 brošura za delegaciju FNRJ na Mirovnoj konferenciji.

Pahl Jelka

3. IZVEŠTAJ SEKCIJE ZA ŠTAMPU

Rešenjem skupštine, dopisnička sekcija promenila je naziv u sekciju za štampu. Zadržana su i dalje četiri ranije sektora rada: dopisi za zemlju, francuski listovi, zidne novine i „Nova Jugoslavija“.

„Nova Jugoslavija“ – Za rukovodioca dopisništva za „Novu Jugoslaviju“ izabran je drug Miloš Stojavljević. U odbor su ušli drugovi Štambak Dinko i Đukić.

U toku ove školske godine, potsekcija dala je 3 članka. Njeni članovi učestvovali su na sastancima redakcionog odbora lista, gde su vodili diskusiju o tehničkom uređaju lista njegovom sadržaju i daljem planu rada. Usvojeno je nekoliko sugestija drugova Stojavljevića i Đukića.

Za Božićni broj lista, koji je već u pripremi, rešeno je da se studentima poveri uređenje kulturne i fiskulturne strane. Uređenjem kulturne strane zadužen je drug Štambak.

M. Stojavljević

Zidne novine – Usled toga što su članovi Udruženja bili raseljeni po Parizu u toku leta, nije bilo mogućnosti da se igde istaknu zidne novine. S druge strane, sve slobodno vreme upotrebljavano je u pripremi ispita.

Za proslavu 29. novembra, izdat je jedan broj zidnih novina koji je bio posvećen prazniku Republike. Kako je ovaj broj izdat u prvim nedeljama rada menze, to su uključeni i članci o zadacima i obavezama članova prema Udruženju.

Sem toga, izdat je i jedan broj šaljivih zidnih novina.

M. Ilić

Dopisništvo za francuske novine: (vidi izveštaj prevodilačke sekcije).

4. HORSKA SEKCIJA

Godišnja skupština ponovo je izabrala za rukovodioca horske sekcije druga Đorđevića Dragoljuba.

Za razliku od prošle godine, hor nije mogao odmah posle skupštine da započne sa radom, pošto nije bilo prostorija gde bi se probe održavale niti horovođe-stručnjaka, niti ikakvog instrumenta za vežbanje. Sa otvaranjem menze dobili smo salu, a nešto kasnije uzeli smo za horovođu druga Karlela HUSA, čehoslovaka. Zahvaljujući akciji nekoliko drugova, jugoslovenskih inženjera na specijalizaciji u Francuskoj, i poslednja prepreka je bila otklonjena kupovinom jednog klavira. Niže navdeni rezultati postignuti su dakle u periodu između 2/XI i 14. decembra.

2/XI, izvršena je proba glasova svih članova Udruženja, bez izuzetaka. Broj pevača popeo se na 59. Utvrđeni su dani proba i to: sredom: soprani i alti; četvrtkom: tenori i basi; nedeljom: ceo hor. Za ovo kratko vreme ponovljene su pesme iz prošlogodišnjeg repertoara, dovršena je XI rukovet od Mokranjca, naučen je duet uz pratnju hora „Bolan mi leži Mile pop-Jordanov“, a uči se francuska himna. Prema tome, hor ima repertoar od 8 pesama: hej Sloveni, Sovjetska himna, Uz Maršala Tita, Nabrusimo kose, Bilećanka, Mitrалjeza, Mile pop-Jordanov, i XI rukovet od Mokranjca. Pesma „Kozara“ od Danona je momentalno izvan repertoara, s jedne strane zbog toga što je jako teška, a s druge strane usled toga što nije nađena zamena za solistu, druga Miranovića, koji se usled bolesti vratio u zemlju. U označenom periodu od nepunih 6 nedelja, hor je imao 4 nastupa:

1. 29. novembra, na proslavi dana Republike
2. 1. decembra, kao gost, na priredbi Udruženja Bugara u Francuskoj
3. 8. decembra na Festival de musigue et de danse de folklore internacional „Les peuples qui chantent“, koji se održao na Sorboni
4. 12. decembra, na proslavi međunarodnog omladinskog dana u Mutualite Đorđević Dragoljub
5. FOLKLORNA GRUPA

I ova je grupa reorganizovana u početku školske godine. Rukovodstvo je povereno drugu Milojeviću. Broj članova povećao se od 7 na 18. Grupa je postala masovna. Od 15. novembra održano je 6 proba, na kojima su uvežbana sledeća kola:

1. Kozara
2. Oj Jelo – Jelice
3. Hoćeš, nećeš, moraš...
4. Vranjanka
5. Hopšaj diri..

Grupa je imala jedan nastup, i to 29. novembra 1946 g. na priredbi Udruženja Jugoslovena u Francuskoj, povodom godišnjice Republike.

6. ŠAH SEKCIJA

Novoosnovana šah-sekcija nabavila je tri šaha. Ukoliko finansijske prilike to budu dozvoljavale, nabaviće se još nekoliko šahova, jer interesovanje za ovu igru je značajno. Organizovan je šah-turnir za prvenstvo Udruženja, na kome su učestvovali oko 20 drugova.

7. FISKULTURNA SEKCIJA

Praktičnih mogućnosti za sistemski rad u toku ovog leta nije bilo, usled teških prilika pod kojim su studenti živeli. Održano je nekoliko manjih turnira ping-ponga, ukoliko su to opšti uslovi dozvoljavali.

U odbojci je ekipa Udruženja pobedila u Turneu tim Sela sa 2:0, a ekipu P.U.K.a sa 2:1. Ovdašnja sportska štampa objavila je postignute rezultate.

Sa sportskim listom „SPORTS“ održavana je stalna veza. U toku leta štampana su 19 članaka, a 8 dopisa poslato je „Našem Sportu“. Rukovodilac sekcije, drug Đulizibarić, učestvovao je u radu jugoslovenske delegacije smučara na međunarodnom kongresu FISE u Po-u. Kao tumač, pratio je jugoslovensku delegaciju u Luksemburg, na kongres FIRA-e. U istom periodu ispunio je nekoliko zadataka za FISAU.

Ova sekcija je reorganizovana, za pojedine sektore odgovorni su novi drugovi. Uzimajući u obzir poboljšanje opštih uslova, mogu se u toku školske godine očekivati dobri rezultati na polju fiskulture.

8. PREDAVANJA, PRIREDBE, RAZNO

Delegat Udruženja, drugarica Milica Petrović, održala je u mesecu avgustu predavanje o Novoj Jugoslaviji pred članovima Univerzitetske Unije u Besansonu.

Drugarica Petrović održala je u sindikatu 14 arodismana predavanje o Novoj Jugoslaviji.

Na dan godišnjice narodne Republike, priređen je svečan doček delegatima svih francuskih i stranih studentskih organizacija u Parizu. U svečanoj okićenoj sali goste su dočekali naši studenti. Između ostalih, bili su prisutni pretsednik Saveza Francuskih studenata, sekretat Izvršnog odbora Svetske federacije demokratske omladine, delegati SSSR-a, Kanade, Indije, Danske, Norveške, itd. U Federaciji, delegat Centralnog veća NO-Ja, pretstavnici Ambasade i Udruženja Jugoslovena u Francuskoj. U retko intimnoj atmosferi gostima je priređen banket na kome su delegati sa uzbuđenjem izrazili svoju radost što se nalaze među jugoslovenskim studentima, sinovima Nove Jugoslavije. Ova lepa svečanost još je više zbližila pretstavnike demokratskih naroda, predstavnika omladine celog sveta, koja je čvrsto uverena da jedinstveni primer omladine Jugoslavije pretstavlja pravi put ka učvršćenju mira i prijateljstva među narodima.

U toku leta, drugovi Lalić i B. Polić, drugarica Živanović i M. Kon učestvovali su u administrativnom radu sekretarijata S.F.D.O. u sekciji za štampu, gde su davali redovne izveštaje o delatnosti jugoslovenske omladine. Redovni pregledi štampe, organizacija arhive sekcije za štampu, bili su im glavni zadatak. Dežutstvom u Federaciji zaduženi su i dalje drugovi Polić i Lalić.

U toku leta priređeno je više kolektivnih poseta muzeja. Osmog novembra zajednički je posećeno predavanje „28 godina sovjetske misli“ od Andre Ribard-a, povodom godišnjice Oktobarske revolucije.

ZA UDRUŽENJE JUGOSLOVENSKIH STUDENATA U FRANCUSKOJ.

Pretsednik
Gvido Branica

AJ;315-7-18

U Parizu, 14. decembra 1946 g.

257 Ђ. НИКОЛИЋ, СЕКРЕТАР ПОЛИТИЧКОГ ОДЕЉЕЊА У МИП-А – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД

FEDERATIVNA NARODNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
MINISTARSTVO INOSTRANIH POSLOVA

Pov. Br. 4270

Beograd, 8 januara 1947

KOMITETU ZA ŠKOLE I NAUKU PRI VLADI FNRJ PRETSEDNIKU DRUGU BORISU ZIHERLU BEOGRAD

Ministarstvo inostranih poslova dostavlja u prilogu Komitetu za škole i nauku izveštaj o našim studentima u Parizu koji je napisala i predala supruga Mihajla Petrovića Njegoša.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu !

Po naredbi Načelnika
Političkog odeljenja
Sekretar:
Đ. Nikolić

ПРИЛОГ

ZABELEŠKA

Drugarica Petrović-Njegoš o našim studentima u Parizu

Kada je grupa od oko 120 jugoslovenskih studenata, francuskih stipendista došla u Parizm ništa nije bilo pripremljeno za njih: ni u materijalnom ni u bilo kojem drugom pogledu.

Budući da sastav ove grupe studenata nije bio homogen, to je moralo doći do razilaženja. Tako se skoro odmah ova grupa studenata razčlanila na tri dela.

Jedan deo (malograđani, deca mikstnih, francusko-jugoslovenskih brakova) koji je bio izabran od strane ovdašnje francuske ambasade (oko 30) odmah se stavio u vezu sa francuskim buržujskim krugovima. Od te grupe oko njih 20 imalo je za cilj pre svega iznalaženje ličnog komfora. Oni su pozivani na ručkove, na sedeljke itd. po buržujskim kućama. Oko 10 je otvoreno zagazilo u vode razvrata, trošeći pri tom dosta znatne sume novca, koje su im davali rođaci u Francuskoj (što ne isključuje mogućnost da su poneli sa sobom i zlata).

Druga pak grupa, koja je bila sastavljena od umetnika, slikara, glumaca, književnika itd. (oko 10) takođe je stupila u kontakt sa Francuzima, ali s tom razlikom što su imali za cilj da iz tog kontakta izvuku korist u smislu svog ličnog izgrađivanja kako bi mogli, po svome povratku u Jugoslaviju još više doprineti njenom kulturnom razvitku. Toga radi, oni su stupali u odnose sa poznatim francuskim umetnicima, književnicima, glumcima itd., od usta odvajali i kupovali so svoje mršave stipendije (4.000 fr.) literaturu; jednom reči hteli su da izvuku maksimum iz svog bavljenja u Francuskoj.

Najzad, treća grupa, neznajući mnogo jezik, odmah je po svome dolasku zauzela defanzivni, pa čak u izvesnom smislu neprijateljski stav prema svemu onome što je bilo francusko. Oni su stvorili jugoslovensku oazu u Parizu, govorili isključivo svojim jezikom, ne družeći se sa Francuzima., upotrebljavajući svoje vreme van predavanja isključivo za sastajanje u udruženju, u kome su politički radili, pripremali priredbe, uvežbavali svoj hor itd. Za vreme rada naše delegacije na Konferenciji u Parizu oni su upotrebljavani kao „zaštitnici“ oko ambasade, kao i po gradu prilikom deplasmana naših visokih ličnosti itd., itd. Dakle, sve su poslove radili, samo nisu radili ono za šta su bili poslani, a to je da izuče jezik, da studiraju i da uzmu od Francuza sve ono što bi bilo korisno za njihovu zemlju. Naravno da se sve ovo osetilo na ispitima, na kojima je jedan dobar deo pao.

Ali sve ovo nije ono najvažnije. Najvažnije u celoj ovoj stvari je neprijateljski stav koga su studenti iz ove poslednje grupe zauzeli prema onoj desetorici drugova, koji su pravilno shvatili šta treba oni u Francuskoj da rade. Drugovi iz ove poslednje grupe (najbrojnije grupe) prebacivali su ovoj desetorici da su renegati, da su „dekadenti“, da se i suviše druže sa Francuzima itd, itd. Prilikom diskusija u udruženju po problemima iz domena umetnosti, književnosti, pozorišta itd. ova desetorica uvek su „nadvladavali“ ostale, ali redovno ovakve diskusije završavale su se izjavom drugova iz poslednje grupe: „vi nemate pravo da govorite, vi ste renegati“ ili „vi ste pljunuli na svoje partizovanje“, itd.

Blagodareći, međutim, ovoj desetorici drugova, napredni intelektualni krugovi Francuske upoznaju se sve više sa Novom Jugoslavijom. Poznati književnici i novinari, kao Aragon, Pierre Courtade, P. Herve itd. interesuju se za našu zemlju. Pozorišni ljudi kao Jean-Louis Barault (koji je najbolji glumac Francuske) interesuje se neobično za naša kulturna zbivanja.

A šta se međutim dešava?... dešava se to, da su ti drugovi usled nerazumevanja ostalih drugova potisnuti, izbačeni iz jugoslovenske sredine, a da pri tom ništa nisu učinili što bi izazvalo sumnju u njihovu isravnost.

Šta je Ambasada, upravo kulturni ataše, učinili da se ovakvo nezdravo stanje poboljša? Apsolutno ništa. Ambasador Ristić i ministar Jakšić su preuzzeti i nemaju vremena da paze šta se dešava kod naših studenata. Ali zato je tu kulturni ataše, koji ima za zadatak da se poveže sa francuskim naučnicima, profesorima i uopšte sa svim kulturnim, književnim i naučnim krugovima Francuske, da radi na izmeni misli između francuskog naroda i naroda Jugoslavije, na upoznavanju naših tekovina u Francuskoj. On ima zadatak da posreduje između Ambasade, upravo Ambasadora i gore pomenutih krugova. (Na pr. Jean-Louis Barault, koji je toliko puta deranžirao za naše studente i koji je apsolutno pridobijen za Novu Jugoslaviju nije ni jedanput pozvan na ručak ili bilo koji prijem u Ambasadu).

Kulturni ataše je morao da se poveže sa našim studentima, da utiče na harmoniju njihovih međusobnih odnosa, da ispravlja nepravilnosti, da savetuje, a ne da ih ostavi da se koprcaju kako znaju i umeju u jed-

nom velegradu kakav je Pariz u kome tolike opasnosti vrebaju naše studente. Poslednji kulturni ataše dolazi da ih obiđe samo jednom u mesec dana, neinteresujući se pri tom o njihovim teškoćama ili uspesima. On takođe ne uživa nikakav autoritet među njima – naprotiv.

Ako se ništa ne učini da se ovo stanje ne popravi u najskorije vreme, pretstoji opasnost:

1. da se najmnogobrojnija grupa vrati u zemlju, nenaučivši jezik i nezavršivši svoje studije. Ta grupa bi se vratila mrzeći nezasluženo francuski narod i nepostigavši ništa da do zbliženja dođe.

2. Da se druga grupa, ako drugovi iz prve grupe i dalje budu zauzimali isti stav, moralno utuče i izgubi veru. U tom slučaju postoji čak mogućnost da se oni definitivno izgube, što svakako nije ni cilj ni interes naše zemlje. Naprotiv, potrebno je sve učiniti i uticati na ove grupe da bi se ova netrpeljivost i nerazumevanje sprečilo.

U vezi svega do sada izloženog, potrebno je postaviti za kulturnog atašea pri Ambasadi FNRJ u Parizu jedno lice, koje bi i intelektualno i moralno i politički bilo sposobno da odgovoru zadacima koje ova veoma važna funkcija postavlja pred njim.

Beograd 4. januar 1947.

AJ;315-7-18

ЈУГОСЛОВЕНИ НА СТУДИЈАМА У ВЕЛИКОЈ БРИТАНИЈИ

258 БОГОЉУБ КРЕЉИШК, ПРОФЕСОР НА РАДУ ПРИ КРАЉЕВСКОЈ АМБАСАДИ У ЛОНДОНУ – ВЛАДИМИРУ РИБАРЖУ, ПОМОЋНИКУ МИНИСТРА ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА И ОТПРАВНИКУ ПОСЛОВА КРАЉЕВСКЕ АМБАСАДЕ У ЛОНДОНУ

GOSPODINU DR. VLADIMIRU RIBARŽU, POMOĆNIKU MINISTRA INOSTRANIH POSLOVA I
OTPRAVNIKU POSLOVA KRALJEVSKE AMBASADE U LONDONU,

Gospodine Ministre,

U vezi Vašeg usmenog naređenja čast mi je dostaviti Vam u prilogu prijave svih naših studenata i učenika, koji su do sada uživali državnu stipendiju ili pomoć za školovanje u Velikoj Britaniji:

Kao što se iz priloženog može videti:

1) Dušan Lovrić, student ekonomskih nauka, treba da završi svoje studije u junu o.g.- Imenovani je u stvari stipendista Britanskog saveta, a od naše Države uživa još i mesečnu pomoć od +5.0.0.- Istome je, prema načelnom rešenju Ministarskog saveta od 8 februara o.g., obezbeđena ova pomoć do kraja tekuće školske godine;

2) Slavko Grgić, student metalurgije, trebalo bi da završi takođe u junu o.g., ali kako se iz pisma g. Grgića od 7 o.m. vidi Imenovanome bi bila potrebna još dvomesečna praksa; - Prima mesečno +25-.

3) Stevan Petrović- Marković, student rudarstva, trebalo bi da završi svoje studije u julu o.g.- Za imenovanog je Prosvetni Inspektorat tražio objašnjene od Delegacije Ministarstva finansija, u vezi rešenja Ministarskog saveta br. 53 od 8 februara o.g.- Kopija akta se prilaže. Prima +15- mesečno

4) Viktor Najman, student brodogradnje, treba da završi studije u decembru o.g. ili junu 1946. (Prema njegovom pismu koje se prilaže, zavisi da li će se odobriti imenovanome skraćeni rok školovanja ili će morati pun rok da izdrži). Prima mesečno +22-.

5) Agnes Belina, studentkinja engleskog jezika trebala da, prema svojoj prijavi, da diplomira u junu iduće godine.- Prima +10- mesečno;

6) Marijana Andrec, studentkinja engleskog jezika, trebala bi prema svojoj prijavi, da diplomira tek u junu 1947. – Prima +10 mesečno;

7) Vera Slekloca, učenica gimnazije. Prema prijavi njena oca g. Vide Svekloce, poslužitelja Kraljevske ambasade, Veri bi trebalo još dve godine da završi školu koju sada posećuje; Prima pomoć od +1.16 mesečno;

8) Erik Bohmec, učenik gimnazije. Prema prijavi njegova oca Josipa Bohmeca, poslužitelja Kraljevske ambasade, Eriku bi trebalo još tri godine da završi školu koju sada pohađa. Prima +5- mesečno;

9) Marjan Miler, učenik gimnazije. Prema usmenom iskazu njegove majke g-de Nade Miler, imao bi da krene prvim transportom za Zemlju;

10) Rajko Miler, učenik gimnazije. Prema izjavi njegove majke, Marjanu bi trebalo još četiri godine da završi zavod u kome je sada.- G-da Miler je primala +14- mesečno za obojicu svojih sinova.

U vezi s napred izloženim; u vezi postojećeg propisa rešenja Ministarskog saveta br 53, tac a) i b) od 8 februara o.g.; i, ako se smatra da se školska godina završava mesecom junom- trebalo bi sledeće učiniti:

1) Obezbediti stipendiju g. Slavku Grgiću za juli i avgust o.g., ukoliko bi isti ostao na besplatnoj praksi za to vreme. Svega +50- za dva meseca;

2) Obezbediti pomoć g. Stevanu Petroviću za juli mesec o.g. Svega +15-

3) Obezbediti stipendiju g. Viktoru Najmanu, za sada do decembra meseca o.g. (Šest meseci po +22-). Svega +132;

Za ostale studente i učenike Prosvetni inspektorat će proveriti dužinu trajanja školovanja kao i uspeh u naukama za svakoga pojedinca i o istome će naknadno podneti izveštaj sa svojim mišljenjem.

U Londonu, 10 marta 1945

S poštovanjem

Profesor
Bogoljub Krejšik

AJ, 313-6-27

na radu pri Kraljevskoj ambasadi u Londonu.

ЈУГОСЛОВЕНИ НА СТУДИЈАМА У ИНОСТРАНСТВУ - ОСТАЛО

259 *МАРТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ* **– МУП-У СРБИЈЕ, БЕОГРАД**

MINISTARSTVO PROSVETE

FEDERATIVNE NARODNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE

Br. 68

3 januara 1946 god. Beograd

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA SRBIJE Odeljenje za pasoše

Beograd

U prilogu akta dostavljaju se spiskovi studenata kojima je ovo Ministarstvo izdalo saglasnost za studije u inostranstvu a molbom, da uz svako ime stavite, da li je dotični dobio pasoš ili nije.

Ovo nam je potrebno radi evidencije naših studenata u inostranstvu. Ako je izostalo neko ime molite se da ga vi unesete.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ,
Мартин Менцеј

ПРИЛОГ

SPISAK

STUDENATA KOJIMA JE IZDATA SAGLASNOST ZA STUDIJE U INOSTRANSTVU

ZA ČEHOSLOVAČKU	10 GLADOVIĆ Olga	19. LAZAREVIĆ Miroslav
1. ARNAUTOVIĆ Danica	11. STRUHAR Pavle	20. MEDOČ Božidar
2. BREZINŠČAK Bogumir	12. VIDA KOVIĆ Mirko	21. ČIHAK Ljubiša
3. ILIĆ DIMITRIJE	13. MARINČEK Zdenko	22. TRNKA Jaroslav
4. MILIVOJEVIĆ Slavoljub	14. KRUNIĆ Pavle	23. JANOVAC Živojin
5. SEKAČ Mirko	15. KONC- MLADENOVIĆ	24. JEZDIĆ Vojislav
6. LAZOVIĆ Dragiša	Kornel	25. MINIĆ Vladimir
7. LATINČIĆ Đorđe	16. TURČAN Miroslav	26. OBRADOVIĆ Aleksandar
8. ARNAUTOVIĆ Ilija	17. ŠUSTER Dalibor	27. ČANJI Suzana
9. GLADOVIĆ Aleksandar	18. KUKUČKA Stanislav	28. BAŠIČEVIĆ Mitar

29. AVRAMOV Lazar
30. SUBIĆ Vojislav
31. ABRAMOV Ljubomir
32. MLADENović Bratislav
33. TODORović Sima
34. KARAPANDŽIĆ Marija
35. TOMIĆ Danica
36. LAZIĆ Zora
37. BOĐANĐEV Milinka
38. PERIŠIĆ Milutin
39. PERIŠIĆ Radomir
40. ISAKOVIĆ Ivan
41. VELIMIROVIĆ Borislav
42. TOBDŽIĆ Leposlava
43. BOGDANOVIĆ Milovan
44. PANTELIĆ Gordana
45. BELOVIĆ Branko
46. ANTIĆ Nikola
47. ŽIVKOVIĆ-VELAŠEVIĆ Ksenija
48. TOMAŠEVIĆ Jelica
49. ILIJEVIĆ Mirjana
50. MOMIROV Mirjana
51. JUGOVIĆ Boško
52. BOŽINOVIĆ Miodrag
53. PANTOVIĆ Momčilo
54. BULETOVIĆ Vuko
55. GULIĆ Uroš
56. CVJETKOVIĆ Petar
57. POPOVICKI Vera
58. MARJANOVIĆ Aleksandar
59. TODORVIĆ Jelica
60. JESENSKI Olga
61. VIZI Samuel
62. KONDIĆ Vera
63. LUKAĆ Zdravko
64. MEMEDOVIĆ Momčilo
65. KOUBEK Boženka
66. LABAD Miroslav
67. POLIAK Andrija
68. SABO Pavle
69. PRIBIŠ Marija
70. RADAK Lazar
71. DERETIĆ Vojislav
72. RADETIĆ Dušan
73. POPOV Rahila
74. AJVAZ Branko
75. MARČOK Elena
76. VJERK Olga
77. VRŠKA Miroslav
78. DUKIĆ Mira
79. BIČANIĆ Momčilo
80. VERIGA Slobodan
81. HANAUSKA Borivoje
82. VASILJEVIĆ Mihajlo
83. ARNŠEK Alenka
84. LJUBIĆ Branko
85. BREBER Veljko
86. STOJILKOVIĆ Živko
87. BUGARSKI Svetozar
88. HOHNEC Miloš
89. PUCIHAR Frane
90. LOJK Branko
91. LUTMAN Irma
92. ČURKOVIĆ Erazmo
93. GEORGIJEVIĆ Aleksandar
94. JAKOB Ana
95. PALADIN Milan
96. KOROŠEC Majda
97. ČOP Marija
98. PETRIĆ Dušan
99. HOČEVAR Cvetana
100. FERJAN Jelena
101. MALIRŽ Viteslava
102. LUTMAN Irma
103. MAŠTROPOVIĆ Anka
104. MIJOVIĆ Miroslava
105. ČALIĆ Olga
106. RADAK Lazar
107. MARKOVIĆ Branislav
108. NIKULIĆ Nenad
109. GLUMAC Dušan
110. JOVANOVIĆ Sima
111. ĐUDEV Đura
112. ŠEKELJEVIĆ Rodoljub
113. GEORGIJEVIĆ Sofija
114. ANTONIJEVIĆ Dobrila
115. RAJKOVIĆ Miodrag
116. MARGAN Petar
117. PILIĆ Ljubomir
118. VLAHOVIĆ Josif
119. ČIRLIĆ Jovan
120. RADOSAVLJEVIĆ Marija
121. DUNEVIĆ Davorin
122. ŠUNJEVARIĆ Milorad
123. MATIĆ Budislav
124. ŠIBENIK Valentina
125. MILINKOVIĆ Milutin
126. STANČIĆ Jevrem
127. DEVEČERSKI Miloje
128. PARKER Slavko
129. TEODOROVIĆ Vladislav
130. JOVIČIĆ Slobodan
131. DIMITRIJEVIĆ Radenko
132. GABOR Ervin
133. KRISTIFOROVIĆ Jovan
134. BAJIĆ Desanka
135. BAJIĆ Marija
136. ŠARČEVIĆ Olga
137. TASIĆ Rodoljub
138. ĐAKOVIĆ Mina
139. BOUČEK Vojtjeh
140. SAVIĆ Milena
141. PAVLOVIĆ Milanka
142. JOCIĆ Mirjana
143. NIKOLIĆ Milica
144. TAUŠANOVIĆ Daroslava
145. DRAGOVIĆ Dušan
146. HADŽI-Popović Dušan
147. DUŠEVIĆ Dobrivoje
148. STOJILJKOVIĆ Živko
149. IŠVANESKI Milorad
150. BOŽIĆ Gradimir
151. TUMARA Slobodan
152. LIŠE Aleksandar
153. BALDOCKI Olga
154. LAČOK Pavel
155. PRIVIZER Jan
156. JOVANOVIĆ Zvonimir
157. ŠUSTER Miroslav
158. PILETIĆ Miroslav
159. JANKOVIĆ Živka
160. BOGOSAVLJEVIĆ Miroslava
161. KUBANJI Mirko
162. SINANOVIĆ A. Petar
163. STOKAN A.:Aco
164. PAVEC Vladimir

165. DOKMANOVIĆ
Vladimir	19. SIMONSKI Blagoje	23. SLAVNIĆ Emelijan
166. POPOVIĆ Stojanka	20. DAVIDOVSKI
V.Srebro	24. BANBOLOVA Jelena
167. RADOVANOVIĆ
Aleksandar	21. STANKOV Simonov
Metodije	25. VESELIĆ Marija
168. BOŽIĆ Miladin	22. ŽUKIĆ Nadežda	26. NEDELJKOVIĆ Boris
169. KANJO Jan	23. OGNJANOVIĆ Olga	27. DAVIDOVSKI Srebro
170. ČEŠLJAR Josif	24. KOZOBRAĐIĆ
Darinka	28. RATKOVIĆ Ratko
171. JOVIĆIĆ Joco	25. RADOJIĆIĆ Milojka	29. KRSTIĆ Mihailo
ZA ŠVAJCARSKU
172. DEČKO FRANC	26. PASTORINSKI
Đurdinka	1. JAMŠEK Janko
173. ZAKOTNIK Franc	27. DŽAMBAZOVSKI
Kliment	2. LUKANC Ivan
174. BOJSIĆ Zvonimir	28. CVETANOVIĆ
S.Milorad	3. OGORELC Ivan
175. MARGAD Petar	29. BORBOLOVA
D.Jelena	4. BERNET Marko
176. JEŠIĆ Ivanka	30. JOVANOVIĆ Vidosava
ZA FRANCUSKU	5. PANJAN Jurij
177. VULETIĆ Dakica		6. ŠILIH Božena
178. MITROVIĆ Živorad		7. SIRC Ljubo
179. MEŠTROVIĆ Dušan		8. VESELINOVIĆ
Magdalena
180. GRIVIČIĆ Barbara		9. MARINČEK Miloš
181. ČOROVIĆ Ljiljana
ZA BUGARSKU		10. SABLJAK Raul
ZA ITALIJU
1. KNJAZEVA Zinaida	1. PREPELUH Janez	1. RUNJAIĆ Vladimir
ZA S.A.D.
2. HADŽI Hristova Jelena	2. TRIFUNOVIĆ Jovan	1. MARGULIS Rajko
3. SAVIĆ Sava	3. LAZESKI Sofija	2. MARGULIS
Aleksandar
ZA AUSTRIJU
4. VLADIMIROVA
Hristonska Ljub.	4. VUČO Ivanka	1. ZURC Franc
5. ANTIČEVIĆ Milica	5. VUČO Mihailo	2. MAJER Ernest
6. CVETKOVIĆ Stanislav	6. SUPER Rudi	3. ZOREC Stanko
7. STEFANOV Dimitrov
Stefan	7. TIŠLER Janko	4. TOMŠIĆ Marjan
8. ĐORĐEVIĆ Jelena	8. PANČUR Antonija	5. KOLARIĆ Ćiril
9. MITIĆ Ljubinka	9. TRTNIK Olga	6. USAR Ferdo
10. ĐORĐEVIĆ Persida	10. GABERŠEK Viktor	7. HODOPIŠK Anton
ZA POLJSKU
11. CVETKOVIĆ Slavka	11. KILER Marko	1. PRELESNIK Alojz
12. JANEVSKI Kostiv
Risto	12. TERSE Dolores	2. BERGER Marijan
ZA RUMUNIJU
13. SIRMAJ Skalin
Andreja	13. AVRAMOVIĆ Jelena	1. CVIBAK Aleksandar
ZA BELGIJU
14. NAUMOVIĆ Dušan	14. JOVIĆ Marija	1. MITROVIĆ Branka
15. KUZMANOVSKI Kiril	15. STANKOVIĆ
Branislava	
16. STEFANOVSKI
Ljubčo	16. STANKOVIĆ Ljiljana	
17. PROTUGER Dimčo	17. DANOV Zlatinka	
18. ANGELOVSKI Bogoje
AJ, 313, 6-27	18. GRULOVIĆ Milan	
	19. SINGLER Jovanka	
	20. KANAČKI Smilja	
	21. KEMELJ Georgije	
	22. POPOVIĆ Simeon	

**260 МИТАР БАКИЋ, ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР ПРЕДСЕДНИШТВА МИНИСТАРСКОГ
САВЕТА ФНРЈ – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

ПРЕДСЕДНИШТВО
МИНИСТАРСКОГ САВЕТА
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр.К 267

1. II 1946. БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЈЕТЕ
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

Претсједништво Министарског савјета обавјештено је од Министарства финансија да у последње вријеме Министарство просвјете издаје многобројне дозволе нашим студентима за студирање у иностранству. Услијед великог броја издатих дозвола, ставка исплата издржавања нашим студентима на студијама у иностранству нагло се повећала и почела је да озбиљно терети наш биланс плаћања према односним земљама. Ако би се ова пракса још за извесно вријеме наставила, могла би наступити ситуација да се више не може одобрити слање наовца у иностранство ни студентима којима је већ издата дозвола за студирање у иностранству.

Д би се ово спријечило потребно је обратити више пажње приликом издавања одобрења за студије у иностранству и издати их само оним нашим студентима који у иностранству желе студирати оне научне групе за које не постоји могућност да се сада изучавају у земљи.

Смрт фашизму – Слобода народу !

Генерални секретар

Митар Бакић

AJ, 313-6-27

**261 Л. СОКОЛОВ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ТРГОВИНЕ И СНАБДЕВАЊА ФНРЈ –
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ТРГОВИНЕ И СНАБДЕВАЊА
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

IV 439

13. фебруар 1946 г.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

У вези акта тог министарства Бр. 1333 од 31. јануара 1946 године, а по питању издавања дозвола инжењерима технике или економије за стручно специјализирање или полагање доктората на универзитетима и високим школама у иностранству ово Министарство извештава Министарство просвете да по мишљењу Министарства трговине и снабдевања ФНРЈ у данашњем времену није целисходно дати такве дозволе генерално за све такве случајеве, али сматра да би било умесно да се сваки конкретан случај решава индивидуално. Уколико привредни или просветни интереси налажу да се таквој молби изађе у сусрет, таква би се дозвола у поједином случају могла издати.

Уколико су у питању економско-комерцијални стручњаци, ово Министарство држи да за сад, у интересу интензивног рада на обнови земље, не би било упутно да се истима издају дозволе за специјализацију и полагање доктората на страним универзитетима и високим школама, са изузетком асистената и доцената економско-комерцијалних високих школа.

С.Ф. – С.Н.

Помоћник Министра
трговине и снабдевања ФНРЈ
Л. Соколов

AJ- 313-5-25

262 НЕПОЗНАТИ АУТОР

БУГАРСКА

(Београд, 1949)

подаци о студентима

Реципрочни стипендисти били су:

562

1. Иванова Олга, ст. Медицине, II год. Ухапшена је у Бугарској и осуђена.
2. Цветковић Вукосава, ст. медицине, III год. Ухапшена је и осуђена.
3. Божиновски Александар, укинута му је одобрење за студије, изјаснио се за Резолуцију ИБ-
4. Чупоњи Елена, ст. Агрономије, IV семестар, укинута јој је одобрење, изјаснила се за Резолуцију ИБ.
5. Меселцић Здравка, укинута јој је одобрење изјаснила се за Резолуцију ИБ.
6. Софтић Јасминка, укинута јој је одобрење, изјаснила се за Резолуцију ИБ.
7. Томов Цена, био је стипендиста Комитета за научне установе, Универзитет и високе школе НР Србије, укинута му је одобрење за студије, изјаснио се за Резолуцију ИБ.

Примају нашу стипендију:

1. Теофиловски Чедомир, студент технике.
2. Ђордић Кризантема, студент технологије, IV семестар.

Студирају о свом трошку:

1. Димова Софија, зубарство, треба да дипломира.
2. Димитрова Благородна, студент технике III год.
3. Бомболова Елена, студент архитектуре, укинута јој одобрење 12. III 1948. год.
4. Џартовски Димитар, студент архитектуре, апсолвент.
5. Делчев Александар, ст. медицине, треба да дипломира.
6. Кочев Ставро, студ. економског факултета, II год. Родитељи му живе у Бугарској.
7. Аврамовић Моско, ст. Економског факултета, II год.
8. Лазаревић Георгије, студ. права I год, родитељи живе у Бугарској.
9. Марков Душан, студ. права I год. Родитељи живе у Бугарској.
10. Стефанов Стефан, студ. Економског факултета. Родитељи живе у Бугарској.
11. Рашковска Цвета. Родитељи живе у Бугарској.

Све наше студенте, изузимајући оне који су се изјаснили као непријатељи своје земље, позвали смо преко Амбасаде да се врате до краја школске године.

Поред ових обавестили смо Амбасаду да утиче да се врате на следеће студенте:

1. Делчев Асен, нема наше одобрење за студије.
2. Татарчев Благоје, нема наше одобрење за студије.
3. Њопкарова Нада, нема наше одобрење за студије.
4. Гајшак Зора, нема наше одобрење за студије.

Код нас је било 13 бугарских реципрочних студената, од којих су 8 студирали у Загребу, а 5 у Београду. Висина стипендије била је 2.500.- динара, 1. I 1949 год. повисили смо им стипендију на 3.000.- дин. месечно. Бугарски студенти напустили су нашу земљу у марту 1949 год., само је један остао у Загребу Димитар Петар, студент медицине.

Ово Министарство доделило је стипендију двојици бугарских емиграната који студирају у Загребу.

AJ 316-72

СТРАНИ ДРЖАВЉАНИ НА СТУДИРАЊУ У ФНРЈ

СТУДЕНТИ ИЗ АЛБАНИЈЕ

263 *МАРТИН МЕНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ДФЈ, БЕОГРАД*

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Пов. Бр. 823

17. новембра 1945 год. Београд

Предмет: Албански студенти на
Нашим универзитетима.

Веза Пов. Бр. 5601-Алб.15

И 5609 Алб. 15

МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

Због рата и оскудице универзитети у Југославији тако рећи нису радили или и ако су радили то је било у толикој мери да се скоро и не може узети у обзир. Тако су сада, поред студената који су се уписали пре рата, приспеле за упис још генерације нових студената. Због тога је врло велики прилив на нашим универзитетима. Кад се узме у обзир да су наши универзитети тешко оштећени од непријатеља и од бомбардовања тако да су многи кабинети потпуно упропашћени и многа учила уништена може се замислити с колико се тешкоћа изводи настава.

Ма да се Министарство просвете ДФЈ труди да расподели студенте по универзитетима колико толико ублажи те невоље ипак ће за ову школску годину остати приличан број студената – наших држављана који се неће моћи уписати на универзитет.

И поред тих тешкоћа ценећи пријатељске и сусетске односе народа наше државе и Албаније Министарство просвете ДФЈ одлучило је да за ову школску годину прими укупно до 50 студената из Албаније.

С обзиром да је Универзитет у Београду највише оштећен и могућност наставе смањен за њихово студирање долазе првенствено у обзир универзитети у Загребу и Љубљани.

Они студенти, Албанци, који су студирали на универзитетима у Италији могу да се упишу без икаквих сметњи. Факултетски савет тек пошто се упишу, одлучиће о признању положених испита на италијанским универзитетима. Вероватно ни око тога неће бити никаквих сметњи.

Сви наши факултети или већ раде или ће почети с радом од 1. децембра ове године и на свима се могу полагати испити.

Што се тиче стипендија Министарство просвете ДФЈ. И поред жеље да у том погледу изађе у сусрет засада нема никакве могућности. Са своје стране омогућиће да се албански студенти сместе у студентске домове и да се хране по студентским мензама по цени као за наше студенте.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Помоћник
Министра просвете ДФЈ
Мартин Манцеј

АЈ, 313-1-2

**264 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр.6971
30-XI- 1945 год.

МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

БЕОГРАД

Министарству просвете ДФЈ. Част је извести да ће за ову школску годину поделити 15 стипендија Албанским студентима то: пет за студије на Универзитету у Београду, пет за студије на Универзитету у Загребу и пет за студије на Универзитету у Љубљани.

За студије долазе у обзир све гране науке и уметности.

Моли се Министарство иностраних послова да даљи поступак.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

**265 ИВО ФРОЛ, СЕКРЕТАР КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ –
КОМИТЕТУ ЗА ФАКУЛТЕТЕ, ВИСОКЕ ШКОЛЕ И НАУЧНЕ УСТАНОВЕ ВЛАДЕ НР
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ, САРАЈЕВО**

КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ

ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Бр. 8699

8-X- 1947 год. БЕОГРАД

PREDMET: Upis albanskih studenata

КОМИТЕТУ ЗА ФАКУЛТЕТЕ, ВИСОКЕ ШКОЛЕ И НАУЧНЕ УСТАНОВЕ ВЛАДЕ БОСНЕ И
HERCEGOVINE

SARAJEVO

I – Prema izveštaju Albanskog poslanstva u Beogradu Albanska vlada upućuje ove godine kao svoje stipendiste na studije u našu zemlju 235 studenata.

Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ odredio je da na Univerzitetu – Medicinskom fakultetu u Sarajevu studira – od ovih studenata: 13.

Za sve studente treba obezbediti upis, stanovanje i hranu u studentskom domu, koje će plaćati kao naši studenti.

II – Isto tako, prema izveštaju Albanskog poslanstva, a na osnovu predloga naše Vlade, kao stipendisti pojedinih naših ustanova studiraće na našim fakultetima i visokim školama još 100 albanskih studenata.

Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ odredio je da na Medicinskom fakultetu u Sarajevu kao vaši stipendisti studiraju – od ovih studenata: 8.

Za ove studente treba obezbediti upis, stipendiju u iznosu od 2.500. – dinara mesečno i stan i hranu u studentskom domu koje će plaćati od svoje stipendije.

Poimenične spiskove ovih studenata dostavićemo čim ih primimo.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

СЕКРЕТАР КОМИТЕТА,

Ivo Frol

ПРИЛОГ 1

PREDMET: Upis albanskih studenata

КОМИТЕТУ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТ И ВИСОКЕ ШКОЛЕ ВЛАДЕ НР СРБИЈЕ
БЕОГРАД

I – Prema izveštaju Albanskog poslanstva u Beogradu Albanska vlada uputiće ove godine kao svoje stipendiste na studije u našu zemlju 235 studenata.

Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ odredio je da Univerzitet u Beogradu od ovih studenata studiraju ukupno:

1. Na Ekonomskom fakultetu..... 29
2. na Pravnom fakultetu..... 12
3. na Veterinarskom fakultetu..... 6
4. na Poljoprivredno-šumar.fak 22
5. na Filozofskom fakultetu 6
6. na Prirodno-matemat.fak 2

77

Za sve ove studente treba obezbediti upis, stanovanje i hranu u Studentskom domu, koje će plaćati kao i naši studenti.

II – Isto tako prema izveštaju Albanskog poslanstva, a na osnovu predloga naše Vlade, kao stipendisti pojedinih naših ustanova studiraće na našim fakultetima i visokim školama još 100 albanskih studenata.

Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ odredio je da na Univerzitetu u Beogradu kao stipendisti vašeg Komiteta od ovih studenata studiraju ukupno: 35 i to:

1. Na Ekonomskom fakultetu 11
2. na Pravnom fakultetu 6
3. na Filozofskom fakultetu 3
4. na Poljopriv. šum. fak 8
5. Veterinarskom fakultetu 1
6. na Prirodno-matemat.fak 6

35

Za ove studente treba obezbediti upis stipendiju u iznosu od 2.500. – dinara mesečno i stan i hranu u Studentskom domu, koju će plaćati od svoje stipendije.

Poimeničan spisak studenata dostavićemo vam ga čim ga primimo.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

SEKRETAR KOMITETA

Ivo Frol

ПРИЛОГ 2

Комитет за науку и културу
при Влади ФНРЈ Београд

[Бр. 8699, 8 XI 1947]

PREDMET:Upis albanskih studenata

MINISTARSTVU PROSVETE NR SLOVENIJE

LJUBLJANA

I – Prema izveštaju Albanskog poslanstva u Beogradu Albanska vlada uputiće ove godine ove godine kao svoje stipendiste na studije u našu zemlju 235 studenata.

Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ odredio je da Univezitetu i visokim školama u Ljubljani studiraju – od ovih studenata: 61 i to:

1. Na Tehničkom fakultetu 56
2. na Muzičkoj akademiji 5

61

Za ove studente treba obezbediti upis, stanovanje i hranu u studentiskim domovima, koje će platiti kao i naši studenti.

II – isto tako, prema izveštaju Albanskog polsanstva, a na osnovu predloga naše Vlade, kao stipendisti pojedinih naučnih ustanova studiraće na našim fakultetima i visokim školama još 100 albanskih studenata.

Komitet za škole i nauku Vlade FNRJ odredi je da na Univerzitetu i visokim školama u Ljubljani studiraju kao vaši stipendisti od – ovih studenata: 32 i to:

1. Na Tehničkom fakultetu 29
2. na Muzičkoj akademiji 3

32

Za ove studente treba obezbediti upis, stipendiju u iznosu od 2.500. – dinara mesečno i stan i hranu u studntskim domovima koje će plaćati od svoje stipendije.

Poimenične spiskove studenata dostavićemo čim ih primimo.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

SEKRETAR KOMITETA,

Ivan Frol

ПРИЛОГ 3

Комитет за науку и културу
при Влади ФНРЈ Београд
[Бр. 8699, 8 XI 1947]
PREDMET: Upis albanskih studenata

MINISTARSTVU PROSVETE NR HRVATSKE

ZAGREB

I – Prema izveštaju Albanskog poslanstva u Beogradu Albanska vlada uputiće ove godine kao svoje stipendiste na studije u našu zemlju 235 studenata.

Комитет за школе и науку Владе ФНРЈ одредио је да на Универзитету у Загребу студирају – од ових студената: 83 и то:

1. На Природно-математичк. факултету 24
 2. на Техничком факултету 50
 3. на Академији ликовних уметности 4
 4. на драмском студију (за глумце и позоришне режисере) 5
- 83

За све ове студенте треба обезбедити упис, становање и храну у студентским домовима, које ће плаћати као наши студенти.

II – Исто тако, према извештају Албанског посланства, а на основу предлога наше Владе, као stipendisti pojedinih naših ustanova studiraće na našim fakultetima i visokim školama još 100 albanskih studenata.

Комитет за школе и науку Владе ФНРЈ одреди је да на Универзитету и високим школама у Загребу као ваши stipendisti студирају – од ових студената - 25 и то:

1. На Природно-математ. факултету 3
 2. на Техничком факултету 16
 3. на драмском студију (за глумце и позоришне режисере) 3
 4. на Академији ликовних уметн 3
- 25

За ове студенте треба обезбедити упис, stipendiju u износу од 2.500. – динара месечно и стан и храну у студентским домовима које ће плаћати од своје stipendije.

Poimenične spiskove studenata dostavićemo čim ih primimo.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

SEKRETAR KOMITETA,

Ivan Frol

AJ, 315-6-15

**266 МИЛУТИН ИВАНУШИЋ, НАЧЕЛНИКУ КОМИТЕТА ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ
ФНРЈ – ФЕДЕРАЛНИМ ЈЕДИНИЦАМА ФНРЈ**

КОМИТЕТ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ

ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

Пов. Бр. IV -13

31- I- 1948 год.

ДОСТАВЉЕНО:

Свима републикама сем Црне Горе

ПРЕДМЕТ: Албански студенти – Упис.

Обавештени смо да факултети неће да упишу албанске студенте, који су ове школске године допутовали ради студија у нашу земљу као стипендисти републиканских комитета, односно министарства просвете и Албанске владе. Као разлог узима се да им нису легализована школска документа или да су каснили.

Морамо да схватимо велику потребу Албанске републике за кадровима и пређемо чак преко много оправданијих разлога.

Зато вас молимо да предузмете све мере да деканати условно упишу ове све студенте без обзира што су закаснили и што немају легализована документа да не би исти студенти изгубили по годину дана у студијама.

Већ су предузете мере да им се документа легализују, и поднеће их деканатима чим се легализација обави.

Упис ових студената треба спровести тако да обухвати зимски и летњи семестар ове школске године, што конкретно значи да им зимски семестар треба признати, те тако већ у јуну о. г. Стекну право да полажу испите.

Напомињемо да су ове школске године допутовали само студенти стипендисти, те се, према томе, ово односи на ове албанске студенте који се јаве за упис. Спискове истих студената послаћемо вам за који дан, па ћете онда – уколико већ не располажете сопственом евиденцијом о њима на основу наших писама којим смо вам их упућивали – добити евиденцију и спровести контролу.

Молимо вас да нас о извршењу наведеног обавестите што пре.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

ЗА СЕКРЕТАРА КОМИТЕТА
НАЧЕЛНИК,
Милутин Иванушић

AJ;315-6-15

**267 МИЛУТИН КОСТИЋ, УПРАВНИК ДОМА СТУДЕНАТА “ИВО ЛОЛА РИБАР”, БЕОГРАД
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

Prepis
DOM STUDENATA
BEOGRADSKOG UNIVERZITETA
„Ivo-Lola Ribar“
Pov. Br. 27
Beograd, 15. VII 1948 god.

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

БЕОГРАД

[...] 3. јула т.г. сазвали смо другове албанске студенте, с обзиром да су се počели преносити гласови у дому, да су другови Албанци počели скидати слике Маршала Тита. Њихов став и дискусији био је два дана неправилан, а у дискусији са нашим друговима студентима. Ми смо то дознали и сазвали смо све другове албанске студенте и разговарали са њима о гласовима који круже, да су скидали слике Маршала Тита. У самом почетку они су htjeli грубо да разговарају, али ми смо успjели тиho да разговарамo, апелујући на другарство које треба у разговору да буде. У току дискусије било је испада са њихове стране, а нарочито се истакao Ћоварф Бaнци, коoји је био груб говорећи да он може да ради и држи слику у свом стану које hoће и да нема нико у то да се меша. На крају ипак нико није признао да је скинуо слику Маршала Тита, већ да су то учинили наші студенти приликом одласка кући и да су их тамо понели. Међутим јасно се види, као н.пр. у соби бр.96 гдје су становала два наша студента и албански студент Ћутети Али, да је скинута слика Маршала Тита. На зиду биле су прилепљене и уоквирене папиром и слика Маршала Тита и слика Енвер Хоџе. Међутим по изласку наших студената, два дана касније, остала је само слика Енвер Хоџе, док је друга слика одлепљена.

Неправилан и груб став у дискусији имали су такође албански студенти и са нашим чиновницима у дому. Међу њима се истicali Кота Филип, Пренда Франц, а нарочито Селдија Нoц који је говорио да он не слуша никoга, ни Совeтски Савез.

Што се тиче њихових даљњих карактеристика, за то је најзгодније обратити се универзитету, односно факултету коме су припадали.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

Da je kopija verna originalu, tvrdi:
Za šefa personalnog otkseka,
Ruža Oljača
AJ;315-6-15

Upravnik
Milutin Kostić, s.r.

СТУДЕНТИ ИЗ БУГАРСКЕ

**268 ЗАМЕНИК НАЧЕЛНИКА ПОЛИТИЧКОГ ОДЕЉЕЊА У МИП-А, ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА
МИНИСТАРСТВО ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

РЕГ. ОТСЕК
Бр. 4449- Бу.13
29 avgust 1945 god.

БЕОГРАД

Predmet: Školovanje bugarskih studenata
Na našim univerzitetima.

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ.

БЕОГРАД

Ministarstvu inostranih poslova čast je izvestiti Ministarstvo prosvete DFJ., da je od našeg Poslanstva u Sofiji primilo pismo sledeće sadržine:

„Na nešem fakultetu u Beogradu i Zagrebu bilo je studenata Bugara, kako do 1941. tako i za vreme okupacije.

Pošto se ti studenti, kao i nekoji koji bi se sada upisali, interesuju da li će se i sada dopuštati da bugarski studenti na našim univerzitetima studiraju, Poslanstvo ima čast umoliti Ministarstvo za obaveštenje o gore izloženom radi postupaња.“ –

Uzimajući u obzir prijateljske odnose između Bugarske i naše zemlje, Ministarstvo inostranih poslova mišljenja je, da bi u načelu trebalo odobriti školovanje bugarskih državljana na našim univerzitetima. Ali, prilikom izdavanja pojedinačnih dozvola za studiranje na našim univerzitetima, trebalo bi uzeti u obzir kako se molioц ponašao за време rata i dali je за време rata, odnosno neprijateljske okupacije, bio upisan на nekim od naših, nemačkih, italijanskih или satelitskih univerziteta.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

Za NAČELNIKA POLITIČKOG ODEČJENJA
[потпис нечитак]

AJ;313-6-27

**269 ВЛАДИСЛАВ РИБНИКАР, МИНИСТАР ПРОСВЕТЕ ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ДФЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Br. 3662
8 septembra 1945 БЕОГРАД

Predmet: Školovanje bugarskih
Studenata на našim univerzitetima.

МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

БЕОГРАД

U vezi Vašeg akta Br. 4449-Bu 13 Ministarstvo prosvete DFJ ima čast da Vas izvesti о sledećem:

S obzirom на prijateljske i bratske odnose između Bugarske i naše zemlje, Ministarstvo prosvete DFJ odobrava studentima, bugarskim državljanima да studiraju на našim univerzitetima i visokim školama. Ali,

pošto su naši univerziteti i visoke škole od ratnog razaranja teško oštećene, naročito Univerzitet u Beogradu, primiče se ove godine minimalni broj.

U obzir dolaze samo zagrebački i eventualno ljubljanski univerzitet gde bi mogli bugarski studenti da studiraju.

Molite se da o ovome izvestite Bugarsko poslanstvo u Beogradu i naše u Sofiji.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

AJ, 313-6-27

Ministar prosvete DFJ,
Vladislav Ribnikar

ОСТАЛЕ ЗЕМЉЕ

270 ОКРАЈНИ НОО КОПАРСКИ ОКРАЈ – УПРАВИ УНИВЕРЗИТЕТА, БЕОГРАД

OKRAJNI NARODNO OSLOBODILNI ODBOR ZA KOPERSKI OKRAJ
COMITATO DISTRETTUALE DI LIBERAZIONE NAZIONALE
PER IL DISTRETTO DI CAPODISTRIA

Odsek: za prosvetu
Št. 3571

Predmet: Studije Italijana
na jugoslovnskim
univerzitetima

Koper dne 27. 12. 45.

Upravi univerziteta BEOGRAD

U našim Okružju nalazi se više italijanskih univerzitetskih studenata, koji su politički orijentisani za našu stvar, t.j. za Jugoslaviju i koji bi hteli da svrše svoje studije na našim univerzitetima. Jer je za našu politiku od velike važnosti da se Italijani vaspitavaju u našem duhu, molimo vas, da nam odmah odgovorite, ako bi bilo moguće postići da ovi studenti posećuju naše univerzitete.

S. F. S. N.

Referent za ital. Škole kod PNOO
[потпис нечитак]

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ФНРЈ
ОДЕЉЕЊУ ЗА ШКОЛСТВО
ОТСЕКУ ЗА ВИШУ НАСТАВУ –

БЕОГРАД

Молимо да Министарство изволи донети одлуку по предњем тражењу Отсека за просвету Окружног народно-ослободилачког одбора за Коперски округ.

Смрт фашизму – Слобода народу !

Ректор универзитета
Ст[еван]. Јаковљевић

У ОДГОВОРУ ПОМОЋНИКА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ СЕ КАЖЕ:

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Федеративне народне републике Југославије

Бр. 645

23 јануара 1946 године Београд

СРЕСКОМ НАРОДНОМ ОДБОРУ
ЗА КОПЕРСКИ СРЕЗ

КОПЕР

У вези вашег акта бр. 3571/45 који сте упутили Управи Универзитета у Београду, Министарство просвете ФНРЈ извештава да ОДОБРАВА италијанским студентима, који су политички оријентисани за нашу ствар, тј. За Југославију и који би хтели да сврше своје студије на нашим универзитетима, да могу студирати на универзитетима у нашој земљи.

Отсек за просвету вашег одбора саставиће списак таквих студената са назначењем факултета који желе да студирају и доставиће тај списак Министарству просвете ФНРЈ. Да би оно извршило распоред по појединим факултетима.

Смрт фашизму – Слобода народу !

За помоћника
Министра просвете
Влатка Бабић

AJ;313-6-27

271 РАЈКО ДОЛЕЧЕК, СТУДЕНТ ИЗ ПРАГА – МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД
MINISTARSTVU PROSVETE DFJ

БЕОГРАД

Molim Ministarstvo prosvete DFJ da mi odobri studiranje na Medicinskom fakultetu u Beogradu.

Čehoslovački sam podanik, rođen u Pragu 1. 6-1925 g. Od oca Inž. Josifa Dolečka (Čeha) i Milice rođ. Tadić (Srпкиnje).

Od svoje druge godine živim u Jugoslaviji, gde sam i sve potrebne škole za upis na fakultet svršio; te perfektно vladam srpskim jezikom.

Viši tečajni ispit svršio sam 1943/44 god. u V muškoj realnoj gimnaziji u Beogradu.

Stanujem kod roditelja koji će me izdržavati i tokom studija.

Obzirom na stipendije Čehoslovačke vlade, koje su dodeljene studentima iz Jugoslavije, molim da se prednjoj mojoj molbi izide u susret kao uzajamnoj zameni studenata.

19 novembra 1945 g.

Učtiv Rajko Doleček

BeogradVišegradska 16/II

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 6606
БЕОГРАД

Сагласност

Мин. просвете ДФЈ нема ништа против да Долечек Рајко, свршени матурант, чехословачки поданик, студира на једном од наших универзитета.

С. Ф. – С. Н.

Помоћник Министра просвете ДФЈ

AJ;313-6-27

Мартин Манцеј

272 МАРТИН МАНЦЕЈ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ФНРЈ
– МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ, БЕОГРАД

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Федеративне народне републике

Југославије

Пов. Бр. 974

25 децембра 1945 године Београд.

Предмет: долазак грчких студената

На наше универзитете

МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

БЕОГРАД

У вези вашег акта Пов.бр. 6905- Гр.13, Министарство просвете ФНРЈ. Моли да обавестите Генерални конзулат у Солуну, да не може да удовољи молбама грчких студената: ПАНАЈОТА ЈОНА МИХАЛИДИСА, КУТАКИДЕ НИКОЛЕ ХАРАЛАМПЕ и ЕФСТАСИЈА НИКОЛЕ КУАКИДЕ, пошто су наши ветеринарски и пољопривредни факултети преоптерећени бројем студената. Исто тако не би могло да обезбеди бесплатно становање и опскрбу у студентским домовима, који су такође до максимума попуњени нашим сиромашним студентима.

Смрт фашизму – Слобода народу.

Помоћник
Министра просвете
Менцеј Мартин

AJ, 313-1-2

273 ГУНАР СВАНС, СВРШЕНИ СТУДЕНТ СЛАВИСТИКЕ ИЗ ДАНСКЕ, СТИПЕНДИСТА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВЛАДЕ – СЕКРЕТАРУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВЛАДЕ У КОПЕНХАГЕНУ

Копенхаген 25-VI-1949

Друже секретару,

Потписани Гунар Сванс, је био стипендиста Комитета за културу и уметност при Влади ФНРЈ од октобра прошле године до јуна месеца о.г. У Београду где сам пратио предавања славистичког одељења на Филозофском факултету, стекао сам врло много корисних знања, написао сам свој дипломски рад и научио сам да ценим нову Југославију и њен херојски народ. Захваљујући бризи вашег Комитета положио сам пре три дана свој главни предмет унутар своје студије славистике на Копенхагенском универзитету. – српски језик и српску књижевност. Због тога осећам велику захвалност према Београдском универзитету и према Комитету који је имао све трошкове у вези са мојим боравком у Југославији. Овим желим према вама као секретару Комитета да изражавам сву своју захвалност.

Желео бих да други дански студенти би могли ићи у Југославију да студирају; у овој вези мислим наравно пре свега на наше слависте. Који у словенској земљи имају много више могућности да се упознају са словенском културом него овде у Западној Европи. Са ЧСР имамо уговор, тако што шаљемо два студента у Праг сваке године, и Чеси шаљу два своја студента у Данску на универзитете у Копенхагену и у Орхусу. Као слависта знам да има потребе и велико интересовање за такав уговор са Југославијом, и југословенски студенти би добили могућност да студирају такве струке овде, које су тако рећи данске специјалности, - мислим пре свега на нашу ветерину и неке гране технике (дизел моторе) – и које студенти из иностранства увек траже и хвале. Ако Комитет има интересовања за ове планове, ја ћу да стојим на расположењу овде у Копенхагену, и мој пријатељ Стеван Станић, Кр. Милутића 28, Бгд. III, ми је обећао да је спреман за сличан рад у Београду.

Организација слависта овде у Копенхагену – Кружок слависта – се стара да створи словенску библиотеку; у овом свом раду она има велику помоћ са стране словенских посланстава у Данској, која је снабдевају словенском научном литературом, белетристиком и часописима; имамо везу са свим словенским земљама осим са Бугарском и Југославијом, и претседник Кружиока слависта ме је молио да питам Комитет да ли он хоће да нам помогне. Интересујемо се нарочито за српску и хрватску белетристику – класичну и новију – и за два добра часописа књижевне и историско-политичке садржине.

Захваљујем још једаред на помоћи Комитета и чекам на саопштење са Мишљењем Комитета о наша два плана.³⁵

AJ;316-47

³⁵ Милена Николч, сличан допис као у Загребу напишите и за Комитет НР Србије. Унесите у списак студената. Копију писма данског студента и копију нашег одговора пошаљите преко [...] нашег посланства у Штокхолму на знање.

274 Ф. ДРЕНОВЕЦ, НАЧЕЛНИК ОДЕЉЕЊА ЗА НАУЧНЕ И КУЛТУРНЕ ВЕЗЕ СА ИНОСТРАНСТВОМ У МИП-А ФНРЈ – ГУНАРУ СВАНСУ ИЗ ДАНСКЕ, СВРШЕНОМ СТУДЕНТУ СЛАВИСТИКЕ СТИПЕНДИСТА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ВЛАДЕ У БЕОГРАДУ

11-VII [194]9

Поштовани господине,

Господин Иво Флор примио је Ваше цењено писмо од 25-VI- 1949 год. И захваљује Вам се на њему.

Имам част да Вас известим да је Ваш предлог о доласку двојице студената славистике на студије у нашу земљу у замену за двојицу наших студената, наше Министарство у целости прихватило. Ја Вам се за Вашу иницијативу много захваљујем

С наше стране предлажемо да Ваши студенти стигну већ у академској 1949/50 године. Даље предлажемо да један од Ваших студената студира у Загребу и други у Београду. Ми преузимамо све трошкове боравка у ФНРЈ и трошкове повратка. Молимо да нас известите о условима живота и студирања наших студената. Ствар је хитна обзиром на то да имамо до доласка Ваших студената и одласка наших само добра два месеца времена.

Исто тако ми је част известити Вас да смо са много пажње читали Ваше предлоге у погледу Кружока слависта и Ваше библиотеке. Ми ћемо Вашу библиотеку снабдевати редовито са троје наших културних часописа, са издањима наше модерне и класичне књижевности. Желимо само да нам пошаљете тачне адресе. Ако имате и друге предлоге у вези помоћи, молимо да нам их доставите.

Примите, господине Гунер, изразе нашег поштовања.

Начелник Одељења
За научне и културне везе
Са иностранством
Ф. Дреновец

AJ;316-47

275 АХМЕД БАДРУДИН БАХАР ИЗ ИНДИЈЕ

– Ј. Б. ТИТУ, ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ФНРЈ, БЕОГРАД

Badrudin Ahmed
C/o N. Ahmed Eng.
Rantu Roat
Randhi (Bahar, Indija)
15-4-49

Dragi druže Tito,

Vi ćete možda biti iznenađeni da Vam pišem pismo, ali ja osećam da ja moram da pišem. Ja imam da molim Vas nešto i očekujem da moja molba neće ostati uzaludna.

Ja sam položio upisane ispite na Patna univerzitea. Ja želi da upotpunim moje studije u studiranju zakona Vaše zemlje. Vi znate kada nekoga bije meler onda nema kraja tome. Ja nisam umilostivio sudbinu i nalazim se u položaju da ne mogu da završim – postignem moj cilj.

To će biti najveća ljubaznost ako Vi možete da mi pomognete u stvari moje molbe. Ja se nadam da ćete Vi biti dobri da podnesete troškove za moje studije tamo i za moj put takođe. Vi ćete biti ljubazni da pripremite potrebne stvari.

Zbog Vaše ljubaznosti u ovom delu ja ću ostati uvek u punoj zahvalnosti prema Vame. Ja se nadam da me nećete razočarati.

Molim za što skoriji odgovor.

Sa pozdravima punim poštovanja³⁶

AJ, 316-47

³⁶ Руком је дописано на маргини: другу Badryddinu. Ваш верни Badryddin Ahmed. Удовољити молби и позвати га. Сви трошкови наши.

276 КАБИНЕТ Ј. Б. ТИТА, ПРЕДСЕДНИКА МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ФНРЈ
– АХМЕРУ БАДРУДИНУ ИЗ ИНДИЈЕ

Господине.

Predsednik Vlade FNRJ Maršal Tito primio je Vaše pismo koje ste mu uputili i uvažio Vašu molbu. U njegovo ime obaveštavamo Vas da očekujemo vaš dolazak u Jugoslaviju, gde će te moći da nastavite vaše studije kao stipendista naše zemlje.

Novac za putne troškove do Begrada poslaće vam Ambasada FNRJ u Londonu.

Molim potvrdu prijema pisma.

Telegram za London poslat 28/V

AJ;316-47

277 САВЕТ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ВЛАДЕ ФНРЈ

(Београд, 1951)

STRANI STUDENTI STIPENDISTI SAVETA [ZA NAUKU I KULTURU] FNRJ

1. SANTERI ANKERI, finski državljанин, студира slavistiku na ljubljanskom univerzitetu. Primaće stipendiju od 6.000 din. Do 30. VI 1952.

2. SASUNIĆ Ljubenko, iz Bolivije. Studira ekonomski fakultet u Zagrebu. Upisao III semestar 1951/52. Stipendiju će primati do 30. VI 52.

3. RIBARIĆ Justin, italijanski državljанин. Rođen 8. X 1910 U Puli. Živi u Trstu. Adresa u Trstu: Via del Boscno 10. U Beogradu stanuje u domu „Ivo Lola Ribar“, soba br. 198. Stipendista je Saveta FNRJ od 1 januara 1951. Stipendiju će primati do 30. VI 1952. Studira slavistiku. Preporučilo ga Odeljenje za inostranstvo Osvobodilne fronte Slovenije.

4. PETERSEN CARSETN BRICK; danski državljанин, student prava Univerziteta u Kopenhagenu. Studira manjinsko pitanje u našoj zemlji. Stipendiju će primati do 31. I. 1952. Stanuje u domu „Ivo Lola Ribar“.

5. BUTTEL R JOSEF THOMAS, američki državljанин. Student Harvardskog univerziteta. Studira srpsko-hrvatski jezik i književnost. Stipendiju će primati do 30. VI 1952. Stanuje u domu „Ivo Lola Ribar“.

6. VISVANTAN ATULAMBALIM, stipendista na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Stipendiju će primati do 30. VI 1952. Stanuje u ulici Rade Končara 18.

II

Lica koja su tražila stipendiju kroz 1951.

1. YANG, kinez. Tražio nastavak studija na medicinskom fakultetu. Odlučeno da se odbije sa obrazloženjem da stipendiju dajemo samo za studij slavistike.

2. Dakker, stanovao kod Petrunića u Zagrebu. Odl. Jen.

3. IRVIN MAYERS, SAD. Odobrena mu stipendija. Nije se prijavio.

4. FRANOVICH George, California. Odobrena mu stipendija. Nije se prijavio.

5. ROBERTO ORLANDI iz Rima. 24. XI. 51 poslat mu telegram da ga možemo primiti iduće godine za ljetnji semestar.

III

METOD PO KOME RJEŠAVATI MOLBE:

1. Da obavezno pozna naš jezik

2. Da je politički orijentisan prema politici naše vlade

3. Dati prvenstvo studentima koji su učestvovali u radnim brigadama

IV

Smeštaj i ishrana: Studentski dom „Ivo Lola Ribar“, stipendija u iznosu od 6.000 din. Njihovo napredovanje na studiju imaće odgovarajući fakultet.

ZA SVE PROBLEME OKO NJIHOVOG BORAVKA U ZEMLJI POTREBNO OFORMITI JEDNU KOMISIJU KOJA BI O TOME VODILA BRIGU.

V. PREGLED STRANIH STUDENATA U ZEMLJI PREMA PODACIMA SA KOJIMA RASPOLAŽEMO

Na fakultetima univerziteta u Skolju: 37 stranih studenata većinom Bugarina i Albanaca. Iste ili izdržavaju roditelji ili primaju stipendiju.

Na Medicinskoj Visokoj školi u Ljubljani studira 10 stranih studenata iz Italije, Austrije, Poljske. Stipendisti su NR Slovenije ili studiraju na svoj trošak.

Na TVŠ u Ljubljani studira 30 stranih studenata, stipendista NR Makedonije i Slovenije.

U BiH ima 1 student strani državljanin, izdržava ga otac.

Na Medicinskoj Visokoj školi u Beogradu ima 6 stranih studenata.

AJ, 317-66-91

ИНСТИТУТИ И НАУЧНА ДРУШТВА

278 АЛЕКСАНДАР БЕЛИЋ, ПРЕДСЕДНИК САН-А – МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

Бр. 181

17 септембра 1945 год. Београд

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ,

Министарство просвете Ф.Д.Х.. обавестило је, актом Бр.10.740 од 1 септембра о.г. Српску академију наука о мишљењу Претседништва народне владе Ф.Д.Х. по коме би „најприродније било да Океанографским институтом у Сплиту руководи министарство обалног поморства, рибарства и локалног промета“. Три дана касније примила је Српска академија наука акт. Бр. 931 од 20 јула о.г., којим је Министарство обалног поморства, рибарства и локалног промета извештава, да је „преузело под привремену управу Океанографски институт, и то тако, да врши функције, које је досада према чл. 15 Правилника вршио одбор стручњака,, од шест чланова: по три из Српске академије наука, и Југословенске академије знаности и умјетности.

Српска академија наука је своје гледиште у питању Океанографског института изложила Министру просвете Србије у претставци Бр. 133 од 16 августа о.г. Оно је засновано на чињеницама да је, прво, Океанографски институт у Сплиту подигнут заједничким напорима и материјалним доприносима ове и Југословенске академије знаности и умјетности - за потребе целе државе; друго, да је Правилник о раду Океанографског института још увек на снази; треће, да је главни задатак института првенствено научно-истраживачки. Усто Српска академија наука сматра да би Институт и у оквиру постојећег Правилника и са ранијим руководилачким статусом, прилагођеним данашњим приликама, могао успешно остваривати и све практичне циљеве које би данашње потребе земље и њено послератно стање од њега захтевали.

Стога је Српска академија мишљења да би целисходно решење за ово питање било оно које је предложила у овој ранијој претставци, а које гласи:

„Да би Океанографски институт могао што пре отпочети рад и своме задатку могао што боље одговорити. Академија сматра да би и у будуће управу над институтом требало оставити Академијама, досадашњим руководиоцима институтом, - којима би се придружила и Академија наука у Љубљани. Но како Академија знаности и умјетности у Загребу још није почела да ради, то би, привремено, управу над Океанографским институтом могла преузети Српска академија наука у Београду и уједно предузети кораке да рад у институту што пре отпочне“.

Стога Вас, Господине Министре, молим да подејствујете код Савезничког Министарства просвете да се у том смислу донесе и коначна одлука по овом питању. За остварење ове одлуке повољна је

та околност, што ужу управу Океанографског института сачињавају: академик Ж. Ђорђевић, као претседник и претставник Српске академије наука, и академик Вале Воук, као секретар и претставник Југословенске академије знаности и умјетности. Но како је Вале Воук и дописник Српске академије наука, свој ужи одбор могао би се под тим условима одмах воспоставити и преузети управљање радом института.

Што се тиче буџетских средстава потребних за рад института, која је засад одобрило Министарство обалног поморства, риболова и локалног промета, природно је да та средства убудуће обезбеђује Савезна влада, у духу Правилника.

Скрећем Вам, Господине министре, пажњу и на то да је ова ствар доста хитна, јер Српска академија наука очекује - као што Вам је познато - да ће позвати совјетски стручњаци ускоро приспети. До тога времена требало би да питање статуса института буде дефинитивно уређено, како би се могли са њима водити пуноважни разговори о будућем уређењу и организацији заједничког рада у овом институту.

С. Ф. – С.Н. !

IV Бр. 3521
9 октобар 1945 год.
БЕОГРАД

Претседник
Српске академије наука
А[лександар] Белић
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ СРБИЈЕ
Одељење за науку, уметност и културу

МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ

БЕОГРАД

Доставља се предња преставка Српске Академије Наука са мишљењем да по овом питању треба прибавити мишљење Министарства просвете Хрватске, а до тога времена оставити Министарству просвете Хрватске да оно руководи пословима Океанографског института у Сплиту.

СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ !

8-X-1945 год.
Београд

За начелника Одељења
за
науку, уметност и културу
[потпис нечитак]

AJ;313-10-35

**279 ДР ГАБРИЈЕЛ ДИВЈАНОВИЋ, ШЕФ ОДСЕКА ЗА ВИСОКУ НАСТАВУ У НАУЧНОМ
ЗАВОДУ МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO PROSVJETE
Odsjek za visoku nastavu i znanstvene zavode.
Broj : 18499-VIII.1945.
Predmet: Oceanografski instituti u Splitu

MINISTARSTVU PROSVJETE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE

у Београду

U vezi Vašeg spisa broj 4858 od 2. oktobra 1945. izveštavamo Vas, da je Oceanografski institut u Splitu, odlukom Predsjedništva Narodne vlade FDH broj 3864/45 od 27. avgusta 1945 potpao pod rukovodstvo Ministarstva obalnog pomorstva, ribarstva i lokalnog prometa u Zagrebu.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu !

U Zagrebu, 11. listopada 1945.

Šef Odsjeka za visoku nastavu
i znanstvene zavode:
Dr. Gabrijel Divjanović

AJ;313-10-35

**280 В.Д. ПОМОЋНИК МИНИСТРА САОБРАЋАЈА ДФЈ
– МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ДФЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО САОБРАЋАЈА
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ГЛАВНА УПРАВА ПОМОРСТВА
Бр. 1651
24.X.1945 БЕОГРАД

MINISTARSTVO PROSVETE DFJ

BEOGRAD

Predmet: Oceanografski
Institut u Splitu

Oceanografski Institut u Splitu postoji već skoro 20 godina i srećom ostao je pošteđen od svih ratnih događaja. Sada taj institut nekako životari bez gospodara, a svojata ga Federalno Ministarstvo pomorstva, ribarstva i lokalnog saobraćaja.

Kada je pomenuti institut bio osnovan bio je stavljen u nadležnost Ministarstva prosvete, a nadzor nad istim vršile su Akademija nauka u Beogradu i Jugoslovenska akademija u Zagrebu.

U početku bio je postavljen kao direktor Instituta profesor dr. Broch- Hjarmer iz Danske a bila su mu dodeljena dva mlađa domaća profesora prirodnih znanosti. Dr.Broch ostao je na tom položaju kratko vreme, razlozi njegovog odlaska nisu poznati, ali je poznato, da je otišao nezadovoljan.

Kasnije ovom Institutu bili su dodeljeni drugi mlađi profesori prirodnih znanosti, ali do danas taj Institut nije zapravo dao ono što se očekivalo.

Pomorska uprava bila je među prvima koja je isticala potrebu osnivanja Oceanografskog instituta na našem primorju i u tu svrhu doprinela je svojevremeno 1,500.000 dinara. Tadašnju pomorsku upravu rukovodili su sledeći razlozi:

1/ Da se dođe do znanstveno utvrđenih principa i metoda za racionalno iskorišćavanje i unapređenje pomorskog ribarstva,

2/ da se prouči i ispita dejstvo morske vode na cementne sastavine u građenim obalama i

3/ dejstvo morske vode i stvaranje raznih parazita na podmorske delove brodova.

Bivša Direkcija pomorskog saobraćaja stavljala je u institutu više puta svoje brodove na raspolaganje i plaćala sve troškove putovanja za istraživanja razloga opadanja morske faune u Severnom i Južnom Jadranu, te je izlazila svakom prilikom u susret željama i potrebama Instituta.

Mišljenja smo, da Institut kao savezna ustanova mora opet potpasti pod savezne vlasti, a obzirom na glavne svrhe Instituta i njegov rad na moru, najbliža mu je grana državne uprave, Pomorska uprava, te bi taj Institut imao doći u nadležnost Ministarstva saobraćaja, i to tim više što opskrbu Instituta sa potrebnim sredstvima za rad na moru može danas da daje Uprava pomorstva.

Na osnovu izloženog moli se to Ministarstvo da ovo pitanje uzme u razmatranje i dostavi svoje mišljenje Glavnoj upravi pomorstva.

S.F. – S.N. !

V.d. Pomoćnika Ministra saobraćaja
Glavni upravnik,
[ПОТПИС НЕЧИТАК]

AJ;313-10-35

**281 НИКА МИЛИЋЕВИЋ, В.Д. НАЧЕЛНИКА ОДЕЉЕЊА ЗА НАУКУ И УМЕТНОСТ У
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ БИХ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ
НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
V Одјелјење за науку и умјетност

Број: 2385/47
4. фебруара 1947 год. Сарајево
Предмет: Подаци о научним
друштвима и часописима

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

У вези Вашег акта број 1096 од 14-II-1947 год. саопштавамо слиједеће:

- 1/. У Народној републици БиХ не постоји ни једно научно друштво које ради;
- 2/. На подручју НР БиХ није прије рата радило ни једно научно друштво;
- 3/. Од научних часописа једино Државни музеј у Сарајеву издаје годишње Гласник Државног музеја у двије свеске: за природне науке и за друштвене науке.

Смрт фашизму-Слобода народу!

В.д. начелника
За науку и умјетност,
Ника Милићевић

AJ, 316-115

**282 БОЖО СТОШИЋ, ШЕФ ОДСЕКА ЗА ВИСОКЕ ШКОЛЕ И НАУЧНЕ ЗАВОДЕ У
МИНИСТАРСТВУ ПРОСВЕТЕ ХРВАТСКЕ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA

MINISTARSTVO PROSVJETE

Odsjek za visoke škole

I znanstvene zavode.

Broj : 12977- IV-1947.

U Zagrebu 3. ožujka 1947.

Predmet : Naučna društva podaci.

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ

у Београду

У вези с вашим писмом број 1096 од 14. фебруара 1947. достављамо ниже податке о научним друштвима на подручју НР Хрватске:

Ad L. Popis naučnih društava:

a/ Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Zrinjski trg 11/I

b/ Pedagoško-književni zbor, Zagreb, Trg Maršala Tita br.5/I.

c/ Hrvatsko prirodoslovno društvo, Zagreb, Ilića 16.

d/ Farmaceutsko društvo Hrvatske, Zagreb, Masarikova 2.

e/ Hrvatsko šumarsko društvo, Zagreb, Vukotinovićeve ul. 2.

f/ Zbor liječnika Hrvatske, Zagreb,

g/ Hrvatsko društvo „Bihać“ за истраживање домаће повјести, Split,

h/ Numizmatičko društvo, Zagreb, Katarinin trg

j/ Hrvatska bogoslovska akademija Zagreb/ у обнови, поднјели нова правила 14.II.1947./

Ad 2. Glede toč.2. molimo, da se precizira domašaj izraza ranije: da li se tu misli razdoblje od početka znanstvenih organizacija kod Hrvata, dakle jedan historijski pregled, ili samo konačno stanje u bivšoj Jugoslaviji god 1940/41.

Ad 3. Nabrojena društva djeluju na području Narodne Republike Hrvatske, а prije rata djelovala su bez određenog teritorijalnog djelokruga. Nisu ni bila niti su sada у organizacionom odnosu s inozemstvom.

Ad.4. Naučni časopisi i periodika:

a/ „Pedagoški rad“, издаје Pedagoško-književni zbor у Zagrebu.

b/ Časopisi i periodika Hrvatskog prirodoslovnog društva у Zagrebu:

mjesečnik „Priroda“ zadnji broj je izašao za siječanj 1947. br.1. god.XXXIV. Nakladnik: Nakladni zavod Hrvatske u Zagrebu, Glasnik matematike, fizike i astronomije, izdaje Matematičko-fizička sekcija H.P.D. u zajednici s Astronomskom sekcijom u dvobrojima 2-3 arka,

Mala naučna knjižica „Prirode“ popularno-znanstvene rasprave za široke mase o zanimljivim pitanjima iz područja prirodnih nauka/do sada izašlo 16 svezaka/

Knjižica „Prirode“ izlazi povremeno u manjim svescima sa štivom iz prirodnih nauka, fizike i matematike/6 svezaka/

c/„Poljoprivredna znanstvena smotra“ godišnjak izašao jedan broj, uređuje dr. Mihovil Gračanin, sveučilišni profesor-nakladnik: Poljoprivredna naklada, izdavački zavod Zagreb, Štrosmajerov 12.

d/„Liječnički vjesnik“ organ Zbora liječnika Hrvatske u Zagrebu, broj 1.g.1946.

e/ „Medicinar“ organ Narodne studentske omladine medicinar/ djelomično naučni časopis, do sada izašlo dva broja/

f/„Šumarski vjesnik“ Zagreb, organ Hrvatskog šumarskog društva, uređuje redakcioni odbor/Zadnji broj 12. za 1946. god. Izašao/

g/ stručno-znanstveni „Šumarski list“/organ kao pod f/ uređuje ing. Zlatko Bunjevčević, mjesečnik,

h/ „Farmaceutski glasnik“ organ Farmaceutskog društva Hrvatske u Zagrebu, Masarikova 2 /uređuje mgr. Depeder, g.1946. 2 broja/

i/„Narodna prosvjeta“ organ Ministarstva prosvjete u Zagrebu izašao broj 12. za prosinac 1946. nakladnik: Školska i pedagoška izdana Nakladnog zavoda Hrvatske u Zagrebu,

j/ „Veterinarski arhiv“ organ Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, izdaje Zaklada Veterinarskog fakulteta, izlazi u dvobrojevima, tri dvobroja za 1946. god. su izašla, a druga tri dvobroja za istu godinu izlaze naskoro iz tiska,

k/„Stočarstvo“ mjesečnik ured. Dr. A.Ogrizek, izdaje od 1.I.1947. Poljoprivredni nakladni zavod Zagreb,

l/ Zbornik muzeja grada Koprivnice, izdaje Muzej grada Koprivnice, od kolovoza 1946. god. urednik dr. Leander Brozović“ u Zborniku surađuju naučnim prinosima: dr. Marko Kostrenčić, dr. Milovan Gavazzi, E. Laszowsky i K. Filić, ali sam časopis prema ostalom publiciranom gradivu nema naučni karakter/. Do sada izašla tri broja,

m/ „Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku“

organ Arheološkog muzeja u Splitu uređuje dr.Mihovil Abramić/prvi svezak nakon oslobođenja u tisku/

n/ mjesečnik „Pomorstvo“ izlazi kao organ Uprave pomorstva u Splitu od rujna 1946., uređuje Boško Ćuković/ ima djelomično naučan karakter

o/ Acta Botanica Universitatis Zagrabensis. Izdaje Botanički zavod Sveučilišta u Zagrebu /uređuje prof. Dr. Vale Vouk/ u pripremi sv. 12./ prvi nakon oslobođenja/.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Š e f

Odsjeka za visoke škole i

Znanstvene zavode:

Božo Stošić

AJ, 316-115

**283 СЕКРЕТАР КОМИТЕТА ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТ И ВИСОКЕ ШКОЛЕ
ВЛАДЕ СРБИЈЕ – КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА

КОМИТЕТ ЗА НАУЧНЕ УСТАНОВЕ, УНИВЕРЗИТЕТ

И ВИСОКЕ ШКОЛЕ ВЛАДЕ Н.Р.СРБИЈЕ

Бр.12607

10 XII 1947 г. БЕОГРАД

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

БЕОГРАД

У прilogу овог акта доставља се извештај о раду Научних друштава НР Србије.
Смрт фашизму – Слобода народу!

Секретар Комитета
[потпис нечитак]

ПРИЛОГ

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

БЕОГРАД

ПРЕДМЕТ: Извештај о раду
Научних друштава НР Србије

На територији НР Србије постоје десет научних друштава, и то: Српско лекарско, Хемиско, Географско, Биолошко, Историско, Економиста, Инжињера, архитекта и техничара, Правника, Друштво за рак и Апотекара. Има друштва која су постојала и пре рата, те су сада обновила рад с извесним допунама и изменама, а има и таквих која су новооснована.

1) СРПСКО ЛЕКАРСКО ДРУШТВО. Ово друштво је обновљено после ослобођења и данас је у пуној активности. Друштво има 1050 чланова, и картотеку својих чланова. Састанци пленума се одржавају сваког петка. Има 9 секција: фтизиолошка, педијатриска, радиолошка, дерматолошка, социјалног осигурања, хигијене, кардиолошка, стоматолошка и фискултуре. Стручни састанци секција су 1-2 пута месечно. У Унутрашњости има 30 подружница и све су активне.

У циљу научно стручног уздицања и популаризације науке Друштво се служи публикацијама и предавањима. Друштво издаје часопис „Српски архив целокупног лекарства“. Издало је две монографије „Наше прво искуство са пеницилином“ и „О ткивној терапији по методи проф. Филатова“, „Библиографију српске медицинске радиности од 1857-1918“ и „Библиографију Српског архива од 1918-1941 године“.

Сарађује на научно стручном пољу с медицинским секцијама иностраних земаља. Пуковник Данковски и п.пуковник Гуцевич из СССР одржали су предавања „О крпељском пролетње-летњем енцефалиту“ и „О Кала-азару“, француж, проф. Бенар је дао приказ „О Кушинговој болести“ и седам чешких лекара су посетили Друштво и одржали предавања.

Друштво има своју читаоницу са 114 нових и 811 старих књига, 9 домаћих, 28 руских, 1 бугарски, 1 чешки, 7 француских, 10 енглеских, и 2 немачка часописа. Има и путујуће читаонице.

Имају своје просторије, техничко особље и материјално могу да подмире све своје потребе, ма да наглашавају да су у пасиви при издавању својих библиографија.

2) СРПСКО ХЕМИСКО ДРУШТВО. Ово Друштво је обновљено после ослобођења и има свој одређени правац рада. Друштво има 75 чланова, али још нема картотеку својих чланова.

Састанци друштва се одржавају када се појави неки оригиналан рад. Обично то је сваког понедеоника после првог. Имају секције и рад се развија по секцијама.

У циљу научно стручног уздицања и популаризације науке Друштво се служи публикацијама и предавањима. Публикације Друштва су „Гласник српског хемиског друштва“ који излази тромесечно, а у плану су и две монографије које ће третирати наше хемиске и техничке проблеме. Гласник даје оригиналне радове и реферате о најновијим проналасцима хемије. На стручним састанцима Друштва износе се оригинални радови и реферати о новим научним открићима из области хемије.

Друштво сарађује на научно стручном пољу са хемиским секцијама из иностранства. Тако се врши размена Друштвених публикација са СССР, Бугарском, Пољском, Чехословачком, Аргентиним, Јапаном, Индијом, САД, Енглеском, Швајцарском, Француском, Данском, Финском и Холандијом. Чех, др Милош Спаленка је посетио Друштво и одржао предавање „Примена палеографије у хемији“. У оквиру јубиларне прославе Друштво ће позвати стране стручњаке који ће одржати предавање и курсе.

Подружнице у унутрашњости још нису основане, предузете су потребне мере у том правцу. Тежи се да се привуку сви хемиски стручњаци и наставници хемије. Где буде најмање три члана основаће се подружница.

Како Друштво наилазило на потешкоће око штампања својих публикација то ће од сад штампати своје публикације у издавачком предузећу НР Србије „Научна књига“.

3) ГЕОГРАФСКО ДРУШТВО. Ма да је Географско друштво основано 1910 године и по ослобођењу обновљено, оно не даје пример планског и организованог рада. Добија се утисак да и уколико се урадило то су више самостални радови чланова, независно од Друштва. Изгледа да је то стара нетрпељивост професора географије која се још провлачи кроз њихов рад.

Друштво има 70 чланова а нема картотеку чланова. Стручни састанци се одржавају прве суботе у месецу. Основани су отсеци за морфологију, физику, географију, крш и наставни /за средње школе/. У Новом Саду има 30 чланова и тамо ће се основати прва подружница. Поведена је акција и по осталим местима Србије за упис у чланство, нарочито се тежи да се привуку сви наставници географије и где буде макар три члана основаће се подружница.

Часопис Друштва „Гласник географског друштва“ је у штампи. Кредит за издавање часописа је дао Комитет у суми од 50.000 динара и први број часописа треба да изађе у јануару 1948 године. Предвиђене су и публикације где ће се популаризирати географска наука. Одржана су неколика предавања у циљу популаризације географске науке: „Културна географија СССР, О Словенији, О спољној Монголији, Привреда Србије, О Црној Гори. Тако исто Друштво је организовало курс од 10 предавања на Коларчевом универзитету.

Било је предавања у оквиру сарадње са страним стручњацима. Члан Географског института у Москви је одржао предавање: „Географија у петогодишњем плану СССР“ и доцент Московског универзитета је говорио „О социјалној географији“. Французи, Пјер Жорж и проф. Шолеј су такође посетили Друштво и одржали предавања. Пјер Жорж је дао чланак „О социјалној географији“ за часопис „Гласник“. Друштво је покренуло питање Конгреса словенских географа који треба ускоро да се одржи у СССР.

Питање просторија, техничког особља и материјално питање су такође важни проблеми за активизирање рада Друштва.

4) БИОЛОШКО ДРУШТВО. После ослобођења Биолошко друштво је реорганизовано и отпочело свој рад на новој основи. Данас Друштво има 185 чланова. Мада је Друштво обновљено маја 1947 године, оно је са радом отпочело тек по завршетку школског одмора. У оквиру Друштва је одржан један врло леп шири састанак на коме је био изложен читав низ оригиналних радова. Секције још нису формиране, али је као први задатак постављено стварање Наставне секције.

Комитет је дао кредит од 100.000 динара за издавање часописа „Гласник“. Први број треба да изађе у фебруару месецу 1948 године. Управа Друштва руководи прикупљањем материјала.

Подружнице у унутрашњости још нису основане јер Централа друштва још није ојачала.

Друштво има у плану да изradio Биолошку карту која ће бити од велике користи наставницима биологије за њихове научне екскурзије.

Друштво нема своје просторије ни техничко особље. Стварање картотеке Друштва, превеођење из стране литературе, одговарање на акта, све су то проблеми који се не могу решити без техничког особља.

5) ИСТОРИСКО ДРУШТВО. Ово је новоосновано Друштво. Отпочело је са уписом чланова и досада је уписано 60 чланова. Акција за упис у чланство се наставља и у месту где буде најмање три члана основаће се подружница. Секције нису формиране. Друштво још нема својих публикација, предузете су потребне мере у том правцу.

6) ДРУШТВО ЕКОНОМИСТА. Ово Друштво је основано одмах по ослобођењу. Извршен је упис чланова. Тако да Друштво има сада 1210 чланова. Активност Друштва се данас огледа у организацији курсева. Одржавају се курсеви: књиговодства и једнообразног књиговодства, дактилографије, стенографије и руског језика.

Има и сарадње и са иностранством. Петко Кун, члан Централног комитета, проф. Софиског универзитета, одржао је у Друштву два предавања: „О индустријализацији и електрификацији“ и „О реорганизацији бугарске спољне трговине“.

У 1945 години Друштво је било врло активно, а касније је његов рад замро. На позив Комитета заказана је за 21 децембар Скупштина, да се поставе нови задаци и да се оживи рад.

7) ДРУШТВО ПРАВНИКА. Постоји Друштво правника ФНРЈ, а за оснивање подружнице за Србију створен је Иницијативни одбор и у најкраћем року треба да се изврши избор Управе и да се почне са радом.

8) ДРУШТВО АПОТЕКАРА. Оно је основано по ослобођењу. Данас има 566 чланова. Састанке одржава два пута месечно. На тим састанцима се третирају стручни и научни проблеми. Друштво има комисије које се брину за потребе Друштва. Подружнице има у Новом Саду, Крагујевцу, Нишу, а стално се ради на стварању нових подружница.

Покренуто је питање издавања популарно-научног периодичног часописа. Одржана су 7 стручно-популарна предавања. Друштво је приступило формирању своје библиотеке.

Сеобом Друштва у Вука Караџића бр.7, јавиле су се велике незгоде по питању просторије. Одељење у коме се сада Друштво налази никако не може да одговори његовим потребама.

9) ДРУШТВО ЗА РАК. Ма да је после ослобођења ово Друштво регистровано као самостално, оно се третира као секција Српског лекарског друштва. Оно се бави изучавањем и сузбијањем рака, подиже стручни ниво лекара по питањима тумора помоћу својих стручних седница. Припрема материјал за популаризацију науке о раку и нада се да ће још са више успеха уз припомоћ народних власти и антифашистичких организација помоћи нашем народу у борби противу једног од најопаснијих зала човечанства.

10) ДРУШТВО ТЕХНИЧАРА, АРХИТЕКТА И ИНЖИЊЕРА, НР СРБИЈЕ. Рад овог Друштва се развија по задацима постављеним од Савезног друштва. У већим местима оно има подружнице са секцијама, а у мањим местима само подружнице. Друштво има 1758 чланова: инжињера 1242, техничара 516, инжињера који живе у Београду 990, а техничара који живе у Београду 307.

Састанци Пленума се одржавају према потреби, а Извршни одбор се састаје сваке недеље. Друштво развија постављене задатке према својим специфичним условима. Дешава се да се више губе у техничким стварима, тако да се не постижу потпуно постављени задаци. Учиниће се све да се те незгоде отклоне.

Друштво узима учешће у Савезним издањима: Техника, Саобраћај, Рударство, Наше грађевинарство, Архитектура. Преводи се са руског језика у оквиру часописа. Сарађују у библиотеци Рад, и у часописима организације „Техника и спорт“.

У оквиру сарадње са секцијама из иностранства три Чеха су одржала предавање из сектора грађевинарства, архитектуре и урбанизма.

Одржавају се масовна предавања и приређене су три изложбе са низом предавања.

Проблеми који отежавају рад Друштва: просторије, техничко особље и материјално питање.

Како је рад појединих друштава отежан због недостатка просторија и техничког особља, што је првенствено случај ГЕОГРАФСКОГ, ИСТОРИСКОГ и БИОЛОШКОГ друштва, то ће Комитет учинити све да се за њихове потребе ослободи просторије у Академији наука.

По питању техничког особља друштва ће из редова својих чланова пронаћи једног професора средње школе, посредоваће код Министарства просвете да се ослободи једног дела посла, тако да би по подне могао да обавља послове друштва. За остварење тога задатка Комитет ће дати своју подршку.

За решавање материјалних проблема друштва препоручиће им се организовање курсева и предавања из којих би друштва могла извући материјалне користи, као што је урадило Друштва економиста.

Да би се олакшало стварање картотеке свих чланова друштва Комитет је направио нацрт картона за картотеку и дао да се штампају 8000 картона. Тај ће посао бити обављен до краја овог месеца. Надамо се да ћемо на тај начин ускоро имати картотеку чланова свих научних друштава.

Можемо констатовати да сва научна друштва нису одговорила задацима која су поставили својим правилима. Још су увек под старим навикама да раде у оквиру универзитета и нису се навикли да се осамостале и крену у ширину.

Већина делују не као научна већ као стручна друштва, на пример: Српско лекарско, апотекарско и др.

Затражен је план рада за 1948 годину и треба да буде достављен до 15 децембра. Тај потез је знатно оживео рад друштва.

Приступило се обнављању нових друштава, и то: Библиотекара и библиографа, Геолога и Математичара. Оснивачка скупштина Друштва библиотекара и библиографа заказана је за 14 децембар 1947 године, а за друштва Геолога и Математичара извршене су припреме за Оснивачку скупштину која ће бити у току овог месеца.

Смрт фашизму - Слобода народу!

AJ;316-115

**284 ДР БЛАГОЈЕ КОВАЧЕВИЋ, ПРЕДСЕДНИК ДРУШТВА ЛЕКАРА БИХ
– КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ, БЕОГРАД**

ДРУШТВО ЛЕКАРА Н.Р. БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
Сарајево, 25.IX.1948 год. САРАЈЕВО

КОМИТЕТУ ЗА ШКОЛЕ И НАУКУ ПРИ ВЛАДИ ФНРЈ

БЕОГРАД

У вези акта Наслова Бр. 8263/48 од 6.VIII. о.г. извештава се следеће:

Љекари који живе и раде у Сарајеву покренули су акцију за оснивање нашег друштва у другој половини 1945 године. Тој се акцији одазвао велики број љекара те је при крају 1945 године основано „Друштво љекара Босне и Херцеговине“.

С обзиром на ниску здравствену свијест широких маса, а мали број љекара то је нужно да ово љекара што имамо буде што способније и стручно и политички за рад у широким народним масама. У вези са тиме ми смо и поставили циљ друштва. Циљ друштва је стручно и идејно-политичко уздизање љекара, те теоретска и практична помоћ истима на терену.

На оснивачкој скупштини донијели смо Правила друштва љекара Босне и Херцеговине која су одмах одобрена од Министарства унутрашњих послова Босне и Херцеговине.

Друштво сада има 280 чланова на терену наше Републике.

Ради третирања свакодневних проблема и лакшег састајања већег броја љекара друштво има своје пододборе у Бања Луци, Бихаћу, Тузли, Мостару и Зеници. Повремено тамо одлазе и љекари из Сарајева те одржавају разна стручна предавања.

У самом Сарајеву сваких 15 дана одржавају се састанци чланова друштва на којима се држе разна предавања те приказују и тумаче разни медицински случајеви. Ова предавања обично држе љекари наставници на Медицинском факултету.

Друштво издаје свој часопис „Медицински архив“ од почетка 1947 године. Часопис излази четири пута годишње, а третира стручне ствари из медицине. До сада је часопис излазио редовно.

Моли се Наслов да предњи извјештај прими на знање.

Смрт фашизму – Слобода народу!

AJ;316-115

Претсједник,
Др. Благоје Ковачевић

**285 БЛАЖО САВИЋЕВИЋ, ПОМОЋНИК МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ ЦРНЕ ГОРЕ
– МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ ФНРЈ, БЕОГРАД**

НАРОДНА РЕПУБЛИКА ЦРНА ГОРА

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Одељење VI

Бр. 26560

Цетиње, 6.XII.1949 год.

ПРЕДМЕТ: Обавјештење по питању рада
научних друштава

МИНИСТАРСТВУ ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ
ВЛАДЕ ФНРЈ

БЕОГРАД

У вези вашег акта бр.20374/49 год., који се односио на припреме за савјетовање о раду научних друштава, достављамо следеће обавјештење:

Друштво љекара НРЦР - Цетиње:

1. Друштво је основано августа 1947 године са сједиштем у Цетињу;
2. Друштво има двије подружнице – Титоград и Котор;
3. Идејно-политички рад у самом Друштву, с обзиром да је Друштво врло младо и да је требало да савлада у првом реду питање организације и администрације самог Друштва, није нарочито обрађивано. Да би се овај пропуст убудуће отклонио, одлучено је на последњој годишњој скупштини, одржаној септембра 1949 год. да се ове радне године одржи један циклус предавања идејно-политичког карактера;

4. Друштво није било у могућности да издаје свој стручни часопис, већ су чланови овог Друштва објављивали своје радове у стручним листовима других република наше државе;

5. Рад овог Друштва по стручним питањима одвијаће се до краја ове године углавном према темама, које се Савез љекарских друштава одредио на свом пленарном састанку, одржаном 25 и 26 септембра 1949 године у Охриду. Теме су следеће: „Питање радне способности“, „Трауматизми и паразитарна (цревна) обољења“.

Поред ових тема које улазе у обзир за такмичење свих љекарских друштава ФНРЈ, обрађиваће се и друге стручне теме, а нарочито оне које директно тангирају проблеме патологије разних обољења у нашој Републици. До краја ове године одржаће се сједница Друштва и у подружницама 10 стручних састанака;

6. Друштво се налази у врло тешкој материјалној ситуацији, јер годишњи члански улог од 120 динара који плаћају редовни чланови овог Друштва углавном се троши на администрацију. На хитност материјалне помоћи Друштво указује из разлога што ће се у септембру 1950 године одржати Савезни конгрес љекара у Будви.

Материјална помоћ потребна им је исто тако у циљу набавке стручних књига и часописа, како из земље тако и из иностранства, а такође и за набавку инвентара и других потреба.

Удружење правника НРЦГ – Титоград:

Оснивачка скупштина Удружења одржана је у Титограду 25 септембра 1949 године. У току децембра вршиће се припреме за упис чланова са територије НРЦГ.

Тако исто предвиђа се одржавање једног састанка Управног одбора у току децембра на којем ће се поставити питање могућности покретања једног правног часописа. Како се излагање часописа предвиђа у 1950 го., то сматрамо да ће им за то, као и за друге потребе требати помоћ од најмање 200.000 динара.

Напомињемо да им је Министарство финансија, за трошкове оснивачке скупштине, одобрило суму од 50.000 дин.

Историско друштво НР Црне Горе – Цетиње

Историско друштво основано је у октобру 1947 године. На својој првој скупштини Друштво је одлучило да покрене свој орган „Историске записе“. „Записи“ су почели излазити 1 јануара 1948 године. Овај часопис излази редовно – двомјесечно на по 112 страница. „Историски записи“ су у идејном погледу доста добри. Питању идејности посветиће се још већа пажња, јер ће се убудуће о сваком чланку, спремношћом за „Записе“, продискутовати са свим члановима редакције, гдје ће бити и по неколика друга ван редакције.

Историско друштво нема другог издавачког плана осим издавање „Историских записа“, јер је то пренијело на Институт за проучавање црногорског народа.

У финансијском погледу Историско друштво стоји добро и не треба му више средстава за уређење свога органа. Оно ће моћи до почетка 1950 године подмиривати све своје трошкове претплатом коју добија на „Историске записе“. Досада је добијало обимну помоћ од Претсједиштва Владе НР Црне Горе.

Годишња скупштина Историског друштва одржана је у августу о.г. У идућој, 1950 години Скупштина ће се такође одржати у августу мјесецу. Закључке са овогодишње Скупштине Друштва је штампало у двоброју „Историских записа“ за август – октобар 1949 год.

Друштво инжењера и техничара НР Црне Горе - Титоград

Друштво је основано у Цетињу 1946 године. Досадашњи рад овог Друштва није задовољавао услед немарности једног дијела чланова Управног одбора и пленума.

Друштво до сада није имало подружнице и секције. Велики број инжењера и техничара није још учлањен. Исто тако ни чланарина није уредно наплаћивана.

Да би се побољшао рад овог Друштва предвиђено је извршење следећих задатака до краја ове године:

1. Извршиће се измјена неких чланова Управног одбора и Пленума;
2. Формираће се подружнице у свим среским мјестима и у Голубовцима (селу које припада Срезу титоградском);
3. Формираће се четири стручне секције и то: грађевинско – архитектонска у Титограду, Електро – машинска у Титограду, агрономска у Титограду, хидротехничка у Титограду. Поред оснивања наведених секција, извршиће се реорганизација Шумске секције у Титограду и Геодетске секције у Никшићу;
4. Преко подружница и секција уписаће се у Друштво сви инжењери и техничари и издати им се чланске карте за ову годину;
5. Извршиће се наплата дужне чланарине за ову годину од раније чланова Друштва.
6. Успоставиће се најтјешња веза са подружницама и секцијама дати им се упутство за рад;
7. постараће се за проналажење просторија и набавку најнужнијег инвентара;
8. Подружнице и секције израдиће план рада за први квартал 1950 годину;
9. Израдиће се буџет Друштва за 1950 годину.

Друштво има приходе од чланарине и уписнине чланова, те финансијски стоји врло слабо. Како нема потребне просторије за рад требаће им помоћ за подизање зграде од 300.000 динара.

О сазиву годишње скупштине овог Друштва и дневном реду на истој бићете благовремено обавијештени.

С. Ф. - С. Н.

AJ;316-116

ПОМОЋНИК
Блажо Савићевић

**286 РОДОЉУБ ЧОЛAKOVIЋ, МИНИСТАР ЗА НАУКУ И КУЛТУРУ У ВЛАДИ ФНРЈ
– САВЕТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВО И ИЗГРАДЊУ НАРОДНЕ ВЛАСТИ
ВЛАДЕ ФНРЈ, БЕОГРАД**

SAVET ZA NAUKU I KULTURU
VLADE FNRJ

SAVETU ZA ZAKONODAVSTVO I IZGRADNJU
NARODNE VLASTI VLADE FNRJ

Beograd

U našoj zemlji postoji danas oko 600 instituta, zavoda i drugih ustanova (kao akademija nauka, pojedinih fakulteta i pojedinih organa državne uprave) koje se koja se tretiraju kao naučno-istraživačke ustanove. Do danas međutim nema zakonskih propisa kojima bi se regulisala pitanja u vezi sa naučno-istraživačkim ustanovama.

Znatan broj tih ustanova postoji samo formalno, jer nemaju potrebne uslove za svoj rad: potrebni kadar, opremu, prostorije i dr. Nije usamljen slučaj da se navodi kao naučni institut ustanova u kojoj sedi samo jedan naučni radnik. Često na fakultetima jedan te isti naučni radnik stoji na čelu dva, tri pa i više instituta ili laboratorija. Instituti u pravilu oskudevaju u opremi i gotovo je svi traže. Ta su traženja u nesrazmeri i sa našim mogućnostima, a često i sa stvarnim potrebama, jer svaki institut traži kompletnu opremu za istraživački rad iz naučne oblasti kojom bi hteo da se bavi. Među institutima nena potrebne saradnje i dešava se da pojedine naučno-istraživačke ustanove ne koriste rezultate do kojih su došle njima srodne naučno-istraživačke ustanove, a često se i dve ili tri bave istim problemom i neznajući za to. Isto tako saradnja sa privredom i angažovanje na rešavanju pojedinih naučnih problema važnih za našu izgradnju nije dovoljno organizovana. Pojedini istaknuti naučni radnici zaduženi su takvim zadacima i rade na njima, ali zato ima i priličan broj naučno-istraživačkih ustanova i naučnih radnika koji bi mogli i hteli da rade na takvim za našu privredu važnim problemima, a ne koriste se.

Te druge i negativne strane u vezi rada nižih naučno-istraživačkih ustanova proizilazi velikim delom iz toga što nema nikakvog organa za koordinaciju naučno-istraživačkog rada, a i zbog toga što nema zakonskih propisa kojima bi se osnovna pitanja u vezi naučno-istraživačkih ustanova regulisala.

Iz tih razloga smatram da je potrebno doneti priloženu uredbu kojom bi se pomenuta i neka druga pitanja uredila.

Najvažnija pitanja koja bi se uredbom o naučno-istraživačkim ustanovama regulisala jesu:

1. Pitanje što se ima smatrati naučno-istraživačkom ustanovom. Postoji dosta olako davanje naziva instituta i uopšte naziva naučno-istraživačke ustanove, a time i svih prednosti za ustanovu i njene službenike koji iz toga proizilaze. Da bi stvarno samo ustanovama koje se bave naučno-istraživačkim radom dodeljivao taj naziv i davale odgovarajuće prednosti i povlastice, uredba određuje koje se ustanove imaju smatrati naučno-istraživačkim.

2. Pitanje osnivanja i ukidanja, odnosno spajanja već postojećih naučno-istraživačkih ustanova. Dosađa su neke naučno-istraživačke ustanove osnivane uredbom Vlade, neke rešenjem višeg rukovodstva, a niz njih osnovano je bez ikakvog pravnog akta. Pri tome često nije vođeno računa o mogućnostima i uslovima za rad naučno-istraživačke ustanove koja je osnivana, a ponekad ni o tome da li je osnivanje neophodno, jer se dešavalo da su osnivane takve naučno-istraživačke ustanove čije bi zadatke mogla da rešava jedna od već postojećih naučno-istraživačkih ustanova. Radi ovoga Uredbom se predviđaju:

- a. organi nadležni za osnivanje naučno-istraživačkih ustanova,
- b. mogućnost ukidanja, odnosno spajanja već postojećih naučno-istraživačkih ustanova.

3. Pitanje koordinacije rada naučno-istraživačkih ustanova, njihove međusobne saradnje i njihove saradnje sa privrednim organima. Da bi se uspostavila potrebna koordinacija i saradnja, uredba predviđa:

- a. obavezno uspostavljanje kontakta i saradnje između srodnih naučno-istraživačkih ustanova u zemlji,
- b. saradnju naučno-istraživačkih ustanova sa privredom i drugim organima državne uprave na rešavanju naučnih problema važnih za izgradnju zemlje.

c. formiranje tela za koordinaciju kako rada naučno-istraživačkih ustanova među sobom, tako i za njihovu koordinaciju sa privrednim i drugim organima državne uprave. Ta tela se mogu formirati pri Akademskom savetu FNRJ i akademijama nauka ili pri republičkim ministarstvima za nauku i kulturu. U njih bi ušli

prvenstveno pretstavници akademija nauka, a zatim pojedini stručnjaci u privredi i pojedini pretstavници organa državne uprave. Tim telima bi naučno-istraživačke ustanove bile dužne da dostavljaju svoje programe rada, a ona bi kao savetodavni organi mogla uticati da se rad naučno-istraživačkih ustanova što bolje koordinira i uopšte organizira.

Uredbom o naučno-istraživačkim ustanovama reguliše se pored ovih osnovnih pitanja još i niz drugih. Iz tih razloga smatram da je donošenjem ove uredbe potrebno i korisno kako za razvitak naučno-istraživačkog rada posebno, tako i za izgradnju naše zemlje uopšte.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU !

AJ;317-65-90

MINISTAR
Rodoljub Čolaković, s.r.

**287 АЛЕКСАНДАР БЕЛИЋ, ПРЕДСЕДНИК САН-А –ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАРСКОГ
САВЕТА ФНРЈ МАРШАЛУ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ, БЕОГРАД**

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
Београд, 18-IX-1948

ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ФНРЈ
МАРШАЛУ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ДРУГУ ЈОСИПУ БРОЗУ- ТИТУ

БЕОГРАД

Нама чини особито задовољство, друже Маршале, да Вам упутимо ову изјаву Српске академије наука која је донесена 18 ов.мес. на ванредној Скупштини Академије.

Нама је особито мило што Вам можемо рећи да је ова изјава донесена једногласно, са потпуним слагањем свих чланова Академије, како академика тако и дописника.

Примите, друже Маршале, и овом приликом уверење о нашем дубоком поштовању.

СЕКРЕТАР

Српске Академије наука
Др Петар С. Јовановић

ПРЕДСЕДНИК
Српске Академије наука
Александар Белић

ПРИЛОГ:

На ванредној скупштини Српске академије наука, одржаној 18 ов. мес. , међу другим одлукама једногласно је донесена и ова изјава.

Од познате резолуције Информационог бироа Комунистичких партија, месеца јуна о.г., осули су се напади – са најразличитијих страна – на нашу земљу и наше народе, чиме се очигледно наноси велика штета угледу, миру и напретку Југославији. Српска академија наука, која целим радом и животом својим припада нашим народима, не може се о то оглушити, као што то нису могли учинити ни многобројни јавни зборови људи свих наших крајева, ни исто тако многобројне корпорације наше земље, научне, просветне, културне и пословне, чији протести, којима се Српска академија наука придружује, свакодневно долазе са свих страна свих наших република.

Академија се користи овом првом Скупштином својом од поменутог времена да нарочито истакне, пре свега, да је од свог преобразовања ишла одано и свесрдно са нашом народном влашћу; да је та Власт под руководством Комунистичке партије, на челу са другом Маршалом Титом, неуморно радила на подизању културе и науке у земљи, као неопходног услова за социјалистичку изградњу земље, помажући најобилније, и морално и материјално, све наше научне установе, а међу њима и Српску академију наука.

Српска академија наука тврди да се нигде у нашој земљи, и ни у којој прилици од државних руководиоца није занемаривао, а још мање омаловажавао, велики значај најужег пријатељства и најприсније сарадње са Совјетским Савезом, чију је помоћ и чије је жртве за наше ослобођење наша Власт увек истицала са највећом љубављу и захвалношћу.

Српска академија наука је, за све време од ослобођења била сталан учесник и сведок огромних напора наше Народне власти да пронађе најбољи начин да се наши народи изведу на пут социјалистичког рада и социјалистичког васпитања, што је с успехом и постигла.

Наша Народна власт старала се и настоји и сада да у све односе са суседним пријатељским земљама народне демократије унесе елементе братске сарадње и самопрегоревања, без обзира на материјалне и друге жртве које се због тога морају подносити. То наилази на пуно разумевање наших народа.

Свесна свега тога, Српска академија наука, којој је борба за истину и правду основ постојања, - исто као и Југословенска академија знаности и умјетности у Загребу и Словеначка академија знаности у Љубљани – изјављује своју пуну оданост Народној власти и њеним руководиоцима за њихово старање око културног подизања наших народа и за њихове напоре око социјалистичке изградње земље. Она је уверена да ће заслуге народне власти у том правцу превагнати над свим клеветам и неистинама које се шире о нашој земљи и нашим руководиоцима, а које су толико штетне по јачање антиимперијалистичких снага у свету, чији су осведочени и одани саборци наши народи.

Исто тако Академија са жаљењем гледа како се занемарују без потребе и лако руше већ стечене пријатељске везе са земљама народних демократија од стране њихових руководилаца. Међутим она је уверена да ће Југословенски народи, под руководством комунистичке партије, на челу са данашњим Централним комитетом и маршалом Титом, - изграђивањем социјализма у нашој земљи допринети да се те везе само успоставе него и оснаже.

Музеј историје Југославије, Архив „Ј.Б. Тита“, КМЈ- II- 4-а/27

288 ДР АНДРИЈА ШТАМПАР, ПРЕДСЕДНИК ЈАЗУ-И - ПРЕДСЕДНИКУ МИНИСТАРСКОГ САВЕТА ФНРЈ, МАРШАЛУ ЈОСИПУ БРОЗУ ТИТУ, БЕОГРАД

Zagreb, 22.XI. 1949.

Druže Maršale,

Početkom srpnja prošle godine (1948), odmah po objavljenju rezolucije Kom. Inform. biroa, sazvala je Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti izvanrednu skupštinu, da Vam, kao svom počasnom članu, kao sekretaru KPJ i kao predsjedniku Ministarskog savjeta FNRJ izrazi svoje puno priznanje što ste „kao organizator narodne pobjede zamisao jugoslavenskog narodnog i političkog oslobođenja pretvorili u djelo“.

U ono vrijeme nitko (pa ni naša Akademija) nije mogao vjerovati da će svih šest zemalja istočnog bloka sa Sovjetskim Savezom na čelu nastaviti svojim otvorenim neprijateljstvom protiv KPJ i protivu Vas kao njenog sekretara i protivu Vlade FNRJ, i da će produžiti sa kampanjom, koja poriče sve rezultate Narodno oslobodilačke borbe i revolucije, i sve naše krvave napore u izgradnji socijalizma. Međutim, u razmaku od ovih petnaest mjeseci, ta je hajka protiv naše zemlje, naših naroda i Vas lično, poprimila takve razmjere, da nas danas ne optužuju samo zato da smo napustili principe marksizma i lenjinizma, nego da smo kao strani agenti i špijuni izdali zajedničku stvar i svoju vlastitu zemlju. Otkazivanjem ugovora o prijateljstvu, prekidanjem trgovačkih ugovora, veza i odnosa, pograničnim incidentima i okupljanjem vojnih snaga na našim granicama, sprečavanjem sudjelovanja naših predstavnika na međunarodnim sastancima, inscenacijom veleizdajničkih procesa, nanošenjem materijalne štete u raznim vidovima, tehničkim sabotazama, smrtnim osudama i kleветničkom kampanjom koja je sve više u porastu, poduzima se danas sve da se ugled naše zemlje i Vas, druže Maršale, kao njenog ministra predjednika, diskredituje, da s zemlja zavali u građanski rat i u političku katastrofu, koja bi po svojim posljedicama mogla doći ponovo razdvajanjem naših naroda, na ruševinama naše spaljene i porobljene kuće, koju smo jedva očuvali i od propasti spasili u posljednjem svjetskom ratu.

Prisustvujući ovoj nečuvenoj kampanji, koja se vrši protivu Vas, našeg počasnog člana, koji je izabran slobodnim i dubokim uvjerenjem, da smo Vam odali počast koju ste kao političar i organizator naše socijalističke pobjede u punoj mjeri zaslužili, Jugoslavenska akademija ne može ostati pasivna. Slušajući objede koje se protivu Vas iznose svakodnevno i koje Vam osporavaju svaki pozitivan udio u našoj političkoj revoluciji, u Narodno oslobodilačkoj borbi i u izgradnji jugoslavenskog socijalizma, Jugoslavenska akademija ne može da ne progovori u interesu historijske istine i jednostavnog morala po kakvom „treba da se ravijaju odnosi pojedinaca i jednako kao i odnosi između političkih partija, država i naroda.

Mi smo se sastali na skupnome sastanku, da se zapitamo da li je naše državno rukovodstvo odstupilo od one programske linije na kojoj je povelu naše narode u borbu prije devet godina i da li je zanemarilo ili izdalo bilo koji od onih principa zbog kojih je primilo ovu historijsku bitku, kojoj smo svi i sudionici i vjerodostojni svjedoci. Na temelju referata i govora održanih na sastanku Jugoslavenske akademije mi Vas, druže Maršale, pozdravljamo drugarski i molimo Vas da uzmete na znanje, da se Jugoslavenska akademija danas upravo kao i prije dvije godine ponosi što ste izabrani njenim prvim počasnim članom, pošto je uvjerena, da ni jedan od argumenata, na temelju kojih Vam je Akademija priznala historijske zasluge prije dvije godine, nije izgubio na snazi.

Između mnogobrojnih i raznovrsnih kleveta Vas optužuju danas i zbog nacionalizma. Pitamo se: braniti svoje vlastite narodne interese po jednostavnom principu marksističkoga morala i prava i rješavati svoju vlastitu političku problematiku po tom načelu, da li to znači biti nacionalista?

Govoreći o Vašoj politici prije dvije godine, prilikom izbora za počasnog člana Akademije i prije godinu dana povodom donošenja rezolucije Kom.inform-biroa, mi smo naročito naglasili zasluge Komunističke Partije Jugoslavije i Vaše oko stvaranja političkog i kulturnog ujedinjenja južnoslovenskih naroda, a naročito pak naroda hrvatskog, koji je prvi puta u svojoj historiji povukao svoje granice između Soče i Istre, Zadra i Dunava.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti pozvana je da govori o tim pitanjima kao historijski svjedok, jer se ona punih osamdeset godina borila da dokaže zapadno-evropskom, nažalost, potrebno je da se kaže i socijalističkom svijetu, da mi ne spadamo među narode koje je historija osudila na smrt. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti branila je tezu, da se rađanje južnoslovenske obnovljene i preporođene narodne svijesti u devetnaestome stoljeću ne podudara sa pojmom sveslovenske kontrarevolucije i da južnoslovenski narodi ni pod Portom ni pod Mlecima ni pod Budimom i Bečom nijesu nikada bili nosioci tiranije i terora, kao što je to o nama govorila inostrana imperijalistička propaganda.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti štampala je u svojim izdanjima hiljade stranica historijskih dokumenata iz kojih slijedi, da su se južnoslovenski narodi više od petnaest stoljeća borili protiv tiranije, nasilja, terora i tuđinske okupacije i da se u tim kulturno-historijskim, književnim, umjetničkim i političkim elementima nalaze nepregledni nizovi dokaza o visokim stvaralačkim sposobnostima, intelektualnim i moralnim vrijednostima južnoslovenskih naroda. Čitav aktivitet naše Akademije nije bio drugo nego odbrana od onog zlokobnog proročanstva, da smo osuđeni na smrt po historiji, kao i plaidoyer za južnoslovensku osnovnu misao, da mi nijesmo zaostala agrarna masa, koja se ne umije civilizovati, već da smo okupirani po jačim i brutalnim snagama, koje nam u svome vlastitom feudalnom i klasnom interesu nijesu dopustile da prestanemo biti zaostalom agrarnom masom. Političko kulturna aktivnost Jugoslavenske akademije bila je decenijama trajno usmjerena, da smanji zapadno evropske, nama isto tako trajno nesklone, idealističke i reakcionarne predrasude o „konstantnoj kontrarevolucionarnoj, agrarno-nomadskoj zaostalosti naših naroda“ i da dokaže, da se nikada nijesmo dali žrtvovati ni jednoj inostranoj formuli, koja nas je htjela izbrisati iz sistema tako zvanih za civilizaciju „potrebnih naroda“, samo zato, da nas podjarmi definitivno.

Kada je bila riječ o Vašem izboru za počasnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti mi smo, druže Maršale, procijenili Vaše zasluge kao „historijski neprolazne“ upravo iz vlastite političke južnoslovenske i balkanske perspektive, jer ste Vi u južnoslovenskoj historiji zaista „među prvima, koji su naše narode oslobodili i ujedinili i jer ste ostvarili politički onaj plan, za koji su kod nas ginula pokoljenja“. Pred čitavim svijetom Vi ste dokazali, da su južnoslovenski narodi nosioci visokocivilizovane političke svijesti i Vi ste na čelu KPJ svojom borbom protivu tiranije našli put iz posljednje tragične kulturne i političke krize, koja se javila kao preživjeli odraz vjekovnog porobljenja i razdvojenja. Socijalističkom ekonomskom politikom ubrzane industrijalizacije naše zemlje Vi ste pokrenuli seljačke narode iz privredne i agrarne zaostalosti i Vašom dalekovidnom političkom metodom Vi ste se kao sekretar KPJ potvrdili kao politički rukovodilac, koji je sve koefficiente neuspjeha umio da svede na takav minimum te se južnoslovenska politička federacija pojavila kao rezultat u trenutku kada je ostvarenje te i takve koncepcije izgledalo gotovo nemoguće. Danas sve Vam to poriču upravo oni faktori za koje ste Vi zajedno sa KPJ i s našim narodima doprinijeli najveće i najsamozatajnije žrtve na crti internacionalističke, socijalističke, da upravo lenjinističke solidarnosti.

Ova kampanja u štampi, na procesima, na međunarodnim sastancima, u radio propagandi, ova strastvena negacija svega što predstavlja vaše životno djelo nije, nažalost, nego samo parafraza onih mnogobrojnih negacija oko nas, koje traju već je stoljećima. Sprovedena u drugom vremenskom trenutku i drugim sredstvima, nošena drugim socijalnim i kulturnim komponentama ova negacija, kakva se javlja sa strane slaven-skih zemalja Češke, Slovačke, Poljske i Bugarske na čelu sa SSSR, zatim sa strane Rumunije, Mađarske i Albanije samo je jedan od onih žalosnih simptoma na koje ste Vi ukazali već prije godinu dana, kada ste na kongresu KPJ progovorili o očitim znacima duboke moralne i ideološke krize u međunarodnim omjerima.

Nitko ne može da nas uvjeri, da Vi niste izvršili golem i pošten politički posao.

Iz sloma versajske, reakcionarne, rojalističke Jugoslavije Vi ste naše narode izveli na put socijalizma. Iz političkog bunila jedne polukolonijalne zemlje, iz zbrke megalomalnje i provincijalnih šovinizama Vi ste stvorili sve preduslove da se prevlada naša stoljetna podvojenost i da se ujedine sve pozitivne snage do pune uzajamnosti južnoslovenskih interesa. Vi ste na federativnoj bazi otvorili južnoslovenskim narodima mogućnost do punog razvoja najšire, demokratske, masovne samouprave. Slijepim antagonizmima, raspirivanjem nepismenim i nekulturnim šovinizmom u prkosa Vi ste se na djelu razračunali s našim srednjim vjekom i s našom građanskom kapitalističkom gramzivošću, sa rznovrsnim vojničkim oligarhijama i kriminalnim poslovima danas, izgrađujući socijalizam, Vi zajedno sa nama možete mirne savjesti da se zapitate, da li međunarodni odnosi imaju regulisati po Marksovoj tezi iz inauguralne adrese I. Internacionalne da „osnovnim zakonima u međunarodnim odnosima treba da se proglase jednostavni principi morala i prava“ ilipo makijavelističkom principu da svrha posvećuje sredstvo.

Što je istina ako nije to, da se u našoj zemlji izgrađuje socijalizam?

Djelujući lenjinistički po principu da „proletariat treba da u okviru teze o samoodređenju naroda do odcjepljenja vodi računa u prvome redu o svom vlastitom samoodređenju“ (t.j. o samoodređenju proleterijata kao takvog), Vi ste, druže Tito, kao proleter i u ime južnoslovenskog proleterijata odbranili naše narodno pravo samoodređenja oružjem u ruci i to u ratu neravnopravnom, sa milijun i sedamstotina tisuća žrtava za stvar pravednu i socijalističku. Vi ste poslije četirigodišnje revolucionarne borbe sproveli u djelo samoodređenje južnoslovenskog proleterijata tako, da ste KPJ toj jedinjoj našoj proleterској političkoј partiji poslije njene dvadeseti pet godišnje, ustrajne i krvave borbe osigurali vlast na socijalističkoj osnovi i da ste narodne mase naših naroda organizovali u moćnu cjelinu pod moćstvom KPJ kao avangarde proleterijata. Uprvao taj oblik proleter-ske narodne vlasti postao je pod vodstvom KPJ novom varijantom suvremene južnoslovenske socijalističke revolucije jeste onaj istorijski fait-accompli, koji je ostvaren protivu volje zapadnih sila isto tako kao i protiv volje svih reakcionarnih snaga u zemlji samoj.

Poricati ta fakta bilo bi nerazumno, a to je upravo ono što se danas u velike tjera u ime Kom.informiza, kako se propagandistički zaključci donose na temelju očitih neistina. U ovoj teškoj situaciji, uprkos svemu, ističu se tri osnovne teze koje KPJ pod Vašim vodstvom provodi u djelo i to:

Prva, preovladavanje južnoslovenskih nacionalnih antagonizama do političke i kulturne uzajamnosti i bratstva i jedinstva u federalnoj zajednici, i

Druga, prevladavanje agrarne zaostalosti ubrzanom industrijalizacijom i

Treća, revolucionarna izmjena ekonomske strukture i klasnosvjesna izgradnja političke i kulturne svijesti proleterijata, agrarnih masa i svih slojeva inteligencije, do osnove spoznaje, koja je zagarantovana Ustavom, da je minulo vrijeme eksploatacije i da je osnovni princip ove ekonomski demokratske politike borba za povišenje standarda.

Da je tome doista tako to može da posvjedoči naša Akademija iz svog svakodnevnog iskustva. Već u prvim danima njene poslijeratne obnove Vi ste, druže Maršale, odlučili da joj se pruži maksimalna materijalna i moralna pomoć, kako bi mogla da pristupi izvršenju svojih zadataka. Narodne vlasti Narodne Republike Hrvatske odobravaju našoj Akademiji sva potrebna sredstva i ona je, zahvaljujući toj svestranoj pomoći, mogla da pojedinim svojim akcijama surađuje u izvršenju Petogodišnjeg plana. Zahvaljujući toj susretljivosti (kakove Akademija u svojoj prošlosti nije imala), mi smo mogli da obnovimo naše zgrade, naše galerije, knjižnice, grafičke zbirke, institute, da razvijemo djelovanje od Rijeke i Zadra do Splita, Mljeta i Dubrovnika i Vukovara, da pristupimo rješavanju izvjesnih pitanja na polju historijskih tehničkih, prirodnih, medicinskih i umjet-

ničkih problema sa mnogo više sredstava i izgleda na uspjeh no što je to bilo u prošlosti. Na našem primjeru mi možemo da kažemo mirne savjesti, da naše državno rukovodstvo pomaže i unapređuje nauku kao najosnovniji uslov za izvođenje petogodišnjeg plana, a da se ta kulturna politika sprovodi po Vašim direktivama to nije poznato samo nama nego i čitavom našem svijetu.

U ovim danima kada komunistička štampa gotovo čitavog svijeta grmi protivu Vas, članovi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu pozdravljaju Vas i mole da ovo pismo uzmete kao izraz solidarnosti i kao znak zahvalnosti za svu pažnju koju ste do danas Akademiji iskazali.

PREDSJEDNIK

Akad. Dr. Andrija Štampar

Музеј историје Југославије, Архив „Ј.Б. Тита“, КМЈ-II-4а/30

РЕГИСТАР ЛИЧНИХ ИМЕНА

—А—

Абрамић, Миховил, 579
 Абрамов, Љубомир, 560
 Аврамов, Лазар, 560
 Аврамовић, Јелена, 561
 Аврамовић, Моско, 563
 Адамов, Лаза, 461
 Адун, Королька, 540
 Ајваз, Бранко, 560
 Ајваз, Љубомир, 460
 Алексић, Никола, 190
 Алексова, Маргарета, 499
 Алимпијевић, Димитрије, 230
 Алојз, Ванда, 544
 Ангеловски, Богоје, 561
 Анђелковић, Мила, 190
 Антић, Даница, 190
 Антић, Љубинка М., 205
 Антић, Никола, 560
 Античевић, Милица, 561
 Антонијевић, Добрила, 560
 Антонијевић, Јован, 191
 Антоновић, Риста, 230
 Апостолски, Михаило, 106
 Арагон, Луј, 557
 Аралица, Стојан, 190
 Арнаутовић, Даница, 559
 Арнаутовић, Илија, 559
 Арновљевић, Иван, 189
 Арншек, Аленка, 560
 Арсова, Даринка, 499
 Аћимовић, Миодраг, 190

—Б—

Бабић, А., 377
 Бабић, Влатка, 211, 571
 Бајић, Десанка, 560
 Бајић, Марија, 560
 Бајић, Петар, 190
 Бакић, Митар, 106, 107, 116, 212, 213, 223, 224, 561, 562
 Балаж Пери, Калман, 144
 Балдоцки, Олга, 560

592

Балшић, Тихомир, 230
 Банболова, Јелена, 561
 Банковић, Даница, 217
 Банци, Ђоворф, 568
 Баро, Жан-Луис (Barault Jean-Louis), 557
 Барудин, Ахмед, 573
 Барух, Бора, 190
 Бауер, Манфред (Bauer Manfred), 240
 Бахар, Ахмед Бадурин, 116, 573
 Бача, Јелена, 445
 Башичевић, Митар, 559
 Беблер, Алеш, 103, 172, 551
 Бевк, Стане, 114, 494
 Бег, Анте, 349
 Белина, Агнес, 558
 Белић, Александар, 117, 575, 576, 587
 Беловић, Бранко, 560
 Беложански, Станислав, 191
 Бергер, Маријан, 561
 Бернет, Марко, 561
 Бертон, Иван Јагош, 348
 Бијелић, Јован, 190
 Билер, 525
 Бирчанин, Илија, 191
 Бичанић, Момчило, 560
 Бјерут, Болеслав, 254
 Бобић, Љубинка, 191
 Богдановић, Душан, 190
 Богдановић, Милан, 127, 190, 525, 553
 Богдановић, Милован, 560
 Богић, Витомир, 191
 Богосављевић, Мирослава, 560
 Бођанђевић, Милинка, 560
 Божиновић, Миодраг, 560
 Божиновски, Александар, 563
 Божић, Бранко, 549
 Божић, Градимир, 560
 Божић, Иван, 516
 Божић, Миладин, 561
 Бојовић, инж. Обрад, 408
 Бојсић, Звонимир, 561
 Бомболова, Елена, 563
 Борболова, Јелена Д., 561
 Боргић, Михаило, 231

Босковиц, Жига, 190
 Боучек, Војтјех, 560
 Бохмец, Ерик, 558
 Бошњаковић, Љубомир, 190
 Брајковић, Петар, 522
 Браница, Гвидо, 549, 551, 552, 556
 Братко, Иван, 110, 317, 320
 Бребер, Вељко, 560
 Брегант, Змаго, 348
 Брежанин, Марко, 190
 Брезиншчак, Богумир, 559
 Брејц, Гордана, 173
 Брејц, Ј., 553
 Броз, Јосип Тито, 107, 108, 116, 117, 128,
 143, 236, 238, 239, 241, 242, 243, 244,
 286, 587, 588
 Брозовић, Леонард, 579
 Бугарски, Александар, 461
 Бугарски, Радомир, 179
 Бугарски, Светозар, 560
 Будимир, Милан, 519
 Будисављевић, Даница, 549
 Бујишић, Слободан, 112, 431
 Булетовић, Вуко, 560
 Буљевић, Андрија, 466

—В—

Васиљевић, Војо, 190
 Васиљевић, Михајло, 560
 Васић, Милоје, 518, 519
 Васић, Павле, 182
 Велимировић, Борислав, 560
 Величковић, Миле, 191
 Вељановић, Јован, 205
 Верига, Слободан, 560
 Веселиновић, Бошко, 104, 191
 Веселиновић, Видоје, 529
 Веселиновић, Магдалена, 561
 Веселић, Марија, 561
 Видаковић, Милован, 524
 Видаковић, Мирко, 559
 Видовић, Драго, 109, 275, 277
 Визи, Самуел, 560
 Вијоровић, Дарослава, 190
 Вилфан, Жоже, 551
 Вилхар, Никола, 462

Вишнер, Стана, 349
 Вишњић, Филип, 518
 Вјерк, Олга, 560
 Владимирова, Христонска Љуб., 561
 Владисављевић, Милан, 190
 Влаховић, Вељко (Вељко), 108, 125, 127,
 253, 255
 Влаховић, Јосиф, 560
 Волк, Стане, 348
 Вончина, Драго, 348
 Воук, Вале, 498, 576, 579
 Вршка, Мирослав, 560
 Вујановић, Никола, 130
 Вујисић, Митар, 230
 Вукасовић, Милан, 190
 Вукмановић, Светозар Темпо, 106, 209,
 254
 Вуксан, Душан, 331, 332
 Вулетић, Дакица, 561
 Вученов, Никола, 235
 Вучинић, Драго, 125
 Вучо, Иванка, 561
 Вучо, Михаило, 561

—Г—

Габершек, Виктор, 561
 Габор, Ервин, 560
 Гавела, Ђуро, 190
 Гаврило (Дожић), 107
 Гавриловић, Богдан, 236
 Гавриловић, Никола, 460
 Гажевић, Василије, 114
 Гајер, Славко, 443, 463
 Гајшак, Зора, 563
 Галевски, Љубомир, 450
 Гарашанин, Милутин, 519
 Гардашевић, Благота, 238
 Гашперт, жупник, 238
 Георгијевић, Александар, 560
 Георгијевић, Софија, 560
 Гладовић, Александар, 559
 Гладовић, Олга, 559
 Глигорић, Велибор, 190, 525
 Глишић, Данило, 205
 Глумац, Душан, 238, 560
 Гојковић, Дејан, 217

Големовић, Димитрије, 190
 Голуб, Љубомир, 461
 Голубовић, Милош, 190
 Горки, Максим, 129, 546
 Горкић, Милош, 553
 Готвалд, Клемент, 254
 Готхарди, Рената, 549
 Гошић, Драгољуб, 191
 Гошњак, Иван, 254
 Гргић, Славко, 558, 559
 Гргурић, Дино, 407, 408
 Грдан, Винко, 190
 Грденић, Драго, 544
 Гривичић, Барбара, 561
 Groшље, Милан, 498, 499
 Грубачић, Коста, 109, 269, 273
 Грујић, Радослав М., 172
 Груловић, Милан, 561
 Грундлер, 369
 Губец, Матија, 358
 Гулић, Урош, 560
 Гуцевич, 580

—Д—

Давидовски, Сребро В., 561
 Дамјановић, Михаило, 104, 174, 175
 Данов, Златинка, 561
 Данон, Оскар, 555
 Дебељак, Анка, 349
 Девечерски, Милоје, 560
 Дедијер, Владимир, 125, 126
 Деж, Георгију, 254
 Делић, Миленко, 545
 Делчев, Александар, 563
 Делчев, Арсен, 563
 Денковић, Драгаш, 190
 Деретић, Војислав, 560
 Дернач, Владо, 349
 Десић, Стево (Стјепан), 105, 109, 110,
 113, 201, 202, 211, 263, 265, 292, 293,
 295, 297, 299, 300, 302, 304, 308, 309,
 310, 311, 313, 437, 438, 468, 469, 470,
 472, 474
 Дечко, Франц, 561
 Дивац, М., 112, 444, 446, 448
 Дивјановић, Габријел, 117

Диздар, Мак, 126
 Димитар, Петар, 563
 Димитријевић, Димитрије, 238
 Димитријевић, Рада, 218
 Димитријевић, Раденко, 560
 Димитријевић, Рашко, 190
 Димитров, Георги, 254
 Димитрова, Благородна, 563
 Димић, Јован С., 205
 Димова, Софија, 563
 Динков, Василије, 144
 Дионисије, 462
 Докмановић, Владимир, 561
 Докнић, др Бранка, 592
 Долечек, Рајко, 116, 571
 Драговић, Душан, 560
 Драгутиновић, Б., 114, 490
 Дракулић, Вељко, 107, 238, 239
 Драшковић, Чедомир, 238
 Дреновац, Франц, 116
 Дугоњић, Рато, 408
 Дукић, Мира, 560
 Дуљановић, Рене, 499
 Дуневећ, Даворин, 560
 Дурковић, Љубомир, 238
 Дучић, Нићифор, 236
 Душевић, Добривоје, 560

—Ђ—

Ђаковић, Мина, 560
 Ђерасимовић, Велимир, 468
 Ђикић, Божић, 230
 Ђикић, Осман, 116, 549, 550
 Ђилас, Милован (Ђидо), 108, 114, 124,
 125, 127, 204, 252, 253, 254, 255, 500,
 501
 Ђоковић, Милан, 340
 Ђордић, Х (К)ризантема К., 563
 Ђорђевић, Драгољуб, 552, 555
 Ђорђевић, Ђорђе, 552
 Ђорђевић, Живојин, 163, 576
 Ђорђевић, Јелена, 561
 Ђорђевић, Милорад, 205
 Ђорђевић, Пера, 461
 Ђорђевић, Персида, 561
 Ђуђев, Ђура, 560

Ђурић, Милош, 518
Ђурић, Петар, 190
Ђурић, Стеван, 552
Ђуришић, Милан, 504

—Е—

Ембер, др, 176
Енгелс, Фридрих, 119, 122, 129, 253, 254,
434
Енглер, Никола, 115, 544, 546

—Ж—

Жанко, Милош, 239, 241
Жежељ, Андрија, 211
Жежељ, Мирко, 190
Живковић, Мирко, 461
Живковић, Стефан, 230
Живковић-Велашевић, Ксенија, 560
Живојновић, Велимир, 190
Жорж, Пјер, 581
Жујовић, Зоран, 547
Жујовић, Сретен, 254
Жукић, Надежда, 561

—З—

Закотник, Франц, 561
Заниновић, Вице, 105, 207, 208, 212
Зафировски, К., 115, 512
Зихерл, Борис, 106, 215, 498, 499, 556
Зламалик, Мате, 190
Златић, Славко, 124
Златковић, 218
Зоговић, Радован, 125, 340
Зорец, Станко, 561
Зурц, Франц, 561

—И—

Ибровац, Миодраг, 519
Иванковић, Бранко, 111, 415
Иванов, Олга, 563
Ивановић Миливојевић, Смиља, 545
Ивановић, Владо, 545
Ивановић, Драгиша, 544
Ивановић, Љуба, 190
Ивановић, Милисав, 545
Иванушић, Милутин, 116, 567, 568

Ивић, др Алекса, 104, 176, 177, 178
Ивић, др Алекса, 176
Ивићевић, Петар, 107, 221
Илијевић, Мирјана, 560
Илић, Димитрије, 559
Илић, Михаило, 190
Илић, Никола, 407
Ирвин, Мајерс (Irvin Mayers), 574
Исаковић, Иван, 560
Ишванески, Милорад, 560

—Ј—

Јагић, Ватрослав, 515
Јакоб, Ана, 560
Јаковљевић, Стеван, 190, 570
Јакшић, министар, 551, 557
Јамшек, Јанко, 561
Јаневски Костов, Ристо, 561
Јанковић, Живка, 560
Јанковић, Љубиша, 549
Јанковић, Стеван, 521, 523
Јанковић, учитељ, 464, 539
Јановац, Живојин, 559
Јаноши, Денеш, 176, 177, 178
Јездић, Војислав, 559
Јелић, Милосав, 190
Јерковић, Боривоје, 340
Јесенски, Олга, 560
Јешић, Иванка, 561
Јовановић, Блажо, 105, 199, 200
Јовановић, Божа, 190
Јовановић, Божидар, 230
Јовановић, Видосава, 561
Јовановић, Војислав, 191
Јовановић, Димитрије М., 205
Јовановић, Добривоје, 461
Јовановић, Драган, 191
Јовановић, Ђока, 190
Јовановић, Звонимир, 560
Јовановић, Ирена, 191
Јовановић, Љубица, 190
Јовановић, Милан Батут, 236
Јовановић, Милован, 179
Јовановић, Милорад Ђ., 191
Јовановић, Мирослав, 539
Јовановић, Петар, 220, 587

Јовановић, Сима, 560
Јовановић, Царка, 191
Јовић, Марија, 561
Јовичић, Јоцо, 561
Јовичић, Слободан, 560
Јоксимовић, Божа, 190
Јосић, Радивој А., 237
Јоцић, Мирјана, 560
Југовић, Бошко, 560

—К—

Кажић, Марко, 109, 200, 273, 275, 289,
290, 291
Калман, Молнар, 144
Камилоф, Киро, 499
Каначки, Смиља, 561
Кањо, Јан, 561
Карапанџић, Марија, 560
Караџић, Вук Стефановић, 582
Кардељ, Едвард, 125, 254, 314, 317, 500,
538
Карпош, 377
Качаник, Витомир, 191
Кашанин, др Радивоје, 190
Кеилбах, Вилим, 107, 239
Кемељ, Георгије, 561
Кернц, Лора, 109, 292
Кидрич, Борис, 254
Килер, Марко, 561
Кировска, П., 112, 429, 430
Клајн, др Хуго, 424
Кљукин, Владимир, 230
Кмет, др Јанез, 544
Кнежевић, Радослав, 230
Књазева, Зинаида, 561
Ковачевић, Благоје, 117, 583
Ковачевић, Божидар, 190
Ковачевић, Ј., 115
Ковачевић, Никола, 125
Ковачић, Олга, 125
Козобрадић Даринка, 561
Колар, Вилко, 349
Коларић, Цирил, 561
Колашинац, Станко, 191
Колендић, Петар, 174, 498, 499, 515
Комар, Славко, 554

Коматина, Милан, 552, 553, 554
Комбол, Миховил, 525
Кондић, 104, 113, 183, 477, 478
Кондић, Вера, 560
Конески, Блаже, 499
Конц, Јакоб, 348
Конц-Младеновић, Корнел, 559
Кончар, Ранко, 118
Копривица, Анрија, 106, 219, 220
Коритник, Младен, 110, 322, 326
Корошец, Мајда, 560
Коруновић, 232
Костић, Милутин, 116, 568, 569
Костренчић, др Марко., 579
Кота, Филип, 568
Коубек, Боженка, 560
Кохаревић, Саша, 538
Коцбек, 336
Коцковић, Јосип, 549, 552
Кочев, Ставро, 563
Кошањи, др, 176
Кошутић, Радован, 190
Крагић, Петар, 407
Крајчевић, 529
Креачић, Мирослав, 408
Крејшик, Богољуб., 558, 559
Кременовић, Душан, 190
Крижник, Антон, 112
Кристић, Шандор, 144
Кристифоровић, Јован, 560
Кроазе, 528
Крсмановић, Милка, 190
Крстановић, др Отон, 190
Крстић, Михаило, 180, 382, 561
Крстуловић, Вицко, 254
Крунић, Павле, 559
Крчевинац, Светлана, 540
Крчмар, Михаило, 546
Кубањи, Мирко, 560
Куен-Лиси, 104, 182
Кузмановски, Кирил, 561
Кујунџић, Чедомир, 230
Кукић, Станко, 190
Кукољ, Андрија, 463
Кукучка, Станислав, 559
Кулешић, 367
Кумрић, Александар, 190

Курепа, Ђуро, 115, 520
Курић, Александар, 461
Кутакиде, Никон Харалампе, 572

—Л—

Лабад, Мирослав, 560
Лазаревић, Георгије, 563
Лазаревић, Десимир В., 180
Лазаревић, Лазар, 190
Лазаревић, Мирослав, 559
Лазаревић, Софија В., 205
Лазих, Зора, 560
Лазих, Милован, 211
Лазовић, Драгиша, 559
Лакетић, Симо, 191
Лалић, Миленко, 552, 556
Ламбрин, Даринка, 210
Ламут, Антон, 349
Лапе, Љубен, 191, 499
Лапчевић, Дејан, 190
Латинчић, Ђорђе, 559
Лаушин, Матеја, 105, 195, 196
Лафмен, Моника, 111, 392
Лачок, Павел, 560
Лекић, Живана, 461
Леко, Александар, 190
Ленарт, Бранко, 295
Ленков, Димче, 498
Лењин, Владимир Иљич, 119, 123, 126,
130, 253, 254, 287, 305, 370, 375, 376,
452, 538, 540
Лерик, Иван, 110, 112, 358, 364, 368, 369,
370, 451, 456
Лесковац, Младен, 104, 176
Лисе, Александар, 560
Ловрић, Душан, 558
Логар, Миховил, 110, 114, 345, 491, 492
Логар, Тине, 492, 493
Лозанић, Сима, 236
Лојк, Бранко, 560
Лоренц, Борислав, 238
Лубарда, Петар, 190
Луканц, Иван, 561
Лукатела, Јосип, 241
Лукман, Цирил, 545
Луначек, Слава, 349

Лутман, Ирма, 560

—Љ—

Љотић, Димитрије, 332
Љубинковић, Радивоје, 175, 217
Љубић, Бранко, 560

—М—

Магарашевић, Бранко, 174
Мађарић, Владо, 103, 106, 172, 173, 217
Мазих, Душан, 546
Мајаковски, Владимир, 455
Мајер, Драгутин, 521
Мајер, Ернест, 561
Максимовић, Десанка, 190
Максин, Лазар, 115, 521
Малбашки, Слободан, 191
Малирж, Витеслава, 560
Мандић, Анте, 114, 500
Маргад, Петар, 561
Маргулис, Александар, 561
Маргулис, Рајко, 561
Маринковић, Даница, 105, 195
Маринковић, Марко, 191
Мариновић, Јован, 529
Маринчек, Зденко, 559
Маринчек, Милош, 561
Марјановић, Александар, 560
Маркић, Божена, 549
Марков, Душан, 563
Марковић, Бранислав, 560
Марковић, Миливоје Ч., 190
Марковић, Н., 112, 461, 462, 520
Марковић, Радивоје, 408
Марковић, Светозар, 108, 252, 253
Маркс, Карл, 119, 122, 129, 253, 254, 434,
518, 590
Мартинчић, 238
Мартонфи, Карољ, 144
Марчок, Елена, 560
Маслеша, Веселин, 190, 253
Матић, А., 107, 245, 246
Матић, Будислав, 560
Мацаревић, Немања, 114, 498
Маштроповић, Анка, 560
Мемедовић, Момчило, 560

Менцеј, Мартин, 104, 107, 108, 110, 112,
 115, 116, 188, 189, 204, 211, 223, 247,
 249, 263, 344, 345, 346, 351, 352, 438,
 439, 463, 464, 470, 542, 548, 549, 559,
 563, 572
 Меселцић, Здравко, 563
 Месер, 525
 Мехоро, Драго, 348
 Мештровић, Душан, 561
 Мијовић, Мирослава, 560
 Мијовић, Павле, 544
 Милановић, Богољуб, 205
 Милер, Марјан, 558
 Милер, Рајко, 558
 Милетић, Силвија, 549
 Миливојевић, Славољуб, 559
 Милинковић, Милутин, 180, 560
 Милић, Милан, 230
 Милићевић, Нико, 117, 577, 578
 Милојевић, Боривоје Ж., 190
 Милојевић, Вељко, 553, 555
 Милојевић, Сима, 190
 Милосављевић, 180, 504
 Милошевић, Дара, 191
 Милошевић, Мато, 191
 Милуновић, Мило, 190, 421
 Миљковић, Никодим, 230
 Миндеровић, Чедомир, 105, 113, 114, 198,
 199, 475, 481, 496, 498
 Минић, Владимир, 559
 Мирковић, Лазар, 237
 Митић, Љубинка, 561
 Митровић, Бранка, 561
 Митровић, Живорад, 561
 Митровић, Митра, 105, 108, 199, 204, 235,
 258
 Митровић, Стефан, 125
 Митрофан, 230
 Михаиловић, Борислав, 108, 248
 Михаиловић, Коста, 180
 Мичурин, Иван, 454
 Мишић, Драга, 190
 Младеновић, Братислав, 560
 Младеновић, Драгица, 553
 Младеновић, Живомир, 209
 Младеновић, Милена, 540
 Мокрањац, Стеван Стојановић, 547
 598

Молнар, др Калман, 144
 Молотов, Вјечеслав, 254
 Момиров, Мирјана, 560
 Мучалица, Драго, 108, 260

—Н—

Нађ, др Иван Витез, 144
 Најман, Виктор, 558, 559
 Нађиновић, Јосип, 407
 Наумовић, Душан, 561
 Недељковић, Борис, 561
 Недељковић, Душан, 498, 499
 Недић, Милан, 236, 521, 523
 Немањић, Сава (Свети Сава), 445
 Немањићи, 377
 Ненадовић, Алекса, 191, 205
 Нешковић, Благоје, 254
 Никанор, епископ, 163
 Никачевић, Светислав, 191
 Николић, Коста, 460
 Николић, Милен, 212
 Николић, Милица, 180, 560
 Николић, Милорад В., 230
 Николч, Милена, 572
 Нинчић, Момчило, 127
 Новак, Виктор, 514, 525
 Новаковић, Никодим, 231
 Новаковић, Фран, 191

—О—

Обрадовић, Александар, 559
 Обрадовић, Доситеј, 524
 Огњановић, Олга, 561
 Огорелц, Иван, 561
 Одескалки, гроф, 104, 181
 Ољача, Ружа, 128, 569
 Орешчанин, Богданка, 544
 Орланди, Роберто (Roberto Orlandi), 574

—П—

Павелић, Анте, 225
 Павец, Владимир, 560
 Павић, Нико, 107, 108, 224, 248
 Павлов, Иван, 129
 Павлов, Тодор, 253
 Павловић, Миланка, 560

Паладин, Милан, 560
 Палчок, Зоран, 109, 291
 Панајота, Јон, 572
 Панић-Суреџ, Милорад, 218
 Пантелић, Гордана, 560
 Пантовић, Момчило, 560
 Панчур, Антонија, 561
 Пањан, Јуриј, 561
 Папазоглу, Фанула, 516
 Папић, Павле, 521
 Паркер, Славко, 560
 Пасторински, Ђурђинка, 561
 Пашић, Димитрије С., 112
 Пејић, Обрен, 544
 Пејновић, Душан, 498, 499
 Перић, Јевто, 190
 Перишић, Милутин, 560
 Перишић, Радомир, 560
 Перовић, Александар, 230
 Перовић, Душан, 377
 Перпар, Векослав, 348
 Петрановић, Бранко, 118
 Петре, Фран, 499
 Петрић, Душан, 560
 Петров, Михаило, 190
 Петровић, Вељко, 190
 Петровић, Дана, 191
 Петровић, Зора, 190
 Петровић, Милица, 556
 Петровић, Михаило, 164, 236
 Петровић, Михаило Његош, 556
 Петровић, Никола, 543
 Петровић, Светислав, 190
 Петруша, 547
 Петрушевић, Михаило, 498, 499
 Пешић, Миодраг, 190
 Пијаде, Моша, 254
 Пије XII, 391
 Пилетић, Мирослав, 560
 Пилић, Љубомир, 560
 Пишћанец, Гвозден, 546
 Плаовић, Радомир Раша, 190, 191
 Плеханов, Георги, 129
 Полиак, Андрија, 560
 Полић, Бранко, 408, 549, 556
 Попивода, Крста, 130
 Попивода, Крсто, 130

Попов, Рахила, 560
 Поповић, Богомир, 231
 Поповић, Бора, 461
 Поповић, Душан, 560
 Поповић, Ђорђе, 190
 Поповић, Зорка Ж., 205
 Поповић, Јован, 126, 553
 Поповић, Јован Стерија, 424
 Поповић, Јоца, 461
 Поповић, Коча А., 254
 Поповић, Љ. Момчило, 212
 Поповић, Перо, 499
 Поповић, Симеон, 561
 Поповић, Стојанка, 561
 Поповицки, Вера, 560
 Порбиро, Жежеф, 144
 Правица, Драгица, 522
 Предић, Миливоје, 190
 Прелесник, Алојз, 561
 Прелог, Милан, 173
 Пренда, Франц, 568
 Препелух, Јанез, 561
 Прерадовић, Митар, 229
 Прибиш, Марија, 560
 Привизер, Јан, 560
 Проданов, Ристо, 212
 Продановић, Боро, 190
 Протугер, Димчо, 561
 Пузић, Асим, 546
 Пуцар, Ђуро, 254
 Пуцихар, Фране, 560

—Р—

Радак, Лазар, 560
 Радетић, Душан, 560
 Радић, Геа, 549
 Радичевић, Филип, 211, 239
 Радованић, Љуб., 111
 Радовановић, Александар, 561
 Радовановић, Војислав, 190
 Радовић, Живорад, 499
 Радојичић, Милојка, 561
 Радоњић, Радован, 118
 Радојичић, Светозар, 517
 Радосављевић, Марија, 560
 Радочај, Франьо, 190

Радуловић, Бранко, 110, 212, 304, 308, 311
 Раичевић, Светозар, 104, 176, 177
 Рајковић, Миодраг, 560
 Ракоши, Маћаш, 254
 Ранковић Александар (Марко), 243
 Рапе, Владислав, 349
 Растовчан, П., 114, 493, 494
 Ратковић, Ратко, 561
 Рашковска, Цвета, 563
 Регват, Јанко, 349
 Рибар, др Иван, 254
 Рибар, Иво Лола, 116, 404, 568, 574
 Рибарић, Јустин, 574
 Рибникар, Владислав, 103, 104, 106, 107,
 109, 111, 112, 115, 116, 131, 136, 175,
 182, 183, 189, 209, 210, 211, 212, 219,
 226, 293, 294, 295, 298, 299, 301, 409,
 410, 457, 458, 542, 543, 564, 565, 569,
 570
 Ритиг, Светозар, 107, 241, 242, 243, 244
 Рједкин, Феодор, 144
 Рођ, Фрањо, 348
 Ројнић, Матко, 173
 Росандић, Тома, 190
 Руњаић, Владимир, 561

—С—

Сабљак, Раул, 561
 Сабо, Павле, 560
 Савић, Милена, 560
 Савић, Сава, 561
 Савићевић, Блажо, 117, 584, 585
 Савковић, Милош, 190
 Сајић, Милета, 540
 Салај, Ђуро, 254
 Сантери Анкери, (Santeri Ankeri), 574
 Сасунић, Љубенко, 574
 Св. Сава, 203, 204, 222
 Сванс, Гунар, 116, 572, 573
 Сватоплук, Ставичек, 464
 Севастијан, 230
 Северин, Стела, 549
 Секач, Мирко, 559
 Секулић, Исидора, 190
 Секулић, Никодим, 229
 Селимовић, Мехмед Меша, 340

Симоновић, Коста, 179
 Симонски, Благоје, 561
 Синановић, Петар А., 560
 Синглер, Јованка, 561
 Синдик, Илија, 174
 Синклер, Аптон, 316
 Сирмај, Скалин Андреја, 561
 Сириц, Љубо, 561
 Сич, Јелисавета, 445
 Скерлић, Јован, 253
 Скок, Петар, 498, 519
 Славнић, Емелијан, 561
 Сломшек, Зденка, 349
 Смаленбах, 528
 Соколов Л., 116
 Соларић, Ј., 105, 206
 Софтић, Јасмина, 563
 Спасић, Ж. А., 190
 Спасић, Никола, 523
 Срећковић, Живан, 230
 Стаљин, Јосиф Висарионович, 119, 122,
 123, 253, 254, 255, 289, 375, 376, 520,
 538
 Стамболић, Петар, 107, 130, 235
 Станић, Стеван, 572
 Станков, Симонов Методије, 561
 Станковић, Бранислава, 561
 Станковић, Љиљана, 561
 Станковић, Синиша, 163
 Станчић, Јеврем, 560
 Стевановић, Видосав, 545
 Степинац, Алојзије, 238, 239
 Стефанов, Димитров Стефан, 561
 Стефанов, Стефан, 563
 Стефановић, Божидар, 229
 Стефановић, Бора, 190
 Стефановић, Бранко, 461
 Стефановић, Сретен, 179
 Стефановски, Љупчо, 561
 Стијовић, Ристо, 190
 Стилиновић, Маријан, 127
 Стјепановић, Никола, 527
 Стоиловић, Зага, 257
 Стојадиновић, Милан, 236, 521
 Стојановић, В.Никола, 191
 Стојановић, Сретен, 190
 Стојановић, Тихомир, 115

Стојиљковић, Живко, 560
 Стојисављевић, др Богдан, 104, 105, 110,
 181, 196, 211
 Стојисављевић, др Богдан, 181, 196, 337
 Стојковић, Вуко, 104, 105, 106, 181, 182,
 185, 197, 211, 212, 213, 214, 220
 Стојовић, Милутин, 111, 371, 373
 Стокан, Ацо, 560
 Стошић, Божо, 117, 578, 579
 Стошић, Стеван, 229
 Стошовић, Добривоје, 236
 Струхар, Павле, 559
 Ступица, Максeј, 111, 406, 407
 Субић, Војислав, 560
 Суботић, Катарина, 468
 Супек, Руди, 553

—Т—

Табаковић, Иван, 190
 Таборска, Мара, 191
 Тадић, Јорјо, 517
 Тартаља, Гвидо, 190
 Тасић, Родољуб, 560
 Татарчев, Благоје, 563
 Таушановић, Дарослава, 560
 Телеки, 177, 178
 Теодоровић, Владислав, 560
 Теофиловски, Чедомир, 563
 Терсе, Долорес, 561
 Тилди, 254
 Тимотијевић, Олга, 105, 193, 194
 Тишлер, Јанко, 561
 Тмушић, Вуко, 108, 260
 Тобцић, Лепослава, 560
 Тодоровић, Добривоје, 547
 Тодоровић, Добросав, 190
 Тодоровић, Сима, 560
 Томашевић, Јелица, 560
 Томашић, Габријел, 544
 Томић, Даница, 560
 Томић, Јован, 113, 190, 483, 484
 Томов, Цена, 563
 Томовски, Томо, 499
 Томшич, Марјан, 561
 Тошовић, Велиша, 113, 469, 470
 Триоле, Елза, 127

Трифковић, 316
 Трифуновић, Јован, 561
 Трнка, Јарослав, 559
 Тртник, Олга, 561
 Тујковић, Никола, 211
 Тумара, Слободан, 560
 Турчан, Мирослав, 559
 Тућан, Фран, 498
 Туцовић, Димитрије, 253

—Ћ—

Ћиповић, Перко, 230
 Ћирлић, Јован, 560
 Ћопић, Бранко, 377, 554
 Ћопкарова, Нада, 563
 Ћоровић, Владимир, 331, 519, 525
 Ћоровић, Љиљана, 561

—У—

Увалић, др Радивој, 544
 Удицки, Предраг, 190
 Ујчић, Јосип, 107, 241, 242
 Усар, Фердо, 561

—Ф—

Фалуцели, Ференц, 144
 Ферјан, Јелена, 560
 Филић, К., 579
 Флам, др Јосиф, 190
 Флего, Срђан, 549
 Фрадински, Викентије, 238
 Фрковић, 547
 Фрол, Иво, 104, 105, 111, 116, 127, 183,
 184, 206, 207, 426, 428, 565, 566, 567
 Фрол, Фране, 113

—Х—

Хакман, Коста, 190
 Ханауска, Боро, 560
 Хаџи Христова, Јелена, 561
 Хаџи-Поповић, Душан, 560
 Хитлер, Адолф, 398
 Ходописк, Антон, 561
 Хорват, В., 112, 450, 451
 Хохнец, Милош, 560
 Хочевар, Цветана, 560

Хоца, Енвер, 254, 568
Христилић, Олга, 191
Хус, Јан, 236
Хусар, др, 177, 178
Хутер, Антоније, 190

—Ц—

Царић, Драган, 544
Цветановић, Милорад С., 561
Цветко, Владимир, 349
Цветковић, Бранко, 191
Цветковић, Вукосава, 563
Цветковић, Милан, 231
Цветковић, Славка, 561
Цветковић, Станислав, 561
Цветковић, Стојан, 231
Цвибак, Александар, 561
Цвијић, Јован, 164, 236, 361
Цвијетковић, Јосиф Митрополит, 224, 225
Цвјетковић, Петар, 560
Цицмил, Обрад, 178
Црвенковски, Крсте, 512
Црнолатац, Антон, 549

—Ч—

Чалић, Душан, 544
Чалић, Олга, 560
Чанковић, Јова, 544
Чањи, Сузана, 559
Черин, Владимир, 518
Чехов, Антон Павлович, 288
Чешљар, Јосиф, 561
Чихак, Љубиша, 559

Чобански, Спасоје, 106, 128, 210, 429
Чолаковић, Родољуб, 112, 117, 242, 254,
428, 429, 585, 587
Чоп, Марија, 560
Чубриловић, Васа, 524, 525
Чупоњи, Елена, 563
Чурковић, Еразмо, 560
Чучков, Емануил, 105, 200, 201

—Џ—

Џамбазовски, Климент, 561

—Ш—

Шарчевић, Олга, 560
Швајгер, Јанко, 113, 465
Шегвић, Зденка, 125, 257
Шекелевић, Родољуб, 560
Шибеник, Валентина, 560
Шијачки, Стеван (старији), 190
Шилих, Божена, 561
Шишковић, Александар, 179
Шкеровић, др Никола, 106, 174, 214, 215,
216, 217
Шкеровић, др Никола, 214, 215, 216
Шлибар, Антон, 464
Шолаја, Богдан, 190
Шолеј, 581
Шонц, Алојз, 545
Штампар, Андрија, 114, 117, 588, 591
Шуњеварић, Милорад, 560
Шустер, Далибор, 559
Шустер, Мирослав, 560

РЕГИСТАР ГЕОГРАФСКИХ ПОЈМОВА

—А—

Адашевци, 169
 Ајдиновац, 228
 Ајиновац, 228
 Албанија, 116, 124, 126, 250, 253, 254,
 256, 443, 447, 448, 545, 563, 564, 590
 Александровац, 284
 Алексинац, 423
 Алма Ата, 546
 Америка, 112, 113, 125, 220, 221, 237, 238,
 250, 339, 407, 458, 461, 462, 463, 464,
 471, 472, 580
 Анасонда, 464
 Андријевица, 260, 290
 Антофагаста, 113, 465, 472
 Апатин, 424
 Арад, 456
 Аргентина, 464, 472, 580
 Ариље, 383
 Аузец (Ausetz), 464
 Аустрија, 172, 173, 176, 458, 472, 561, 575

—Б—

Баваниште, 228, 284
 Бакар, 168
 Баљевац, 175
 Банат, 176, 423, 443, 454, 456, 458, 459
 Банија, 170, 184
 Бановићи, 340
 Бања Ковиљача, 232
 Бања Лука, 169, 228, 268, 278, 279, 425,
 583
 Бањани, 169
 Бањица, 514, 515, 518, 519
 Бар, 260, 290, 426
 Барје, 348, 411
 Батина, 211
 Бач, 381, 446
 Бачка, 345
 Бачка Топола, 109, 266
 Бачки Петровац, 423, 451, 452, 456
 Беденици, 169
 Бежанц, 168

Бездан, 445
 Безијаш, 456
 Бела Крајина, 346
 Бела Црква, 210
 Белановац, 233
 Белац, 168
 Белгија, 112, 443, 458, 464, 472, 561
 Бели Манастир, 324
 Белобрешка, 456
 Бељун, 232
 Бенковац, 152, 211
 Београд, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,
 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,
 118, 125, 127, 130, 131, 135, 136, 140,
 145, 146, 147, 148, 151, 152, 157, 160,
 161, 164, 166, 168, 169, 171, 172, 173,
 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 182,
 183, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 192,
 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201,
 202, 203, 204, 205, 206, 207, 209, 210,
 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219,
 220, 221, 223, 225, 226, 227, 228, 232,
 235, 236, 237, 238, 239, 241, 242, 243,
 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252,
 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261,
 262, 263, 265, 268, 269, 273, 275, 281,
 283, 284, 286, 290, 291, 292, 293, 294,
 295, 298, 299, 301, 302, 304, 308, 309,
 317, 320, 321, 322, 326, 330, 331, 332,
 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341,
 342, 343, 344, 351, 352, 354, 358, 359,
 361, 364, 368, 369, 370, 371, 373, 374,
 375, 381, 382, 390, 393, 407, 408, 409,
 410, 411, 412, 415, 416, 417, 418, 419,
 420, 421, 423, 424, 426, 428, 430, 431,
 432, 434, 437, 438, 439, 444, 445, 446,
 450, 456, 457, 460, 461, 462, 463, 464,
 465, 468, 469, 470, 473, 475, 476, 477,
 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485,
 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493,
 494, 495, 496, 498, 499, 500, 506, 507,
 508, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519,
 521, 523, 524, 526, 527, 528, 530, 531,
 532, 533, 534, 535, 542, 543, 544, 545,

546, 549, 550, 556, 558, 559, 561, 562,
 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570,
 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578,
 579, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 587,
 588
 Берам, 426
 Беране, 260, 290, 426
 Берлин, 173, 517
 Берн, 237
 Бетлехем (Bethlehem), 464
 Беч, 178, 236, 331, 515, 517, 519, 589
 Бешеново, 169
 Бијело Поље, 260, 290, 426
 Бијељина, 366, 425
 Билеће, 365, 366
 Бисаг, 148, 168
 Бистра, 168
 Бистрица, 412, 425
 Битол, 148, 168, 169, 225, 362, 373, 426,
 450
 Бихаћ, 268, 278, 279, 280, 364, 425, 519,
 578, 583
 Бјеловар, 151, 169, 171, 323, 324, 370
 Блаце, 231, 284
 Богданци, 228
 Боговађа, 169
 Божевац, 229
 Бока Которска, 211, 219
 Бол, 381
 Болоња, 236, 468
 Боржевац, 228
 Боржевац, 228
 Борч, 232
 Босанска Крајина, 153
 Босанска Крупа, 169
 Босански Петровац, 231
 Босна и Херцеговина (БиХ), 104, 106, 107,
 108, 109, 110, 111, 113, 114, 116, 117,
 137, 138, 154, 168, 183, 187, 188, 227,
 245, 250, 252, 254, 263, 268, 275, 277,
 278, 281, 282, 283, 293, 299, 300, 304,
 312, 351, 354, 364, 365, 366, 368, 376,
 380, 383, 384, 385, 389, 391, 392, 393,
 398, 401, 405, 415, 417, 422, 425, 429,
 435, 438, 440, 441, 471, 477, 479, 480,
 481, 494, 495, 525, 527, 528, 533, 565,
 575, 577, 578, 583

Босут, 169
 Бразил, 464
 Браничево, 233
 Братислава, 338
 Брач, 381
 Брежане, 321
 Брежице, 350, 412
 Бреслав, 516
 Брестач Сремски, 232
 Бричак, 168
 Брицвил, Пенсилванија
 (Brigdeville Pa.), 464
 Брус, 284
 Брчко, 268, 340, 366, 425
 Бугарска, 116, 125, 126, 173, 200, 201, 250,
 253, 254, 256, 441, 452, 454, 455, 487,
 561, 562, 563, 569, 572, 582, 590
 Будва, 584
 Будим, 176, 589
 Будимпешта, 104, 176, 177, 178, 339
 Буенос Ајрес, 462, 463, 464
 Буковина, 176
 Букурешт, 112, 458, 460
 Буч, 447

—B—

Ваљево, 104, 191, 229, 239, 423, 523
 Ванкеган (Wankegan), 464
 Вараждин, 151, 324
 Варшава, 538
 Waterschei, 464
 Ватикан, 115, 238, 244, 514, 536
 Велење, 425
 Велес, 148, 168, 360, 426
 Велика Британија, 116, 558
 Велика Круша, 447
 Велики Извор, 228
 Велико Градиште, 233, 424, 518
 Вестфалија, 472
 Византија, 445, 516
 Вила (Vila Deporto), 464
 Винзел, 407
 Винковци, 104, 182, 424
 Винча, 518
 Вировитица, 151, 169, 436
 Високо, 380, 425

Витина, 228
Витовнице, 230
Вишња гора, 348
Вишњићево, 233
Власотинце, 284, 335
Влашница, 229
Водник, 456, 459
Возућа, 169
Војводина, 104, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 153, 177, 181, 210, 222, 223, 226, 259, 266, 267, 269, 281, 282, 283, 284, 293, 299, 300, 301, 304, 320, 321, 328, 338, 339, 378, 381, 389, 391, 392, 397, 398, 402, 406, 423, 424, 438, 439, 440, 441, 480, 481, 493, 516, 534
Ваукеган, 464
Воњевац, 228
Врањско, 412
Вратерница, 228
Вргин Мост, 137
Врхника, 348, 411
Вршац, 168, 423
Вуковар, 169, 369, 590
Вучитрн, 447

—Г—

Гачиште, 169
Глина, 520
Гњилање, 343, 447
Голија, 169, 581
Голубовац, 168, 585
Гомирје, 169
Гоњи Милановац, 211
Горажде, 364, 399
Горењско, 346, 347, 348
Горичани, 211
Горки, 545, 546
Горња Топлица, 233
Горња Штајерска, 347
Горњак, 233
Горски Котар, 155
Госпић, 151
Гостивар, 425, 449
Грабовац, 228, 233
Градишка, 369, 370
Градсково, 228

Грачаница, манастир, 169
Грачац, 232
Гргетек, 169
Гричарица, 169
Грк, 169
Грмов, 228
Гросуље, 349, 411
Грчка, 143, 167, 212, 361, 470, 472, 516, 517, 518, 571

—Д—

Дака, 463
Далмација, 170, 184, 211, 212, 314, 345, 369
Даниловград, 260, 290
Данска, 116, 556, 572, 573, 577, 580
Дарувар, 239, 370, 382
Дебар, 425, 449
Денвер, Колорадо, 220, 464
Деч, 169
Дечани, манастир, 169, 230
Дивић, 456
Дивостин, 233
Диљаш, 456
Димитровград, 451, 454
Добој, 278, 279, 280, 365, 425
Добричево, 169
Добро Село, 169
Довје, 349
Долењско, 346, 347
Домжале, 349, 411
Доња Љупкова, 456
Дрвар, 128
Дреновац, 228
Дубровник, 152, 168, 268, 292, 341, 369, 381, 424, 437, 517, 590
Дунав, 529, 589

—Ђ—

Ђаковица, 109, 266, 343, 447
Ђаково, 238, 381
Ђевђелија, 425
Ђурђево, 232

—Е—

Европа, 168, 255, 256, 350, 443, 472, 572

Егејска Македонија, 112, 212, 450
Енглеска, 238, 250, 338, 580
Ердељ, 176

—Ж—

Жабљак, 373
Ждраљица, 229
Ждребаоник, 148
Жегра, 229
Желец, 412
Женева, 339
Жири, 425
Житни поток, 231
Жича, 169
Жужемберк, 349, 411
Жупа, 148

—З—

Забрђе, 229
Завидовићи, 365, 425
Заграђе, 228
Загреб, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 145,
151, 167, 169, 170, 171, 173, 183, 184,
187, 192, 201, 207, 232, 238, 239, 240,
241, 242, 243, 245, 253, 266, 268, 292,
293, 299, 304, 322, 323, 324, 326, 337,
338, 361, 369, 370, 373, 374, 377, 381,
388, 390, 391, 393, 396, 403, 404, 405,
406, 419, 421, 424, 436, 437, 450, 451,
455, 463, 477, 480, 481, 482, 490, 491,
493, 494, 496, 498, 499, 500, 507, 513,
514, 517, 518, 520, 521, 523, 525, 527,
529, 530, 532, 533, 534, 563, 564, 567,
569, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579,
588, 591
Задар, 184, 381, 590
Зајезд, 168
Зајечар, 169, 228, 252, 320, 321, 423
Збориште, 169
Звездара, 523
Земун, 157, 162, 169, 182, 217, 218, 423,
513, 518
Зеница, 366, 425, 583
Златар, 148, 168, 382
Златица, 456

Злекућани, 447
Зрењанин, 451, 452, 453

—И—

Иванда, 456
Ивањиц, 168
Ивањско, 169
Идризово, 196
Илино Брдо, 229
Илок, 134, 181
Индија, 116, 556, 573, 574, 580
Индианаполис, 464
Исток, 447
Источна Босна, 153
Истра, 104, 184, 191, 192, 318, 324, 407
Италија, 115, 125, 127, 173, 201, 244, 321,
346, 440, 451, 452, 536, 561, 564, 575

—Ј—

Јабучовац, 228, 233
Јагодина, 252, 333
Јадран, 251, 377, 577
Јаковље, 168
Јамена, 169
Јапан, 580
Јасенак, 232
Јасеница, 463
Јесенице, 349, 411
Југославија (ДФЈ, ФНРЈ), 103, 104, 105,
106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113,
114, 115, 116, 117, 118, 121, 122, 124,
125, 128, 131, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 145, 152, 155, 156, 160, 168, 169,
170, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179,
181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189,
191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198,
199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 207,
209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216,
217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 225,
226, 227, 234, 235, 236, 237, 238, 239,
241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,
249, 250, 251, 252, 255, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 263, 265, 266, 268, 269,
270, 273, 275, 281, 285, 286, 289, 290,
291, 292, 293, 295, 298, 299, 301, 302,
304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311,

317, 320, 322, 325, 326, 327, 328, 329,
330, 335, 336, 337, 338, 339, 341, 342,
344, 345, 350, 351, 352, 354, 355, 356,
357, 358, 362, 364, 365, 366, 367, 369,
371, 373, 375, 377, 378, 379, 380, 383,
384, 385, 392, 396, 401, 406, 407, 408,
409, 410, 411, 412, 415, 416, 417, 418,
420, 422, 426, 428, 429, 430, 431, 432,
434, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443,
444, 445, 446, 448, 450, 451, 454, 456,
457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464,
465, 468, 469, 470, 471, 472, 474, 475,
477, 478, 479, 480, 481, 483, 484, 490,
491, 492, 494, 495, 496, 498, 499, 500,
501, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511,
512, 514, 517, 519, 520, 521, 524, 525,
527, 528, 529, 530, 531, 534, 535, 541,
542, 543, 544, 546, 547, 548, 549, 551,
552, 553, 554, 556, 558, 559, 561, 562,
563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570,
571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578,
579, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 587,
588, 589, 590, 591

—К—

Кабаш, 228
Кавадарци, 425
Казан, 429, 546
Калемегдан, 209
Каминц, 168
Камник, 348, 411
Канада, 112, 443, 462, 472, 556
Канзас, 464
Кањижа, 381
Карловац, 107, 148, 151, 168, 171, 239,
322, 323, 324, 424, 425, 436
Карловчић, 233
Кембриц, 236
Кетвељ, 456
Кеш, 456
Кијев, 545, 546, 547
Кикинда, 228, 440
Кина, 250, 279
Кисач, 381, 382
Кливленд, Охајо, 464
Клокотић, 456

Книн, 147, 152, 369
Књажевац, 228
Ковачевац, 232
Ковин, 228
Козара, 555
Козјанско, 349
Козје, 350, 412
Колашин, 260, 275, 290, 426
Колорадо, 220
Комић, 232
Конешћина, 168
Коњиц, 412, 425
Копенхаген, 116, 572, 574
Копер, 116, 570, 571
Копривница, 151, 228, 437, 579
Корбово, 228
Кордун, 153, 170, 184
Кореја, 528
Кореница (Титова Кореница), 108, 137,
153, 247
Корестин, 228
Корушка, 442, 554
Косијерево, 148
Космет (Косово и Метохија, КиМ), 107,
110, 111, 112, 113, 153, 168, 193, 226,
260, 266, 269, 281, 282, 283, 284, 294,
299, 301, 304, 320, 342, 343, 378, 380,
389, 423, 424, 438, 440, 441, 442, 446,
449, 480, 481
Косово Поље, 148, 168
Косовска Митровица, 343, 423, 424, 447
Костањевица, 411
Котор, 260, 290, 371, 372, 381, 517, 584
Кочане, 358, 425
Кочевје, 349, 411
Крагујевац, 146, 147, 151, 169, 212, 252,
317, 320, 321
Краљевац, 456
Краљевица, 151
Краљево, 150, 169, 423, 424
Крањ, 349, 351, 411
Крапина, 168
Краснодар, 546, 547
Кратово, 425
Крашња, 348
Крашова, 456
Крижовљани, 168

Крка, 170
 Крушевац, 212
 Крушедол, 169
 Кршо, 165
 Кувеждин, 169
 Кукља, 228, 229
 Куманово, 148, 168, 362, 420, 426, 437, 450
 Кусач, 229, 230

—Л—

Лабин, 407
 Лајпциг, 517
 Ласовац, 169
 Латинска Америка, 112
 Лашко, 349, 412
 Лежмир, 233
 Лепоглава, 148, 168
 Лесковац, 104, 233, 284, 423
 Лесковица, 229, 335, 456
 Либертвил (Libertyville), Илиноис, 462
 Ливно, 381
 Лика, 153, 170, 184
 Липик, 151
 Литија, 411
 Лоборц, 168
 Ловријенац, 168
 Логатец, 348, 411
 Лозана, 211
 Лозница, 284, 424
 Лондон, 116, 202, 338, 536, 558, 559, 574
 Лопатањ, 233
 Лорен, Охајо (Lorain Ohio), 464
 Луговет, 456
 Лукаревац, 456
 Лупак, 456, 459
 Лупоглав, 407

—Љ—

Љењинград, 544, 545, 546, 547
 Љубљана, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 118, 145, 146, 147, 148, 158, 167, 168, 187, 239, 253, 266, 269, 292, 293, 299, 304, 317, 319, 323, 338, 345, 346, 347, 348, 350, 361, 373, 374, 390, 411, 412, 420, 421, 425, 455, 477, 480, 491, 492, 494,

499, 507, 508, 509, 512, 513, 514, 523, 526, 527, 529, 532, 533, 534, 564, 566, 575, 588

Љубушки, 365, 381
 Љутомер, 349, 351, 411

—М—

Мађарска, 103, 125, 126, 173, 176, 201, 253, 254, 256, 339, 439, 452, 487, 590
 Мајске Пољане, 232, 520
 Макарска, 381
 Македонија, 105, 110, 112, 114, 115, 138, 154, 165, 196, 200, 201, 227, 250, 252, 281, 282, 283, 293, 299, 301, 304, 312, 315, 317, 339, 351, 354, 358, 359, 361, 364, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 383, 384, 391, 392, 393, 397, 398, 413, 417, 419, 422, 425, 429, 430, 438, 440, 441, 442, 448, 450, 451, 454, 471, 479, 481, 498, 506, 512, 523, 530, 534, 575
 Мала Вашица, 169
 Мала Каменица, 228
 Мали Црнић, 233
 Манастирица, 233
 Маренберг, 412
 Марибор, 148, 168, 349, 350, 351, 382, 411, 425, 436, 464
 Марјановића брдо, 232
 Мартинићи, 211
 Мачевић, 456
 Meaderville, 464
 Међумурје, 184, 348
 Метковић, 233
 Метлика, 349, 411
 Милешева, 230
 Минчета, 168
 Мирна, 349
 Миховљан, 168
 Мишљеновац, 233
 Младеновац, 232
 Млечи, 589
 Мљет, 590
 Мокроног, 349, 411
 Моноштор, 382
 Монтевидео, 462, 463
 Москва, 115, 341, 544, 546, 547, 581

Мостар, 169, 268, 278, 279, 280, 367, 425, 436, 583

Мрамор, 228

Мурска Собота, 351, 411

Мутичићи, 232

—Н—

Нађфала, 456

Неготин, 284, 363, 423, 518

Независна држава Хрватска (НДХ), 225, 536

Немачка, 103, 105, 112, 172, 173, 190, 201, 203, 204, 212, 443, 457, 458, 465, 472, 516, 517, 518

Немет, 456

Неретва, 128

Нермет, 459

Никшић, 260, 291, 372, 373, 585

Ниш, 146, 147, 225, 317, 320, 423

Нова Градишка, 369

Новаци, 229

Нови Београд, 436

Нови Мароф, 148

Нови Обилић, 169

Нови Пазар, 152

Нови Сад, 104, 106, 107, 108, 118, 146, 177, 178, 181, 226, 252, 259, 265, 293, 299, 304, 317, 382, 397, 423, 445, 499, 581, 582

Ново Место, 195, 346, 349, 351, 411

Ново Село, 447

Новочеркасск, 546, 547

Норвешка, 556

Нотрањско, 346, 347, 348, 349

Нуштар, 104, 182

—О—

Обрежје, 230

Огулин, 369

Одеса, 546

Озрен, 169

Оксфорд, 236

Опатија, 114, 500

Ораовица, 233

Ораховац, 169, 232, 447

Ормож, 349, 412

Орословље, 168

Орхус, 572

Осијек, 145, 151, 238, 323, 324, 377, 424, 450, 463

Оснабрик, 105, 203, 204

Острог, 148

Оточац, 151

Охрид, 362, 425, 584

—П—

Падова, 236

Пазин, 381

Пакрац, 169, 171

Палермо, 236

Панчевачки рит, 162, 528

Панчево, 108, 109, 134, 248, 249, 284, 292, 423

Париз, 111, 113, 116, 172, 236, 338, 392, 455, 472, 516, 519, 520, 548, 549, 550, 551, 552, 554, 556, 557, 558

Патарос, 212

Патернал, 464

Перна, 169, 232

Петриња, 184

Петричевци, 169

Петровград, 134, 177

Пећ, 232, 343, 429, 447

Печуј, 103, 144, 178, 330

Пирот, 423

Пицбург, Пенсилванија (Pittsburg Pa.), 464

Плашки, 169, 171

Плоче, 232

Пљевља, 231, 260, 291

Подгорица, 148, 168, 231, 260, 275

Подград, 349

Подхоста, 349

Пожаревац, 105, 146, 150, 169, 194, 195, 196, 233, 284, 321, 423

Познановац, 168

Пољска, 253, 254, 256, 554, 561, 575, 580, 590

Попово, 169

Поточане, 229

Праг, 115, 116, 236, 517, 536, 540, 541, 571, 572

Праскавица, 169
 Превале, 349, 350, 412
 Призрен, 107, 169, 225, 226, 342, 343, 372,
 381, 423, 446, 447, 448
 Приједор, 268
 Пријеполје, 228
 Прилеп, 362, 425, 426, 450
 Приморје, 349, 468
 Причиновић, 233
 Приштина, 294, 299, 304, 342, 343, 423,
 424, 446, 447, 451, 455
 Прокупље, 109, 266, 284
 Птуј, 295, 349, 351, 412
 Пуебло (Pueblo Colo), 464
 Пула, 407, 408, 451
 Пунта Аренас, 443, 463, 471, 472

—Р—

Равник, 459
 Равница, 169
 Радгона, 349, 411
 Радимка, 456
 Радовљица, 411
 Ражањ, 230
 Рајиновац, 229
 Рајц, 335
 Раковац, 169
 Рафник, 456
 Раша, 452
 Рашка, 228, 284
 Рекош, 456
 Ремета, 169
 Рибница, 169, 348, 349, 411
 Ријека, 244, 322, 323, 324, 369, 381, 388,
 390, 424, 450, 451, 523, 554, 590
 Рим, 238, 244, 574
 Рисан, 106, 220, 221, 222
 Рмач, 169
 Ровињ, 324, 451
 Росарио (Rosario Deporto), 464
 Рудна, 456
 Руиште, 228
 Рума, 169
 Румунија, 112, 253, 254, 256, 441, 442,
 443, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 561,
 590

Русија, 370, 516

—С—

Савињска Долина, 346, 350
 Санцак, 294, 299, 304, 424
 Сарајево, 104, 107, 109, 111, 113, 114, 117,
 118, 145, 146, 169, 183, 225, 263, 268,
 275, 277, 278, 279, 280, 293, 299, 304,
 323, 364, 365, 367, 373, 374, 380, 393,
 400, 403, 404, 415, 425, 477, 479, 494,
 499, 513, 519, 522, 523, 527, 530, 532,
 533, 534, 565, 578, 583
 Саратов, 546, 547
 Свердловск, 546, 547
 Свети Елчи, 228
 Свиљица, 456
 Севница, 349, 350, 412
 Семич, 349
 Сенђурај, 456
 Сенова, 351
 Сента, 148, 168
 Сераинг (Seraing), 464
 Сесалце, 228
 Сињ, 152, 381, 515
 Сисак, 151, 168, 324
 Сједињене Америчке Државе (САД), 237,
 482
 Сјеница, 232
 Скопље, 112, 114, 115, 118, 145, 146, 147,
 148, 168, 169, 196, 253, 293, 304, 323,
 358, 359, 360, 362, 393, 396, 397, 400,
 403, 404, 405, 406, 425, 426, 430, 437,
 449, 450, 479, 498, 499, 507, 508, 512,
 513, 514, 515, 517, 526, 530, 532, 533,
 575
 Скореновац, 445
 Скугрић, 232
 Славонија, 170, 518
 Славонска Пожега, 151
 Славонски Брод, 151, 424
 Слатина, 169
 Словачка, 201, 452, 487, 590
 Словенија, 109, 110, 111, 113, 114, 115,
 116, 126, 141, 154, 156, 188, 195, 211,
 227, 250, 252, 269, 274, 281, 282, 283,
 292, 293, 299, 300, 304, 312, 317, 338,

- 339, 345, 351, 376, 379, 380, 381, 382,
383, 386, 398, 411, 422, 432, 438, 471,
472, 473, 480, 491, 492, 494, 509, 510,
527, 529, 581
- Словенско Приморје, 318
- Смедерево, 332, 424
- Совјетски Савез, 143, 185, 255, 287, 482,
496, 515, 543, 587, 588
- Сока, 456
- Соколовац, 456
- Солун, 112, 113, 443, 458, 469, 470, 472,
572
- Сомбор, 148, 168, 424
- Сорбона (Sorbonne), 555
- Софија, 441, 569, 570
- Сплит, 117, 118, 145, 146, 147, 148, 168,
322, 323, 324, 369, 370, 377, 381, 390,
420, 421, 424, 425, 463, 491, 499, 517,
575, 576, 577, 579, 590
- Спуж, 148
- Србија, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110,
111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 127,
138, 141, 147, 153, 156, 168, 175, 183,
186, 193, 195, 196, 198, 199, 202, 203,
204, 206, 211, 218, 220, 222, 225, 227,
228, 232, 235, 236, 252, 253, 258, 260,
266, 269, 272, 273, 281, 282, 283, 293,
299, 300, 304, 309, 310, 312, 314, 316,
320, 328, 330, 331, 332, 333, 335, 336,
337, 338, 339, 341, 347, 348, 349, 351,
354, 361, 372, 375, 376, 377, 378, 380,
381, 383, 384, 389, 393, 398, 408, 414,
415, 417, 419, 420, 422, 423, 429, 432,
433, 434, 438, 440, 441, 444, 445, 446,
448, 454, 458, 470, 471, 472, 475, 479,
480, 481, 482, 496, 503, 506, 521, 530,
559, 563, 565, 575, 576, 579, 580, 581,
582
- Средња гора, 232
- Срем, 170, 222, 232, 233, 493
- Сремска Митровица, 107, 194, 222, 423,
518
- Сремска Рача, 169
- Сремски Карловци, 169, 171, 222, 225, 423
- Сремски Михаљевци, 233
- Среска, 169
- Сретење, 169
- Српска Пожежена, 456
- Српски Св. Никола (Сенмиклуш), 360,
456
- Српски Св. Петар, 456
- Српски свети Мартон, 456
- СССР (Совјетски Савез), 115, 126, 127,
128, 135, 185, 250, 253, 254, 287, 340,
361, 374, 375, 376, 441, 504, 519, 527,
542, 543, 544, 545, 546, 556, 580, 581,
590
- Сталаћ, 380
- Стара Бања, 231
- Стара Молдова, 456
- Стара Пазова, 321
- Стари Бечеј, 148, 168
- Steelton, 464
- Стокхолм (Штокхолм), 338, 572
- Столац, 268
- Стреоци, 447
- Струмица, 426
- Студеница, манастир, 169
- Суботица, 103, 118, 144, 145, 148, 168,
178, 330, 381, 390, 423, 424, 440, 444,
445, 446, 499
- Сува река, 447
- Сурдулица, 386
- Сушак, 151, 168, 370
- Т—
- Тара, 155
- Ташмајдан, 163
- Тбилиси, 545
- Темишвар, 443, 456, 457, 458, 459, 460,
461
- Теразије, 253, 254
- Терезино поље, 169
- Тетово, 425, 426, 450
- Тирана, 343, 441
- Тител, 381
- Титов Велес, 360, 426
- Титово Ужице, 321, 423
- Титиград, 233, 291, 426, 584, 585
- Тополовник, 233
- Травник, 278, 279, 280, 365, 367, 425, 436
- Тракошћан, 168
- Трбовље, 349, 351, 412

Требиње, 268, 293
Трепча, 423, 424
Тржич, 411
Трмбаш, 229
Трогир, 148, 168
Трст, 113, 250, 349, 443, 468, 472, 554, 574
Туегуегниух (Tueguegniuh), 464
Тузла, 153, 169, 278, 279, 280, 366, 425, 583
Тулари, 230
Турнишић, 168
Турска, 441

—У—

Удбина, 211
Ужице, 151, 320
Uysden, 464
Урошевац, 232, 343, 447
Уругвај, 463, 472

—Ф—

Финска, 580
Француска, 112, 113, 115, 116, 237, 250, 443, 464, 469, 471, 472, 520, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 555, 556, 557, 561, 580
Фрушка Гора, 148

—Х—

Харков, 546
Хвар, 212, 517
Херцег Нови, 260, 274, 291, 371, 373
Херцеговина, 153
Холандија, 443, 465, 472, 580
Хрватска, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 126, 128, 137, 141, 147, 148, 154, 155, 168, 170, 171, 183, 184, 187, 191, 195, 206, 209, 211, 227, 232, 238, 242, 243, 244, 246, 247, 250, 252, 266, 281, 282, 283, 291, 293, 299, 300, 304, 312, 314, 315, 316, 322, 323, 324, 337, 338, 339, 351, 369, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 391, 393, 395, 396, 398, 402, 406, 407, 415, 417, 421, 422, 424, 429, 432, 433, 434, 435, 436, 438, 440, 441,

443, 450, 456, 458, 471, 472, 473, 480, 482, 483, 485, 488, 493, 506, 536, 567, 576, 578, 579, 590

—Ц—

Царево Село, 362, 363
Цариброд, 373, 438
Цариград, 112, 458, 472
Цвартберг (Zwartberg), 464
Цеље, 348, 349, 351, 412
Церје, 425
Церкница, 348, 411
Цетиње, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 117, 146, 147, 148, 168, 169, 199, 200, 201, 224, 225, 248, 255, 260, 273, 290, 291, 293, 299, 304, 371, 373, 426, 431, 479, 584, 585
Цриквеница, 211, 451
Црна Бара, 382
Црна Гора, 105, 107, 109, 111, 112, 113, 116, 117, 137, 153, 154, 155, 168, 188, 199, 200, 201, 209, 211, 219, 220, 224, 227, 231, 248, 250, 252, 260, 273, 274, 281, 282, 283, 289, 290, 293, 299, 300, 304, 315, 339, 351, 367, 371, 377, 381, 384, 388, 398, 422, 430, 435, 438, 440, 442, 471, 479, 480, 481, 567, 581, 584, 585
Црнајка, 228
Црни Луг, 447
Црно Језеро, 373

—Ч—

Чакова, 151, 436, 456
Чаковец, 369
Чачак, 150, 284
Челинац, 169
Чента, 228
Черномел, 349, 411
Чехословачка (ЧССР), 115, 116, 253, 256, 265, 339, 482, 536, 545, 559, 571, 580
Чикаго, 462, 464
Чиле, 113, 463, 465, 466, 471, 472

—Ш—

Шабаци, 169, 335, 424

Шавник, 291
Шамац, 522
Швајцарска, 211, 237, 561, 580
Шведска, 433
Shebozgan, 464
Шеварица, 233
Шенчује, 349
Шибеник , 146, 148, 152, 169, 370, 381,
424, 515
Шид, 169
Шилтон (Sheelton Pa.), 464
Широки Бријег, 381
Шишатовац, 169

Шкофја Лока, 348, 411
Шлезија, 350
Шмарје, 349, 412
Шопштањ, 412, 425
Штајерска, 347, 348
Штимље, 343
Штип, 148, 168, 169, 425, 426
Штрбац, 230
Штрекљевци, 349
Шћербинец, 168
Шумадија, 331, 332
Шумље, 231

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.014(497.11)"1945/1952"
371(497.1)"1945/1952"
008(497.1)"1945/1952"

КУЛТУРНА политика Југославије :
1945-1952 : зборник докумената. Књ. 1 /
приредили
Бранка Докњић, Милић Ф. Петровић,
Иван
Хофман. - Београд : Архив Југославије, 2009
(Београд : Књига комерц). - 613 стр. : граф.
прикази ; 24 ст
Текст ћир. и лат. - Тираж 300. - Стр. 7-
15:
Уводне напомене / Милић Ф. Петровић,
Бранка Докњић, Иван Хофман. -
Напомене и
библиографске референце уз текст. -
Регистри.

ISBN 978-86-80099-28-6

ISBN 978-86-80099-30-9 (за издавачку
целину)

1. Докњић, Бранка [уредник] [аутор додатног
текста] 2. Петровић, Милић Ф. [уредник]
[аутор додатног текста] 3. Хофман, Иван
[уредник] [аутор додатног текста]
а) Просвета - Југославија - 1945-1952 б)
Југославија - Културна политика - 1945-1952
с) Југославија - Просветна политика -
1945-1952

COBISS.SR-ID 157120268

